

ANTI-BELLARMINVS CONTRACTVS:

Hoc Est,

COMPENDIOSVM EXAMEN OMNIUM FIDEI

Controuerſiarum, quæ hoc tempore inter EVANGELICOS &

PONTIFICIOS agitantur: prout eas ROB. BEL-

LARMINVS Cardinalis IV. Disputationum

suarum Tomis complexus est.

*In quo non tantum præcipua vtriusque Partis argumenta fideliter recitantur, sed
& varia prædicti Cardinalis Sphalmata, Euangelicæ Doctrinæ
opposita, breuiter more scholastico
refutantur.*

*Auctore CONRADO VORSTIO S. Theol. D. & Professore in
Illustri Schola Steinfurtensi.*

*Deratione totius operis vide post Epistolam Dedicatoriam; in
Proœmio ad Lectorem.*

HANOVIAE

Ex Officina Typographica Guilielmi Antonii.

Anno 1610.

ILLVSTRISSIMIS POTENTISSIMIS-
QUE FOEDERATARVM BELGII PROVINCIA-
rum Ordinibus Generalibus, Dominis ac Patronis cle-
mentissimis: Salutem & felicitatem perpetuam;
à Deo Patre, & Domino nostro Iesu
Christo, precor.

INTER varios hominum Ordines, qui certatim Gratula-
hoc tempore recenti felicitati vestrae, Illustrissi- tio.
mi Proceres, ut cupide, ita meritò gratulan-
tur, si noster etiam Ordo, hoc est, hominum Eccle-
siis Scholisque consecratorum, sese libenter offerat: nec tantum
ex vestris, sed è vicinis etiam, quin & remotioribus Prouinciis,
alacriter accurrat: suamque erga Vos omnes, & singulos, hu-
milimam obseruantiam, & officiosam erga Prouincias vestras
(hoc est, quibus vos Aristocratico iure, & merito vestro, prae-
fati estis) voluntatem, animique promptitudinem, argumentis
non vulgaribus ostendat: nihil equidem prater officium, prater-
que decorum fieri putandum est. De me certè hoc profiteor,
cum Anti-Bellarminus hic noster ad umbelicum penè perdu-
ctus esset: iamque de Patronis, quorum potissimum tutela ac fi-
dei illum commendarem, circumspicere cœpissim: Illustrissi-
mas Dominationes Vestras, vel idcirco mihi in primis isto
honore dignas esse visas, quod hac ipsa operis nostri dedicandi

occasione, tum felicitatem illam maximam, nuper à Deo benignissimo vobis concessam, & Vobis, & Prouinciis vestris, satis decorè gratulari; & hanc porrò gratulationem in argumentum sanctæ & opportune hortationis alicubi per-quàm aptè conuertere; atque ita erga vniuersam Rempubl. vestram, inprimis verò erga S. Ecclesiam, sub Amplissima gubernatione vestra, iam tranquillè degentem, Vosque adeò omnes & singulos (vtpote splendidissimos Reipublicæ Optimates, & Ecclesiæ Nutritores Illustrissimos) verè Christianam affectionem, piamque deuotionem, commodissimè testari me posse animaduertentem. Quæ quidem occasio minimè prætereunda mihi videbatur. Quod enim D. Apostolus (1. Corinth. 12.) de sancta omnium fidelium, quippe eiusdem mystici corporis membrorum, sympathia & communione, planè diuinè (ut omnia solet) his verbis enunciat: Siue vnum membrum patitur, compatiuntur omnia membra: siue honore afficitur vnum membrum, collætantur omnia membra, &c. Quodque idem alibi (Ro. 12.) cum gaudentibus gaudendum, & cum flentibus flendum esse, præcipit, id tum Ordini nostro, qui scilicet in omni virtutum Christianarum genere, (ac proinde in hac etiam communione colenda) typi gregum nostrorum esse iubemur, inprimis commendatum esse debet; tum maximè iis temporibus, ac locis, vbi vel singularia quædam & inexpectata Dei beneficia, vel extraordinaria castigationum, aut probationum iudicia, erga sanctam & Catholicam Christi Ecclesiam apparent, in ipsa præsertim publica praxi, accommodandum esse videtur.

DEDICATORIA.

Tale autem est illud, siue preparatoria Pacis, siue Inducia- Induciarum
Belgicae.
rum, inter Vos, Illustrissimi Domini, prouinciasque ve-
stras, ex una; & Potentissimum Hispaniarum Regem,
Archiducesque serenissimos, ex altera parte, anno superio-
re initarum, verè diuinum beneficium, planeque publicum, &
multis commune Bonum: quippe ex quo fructus vberrimos, non
ad ciuilem tantum Societatem, & vitam hanc animalem; sed
inprimis etiam ad S. Christi Ecclesiam, & vniuersum Religio-
nis Orthodoxæ negotium, Deo clementer adiuuante, redituros
esse, optimi quique non immeritò sperant. Ecclesia namque, &
Respublica ciuilis, si externam vtriusque in hoc seculo condi-
tionem spectemus, eadem naui ambæ vehuntur: & sic quidem
inter se mutuò deuinctæ sunt, vt neutrius vel Salus, vel Perni-
cies, absque alterius societate constare possit: Itaque pax Rei-
publicæ, externa quædam Ecclesiæ tranquillitas censenda
est. Et illius cum hostibus Induciæ, huius Alcedonia, seu feriæ
quædam putandæ sunt.

Scitum porrò illud est Ecclesiæ, sub pace vt plurimum floren-
tis, ac copiosè crescentis, symbolum: in summa duarum Arbo-
rum viniferae Vitis, & Oleæ (quarum illa Ecclesiæ, hæc Pa- Typus Ec-
cis insigne iam olim habetur) concordia velut adumbratum, clesiæ &
immò graphice depictum: quæ tanta nimirum est, vt olea viti Pacis.
insita, & oliuas & vuas simul progignat. Nam similiter Ec-
clesia, pace ciuili donata, & tranquilla Reipublicæ, veluti suc-
culento feracissimæ arboris stipiti, seu trunco, feliciter inserta,
suauissimos piæ pacis, & Christianæ Iustitiæ fructus, vbertim
proferre solet. Contra verò bellis assiduus hæc eadem implicita,

EPISTOLA

& quasi Nouercali Coniugio cum immitissimo Marte copulata
 (non secus ac Vitis Brassica iuncta) paulatim magis ac magis
 degenerat, & horribilem pallorem squaloremque sensim attra-
 hit. Ita vt tandem (iuxta prouerbum: καὶ ἀμπελευβάτῃ φέ-
 ρει) etiam rubus asperimus ex vite generosissima nascatur; ex-
 perientia omnium seculorum hactenus id ipsum abundè testante.
 Unde non sine graui causa idem S. Apostolus (1. Tim. 2.) pro
 Regibus, & cunctis Magistratibus, hoc potissimum fi-
 ne precandum esse monuit, vt tranquillam & quietam
 vitam, cum omni pietate & honestate (sub illorum, vi-
 del. pacato imperio) degamus, &c. Non igitur mirum vi-
 deri debet (imo si aliter fieret, monstrosum videri deberet) si vna
 aliqua Ecclesie Catholicae parte, ob singulare Pacis iussperatae
 Bonum, seriò letante, ac publicas hoc nomine Sospitatori Deo, &
 Domino Iesu Christo, gratias agente, reliqua eiusdem membra,
 per orbem terrarum sparsa, in Deo Seruatore pariter exultent,
 & beatæ illi portioni, tam magno, tamq; inexpectato cœli bene-
 ficio affectæ, tum animis, tum linguis, sedulò congratulentur, ac
 collatentur.

Mutatio
 felix in
 Belgio.

Fuit sanè tempus, cum Maiores vestri, imo etiam Vos Illu-
 strissimi Ordines, sub cruce Christi publicè gemuistis: & nō mi-
 nus spiritualibus Amicorum solatiis, Fratrumq; piis precib. quā
 externis Sociorum armis, opus habuistis. Et quæ singularis Vere-
 que paterna fuit erga Vos, vestrasq; Prouincias, Dei proui-
 dentia, nunquam vel ista, vel illa vobis, ad necessariam Reipub.
 vestræ defensionem, & mediocrem Orthodoxæ Ecclesie cōserua-
 tionem, hactenus defuerunt. Nunc tanta rerum apud vos, tam-
que

DEDICATORIA.

que leta, facta est conuersio, vt humanitus loquendo, neque his, neq; illis, magnopere deinceps indigere videamini. Inducias enim aliquot annorum, vt antè diximus, cum Rege inter Europæos facile Maximo (namque hoc maiorem ac potentiorẽ Europam multis seculis non habuit) ex omnium Bonorum voto, nuper admodum solènitè hoc fine sanxistis, vt interea, dum istæ durabunt, æternæ fidissimæq; Pacis solida fundamenta vtrinq; iaciantur. Cuius optatissimæ rei vtinam euentum tandem lætissimũ omnes videamus

Satis enim hætenus in Belgio vestro, (imo nostro: nam & nostra Vbiorum gens, h.e. quam ego parentem agnosco, antiquitus inter Belgicas numerata fuit) Bellonæ ferocissimæ, Martiq; crudilissimo, litatum fuit. Plus satis, inquam, humani sanguinis ab vtraq; bellantium, h.e. tum oppugnãtium, tum defendentium, parte profusum fuit. Multa plus satis seueriter, imò plus satis diriter, interdum vtrinq; patrata, quæ vel inuitabilis Belli necessitas, vel effusa vulgarium militum licentia, Ducibus sepe inscius, aut inuitis, & ne quidquam refragantibus, secum trahere consuevit.

Belli in-
commo-
da.

Adeo non immeritò iam olim Prouerbii loco vsurpatur illud: Inter arma silent leges: non humanæ, inquam, tantum, sed & diuinæ leges. Nec immodicè rem exaggerasse videntur (inter quos fuit magnus ille Erasmus, Belgii vestri decus æternum) qui Bellum, vt nunc quidem se res habent, sentinam omnium malorum appellarunt. Ita multa illic inhumaniter, multa iniuste, multa crudeliter, non in hostes tantum armatos, sed interdum in turbam imbellem, & animas prorsus innoxias, à promiscua mercenariorum vulturum turba, per occasiones va-

EPISTOLA

rias, & pretextus multiplices, designari solent. Non hîc loquor de priuatis ac quotidianis istorum moribus, parum certè piis: quum vix centesimus quisque eorum ita affectus sit, vt nomen Dei temerare, ac dissolutè perditèque viuere, non ludum potius ac iocum, quam scelus & piaculum existimet. Publicas illas, quibus innoxii sæpius implicantur, calamitates hîc potissimum designo: cum, verbi gratia, Agricola, aut mercatores, aliique viatores, miserabiliter expilantur, agri vastantur, pecudes abiguntur; segetes proteruntur; villæ incenduntur; arces & vrbes deformantur; templa Scholæque desolantur; immo integri pagi, integraque oppida interdum exuruntur; immo liberi & innoxii homines per vim iniustam ceduntur; immo matronis ac virginibus vitium offertur; humana denique & diuina iura licentiosissime violantur. Vnde non rarò fieri solet, vt alii crebris hisce Bellorum iniuriis fatigati, & quasi desperatione quadam fracti, alii perniciosis malorum hominum exēplis seducti, & præsertim blandis voluptatum illecebris attracti, rectum Christianæ virtutis, ac solida pietatis, tramitem deserant: seque iisdem vitiis, in quibus alios impune volutare se vident, magis magisque mancipient: exemplis id passim plus satis in publico totius orbis conspectu comprobantibus.

Finis huius
recensionis.

Sed desino querelarum. Non enim est instituti nostri, & plurima, & pene iam necessaria, Bellorum incommoda hoc loco percensere. Tantummodò nunc velut ἐν παροίᾳ paucis ista tangimus: partim, vt eximium Dei beneficium, non modò Vobis, & provinciis vestris, Illustrissimi Domini, sed & Nobis, aliisque vicinis omnibus, hac Induciarum pactione concessum,

DEDICATORIA

sum, tantò dignius à cunctis æstimetur, tantoque plenius ac prolixius in Eucharisticis ad Deum precibus celebretur: partim, ut Vestra omnium, tum in Deum, tum in homines cordata pietas, vereque Christiana prudentia, in hoc negotio multipliciter ostensa, Vobis quidem honorem & laudem, prædicatione nostra velut ancillante, pro merito vestro conciliet; aliis autem Magistratibus pro insigni exemplo, quod in simili casu imitari discant, fructuosè inserviat.

Vos enim, quamdiu necessitas ita flagitare visa est, verè pro Laudatio
Aris & Focis, quod dici solet, siue pro Lege Domini, & ordinaria.
Grege vestro, sæpius hucusque fortissimè decertastis: atque i- 1
ta Bella Domini (si quæ vnquam inter Christianos gesta fue-
runt) iam supra annos 40. fideliter & satis feliciter gessistis.
Vos iidem, cum primùm aliqua firmæ Pacis, aut fidarum Indu- 2
ciarum spes affulgere cœpisset, animum pacis ac quietis publicæ
cupidissimum, non obscuris argumentis ostendistis: & re ipsa,
nullum nisi necessarium Bellum vobis iustum videri,
satis superque declarastis: atque ita quidem declarastis, ut vni-
uersam causam vestram, ab æmulis ac maleuolis hucusque variè
exagitata, etiam Christianissimo Galliarum, nec non
Inuictissimis Magnæ Britannia, item Dania, Norvve-
giæque Regibus, denique Serenissimis aliquot S. Ro-
mani Imperii Electoribus, aliisque Principibus illu-
strissimis (quorum etiam omnium auctoritatem, ac consilium,
in hac grauissima Pacis, & Induciarum tractatione prudenter
adhibuistis) adeoque toti orbi Christiano, abunde probaueritis.
Vt sperandum meritò sit, neminem inter Christianos, præsertim

EPISTOLA

Euangelicos, aliosq; cordatiores, deinceps inuentum iri, qui de iure Belli Belgici, haëtenus à Vobis, & Maiorib. Vestris, ob solam auitæ Libertatis, & verè Christianæ Pietatis defensionem administrati, vel tantillum sit dubitaturus, Qui quidem fructus harum Induciarum, inter cæteros, haud infimo loco statuendus esse videtur.

Supplex
hortatio.

Officium
& Aucto-
ritas Ma-
gistratus.

Nunc vnum hoc superest, Illustrissimi Ordines, vt præsens hoc Optatissimæ Pacis, siue Induciarum tempus, non minus strenuè, sanctis in vtraq; Republic. (Ciuiili dico, & Ecclesiastica) legibus tum ferendis, tum exsequendis, administrare pergatis: atq; haëtenus horridum illud Bellorum tempus, armis victricibus terrâ mariq; circumferendis, fortiter simul & feliciter administrastis. Vobis enim, vt Patriæ Patribus, & supremis post Deum Opt. Max. in Republ. vestra capitibus, vtriusque Temporis, Belli nimirum & Pacis, nec non vtriusq; hominum Societatis, Ecclesiasticæ & Politicæ, accurata ratio habenda est. Vos siquidem præcipuos suæ domus, h.e. Ecclesiæ Christianæ, sub Imperio vestro degentis, Speculatores (Ex. 3. & 33.) vel si mauultis, Nutritores, ac Curatores (Es. 49. & 60.) ipse Deus hoc potissimum tempore constituit. Vobis itidem, ad exemplum Moïsis (Num. 10.) vtramq; Tubam Argenteam; velut vtriusq; gubernationis insigne, ipse commendauit: videl. ad vtrumq; supra-dicti generis cætum, quoties res postulabit, sollemniter conuocandum; & vtriusq; Temporis, siue gemini in Republica status, negotiaritè administrandum. Vobis igitur, exemplo eiusdem Moïsis; immo omnium piorum V. & N. T. Regum, ac Principum (quibus in hac Aristocratia Vestra, quo-

DEDICATORIA.

quoad Imperium, & auctoritatem, planè consimiles estis) ne quid Respublica, vel sacra, vel ciuilis, detrimenti capiat, vnice prouidendum est.

Et illam quidem rectissimè tunc gubernari, Vobis statuendum est, cum, iuxta Veterum paræmiam, Moles & Aaron a-^{præsertim in Eccle-}
micè, immo fraternè (fratres enim fuerunt) inter se conspirant: ^{sia.}
sic nimirum, vt Moles cum auctoritate quadam diuina impe-
ret; Aaron iuxta legem doceat & sacrificet: & vterque suo loco
alter tamen sub alterius imperio, munus sibi demandatum fide-
liter ac diligenter exsequatur. Sic enim omnia suo loco rectè ac
feliciter expedientur.

Sunt autem duo potissimum, illustrissimi Domini, quæ ^{i. Circa}
in hac Regiminis vestri parte à Vobis spectari conuenit: Do- ^{Vitam.}
ctrina scilicet, & Vita Christiana. Quæ vtraq; quidem ad Re-
gulam diuini verbi, etiam Auctoritate vestra interueniente,
prout par est, in Prouinciis vestris exigenda est: sed cum dispari
tamen modo, seu forma exactiouis. Vita enim externa, siue ho-
minis externi (quippe qui solus Inspectioni, & gubernationi ve-
stræ subiectus est,) aut nihil, aut perparum habet controuersiae.
Legum tamen frenis, & pœnarum repagulis, in vulgo Christia-
norum opus habet: iis præsertim in locis, vbi non modò propter
assiduam peregrinarum gentium (quarum vnaquæque mores
suos, sæpe non bonos, vnà cum mercibus importare solet)
cum indigenis consuetudinem: sed & propter vberrimam re-
rum omnium optabilem copiam, in opulentissimis emporiis
velut affluentem, maxima variae corruptionis, hoc est,
luxuriæ, fastus, & libidinis, aliorumque id genus malorum,

EPISTOLA

irritamenta velut in theatro proposita esse videntur: Hic enim, nisi Reipublicæ capita aduigilent, Asiatica quædam vita, Veteribus sæpe detestata, quàm facilimè sensim irrepit: quæ & Romam, & complures Vrbes, simul & Prouincias, iam olim corripit, immo perdidit. Naturale enim fermè est, vt homines ad ocium & voluptatem à natura procliuēs, occasionibus istis abutantur. Vt non minus hic verum, quam notum sit, quod ille inquit:

Luxuriant animi rebus plerumq; secundis:

Nec facile est æquâ commoda mente pati.

Huic igitur blando simul & pestilenti malo, priusquam sese apud subditos ac populares vestros insinuet, & prudenter, & maturè occurrendum est: aut, si quod eius contagium alicubi vestras Prouincias, vt longè ditissimas, ita omnibus Europæis, immo & remotissimis populis, vbique iam expositas, fortè prius occupauit, accurata morum Reformatio instituenda, & disciplina quædam publica solenniter sancienda est: hoc est, tum sumptuariis, tum aliis diuersorum generum legibus (prout nouæ subinde bonæ leges ex malis moribus oriri solent) adstringenda est. Vt scilicet iustitia inter omnes, inque omnibus negotiis, & contractibus; temperantia in conuiujs, immo in omni conuietu, vestitu, statu, & incessu; charitas, item, ac pietas in rebus omnibus; & speciatim modestia, castitas, & sobrietas, denique industria, & Φιλοπονία, in Christiana iuuentute, quam clarissimè eluceant. Ita fiet, vt quam hætenus laudem ac gloriam celeberrima Vestrorum Amstelrodamsium Ciuitas, ob seueriorem malorum morum censuram, & salutarem peccan-
tium

Laus
Discipli-
næ.

DEDICATORIA.

tium correctionem (etiam publicis Magistratibus ad hoc officium constitutis, & ædibus magnificis in hunc usum destinatis) quasi propriam sibi vendicauit. eam deinceps vniuersæ Prouinciæ vestræ, non in illo tantum speciali Castigatoriæ disciplinæ genere, sed in omni virtutum Christianarum usu, atque exercitio, apud omnes ubique homines iure meritissimo consequantur. Ita præterea fiet, ut neque Deum sui beneficii, iam liberalissimè vobis concessi, tristissima pœnitudo, aut satietas aliquando captura sit: neque posteritas vestra de hac Belgicarum Induciarum pactione, & quæ hanc secutura speratur perpetua Belgii Pace, alioqui per se optatissima, illam luctuosam Poetæ querimoniam usurpare vnquam possit:

Jam patimur longæ Pacis mala: sæuior armis

Luxuria incubuit, victumq; vlciscimur orbem, &c.

Sed de Vita satis. In Doctrina verò quia plus interdum obscuritatis, & cōtrouersie latet; immo quia hæc alicubi (quâ nimirum parte non præcisè ad salutem scitu necessaria est) adeo dissimilibus, ac sæpe pugnantibus Interpretum sententiis obnoxia est, ut doctissimis etiam viris difficile sit, ad ipsam, ut sic dixerim, veritatis medullam penetrare: idcirco longè maxima cum prudentia & cautione Vobis, Illustrissimi Proceres, prout hucusque fecistis, in isto negotio deinceps etiam versandum est. Res enim anceps & tenera est, conscientia hominis, circa Religionis doctrinam occupata: quæ rationibus quidem & argumentis, ex Dei verbo petitis, efficaciter huc illuc flecti potest: externis autem rebus, siue tristibus, siue lætis (puta siue minis, & suppliciis, siue promissis, ac blanditiis) coerceri se non sus-

2. Circa doctrinā

EPISTOLA

tinet. Huic igitur sua natiua Libertas ita relinquenda est, ut tamen omnia honesta eiusdem ex Dei verbo erudienda media, siue adminicula, inter Christianos iam olim usitata, & priuatim, & publicè adhibeantur. Atque hic in primis operanda est, ut omnes intelligant, veram Christianismi essentiam, non in friuola & disputatoria quadam speculatione, aut nuda variarum questionum intelligentia, siue infructuosa abstrusarum rerum scientia: sed in vera viuâq; fide, per charitatem operante, reuera positam esse. Hoc enim si vulgo Christianorum seriò persuasum esset, haud dubiè letior Ecclesiae facies ubiq; appareret. Nunc, quia summam Christianae pietatis in infinitis quaestiuunculis, earumq; artificiosis solutionib. pleriq; reponimus; idcirco nec rixandi, nec conseruos damnandi, finem aut modum ullum videmus. Loquor autem nunc potissimum de Ecclesiis Euangelicis, communiter ita dictis; quae cum in fundamento salutaris doctrinae sufficienter inter se consentiant, tamen ab inquietis quibusdam demagogis, & imperiosis alienae fidei dominatoribus, in sectas & factiones misere distrahuntur. Id quod seriò dolendum, & tum omnibus Christianis, tum praesertim Magistratibus, pro virili corrigendum est.

Fraternitas concilianda inter Euangelicos.

De Romano quidem Papatu aliter existimandum est: cum quo scil. propter apertam ipsius, & multiplicem idololatriam, & manifestam, quam in animas simul & corpora exercet, tyrannidem, deniq; propter absurdissimos & verè capitales errores, cum principis Christianae fidei pugnantes (quamdiu quidem in superbia & obstinatione sua perget) fraterna in Christo concordia, siue pax Ecclesiastica (nam politicae pacis alia ratio est)

D E D I C A T O R I A

est nullo modo coli potest. De Ecclesiis autem Euangelicis, quia in vno Dei verbo, S. literis comprehenso, tanquam in perfecto & sufficiente fidei nostræ canone, omnes acquiescunt; & præterea (si publicas earum Cōfessiones spectemus) in præcipuis Christianæ Religionis capitibus, & nominatim in omnib. ad salutem scitu necessariis, optimè conspiciant; deniq; vniuersam prædicti Papatus Idololatriam, superstitionem, tyrannidē, aliosq; abusos, & errores capitales, vnamini cōsensu damnant; quin fraternam inter se communionem, ac pacem verè Christianam, colere & possint, & debeant, nihil omnino dubitandum videtur. Impedimenta quidem adhuc varia superesse fatemur: puta, in multis nimiam erga Maiores, aut Præceptores suos, reuerentiā; in aliis singularem quādam pertinaciam, seu cupiditatē, ea omnia, quæ semel in Ecclesia tradiderunt, præfractē tuendi; in aliis præposterum pudorem, aut verecundiam, & quasi infamiae, ex reuocatione dogmatum secuturæ metum: in aliis sinistram, & malè fundatam, de fratribus suspicionem; in plerisq; etiam magnam & multiplicem veritatis, siue Theologicæ, siue Philosophicæ, ignorantiam, &c. Hæc tamē omnia progressu temporis in lucem proferri, & conscientis omnium ex Dei verbo manifestari, denique re ipsa corrigi tandem posse, meritò confidimus: si modò legitimæ rationes, (puta mutue piorum preces, amica colloquia, sanctæ vitæ exempla, &c.) à Christiano quidem Magistratu solenniter approbentur, & subditis seriò commendentur; à ministris autem Ecclesiæ, aliisque horum similibus, in veritate & timore Domini re ipsa vsurpentur. Atq; utinam Vobis, Illustrissimi Ordines, eam mentem Deus iniiciat, vt in istā Pacis Eccle-

EPISTOLA

fiasticæ, inter omnes Euangelicos constituenda, curam omni studio incumbatis. Non dubium est, quin pro singulari vestra prudentia, proque ea, quâ plurimum apud Euangelicos Reges, ac Principes, valetis auctoritate, & gratia, inprimis aspirante ipsa Dei benedictione (quæ tam sanctis consiliis deesse nunquam solet) tandem rem omnem ad optatum exitum perducaturi, atque ita præclarissimè de Catholica Christi Ecclesia merituri sitis.

Duo hinc
semper ca-
uenda.

Interea Doctrinæ negotium, sicut dicere cœperam, quam prudentissimè tractandum est. Et duo quidem periculosissimi scopuli Vobis, ut sapientibus Naucleris, in hac navigatione maximè cauendi sunt: tum, ne conscientis piorum (quod hætenus sanctè sapienterque cauistis) aliqua violenta Necessitas imponatur, ea videlicet aut credendi, aut faciendi, quæ verbo Dei, quatenus ab ipsis intelligi potest, aut directè contraria, aut saltem minus consentanea videntur: tum, ne vera Conscientiarum Libertas in profanam quiduis publice profitendi, aut in oppressio. Religione nouandi, licentiam conuertatur. Sub priorè autem capite, quasi eximiam speciem quandam, comprehendo Euangelicam Prophetandi libertatem, quæ omnibus verbi diuini Administris, & nominatim publicis S. Theologiæ Professoribus, à Christiano Magistratu, non dico indulgenda, aut permittenda; sed seriò iniungenda, & diligenter commendanda est: quippe sine qua nihil unquam rectè, aut fructuosè, in ista professione, inque toto S. ministerio, geri potest. Hac enim sublata, necesse est, & Doctores, & Auditores, sensim omne studium, in Scripturis diligenter scrutandis, & veriore senten-
tia

D E D I C A T O R I A

ti indaganda, magis magisque remittere: & doctrinam Spirituum, tantopere nobis in Dei verbo commendatam, supinâ negligentia omittere: immo variis sectis, & partium studiis, inter se quàm maximè laborare: denique non solius Dei, sed paucorum, qui fortè in pretio sunt, hominum Auctoritati, in hoc sanctissimo Religionis negotio, tandem penitus acquiescere. Quo nullum vnquam in causa fidei capitalius malum extitit. Non enim sine maxima ratione S. Apostolus (1. Thessalon. 5.) Spiritum, inquit, ne exstinguite: prophetias ne spernite: omnia probate: & quod bonum est, retinete, &c. Item alter ille dilectus Christi discipulus (1. Iohann. 4.) Ne cuius, ait, Spiritui credite: sed probate Spiritus, vtrum ex Deo sint, &c. Quæ admonitio cum ad omnes Christi fideles generatim suo modo attineat; tum eos, qui publicum docendi munus in Ecclesiis, aut Scholis Christianis exercent, vel maxime concernit. De his enim prior ille Apostolus (1. Corinth. 14.) nominatim ita præcipit: vt duo; vel tres, ex ordine prophetent: reliqui verò diiudicent: vtque Spiritus Prophetarum Prophetis subiecti sint; h. e. vt stantes, siue prophetantes, aliorum sedentium, siue audientium, iudiciis seipso cum sua prophetia modestè submittant, &c. Nimirum apertè satis indicans, omnibus in publico Ecclesiæ ministerio constitutis sanctam & moderatam prophetandi libertatem omninò concedendam: ne quidquam amplius in hoc negotio, quàm modestam erga Symmistas obseruantiam, & doctrinæ, à singulis propositæ, sub aliorum iudicia,

EPISTOLA

S. Scripturis innixa, promptam subiectionem; deniq; censuræ, ex Dei verbo petitiæ, humilem receptionem, ab ipsis exigendum esse.

2. eiusdem
abusus.

Atq; hoc iam alterum illud est, quod non minus quàm prius caput, hîc considerandum esse paulò antè innuimus: ne videlicet quiduis, cuiuis, in Sacra Religione, seu Doctrina Christiana, aut publicè per tumultum proponere, aut temerè mutare liceat: nec sub prætextu libertatis prophetica, curiosa quædam audacia, seu malum audax curiositas, & desultoria in rebus sacris subindè mutandis leuitas, in Ecclesiam Christianam introducatur. Vtrumque enim in vitio est: tum seruilis Religiosæ fidei sub ambitiosorum hominum arbitrium, extra Dei verbum, mancipatio, siue conscientiæ nostræ sub auctoritatem merè humanam captiuatio: tum immoderata circa Religionem tractandam licentia, & quasi effrenis omnia sine delictu in dubium vocandi libido.

In vitium, inquit ille, ducit culpæ fuga, si caret arte. Id maximè in hoc Religionis negotio locum habere, experientia passim attestatur. Vtrumque igitur sedulò cauendum: utque nec illud, nec istud, in Ecclesia Dei locum unquam inueniat, Principibus in Republica viris sollicitè laborandum est. Hæc deniq; recta & Regia, quæ hîc tenenda sit, via esse videtur, vbi imperiosi, simul & nimium curiosi, iustis rationib. cohibeantur: h. e. ut nulla quidem conscientiis hominum, in ipso fidei ac Religionis negotio, externa vis inferatur: non tamen quoduis, cuiusvis Religionis, aut Sectæ potius, Exercitiū publicum, nulla etiam necessi-

D E D I C A T O R I A.

*necessitate cogente, continuò permittatur. Similiter vt Prophe-
tis ita generatim dictis, sancta de rebus fidei publicè loquendi, &
scribendi libertas, h. e. S. Scripturas ex ipsis Scripturis analyticè,
iuxtaq; rectam rationem, potius quàm ex præconceptis horum,
vel illorum hominum sententiis, explicandi facultas, illibata cõ-
seruetur: non tamen lasciuis & irrequietis ingeniis illimitata
quiduis audendi, siue quidlibet de Religione in publicum spar-
gendi, potestas concedatur.*

*Dissensiones autem quædam in rebus leuioribus, nec ad fun-
damentum salutis necessariò spectantibus, exemplo piorum Ma-
iorum, inter doctos tolerandæ sunt: nec consensio in omnibus
questionibus nimium rigidè urgenda est: quippe quæ ne utilis
quidem, nedum necessaria sit, ad negotium Religionis sanctè
tractandum. Nullo igitur modo permittendum, vt nouus aliquis
Papatus in Ecclesiam Orthodoxam inuehatur: aut noui aliqui
Diotrephæ vsþiam emergant, qui tyrannicè, in aliorum cõsci-
entias inquirant, aut imperiosam in conseruos suos dominationẽ
vsurpent: dum eos aut scriptis merè humanis, tanquàm diuinis, ac
canonicis, simpliciter ac seruiliter adstringunt: aut in verba hu-
ius, vel illius famosi Doctõris quodãmodo iurare cogunt: aut mo-
destè in questione aliqua dissentientes hæreseos statim, aut schi-
smatis, accusant: nec exspectato publico totius Ecclesiæ, aut Syn-
odi iudicio, immò sæpè nec monitos, nec auditos, temerè conde-
mnant. Ita enim charitas, simul & æquitas Christi-
ana, multipliciter violatur, Conscientiæ libertas opprimi-
tur: studium indagandæ veritatis exstinguitur: Idolum
humane Auctoritatis, quod hætenus in Ecclesia Romana*

*Sed præ-
cipuè ty-
rannis.*

E P I S T O L A

*meritò oppugnavimus, occulta quadam via in scenam reduci-
tur: denique spiritalis tyrannis, quam boni omnes optimo
iure oderunt, quæque alteram corporalem tyrannidem, velut in-
diuulsam comitem, secum perpetuò trahere solet, paulatim & oc-
culte, quasi per posticum, in Ecclesiam Christi intromittitur. Hic
igitur Christiano Magistratui vel maxime vigilandum est: ut
malum hoc in tempore corrigatur; immò quasi in herba compri-
matur: ne videlicet, radicibus iam altè fixis, incrementa quoti-
diana capiat, & tandem non Ecclesiæ tantum intolerabile, sed
& Reipubl. formidabile, denique humanis consiliis omninò in-
curabile, ac viribus omnium Ordinum in superabile euadat.*

Exemplū
Rom. Pa-
patus.

*Exemplum sane luculentum est in Romano Papatu: qui
à parvis initiis exortus, & per illam valdè speciosam dominan-
dirationem, quæ potestatem & officium publicè docendi, inque
hæreses inquirendi, & unitatem Ecclesiæ conseruandi, plausibi-
liter prætexit, magis magisque progressus, ad summum tandem
vtriusque Imperii, Ciuilis & Ecclesiastici, fastigium ascendit.
Porro quantum hinc vera Christi Ecclesia damnum hucusque
acceperit: quanta item malorum Ilias in Rempublicam ciuilem
ex hoc fonte profluxerit: h. e. quanta veritatis obscuratio, quan-
ta superstitionis & Idolatriæ confirmatio, quæ item schisma-
ta, & hæreses, quæ denique bella & cædes, ex isto vnico Papatu
in orbem Christianum redundauerint: id multorum seculorum
historiæ, sanè quam tristissimæ, luculenter admodum demon-
strant. Quanto etiam labore, sumtu, & periculo, tum aliis Christi
fidelibus, tum maximè Euangelicis Regibus, ac Principibus, hu-
ius*

D E D I C A T O R I A.

ius vnus, iam pridem inueterati, Papatus oppugnatio constiterit, Vos vnâ cum Maioribus vestris, illustrissimi Domini, exactissimè omnium nouistis, vestrisque tum egregiis factis, tum scriptis luculentis, ad omnem posteritatem clarissimè hætenus testati estis: Vt meritò hanc παρρησίαν nostram in optimam partem à vobis acceptum iri confidam, qua sollicitè cauendum esse contendo, ne nouus aliquis Papatus, siue Ecclesiasticus, siue Politicus, in locum veteris vnquam succedat: neque res eadem, sub alio quodam nomine; aut nouè specioso prætextu, cum certissima Ecclesiæ pernicië: in vsum aliquando reuocetur.

Nec tamen ex altera parte planè cessandum, aut, quasi nihil hic periculi sit, omninò securè ac somnolenter agendum est: sed conscientiæ, simul & Prophetiæ, Libertas ritè moderanda, & suis legitimis finibus circumscribenda est, h.e. ante omnia verbi diuini cancellis includenda, & deinde ad Rectæ Rationis, publicæque honestatis, & veræ denique vtilitatis, amussim exigenda est: vt videlicet summa in omnibus, & ab omnibus, S. Scripturarum auctoritas agnoscat: vtque ex iis solis, iuxta certam fidei & charitatis Analogiam (h.e. communissima certissimaque omnium Christianorum principia) dextrè intellectis, quæcunque incidunt dubia, tum in particularibus Ecclesiis, & Scholis Theologicis, tum in solemnioribus Ministrorum conuentibus, ac Synodis (sub directore summo Magistratu Christiano, quoties vsus ita postulabit, ritè celebrandis) in timore Domini finaliter decendantur: atque ita pacem & concordiam fraternam, non obstante aliqua priuatarum opinionum discre-

Moderatio ubiq;
seruanda.

EPISTOLA

pantia, inter se omnes ex animo colere iubeantur. Qui verò schismata & dissidia temerè inuexerint, & fundamentalem Ecclesiæ consensum animis superbis ac seditiosis oppugnaverint, ii salutarem Ecclesiasticæ (imo & politicæ, si delicta enormia sint) disciplinæ seueritatem, iuxta verbi diuini præscriptum, experiri cogantur. Deniq; moderatio iusta, & rationi consentanea, etiam hac in parte seruetur: idque more Maiorum, qui primis aliquot sæculis in Ecclesia Christi floruerunt: immò exemplo ipsorum Apostolorum, qui præcipuorum aliquot capitum in Religione consensum ita traserunt, vt infirmos tamen, in aliis multis dissentientes, amanter tulerint: prout in primis Act. 15. & 16, item Rom. 14. & 15. videre est. Horum, inquam, exemplo moderatio hîc seruanda est: Ne, dum hæreses & schismata nimis anxie vitare, & consensum Ecclesiasticum in omnibus præposterè urgere volumus, & verum in Domino consensum amittamus, & fraternæ charitatis vinculum temere abrumpamus, & Ecclesiā Dei sine causa factionibus ac sectis impleamus: quod quidem hoc tempore (pro dolor) nimium multos, quibus id minime conueniebat, ex imprudēti quodam zelo, facere passim videmus. Itaq; semper vtraq; in parte cogitandum est illud:

Est modus in rebus, sunt certi denique fines:

Quos vltra citraque nequit consistere rectum.

Epilogus
& Dedicatio.

Sed iam dudum patientiā vestrā, Illustrissimi Ordines, abuti mihi videor: qui Vos, in Repub. plus satis occupatos, Epistolā tam prolixā fatigem: imo in hisce reb. de quibus agimus, iam pridem exercitatissimos erudire quodammodo instituā. Quæ tamen vestra est eximia in Ecclesiam Christi pietas, & in huius ministros gratiosa benignitas, haud dubiè hæc nostra ὑπομνήματα, nō

DEDICATORIA

tam vobis, quam subditis ac posteris vestris, optimo consilio à nobis suggesta, favore vestro non indigna iudicabitis: praesertim quū nobis nō oracula fundere, aut decreta Persica, seu Pontificia, imperiose praescribere; sed nudā simplicemq; animi nostri sententiā, in verbo Dei tamen, & recta ratione (vt confidimus) probe fundatam, ad communem totius Orthodoxae Ecclesiae utilitatem, & copiosam Christianae pietatis promotionē, inter alios vulgares Dei seruos sincere breuiterq; aperire hoc loco propositū sit. Scitis illud:

Sæpè etiam est holitor verba opportuna locutus.

Sic vos cogitabitis, infimos etiam Ecclesiae ministros, non indigenas tantum, sed & externos, de rebus ad Religionem Christianam pertinentibus, sæpe utiliter quædam monuisse.

Quod restat, Illustrissimi Ordines, vt non modò prolixam hanc vestri compellationem, sed & demissam operis nostri Dedicationem; illam, vt Argumento nostro valde accommodam, hanc vt felicitati ac dignitati vestrae debitam; vtramq; vt ab homine vestri obseruantissimo, & Reip. vestrae addictissimo profectam, in partem benigniorem interpretari, & clementia vestra complecti velitis, eā quā par est animi deuotione precor.

Deum verò Benignissimū Patrē, D.N.I. Christi, supplex oro, vt bonū qđ in vobis inchoauit opus, pro diuina potentia & sapiētia, & bonitate sua, quotidie magis ac magis stabiliat: pacē firmā ac verē Christianā vobis concedat: Rēp. trāquillā, & opib. simul atq; auctoritate pollentē, Ecclesiā vere sincera Euangelii doctrina, & solida pietate florentē, ppetuò largiatur: deniq; vos omnes & singulos spiritu prudētiae, fortitudinis, & timoris Domini, copiosissimè instruat: quo spartā hāc Belgicā, q̄ virtute vestra naeti estis, cū sūma ipsius utilitate, & aeterna Nominis vestri celebritate, q̄

EPISTOLA DEDICATORIA.

rectissimè administrare & velitis semper, & possitis. Hoc enim ipso & immortalem diuini Nominis gloriam, & sempiternam generis humani salutem, non mediocriter à vobis, tum apud vicinos, & exteros, tum imprimis apud subditos, & populares vestros, amplificatum ac propagatum iri, non ego tantum prolixissime spero, sed & omnes boni mecum.

Valete feliciter in Domino, Ordines Illustrissimi, & hoc agite.

Scriptum Steinfurti, xx. Ianuarii, Anno MDCX.

Illustrissimis Dominationibus Vestris

Deuotissimus in Christo

CONRADVS VORSTIUS
S. Theol. D.

PROOEMIUM

PROOEMIUM AD CHRISTIANVM

Lectorem, de Ratione & scopo huius operis.

PAVCA sunt capita, *Christiane Lector*, de quibus in hoc Vestibulo monendum te putamus, priusquam ad ipsam operis lectionem admittamus: idque propterea, ut cognitis Instituti nostri causis, ac circumstantiis principalibus, utilius in ipsa deinde lectione versari; & tanto sincerius, ac candidius, de opere uniuerso iudicare possis. Et initio quidem de Operis occasione hoc tantum monemus: eam ab ordinariis, quos in hac Schola Theologica sustinemus, laboribus ortam esse. Alternis enim septimanis controuersias quæ inter Nos *Euangelicos*, & *Pontificios* agitantur, ordinariè hîc explicamus. Ad eius rei usum, & nostræ memoriæ subsidium, præcipua vtriusq; partis in singulis controuersis argumenta, iam ante plures annos excerpimus, vnâ cum breui Sophismatum veritati oppositorum solutione. Liberautem, in quo ista successiuè à nobis, & per ocium, notata fuerant, in amicorum quorundam manus incidit: qui non semel, ut publici iuris eum facere vellem, & coram, & per literas, apud me institerunt. Sic enim iudicabant, hac ipsa compendiosa præcipuorum vtriusq; partis Argumentorum explicatione, non modò S. Theologiæ tyronibus, sed & aliis veritatis Euangelicæ cultoribus, præsertim negotiosis, aut alioqui plus satis occupatis, haud exigua, ad controuersias hasce plenius intelligendas, utilitatem afferri posse: quum summa rerum momenta, velut in synopsis quandam contracta, & Lectorum oculis subiecta, tum facilius attentiusq; considerari, tum felicius memoriæ mandari soleant: quumq; pauci admodum reperiantur, qui diffusa illa volumina vel semel studiosè perlegant. Ego verò, licet his, non omninò contradicerem, tamen plenum assensum hîc aliquamdiu suspendere, quàm operis imperfecti, necdum limati, editionem præcipitare malui. Tandem tamen inter complures alias, neq; ineptas, neque iniustas edendi causas, etiam vicinorum *Iesuitarum* arrogans & *Scoptica* quædam in *Enchiridion* nostrum animaduersio (de qua in *Epistolica Diatribe* videre licet) ut morem amicis supradictis gerendum esse statuerem, efficaciter me permouit. Quum enim Censores isti, *Enchiridio* nostro nudas sententias contineri, nec Argumentis ullis ipsum instructum esse, criminarentur (de quo tamen ipsa *Enchiridi* præfatio libellum illum satis superq; excusat) cœpi has

Occasio.

occasione, de prædicta Argumentorum Synopsi publicandâ, seriò cogitare: tandemque (quod felix faustumq; sit) ipsam denuo perlectam, & alicubi leuiter emendatam, non tamen satis ex voto nostro politam, Typographo excudendam misi.

2.
Scopus.

Porro *Scopus* in edendo primarius, immò vnicus fuit, & adhuc est, vt tum aliis, tum præcipuè studiosæ iuuentuti, velut Isagogen, & compendium quoddam omnium, quæ inter Nos & Pontificios vigent, controuersiarum hîc exhiberemus: vtq; simul analytici quandam tum veritatis *ἡ ἀλήθεια*, tum falsitatis, *ἡ ψευδὴς*, quàm fieri posset breuissimè comprehensam, ante omnium oculos proponeremus: atq; ita de omnibus Euangelicæ veritatis studiosis, bene mereremur, *Enchiridion* nostrum argumentis, ac rationibus, tanquàm Sceleton aliquod, carne & sanguine, item venis ac neruis, instruendo. De omnibus dico: quia Aduersariis etiam nostris, nisi per ipsos steterit, hîc prodesse cupimus. Nemini verò vllatenus obesse cogitamus: nisi fortè hoc aliquis sibi obesse statuerit, quòd salutarem Iesu Christi doctrinam à sordibus humanarum Traditionum, quibus illam *Ecclesia Romana* iam olim fœdissimè conspurcauit, pro nostra virili repurgamus; atq; ista occasione argutas Sophistarum obiectiones diluimus; & fontes errorum, ac fallaciarum, quasi digito monstratos, obstruimus. Certè hoc bona Conscientia testari possumus, solam Dei & Christi gloriam, & veritatis Euangelicæ defensionem, ex vna; contraq; iustam Antichristi ignominiam, & errorum ab ipso inuektorum expugnationem ex altera parte, veluti summum bonum, & extremum finem, in hoc opere concinnâdo, propositâ nobis fuisse. Quod ipsum pios ac diligentes Lectores ex re ipsa tandem animaduersuros esse non immeritò speramus.

3.
Modus agendi brevis.

Ad hunc autem *scopum* faciliùs assequendum, iste agendi *modus*, quo hîc vtimur, visus est accommodatissimus. Nempe, vt in primis inepta & inanis prolixitas vitaretur, resectis inutilibus ac superfluis quamplurimis, quæ vel extra controuersiam esse, vel alioqui multum vanissimæ subtilitatis, nihil autem solide utilitatis habere constaret. Cuius vtriusq; generis sententiis, & Argumentis (addo etiam conuitia, & calumnias, item multas historicas, immò interdum fabulosas narrationes) hîc v. *Bellarminiani Tomi* sic passim referti sunt, vt iis in vniuersum amputatis, vix *Duos* pro *quatuor* Tomis renturi simus. Veritas certè lucem & claritatem semper amat: eiusque simplex & brevis solet esse oratio. Falsitas contra, vt inconstans & multiplex est, ita multiplices gyros, & varias ambages quærit; in quibus, tanquam in obscuro aliquo specu, aut tenebricoso Caci antro, sese occultare possit. Et præterea Doctorum hominum ingenia ita iam maturuerunt, vt, argumentis vtriusq; partis de controuersia aliqua ingenuè propositis, absq; magna difficultate, quid verum, aut falsum, quid item consequens, vel inconsequens sit, anima

animaduerrere possint. Atq; hæc etiam causa fuit, quòd sæpissimè tum sententiis, tum argumentis decurtatis utimur; idque per signum vlitatum, &c. passim indicamus. Quum enim *ANTIBELLARMINVM contractum* edere nobis propositum esset, indecorum meritò visum fuit, ingens aliquod volumen rebus non necessariis refertum; & quasi turgidum utrem, in publicum emittere. Et tamen omnia, quæ ad rem facere iudicauimus, si non copiosè, at sufficienter, hîc complexi sumus.

Deinde, ne quis de *fide* nostra, in citandis *Aduersarii Theorematis*; simul & præcipuis *Argumentis* (nam *Visiones, Somnia, Miracula, &c.* præsertim ex Legendis Monachorum sumpta, ne digna quidem sunt, quæ Argumenta vocentur) iure dubitare posset, ad ipsum *Enchiridion* nostrum, totidem penè verbis ex Bellarmino descriptum, Lectores semper remittimus: ut in Thesisibus, illic integrè conceptis, & libros & capita ipsa, ex Aduersario citata, inspicere; factaq; Argumentorum illius cum nostris collatione, de re tota plenius iudicare queant. Exprobrarunt quidem nobis *Jesuitæ* non semel malam in citando *Bellarmino* fidem; sed nullo dum solido argumento exprobrationi suæ fidem fecerunt. Nec vnquam deinceps facient: nisi fortè calumnias, & inanes logomachias, ut quidem sæpè solent, pro solidis Argumentis venditauerint.

Præterea in recitandis *Ecclesiæ nostræ* sententiis (quòd hîc minimè celandum est) non *privatam* huius, vel illius particularis Ecclesiæ, aut Academiae, nedum *privatam* huius, vel illius Doctoris, licet interdum famosissimi, opinionem proposui: sed *publicam* ac communissimam omnium Evangelicorum doctrinam simpliciter citaui: qualem videlicet in *Harmonia Confessionum*, cui hac in re tantundem ferè apud Nostros, quantum *Concilio Tridentino* apud Pontificios, deferri solet, re ipsa extare sciebam. Nam neque decorum satis, neque rationi consentaneum videbatur, ut in explicandis communibus *utriusq; Ecclesiæ* (*Evangelicæ & Pontificiæ*) controuersiis, aliqua *privatarum* opinionum mentio iniiceretur. Sicubi tamen vsuuenit, ut inter Evangelicos ipsos aliqua de re publicum dissidium sit (cuiusmodi, v. gr. est in loco de *S. cœna, &c.*) tum bona fide id ipsum expono; & cui parti album, vel atrum calculum, quod dici solet, ipse adiciam, sine tergiuersatione pronuncio.

Atq; ut hîc simplicem *ingenuitatem* re ipsa ostendo, sic etiam in *Argumentis nostræ partis* afferendis, omnem *scrupulositatem*, & affectatam pompam, studiosè vito. Non omnia fateor, argumenta attuli, quæ passim à Nostris afferri solent. Fortassis etiam quædam magni momenti omisi. Sed hæc tamen pauca, & solida, quæ attulimus, omninò sufficere videntur. Non enim numero, sed pondere Argumentorum, & Rationum, victoria nostra quærenda est. Immo non nostram ego, sed veritatis victoriam, ut debui, ita quærere

4.
Fidelitas in
citando Aduersario.

5.
De sententiis
nostræ Partis.

6.
De argumentis
nostræ partis.

volui. Huius etiam diuinæ veritatis amore factum est, ut interdum spinosiora quædam à nobis omissa sint, quæ fortassis alii hic desiderabunt: v. gr. in loco de *Prædestinatione* de quæ *Iustitiæ Imputatione*, &c. quæ tametsi non prorsus inutiliter inter ipsos Evangelicos disputari solent; in hoc tamen communi omnium nostro contra Pontificios certamine prorsus aliena, & plusquam impertinentia videbantur. In summa: generales & publicas Ecclesiæ Nostræ sententias ubique bona fide retinemus: & Argumenta, si non omnia, satis tamen multa; item, si non optima semper, & firmissima, satis tamen ad veritatem asserendam efficacia, in omnibus Controuersis asserimus: atque ita scopum, ab initio propositum, etiam hac in parte, non infeliciter assequi videmur.

Respons. ad
obiectiones.

Quod si fortè iam Aduersarii operosè nobis obiecerint, Nos vniuersum illud Disputationum *Bellarmini* opus aliquo modo truncum ac deformem reddidisse: puta, quia ipsum in Epitomen hanc contraximus, & methodum ab illo seruatam non parum alicubi immutauimus: idque aut malæ fidei, aut diffidentia cuiusdam, argumentum non obscurum esse iactauerint, &c. æquissimum sanè fuerit, ut ante omnia fraudem, aut diffidentiam aliquam nostram, in supradictis capitibus absque calumnia, & sophistica demonstrarent: deinde rationes solidas exponant, quæ nos, vel ad superflua multa & minimè controuersa prolixè examinandum, vel ad *Bellarmini* methodum, satis interdum ineptam, ubique retinendum, iure commouere debuerint, &c. Ita vanitatem accusationum suarum ipsi continuò deprehendent. Quid enim ad Evangelicos attinet, v. gr. de *S. Trinitate*, aut de *Pado baptismi*, aut de *Magistratu politico*, &c. cum Pontificiis durixari? quum in substantia horum dogmatum utrique consentiant: licet in modo explicandi, & probandi, aliisque id genus circumstantiis, non leuiter etiam hinc inter se dissentiant. Similiter quid proderit nobis ad causam nostram, si ociosas illas Scholasticorum pugnas, & verè bullatas nugas, de rebus aut planè fabulosis, v. g. *Purgatorio*, *Indulgentiis*, &c. aut nimium abstrusis, & nusquam in Dei verbo clarè patefactis, v. g. *situ Paradisi*, *Traduce Animæ*, &c. operosè persequamur? quum vel inanissima hominum curiosorum figmenta sint, vel saltem ad essentiam Religionis nihil attineant. Quid deniq; necesse est, in cumulandis *Patrum* dictis anxie laborare? quum sola verbi diuini Autoritas in negotio fidei audienda sit: & proximum ab ea locum sana Ratio mereatur, &c.

De *methodo* verò nihil est, quod iure culpate possint: quum idcirco tantum argumenta nostra præmittamus, Aduersarii autem postponamus, ut ex illis quidem sententia verior statim plenius intelligi, his verò solutiones & vestigio commodius subiungi possint.

Conclusio.

Sed hinc iam præfandi finis sit: si hoc vnum addidero, *Anti-Bellarminum* hunc *Contractum* non difficulter in *Explicatum* (ut sic dicam) transmutari posse.

AD LECTOREM.

posse: dummodò externa quædam adminicula, & potissimum *tria*, viro alicui docto, & in his controuersis exercitato benignè suppeditentur: puta 1°. biennii, aut triennii, vacatio ab aliis curis, & occupationibus: 2°. copiosa & bene instructa Bibliotheca: denique 3°. sumtus ad amanuenses duos, vel tres honestè alendos; quorum operâ non tantum ad dictata purè describendum, sed & innumera variorum Auctorum loca inquirendum, item ad confusas materias digerendum, Indices rerum & locorum conficiendum, &c. interea temporis utatur. Quia de re Principes in Republ. viros cogitare par esset. Sed Dominus ista prouidebit: qui & suo tempore, siquidẽ expedire iudicauerit, aliquem ex Nostris excitabit, qui, quod alii per partes hucusq; copiosè præstiterunt, id ipsum in toto Bellarmini Opere plenissimè confutando præstet. Interea Nos parui hæc parua damus: sed quæ tamen ita comparata esse confidimus, ut, licet mole sint exigua, utilitatem non exiguam pie ac sedulò legentibus afferre possint. Tu, Christiane lector, periculum facito; & si quem hinc fructum perceperis (quod opto & spero) Deum pro nobis orare ne negligito. Vale. Scriptum Steinfurti xxi. Ianuarii, Anno M. D. C. X.

Apocalyps. 8. vers. 4. 5.

Exite ex ea (Babylone Romana) populus meus: ne participes fiatis peccatorum eius, & ne accipiat de plagis eius: quia peccata eius ascenderunt usq; ad cælum, &c. Et mox vers. 7. 8. Dicit ipsa in corde suo: sedeo Regina, & vidua non sum, & luctum non videbo. Propterea uno die venient plæge eius, &c.

Et Cap. 9. vers. 1. 2.

Salus, & gloria, honor & potentia Domino Deo nostro: quia vera & iusta sunt iudicia ipsius: quia indicauit Meretricem illam magnam, quæ corripit terram scortatione sua, & vindicauit sanguinem seruorum suorum è manu ipsius, &c.

ENCHIRIDION

CONTROVERSIARVM IN-
TER EVANGELICOS ET

Pontificios.

ſeu

INDEX ERRORUM ECCLESIAE RO-
mana, una cum Antidoto.

EX IV. TOMIS DISPUTATIONVM

ROB. BELLARMINI, in gratiam Studioſæ
iuuentutis excerptus,

per

CONRADVM VORSTIVM S. Theol. D. & Professore
in illuſtri Schola Steinfurtenſi.

Editio altera, priore caſtigatior, & alicubi auctior.

GEORGII CASSANDRI (HOMINIS ALIOQVI
Pontificii) Confefſio, in conſultatione de Religione ad
Ferdinand. I. & Maximilianum II. Imperato-
res in cap. De Eccleſia.

NOn negarim præcipuam cauſam huius calamitatis & diſtractionis Eccleſia
illis assignandam, qui inani quodam faſtu Eccleſiaſtica poteſtatis inflati rectè &
modeſtè admonentes ſuperbè & faſtidioſè contempſerunt ac repulerunt. Quare nullā
firmam pacem ſperandam puto, niſi ab iſis initium fiat, qui diſtractionis cauſam dede-
runt, h. e. niſi ii qui Eccleſiaſtica gubernationi præſunt, de nimio illo rigore aliquid re-
mittant & Eccleſia paci aliquid concedant, & multorum piorum votis & monitis ob-
ſequentes, manifeſtos abuſus ad regulam diuinarum literarum & veteris Eccleſia, à
qua deflexerunt, corrigant, &c.

AD

AD STUDIOSAM IUVENTUTEM
P R Æ F A T I O.

Nchiridion hoc potissimum vobis, ornatissimi iuvenes, qui de controuersis istis in illustri hoc Gymnasio publicas subinde *συζητήσεις* instituere soletis, conscripsimus: & triplici quidem fine: *tum*, vt superfluum in thesibus hisce describendis laborem deinceps vobis adimeremus: *tum*, vt breuem quandam synopsis totius *Bellarminiani operis* (quod non omnes sibi comparare, aut etiam si habeant, satis vtiliter legere possunt) sub aspectum vestrum semel subiiceremus: *tum deniq;*, vt eadem operâ, præsertim tyronibus & minus in hoc campo exercitatis, loca quædam apud Evangelicos, & eos quidem melioris notæ auctores indicarem: vnde, velut è promptuariis, antidotum præsentaneum aduersus errores Ecclesiæ Romanæ petere, & simul argumenta ad disputandum, hoc est, ad veritatem asserendum idonea, quoties vsus postulauerit depromere possitis.

Quod si & alii hunc Indicem legere dignabuntur, non sine fructu id facturos speramus. Nam qui parum in his Theologicis quæstionibus versati sunt (quorum numerus semper fuit longè maximus) saltem id boni hinc consequuntur, vt verum & germanum omnium pene controuersiarum, quibus Ecclesia Christi iam dudum agitur, statum seu cardinem plenius intelligant. Vnde porro, si cognoscendæ veritatis cupidi fuerint, ad diligenter in omnia inquirendum, & fundamenta vtriusque partis ad certissimam verbi diuini & rectæ rationis normam seu regulam examinandam, incitabuntur: & quod istâ ratione piè quæsiuerint Deo fauente tandem inuenient. Nos certè in opusculo hoc concinnando, præter superiores illos, hunc etiam finem spectauimus: eoque in exercendis aduersariorum erroribus, & antidoto apud nostros monstrando, bona fide versati sumus nihil verbis extenuantes, vel aggrauantes: sed illic quidem ipsas auctoris phrasas, quoad commodè fieri potuit, ita retinuimus, vt sicubi prolixiores vel obscuriores viderentur, sensum earum quàm breuissimè simul & clarissimè exprimere studuerimus: hinc verò non tam nostrum, quàm aliorum magni nominis virorum iudicium paucis indicauimus.

Porro *Methodum* Bellarmini meritò hinc secuti sumus: quæ, si hy-

potheses ipsius spectemus, satis etiam commoda est. Omnes enim controversias ad duos Symboli Apostolici articulos, nonum scilicet & decimum, ipse reuocat; in quibus de *Ecclesia Catholica, Sanctorum Communione, & Remissione peccatorum* agitur. Itaque post explicatum generale proœmium, de verbo Dei scripto & non scripto, statim de Christo, tanquam principali, deque Romano Pontifice, tanquam vicario Ecclesiæ capite, tomo 1. disputat. Deinde de ipsa Ecclesia, tum in his terris militante, eiusque membris triplicibus (puta *Clericis, Monachis, Laicis*) tum laborante in Purgatorio, tandem verò triumphante in cœlis, tomo secundo tractat. Postea de Sacramentis tum in genere, tum in specie, tomo tertio differit, tanquam de iis rebus, quibus Sanctorum communio contineatur. Denique tomo quarto de gratia Dei generi humano iam olim collata, eiusque per peccatum amissione, & reparatione per Christum facta, hoc est, de iustificatione & remissione peccatorum satis ordinatè docet. Neque enim sua laude aduersarius hic fraudandus est, quam & alii ex nostris liberaliter ei tribuerunt.

Cæterum non omnes aduersæ partis errores ex Bellarmino huc congestimus; sed eos tantum, qui circa dogmata seu capita religionis propriè versantur. Infinitum enim foret, omnes Scripturarum corruptelas, & alia talia istorum errata, vel obiter indicare. Ex iis autem, quæ nunc excerptimus, quæque sine dubio præcipua sunt, omnes ii, qui oculos ad diuinam veritatem cernendam aptos habent, quanta sit Ecclesiæ Romanæ quantòque studio nobis fugienda, tum in doctrina, tum in ritibus sacris impuritas, haud difficulter intelligent. Erat quidem animus initio, precipuas vtriusque partis probationes quàm paucissimis verbis comprehensas adiicere: sed cum animaduertirem, isto pacto Enchiridion hoc in magnum tandem volumen exiturum, abstinui, & satis habui, nudum Indicem ita consignare, ut collatio ab aliis faciliè institui posset. Itaque contentus fui, in singulis capp. quid extra controversiam apud Evangelicos esset, primum obiter præmonere; deinde pontificios errores ordine recensere; denique scripta aliquot nostrorum hominum, in quibus illi satis superque refutantur, indicare.

Neque verò in his Auctoribus citandis superstitiosi fuimus, h. e. nimis accuratam vel multitudinis, & copię, vel temporis atque ordinis ipsorum rationem habuimus: sed qui prius fortè incidebant, aut familiarius noti nobis erant, eos nominauimus. Illud tamen obseruandum non sine causa putauimus, ut publicas Ecclesiarum Confessiones tanquam symbola quædam vulgò recepta scriptis aliorum priuatis anteferremus. Itaque semper *Harmoniam Confessionem* initio posuimus: quippe in qua non tantum Augustana, sed & Heluetica, Gallica, Belgica, Anglica Bohemica & plures aliæ Confessiones ita coniunctæ, atque inter se collatæ extant, ut vel ex ea sola Pontificii errores abundè refutari possint. Huic plerumque Confessionem

Zanchii subieciimus, ut quæ & ipsa publico Ecclesiarum reformatarum nomine ab auctore primùm cōscripta fuerat. Tum verò alios, ita ut dictum est, sine ordine certo adducimus; longè plures interim (quod probè scimus) omittentes: vel quòd eorum copia, dum hæc scriberemus, ad manum non esset: vel quòd eos studiosæ iuventuti non ita familiares, uti alios, esse sciremus. Denique in hac etiam parte modus Enchiridii seruandus erat.

Vos igitur, optimi iuvenes, qui in spem Christianæ Reipub. nati, & hactenus in bonis literis educati estis, hoc qualicumque labore nostro, vobis potissimùm dicato, sic uti frui velitis, ut aliquando, cum ad Ecclesiam Christi pascendam vocati fueritis, tum in omnibus Christianæ doctrinæ partibus, tum nominatim (quia nostra hæc tempora sic postulare videntur) in hisce materiis probè versatos vos esse, re ipsa appareat. *Valete.* Scriptum ex Museo nostro x. Februarii Anno 1604.

Ex Tomo primo Bellarmini:

PARS PRIMA SEV CONTROVERSIA

1^a GENERALIS.

De verbo Dei scripto & non scripto, siue de S. Scriptura, deq; Traditionibus: quæ prima generalis controuersia huius i. Tomi, 4. libris explicatur.

EXtra controuersiam apud Evangelicos est, quicquid in his libris pro diuina auctoritate S. Scriptura, seu librorum vere Canonorum: item pro fontium, quos vocant, qualicunq; puritate, aduersus Libertinos, aliosque hæreticos immò nonnullos Pontificios à Bellarmino differitur. Sed pauca huius generis ab illo hic traduntur, præ iis, quæ tam multa aduersus indubitatum Scriptura Canonem, authenticam editionem, versiones vernaculas promiscuam lectionem, item perspicuitatem salutarem usum & necessitatem, legitimam interpretationem, deniq; sufficientiam & perfectionem, &c. admodum animosè disputat. Sequentia igitur dogmata erroris merito condemnamus.

Errores Pontificiorum de hoc capite.

1 S. Scriptura V. & N. T. tum demum est verbum Dei & regula fidei, si iuxta sensum Ecclesiæ (puta Romanæ) intelligatur. *lib. i. c. 1. & seqq.*

2 Libri verè Canonici in V. T. sunt: Tobias, Iudith, Baruch, Sapientia, Ecclesiasticus, duo priores Maccabæorum, & additiones quædam ad Estheram & Danielelem: licet in Hebræo canone nunquam fuerint. *Ibid. c. 7. & usq; ad 16.*

3 Fontes Hebræi & Græci, etsi nunquam perierunt, nec planè deprauati

sunt, (quod alii pontificii magna ex parte asserunt) non tamen adeo puri atque incorrupti sunt, ut alia editiones ad illos exigi debeant. *l. 2. c. 2. & d.*

4 Vulgata Latina versio in omnibus publicis lectionibus & disputationibus pro authentica habenda est: ita nemini liceat ab ea, quamuis iustissimæ causæ prætextu prouocare. *Ibid. c. 10. & d.*

5 Vernaculæ Scripturarum versiones nec necessariæ, nec admodum utiles, sed potius sæpè noxiæ sunt: & proinde earum lectio nemini permittenda, nisi qui facultatem ab Episcopo impetrauerit. *c. 15.*

6 Eadem versiones in Ecclesia publicè vsurpandæ non sunt, cum de precibus, cantionibus, aliisque id genus sacris officiis agitur: quippe quæ tribus tantum præcipuis linguis peragi debeat. *c. 16.*

7 S. Scriptura non ita perspicua & intellectu facilis est, ut per se absque Ecclesiæ auctoritate & explicatione, ad decidendas fidei controuersias sufficiat: sed adeo potius obscura est, etiam in rebus scitu necessariis, ut sine ductu & magisterio prædictæ Ecclesiæ, etiam à fidelibus intelligi non possit. *lib. 3. c. 1. & 2.*

8 Non vnus tantum, sed quadruplex est genuinus Scripturæ sensus, nempe literalis, allegoricus, anagogicus, & tropologicus: tametsi ex solo literali, firmæ probationes peti possunt. *c. 3.*

9 Supremus & infallibilis Scripturæ interpres, seu controuersiarum iudex, non est ipsa Scriptura, aut Sp. S. in ea loquens: sed vel Ecclesia, vel Concilium, vel denique Pontifex Rom. ex cathedra docens. *c. 4. & d.*

10 Nec principibus secularibus, nec priuatis fidelibus; sed solis Ecclesiasticis præsulibus, de fidei controuersis, iuxta verbum Dei iudicare licet. *c. 9. & 10.*

11 Eides nostra tum quoque nititur verbo Dei, non hominum, cum nititur testimonio Ecclesiæ, vel Concilii, vel Pontificis, sensum Scripturæ nobis explicantis: quippe de quibus ex Scripturis apertè constat, errare eos in fide non posse. *Ibid. c. 10.*

12 Non omnia dogmata, ad fidem & vitam Christianam necessaria, in Scripturis continentur: sed multa etiam huius generis ex Traditionibus non scriptis vel Christi, vel Apostolorum, vel Ecclesiæ petenda sunt. *lib. 4. c. 2. & 3. & d.*

13 Scriptura sine traditionibus non admodum necessaria est. Traditiones autem simpliciter necessariae sunt. *Ibid. c. 4.*

14 Apostoli & Prophetæ non diuino aliquo iussu, sed fortuitis occasionibus ad hæc vel illa scribendum adducti sunt. *Ibid. c. 4. & d.*

15 Proprius & præcipuus Scripturæ finis est, non ut sit regula fidei, sed tantum ut sit commonitorium quoddam, utile ad cōseruandam doctrinam ex prædicatione acceptam. *Ibid. c. 12.*

ANTIDOTVM.

Contra hos errores, quibus ipsa Religionis fundamenta labefactantur, plurima sunt ab Evangelicis conscripta. Vide imprimis Harmoniam Confess. se Et. .& 17. & Confess. Zanchii. c. 1. Item huius tractatum de S. Scriptura. Calu. l. 1. Init. c. 6. & d. & in Antidoto Concilii Trid. Petr. Mart. & W olfg. Mascul. in locis commun. tit. de sacra scriptura, deque Traditionibus, Brennum in Prolegomenis, & c. Chemnitium parte 1. Examinis Concilii Triden. Rainoldum de S. Scriptura. Sadeelem de verbo Dei, & contra Monachos Burdegalens. Kimedoncium de S. Scriptura, & c. Item, quæ Danæus, Iunius, Sibrandus, & alii ad hos Bellarm. libros annotarunt. Vide & Ursinum in tr. Theolog. ab initio: Bullingerum in Decadibus part. 1. & c. potissimum verò Disputationes Withakeri de hoc argumento aduersus Bellarminum & Stapletonum, item Campianum, & c. solide & prolixè conscriptas: quæ vel solæ cordatis hominibus sufficient.

II. PARS.

De Persona & Officio Christi: quæ est altera huius Tomi controuersia, 5. libris comprehensa.

QUæcunque ferè tribus prioribus libris hic differuntur, de vera Christi diuinitate & personali distinctione à patre & spiritu S. itemque de vera eiusdem humanitate, & hypostatica duarum naturarum unione, aduersus veteres & novos Arianos, Marcionitas, Nestorianos, Eutychianos, Vbiquitarios, Mennonitas, & c. de iis, quantum ad rei summam attinet, Evangelici communiter assentiuntur: sicut ex auctoribus infra citandis apparet. Interim non omnes Bellar. rationes apodicticas esse, meritò ab aliis annotatum est: præsertim quas ex Sibyllis, & visionibus, & mundanis eventibus asserre solet. Non immerito etiam quedam eius axiomata in dubium vocari hic possent, cuiusmodi inter alia sunt: filium Dei semper à Patre gigni: dependentiam in diuinis non esse: duplicem hic esse subsistentiam, absolutam & relatam, & c. Idem iudicandum est de erroribus Agnoetarum. Stancari, & c. de quibus libr. 4. & 5. inter alia disputat. Sequentia verò dogmata nostri homines, ut erronea & absurda reiectere solent.

Errores Pontific. de hoc loco.

1 Christus, licet iuxta naturam diuinam Deo Patri sit *ὁμοούσιος*, siue eandem numero essentiam cum Patre habeat ab æterno, non rectè tamen *αὐτοθεός* appellari potest ratione essentia. Confer. l. 1. & tot. l. 2. c. 19.

2 Idem Christus secundum humanam naturam, non quidem prorsus omnipræsens est, vi vnionis hypostaticæ, & sessionis ad dextram Dei, multis tamen adeoque ferè infinitis simul locis adesse & potest & solet, sal-

nā interim manente humanæ naturæ veritate, *lib. 3. c. 11. & d. Confer. tom. 3. controuers. 3. lib. 3.*

3 Anima Christi, ab ipso conceptionis initio prorsus omniscia fuit: ne quidquam olim in statu humiliationis vnquam ignorauit, aut verè aliquid didicit, quod non antè perfectè sciuiſſet. *lib. 4. c. 1. & d.*

4 Eadem Christi anima iam inde ab initio perfectè beata, & omnibus aliis Spir. S. donis ita repleta fuit, vt nulla vnquam vera perturbatio aut tristitia locum in ea habuerit. *lib. c. 2. & d. c. 5. ad ob. 5. & c. 8. ad ob. 3.*

5 Descensus Christi ad inferos, nec propriè pro morte aut sepultura eius corporali; nec metaphoricè pro extremis animi ipsius doloribus & angustis, nec metonymicè pro effectu mortis ac passionis Christi, iuxta Scripturæ phrasin accipi potest, *c. 6. & d.*

6 Inferni vocabulum semper in Scripturis significat locum subterraneum, à sepulchris omninò diuersum: & Gehennæ, seu Loco damnatorum, penè contiguum; in quem & anima Christi verè & propriè loquendo descendit. *c. 10. & d.*

7 Animæ piorum, ante Christi resurrectionem, omnes in Limbo, seu Vestibulo infernali detentæ fuerunt: vnde eas demum anima Christi, postquam triduum cum iis commorata est, liberauit. *c. 11. & d.*

8 Credendum est, animam Christi triduo illo quo apud inferos versata est, etiam locum damnatorum, & limbum puerorum peragrasse; sed neminem inde liberaſſe. *c. 16. Depurgatorio autem dubitatur.*

9 Christus secundum vtramque naturam quidem vt principium agens; sed secundum humanam tantum, vt principium formale, mediator est inter Deum & homines. *lib. 5. c. 1. & d.*

10 Nec apud Patrem tantum propriè loquendo, sed apud totam Trinitatem, h. e. apud seipsum quoq; mediatoris officio fungitur, placando scilicet & exorando seipsum, & c. *c. 3. & d.*

11 Neq; nobis tantum remissionem peccatorum & salutem æternam, sed & sibi ipsi gloriam & exaltationem, propriè loquendo, obedientia sua promeruit. *c. 9. & 10.*

ANTIDOTVM.

Refutationem horum errorum vide in Harm. Conf. sect. 2. & 6. in Confess. Zäch. c. 2. 11. & 12. & in tract. de incar. filii Dei. Item vide Caluinum lib. 2. Instit. c. 12. & sequ. Bezam in Conf. c. 3. & 7. item in quest. & resp. part. 1. Bullingerum in Decadibus: Melancthonem, Martyrem, Musculum, & c. in locis communibus tit. de Deo, deq; persona & officio Christi: Aretium in locis probl. 1. & d. vsq; ad 11. Ursinum in explicat. Catechet. & in tractat. theologicis.

logis: Sadeelem de veritate humanæ naturæ in Christo, & contra Confess. Burdegalens. Sohnium tomo 2. ad tit. suprâ dictum, & passim alios. Porro contra dogma Ubiquitatis multa etiam locis citatis, præsertim apud Zanchium & Sohnium, inuenies; plura, si lubet, in scriptis elenchtriciis Bezae, Damaei, Ursini, & aliorum inuenturus.

Illud obiter notetur, postremum errorem, si logomachia absit, & comoda explicatio adhibeatur, facile sanari posse, ut error esse desinat. Quare vide pro cæm confess. Zanch. & notas Fr. Iunii ad hunc Bellarm. locum. Summa est: Christum quasi sui ipsius oblitum, nobis se totum impendisse, & tamen hoc ipsum agendo, obedientiæ suæ præmium amplissima Deo obtinuisse; atque hoc generali sensu etiam sibi ipsi non parum promeruisse; h. e. acquisuisse.

III. PARS.

De Pontifice Romano, deque Antichristo: quæ tertia est huius Tomi controuersia generalis, s. item libris exposita. Cui accessit appendix de translatione Imperii, tribus libris comprehensa.

In his libris nihil ferè traditur, quod apud Evangelicos in confesso sit, exceptis iis, quæ lib. 1. de præstantia monarchiæ in genere, & quæ lib. 3. de quibusdam Antichristi notis, deniq; quæ lib. 5. aduersus directum Pontificis Romani dominium temporale disputantur. Reliqua igitur axiomata, quæ Bellarminus hic operosè pro fictitio Rom. Pontificis primatu affert, accurateq; defendere conatur, nostri homines omnino perniciosos errores, & Antichristianas hereses esse statuunt, nempe hæc quæ sequuntur.

Errores Pontificii de hoc loco.

- 1 Regimen Ecclesiæ militantis, etiam sine respectu supremi capitis nostri Christi, siue quoad externum hominum ministerium, omnino monarchicum esse oportet: non autem democraticum, nec aristocraticum. *lib. 1. cap. 5. & d.*
- 2 Apostolus Petrus ab ipso Christo constitutus est non modò collegii Apostolici princeps: sed etiam generalis vicarius, monarcha, seu caput secundarium & ministeriale totius Ecclesiæ in hac terra militantis. *Ibid. cap. 10. & d.*
- 3 Idem Apostolus complures annos episcopus fuit Ecclesiæ Romanæ, atque in hoc episcopatu suo tandem Romæ mortuus est. Id quod non modò certum, sed & necessariò credendum est, *lib. 2. c. 1. & d.*
- 4 Pontifex Romanus est legitimus Apostoli Petri successor, in episcopatu simul & Apostolatu: & proinde tam diuino primæ institutionis, quàm na-

tutali successionis iure est caput Monarcha totius Ecclesiæ militantis. *cap. 12. & deinceps.*

5 Idem Pontifex hoc iure suo nunquam excidit, nec doctrinam Christi & Apostolorum ullo modo corrumpit: nedum ut Antichristus ille singularis vnquam euaserit. *lib. 3. c. 1. & d. ferè per totum.*

6 Antichristus ille magnus, quem S. literæ passim depingunt, nondum hætenus in mundo apparuit: etsi quidam eius prodromi iam pridem venerunt, inter quos etiam Lutherani, hoc est, Euangelici, censendi sunt. *cap. 2. & d.*

7 Prædictus Antichristus demum in ipso fine mundi adueniet, eritq; homo singularis (non ordo seu genus quoddam hominum) oriturus ex Iudæis, è tribu Dan, & ab iisdem pro Messia suscipiendus; qui & Hierosolymæ in templo externo tanquam Deus sedebit, & tribus cum dimidio annis tantum regnabit; & Missam cum vniuersa religione Christiana palàm abolebit, &c. *ibidem. c. 3. & d. ferè per totum.*

8 Pontifex Rom. habet supremam & generalem potestatem in spiritualibus, h. e. rebus ad conscientiam & religionem spectantibus: utpote summus omnium fidei controversiarum iudex & arbiter. *lib. 4. cap. 1. & d. per totum.*

9 Iudicium eius de religione prorsus infallibile est, si modò ex cathedra doceat, h. e. non ut simplex doctor, sed ut Pontifex & Iudex, cum auctoritate sententiam dicat, & in quæstione iuris, non autem facti versetur: licet interim quoad vitam scelestus & impius esse possit. *Ibid. c. 2. & d.*

10 Non modò Pontifex in fide errare non potest, sed neque particularis Ecclesia Romana tota fieri apostatica: nempe propter priuilegium sedis Apostolicæ, quæ tamen inde fortassis auferri potest. *c. 4.*

11 Piè & probabiliter creditur, Pontificem, ne quidem ut particularis persona est, hereticum fieri posse: licet & rationes euidentes, & exempla plurima in contrarium afferri soleant. *c. 6. & d.*

12 Idem Pontifex habet & coactiuam potestatem ferendi leges in conscientia obligantes, & earum transgressores ex communicatione, interdicto, aliisque pœnis spiritualibus seu canonicis mulctandi. *c. 15. & d.*

13 Solus Pontifex (ut olim Apostoli) iurisdictionem suam immediatè habet ab ipso Christo: reliquiverò Episcopi, quidquid potestatis habent, id totum à Pontifice capiunt. *c. 22. & d.*

14 Idem Pontifex habet summam potestatem in temporalibus, seu rebus politicis, non directè quidem (ut Canonistæ volunt) sed tamen indirectè & consequenter; nempe propter iustam illam & necessariam subordinationem, qua temporalis potestas spirituali meritò subiicitur. *lib. 5. cap. 1. & d.*

15 Atque ex hoc fundamento Pontifex iure potest leges etiam civiles condere, reges & principes arbitrato suo constituere, aut deicere, regnaque huius mundi transferre, prout Ecclesiæ expedire putaverit. Id quod etiam non semel ab ipso feliciter effectum est. *Ibid. c. 6. & d.*

16 Non modò licitum & honestum, verùm etiam valdè vrile, & quodammodò necessarium est, vt iidem sint Episcopi & principes seculares. *cap. 9. & 10.*

17 Auctoritate solius Pontificis Imperium Romanum, & iustè quidem, à Græcis ad Francos, deinde ab his ad Saxones translātū est: & postea 7. Electores ab eodem constituti: ac proinde Imperatores omnino vt Pontificis vasallos se gerere oportet, nisi Imperium ad aliam gentem transferri velint. In Appendice, totis 3 libris.

ANTIDOTVM.

Aduersus has insanas, & prorsus intolerabiles atque impudentes assertiones multa passim præclare ab Evangelicis scripta sunt. Inter quæ vide imprimis Harm. Confess. sect. 10. & 11. & 19. Confess. Zanchii. cap. 24. & 25. Tum quæ Luth. tom. 2. Ienensi, de Antichristo, & tom. 3 de potestate Papæ, &c. item Culling. in decad. & in homiliis super Apocalyp. &c. Calvin. lib. 4. Inst. cap. 6 & d. Illyricus & alii in suis centuriis, &c. item quæ Melancht. Martyr, Musculus, Aretius, &c. in locis communibus de regimine & ministris Ecclesiæ, deque primatu Romani Pontif. & Antichristo, passim scripserunt: item quæ Danæus, Iunius Sibrandus, Suthuius & alii ad hanc controuersiam annotarunt. Vide etiam disputationes Sadeelis contra Turrianum, & Burdegal. Sohnum tom. 1 in thesibus, & Beumlerum de Antichristo Rom. Vide præterea declamationem Vallæ contra Donat. Constantini Magni, & Brut. fulmen Hotoman. &c. Item Marsilium Patavinum, & alios iuris Imperatorii assertores: denique Matthæum Dresserum, & similes Historicos de translatione Imperii, &c. Adde & nupera illa scripta, pro causa Venetorum, contra Papam Paulum V.

Ex Tomo secundo.

I. PARS, SEV CONTROVERSIA

1^a GENERALIS,

De Conciliis & Ecclesia, quatuor libris tractata.

De Conciliis eorumque auctoritate.

EXtra controuersiam apud nos sunt, quæ generatim hic de natura, & speciatim de variis generibus, item, quæ de salubri auctoritate, siue usu & necessitate, conciliorum sic differuntur, ut commodè accipi possint, &c. Reliqua fere erronea & falsa sunt, quæ iam sequuntur.

Errores Pontific. de hoc loco.

1 Distinctio Conciliorum in approbata, reprobata mixta, & neutra pendet tota à iudicio & nutu Romani Pontificis, *lib. 1. c. 4. & d.*

2 Usus & necessitas Conciliorum est, non modò hæreses & schismata tollere, siue Ecclesiam reformare, sed etiam de bellis contra hostes Ecclesiæ gerendis, & eiusmodi rebus Politicis decernere. *Ibid. c. 9.*

3 Concilia generalia aliquo modo, particularia verò simpliciter & absolute necessaria sunt, ad tuendam Ecclesiæ salutem: neutra tamen quidquā valent absq; Pontifice, &c. *c. 10. & d.*

4 Potestas conuocandi concilia generalia penes solum Pontificem, ut particularia penes Episcopos est: non autem penes imperatorem, aut Principes Christianos. *c. 12.*

5 Suffragia decisiva in Conciliis habent soli Episcopi, item Abbates, & ordinum generales: reliqui verò Theologi tantum ut consiliarii habendi sunt. *c. 15. & d.*

6 Laici in Conciliis nec iudices esse possunt, nec consultores: sed vel testes ac defensores tantum, ut principes; vel famuli ac ministri, ut priuati fideles. *Ibid.*

7 Præses Concil. Oecumenici esse debet, non imperat. aut princeps aliquis secularis; sed solus Pontifex, siue immediatè per se, siue mediatè per suos legatos, *c. 19. 20.*

8 Concilia à Pontifice confirmata, licet particularia sint, errare in decretis suis non possunt: reliqua verò omnia possunt, licet maximè Oecumenica sint. *lib. 2. c. 2. & d.*

9 Itaque in illis prioribus simpliciter Christianos omnes acquiescere oportet: nec cuiquam licet eorum decreta in dubium vocare, aut ad Scripturam examinare. *cap. 3. & 4.*

10 Auctoritas Conciliorum non quidem absolute, sed tamen respectu nostri, & quoad sensum siue explicationem, maior ac certior est auctoritate S. Scripturæ. *c. 12.*

11 Concilia nec supra Papam sunt, nec summam Ecclesiæ potestatem in se continent: sed contra Pontifex absolute est supra quæuis concilia, utpote summus pastor, monarcha, caput, & deniquè sponsus totius Ecclesiæ, etiam in vnum collectæ. *c. 13. & d.*

12 Quare nec Papa seipsum coactiue Cōciliorum sententię subiicere potest: nec dum vt inuitus ei subiectus sit: quippe qui omnes iudicare debet, ipse a nemine, præterquam solo Deo, iudicandus. c. 18. & 19.

DE ECCLESIA EIVSQUE NOTIS.

Qua segentibus 2. libris de hoc argumento disputantur, omnia fere falsa & hæretica sunt; iis tantum exceptis, quæ lib. 3. de quibusdam, qui ad Ecclesiam vel perueniunt, vel non pertinent: item iis, quæ lib. 4. de nonnullis Ecclesiæ notis ita dicuntur, ut satis commodè de professione orthodoxæ doctrinæ, siue de legitimo verbi & Sacramentorum ministerio, explicari possint. Hæc autē subiecta axiomata merito damnantur.

Errores Pontif. in hoc capite.

1 Ecclesia est cœtus eorum tantum, qui eandem fidem profitentur, eademque sacramenta usurpant, sub regimine vnius Pontificis Romani. lib. 3. cap. 2. & d.

2 Non pertinent ad Ecclesiam, quicumque nondum baptizati sunt, item catechumeni, & quouis modo excommunicati; licet interim verâ fidem præditi sint, & salutem etiam æternam vnâ cum aliis consequantur. cap. 3. & d.

3 Contrâ ad Ecclesiam Christi propriè dictam reuera pertinent etiam reprobi, occulti infideles, & magni seu manifestarii peccatores: dummodo fidem Catholico-Romanam supradicta ratione profiteantur. cap. 7. & d.

4 Multi vera Christi membra esse possunt, & solent, qui tamen viua membra non sunt, h. e. qui spiritu eius viuifico, internaue fide planè carent. Ibid.

5 Vera & catholica Christi Ecclesia semper in hoc mundo visibilis seu conspicua est, & quidem in se & sua natura siue essentia. cap. 12. & d.

6 Externa hæc seu visibilis Ecclesia perpetuo durare debet; nec vnquam penitus obscurari, vel à professione veræ fidei deficere potest. c. 13. & d.

7 Eadem hæc Ecclesia in nullo religionis capite errare vnquam potest, utpote columna & firmamentum, imò magistra diuinæ veritatis. cap. 14. & d.

8 Professio sanæ doctrinæ, & legitimus sacramentorum vsus, non sunt propriæ notæ visibilis illius Ecclesiæ, cui fideles adiungere se debent: utpote Ecclesiâ ipsâ obscuriores, & hæreticis omnibus communes. & c. lib. 4. c. 2.

9 Veræ & propriæ notæ seu ~~ueritatem~~ catholicæ Ecclesiæ sunt: appellatio catholica, antiquitas, perpetuitas, amplitudo, continua episcoporum successio, consensio in eadem doctrina, item temporalis felicitas, & similes aliæ. cap. 3. & d.

10 In Ecclesia Romana nulla vnquam facta est doctrinae mutatio: nec mutationis istius auctor, tempus, locus, aliaque circumstantiae demonstrari possunt. *cap. 4. & d.*

11 In eadem Ecclesia Romana, & quidem sola, reperitur etiam nunc unitas in vera fide, consensus orthodoxus cum antiqua siue Apostolica Ecclesia, sanctitas & efficacia tum doctrinae, tum vitae, item donum miraculorum, lumen prophetiae, &c. *c. 9. & d.*

12 Ecclesiae Euangelicorum omnes & haereticae & schismaticae sunt; nec quisquam in iis salutem aeternam adipisci potest: quum nullae ex supradictis notis verè iis conueniant. Passim toto libro.

ANTIDOTVM

Errores de Conciliis refutatos inuenies in Harm. Confess. sect. 1. & 10. & 11. item in tractatibus Lutheri de Conciliis & Ecclesia, tom. 2. & 4. Ienensis apud Caluinum lib. 4. Institut. cap. 9. & d. apud Melanchthonem, Martyrem, Musculum, Aretium, &c. in Locis Commun. in primis verò apud Bullingerum in libris 2. de Conciliis, ubi argumentum hoc diffusè & absolutè tractatur. Vide & Withakerum de Conciliis, & quæ Danæus, Iunius, & alii contra Bellarminum hinc scripserunt.

Errores autem de Ecclesia plurimi ex nostris confutarunt. Vide præter Harm. confess. locis citatis, etiam Confess. Zanchii cap. 23. & d. Calu. lib. 4. Institut. c. 1. & d. item Melancht. Martyrem, Musculum, Aretium, & alios eorum communium Scriptores tit. de Ecclesia. Nominatim vide Sadee-lem contra Arturum & Posnanienses, item Mornæum, Withakerum, Rainoldum, Sutliuium, &c. qui ex professo contra Pontificios de Ecclesia, eiusq; notis & proprietatibus, & quidem accuratè scripserunt.

SECUNDA PARS, SEV SECUNDA

GENERALIS CONTRO-
uersia,

*De triplicibus Ecclesiae militantis membris, 3. libris
comprehensa.*

1. De clericis seu ministris Ecclesiae.

Extra controuersiam hic sunt, quæ de salutari usu & necessitate sacri ministerii, da-
que nonnullis ministrorum ordinibus, item honestis alimentis seu stipendiis, &
qualicumque eorum immunitate à piis principibus ac magistratibus ob honestas
causas iisdem concessa, non malè differuntur. Sequentia verò dogmata inter errores
Antichristianos merito numerantur.

Errores

Errores Pontificiorum de hoc capite.

1 Soli Ecclesiæ ministri, & quidem propriè loquendo, sunt Clerus ille, hoc est, fors & hæreditas Domini, cuius in Scriptura passim fit mentio. *bb. 1.6. 1.*

2 Ius eligendi seu vocandi ministros, non etiam ad Ecclesiam seu populum fidelem, neq; ad magistratum politicum; sed ad solos episcopos, & potissimum ad Pontificem, pertinet. *c. 2. & d.*

3 Quodd populus aliquando ius eligendi habuit, id ex conniuentia & cō-
cessione Pontificis, nullo autem iure diuino factum est. *c. 7.*

4 Pontifex non eo modo quo alii Episcopi, sed per Cardinales E.R. aut his fortè non existentibus, per Clerum Romanum & vicinos Episcopos eligendus est. *c. 9. 10.*

5 Ordines ministrorum in N. T. qui sacri & perpetui habentur, septem sunt verè inter se distincti: nempe Ostiarii, Lectores, Exorcistæ, Acoluthi, Diaconi, Subdiaconi, & Sacerdotes, *c. 11. & d.*

6 Episcopi iure diuino superiores sunt Presbyteris in verbi ministerio versantibus, h. e. Pastoribus, quoad Potestatem ordinis, simul & iurisdictionis, *c. 14. 15.*

7 Cælibatus perpetuus, ex instituto Apostolorum, omnibus verbi ministris necessario seruandus est: quippe quorum functio cum vsu coniugii planè pugnat, siue ante, siue post ordinationem id contrahant. *c. 18. & d.*

8 Digami illi, qui successiuè duas vel plures vxores habuerint, etiam his iam mortuis eodem Apostolico iure ab Ecclesiasticis officiis arcendi sunt. *cap. 23. & d.*

9 Clerici non tantum in Ecclesiasticis, sed etiam in ciuilibus causis, à iudiciis & subiectione politici magistratus exempti sunt: idq; non humano tantum, sed & diuino & naturali iure. *c. 28. & d.*

10 Non tantum personæ illorum, sed & bona omnia à tributis, aliisque oneribus secularibus, eodem illo iure immunia sunt: immò magistratus nihil planè iuris in ipsos eorumq; bona obtinet, vt qui legitimus eorum magistratus censi non possit. *c. 19. & d.*

2. De Monachis, eorumque Votis.

Hic ferè nihil est, quod probare possimus: nisi quòd ipsam per se vitam solitariam, seu monasticam (si absit opinio religionis seu cultus, item superstitio votorum, &c. adsint autem causæ aliquæ probabiles, Christianis non indignæ) simpliciter improbare nec possumus, nec solemus: siue quis in hoc statu merè contemplatiuam, siue actiuam, siue deniq; mixtam quandam vitam sequatur. Similiter cùm de votis in genere, præsertim moralibus, agitur, aliquem certè eorum usum salutarem, etiam in

N. T. est, agnoscimus: seruatis tamen conditionibus, quæ seruanda sunt. Abusum vero tum monasticæ, tum votorum monasticorum, optimo iure reprehendimus, qui sane multiplex est in Ecclesia Romana. Hac igitur, quæ sequuntur, axiomata, merito inter absurdos errores deputamus.

Errores Pontif. in hoc capite.

1 Monachatus est status religiosus, seu perfectionis Euangelicæ, in quo quicunque degunt, ii & salutem æternam facilius sibi mereri, & pro aliis opera supererogationis, hoc est, indebita quidem, sed Deo perquam grata & accepta, eoque etiam inprimis satisfactoria, præstare possunt. *libr. 2. cap. 2. & 6. & d.*

2 Origo illius status antiquissima est, & non ad fortuitum casum, vel errorem aliquem; sed ad ipsos Apostolos, & Ioh. Baptistam; imò ad Eliam, & Elisæum, item Rechabitas, & Nazaræos, denique ad Enosum referenda est: quippe à quibus nostri monachi reipsa nihil differunt. *Ibid. cap. 5.*

3 Fundamentum status monastici, sunt consilia euangelica, à præceptis Christi verè diuersa, imò longè iis excellentiora: vt quorum observatio ad salutem quidem necessaria non sit, maiorem tamen & Deum promerendi, & pro aliis satisfaciendi vim, quàm observatio mandatorum Dei, habeat. *Ibid. c. 7. & d.*

4 Vota istorum consiliorum non modò Christianis benè conueniunt, sed & singulariter Deo grata sunt, vtpote pars excellentior diuini cultus: eoque studiosè sunt & suscipienda, & implenda: vt consiliorum præstatio tantò plus apud Deum mereatur, tantoque maiorem etiam pro aliis satisfaciendi vim habeat. *Ibid. c. 14. & d.*

5 Inter alia consilia euangelica est voluntaria paupertas, siue bonorum omnium secularium abiectio: cuius votum à quocunque susceptum, Deo valdè placet, adeoque vim habet merendi & satisfaciendi, vti iam diximus. Estque hoc primum ex votis monasticis, quibus essentia religionis continetur. *Ibid. cap. 20.*

6 Alterum essentiale monachorum votum est obedientiæ regularis, per quam proprio sensui renuntiantes, simpliciter suis præpositis iuxta regulas sui quisque ordinis obtemperant. Atque hoc etiam votum Deo pergratum, imò & meritorium ac satisfactorium est. *cap. 21.*

7 Tertium huius generis, & quidem inprimis excellens votum, est perpetuæ continentiae, seu cœlibatus: quod etiam, quicunque voluerit, reipsa implere potest: quum continentia illa specialis, quæ coniugio simpliciter aduersatur, saltem mediatè in arbitrio nostro posita sit, &c. *capit. 22. & deinceps.*

8 Votum perpetui cœlibatus olim à Maria virgine, multisque aliis tum viris, tum fœminis, solenniter nuncupatum, & reipla quoque impletum est; idque ad regnum Dei tantò facilius promerendum. *Ibid.*

9 Non adulti tantum; sed & pueri & puellæ, modò rationis vsum habeant, etiam inuitis parentibus, prædicta vota monastica suscipere, & monasterium ingredi possunt. *c. 35. 36.*

10 Similiter omnes coniuges, ante consummatum matrimonium quidem, inuita etiam parte altera, post verò ex mutuo consensu coniugium dissolvere, & monachatum suscipere possunt. *Ibid. c. 37. 38.*

11 Eremitarum siue anachoretarum (qui cœnobitis opponuntur) assidua solitudo, vitæ austeritas, & exercitia in speciem stulta exemplo Baptistæ, Eliæ, & Elisæi, & aliorum Sanctorum, non tantum licita, sed & admodum laudabilia censerì debent. *c. 39.*

12 Habitus & tonsura monachorum, cuiuscunque ordinis sint, mysteriorum suis non carent: quippe quæ pœnitentiali ipsorum professioni benè conveniunt, & proinde etiam exemplis Sanctorum modò dictis meritò defenduntur. *c. 40.*

13 Monachi tum cœnobitæ, tum eremitæ, licèt nullo in Ecclesia aut Schola ministerio fungentes, ad laborem manuum minimè obligantur: sed vel ex propriis bonis in commune collatis; vel ex oblatiis aliorum donariis; vel deniq; ex mendicatione (exemplo scilicet Christi & Apostolorum) vivere possunt. *c. 42. & d.*

3 De Laicis, siue Magistratu politico.

EXira controuersiam apud Evangelicos sunt, quæ bona huius libri parte aduersus Anabaptistas, & alios pro magistratu politico, eiusque iure & officio, satis benè differuntur. Nam omnino agnoscimus, etiam Christianis licere Magistratum gere-
re, & potestatem hanc à Deo ordinatam, & generi humano salutarem esse. Item fa-
temur, impio etiam magistratui in rebus licitis obtemperandum: neque illum propter
impietatem iure suo priuandum esse. Quod utinam aduersarii quoque reipsa agnosce-
rent! Ad hæc potestatem illius in ferendis legibus, & exercendis iudiciis, tum publi-
cis, tum priuatis, illibatum relinquimus: & Christianis etiam iudicialiter causas suas
agere licere scimus. Præterea, ius gladii Magistratui non eripimus; nec iusta & neces-
saria bella temerè damnamus. Denique, sacrorum inspectionem, seu curam religionis
externam eidem concedimus, & moderatam iustamque verorum hereticorum con-
ercitionem non improbamus. &c. Sunt tamen alia quedam hîc non mi-
nimi momenti, in quibus ab Aduersario dissentimus, nempe hæc, quæ se-
quuntur.

Errores Pontificii in hoc capite.

1 Leges omnes à politico magistratu latæ, siue ad causas ciuiles, aut criminales, siue ad bellum aut militiam pertineant, &c. non minus, quam ipsius Dei leges, vnumquemque fidelem in conscientia sua obligant. *libr. 3. cap. 11. & d.*

2 Ad politicum magistratum pertinet tantum defensio religionis, non autem cognitio, & iudicium: h.e. tenetur magistratus in causa religionis id exequi, quod Ecclesiastici decreuerint, siue rem intelligat, siue non. *Ibid. cap. 17. & 18.*

3 Non licet vlli magistratui vel principi, conscientia libertatem, seu pacem religionis subditis suis concedere: sed vnam tantum Religionem (puta antiquam, siue receptam) summa vi defendere tenetur. *Ib. c. 18.*

4 Catholici cum hæreticis (i. Pontificii cum Euangelicis) nullo modo conciliari possunt; eoq; pacificatio inter eos per magistratum, vel quemuis alium, quærenda seu procuranda non est. *c. 19.*

5 Libri hæreticorum omnes, sine delectu per magistratum, etiam inuitis eripiendi, penitusq; abolendi, & igne cremandi sunt. *c. 21. 22.*

6 Hæretici, ab Ecclesia (nempe Romana) damnati, non modò pecuniariis, sed & corporalibus pœnis, adeoque supplicio mortis per magistratum mulctandi sunt. *Ibid.*

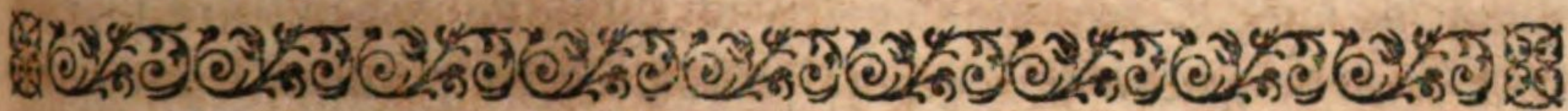
ANTIDOTUM

Contra errores de Clericis, siue Ecclesiæ ministris vide Harmoniam Confessionum sect. 11. & 18. Confess. Zanchii cap. 25. Lutherum de captiuitate Babylonica, & de ministris constituendis ad Senat. Pragens. &c. Bucerum de regno Christi, l. 1. & de vera animarum cura. Caluinum l. 4. Instit. cap. 3. & d. Melanchthonem, Musculum, Martyrem, Aretium, &c. in locis communibus tit. de Verbi ministris, eorumque gradibus, officiis, & vocatione, deque coniugio sacerdotum, &c. Bullingerum in decadibus. Item Chemnit. par. 3. examinis Concilii Trident. Bezam in Confess. cap. 5. & 7. & in lib. de polygamia, &c. Sadeelem de legitima ministrorum vocatione, & contra Burdegal. &c. Vide etiam contraria de hoc argumento scripta Bezae & Sarauia, præsertim quoad diuersos ministrorum ordines.

Contra errores de Monachis, & eorum votis, vide prædictam Harmoniam. sect. 18. Luth. de votis monast. tom. 1. & 2. Caluin. lib. 4. institut. cap. 13. Bullingerum in decad. part. 3. Melancht. Musculum, Aretium in loc. comm. tit. de Votis ac Monachis, deq; operibus Supererogationis, &c. & in primis Petrum Martyrem de Votis contra Smithæum: item commentatores in Mat. 19. & 1. Cor. 7. & 9. & 1. Tim. 5. præsertim Bucerum & Martyrem. Vide et-

etiam Illyricum & alios in centuriis Magdeb. & Pol. Virg. de origine & progressu Monachorum.

Contra errores de magistratu, vide Harm. confess. sect. 19. Confess. Zanchii, c. 26. Bulling. in decad. par. 2. tum Luth. in assert. artic. item loc. com. Melanchth. Martyris, Musculi, Aretii, tit. de magistratu, deq; hæreticis; &c. Item Cal. lib. 4. Inst. c. 20. Confer etiam tr. Caluini & Beze de puniend. heret. cum libro Brentii de pœna Anabaptistarum.

III. PARS.

De Ecclesia laborante in Purgatorio, quæ est 3. generalis controversia huius Tomi, 2. libris tradita.

In his libris nihil ferè sani reperitur, quod ab Euangelicis tanquam confessum admittatur: tantum si ea excipias quæ lib. 1. de oratione pro mortuis, quâ Deo simpliciter ipsi commendantur, & pro donis in illos collatis gratiæ aguntur, denique plena felicitas eis optatur: item quæ lib. 2. sub si. de honesta corporum sepultura, in genere traduntur: quæq; eodem lib. de statu mortuorum intermedio, Scripturæ satis consentienter docentur, quod videlicet animæ fidelium separate nec mereri, nec demereri possint, de quæ salute sua certæ sint. &c. quæ quidem ipsam Purgatorii doctrinam non parum labefaciunt. Ceterum hæc sequentia pronunciata. ut planè noxia, superstitiosa & hæretica, omnino damnamus.

Errores Pontificii de Purgatorio.

1 S. Scriptura V. & N. Testamenti passim docet, omnesque fideles semper hætenus crediderunt, esse carcerem quendam pœnalem apud inferos, in quo animæ plerorumque fidelium post hanc vitam ad tempus igne quodam infernali excrucientur, ac purgentur: qui propterea ignis purgatorius dicatur. l. 1. c. 2. & d. ferè per tot.

2 Fundamentum huius dogmatis in S. literis explicatum, est necessitas nostræ propriæ satisfactionis pro peccatis venialibus, aut pœnis temporalib. post remissam mortalem culpam manentibus. lb. c. 7.

3 Adeò verò ad salutem necessaria est huius purgatorii fides, ut qui eam reiicit, ob id ipsum vel solum æterna morte periturus sit. lb. c. 11.

4 Animæ laborantes in purgatorio nec mereri, nec demereri, nec adeò quidquam operari; sed tamen diuinæ iustitiæ satisfacere possunt: & præterea de salute sua certæ sunt, & fidem, spem charitatem, & reliqua ad meritum requisita habent, &c. l. 2. c. 2. & d.

5 Locus purgatorii est subterraneus, videlicet infra vtrumq; Inferni limbum, proximè supra Gehennam situs. Atque hunc situm inter hæc 4. animarum receptacula requirit distinctio quadruplicis pœnæ apud inferos luendæ. lb. c. 6.

ipforum præcipue consistit, iis denegamus: nec omnem etiam sacrarum picturarum vel imaginum usum damnamus: nec templa Christianorum honestè habenda, & dies festos ad publicum Dei cultum religiosè obseruandos esse, inficiamur, &c. Sed idololatriam tantum & superstitionem multiplicem, quam Pontificii in istarum rerum usu exercent, meritò damnamus. Talia autem sunt hæc sequentia illorum axiomata.

1 Sancti mortui non modò beatâ quiete apud Deum fruuntur, sed etiam adeò perfectam gloriam, & felicitatem iam re ipsa possident, vt meritò *ἁγιοὶ* appellari, & coronas, seu præmia promissa iam plane obtinuisse dici possint *l. 1. c. 2. & d.*

2 Canonizatio Sanctorum, h. e. publica sanctitatis & gloriæ ipsorum commendatio, per quam publici honores & cultus iis decernuntur iure optimo ab Ecclesia, vel pōtifice Romano fieri solet: quos etiam hac in re minime errare, omninò credendum est. *Ib. c. 7. & d.*

3 Sancti non canonizati iustè quidem à nobis coli, h. e. adorari atq; inuocari possunt; sed priuatim tantum, non autem publicè. *c. 10.*

4 Sancti mortui, præsertim canonizati (vti & cœlestes Angeli) non humano vel ciuili tantum, sed & diuino seu religioso cultu nobis adorandi sunt: minore tam en, quam quo Deus ipse adoratur, h. e. cultu dulciæ, vel etiam hyperdulciæ, non autem latriæ. Atque hic cultus nullo modo idololatricus est. *c. 11. & d.*

5 Idem Sancti, licet à nobis longissimè absentes, in necessitatibus etiam nostris suppliciter inuocandi sunt; non quidem vt primarii beneficiorum auctores, sed vt impetratores eorum, & aduocati nostri secundarii apud Deum. *Ib. c. 15.*

6 Idem Sancti non tantum in genere pro Dei gloria & salute Ecclesiæ, sed etiam in specie, pro his vel illis necessitatibus, horum vel illorum hominum, præsertim amicorum suorum, sollicitè Deum orant: idq; ipsorum, quæ nobiscum, h. e. cum Sanctis viuentibus habent, omninò requirit. *c. 18.*

7 Idem Sancti gemitus & preces nostras, vbicumq; locorum fusas, exaudiunt, & res siue actiones & passionēs nostras, distincte & particulatim perspectas habent: vt qui omnia vel in Dei facie videant, vel ex relatione Angelorum, vel alia simili patefactione diuina percipiant, &c. *c. 20.*

8 Inuocatio Sanctorum mortuorum propria Dei & Christi Mediatoris gloria minimè lædit: quum nec diuinas proprietates vel operationes illis tribuat: nec redemptionis, sed tantum intercessionis mediatores eos constituat. *Ibid.*

9 Inuocatio hæc Sanctorum non modò licita, sed & valdè utilis, adeoq; necessaria nobis est quum Deus ad illorum intercessionem sæpè nos exau-

diat, vel aliqua ratione nobis opem ferat, quos alioqui reiecturus aut neglecturus esset. *Ibidem.*

10 Rectè & sapienter fit, quod diuersa beneficia à diuersis Sanctis petuntur, & varia rerum humanarum, (puta artium, officiorum, morborum, &c.) procuratio inter eos diuiditur. *Ibidem.*

*DE RELIQUIIS, IMAGINIBVS, ET
earum cultu.*

1 Reliquiæ Sanctorum, (puta Ossa, cineres, vestes, &c.) in sacris locis diligenter asseruandæ, preciosis thecis includendæ, deniq; religiosè ab omnibus colendæ, sunt; utpote templa, vel instrumenta Spiritus sancti. *lib. 2. § cap. 2. § d.*

2 Etsi reliquiæ non prorsus eodem adorationis genere, quo Spiritus Sanctorum; maiore tamen quàm humano & ciuili cultu, adorandæ sunt: puta religiosa supplicatione, osculatione, circumgestionem, suffitu seu thurificatione, luminum accensione, &c. *Ibid. c. 4.*

3 Imagines rerum verarum, licèt etiam religiosè colantur, non tamen idola, vix etiam simulachra dici possunt: cùm idolum rei fictæ similitudo sit, simulachrum verò à simulando nomen habeat. *c. 5.*

4 Non tantum creaturarum, sed ipsius etiam veri Dei, & S. Trinitatis imagines ac statuas efformare licitum est; nec vsquam in verbo Dei prohibitum. *c. 8.*

5 Imagines tum Dei, tum creaturarum rectè in templis aliisque locis publicis collocantur; idq; non modò ad ornatum, & vsum historicum; sed etiam religionis & cultus causâ. *c. 9. § 10.*

6 Eadem imagines tum Dei, tum Angelorum, & hominum sanctorum, propriè & per se, non autem tantum respectu prototypi, colendæ sunt, & quidem cultu religioso, supradictò: quo & populus Dei in V. T. eas affecit. *c. 12. § d.*

7 Imagines Dei, & Christi, etiam cultu merè diuino seu latria afficiendæ h. e. eodem cultus genere, quo exemplaria ipsa seu prototypa, adorandæ sunt: non tamen propriè & directè, sed analogicè, & reductiuè. *c. 20. § d.*

8 Verum crucis dominicæ lignum, cui Christus ipse aliquando affixus sanctitatem singularem contulit, & quod olim ab Helena Constantini M. matre, mirabiliter inuentum fuit, eiusque frustula quælibet planè religioso & plus quam ciuili cultu adoranda sunt. *c. 26. 27.*

9 Imagines eiusdem crucis, siue pictæ, siue sculptæ &c. passim in templis, aliisque locis publicis erigendæ; & suppliciter ipsæ quoque, licèt non eodem modo quo vera crux, colendæ sunt. *c. 28.*

10 Signum crucis Dominicæ sæpius religionis causâ in fronte, vel pecto-

re formandum est; quippe quod vim spiritualem habet contra dæmones, & quidem ex opere operato simul & operantis. c. 29.

DE TEMPLIS ET FESTIS.

1 Templum Christianorum tribus partibus ad modum templi Salomonis omninò constare; earumque intimam, quam *Chorum* vocant, non nisi ad orientem spectare oportet: quò etiam orantes necessariò conuertere se debent. l. 3. c. 3.

2 Vfus seu finis templorum est, non tantum ad conciones habendas, & sacramenta ministranda, &c. sed etiam ad Christum ipsum in iis sacrificandum, & Sanctorum reliquias asseruandum, &c. c. 4.

3 Templorum consecratio, siue ad sacrum vsum dedicatio, omninò fieri debet per varias vnctiones, asperisiones, signationes, characteres, aliosq; ritus mirificos, in V. T. bona ex parte vsitatos. c. 5.

4 In templis quoque solennes benedictiones, siue exorcizationes aquæ, salis, cinerum, palmarum, & aliarum rerum fieri non modò rectè possunt, sed etiam omninò debent. c. 7.

5 Nulla superstitio est, sed opus planè pium & Deo gratum, religionis seu cultus iis præstandi causâ, ad varia Sanctorum loca vel sepulchra peregrinari, h. e. in quibus eorum reliquæ asseruantur. c. 8.

6 Rectè etiam in necessitatibus nostris, vel aliis de causis, singularia vota Sanctis mortuis nuncupamus: vt quæ ad Dei gloriam faciant, adeoque re ipsa in Deum tandem terminentur. c. 9.

7 Festi dies verè & per se aliis diebus sanctiores sunt: dierumque discrimen non minus præcisè & necessariò in N. quàm in V. T. obseruandum est; & Apostolus non nisi Iudaicum discrimen dierum in N. Test. sublatum esse docet. c. 10.

8 Non tantum dies dominicus, sed etiam Pascha, Pentecoste, Natalis Domini, aliaque id genus festa ab Apostolis certò instituta sunt; eoq; nomine necessariò & præcisè nobis celebranda. c. 11. & d.

9 Omninò nefas est, Christianos velle suum Pascha, more Iudæorum, 14. Luna celebrare: & qui olim id fecerunt, meritò ob hanc solam causam hæretici iudicati & excommunicati sunt. c. 12.

10 Festa & vigiliæ etiam in honorem, h. e. ad cultum religiosum Sanctorum celebrari possunt, & debent. c. 13.

ANTIDOTVM.

Contra Errores de canonizatione, adorat. & inuoc. Sanctorum præsertim mortuorum, vide Har. Conf. sect. 2. & 15. Conf. Zanchii, c. 22. & c. Chemnit. part. 3. Exam. Calvin. libr. 3. Inst. cap. 20. Bezam in Confess. cap. 7. & c. Me-

Ianchth. Martyrem, Musculum, Aretium, &c. in locis communibus, titu de precatione, deque cultu & inuocatione Dei, item Angelorum & hominum, &c. Bullinger. de origin. errorum, libr. 1. & in decadibus: Rainoldum de idol. Rom. Ecclesiæ, lib. 1. Vrsin. in expl. Catech. & Vol. 1. tr. theol. ad 1. & 3. Decalogi præceptum. Item Tos. contra Arturum: Sadeel. contra Burdegal. Schanius t. 3. ad Ps. 65. &c.

Errores de cultu reliquiarum, imaginum, &c. refutatos habes in Harm. Confess. loco citato, item apud Chemnitium, part. 3. Exam. Calvin. libr. 1. Institut. cap. 11. item in Inuentario reliquiarum. Vide & Rainoldum de Idolatria Romanæ Ecclesiæ, lib. 2. Item Melanchth. Martyrem, Musculum, Aretium, Bullingerum locis citatis, & quotquot ferè in Decalogum scripserunt, ad 1. & 2. præceptum.

Contra errores de Templis & Festis, vide Harm. Conf. sect. 15. & 16. Conf. II. Zanchii cap. 25. Bucerum de regno Christi, lib. 1. cap. 10. & d. & lib. 2. c. 10. & 11. item Chemnit. part. 4. exam. Bulling. in decadib. par. 3. Martyrem, & Musculum in locis communibus ad 4. præceptum Decalogi: Aretium problem. 56 & 78. & d. Vide etiam Polyd. Virgil. & Hospinianum de origine & progressu templorum & festorum, &c.

Ex Tomo tertio.

I. P A R S.

De Sacramentis in genere: quæ prima est generalis controuersia huius Tomi, 2. libros continens.

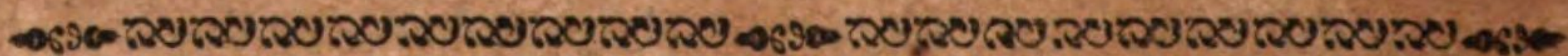
IN confesso apud Evangelicos sunt, quæ Bellarminus hic lib. 1. generatim contra Sacramentorum contemptores, item quæ de libertate in usurpando vocabulo Sacramenti, deque nonnullis rebus ad ipsius Sacramenti essentiam requisitis, deniq; de quibusdam illius causis, satis commodè differit. Etenim & nostri Sacramenta diuinitus instituta reuerenter suscipiunt, & signa diuina erga nos gratia, non quidem inania, sed efficacia, & suo modo exhibitiva, esse agnoscunt. quorum legitimus usus minimè negligendus sit, &c. In secundo autem libro nihil ferè traditur, quod nostri simpliciter admittant: nisi quod in genere salutarem Sacramentorum effectum esse agnoscunt, & discrimen aliquod inter U. & N. T. signa constituunt: item quod pro diuersa vocabuli acceptione, vel plura, vel pauciora N. T. sacramenta quidam ex ipsis enumerant: denique quod adiaphoros quosdam ritus in illorum administratione adhiberi, vel omitti posse censent prout loci, vel temporis, aut alia id genus circumstantia postulauerint. Reliqua igitur dogmata inter errores deputant, videlicet hac, quæ sequuntur.

Errores Pontif. de hoc loco.

- 1 Sacramenta N. T. non modò signa & sigilla; sed etiam causæ per se efficientes sunt gratiæ iustificantis; siue, gratiam hanc non modò significant & obsignant; sed etiam re ipsa in se continent, & hominibus ea viurpantibus verè conferunt. *lib. 1. c. 9. & d.*
- 2 Finis eorum nequaquam est, promissiones Dei nobis obsignare, vel fidem nostram aut in nobis confirmare, aut apud alios testatam reddere: sed sanctificationem illam modò dictam nobis re ipsa conferre. *Ibid. cap. 14. 15.*
- 3 Constant autem ex rebus siue elementis externis, tanquam materia; & verbis consecratoriis, certis ac determinatis (quæ verbo concionali opponuntur) tanquam forma. *c. 18. & d.*
- 4 Sacramenta omnia ad salutem Ecclesiæ præcisè necessaria sunt: quædam omnibus omnino, & quidem simpliciter; quædam aliquibus tantum; & certo quodam respectu. *c. 22.*
- 5 Ad essentiam siue integritatem eorum requiritur ministri, non quidem fides & probitas, sed tamen intentio generalis & seria faciendi id, quod Ecclesia facit. *c. 26. 27.*
- 6 Effectus, seu virtus eorum propria est, conferre gratiam iustificantem, h. e. sanctitatem & iustitiam, ex opere operato, h. e. vi externæ & sacramentalis actionis; & quidem omnibus non ponentibus obicem peccati mortalis, licet alioqui vera fide & pietate vacuis; item furiosis, insanis, dormientibus, &c. *lib. 2. c. 3. & d.*
- 7 Differentia Sacramentorum V. & N. T. in eo consistit, quòd illa gratiam iustificantem tantum adumbrabant, hæc verò eandem re ipsa in se continent, & sua quadam vi aliis immediatè communicant: vel, quòd illa tantum umbras & figuras; hæc verò ipsum corpus bonorum spiritualium realiter in se habent. *Ibid. c. 13. & d.*
- 8 Quædam N. T. Sacramenta aliam præterea vim in se continent, videlicet imprimendi nobis qualitatem quandam singularem, Christo nos singulariter conformantem, seu characterem, ut vocant, indelebilem, propter quem etiam ipsa nunquam iterari solent: ut sunt Baptismus, Confirmatio, & Ordinatio. *Ib. c. 18. & d.*
- 9 In Nouo T. septem sunt Sacramenta propriè sic dicta: videlicet, præter illa iam modo dicta Eucharistia, Pœnitentia, extrema Unctio, & Matrimonium. *Ib. c. 24. & d.*
- 10 Ceremoniæ receptæ; quæ tum aliàs, tum potissimum in sacramentis adhibentur, (quarum aliæ in vestitu & ornatu, aliæ in actione & gestu, &c. consistunt) sine graui peccato omitti non possunt: quum habeant vim etiam spirituale, & sint pars diuini cultus, adeoq; actiones meritoria: quas etiã Ecclesia suo iure instituere potest. *Ib. c. 30. & d.*

ANTIDOTVM.

Vide contra hos errores Harm. Conf. sect. 12. & 17. Confess. Zanchii c. 14. Lutherum de captiuitate Babylonica, Zwinglium de vera & falsa Religione, & in Confess. ad Carolum V. Bucerum in censura ordinat. Anglicanae, cap. 2. & d. Chemnitium part. 2. examin. concil. Tridentini; Caluinum libr. 4. Institut. cap. 14. & 17. & 19. Valentin Hellopœum de Sacramentis in genere, Melancthonem, Martyr. Musculum, Aretium, &c. in locis communibus. tit. de Sacramentis, vel signis sacramentalibus in genere. Vide etiam Confess. Bezae cap. 4. & 7. & part. 2. quæst. & respons. Item Bulling. in decadib. Vrsinum explicat. catechet. & volum. 1. tractat. theologic. Sadeelem contra Burdegalens. &c.

II. PARS.

De Baptismo, & Confirmatione: quæ est altera huius Tomi controuersia generalis, 2. item libros continens.

EXtra controuersiam apud nostros sunt non pauca, quæ duobus hisce libris explicantur: puta quæ libro 1. de diuina Baptismi institutione, deq. eius materia, & salutari usu: item quæ pro paedobaptismo, aduersus Anabaptistas generatim afferuntur. De fide autem infantum non idem nostri omnes sentiunt: nisi quod pleriq. actuale & propriam fidem iis iure denegant. Similiter in confesso apud nostros sunt, quæ libr. 2. de manuum impositione. per quã olim Apostoli credentibus visibilia Spiritus sancti dona conferebant; quæq. in confirmandis catecumenis nunc quoq. (nisi aliud obstet) indifferenter adhiberi potest, ita differuntur, ut ad commodum sensum trahi possint puta ut vel ad Confirmationem illam Apostolicam, quæ progressu temporis unã cum donis illis visibilibus cessauit; vel ad exomologesin & receptionem catechumenorum, referantur, &c. Hec vero dogmata, quæ subiiciuntur, Evangelici pro erroneis, & absurdis meritò habent.

Errores Pontificiorum de Baptismo.

1 Ad essentiam Baptismi præcisè requiritur illa solennis formula verborum de sancta Trinitate, quæ in trina mersione, vel aspersione vulgò adhiberi solet, tanquam forma eius essentialis. *libr. 1. c. 3.*

2 Externus aquæ Baptismus præcisè & simpliciter ad salutem necessarius est; adeò ut pueris non baptizatis omninò æterna morte pereundum sit: in qua tamen pœnam damni tantum, non etiam sensus experiuntur. *Ibid. cap. 4.*

inter Evangelicos & Pontificios.

3 Martyrium, & perfecta pœnitentia, baptismo prorsus æquipollent, atque inde baptismus sanguinis, & flaminis appellantur: eoq; etiã merito suo, immò & vi operis operati, iustificant. c. 6.

4 In causa necessitatis non tantum laicis & fœminis Christianis, sed & paganis, aliisq; infidelibus, baptizare permissum est, dummodo formulam verborum supra indicatam rectè teneant. c. 7.

5 Infantes ad Baptismum oblati partim actu credunt fide aliena, hoc est, Ecclesiæ & susceptorum; partim habitum fidei in ipso baptismi actu reuera adipiscuntur. c. 10. & d.

6 Effectus Baptismi primarius est, omne peccatum vi operis operati ita prorsus abolere, ut quæ reliqua manet in fidelibus prava concupiscentia, peccatum verum censi non debeat, sed pœna tantum & causa peccati. c. 12. & d.

7 Qui post acceptum baptismum mortaliter peccant, iis memoria illius nihil prodest: sed opus habent isti secunda quadam salutis Tabula, videlicet eiusmodi pœnitentia, quâ pro peccatis suis ipsis satisfaciant. capite. 18.

8 Differentia baptismi Ioh. & Apostolorum hæc est, quòd ille nec sacramentum verè fuit, nec eandem vim & efficaciam, quam iste in peccatis delendis habuit. c. 20. & d.

9 Inter alias pædobaptismi ceremonias, decenter & vtiliter, immò necessariò, adhibentur exorcismus, scrutinium, sal, sputum, candida vestis, cerei ardentes, &c. quippe quæ omnia ab Apostolis instituta fuerunt. c. 24. & deinceps.

Errores de Confirmatione.

10 Confirmatio baptizatorum est verum, & proprie dictum N.T. sacramentum, ab ipsis Apostolis (ut in actis eorum videre est) sæpius administratum. lib. 2. c. 2. & d.

11 Materia eius est chrisma ex oleo, & balsamo mixtum, & solenniter ab Episcopo consecratum. Forma verò est in verbis solennibus, quæ in vñctione, & signatione peragenda adhibentur. c. 8. & d.

12 Effectus eius est, tum copiosa spiritus suppeditatio contra tentationes Diaboli, maior etiam quàm quæ in Baptismo confertur; tum character indelebilis supradictus. c. 11.

13 Minister eius legitimus est solus Episcopus, aut eius loco suffraganeus, seu vicarius; non autem quilibet pastor, aut Ecclesiæ presbyter. c. 12.

ANTIDOTUM.

Contra errores de baptismo vide Harm. conf. sect. 13. Conf. Zanchii, c. 15.

Lutherum de captiu. Babylon. Bucerum de ordinatione Ecclesiæ Anglicanæ: Calvin. lib. 4. inst. c. 15. & 16. Chemnit. part. 2. examin. Melanchr. Martyr. Muscul. Aretium in locis communibustit. de Baptismo, & Pædobaptismo. Item Bezam in Confess. c. 4. & 7. & in quæst. & resp. part. 2. Et Valentin. Helopœum de Sacramentis in specie: Deniq; epistolas non paucas Oecolampadii, & Zwinglii lib. 2. epistolarum.

De Confirmatione autem, vide Harm. prædictam sect. 15. Lutherum, & Bucerum locis citatis. Calvin. lib. 4. institut. cap. 19. Chemnit. loco citato. Aretium problem. 65. & 70. Bezam in Confess. c. 7. & c. Item Martyrem, Muscul. & alios locorum communium Scriptores locis citatis: deniq; interpretes in cap. 8. & 19. Actorum Apostolorum.

III. PARS.

De Eucharistia, & Sacrificio Missæ, quæ tertia est huius Tomi
controuersia generalis, 6. libris
exposita.

PAUCA sanè sunt in his libris à Bellarmino tradita, quæ Euangelici communiter admittant: videlicet ea tantum, quæ generaliter passim, & velut obiter attinguntur, de diuina S. Cœnæ institutione item de vera eius materia, & usu salutari; deque commemoratione, & representatione sacrificii Christi, quæ in ipsa fiat, &c. Omnes enim agnoscimus; hoc sacramentum, ad mortem Domini solenniter in Ecclesia cum gratiarum actione commemorandam, à Christo institutum esse. Nec de externa forma seu figura, & qualitate panis & vini (dummodo ipsa vera sint) nimis curiosè laboramus. Item non nisi ab iis, qui seipso explorant, & mysterium huius ritus intelligunt, dignè cœnam hanc celebrari fatemur. Denique de vera præstantia & dignitate, item fructu & efficacia huius sacramenti (si tamen legitime usurpetur) nihil quidquam detractum volumus, &c. Interim dolemus; adeo multis magnisque erroribus & abusibus hunc sacrum ritum ab Antichristo conspurcatum iam olim fuisse; ut ne nunc quidem omnes Euangelici veram, & plenam illius intelligentiam adipisci possint: siquidem non pauci inter eos corporalem Christi præsentiam in ipso pane & vino, & consequenter oralem eiusdem perceptionem, quæ etiam ab impiis & incredulis verè fiat, nimium pertinaciter hucusque defendunt; eoque nomine alios diuersum sentientes exagitant, & pro fratribus agnoscere recusant, &c. Quamquam multi etiam inter illos satis moderati reperiuntur. Et nobis iam satis esse debet, omnes omnino Euangelicos (excepta corporalis præsentia questione) in omnibus Pontificiorum erroribus, qui statim de hoc sacramento subucientur, planè damnandis consentire, tanquam iis, qui cum ipsa Christi institutione, cumque multis fidei articulis, & generali sacramentorum omnium natura manifestè pugnant.

Errores Pontif. de Eucharistia.

1 Corpus & sanguis Domini verè & substantialiter adsunt in sacramento Eucharistiæ, ita videlicet, vt sub ipsis speciebus panis & vini, realiter & corporaliter contineantur. *l. 1. c. 2. & d.*

2 Christus in tota concione illa, quam habuit Iohannis 6. non nisi de Eucharistica, deq; sacramentali manducatione corporis & potione sanguinis sui perpetuo differit. *Ib. c. 5. 6. 7.*

3 Verba institutionis Cœnæ dominicæ, nempe illa, *Hoc est corpus meum*, &c. iuxta τὸ πρὸς τὸν, h. e. propriè vti sonant, non autem figuratè seu per tropum, intelligenda sunt; idque ex omnibus circumstantiis institutiones, puta loco, tempore, personis, & rebus subiectis, &c. euidenter apparet. *Ib. cap. 9. 10. 11.*

4 Verum & substantiale Christi corpus ab omnibus communicantibus, quantumuis impiis & incredulis; verè & oraliter manducatur: licet isti reatum inde sibi contrahant. *Ib. c. 12. 13.*

5 Tota Christi Ecclesia iam inde à temporibus Apostolorum corporalem hanc Christi præsentiam, & oralem eiusdem perceptionem in hoc sacramento, constanter credidit: non obstantibus iis Patribus, qui panem & vinum figuras, signa, symbola, & antitypa corporis & sanguinis Christi vocarunt; & multa alia id genus pro diuersa sententia tradiderunt. *l. 2. per totum.*

6 Non est absurdum, nedum Deo impossibile, aut contradictorium, vnum numero corpus pluribus, imò penè infinitis simul locis, verè & substantialiter adesse: item verè & substantialiter in loco aliquo adesse, absq; vlla tamen loci occupatione aut adæquatione. *lib. 3. c. 1. & d.*

7 Et nobis admodum vrile, & Christo dignum atq; honorificum est, ipsum sub elementis huius mundi adhuc re ipsa contineri & corporaliter nobiscum vniri, seu substantiæ nostræ re ipsa permisceri. *Ib. c. 8. & d.*

8 Panis & vinum in Eucharistia, vi verborum consecrationis, in ipsum corpus & sanguinem Domini verè transsubstantiantur; accidentibus tantum remanentibus, & quidem sine proprio subiecto. Atque hæc sola est vera ratio præsentiae Christi corporalis in hoc sacramento. *Ibid. cap. 11. & deinceps.*

9 Eucharistia etiam extra legitimum vsum, siue communionem, quam diu scil. durant ipsæ species, verum manet sacramentum: & proinde rectè in pyxide vel ciborio asservatur, & absentibus, vel ægrotis, siue publicè, siue priuatim vt salutis viaticum meritò defertur. *lib. 4. c. 1. & d.*

10 Ad essentiam, siue propriam materiam, huius sacramenti omninò requiruntur panis azymus, & vinum aqua tēperatum; præsertim quum Christus vtrumq; ipse usurpauerit. *c. 7. & d.*

11 Consecratio eucharistiæ præcis è fieri debet solis illis quinque verbis, quæ Christus in institutione solenniter usurpauit: quippe quæ formam eius essentialem constituunt, quæque vim peculiarem signa ipsa transubstantiandi in se continent. *Ibid. c. 12. & d.*

12 Effectus Eucharistiæ proprius est, internæ charitatis & diuinæ gratiæ augmentum omnibus dignè communicantibus conferre, & quidem vi operis operati. *c. 17.*

13 Effectum hunc ii soli percipere possunt, qui sacerdoti antea peccata sua confessi, & ab eo priuatim absoluti fuerint. Atque hæc sola est legitima nostri probatio, siue ad dignam communionem præparatio. *Ibidem cap. 18. & 19.*

14 Communio sub vtraque specie, vt vocant, laicis non modò non necessaria, sed & illicita iam censenda est; postquam scilicet Ecclesia, grauius de causis, vnam tantum panis speciem istis sufficere debere decreuit. *Ibi. cap. 20. & d.*

15 Totus Christus, per naturalem partium omnium concomitantiam, non minus sub vna, quàm sub vtraque specie continetur; nec minus tota huius Sacramenti essentia, totaque eius utilitas in vna, quam in vtraque specie percipitur. *c. 21. & d.*

16 Denique Sacramentum hoc, vbicunque conspicitur, religiosè venerandum, h. e. diuino cultu afficiendum est, tum in templis, tum in publicis priuatisque processionibus: quum reuera nullum aliud suppositum in eo sit, quam ipse Christus filius Dei viuentis. *Ib. c. 29. 30.*

Errores de Sacrificio Missæ.

1 In Missa peragitur verum & propriè dictum, h. e. externum & reale sacrificium, quo Christus ipse in sua persona, per sacerdotem seu ministrum, Deo patri hostia pro peccatis nostris, verè & propriè, sed tamen incruento modo, offertur, hoc est, sistitur & præsentatur, imò sub speciebus panis & vini immolatur. *lib. 5. c. 5. & d.*

2 Hoc ipsum Sacrificium est vnica, aut saltem præcipua ratio, ob quam Christus sacerdos N. T. vnicus & æternus, secundum ordinem Melchisedeci, in scripturis appellatur; licèt Apostolus hanc rationem Hebr. 7. vbi typum illum ex professo tractat, non attigerit. *Ibid. c. 6.*

3 Idem hoc sacrificium in agno paschali, aliisque V. T. victimis iam olim præfiguratum, & passim à Prophetis, præsertim à Malachia, clarè prædictum fuit. *Ib. c. 7. & d.*

4 Christus ipse omnium primus in institutione S. Cœnæ idem hoc sacrificium Deo Patri suo incruentè obtulit, idque deinceps à ministris Ecclesiæ offerri præcepit: prout etiam Apostoli in Actis & alibi id obtulisse dicuntur. *Ib. c. 12. & d.*

5 Sacrificium Missæ multos habet effectus salutare: & partim quidem est propitiatorium, quatenus per id peccata nostra quotidie expiantur; partim impetratorium, quatenus eius vi beneficia omnis generis, tum corporalia, tum spiritualia, à Deo consequimur. *lib. 6. c. 1. & d.*

6 Prodest hoc sacrificium omnibus generatim hominibus non modò viventibus, sed & defunctis in purgatorio degentibus: præsertim si pro iis nominatim offeratur, h. e. pecuniâ speciatim pro iis redimatur, sicq; iis applicetur. *Ib. c. 6. & d.*

7 Missa etiam rectè pro Sanctis mortuis, licet in cælo iam regnantibus. h. e. in eorum honorem celebratur: nempe ut tantò promptior & efficacior sit eorum pro nobis apud Deum intercessio: quam nos alioqui nihil ipsis conferre possimus. *Ib. c. 8.*

8 Priuatæ vel solitariæ Missæ, h. e. in quibus fideles non communicant, non tantum verbo Dei consentaneæ, sed & respectu ministri, à quo celebrantur, itemque fructus siue effectus, qui ad omnes inde redit, verè publicæ dicendæ sunt. *c. 9. 10.*

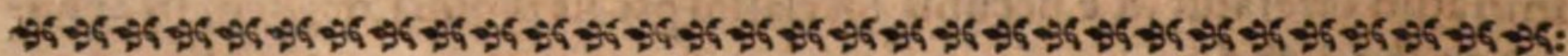
9 Nec necessarium, nec utile, sed potius indecorum & noxium est, Missam vernaculo sermone celebrari; aut omnia clara voce in ea pronunciari. *c. 11. 12.*

10 Ceremoniæ in Missa adhiberi solitæ (quarum bona pars è sacrificiis Leviticis desumpta est) item preces totius canonis, quem sic vocant, valdè piæ, graues, & mysteriis magnis refertæ sunt; nec quicquam in iis iure culpari potest; licet alii multa in iis absurda & asystata, quædam etiam impia & blasphemæ, contineri asserant. *c. 13. & d.*

ANTIDOTUM

Contra errores de Eucharistia vide Harm. conf. sect. 14. Conf. Zanchii c. 16. Luth. de capt. Babyl. Zwingl. in Conf. ad Carol. V. & de vera & falsa Religione. Chemnit. part. 2. Exam. Calu. lib. 4. Inst. c. 17. item contra Westphal. & Heshusium. Vide & Melanch. Martyrem, Aretium, Musculum, &c. in locis de Cæna Domini, Bulling. in decadibus & potissimum libr. 2. de origine errorum. Item Bezam in Conf. cap. 4. & 7. & part. 2. quest. & resp. Valent. Hellopæum de Sacram. in specie. Ursinum in explicat. catechet. & volum. 1. & 2. tractat. Theolog. Sadeelem de sacramentali, & spirituali manducatione: Crellium contra Gregor. de Valent. Philip. Marnix. contra Baium: Pezelium in tractat. de Cæna Domini, &c. Et speciatim de sententia Patrum vide Oecolampadii librum ad Melanchth. & Petrum Martyrem contra Gardiner. Item Sutliuium & Boxhornium de Eucharistia. & Philippum Mornæum de eadem, &c.

Contra Missam, vide tum hos ipsos authores, locis modò citatis: tum nominatim Oecolamp. contra Pelargum, lib. 2. epist. Calvinum libr. 4. Instit. c. 18. & contra Interim adulterogermanum, &c. Bulling: de orig. errorum libr. 2. Sadeelem de vnico Christi sacrificio, & contra Burdegalens. Sohnium tom. 3: ad Psalm. 66. Item, Luther. tom. 2. de abroganda Missa priuata, & imprimis Mornæum lib. iam dicto, & passim alios.

IV. PARS.

De Pœnitentia; quæ quarta est generalis controuersia huius Tomi, 4. libris exposita. Cui accessit appendix de Indulgentiis, 2. libris comprehensa.

De Pœnitentia eiusque partibus.

QUæ in his libris de vera & salutari pœnitentia, seu conuersione ad Deum eiusque veris partibus, veroque usu & necessitate à Bellarmino passim & sparsim disputantur, ea nostri homines minime repudiant, ut qui pœnitentiam suo loco & ipsi commendare atque urgere soleant: & non modo seriam cordis contritionem, sed & ingenuam oris confessionem tum apud Deum, tum apud homines, quorum id interest, denique vitæ totius emendationem exigant. Immo cum de Ecclesiastica pœnitentia eorum, qui abstenti vel excommunicati fuerunt, agitur, tum & publicam coram Ecclesia confessionem, immò & operis externi satisfactionem, ab iis requirere solent. Vnde etiam, quid de absolutione ministrorum, siue priuata, siue publica, siue ordinaria, siue extraordinaria, nostri sentiant, facile quilibet intelligere potest. Interim sequentia hæc dogmata, ut falsa & erronea, quadam etiam prorsus Antichristiana, merito reiciunt.

Errores Pontificii de Pœnitentia.

1 Pœnitentia est sacramentum N. T. propriè dictum, fundatum in potestate clauium, quæ non nisi post Christi resurrectionem ministris Ecclesiæ data est. lib. 1. c. 8 & d.

2 Partes eius essentielles sunt, tum actiones pœnitentis, tanquam materia; tum absolutio sacerdotis seu ministri, tanquam forma. Ibidem. 15. 16.

3 Partes autem materiales sunt, Contritio cordis, confessio oris, & satisfactio operis: non autem vel mortificatio carnis, & viuificatio spiritus; vel contritio, fides, & noua obedientia, &c. Ibid. cap. 17. & deinceps.

DE CONTRITIONE.

4 Contritionis ea quantitas siue accuratio esse debet, vt si non intensiue & extensiue, saltem appretiatiue peccatis ipsis in iudicio Dei æquipolleat. *l. 10. & d.*

5 Contritio est causa remissionis peccatorum, non modò vere & per se efficiens, sed etiam verè meritoria, saltem ex congruo. *ib. c. 12.*

6 Perfecta contritio tum demum affert remissionem peccatorum, si votum ad sit suscipiendæ absolutionis sacerdotalis, eoque & implendæ satisfactionis: perfectè contritum facit. *ib. c. 13. & d.*

7 Imperfecta contritio, siue attritio, quæ ex merè seruili pœnæ timore oritur, accedente prædicta absolutione, hominem verè iustificat, atque ex attrito perfectè contritum facit. *ib. c. 17. 18.*

DE CONFESSIONE.

8 Priuata siue auricularis Confessio, quâ peccata omnia, præsertim mortalia, cum suis circumstantiis distinctè, particulatim & clanculum sacerdoti exponuntur, in N. T. omninò de iure diuino necessaria est, ad obtinendam remissionem peccatorum. *l. 3. c. 1. & d.*

9 Absque hac enim fieri nequit, vt ministri Ecclesiæ potestate clauium, sibi diuinitus attributa, legitimè vtantur, hoc est, quenquam qui post Baptismum in peccatum mortale lapsus sit, ritè & vtiliter absoluant. *ib. c. 2. & d.*

10 Ministri Ecclesiæ non tantùm publici internuncii, seu testes & præcones gratiæ & iræ diuinæ, sed etiam veri spirituales arbitri & iudices à Christo constituti sunt: ita vt non modò pœnitentes à peccatis absolutos nomine Christi declarare; sed & ipsi eos pro sua iudiciaria potestate absolvere & possint, & debeant: alioqui nihilo excellentiores aliis priuatis fidelibus hac in parte futuri. *Ibid.*

11 Auricularis confessio omninò est iuris diuini; quippe quæ in V. T. quidem ab ipso Christo multis modis præfigurata, in N. autem perfectè instituta, & ab eo tempore fidelibus semper vñitata fuit: licet plerique Canonistæ, & quidam etiam Scholastici Doctores hñc acriter reclament. *c. 3. & d.*

DE SATISFACTIONE.

12 Satisfactio pro peccatis post Baptismum commissis vera, & propriè dicta, necessariò præstanda est iustitiæ diuinæ, ab iis omnibus, qui plenam peccatorum veniam, h. e. culpæ simul & pœnæ adipisci volunt. *libr. 4. cap. 1. & d.*

13 Deus enim, etsi pœnitentibus omnem culpam, & pœnam æternam, gratis in Christo condonat: temporalem tamen pœnam non nisi accepta ab

li vera satisfactione, remittere solet, aut etiam potest. *Ibidem capite 2. § d.*

14 Temporalis iste reatus verè apud Deum compensari, seu redimi potest, operibus quibusdam laboriosis & pœnalibus, siue sponte nostra susceptis, siue à sacerdote impositis; vt sunt ieiunium, eleemosyna, precatio, item spontanea flagellatio, &c. c. 4. § d.

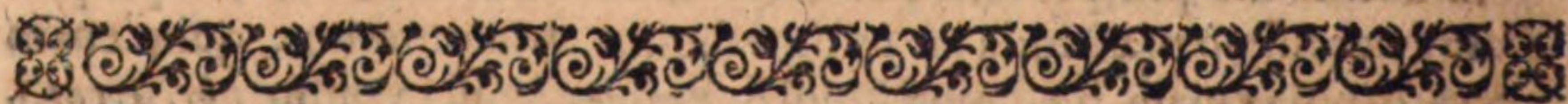
15 Opera hæc, tum quatenus debita, tum præcipuè quatenus indebita sunt, siquidem ad Deum placandum à nobis suscipiuntur, ac præstantur, veram pro peccatis apud Deum satisfaciendi virtutem in se continent. c. 6.

16 Et licet hæc satisfactio non proficiscatur ex propriis rebus nostris (quæ videlicet Dei non sint) nec ad æqualitatem iniuriæ Deo factæ accedat: vera tamen & propriè dicta satisfactio est: quandoquidem accedente Dei gratia, per eam diuinæ iustitiæ verè & plenè satisfieri solet. c. 7. § d.

17 Nequè verò pugnat cum plena & gratuita peccatorum nostrorum per Christum parta remissione; sed potius ex ea gignitur: quum hæc remissio non modò reatum culpæ & pœnæ æternæ tollat, sed & gratiam benè operandi, hoc est, merendi, & satisfaciendi, nobis præstet: illa verò satisfactio temporalem tantum reatum, ex condigno quidem, non tamen sine Dei gratia, per eiusmodi bona opera, quæ vt plurimum indebita sunt, expugnat. c. 12. § d.

De Indulgentiis.

IN hac appendice nihil sanè reperitur, quod bonâ conscientiâ probare possimus: nisi quod in genere agnoscimus, aliquas esse veras & salutes indulgentias: nempe quas ipse Deus nobis credentibus ac pœnitentibus in Christo largitur, quasque verbi ministri nomine Christi promulgant, & credentibus seu pœnitentibus ritè applicant: item quas Ecclesia tota solet abstentis vel excommunicatis dare, cum, pœnitentiâ eorum probè cognitâ, ad communionem seu pacem eos recipit, & si quid Ecclesiastica mulctæ imposuit, id humaniter iis remittit. Nam huius generis remissiones, siue relaxationes pœnarum canonicarum, quæ fidei desertoribus, aut aliis grauiter lapsis irrogabantur, indulgentias olim appellatas fuisse, satis inter doctos constat. Vnde progressu temporis aliud indulgentiarum genus enatum est, quod ad interius forum conscientiæ, & iudicium Dei pertinere dicitur, & magnum Pontificibus questum attulit; de quo nunc potissimum laboramus. Euangelici igitur hæc sequentia Bellarmini axiomata, tanquam absurda, & partim etiam blasphemia prorsus auersantur.

Errores Pontificii de hoc capite.

1 Indulgentiæ Pontificiæ sunt iusta relaxatio, siue absolutio à reatu pœnæ temporalis, in foro pœnitentiarum debita, extra sacramentum pœnitentiæ

riæ liberaliter data, per applicationem earum satisfactionum, quæ thesauro Ecclesiæ continentur. *l. 1. c. 1. & d.*

2 Thesaurus iste Ecclesiæ constat ex superfluis meritis & passionibus tum Christi; tum Mariæ virginis, & aliorum Sanctorum: quæ aliis indigentibus liberaliter applicari iure possunt, vi communionis illius, qua inter omnia Ecclesiæ membra perpetuò viget. *ib. c. 2. & d.*

3 Quælibet afflictio Christi pro nobis suscepta, siue vnica sanguinis Christi gutta pro nobis effusa, non tantum sufficiens; sed & infinita satisfactio est pro peccatis totius mundi: ac proinde reliquæ omnes Christi passionibus, ad procurandam nostri ab æterna morte redemptionem, reuera superflua fuerunt. *ib. c. 3. 4.*

4 Apostoli, Martyres, aliique Sancti, plura propter Deum & bona fecerunt, & mala passi sunt, quam necesse ipsis fuerit ad peccata sua coram Deo expiandum, aut salutem æternam sibi ipsis promerendum. *ib.*

5 Licet indulgentia sit absolutio, & nemo nisi à superiore solui aut ligari possit: summus tamen Pontifex illam quoque adipisci potest; quatenus vel ipse seipsum indirectè, vel mediatè per suum Confessarium absoluit, &c. *c. 5. 6.*

6 Indulgentiæ tantum liberant à pœnis canonicis, olim ab Ecclesia pro arbitrio definitis: & tamen per eas non Ecclesiæ tantum, sed etiam Deo vere satisfit, & quidem in foro pœnitentiali interno. *ib. c. 7.*

7 Rectè & sapienter fit, quod indulgentiæ aliàs dantur ad tempus, aliàs in perpetuum: aliàs particulares, aliàs plenariæ: quod postremum in primis solenniter fieri solet in annis Iubilæis, quos Romani Pontifices iustis de causis iam olim sapienter instituerunt. *c. 9.*

8 Vtiles & quodammodo necessariae sunt indulgentiæ, non tantum grauius peccatoribus, sed & iis, qui in statu perfectionis versantur, adeoque omni hominum generi: quum per eas multum boni procuretur, & varia perfectæ salutis impedimenta tollantur. *c. 10.*

9 Solus Pontifex, vt supremus Ecclesiastici thesauri dispensator, omnis generis indulgentias, & quibuscunque vult largiri potest: reliqui verò Episcopi duntaxat in sua quisque diocesi, & in certo tantum genere, & quantitate. *c. 11.*

10 In suscipiente indulgentias duo requiruntur, status gratiæ, & præstatio operis alicuius iniuncti, etiam lenissimi: quo præstito statim perficitur illud vulgatum: Indulgentiæ tantum valent, quantum sonant. *capite 12. 13.*

11 Pontifex etiam mortuis in purgatorio laborantibus iure suo indulgentias applicare potest; sed per modum suffragii tantum, siue solutionis, non autem per modum iuridicæ absolutionis. *c. 14.*

12 Doctrina hæc de Indulgentiis, nec cum plenaria & gratuita peccatorum remissione, nec eū perfecta Christi satisfactione, nec cum legitimo clauium Ecclesiasticarum usu, nec cum vera fide, aut studio pietatis, &c. vllō modo pugnat: sed omnia hæc potius illustrat, & passim in Scripturis fundata, & semper hæctenus in Ecclesia Christi tradita est, &c. *libr. 2. per totum.*

ANTI D O T V M.

Errores de pœnitentia, eiusque causis & partibus, præsertim de auriculari confessione, & vera coràm Dei iudicio satisfactione refutati sunt in Harm. confess. sect. 8 & 9. in confess. Zanch. cap. 18. Item à Lutherò in articulis, & de captiuit. Babylonica, & passim alibi. Vide & Bucerum, Brentium, & alios Interpretes ad caput 3. 16. & 18. &c. in Marth. Item, Caluinum libro 3. Institut. cap. 3. & 4. Bezam in Confess. cap. 7. Ursinum in explicat. catechet. Chemnitium part. 2. examin. Bullinger. in decadibus part. 4. Melanchthonem, Martyrem, Musculum, Aretium, &c. in locis Communibus, titulo de pœnitentia, &c. Sadeelem de vera peccatorum remissione, & contra Burdeg. & passim alios.

De indulgentiis vide tum auctores modò citatos in genere, tum speciatim Lutherum, tom. 1. De Indulgentiis ad Leon. X. & in disputat. contra Ec. cium, & in defensione articuloꝝ, &c. Caluin. lib. 3. Institut. cap. 5. Bullingerum in decad. loci cit. Pet. Martyrem in loc. comm. class. 3. c. 9. & in comment. ad 1. Corinth. 9. de operibus supererogationis, &c. in primis autem Chemnitium part. 4. Exam. vbi prolixè & doctè hunc errorem confutat. Vide etiam inter ipsos Scholasticos Durandum, qui sic tuetur Indulgentias, vt interim fundamenta huius doctrinæ subuertat.

V. P A R S.

De tribus reliquis Sacramentis: quæ est V. huius Tomi controuersia generalis, tribus libris exposita.

De Extrema Vnctione.

EXtra controuersiam apud Euangelicos est, agrotos fideles à ministris, vel Senioribus Ecclesiæ visitandos, & ex verbo Dei consolandos, atque aduersus sensum peccati & terrorem mortis probè instruendos esse: quod & praxis eorum satis confirmat. Similiter in confesso. apud ipsos est, Apostolos olim in sanandis corporalibus morbis unctionem olei adhibuisse, & proinde tamdiu hanc merito apud agrotos usurpatam fuisse, quamdiu sanationum illa dona vignerunt. Sed riuum hunc sine effectus
suo

inter Evangelicos & Pontificios.

suu proprio & genuino nunc quoque velle retinere, aut diuersum illi finem atque usum affingere, id verò prorsus ineptum & preposterum esse statuunt. Quare hac subiecta dogmata inter errores meruere recensent.

Errores Pontificii de hoc capite.

- 1 Vnctio hæc, quæ Christianis iam iam morituris, potissimum ad remissionem peccatorum, confertur, est verum & perpetuum N.T. sacramentum, ab ipso Christo institutum. *l. 1. c. 2. & d.*
 - 2 Vnctio illa ab Apostolis vsurpata, cuius Marcus meminit c. 6. non nisi figura quædam fuit huius extremæ vnctionis, quæ à Iacobo c. 5. nobis commendatur. *c. 3.*
 - 3 Materia eius est oleum oliuæ, ab Episcopo benedictum: forma verò est in verbis solennibus, quæ inter vngendum à ministro pronunciantur. *c. 7.*
 - 4 Effectus eius est duplex: tum sanatio corporis, si ad salutem ita expediatur absterfio reliquiarum peccati, quæ post alia sacramenta, iam antea percepta, remanere solent. *c. 8.*
 - 5 Ministri eius legitimi sunt soli consecrati sacerdotes, h. e. ab Episcopis rati & vncti; non autem quilibet Ecclesiæ ministri, vel seniores. *c. 9.*
 - 6 Sacerdotes hanc vnctionem, ex Apostolorum instituto, non nisi adultis, iam confessis & absolutis, deque vita planè desperantibus, siue in agone versantibus, administrare debent. *Ibid.*
 - 7 Ceremoniæ eius sunt; vt recitatis prius litanis aliisque precibus, vel septem, vel potius quinque corporis partes vngantur, quæ videlicet organa vel sedes sunt. s. sensuum, per quos omnis generis peccata committi solent. *c. 10.*
-

De Ordinatione.

IN confesso est, apud Evangelicos, in ordinandis Verbi ministris adhibitam olim fuisse manuum impositionem, unà cum precibus solennibus; & eandem nunc quoque vtiliter adhiberi posse, si absit superstitio: quemadmodum etiam passim in Ecclesiis reformatis adhibetur. Interim etiam sine hoc ritu ordinationem non minus sanctam & legitimam fieri posse statuunt: & præterea varios abusus, qui progressu temporis in hunc ritum irrepserunt, omninò damnant: Cuiusmodi sunt ea quæ sequuntur.

Errores Pontific. de hoc loco.

- 1 Ordo seu ordinatio ministrorum, est & ipsa verum & propriè dictum N.T. sacramentum, ab ipso Christo primo omnium institutum, *libr. 2. cap. 1. & deinceps.*

Enchiridion Controuerſarum

2 Fundamentum eius est potestas remittendi peccata, quæ solis ministris, N. T. propriè conuenit, & propter quam rectè exercendam, gratia quædam spiritualis ac iustificans iis in ordinatione ipsa conferri. c. 7. & d.

3 Etsi septem sunt diuersi ministrorum ordines, & singuli seorsim vera sacramenta sunt: quia tamen ad vnum finem omnes referuntur; idcirco vnū tantum reuera ordinis sacramentum constituunt. c. 5. & d.

4 Materia in hoc sacramento duplex est: tum manuum Episcopaliū impositio: tum instrumentorum (puta libri, patinæ, baculi pastoralis, &c.) traditio: Forma verò est in verbis solennibus, quæ inter ordinandum à ministro adhibentur. c. 9.

5 Effectus item duplex est; tum collatio gratiæ iustificantis, ad potestatem clauium rectè exercendam: tum impressio characteris indelebilis, qui potestatem supradictam designat. c. 10.

6 Minister eius legitimus est solus Episcopus, vel eius vicarius, siue suffraganeus; non autem quilibet Ecclesiæ pastor, aut presbyter. c. 11.

7 Ceremoniæ inter alias sunt, vinctio & rasura: quæ cum ex Apostolorum instituto adhibeantur, sine graui culpa omitti non possunt. c. 12.

De Matrimonio.

EXtra controuersiam est apud Euangelicos, matrimonium, præsertim fidelium, esse vitæ statum Deo probatum, & quandam velut effigiem, siue imaginem arctissimam illius coniunctionis, quæ est inter sponsum Christum & sponsam Ecclesiam. Agnoscunt etiam, polygamiam propriè dictam, Christianis esse illicitam: & diuortia non nisi in casu adulterii, aut malitiose desertionis, esse permissa. Deniq; fatentur, quosdam esse consanguinitatis, & affinitatis gradus, in quibus coniugia iure diuino prohibita sunt: item alia quædam impedimenta esse coniugiorum, vel omninò & simpliciter dirimentia, ut loquuntur, vel tantum contrahi prohibentia: quæ tum ex verbo Dei, tum ex iure gentium, & ciuili facile quiuis obseruare possit, &c. Hæc verò quæ sequuntur, Pontificiorum dogmata, ut planè falsa, & partim omninò antichristiana, meruò reiciunt.

Errores Pontif. de hoc capite.

1 Matrimonium inter fideles contractum, est omninò sacramentum N. T. propriè dictum: licet omnes ferè Canonistæ, & quidam etiam Scholastici, acriter reclament, l. 3. c. 1. & d.

2 Fundamentum eius est, tum necessaria fidelium monogamia, tum absoluta coniugii insolubilitas, quæ Christi arctissimam coniunctionem cum vnica vel sola Ecclesia significat, & velut ad viuum exprimit; & propterea gratiam iustificantem necessariò secum trahit. c. 7. & d.

3 Materia huius sacramenti, sunt non tam personæ contrahentes, quam verba consensum exprimentia, quatenus determinantur ab altero coniuge;

Forma verò sunt eadem verba, quatenus aliquid ipsa determinant, *capite 6.*

4 Et si polygamia successiva Christianis per se licita est: tamen, quia perfectio sacramenti in ea desideratur, à sacerdote benedicenda non est: licet alias hæc benedictio (contra quam alii Dd. sentiunt) non sit de matrimonii essentia, *c. 9.*

5 Coniugiū infidelium, cum non sit verum sacramentum, solui potest etiam quoad vinculum; idq; etiam extra casum adulterii, aut desertionis, nēpe, si alter eorum ad fidem conuersus, alteri, quantumvis volenti & cupienti, amplius cohabitare nolit, *c. 12.*

6 Coniugium fidelium ratum (sed per copulam carnalem nondum consummatum) per ingressum in religionem, i. e. vitam monasticam, etiam inuito altero coniuge, prorsus dissoluitur, idq; iure diuino, *c. 13.*

7 Coniugium fidelium ratum simul & consummatum solui quidem interdum iure potest, sed duntaxat, quoad thorum, & cohabitationem: idque variis de causis, videlicet vel ad suscipiendum Monachatum ex mutuo consensu, vel ad declinandam hæresin alterius coniugis, etiam inuiti, & c. *c. 14.*

8 Idem coniugium consummatum, prorsus insolubile est, quoad vinculum, etiam si alter coniugum adulterio se polluat, aut alterum malitiosè deserat: & proinde non licet parti innocenti, quam diu pars altera viuit, ad novas nuptias aspirare, *c. 15. & d.*

9 Consensus parentum, aut eorum, quorum potestati contrahentes subiacent, non est de necessitate coniugii, sed tantum de honestate ac proinde rata sunt coniugia liberorum, insciis & inuitis parentibus contracta, *c. 19. 20.*

10 Inter legitimas causas matrimonium simpliciter contrahi prohibentes, & contractum dissoluentes, rectè ponitur votum continentiae, disparitas religionis, cognatio spiritualis, & legalis, & similes aliae, *c. 21. & d.*

11 Pontifex Romanus in omnibus & consanguinitatis & affinitatis gradibus, excepto solo primo, dispensare potest: non obstante lege diuina, plures gradus prohibente. *Leu. 18. & c. 16. 27. & 28.*

12 Coniugia olim vsq; ad 7. nunc autem vsq; ad 4. consanguinitatis gradum (iuxta iuris canonici supputationem) in linea collateralis rectè ab Ecclesia prohibentur: licet ius diuinū pariter & ciuile aliter hac de re statuatur. *Ib. c. 29.*

13 Causæ matrimoniales (etiam quod ad gradus cognationis, diuortia, impedimenta, & similes controuersias attinet) ad iudicium merè Ecclesiasticum omnino pertinent, eoq; à politico magistratu tractandæ non sunt, *c. 32.*

ANTIDOTVM.

Aduersus errores de extrema Vnctione vide Harm. Conf. sect. 19. Confess. Zanch. cap. 25. Luth. de capt. Bab. Calu. 4. Instit. cap. 19. Bez. in Confess.

cap. 7. Bucer. in cens. ordinat. Angl. Chemnit. par. 2. Exam. Melanchth. Mart. Muscu. Aret. &c. in locis cit. de extrema vnctione, aut de visitatione ægrotorum, &c.

De ordinatione ministrorum vide Harm. conf. sect. 11. Luth. Caluin. Chemnit. locis citatis, Melanch. Martyr. Muscu. Aret. &c. in locis, tit. de ministris Ecclesiæ, deq; manuum impositione, &c. Vide & Luth. t. 2. de instituendis Ecclesiæ ministris ad Senat. Pragens. item Bucer. de legit. ordinatione reducenda, & de regno Christi l. 1. & 2. passim.

De Matrimonio, Diuortio, Polygamia, &c. vide Harm. conf. sect. 18. Erasmus in annotat. ad 1. Cor. 7. &c. Luth. Calu. Chemnit. loc. citat. Melanch. & Aretium in Examine ordinandorum: item eosdem, vti & Martyrem, & Musculum, &c. in loc. comm. tit. de Matrimonio, seu coniugio, &c. Vide etiam Zanch. de operibus Dei, part. 3. l. 4. c. 1. 2. 3. vbi prolixè hæc materia tractatur: item Beza de Polygamia, deque repudiis & diuortiis: & Brent. de casibus matrimonii: & in primis Bucerum libr. 2. de regno Christi, cap. 15. & seqq. vsque ad 48.

Ex Tomo Quarto.

I. PARS.

De statu hominis ante lapsum; quæ est prima huius Tomi controuersia, vnico libro contenta.

Multa tradit hoc libro Bellarminus, quæ si rem ipsam, ommissa logomachia, spectes, facillime ab omnibus Evangelicis admittuntur; videlicet, quæ passim contra Pelagianos de triplici hominis felicitate in Paradiso, differit; nempe anime, corporis, & loci siue habitaculi. h. e. quæ tum de originali eius iustitia, tum de eiusdem immortalitate (quæ utraque supernaturalis in ipso fuerit) denique quæ de veritate terrestris Paradisi, & arborum & memorabilium, quæ ibidem fuisse dicuntur; item Cherubimorum siue Angelorum, qui postea illic collocati fuerunt. &c. aduersus eos disputat, qui totam historiam illam in allegorias transformant, &c. Interim non desunt alia quedam, ei si non adeo magni momenti errata, quæ minimè approbare possumus, verbi gratia hæc quæ sequuntur.

Errores Pontif. de hoc capite.

1 Imago Dei ad quam homo conditus esse dicitur, prorsus est homini naturalis, siue essentialis: similitudo autem accidentaria tantum & supernaturalis: licet hæc duo in Scripturis idem prorsus esse videantur. c. 2.

2 Originalis iustitia, quæ nomine istius similitudinis intelligitur, in primo homine adeo perfecta fuit, vt is non habuerit opus speciali Dei gratia, ad constanter bene agendum, aut peccata perpetuò vitandum. c. 3. 4.

3 Iusti-

3. Iustitia hæc adeò non potest dici homini fuisse naturalis, vt etiam contrarium eius (videlicet rebellio carnis aduersus spiritum) ab ipsa hominis natura, prout in se purè spectatur, dependeat. c. 5. 6. 7.

4. Adamus nisi peccasset, vnâ cum suis omnibus posteris nunquam moripotuiisset: neetamè immortalitas vllò modo ei naturalis fuisse dici potest: sed merè accidentaria & supernaturalis. c. 8. 9.

5. Locus Paradisi terrestris vbinam terrarum fuerit, aut etiam nunc sit, à nemine mortalium sciri potest: & nominatim falsum est, in illa parte Syriæ fuisse, in qua testibus historicis, Euphrates etiam nunc fluit. c. 12. 13.

6. Idem Paradisus verè adhuc superest talis, qualis olim ante Lapsum fuit: quippe in quo Enoch & Elias corporaliter etiam nunc degant: vt tempore Antichristi inde in orbem terrarum prodeant. c. 14.

7. Arbor vitæ vel semel tantum gustata, perfectam immortalitatem hominibus afferre poterat; atque inde nomen hoc adepta fuit. c. 1. & 19.

ANTIDOTVM.

De hac materia vide Hærm. confess. sect. 3. Confess. Zanchii c. 5. Commentar. Lutheri. Caluini, Musculi, & c. in Genes. ad cap. 1. & 2. & 3. item Proctissiam Iunii. Caluin. lib. 1. Instit. cap. 15. Melanchthonem, Martyrem, Muscul. Aretinum, & c. in locis communib. tit. de Creatione hominis, deque imagine Dei; item Ursin. vol. 1. tractat. theolog. & in explicat. catechet. Inprimis verò Zanch. de operibus Dei, part. 3. lib. 1. & 2. & 3. totis, vbi prolixè de his rebus disserit. Vide & Vadianum in Geograp. & Beroald. in Chronico de Paradiso. Adde & Peterium in Genesin. qui non raro hîc à Bellarm. dissentit.

II. PARS.

De amissione gratiæ, seu statu peccati & miseriæ: quæ II. est huius Tomi controuersia, 6. lib. exposita.

Multa etiam in his libris à Bellarmino disputantur, quæ apud Evangelicos minime controuersa sunt: nempe quæ libr. 1. generatim de peccati natura & distinctione; item quæ libr. 2. de prima peccati causa sic differuntur, vt Deum peccati auctorem non esse, ostendatur (licet ibidem contraria blasphemia per summam calumniam, nostris hominibus imputetur) præterea quæ libr. 3. de circumstantiis quibusdam primi peccati in Paradiso commissi denique quæ libro 4. 5. 6. pro existentia, & vera ratione item quæ vera poena peccati originalis, aduersus Pelagianos, Flacianos & similes alios tractantur, vt facile ad commodum sensum trahi possint. Esi enim non omnes Eu-

angelici aequè prudenter & accuratè de his questionibus differere solent; omnes tamen (exceptis iis, qui Flacium sequuntur, quorum pauci aut nulli iam supersunt) in his & similibus capitibus consentiunt: Peccatum non à Deo, sed à libero hominis arbitrio, & Diaboli suggestionem pendere: & tamen etiam Dei prouidentiam, seu voluntatem aliquam, non modo permittentem, sed etiam ordinantem ac dirigentem, hic interuenire: item, peccata minimè paria esse, prout erat opinio Stoicorum; sed multis specialibus modis & gradibus inter se differre: adhuc, peccatum originis in omnibus naturalibus Adami posteris verè herere, nec tamen ad substantiam hominis quidquam pertinere: denique hoc ipsum peccatum omnino perniciosum esse, ac generalem planè reatum, & calamitatem multiplicem secum trahere, &c. Interim hac sequentia Bellarmini placita, nostri homines inter errores & hareses merito numerare solent.

Errores Pontificii de Peccato in genere.

1 Distinctio peccati in mortale, & veniale, non ex distinctione hominum peccantium, qualiscunque tandem ea sit; sed ex ipsa peccatorum natura, simpliciter æstimanda est: quippe quorum multa sunt adeò parua & leuia vt per se reatum mortis æternæ non attrahant. *lib. 1. c. 3. & d.*

2 Peccata etiam grauissima, & conscientiam plane vastantia, cum vera fide in Christum bene consistere possunt: eoque peccata fidelium venialia dici non possunt. *Ib. c. 7. 8.*

3 Venialia peccata non sunt propriè contra legem aut charitatem Dei, nec perfectè simpliciterque peccata sunt; sed tantum charitatis actum & feruorem nonnihil impediunt: & proinde, ne quidem admodum multiplicata, damnare nos possunt. *c. 11. & d.*

4 Deum peccati auctorem primarium, imò vnicum constituunt, qui peccata ab eo non tantum præsciri, aut otiosè permitti; sed certo consilio & decreto dirigi, & ad bonum finem ordinari, item ad pœnam quandoque singulariter immitti, &c. qui deniq; omnes impiorum actiones efficaciter à Deo gubernari docent. *lib. 2. c. 2. & d.*

5 Quoties Deus in Scriptura dicitur homines indurare, excæcare, in reprobam mentem tradere, decipere, infatuare, eorumq; opera ad exequendum iustissima iræ suæ iudicia abuti, &c. toties inefficax quædã ipsius permissio, aut ociosa & nuda desertio significatur; nulla autem vera Dei operatio siue efficax actio, vel interna, vel externa, hinc interuenire docetur. *Ibid. cap. 11. & d.*

6 Deus certo consilio permisit primos homines à Diabolo tentari; eiq; tentationi prorsus illos succubituros, & certò tandem peccaturos, euidenter præsciebat, nempe, vt sic potentiam, iustitiam, & bonitatem suam illustrius patefaceret, &c. Et tamen falsum est, lapsum illorum aliquatenus à

Deo

Deo decretum, aut aliquo Dei consilio definitum ac præordinatum fuisse.
lib. 3. c. 2. & d. Confer lib. 3. c. 17.

Errores de peccato originis.

7 Peccatum originale, quod ex Adamo in omnes homines naturaliter propagatur, est veri nominis seu propriè dictum peccatum: non tamen est factum, aut dictum, aut concupitum aliquod voluntarium, prout peccatum propriè dictum in genere definiri debet. *lib. 4. c. 3. & d. Confer supra lib. 1. c. 1. & d.*

8 Non modò certum, sed & necessariò, tanquam dogma catholicum, credendum est, animas humanas non oriri ex traduce; sed immediatè à Deo ex nihilo creari, & sic corporibus humanis suo tempore infundi, &c. *Ibid. cap. 11.*

9 Virgo Maria absque peccato originali concepta est; nec peccatum vllum actuale vnquam verè admisit: & tamen opus habuit remissione peccatorum, videlicet non in quæ incidit, sed in quæ incidisset, nisi à Christi gratia iam inde ab initio præventa fuisset. *c. 15. 16.*

10 Concupiscentia prava quæ præsertim post Baptismum remanet, nec ad peccatum originis quidquam pertinet, nec vllò modo peccatum aut est, aut propriè adpellari potest. *lib. 5. c. 5. & d.*

11 Peccatum inhabitans, de quo Rom. 7. agitur, non nisi tropicè, h. e. metonymicè ab Apostolo peccatum dicitur; quia videlicet fomes & pœna, h. e. causa & effectus est peccati. *c. 19.*

12 Quoniam peccati originalis præcipua pœna est mors æterna, eaque non nisi per sacramenta tolli potest; sequitur, omnes paruulos non baptizatos pœnam illam necessariò subire: non tamen nisi mitissimum dolorem animi, præter pœnam damni, sentire. &c. *lib. 6. c. 2. & d.*

13 Omnes huius vitæ morbi, dolores, & calamitates, sunt veræ & propriæ peccati pœnæ: & tamen multæ ex iis sunt, quæ per se necessariò ex principiis naturæ fluunt. &c. *Ibid. c. 8. & d.*

ANTIDOTVM.

Contra superiores errores, tum de peccato in genere, tū in specie de peccato originis, vide Har. conf. sect. 3. & 4. conf. Zanch. c. 6. & 7. & de nat. Deil. 5. cap. 1. & 1. 3. Miscel. c. 1. & d. item Chemnit. part. 1. exam. de peccato originis, Calu. 1. 2. inst. c. 18. & 1. 2. c. 1. & d. Bezam in conf. c. 3. & par. 1. in quæst. & resp. Ursinum in explicat. catechet. & vol. 1. tract. theol. item locos communes Melancht. Martyris, Musc. Aretii, &c. tit. de peccato. item de providentia Dei. Vide etiam Zwingl. de peccato originis ad Urb. Reg. & pro illo Apologiam Rod. Gualteri, &c. itē Bullinger. In decad. par. 3. Sohnium tom. 2.

de peccato in genere, eiusque causa & de peccato originis: Sadeelem contra Bui degal. Viët. Strigel. contra Flacium, & passim alios. Nominatim verò contra calumniam de peccati auctore Deo, vide loca ab ipso Bellarmino citata ex Zwinglio, Bucero, Caluino, Martyre, Beza, &c. Et, vt rectius intelligas phrasas quasdam illorum duriusculas (quas non omninò excusamus) confer disputationem Fr. Iunii de peccato Adami, item Franc. Gomari conciliat. doctrinæ de Prouidentia, &c.

III. P A R S.

De gratia Dei, & libero hominis arbitrio: quæ est 3ª huius Tomi controuersia generalis, siue huius tertia prima principalis 6. item libris exposita.

Extra controuersiam apud nostros sunt, quæ Bellarminus hic libr. 1. De natura & varietate gratiæ diuinæ, generatim differit: item, quæ libro 2. De sufficiente auxilio, quod communiter omnibus, suo loco & tempore præstari solet; deque principali causa, & ratione diuinæ prædestinationis, contra Pelagianam meritum nostrorum præuisionem, in medium affert: Præterea quæ libro 3. de quibusdam conditionibus & proprietatibus liberi arbitrii Philosophico more & ratione differit: deniq; quæ lib. 4. 5. 6. pro naturali arbitrii libertate, contra Stoicam & Manicheam necessitatem; & vicissim pro efficacia; proque necessitate gratiæ diuinæ (præsertim in operibus salutaribus) aduersus suprædictos Pelagianos in medium adducit. Sunt tamen alia eiusdem nec pauca, nec minimi momenti axiomata, in quibus vel ipse sibi tacitè contradicit, vel alioquin non leuiter cum verbo Dei, aut recta ratione pugnat: quæ iam ex ordine subiicientur.

Errores de Gratia & Prædestinatione Dei.

1 Gratia Dei, maximè propriè accepta non modò supernaturalis est atque indebita, sed etiam indignis & peccatoribus tantum contingit. Et tamen rectè quædam gratia subsequens, & cooperans dicitur; quæ tantum conuersis, & iustificatis, seu filiis Dei iam re ipsa sanctificatis, ac proinde dignis contingit. lib. 1. c. 1. & 2.

2 Gratia gratum faciens seu iustificans, non est propriè fauor, seu beneuolentia & misericordia Dei: sed habitualis diuina qualitas, siue sanctitas quædam nobis inhærens, cuius vi & respectu, imò merito, nos à Deo diligimur. Ibid. c. 3. & d.

3 Eadem gratia re ipsa nihil differt à passiuâ Dei charitate, videlicet quæ nos Deum diligimus: non autem est charitas Dei actiua, quæ videlicet ipse nos in Christo diligit. c. 6. & d.

4 Gratia efficax, quatenus est talis, non pendet ab assensu, & cooperatione nostra; sed à secreta Dei persuasione, & commoda attractione: & tamen nihil operatur in nobis sine nobis, h.e. sine consensu & cooperatione nostra. *cap. 12. & d.*

5 Etsi Deus gratiam suam ex mero beneplacito liberè & inæqualiter hominibus largitur, & iustè etiam sufficiens speciale auxilium omnibus denegare posset: nemo tamè hac gratia destitutus, verè peccare, aut coram Deo peccati reus esse posset. *lib. 2. c. 2. & d.*

6 In ordine diuinæ prædestinationis, præscientia prior est decreto; & in illa potius, quam in hoc, ratio atque essentia prædestinationis consistit: nec tamen vlla eiusdem ratio, aut causa efficiens in nobis reperiri potest, *Ibid. c. 9. & deinceps.*

7 Deus non tantum ad gratiam, sed etiam ad gloriæ æternam, liberaliter & planè gratis electos suos prædestinauit: & tamen neminem elegit ad gloriæ, nisi ex præuisione meritorum, seu bonorum operum, &c. *cap. 14. 15.*

Errores de libero hominis arbitrio.

8 Liberum arbitrium non tantum à coactione, sed ab omni etiam alia necessitate planè liberum esse oportet: & tamen ab ultimo iudicio practice rationis necessario determinatur. *lib. 3. c. 5. & d.*

9 Idem liberum arbitrium est potentia simpliciter & absolutè actiua, nullo autem modo passiuæ: & tamen non modò à prædicto iudicio practico, sed etiam à Dei gratia, item variis obiectis, passionibus & tentationibus, variè mouetur atq; afficitur. *lib. c. 10. 11.*

10 Item arbitrium non tantum ad futura, sed etiam ad præsentia liberum est; licèt hæc omninò necessaria sint, & sub consultationem non magis, quàm præterita, cadere possint. *c. 13.*

11 Liberum arbitrium non sine contradictione eidem homini tribui & adimi, nec sine insigni temeritate seruum dici potest; quomocunq; etiam phrasæ istæ explicantur. *lib. 4. c. 5. & 6.*

12 Ad omnes actiones naturales ac ciuiles abundè sufficit generale Dei auxilium, quo creaturæ omnes aguntur ac mouentur: & tamen multæ earum sine speciali gratia, seu diuina nostræ voluntatis inclinatione, præstari non possunt. *c. 4. & 11.*

13 Præscientia Dei, licèt omninò infallibilis sit, & decretum voluntatis æternum atq; absolutum præsupponat; tamen nec per se, nec respectu huius præsuppositi decreti, cum libero hominis arbitrio supra definito reuera pugnat, &c. *c. 13. & d.*

14 Et si res incomprehensibilis est, quomodo Deus futura contingentia, h.e. liberas actiones nostras, certò prænoscat: & præterea voluntas nostra adeo libera est, ut positis omnibus ad agendum requisitis, adhuc per naturam indifferens sit: tamen in hac sola, tanquam vera & propria causa, Deus actiones nostras, tum bonas, tum malas, certò & infallibiliter prævidet. *cap. 15.*

15 Ad cognoscendam veritatem moralem, cum suis omnibus circumstantiis (quænam videlicet opera à Deo nobis præcepta, & quomodo ritè implenda sint) non requiritur aliquod speciale Dei auxilium, sed generalis motio illa supradicta plane sufficit. *lib. 5. c. 2. & d.*

16 Homines nondum renati solis naturæ viribus, absque speciali Dei auxilio, bonum morale ita perficere possunt, ut in eo nullum omnino peccatum admittant: modo nulla grauiore tentatione urgeantur. Ex quo etiam efficitur, totam Dei legem, absq; auxilio gratiæ, quoad substantiam actionis, ab hominibus rectè ac perfectè seruari posse. *Ib. c. 9. & d.*

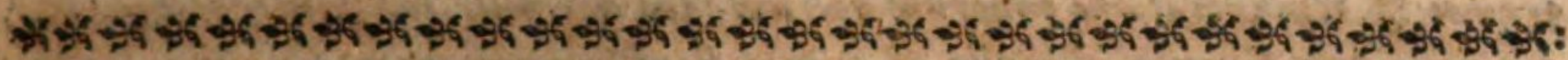
17 Nisi hominis arbitrium hoc modo liberum sit in actionibus moralibus: tum nec virtuti, nec vitio; nec præmiis, nec pœnis; nec consiliis, nec hortationibus; nec promissis, nec præceptis, &c. locus ullus relinquetur. *cap. 14. & d.*

18 Et si in actionibus spiritualibus (puta, vera fide, salutari conuersione, & sincero cultu Dei, &c.) nihil omninò potest hominis arbitrium absq; speciali gratia Dei: tamen illud passiuè vnquam se habere, malè & temerè asseritur. *lib. 6. c. 2. & d. Item c. 9. & d.*

19 Quoties synergii, vel cooperarii Dei in S. literis vocamur, aut in operibus pietatis à Deo iuuari dicimur, aut facultas Deo non obtemperandi nobis tribuitur, &c. toties propria facultas arbitrii nostri, quam videlicet ex se & natura sua, non autem ex Dei gratia habeant, in hoc operum genere asseritur. *Ibid. c. 10. & d.*

20 Si nulla in hoc actionum genere esset propria nostri arbitrii, nondè etiam sanati, facultas, nec peccarent, qui hæc opera negligunt, nec qui faciunt, laude & præmio digni essent: frustra q; essent præcepta, consilia, exempla, & hortamenta omnia huc spectantia, &c. *c. 12. & d.*

21 Licèt homo nondum renatus non nisi remotam potentiam ad opera pietatis à natura habeat, & proinde ante gratiæ excitantis aduentum, nihil omninò in his operibus ex seipso efficere possit: tamen & conuersio ad Deum semper est in potestate arbitrii nostri; nec ipsa etiam prima, id est, excitans gratia, sine actione ac præparatione nostra, nobis datur, &c. *Ibid.*

ANTIDOTVM.

De hac materia gratiæ ac prædestinationis diuinæ, & liberi arbitrii nostri, vide Harmon. confess. sect. 4. & 5. & 8. Confess. Zanchii cap. 3. & 8. & De nat. Dei lib. 1. c. 2. & 3. & lib. 3. Miscell. c. 2. & d. vbi de prædest. & c. agit. item Lutherum de seruo arbitrio cum notis D. Kimerdoncii. Chemnit. part. 1. examinis. Calvinum libro 2. Institut. c. 3. & d. & lib. 3. cap. 21. & d. item in Antidoto cōc. Trident. & contra Pighium de prædestinat. & libero arbitrio: Bezam in confess. c. 3. & 4. & 7. & part. 1. quæst. & resp. Vide etiam locos communes Melanch. Martyris, Musculi, Aretii, & c. tit. de libero hominis arbitrio, deque gratia & prædestinat. Dei, & c. item Ursin. in explicat. catechet. & volum. 1. tractat. theol. Sohnium tom. 2. de libero arbitrio, & prædestinatione, Bullingerum in decadibus, Bucerum in colloquio Ratisbonensi, & in disputat. contra Iungum, & c. item Franciscum Iunium de natura & gratia contra Pucium: Sadeelem contra Burdegalenses, & passim alios.

IV. PARS.

De iustificatione hominis coram Deo, deque Fide & bonis operibus:
quæ est IV. huius Tomi controuersia generalis,
siue altera principalis, quinque li-
bris pertractata.

EXtra controuersiam apud nostros habentur, quæ pro vera necessitate veræ in Christum fidei, item pœnitentiæ & bonorum operum, veraque libertate Christiana, & veræ differentia V. & N. T. contra Antinomos, & similes alios à Bellarmino li. 1. & 4. differuntur: itē quæ de liberali mercede seu remuneratione pietatis nostræ, tum in hoc tum in futuro seculo nobis à Deo promissa, li. 5. passim traduntur, imò & illa (si cōmode explicentur) quæ li. 1. & 2. & 3. contra solus fidei. i. e. eius quæ solitaria, & reipsa à bonis operib. seiuncta est, iustificationem; deq. necessitate, veritate, mutabilitate, & inæqualitate iustitiæ inherētis, in medium adducuntur. Etsi enim Evangelicorum eorum quidam (præsertim circa initia horum certaminum) quasdam huius loci quæstiones, maxime quæ sunt de forma iustificationis, non satis commode explicarūt; & nunc quoq. de iustitiæ Christi imputatione deque certitudine finalis perseuerantiæ, & c. nonnulla inter quosdam controuersia viget: omnes tamen in eo consentiunt: iustificari nos coram Deo gratis, absque meritis nostrorum operum: per solam quidem, sed tamen viuam & veram fidem in Christum: quæ videlicet misericordiam Dei, in Christo nobis peccata condonantem, ita apprehendat, ut simul etiam per charitatem efficax sit, hoc est, bona opera, tanquā necessarios fructus, ex sese pariat, & c. Unde reliqua illa, quæ de necessitate, veritate, inæqualitate, item efficacitate, seu

præmio & remuneratione bonorum operum iam diximus, sua sponte consequuntur. Interim iidem Euangelici multa & graua Pontificiorum errata seu falsa dogmata in hoc argumento quod latè admodum patet, iustissime damnant: cuiusmodi sunt hæc sequentia.

Errores Pontificii de iustificatione, item fide & bonis operibus.

1 Fides iustificans, neque est fiducia in Deo per Christum collocata; neque vera aliqua rerum diuinarum notitia: sed simplex seu merus ac generalis verbi diuini assensus, non in corde, sed in solo hominis intellectu hærens.

lib. 1. c. 4. & d.

2 Proprium fidei iustificantis (quæ talis) obiectum, est totum Dei verbum, siue quælibet Dei reuelatio; non autem promissio gratiæ in Euangelio nobis potissimum patefactæ. *Ib. c. 8. & d.*

3 Non sola in Christum fide iustificamur coram Deo; sed & aliis virtutibus seu actionibus piis, videlicet quatenus per eas ad iustificationem præparamur, immò iustitiam apud Deum ex congruo meremur. *Ibid. cap. 12. & deinceps.*

4 Vera & iustificans fides reipsa separari potest à charitate & spe saluifica, aliisque virtutibus Christianis, imò cum omnis generis peccatis & flagitiis benè consistere potest. *c. 15. & 19.*

5 Cum S. Literæ docent, nos iustificari fide absque operibus legis; aut iustitiam nobis imputari absque operibus, & c. tum vel ceremonialia duntaxat, non autem moralia: vel potius antecedentia tantum opera, h. e. quæ vi naturæ, seu liberi arbitrii, citra Dei gratiam facimus, non autem sequentia, intelligenda sunt. *c. 16.*

6 Cum fide iustificari dicimur, id absolutè de ipsa fidei dignitate & merito, cuius vi fides ipsa nos ad iustitiam præparat, adeoq; etiam iustificat; non autem relatiuè de gratia Dei, quam fides in Christo apprehendat, & sibi applicet, intelligendum est. *c. 17.*

7 Fides non modò radix & initium iustificationis est, sed etiam pars causæ formalis: h. e. iustitiam illam, qua coram Deo nitimur; verè & per se, saltem ex parte, continet ac constituit. *c. 18.*

8 Gratuita nostri iustificatio, quæ sæpius in S. literis prædicatur, non excludit, sed potius requirit merita nostra de congruo: quibus videlicet ad iustitiam impetrandam nos ipsi disponamus. *c. 21.*

9 Etsi veteris Ecclesiæ Doctores sæpe phrasin illam vsurpant, hominem sola fide coram Deo iustificari: tamen nunc vsurpanda non est, sed hæretica potius censenda, quia videlicet diuerso sensu ab Euangelicis vrgetur. *c. 25.*

10 Formalis iustitia nostra, est sanctitas quædam diuina, nobis habitualiter in hærens: seu forma iustificationis nostræ est interior animi nostri renouatio, siue infusio propriæ iustitiæ, per modum habitus, seu qualitatis cuiusdam in nobis residentis. *l. 2. c. 2. & d.*

11 Iustificatio nostra, quoad causam formalem, non constat sola remissione peccatorum: neque iustitiæ Christi, h. e. per Christum nobis partæ, imputatione: adeoque imputata iustitia merum commentum, siue inanis quædam opinio est. *ib. c. 6. 7.*

12 Iustificatio nostra, in S. literis non significat iudicialem nostri absolutionem à peccatis, aut gratuitam reconciliationem cum Deo: sed partim ipsam totalem peccati in nobis habitantis extinctionem, tanquam priuationem; partim charitatis & iustitiæ in hærentis infusionem, tanquam habitum. *c. 9. & d.*

13 Nemo in hac vita de propria iustitia seu remissione peccatorum suorum, certus esse potest, nempe certitudine fidei: sed moralem tantum, seu coniecturalem de ea persuasionem fideles habere possunt, quæ perpetuam dubitationem minimè tollit. *l. 3. c. 2. & d.*

14 Huius autem rei causa est, quod nemo certus esse potest de vera sua fide ac pœnitentia, & c. an scilicet verè in Christum credat, vereque ad Deum conuersus sit; an deniq; conditiones omnes in iustificatis seu filiis Dei omnino requisitas re ipsa habeat, & c. *ib. c. 8. & d.*

15 Testimonium Spiritus sancti & bonæ nostræ erga Deum conscientiæ, non nisi infirmam & coniecturalem: adeoque fallacem, iustitiæ præsentis certitudinem in cordibus nostris gignere potest. *c. 9. & deinceps.*

16 Non vera in Deum fiducia, sed superba præsumptio est, non modò de præsentè gratia, sed etiam de prædestinatione siue electione, deq; perseuerantia finali sua certum esse velle. *c. 12. & d.*

17 Vera fides & iustitia, non modo non est electorum propria; sed etiam semel verè habita, prorsus & finaliter amitti & solet & potest. *c. 14. & d.*

18 Non sunt omnes iusti inter se pares, respectu formalis iustitiæ, seu gratiæ iustificationis coram Deo, etiam maximè generatim acceptæ: sed alii magis, alii minus hoc etiam respectu iusti sunt. *c. 16.*

19 Evangelici reuera negant, bona opera ad salutem esse necessaria, saltem necessitate efficientiæ: quatenus non modò perfectionem & meritum illorum malè negant; sed & differentiam V. & N. T. item libertatem Christianam perperam & prorsus hæreticè explicant, & c. *l. 4. c. 1. & d.*

20 Opera iustificatorum non modò verè & propriè iusta, Deoque grata sunt, sed etiam adè perfectæ, nullisq; peccatis inquinata, vt ipsi iusti legem Dei perfectè per hæc implere, seu iudicio Dei exactè respondere, censendi sunt. *c. 20. & d.*

21 Eadem opera vim habent nos coram Deo iustificandi; non quidem prima, sed secunda iustificatione: h. e. augmentum gratiæ & iustitiæ inhærentis apud Deum promerendi, c. 18. 19.

22 Bona opera iustorum non modò augmentum diuinæ gratiæ, sed etiam salutem seu vitam æternam apud Deum promerentur: idque propriè loquendo, iuxta rationem veræ æqualitatis, & tenorem commutationis seu commutatiuæ iustitiæ diuinæ l. 5. c. 1. & d.

23 Et licitum & vtile nobis est, non modò bona opera facere, intuitu mercedis æternæ (videlicet tanquam per illa promerendæ) sed & fiducia salutis aliquatenus, h. e. minus principaliter in meritis operum nostrorum collocare, c. 7. & d.

24 Opera iustorum ex condigno meritoria sunt vitæ æternæ, non tantum ratione pacti seu promissionis diuinæ, sed etiam respectu suæ ipsorum internæ dignitatis, seu propriæ virtutis: quippe quæ per se digna sint tanto præmio, & exactam cum eo proportionem habeant. c. 16. & d.

25 Iustificatio prima, item reparatio post nouum lapsum, & deniq; finalis perseuerantia, non quidem sub meritum condigni, sed tamen sub meritum congrui cadunt, h. e. possunt & solent hæc Dei dona, non quidem ex rigore commutatiuæ iustitiæ, & propria nostrorum operum dignitate acquiri & comparari (vt iustificatio secunda, & salus æterna) sed tamen vera quadam vi, seu pretio & valore nostrorum operum ac dispositionum à Deo impetrari, c. 21. 22.

ANTIDOTVM.

Contra hos sanè nexios errores vide Harm. confess. sect. 5. & 7. & 9. Confess. Zanchii, c. 17. & 19. & 20. & 21. Item lib. 2. & 3. Miscell. passim. Vide etiam Chemnit. part. 1. exam. Calvin. lib. 2. Instit. c. 10. & 11. & lib. 3. c. 2. Item c. 11. & d. vsque ad 20. Item in Antidoto Concil. Trident. & contra Interim, & contra Pighium, & c. Bulling. in decad. Melanch. Martyrem, Musculum, Aretinam, & c. in loc. com. tit. de fide, bonis operib. iustification. libertate Christiana, & differentia V. & N. T. & c. Item vide Lutherum in comment. epist. ad Galatas: & in disputationib. contra Antinomios, & de libertate Christiana, tom. 1. Buc. in colloquio Ratisbonensi, & in disput. contra Iungum, & c. Item Bezam in Conf. c. 3. & 7. & in *Apologia pro gratuita iustificatione*. Sadeelem contra Burdegalem, & in medit. super Ps. 32. Borrahum in commentar. ad c. 15. Gen. *Sobnium* t. 2. ad tit. de iustificatione. Ursinum in explic. catech. Oleuiam. de fœdere Dei. Piscatorem in disp. de iustificatione, & passim alios: deniq; interpretes in epistolas Apostolicas, præsertim ad Romanos & Galatas.

V. PARS.

De bonis operibus in specie: quæ est V. huius Tomi Controuersia generalis, siue tertia principalis, 3. libris comprehensa.

EXtra controuersiam est apud nostros, precationem ex vera fide profectam, esse opus Deo per quam gratum, & habere vim multa & magna Dei beneficia, tum nobis tum aliis impetrandi, eoque summopere nobis commendatam esse oportere. Item, orationem Dominicam pro absoluto omnium precum compendio & exemplari habendam esse. Præterea, ad tarditatem nostram excitandam utile esse, certas precandi horas unumquemque sibi constitutas habere. Denique in cantu Ecclesiastico & aliis eiusmodi rebus multa esse per se adiaphora, & Ecclesiarum libertati permittenda, &c. Similiter in confesso est, ieiunia non modo priuatim, sed & publice nonnunquam celebranda esse, quoties videlicet aliqua necessitas, aut iusta ratio persuaferit: & horum, si legitime seruentur, usum esse multiplicem, tum ad carnem subigendum tum ad vigorem spiritus in precibus, & sanctis meditationibus excitandum, &c. Postremo Eleemosynas, si de rebus nostris legitime partis, ad Dei gloriam, & proximorum solatium, ex vera fide eas largiamur, opera vere charitatis esse; & suam apud Deum mercedem seu premium (uti & alia Christiana pietatis opera) in cælo repositum habere, eoque unice commendatas nobis esse oportere agnoscimus. Et communionem bonorum, qualem fanatici quidam urgere solent, ipsi quoque improbamus, &c. Interea tamen non pauci, nec leues Pontificiorum de his operibus errores, à nostris hominibus merito semper reprehensi fuerunt, quos Bellarminus libris passim inculcat: nempe qui hic ex ordine sequuntur.

Errores de Oratione.

1 Inter alios fructus siue effectus precationis, sunt etiam vera coram Deo satisfactio, & meritum: quum illa non tantum valeat ad condigne impetrandum omnis generis beneficia, quæ à Deo petimus, &c. sed etiam ad satisfaciendum, tum pro nostris, tum pro aliorum delictis: itemque ad promerendum nobis spiritualem Dei gratiam, & salutem æternam, l. 1. c. 3.

2 Non modo certum, verum etiam omnino credendum est, in oratione Dominica esse non 6. sed 7. verè distinctas petitiones: item clausulam illam, *Quia tuum est regnum*, &c. esse irreptitiam, nec ad textum Evangelicum pertinere, Ib. c. 5. & 6.

3 In quinta petitione, *Remitte nobis debita nostra*, &c. nec ipsi nobis petimus, nec aliis promittimus omnimodam peccatorum remissionem; sed eam tantum, sine qua peccator aut debitor in summum exitium necessario incideret, Ib. c. 6.

4 Ad impetrandum ea, quæ petimus, non semper opus est charitate viæ (vt loquuntur) quæ videlicet ad merendum requiritur; immò nec charitate absolutè accepta: quum & beati in cælo degentes, sine illa semper, & iniusti seu peccatores, sine ista quandoque petitiones suas à Deo impetrent. *cap. 9.*

5 Horæ canonicæ (quarum maiores partes sunt hymni nocturni, laudes matutinæ, prima, tertia, sexta, nona, vespere, & completorium) vtiliter & sapienter ab Ecclesiæ præsulibus & quidem exemplo Sanctorum V. & N. T. institutæ sunt. *c. 10. & d.*

6 Eadem horæ canonicæ, licet ad publicum Domini cultum institutæ sint, tamen rectè lingua peregrina; à solis clericis & monachis recitantur: quibus etiam propterea rectè meritum quoddam speciale tribuitur, &c. *c. 12. & d.*

7 Tituli illi, qui virgini Mariæ tribuuntur in Antiphona, *Salve Regina*, &c. omnes veri, sancti & legitimi sunt: vbi videlicet vocatur *regina cæli, mater misericordie, vita dulcedo & spes nostra*, &c. *c. 15.*

8 Cantus Ecclesiasticus (vt nunc in Ecclesia Romana vsitatus est) videlicet Latinus ille Gregorianus, ac præsertim variè figuratus, &c. vnà cum organis, tubis, & aliis instrumentis musicis, rectè & vtiliter in Ecclesia Christi exercetur, nec vllò modo mutari debet. *c. 16. 17.*

Errores de Ieiunio.

1 Ad verum Ecclesiasticum ieiunium (quod videlicet spiritali, morali, & naturali ieiunio opponitur) abundè sufficit, si à prandio tantum abstinetur, & cæna circa meridiem sumatur, addita etiam quadam cœnula, seu collatione sub ipsam noctem. *l. 2. c. 2.*

2 Delectus ciborum ad prædictum ieiunium ritè seruandum omninò necessarius est; & nominatim abstinentia à carnibus, ouis, & lacticiniis; non quod illi cibi per se immundi sint; sed quòd magis quàm alii corpus nutrant, seu carnem saginent, & spiritum rebellem efficiant, &c. *c. 4. & 5.*

3 Ieiunia in Nouo etiam Testamento non modò diuinitus, in genere saltem, præcipna sunt; sed etiam ad certos dies, & certos ieiunandi modos per Ecclesiam rectè alligantur: quæ lex Ecclesiæ generatim omnes fideles in conscientia obligat. *c. 6. & d.*

4 Ecclesia Romana, in obseruando ciborum delectu, nihil commune habet cum Tatianis, Montanistis, Encratitis, & aliis veteribus hæreticis; licet id Tertullianus, Epiphanius, & alii Patres non obscurè docere videantur. *c. 9.*

5 Fructus siue effectus immediatus Ecclesiastici ieiunii est, non modo carnem subigere seu mortificare, & vim spiritus ad precandum, & cœlestia meditandum excitare, &c. sed & pro peccatis, tum nostris; tum alienis satisfacere, Deum placare, & primum cœlestis promereri, idque ex opere non operato, sed operantis, c. 11. & d.

6 Ieiunium quadragesimæ ab ipsis Apostolis institutum, & vniuersæ Ecclesiæ perpetuò observandum ab iisdem traditum est: non obstante maxima eius varietate, quæ apud veteres fuit, & contrario quorundam veterum Patrum & Historicorum testimonio, c. 14. 15.

7 Ratio huius ieiunii inter alias est, tum vt miraculosum illud ieiunium Christi imitemur, nosq; ad meditandum eius mortem, & resurrectionem præparemus: tum vt decimas totius anni, adeoque totius vitæ nostræ per hanc abstinentiam Deo consecremus, c. 16.

8 Eadem lege Apostolica, & simili etiam de causa, sancitum est ieiunium feriæ quartæ, & sextæ: licet prius illud iam seruetur feria septima, qua olim Christianis ieiunare non licebat, c. 17. 18.

6 Sic triduanum ieiunium quatuor temporum, quibus olim solennes ministrorum ordinationes fiebant, ab Apostolis haud dubiè, & quidem exemplo Ecclesiæ V. T. institutum est: eoq; similiter, vt alia illa precisè à nobis est observandum, c. 19.

10 Denique ieiunia *Aduentus, Rogationum, Vigiliarum, & Stationum*, licet ab Apostolis instituta non sint; tamen quia & ipsa singulare mysterium suum habent, rectè ab Ecclesia, & quidem cum opinione cultus, & meriti observatur, c. 20. & d.

Errores de Eleemosyna.

1 Eleemosynæ non sine charitate factæ, tamen veræ misericordiæ opera sunt, & vim habent disponendi nos ad iustificationem, adeoque peccatum, etiam quod ad culpam attinet, suo modo delendi, l. 3. c. 1. & d.

2 Eleemosynæ propriè dictæ legitimè distribuuntur in 7. corporales & totidem spirituales: ita vt etiam consolatio, doctrina, consilium, patientia, & id genus opera interna & spiritualia, verè eleemosynæ rectè dicantur, c. 2.

3 Eleemosynæ, quæ fiunt ex fide & charitate, sunt opera iustitiæ & salutis æternæ meritoria, & verè satisfactoria coram Deo, & præterea alios similes effectus complures habent, c. 4.

4 Præceptum de dandis eleemosynis, etsi ad decalogum propriè non pertinet (quippe in quo opera iustitiæ, tantum, non etiam charitatis, præscribuntur) tamen ad quartum (aliàs quintum) decalogi præceptum optimè refertur, in quo de parentibus honorandis agitur, c. 6.

que locis, abunde tractata reperiuntur. Vt nihil opus fuerit, in hoc tam exiguo Indice eadem subinde inculcare.

Quinimò prædictum breuitatis studium effecit, ut non modò præfationes Bellarmini intactas reliquerimus, ob causam modò dictam; sed etiam in historicis argumentis, ubi de rebus gestis, aut de Patrum in hac vel illa materia sententiis agitur, item in exceptionibus seu responsionibus Bellarmini ad argumenta nostrorum indicandis, sæpe integrum aliquem illius librum, aut plures etiam libros in vnâ thesî contraxerimus: sicut in controuersia de Rom. Pontifice thesî vltima, & de Indulg. thesî vltima, & de Eucharist. thesî V. & alibi passim videre est. Similiter in aliis thesibus quæ propriè didascalicæ vel elenchticæ sunt, multa Pontificiorum dogmata, eodem tamen spectantia, sæpe velut inuoluta latent. v. gr. thesî VII. De Romano Pontif. quæ descriptionem magni Antichristi complectitur, totidem latent aduersæ partis assertiones. quot partibus illa descriptio constare deprehenditur. Sic in thesibus de natura & notis Ecclesiæ, & passim alibi complura sæpe Bellarmini capita velut in angustum locum contrusimus, ut multa paucis complecti possemus. Hæc igitur à prudente Lectore suis quæque locis velut euoluenda, & singula seorsim consideranda sunt: ut tanto maior utilitas ex huius Enchiridii lectione percipi possit.

Vale LECTOR, & Deum pro
nobis ora.

Finis Enchiridii.

TOMVS I.

TOMVS PRIMVS.

CONTROVERSIA I. GENERALIS DE *verbo Dei scripto & non scripto.*

AD THESIS, SIVE ERROREM PRIMVM, DE
Auctoritate S. Scripturae.

VERBIS quidem hic à Bellarmino asseritur *Auctoritas S. Scripturae*, contra Schwenckfeldium, & similes fanaticos, internum quoddam Dei verbum extra S. Scripturam iactantes, & hanc ipsam (ex loco 2. Cor. 3. malè prorsus intellecto) *litteram occidentem* appellantes, &c. Sed re ipsa tamen vera & suprema S. Scripturae auctoritas, saltem obliquè & te-
ste, ab eodem Bellarmino hîc conuellitur, quatenus fraudulenta limitatio subinde adiicitur, nempe verbis illis expressa: *In sensu, vel iuxta sensum Ecclesiae*, &c. Hoc enim pacto, tum authenticus Canon, tum legitimus sensus vniuersae S. Scripturae, à iudicio Ecclesiae, nempe Romanae (h. e. Romani Pontificis) omninò suspenditur. De quo plenius infra suis locis dicemus; vbi de Canone S. Scripturae, eiusq; vera interpretatione, item de spirituali potestate Pontificis, & Conciliorum, &c. agetur. Itaq; argumenta vtriusq; partis eò usq; reiiciemus.

Interim contradictio Bellarmini obiter hîc notanda est: qui S. Scripturam hoc loco, pro ipso Dei verbo, & certâ fidei regulâ, habendam esse rectissimè docet; ad quam, videlicet, etiam ipse Christus, & Apostoli semper prouocauerint, v. gr. Iohan. 5. *Scrutamini Scripturas*, &c. Luc. 16. *Habent Moyses & Prophetas*, &c. Act. 24. *Credo omnibus, quae scripta sunt in Lege, & Prophetis*, &c. Alibi tamen idem ille omnem Scripturae eiusdem certitudinem, & auctoritatem, à testimonio merè humano, puta Ecclesiae, aut Pontificis, &c. deriuat; atq; ita diuinam auctoritatem eidem S. Scripturae simul tribuit, ac denegat. Vide infra locis iam dictis.

AD THESIN II. DE LIBRIS CANONICIS ET
Apocryphis Vet. & N. Testamenti.

QVæstio hæc tantum est de libris hîc nominatim expressis, qui vulgò in volumine V. T. compingi solent. Nam de libris N. T. nulla nobis cum Pontificiis, nisi verbalis, controuersia est: siquidẽ eos omnes & singulos bonâ fide recipimus, quos ipsi Aduersarii recipiendos esse censent: quamuis non cõtinuò eos damnemus, aut pro hæreticis habeamus, qui exemplo veteris Ecclesiæ (de quo apud Eusebium lib. 3. historiæ videre est) de quibusdã N. T. libris non nihil adhuc hæsitare solent. Immò de illis quoq; V. T. libris, nostro iudicio Apocryphis, ingenuè fatemur, vtiliter ad fidem & pietatem fouendam legi posse; At parem omnino cum aliis verè diuinis, seu propriè dictis Canonicis ac testamentariis libris, auctoritatem habere, aut dogmata fidei ex ipsis, immediatè & per se firmiter probari posse, id demum est quod negamus.

Argumenta nostra hæc ferè sunt:

1. Nunquam recepti fuerunt hi libri in Canonem Hebræorum: quẽ tamen ipse Christus & Apostoli, toties approbarunt, quoties doctrinam suã ex eo confirmarunt, nosq; ad eum studiosè legendũ incitarunt. Vide Luc. 16. 29. & 24. 27. Ioh. 5. 29. Rom. 1. 2. Act. 24. 14. & 26. 22. & passim alibi. Nec dubium est, quin iidem Ecclesiam Iudaicam acriter reprehensuri fuissent, siquidem ipsa in re tanti momenti errasset: Ergo saltem tempore Christi non fuerunt Canonici; & proinde neq; nunc pro Canonicis habendi sunt.

2. Libri isti à nullo Dei Propheta scripti fuerunt. Hoc autem proprium *m. 9. 10.* est Scripturæ Vet. T. quod à Prophetis scripta est, immò scribi debuit. Vnde ipsa *sermo propheticus* emphaticè appellatur 2. Petr. 1. Ergo non sunt pars essentialis V. T. Assumptio patet: quia nec Prophetico, h. e. Hebraico sermone scripti sunt; & post Malachiam (qui Prophetarum vltimus fuit) omnes exarati sunt: sicut ex inductione facile probari potest, de qua vide Hieronymum in prologo Galeato, & in præfationibus ipsorum librorum, de quibus hîc controuertitur.

3. Nonnulla in his libris reperiuntur, verè Canonicis libris parum consentanea, siue doctrinam, siue historiam S. spectes. Nã & incerta, seu potiùs fabulosa, immò magica quædam, in iis tanquam verè gesta narrantur: & illaudabilia quædam, tanquam rectè facta (puta *au' m. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.*) laudantur: & asystata quædam interdum contra veras historias afferuntur, &c. Item Auctores ipsi veniam à Lectoribus precantur, &c. Vide exempla complura in Withakero quæst. 1. cap. 7. & d. vsque ad cap. 15. vbi & Bellarmini Exceptiones copiosè diluuntur imò contradictiones eiusdem non pauca notantur.

4. Deniq;

4. Deniq; veteres Ecclesiæ Dd. ferè vnanimi consensu, libros hos inter Apocrypha scripta numerant; contraq; nostrum Canonem, h. e. in nostris Ecclesiis receptum, disertè approbant. Vide Eusebium libr. 4. histor. c. 26. & libr. 6. cap. 25. item Hieronymum in prologo Galeato, & passim alibi: præterea Concilium Laodicense cap. 59. Athanasium in Synopsi: Hilarium in prologo Psalmorum: Nazianzenum in Carminibus: Epiphanium hæresi 8. Ruffinum in exposit. Symboli, &c. Immo non pauci ex Neotericis Ecclesiæ Romanæ sectatoribus idem asserunt, de quibus vide Withakerum loco iam dicto.

O B I E C T I O N E S.

Obiectiones Bellarmini, pro libris hisce controuersis, tanquam qui verè Canonici sint, hæ præcipuæ sunt.

1. Concilium Carthaginense tertium, item Florentinum, & Tridentinum, vocant libros hosce Canonicos. Ergo verè Canonici sunt.

2. Non sequitur. Nam hæc duo posteriora Concilia nimis recentia sunt, & in multis palam Antichristiana. Illud verò Carthaginense populariter & æquiuocè loquitur, intelligens generatim omnes libros, qui vtiliter ad fidei ædificationem legi solent: sicut ipse Cardinalis Caietanus, & alii quidam Papistæ, explicare solent.

3. Quidam Patres similiter appellant hos libros Canonicos: vt Innocentius primus, & Augustinus libr. 2. de doctrinâ Christianâ, &c. Responsio patet ex dictis, nempe ex distinctione inter libros propriè, & æquiuocè dictos Canonicos. Secus ipsi Patres inter se pugnarent: sicut ex superioribus testimoniis apparet.

4. Ecclesia solet hinc multa citare, tanquam ex S. literis deprompta, etiam in publicis S. officiis, &c. 2. Solent etiam Apostoli quædam ex scriptis Ethnorum citare, quæ propterea non sunt verè Canonica: verbi gratia, Actorum 17. citat Apostolus carmen ex *Arato*: & 1. Corinth. 15. aliud ex *Menandro*, & rursus Tit. 1. aliud ex *Epimenede*. Nec tamen horum scripta idcirco verè diuina sunt. Immo antiquiores Patres etiam ex *Herma*, & aliis id genus libris, tanquam diuinis, sæpè quædam allegant. Nempe, quia populari seu generali quadam ratione sacri & diuini libri dicuntur, qui de rebus sacris ita differunt, vt meritò proximum à verè diuinis locum obtinere possint.

AD THESIS III. & IV. DE ORIGINALI, EADEMQVE Authentica S. Scripturæ editione.

PRO auctoritate fontium (h. e. textus Hebraici in Vetere, & Græci in N. Testamento) ad quos semper in disputationibus prouocandum sit, con-

tra canonizationem vulgatæ versionis Latinæ, argumenta nostra hæc sunt.

1. Nulla versio humana est immediatè *θεοπνευστος*, h.e. à Deo inspirata: vti est ipsa originalis Scriptura, 2. Tim. 3.16. At tale esse debet, quod in Religione authenticum habetur. Ergo hæc originalis Scriptura, & quidem sola, authentica est, non autem vlla versio, cuiuscunq; etiam Auctoris sit. Nam alia vatis, alia Interpretis auctoritas est; vt alicubi rectè monet Hieronymus.

2. Antiqui Patres nos hortantur, vt ad fontes suprà dictos semper recurramus, præsertim in omni ardua & difficili quæstione: & fontes multò puriores, quam riuulos, h.e. humanas versiones, esse agnoscunt. Vide Augustinum lib. 2. de doctrinâ Christianâ cap. 6. & sequentibus. Hieronymum passim in Epistolis, & prologis, &c. Immo Bellarminus ipse lib. 2. c. 11. id ipsum in certis quibusdam casibus faciendum esse suadet: nec causam vllam affert, aut afferre potest, cur non idem in aliis casibus, vbi dubitatio incidit, faciendum sit. Ergo semper faciendum est.

3. Idem Patres (adeoq; ipse Hieronymus, cuius illa versio esse dicitur) in suis Commentariis S. Scripturam aliter sæpiùs citant, quàm habet vulgata versio: immò hanc interdum castigant ac reprehendunt, &c. Ergo pro authentica non habuerunt. Deniq; Augustinus epistolâ 8. pro confesso sumit, Interpretem hunc errare potuisse. Id quod à Scriptoribus authenticis prorsus alienum esse debet.

4. Adde, quòd versio hæc, etsi non omninò contemnenda, valde tamen mendosa est, ac deprauata, scatens, videlicet, non modò barbarismis, & solœcismis, sed & manifestis sententiarum corruptelis: sicut à Nostreis, inductione plurimorum exemplorum, hætenus est comprobatum. Vide inter alia, quasi compendii causa, Psalmum 68. per totum. Sed plura vide apud Withakerum quæst. 2. cap. 10. & sequentibus. Vbi etiam exceptiones Bellarmini copiosè diluit. Ergo versio hæc pro authentica haberi non potest: sed contrà ad textum originale, in omni accuratâ veritatis inquisitione, semper recurrendum est,

OBIECTIONES PRO VVLGATA VERSIONE

Latina.

Obiicit tamen Bellarminus, pro authentica canonizatione veteris Latinæ versionis, hæc quæ sequuntur.

1. Ecclesia Latina iamdiu, supra mille annos vulgatâ istâ versione publicè vtitur. Eam verò, vtpote columnam & firmamentum veritatis, hac in re errare, incredibile est. Antecedens inductione historicorum exemplorum, facillè probatur. Ergo consequi videtur, omnibus simpliciter in hac versione acquiescendum esse.

2. Veteres

2. Veteres ferè omnes, quotquot post Hieronymum vixerunt, versionem hanc valde commendant &, reliquis Latinis versionibus longè præferunt: ac proinde pro authenticâ eam habere videntur. Antecedens aliquod Augustini, Prosperi, Fulgentii, Gregorii M. & aliorum Patrum testimoniis demonstratur. Ergo nobis eodem loco habenda est.

3. Rationi consentaneum est, ut in tribus linguis principalibus (olim in cruce Christi sanctificatis) authentica Scripturæ editio extet: & proinde quemadmodum *Hebraei* suum, & *Græci* suum, ita & *Latini* suum habeant textum authenticum, videlicet in suâ propriâ lingua. Quæ auctoritas huic antiquæ versioni meritò deferenda videtur.

4. Absurdum esset, in Conciliis generalibus aut nullos, aut paucissimos reperiri, qui authenticam Scripturam rectè intelligant. Id quod sæpè fieri posset, nisi Latina translatio pro authenticâ haberetur: quum pauci reperiantur Episcopi in Ecclesiâ Latinâ, qui linguarum originalium periti sint. Ergo, &c.

5. Sequeretur etiam, omnes eos, qui Hebraicæ & Græcæ linguæ imperiti sunt, in Scripturis legendis de genuino earundem sensu semper dubios esse debere. Ex quo porro alia cōplura mala cōsequi necesse esset. Ergo, &c.

6. Denique infinita licentia hinc oriretur, Scripturas paulatim à vero, & iam olim ubique recepto sensu in alienos ac novos sensus detorquendi, h. e. à variis variè transferendi: atque ita nihil certi tandem in Religione relinqueretur: prout apud Hæreticos, linguarum videlicet originalium amatores, diuersæ & inter se pugnantes Scripturarum versiones passim reperiuntur.

SOLUTIONES OBJECTIONVM.

PORRò ad has Bellarmini rationes paucis respondere licet: esse, videlicet, in omnibus fallaciam Consequentis, in nonnullis etiam apertam principii petitionem, &c. Nam neq; ex diuturnâ huius, vel illius Ecclesiæ praxi; neque ex veterum Patrum accurata commendatione; neque ex qualicunque apparente absurditate, rectè consequitur, versionem aliquam esse prorsus authenticam: licet fortassè, aliis quibusdam versionibus meritò præferendam esse, hinc consequatur. Id quod ad quæstionem nostram nihil attinet. Neque etiam verum est, Ecclesiam Latinam hac vnâ versione semper usam fuisse, uti supra probauimus. Nec certò constat, eam Hieronymi esse; sed potius constat, eius non esse. Nec absurdum est, Ecclesiam, præsertim particularem, etiam in rebus aliquibus, ad Religionem pertinentibus, aliquando errare; quæ, videlicet, non ita præcisè ad salutem scitu necessariae sint. Denique, planè præposterum est, ex imperitiâ Episcoporum, aut diuersitate translationum, arguere velle, hanc vel illam versionem authenti-

cam esse: præsertim quum idem semper maneat textus originalis & verè authenticus; ad quem & Theologi semper recurrere, & omnes linguarum periti, versiones quaslibet exigere & possunt, & debent.

*AD 5. ET 6. DE PROMISCVÆ S. SCRIPTURÆ LECTI-
one, ac versione in linguas vernaculas.*

Argumenta Nostrorum, pro concedenda libertate, item agnoscenda multiplicitate, ac necessitate, promiscuæ S. Lectionis, eoque etiam vernaculæ versionis sacrarum literarum, hæc ferè sunt.

1. Ipse Deus disertè passim iubet, vt S. Scripturæ ab omnibus pijs ac fidelibus, etiam Laicis, promiscuè legantur. Id quod sine versionibus vernaculis vtiliter fieri non potest. Vide Deut. 6. 9. & 17. 18. & d. Et 31. 11. Iosue 1. 8. *Scribes hæc, & Leges, &c.* Ioh. 5. 39. *Scrutamini Scripturas, &c.* Sic passim alibi. Ergo vtrumque & licitum, & vtile, immò necessarium est.

2. Idem Deus vult omnes homines ad agnitionem veritatis peruenire, vti 1. Tim. 2. legitur: ac proinde Scripturam etiam à Laicis legi vult. Imò copiosè verbum suum vult inter nos habitare, ad Coloss. 3. & sensus nostros hic benè exerceri, ad Hebr. 5. & alibi. Ergo, &c.

3. Ex S. Scriptura petenda sunt arma contra Sathanam, tum offensiva, tum defensiva: prout videre est ad Ephes. 6. 16. 17. vbi *armatura Dei* describitur, & *verbum Dei gladius spiritus appellatur*, &c. Item Matth. 4. 4. & sequentibus, item 22. 29. & sequentibus; Item Actor. 15. & 17. & 18. & 24. & alibi passim, vbi ipse Christus, & Apostoli, his armis aduersus Sathanam, & hæreticos, pugnassee dicuntur. Ergo nemini hæc arma deneganda sunt.

4. Scripturæ ad omnium vtilitatem proditæ esse dicuntur: vti videre est Iohan. 20. *Hæc scripta sunt vt credatis*, &c. Item Rom. 15. 4. *Quæcunque ante scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt*, &c. Sic 2. Tim. 3. 16. 17. & 2. Petri 1. 19. & alibi. Itaque ab omnibus legendæ sunt; & porro in omnium linguas vertendæ.

5. Patres quoque populum frequenter, & seriò, ad lectionem S. Scripturæ hortantur: immò, suâ ætate S. literas in omnium gentium linguas iam conuersas fuisse, testantur, &c. Vide in primis Chrysostomum homil. 9. in epistolam ad Coloss. Item Theodoretum libr. 5. de affectionibus Græcorum. Et Augustinum libr. 2. de doctrinâ Christianâ cap. 5. &c. Ergo nobis hic astipulantur.

DE SACRIS VERNACULO SERMO-
ne habendis.

Ceterum pro publico vernacularum versionum usu, qui, scilicet, in publicis Ecclesiæ officiis, puta in cantationibus, precibus, Sacramentis, &c. cernitur, hæc Argumenta Evangelici afferunt.

1. Petitur ab expresso Dei mandato; de quo vide nominatim in 1. Cor. 14. per totum. Vbi Apostolus disertè docet, sacra officia non nisi linguâ omnibus notâ in Ecclesiæ conuentu peragenda esse; contraque abusum linguæ ignotæ prolixè refellit.

2. Nititur iis rationibus, quas Apostolus loco citato adducit: quod, videlicet, totius Ecclesiæ, & speciatim Idiotarum, pia ædificatio in primis procuranda; item *ἁγια*, siue *ἁγιογραφία*, in publicis Ecclesiæ cœtibus obseruanda; denique lucrifactio etiam extraneorum, siue incredulorum, perpetuò hic nobis spectanda sit. Quorum nihil obtineri potest, vbi lingua ignota vsurpatur. Vide illic capite toto.

3. Fundatur in praxi, tum ipsius Christi, tum Prophetarum, & Apostolorum: qui nunquam ignorâ linguâ, in peragendis sacris officiis, vsi fuerunt. Vide vniuersam historiam Veteris & Noui Testamenti, & speciatim Acta Apostolorum cap. 2. & seq. toto libro. Ergo, &c.

4. Et postremum, nititur praxi veteris Ecclesiæ Christianæ: quæ, quamdiu non planè corrupta fuit, diuina officia vernaculo sermone semper per egit: quemadmodum tum ex homiliis veterum, quas ad populum habuerunt, tum ex aliis S. liturgiæ partibus olim vsitatis, manifestum euadit. Exemplum vide non pauca apud Withakerum.

OBJECTIONES.

Contraria Bellarmini argumenta, quibus & promiscuam S. Scripturæ lectionem, & publicum vernacularum versionum usum impugnat, præcipua hæc sunt:

1. In Vetere Testamento nullus vnquam fuit S. Scripturæ publicus vsus, præterquam in linguâ Hebræâ. Hæc autem non semper Iudæis vernacula fuit: sicut ex Nehem. 8. 6. & seq. patet, vbi dicitur: *Esara & Leuita legem explicabant*, &c. item Ioan. 7. 49. *Turba hac legem non nouit*, &c. & paucis similibus locis colligitur. Ergo nunc quoque Scripturæ vsus in linguâ ignotâ retineri debet, vel saltem potest.

2. Initio Noui Testamenti nulla fuit aliquamdiu Scriptura, puta per annos circiter 20. aut plures, quibus exactis Apostoli demum scribere cœperunt: sicut ex Eusebio, Irenæo, & aliis veteribus, probari potest. Et tamen illo tempore Ecclesia de omnibus fidei capitibus rectè instituebatur. Ergo nunc quoque lectione Scripturæ populus carere potest.

3. Apostoli, quamvis apud omnes gentes vernaculo sermone Euangelium prædicarent, non tamen nisi vnicâ lingua, nempe Græcâ, in scribendo vsi sunt. Ergo censuerunt, vernaculas versiones populo non admodum utiles, nedum necessarias esse. Quare neque nunc necessariae sunt istæ versiones, &c.

4. Patres olim acriter reprehenderunt eam populi licentiam, quâ nunc ferè omnes abutuntur, in Scripturis pro suo cuiusque arbitratu lacerandis, ac foedè tractandis. Vide in primis Hieronymum ad Paulinum, &c. Ergo eadem licentia nunc multò magis reprehendenda est quâ laici passim, immò rustici & fœminæ, abutuntur.

5. Ad hæc, periculosum & noxium est, Scripturas ab imperito populo promiscuè legi: quippe quæ valde obscuræ, & intellectu difficiles sunt, & ex quibus, non rectè intellectis, errores & hæreses oriri soleant: vti experientia hucusque docet. Ergo, &c.

6. Maiestas quoque sacrorum officiorum, omniumque dogmatum Religionis, facile imminueretur, si & illa vulgato sermone peragerentur, & hæc passim omnibus Idiotis, rusticis, ac fœminis, &c. exposita essent: prout apud Hæreticos fieri videmus, vbi omnia sacra profanari solent. Ergo, &c.

7. Totus occidēs hætenus linguam Latinam in officiis sacris, ac ritibus publicè celebrandis, vsurpauit: quemadmodum ex inductione præcipuarum prouinciarum, in quibus aliquando Latini Patres docuerunt, facile ostendi potest. Hæc igitur consuetudo non temerè conuellenda est.

8. Præterea consensus Ecclesiæ melius conseruatur, si vna aliqua communissima lingua in sacris officiis publicè vsurpetur, quàm si vnaquæque prouincia suo patrio sermone vtatur. Ergo, &c.

9. Denique, si vulgatæ versiones in Ecclesia, etiam publicè, vsurpandæ essent, singulis ferè seculis novas versiones fabricari oporteret: quippe quibus temporum periodis linguæ vernaculæ ferè mutantur. Vnde magna quoque ipsarum rerum in Religione confusio nasceretur. At talis mutatio in linguam Latinam non facilè cadet. Ergo hæc sola iam retinenda, & versiones omittendæ.

SOLUTIONES

V Erum ad hæc Bellarmini obiectiones ita respondemus. In *Primâ*, manifestè falsum assumitur, quemadmodum non modò ex Nehemiæ c. 8. verum etiam ex vniuersâ Euangelicâ historiâ, euidenter apparet: Vbi sæpius indicatur, populum illo tempore Hebraicè intellexisse, licet ex vicinis idiomatis sermonem suum nonnihil corrupisset, &c. In *secundâ* latet fallacia Consequentis: quum non sit eadem ratio omnium Ecclesiæ ætatum, quantum ad hanc causam attinet. In *tertiâ*, eadem est fallacia: præsertim quum

Apostoli

Apostoli in linguâ communissimâ, qualis tum Græca erat, libros N. T. scripserint. *Quarta* laborat ignoratione Elenchi: quum aliud sit, pia sanctaque libertas S. Scripturam promiscuè legendi, quam nos hîc defendimus: aliud, immodesta licentia Scripturas pro libitu lacerandi (ut Hieronymus loquitur ad Paulinum) quam nos minimè probamus. In *quintâ* duplex paralogismus est, Accidentis, scilicet, & Consequentis: quum neque hæreses ex Scripturæ lectione per se, sed tantum per accidens, h. e. hominum vitio seu culpâ, oriantur; nec propter abusum legitimus rei usus omitti debeat. In *sexta*, item *septima*, & *octava*, & *nona*, meræ sunt principii petitiones. Nam neque maiestas sacrorum officiorum, aut ipsorum fidei dogmatum, ex linguis seu locutionibus ipsis æstimanda est; quippe quarum vna aliis per se non est sanctior: neque Ecclesiarum Consensus in linguâ, sed in fidei seu doctrinæ, vnitatem consistit. Et falsum est, omnes occidentales Ecclesias linguam Latinam perpetuò in sacris officiis usurpasse; aut si fortè perpetuò usurparunt, rectè in hoc ipso fecisse: *denique* falsum est, vernaculas linguas omnibus ferè seculis immutari; aut, si fortè immutentur, quidquam absurdi inde consequi, quod non è vestigio & facilimè tolli possit: si modò salua maneant ea, quæ suprà diximus.

AD THESIN 7. DE S. SCRIPTURÆ CLARITATE,
vel obscuritate.

Argumenta nostra, quibus S. Scripturam (quam tamen alicubi non parum intellectu difficilem, & obscuram esse fatemur) omnibus, sedulo ac piè legentibus, saltem in rebus scitu necessariis, satis claram & perspicuam esse probamus, hæc ferè sunt.

1. Passim in S. Scriptura verbum Dei, & quidem verbum scriptum, dicitur esse *lucidum*, seu *luminosum*: item de eo asseritur, quod *lucerna sit pedibus nostris*, quodque *parvulis intelligentiam præbeat*, &c. Vide Psalm. 19. 8. & sequentibus: Et Psalm. 119. passim, præsertim in litera Nun. Item Prouerb. 30. 5. Et in 2. Petri 1. 19. Ex quo apparet, ipsum hoc verbum non modò in in seipso splendidum, ac minimè tenebriosum esse; sed & vim illuminandi mentes nostras, seu tenebras spirituales abigendi, habere. Nec refert, quod, qui spiritualiter cæci sunt, vel potius suo merito excæcati, splendorem istum perspicere non possunt. Hoc enim non tenebras S. Scripturæ, sed tantum cæcitatem & malitiam ipsis hominibus inesse, arguit. Ergo Scriptura per se clara & lucida est.

2. Deut. 30. ver. 11. & d. inquit Moyses: *Mandatum hoc* (seu *fædus Dei*, quod totum iam in Scripturis extat) *neque occultum, neque longè à nobis remotum esse; sed propè nos positum esse, in ore & corde nostro; adeò ut facile intelligi*

& per Dei gratiam præstari à nobis possit. Quam sententiam Apostolus Rom. 10. ad doctrinam Evangelii ita accomodat, ut hanc totam nobis iam per Christum plenè & clarè patefactam, & simul per Dei gratiam præstitum facilem esse, doceat, &c. Neque valet exceptio, de discrimine Verbi diuini, & S. Scripturæ: quum nullum iam Dei verbum, præterquam scriptum, à quoquam afferri possit, quod omni controuersia inter Christianos careat, &c. Ergo totum Dei verbum perspicuum est.

3. Apostolus in 2. Cor. 4. 3. 4. doctrinam Evangelii (quæ iam tota scripta est, ut infra probabitur) incredulis tantum & impijs opertam, siue tectam; Fidelibus verò omnibus apertam, seu perspicuam esse testatur: adeoque *φανερόν* ei tribuit, h. e. vim illustrandi mentes nostras: uti suprà dictum est. Ergo Scriptura, saltem pijs omnibus, clara & perspicua est, puta in rebus scitu necessariis.

4. Inductio præcipuarum S. Scripturæ partium, seu capitum Religionis, satis ostendit, omnia capita, ad salutem scitu necessaria, in Scripturis apertè tradita esse: puta *Articulos fidei, præcepta Decalogi, Orationem dominicam, & institutionem Sacramentorum*, &c. Et si enim de istis quoque capitibus nonnulla inter Christianos adhuc controuersia est, si tamen solis Scripturis contenti esse vellemus, omnia hæc clarissimè in iis exposita cerneremus. Ergo, &c.

5. Idem ostendit comparatio Veteris & N. Testamenti. Quorum illud aliquatenus fuit instar *libri obsignati*; hoc verò est instar *libri aperti*: quemadmodum Interpretes ad locum Esaiæ 29. 11. 12. item ad locum Apocal. 5. 1. & d. annotare solent. Quare, si Veteris Testamenti Scriptura olim à ludæis intelligi potuit (ut in argumento primo, simul & secundo patet) haud dubiè nunc vtriusque Testamenti scripta facilius intelligi poterunt. Et per consequens, Scriptura iam satis perspicua est, omnibus eam pio affectu legentibus, seu legere volentibus.

6. Idem quoq; euincit ipsa experientia, eaque multiplex. Nam & interpretes ipsi, tum Veteres, tum Neoterici, suas expositiones ex Scripturis probare solent: Probationes autem ex clarioribus, seu notioribus peti debent. Et iam olim, ante tempora Irenæi, Originis, &c. cum nulli adhuc scripti essent commentarii, populus vtriusque Testamenti scripta non sine fructu legit, testantibus ipsis Veteribus. Ergo nunc Scripturæ per se claræ & perspicuæ sunt.

7. Præterea, si adeò obscuræ sunt S. Literæ, ut quidem Aduersarij volunt, omninò sequitur, ipsum Spiritum S. aut non potuisse mentem suam clarius exponere, aut noluisse: quorum illud planè blasphemum est; hoc autem cum scopo Scribentis, siue Scripturam dictantis, apertè pugnabit: quippe qui est, Institutio nostra in fide salutari, &c. Vide Romanor. 15. v. 4. *Quaecunque scripta sunt, ad doctrinam nostram scripta sunt.* Item in 2. ad Tim. 3.

v.16. *Omnis Scriptura diuinitus inspirata est, & utilis ad doctrinam, redargutionem, &c.* Ergo & potuit & voluit, &c.

8. Denique Patres hac in parte nobis suffragantur. Nam & Augustinus lib.2. de doctrina Christiana, cap.6. & 9. aperitè fateatur, *in iis quæ clarè in Scripturis tradita sunt, inueniri omnia, quæ continent fidem moreque viuendi.* Et lib.2. de peccatorum meritis cap.36. ait: *Quidquid sine dispendio salutis ignorari non potest, clarissimè in Scripturis proditum esse.* Et Chrysostomus homil.3. de Lazaro, vbi ad lectionem S. Scripturæ prolixè hortatur, ait: *Spiritum S. ita Scripturam temperasse, ut etiam Idiota eam intelligere possint, si modò studiosè legant.* Et homil.3. in 2. epist. ad Thessal. audacter clamat, *in Scripturis omnia esse clara, & perspicua, nempe omnia scitu necessaria.* Eadem habet Iustinus Martyr, in Dialogo cum Triphone: Item Basilii, in definitionibus suis, quæst. 45. Item Epiphanius, hæresi 76. & alii passim, de quibus vide amplius apud Witakerum quæst. 4. &c.

OBJECTIONES PRO OBSCURITATE

S. Scriptura.

Objectiones Bellarmini, quibus efficere conatur, S. Scripturam adeò obscuram esse, ut sine Ecclesiæ, seu Pontificis, explicatione nullo modo intelligi possit, quantumuis etiam sedulò & piè legatur, hæ sunt præcipuæ.

1. Daud, quamuis S. Propheta esset, re ipsa tamen fateatur, legem diuinam sibi intellectu difficilem esse: quatenus illius intelligentiam sibi à Deo dari postulat: vti præsertim videre est Psal. 119. ferè toto. Ergo multò magis aliis obscura est S. Scriptura.

2. Christus suis discipulis Scripturas seorsim interpretari opus habuit, qui tamen illum sæpius docentem audiuerant. Vide Matth. 13. 9. 36. & passim alibi: sed in primis Luc. 24. 27. Ergo & nos aliena declaratione indigemus.

3. Eunuchus ille Regius, de quo videre est Act. 8. v. 28. & sequentibus, quamuis diligenter & piè Scripturam legeret, fateatur tamen, absque Interprete à se intelligi non posse: eoque petit eam sibi à Philippo explicari. Ergo Idiotis, quantumuis piis, S. literæ sunt obscuræ.

4. Petrus in 2. epistola, cap. 3. 16. disertè scribit, in epistolis Pauli quædam esse *duvóna*, h. e. difficilia intellectu, quæ imperiti ad suam ipsorum perniciem torquere soleant, vti & reliquas Scripturas. Ergo, &c.

5. Veteres Ecclesiæ Dd. passim agnoscunt, magnam esse Scripturæ difficultatem; eoque multo labore, indutria, & variis adminiculis, ad eam rectè intelligendam opus esse. Vide *Ambrosium*, in epistolâ 44. ad Imperato-

rem Constantinum: *Hieronymum*, in epistola ad Paulinum: *Augustinum*, lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 6. & d. Vide etiam historiam de *Basilio* & *Nazianzeno*, quam *Rufinus* lib. 11. cap. 9. describit; ubi narrat, ambos illos, licet eruditissimi essent, & philosophica studia iam abieciissent, ita tamen in Scripturis totos fuisse occupatos, ut ex aliorum Patrum scriptis, non ex sua ipsorum præsumptione, sensum earum inuestigauerint, &c. Ergo iudicarunt, Scripturam esse obscuram.

6. Ratio naturalis idem docet. Quum enim & res, siue *mysteria* S. Scripturæ per se arcana sint, adeoque captum hominis excedant; puta dogmata de *S. Trinitate*, *prædestinatione*, &c. & verba seu *phrases* eiusdem multis sæpè tropis, ac figuris inuolutæ sint; nec quiuis quosuis idiotismos Scripturæ facile assequi possit: efficitur, eam valde obscuram & difficilem esse, præsertim Idiotis ac Laicis, &c.

7. Idem docet Experientia, adeoque etiam Confessio Hæreticorum: quippe quos constat, non modò sacris concionibus, & prælectionibus, sed & variis commentariis S. Scripturam explicare, eiusque tenebras hac ratione quodam modo illustrare conari. Id quod non facerent, si Scripturam adeò claram & perspicuam esse putarent, ut sine declaratione intelligi posset. Ergo, &c.

SOLUTIONES.

VERUM ad hæc Argumenta breuiter ita respondemus: In *singulis* ferè inesse ignorationem Elenchi; quippe quæ hoc tantum probent, quod extra controuersiam est, nempe, multa esse in Scripturis intellectu difficilia: & opus nobis esse spirituali illuminatione, item pio, assiduoque studio, & precibus ad Deum, &c. ut præsertim solidam & salutarem illarum intelligentiam consequamur: quorum nihil à nobis negatur. Interim status quæstionis reuera non attingitur, quod, videlicet, adeò sint obscuræ S. literæ, ut Christiani ipsas etiam in rebus necessariis assequi, aut per se ipsas explicare non possint; nec propositas controuersias per ipsas decidere; nec denique spiritualicum fructu legere: sed contrà, quod ipsæ simpliciter opus habeant alieno lumine, quod videlicet ab hominibus, h. e. à Pontifice Romano, eique subiecta Ecclesia, mutuari necesse sit. Quorum nihil à Belarmino probatur. Et tantum de hac materia.

AD THESIS. 8. DE MULTIPLICI S. Scriptura sensu.

Hic eatenus tantum Nostri à Pontificiis dissentiunt, quatenus vnum aliquem S. Scripturæ locum in varios sensus (prout isti & faciunt, & facien-

Sciendum tradunt) quasi distrahendum esse negant; contraq; vnicum duntaxat, verum & genuinum S. Scripturæ sensum esse contendunt, nempe grammaticum, seu literalem; quem ipsum tamen Bellarminus hic non satis rectè definiuit, dum eum in verbis propriè; h. e. absque tropo & figurâ, intellectis constituit. Verè enim *literalis*, seu *grammaticus* S. Scripturæ sensus est, qui ex verbis ipsis rectè intellectis exprimitur: siue verba propriè, siue figuratè, aut per tropum, intelligenda sint. Interea Nostri quoq; fatentur, vnum illum genuinum ac natium S. Scripturæ sensum variis rationibus, ad subiectas sermonum nostrorum materias, itemque ad præsentem Auditorum utilitatem, accommodari posse: sed *accommodationes* tamen istas, novos ac distinctos Scripturæ sensus esse, quibus in accuratâ probatione niti possimus, id demum est quod negant. Hoc igitur sensu passim in Nouo Testamento multi Veteris Testamenti typi ad res significatas decenter applicantur; itemq; ex historiis rerum gestarum *reptat* quædam, siue hortationes & institutiones morales, aptè colliguntur, &c. Exempla vide in 1. Cor. 9. *de bonetriturante, non capi strando*, &c. quod de ministris Ecclesiæ honestè alendis exponitur. Item cap. 10. *de baptismo*, itemq; *esca & potu spiritali*, veterum Iudeorum, &c. quod ad Christianos, eorumque Sacramenta, typicè & anagogicè accommodatur. Et cap. 5. *de paschate Christianorum*, olim per *Agnem Paschalem*, eiusq; ritum vniuersum, aptissimè præfigurato. Sic ad Heb. 3. & 4. prolixa est *accommodatio illius typicæ quietis*, in quam incredulos olim ingredi non potuisse, Psalmus 95. testatur. Omnium verò illustrissimum exemplum vide ad Galat. 4. vbi historia de *duabus Abrahami vxoribus*, & *dissimilibus earundem filiis*, tanquam rerum suo tempore futurarum typis, ad differentiam Veteris & Noui Testamenti declarandam, eleganter adhibetur. Plura vide apud Withakerum, quæst. 5. cap. 2. &c.

In *summa*: Vnicus tantum est verus ac genuinus, idemq; ad dogmata fidei nostræ probandum vnicè accōmodatus, SS. Scripturarum sensus, qui, videlicet, primò ac principaliter à Spiritu S. intentus est; nempe *literalis*, ex quo solo in disputando firma peti possunt argumenta: licet hic ipse, per occasionem aliquam, *mysticè*, h. e. *allegoricè*, aut *anagogicè*, aut *tropologicè*, ad res cuiq; propositas vtiliter sæpè ac decenter accommodari possit. Itaq; cauendum est, ne quis, prætextu huius tam variæ accommodationis, continuò Scripturam ipsam variis sensibus, siue expositionibus obnoxiam, ac proinde valde obscuram, & vix etiam doctissimis viris explicabilem esse concludat; atq; hinc porrò colligat, idiotas, ne quidem in rebus scitu necessariis, scripturam intelligere, aut cum fructu legere posse, &c. Huc enim Pontificiorum assertio tandem respicere videtur. Sed hac cautione præmissâ, nihil mali est, si quis Scripturam deinde variis modis ad materias subiectas accōmodat. Et de hoc iam satis.

AD THESIN IX. DE RECTA SIVE INFALLIBILI

interpretatione S. Scripturae, deque supremo Iudice Controversiarum fidei.

HÆc ferè præcipua huius loci Controversia est: Verum sola S. Scriptura, vel Spiritus S. in ea loquens, supremam de fidei Controversiis iudicandi potestatem habeat; item, an illa per seipsam rectè ac legitime explicari possit, ac debeat: & num omnes fidei quæstiones ex ea sola, finaliter & absolute (siue priuatim, siue publicè id fiat) decidendæ sint: an verò aliud certius, ac superius iudicium hîc requiratur; & speciatim, an Romana Ecclesia, eiusve Pontifex, supremus & authenticus controversiarum fidei iudex, & infallibilis S. Scripturæ interpret sit habendus; in cuius sententia tandem omnes acquiescere oporteat, &c. Quorum illud nos asserimus, hoc negamus: Pontificii contra hoc asserunt, illud negant: sicut in primis ex Bellarmino liquet.

Argumenta nostra pro auctoritate solius S. Scripturæ, proq; absoluta eiusdem auctoritate; in iudicandis fidei Controversiis, hæc ferè sunt, quibus simul antithesis Aduersariorum euertitur.

1. Petitur ex apertis S. Scripturæ præceptis, in quibus non tantum homines priuati, verum etiam Reges, & Principes, item Sacerdotes, ac Pastores, ad ipsam Scripturam, tanquam vnicam totius Religionis moderandæ, seu constituendæ Normam, in omni Controversia simpliciter audiendam, ab ipso Deo remittuntur. Vide Deuter. 4. v. 2. *Non addetis ad verbum, quod ego præcipio, &c.* Sic cap. 12. & 32. Et cap. 17. vers. 10. & d. *Facies in xia legem, quam dixerint te.* Item, *Rex describet sibi librum legis, & leget in ea semper, &c.* Idem ferè dicitur Iosue 1. v. 8. & d. Sic Esaia 8. vers. 20. *Ad legem & testimonium, &c.* Sic Malach. 2. v. 7. & d. & cap. 4. v. 4. & d. *Sacerdotes, simul & populus, ad legem scriptam remittuntur.* Sic Ioh. 5. 39. *Scrutamini Scripturas, &c.* Et 1. Timoth. 4. 13. *Attende lectioni, &c.* 2. Timoth. 3. 15. 16. *S. literæ possunt te instruere ad salutem, &c.* Ergo S. Scriptura præcipuas habet iudicandi partes, & porro seipsam ita finaliter explicandi, ut omnes in hac explicatione acquiescere oporteat.

2. Nititur exemplis eorum, qui prædictam Scripturæ Normam, in negotio Religionis, siue in cultu Dei, vel constituendo, vel reformando, &c. vel secuti sunt, vel neglexerunt: quorum illi hoc nomine à Spiritu Sancto summo perè laudantur; hi contra vituperantur, ac damnantur. Vide passim in libris Regum, & Chronicorum; præsertim exempla Davidis Salomonis, Ezechiae, Iosie, &c. & contra Ieroboami, Achabi, Manassis, &c. Vide etiam in N. Testam. Actor. 17. 11. de Bereænsibus scripturam scrutantibus, &c. Item 2. Petri 1. 19. *de fidelibus sermoni Prophetico attendentibus, &c.* qui omnes isto nomine

nomine commendantur. Vnde patet, eandem Normam etiam nobis vni-
ce retinendam ac sequendam esse, tanquam supremam, & solam infalli-
bilem.

3. Petitur à perpetua *praxi* ipsius *Christi*, & *Apostolorum*: qui, licet doctri-
nam & vocationem suam miraculis abundè confirmarent, tamen ad Scri-
pturam Vet. Test. tanquam ad certissimum, & supremum fidei Iudicem,
in omni occurrente quæstione, libenter prouocarunt: Et ex ea, de suis et-
iam dogmatibus, iudicari voluerunt. Vide Matth. 4. versu 4. & d. Et cap. 22.
versu 29. & d. vbi *Christus Satanam*, & *hereticos ex Scripturis refellit*. Sic Ioh. 5.
versu 39. & d. idem *Christus ad scripta Mosis prouocat*. Et *Paulus Actorum*
17. versu 2. 11. & cap. 18. versu 24. & cap. 26. versu 22. & d. *ex Scripturis omnia*
sua probat, nec quidquam extra eas se docere affirmat. Immo vide integras A-
postolorum conciones, & epistolas: in quibus vniuersam *Euangelii* doctri-
nam ex Scriptura Vet. Test. demonstrant, &c. Ergo multò magis *ordinarii*
præsules seipso Scripturæ, iam præsertim plenius patefactæ, iudicio sub-
mittere, suæque omnia ex ea probare tenentur, tanquam sola infallibi-
li, &c.

4. Continet ea Scripturæ loca, quæ *unicum* duntaxat summum *legisla-
torem*, siue *infallibilem absolutumque Magistrum & Doctorem*, nempe *Iesum*
Christum, in causa Religionis simpliciter audiendum, nobis commendant:
Homines verò, utpote suâ naturâ mendaces, & ignorantis erroribusque
obnoxios, non nisi cum conditione, siue piâ cautione, quatenus videlicet
auctoritate verbi Dei nituntur, audiri iubent. Vide Matthæi 17. versu 5.
Hunc audite, &c. Et cap. 23. versu 8. 10. *Unus est magister vester, Christus*. Sic
Iohan. 10. versu 2. *Oves meæ audiunt vocem meam*, &c. item 1. Corinth. 3. 22. 23.
Omnia vestra sunt, vos autem Christi, &c. Sic Iacobi 4. versu 12. *Vnus est legis-
lator*, &c. Sic passim alibi. Vnde idem omninò, quod suprà diximus, effici-
tur. Nempe, quia S. Scriptura, & Christus, siue Spiritus S. in Scriptura lo-
quens, hîc pro eodem accipiuntur.

5. Petitur ex iis Scripturæ locis vbi *verbum Dei* *ῥητέω*, hoc est, diuinitus
inspiratum esse, dicitur; & proinde *eodem spiritu*, quo primò dictatum fuit,
interpretandum esse docetur. Vide in 2. Timoth. 3. versu 16. Et in 2. Petri 1.
versu 20. & d. Hic autem Spiritus nusquam tutius inquiri, nec certius in-
ueniri potest, quàm in ipso Dei verbo scripto: quippe quod ab illo profectū
esse certissimò constat: quum de alio verbo non scripto, siue Ecclesiæ tra-
ditione, saltem incertum sit. Adde his etiam ea loca, quæ *unicum* salutaris
sapientiæ *Auctorem Spiritum sanctum* esse docent: prout Iohan. 14. & 15.
& 16. & alibi passim, videre est. Vnde patet, hunc ipsum Spiritum, in
Scripturâ loquentem, pro summo diuinæ voluntatis Interprete, &

controuersiarum vltimo Iudice, agnoscendum esse; & quidem solum, h. e. absq; socio Pontifice, aut Ecclesia Romana, pro tali Iudice atq; Interprete habendum esse.

6 Nititur *absurdis* quamplurimis, necessariò consequentibus ex sententia Aduersariorum: qualia sunt: *Fidem nostram tandem in homines, non in Deū, terminari, siue in hominum vocem & sententiam vltimò resolui, ideoq; nō modò fragili, verumetiam nullo fundamento niti: unde demum Atheismum siue erosionem totius Religionis, consequi oportet, &c.* Etenim à quo sensus, siue mens S. Scripturæ infallibiliter petenda est, ab eodem omnem Scripturæ auctoritatem præcipuè pendere necesse est: quum Scriptura non tam in *verbis*, quàm in *sensu* & intelligentia consistet. Vbi obiter nota, planè falsam esse Aduersariorum illam *solennem exceptionem*, in qua principium non vno modo petunt, quum asserunt, *Ecclesie iudicium*, non *humanum*, aut dubium; sed *diuinum* & infallibile esse, &c. Nam præterquàm quod apertè id falsum est, non potest etiam nisi per seipsum probari: quum non satis sit, ita esse; nisi etiam apertè constet, h. e. omnibus certò persuasum sit, rem ita se habere. Id quod certè per seipsum solidè nunquam potest.

7. Sumitur à quibusdam *proprietatibus*, seu *conditionibus*, summo Controuersiarum Iudice requisitis: quales sunt: 1. in iudicando nunquam errare, sed infallibiliter verum dicere: 2. nullo partium studio duci, sed veritatem ipsam candidè, sine vlllo affectu, proferre: 3. Deniq; notitiam ac fidem veritatis certam in animis hominum ingenerare, &c. Nempe, vt tandem in huius *iudicis* sententia omnes securè conquiescere possint. Atqui istæ conditiones in *solo Dei verbo*, S. literis comprehenso, vel (quod idem est) in solo *Christo*, siue *Spiritu S.* verbi illius Auctore; non autem in *vlla visibili Ecclesia*, aut *Concilio*, aut *Pontifice*, repetiuntur. Ergo, &c. Etenim nulla visibilis *Ecclesia*, aut *Concilium*, aut *Episcopus*, dari potest, qui non in aliqua harum conditionum, si non in omnibus, deficiat. At de *verbo Dei scripto*, deq; *Spiritu S.* in Scripturis loquente, nemo dubitat, quin sit omnis erroris expers; nec partibus vllis addictus sit; & veritatem mentibus humanis, cum certa *πληροφορία*, instillare possit: quippe quum ex huius verbi *auditu fides oriatur*, ad Rom. 10. v. 17. immò quum sit *ipsa aeterna Dei veritas*, Ioh. 17. v. 17. &c.

8. Et postremum continet testimonia *veterum Ecclesie Doctorum*; qui summam, absolutamq; de Religione iudicandi auctoritatem, nunquam sibi ipsis, nec aliis Pontificibus, nec Conciliis, nec vlli deniq; visibili Ecclesie; sed soli SS. Scripturæ, constanter attribuunt. Vide *Basilium* Epist. 80. vbi *veritatem* iis adiudicandam esse monet, apud quos dogmata diuinis oraculis consona reperiuntur, adeoq; arbitrio Scripturæ perpetuò standum esse docet. Sic *Ambrosius* lib. 5. Epistolar. *Iudicem illius controuersie*, quam cum *Auxentio Arriano* habebat, *Scripturam S.* constituit. Idem facit *Optatus Milenitanus* lib. 5. contra *Par-*

menianum.

menianum Donatistam. Idem *Augustinus* facit in scriptis contra Donatistas & Arrianos; ubi etiam à generalibus Conciliis ad scripturas subinde provocat. Vide etiam lib. 2. de nuptiis, cap. 33. Immo idem *Augustinus* epist. 19. prolixè contendit, nullis *Episcopis*, quantumvis doctis aut sanctis, credendum esse, nisi quatenus vel per *Auctores Canonicos*, vel probabili aliqua ratione, dogmata sua demonstrare possunt. Sic *Irenæus* cap. 3. lib. 1. *Scripturam* vocat fundamentum, & columnam fidei nostra. Sic *Hieronymus* ad Tit. 1. ait, *Garrulitatem sine auctoritate Scriptura non inuenire fidem*, &c. Sic passim alii Patres hac de re loquuntur.

Vnde iam concludimus, S. *Scripturam*, & quidem *solam*, esse supremam, minimèq; fallacem, sui ipsius Interpretem, & certissimam controuersias omnes decidendi Regulam, &c.

OBIECTIONES, PRO *αὐτοκρατία* ROMANÆ ECCLESIAE,
seu pro absoluta Pontificis Romani auctoritate in Controuersis fidei
iudicandis.

Porro contraria Bellarmini Argumenta, quibus efficere conatur, non *Scripturam*, sed *Ecclesiam*, aut *Pontificem*, esse supremum Controuersiarum Iudicem, & infallibilem *Scripturae* interpretem, &c. in quatuor classes diuisa sunt.

Harum prima continet 6. loca V. T. in quibus affirmari videtur, *Sacer-*
dores populi Dei, & nominatim summos *Pontifices*, spiritualium Controuer-
siarum Iudices, & quidem absolutos & infallibiles, ab ipso Deo constitutos
esse; adeoque olim capitale fuisse, ab illorum sententia vel minimum recede-
re. Vide Exodi 18. v. 23. & d. *ubi Moyses de omnibus Controuersis respondisse*
dicitur, &c. Sic Deuter. 17. v. 10. & d. *Facies, quod Sacerdos dixerit*, &c. Sic
Eccles. 12. vers. 11. *Verba sapientum*, &c. Sic Hag. 2. vers. 12. & Malach. 2. vers. 7.
Interroga Sacerdotem de lege, &c. Denique in 2. Paralip. 19. v. 10. & d. *Amazias*
Sacerdos praeficitur negotiis sacris, &c. Ergo & nunc idem de Romano Pontifi-
ce sentiendum est, nempe esse Iudicem summum, &c.

Secunda classis continet 9. loca N. Test. in quibus *Apostolo Petro*, &
consequenter eius *successoribus*, supremum & infallibile iudicium de fidei
controuersis attribui videtur: vel in quibus saltem, donum & potestas in-
terpretandi S. literas, non omnibus omninò fidelibus, sed quibusdam tan-
tum, puta *ordinariis Ecclesiae praesulibus*, à Deo dari asseritur: Denique in qui-
bus *privati spiritus* probari à nobis iubentur. Vide Matth. 16. v. 19. *Tibi dabo*
claves regni caelorum, &c. Et 18. v. 17. *Dic Ecclesiae*, &c. & 29. vers. 12. *Omnia quae*
dixerint vobis, facite, &c. Ioh. 21. vers. 16. & d. *Pasce oves meas*, &c. Luc. 22. v. 32.
Confirma fratres tuos, &c. Vide etiam Actor. 15. v. 5. & d. *ubi Controuersia in-*

Concilio deciditur: Sic Gal. 2. versu 2. & d. Paulus cum alijs Apostolis Euangelium suum auctoritatis ergo confert, &c. Adhæc 1. Corinth. 12. versu 8. & d. dicitur, Non omnes habent donum interpretandi, &c. Denique in Scriptura monemur, ne cuius spiritui credamus, sed ut spiritus probemus, &c. 1. Ioh. 4. versu 1. & d. Non igitur priuatus spiritus, sed summus Ecclesiæ Pontifex, nobis est audiendus, &c.

III.

Tertia classis habet exempla perpetuæ praxeos in V. Ecclesia, itemq; testimonia *Patrum, Pontificum, & Imperatorum*, pro summâ Romani Pontificis, in hoc fidei negotio, auctoritate. Quod ad *praxin* attinet, citatur primò *Eusebius* lib. 5. historię Ecclesiast. cap. 23. qui Controuersiam de *Paschate*, iam olim à *Victore*, Pontifice Romano, definitam esse, asserere videtur. Deinde idem *Eusebius* c. 23. lib. 6. de *Novatianorum* libro, per *Cornelium* Rom. Episcopum damnato, eadem tradere videtur. Tum similia extare videntur apud *Theodoretum* lib. 1. historię cap. 7. de hæresi *Arianorum*, tanquam quæ auctoritate *Sylvestri*, in Concilio Niceno damnata sit. Item lib. 5. cap. 8. de hæresi *Macedonii*, iussu *Damasi* extincta: item de hæresi *Nestorii*, & *Eutychetis*, quæ auctoritate *Celestini*, & *Leonis I.* olim fuerit oppressa. Similia quædam habet *Euagrius* lib. 1. cap. 4. & lib. 2. c. 4. &c. de sacris quæstionibus, auctoritate Romani Episcopi olim decis. Ergo praxis veterum pro Pontifice facit.

Patrum verò Testimonia complura hîc à Bellarmino citantur; videlicet eorum, qui ad *Ecclesiam Romanam*, tanquam reliquarum omnium matrem, simpliciter in omni Controuersia audiendam, omnes Christianos reuocare videntur. Vide *Irenæum* lib. 3. cap. 3. *Tertullianum* de præscriptione aduersus Hæreticos: *Cyprianum* lib. 1. Epist. 3. *Hieronymum* in Epist. ad *Damasum*. Immo *Augustinus* contra Epistolam Fundamenti cap. 5. non dubitauit scribere, se ne *Euangelio* quidem crediturum, nisi auctoritate Ecclesiæ moueretur, &c. Ergo summam Ecclesiæ potestatem hac in parte *Patres* agnouerunt. De Pontificibus ipsis nihil hîc dicere attinet. De *Imperatorum* testimoniis vide in *Codice* lib. 1. de SS. fide & Episcopali audientia, &c.

IV.

Quarta & postrema classis continet rationes Philosophicas, siue è naturali diancæa petitas, nempe has sequentes.

1. *Scriptura* ipsa non potest esse Controuersiarum Iudex: tum quia habet varios sensus, quos ipsa discernere non solet: tum quia etiam viua voce destituitur; ita vt sententiam clarè pronunciare non possit. Immo quum ipsa litis materia, siue muta quædam lex sit, necessariò à Iudice, siue interprete legis, diuersam esse oportet. Ergo alius visibilis Iudex hîc queri debet.

2. Nec priuatus singulorum spiritus Iudex esse potest: primò, quia fallax est, &c.

est, & decipere potest, ut 1. Ioh. 4. vers. 1. & d. patet. Item, quia ipse nec videtur, nec auditur; Iudicem verò Controuerſiarum externum & visibilem esse oportet. Immo, quia nec auctoritatem habet coactiuam, quæ in Iudice requiritur. Denique, quia ab omnibus hæreticis hic spiritus iactatur, id eoque incertus & lubricus est. Ergo publicus & externus Iudex quærendus est.

3. Neque *Principes seculares* possunt esse Iudices: quum nihil ultra propriam virtutem, à suis causis acceptam, operari possint: virtus autem Principum merè humana sit, & circa res seculares tantum occurrat.

Vnde iam concludendum videtur, si modò Controuerſiæ Religionis vnquam definiendæ sunt, ad *Ecclesiam* tandem, seu principem Ecclesiasticum, tanquam supremum Iudicem, nobis deueniendum esse.

SOLUTIONES.

AD hæc *Bellarmini* argumenta nostri paucis respondent. In primâ, & secundâ classe, partim principium peti, quatenus summum & absolutum Religionis iudicium, vel *Pontifici* Vet. Testam. vel *Apostolo Petro* (non dicam, huius successoribus) vel olim à Deo datum, vel etiam ab ipsis reuera vnquam vsurpatum fuisse, asseritur: quorum vtrumque falsum est, & neutrum ex locis citatis solidè probari potest; partim verò personas diuersissimas inter se temerè confundi, nempe *extraordinarios* Dei seruos, puta *Prophetas* & *Apostolos*, cum *ordinariis* Sacerdotibus, seu verbi ministris; quorum illi plurimum ab istis hac in parte differunt: ut minimè consequens sit, istis idem licere, quod illis aliquando fortassè licuit, &c. In tertiâ classe, partim crimen falsi latere, quatenus *exempla* veteris Ecclesiæ malâ fide citantur, h. e. ad absolutum & supremum iudicium omnium fidei Controuerſiarum (quod reuera non pertinent) contra veritatem historiæ trahuntur: partim fallaciam consequentis committi, quatenus ea, quæ *Patres* illi in certo duntaxat rerum adiaphorarum, aut Ecclesiæ libertati subiectarum, genere, & certo quodam externæ politiæ respectu, de *Ecclesia*, aut *Conciliis*, aut etiam nominatim de *Romano Episcopo*, eiusque auctoritate, pro ratione suorum temporum tradiderunt; tanquam absolutè, & vniuersaliter dicta, accipiantur: prout infra suis locis copiosius explicabitur. Vbi hoc singulariter obseruandum est, quod ad dictum *Augustini* attinet, contra epistolam Fundamenti; in eo non de *Orthodoxis*, seu fidelibus; nec de vero & primario Religionis fundamento, seu causa fidei principali; sed de

hæreticis tantum, siue incredulis, deque *isagoge* quadam, seu præparatione ad credendum, siue de fidei tantum causa ministeriali, reuera sermonem esse, &c. De *Imperatoribus* idem quod de *Patribus* iudicandum est, &c. *Pontifices* autem in propria causa testari non possunt. In *quartâ* classe partim *calumniam* contineri quatenus nostris hominibus falsò tribuitur, quòd vel *priuatum spiritum*, hoc est, internam vniuscuiusque affectionem, seu priuatam phantasiam, arcanamque suggestionem, pro verâ iudicandi normâ, immò pro absoluto Iudice, in hac causa proferant; vel etiam *principes seculares*, potius quam *Episcopos*, seu *Pastores*, pro summis & absolutis spiritualium controuersiarum Iudicibus agnoscant: partim *principium peti*, quatenus *S. Scripturæ variis sensus*, tanquam genuini & legitimi omnes, affinguntur: & quatenus eidem *Scripturæ*, seu maius Spiritui Sancto in ea loquenti, *facultas* omnia dubia cognoscendi, item sententiam definitiuam clarè proferendi, immò & mentes hominum interna ratione ad assensum cogenendi, detrahitur: denique quatenus externa & violenta *coactio*, itemque plena & perfecta in omnibus rebus *consensio*, tanquam in negotio Religionis omninò necessaria, hoc loco perperam exigitur: quum ista quidem *consensio* nec necessaria, nec admodum utilis; illa verò *coactio* etiam Religioni planè contraria sit. De *Ecclesia* porrò, cuius crebra mentio hîc incidit, quatenus ea nobis audienda sit, vel non sit, item quatenus errare, vel non errare possit, aut soleat, suo loco plenius, adiutore Deo, tractabimus.

AD THESIN X. DE LIBERTATE INQVIRENDI

in aliorum dogmata, eaq; ex Dei verbo diiudicandi, an & quatenus etiam Laicis concessa sit.

ET si hæc libertas ex suprà-dictis satis apparet, præsertim ex *præceptis* illis generalibus, in primo Argumento nostro citatis; itemque *exemplis* tum priuatorum, tum maximè Regum & Principum, de quibus in secundo argumento agitur: hîc tamen apertius adhuc eam demonstrandam esse putamus, & quidem paucis testimoniis sacris, ad hanc thesin propriè spectantibus. Vnde simul illa superior thesis amplius illustrari poterit.

Sunt autem duorum generum argumenta: quorum vno *necessitas*, altero *facultas*: seu possibilitas huius rei demonstratur.

1. Continet *aperta præcepta*, hoc est, ea *Scripturæ* loca, quibus generatim omnes fideles iubentur sibi ab erroribus, ac seductoribus cauere, spiritus explorare, omnia denique probare, &c. Vide loca illa satis nota Matth. 7. vers. 15. & 16. & 6 & d. item 1. Iohan. 4. v. 1. & 1. Thess. 5. vers. 17. Vnde efficitur, omnium fidelium, etiam Laicorum, officium esse, diligenter in omnia

omnia dogmata inquirere; nec quidquam in causa fidei temerè, & sine iudicio, amplecti: item, Ecclesiam, eiusve Pastores, non simpliciter, nec in omnibus; sed eatenus tantum nobis audiendos esse, quatenus verbo Dei consentanea tradunt: & consequenter, *Regulam* aliquam immotam piis omnibus à Deo propositam esse, ad quam omnia omnium hominum dogmata exigant, quamque omni humana auctoritate superiorem esse statu-ant. Nam nisi hæc essent, illa *præcepta* observari non possent; ac proinde frustra omnino à Spiritu S. nobis proposita essent.

2. Continet aperta *promissa*, h.e. ea Scripturæ loca, quibus docetur, Spiritum S. nulli hominum ordini, aut peculiari successioni, simpliciter alligatum esse: sed singulis fidelibus à Deo, iuxta certam mensuram, liberaliter donari. Vide Ephes. 4. v. 7. Tit. 3. v. 6. & c. Item, ipsum Spiritum S. unicuique fidei liberè sua dona priuatim largiri, prout vult. Vide in 1. Cor. 12. v. 6. & d. Immo hoc etiam disertè in iis asseritur, fideles omnes, utpote *θεοὶ διδόντες*, & Spiritu S. tanquam sacra vñctione perfusos, omnia scire, atque diiudicare; eoque vocem summi Pastoris Christi à voce alienorum facilè discernere posse, & c. Vide loca illa celebria apud Esaiam 54. 11. Ierem. 31. 33. Apud Ioh. 6. v. 45. & 10. v. 27. item in 1. Cor. 2. 15. & in 1. Iohan. 2. v. 20. & d. Et passim alibi. Vnde efficitur, non solos Ecclesiasticos, sed & alios Christi fideles (seruato tamen semper ordine, diuinitus sancito) de fidei controuersis, si non publice in Ecclesiis, & Scholis, saltem *priuatim*, apud se & suos, iuxta Dei verbum iudicare & posse, & debere.

Obiectiones Aduersarii quibus hæc libertas impugnatur, iam suprà ad Thesin 9. indicatæ; ac simul satis refutatæ sunt. Itaque pergendum est.

AD THESIN XI. DE INFALLIBILI IUDICIO ECCLESIE, vel Pontificis, & c.

IN hac Thesi partim *contradictio* latet, partim *principii petitio*, & c. *Contradictio* est, quod hodiernæ etiam Ecclesiæ, seu Conciliorū, atq; Pontificum (qui certè meri homines sunt, extraordinariâ vocatione, & donis miraculosis carentes) iudicium non humanum, sed diuinum esse dicitur. *Petitio principii* est, quod eosdem in Religione nunquam errare posse, idque nobis ex Scriptura constare posse, asseritur. Sed hæc iam suprà satis confutata sunt. Itaque nihil hîc addendum videtur: nisi hoc, fortassè quod iudicium Ecclesiæ, ac ministrorum eius, non quidem per se & simpliciter, sed respectu S. Scripturæ, vnde sumtum fortasse fuit, h.e. non propter seipsum, sed tamen propter aliud, & quasi per accidens, infallibile ac diuinum vocari possit; nempe, quatenus in Dei verbo fundatum est. Sed hoc nihil ad thesin nostram.

AD THESIN XII. DE S. SCRIPTURÆ SUFFICI-
entia, vel insufficientia, deque Traditionibus Ecclesie
non scriptis.

IN scripturis Vet. & N. Test. *sufficienter* omnia contineri, quæ ad salutarem fidem & vitam Christianam pertinent, siue quæ ad salutem scitu, vel obseruatu *necessaria* sunt: & proinde in hoc rerum genere (nam *adiaphororum* alia ratio est) *Traditiones* hominum prorsus ociosas, inanes, ac superfluas esse, tribus Argumentorum classibus probare solemus, videlicet, ex Scripturis, Patribus, & naturali ratione.

I. Classis.

1. *Primi generis* Argumentum *primum* continet ea loca Scripturæ, vbi verbo Dei quidquam tum *addere*, tum *detrahere* prohibemur, & nominatim quidem verbo Dei scripto, &c. Vide Deut. 4. v. 2. & 5. 22. & 12. 32. item Proverb. 30. 6. & Apocal. 22. 18. 19. Vbi nil valet hæc sollemnis Aduersariorum exceptio: quod eæ tantum *additiones* prohibeantur, quæ disertè cum Scripturis pugnant; & à priuatis, absque Dei auctoritate, adiiciuntur: aliam verò rationem esse *Traditionem Ecclesie*, &c. Nam certè interdictum omninò generale est, nisi Deus ipse fortè aliquid excipiat; qui tum meritò priuilegium suum demonstrare, & postquam demonstraerint, eodem gaudere debent, &c. Deinde & nos eas quoque Traditiones omnino S. Scripturæ *contrarias* esse contendimus, quæ tanquam *necessaria* in causa fidei urgentur, quum tamen præter, vel extra Scripturam, à superstitiosis hominibus excogitatae sint, &c. Porro cui nihil addendum est, id perfectum & sufficiens esse oportet. Ergo Scriptura sufficiens est.

2. Ducitur ex iis Scripturæ locis, vbi multiplex Scripturæ *utilitas* ita commendatur, vt eiusdem *sufficientia* & perfectio inde non obscure probeatur: imò vbi simpliciter & semper, h. e. in omni controuersia, ad vocem *Scripturæ* remittimur, tanquam ad *Regulam* non modò infallibilem, sed & sufficientem ac perfectam: quippe quæ salutarem sapientiam nobis, eam sedulo scrutantibus, præstare possit, &c. Vide Psalm. 1. 2. *Beatus vir, qui meditatur in lege Domini*, &c. Item Psalm. 19. 8. 9. *Lex Domini perfecta, sapientiam præbens paruulis*, &c. Item Psalm. 119. penè toto. Vide etiam Deuter. 6. 6. & d. 17. 18. 19. Esaiæ 8. 20. Luc. 16. 29. Iohan. 5. 39. Actor. 17. 11. & alibi: vbi S. Scripturas scrutari, & *Mosen ac Prophetas audire*, &c. seriò iubemur: imò vbi omnia, tum *nostra*, tum aliorum dicta, facta, cogitata, ad easdem Scripturas examinare monemur. Ego, &c.

3. Sumitur ex celebri loco Iohan. 20. ver. 21. vbi aperte docetur, ea omnia scripta esse, quæ ad veram fidem in Christum, & consequenter, ad salutem obtinendam, &c. sufficiunt. Id quod nominatim *Cyrrillus*, & *Augustinus*, in suis ad hunc locum commentariis, pro sufficientia S. Scripturæ dictum esse, obseruant.

seruant. Similis est locus ad Romanos 15. 4. vbi omnia ad doctrinam nostram perscripta esse dicuntur, ut per consolationem Scripturarum habeamus spem, &c. Porro vnde fides in Christum sufficienter haberi potest; immò vnde & fides, & charitas, & spes, & ipsa salus æterna hauriri possunt, in eo necesse est omnia, quæ scitu ad salutem necessaria sunt, perfectè contineri. Ergo, &c.

4. Ducitur ex insigni loco 1. Tim. 3. ver. 15. & 16. vbi Scriptura non modo ad omnia Religionis capita utilis esse asseritur; verum etiam adeò sufficiens & perfecta dicitur esse, ut hominem Dei perfectum reddere, & saluari sapientiâ instruere possit. Vnde pluribus modis sententia nostra confirmatur: sicut vnusquisque à se animaduertere potest. Nam si ad omnia Religionis capita utilis est Scriptura: item si nos ad salutem sapientes efficere, immò ad omne bonum opus perfectè instruere potest: omninò consequitur, quidquid ad salutem scitu, vel obseruatu necessarium est, id totum abundè in ea contineri. Nempe, quia effectus suæ causæ necessario respondet; nec fieri potest, ut effectus plenus ac perfectus ex manca & mutila causa oriatur, &c.

5. Sumitur ex iis Scripturæ locis, vbi Traditiones humane, si præsertim in negotio Religionis, ut necessariae, vrgeantur, vanitatis & superstitionis accusantur, immò etiam impietatis non obscurè ab ipso Deo damnantur, &c. Vide Esa. 29. 13. Matth. 15. 9. Frustra me colunt doctrinis hominum, &c. Item Coloss. 2. 8. 22. Gal. 1. 14. &c. vbi Traditiones hominum, vnà cum elementis mundi, &c. Euangelio Christi opponuntur, &c. Ergo his omissis, contentos nos esse oportet verbo Dei Scripto: & proinde Scripturam sufficientem esse necesse est.

Secunda classis nostra continet aliquot Patrum testimonia, disertè asserentium, omnia ad salutem necessaria in Scripturis abundè contineri. Sic enim Irenæus libr. 3. cap. 1. Euangelium ab Apostolis, ex Dei voluntate, non modo præconiatum, sed & scriptum esse testatur, idque in eum finem, ut columna & fundamentum fidei nostræ esset, &c. Sic Tertullianus, contra Hermogenem, inquit: Adoro Scripturæ plenitudinem: Scriptum esse doceat Hermogenes, aut timeat illud Væ aduocantibus, &c. Sic Athanasius, contra gentes: Sufficiunt, inquit, S. Scripturæ ad omnem veritatis instructionem, &c. Sic Origenes in homil. 25. super Matth. & homil. 1. in Ieremiam, & alibi: Sensus nostri, inquit, sine testibus Scripturis non habent fidem. Sic Basilus epist. 80. ut supra vidimus, veritatem omnem ex Scripturis petendam esse docet. Idem, in sermone de fidei confessione, Sacrilegi instar esse docet, putare aliquid diuinum esse quod in Scripturis non sit traditum. Sic Cyprianus, in epist. ad Pompeium, reuocat nos ad Traditionem Dominicam, in libris V. & N. T. scriptam. Sic Augustinus lib. 2. de doctrina Christ. cap. 8. Omnia ad fidem & mores pertinentia in Scripturis reperiri dicit.

II.

Idem lib. 3. contra Maximinum Arianum cap. 14 à conciliis ad Scripturas prouocat. Et contra Donatistas non semel *Anathema* pronunciat, quidquid extra Scripturam in causa fidei profertur, tanquam necessarium. Similia passim habet *Hieronymus* in commentariis ad Tit. 1. & super Matth. cap. 23. & super Psalm. 86. Eadem habet *Chrysostomus* in Psalm. 9, & in homiliis passim. Item *Epiphanius* hæresi 61. Item *Cyrillus* homil. 5. in Leuiticum: & alii passim alibi. Denique Imperator *Constantinus Magnus*, in Concilio Niceno, patribus omnibus non obscure assentientibus, ex solis Scripturis omnes controuersias definiendas esse, tradidit, teste Theodoro to lib. 1. historiæ cap. 7. Plura huius generis afferri possent. Sed hæc satis sunt in præsentia, ut constet, Patres idem nobiscum hac de re sensisse.

III.

1.

Tertia classis habet rationes naturales. Quarum prima sumitur ex ipsa Scripturæ Canonice appellatione: quippe quæ (teste Augustino lib. 19. de ciuitate Dei cap. 18.) propterea Canonica dicitur, quia regulam fidei, & vitæ nostræ præscribit: Regulam verò suo regulato adæquatam esse oportet. Ergo quidquid ad fidem & vitam Christianam pertinet, id totum in Scripturis re ipsa extare necesse est, etiam si fortè non disertis verbis exprimitur.

2.

Secunda petitur à consuetudine Veterum Hereticorum: qui S. Scripturæ lucem plerumque declinasse, & eas imperfectas esse, nec benè se habere, calumniati sunt; contraque suas quasdam Traditiones iactasse dicuntur, &c. De quibus vide *Irenæum* lib. 1. cap. 23. & 24. Et *Tertullianum* in lib. de præscript. aduersus hæreticos, &c. Quos absit, ut veri fideles imitentur, atque ex filiis lucis fiant *lucifuge* Scripturarum, aut has mutilas & mancas esse calumnientur, &c.

3.

Tertia petitur ex incertitudine & varietate Traditionum: quippe de quibus ipsi veteres admodum inter se dissentiunt: V. gr. de lacte & melle, in baptismo adhibentis; de Eucharistia infantibus præbenda; de non ieiunando, neque geniculando, diebus Dominicis, itemque toto tempore Paschatis, & Pentecostes: deque aliis id genus ritibus compluribus, apud *Tertullianum*, *Originem*, *Basilium*, &c. passim occurrentibus, & iam magna ex parte, etiam in ipso Papatu, antiquatis, &c. At regulam fidei certam & constantem esse oportet. Ergo, &c. in Scripturis, non autem in Traditionibus quærenda est.

4.

Quarta sumitur ab inductione omnium partium essentialium nostræ Religionis. Quotquot enim dogmata ad salutem scitu necessaria sunt, ea vel ad fidem vel ad vitam pertinent: ac proinde partim in Articulis fidei, siue Symbolo Apostolorum, partim in Decalogo, partim in oratione Dominica, partim denique in Institutione Sacramentorum, puta Baptismi & Cænæ Dominicæ, breuiter continentur. Atqui hæc omnia facile ex Scripturis ostendi possunt. Quæ autem Pontificii præterea urgent, ea vel non necessaria, vel etiam planè superstitiosa, aut alio quouis modo S. Scripturis contraria esse deprehen-

prehenduntur: sicut infra suis locis apparebit. Ergo Scriptura sufficiens est, quantum ad essentialia doctrinae capita pertinet.

5. Ducitur ab absurdo consequente. Aut enim Spiritus S. non potuit, aut non voluit, omnia necessaria perscribere. Quorum illud planè impium esset dicere: *Istud* verò cum scopo scribentis apertissimè pugnat, de quo iam supra satis diximus, videlicet in locis illis Ioan. 20. Rom. 15. item 2. Tim. 3. &c. Quod si verò Sp. S. & potuit, & voluit, omnia necessaria perscribere, haud dubiè id ipsum effectum dedit: & proinde Scripturae abundè ad omnia necessaria Religionis dogmata rectè percipienda sufficiunt. Atque hæc pro nostra thesi.

OBIECTIONES PRO TRADITIONIBVS.

Obiectiones Bellarmini, pro necessitate Traditionum non scriptarum, siue pro insufficiencia S. Scripturae, tribus etiam ordinibus includuntur, videlicet, Scripturis, Patribus, & rationibus: de quibus ordine videndum est.

Primus ordo continet aliquot loca S. Scripturae. Quorum primus est Ioan. 16. 12. 13. vbi Christus ait ad Apostolos: *Multa habeo vobis dicenda, &c. Sed Spiritus S. ducet vos in omnem veritatem, &c.* q. d. non ex Scriptura, sed ex Spiritu S. omnia discetis, &c. Ergo non omnia ad Religionem spectantia ex Scripturis peti possunt; sed multa ex Traditionibus Ecclesiae haurienda sunt.

2. Est Ioan. 21. sub finem, vbi narrat Euangelista, *multa alia esse à Christo facta miracula, quæ si singulatim scribenda essent, vix ipsum Mundum libros eos capere posse, &c.* Non igitur omnia Christi dicta & facta, nec proinde omnia necessaria, scripta sunt.

3. Est Act. 1. 3. vbi Christus post resurrectionem suam, per 40. dies discipulis apparuisse, deque regno Dei apud ipsos differuisse dicitur: de quibus tamen Christi sermonibus nihil in specie scriptum est. Ergo non omnia necessaria, h. e. ad regnum Dei pertinentia, ab Apostolis scripta sunt.

4. Est in 1. Cor. 11. 2. 3. 4. vbi Apostolus partim Corinthios laudat, quod Traditiones ipsius retinerent: partim iis promittit, se multa alia apud eos ordinaturum in reditu suo. Ergo Traditiones non minus, quàm Scripturae, nobis seruandæ sunt: Et Ecclesia etiam nunc multa constituere potest, ad Dei cultum pertinentia.

5. Est in 2. Thes. 2. 15. vbi item Apostolus istos hortatur, ut Traditiones retineant, non eas tantum, quas per epistolam, sed & alias, quas per sermonem accepissent. Ergo solæ Scripturae non sufficiunt; sed & alias Traditiones necessariae sunt, &c.

6. Est in 1. Tim. 6. 20. cui similes sunt alii duo loci in 2. Tim. 1. 14. & 2. 2. vbi Timotheus iubetur custodire depositum illud, ab Apostolo acceptum; quod vide-

licet thesaurum Christianæ doctrinæ, *viua voce* potius, quàm *scriptis* expōsitæ, significare videtur: quum alioqui Scripturæ (vt Bellarminus ait *Yncelius in Bibliothecis*, quàm in *animis* hominum, afferuentur. Ergo Religio nostra non in folis Scripturis, sed in Traditionibus etiam non scriptis, fundata esse videtur.

7. Est in *secunda* epist. Ioh. v. 12. item in *tertia* eiusdem epist. v. 13. 14. vbi significat, *se multa quidem habere scribenda*, malle tamen hæc omnia coram per sermonem exponere, &c. Ergo multa Apostoli scribere noluerunt, quæ tamen & utilia, & necessaria erant: & proinde ad salutarem Christi fidem non sufficit Scriptura, sed Traditiones etiam accedere oportet.

II.

Alter ordo continet Testimonia *Patrum*, qui passim Traditiones *Apostolorum*, itemque *Ecclesiæ*, commendare solent; & quidem non modò cum de ritibus *adiaphoris*, verum etiam cum de ipsa *doctrina* fidei, aut vitæ agitur, &c. Præcipua loca, à Bellarmino citata, hæc ferè sunt. *Irenæus* lib. 3. cap. 2. 3. & 4. narrat, multos sui temporis Christianos, *solis Traditionibus*, absque Scripturis, in negotio Religionis usos fuisse. *Tertullianus* de præscript. aduersus hæreticos, item de corona militis, Et libr. 1. contra Marcionem, non modò Traditiones quasdam, in Ecclesiâ tunc seruatas, speciatim commemorat, verum etiam Hæreticos Traditionibus urgendos esse monet. Sic *Basilus* libr. de Spiritu S. cap. 27. Traditiones quasdam circa baptismum, & alia Sacramenta, obseruandas, V. gr. *signum crucis*, *chrisma*, &c. prolixè exponit. Similia habet *Ambrosius* libr. 1. de Sacram. cap. 1. & 2. Item *Hieron.* in epist. ad Marcellam. Item *August.* epist. 118. & libr. 4. de baptis. cap. 24. & passim alibi: vbi de ieiuniis, festis, & ceteris id genus observationibus retinendis, deque Ecclesiæ auctoritate, in his talibus agnoscenda, non obscure differunt. Denique *Chrysost.* in comment. ad locum antè citatum in 2. Thess. 2. eadem ferè tradit, &c. Ergo *Patres illi*, in negotio fidei, Scripturas per se minime sufficere, sed Traditiones etiam necessarias esse, iudicarunt.

III.

Tertius ordo continet rationes naturales. Quarum prima petitur à consuetudine Veterum hæreticorum, qui Ecclesiæ Traditiones superbè contempsisse, & audacter ad solas Scripturas prouocasse dicuntur: vt quidem de *Valentinianis*, & *Marcionitis* narrat *Irenæus*: De *Arianis* autem, & aliis horum complicibus, *Hilarius*, & *Epiphanius*, &c. Horum autem mores, absit vt veri Christiani imitentur, &c.

2. Petitur à praxi omnium ferè *Rerum publ.* quæ non modò legibus scriptis, sed & consuetudinibus, siue iure non scripto reguntur: sicut exempla *Atheniensium*, *Lacedæmoniorum*, & Veterum Romanorum ostendunt. Ergo similiter Ecclesiâ duplici Dei verbo regi, seu gubernari potest: præsertim quum hæc Spiritum S. perpetuò sibi assistentem habeat, &c.

3. Sumitur à dignitate & præstantia, tum ipsius Ecclesiæ, tum mysteriorum fidei

fidei nostræ: quum & illa, vtpote columna & firmamentum veritatis, in-
constituendis ritibus, & dogmatibus decidendis errare non possit: & bo-
rum, vtpote mysteriorum cælestium, natura non facilè patiatur, vt omnia
omnibus promiscuè inuulgentur: sed quædam duntaxat necessaria capita
omnibus; alia verò nonnulla perfectioribus tantum tradi oporteat, iuxta
illud Apostoli in 1. Cor. 2. 6. *Sapientiam loquimur inter perfectos*, &c. Ergo nec
oportuit, nec decuit, omnia fidei arcana palàm perscribi; sed quædam pru-
dentia & discretioni ipsius Ecclesiæ permittenda sunt.

SOLUTIONES

CÆterum ad has obiectiones Bellarmini sic breuiter respondendum est.
Ad primam classem, h.e. ad testimonia S. Scripturæ dicendum est: vari-
am consequentis fallaciam in argumentis, inde ductis, occultari, h.e. minimè
consequens esse, vt, quia non omnia Christi, vel Apostolorum, ac Prophetarum
dicta, aut facta, in Scripturis extant, idcirco nec omnia fidei, & morum
dogmata illic extent: quum constet, inter hæc, & illa, magnum esse discri-
men; & illa saltem eatenus esse scripta, quatenus ad salutem scitu necessa-
ria sunt. Item, non sequi, quia non omnia necessaria, hoc vel illo tempore
siue in hac vel illâ epistola, seorsim accepta, à Christo vel Apostolis expli-
cata sunt; idcirco nec in toto S. Scripturæ canone omnia necessaria reperiri:
quum planè vitiosum sit, à parte minimâ ad totum corpus in hac causa ra-
tiocinari, h.e. huius insufficientiam ex insufficientia illius concludere. De-
nique insignem homonymiam latere in vocabulis Traditionis, item De-
positi, &c. De qua nihil amplius hâc dicemus, quàm quod Aduersarii ni-
hil in ea præsidii habere possint: sicut ex ipsis locis hic citatis apparet; vbi
partim de Traditionibus Scriptis, si non in hoc, saltem alio in loco par-
tim de ritibus adiaphoris agitur, de quibus in proposita quæstione reuera
nihil agitur: quum de rebus necessariis tantum hoc loco disputetur, sicut
ex antedictis apparet.

Ad secundam classem, h.e. ad testimonia Patrum, duo potissimum re-
spondenda sunt. Primum est, ambiguum esse etiam apud ipsos vocabu-
lum Traditionis; & quandoque latè, pro quauis fidei doctrina, etiam scri-
pta; aliquando strictè, pro constitutione aliqua libera, seu ritu adiaphoro,
& variè mutabili; rarissimè pro dogmate aliquo necessario, nec tamen vel
implicitè saltem scripto, apud ipsos accipi. Alterum est: quosdam etiam
Patres aliquid humanitus hacin re passos esse, & quibusdam suorum Ma-
iorum institutis, tanquam quæ ab ipsis Apostolis profecta essent, plus æquo
tribuisse; sicut vel ex incertitudine illa, de quâ paulò ante diximus, euiden-
ter apparet. Vt proinde nobis hacin re temerè sequendi non sint; sed eate-
nus tantum, quatenus ipsi S. Scripturam sequuntur, &c.

Ad *tertiam* classem, h. e. ad *politicas rationes*, dicendum est, falsum in iis ut plurimum assumi: quum & nobilissimæ quæque *gentes* scriptis ferè legibus utantur: & veri *heretici* (sicut paulò antè vidimus) S. Scripturæ lucem defugiant; contraque obscuras Traditiones suas plerumque iactent: nec vera *Ecclesia* potestatem vllam, noua dogmata cudendi, sibi sumat: nec denique vlla fidei *mysteria*, præsertim si scitu necessaria putentur, coram Christianis occultanda sint: sicut ex eodem loco, quem Aduersarii suprà citabant, nempe 1. Cor. cap. 2. 6. & d. perspicuè videre licet: ubi *quilibet homo spiritualis*, h. e. *verus Christianus*, omnia diiudicare, & mentem Christi tenere, &c. asseritur. Vide plura superius in argumentis nostris.

AD THESISIN XIII. XIV. XV. DE FINE, SIVE VSV

& necessitate S. Scripturæ, item Traditionum

Ecclesiæ, &c.

S. Scripturam non esse *temerè*, aut *fortuito* natam; sed omnino *iussu Dei* conscriptam; nec *utilem* tantum, sed & *necessarium* esse S. Scripturæ vsum, & quidem *diuinitus* nobis commendatum; qui etiam S. *Scriptoribus*, tanquam præcipuus *scopus*, & quidem ex mandato, siue instinctu Dei, propositus fuerit, ex his argumentis faciliè probamus.

1. *Omnis Scriptura*, inquit Apostolus, *est diuinitus inspirata*, & *utilis ad doctrinam*, *reprehensionem*, &c. *ut homo Dei sit perfectus*, &c. 2. Tim. 3. 16. Ergo Scriptura non temerè nata, sed à Deo inspirata est: nec utilis tantum, sed & necessaria est ad salutem: & hunc ipsum finem S. Scriptores spectarunt, &c.

2. *Non voluntate*, inquit alius Apostolus, *hominum allata est Prophetia* (h. e. S. Scriptura) *sed acti à Spiritu S. locuti sunt sancti homines Dei*, &c. 2. Petri 1. 21. Ergo docet, nec fortuito natam, sed instinctu & iussu Dei allatam esse, S. Scripturam: nec utilem tantum, sed & necessariam esse eiusdem lectionem, seu meditationem, omnibus ad salutem aspirantibus: præsertim quum ibidem paulò antè dicatur: *eos rectè facere*, *qui sermoni prophetico attendunt tanquàm lucerna splendenti*, &c.

3. Ipse *Moses*, & alii S. *Viri*, libros suos nominatim à Deo conscribere iussi sunt; idque in eum finem, ut tota Ecclesia eos legere, atque inde voluntatem Dei cognoscere posset. De *Mosè* nominatim vide Exodi 17. vers. 14. & 24. vers. 4. Deut. 31. v. 9. & passim. Idem de cæteris *Prophetis* & *Apostolis* iudicandum esse, vel inde apparet, quod vniuersa Scriptura (ut modò vidimus) *Dei verbum* esse dicitur; nec voluntate hominum, sed Spiritus S. impulsu consignata, &c. Ita ut omnibus illis aprari possit idem præceptum Spiritus S. quod de vno, vel altero expressum fuit. V. gr. Apocalyp. 1. & 14. 13. *Scribe, quæ vidisti*, &c. Item Ierem. 36 2. & d. *Sume volumen & describe in eo omnia verba, quæ locutus sum*, &c. Sic passim alibi. Ergo, &c.

4. Idem,

4. Idem patet ex præcipuo scopo, seu fine, S. Scriptoribus proposito: qui fuit, certam firmamque fidem, ac solidam scientiam rerum diuinarum, in animis Lectorum ingenerare. Vide Ioh. 20. 31. *Hæc scripta sunt, ut credatis, &c.* Rom. 15. 4. *Quæcunq; ante scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, &c.* Luc. 1. 4. *Visum fuit, de omnibus ad te scribere, ut haberes earum rerum, quas audiisti, ἀσφάλειαν, h. e. certitudinem, &c.* 1. Ioh. 1. 4. *Hæc scribimus vobis, ut gaudium vestrum plenum sit, &c.* Ergo nec fortuitò scripserunt, sed iussu & instinctu Dei: nec utilitatem tantum; sed & necessitatem nostram in primis spectarunt: quum fides, & quæ ad eam pertinent, omnino necessaria sint.

5. Præterea Deus ipse, in omni Controuersia, ad Legem, & testimonium scriptum, tanquam ad Normam: non modò certam & perfectam, sed & utilem ac necessariam, siue ad absolutam fidei ac vitæ nostræ regulam, perpetuò nos remittit: nempe, ex quo tempore canon Scripturæ aliquis exaratus fuit. Vide Deut. 17. ver. 18. 19. *Rex describet sibi legem hanc in libro, & leget in ea semper, ut timeat Dominum, &c.* Esaiæ 8. v. 20. *Ad legem & ad testimonium, &c.* Malach. 4. v. 4. *Mementote legis Moysi, &c.* Luc. 16. v. 29. *Habent Moysen & Prophetas: illos audiant, &c.* Ioh. 5. v. 39. *Scrutamini Scripturas, &c.* Et passim alibi. Ergo & utilis, & necessaria nobis est Scriptura; & hoc ipso fine scripta, ut usum istum nobis præstaret, & proinde falsum est, eam fortuitò natam esse, &c.

6. Deniq; tanta nunc est hominum multitudo, & varietas in Ecclesia Dei; immò tanta humani ingenii vanitas, & proteruita, in rebus sanctis, siue ad Religionem pertinentibus, temerè mutandis, ac corrumpendis: ut, nisi ad verbum scriptum omnes alligati sint, nihil certi tandem in Religione habituri simus: quia quælibet visibilis Ecclesia, immò quilibet Episcopus, aut Pastor, sub prætextu ornandæ, vel amplificandæ Religionis, quiduis subinde, vel in dogmatibus, vel in ritibus, comminisci posset: sicut experientia hætenus in Papatu ostendit: Ex quo necessitas Scripturæ, præsertim hoc tempore, in tanta, videlicet, Ecclesiæ amplitudine, & populorum seu nationum omnium varietate, euidenter apparet: quam ipsam quoq; sine dubio Spiritus S. intendit, cum S. Scripturam viris diuinis inspiraret.

O B I E C T I O N E S.

Argumenta Bellarmini, quibus animosè pugnat pro utilitate ac necessitate Traditionum, quibusq; efficere conatur, Scripturam fortuitò natam, neq; admodum necessariam esse, hæc ferè præcipua sunt.

1. Ecclesia inde ab Adamo vsque ad Moysen, per annos amplius bis mille, solis Traditionibus vsa est: nullis autem Scripturis; quippe quarum primus Auctor ipse Moyses fuisse creditur. Ergo illæ magis, quàm istæ, utiles ac necessariae sunt, & facilius istis, quàm illis, carere possumus.

2. Post tempora Moysi, vsque ad Christum, soli Iudæi aliquem Scripturæ

usum habuerunt; sed eum exiguum, immò subinde nullum: præsertim ex quo linguam *Hebraicam* dediscere cœperunt, puta inde à captiuitate Babylonica, &c. Interim verò alii fideles, qui extra Iudæam passim habitabant, solâ *Traditione* vsi sunt. Ergo & amplior, & magis necessarius est huius, quàm illius vsus: contraq; facilius illius, quàm huius iactura est.

3. Post *Christum* exhibitum, Ecclesia plerisq; N. T. scriptis aliquamdiu caruit: & tamen solâ Pastorum viuâ voce sufficienter instituta fuit; teste *Ireneo* lib. 3. cap. 4. Ergo & nunc idem fieri potest: & cōsequenter. *Traditio* magis, quàm *Scriptura*, necessaria est: quum sine illa nunquam, sine ista sæpe Ecclesia floruerit.

4. Apostoli nullum expressum scribendi *mandatū* à Christo acceperunt: eoq; nec *singuli* scripserunt; nec simul omnes *Catechesin*, seu compendium aliquod suæ doctrinæ, ediderunt: sed, fortuitis quibusdam occasionibus adducti, has vel illas incidentes quæstiones, obiter tantum, per epistolas explicarunt. Vnde apparet, ipsorum iudicio, immò ipsius Dei iudicio, *Scripturam* non admodum fuisse necessariam; utpote fortuitò natam, nec cum *Traditione* conferendam, &c.

5. Multa etiam nunc *necessariò* credenda sunt, quæ tamen nusquā *scripta* reperiuntur. v. gr. 1. quale fuerit remedium peccati originalis, tum pro fœminis, tum pro infantibus incircumcisis, in V. T. 2. Quinam in specie sint libri Canonici, vel Apocryphi, vtriusq; Testamenti. 3. A quibus Auctoribus hi libri Canonici verè sint conscripti. Adde 4. dogma de S. Trinitate personarum, in vna Dei essentia, &c. 5. Dogma de peccato originis. 6. De Pædobaptismo. 7. De perpetuâ Mariæ virginitate. 8. De observatione diei Dominicæ. Itē 9. de diuersa celebratione Festi Paschalis, &c. De quibus omnibus in *Scriptura* nihil expressè traditur: quū tamen ad fidē Christianā omninò pertineant. Ergo *Traditio* magis, quàm *Scriptura*, necessaria est.

6. Deniq; nec *singuli* libri Canonici omnia necessaria continent; quia sic reliqui omnes superflui essent: nec omnes simul accepti sufficiunt, quia constat, nonnullos ex iis periisse: uti videre est in 1. Reg. cap. 4. de libris Salomonis: & alibi passim de aliis. Ergo *Scriptura* sine *Traditionibus*, nec sufficientes, nec admodum vtilis, aut necessariae sunt: hæ verò sine illis sæpe fuerunt sufficientes, &c. & adhuc esse possunt.

RESPONSES.

AD has Aduersariorum obiectiones ita respondemus. In 1^a. itē 2^a. & 3^a. confundi valde imprudenter diuersa Ecclesiæ tempora: item necessitatē hypotheticam cum absolutâ, &c. Immò & falsum assumi, saltem de tēporibus inde post *Mosen* elapsis, quippe quibus omninò necessaria fuit *Scriptura*; nempe ex hypothesi diuinæ voluntatis, item quoad necessitatē finis, &c. In quartâ princi-

principium manifestè peti, & simul fallaciam consequentis admitti: quum de *præcepto* scribendi, Prophetis & Apostolis olim dato, iam satis constet: nec ullo modo consequens sit, ut, præcepto hoc dato, tum singuli scribere; tum simul omnes *Catechesin*, vel epitomen aliquam, scribere debuerint; quasi præceptum scribendi hoc ipso fine accepissent, &c. præterquam quod *Catechesis* quædam in præcipuis libris, etiam singulis seorsim acceptis, reuera continetur. In *quinta* dupliciter principium peti: partim quatenus in ipsa etiam falsum dupliciter assumitur, h. e. pro non scriptis habentur, quæ verbotenus scripta non sunt, & sic dogmata quædam recensentur, tanquam omninò *ἀναφωρα*, quæ tamen nos, si non totidem verbis *expressa*, saltem quoad sensum, siue *reipsa*, in Scripturis extare dicimus; partim, quatenus alia quædam, tanquam omninò scitu *necessaria*, hîc afferuntur, quæ nos pro talibus minimè agnoscimus; immò, talia non esse, facillimè probamus. In *sexta* deniq; eisdem fallacias latere: tum, quia pro diuersis Ecclesiæ ætatibus, *diuersum* etiam Scripturæ canonem fuisse asserimus; semper tamen in se perfectum, & sufficientem: tum, quia libros eiusmodi reuera perisse negamus, qui huic *essentiali perfectioni* canonis, quam modò diximus, quidquam detrahere possint: sicut ex suprâ dictis apparet.

Atq; hæc de *primâ controuersia generali* hætenus sufficiant: de qua si quis plura desiderat, videat Auctores in Antidoto nostro citatos, in primis *Wihakerum* de S. Scriptura. Quod si cui placet, etiam primam *Anti-Pistorii* nostri partem percurrere, non sine fructu id facturum speramus.

FINIS I. Controuersiæ.

AD SECVNDAM CONTROVERSIAM GENERALEM, de D. N. Iesu Christo, totius Ecclesiæ capite.

AD I. THESIN, DE DIVINITATE IESV CHRISTI,
deq; voce *ὁ Θεός*.

IN hac Thesi aut aperta *contradictio* later, aut saltem inanis *logomachia*, &c. Reprehenduntur enim *Calvinus*, & alii, qui Christum, respectu absolutæ Deitatis, seu diuinæ naturæ *ὁ Θεός*, hoc est, Deum à seipso existentem, appellare solent: puta, quatenus eandem cum Deo Patre essentiam (quæ certè à seipsa existit, siue omnis originis expers est) & necessariò, & ab æterno habere creditur: prout ipsi *Pontificii* rem se habere contendunt, & nominatim *Bellarminus* toto præcedente libro copiosè asseruit. Hæc igitur assertio ipsorum, si penitus inspiciatur, seipsam prorsus euertit. Implicita enim *contradictio* est, cum non esse *ὁ Θεός*, hoc est,

Deum à seipso, qui Deitatem æternam, seu diuinam naturam, à seipsa existentem, eamq; non aliqua ex parte, sed totam, & quidem necessariò ac naturaliter, ab omni æternitate possidet. Aut enim æterna illa & incommunicabilis solius Dei essentia I. Christo deneganda est; quippe quam prorsus independentem, omnisq; principii expertem esse, h. e. à seipsa tantum existere, constat: aut, si hæc illi tribui debet, omnino fatendum est, Iesum respectu huius essentia, absolutè considerata, non immeritò *ὁ Θεός*, seu Deum à seipso, appellari posse. Et sanè *Bellarminus* ipse tandem fatetur, respectu essentia diuinæ, absolutè & per se considerata, Christum sic aliquatenus appellari posse (quum certissimum sit, non nisi vnum numero Deum esse, eumq; simpliciter æternum esse, & à seipso, h. e. nequaquam ab alio existere) interea tamē locutionem ipsam, veluti nouam, & prorsus incommodam, reiiicit: & Christum omninò, propriè loquendo, h. e. absq; omni tropo, iuxta *Symbolum Nicenum*, *Deū de Deo*, & *lumen de lumine*, & c. vocandum esse censet. Quæ iam inanis *logomachia* est, ex confusione *personæ*, & *essentia* enata. Nam & nostri agnoscunt, I. Christum, quā Dei filius est, seu consideratum relatiuè, h. e. ratione personæ, esse *Deum de Deo*, & c. licet, respectu absolutæ essentia, eundem *ὁ Θεός*, h. e. à seipso *Deum*, esse affirmant. Aut enim plures numero æternos Deos esse oportet; id quod omninò absurdū, & falsum est: aut, si vnus tantum est, isque respectu essentia, à seipso existit; & præterea Iesus Christus ille ipse vnicus æternusq; Deus est: omninò consequitur, eum ratione essentia, absolutè considerata, non male *ὁ Θεός* appellari posse. Sed iam & *contradictionem* illam, & *logomachiam* hanc, omittamus: præsertim quū de causa principali, h. e. ipsa Christi diuinitate, inter partes satis benè conueniat: nisi quòd non omnia *Bellar.* argumenta Nostri probare possunt, & c.

AD THESIN II. DE VBIQVITATE, SIVE OMNI-
præsentia corporis Christi.

Magna hoc loco vis Veritatis apparet, vt quæ etiam Aduersarios suos, licet in scios, aut inuitos, interdum assentiri sibi cogat. Quod enim a libi, videlicet in Controuersia de *S. Cænâ* siue *Eucharistiâ*, *Bellarminus* ipse reuera disertè asserit, idem hoc loco, non sine apertâ contradictione, negat ac destruit: videlicet, humanam Christi naturam substantialiter ubiq; ferè præsentem esse, siue infinitis penè locis, inter se reipsa diuisis, vno & eodem tempore, substantialiter seu corporaliter adesse, & c. idque propter easdem fermè causas, quæ ab *Ubiquitariis* hîc afferri solent. Quæ de re suo loco plura dicemus, cum Deo. Nunc hoc, quod in manibus est, agamus, h. e. *Ubiquitatis* refutationem attendamus, prout ab Aduersario hîc instituitur.

Itaq; in summa *Bellarminus* hoc loco tuenda suscipit hæc 4. Axiomata: 1. Multa quidem & maxima Dei dona, siue diuina & plane celestia priuilegia,

legia, humanæ Christi naturæ, tum propter vnionem personalem cum filio Dei, tum propter sessionem eius ad dextram Dei Patris, verè & realiter communicata esse. 2. Non tamen ipsa *propria* Deitatis *attributa*, seu *proprietates* Dei essentielles, in assumptam Christi humanitatem veluti effusas, seu realiter & subiectiuè deriuatas esse. 3. Licet interim rectè dici possit, *idiomata* Deitatis toti *personæ*, quamuis à solâ humanâ naturâ denominatæ, re ipsa & verissimè communicata esse. 4. Id quod similiter de attributis humanitatis, cum ipso *λόγῳ*, seu vnigenito filio Dei, reuera in vnitate personæ communicatis, intelligi debeat: quum & *unio*, & *communicatio* ista, planè reciproca sit, &c. In hac igitur doctrinæ parte omnes omnino *Euangelici* (exceptis solis *Vbiquitariis*) ex animo assentiuntur; & constantiam tantum in Pontificiis hîc desiderant, qui quod vnâ manu dant, alterâ mox eripiunt, &c.

Porro argumenta, contra prædictam corporis Christi *Vbiquitatem*, & realem diuinorum idiomatum *communicationem*, in natura humana factam, &c hæc præcipua hoc loco afferuntur: quibus tamen alia non pauca vtiliter adiici potuissent.

1. *Vbiquitas*, siue *omnipresens* substantialis, in S. literis soli Deo, tanquam proprietas essentialis, passim ascribitur. Vide Ierem. 23. *Ego cælum & terram impleo*, &c. Psalmo 139. *Quò ibo. à spiritu tuo*, &c. Actor. 17. *Non longè abest ab vnoquoq; nostrum: Nam in ipso viuimus, mouemur, & sumus*, &c. Sic alibi passim. At diuinæ naturæ *proprietates*, non magis quàm ipsa Dei essentia, cum creaturis communicari possunt; quia sunt ipsa simplex Dei essentia: item, quia nullæ proprietates sua subiecta egrediuntur, &c. Ergo nec corpus Christi vbi-que præsens est.

2. Deinde hæc substantialis *Vbiquitas*, ipsi Christo, quatenus homo est, in S. literis apertè denegatur. Sic enim Ioh. 6. legitur, *Iesus non erat illic*, &c. Et Iohan. 11. ipse ait, *se non fuisse eo in loco, vbi Lazarus mortuus fuerat*. Et Matth. 28. inquiunt Angeli, *Surrexit, non est hîc*, &c. At qui vbi-que præsens est, idem nusquam abest. Ergo, &c. Nec dici potest, naturaliter quidem Christum, quâ homo est, in vno tantum loco versari: personaliter tamen, & modo maiestatis, vbi-que esse, &c. Hæc enim distinctio nusquam in Scripturis extat, & præterea rei subiectæ naturam planè destruit: prout ex seqq. patebit.

3. Hæc ipsa *Vbiquitas* corporis Christi cum omnibus penè fidei articulis pugnat, qui, videlicet, agunt de vera Christi *conceptione*, *natiuitate*, *passione*, *morte*, *sepultura*, *resurrectione*, & *ascensione in cælum*, &c. Res enim ipsa docet, eum, qui suâ substantiâ reuera vbiq; præsens est, neq; propriè *nasci*, neq; verè *mori*, neq; in sublime *ascendere*, neq; inde *descendere*, neq; alio quouis modo locum *mutare* posse. Immò perspicuum est, eum, qui essentialiter vbiq; est, verum hominem esse non posse, &c. vt qui finitus & circumscriptus sit, &c.

Atq; hîc obiter *Bellarminus* rectè docet, *calum* illud supremû, in quod *Christus* suo corpore visibiliter ascendit, verum & *corporeum* cælum esse: & non tam cælestem *statum*, ac *gloriam*, quàm locum verè sublimem & amplissimû, propriè designare; & reuera ab hoc inferiore *Mundo*, ratione situs, seu loci distinctû; non autem ubiq; locorû diffusum esse, &c. Vide *Act. 1. & 3. & c.*

4. Pugnat etiam hæc *Vbiquitas* cum ipsa corporali præsentia, & orali mādicatione *Christi*, in usu *S. Cœnæ*; pro quibus tamen afferendis potissimû excogitata fuit, &c. Constat enim, id quod substantialiter ubiq; est, non magis in *S. Cœnâ*, quàm ubiuis alibi, tum verè & realiter adesse, tum oraliter etiam, si corpus sit, percipi seu manducari posse. Ita ut vel ipsa *Vbiquitas* abiicienda; vel corporalis præsentia, & oralis perceptio *Christi*, in *S. Cœnâ*, præcisè neganda sit. quum utraq; simul stare non possint.

5. Deniq; pugnat hæc *Vbiquitas* cum perpetuo totius *Ecclesiæ*, seu purioris Antiquitatis, consensu: sicut tum ex *Athanasio*, *Basilio*, & aliis patet, qui ex attributo *Vbiquitatis*, aduersus *Arianos*, & *Christi* & *Spiritus S. diuinitatē* asserere solent: tum imprimis apud *Augustinum*, in Epistola 57. ad *Dardanum*, & passim alibi: Item apud *Theodoretum* in Dialogis, & apud *Vigilium* contra *Eutychianos*, pluresq; alios veterum, perspicuè videre licet; quippe qui clarissimè testantur, I. *Christum* etiam nunc in gloria cælesti verè finitû & circumscriptum esse, nec vlllo modo iuxta naturam humanâ, substantialiter esse ubique; sed hoc respectu in certo loco, puta in cælo beatorum, gloriosè habitare, &c. Atq; hæc in causa tam plana sufficiunt.

O B I E C T I O N E S.

Obiectiones Aduersariorum, pro substantiali *vbiquitate*, siue *omnipræsentia* corporis *Christi*, totaq; reali idiomatum, inter ipsas naturas facta, *communicatione*, hæc ferè sunt præcipuæ.

1. Ducitur ex *unione personali* duarum *Christi* naturarum: quæ quum sit *inseparabilis*, siue *indistracta*, adeoq; arcta, ut assumpta natura non nisi in assumente subsistat: item quum nō nisi per indiuisam humanitatis in Deitatem assumptionem, *verbum caro factum sit* (*Ioh. 1. 14.*) quumq; *totâ Deitatis plenitudo* intra *humanitatem Christi*, non extra eam, & quidem *corporaliter*, habitet (*Coloss. 2. v. 9.*) Cerrè nusquā videtur diuinitas *Christi* existere posse, ubi non simul præsentissima sit ipsius humanitas: nisi unicam *Christi* personam soluere, seu naturas intimè vnitas diuellere velimus: quod absit. In summa; hæc *vnio realē idiomatum cōmunicationē*, &c. exigere videtur.

2. Petitur ab *ascensu Christi in cælum*, & simul à *sessione* eiusdem *ad dextram Dei*: prout hæc phrasis *Psal. 110. Sede ad dextram meam*, & dominare, &c. Item *Heb. 1. 3. & 8. 2.* & alibi passim in *S. literis*, occurrit. Quum enim *calum* illud, in quod *Christus* ascendit, sit spirituale Dei Regnum, quod ubique præsto

præsto est: & præterea *Dei dextra* omnino illocalis, & ubique præsens sit: consequens esse videtur, ut humana Christi natura, illo cælo illata, & ad dextram illam collocata, similiter ubique locorum præsens sit: præsertim quum ad Ephes. 4. dicatur, *Christum idcirco ascendisse supra omnes celos, ut omnia impleret*, h.e. omnibus locis efficaciter simul & substantialiter adesset.

3. Sumitur ex iis Scripturæ locis, quæ de *suprema Christi potestate*, & *gloria in tempore à Patre accepta*, differunt: qualia sunt Matth. 11. v. 27. & 28. ver. 18. Item Ioh. 5. 27. Item ad Ephes. 1. 20. 21. Ad Philip. 2. v. 8. 9. & alibi, &c. ubi *Christo Jesu*, quatenus *homo* est (Deo enim propriè loquendo, nihil dari potest) *omnis potestas in celo & terra*, item *omne imperium & iudicium*, deniq; *nomen supra omne nomen*, datum esse dicitur, &c. Hinc enim sequi videtur, substantialem quoq; *omnipræsentiam*, & *omnipotentiam Dei propriam*, & cætera id genus diuina idiomata, eidem reuera communicata esse, utpote illis phrasibus indicata.

4. Ducitur ex iis locis, ubi Christus se perpetuò Ecclesiæ suæ *adfuturum* promissit: ut Matth. 18. 20. & 28. 20. Ioh. 14. 18. & alibi. Quum enim persona Christi distrahi, seu diuelli non possit; cōsequens esse videtur, ut totus Christus, quantus quantus est, h.e. secundum utramq; naturam, ubiq; substantialiter adsit: aut, si alicubi abest, iuxta utramq; naturam ibidem absit. Hoc autem absurdum est. Ergo illud credendum, &c.

5. Nititur testimoniis quorundam *Patrum*, & *Scholasticorum*: qui carnem Christi, propter unionem personalem cum Deitate, præsertim post ascensionem in cælum, & sessionem ad dextram Patris, velut *Deificatam* esse, seu diuinis qualitatibus exornatam esse, clarè affirmant: qui etiam Christum, secundum utramq; naturam, ubique præsentem esse, nonnunquam, licet obscurius, asserere videntur, &c.

6. Deniq; sumitur ex naturali *ratione*: quæ docere videtur, alienum esse à summâ *beatitudine*, & *excellentiâ* hominis Christi, præsertim iam in cælo glorificati, adhuc spatiis locorum circumscriptum esse, & veluti certis cancellis ac limitibus conclusum, &c. Ergo iuxta modum maiestatis, seu dextræ Dei, humana Christi natura ubiq; est, &c.

SOLUTIONES.

Summa omnium, quas Bellarminus hîc affert, responsionū in duabus rebus præcipuè consistit; partim in *explicatione* quarundā *phrasium*, ab Ubiquitatis Patronis non benè intellectarum; puta de *incarnatione* filii Dei, siue *unionem personalem* duarum Christi naturarum; deq; *sessione* eiusdem ad dextram Dei Patris; denique de *inhabitatione* Diuinitatis in ipso Christo, &c. partim in *indistinctione* rerum diuersissimarum, licet iisdem sæpè vocibus expressarum; nempe *donorum* creatorum, siue gloriæ, & maiestatis illius donatæ, quam

Christus, quatenus *Mediator* est, in tempore à Deo accepit; & *proprietas* diuinarum, quarum nulla facta est transfusio ex vnâ naturâ in alteram: item in *distinctione* nominum *Concretorum*, & *Abstractorum*; quorum illa *personam* integram, licet ab alterâ tantum naturâ denominatam; hæc verò seorsim ipsas *naturas*, in sese consideratas, significant, &c. partim deniq; in *negatione* quarundam rerum, in quibus asserendis ipsum principium petitur ab *Vbiquitatis* assertoribus, &c.

In hac igitur parte (vt diximus) reliqui omnes *Euangelici* assentiuntur, quantum quidem ad rei summam attinet. Nam alioqui fortassis in ipsis *Argumentis*, & *solutionibus*, à Bellarmino allatis, non nihil hi, vel illi, & quidem iure, desiderauerint. Sed tamen *Pontificios* parum hîc sibi constare dicimus; quippe qui in aliis id reprehendant, cuius culpam primam, ac præcipuam ipsi reuera sustinent. *Prima* enim dogmatis illius *origo* à Scholasticis Dd. profecta est, vti constat. Et parum adhuc interesse videtur, siue cum *Pontificiis* specialem quandam & restrictam *Vbiquitatem*, seu penè infinitam quandam *πολυτοπίαν*, h. e. multipræsentiam corporis Christi in locis propriè infinitis; siue cum *Vbiquitariis* absolutam *πανταπρεσίαν*, h. e. omnipræsentiam generalem, eiusdem corporis Christi, ex fundamentis suprâ positis, quæ ferè omnia vtriusq; communia sunt, pertinaciter asseras; &c. Qua de re suo loco, nempe lib. 3. de Eucharistia, Deo fauente, pluribus agemus. Nunc ad aliam quæstionem pergamus.

AD THESIN III. & IV. DE OMNISCIENTIA ANIMÆ

Christi, quam habuisse dicitur inde ab initio conceptionis.

CHRISTUM, iuxta animam suam, seu naturam humanam, mox ab initio suæ conceptionis, nondum verè & plenè omniscium fuisse; sed quædā verè & propriè in statu humilitatis ignorasse; & multa progressu temporis, tum ex diuina patefactione, tum propriis experimentis, verè didicisse, seu plenius cognouisse; adeoq; Sapientiā, & aliis id genus Spiritus S. donis, verè profecisse; his ferè Argumentis probare solemus.

1. Lucæ 2. in fine expressè dicitur, *puerum Iesum, vt atate, ita & sapientiā, & gratiā profecisse, coram Deo, & hominibus.* At qui verè proficit gratiā & sapientiā, is maiorem in dies sapientiam & gratiam acquirit. Ergo Christus, quatenus homo, iam inde ab initio conceptionis omniscius esse nō potuit. Exceptio enim illa solennis Aduersariorum, de profectu Christi *non vero*, sed hominibus tantum *apparente*, Textui sacro omninò contraria est: sicut ex ipsa verborum proprietate, & aliis circumstantiis, euidenter apparet.

2. Ioh. 8. inquit Christus: *Sicut me docuit pater, ita loquor.* At qui docetur, is reuera discit: quia relata simul sunt naturâ. Sic Heb. 5. dicitur *Christus obedientiam didicisse ex iis, quæ passus fuit, &c.* At qui discit is ab initio nō est omniscius.

Neque

Neque enim hîc de *apparente*, sed de *vera* docendi, & discendi ratione agitur: sicut ex ipso contextu perspicuè apparet, &c. Ergo, &c.

3. Marci 13. testatur ipse Christus, *se diem extremi iudicii tunc temporis ignorasse*: quod, quia secundum Deitatem ipsi verè attribui non potest, necessario de humana ipsius natura, siue de anima creata, intelligi debet: & quidem pro statu illius temporis, quum nondum glorificatus esset. Inepta verò expositio est eorum, qui Christum *nō verè*, sui ipsius respectu; sed effectiue, puta aliis tantum, siue aliorum respectu, diem illum ignorasse dicunt, h.e. aliis patefacere noluisse. Namq; hoc sensu etiam *Deus ipse* hunc diem ignorare dici posset: quippe quem aliis reuelare non vult. Act. 1. &c.

4. Matthæi 21. & Marci 10. dicitur *Christus aliquando esuriens, ad ficum quandam, eminus conspectam, hoc animo accessisse, ut fructum ex ea colligeret; sed præter folia nihil inuenisse, &c.* Quo ipso indicatur, Christum id tunc verè ignorasse; & speciatim, tunc de ficum tempore non satis attentè cogitasse, &c. nec proinde, iuxta humanam naturam, verè omniscium ab initio conceptionis suæ fuisse.

5. Immò alibi passim, de aliis compluribus rebus, tanquam sibi parum compertis, seriò *inquisiuisse* dicitur. Vide Marci 9. de sancto Dæmoniaci, qui mutum spiritum habebat. Item Iohan. 6. de numero panum. Et cap. 11. de loco sepulturæ Lazari. Vide etiam Matth. 8. de admiratione Christi, super fide *Centurionis*, &c. tanquam re quadam insperata, & antea sibi parum perspecta, &c. Ergo, &c.

6. Denique *Veteres Ecclesiæ Doctores* idem hac de re docent, præsertim ubi suprâ dicta Scripturarum loca interpretantur, &c. Et hi nominatim *Agnostarum* hæresin (quam Aduersarii nobis affingere solent) in eo statuunt, quod illi omniscientiam toti Christo, h.e. secundum integram personam considerato, detraherent: quippe qui *Arriani* essent, & hoc argumento ab ignorantia Christi petito, diuinitatem eiusdem oppugnarent. Vide loca apud *D. Sohmium* citata, tomo 2. de persona Christi, &c.

7. Adde, quod Christus nobis *per omnia* similis factus esse dicitur, excepto tantum peccato, Hebr. 2. & 4. quodque simplex ignorantia (præsertim facti) nullum omninò peccatum arguit: sicut in *S. Angelis*, item *primis hominibus* ante lapsum apparet. Itaque non modò non absurdum; sed & probabile, & rationi congruum est, Christum aliquando nonnulla verè ignorasse, quæ tamen omninò nunc exactè nouerit, postquam scilicet ad dextram Dei exaltatus, & Iudex omnium factus fuit, &c.

DE PERFECTA FELICITATE, CONTRARIA QVE TRISTITIA, & perturbatione animæ Christi, sub statu humiliationis.

Rursus, Eundem Christum, iuxta animam humanam, in statu humilia-
tionis, nondum perfectè beatam, seu prorsus felicem ac gloriosum; sed
contrà veris angustis, doloribus, ac perturbationibus quibuldam (attamen
minimè vitiosis) obnoxium fuisse, his argumentis euidenter ostendimus.

1. Matt. 26. & Marci 14. inquit ipse Christus: *Valde tristis est anima mea usq;
ad mortem, &c.* Et Luc. 12. ait, *se valde angere, priusquam baptismus ille passionis &
mortis perficiatur, &c.* Et Ioh. 12. inquit: *Turbata est anima mea, &c.* Immodò Lucæ
22. ex animi horrore sanguinem sudasse dicitur, &c. Denique Marci 14. de ipso
narratur, quod cœperit expauescere, & grauissimè angere, &c. Ergo tunc anima ipsi-
us nondum veram ac plenam felicitatem adeptam; sed contrà veris doloribus,
& perturbationibus subiecta fuit.

2. Præterea Christus aliquando seipsum inter precandum aliquatenus
repressit, & dicta sua quodammodo reuocauit. Vide Iohan. 12. *Libera me Pa-
ter ex hac horâ: sed propterea veni in hanc horam, &c.* Et Matth. 26. *Transseat calix
istè: attamen non quod ego volo, sed quod tu vis fiat, &c.* Quæ repressio, ac sui ipsius
reuocatio, satis argui, animam Christi verè tunc conturbatam, & grauissimis
curis ac doloribus obsessam, ac proinde nondum omni ex parte beatam, ac
gloriosam fuisse: vt quidem aduersarii eam fuisse existimant.

3. Adde, quod Christus, in statu exinanitionis, nobis *per omnia* assimila-
tus fuisse, omnesque *infirmi- tates* nostras naturales, sed tamen absque peccato,
in se recepisse, siue similiter nobis *per omnia* tentatus fuisse dicitur, &c. Heb.
2. & 4. & 5. &c. Quare & veram animi tristitiam, seu perturbationem, atque
angustiam, haud dubiè cum plena beatitudine, seu perfectâ felicitate pu-
gnantem, sub statu illo crucis, & humilitatis, expertus est.

OBIECTIONES PRO VTROQUE ERRORE.

Argumenta contraria Bellarmini, pro omniscientia, & perfectâ beatita-
te animæ Christi, quam statim ab initio conceptionis habuerit, hæc ferè
sunt: quibus simul ostendere conatur, in anima Christi nullam vnquâ igno-
rantiam, aut veram tristitiam ac perturbationem, locum habuisse, &c.

1. Christus est vnctus Domini, qui supra omnes consortes suos, & quidem
inde ab initio, dicitur vnctus fuisse Spiritu S. & speciatim spiritu scientiæ & sa-
pientiæ, &c. Vide Esaïæ 11. v. 2. & 61. v. 1. Psal. 45. v. 8. Luc. 4. 18. item Act. 4. & 10.
&c. Ergo reuera, iam inde ab initio, omnia omninò perfectissimè sciuit; &
simul perfectam animæ beatitudinem habuit: quum Spiritus iste S. non po-
tuerit in ipso vnquam otiosus esse; nec ignorantiam, nec perturbationem vl-
lam, in eodem subiecto tolerare, &c.

2. In Christo dicuntur omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi esse, ad
Coloss. 2. 3. Et Spiritus S. eidem non ad mensuram datus esse dicitur. Iohan. 3. 29.
Ergo nulla vnquam ignorantia, aut vera imperfectio, locum in ipso habuit:
quippe

quippe quæ opulentæ huic Spiritus S. in habitationi necessariò repugnare videtur. Et quia hæc de Deitate accipi non possunt, omnino ad animam referri debent, &c.

3. Absurdum est, animam ipsius *Sapientia*, h.e. *filii Dei*, qui *sapientia ipsa vocatur*) Prouerb. 8. v. 1. & d. item in 1. ad Cor. 1. 24. & 2. 6.) vlllo vnquam tempore insipientem, siue ignorantem, aut minus perfectè beatam, fuisse. Id enim perinde est, ac si lucem ipsam obscuram, aut ignem frigidum dicamus, &c.

4. Christus inde ab initio fuit *caput* totius Ecclesiæ, siue omnium Angelorum, & hominum. Ergo maiori sapientia, ac felicitate, seu perfectione, iam tum ornatus esse debuit, quàm vlla ipsius membra vnquam fuerunt: quum absurdum sit, caput ipsum minus habere, quàm reliqua membra habere soleant.

5. *Primus Adamus* statim ab initio, siue in ipsa creatione, magnâ sapientiâ & felicitate fuit instructus; vti Genes. 2. videre est. Ergo & *secundus Adamus*, h.e. Christus, in ipso ortu suo longè maiori sapientia & beatitudine ornari debuit; quippe qui illo longè præstantior est: sicut ex Rom. 5. & 1. Cor. 15. perspicuè apparet.

6. Veteres Ecclesiæ *Doctores* animæ Christi, & omniscientiam, & perfectam beatitudinem, inde à primo conceptionis momento, tribuunt; & contrarium *Agnoëtarum* errorem, tanquam grauem hæresin, passim acriter reprehendunt. Vide *Ambrosium* lib. 5. de fide, cap. 8. *Hieronymum* cap. 11. *Esaiæ Augustin.* lib. 2. de peccatorum meritis, cap. 23. & alios alibi, &c. Ergo thesis ista haud dubiè vera est.

SOLUTIONES SOPHISMATVM.

AD hæc Bellarmini Argumenta sic paucis responderetur: in iis aut principium manifestè peti; aut fallaciam figuræ dictionis cōmitti; aut confusione quadā diuersorum à statu quæstionis recedi, h.e. diuersas scientiæ Christi species, item diuersos Christi status, seu diuersa tēpora, temerè confundi: atque ita multiplicem asyllogistiam occultari. Equidem *primo*, *unctio* Christi, licet aliquatenus inde ab initio cœperit, non tamen vno momento statim absoluta; sed suis quibusdam gradibus paulatim perfecta fuit: & speciatim, quæ de ea hîc citantur testimonia, ad Christum iam *adultum*, & vel ministerio suo fungentem, vel etiam in cælis ad dextram Dei exaltatum; non autem ad infantem, præsertim adhuc in vtero latentem, necessariò referri debent, &c. *Deinde*, idem Christus quæ homo, quamdiu infans fuit, præsertim adhuc in vtero Matris existens, *destinatione* tantum, seu respectu diuini decreti; nondum autem *reipsa* (saltem quoad vsurpationem realem, & perfectam) caput seu princeps & Dominus Angelorum & Hominum fuit: ne:

videlicet diuersi status, aut contraria tempora ipsius, inter se temerè confundantur. *Præterea* non continuò *insipiens* est, aut aliqua *debita* perfectione caret, qui simpliciter aliquid ignorat; aut qui nondum omninò beatus, siue nondum omnibus numeris absolutus est: si præsertim ipsius vocatio & officium ita ferat, vt ignorantia, & aliis minimè vitiosis infirmitatibus, aliquamdiu subiectus sit: sicut de Christo constat. *Denique*, distinguendum est hoc loco prudenter inter *diuinam*, siue increatam Christi scientiam, quam semper eandem habuit, sine vlla mutatione, & *humanam*, siue creatam, eamque duplicem, tum *infusam*, tum *acquisitam*, siue *experimentalem*, h. e. proprio studio & experimentis comparatam, secundum quam vtramque anima Christi paulatim profecit, h. e. multa progressu temporis didicit, ac plenius cognouit, quæ antea verè ignorabat, vt suprà vidimus. De *Patrum* sententia, & *Agnoëtarum* errore, iam antè satis est dictum. Itaque hæc sufficiant.

AD THESIN V. VI. VII. VIII. DE DESCENSU CHRISTI
ad Inferos, quomodo videlicet intelligendus sit.

DE hoc fidei nostræ *Articulo*, h. e. de vero huius Articuli sensu, & si non prorsus inter omnes omnino Euangelicos conuenit; dum alii *proprie*, ad mortem & sepulturam Christi, quasi per exegesis quandam; alii *metaphorice*, ad internos animæ dolores, seu cruciatus infernales, quos Christus tempore passionis & mortis suæ sustinuerit; alii denique *metonymicè* siue effectiue, per quandam *Prosopopœiam*, ad fructum mortis & passionis Christi, nobis miseris ac damnatis exhibitum, hanc phrasin accommodant: Tamen in eo consentiunt omnes, aliquem ex hoc *triplici* sensu recipiendum; vel potius hunc triplicem sensum coniunctim retinendum; Contraque *Papisticam* illam opinionem, de *Limbo Patrum subterraneo*, ad quem anima Christi localiter descenderit, & vnde animas Patrum re ipsa tunc eduxerit, vt ineptam & falsam, omninò abiiciendam esse.

I. PARS. DE PROPRIO SENSU HVIVS
Articuli.

ITaque *primo loco* *triplex* ille sensus Euangelicorum breuiter ex Scriptura probandus; *Deinde* verò Pontificiorum commentum nobis refutandum; *Denique* ad varias Bellarmini obiectiones respondendum erit.

Sed ante omnia vocabulum *Inferni*, item phrasis illa, *descendere ad Infernum*, ex S. literis declaranda sunt. Dicimus igitur, vocabulum *Inferni* (quod Hebræis *Scheol*, Græcis *ᾗδης* dicitur) frequentissimè in S. Literis pro ipsa morte, siue interitu, generatim ita dicto; item pro sepulchro tanquam loco mortis destinato; vel, si mauis, pro communi statu, & loco omnium mortuo-

mortuorum accipi: Et consequenter, phrasin illam, *descendere ad Infernum*, vñtissimè nihil aliud, quàm simpliciter mori, siue in statum mortuorum redigi, & porro sepeliri, in Scriptura significare. Quod ne cui dubium sit, testimoniis aliquot probandum videtur.

1. *Primus* locus S. Scripturæ potest esse ille, iam sæpè ab aliis obseruatus, ex cap. 37. Genes. v. 35. *vbi Iacobus*, de filio suo *Iosepho*, tanquam à bestiis deuorato, valde dolens, inter alia inquit: *Lugens descendam ad Infernum*, h.e. in communem mortuorum locum, siue in sepulcrum. Non enim existimauerat, se in gehennam, vel locum aliquem vicinum gehennæ descensurum, &c.

2. Alter est cap. 42. v. 38. vbi idem Iacobus ait: *Deducetis ad Infernum cum dolore canitiem meam*, &c.

3. Est 1. Reg. 2. v. 6. & 9. vbi *Dauid Salomonem filium admonet*, ne *Ioabum*, item *Semei*, cum pace ad Infernum demittat, h.e. placidè mori sinat, & sepeliri, &c.

4. Est Iobi 14. v. 13. vbi *Iobus ipse petit occultari in Inferno*, h.e. in sepulchro, siue communi mortuorum loco, &c.

5. Est cap. 17. v. 13. & 14. vbi idem Iobus prædicit, *sedem suam in Inferno futuram*; & per mortem, itemque foueam, vocabulum Inferni tanquam æquipollens declarat.

6. Est Psal. 6. v. 6. *In morte non est memoria tui: in Inferno quis confitebitur tibi?* Vbi *mors*, & *Infernus*, exegeticè sese inuicem declarant, & generatim omnibus hominibus, etiam piis, accommodantur.

7. Est Psal. 18. v. 5. & 6. *Ubi dolores mortis*, & *Inferni*, tanquam æquipollentes accipiuntur, & piis etiam hominibus attribuuntur, puta ipsi *Dauidi*, & aliis eius similibus.

8. Est Psal. 49. v. 5. & d. vbi *in Inferno collocari*, & *à morte consumi*, siue *depassci*, pro eodem dicuntur, in sensu generali.

9. Est Psal. 88. ferè per totum: vbi *Infernus* pro morte, & perditione, item pro *terræ tenebrarum*, & *caliginis*, ac *silentii*, &c. aliquoties vsurpatur, & piis etiam attribuitur.

10. Est Psal. 116. v. 3. *Circumdederunt me dolores mortis*, & *angustia Inferni inuenerunt me*, &c. Vbi extat eadem sententia, quæ Psal. 18. v. 5. & 6. legitur, eodemque modo exponitur.

11. Est Prouerb. 1. v. 12. vbi *deglutiri ab Inferno*, & *descendere in foueam*, siue *in sepulchrum*, prorsus æquipollent.

12. Est Eccles. 9. v. 10. vbi Salomon negat, *vllam scientiam*, vel *consilium*, vel *operationem*, esse in Inferno: quo, videlicet, generatim omnes homines tendere soleant.

13. Est Osee 13. v. 14. Vbi, *potesas Inferni*, & *potesas mortis*, pro eadem

accipiuntur: Et *Deus*, siue *Christus*, eodem sensu, *mors mortis*, quo *venenum* siue *morsus Inferni*, ibidem appellatur. Ita vt *mors*, & *Infernus* idem penè significant.

14. Est in 1. Cor. 15. sub finem, vbi non minus *Infernus*, quàm *mors ipsa*, per *Christum* abolendus, esse dicitur: Et *victoria Inferni*, pro *stimulo mortis*, contraque *hic pro illa*, reciproce vlurpatur. Vnde eadem æquipollentia non obscure colligitur.

15. Et postremus est Apoc. 20. v. 13. & 14. vbi *mors*, & *Infernus*, *mortuos suos reddidisse dicuntur*: Et non minus *Infernus*, quàm *mors ipsa*, in stagnum ignis ardentis coniectus esse dicitur.

Vnde iam patet, *Infernum* in S. literis sæpissimè generaliter vsurpari, & tunc ipsam *mortem* significare, vel saltem quiddam immediatè mortē ipsam subsequens, videlicet *sepulchrum*, siue locum & statum communem omnium mortuorum, tum iustorum, tum iniustorum, &c.

Hinc porro perspicuè constat, *descensum Christi ad Inferos*, iuxta vsitatum S. Scripturæ stilum, nihil aliud propriè declarare, quàm ipsam *Christi mortem*, præsertim maximo cum dolore, & ignominia summa (iuxta homines) coniunctam; eiusdemque iam *mortui sepulturam*, siue inhumationem, propriè dictam. Namque omninò probabile est, *Christum* eodem sensu, quo reliqui omnes mortales, & nominatim sancti homines, ad *Infernum* descendere dicuntur, & ipsam illuc descendisse. Id quod tantò probabilius est, quia (vt ex antiquis Ecclesiæ Dd. constat) olim hic *Articulus* in Symbolo Apostolico non extitit, &c. Ita vt tanquam Exegesis quædam præcedentium Articulorum à posterioribus Ecclesiæ Dd. adiectus esse videatur. Vide expositionem Symboli apud Ruffinum, &c.

Atque hæc de Testimoniis sacris sufficiant. Rationes duæ præterea accedunt.

1. Quarum prima ex S. Scripturis sumitur, & nominatim quidem ex Psal. 16. itemque Act. 2. & 13. vbi de simplici morte, & sepultura, deq; resurrectione *Iesu Christi*, quasi ex professo agitur. Nam & *Psalmes ipse*, utpote typus *Christi*, nullum alium descensum ad *Inferos*, quàm illum paulò antè explicatum, de seipso intelligere potuit: & vterque *Apostolus*, *Petrus* & *Paulus*, nihil aliud, quàm *Christi mortem* & *sepulturam*, itemque consecutam resurrectionem gloriosam, ex psalmo citato probare conantur.

Itaq; sensus illorum verborum: *Non relinques animam meam in Inferno*, &c. sic commodissimè reddi potest: non relinques vitam meam in morte, siue, non relinques meipsum in potestate mortis, &c. Quamquam nihil etiam verat, per *animam* Synecdochicè intelligere ipsum corpus, & quidē iam mortuum (nam hoc sensu vocabulum Hebræum *Nephech*, *Leuitici* 21. v. 1. & alibi, vsurpatur) & porro sub nomine *Inferni*, *sepulchrum* accipi. Id quod ferè in idem

in idem recidere videtur, nisi quod illic res ipsa, hic autem rei modus, exprimitur.

2. *Ratio secunda* sumitur à *Testimoniis humanis*, h. e. ab usitatissima significatione vocabuli *ᾗδης*, quæ passim apud Græcos Patres, & profanos Auctores occurrit: apud quos, scilicet communem omnium mortuorum locum, siue statum plerunq; designat. Sic enim *Irenæus* l. 5. contra Valentinianos, *omnium hominum animas in locum quendam invisibilem abire dicit* (in Græco est *εἰς αἰδιδίτιον*) *ibiq; usque ad diem resurrectionis asseruari, &c.* Sic *Clemens Alexandrinus* lib. 5. *Stromat.* ex antiquo Poëta *Diphilo* verius complures citat, quibus semel atque iterum asseritur, *omnes mortuos, tum iustos, tum iniustos, ad Infernum proficisci; ibique duos esse animarum status, alterum beatum, alterum miserum, &c.* Sic *Tertullianus*, in lib. de Idololatria cap. 13. Et *Chrysostomus*, in homil. de divite Epulone, & plerique alii Patres antiquiores, non tantum *Lazarum & Abrahamum* apud Inferos olim fuisse; sed etiam nunc omnes omninò credentes per mortem illuc tendere affirmant; h. e. ad communem mortuorum locum & statum.

Ex profanis Auctoribus si quis plura desiderat, videat libellum, siue orationem Græcam, *Hugonis Bruchtonii*, de descensu Christi ad Inferos. Vbi non pauca ex *Homero*, *Hesiodo*, *Platone*, aliisque Græcis scriptoribus, in hanc sententiam citata inueniet. Vnde iam efficitur, Veteres illos, qui Apostolorum ætati proximi fuerunt, & Scripturæ phrasin rectius intellexerunt, non aliter, quàm suprâ expositum fuit, articulū hunc interpretatos fuisse. Quamquam (vt postea dicetur) figuratis interdum sermonibus, salutaria etiam effecta descensus Christi ad Inferos ita describunt, quasi localis aliquis motus intercesserit. Vnde posteriores Ecclesiæ Dd. homonymiâ quadam decepti, *Limbū Patrum* exstruere cœperunt. Qua de re vide *Epist. 99. Augustini ad Euodium*: vbi inter alia id ipsum negat, quod Antiquiores illi affirmabant, quodque Pontificii nunc quoque (verum alio sensu) affirmant, videlicet, *sinum Abrahamæ* partem aliquam Inferorum fuisse, &c.

II. P. DE SENSU METAPHORICO HUIUS

Articuli.

ATque hæc satis sint pro prima, & maximè propria, huius phrascos significatione. Pro altera huius Articuli expositione, h. e. pro metaphorico huius sententiæ intellectu, sequentia argumenta afferri possunt, & solent.

1. Passim in Scripturis usitata est *metaphora*, quâ homines viui, & quidem pii, dicuntur *ad Inferos descendere*, vel *detrudi*: cum, videlicet, gravissimos animi dolores, & tentationes sæuissimas experiuntur, &c. Sic enim in 1. Sam. 2. inquit Hanna, *Deum interdum ad Inferos deducere, atque*

inde reducere, &c. Atque hanc sententiam sibi ipsi, utpote paulò antea grauiter afflictæ, & iam diuinitus exaudite, ibidem accommodat. Eodem sensu Psalm. 18. & 88. & 116. & passim alibi, Dauid ipse, *doloribus & laqueis Inferni circumdatum se fuisse, itemque ab Inferno retractum, fuisse*, aliaque talia de seipso, commemorat, &c. Vnde afficitur, metaphoricum hunc sensum saltem minimè absurdum esse; atque hoc etiam loco de Christo retineri posse, saltem absque hæresi, &c.

2. Constat ex historia passionis, & mortis Iesu Christi, eum isto sensu verè ad Inferos descendisse: nempe, cum *præ animi angustia grumos sanguinis sudauit; cumque ab Angela confirmari opus habuit; immò cum in cruce; ab ipso Deo se derelictum esse, clamauit.* Vide Matth. 26. & 27. Item Lucæ 22. & 23. &c. Ex quo sequitur, sensum istum non modò non absurdum, sed admodum etiam probabilem ac verisimilem esse: eoque sine temeritate damnari non posse.

3. Præterea, ad salutem nobis perfectè comparandam, non satis fuit, Christum simplici quadam & corporea morte defungi; Verum corpore simul & animo grauissimè excruciarì, & omne tentationum genus pro nobis sentire oportuit, &c. Nempe, ut verè *peccatum, immò maledictum, pro nobis fieret: utque per omnis generis passiones consecratus, misericors & fidelis noster Pontifex euaderet, &c.* Vide Esaiæ 53. per totum: Item in 2. Cor. 5. v. 21. ad Gal. 3. 13. ad Hebr. 2. 17. & 4. 15. & 5. 7. &c. Vnde rectè concluditur, metaphoricum illum descensum ad Inferos, &c. Christo decentissima quadam ratione conuenire: Et, quia internam seu spiritualem quandam animæ passionem declarat, idcirco in symbolo Apostolico post alias corporalis passionis species rectè collocatum esse: ne quis ex ipsa methodo dubitandi ansam arripere possit.

4. Et postremum nititur auctoritatibus humanis. Nam præter *Patres* supra citatos, etiam *Hilarius, Ambrosius, Hieronymus, & alii*, præsertim in *Commentariis* ad caput 26. & 27. Matth. item caput 53. Esaiæ, & alia loca paulò antè indicata, disertè sensum istum metaphoricum explicant; imò vehementer etiam subinde commendant, quippe qui valde faciat ad consolationem nostram: dum audimus, Christum etiam dirissima quæq; propter nos & salutem nostram pati voluisse.

III. P. DE SENSU METONYMICO.

DEnique pro tertiâ sententiâ, videlicet eorum, qui *metonymicè*; siue effectiue, descensum illum Christi ad Inferos interpretari solent, hæc argumenta in medium afferri possunt.

1. Usitata est hæc *metonymia* in S. Literis, per quam fieri demum ea dicuntur, quæ iam facta esse declarantur, & quorum vis, siue effectus sese

se se palàm exferit. Sic enim Leuit. 3. & d. item cap. 13. & d. verba *expiandi, purgandi*, & alia similia, sæpè metonymicè vsurpantur, ad declarandam expiationem, seu purgationem, re ipsa iam factam, &c. Quare etiam probabile est, hunc Christi descensum pro salutari effectu mortis ac passionis ipsius accipiendum esse, vel saltem accipi non absurdè posse.

2. Videntur quædam S. Scripturæ loca hunc sensum saltem indicare, & ad eum respicere: nempe, quæ supra dictum humiliationis, seu passionis Christi, fructum atq; effectum ita describunt, vt simul huius descensus aliquam mentionem iniiciant. Etenim ad Ephes. 4. *ubi Christus ad infimas terræ partes descendisse dicitur*, continuò mentio fit *captiuitatis captiuitatis*, &c. tanquā effectus salutaris, ex illo descensu resultantis, siue efficacis ostensionis prædicti descensus. Similiter in 1. Petri 3. & 4. *ubi de profectione Christi ad spiritus, in carcere detentos, de q. Euangelio mortuis etiam prædicato agitur*, idem hic sensus indicari videtur. Ergo non est facilè damnandus.

3. Continet Testimonia multorum *Patrum*, & nominatim eorum, quos ipsi Pontificii pro sua sententia, minus dextrè tamen, citare solent: De quibus infra videbimus. Hi enim *Patres* ad illustrandum mortis & Passionis Christi effectum, ita descensum hunc figuratis verbis depingere solent, quasi Christus (nempe totus, ratione scilicet totius suæ personæ, non autem quoad animam tantum) ad *Inferos*, & quidem ad *Gehennam ipsam*, descenderit; atq; inde fideles omnes (nempe quoad ipsum Passionis ac mortis suæ meritum, siue realem pretii solutionem) perfectè liberauerit. Id quod non nisi de metonymico hoc sensu rectè intelligi potest.

IV. P. CONTRA DOGMA, DE LIMBO

Patrum, &c.

HActenus igitur *affirmatiuam* Thesin nostram satis apertè probauimus: cuius etsi *tria* diuersa membra sunt, omnia tamen inter se pulchrè cōsentiunt, nec vllum eorum cum aliis verè pugnat. Nunc pro thesi *negatiua*, quâ Pontificiorum sententiam, de *Limbo Patrum*, & locali animæ Christi in eum descensu, &c. oppugnamus, pauca etiam argumenta proferenda sunt.

1. Horum *primum* ita se habet: Christus neq; secundum *diuinitatē*, quippe quæ vbiq; præsens est; neq; secundum *corpus*, quippe quod in sepulchro iacuit; neq; secundum *animam*, quippe quæ in Paradiso cælesti fuit, localiter ad Infernum, h. e. locum aliquem subterraneum, siue in centro terræ positum, descendit. Ergo nullo modo localis fuit iste Christi descensus, &c. Antecedens manifestum est, partim ex re ipsa, partim ex historia Passionis Iesu Christi & nominatim ex loco Luca 23. *ubi alteri Latroni Christus ipse promittit, & se & ipsum illo ipso die in Paradiso futurū*, &c. Ex quo sequitur, Chri-

stum, siue animam Christi, saltem non toto triduo apud Inferos fuisse: quod tamen Aduersarii (vri mox videbimus) affirmare solent.

2. Nulla potest afferri *causa*, seu *ratio* legitima, propter quam Christus localiter ad *Inferos*, h.e. ad *Limbus Patrum*, item ad *Gehennam*, &c. descenderit. Nam neq; damnatorum, aut Dæmonum causâ; neq; Patrum in verâ fide mortuorum gratiâ, eò proficisci necessarium fuit: quum & illorum damnatio, & horum salus, omninò certa iam tum fuerit. Etenim animæ Patrū, non minus quàm Christianorum, ad cælestem quietem iam olim admissæ fuerunt: siquidem vtrorumq; eadem est fides, & spes in Deo, &c. Vide totum cap. 11. ad Hebræos. Item locum Eccles. 12. *Spiritus redit ad Deum, qui dedit ipsum*. Item Luc. 23. *Hodie mecum eris in Paradiso*. Item Sap. 4. *Iustorum anima sunt in manu Dei*, &c. Vnde afficitur, Christum aut planè frustra illuc descendisse, quod absit: aut descensum hunc aliter intelligendum esse, quàm Aduersarii velint: nempe, quomodo suprâ fuit à nobis explicatus.

3. Descensus Christi ad Inferos passim in Scripturis ita describitur, vt nullo modo ad statum glorificationis pertinere, sed extrema humiliationis Christi pars fuisse videatur: siquidem exaltationi Christi perpetuò opponitur. Vide Act. 2. 31. 35. Item Ephes. 4. 9. ad Rom. 10. 6. 7. & alibi. Non fuit igitur quædam pars exaltationis: & per Consequens, in isto descensu nulla facta fuit triumphalis ostentatio victoriæ, aut captiuorum liberatio, &c. nisi fortassè respectu fructus, siue effectus, qui ex illo descensu, sicut ex vniuersa Christi passione & morte, consecutus est.

I. P. OBJECT. CONTRA EXPOSITIONEM NOSTRAM.

SEquuntur nunc argumenta Bellarmini, pro locali descensu Christi ad *Limbus Patrum*, &c. quæ *duorum* generum sunt. Nam *alia* quidem nominatim aduersus explicationem Nostrorum hominum directâ sunt; *alia* verò pro thesi affirmatiua, h.e. pro sententia Pontificiorum militant. Prioris generis hæc ferè sunt.

1. Manifesta esset *Tautologia*, si per descensum Christi ad Inferos, vel ipsa mors Christi, vel sepultura eiusdem, intelligi deberet: quippe cuius vtriusq; mentio iam facta fuerat. Atqui in Symbolo, tam compendiofo, tautologiam admissam fuisse, nullo modo probabile est. Neq; dici potest, *exegetice* hunc articulum adiectum fuisse: quia non solent *exegetes* obscuriores esse phrasibus explicandis: vt quidem hanc esse constat. Ergo prima Euangelicorum explicatio, quæ Oecolampadio & aliis, præsertim verò *Beza* maximè placet, consistere non potest: & proinde alia quærenda est.

2. Christus vtrò, siue ex liberali & spontaneo erga nos amore, mortem & cruciatus omnes pro nobis passus est: sicuti palàm inter omnes Christianos constat, & nominatim Eph. 5. 1. & seqq. item Rom. 5. 8. & d. philip. 2. 7. &c. & passim

& passim alibi videre est. Et præterea, constantem erga Deum fiduciam, in ipsa etiam Passione & morte, retinuit. Ergo incredibile est, eum vel desperasse, vel alias damnatorum pœnas sensisse: & consequenter falsa, immò impia, est *Caluini*, & aliorum sententia, de *metaphorico* Christi descensu ad Inferos, ut quæ pœnas illas damnatorum includat, &c.

3. Scriptura passim redemptionem, ac salutem nostram vniuersam, attribuit *corporeæ morti*, h.e. sanguinis effusioni, aliisq; talibus Christi passionibus: nullam verò mentionem facit dolorum, seu cruciatuum *Infernalium*, quos Christus senserit in anima sua. Vide Rom. 3. 25. & 5. 8. & seqq. Eph. 1. 7. Coloss. 1. 14. item 1. Petri 1. 19. & 1. Ioh. 1. 7. & passim. Ergo prædictus sensus *metaphoricus Caluini*, &c. à Scriptura prorsus alienus est.

4. Absurdum est, Christum iam ante mortem suam ad *Inferos* descendisse (ut habet opinio *Caluini*) quia sic ordo Articulorum Symboli Apostolici turbaretur; quippe in quo descensus illius, post mortem & sepulturam demum, mentio fit: vel eundem Christum, morte iam obita, illos Inferni dolores adhuc sensisse, adeoq; quidquam tunc amplius passum fuisse: quod tamen ex prædicta interpretatione consequitur, si modò Articulorum ordo inuiolatus seruari debet. Ergo, &c.

5. Deniq; articuli fidei, propriè, uti sonant, intelligendi sunt; non autem figuratè interpretandi; quia secus omnia redderentur incerta. Ergo neque *metaphoricus Caluini*, &c. neq; *metonymicus Lutheri*, aut *Zwinglii*, &c. sensus, hoc loco admitti potest. Et tantum pro thesi negatiuâ.

II. P. OBIECTIONES PRO LIMBO INFERNALI.

Secundi generis argumenta, in *tres* veluti classes subdiuidi possunt, pro numero, videlicet, earum partium, quibus sententia Pontificiorum *affirmatiua* continetur. Harum partium *prima* est: *Inferos*, siue *Infernum*, esse locum verè *subterraneum*, siue in centro terræ situm, & reuera à sepulchris distinctum, puta vel *Gehennam* ipsam, vel locum aliquem *Gehennæ* vicinū, nempe tum *Purgatorium*, tum *duplicem limbum*, *Pairum* in V. T. mortuorum, & *puerorum non baptizatorum*: Et consequenter, *descendere ad Inferos*, nihil aliud esse, quàm localiter ad eiusmodi aliquem Regionem Infernalem proficisci, &c. Hæc pars tum sacris testimoniis, tum rationibus à Bellarmino confirmatur. *Testimonia* septem afferuntur è S. literis, hoc ordine.

1. Est Matth. 11. in illis Christi verbis: *Tu Capernaum, quæ ad celos usq; exaltata es, ad Infernum usq; deprimeris*. Vbi Antithesis ipsa postulare videtur, ut, quemadmodum nomine *celi*, suprema Mundi pars intelligitur; ita nomine *Inferni*, infima, h.e. verè subterranea Mundi regio significetur. Ergo vox *Inferni* propriè & per se locum subterraneum declarat, &c.

2. Est Luc. 16. vbi *diues epulo dicitur, apud Inferos constitutus flammam, & cruciatum in ea sensisse*, atque eminus inde *Abrahamum, & Lazarum* vidisse, videlicet in loco superiore, sed tamen vicino, & tantum per hiatum separato, eoq; verè subterraneo, tunc degentes, &c.

3. Est Act. 2. in illis verbis, è Psal. 16. *petitis: Non relinques animam meam apud inferos, &c.* Vbi circumstantiæ totius loci præ se ferunt, nomine *Inferorum* locum subterraneum, & penitus in terrâ depressum, intelligi debere, præsertim antithesis illa de resurrectione, itemq; exaltatione Christi, quæ clarè ibidem exprimitur.

4. Est Numer. 16. Vbi coniurati illi Core, Dathan, Abiram, &c. *dicuntur viui ad infernum descendisse*, nempe ad locum pœnalem vereque subterraneum: præsertim quum ibidem addatur, *terram ingenti hiatu sese aperuisse, & viros illos absorpsisse, &c.*

5. Est in Psal. 139. *Si descendero ad Infernum, ibi tu ades, &c.* Nam & hic antithesis cœli, itemque ascensus in cœlum, idem quod suprà dictum est, probare videtur.

6. Est ad Philip. 2. Vbi *non tantum cœlestium, ac terrestrium, verumetiam subterraneorum genua coram Christo flectenda esse dicuntur*. Per istos autem subterraneos nulli alii, quàm qui ordinariè apud Inferos degunt, & potissimum quidem fideles, siue in limbo, siue in Purgatorio existentes, intelligendi esse videntur.

7. Est Apocalyp. 5. Vbi *similiter ii, qui infra terram sunt, Christo gloriam & honorem tribuisse leguntur*. Quod potissimum de animabus fidelium, apud Inferos existentibus, accipiendum esse videtur: quum neq; Dæmones, neq; damnati homines, Christi gloriam amplificare aut velint, aut etiam possint. Atq; hæc S. testimonia sunt.

Iam rationes duæ præcipuæ sunt. Quarum una à nominis Etymologia sumitur: Altera ab antithesi, siue oppositione cœli & terræ, quæ passim etiam apud profanos scriptores occurrit.

1. Ad notationem quod attinet, videtur omninò Latinum vocabulum *Inferni*, siue *Inferorum*, inde dictum esse, quòd sit locus infra terram situs. Similiter Græcum nomen *ᾍδης* ab obscuritate, siue insensibilitate, dictum esse putatur: Et passim apud Scriptores Græcos de loco subterraneo, vbi *domum Plutonium, unà cum fluuiis Infernalibus, & Campis Elisiis, esse fingunt*, vñtatissimè accipitur: Deniq; vox Hebræa *Scheol*, siue à desiderando, siue à postulando, siue aliunde dicta sit, quia perpetuò per vocabulum *ᾍδης*, siue *Infernum*, ab Interpretibus reddita est, haud dubiè eundem apud Hebræos locum, quem *ᾍδης* apud Græcos, item *Infernum* apud Latinos, designabit.

2. De *Antithesi* porrò iam satis in testimoniis sacris obseruatum est. Profana vero testimonia ex Poetis, *Homero, Hesiodo, Virgilio*, aliisque id genus scriptoribus, obseruari possunt quàm plurima, &c.

III. P. OBJECTIONES PRO DETENTIONE Patrum in Limbo.

Altera pars sententiæ Pontificiorum hæc erat: Animas fidelium sub V. T. nunquam in cælum receptas fuisse, ante Christi ascensionem in cælum: verum apud inferos, in quodam veluti Inferni vestibulo, quod *limbum Patrum* vocant, eò usq; asservatas fuisse, &c. Hæc pars sequentibus Scripturæ locis à Bellarmino confirmatur, quorum aliqua iam antè pro nostra sententia attulimus.

1. Primus locus est Genes. 37. vbi Iacobus inquit, *se ad inferos descensurum*, quò, videlicet, filium suum Iosephum iam descendisse putabat, puta ad Limbum Inferni, iuxta animam, &c.

2. Huic loco planè similis est alter Genes. 42. *Deducetis canos meos cum luctu usq; ad Inferos*, h. e. ad Limbum Inferni, &c.

3. Locus est Luc. 16. vbi suprà dictus *epulo dicitur Abrahamum, item Lazarum, oculis suis vidisse*, &c. Id quod fieri non potuisset, nisi Abrahamus & Lazarus in eadem voragine, siue regione quadam Inferni, fuissent, in cuius inferiore parte prædictus Epulo iacebat, hoc est, in Gehenna, vel Purgatorio, &c.

4. Locus est in 1. Sam. 28. vbi *Samuel*, h. e. *anima Samuelis*, per *Pythonissam excitata*, è terra produsse dicitur; nempe quia apud Inferos in limbo Patrum fuerat, eodemq; redibat, &c.

5. Est in 1. Petri 3. vbi Christus dicitur *in spiritu profectus, predicasse spiritibus in carcere existentibus*, h. e. animabus Patrum, in limbo degētibus, redemptionem à se partam annunciasse. Ergo animæ Patrum tunc apud Inferos degebant.

6. Est Zachariæ 9. *Eduxisti vinctos tuos è lacu, in quo non erat aqua*, &c. h. e. liberaisti animas Patrum è limbo Infernali, in quo verâ felicitate, seu visione Dei carebant, &c.

IV. P. OBJECTIONES PRO LOCALI CHRISTI DESCENSU ad Limbum, &c.

Tertia pars sententiæ Pontificiæ est: Christum, *secundum animam, verè & localiter ad Inferos suprà descriptos*, hoc est, *ad limbum Patrum, descendisse, ibique totum triduum commoratum fuisse, & tandem animas Patrum inde liberasse*, &c.

Argumenta hæc afferuntur.

1. Sumitur ex loco Matth. 12. vbi Christus prædicit, *se totum triduum futurum in corde terræ, quemadmodum Ionas totidem dies in ventre ceti fuisset*. Etenim cor terræ; non pro sepulchro, sed pro ipso centro, seu medietate terræ, posi-

tum videtur. Id quod etiam ex simili exemplo Iona aliquatenus apparet, quippe quem constat in medio ventre ceti latuisse. Ergo Christi anima fuit hoc toto tempore in ipso Inferno, &c.

2. Sumitur ex cap. Actor. 2. & simul ex Psal. 16. vnde Petrus illa verba de Christo citat. *Non relinques animam meam in Inferno*, &c. Hic enim & disertam mentio fit *anima*, simul & *Inferni*: & sequentia verba, *de carnis incorruptione*, &c. ostendere videntur, omnino de Inferno propriè dicto, non autem de sepulchro sermonem esse; ne, videlicet, tautologia hic commissa videatur.

3. Affertur ex Rom. 10. *Ne dicas in corde tuo, quis descendet in Abyssum?* Hoc enim est Christum à mortuis reuocare, &c. Ergo Christus statim à morte sua descendit in Abyssum, h. e. Infernum. Etenim *Abyssus* infra terram esse creditur: quo sensu Dæmones Lucæ 8. Christum orabant, ne in Abyssum eiecerentur; qui tamen sepulchra non admodum exhorrescunt; sed iis potius delectari videntur, &c.

4. Affertur ex Eph. 4. *Qui ascendit, idem est qui descendit in infimas terre partes.* Item, *Ascendens in altum captivam duxit captivitatem*, &c. Nam priora quidem verba asserere videntur, Christum ad infimum usque Mundi centrum descendisse: præsertim quum antithesis ascensionis in supremum cælum, idem non obscure confirmet. *Posteriora* autem verba præ se ferunt, animas Patrum antea veluti captivas apud Inferos asseruatas, & per Christum inde demum liberatas fuisse, h. e. in cælum translatas, &c.

5. Petitur ex 1. Petri cap. 3. de *profectione Christi ad spiritus in carcere detentos*, &c. prout verba superius recitata fuerunt. Qui locus, licet obscurissimus sit, hoc tamen aperte indicare videtur, *Christum in spiritu hoc est, in anima sua, profectum fuisse ad spiritus quosdam in carcere detentos, hoc est, ad animas Patrum in Limbo degentes*; atque inde easdem liberasse, &c. Nam neque *Calvini* expositio admittenda esse videtur, qui *Spiritum Christi*, per efficaciam seu virtutem diuinam; *carcerem* verò, per quandam speculam cælestem, in qua Patrum animæ, Christum velut eminus aduentantem, expectauerint, interpretatur. Neque sententia *Beze*, & aliorum recipi debet, qui per *Christi spiritum*, naturam ipsius diuinam; per *carcerem* verò, Gehennam, seu locum damnatorum, intelligunt; quique profectionem hanc Christi ad tempora Noachi referunt. Neque *Lutheri*, aut *ZWinglii*, metonymicæ aut aliæ similes explicationes, de effectu, siue energia mortis Christi, quæ ad mortuos redundauerit, &c. villo modo consistere posse videntur. Ergo, &c.

6. Sumitur ex 1. Petri cap. 4. *ubi mortuis etiam Euangelium pradicatum esse dicitur.* Hoc enim tum demum factum fuisse videtur, cum Christi anima Patribus, iam olim mortuis, in limbo apparuit, & redemptionem à se partam ipsis efficaciter annunciauit. Ergo, &c.

7. Est ex Psal. 108. vbi de Christo dici videtur, *quod portas areas confregit, & vectes ferreos comminuerit.* Id quod in descensu isto ad Inferos factum videtur, cum videlicet, ipsam Satanæ Regiam inuaderet, & animas Patrum è Limbo liberaret, vbi tanquam captivæ iam diu fuerant detentæ.

8. Est ex Eccles. 24. vbi *Sapientia Dei* (h.e. Christus) inter alia dicit: *Pene- trabo omnes inferiores terra partes, & inspiciam omnes dormientes, &c.* Quæ tamen sententia in Græco codice desideratur. Atq; hæc sunt loca Scripturæ pro Limbo Patrum, & locali descensu Christi in ipsum, &c.

9. Postremò adducit Bellarminus aliquot testimonia *Patrum*; nempe, *Irenæi* lib. 5. contra Valentinianos: *Origenis*, homil. 15. in Genesin, & alibi: *Tertulliani*, in lib. de anima cap. 31. & 32. *Hieronimi*, in Comment. ad Ephes. 4. *Augustini* epistolâ 57. ad Dardanum, & quorundam aliorum; qui, Christum ad Infernum verè descendisse, & *Adamum*, eiusq; posteros, hoc suo descensu ab Inferis redemisse, affirmant; & præterea *sinum Abrahami*, cuius Luc. 16. mentio fit, nominatim apud Inferos constituunt, &c. Vnde rectè colligi videtur, Patres illos idem prorsus cum Pontificiis hac de re sensisse.

RESPONSIO AD SUPERIORES OB- iectiones.

Cæterum ad omnes has Aduersariorum *obiectiones*, ita ferè Nostri respondere solent. Ad *primum* genus rectè dicunt: partim euidentem calumniam, partim principii petitionem, partim etiam Elenchi ignorationem, in omnibus huius generis argumentis occultari. Etenim *falsè & calumniosè* nobis obiicitur, quòd quatenus Christo dolores quosdam Infernales tribuimus, eatenus veram desperationem, aut similes damnatorum pœnas, eidem tribuamus, &c. *Principium* verò petitur in eo, quòd vniuersa nostra salus simplici ac corporeæ morti Christi asseribitur, &c. Denique *Elenchi ignoratio*, & multiplex *consequentis* fallacia, in eo latet, quòd aliqua Nostorum explicatio, vel cum ordine Articulorum Symboli pugnare, vel veram Tautologiam, aut similem absurditatem, inducere asseritur: sicut ex ipsa rationum nostrarum discussione constare potest, dummodo hæc candidè & sine calumnia instituat. Et hæc de primo genere.

Ad *primam* classem *secundi generis* respondetur: vel homonymiam vocabulorum, vel fallaciam figuræ dictionis, vel etiam turpem principii petitionem, in ea committi, aut deniq; statum quæstionis non attingi: quum ex suprâ disputatis abundè constet, vocem *Scheol*, siue *שְׁאוֹל*, siue *Inferni*, item vocem *Abyssi*, item *Carceris*, & alias similes, nusquam in S. literis pro *limbo*

Patrum; vñtatissimè verò pro communi mortuorum loco, seu statu: & non nisi per accidens pro *Gehenna*, seu proprio damnatorum loco, vsurpari. De quo aliàs vberius.

Ad alteram *Classẽ* eadem ferè responsio affertur. Nam & toties principium petitur, quoties *Patrum* animæ ad *Limbum* Infernalem, qui nusquã est, aut fuit, verè ac localiter descēdisse dicuntur. Et puerilis inscitia sub vocabulorum homonymia, vel S. phraseos ignorantia, quæ iam indicata fuit, passim in his obiectionibus occurrit, dū phrasis poëtica, seu tropica, in propriam subinde mutatur, &c.

Deniq; ad *postremam Classẽ* prorsus idem, quod iam modò diximus, responderi & potest, & debet. Vbi nominatim etiam notetur, quod ad testimonia *Patrum* attinet, in iis fallaciam homonymiæ, item figuræ dictionis, cum ignoratione Elenchi coniunctam esse. Quæ omnia ex speciali singulorum obiectionum solutione, quæ nimis hîc prolixa foret, clariùs intelligi possunt, si modò fiat applicatio iusta.

*AD THESIN IX. & X. DE OFFICIO CHRISTI
Mediatoris.*

CHristum totum, quantus quantus est, Mediatorem nostrum esse, siue non modò quâ homo, sed etiam quâ Deus est, h. e. secundum vtramque naturam suam, officia Mediatoris sustinere: & quidem immediatè, siue proximè & directè, non apud totam S. Trinitatem, siue etiam apud semetipsum; sed apud Deum Patrem, officiis istis, & efficienter & formaliter iam olim defunctum esse, & adhuc aliquatenus defungi, his argumentis probamus.

1. Sumitur ex apertis S. Scripturæ testimoniis, in quibus ipse Deus Pater vnigenitum filium suum pro nobis in mortem dedisse, &c. item, ipse vnigenitus, seu proprius Dei filius, quantus quantus est, h. e. secundum vtramque naturam, & in vtroque statu suo, officium Mediatoris administrare dicitur; seruata tamen vtriusq; naturæ suæ proprietate. Sic enim Ioh. 1. & 3. & 6. & 8. & 10. & 12. & passim alibi, ipse *vnigenitus Dei filius propter nos de calo in terram descendisse, mortem pro nobis obuisse, & alia talia tum fecisse, tum passus fuisse, dicitur, &c.* Sic ad Rom. 5. v. 8. & seqq. Eph. 1. 7. Coloss. 1. 14. per mortem, siue sanguinẽ, *filii Dei nos Deo Patri reconciliati esse dicimur, &c.* Similes sententiæ in 1. Ioh. 1. 7. & 2. 1. & 4. 10. & passim alibi occurrunt. Ergo, &c.

2. Si specialia Christi Mediatoris officia, tum seorsim *singula*, tum multò magis coniunctim *omnia*, spectentur, statim apparebit, vtramque Christi naturam in illis formaliter exsequendis necessariò concurrere, seu formalem suam vim atque operationem exserere. Non enim potest *summum totius Ecclesiæ Doctorem*, ac *caelestem Prophetam*, satis dignè agere; nec
Pontificis

Pontificis aeterni partes pro dignitate rei obire, h.e. sacrificium verè expiatorium & satis pretiosum offerre, ac preces omnium nostrum assidue exaudire, & coram Deo præsentare; nec denique *Regiam potestatem* in cælo simul & terra, satis magnificè exercere, qui iuxta solam meræ humanitatis formam agit; siue qui tantum, quatenus homo est, operatur: quum in illis officiis diuinam quandam præstantiam, atque efficacitatem inesse oporteat: sicut omnes Christianos fateri necesse est.

3. Nititur euidenti ratione, ab *absurdo* consequente, quod ipsi, scilicet, aduersarii pro maximo absurdo habere solent, euidentissimè ducta, & quidem duplici. Nam *primò*, nihil opus esset *vnione personæ* duarum in Christo naturarum, nisi vtraque hæc ad officium Mediatoris aliquid de suo conferret; siue nisi vtraque, vt formale principium, ad opus illud concurreret: quum finis vnionis personalis sit administratio officii, &c. *Deinde*, nisi inter naturam Dei, absolutè acceptam, & voluntariam eiusdem *œconomiam*, seu liberam gratiæ dispensationem, accuratè distinguamus, Christus ne quidem iuxta vtramque naturam, vt *principium agens*, quod tamen Aduersarii fatentur Mediator esse poterit: nisi fortè vel duplicem diuinitatem, vel quaternitatem in diuinis personis, &c. constituamus: quorum vtrumque admodum absurdum est. Ergo, &c.

4. Similiter petitur ab *absurdo* consequente. Nam omnino videtur esse *contradictio* in eo, quod Pontificii asserunt. Christum iuxta vtramque naturam, vt *principium agens*, sed iuxta humanam tantum, vt *principium formale*, Mediatorem esse: quum certum sit, actiones esse proprias suppositorum, siue personarum; & omne agens necessariò agere iuxta suam formam, immò per suam formam, &c. Ex quo sequitur, aut personam Mediatoris non constare ex duabus naturis; aut vtramque Christi naturam, tanquam formas diuersas, ad propria Mediatoris opera necessariò concurrere, quippe quarum singulares, seu proprias operationes, in vno Mediatoris *Apotelesmate* coniunctim inesse oportet; quum ambæ in vna eiusdem persona coniungantur, &c.

5. Et postremum, continet *auctoritates humanas*: nempe testimonia *Patrum*, qui Christum in vtraque natura, siue iuxta vtramque naturam, Mediatorem esse disertè docent: & propterea, operationes Christi, Mediatoris proprias, à toto supposito immediatè profluere tradunt: quas etiam emphaticè *θεωδρινγες*, siue *θεωθρονίνας*, appellare; easque à merè diuinis, itemque merè humanis actionibus, discernere solent. Vide *Irenæum* libr. 3. contra Valentinianos cap. 20. *Augustinum* in Enchiridio cap. 108. *Damasenum* libr. 3. de Orthodoxa fide cap. 19. *Leonem* 1. in sermone 1. de natali Domini; & in Epistola ad *Flavianum*: vbi etiam disertè inquit, *vtramque formam* (quæ certè nihil aliud est, quam formale principium) *in persona Christi agere, cum commu-*

none alterius, quod proprium uniuscuiusque est, &c. Ergo Christus in vtraque natura Mediator est.

O B I E C T I O N E S.

Argumenta Bellarmini, quibus contrarium probare conatur, puta, Christum tantum iuxta humanam naturam Mediatorem nostrum esse formaliter, trium generum sunt.

1. Primum genus ex *Scriptura* petitur nominatim ex loco illo in 1. Tim.
2. *Unus est mediator Dei & hominum, homo Iesus Christus, &c.* Quo loco videtur Apostolus idcirco mentionem *hominis Christi* fecisse, ut significet, Christum eatenus tantum, quatenus homo est, Mediatorem esse Dei & hominum: quum alioqui nulla solida causa huius appellationis constanter afferri possit. Ergo, &c.

2. Genus, continet Testimonia *Patrum*, qui disertè affirmare videntur, Christum *eatenus* tantum esse Mediatorem, *quatenus* homo est: item, *in ea* tantum natura Mediatoris officio fungi, *in qua* Patre siue Deo ipso inferiore est, &c. Sic enim *Cyrillus* in Apologia ad Orientales: Item *Chrysostomus* in commentariis super cap. 9. ad Hebræos: item *Augustinus* libr. 10. Confess. cap. 43. & libr. 1. de Trinitate cap. 7. & alii passim alibi loquuntur. Adde, quod hæc ipsa omnium *Scholasticorum* recepta doctrina est: sicut apud *Lombardum, Aquinatem*, & alios, videre licet. Ergo, &c.

3. Genus continet *rationes naturales*, ex *Scriptura* tamen maximam partem petitas. Harum *prima* est: quod Mediator esse non potest, nisi qui ab vtraque parte non nihil *distat*, præsertim si partes inter se capitali odio dissident: h. e. in quo aliquid tale reperiri possit, cuius respectu tam ab vna, quam ab altera dissidentium parte *differat*; vel saltem qui non sit ipsa pars offensa. Neque enim fieri posse videtur, ut qui placandus ab alio est, ipse placationem præstet, vel seipsum roget, siue apud seipsum intercedat, & sibi ipsi satisfaciatur, &c.

Secunda. Si Christus secundum vtramque naturam mediator esset, formaliter *tota S. Trinitas* apud seipsam Mediatorem ageret; atque ita consequenter officium Mediatoris periret: siquidem nemo sui ipsius Mediator esse potest, &c. Ratio primi connexi est, quia non nisi vna numero diuinitas est: cuius etiam opera, quæ dicuntur ad extra (quale est opus Mediationis) omnibus personis communia sunt, &c.

Tertia. Mediator Dei necessario Deo ipso *inferior* esse debet: quippe cuius internuncium, siue Interpretem, & Legatum apud homines agere; item cui satisfacere, siue cuius iram placare; cui denique preces, & sacrificium offerre tenetur, &c. Ergo Christus, quâ Deus est, officio Mediatoris
fungi

fungi non potest: nisi fortè Christum, etiam secundum divinitatem, Deo patre minorem esse statuamus. Id quod apertè Arianum, & blasphemum esset. Ergo, &c.

SOLUTIONES.

AD has Bellarmini Obiectiones sic ferè Nostri respondent. In primò genere latere fallaciam consequentis & simul non causæ: quum minimè sequatur, quia *homo Christus* mediator est, idcirco eatenus tantum mediatorem esse, quatenus homo est: quumque prægnantes aliæ causæ huius appellationis afferri possint, quarum fortè præcipua est, excitatio nostri ad fiduciam in Christo, utpote primogenito fratre nostro intrepidè collocandam, &c. In secundo genere fallaciam esse figuræ dictionis: quum *Patres* illi nihil aliud velint, quàm necessitatem unionis personalis indicare in ipso Mediatore, nempe, quod Filius Dei non simpliciter; quâ Deus est, sed etiam quâ homo est, siue quâ Deus homo factus est, officium Mediatoris sustinere potuerit, immò debuerit: licet interdum minus propriè loquantur, &c.

In Postremo genere & principium subindè peti, & quæstionem non attingi, & denique inconsequentiam variam admitti: quum reuera Christus, personæ simul & officii respectu, ab utraque dissidentium parte satis differat; licet alioqui, quo ad naturas simpliciter acceptas, cum utraque parte communicet: quumque nihil impediat, eum, qui secundum naturam siue absolutam essentiam ipse pars offensa est, iuxta voluntariam æconomiam, seu gratiosam *ἐπιείκειαν*, ac liberam dispensationem officium quoddam honorarium administrare seu munus & personam Mediatoris sustinere: quum denique nihil in eo absurdi sit; quod Christus *immediatè* quidem, seu per se primò, apud Patrem dñtaxat; & nonnisi consequenter, vel secundariò, apud totam S. Trinitatem, & sic porriò etiam apud seipsum, Mediatoris officio defungi dicitur.

AD XI. THES. DE DVPLICI CHRISTI MERITO, respectu nostri, & sui ipsius.

DE hoc errore, quatenus per commodam explicationem facilè sanari possit, iam supra satis indicatum est. Etsi enim de hac quæstione non prorsus eadem est omnium Evangelicorum sententia; Plerique tamen doctiores in eam partem inclinant, ut cum *Pontificiis* hac de re non magnopere contendendum esse putent: præsertim si verbum *merendi* generatim pro verbo comparandi, vel per industriam & labores acquirendi, siue obtinendi, atque adipiscendi, accipiat. Quo quidem sensu *Veteres* sæpissimè id

vsurpasse constat. Itaque consensus vtriusque facile constitui poterit, si modo logomachia, & studium cauillandi abfuerit. Omnes enim vtrò fatentur, Christum hominem, licet ex certa & gratiosâ Dei ordinatione cælestem gloriam necessariò adeptus sit; reuera tamen non nisi per viam obedientiæ, & passionis ad eam peruenire potuisse: immò suâ obedientiâ & humiliatiōne, vtpote omnium dignissima, & perfectissima, tanquam Causa antecedente, siue efficiente, prædictam gloriam verè sibi peperisse, atque obtinuisse, &c. Vide obiter *Ioan. 17.* vbi Christus idcirco se glorificari petit, quia opus sibi à Deo mandatum perfecisset, &c. Sic *Lucæ 24.* testatur ipse, non nisi per acerbam mortem, & passionem, aditum sibi ad gloriam cælestem patuisse, &c. Denique eodem sensu ad *Hebr. 12.* dicitur *Christus crucem & ignominiam sustinuisse pro gaudio sibi proposito*, h. e. propter gaudium cæleste, tanquam præmii loco sibi propositum, &c. Vide etiam cap. 53. *Esaïæ* totum: vbi non semel amplissimum gloria cælestis præmium Christo proponitur; sed non nisi per obedientiam, siue per mortem & passionem, obtinendum siue acquirendum, &c.

1. Hoc igitur generali sensu omnia Bellarmini argumenta admitti posse putamus. Quorum 1. sumitur ex loco ad *Philip. 2. v. 9.* vbi Christus propterea dicitur à Deo Patre exaltatus, quia antea se demiserat, & obediens vsque ad mortem crucis fuerat, &c. Simile testimonium affertur ex cap. 2. ad *Hebr.* vbi Christus propter mortis passionem gloriâ & honore coronatus esse asseritur, &c. Quem tamen locum alii aliter vertendum esse putant. Sed nos hanc versionem libenter admittimus.

2. Nititur testimoniis Patrum, nempe *Ambrosii, & Hieronymi, & Bedæ, & aliorum*: qui in Commentariis ad suprâ dictum locum cap. 2. ad *Philip.* disertè affirmant, Christum humilitate suâ gloriam illam promeritum esse. Sic *Augustinus* in tractatu 104. Super caput 17. *Ioannis*: *Humilitas*, inquit, *claritatis est meritum; claritas autem humilitatis præmium*, &c. Eadem habet *Vigilius* lib. 5. contra *Eutychianos*. Denique hæc communis *Scholasticorum* sententia est, vti constat inter doctos.

3. Et postremum nititur ratione politicâ: quæ, videlicet, ostendit, longè præstantius esse, idem præmium duplici iusto titulo possidere, quàm simplici siue vnico tantum; videlicet, titulo donationis, ex gratia, & titulo meriti, ex iustitia. Quare quum Christus omnium præstantissima ratione glorificatus sit, omninò consequi videtur, eum ex gratia simul & merito glorificatum esse: sic tamen, vt meritum gratiæ non opponatur, sed subordinetur.

Cæterum quæ *Calvinus* lib. 2. *Institut.* cap. vltimo, contra hanc sententiam differere videtur, in optimam partem accipi possunt. Ea verò ad quatuor hæc capita reuocanda sunt. *Primò* enim docet, curiosum esse inquirere, & temerarium definire, quid Christus sibi ipsi, propriè loquendo, meritis sit: quum nihil de eo expressè scriptum legatur. *Secundo*, Ostendit, pas-

sim in

sim in Scripturis dici, Christum omnia pro nobis, seu pro salute nostrâ, tum fecisse, tum passum fuisse, atque interea aut nullam, aut exiguam, sui ipsius rationem habuisse. Vide Matth. 20. *Filius hominis venit, non ut sibi ministretur, sed ut aliis ministret, &c.* Sic Matth. 26. *Hic est sanguis meus, qui effunditur pro vobis, &c.* Sic Ioh. 10. *Ego animam pono pro ouibus meis, &c.* Sic ad Rom. 5. & 8. item in 2. Cor. 5. item in 1. Tim. 2. & passim alibi, *tota Christi obedientia, mors & passio, potissimum ad salutem nostram, tanquam ad verum ac proprium suum finem, siue scopum, refertur; immò tanquam causa efficiens meritoria, ad proprium suum effectum, &c.* Tertiò asserit tantam esse Iesu Christi gloriam, etiam quâ homo est, ut nulla in homine dignitas reperiri possit, quæ illam, propriè loquendo, promereri potuerit, &c. Quarto & postremò addit, gloriam illam suâ sponte, immò necessariò ex vnione personali consecutam fuisse, atque hanc esse præstantissimam rationem, quâ homo ille prædictam gloriam adipisci & potuerit, & debuerit. Sic ille ferè hac de re disserit.

Ad loca autem Scripturæ, superius à Bellarmino iam citata, generatim respondet; in iis nihil aliud, quàm *viam* aliquam, siue *ordinem* ac *seriem*, perueniendi ad gloriam cælestem; non autem *meritum* propriè dictum, describi, &c.

Interim si logomachia diligenter caueatur, & res ipsæ potius, quàm verba utrinque allata spectentur, negari non potest, Christum suâ obedientia & humiliatione, non modò nobis veniam peccatorum, & salutem æternam, *promeritum* esse; verum etiam sibi ipsi gloriam ineffabilem verè *comparasse*, siue acquisiuisse, &c. Plura de hoc argumento vide apud Zanchium in proœmio Confessionis ipsius: Item in animaduersionibus *Francisci Iuni* ad hunc Bellarmini locum, &c. Et tantum de hac Controuersia secunda, quæ est de Iesu Christo Seruatore.

Finis II. Controuersie generalis.

AD TERTIAM GENERALEM CONTRO-
uersiam, de Romano Pontifice, tanquam Christi Vicario.

AD THESIN I. DE OPTIMO ECCLESIAE REGIMINE,
puta Monarchico, & quatenus hoc à Deo insti-
tutum sit.

Ecclesiae militantis regimen solius Christi respectu *monarchicum* esse; quoad Episcopos autem, seu verbi ministros, itemque magistratum & populum Christianum, partim *Aristocratia*, partim *Democratia* respondere;

contráque nullam istorum respectu, monarchiæ, aut principatus spiritua-
lis formam ex diuina Institutione habere, siue nullum Episcopum totius
Ecclesiæ caput à Deo vnquam constitutum fuisse, his argumētis probamus.

1. Solus Christus passim in S. Scriptura appellatur *caput* Ecclesiæ, tum
triumphantis, tum etiam *militantis*: & præter hunc vnicum Ecclesiæ *Regem*,
itemque *sponsum*, & supremum *Rectorem*, nullum alium Pastorem vniuer-
salem, aut absolutum principem in spiritualibus, agnoscere iubemur. Vi-
de Iohan. 3. & 10. Matth. 23. Item 1. Cor. 3. & 2. Ephes. 1. & 2. & 4. & 5. & pas-
sim alibi. Vnde efficitur, solum Iesum Christum, nullum verò Episcopum,
aut verbi ministrum, pro Ecclesiæ Monarcha habendum esse: nisi fortè bi-
ceps monstrum ex Ecclesia facere velimus, &c.

2. Christus ipse *Apostolis* suis, adeoque omnibus verbi ministris, affe-
ctationem eiusmodi *primatus*, seu principatus in Ecclesia vsurpandi, aperte
prohibuit. Matth. 20. Vos non sic, &c. Sic Luc. 22. 26. Item in 1. Petri 5. v. 3.
Itaque nemo Christianus, quicumque tandem sit, vlllo iure Monarchiam
hanc vsurpare potest, &c.

3. Episcopi, seu pastores Ecclesiarum, & diuersi horum *ordines*, passim
in Dei verbo sic describuntur, vt nullum huius vniuersalis *primatus* indici-
um appareat; etiam vbi maximè apparere debebat. Vide 1. Cor. 12. per to-
tum, vbi *ordines* isti prolixè describuntur. Immo verò de ordinariis mini-
stris asseritur, quod ratione officii omnes inter se pares sint; nec vllum
absolutum imperium, sed merum duntaxat ministerium, in Ecclesia exer-
cere debeant. Vide in 1. Corinth. 3. & 4. item in 2. Corinth. 1. & 3. & 4.
item ad Ephes. 4. ver. 11. & d. & passim alibi. Ergo primatus hic non est à
Deo, &c.

4. In Vetere etiam Testamento, quamuis ipsius *Christi* Pontificatus in
summo Sacerdote præfiguratus fuerit, non tamen vniuersalis, & absoluta
quædam monarchia; sed potius mixtum quoddam Ecclesiæ regimen ab
ipso Deo institutum fuit: Ita videlicet, vt lex scripta Sacerdotibus simul &
Regibus, ad oque toti Ecclesiæ, quasi Regina quædam imperaret, siue o-
mnibus ipsis præsser; vtque summus politicus Magistratus, h. e. supremi
Iudices ac *Reges*, siue etiam totius populi *Concilium*, externam Ecclesiæ cu-
ram gererent; atque adeò *Pontifices* ipsos interdum deponerent. Vide Deut.
17. & 20. Iosue 1. & 23. & 24. item in 1. Reg. 8. & d. & 1. Paralip. 23. & d. Ergo
iam, exhibeo Christo, multò minus absoluta eiusmodi monarchia vniuer-
sali tribuenda est.

5. In Ecclesia Apostolica nullum huius *Monarchiæ* indicium apparet: sed
potius contraria signa occurrunt: quia grauissimæ quæque Religionis con-
trouersiæ, aliæque Ecclesiasticæ causæ, ex communi Apostolorum senten-
tia, accedente etiam populi consensu, definitæ fuerunt. Vide Act. 1. & 6. &

11. & 14. sed in primis 15. per totum. Ergo nunc, post excessum Apostolorum, eiusmodi ordo multò magis in Ecclesia vigere debet, postquam scilicet res ad ordinarios ministros tota deuenit.

6. Adde, quod vniuersalis, & absoluta vnius Episcopi *monarchia* non modò *inutilis*, verum etiam *periculosa* & valde *noxia* est: quippe quæ faciliè in *Tyrannidem* degenerare possit; præsertim in tantâ hominum infirmitate, immò ambitione, superbiâ, & malitiâ: sicut hætenus euidentis experientia in Papatu ostendit.

7. Adde etiam, quod eiusmodi monarchia non dico difficilima, sed omninò *impossibilis* est; in tantâ præsertim Ecclesiæ Christianæ amplitudine, ac per vniuersum terrarum orbem diffusionem: siquidem fieri nullo modo potest, vt Ecclesiæ toto terrarum orbe dispersæ, in quauis incidente controuersia, ad vnius alicuius hominis iudicium perpetuò recurrant: vtque vnus aliquis mortalis omnibus rebus in Ecclesia ritè gubernandis sufficiat: &c.

8. Denique *Veteres Ecclesiæ Doctores* visibilem ac secundariam eiusmodi monarchiam minimè agnouerunt, h. e. nullum Episcopum pro vniuersali & absoluto Ecclesiæ monarcha habuerunt; sed potius eandem hanc fictitiâ monarchiam & verbis, & re ipsa perspicuè damnarunt: quemadmodum non modò ex epistolis *Cypriani*, & *Synodis* quibusdam *Africanis*, quibus etiam *Augustinus* interfuit, verum etiam ex continuâ Veteris Ecclesiæ praxi, cuius exempla in *Oecumenicis Conciliis*, & aliis publicis actionibus extant, saltem per annos plus minus quingentos, euidenter ostendi potest.

O B I E C T I O N E S.

Ceterum contraria Bellarmini argumenta hæc præcipua sunt.

1. Monarchia est *præstantissima* regiminis forma: sicut ex communi sapientum consensu satis apparet. Ergo in Ecclesia quoque militante locum habere debet: quippe quæ haud dubiè optimâ regiminis formâ gubernari debet.

2. Nititur exemplo *Dei*, & *Christi*. Vt enim Deus totius Mundi Monarcha est, vtque Christus ab eodem Deo, caput totius Ecclesiæ constitutus est: ita & militans Ecclesia suum quendam visibilem Monarcham habere debet. Id enim proportio exigere videtur, quæ inter mundum, Ecclesiam, & partem huius aliquam, intercedit.

3. Nititur exemplo *Hierarchiæ Angelicæ*. Quemadmodum enim inter omnes Angelos vnus excellit Archangelus *Michael*: Apocal. 12. olim verò excelluit *Lucifer*, Esaia 14. &c. Sic in Ecclesia militante vnum aliquem Principem Ecclesiasticum excellere decet, qui sub Christo vicarias partes obeat.

4. Nititur exemplo *Ecclesiae Israeliticae*. Vt enim in V. T. vnus fuit summus Pontifex, qui rebus factis in vniuersum debuit praesse. Deut. 17. & passim: Sic in Ecclesia N. T. visibilem aliquem Pontificem, tanquam supremum sacrorum praesidem, esse oportet: quum non minus hanc, quam illam, bene ordinatam esse doceat, vti ex re ipsa constat.

5. *Ecclesia militans* passim in Scriptura comparatur *uni visibili corpori*, item *ouili*, *exercitui*, *domui*, seu *familiae*, item *navi*, &c. Iohan. 10. Item 1. Cor. 10. & 12. ad Ephes. 1. & 2. & 4. & 5. & passim. Ergo necesse est, vnum aliquod *visibile caput*, siue vnum *Pastorem*, *Ducem*, *patrem familias*, *nauclerum*, &c. perpetuo ei praesidere. Hic autem Pontifex est, &c.

6. Si particulares Ecclesiae singulatim à singulis *Episcopis*, & deinde plures Episcopi ab vno aliquo *Archiepiscopo*, rectè gubernantur: rectè etiam omnes Ecclesiae, earumque Pastores vniuersi, ab vno aliquo *summo pastore* gubernari poterunt. At, primum illud ita se habere, testatur experientia. Ergo & secundum consistere potest proportionaliter.

7. Nisi vnus aliquis Ecclesiae *Princeps*, seu Pastor summus visibilis, in terris existat, facile dissoluetur Ecclesiae *vnitas*; quippe quæ à capitis vnitatem praecipue pendet: & praeterea *commune* totius Ecclesiae *bonum*, h. e. continua aedificatio eius & propagatio, negligetur: dum, videlicet, singuli Episcopi, vel Pastores, itemque Principes seculares, suas tantum Ecclesias, ac ditiones curabunt; atque interim de seruanda, & propaganda, generatim in toto mundo Christiana Religione parum, aut nihil cogitabunt.

SOLUTIONES

PORRO ad hæc Bellarmini *Argumenta* sic in summa nostri respondent: In iis vel principium apertè peti, vel à statu quæstionis aberrari, atque ita perpetuam asyllogistiam committi. Nam *primo* excipiunt, ordinatissimam quidem esse *Monarchiam*, si modò ad verum suum caput, Christum scilicet, referatur; neque verbi ministri in proprium Christi ius inuolent, &c. *Deinde*, de Angelis, partim alienum, partim incertum, immò & falsum exemplum adduci nihil dubitant: prout ex inspectione ipsorum locorum liquidè apparet, &c. *Præterea* constare aiunt, Pontificem V. T. *solum Christi* iam olim exhibiti typum gessisse; nec tamen absolutam Monarchiam illo tempore usurpasset, &c. *Ad hæc*, non eandem aiunt esse rationem vniuersalis Ecclesiae, quæ particularium est; praesertim regiminis, & inspectionis. *Denique*, vnitatem & salutem Ecclesiae inquiunt, nunquam neglectum iri, quamdiu vnus Christus pro capite agnoscitur; & quamdiu verbi ministri officium suum, singuli suo loco, diligenter exequuntur: vti historia primitiuae Ecclesiae satis superque testatur, de qua deinceps per occasionem amplius agetur.

*AD THESIS II. DE APOSTOLI PETRI MONARCHIA;
seu primatu Ecclesiastico, quem à Christo acceperit.*

S Apostolum Petrum, etsi fortè collegii Apostolici Princeps fuit, & meritò magnam in sacris auctoritatem habuit; non tamen vniuersalem, & absolutum Ecclesiæ Monarcham à Christo constitutum fuisse, siue nullam Pontificiam (vt nunc est) auctoritatem ei diuinitus attributam esse, his argumentis probamus.

1. Sumitur ex cap. 1. & 6. Act. vbi inter alia narratur, *Petrum* Apostolum, licet ordinis causâ Apostolis aliis præiret, nihil tamen absque aliorum consensu, in rebus maioris momenti, puta in electione Apostoli *Matthie*, & *Diaconorum*, vel tentasse, vel tentare ausum fuisse. Vnde apparet, non fuisse Petrum absolutum Ecclesiæ Monarcham, nec vllum in reliquos Apostolos imperium habuisse.

2. Petitur ex cap. 8. Act. vbi Apostoli dicuntur, ex communi consensu, *Petrum & Iohannem* in Samariam ablegasse, ad fratres ibidem degentes confirmandum, &c. Id quod certè subiectionem aliquam Petri, siue obedientiâ erga Ecclesiam arguit, & cum absoluta eiusdem Monarchia perspicuè pugnat; immò fictitiâ hanc esse manifestè probat; si quis animum modo aduertat.

3. Ducitur ex cap. 11. Act. vbi ipse *Petrus* facti sui rationem, quòd scilicet gentes ad communionem Euangelii recepisset, &c. coram Ecclesia reddere cogitur. Id quod alienum est à dignitate supremi Principis, seu Iudicis omnium fidei Controuersiarum: præsertim quum nullam suæ *Monarchiæ* mentionem Petrus illic faciat; sed facti sui defensionem ex historia cap. 10. modestè repetat. Ergo, &c.

4. Petitur ex cap. 15. Act. vbi *Controuersia* illa, Antiochiæ primum mota, de ritibus legalibus, non ad *Apostolum Petrum* (quod alioqui faciendum fuisset, si Ecclesiæ omnes eum pro supremo Controuersiarum Iudice agnouissent) sed ad *Concilium* Apostolorum, & Presbyterorum, remittitur: immò vbi decretum Synodale non in Apostoli *Petri*, sed potius in *Iacobi* verba tandem concluditur. Ergo, &c.

5. Sumitur ex cap. 1. item 2. ad Galatas: vbi *S. Paulus* apertè primum negat, sibi quidquam à *S. Petro* cõmunicatum fuisse, quòd ad doctrinam, vel munus suum pertineret, &c. Deinde narrat, se palàm, coram omnibus Ecclesiæ membris, *Petrum* propter hypocrisin reprehendisse, &c. Deniq; testatur, se suosq; socios cum *Petro & Iacobo* de prouinciis, seu limitibus prædicandi Euangelii, quasi pactos fuisse, siue transegisse, &c. Quæ omnia cum absoluto & vniuersali Petri principatu, seu Monarchia Ecclesiastica, manifestissimè pugnant: sicut vnusquisque per se facillè animaduertit.

6. Ducitur ex collatione Petri & aliorum Apostolorum, præsertim *Ioannis, Iacobi & Pauli*: quippe quorum singulares aliquot prærogatiuæ passim commemorantur. v. gr. quòd *illis duobus* non modò sanguinis cognatio cum Christo intercessit, sed & nomina ipsorum à Christo emphaticè immutata fuerunt; quodque *alter* eorum, nempe *Iohannes*, singulariter à Christo dilectus fuisse, inque eius sinu ordinariè recubuisse dicitur; immò quod eidem etiam matrem suam Christus moriens commendauit, &c. Item, quòd *Paulus* inter omnes Apostolos maximè laborasse, siue Christi Euangelium quàm latissimè propagasse dicitur; quòdque ab ipso Christo selectum vas, siue præclarum Dei Instrumentum, appellatur; quod denique in tertium cælum raptus fuit adhuc viuens, &c. Quæ tamen omnia nullam istorum *Monarchiam* spirituales, seu principatum Ecclesiasticum, arguunt, &c. Quare nec similes Petri prærogatiuæ similem aliquem primatum arguere possunt.

7. Ducitur ex quibusdam *Apostoli Petri* erratis: quorum nonnulla etiam post Christi ascensionem commissa esse leguntur, & quæ cum primatu illo nulla ratione consistunt. Vide Matth. 16. 22. & 18. 1. & seqq. præsertim verò cap. 26. Sic Ioh. 13. & 21. Item Act. 10. Galat. 2. &c. Vbi *Petrus* Christo, mortem pro nobis obeundam esse, dissuadet; eoque nomine Satanæ à Christo nominatur: Item, vbi primatum ambitiosè affectat; & confidenter de se ipso præsumit, seu nimium sibi tribuit; & lauari à Christo præposterè recusat; immò vbi etiam perfidè Christum abnegat; & præterea gentes ad communionem Euangelii ægrè admittit: denique vbi in gratiam Iudæorum libertatem Euangelicam tantum non pedibus conculcat, &c. Quæ ipsius peccata licet alioqui exaggeranda non sint, id tamen haud dubiè ostendunt, Christum Apostolo *Petro*, licet alioqui sanctissimo & incomparabili viro, nullam eiusmodi Monarchiam, quæ cum priuilegio non-errandi necessariò coniuncta sit, vnquam attribuisse.

8. Et postremum nititur testimoniis *Patrum*, qui solum Christum, quoties propriè loquuntur, *petram* ac *fundamentum* Ecclesiæ vocant; *Petrum* verò nonnisi respectu fidei & confessionis suæ, quam de Christo constanter edidit, eodem titulo exornant: immò qui etiam omnes Apostolos, & porro omnes verbi ministros, ratione officii, & potestatis à Christo acceptæ, prorsus æquales esse docent. Vide *Originem* tractatu 1. in Matthæum, *Hilarium* lib. 6. de Trinit. *Cyrillum* lib. 4. de Trinit. *Chrysostomum* homil. 55. in Matth. *Augustinum* tractat. vlt. in Iohannem: & ad Tit. 1. & in epist. ad Eulabium. Deniq; *Cyprianum* in lib. de vnit. Eccles. & passim in epistolis.

OBJECTIONES.

Contraria Bellarmini argumenta, quibus ostendere conatur, Apostolū Petrum vniuersalem Ecclesiæ Rectorem cōstitutum esse, hæc ferè sunt.

1. Petitur ex loco illo celebri Matth. 16. *Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, &c.* Vbi nomine *petra*, ipsa Petri persona intelligenda esse videtur: sicut non modò ex *Patrum* quorundam expositione, verum etiā ex Syriaca voce *Cepha* (seu potius *Kipha*) item ex pronomine *Hanc*; & denique ex verbo futuri temporis, *edificabo*, apparet, &c. Porro si Ecclesia super *Petrum*, tanquam *Petram*, ædificata est, haud-dubiè à Petro tota regitur, & sustentatur. Ergo, &c.

2. Sumitur ex eodem loco Matth. 16. nempe ex illis sequentibus Christi verbis: *Tibi dabo claves regni calorum, &c.* Hic enim ex singulari Petri compellatione, aliisq; circumstantiis, apparet, *soli Petro claves istas* à Christo datas esse, quarum nomine suprema auctoritas Ecclesiæ regendæ significatur. Et quia mox subiicitur: *Quidquid ligaueris, vel solueris in terra, &c.* Rectè per hanc indefinitam soluendi & ligandi potestatem, vniuersalis simul & suprema in Ecclesiam militantem auctoritas designari videtur. Ergo Petrus secundarius Ecclesiæ Princeps à Christo factus est.

3. Petitur ex loco Ioh. 21. ubi Christus Apostolo Petro, & quidem soli, omnes suas *oues, & agnos pascendos committit*; h. e. regendos, & quocunque modo gubernandos: siquidem hoc sensu verbum *pascendi*, passim in Scripturis (præsertim Micheæ 5. Matth. 2. & Apoc. 19.) vsurpatur. Neq; enim temerè Christus tertio Petrum compellat; eiq; non *Agnos* tantum; h. e. populum fidelium; sed & *ouiculas*, h. e. clericos inferiores, immò & *oues*, h. e. Episcopos, tanquam Mattres agnorum, regendos committit: præsertim quum pronomen illud *Meas oues*, omnes omninò fideles designare videatur. Ergo, &c.

4. Ducitur ex variis Scripturæ locis, ubi singulares quædam prerogative Apostoli Petri exponuntur. Quarum *prima* extat Ioh. 1. cap. ubi nomen Apostoli mutatur, ut pro Simone Cephas, seu Petrus, deinceps appelletur. *Secunda* est Matth. 10. item Act. 1. & alibi, ubi primo loco inter Apostolos recensetur. *Tertia* est Matth. 16. ubi solus de Christo confessionem edit insignem. *Quarta* ibidem est, ubi porta Inferorum aduersus petram hanc minimè præualituræ esse dicuntur. *Quinta* est Matth. 17. ubi Christus pro se, & solo Petro tributum soluit. *Sexta* est Ioh. 21. item Luc. 5. ubi solus Petrus miraculosam piscium capturā obtinet. *Septima* est ibidē Luc. 5. ubi Christus in nauim solius Petri introisse dicitur. *Octaua* est Luc. 24. ubi Christus à mortuis excitat⁹ omniū primò, inter Apostolos, ipsi Petro apparet. *Nona* est Ioh. 13. ubi Christi⁹ eidē Petro pedes omniū primò lauit. *Decima* est Ioh. 21. ubi soli Petro futurā mortē Christus prædicit. *Undecima* & aliæ plures, nepe vsq; ad 20ª extant.

Actorum 1.2.3.5.9.10.12.15.& denique ad Gal.1.cap. quibus locis Apostolus Petrus, tanquam princeps, & caput, in cœtu Apostolorum sese gessisse, & Ecclesias passim inuississe, & ab omnibus aliis pro columna Ecclesiæ habitus, ac salutatus fuisse dicitur, &c. Ex quibus omnibus tandem apparet, ipsum à Christo principem & Monarcham totius Ecclesiæ institutum esse, & talē ab ipsis primis Christianis habitum fuisse.

5. Ducitur ex similibus quibusdam *prærogatiuis*, extra Scripturam vndiquaq; collectis: qualis circiter *decem ex Patribus*, seu veterum Traditionibus, afferuntur. v. gr. quod solus Petrus à Christo ipso baptizatus esse dicitur; item solus in Episcopum ordinatus; quodq; Petrus Simonem Magum, tanquam Hæreticorum omnium Principem, omnium primò derexit, & solus in disputatione conuicit, tandemq; morte ignominiosā affecit; quod deniq; Romæ, quæ caput Imperii, ac Domina totius Mundi semper fuit, sedem suam fixisse dicitur, &c. Quæ omnia *summi* in Ecclesia *principatus* indicia fuisse videntur: præsertim si addamus, eas tantum Ecclesias, quas Petrus plantauit, semper habitas fuisse *Patriarchales*; item solius *Cathedra Petri* festum in Ecclesia celebrari, &c.

6. Et postremum, petitur ex variis *Patrum* testimoniis, qui Petrum Apostolum nonnunquam totius Ecclesiæ *Pastorem*, item generalem *Rectorem*, *Pontificem*, immò *caput*, & *principem* omnium Apostolorum appellant; & Christianam Ecclesiam super ipsum, tanquam super *Petram*, ac *fundamentū* quoddam, ædificatam esse docent, &c. Vide *Originē* in Comment. ad Rom. 6. *Eusebium* in prologo in anno 45. *Epiphan.* hæresi 51. & alibi. *Cyrillum* Hierosolymitanum Catechesi 2. *Cyrillum* Alexandrinum lib. 12. in Iohannem. *Chrysostomum* homil. 12. in Matthæum: & homil. vlt. in Iohannem, & alios passim.

SOLUTIONES.

Verum ad has Aduersariorum obiectiones ita ferè Nostri respondere solent. In 1. non personam, sed fidem & confessionem Petri, siue ipsum Christum nomine petrae, intelligendum esse. Deinde in 1. item 2. & 3. fallaciam esse figuræ dictionis, quatenus eas sententias, quæ de ministerio tantum, deq; officio Apostolorum communi, seu generali differunt, Aduersarii ad peculiarem quandam Petri monarchiam detorquent: siquidem potestas ligandi & soluendi, item oues Christi pascendi, &c. non dominationem, sed ministerium designat, & Apostolis omnibus ex æquo commendata fuit. Vide Ioh. 20. Act. 20. & 1. Pet. 5. &c. In 4. verò & 5. ignorationē Elēchi, immò etiam petitionem principii, latere: siquidem ex *prærogatiuis* illis (quarum nonnullæ etiam fictitiæ sunt) propositum concludi non potest: præsertim quum similes quædam aliorum etiam Apostolorum *prærogatiuæ* in Scripturi

Scripturis extent. Deniq; in 6 prædictas fallacias simul omnes concurrere: quum ex testimoniis *Patrum*, paulò antè citatis, abundè constet, eos vel de communi omnium Apostolorum potestate verba facere, quæ cum aliorum verbi ministrorum potestate collata, non malè *generalis*, siue *uniuersalis* dici potest, utpote nullis certis Ecclesiis alligata; vel primatum duntaxat *ordinis*, puta propter ætatem prouectiorem, vel ob eximium quendam zelum, & sanctam *παρρησίαν*, vel ob alia singularia quædam dona, Apostolo Petro attribuere: præterquàm quod humana testimonia diuinæ veritati præiudiciũ afferre neq; possunt, neq; debent; quemadmodum inter omnes abundè & constat.

AD THESIN III, DE EPISCOPATU ROMANO

Apostoli Petri.

Apostolum Petrum, vel nunquam, vel certè nō ita diu, vt Aduersarii volunt, Romæ commoratum fuisse, saltem Episcopatum in illa vrbe ordinariũ, ad finē vsq; vitæ, minimè gessisse, his rationibus euidenter ostendimus.

1. Sumitur ex cap. 1. & 2. ad Galatas: ex quibus locis, inter se collatis, perspicuè constat, Apostolum Petrum saltem 18. annos à passione Christi in Iudæa, & vicinis regionibus, ordinariè permanisse. Siquidem Paulus, anno post conuersionem suam *decimoquarto*, Hierosolymis illum inuisit; & post *quadriennium* circiter Antiochiæ eundem palàm reprehendit. Non igitur potuit Apostolus Petrus postea *viginti quinque annos* Romæ Episcopum agere (vti Aduersarii ex Eusebio, & aliis veteribus affirmant & tamen sub Imperatore Nerone Martyrii coronam accipere; quemadmodum iidem aperte tradunt. Constat enim, ex collatione historiæ sacræ & profanæ, à morte Christi vsque ad finem *Neronis* ad summum *triginta septem* annos, non autem plures, affluxisse: quum altera illa summa ad minimum 43. annos efficiat. Immò si veteribus illis credendum est, adhuc alii *septem anni* his adiiciendi erunt, quibus Petrum Antiochiæ habitasse tradunt. Vnde iam summa 50. annorum emerget; quæ nullo modo cum veritate historiæ, qualis ex Euangelistis & Actis Apostolorum, itemq; ex Tacito & Suetonio, aliisque Romanorum Historicis euidenter exstruitur, conciliari potest. Et sanè hic nodus Aduersariis insolubilis est. Nam licet hac in parte multum sudet Bellarminus; reuera tamen nihil promouet, sed & seipsum, & veteres illos, perpetuis contradictionibus inuoluit.

2. Sumitur ex eodem cap. 2. ad Galat. vbi *Petrus & Paulus* hac conditione inter se transegisse dicuntur, vt ille potissimum Iudæis; hic autem Gentibus Euangelium prædicaret. Non igitur probabile est, Apostolum *Petrum*, huius solennis pacti oblitum, Romam proficisci, atq; ordinarium Episcopum illic agere voluisse, vt habet opinio Papistarum.

3. Petitur ex Actor. 28. item ad Rom. 16. vbi inter alia narratur, *Paulum* Apostolum, cum Romam venisset, nullum illic Apostolum reperisse, nec toto biennio, quo *Paulus* Romæ habitavit, quenquam Apostolorum illuc venisse; nec deniq; cum ad Romanos Epistolam scriberet, Apostolorum aliquem illic fuisse: siquidem nullum Apostolum, in specie sic dictum, salutare petit *Paulus*; immò nec ullam alicuius Apostoli mentionem facit in omnibus suis epistolis, quarum non paucas tamen ex vrbe Roma scripsit, puta ad Ephes. Philipp. Coloss. item 2. ad Timoth. ad Philemonem, & alias quasdam. Ergo incredibile est, Petrum Romæ Episcopum fuisse.

4. Ducitur ex loco Philip. 2. item ex loco 2. ad Timoth. 4. vbi *Paulus* inter alia conqueritur, se ab omnibus Romæ derelictum fuisse, nec quenquam in defensione Euangelii sibi adfuisse, præsertim eo tempore, quo mortem sibi imminere prospiceret, &c. Quæ omnia satis apertè probant, Petrum toto illo tempore Romæ nequaquam fuisse: nisi turpem Apostasiam, aut neglecti officii, maculam eidem inurere velimus: quasi qui collegam suum, cum quo tamen vno eodemque tempore mortem pro Christo dicitur obiisse, in causa tam sancta deseruerit, &c.

5. Adde, quod cum propria Apostolorum vocatione manifestè pugnat, ut vni certæ Ecclesiæ operam suam perpetuò addicant, aut sedem fixam in certo aliquo loco habeant: quippe qui in vniuersum orbem terrarum exire, & Euangelium omnibus vbiq; hominibus annunciare iussi sunt. Vide Matth. 28. Marci 16. Rom. 15. Et in 2. Cor. 11. & passim alibi.

6. Adde etiam, quòd *veteres* ipsi hactota de re valde inter se dissentiunt; puta de tempore aduentus Apostoli Petri in urbem Romam, item de tempore commorationis in eadem; Denique de tempore & genere mortis, seu supplicii, &c. ut nihil certi præter vulgi rumorem quendam habuisse videantur.

O B I E C T I O N E S.

Bellarminus autem pro sua hypothesi, nempe, Petrum Romæ Episcopum fuisse, hæc argumenta in medium affert.

1. Sumitur ex 1. Petri 5. sub finem: vbi *fideles*, ad quos *Apostolus* scribit, nomine *Ecclesiæ Babylone collectæ salutatur*. Hæc autem *Babylon* figuratè urbem Romam significare videtur: tum, quia Apocalypf. 17. vrbis Romana eodem nomine insignitur: tum, quia *veteres* non pauci ita exponunt. Vnde efficitur, hanc epistolam ex vrbe Roma tunc à Petro scriptam esse. Ergo, &c.

2. Sumitur ex loco Actorum 28. item Rom. 1. & 16. vbi narratur, *multos iam tum Christianos Romæ fuisse, priusquam Paulus eò veniret*. Ergo credibile est, atque adeò necessarium, Petrum iam antè Euangelium illic prædicasse.

casle: præsertim quum Romana Ecclesia, si veteribus credendum est, à duobus illis Apostolis, *Petro*, videlicet, & *Paulo*, fundata sit: nec alioqui cer- tò affirmari possit, quis ante Petrum Romæ Euangelium prædicauerit.

3. *Veteres* communi consensu tradunt, *Marcum* Euangelistam assiduū Petri discipulum, ac socium fuisse; suumque Euangelium ex concionibus Petri, Romæ habitis, conscripsisse: sicut apud Eusebium lib. 2. historię Ec- cles. cap. 15. & 25. videre est. Ergo Petrus illic Episcopum egit.

4. Corpora *Petri* & *Pauli* etiam nunc Romæ asseruantur: quippe qui ambo, eodem die, martyrium illic subierunt: neque ex vllis historiis osten- di potest, prædicta corpora Romam aliunde vnquam translata fuisse. Ergo, &c.

5. Idem *Veteres* testantur, *Petrum* in vrbe Roma cum *Simone Mago* pu- blicè dissertasse, eumq; morte ignominiosa per miraculum affecisse: item alia non pauca signa illic edidisse. Ergo haud-dubiè Romæ Episcopus fuit Petrus.

6. Denique iidem *Veteres* Ecclesiam Romanam passim *Cathedram*, siue *sedem Petri* appellant: nempe, quia communis eorum opinio est, Petrum il- lic ad mortem vsque Euangelium docuisse, &c. Vide, præter loca superius ex Eusebio citata, *Hieronymum* in vita Petri, Pauli, & Marci: Item *Irenæum* contra Valentinianos, lib. 1. & sequentibus passim: Item *Prosperum* in lib. de ingratias, & alios alibi passim.

SOLUTIONES.

PORRò ad hæc Bellarmini argumenta sic ferè Nostri respondent. In *Pri- mo* principium peti, & simul esse fallaciam homonymiæ: quum potius illic vera *Babylon*, puta vel illa Ægypti, vel illa Chaldææ, siue Babylonix vrbs, intelligenda esse videatur: quippe in qua vtraque plurimi Iudæi tunc temporis habitabant, quibus docendis (vti suprà visum est) Apostolus Pe- trus operam suam iam antea addixerat. In *secundo* nihil præter conie- cturam inanem afferri; ac proinde incertum per æquè incertum probari: quum alii siue Apostoli, siue Apostolorum discipuli, ante Petrum Romæ docere potuerint. In *tertio*, *quarto*, *quinto*, & *sexto* perpetuam esse principii petitionem, quatenus incerta, imò fabulosa quædam, pro certis ac veris hi- storiis afferuntur. Quâquam (vt initio dicebamus) vniuersa hypothesis ista, dextrè tamen hîc explicata, facilè Aduersariis concedi potest, præsertim propter communem veterum in hac parte consensum, qui ferè omnes Pe- trum Romæ fuisse, Euangelium illic prædicasse, & tandem ibidem occisum fuisse, testantur. Quæ concessio principalem causam nostram nihil omninò

lædet; sicut in progressu clarius apparebit. Plura de hoc Argumento vide apud Magdeburg. in historia Eccles. Centuria 1. & passim in sequentibus. Item apud Caluinum lib. 4. Instit. cap. 6. & d. & apud Sebastianum Munsterum in Cosmographia, &c.

AD THESIN IV. DE SVCCESIONE ROMANI

Episcopi in primatu Petri Apostoli.

Romanos Episcopos (licet officio suo rectè fungentes) neq; in Apostolatu, propriè dicto, neq; in fictitio illo primatu, de quo suprà diximus, Apostoli Petri successores esse, aut esse posse, his argumentis probamus.

1. Functio *Apostolorum* propria, planè fuit extraordinaria, & temporalis: & proinde cum ipsis Apostolis exspirabit. *Primatus* autem, qualem Aduersarii intelligunt, nullus fuit à Christo institutus: sicut ex iis, quæ superius sunt disputata, abundè perspicui potest. Vnde efficitur, neque Romanum Episcopum, neque quenquam alium, Apostoli Petri, vel in Apostolatu, vel in hoc primatu, legitimum successorem esse: quum ille quidem personalis, hic autem nullus fuerit.

2. Veteres Ecclesiæ Dd. in Controuersis Ecclesiasticis, semper ad Concilia, & legitimam ipsorum cognitionem, nunquam verò ad Romanos Episcopos (nisi post quintum circiter seculum & d.) tanquam ad supremos Ecclesiæ Iudices, prouocabant: sicut ex *Conciliis* suprà citatis, itemque ex *Synodis Africanis*, tempore Augustini habitis; præterea ex epistolis *Cypriani*, & *Augustini*, itemque aliorum, perspicuè apparet. Ex quo patet, successionem Episcopi Romani in istum primatum illo tempore minimè agnitam fuisse. Vide nominatim in *Concilio Mileuitano*, canonem 22. Item historiam *sexti Concilii Carthaginensis*, de Solimo, eiusque legatis in Africam missis; Item epistolam 3. libri 1. apud *Cyprianum*, & epistolam 162. *Augustini*, &c. Vbi non pauca contra hunc primatum occurrunt.

3. Ex iisdem historiis, & scriptis veterum, apertè constat, veram *originem*, & *progressum* Pontificii primatus, longè aliter se habere, quàm Nostri Pontificii vulgo tradant. Quum enim initio sub *Constantino M.* Ecclesiarum præsulis ambitiose de præeminentia rixari incepissent, & proinde in *Concilio Niceno* certi Patriarchatus instituti essent; atque inter illos *Romanus*, propter urbis dignitatem, reliquis aliquo modo prælatus: progressu temporis accidit, vt Romani Pontifices, crescente in dies ipsorum ambitione, & opulentia, primò sub Imperatore *Phoca*, circa annum *CHRISTI sexcentesium*; Deinde sub *Pipino* & *Carolo Magno*, circa annum *octingentesimum*; atque ita deinceps, magis ac magis, semetipsos efferrent; & tandem absolutam in Ecclesia Monarchiam vsurparent. Vide nominatim canonem 6.

nem 6. Concilii Niceni, &c. Item Centurias Magdeburg. inde à 3. seculo & deinceps: Denique Platinam, & alios Historicos, in vitis Paparum. Vbi origo & progressus huius primatus apertè describitur.

4. Tempore *Apostolorum*, & deinceps per complura secula, prorsus inaudita fuit auctoritas illa, siue Romani, siue cuiuscunque alterius Episcopi, quam nunc palam Romani Pontifices vsurpant: quod, *videlicet, à nemine iudicari sustinent, quum contra omnes iudicare soleant*, &c. Nam ipse Apostolus Petrus, in causis Ecclesiasticis, simul & politicis, aliorum iudicio se submisit: uti suprà visum est, ex locis Act. 11. & ad Gal. 2. Immo Apostoli omnes & sibi inuicem, & principibus secularibus vtrò subiecti fuerunt: uti videre est ad Rom. 13. item 1. Petri 2. &c. præterea satis constat, Concilia olim suprà Pontifices fuisse, immò ipsos sæpè deposuisse, sibi que summam post Scripturas auctoritatem in negotio Religionis ascripsisse: immò etiam Christianos Imperatores similem potestatem in eos subindè exercuisse. Sic enim *Synodus sexta* Pontificem Honorium deposuit; & *Constantinus* Papam Liberium &c. Nempe ad exemplum *Salomonis*, qui Pontificem Abiatharem deposuit. Vide 1. Regum cap. 2. &c. Denique recentia etiam Concilia, nempe *Constantiense*, & *Basiliense*, communi consensu decreuerunt, Papam Concilio subesse debere, &c. Adde, quod in iure Canonico distinct. 40. ipsi Canonistæ fatentur, *Papam hereticum deponi posse*, &c. Vnde efficitur, aliquem omninò superiorem esse oportere, cuius iudicio Romanus Episcopus subiectus sit: Et consequenter, successionem eius in supra-dicto illo primatu planè fictiti-
am esse.

5. Et postremum. Olim omnes ferè Episcopi, præsertim qui doctrinâ, aliisque dotibus excellerent, promiscuè *Pontifices*, item *Papa*, *Patres*, & *Rectores Ecclesiæ Christianæ*, & similibus honorificis nominibus, appellabantur: sicut vel ex solis Cypriani, Ambrosii, & Augustini Epistolis apparet. Quod si igitur tituli isti ut aduersarii volunt, primatum illum supra-dictum arguunt, omninò consequitur, eum pluribus Episcopis communem fuisse; & consequenter, hoc ipso Pontificis Romani primatum iam satis euersum esse. Nam quod ad titulum vniuersalis Episcopi, item capitis Ecclesiæ, & alia prorsus ambitiosa nomina attinet, ea postea demum, puta post sextum ferè seculum, & d. excogitata fuerunt; & ab ipsis Romanis Episcopis, vel vi, vel fraude quadam, vsurpata: ac proinde nullam in hac causa probandi vim obtinent. In summa: primatus huius argumenta nulla apud antiquos reperiuntur.

O B I E C T I O N E S.

Cæterum pro hac Episcopi Romani successione Bellarminus hæc argu-
menta affert.

1. Iure diuino oportet semper aliquem esse visibilem Ecclesiæ Monarcham, sicut ex *primatthesi* concluditur. Id verò absque continuâ successionem summi alicuius Pontificis fieri non potest, quemadmodum satis vel ex Vet. Test. historia apparet. Ius autem successionis in Primatu Ecclesiastico, qui Apostolo Petro in N. Test. datus fuit, ad illum duntaxat pertinet, cui Petrus moriens suum locum cessit. Quare, quum ex priore parte perspicuum sit, Petrum Romæ Episcopum fuisse; adeoque illic in Episcopatu obiisse; omninò efficitur, Romanos Episcopos in vniuersum Petri ius legitimè successisse.

2. Antiqua *Concilia*, item *Pontifices*, & *Patres*, hanc Episcopi Romani successionem, vt legitimam simul ac necessariam, passim agnoscunt, & magnificè extollunt. In quam sententiam complura loca, tum ex *Conciliis*, *Niceno*, *Ephesino*, *Constantinopolitano*, *Chalcedonensi*, & aliis, tum ex *Patribus*, & *Pontificibus*, magno numero Bellarminus adducit: puta, quæ ab ipso *Grægiano*, passim in corpore Canonico, præsertim in secunda parte, huc citari solent. Ergo apparet, rem ita se habere, vt Aduersarii volunt, h. e. Pontificem huius primatus hæredem esse.

3. Nulla alia Pontificii primatus *origo* ostendi potest, præterquam ipsa Christi institutio, & naturalis hæredum successio: quum satis constet ex *historiis Ecclesiasticis*, primatum istum iam olim, priusquam vllum Concilium Oecumenicum à Christianis habitum esset, in Ecclesia vsitatum fuisse: ac proinde fatendum est, neque à *Conciliis*, neque à Christianis *Imperatoribus*, aut *Regibus*, sed à solo Christo, institutum fuisse, &c.

4. Eadem *historia Ecclesiastica* testatur, auctoritatem Romani Pontificis semper in Ecclesia primariam fuisse: tum in Episcopis vel instituendis, vel deponendis; tum in legibus ac censuris, siue canonibus *Ecclesiasticis*, sancendis ac promulgandis; tum in Vicariis, siue Legatis, huc atque illuc mittendis, &c. Ex quo apparet, Christianos omnes iam olim successionem hanc Romani Pontificis pro legitima agnouisse: ac proinde nunc quoque pro legitima habendam esse.

5. Ex eadem *historia* constat, in causis fidei grauioribus, aliisque controuersis Ecclesiasticis, semper ad *Ecclesiam Romanam*, tanquam ad Cathedram Petri, ab omnibus orbis Christiani partibus olim appellatum fuisse: & omnes in sententia *Romani Pontificis*, velut vltima ac definitiua, tandem acquiescisse: contraque facientes pro Schismaticis, vel etiam hæreticis, habitos fuisse: sicut nominatim in Controuersia *Paschali*, tempore Victoris & Irenæi; Item, in Controuersia *Baptismali*, tempore Cornelii & Cypriani; Denique in controuersia *Arriana*, tempore Athanasii, & aliorum, videre licet. Ergo Papa legitimus Petri successor est.

6. Præterea ex eadem *Historia*, vti etiam ex iure ciuili, præsertim ex primis ali-

mis aliquot titulis *Codiciſtiniſtiani*, clariffimè verò ex epiftolis decretalibus, h.e. ex ſecunda parte corporis Canonici, apparet, Romanum Episcopum à nemine vnquam iudicatum fuiſſe, ac ne iudicari quidem potuiſſe; puta neque à Principe vilo ſeculari, neque ab aliis Episcopis, licet in Concilio, etiam Oecumenico, congregatis, &c. Vnde efficitur, primatum iſtum, tanquam legitimam ſucceſſione ad Romanos Episcopos deuolutum, ab omnibus Chriſtianis ſemper agnitum fuiſſe: & proinde etiam nunc iſtam ſucceſſionem & hæreditatem pro legitima habendam eſſe.

7. & poſtremum. Accedunt huc *Tituli* magnifici, & ſummæ dignitatis pleniffimi, qui paſſim in ſcriptis Veterum Episcopo Romano attribuuntur: à quibus, ſcilicet, identidem *Succeſſor Apoſtoli Petri, vicarius Chriſti, Dominus Apoſtolicus, Episcopus vniuerſalis, Rector domus Dei, Pater Patrum, denique ſponſus Eccleſiæ*, &c. appellatur.

SOLUTIONES

PORRò Noſtri homines, etiam ſi vtrò concedunt, *Veteres Episcopos Romanos*, per aliquot ſecula, quamdiu, ſcilicet, officium rectè fecerunt, Apoſtoli Petri veros & legitimos, in genere, h.e. generalis Eccleſiæ miniſterii reſpectu, ſucceſſores, fuiſſe, atque adeò noſtro quoque tempore eiſdem vrbiſ Episcopos, ſi reſpuerint, eodem nomine inſigniri poſſe, ac debere: Negant tamen, vel Veteres iſtos fuiſſe, vel noſtros iſtos etiam nunc eſſe, aut eſſe poſſe, ſucceſſores Apoſtoli Petri in officio ſpeciali, h.e. in ipſo Apoſtolatu; nedum in fictitio illo primatu, de quo nunc potiffimum controuertitur. Alioqui & hoc agnoſcunt, *Veteribus Eccleſiæ Romanæ Episcopis*, tum propter vrbiſ principatum, quippe quæ ſedes Imperii eſſet; tum propter ipſam Episcoporum virtutem, h.e. doctrinam, ac pietatem, &c. non mediocrem honorem, & meritò quidem, exhibitum fuiſſe. Et præterea ~~in Conciliis~~ in Conciliis, aliſque conuentibus, ordinis ac decori cauſa, iſdem Episcopis vtrò plerumque delatam fuiſſe, agnoſcunt, & ſponte profitentur.

Ad has igitur obiectiones quod attinet, rectè Noſtri respondent: in plerisque principium turpiſſimè peti, ſi præſertim de *facto* ſimul & *iure* agatur; vt quidem in hac cauſa fieri neceſſe erat. Nam *initio* falſiſſimum eſt, talem in Eccleſia monarchiam vnquam à Chriſto inſtitutam fuiſſe, qualem Aduerſarii intelligunt. Deinde ſimiliter falſum eſt, Petrum vnus Eccleſiæ Romanæ ordinarij Episcopum fuiſſe. Neque tamen, hoc concefſo, ſtatim conſequens eſt, ſequentes eiſdem Eccleſiæ Episcopos in vniuerſum Petri ſucceſſiſſe. Immo ſi locorum dignitas ſpectanda ſit, in quibus ordinariè Petrus habitauit, *Antiochia* certè, & in primis *Hierofolyma*, vtpote omnium Eccleſiarum mater, *Roma* longè præferenda fuerit. *Adbac* ex ſuprà dictis

apparet, antiquiores Patres, nullam (nisi respectu ordinis, siue *ἀρχίας*, itemque dignitatis ipsius urbis) præminentiam, siue protocathedriam Episcopo Romano concessisse: hunc verò postea demum, variis & obliquis artibus, ad summum illum primatum sensim peruenisse. Itaque verbis *Chrysostomi*, in comment. supra Matthæum, cap. 20. locum hunc ita concludimus: *Confusionem in calo inuenturum, quicumque primatum in terra desiderauit, &c.* In summa: principii petitio, & Elenchi ignoratio, in argumentis Aduersarii maximè dominantur.

*AD THESIN V. VI. VII. DE ANTICHRISTO QUID-
nam sit, & quisnam ille sit.*

Romanum Pontificem, multis iam seculis, puta inde ab anno circiter 600. siue inde ab excessu *Gregorii M.* & deinceps, verum & magnum Antichristum esse, Euangelici omnes constanter credunt: suamque sententiam partim ex iis Scripturæ locis, ubi propriæ notæ, seu conditiones Antichristi describuntur; partim ex collatione horum locorum cum ipso euentu, h.e. ipsa Pontificum doctrina, simul & vita probare solent. Nos præcipua tantum argumenta hîc paucis annotabimus.

1. *Prima & præcipua magni Antichristi nota est, sedere in templo Dei tanquam Deum, seque efferre supra omne quod dicitur Deus, &c.* h.e. diuinam quandam auctoritatem in externa Christi Ecclesia usurpare. Vide 2. Thess. 2. &c. At Romanus Pontifex iam pridem seipsum constituit supremum controuersiarum fidei Iudicem, siue legis latorem *αὐτὸς ἀποβνύει ἀντιπρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ θεοῦ*, h.e. qui pro arbitrio quiduis in Religione statuere possit, nec cuiquam rationem reddere teneatur: *Etiam si multas animarum myriades secum in Infernum præcipitet, &c.* Immo hoc omninò ad salutem creditu necessarium esse contendit, &c. Vide in Decreto Gratiani distinct. 40. *Si Papa, &c.* Item in Extrauagantibus, de maiestate & obedientia, &c. præsertim in ea quæ incipit, *Vnam sanctam, &c.* Huc etiam pertinent illa *Canonistarum* axiomata, quibus infirmam potestatem Papæ attribuunt. V. G. cum aiunt, *Papæ voluntatem esse regulam iuris & equi: Papam habere idem cum Deo consistorium, idemque cum Christo tribunal: Item, posse dispensare contra vetus Testamentum, & contra epistolas Pauli, &c.* Ergo, &c.

2. Altera ex præcipuis Antichristi notis est, *negare Iesum esse Christum, h.e. unicum Ecclesiæ Regem, Pontificem & Prophetam.* 1. Iohan. 2. 19. & 4. v. 1. & seq. Immo seipsum Christo opponere, seu reuera seipsum pro Christo gerere, 2. Thess. 2. &c. At Pontifex Romanus iam pridem reuera proprium Christi officium & verbis & factis obscurauit, immò aboleuit; propriamque illius dignitatem ad se suosque transtulit: dum partim nouum quoddam sacerdotium, & sacrificium *Missæ, &c.* in Ecclesia externa instituit: partim *Regiam Christi*

Christi potestatem, in condendis legibus & canonibus, pro suo vnus arbitratu, ad se rapuit: partim denique *propheticum* Christi munus si non sustulit, haftenus saltem obscurauit, quatenus suas Traditiones S. Scripturis, tanquam imperfectis, adiecit. Quæ omnia ex *Concilio Tridentino*, imò ex his ipsis Bellarmini tomis, apertissima sunt. Vnde efficitur, eum reipsa Christi Aduersarium esse; adeoque facto ipso negare, *Iesum Nazarenum esse Christum*, &c. Qui enim falsum substituit, verum tollit.

3. Idem Romanus Pontifex, si & *doctrina & vita* ipsius probè inspiciatur, iam pridem omnes illas condiciones, in seipso, suoque regno, ad viuum expressit, quæ tum in locis suprâ dictis, tum in 1. ad Timoth. 4. & in 2. Tim. 2. & 3. item in 2. Petri 2. & 3. Denique in Epistola Iudæ, de veris *Pseudopropheta*, siue *Antichristis*, saltem in genere differunt: V. G. quod coniugium certis hominibus interdicit: discrimen ciborum inducit: manifestam idololatriam in Missa, item inuocatione sanctorum, cultu imaginum, & reliquiarum, aliisque id genus impiis Traditionibus, summâ vi defendit: quodque impune & licentiosè sibi suisque, tum mentiri & fallere, tum scortari, tum belluari, &c. permittit: quod denique obedientiam parentibus & magistratibus debitam reipsâ tollit, omniaque cædibus ac seditionibus implet, tantum vt regnum suum tueatur; &c. Vnde patet eum ipsum, in quo hæc omnia reperiuntur, imò in quo, tanquam in capite quodam, omnia excellunt, non immeritò *magnum Antichristum* appellari: vt qui sub titulo Vicarii Christi vniuersam Christi Religionem funditus euertat.

4. Huc accedit, quod eidem Pontifici, qualis iam aliquot seculis fuit, ea omnia, quæ tum *Daniel 11.* de *Antiocho Epiphane*, tanquam *Antichristi* typotum passim in *Apocalypsi*, de magno illo *Pseudopropheta*, siue *magnâ illâ meretrice*, & *bestia bicorni*, eiusque *gemina potestate*, & *aperta tyrânide*, item *regio fastu*, & *luxu*, nec non *signis fallacibus*, item nomine & caractere, denique habitatione in vrbe *septicolli*, h. e. *Roma*, aliisque eiusmodi circumstantiis, satis apertè differuntur, quàm optimè & decentissimè accommodari possunt. Vide in primis *Apoc. 9. & 11. & 13. & 17. & 18.* ferè totis. Et confer, si placet, *secundam partem libri Beumleriani de Antichristo Romano*.

5. Adde etiam Testimonia *Veterum* quorundam, imò & *recentium* Scriptorum, minimè suspectorum; quippe Pontificiorum maximâ ex parte: qui *Romanos Pontifices*, si non ipsum M. Antichristum, saltem eius prodromos esse, confessi sunt. quique *Romam* magnæ meretricis sedem, omnisque hæreseos, Idololatriæ, ac tyrannidis officinam, &c. apertè vocarunt. Sic enim *Gregorius M.* passim in epistolis, præsertim libr. 4. Epist. eos, qui *uniuersales Episcopos* se appellarent, *Antichristi præcursores* esse, eiusque superbo spiritu impelli dicebat. Sic *Bernardus* passim in homiliis super Canticum Canticorum, maximè verò in libris de consideratione ad Papam Eugeni-

um *Romam* ipsam Babylonem esse, & Antichristum palàm illic regnare, docet. Sic *Ioachim Abbas*, in explicat. cap.9. Apocal. Et *Eberhardus*, Episcopus Salisburgensis, apud Auentinum Historicum, & alii plures, illà etiam ætate, Pontificem Romanum apertè *Antichristum* appellant. Sic Poëta *Mantuanus*, *Franciscus Petrarca*, *Dantes Aligerius*, *Bocacius*, & alii plures, similia testimonia de Papa Romano perhibere solent. Ergo, &c.

6. Denique, quæcunque *duobus* sequentibus libris, de *geminâ potestate Romani pontificis*, itemque tribus aliis libris, de *translatione Imperii Romani*, à Bellarmino differuntur, ea Nostrorum hominum sententiam abundè probant; videlicet, Papam iam diu verum Antichristum esse, olim quidem in Antiocho Epiphane præfiguratum, Dan.8. & 11. postea verò plenius in N. Test. præsertim 2. Thess.2. item Apocalyp. 13. & 17. quasi viuis coloribus depictum. In his enim libris exempla non pauca proferuntur earum notarum, quæ Antichristo propriæ sunt, & euidenter in Pontifice Romano conspici possunt.

*PAPAM NON ESSE VERVM EPI-
scopum.*

PORRò quod cap.24. Bellarminus ad obiectionem illam *Caluini*, & *Illirici*, quâ contendunt Romanum Pontificem, si non Antichristum, saltem non amplius legitimum Episcopum esse: nempe, quia nec Verbum, nec Sacramenta ipse ministret: quod, inquam, ad obiectionem hanc excipit, Pontificem, non quidem per se, sed tamen per alios, officium hoc exercere; & præterea Ecclesiam legibus ac canonibus suis gubernare, &c. hoc totum planè friuolum est: siquidem isto sensu quivis Imperator, aut Princeps politicus, officium Episcopi administrare dici posset. Quod verò etiam à Nostris obiter huc affertur historia de *Iohanne Octauo*, qui Papa fœmina fuisse, & circa annum Domini 850. sedisse dicitur: si id fabulosum est, uti Bellarminus ex variis coniecturis probare nititur: satis esse debet, non esse à Nostris confictum; sed bonâ fide ex Historicis, etiam Pontificiis, nempe *Platinâ*, *Sigeberto*, *Martino Polono*, *Marriano Scoto*, & aliis citatum. Quanquam siue hæc historia sit, siue fabula, satis alioqui manifestum est, plerosque Pontifices ab illo tempore ita & vixisse, & imperasse, ut non immeritò Mulieres ac Meretrices (Apoc.17.) dici possint, &c.

*OBIECTIONES PRO PAPA: VBI DE NOTIS
Antichristi.*

AT verò Bellarminus hîc pro suo Pontifice strenuè pugnat; eoquè consilio *nonem* Antichristi notas, seu proprias condiciones, in medium affert:

Fert: vt ex iis ostendat, neque Papam Romanum reuera Antichristum esse; neque nos de Antichristo, siue in thesi, siue in hypothesi, rectè hîc sentire. Has igitur à nobis breuiter percurri necesse est.

Nota I. de nomine.

Prima harum notarum est, ipsum *nomen*, siue appellatio *Antichristi*. Ait enim Bellarminus, hac voce significari, non qualemcunque Christi Aduersarium; sed eum tantum qui *palàm & apertè*, pro Christo sese venditet, & honorem Christi proprium, velut æmulatione quadam, ad se rapiat. Id quod ex 2. ad Thessalonic. 2. probatur, vbi Antichristus emphaticè, & quasi *ὁ ἀντικείμενος*, *ὁ ἀντικείμενος* appellatur, hoc est, *Aduersarius ille*, qui *tanquam Deum*, in ipso Dei templo sese ostendet &c. At verò Pontifex Romanus, vt Bellarminus inquit, appellat se *famulum Christi*, immò *seruum seruorum Dei*: tantum abest, vt nomen istud singularis Aduersarii in ipsum quadret. Ergo non est Antichristus.

Nota II. de persona singulari.

Secunda nota est: Antichristum fore *unicum*, & planè *indiuiduum*, quendam hominem; non autem plures ex ordine sese consequentes, siue seriem & genus quoddam hominum, &c. Argumenta hæc afferuntur pro hac notâ.

1. Petitur ex cap. 5. Iohannis: vbi Christus inquit ad Iudæos: *Si alius venerit in nomine suo, eum recipietis*. Hic autem *alius* est ipse Antichristus; qui, quoniam vni Christo in numero singulari opponitur, oportet & ipsum unicum ac singularem esse. Alioqui nec numerus, nec antithesis constaret.

2. Sumitur ex 2. Thess. 2. vbi Antichristus non tantum in numero singulari; verum etiam cum additione articuli, *ὁ ἀντικείμενος*, item *ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀπολείας*, h. e. ille singularis Aduersarius, & filius ille perditionis, disertè appellatur. Ergo non nisi vnica persona est Antichristus.

3. Sumitur ex 1. Iohan. 2. & 4. vbi idem vocatur *ὁ ἀντιχριστός*, quasi dicas, ille vnicus Antichristus. Nam & singularis numerus exprimitur, & articulus adiicitur, Ergo, &c.

4. Petitur ex Apocalyp. 13. & 17. vbi idem Antichristus *ὁ ψευδοπροφήτης*, h. e. ille singularis Pseudopropheta, appellatur. Quum igitur Romani Pontifices hucusque plurimi fuerint, & quidem prorsus inter se pares: sequitur, neminem ex iis Antichristum fuisse, aut etiam nunc esse.

Nota III. de tempore aduentus.

Tertia nota est, *tempus* Aduentus, siue apparitionis Antichristi: quod tempus nondum aduenisse, sex potissimum argumentis, Bellarminus euincere conatur.

1. Est, Quia nondum hæcenus Euangelium *ubiq;* prædicatum est: quum tamen *uniuersalis* hæc prædicatio aduentum Antichristi præcedere debeat: sicut ex Matth. 24. v. 14. probatur, vbi Christus ait: *Euangelium regni prædicandum esse in uniuersa terra priusquam veniat finis, &c.*

2. Est, Quia *Romanum imperium* nondum planè dissolutum, siue abolitum est: vt quidem ante apparitionem Antichristi abolendum esse, in 2. ad Thess. 2. non obscurè docetur: vbi nomine *Apostasia* non corruptio seu desertio sanæ doctrinæ, sed defectio ab hoc Imperio, significari videtur.

3. Quia nondum *Elias & Enoch* in mundum reuersi sunt: quos tamen Antichristi aduentum præcessuros, passim in Scriptura asseritur, nempe Malachiae 4. & Matthæi 11. item Apocal. 11. vbi de 2. testibus agitur.

4. Quia nondum illa grauissima *persecutio* accidit, quæ aduentum Antichristi præcessura dicitur, Matth. 24. item Apocal. 20. vbi de *Gog & Magog* nominatim agitur, quos Diabolus aduersus sanctos in aciem educet.

5. Quia Antichristus *exiguo* admodum tempore (puta, tribus tantum *annis & dimidio*) proximè ante Mundi finem, regnaturus est: sicut obiter hîc ex Matth. 24. item 1. Iohan. 2. & 2. ad Thess. 2. Denique Apoc. 11. & 13. & 20. probatur.

6. Et postremum est: Quia Nostri homines, in assignando Antichristi tempore, admodum inter se dissentiunt: quum *alii* quidem tempus apparitionis illius ad ætatem Apostolorum, aut saltem huic ætati proximam: *alii* verò ad annum Christi trecentesium, siue ad tempora Constantini M. & Concilii Niceni: *alii* ad annum circiter sexcentesium, nempe ad tempora Bonifacii tertii, & Imperatoris Phocæ: *alii* ad annum circiter octingentesimum, nempe ad tempora Caroli M. aut Pipini: *alii* denique ad annum millesimum ducentesium, aut circiter, referre soleant. Quæ opinionum varietas omninò falsitatis argumentum esse videtur. Porro quum Pontifices Romani iam diu per multa secula in Ecclesia regnauerint, Antichristi nomine infamari non possunt: quippe qui hæcenus nondum in rerum natura extiterit.

Nota 4. de numero, & charactere.

Quarta nota est, proprius *numerus*, itemque proprius *character*, siue externum & visibile signum Antichristi: quod vtrumque Bellarminus iam prorsus ignotum esse asserit; sed suo demum tempore, exhibito iam Antichristo, notum omnibus futurum. Interim quod ad *numerus* illum nominis attinet, de quo Apoc. 13. legimus, nempe 666. eum variè ad varios accommodari posse docet: ita scilicet, vt non modò, iuxta opinionem *Chyrai*, vocabulum illud *λατεις* (quod *Irenæus* libr. 5. contra hæreses, Antichristo attribuit) verum etiam aliud vocabulum, puta *αξιων*, quo nomine Bellarminus *Lu-*

us *Lutherum* designat) satis eleganter exprimere possit, si iuxta Græcorum literas supputaueris.

Similiter negat Bellarminus *characterem* bestię illius mysticę, siue Antichristi, de quo ibidem Apoc. 13. agitur, vel ad *unctionem Chrismatis*, siue Sacramentum Confirmationis; vel ad *Sacerdotalem unctionem*, quā Sacrificuli in Papatu, partim in vertice, partim in manibus vngi solent, vllō modo accommodari posse: quippe quę ab Apostolis orta sint. Hinc porrò colligit, quum & *numerus*, & *character* Antichristi, planè hæctenus ignota sint: Romanorum verò Pontificum & nomina, & varia signa, omnibus nota sint, eos nequaquam esse Antichristos.

Nota 5. De genere, seu familia.

Quinta nota est, generatio, siue *prosapia* Antichristi. Vbi sententiam *Irenæi*, loco suprā citato, probabilem esse existimat, qui Antichristum ex *Iudæis*, & quidem ex *tribu Dan*, oriturum; eoque facilius à Iudæis pro Messia recipiendum esse, putauit. Ratio affertur, partim ex Genes. 49. vbi de tribu Danis inter alia dicitur, *eam fore tanquam colubrum in via, & tanquam cerastem in semita* (in quibus verbis nonnulli veteres vaticinium de Antichristo contineri arbitrati sunt) partim ex Iohan. cap. 5. vbi *alius ille*, h. e. *Antichristus* (utpote Iudæus futurus) à *Iudæis recipiendus esse dicitur*: Quare quum Romani Pontifices nulli ex *Iudæis* orti fuerint, consequens esse videtur, eos cum Antichristo nihil commercii habere.

Nota 6. De sede Imperii, seu habitatione.

Sexta nota est, locus habitationis: quòd, videlicet, sedem Imperii sui habiturus sit in vrbe *Hierosolyma*; ibique in templo illo Domini, quod reedificatum iri putatur, palàm, tanquam Deus aliquis, sessurus sit, &c. Ratio una petitur ex Apocal. 11. *Vbi bestia illa regnatura dicitur in vrbe illa magna, in qua Dominus noster crucifixus est, quęq; ibidem spiritualis Sodoma & Egyptus appellatur*: quod nomen *Esaiæ* 1. *vrbi Hierosolymę aptari videtur*, &c. Altera sumitur ex 2. ad Thess. 2. vbi *Antichristus in Templo Dei*, videlicet illo Hierosolymitano, *sessurus esse dicitur*. Quum igitur hæctenus Romani Pontifices illie sedem suam non habuerint, concludendum videtur, Antichristum nihil ad eos pertinere.

Nota 7. De doctrina.

Septima nota est, doctrina Antichristi: quam Bellarminus ait, palàm & directè doctrinæ Christianæ contrariam futuram: adeò vt ne nomen quidem, seu professionem huius externam, Antichristus admissurus sit: sed publicè disertis verbis eandem abnegaturus, eiusq; exercitium vniuersum, & nominatim *iuge sacrificium*, h. e. Missam, aboliturus; imò seipsum pro Deo omnibus adorandum propositurus, nec vllum alium Dei cultum permissurus sit.

Argumenta potissimum tria afferuntur.

1. Ducitur ex Daniel. 11. vbi Antichristus, sub typo *Antiochi* descriptus, *Deum maiorum suorum contempturus*, omnemque veterem Religionem, & speciatim quidem *iuge sacrificium*, aboliturus esse dicitur.

2. Petitur ex 2. Thess. 2. vbi de filio illo *perditionis* asseritur, quod *supra omne nomen seipsum elaturus*, & *in templo Dei, tanquam Deum, sese ostentaturus sit*; ac proinde Christianam doctrinam publicè aboliturus.

3. Sumitur ex 1. Iohan. cap. 2. vbi Antichristus negaturus esse dicitur, *Iesum esse Christum*; ac proinde Patrem simul & filium reiecturus, &c. Porro quum Romani Pontifices, neq; Christum, neque Deum abnegent; sed potius fidem Christianam operosissimè colant, & sacrificium iuge constanter retineant: hinc consequi videtur, eos Antichristi nomine nequaquam onerandos esse.

8. *Nota, de miraculis.*

Octava nota est, de *miraculis* Antichristi: cuiusmodi & multa, & stupenda, sed tamen fallacia, eum editurum esse, passim in Scripturis asseritur: nempe Matthæi 24. item 2. Thess. 2. & Apocalyps. 13. &c. Vbi etiam *ignem de celo in terram deiecturus*, & *partem aliquam stellarum inde detracturus*, aliaque eiusmodi signa patraturus esse dicitur; adeò vt omnes terræ incolæ eum adoraturi sint, &c. Quæ nota Romanis Pontificibus hactenus minimè conuenire videtur: vt qui miracula non admodum iactare soleant; aut, si qua in medium afferunt, ea minimè fallacia, aut illusoria esse, satis ostendant.

Nota 9. De bellis & persecutionibus.

Nona & postrema conditio est, de *potentia* siue regno, deq; *bellis*, & *persecutionibus*, quas Antichristus aduersus omnes penè Reges, ac populos; sed imprimis aduersus *Sanctos*, h.e. *Christianos*, ita instituet, vt in suo exercitu inter alios *Gogum & Magogum*, h.e. *Scythas*, aliosque *barbaros*, habiturus sit: quæ tamen ipsius potentia & crudelis dominatio, non nisi *tres annos & dimidium*, & omnino quidem immediatè ante finem Mundi, duratura sit, &c.

Argumenta afferuntur ex Daniel. cap. 7. & 11. item Ezech. 38. & 39. Denique Apocal. 13. & 20. vbi inter alia, maximæ cuiusdam potentia, quam Antichristus habiturus sit; itemque summæ tyrannidis, quam aduersus omnes, præcipuè verò contra sanctos, exerciturus sit; Denique certi cuiusdam temporis, quo præcisè regnaturus sit (quod aliquando per 42. menses, aliquando per tempora, & tempus, & dimidium temporis, h.e. $3\frac{1}{2}$ annos, exprimitur) apertam mentionem fieri videmus, &c. Hæc autem quum Romano Pontifici minimè congruant, Antichristi nomine nequaquam insigniendus esse videtur.

RESPON-

RESPONSIO AD HAS OBJECTIONES.

CÆterum Evangelici pleraque hæc capita, quæ de *Antichristo Iudaico* hactenus à Bellarmino proposita fuerunt, præsertim verò *secundum*, & *tertium*, & *quintum*, & *sexturn*, planè falsa esse contendunt: sed reliqua tamen, si commodè explicata fuerint, ad *Antichristum*, tum in genere, tum in specie sic dictum, referri posse non negant. Itaque in summâ respondent, partim *principii petitionem*, partim *figura dictionis*, aut *homonymie*, aut similem aliquam fallaciam, in superioribus notis, earumque argumentis, occultari. Illam, quatenus aut eiusmodi qualitates Antichristo tribuuntur, de quibus reuera nihil in Scriptura traditur; aut ea crimina Romano Pontifici inesse negantur, quæ tamen eidem inesse, ex doctrina simul & vita ipsius, evidenti-
tissimè demonstrari possunt. Hanc, quatenus obscura & figurata quædam S. Scripturæ dicta in alienum sensum, contra totius S. contextus *analogiam*, detorquentur; & peculiaris quarundam vocum, ac phrasæ *emphasis* parum attentè consideratur: prout ex singulorum locorum accuratâ inspectione, quæ hîc nimium prolixa foret, manifestum esse potest. Denique tota de re sic distinctè statuunt, *Antichristum in genere*, esse quemuis hæreticum Impostorem, siue Pseudoprophetam, qui Christo eiusque doctrinæ, siue palàm & apertè; siue rectè & obliquè, sese opponit; & *Iesum Nazarenum*, si non verbis, saltem re ipsa, *Christum*, h. e. Regem, Pontificem, & Prophetam nostrum vnicum, esse negat. In specie verò plures *Antichristos* esse asserunt, quorum alii aliis ut ætate priores vel posteriores, ita & malitia magis vel minus inquinati sint: ita ut tandem in hoc ordine vnus aliquis *singularis Antichristus* excellat, vel saltem excellere possit; qui, videlicet, sub nomine Christi, quam maximè Christum oppugnet, eiusque proprium honorem, & officium ad se transferat. Quo viroque, sed maximè posteriori, h. e. speciali sensu, *Romanum Pontificem* magnum illum Antichristum esse, constanter omnes Evangelici tradunt: sic tamen, ut, qui circumspectius hac de re differunt, alium adhuc aliquem, siue ex ipso Pontificum ordine, siue ex aliquaquam simili factione, oriturum esse, cui omnes Antichristi conditiones, quasi *κατ' ἐξοχὴν* conueniant, admodum probabile esse concedant. Et de his quidem pro ratione huius compendii, iam satis dictum videtur. Plura si quis desiderat, videat loca in Antidoto citata, præsertim Zanchium in Commentariis ad 2. Thessal. 2. & Beumlerum de Romano Antichristo, &c.

AD THESIN VIII. DE SPIRITV ALI POTESTATE

Pontificis, in diiudicandis fidei Controuersis.

Contra dictatoriam hanc Pontificis auctoritatem, nullo iure diuino, sed merâ usurpatione, ac consuetudine humana inductâ, suprâ satis multa diximus: tum ad primam generalem Controuersiam, vbi de auctoritate, & mediis interpretandi S. Scripturam, siue de Iudice, & norma Controuersiarum, egimus; tum paulò antè, ad initium huius tertie Controuersie, vbi de vera Monarchia Ecclesie, contra fictitium Papæ primatum, disputauimus. Namque hoc in summâ probauimus, nec Romanum Pontificem, nec Concilium vllum, ex ordinariis Episcopis collectum, nec Principes seculares, nedum priuatos homines; sed solum Christum, siue Spiritum sanctum, in Scripturis apertè loquentem, pro supremo isto Controuersiarum fidei Iudice, atque infallibili SS. Scripturarum interprete, agnoscendum esse. Quare ne hoc loco actum agere videamur, satis erit, si & rationes pro nostra sententia, & simul contrariorum argumentorum solutiones, in locis modò citatis abundè reperiri, obseruauerimus.

Interim præcipua Bellarmini argumenta, pro suprema hac Pontificis in spiritualibus potestate, obiter notanda sunt.

1. est, Quia in V. T. Leuiticus Pontifex eandem potestatem habuit, atq; exercuit: vti videre est in primis Deuter. 17. vbi omnes iubentur in sententia Sacerdotis, aut Iudicis acquiescere, &c.

2. Quia in N. T. Petrus Apostolus) ac proinde etiam successores eius) eandem potestatem à Christo accepit: vti probatur ex cap. 21. Iohan. nempe ex illis verbis: *Pasce oues meas*, &c. item ex Matth. 16. *Tibi dabo claues*, &c.

3. Quia Patres eandem potestatem Romano Pontifici semper attribuerunt: sicut ex testimoniis suprâ ad thesin 4. citatis apparet, vbi de successione Romani Episcopi in primatum Petri agitur.

4. Quia nec Episcopi seorsim considerati, nec Concilia, siue Episcopi simul in Conciliis collecti, nec principes seculares, nec denique priuati spiritus supremum hoc iudicium exercere possunt. At verò absurdum esset, nulum esse visibilem in Ecclesia iudicem, qui Scripturas, alioquin obscuras, & à variis variè explicari solitas, ita interpretari possit, vt omnis tandem Controuersia cesset, &c. Ergo necesse est; Pontificis hanc potestatem propriam esse, &c.

Responsio ad obiectiones istas haberi potest ex locis paulò superius indicatis. Itaq; tautologiam hîc vitabimus.

AD THE-

AD THESIN IX. X. XI. DE INFALLIBILI IUDICIO

Pontificis, & privilegio Ecclesie Romanæ.

NEc Pontificem, nec Ecclesiam Romanam, habere privilegium nunquam in Religione errandi; sed contrà, & illum, & hanc, non minus, quàm alios homines, aut Ecclesias particulares, erroribus obnoxios esse, non obstante etiam legitima ipsorum vocatione, his rationibus demonstramus.

1. Constat in V. T. *Aaronem*, eiusq; successores, non semel in Religione graviter errasse: quorum tamen externa vocatio legitima fuit. Exempla complura vide Exodi 32. item 2. Reg. 15. & Malach. 2. Et Hagg. 2. In primis autem vide exempla Pontificum & Scribarum tempore Christi & Apostolorum. Ioh. 9. & 11. & 18. item Actor. 4. & 5. & 7. & 22. & deinceps: ubi de *Hanna*, *Caiapha*, *Anania*, &c. agitur. Ergo & nostri Pontifices in Religione errare possunt.

2. Constat etiam in N. T. *Petrum Apostolum*, quamvis extraordinariè vocatum, & Spiritu S. copiosè donatum, in causa Religionis tamen aliquando aberrasse: vide Matth. 16. & 26. Item Ioh. 13. & Actor. 10. item ad Galat. 2. &c. Vnde apparet, ordinarios verbi ministros, quales Episcopi Romani sunt, nullo planè non errandi privilegio instructos esse; sed multò citiùs ac faciliùs, quàm illum, errare posse.

3. Similiter constat, in V. simul & N. T. *particulares Ecclesias*, quantumvis ab Apostolis, aut Prophetis plantatas, aut instauratas, sæpè turpiter in Dei cultu, seu negotio Religionis errasse. Exempla sexcenta passim obuia sunt. Vide obiter Exodi 32. &c. Num. 21. &c. item Apoc. 2. & 3. totis. Sic 1 Cor. 10. & 11. & 15. Gal. 1. & deinceps. Neq; vlla ratio dari potest, cur *Ecclesia Romana*, eiusve Episcopus, ab hac communi omnium hominum conditione prorsus eximi debeat, nisi principium apertè petatur.

4. Incredibile est, *Spiritum S.* continenter illis assistere, eosq; in omnem veritatem ducere, quorum vniuersa vita multis flagitiis contaminata est: qualis fuit hætenus vita multorum Pontificum, & totius diœceseos Romanæ, fatentibus ipsis Aduersariis. Vide in primis *Platinam*, &c. de vitis Pontificum. Quum enim *spiritus ille veritatis* iis tantum sit promissus, qui verè in Christum credunt, Deumq; in vera fide inuocant: & nominatim in Scripturis asseratur, non habitare hunc spiritum in corpore peccatis subdito; item Mundum, h. e. homines mundanos seu profanos, spiritum illum accipere non posse: profectò absurdum fuerit, spiritum istum impuris, & flagitiosis hominibus attribuere, atque adeò veluti captivum mancipare. Vide Ioh. 14. & 15. & 16. item in 1. Ioh. 2. item Sapientiæ 1. & alibi passim.

5. & postremum. Constat, tum ex historiis Ecclesiasticis, tum etiam ex Aduersariorum Confessionibus, quosdam *Romanos Pontifices*, non modò in fide graviter errasse, sed etiam interdum omnem fidem penitus abnegasse.

& sese inuicem aliquando palàm damnasse, &c. Sic enim (vt de multis pauca obiter afferamus) *Papa Zepherinus*, Montani hæresin approbavit, teste Tertulliano contra Marcionem. *Marcellinus* idolis sacrificauit, scilicet metu mortis ad hoc adactus, teste Eusebio. *Liberius* fuit Arianus, itemque *Felix* secundus, teste Hieronymo in Chronico, & in Catalogo Scriptorum Ecclesiast. *Vigilius* fuit Eutychianus. *Honorius* primus fuit Monotheleta, fidente Melchiorre Cano in locis communibus lib. 6. Sic *Stephanus* Sextus damnauit omnia acta *Formosi*, antecessoris sui: Contra *Iohannes* nonus damnauit acta Stephani: Et rursus *Sergius* tertius acta Iohannis Noni, & Formosi, teste Platina. Item *Silvester* secundus fuit Necromanticus, & tandem à Diabolo turpiter occisus, teste Martino Polono. Sic *Gregorius* septimus, teste Cardinale Bennone, omnium scelestissimus, ac prorsus Atheus fuit. Similiter *Celestinus* tertius palàm hæreticus appellatur ab Alphonso lib. 1. de hæreticis, cap. 4. Sic *Iohannes vigesimus secundus* à Schola Parisiensi hæreseos conuictus est, quòd negaret animarum immortalitatem, &c. Denique *Iohannes vigesimus tertius*, in Concilio Constantini, sess. 11. palàm dicitur futuram vitam abnegasse, &c. Porro, licet ad hoc argumentum Bellarminus prolixè respondeat, & per singula capita, singularia quædam Pontificum errata excusare studeat: aqua tamen ipsi hæret, vt dicitur: & res ipsa planissimè docet, non paucos Pontifices, tum in fide grauiter errasse, tum prorsus impios ac sceleratos fuisse: adeò vt ne ipsi quidem Pontificum adultores id dissimulare possint.

O B I E C T I O N E S.

Bellarminus tamen suprà-dictum Pontificis, & Ecclesiæ Romanæ priuilegium, his argumentis astruere conatur.

1. Quia Christus Luc. 22. pro *Apostolo Petro*, & consequenter pro eius successoribus, orauit, ne fides eorum vnquam deficeret, &c. Quæ precatio sine dubio perpetuò efficax est; eoque pontifices ab errore immunes reddit.

2. Quia in Vet. T. *Leuiticus Pontifex*, simile non errandi priuilegium habuit: prout Exodi 28. significatum fuit per *Urim & Thummim*, quæ Pontifex ille propterea in pectore suo gestabat, vt doctrinam & veritatem ibidem perpetuò habitare ostenderetur. Ergo nunc quoque in Pontifice N. Test. id ipsum locum habere debet: quippe qui illo Leuitico longè præstantior sit.

3. Quia secus tota Christi Ecclesia in fide errare posset; vt quæ ductum ac regimen Pontificis, tanquam sui capitis, sequi tenetur: quum tamen ipsa sit veritatis columna ac fundamentum. 1. ad Tim. 3. & à Spiritu S. in omnem veritatem ducatur, Ich. 16. Ergo, &c.

4. Porro pro Romanæ Ecclesiæ prærogatiua vnicum hoc argumentum adducit, quod *ipsa Cathedra* Pontificis tot iam seculis in illa Ecclesia veluti defixa fuerit: ac proinde minimè probabile sit, eam Ecclesiam in fide errare posse. Interim concedit, Cathedram illam fortassis aliò transferri posse: sic tamen, vt Romana diœcesis illo priuilegio nunquam destitueret.

RESPONSIO.

VERùm ad has obiectiones Aduersarii ita respondemus: In *primâ* potissimum agi de fide iustificante, quæ Electorum propria est; vel saltem de personali priuilegio Apostoli Petri, quod cum aliis communicari non potest. Itaq; hic duplicem a syllogistia occultari. In *secunda* notari quidem officium Sacerdotis, h. e. qualis esse debeat: non tamen absolutum promissum contineri, siue non significari, qualis perpetuò futurus sit. Itaq; in hac etiam obiectione fallaciam consequentis latere. In *tertiâ* principium manifestè peti, respectu capitis illius fictitii, de quo suprâ satis actum est. Denique in *quartâ* obiectione, quæ priuilegium particularis Ecclesiæ Romanæ concernit, nihil rationis inesse; sed inanem principii petitionem contineri: quemadmodum hætenus ipsa experientia satis superq; ostendit.

AD THESIN XII. DE COACTIVA PONTIFICIS POTESTATE, in legibus ferendis & exequendis.

NOstri cōcedunt quidem, legitimos Ecclesiæ Pastores, siue potius ipsas Ecclesias, potestatem aliquam habere Dei verbum promulgandi; deq; rebus externis, siue ritibus adiaphoris, aliquid constituendi; itemq; manifestos peccatores disciplinâ Ecclesiasticâ coercendi, h. e. vel excommunicandi, vel à Cœnâ Dominicâ suspendendi; eamq; potestatem ipsi Ecclesiæ fatentur à Christo datam esse, &c. Sed nouas aliquas leges, in conscientia verè obligantes, siue necessariò ad fidem, vel vitam Christianam pertinentes, ab Episcopis vllò diuino iure constitui posse: aut aliam cogendi potestatem, quàm quæ modò dicta est, iisdem concessam esse; aut deniq; maiorem hac in parte Romani Pontificis, quàm aliorum Episcoporum, auctoritatem esse; hoc demum illud est, quod constanter pernegamus.

Argumenta igitur pro nostra antithesi hæc afferimus:

1. est: Quia quæcunq; ad *fidem*, vel *vitam* Christianam necessariò pertinent, ea *solus Deus*, siue *Christus*, suo vnus iure instituere potest; eaq; omnia sufficienter in Dei verbo patefacta sunt. Vide Ezech. 33. Matth. 17. & 23. & Iacobi 4. Item Deut. 4. & 12. &c. Quæ loca iam antè in primâ generali Controuersia pro sufficientia S. Scripturæ, & suprema eiusdem auctoritate, citauimus.

2. Quia conscientia nostra à *ceremoniis legalibus*, licet in V. T. ab ipso Deo institutis, per Christum liberatae sunt; & proinde multò magis immunes sunt ab *hominum constitutionibus*. Immo etiam hæc prorsus in Dei verbo damnantur, quatenus in negotio Religionis nimium urgentur, & præsertim si opinio necessitatis accedat: adeò ut ne saluam quidem conscientiam eastunc admittere possimus. Vide Matth. 15. ad Galat. 4. & 5. ad Coloss. 2. &c. ubi de *Traditionibus humanis* agitur.

3. Quia *summi* etiam *Sacerdotes* non rarò leges quasdam impias, & verbo Dei contrarias, aliquando tulerunt: quibus proinde, neq; simpliciter, neque semper obediendum esse patet. Vide 2. Reg. 16. & 17. Item Matth. 15. & 23. item Ioh. 9. & 11. & passim alibi. Ergo nostris idem accidere potest.

4. Quia ne ipsi quidem *Apostoli* leges vniuersales, ac perpetuas, suam ipsorum auctoritate tulerunt; verum consilia sua manifestè semper à præceptis Domini distinxerunt: immò quæ nonnunquam in rebus adiaphoris ad tempus ordinauerant, ea deinde, causis ac circumstantiis immutatis, sensim aboleri passi sunt. Vide in 1. Corinth. 7. & 11. & 14. Item Actor. 15. & 21. &c. Ergo nostri Pontifices multò minus auctoritatem illam sibi arrogare debebant.

5. Quia *conscientia* ad forum solius Dei pertinet; nec verè & spiritualiter, nisi verbo Dei, eiusq; auctoritate, cogi potest. Ita ut homines extra vel præter Dei verbum, nullam nobis imperandi, vel nos cogendi, potestatem habeant, videlicet in negotio Religionis, &c. Vide in 1. Corin. 3. *Omnia vestra sunt*, &c. & cap. 7. *Precio emti estis, Ne fiat is serui hominum*, &c. Item in 2. Cor. 1. & 4. *Non dominamur fidei vestrae*, &c. Sic Gal. 1. & passim alibi.

6. Quia *Patres* ipsi pro hac conscientia libertate, aduersus seruilem illam Ecclesiae subiectionem, ac spirituales præsulum tyrannidem, sæpenumero strenuè pugnant: v. g. *Cyprianus* in epistolis passim: item *Hieronymus* in Commentar. super Matth. cap. 23. & ad Titum 1. Et *Augustinus* passim, præsertim in epistola 119. & alii passim alibi. Vide suprà ad primam Controuersiam de S. Scriptura.

OBIECTIONES.

Contrariae Bellarmini rationes hæc ferè sunt, quib⁹ coactiuam Papæ potestatem astruere conatur.

1. Quia *Sacerdos* in V. T. eandem potestatem & habuit & exercuit: prout Deuteron. 17. videre est. Vbi etiam *occidi iubentur, qui Sacerdotibus non obtemperauerint, iuxta legem pronunciantibus*. Ergo etiam in Pontifice N. T. agnoscendum debet.

2. Quia *Petro*, & reliquis *Apostolis*, eadem potestas à Christo data fuit: sicut Matth. 16. Luc. 10. Iohan. 20. & 21. apparet. Vbi *Apostoli*, & ipse *legatus Christi*.

*Christi, à nobis audiri iubentur: iisque potestas soluendi & ligandi, itemque Ecclesi-
am regendi, h.e. leges ferendi & exsequendi conceditur, &c.*

3. Quia iidem *Apostoli* potestatem istam de facto exercuerunt: prout Act. 15. item 1. ad Cor. & in 1. Tim. 3. & 5. videre licet. Vbi leges quasdam, siue Canones, de ceremoniis in Ecclesia obseruandis, item de modo orandi, de bigamis non ordinandis, aliisque eiusmodi rebus, constituerunt. Ergo nostri Pontifices eandem etiam nunc iure vsurpant.

4. Quia *præpositis* nostris, siue Episcopis, etiam propter honorem Dei, & salutem nostram simul & aliorum, siue propter conscientiam, obedire iubemur. Vide Hebr. 13. & ad Rom. 13. &c. Hæc verò obedientia sine subiectione Auditorum consistere non potest; vt neque sine potestate spirituali Episcoporum immorigeros puniendi. De quâ etiam in 1. ad Corinth. 4. & 5. Item in 2. ad Thess. 3. videre licet: vbi Apostolus virgam minatur inobedientibus, &c.

5. Quia *Patres* eandem hanc potestatem in Episcopis, ac præsertim in Romano Episcopo, agnoscunt; eamque non semel ipsi in Conciliis exercuerunt aduersus hæreticos, &c.

6. Quia *lex Evangelica* nimium generalis est; & proinde per determinationem præsulum, siue Episcoporum, maximè Pontificum, ad populares circumstantias, siue speciales casus, accommodari debet. Id quod sine potestate coactiua fieri non potest. Ergo, &c.

RESPONSIO.

CÆterum ad has Bellarmini *Obiectiones* respondemus: In omnibus illis partim falsum assumi, partim fallaciam consequentis admitti. Nam nec Sacerdotes Vet. Test. nec ipsi Apostoli, nec antiquiores Ecclesiæ Patres, potestatem hanc coactiuam, quam Aduersarii intelligunt, vnquam vsurparunt. Ita vt 1. & 2. & 3. & 5. obiect. principium petant. Deinde in iisdem, vt etiam in 4. & 6. assyllogistia latet. Neque enim sequitur, idem nostris Episcopis licere, quod Apostolis olim fortassè licuit. Et præterea longè aliud est, ritus aliquos, ad *disciplinam* pertinentes, instituere, aut Scripturam in Conciliis interpretari, & controuersias ex ea decidere; aut denique disciplinam Ecclesiasticam exercere: quod totum sacri ministerii est: aliud verò, leges siue canones de fide, aut vita Christianorum, propriâ auctoritate sancire, earumque violatores & transgressores pro arbitrio punire; quod spiritualis tyrannidis est. Omnis autem quæstio nostra de hac posteriore, non de illa priore potestate, hoc quidem loco, instituta est.

AD THESIN XIII. DE JURISDICTIONE PONTIFICIS in alios Ecclesiasticos, tanquam ipsi necessario subiectos.

Concedunt quidem Evangelici illam immediatam Apostolorum vocationem, de qua satis ex Dei verbo constat. Sed Romanorum Episcoporum successionem, in vniuersam Apostolorum prærogatiuam, minimè agnoscunt. Et præterea reliquos Episcopos, siue ab Apostolis, siue ab Ecclesia vocatos, suam iurisdictionem ab eodem Christo habere asserunt, à quo, videlicet, prædecessores illorum eandem habuerunt: licet interim mediante hominum ministerio ista iurdictio ipsis deferatur. Itaque vno verbo negant, Episcopum Romanum in alios Ecclesiasticos vllam iurisdictionem à Christo accepisse.

Argumenta hæc sunt.

1. Quia Act. 20. Ordinarios etiam Episcopos à Spiritu S. constitutos esse legimus, ad pascendum Ecclesiam Dei, &c. quod ipsum etiam in 1. Petri 5. non obscure docetur.

2. Quia ad Ephes. 4. item 1. ad Cor. 12. Christus ipse Ecclesiae suæ dedisse dicitur, non modò Apostolos, Prophetas, & Euangelistas, verum etiam ordinarios Pastores & doctores, &c.

3. Quia tum paritas Apostolorum, tum ratio successionis, omninò exigat, vt omnes verbi ministri à solo Christo, vtpote S. ministerii auctore, iurisdictionem suam non minus, quàm ipsi Apostoli obtineant, Vide loca iam modò citata.

4. Quia Patres fictitiam illam Monarchiam, & quæ independet, subordinationem suprà dictam, minimè agnoscunt: verum vti ordinem, ita & iurisdictionem omnem, à solo Christo manare docent: & ius eligendi ministros, vti & deponendi, non vni alicui Pontifici, sed toti Ecclesiae, seu Presbyterio, Ecclesiam repræsentanti, ascribunt: sicut ex locis, ad thesin 12. paulò superius allegatis, euidenter apparet. Ergo non à Papa, sed à Christo potestatem hanc deriuari credendum est.

Contrariæ Bellarminirationes pro Papæ excellentia hæc sunt:

1. Quia soli Apostoli immediatè à Christo vocati leguntur: quibus deinde in hac prærogativa Romani Pontifices successerunt. Vide Luc. 6. & Act. 1. & ad Gal. 1. &c. Reliqui verò ministri, siue Episcopi, ab Apostolis electi dicuntur, Act. 14. ad Tit. 1. & passim alibi. Ergo hi potestatem suam à Pontificibus adipisci solent.

2. Quia Num. 11. legimus, *portionem quandam Spiritus S. à Mose in septuaginta Iudices derivatam fuisse*: quo ipso significatur, potestatem Ecclesiasticam ab vno capite incipere, & ad alios deinde Episcopos descendere. Ergo, &c.

3. Quia

3. Quia *Monarchia* Ecclesiæ talem subordinationem omnino requirit, quâ potestas inferiorum ad vnum supremum idemq; visibile caput reuocetur. Vide suprà thesi 1. de Monarchia.

4. Quia *Patres* eandem hanc subordinationem agnoscunt; præsertim *Cyprianus* in lib. de vnitæte Ecclesiæ; vbi *cathedram Petri comparat radici, fonti, capiti, Soli*, &c. ad significandum, videlicet, omnem Ecclesiasticam potestatem, ex illa principali sede ortam, ad alias sedes quasi defluere & propagari.

SOLVTIO.

Verum ad has *obiectiones* ita respondemus. Ad 1. neque Apostolos suo ipsorum nomine quenquam vocasse ad verbi ministerium; neque Romanos Episcopos illorum veros ac legitimos successores esse. Ad 2. Mysticam illam significationem de spiritu Mosis, &c. aut planè fictitiam, aut saltem incertam esse: neque Pontifices hac in re quidquam cum Mose commune habere. Ad 3. Vt monarchia vera tantum respectu Christi in Ecclesia locum habet, ita & subordinationem sese habere. Ad 4. Cyprianum hoc ipsum velle, quod modò diximus; nec quidquam aliud: quippe qui alioquin apertè tibi contradiceret: sicut ex locis ipsius iam modò indicatis manifestum est. Plura de eodem hoc argumento vide apud Scriptores Evangelicos, in Antidoto citatos: & fundamentum Pontificiæ thesæ, nempe fictitiam Papæ Monarchiam, de qua suprà vidimus, semper ob oculos propositam habere: quippe quo euerlo, etiam ædificium hoc corruere necesse est.

AD THESIN XIV. ET XV. DE TEMPORALI POTESTATE Pontificis.

Romanum Pontificem neque totius orbis terrarum, neque orbis Christiani Dominum esse, immò nullam habere directam potestatem in rebus temporalibus, Bellarminus ipse vnà nobiscum, contra *Canonistas*, his sequentibus argumentis euincit: quæ nos etiam pro nostris hoc loco agnoscere volumus.

1. Quia *Apostolo Petro* tantum oues Christi ad pascendum commendatæ fuerunt. Iohan. 21. Non igitur extranei, siue infideles, ad regendum eidem sunt à Christo commissi: prout in 1. Cor. 5. amplius videre licet, vbi potestas Ecclesiæ tantum ad ciues Ecclesiæ restringitur.

2. Quia *idem Apostolus* clauēs regni cælestis, non autem regni terrestris, à Christo accepit, Matth. 16. Ergo, &c.

3. Quia *omnes Apostoli* iussi sunt Cæsari dare, quod Cæsaris est: itē seculari potestati, etiam propter conscientiam obedire, Matth. 22. & ad Rom. 13. Ergo, &c.

4. Quia *Christus* disertè testatus est, regnum suum non esse de hoc mundo, Iohan. 18. Ergo nec vicariis suis regnum mundanum tradidit, &c.

5. Quia *idem Christus* nullam habuit, vel usurpauit, temporalem iurisdictionem, puta neque hæreditariam; neque iure electionis, neque iure belli acquisitam; nec denique speciali aliquo Dei dono sibi datam: quippe qui omnem eiusmodi potestatem, sibi etiam oblatam, fugit & recusauit: prout Luc. 12. & Ioh. 6. videre est. Ergo, &c.

6. Quia *Veteres Episcopi*, & Pontifices Romani, semper agnouerunt, se Regibus & Principibus huius mundi, in rebus temporalibus, iure subiectos esse: quemadmodum inter alios *Ambrosius* de Basilicis tradendis ultro fatetur. Atque huc pertinet hymnus ille *Sedulii*:

*Hostis Herodes impie
Christum venire quid times?
Non eripit mortalia,
Qui regna dat caelestia, &c.*

In summa: nullum temporale dominium Episcopo Romano, aut cuiquam alii, à Christo directè & per se datum esse, aduersarius ultro confitetur.

CAVTIO ET CENSURA.

IN hac igitur Thesi generatim accepta, h. e. limitatione illa directi domini, &c. omissa, Evangelici omnes Bellarmino assentiuntur: præsertim quum nominatim agnoscat, illa Scripturæ testimonia, quæ vulgò ab aliis Papistis, ad temporalem Pontificis potestatem confirmandam; adduci solent, prorsus impertinenter citari: cuiusmodi, inter alia, sunt illa; Matth. 28. *Data est mihi omnis potestas, &c.* Et Luc. 22. *Ecce hic duo gladii, &c.* Interim ex progressu sequentis disputationis perspicuè apparebit, hanc primam thesin tantum Dicis causa, siue ad simplices fallendum, à Bellarmino propositam fuisse: ne, videlicet, primo statim aspectu fœditas seu turpitudine sententiæ Papisticæ conspiciatur: quippe quæ reuera prorsus eadem est cum sententia superiorum Canonistarum: nisi quod non nihil interpolata, & quasi fuco quodam circumlita est. Res enim tandem eodem redit; siue *directè* (quod faciunt ingenui Papistæ) siue *indirectè* (quod faciunt Iesuitæ) supremum orbis vniuersi, in primis verè Christiani, dominium, seu suprema potestas in rebus secularibus, Romano Pontifici attribuatur; sicut mox plenius intelligemus.

ALIA ARGVMENTA.

ITaque temporale dominium nullo modo, ne quidem indirectè, Romano Pontifici conuenire, his argumentis probamus.

1. Quia

1. Quia altera hæc Bellarmini thesis directè *contraria* est, adeoque tacitè *contradicit* primæ Pontificiorum thesi, omnibusque testimoniis, & rationibus, in ea prolatis. Siue enim obliquè & quasi per cuniculos, siue directè & apertè, Pontifex totius Christiani orbis Dominus constituatur; Certè hoc dominium spirituali regno Christi, & officio ministrorum verbi proprio, & toti denique Christianæ Religioni, quatenus officia Christi, simul & Ecclesiæ ministros describit, prorsus aduersatur.

2. Quia thesis hæc *diuersas*, imò *contrarias*, iurisdictiones temerè confundit; idque sub pretextu pietatis & Religionis; contra quàm ad Rom. 13. & in 1. Petri 2. item in 1. ad Cor. 12. ad Ephes. 4. ad Hebr. 13. & passim alibi, facere iubemur. Vt enim temerarium atque impium esset, si *Principes* idcirco se *spirituali* iurisdictioni eximerent, quia temporalem iurisdictionem ipsi obtinent: ita pariter iniustum & tyrannicum est, *Episcopos* prætextu Religionis *secularem* potestatem usurpare, & iugum Magistratus politici excutere velle. Ergo nec directè, nec obliquè id fieri debet.

3. Quia *Veteres Ecclesiæ doctores*, ad vnum omnes, atque ipsi etiam Romani Pontifices, saltem ad septimum vsque seculum, spirituali tantum iurisdictione contenti fuerunt; nec huius prætextu temporalem vnquam exercuerunt. Imò disertè, Ecclesiæ ministris eam à Christo interdictam esse, tradiderunt: sicut in Apologeticis scriptis *Tertulliani*, & *Iustini Martyris*, item in variis epistolis *Athanasii*, *Ambrosii*, *Augustini*, *Gregorii primi*, & aliorum videre est. Ergo indirectam hanc potestatem non agnouerunt.

4. Quia postquam vtraq; potestas à Pontifice usurpari cœpit, non pauci eam usurpationem acriter reprehenderunt: in primis *Bernhardus*, in libris de consideratione ad Papam Eugenium. Immo *Ecclesia Gallicana* superbam illam Extrauagantem epistolam, de maiestate & obedientia, &c. quæ incipit, *Unam sanctam*, &c. semper hætenus reiecit, eique pragmaticam sanctionem constanter opposuit. Vide & *Marsilium Patavinum*, & alios eiusdem notæ scriptores.

5. Quia ipsa *Experientia* iam seculis aliquot testata est, per hanc indirectam temporalis potestatis usurpationem, omnia in orbe Christiano *bellis*, & *homicidiis* repleta fuisse: nec ipsam vlllo modo ad Ecclesiæ salutem, sed planè ad eiusdem perniciem & vastationem spectasse. Ex quibus fructibus satis apparet, non *Christum*, sed *Diabolum* huius usurpationis auctorem esse: atque adeò hanc ipsam tyrannidis usurpationem perspicuum *Antichristi* signum esse: quemadmodum iam olim *Marsilius Patavinus*, *Dantes Aligerius*, *Franciscus Petrarcha*, *Laurentius Valla*, & plures alii viri doctissimi, in ipso etiam Papatu, palàm asseruerunt. Vide historias.

OBJECTIONES.

Objectiones Bellarmini, pro indirecto hoc Pontificis Rom. dominio, quasi quod à Christo rectè acceperit, hæ sunt.

1. Ducitur à politicâ, seu naturali ratione: quæ, videlicet, omnino postulat, ut *inferior potestas à superiore* pendeat, & dirigatur: quum per se iustum, & rationi consentaneum sit, ut minor potestas maiori sublit; contraque absurdum sit, superiorem finem per inferiorem, sibi subordinatum, non promoueri: sed impediri. Quare quum Pontifici suprema *spiritualis* potestas à Christo data sit, de qua superius actum est; videtur etiam, indirectè & consequenter, h. e. respectu huius subordinationis, eidem summa *temporalis* potestas à Christo attributa esse: saltem quatenus hæc ab illa in officio continenda est.

2. Ducitur ab absurdis consequentibus. Secus enim licebit malis Principibus multa in præiudicium Ecclesiæ perpetrare: puta, hæreticos fouere, Catholicos vexare, & persequi, &c. Item, Christiani sæpè cogentur infidelem Principem admittere: contra disertum Dei interdictum, Deutero. 13. & 17. &c. *Ubi infideles & Apostata deleri iubentur, & nominatim cauentur, ut populus Dei Regem aliquem è fratribus suis, h. e. fidelibus; non autem ex infidelibus eligat.* Hæc igitur mala ne quando eueniant, necesse est, supremum Ecclesiæ pastorem ea posse euertere, h. e. potestatem habere regibus omnibus imperandi, &c.

3. Ducitur ab exemplis *Pontificum in V. T.* Sic enim *Ioiada* Pontifex non modò creauit Regem *Ioas*, sed & Reginam *Athalia* ab officio remouit. 4. Reg. 11. Item Pontifex *Azarias* Regem *Uzziam*, sacrificare volentem, non modò reiecit, sed & septrâ percussit. 2. Paralip. 26. &c. Ergo idem ius Pontificibus est in N. T. ut qui illis longè sint digniores.

4. Ducitur ab exemplis *Veterum Episcoporum*, ac *Pontificum*, de quibus in historiis Ecclesiasticis agitur. Nam *Ambrosius* excommunicauit Imperatorem *Theodosium*; & vel inuitum in ordinem coegit. *Gregorius* secundus Imperatori *Leoni*, qui vulgò *Iconomachus* appellatur, vectigalia ab Italis solui prohibuit. Immodò *Zacharias* Pontifex *Childericum* Regem Galliarum deposuit, eiusque loco *Pipinum* Regem creauit. Et *Leo* tertius, imperium Romanum à *Græcis* ad *Germanos* transtulit; eoque nomine etiam nunc Imperatores, tanquam vasallos, sibi obnoxios habet. Et *Gregorius* quintus, constitutionem de septem Principibus Electoribus sua auctoritate sancit. Denique alii complures pontifices alios subinde Reges ac principes, etiam adhibitâ vi armatâ, de gradu deiecerunt, atque ita in ordinem coegerunt. Ergo potestas hæc legitima est.

5. Immodò

5. Immo *Reges Christiani* non nisi cum certâ pactione, seu pactione, inaugurari solent, quod, videlicet, scepra sua Christo subiicere, & sua omnia Ecclesiæ Christianæ, eiusque salutis, postponere velint; etiam sub pœna Regni amittendi, si contrâ fecerint. Hac enim conditione omnes Christiani in Ecclesiam recipiuntur, iuxta illud Christi Luc. 14. *Qui non renunciat omnibus, quæ possidet, non potest esse meus discipulus.* Ergo nulla fit illis iniuria, cum ad pactum hoc seruandum à Pontifice, tanquam capite Ecclesiæ, summa vi adiguntur, &c.

6. Denique *Petrus Apostolus* iussus est omnes Christi oves pascere, Iohan. 21. & proinde omnia boni Pastoris, siue Rectoris Ecclesiastici, officia erga ciues Ecclesiæ exercere: h. e. non tantum oves ipsas nutrire & fouere, sed & lupos abigere, atque, si aliter coerceri non possint, etiam occidere: immò etiam arietes, h. e. Reges & Principes tanquam gregis duces, seorsim recludere, si fortè reliquum gregem infestent: atque ita de salute omnium ouium, h. e. Christianorum, sollicitè cogitare. Vnde efficitur, officium Pontificis esse, Reges & Principes, si Christi Ecclesiam lædant, suaque temporali potestate abutantur, non modo excommunicare, seu spiritualiter punire; verum etiam ab officiis suis deponere, & regnis atque Imperiis priuare, &c.

SOLVTIO.

PORRò ad has Bellarmini rationes Nostri respondent: In primâ falsum assumi, dum asserit, *temporalem* potestatem ita *spirituali* subiectam esse, ut hæc illam, sicubi exorbitet, etiam externâ armorum vi, coercere debeat: quum huius tantum sit, verbo & disciplinâ Ecclesiasticâ corrigere; illius autem, gladio & externa vi compescere. Similiter in secundâ quoque falsum assumi, & quidem multipliciter: quasi scilicet, populus Dei bonâ conscientia principi infideli subiectus esse non possit: Aut quasi *Iudei* non sæpe Regibus infidelibus subiecti fuerint: aut quasi *Christiani* Iudæorum per omnia similes esse debeant: aut quasi denique Ecclesiam Christi in hoc mundo triumphare, ac non potius crucem Domini gestare, oporteat. In tertiâ, & principium peti, & aliena misceri: quum neque *Ioiada* id fecerit, ut Sacerdos, sed ut illius Regni consiliarius: neque solus id fecerit, sed ex optimatum, & populi totius consensu, neque *Azarias* vllam temporalem potestatem aduersus Vzziam exercuerit, sed tantum spirituale: Immo percussio illa Vzzie non humana, sed diuina & miraculosa fuerit. In quartâ ratione, excepto *Ambrosii* exemplo (quod de spirituali punitione tantum agit, eoque hîc prorsus alienum est) meras esse propriæ turpitudinis allegationes: quippe quæ *factum* tantum humanum, immò factum iniustum ac tyrannicum; non autem ius aliquod diuinum, de quo solo nunc quærimus, demonstrant.

Nam si *Pontifices* illi officii sui meminissent, nunquam his negotiis sese immiscuissent. Quanquam de *Translatione Imperii*, & *institutione Electorum*, infra ad Appendicem plura dicemus. In *quintâ* partim principium peti, partim Consequentis fallaciam admitti: quum neque *Christus* ista pactione Reges in Ecclesiam recipi iusserit; & longè aliud sit, omnia sua Christo & Ecclesiæ subiicere, idque vltro & animo spontaneo: aliud, inuito alicui res suas eripere, &c. Denique in *sextâ* easdem illas fallacias occultari: quum aliud sit Ecclesiam verbo *pascere*, ac disciplinâ spirituali regere, &c. (quod tantum ad Ecclesiæ ciues, quatenus & quamdiu tales sunt, pertinet) aliud autem, Reges & Principes, etiam inuitos, & ab Ecclesiæ communione alienos, imperiis ac ditionibus suis spoliare, ita vt temporalis Pontificum dominatio nullo iure subsistere possit.

AD THESIM XVI. DE DUPLICI EPISCOPORVM } V-
risdictione, spirituali & temporali.

Non quidem simpliciter Nostri prohibent, quo minus *Episcopi* secularem aliquam dignitatem obtineant; & non modò bona temporalia, Ecclesiis olim donata, per suos administrent; sed & politicis consiliis, præsertim grauioribus, puta in Comitibus Imperii aut Regni, &c. interdum adhibeantur. Interim Ecclesiæ sic expedire negant, nedum vt concedant ita fieri oportere, vt vtramque iurisdictionem, ordinariè & immediatè, Episcopi seu Pastores ipsi administrent. Quinetiam rectè facturos hos existimant, si neglectâ omni *temporali* iurisdictione, toti in spirituali munere docendi, & regendi Ecclesiam, occupentur: quod munus quum sit omnium præstantissimum, & simul grauissimum, cum seculari principatu, præsertim in N. T. simul consistere posse, non facilè concedunt.

Argumenta Nostrorum hæc ferè sunt.

1. Quia *Christus* ipse neque habuit, neque habere voluit, eiusmodi temporalem iurisdictionem, aut secularem principatum: sicut Luc. 12. Iohan. 6. & 18. videre licet. Ergo nec eius legati eam habere, aut affectare debent.

2. Quia idem *Christus* Apostolis suis, & consequenter omnibus Episcopis, disertè prohibuit, ne principatum in hoc seculo affectent; neque more Principum secularium hîc dominantur. Vide Matth. 20. & Luc. 21. &c. Ergo, &c.

3. Quia *Apostoli* ne quidem mensarum curam, vtpote Apostolicæ functioni parum congruentem, retinere voluerunt, sed Diaconis hanc curam commiserunt. Vide Act. 6. & in 1. ad Timoth. 3. & 5. &c. Ergo multò minus grauiora huius seculi negotia, cuiusmodi his principatibus semper ac necessariè annexa sunt, sibi imponi sustinuerunt. Quare nec Episcopi nostri hæc curare debent.

4. Quia

4. Quia tanta est pastoralis officii tum *dignitas*, tum *gravitas*, ut facile viri cordati solo illo contenti esse possint, ac debeant: quippe quod circa res præstantissimas versatur, & totum hominem requirit: immò ad quod ritè obendum, seu partibus omnibus implendum, pauci idonei reperiuntur: sicut tum ex re ipsa patet, tum passim in Dei verbo, præsertim in 2. ad Cor. 2. & 5. perspicuè videre est. Tantum abest, ut Episcopi vltro plura sibi onera accersere, seque huius vitæ negotiis implicare debeant: contra illud Apostoli in 2. Tim. 2. *Nemo militans implicatur huius vitæ negotiis*, &c. Ergo aut hanc, aut illam functionem abiiciant necesse est.

5. Quia antiquiores Ecclesiæ Patres, neq; vtramq; potestatem ipsi vsurparunt, neq; eorum temeritatem, qui vtramque illam vsurpare conati sunt, unquam approbarunt; immò hanc vsurpationem satis apertè damnarunt: sicut tum apud alios, tum nominatim apud *Augustinum* in multis epistolis, & apud *Gregorium M.* lib. 4. epist. 44. Et apud *Bernhardum* libr. 2. de considerat. ad Eugenium, &c. videre licet. Ergo, &c.

O B I E C T I O N E S.

AT contrà docet Bellarminus, & licitum esse, & omninò sic expedire, ut iidem sint Episcopi, & Principes seculares: nempe, ut sic nova quadam ratione temporalem Pontificis potestatem confirmet.

Rationes autem has affert.

1. Ducitur ab *exemplis* eorum, qui in V. T. Sacerdotes simul & Reges, siue Iudices simul ac Principes, fuisse dicuntur; qualis fuit *Melchisedech*, Genes. 14. Item *Noachus*, Genes. 6. Et *Abrahamus*, Genes. 14. & d. Item *Moses*, Exodi 18. & 40. Item *Eli*, & *Samuel*. 1. Samuelis 2. & 4. Deniq; *Macchabei* Principes, ex quorum familia duces simul & Sacerdotes prognati sunt. Ergo idem nunc quoque vtiliter fieri potest.

2. Quia *ambæ* istæ *potestates* non planè contrariæ sunt; sed subordinatæ, siue subalternæ: ac proinde ab eodem simul homine exerceri possunt: quum nihil vetet, eundem simul esse diuersis officiis ornatum, v. gr. Consiliarium simul & prætorem, &c.

3. Quia pii *Reges* ac *Principes* in historiis eo nomine laudantur, quòd Episcopis temporalem aliquam iurisdictionem, præsertim Episcopo Romano, donauerint: quales fuerunt Constantinus M. Carolus M. Ludouicus Pius, & plures alii Imperatores ac Reges Christiani. Porro quod isti cum laude sua donare, idem alii quoque decenter accipere & vsurpare potuerunt.

4. Quia *Experientia* satis testatur, nisi Episcopi principatum aliquem haberent, non posse eos multis in locis statum suum retinere, aut aduersus hæreticos consistere, præsertim in tantâ hominum malitiâ: sicut in Germaniâ, Belgio, & alibi videre est. Ergo utile est Ecclesiæ, ut coniunctio ista fiat, &c.

SOLUTIO.

PORRò ad has Bellarmini *rationes* quod attinet, certè perquam infirmæ ac friuolæ sunt. Nam quæ *exempla* in *primâ* ratione citantur, ea non modò V. T. propria; verumetiam extraordinaria ferè fuerunt, & in *solo Christo*, qui simul *Rex*, & *Pontifex* & *Propheta* noster est, compleri debuerunt: non autem in exemplum, vel inconsequentiam ab ordinariis N. Test. ministris trahenda sunt. In *secundâ* est fallacia partim accidentis, partim secundùm quid, &c. Et si enim hæ *duæ potestates* non simpliciter, nec quorumuis hominum respectu, pugnant: si tamen ordinariam Dei legem, & propriam N. T. conditionem, & vtriusque illius functionis grauitatem, & denique multiplicem hominum infirmitatem, spectes: hætenus certè non modò diuersæ, verumetiam aliquo modo aduersæ, vel contrariæ sunt: ita vt, nonnisi multiplici cautione adhibitâ, ab eodem homine suscipi, vel administrari possint. In *tertiâ*, & *quartâ*, fallacia consequentis varia est. Nam neque Principum illorum donationes, quæ quidem verè factæ fuerunt (nam *Constantini Magni* donatio, prout in corpore iuris Canonici describitur, planè commentitia est) satis prudenter institutæ fuerunt: præsertim posteriorum illorum puta *Caroli Magni*, & sequentium, &c. Neque donationes istæ necessariò vtriusque iurisdictionis assiduum exercitium (immediatum, inquam, & ordinarium) ipsis Episcopis attribuunt: & denique miseros esse oportet Episcopos, qui sine principatu seculari, siue absque opibus, & strepitu huius seculi, itemque absque armis & copiis bellicis, neque hæreticos debellare, neque gradum suum in Ecclesia retinere possunt: quum tamen *Apostoli*, & legitimi omnes eorum successores, absque mundanis illis præfidiis, & dignitatem suam conseruare, & hæreticos expugnare, & salutem Ecclesiæ longè lateq; propagare potuerint. Vide plura de toto hoc argumento apud Caluinum lib. 4. Institut. cap. 11. & apud Martyrem in Commentariis super 13. cap. ad Rom. Item apud Brentium in prolegomenis, &c. Vide etiam tractatum Marsilii Patavini, cui titulus est: *Defensor pacis*, &c. Et denique Brutum fulmen Hotomanni, itemque declamationem Laurentii Vallæ, de falsâ donatione Constantini Magni, &c. vbi hæc quæstio plenius explicatur.

AD THESIS XVII. DE TRANSLATIONE ROMANI
Imperii, an & quatenus auctore Pontifice facta sit.

HÆc Thesis ad superiores illas, præsertim 14. & 15. vbi de temporali Pontificis dominatione agitur, amplius illustrandum, ac confirmandum, velut appendix quædam adiicitur. Partes eius tres sunt, quarum singulas singulis libris Bellarminus explicat. Nos autem summam, & quasi medullam earum

earum extrahemus, ut saltem verus Controuersiae status, & simul utriusque partis argumenta praecipua intelligi possint.

I. PARS. DE TRANSLATIONE IMPERII à GRÆCIS
ad Germanos.

Summa igitur *primi* libri, seu *primae* partis, in eo consistit; An Romanum Imperium auctoritate Pontificis, & quidem solius Pontificis, à Græcis ad Germanos, seu Francos, translatum sit: videlicet, tempore *Caroli Magni*, qui circa annum Christi *octingentesimum*, primus solius Occidentis Imperator renunciatus fuit: item, si fortè factum est, utrum iure factum sit, & iure quidem diuino, nec ne. Bellarminus utrumq; affirmat, uti & plerique alii Papistæ. Nos utrumq; negamus.

Itaq; Thesi Pontificiae opposita est nostra Antithesis: eaq; duplex: utpote partim *factum*, partim *iure* ipsum respiciens. Nam ad *factum* quod attinet; non quidem negamus, magnam iam tum *Romani Pontificis* auctoritatē fuisse, tum in spiritualibus, tum etiam in temporalibus: & nominatim fate-mur, *Carolus M.* à Pontifice *Leone Tertio* Romæ solenniter inauguratum, h.e. coronatum, & vinctum; Deniq; palàm Imperatorem occidentis proclamatum fuisse, &c. Sed tamen Romanum Pontificem, vel *solum*, vel etiam *praecipuum*, huius mutationis, h.e. Imperii Translationis, auctorem fuisse, prorsus inficiamur: sicuti mox plenius intelligemus. Ad *iure* autem quod attinet, sententia nostra hæc est: Eriam si fortasse, per impotentiam, aut per con-niuentiam, Regum & Principum, Romanus Pontifex, vel solus, vel saltem praecipuus illius rei auctor extitisset; nullo tamen iure diuino, immò contra omne ius diuinum, id factum fuisse, &c. Quare de utroq; capite seorsim ex ordine videamus.

Argumenta Nostrorum pro *priore* capite, quod *factum* ipsum concer-nit, duo praecipua sunt.

1. Horum primum continet expressa *Historicorum* testimonia, qui ho-diernis Pontificiis hac in parte reclamant; quamuis & ipsi maximam par-tem Pontificii fuerint: quippe qui disertè testantur, *Carolus M.* partim a-perta *vi*, seu *iure belli*, vniuersam penè Italiam, & quasdam alias Occiden-tis prouincias, occupasse: partim verò à *Senatu populoque Romano*, itemque aliis *Italiae proceribus*, testandæ gratitudinis, & obseruantiae ergò, ad Impe-rii fastigium euectum fuisse, &c. Sic enim *Volaterranus* ait, lib. 3. Geogra-phiae: & *Polydorus Vergilius* lib. 4. de inuentoribus, cap. 10. & *Albertus Cran-zius*, lib. 2. Saxoniae cap. 8. & *Platina* in vita Leonis Tertii: Item *Antoninus*, E-piscopus Florentinus, in suo Chronico: & *Auentinus*, lib. 4. Annalium; Et *O-nuphrinus Panuinus*, in lib. Fastorum, & in additionibus ad Platinam, &c. Ad-de etiam *Sigebertum*, & *Blondum*, & *Alciatū*, & *Vuerbensem*, & plures alios.

Hi enim omnes, etsi non prorsus in omnibus circumstantiis narrandis consentiunt, in hac tamen summa pulchrè conspirant: quòd *Carolus*, posteaquàm multa passim armis occupasset, & *Saracenos* in Hispania, *Saxones* in Germania, ac *Longobardos* in Italia, &c. aliquot præliis superasset, tandem suffragiis omnium ordinum occidentis, ut qui iam Imperii Græcorum planè pertæsi essent, Imperator & Augustus appellatus fuerit: quòdque progressu temporis idem *Carolus* cum Imperatoribus Orientis hac de re amicè transegerit, &c. Immo quòd idem *Carolus M.* Imperium hoc valde affectauerit; & quum iam satis potens esset, ac plerosque ordines sibi obnoxios haberet, tandem ab *Episcopo Romano*, qui inter reliquos Occidentis Episcopos tum maximè emineret, & de quo ipse iam antè præclarè meritus fuisset, coronari voluerit, &c. Vnde illud *Viterbiensis* carmen extat:

*Carolus ut fungi voluit Diademate Mundi,
Pontificis summi manibus decreuit inungi, &c.*

Ergo, si fides historiis habenda est, Rom. Pontifex, neque vnicus, neque præcipuus huius mutationis auctor fuit.

2. Alterum Argumentum continet *inductionem* aliquot iuris titulorum, inter se minimè pugnantium; quibus vel singulis seorsim acceptis, vel omnibus simul coniunctis, Imperium occidentis à *Carolo M.* ita teneri potuit, ut nihil opus fuerit, eum à quoquam id dono accipere. Primum enim *iure belli* totam *Italiam*, aut saltem maximam eius partem, occupauerat: ac præterea totam *Galliam*, cum bona *Germania* parte possidebat: & iam pridem inter Senatores ipsos, seu patricios ciuitatis Romanæ, receptus fuerat: atque ita meritò, accedente omnium subditorum, & sociorum consensu, Imperator renunciati poterat. Deinde, constat ex historiis, *Clodouem*, Regem Francorum, cui postea suo tempore *Carolus M.* in regno successit, iam diu antè ab Imperatore *Anastasio* Augustum appellatum fuisse. Vnde etiam *iure hereditario* titulus iste ad Carolum peruenit: licet à proximis Antecessoribus aliquamdiu vsurpatus non fuisset. Tertiò, ex iisdem historiis perspicuum est, non eam tunc fuisse *Romani Pontificis* auctoritatem, ut Regna, vel Imperia huius Mundi pro suo arbitratu transferre posset: præsertim quum ipse *Leo Tertius*, iam diu ante coronatum *Carolus M.* à populo Romano malè tractatus, & apud eundem Carolum accusatus fuerit: quem & ipse Iudicem competentem agnouit; à quo denique restitutus fuit, &c. Adde, quòd *Adrianus primus* Pontifex, apud Gratianum, distinct. 63. *Carolo M.* ius eligendi Pontificem concedit, ei que seipsum submittit, &c. Postremò, ex iisdem historiis, & nominatim ex *Granzio*, lib. 2. Saxoniae, cap. 8. perspicuum est, *Irenen*, Græcorum Imperatricem, iam ante Caroli coronationem, Legatos ad eum de pace misisse, eiusque filiam suo filio *Constantino* uxorem petiisse: Immo reliquos deinde Græcos Imperatores cum *Carolo*, eiusque posteris, de Imperii partitione

tionem amicè tandem transigisse. Ex quibus omnibus apparet. Carolum M. partim *iure belli*, partim *concessione* Senatus, populi que Romani, partim etiam *transactione* cum Græcis Imperatoribus, ipsum Occidentis Imperium obtinuisse: eoq; sententiam Bellarmini, quâ Pontifex Romanus vel solus, vel saltem præcipuus huius rei auctor statuitur, apertè falsam esse. Et tantum de facto.

ARGUMENTA NOSTRORVM PRO SECVNDO

Capite, quod iuris questionem continet.

PRO altera parte nostræ Theseos, quæ *iuris* spectat, repetimus omnia argumenta, quæ suprà ad Thesin 14. & 15. aduersus temporalem Pontificis potestatem allata fuerunt. Ex quibus euincimus, etiam si fortassè *solius* Papæ auctoritate translatio illa Imperii facta fuisset, nullo tamen iure diuino eam defendi posse: & consequenter, Imperatores nostros, si modò ius suum agnoscere, ac strenuè tueri velint, Imperium Romanum (vel potius hoc tempore Germanicum) non Ecclesiæ Romanæ, vel Pontifici Romano, tanquam feudum, seu beneficium ab illis datum; sed in primis Deo opt. max. Deinde virtuti, & egregiis factis suorum maiorum, ac denique beneuolentiæ omnium ordinum Imperii, acceptum ferre debere, &c. Nam etiam si Pontificis auctoritas hîc aliqua interuenisset, ea tamen per se nihili facienda esset; quippe nullo diuino iure subnixâ, &c. Et tamen Imperii Germanici possessio multis iustisque titulis defendi posset, puta omnibus iis, quos suprà indicauimus: quibus etiam longi temporis *prescriptio* iam pridem accessit, &c. Et tantum de nostris Argumentis, quæ ius ipsum concernunt, de quibus suprà pluribus actum est.

O B I E C T I O N E S.

CONtraria Bellarmini Argumenta, quæ pro *facti* historia adducit, ut probet, *Carolum M.* à solo Pontifice Imperiū Occidentis accepisse, in summa quatuor sunt.

1. Horum *primum* nititur inductione aliquot Historicorum, qui thesin illam Pontificiam asserere videntur: quales sunt *Paulus Diaconus*, *Zonaras*, *Cedrenus*, *Eginartus*, *Ado Viennensis*, *Marianus Scotus*, *Abbas Ursbergensis*, *Riegino*, *Tritemius*, & plures alii. Qui in summa narrant, *Carolum M.* posteaquam Italiam à Longobardis liberasset, & Pontificem Leonem Tertium in pristinum locum restituisset, multa q; passim feliciter contra Saracenos, contraque Saxones, & alios Christiani nominis hostes, auspicio Dei gessisset, tandem in vrbe Roma solenniter, à prædicto Leone vinctum, & coronatum, nectantum Italiæ Regem, sed & Augustum, & totius occidentis Imperatorem salutatum fuisse, assentientibus omnibus Italiæ Principibus, & nomi-

natim Senatu populoq; Romano sic volente, &c. Ergo solus Pontifex huius Translationis auctor est.

2. Alterum Argumentum continet testimonia 12. *Imperatorum*; nempe ipsius *Caroli M. Ludouici Pii, Lotharii primi, Friderici primi*, & aliorum, qui translationem illam à Pontifice factam esse agnouerunt; eoque etiam cum vitæ periculo coronationem à Pontifice ambiuerunt, multosque honores Pontifici, eiusque legatis, eo nomine exhibuerunt: adeò vt nonnulli eorum Pontifici ad mensam ministrauerint, & stapedes equorum, honoris ergò, tenuerint, &c. Ergo, &c.

3. Tertium habet testimonia *septem Pontificum*; qui partim in epistolis suis *decretalibus*, partim alibi reipsa, de translatione istâ, tanquam quæ ipso- rum auctoritate facta sit, gloriantur. Sic enim v. gr. Papa *Adrianus quartus*, eni cum prædicto *Friderico primo* diuturnalis fuit, in epistola ad Episcopos Germaniæ, iactat, à suis *Maioribus Imperium ad Germanos peruenisse*, eoq; *Imperatores Pontificum vasallos esse*, vt qui *Imperium, tanquam feudum, seu beneficium, ab Ecclesia Romana acceperint*, &c. Similiter *Pius secundus*, Rom. Pontifex, in epistola ad Turcarum Imperatorem, *Imperium orientis ei promittit, si Christianam fidem amplecti, & Papam pro capite Ecclesiæ agnoscere velit*, &c. Idem alii passim testantur. Ergo haud dubiè res ita se habet.

4. Quartum & postremum ducitur ab inductione omnium *titulorum*, seu *iurium*, quibus illa Translatio fieri potuit; qui tituli omnes, excepto v- nico, remouentur. Sunt autem eiusmodi tituli *sex*: nempe, *violenta occupatio*, quæ fit iure belli: *immediata*, & *singularis Dei vocatio, naturalis successio*, ex iure, scilicet, *hereditatis: voluntaria populi, vel militum, electio: principis alicuius politici constitutio, seu donatio*: Deniq; *principis Ecclesiastici, h. e. Romani Pontificis, inauguratio*.

Poriò *primum titulum* ex hoc fundamento Bellarminus remouet, quòd *Carolus*, licet Longobardos Italiâ eiecerit, Romanos tamen nunquam oppug- nauit; sed amicus & patricius eorum semper extiterit: quodque nun- quam pro Imperatore sese gesserit, priusquam à Papa coronatus fuit; quam- uis Italiam viginti circiter annis ante coronationem armatâ manu occupa- set: quod denique totum imperium occupasse dici non possit, qui vnâ ali- quam eius prouinciam occupauerit, puta *Italiam*, &c. Ergo *iure belli* ad Impe- rium non peruenit.

Contra *secundum titulum* hoc tantum adducit: satis omnibus consta- re, non fuisse Carolum M. immediatè à Deo ad Imperium Occidentis voca- tum; nempe, quo modo *Moses*, aut *Aaron*, item *Saul*, aut *Dauid*, olim vo- cati fuerunt, &c.

Aduersus *tertium titulum* citat ipsam *Caroli M. Genealogiam*; vt qui ex Patre *Pipino* natus fuerit, rege quidem Francorum, sed auctoritate Pontifi- cis ad

eis ad Regnum euecto; quum antea tantum Aulae Magister fuisset: quique proinde Imperium Occidentis, iure hæreditario, ad filium transferre non potuerit.

Contra *quartum titulum* reperit testimonia Historicorum, qui Senatui populoq; Romano nihil aliud, quàm simplices preces, itemq; solennem assensum, & acclamationem, &c. in hoc negotio tribuere videntur.

Contra *quintum* eosdem Historicos adducit; ut qui testentur, *Carolū* quidem ad *Irenen*, Imperatricem Orientis, legatos de pace misisse; non tamen cum ea de Imperii diuisione transegisse: nec proinde Carolum ex donatione, vel assensione *Gæcorum*, Imperium occidentis accepisse, &c.

Itaq; concludit, solum *sextum titulum*, nempe Ecclesiasticam donationem, à Pontifice factam, hoc loco retinendum esse, &c.

Cæterum donationem hanc Pontificiam omninò legitimam, & iustā esse, *tribus* Argumentis probare nititur.

1. Horum *primum* repetit ex quinque libris de Pontifice; in quibus abundè probatum esse putat, Papam esse supremum omnium Christianorum Pastorem, seu caput vniuersalis Ecclesiæ: quod ipsum hoc loco amplius ex confessionibus Imperatorum, puta ipsius *Caroli M.* item *Othonis Magni*, & *Henrici IV. & V. & aliorum*, obiter ostendere conatur. Vnde sequitur, ipsum iure posse Imperia, & regna huius Mundi transferre, prout, videlicet, Ecclesiæ conducere putauerit.

2. Alterum Argumentum nititur iis rationibus, quibus suprà libr. 5. de Pontifice, demonstrare voluit, politicam potestatem spirituali, non secus atque corpus animæ, seu spiritui, necessariò subiectam esse: quam subiectionem etiam tacita Regum permissio hucusq; magis magisque confirmauerit. Vnde sequitur, Pontificem id iustè fecisse, &c.

3. Tertium Argumentum ducitur à variis *Caroli M.* victoriis, ac virtutibus, quibus illum Deus illustrem ac conspicuum reddidit: quasi, videlicet, hoc ipso testatum facere vellet, hanc Imperii Translationem, à Pontifice factam, sibi admodum benè placere, suoq; iudicio iustam ac legitimam esse. Et sic quidem ille, de facto simul & iure Pontificio.

RESPONSIO AD OBJECTIONES.

V Erum hæc omnia Bellarmini *Argumenta* non difficulter refutari possunt. Et *primò* quidem ad ea, quæ pro *priore* parte theses allata sunt, ita respondemus. In *primò* quidem, quòd testimonia Historicorū continet, non obscurè crimen falsi committi: quum ex collatione omnium testimoniorum satis appareat, Pontificem neque solum, neque præcipuum, istius facti auctorem ab Historicis illis prædicari: sed vñctionem tantum, & promulgationem solennem, aliaq; talia, quæ veram donationem, ex plenâ potestate

factam, per se non arguunt, eidem attribui, &c. In *secundo* partim eandem fallaciam latere, partim à statu quæstionis recedi: quia nec *Carolus M.* Imperium Romano Pontifici reuera vnquam acceptum tulit: nec honores illi, eidem Pontifici ab ipso fortè exhibiti, tale quidpiam per se arguunt: nec denique superstitionis sequentium Imperatorum, qui modum hic sine dubio excesserunt, veritatem facti, iam olim præteriti, demonstrare potest. In *tertio* principium apertè peti, siue nihil omninò probari; quatenus ipsi Pontifices in propriâ causâ testes citantur, quod nullo iure consistere potest. In *quarto* passim falsum assumi; sicut ex *secundo* Argumento nostro manifestum est; vbi plures titulos, inter se minimè pugnantes, afferri posse, ostendimus quibus Imperium Occidentis ad *Carolus M.* peruenerit, quos etiam iidem Historici satis apertè commemorant. Inspiciantur ipsi, & res tota liquidò constabit.

Similiter ad Argumenta Bellarmini, pro parte *posteriore*, h. e. pro iure, allata, sic respondemus. In *primo*, & *secundo*, turpem esse petitionem principii: quum neque Pontifex totius Ecclesiæ caput sit: neque ea vera subordinatio sit vtriusque iurisdictionis, quam Pontificii asserere solent: sicut ex superiore Disputatione, de Romano Pontifice, præsertim ad Thesin 4. & sequentes, satis euidenter apparet. In *tertio* fallacem esse Argumentationem, ab euentu mundano institutam: quum contrà omnes sapientes in eo consentiant, neq; ex prospero successu, de causæ bonitate; neq; ex casibus aduersis, de causæ iniquitate; sed de vtraque qualitate, ex ipso Dei verbo, & vera rerum subiectarum natura, semper iudicandum esse. Atq; hæc de prima parte sufficiant.

II. PARS. DE TRANSLATIONE IMPERII à FRANCIS ad Saxones.

Summa *secundi* libri, seu *secundæ* partis, in eo consistit, Imperium Romanum auctoritate Pontificis à Francis ad Saxones transiisse. Cuius Pontificiæ Theses probatio, ex quibusdam Historicis, in hunc modum à Bellarmino concinnata est, *Primum* ait, satis constare, lineam *Caroli M.* desuisse in *Henrico Aucupe*, vt qui matrem habuit ex gente Carolina, patrem verò Saxonem, &c. Deinde negat, hunc *Henricum Aucupem* verum Imperatorem fuisse: immò id ipsum de *Conrado Salico*, & *Ludonico Quarto* negat; quos tantum *Reges Romanos*, siue Imperatores designatos; non autem *Cæsares* creatos, siue confirmatos, fuisse contendit, &c. Deniq; affirmat, alteram hanc Imperii translationem in persona *Othonis primi*, qui Magnus appellatus fuit, de mum factam fuisse: atq; ita verè hunc *Othonem M.* à Pontifice Romano, *Iohanne duodecimo*, ad Imperii dignitatē euectū fuisse, tradit. Ex Historicis autem potissimū citat, *Albertum Cranzium*, li. 3. *Saxoniae*. c. 2. & lib. 4. c. 9.

item.

item *Nauclerum*, generatione 33 & *Platinam*, in vita *Iohannis* 12. & *Gratianum* distinct. 63. Item *Marianum* Scotum, & quosdam alios. Vnde efficit, hanc nouam Imperii translationem etiam soli Pontifici tribuendam esse.

RESPONSIO, SIVE CENSURA.

PORRò Nostri homines, tametsi parum de facto ipso solliciti sunt, quippe scientes, illis temporibus, puta post annum Christi *nongentesimum*, & deinceps, statum Ecclesiæ valde corruptum fuisse: non immeritò tamen, rem ita, vti à Pontificiis narratur, accidisse negant. Etenim ex iisdem *Historicis*, quos Aduersarii pro se adducere solent, antithesin nostram facile probamus. Nam *Albertus Cranzius*, lib. 6. Saxoniae, cap. 3. disertè scribit, *Henricum* illum *primum*, ex gente Saxonum prognatum iuxta lineam paternam, Imperatorum decus, & Romani principatus dignitatem summam, in suam familiam primùm traduxisse; in qua deinde, continuata diu successione, in aliquot secula permanserit. Itaque etiam ibidem Catalogum omnium Imperatorum, inde à *Julio Cesare*, vsque ad hunc *Henricum*, continuò subiicit, &c. Præterea idem *Albertus Cranzius*, eodem lib. 3. c. 4. Scriptores quosdam *Italicos* irridet, quod *Henricum* istum Imperatoris nomine non dignarentur, eo quod benedictionem Papalem (vt ipse loquitur) non haberet, &c. Vbi etiam hæc verba subiicit: *Si ideo Imperator non est, quia à Papa consecratus non est, quis consecrauit Augustum, & omnes ab eo Augustos, vsque ad Carolum Magnum?* Item, *Si non est Romanorum Rex, aut Imperator, quia Italiam non tenet, cedant igitur hoc nomine Constantinopolitani, ex quibus pauci Italiam habuerunt. Cedant & nostri temporis Imperatores, &c.* Et tandem addit etiam hæc verba: *Scimus, quo ordine Pontifices ad eam se consecrationem ingesserint, &c.* Cæterum quod idem *Cranzius*, suprà cap. 2. *Henricum* istum Imperatoris titulò fraudare videtur, id ex collatione huius quarti capitis rectè explicari potest: nempe, quod propriâ humilitate, seu modestia suâ, titulum hunc *Princeps optimus* non affectarit, nec consecrationem Pontificis expetiuerit, &c. Eadem porrò apud alios *Historicos*, & præsertim apud *Nauclerum*, loco paulò antè citato, videre licet: de quibus in *Chronico Peuceri* lib. 4. in vita *Henrici primi*, item *Othonis primi*, prolixè satis differitur. Vnde plura petat, qui volet.

Quum igitur, ipsis Aduersariis fatentibus, neque *Henricus* ipse *Auceps*, neque Antecessores eius, *Ludovicus*, & *Conradus*, vnctionem & coronationem Pontificiam acceperint; & veri interim *Augusti*, siue *Imperatores*, ab omnibus cordatis, ac rerum peritis (nam pauci *Paparum* *Gnathones* curandi non sunt) hucusque agniti fuerint: Omnino efficitur, alteram hanc Imperii translationem, si tamen ita vocanda est, absque Pontificis auctoritate factam fuisse. Neque enim distinctio illa *Bellarmini*, inter *Imperatores designatos, & creatos*, admitti potest: nisi Imperium Romanum tunc temporis sum-

mo Rectore, seu capite suo, caruisse asseramus. Nam quod ex *Onuphrio Panuino* adducitur, alios tunc Imperatores Romæ fuisse, licet non ita celebres; nempe quendam *Vidonem*, item *Berengarium*, & *Crescentium*, & quosdam alios: id totum planè frivolum est, quum omnes cordati Historici, quamvis Pontificii, istos Imperium quidem Occidentis superbè affectasse; sed reuera pro Imperii hostibus, ac rebellibus semper habitos fuisse; immò plerosque istorum veris Imperatoribus condignas pœnas dedisse, testentur.

Quare iam concludendum est, non in *Othone primo* demum; sed in *Henrico Aucupe*, eiusque familia, Imperium occidentis verè, ex prosapia *Francorum*, ad *Saxones* transisse: & consequenter, à Pontificis arbitrio translationem istam minimè tum dependisse. Ne iam illud dicamus, postea quoque similes Imperii translationes, ex vna in aliam familiam, sæpius accidisse, quæ non tam Pontificis auctoritate, quàm studiis, & favore Principum, itemque iure tamorum, factæ fuerunt. Ita vt accurate huius partis disquisitio sententiam Nostrorum, superiore parte conclusam, amplius adhuc confirmet; videlicet, primam illam translationem, à Græcis ad Germanos, non Pontificiæ donationi, sed aliis iuris titulis, adscribendam esse.

III. PARS. DE INSTITVTIONE VII. ELECTORVM in Imperio.

Summa huius *tertiæ* partis huc credit; septem Electores, Imperii Romani præcipuos Principes, à Pontifice Rom. *Gregorio V.* circiter annum Christi *millesimum*, &c. institutos fuisse: Et proinde, Romanum Pontificem omnino pro supremo Imperii dispensatore agnoscendum esse: vt qui nunc quoque, si velit, Imperium à *Germanis* ad aliam aliquam nationem (puta *Hispanos*, &c.) transferre possit, nempe, si Germani ab Ecclesia Romana defecerint, &c.

Porro Argumenta, pro thesi principali, ex Historicis quibusdam peruntur; qui auctoritatem prædicti Pontificis *Gregorii V.* in hoc negotio interuenisse testantur: quales, inter alios, sunt, *Platina* in vita *Gregorii V. Volaterranus*, libr. 22. *Anthropologiæ*: *Cranzius*, lib. 4. *Saxonix* cap. 25. *Polydorus Virgilius*, libr. 4. de Inuentor. c. 10. Item *Martinus Polonus*, qui etiam carmine officia septem electorum descripsit, &c. Accedit etiam epistola *Clementina*, de iureiurando, cuius initium est: *Humani Principes*, &c. Denique accedunt literæ ipsorum Electorum ad *Nicolaum tertium Pontificem*, circa annum 1279. scriptæ, quibus fatentur, sibi id iuris à Pontifice datum esse, &c. Ergo credendum est, hanc Institutionem Electorum à solo Pontifice ortam esse: ac proinde supremam Imperii moderationem à Pontificis arbitrio totam pendere, &c.

CENSURA.

At Nostri homines, licet agnoscant, illis temporibus ingentem fuisse Romani Pontificis auctoritatem; hanc tamen, de *septem Electoribus* sanctionem, ad *Imperatorem Othonem Tertium*, & principes Imperii, tunc temporis viuentes, potius quàm ad vllum Pontificem, referendam esse contendunt. Vbi illud initiò notandum est; circa veram huius constitutionis originem nihil ferè certi ex historiis illorum temporum, quæ, videlicet, illo tempore scriptæ fuerunt, afferri posse. Quinetiam sequentes Historici super hac re parum inter se conueniunt: dum alii ad *Othonem Tertium*; Alii ad *Gregorium V. Othonis σύζυγος*; alii denique ad *Gregorium Decimum*, constitutionem istam referunt, &c. Deinde & hoc notandum est, sub *Othone Tertio* fundamenta quidem huius sanctionis posita fuisse: sed neque numerum Electorum, nec distinctas ipsorum familias, nec modum procedendi in ipsâ electione, &c. præcisè definita fuisse: vti postea progressu temporis amplius factum est: prout tandem, sub *Carolo quarto*, circa annum Christi *millesimum, trecentesium, quinquagesimum*, hæc omnia in certam formulam legis, quæ *Aurea Bulla* vulgò appellatur, redacta fuerunt. Esi igitur non negamus, consensum Pontificis *Gregorii V.* initiò ad eandem hanc rem accessisse; Præcipuos tamen Auctores totius negotii, *Imperatorem ipsum*, & Principes Imperii, vti par erat, reuera fuisse asserimus.

Argumenta huius rei duplicia afferri possunt.

1. Primum est, quia *Historici* nonnulli disertis verbis id ipsum fatentur: quales sunt: *Auentinus*, in annalibus Boiorum: *Onuphrius Panvinus*, in lib. de Comitibus Imperatoriis: *Cardinalis Cusanus* lib. 3. concordantiæ, cap. 4. immò & alii suprà dicti Historici, ferè omnes: quippe qui Pontificis in hoc negotio mentionem ita faciunt, vt tamen, neque solum, neque primum, huius legis auctorem fuisse affirmant. Neque verò Bellarminus audiendus hîc est, qui, *Auentinum* mendacem Historicum esse, odiose clamat; *Cusanum* verò, in gratiam Concilii Basiliensis, auctoritatem Pontificis imminuere voluisse, tradit. Hac enim ratione facilè quævis Historicorum testimonia eludi possent, &c. Quare fatendum omnino est, ab Imperatore, & Principibus, non à Pontifice Rom. legem hanc initio processisse, saltem principaliter, &c.

2. Deinde ratio quoque politica sententiam nostram comprobat. Vt enim *Carolus M.* absque Pontificis auctoritate, Imperium Occidentis, iam semel ad se translatus, liberis suis hæreditario iure possidendum reliquit; sic tamen, vt suffragia Principum Imperii semper accederent: ita quoque deinceps alii Imperatores, absque scitu Romani Pontificis, legem istam de 7. Electoribus, &c. ferre potuerunt. Nam quod Bellarminus excipit. *Carolus M.* à Pontifice Imperium accepisse, & Pontificem supremam Im-

perii inspectionem semper sibi reseruasse, &c. in eo certè principium non vno modo petit: sicut ex superioribus *duabus* partibus abundè perspicui potest. Et certè si res tota in arbitrio vnus Pontificis consisteret, iam ne Electoribus quidem opus esset: sicut ex re ipsa patet. Sed hæc omnia satis ex duabus partibus præcedentibus intelligi possunt: quæ & ipsæ vicissim non parum ex hac parte confirmantur.

RESPONSIO AD OBJECTIONES.

AD Argumenta igitur Bellarmini paucis ita respondetur: in iis testimonia quorundam *Historicorum* non satis fideliter recitare: vt qui sanctionem istam sub Pontifice quidem *Gregorio V.* factam esse, eiusque suffragium & voluntatem accessisse; non tamen eum, vel solum, vel præcipuum huius rei auctorem fuisse, testantur, &c. Ad *Clementinam* verò quod attinet, itemque *epistolam* Electorum; certè non immeritò & illa reiicitur, & hæc suspecta habetur: quum in illa quidem ipse Pontifex in propriâ causâ testis citetur; hæc autem planè supposititia esse videatur, &c. Quanquam si res tota iuxta Pontificiorum narrationem gesta fuisset, nihil tamen hoc vel principalem causam nostram læderet, vel causam illorum iuuaret: quippe quæ vtrique potissimum in quæstione iuris, & quidem iuris diuini, non autem in nudâ facti controuersia, consistit: sicut ex suprà disputatis abundè perspicuum esse potest.

Itaque iure tandem concludimus, Imperium Romanum, siue Germanicum, neque Ecclesiæ Romanæ, neque Pontificis Romani, feudum aliquod esse: nec vllò iure à Germanis, ad aliam nationem extraneam, per Pontificem transferri posse: adeòque panicum esse illum terrorem, quod Pontifices, suis minis, Illustrissimos Germanici Imperii Principes ad veterem Idololatriam, ac vanam superstitionem, reuocare, siue ab Euangelica veritate, deinceps liberè profitenda, detertere conantur: quem proinde magnis animis ipsi contemnere; contràque Deo opt. max. simulque iustissimæ suæ causæ, perpetuò confidere debeant: nihil interim dubitantes, quin Tyrannis illa Pontificia, de qua hæctenus disputauimus, adiutore Deo, magis ac magis retegenda, & tandem omninò ruitura sit; iuxta illud Apocal. 18. *Cecidit, cecidit Babylon illa magna*, &c. Atque hæc hæctenus de tribus controuersis primi tomi dicta sufficiant.

TOMVS SECVNDVS.

CONTROVERSA I. GENERALIS, DE EC-
clesia Militante, tum in Conciliis coacta, tum per orbem
terrarum dispersa.

DE CONCILIIS, EORVMQVE AVCTORITATE: QVÆ
prior huius Controversiæ pars est.

AD THESIN I. DE NATVRA, ET DISTINCTIONE
Conciliorum.

I N hac parte *Definitionem* Concilii, quòd sit, conuentus Ec-
clesiasticus eorum, qui munus Ecclesiam regendi à Christo
acceperunt, &c. itemque *duplicem diuisionem* Conciliorum,
in genere acceptam; quod, videlicet, alia generalia sint, alia
particularia; & rursus alia approbata, alia reprobata, &c.
nostri facillè admittunt. Interim non eandem *Conciliis* de
Religione, quàm *Comitiis* de Republ. statuendi auctoritatem, prout Bellar-
minus innuit, concedunt; eoque illa prorsus istis æquiparanda esse negant.
Similiter *posteriorem* Conciliorum *diuisionem* ita recipiunt, vt tamen iudi-
cium Papæ, vnde Pontificii omnia suspendunt, pro certo huius Diuisionis
Criterio minimè agnoscant: quippe qui omnia finaliter ad iudicium S. Scri-
pturæ reuocanda, atque inde, quænam Concilia, & quatenus, vel appro-
banda, vel reprobanda sint, infallibiliter iudicandum esse statuunt: siue de
generalibus, siue de particularibus Conciliis agatur. Qua de re amplius in
sequentibus (præsertim ad thesin 8. & d.) differetur. Quanquam in ipsa Bel-
larmini *recensione* hoc quoque desideratur, quod ipse non eandem, quam alii
Pontificii Scriptores, sententiam de prædictis Conciliis amplectatur. Ete-
nim tum ex *Tomis Conciliorum*, tum ex *Summa*, siue compendio eorum, per
Barthelomeum Carranxam edito, satis apparet, & veteres, & recentiores Scri-
ptores multò aliter de quibusdam Conciliis iudicasse, atq; hoc tempore Ie-
suitæ iudicare solent. Nostri igitur *prima* quidem *quatuor* Oecumenica Con-
cilia, nempe *Nicenū I. Constantinopolitanum I. Ephesinū I. & Chalcedonense*, quan-

tum ad præcipua doctrinæ capita pertinet, omninò recipiunt: in reliquis autem omnibus multa optimo iure desiderant: & nominatim *Nicenum secundum*, pro Imaginibus habitum, & quæ deinceps sequuntur omnia, partim ut planè Antichristiana, partim ut superstitiosa saltem, & erroribus multis obnoxia, simpliciter repudiant. Deniq; omnia Conciliorum decreta, siue illa generalia, siue particularia, item siue antiqua, siue recentia sint, eatenus tantum, quatenus cum S. Scriptura consentiunt, à Christianis omnibus recipièda; secus autem reprobanda esse, constanter asserunt. De quibus iam deinceps ampliùs agemus.

*AD THESIN II. & III. DE VSU ET NECESSITATE,
deq; obiecto Conciliorum*

IN hac parte Nostri eatenus facillè assentiuntur, quatenus in genere salutarem Conciliorum usum, eumq; multiplicem, agnoscunt; siue de doctrinà, siue de ritibus Ecclesiasticis, siue de vita, & disciplina spirituali, seu Christianorum propria agatur, &c. Sed duo quædam hic animadvertere solent. Primum est, quòd Pontificii causas etiam *politicas*, puta consultationes de bellis suscipiendis, & similes alias, ad sacra Concilia ineptè referunt: quippe in quibus tantum *Ecclesiasticæ* causæ disceptandæ sunt; sicut tum ex ipsa eorum definitione, suprà indicatâ; tum ex veterum Conciliorum, quæ in S. literis descripta sunt, perpetua praxi, manifestum est. Itaq; hîc sacra profanis permiscuntur, & fines utriusq; iurisdictionis, puta *Politicae*, & *Ecclesiasticæ*, temerè confunduntur; dum propria Conciliorum obiecta non satis accuratè à negotiis secularibus distinguuntur, & gradus ipsi negotiorum non bene expenduntur, &c.

Alterum est, quòd Pontificii nullam vel *necessitatem*, vel saltem insignè *utilitatem*, Conciliorum reuera agnoscunt; quippe qui vnum Pontificem, absolutum omnium Controuersiarum Iudicem esse statuunt, & Conciliis omnibus præponant: sicut partim suprà, Tomo I. de Pontifice, partim infrà, Thesisibus sequentibus de auctoritate Conciliorum, videre licet. Itaque re ipsa id negant, quod alioqui verbis affirmant. Nam quid opus est tanto sumtu, & labore, in cogendis Conciliis, si vnus omnia expedire potest? & si ne ipso Concilia nihil possunt? Cur non rectâ potiùs ad vnum illum Iudicem omnes accedunt? Certè qui rem ipsam probè perpenderit, absque negotio deprehendet, Aduersarios id reuera tollere, quod verbis alioqui magnificè prædicare solent. In *summa*. Contradictio non obscura latet in hoc quarto ipsorum errore, si modò cum aliis eorundem axiomatis conferatur, præsertim in quibus suprema Pontificis auctoritas, spiritualis simul & temporalis, animosè asseritur.

AD THE

AD THESIN IV. DE IVRE SEV POTESTATE CON-
vocandi Concilia cuiusnam hæc sit.

Ius convocandi Concilia, præsertim generalia, Evangelici Dd. Christianis Magistratibus attribuunt: idq; exemplo Regum piorum in V.T. puta *Davidis, Salomonis, Josie, Ezechie*, & aliorum, qui suâ auctoritate conventus Ecclesiasticos indixerunt, &c. Quod exemplum etiam Christiani Imperatores, nempe *Constantinus Magnus*, eiusq; filii, item *ambo Theodosii*, nec non alii complures, in *Concilio Nicæno, Ephesino*, & sequentibus, diligenter observarunt. Et sanè æquum est, ut supremus Magistratus, iam ad Christum conversus, eoque *Ecclesie nutritor factus* (uti est *Esaiæ 49.*) officium suum hac in parte fideliter exequatur: præsertim quum ista *Conciliorum* indictio, seu convocatio, per se merè politica sit, & auctoritatem coactivam omninò exigat. Quòd si verò Magistratus Christiani desint, aut officium facere nolint; tum iplis Ecclesiarum pastoribus, ac senioribus, omninò concessum est, ut de loco, & tēpore inter sese deliberent, & communi consensu ad Concilium accedant: prout Act. 15. ab Apostolis, ac Presbyteris factum esse videmus.

Argumenta huius nostræ sententiæ iam modò satis indicata sunt; sed paulò plenius hîc exponenda, nempe hæc seqq.

1. In V.T. pii *Reges*, ac *Principes*, semper hoc iure vsi sunt; & quidem ex ipsius Dei mandato. Nam & *Moses*, summus Princeps politicus (non autem Pontifex *Aaron*) solennes populi conventus, ex Dei iussu, semper indixit; duabus etiam tubis argenteis in eam rem confectis, Num. 10. Et *Iosua* similiter se gessit Ios. 23 & 24. Et sequentes *Judices*, ac *Reges*, eandem deinde consuetudinem observarunt: sicut in historiis *Davidis, Salomonis, Ezechie, Josie*, &c. in libris Regum, & Chronicorum, passim videre licet. Ergo nunc idem fieri æquum est. Vide in primis 1. Reg. 18. & 22. item 2. Reg. 18. & 22. &c.

2. In primitiva *Ecclesia Christiana* eundem hunc morem pii *Imperatores* ac *Reges Christiani*, tenuerunt: puta *Constantinus M.* in convocando *Concilio Nicæno* I. *Theodosius senior* in *Constantinopolitano* I. *Theodosius iunior* in *Ephesino* I. *Marcianus* in *Chalcedonensi*; & alii deinceps in aliis Conciliis: teste historia Ecclesiastica apud *Eusebium, Socratem, Sozomenum, Theodoretum*, & alios. Ergo nunc idem mos servandus est, vbicunq; Ecclesia Christi pios habet principes ac magistratus, ut antè dictum est.

3. Ad hæc officium piorum Principum ac gubernatorum est, non modò res terrenas, seu pacem politicam curare, sed & *Ecclesie nutritores agere*, *Esaiæ 49. & 60.* Et Domino Iesu, in amplificando eiusdem regno, humiliter ac fideliter inservire, *Psal. 2. & 24. &c.* Id verò maximè, convocandis ac moderandis Synodis, efficere possunt, uti notum est. Ergo ius convocandi Concilia non satis piè ipsis denegatur.

4. Deniq; ad indictionem, seu conuocationem, Synodorum opus est auctoritate principali, quæ *politica* simul & *coactiua* sit: tum, quia res ipsa per se merè politica est; nempe de loco, tempore, & modo, seu forma externa, publicorum conuentuum, deq; sumtibus huc pertinentibus, &c. tractare: tum, quia potestas mandandi in rebus externis, itemq; mandata exsequendi, tantum ad politicum Magistratum pertinet, non autem ad Ecclesiæ præfules. Ergo illius, non horum est Synodos conuocare, &c.

O B I E C T I O N E S.

Obiectiones Bellarmini, quibus hanc potestatem Pontifici adscribere conatur, potissimum duæ sunt; altera ex Scripturis, altera ab exemplis petita.

1. Ducitur ex loco Matth. 18. vbi promittit Christus, *se tum demum cœtibz nostris adfuturum, si in nomine ipsius congregati fuerimus*, &c. Porro in nomine Christi congregari, est auctoritate eiusdem Christi congregari. Hæc autem auctoritas soli Petro, eiusq; successoribus, data est: iuxta illud Ioh. 21. *Pasce oves meas*, &c. Ergo illa demum concilia legitima sunt, quæ auctoritate Petri, seu Pontificis Romani, congregantur. Et proinde non pertinet hoc ius ad principem politicum.

2. Sumitur à *praxi* veteris Ecclesiæ Christianæ, in qua Concilia generalia non nisi iubente, vel saltem assentiente, Romano Pontifice, congregata fuisse videntur: sicut Bellarminus inductione aliquot exemplorum probare nititur; & quidem illorum ipsorum, quæ paulò antè nos ipsi attulimus, *Niceni, Ephesini*, &c. Ergo & nunc idem fieri debet.

S O L V T I O N E S.

Sed *responsio* facilis est. Nam in 1^a. obiectione non modò fallacia figuræ dictionis, hoc est, falsa Scripturæ interpretatio, sed & principii petitio, latet: quia *in nomine Christi congregari*, non modò Christi mandato & auctoritate, sed & fiducia gratiæ eiusdem, & quidem ad gloriam eiusdem promouendam, conuenire, &c. significat: & falsum est, auctoritatem illam, aut Pontifici, aut Petro soli, datam esse: quum ex illo ipso loco Matth. 18 satis perspicuum sit, omnibus omninò Christianis, suo modo & ordine, concessam esse, &c. In 2^a. obiectione manifestum falsi crimen committitur: quum *historia Ecclesiastica* planè contrarium testetur, videlicet, à solis Christianis Principibus, non requisito etiam Pontificum iussu, aut consensu, Synodos generales olim indictas fuisse, &c. Id quod adeò verum est, vt etiam sub *Iustiniano*, & aliis Græcis Imperatoribus, immò sub *Carolo M.* adhuc consuetudo ista durauerit: sicut ex actis Conciliorum, sub istis principibus habitorum, euidenter apparet.

AD THE-

AD THESIN V. ET VI. DE IUDICIBVS, ALIISQVE
personis idoneis, ad Concilia mittendis.

DE iis, qui ad Concilia mittendi sunt, deque eorum potestate, & officio, sic Nostri sentiunt: non tantum *Episcopos*, siue pastores, sed & alios Ecclesiæ Presbyteros, siue seniores, immò quosuis etiam *Laicos* (siue Magistratus sint, siue priuati) dummodo sacrarum literarum benè periti, & verâ pietate præditi sint, ad Concilia mitti posse, immò interdum mittendos esse. Atque hic omnibus *libertatem* examinandi, ac diiudicandi propositas controuersias, si modò Scripturam pro vnicâ iudicandi normâ agnoscant, omninò concedendam esse. Sic tamen, vt *ἁγιῶτα*, siue legitimus ordo, in sententiis rogandis, ac colligendis obseruetur: h. e. vt primò omnium sententiæ eorum rogentur, qui ad munus docendi & gubernandi Ecclesiam vocati sunt: *Deinde* aliis quoque, licet priuatis fidelibus, suprâ dicta potestas, suo loco & gradu, benignè concedatur: atque ita *tandem* communi consensu, ex verbo Dei fideliter hausto, decreta nomine totius Concilii proferantur, &c. Itaque negamus, *Episcopos*, & similes Ecclesiæ *presules*, esse absolutos controuersiarum iudices: tantum abest, vt istis *solis* suffragia decisiva hîc concedamus. Quin potius *solum Christum*, siue Spiritum sanctum, in Scriptura loquentem, pro supremo Controuersiarum Iudice habemus: *Patres* verò, seu *ministros*, ac *seniores*, in Concilio coactos, tantum vt Interpretes, & velut indices veræ sententiæ, verbo Dei comprehensæ, prout par est, agnoscimus.

Argumenta huius sententiæ iam antè Tomo I. de S. Scriptura, deque Rom. Pontifice agentes, exposuimus, quorum præcipua sunt ista.

1. Petitur ex iis Scripturæ locis, vbi omnes fidei quæstiones ad examen S. Scripturæ, tanquam *suprema & infallibilis norma*, finaliter reuocandæ esse dicuntur: vt Deut. 17. Act. 17. Ioh. 5. & passim alibi. Hinc enim patet, absolutam ac definitiuam de Religione sententiam soli Deo, eiusque verbo, nullis autem hominibus, attribuendam esse, &c.

2. Sumitur ex iis Scripturæ locis, vbi omnes fideles *Spiritu S.* præditi esse, & proinde de Rebus ad Religionem pertinentibus iudicare & posse, & debere, dicuntur. Vide in 1. Cor. 2. *Spiritalis homo* (h. e. renatus, & verè Christianus) *omnia diiudicat*. Sic ibidem cap. 10. *Tanquam sapientibus loquor; Iudicate vos quæ dico*, &c. Sic cap. 12. *Omnes uno spiritu potati sumus*, &c. Item in 1. Ioh. 2. Vos vnctionem habetis, & nostis omnia, &c. Quò etiam pertinet locus ille celebris in 1. ad Cor. 14. vbi omnibus in Ecclesia Christi congregatis, qui videlicet munere ac dono prophetandi præditi sunt, potestas loquendi, reliquis autem omnibus potestas iudicandi conceditur. Ergo sententiæ omnium audiri possunt, immò debent.

3. Sumitur à *praxi* Ecclesiæ Apostolicæ Act. 15. vbi non tantum *Apostoli*, sed & alii *Presbyteri*, de propositâ controuersia sententiam dixisse leguntur: & sic tandem, communi ordinum omnium consensu, decretum Synodale factum esse dicitur. Quam praxin etiam in *Ecclesia primitiua*, per aliquot deinde secula, viguisse constat, teste historia Ecclesiastica, apud *Eusebium*, *Sozomenum*, *Theodoretum*, &c. Ergo, &c.

4. Argumentum ab ipsa *naturali equitate* petitur; quippe quæ apertè docet, communem totius Ecclesiæ causam, communibus omnium votis ac suffragiis definiendam; siue controuersiam publice motam, publicis omnium ordinum sententiis, disceptandam esse: nec Spiritum S. eiusque efficaciam, certo alicui hominum ordini præcisè alligandam esse: sed illud *Panormitani Abbatis* diligenter hîc obseruari debere, quod in commentariis superius Canonicum scripsit: nempe, *vnus etiam Idiotæ sententiam, testimoniis Scripturæ benè munitam, decretis totius Concilii, ac summi Pontificis, si quidem Scripturæ consentanea non sint, omninò preferendam esse*, &c. Et tantum de sententia nostra, quæ suprà pluribus argumentis confirmata fuit.

O B I E C T I O N E S.

CÆterum pro sua opinione quæ solis Episcopis suffragia decisiva tribuit, Bellarminus argumenta potissimum duo profert.

1. Petitur ex iis Scripturæ locis, quæ *solis Episcopis*, ac similibus Ecclesiæ *prælati*, auctoritatem pascendi Ecclesiam, h. e. verbum Dei ordinariè & publicè in ea docendi, erroresque refutandi & consequenter controuersias seu lites, in ea subinde exorientes, absolutè definiendi, concedere videntur; *Laicis* autem, aliisque talibus, eandem potestatem omninò abrogare. Nam Deut. 17. *remittuntur omnes ad sententiam Sacerdotis*. Et Matth. 18. *promittitur in celo ratum fore, quidquid Ecclesiæ præsules soluerint, aut ligauerint*. Et Act. 15. soli Ecclesiastici, h. e. *Apostoli & Presbyteri*, dicuntur illam de legalibus controuersiam definiuisse. Et cap. 20. dicuntur *Episcopi super Ecclesiam à spiritu S. constituti, ad eam regendam seu pascendam*. Et Ephes. 4. legimus, *Apostolos, & alios verbi ministros, ad consummationem sanctorum, &c. à Christo datos esse*, &c. Ergo, &c.

2. Ducitur à *praxi* Conciliorum Veteris Ecclesiæ, in quibus soli *Episcopi*, ad decidendas fidei controuersias, conuenisse; *Laici* verò, siue principes, siue priuati, aut tanquam meri defensores, seu custodes, aut tanquam testes, aut famuli tantum, adfuisse dicuntur, &c. Sic enim in *Concilio Niceno 1.* & *Constantinopolitano 1.* & *Ephesino 1.* & *Chalcedonensi*, & aliis sequentibus, actum fuisse, historici testantur, &c. Immo disertè *Imperatores*, aliique *Principes*, tunc interdum protestati sunt, velle se ratum habere, quidquid *Episcopi* decreuissent; nec *Laicorum* esse, sacris controuersis se le admiscere, &c. Ergo
ad lo-

ad solos Episcopos, & horum similes praelatos, hæc iudicandi potestas, & quidem absoluta, referri debet.

SOLUTIONES.

Respondetur ad 1. statum quæstionis hîc reuera non attingi, immò principium non vno modo peti: quatenus in locis citatis, neq; *absoluta* de Religione iudicandi potestas Episcopis attribuitur; neque limitata, h.e. ad verbum Dei alligata, tum publicè, tum priuatim, iudicandi facultas, aliis fidelibus denegatur: sed *illa* potius prioribus illis detrahitur; *hæc* verò vtrîsq; (sed cum ordine tamen, & modo, suprâ indicato) ibidem adscribitur. Ad 2. partim hîc falsum assumi, partim fallaciam Consequentis admitti: *illud*, quatenus ex historiis illorum temporum constat, non solos Episcopos, sed & presbyteros, aliosque viros doctos ac pios, suffragia decisiua tunc habuisse; immò discrimen illud inter *Episcopos* & *Presbyteros*, quod Aduersarii iam statuunt, in Ecclesia primitiua prorsus inauditum fuisse, vti suo loco clarè docebitur: *hoc*, quatenus ex temporalî, aut particulari quadam, Veterum praxi, præsertim qualis labente iam Ecclesiæ puritate inualuit, non nisi ineptè probatur vniuersalis, ac perpetua quædam agendi ratio, in Ecclesiis omnibus semper obseruanda. Legibus enim diuinis, non exemplis humanis, hîc præcipuè nitendum est, vbi de rebus tanti momenti agitur.

AD THESIN VII. DE PRÆSIDE CONCILIORUM, quisnam esse debeat.

Quod ad *Præsidentem* attinet, de eo prorsus idem, quod suprâ de *Auctore* cōgregandi Concilii dictum fuit, nostri statuunt: nempe, vt vel *Imperator*, vel alius quispiam *Princeps* Christianus, in Concilio præsideat: vel isto deficiente, aliquis ex *Episcopis*, communialiorum consensu, ad officium hoc extraordinariè gerendum eligatur. Immò verò interdum vtile est, vt *duplex* *præses* constituatur; alter primarius, puta *princeps politicus*, qui ad vniuersam actionem moderandam adhibeatur: alter secundarius, siue *Ecclesiasticus*, qui causis merè spiritualibus ordinem ac modum externum præscribat. Cuius sententiæ ratio, præsertim quoad præsidem primarium, iam antè satis exposita fuit: quum de iure seu potestate conuocandi concilia ageremus, videlicet, ad thes. 4. Vbi illud etiam probè notandum est, Conciliorum *præsidis*, siue politici, siue Ecclesiastici, munus hoc esse, non quidem necessitatem Patribus illic coactis imponere, sic vel aliter de rebus propositis pronunciandi: sed tantum res agendas proponere, & libera singulorum suffragia rogare; siue ordinem tantum ac decorum in tota actione præscribere, omnemque immodestiam ac insolentiam coercere; denique suâ auctoritate totum conuenium, iuxta legem præscriptam, moderari, &c.

OBIECTIONES.

O Biectiones Bellarmini, pro iure Pontificis, etiam hic duæ sunt præcipuæ.

1. Petitur ex Scripturis, quæ asserere videntur, *Petrum Apostolum* (& porro eius successores) *ab ipso Christo constitutum esse caput, & supremum inspectorem, totius Ecclesiæ militantis: iuxta illud Matth. 16. Tu es Petrus, &c. Et illud Iohan. 21. Pasce oves meas, &c. Item iuxta illud Act. 15. Surgens autem Petrus, &c. Vbi Petrus actionem & sententiam totius Concilii moderatus esse videtur. Ergo nunc quoque Pontifex in Concilio præsidere debet.*

2. Petitur ex *praxi Veterum*, apud quos ferè semper *Romano Pontifici, eiusve legatis*, primus locus in Conciliis attributus fuit; tanquam præsidi, videlicet, & directori totius actionis: sicut inductione aliquot Conciliorum ostendi posse videtur, puta Niceni, Ephesini, Chalcedonensis, &c. Ergo nunc idem fieri debet.

SOLVTIO.

Sed Responsio in promptu est. Nam in 1. Loca Scripturæ perperam expli-
cantur: & speciatim falsi crimen in loco Act. 15. committitur; quippe vbi nulla Petri, sed aliqua potius Iacobi *negotia* indicantur. In 2. Similiter falsum testimonium dicitur, saltem de Conciliis antiquioribus, vt *Niceno 1. &c.* quippe in quibus Romani Episcopi, nec præsides fuerunt, nec absolute primum, sed tertium, vel quartum, in ordine locum habuerunt: sicut ex Actis ipsis abundè constat. Quod autem postea primus locus iisdem ordinariè datus fuit, id potissimum ob urbis dignitatem, & similes causas, accidisse notorium est.

APPENDIX, DE ALIIS QVIBVSDAM CONDITIO-
nibus legitimis Concilii.

P Orrò ex his *conditionibus* dependent *aliæ* quædam, à nostris hominibus antehac publico scripto comprehensæ, quas Bellarminus cap. 21. refellere conatur; sed absque profectu. Cuiusmodi hæ sunt. 1. Vt *locus* tutus, h. e. ad quem omnes tutò conuenire possint, eligatur. 2. Vtq; *salvus* conductus omnibus præstetur; non modò quoad personas, sed etiam quoad causam principalem. Item 3. Vt Episcopi ac Theologi omnes à *iuramento Pontificis* absoluantur; vtque liberè, secundum conscientiam suam, ex solo Dei verbo, iudicent: Item 4. Vt *Pontifex* ipse in altera litigantium parte constitua-
tur; ne idem & Iudex, & Actor, & Reus esse videatur. Denique 5. Vt non tam *pluralitas* votorum; quàm *auctoritas* verbi diuini, & recta ratio, in Conciliis dominetur, &c. Hæc enim omnia tum per se æquissima sunt, tum praxi
omni

omnium legitimorum Conciliorum aperte nituntur: ita ut sine his legitimis Concilium agnoscere non possit.

Contrariæ verò *conditiones* omnes, à Bellarmino propositæ, nituntur falsâ illâ hypothesi, quam suprà Tomo I. præsertim in Thesisibus de Romano Pontifice, abundè refutauimus, *Pontificem*, videlicet, *esse caput & principem totius Ecclesiæ*, &c. Quare nec necesse fuisset, ad singulas Bellarmini rationes speciatim respondere: siquidem pleræque solutiones ex locis suprà dictis sufficienter peti possunt. Quanquam aliæ etiam fallaciæ in quibusdam illius argumentis occultantur; puta vel aperta veritatis suppressio, vel saltem clandestina corruptio: nempe, quatenus ad praxin *Apostolicæ*, & *primitivæ* Ecclesiæ falsò prouocatur; Et nonnulla veterum Conciliorum *Acta* parum fideliter allegantur: sicut ex collatione verarum historiarum, prout apud *Eusebium*, *Theodoretum*, *Socratem*, *Sozomenum*, &c. extant, manifestum euadit. Atq; huc etiam referri potest, immò debet, illa *Episcoporum* ac *Presbyterorum* confusio, quæ in secunda conditione later, ubi solis Episcopis suffragia decisiva conceduntur: quum tamen inter Episcopos, ac Presbyteros certi cuiusdam generis (duplices enim Presbyteri in Scripturâ describuntur) nullum reuera discrimen sit; siue Scripturæ stilum, siue antiquioris Ecclesiæ praxin spectemus, &c. Quia de re infra, ad Controversiam generalem secundam lib. I. de Clericis, Deo fauente, copiosius agetur.

AD THESIN VIII. & IX. DE AVCTORITATE CONCILIORUM, absolutè considerata; nempe, qualis & quanta sit, & unde pendeat.

Fatemur nos quidem, *magnam & salutarem* esse Conciliorum, quæ legitimè celebrantur, in Ecclesia Christi *auctoritatem*: neq; temerè in dubium vocanda, nedum à quouis pro libitu reiicienda esse, quæ ritè semel ex Dei verbo in Conciliis definita fuerint. Sed Conciliorum tamen iudiciū prorsus *infallibile* esse; aut solius *Pontificis* auctoritatē in iis potius, quàm omnium aliorum Episcoporum, attendendam esse; aut denique in decretis illorum *simpliciter* & *absolutè*, hoc est, absque vltiore examinatione, acquiescere nos debere: hoc demum est, quod omninò negamus: contraque asserimus, Conciliis eatenus tantum assentiendum esse, quatenus eorum definitiones ex Dei verbo petuntur, seu quatenus eorum decreta ad normam S. Scripturæ congruere deprehenduntur: quippe quæ alioqui, licet *Oecumenica*, seu maximè *uniuersalia* sint, & à summo Pontifice, siue Romano, siue quouis alio, approbata sint, in negotio Religionis errare & possint, & soleant. Vide inter nostros Calvinum libr. 4. Institut. cap. 9. & alios in Antidoto citatos.

Rationes autem nostræ quibus Concilia, etiam à Papis approbata,

P

errare posse, ac proinde non sine prævio examine admittenda esse, demonstramus, inter alias, hæ præcipuæ sunt.

1. Petitur ex iis Scripturæ locis, quibus asseritur, *ordinarios* quoslibet verbi *ministros*, tum *singulos* seorsim acceptos, tum *omnes* simul in vnum congregatos, sæpius in Religione errare, siue in doctrinâ fidei & vitæ grauiter interdum hallucinari. Quâ de re vide *querelas* ipsius Dei Esaiæ 56. Quis cæcus, nisi seruus meus? &c. Sic Ierem. 6. & 14. Ezech. 22. Oseæ 9. Malach. 2. & alibi. Vide etiam *vaticinia*, seu prædictiones Apostolorum, de apostasia multorum, etiam ipsorum Episcoporum, nempe Act. 20. *Ex vobis ipsis orientur lupi rapaces*, &c. item 1. Tim. 4. *Multi deficient à fide*, &c. Sic 2. ad Tim. 3. & 4. item 2. Petri 2. & 3. &c. Ergo & Concilia errare possunt, & eorum decreta non temerè recipienda sunt.

2. Ducitur ab *inductione* multorum Conciliorum, quæ omninò, quoad externam formam, legitima fuerunt; & tamen in Religione grauiter errarunt. *Exempla* in S. literis passim obuia sunt. Vide 1. Reg. 18. de Concilio Baalitarum, contra Eliam coactò. Et cap. 22. de Concilio Pseudoprophetarum, contra Micheam, habito. Item Ioh. 9. & 12. & 18. & 19. de Conciliis Sacerdotum & Procerum, in quibus ipse Christus fuit damnatus. Denique Act. 4. & 5. & 7. & 22. &c. de Conciliis eorundem, aduersus Apostolos celebratis. Ergo, &c.

3. Ratio, nititur *inductione* eorum Conciliorum, quæ ipsi Pontificii aliàs approbare solent: in quibus tamen non pauca reperiuntur, quæ iidem ipsi reiicere solent. Vide exempla in Concilio Niceno I. Laodicensi, Arelatensi, Carthaginensibus, Toletanis, & pluribus aliis; vbi de coniugio Sacerdotum, Canone Scripturæ, subiectione Papæ, aliisque materiis, non pauca hodiernæ Papistarum praxi contraria reperiuntur. Ne quid dicamus de multis Conciliis, inter se pugnantibus: vti de Niceno secundo, & Francofurtensi, vbi contentio fuit de Imaginibus; item de Constantiensi, Basiliensi, & aliis, vbi de auctoritate Papæ disputatum fuit, deq; aliis id genus compluribus. Ergo, &c.

4. Ducitur à testimoniis Patrum: qui vel Concilia, eorumque auctoritatem, verbis eleuant, vt Nazianzenus in epistolâ ad Procopium: vel saltem priora Concilia per posteriora emendari; itemq; alia aliis meritò præponi; Denique ab omnibus Conciliis ad Scripturam iure semper prouocari, perspicuè docent: vt Augustinus libr. 3. contra Maximinum Arianum, cap. 14. & lib. 2. de baptismo, cap. 3. & plures alii passim: quorum testimonia vide apud Withakerum de S. Scriptura quæst. 5. & 6. &c.

5. Sumitur ab *Experientia* quotidiana, quæ satis superq; testatur, nihil vfratius esse in eiusmodi magnis conuentibus, quàm vt maior pars meliorem vincat, vtq; optima quæq; ferè paucissimis placeant: ob multiplicem, scilicet, hominum ignorantiam, ambitionem, inuidiam, & alios similes animorū morbos, quibus ordinarii Ecclesiæ præsules, non minus, quàm alii vulgares Christiani,

Christiani, nimium sæpè laborant. Nisi igitur omnia reuocentur ad normam S. Scripturæ, hoc est, suffragia Conciliorum numerentur tantum; non autem ponderentur, nunquam periculum errandi effugiemus, &c.

Ex quibus tandem efficitur, in Conciliorum placitis, seu decretis, non temerè, h. e. simpliciter & absolutè, sed eatenus tantum, quatenus verbo Dei, consentanea sunt, acquiescendum esse: siue à Pontifice, aut à quouis alio, approbata sint, siue non sint. Atq; hæc satis sint pro thesi nostra.

OBJECTIONES.

Contraria Bellarmini argumenta, quibus absolutam Conciliorum, à Pontifice approbatorum, auctoritatem, h. e. eorum, quæ illic decernuntur, infallibilem veritatem, probare nititur, hæc sunt præcipua.

1. Sumitur ex Matth. 18. & 28. vbi Christus promittit, se *Ecclesie sue perpetuò adfuturum*: & nominatim *his, qui in nomine ipsius congregati fuerint*; hoc est, sacris Conciliis, à Pontifice congregatis, eiusq; ductum sequentibus. At si Concilia hæc errare possent, tum Christus *his* non adesset: & proinde hæc ipsius promissa vana essent. Quod absit. Ergo, &c.

2. Ducitur partim ex Ioh. 16. vbi *Spiritus S. promittitur discipulis Christi, qui eos in omnem veritatem ducat*: partim ex Act. 15. vbi *Apostoli in Concilio congregati decretum suum appellant Spiritus S. decretum*. At Spiritus S. iudicium simpliciter infallibile est. Ergo & Concilii legitimi, &c.

3. Ducitur ex *absurdo* consequente: quia secus tota Ecclesia in fide errare posset, contra illud Matth. 16. *Portæ Inferorum non preualebunt aduersus eam*: Item illud in 1. ad Tim. 3. *Ecclesia est columna & firmamentum veritatis*. Ratio autem consequentiæ est, quia tota Ecclesia per Concilium, præsertim generale, repræsentatur; maximè accedente huc Pontificis approbatione, tanquam capitis Ecclesiæ. Ergo, &c.

4. Sumitur ex Lucæ 22. vbi *Petro, & consequenter eius successoribus, à Christo promittitur, futurum ut fides eorum nunquam deficiat*. Ergo nec Concilium, ab ipsis approbatum, in fide vacillare potest; quippe in quo maximè fidem suam profitentur.

5. Iterum ab *absurdo* petitur: quia secus non possemus firmâ fide *Episcopis, seu Pastoribus nostris, velut ipsi Christo, in omnibus obedire*: quod tamen Matth. 18. Luc. 10. ad Ephes. 4. ad Heb. 13. & alibi, facere iubemur. Ergo, &c.

6. Sumitur ex testimoniis *Patrum*, item legibus *Imperatorum*: qui simul omnes ea, quæ legitimè semel in Conciliis definita sunt, retractari vetant; contraq; in illorum decretis simpliciter acquiescere nos iubent. Vide *Augustinum* epistolâ 162. item legem *Marciani* Imperatoris, in Codice de summa Trinitate, &c.

7. Argumentum rursum ab *absurdo* ducitur: Quia secus nullum in Re-

ligione esset firmum Ecclesiæ iudicium, nec vllus sperari vnquam posset Controuersiarum finis: siquidem quiduis cuius semper in dubium vocare liceret, &c.

SOLUTIONES.

AD hæc Bellarmini argumenta sic respondemus. In *primo*, itemq; *secundo*, vel quæstionem non attingi, vel consequentis fallaciam admitti: quum neq; omnia Concilia, licet à Pontificibus coacta, semper in nomine Christi congregentur; nec ordinarii Ecclesiarum ministri, de quibus solis hîc quæritur, cum Apostolis, aliisve extraordinariis Dei legatis, conferendi sint: nec denique necessariæ veritatis cognitio, de qua sola in locis citatis agitur, omnem in Religione errorem continuò excludat. In *tertio*, falsum dupliciter assumi: quum neque interna Ecclesia, hoc est, cœtus verè piorum & credentium, per vllum visibile Concilium perfectè repræsentari possit: neque absurdum sit, Ecclesiam Christi, etiam veram, in nonnullis fidei quæstionibus, puta ad salutem non ita necessariis, subinde errare. In *quarto*, principium turpiter peri: quatenus speciale priuilegium Petri, vel saltem electorum proprium, seu verè fidelium, ad alios quosuis nominis Christiani professores, aut etiam quosuis ordinarios Ecclesiæ præsules (sub falso successionis prætextu) ineptè extenditur. In *quinto* fallaciam esse à dicto secundum quid: quum non simpliciter, nec in omnibus; sed cum certâ cautione, nempe tantum in Domino, nostris pastoribus obediendum sit. In *sexto*, tum eandem hanc fallaciam latere; tum humanam auctoritatem verbo Dei non rectè æquiparari. Denique in *septimo*, variam esse consequentis fallaciam: quia dum salua manet Scripturæ auctoritas, firmum semper erit Ecclesiæ iudicium, & Controuersiæ semper inter fideles componi poterunt. Nam quod attinet ad infideles & improbos, isti nec Scripturam, nec inde ductas rationes, quantumuis euidenter, nedum nuda Conciliorum decreta, curare solent. Neque hîc coactio aliqua externa, utpote cum Religionis essentiâ pugnans, sed tantum interna & spiritualis, spectanda est. Vide plura Tomo I. de Iudice Controuersiarum, in Thesisibus de Scriptura.

AD THESIN X. DE AVCTORITATE CONCILIORUM respectu S. Scripturæ.

IN hac parte comparat Bellarminus auctoritatem Conciliorum cum auctoritate S. Scripturæ; ut, scilicet, ostendat, vtra harum maior sit, partim respectu sui ipsius, partim respectu nostri. Statuit autem, auctoritatem S. Scripturæ *in sese*, hoc est, simpliciter & absolutè, maiorem esse auctoritate Conciliorum: quia, videlicet, Scriptura sit immediatè diuina, seu *θεοπνευματος*, prout videre est in 2. ad Timoth. 3. item in 2. Pet. 1. Interim *quoad nos*, h. e. quoad fidem

fidem nostram, quam Scripturis adhibemus; item, quoad explicationem Scripturarum, existimat, maiorem esse Concilii, quam S. Scripturæ auctoritatem; nempe, quia *canon S. Scripturæ*, non ab ipsâ Scripturâ, sed ab Ecclesia, in Concilio aliquo congregata, definiatur: Item, quia *Scripturæ interpretatio*, non potissimum ex ipsâ Scripturarum collatione, sed ex iudicio & praxi Ecclesiæ, nobis æstimanda sit. In summa: respectu nostri statuit, Ecclesiæ seu Concilii auctoritatem maiorem ac certiore esse auctoritate S. Scripturæ.

Hic verò Evangelici apertè dissentiant, ut qui utroque modo maiorem *Scripturæ*, quam *Concilii*, aut *Ecclesiæ* auctoritatem esse asserant. Cuius sententiæ rationes evidentes iam suprà Tomo I. nempe ad Theses de S. Scriptura, explicatæ fuerunt. Itaque tautologiæ vitandæ causa Lectorem illuc remittimus.

Attamen *duæ* quædam rationes ex illo loco repetendæ sunt. Quarum *prima* ab ipso Bellarmino hic affertur, dum Scripturam in se *θεόπνευστον*, seu divinitus inspiratam, & proinde diuinâ auctoritate præditam esse, fatetur, At quod reuera tale est, id diuinam quoque vim habet insinuandi sese in animos hominum piorum, h. e. originem suam istis ostendendi. Hinc igitur efficitur, etiam quoad nos, seu respectu nostri, certiore esse Scripturæ, quam Concilii auctoritatem: quia nimirum auctoritas diuina maior ac certior est humanâ: & reuera nulla est auctoritas, quæ nulli adhuc indicata seu reuelata est, ut quæ semper respectum habet ad alterum, &c.

Alter ratio ducitur à communi hominum sensu; qui apertè docet, omnem *Conciliorum*, siue *Ecclesiæ* auctoritatem, necessariò ex *S. Scriptura* demonstrandam esse; Et consequenter huius, quam illius, certiore auctoritatem esse. Nempe, iuxta illud Aristotelis vulgò notum: *Propter quod unumquodque tale est, id ipsum magis est tale*. At propter auctoritatem *Scripturæ*, *Concilii* & *Ecclesiæ* demum firmiter assentimur; non autem contrà. Ergo, &c. Et certè Bellarminus ipse in duobus sequentibus libris de *Ecclesia*, quidquid de huius *natura*, *proprietatibus*, ac *notis* disserit; immò quidquid hoc ipso libro de *Conciliorum* auctoritate affirmat, &c. id totum principaliter ex *Scripturâ* demonstrare nititur. Quod dum facit, maiorem huic quam illis, etiam quoad nos, auctoritatem tribuit. Namq; aut incertum per incertius probare conatur: aut suam ipsius sententiam, quam hoc loco propugnat, omninò euertit.

Quin etiam hic apertè iis contradicit, quæ statim initio primi Tomi de S. Scripturâ, aduersus *Libertinos*, & *Schvvenckfeldium*, disseruit: nimirum rectè illic asserens, S. Scripturam esse ipsum Dei verbum, & primum fidei nostræ principium, seu fundamentum, &c. Id quod sanè cum ista Thesi perspicuè pugnat, quippe quæ maiorem *Conciliis*, quam S. Scripturæ auctoritatem, etiam respectu nostri, attribuit.

Sed de hac controuersia vide amplius Tomo 1. locis iam dictis, tum nominatim *Duplicationem Wuthakeri* aduersus Stapletonum: vbi etiam objectiones illas de Canone, deque interpretatione S. Scripturæ, copiosè & solidè refutatas inuenies.

AD THESIN XI. ET XII. DE AVCTORITATE CONCILIORUM, respectu Papa.

Romanum Pontificem, non minus quàm alium quemuis Episcopum, legitimo Concilio, eiusq; censuris, subiectum esse debere; nec vllò modo ius diuinum asserre posse, quo clarè doceat, sibi datum esse à Deo, etiam suprà Oecumenica concilia eminare; immò verò contrariam Pontificiorum thesin absurdam, insanam, & penè blasphemam esse, his argumentis facile probamus.

1. Ducitur ab expresso Christi mandato Matth. 18. *Dic Ecclesie*. Item, *Si Ecclesiam non audierit*, &c. quo loco iubet, omnes Ecclesiæ ciues tandem in Ecclesiæ iudicio conquiescere, tanquam in illo, quo post iudicium verbi diuini nullum in terrâ sanctius, aut certius existat. Hoc autè præcepto ipsum quoque Apostolum Petrum contineri, vel ex eo satis patet, quod Christus illo loco nominatim Petrum, alloquitur, &c. Ergo & Papa (liquidem successor Petri est) Ecclesiæ, seu Concilii iudicio, ac censuræ subiectus esse debet: nisi fortè Christi mandatis se non teneri probauerit.

2. Nititur exemplo Apostoli Petri. Ipse enim Petrus Apostolus, non modò Concilio, præsertim generali, sed & collegis suis, licet paucissimis, immò etiam vni tantum collegæ (puta Apostolo Paulo) interdum seipsum humiliter subiecit: vti videre est Actorum 8. & 11. & 15. item ad Galat. 2. Neque vllum contrarium exemplum afferri potest, vbi Petrus seipsum reliquis omnibus prætulerit. Ergo & Papa Romanus idem facere tenetur, &c.

3. Nititur Ratione naturali, seu honestate & equitate politica: quæ satis perspicuè docet, vnum aliquod membrum, quantumuis insigne ac nobile (si nullum accedat diuinum priuilegium, quale in solo Christo est) toti corpori, siue vniuersitati, nullo iure præferri posse: quum etiam in Regnis & Imperiis huius mundi, vbi tamen nec Dei gloria, nec æterna salus hominum directè agitur, auctoritas omnium ordinum licèt alioqui per se inferiorum, longè maior, quàm vnius Regis, aut Principis esse soleat. Quanto igitur æquius est, vt vnus aliquis Episcopus omnium aliorum Episcoporum, præsertim æqualium, iudicio sub sit?

4. Antiquiores Ecclesiæ Patres numquam à Conciliis, præsertim vniuersalibus, ad Papas Romanos; sed contrà sæpius ab his ad illa prouocarunt: sicut tum alia Veterum Conciliorum exempla, tū nominatim ea, quæ tempore Victoris, & Irenæi, circa controuersiam de Paschate acciderunt: item quæ deinde inter

de inter *Cyprianum*, & *Cornelium*, aliosque Episcopos Romanos, circa quaestionem de *Anabaptismo* gesta fuerunt? item quæ postea tempore *Augustini*, in aliquot Africanis Conciliis tractata fuerunt, dilucidè restantur. Vide historias Ecclesiasticas, &c.

5. Adde, quod nonnulla *Concilia*, etiam à *Papis* approbata, & quidem non admodum antiqua, disertis verbis statuerunt, *Concilium supra Papam esse*; & hunc ab illo, non illud ab hoc, indicari debere, &c. Vide nominatim Acta Concilii *Constantiensis*, item *Basilienfis*, & quorundam aliorum, circa *14th* secula habitorum: item quæ tunc temporis *Academia Parisiensis*, & in ea *Gerson*, *Occamus*, & alii, hac de re scripserunt. Quin & nostro seculo *Alphonsus à Castro*, & alii *Papistæ*, idem asserere non dubitarunt. Ergo ipsi hîc inter se dissentiunt, &c.

6. Si vera esset *Papistarum* hypothesis, nulla esset Conciliorum *utilitas*, aut certè nulla *necessitas*: quû ratio per se doceat, frustra fieri per plura, quod commodè, immò commodius, per pauciora fieri potest. Nam quid opus esset, ex omnibus terræ partibus Episcopos, aliosque viros doctos, ad Concilium conuocare, ut controuersia ab iis decidantur; si tandem omnis decisio ab vno Pontifice pendet? Posset profectò & magnis sumptibus, & multis molestiis, Ecclesia liberari, si ab vno Pontifice omnia oracula petenda essent, &c. Ergo aut Concilia omittenda sunt, aut Papam iis subiectum esse oportet.

7. Deniq; valde perniciofa est ista *Papistarû* (vel potius *Iesuitarum*) hypothesis: ut quæ *Ecclesiâ*, saltem in quibusdam magni momenti casibus, aperitissimo periculo exponat, eamq; sub *Paparum* tyrannide & impotente dominatione, sine omni remedio relinquat. Nam si fortè Pontifex *hereticus* fieret (quod & sæpè factum esse nouimus, & fieri saltem posse, saniores *Papistæ* fatentur) item, si fortè *Pontifex* impiè & dissolutè viueret, & *Repub. Christianam* bellis ac cædibus turbaret, &c. Ecclesia tum certè omni remedio careret: quippe quæ Papam iudicare, & in ordinem redigere neq; posset neq; auderet; siquidem ipsa infra Papam esset: quum satis notum sit, inferiorem à superiore, non hunc ab illo, iudicandum & puniendû esse, &c. Ergo ex fructibus apparet, hypothesis hanc omnino absurdam & impiam esse, &c.

O B I E C T I O N E S.

Argumenta Bellarmini quibus Romanum Pontificem supra quæuis Concilia, etiam Oecumenica, exaltare cupit, illiq; soli longè maiorem, quàm istis, auctoritatem attribuit; hæc præcipua ferè sunt.

1. Est, Papa est Vicarius Christi in terra, h. e. secundarium caput totius Ecclesiæ in terrâ militantis, etiam quatenus hæc in Concilio coacta, siue in vnum congregata est: iuxta dicta illa, iam sæpius antè citata, *Matth. 16. Tu es Petrus*, &c. *loh. 21. Pasce oues meas*, &c. Caput autem reliquis membris omnibus dignius est. Ergo Papa est supra Ecclesiam, etiam in generali Concilio.

congregatam. Immo absurdum esset, rem aliter se habere, &c.

2. Idem Papa est summus *Pater familias*, summusque *pastor* ac *Magister*, denique *Sponsus*, ac *maritus* Ecclesiæ: prout Lucæ 12. Iohan. 10. ad Ephes. 4. & 5. & alibi videre licet: ubi de propriis quidem Christi officiis agitur; sed quæ cum Vicario aliquatenus communicantur, &c. Ergo suis domesticis, suisque ouibus ac discipulis, denique sponsâ suâ, præstantior est.

3. Secus suprema Ecclesiæ potestas, utpote quæ *monarchica* esse debet, (non autem *Aristocratica*, aut *Democratica*) nunquam in his terris exerceri posset: siquidem hæc in Concilio, siue Ecclesiâ, remoto Pontifice, locum habere nullo modo potest; puta neque *formaliter*, neque *suppletivè*: quum Monarchicum regimen vnum aliquem Monarcham, à quo solo exerceatur, necessariò requirat; hic autem subditis suis superior, &c.

4. Denique Patres hanc Pontificis excellentiam supra Concilia non obscure agnoscunt: dum à Conciliis ad Papam appellari posse, immo debere, non obscure docent: sicut tum ex protocathedria Pontificis, quam semper in Conciliis habuit, tum ex aliis similibus Veterum *Actis*, tum maximè ex *decretalibus* Pontificum *Epistolis*, & speciatim ex epistolis *Gelasii* ad Episcopum *Theodotum*, & alios quosdam, videre est. Ergo res ita se habet, &c.

RESPONSIO.

Cæterum ad has Bellarmini *obiectiones* omnes sufficit vna generalis *responsio*: nempe, in illis esse perpetuam, turpissimamque principii petitionem: quum neque *S. Scriptura*, neque *vetus & purior Ecclesia*, ipsum Apostolum *Petrum*, nedum vllum eius *successorem*, pro summo totius Ecclesiæ *capite*, aut *monarcha*, aut (quod peius adhuc sonat) *marito*, vel *sponso*, agnoscat: sed hunc honorem *soli Christo* disertè tribuat; *Episcopos* verò omnes duntaxat ministros, & quidem ratione officii prorsus inter se pares esse, pronunciet: qui singuli etiam sibi inuicem, & multò magis pluribus, in Domino congregatis, siue in *Concilio* coactis, semetipsos humiliter subiicere debeant; sicut hætenus abundè ostensum fuit, præsertim Tomo 1. de Romano Pontifice: & infra in controuersia secundâ generali huius secundi Tomi amplius ostendetur. Loca verò *Scriptura*, à Bellarmino hîc citata, puta Matt. 16. Ioh. 21. &c. sæpius iam antè explicauimus, & ab ipsius sophismatis vindicauimus. Hoc tantum obiter notandum est, quædam alia loca, in quibus immediatè de *solo Christo* agitur, ut Iohan. 10. item Ephes. 4. & 5. &c. nimis impudenter, immò per egregiam in *Christum* blasphemiam, ad *Romanum Pontificem* hîc detorqueri, quasi, videlicet, *Ecclesia biceps* aliquod *monstrum* sit; immò *turpis adultera* sit, quæ duos simul sponso, ac maritos, habeat: aut quasi Christus proprium suum honorem, ac dignitatem cum vlllo mortali verè cõmunicet, &c. Vide plura suprà tom. 1. theses de Pontifice Romano.

ALTE-

ALTERA PARS HVIVS PRIMÆ GENERA-
lis controuersia, nempe, De natura, & notis Ecclesiae in
terra militantis.

AD THESIN I. II. III. DE NATVRA, SEV ESSENTIA.

si Definitione, vera Christi Ecclesiae: h. e. qui nam verè ad eam
pertineant, vel non.

Nostri homines Ecclesiam Christi, ex ipso Dei verbo, paucis & perspi-
cuis verbis ita definiunt: esse cœtum seu multitudinem hominum, ve-
rè in Christum credentium, h. e. omnium eorum, & quidem eorum tantum,
qui efficaciter ad Christum vocati, eiusque spiritu præditi sunt. Quare tam-
etsi nec Pelagianorum, nec Nouatianorum, nec Donatistarum, nec quorundam
Anabaptistarum, &c. opinionem amplectimur; qui solos perfectos, seu per-
fectè plenèque iustos, aut eos tantum, qui circa fidem, eiusque professio-
nem, nunquam aberrarunt, ad Ecclesiae essentiam pertinere exillimant: In-
credulos tamen (sive palàm, sive occultè tales sint) itemque manifestos pecca-
tores, h. e. eos, qui in manifestâ impœnitentiâ pergunt, adeòque omnes impi-
os hypocritas, ab Ecclesia Christi planè separamus. Interim ex iudicio charita-
tis omnes eos, qui fidem Christi profitentur, & tolerabiliter saltem iuxta
Euangelium Christi viuunt, pro verè credentibus habendos esse dicimus.
Itaque etiam Catechumenos, licèt actu nondum baptizatos; item pœnitentes,
in specie sic olim dictos; denique eos, quī vel temerè, vel iniustè excommu-
nicari, seu dānati sunt, si modò verè in Christum credant, pro veris Ecclesiae
ciuibz agnoscimus. Et tamen hos omnes, alio quodam sensu, quem Eccle-
siae disciplina iam olim tacitè inuexit, à credentibus, ita *ἐκκλησία* appellatis,
adhuc distingui posse concedimus. Itaque status huius controuersiae in eo
consistit: Vtrum reprobz, h. e. qui verâ fide ac pietate carent, si modò sub ob-
edientia Pontificis communem Ecclesiae fidem ore profiteantur, & sacra-
menta Ecclesiae participant, verè & re ipsa ad Catholicam Christi Ecclesiam
pertineāt, necne. Nam de hæreticis, Apostatis, ac schismaticis, propriè sic & ve-
rè dictis, quod omninò ab Ecclesia Christi alieni sint, nulla inter nos, & Ad-
uersarios controuersia est. Ita vt Bellarminus his rebus tam operosè proban-
dis supersedere potuisset, &c.

Porro nos in proposita quæstione partem negatiuam; Pontificii verò
affirmatiuam defendunt.

Argumenta Nostrorum hæc ferè sunt, quibus ostendunt, hypocritas

& reprobos ab Ecclesia prorsus alienos esse.

1. Ducitur ex iis Scripturæ locis, vbi vera Christi Ecclesia nobis velut ex professo definitur: V.gr. Ephes. 1. & 2. & 4. & 5. vbi Ecclesia vocatur corpus, & complementum, & sponsa Christi, item domus, & templum Dei, &c. Similiter vbi proprietates ouium Christi, h. e. verorum eius discipulorum, describuntur: cuiusmodi sunt, Christum verè cognoscere, eiusque vocem audire, & præcepta seruare, &c. Vide Ioh. 10. & 14. & 15. & passim alibi. Quum igitur Ecclesia Christiana nihil aliud sit, quàm spirituale Christi corpus, & sanctum Dei templum, item multitudo discipulorum, siue ouium Christi, &c. non dubium est, quin omnes infideles, & impii hypocritæ penitus ab illa exclusi sint: quippe quibus istæ proprietates attribui non possunt.

2. Sumitur ex iis S. Scripturæ locis, quibus disertè affirmatur, non omnes, externâ ratione Christo adhærentes, h. e. Sacramentis Ecclesiæ vtentes, aut fidem ore profitentes; sed tantum verè credentes, & spiritu Christi præditos, pro germanis Ecclesiæ membris apud Deum haberi, &c. Vide ad Rom. 2. sub finem: Non qui in propatulo est Iudæus, &c. item in cap. 8. Qui Christi spiritum non habet, non est eius. Item Matth. 7. Nunquam novi vos licet in nomine meo prophetaueritis, &c. Ergo Christus hos tales; pro membris suis non agnoscit: & proinde ad communionem veræ Ecclesiæ nequaquam pertinent.

3. Ducitur ex iis Scripturæ locis, vbi disertè negatur, impios, aut incredulos, vllam cum Christo, ac proinde cum verâ eius Ecclesiâ, communionem habere. Vide in 2. ad Cor. 6. Quod consortium est iustitiæ cum iniustitiâ, &c. Item in 1. Ioh. 1. Si in luce ambulauerimus, communionem cum eo habemus, &c. Et c. 1. Qui dicit noui eum, & non seruat præcepta eius, hic mendax est, &c. Et c. 3. Qui peccatum facit, non nouit eum, &c. Et c. 5. Qui credit Iesum esse Christum, hic natus est ex Deo, &c. Ergo soli credentes & renati Ecclesiam Christi constituunt; nec vlli increduli aut reprobi ad eam verè pertinent.

4. Ducitur à beneficiis Ecclesiæ propriis: qualia sunt, regeneratio, iustificatio, & salus æterna. Hæc enim omnia & singulis Ecclesiæ ciuibus re ipsa contingunt: iuxta illud ad Eph. 5. Christus est seruator sui corporis: Item, Tradidit semetipsum pro Ecclesiâ, ut eam sanctificaret, &c. Sic Iohan. 3. & 6. & 15. Omnis qui credit in eum, non peribit, &c. Ego vitis, vos palmites, &c. Item in 1. ad Cor. 5. Si quis est in Christo, est noua creatura, &c. At verò impii, & increduli nunquam reuera hæc beneficia percipiunt: quippe qui Christo, veræ illi & cælesti viti, non sunt insiti, nec proinde vllum succum cælestem, aut vigorem vitalem ab illo participant, quamdiu quidem tales sunt.

5. Ducitur ab ipsa rei propositæ, h. e. Ecclesiæ Catholica, & verorum eius ciuium, natura: quippe quæ nullo modo patitur, vt qui Christo planè contrarius est (siue palàm & apertè, siue occultè talis sit) is verum Christi membrum actu existat. Atqui omnes Ecclesiæ ciues vera & viua Christi membra sunt.

sunt: quum Ecclesia ipsa nihil aliud sit, quàm viuum & mysticum Christi corpus, quod ipse spiritu suo perpetuò animat, ac gubernat. Vide Rom. 8. & Gal. 3. & 4. & c. Ergo, & c.

6. Et postremum, ducitur ex Testimoniis *Patrum*: qui, quoties de verâ Ecclesiæ essentiâ ex professo disserunt, nullos *Incredulos*, aut *profanos*, aut *hypocritas*, sed solos *Electos*, siue verè *credentes*, & spiritu Christi donatos, ad Ecclesiæ integritatem pertinere affirmant. Vide tum *Commentarios Hieronymi Chrysostomi*, & aliorum *Veterum*, in loca Scripturæ, paulò antè citata, præsertim Eph. 4. & 5. Rom. 8. & c. tum nominatim *Augustinum* passim, in libris de ciuitate Dei, & in *Enchiridio* ad Laurentium, & c. item *Ambrosium* in libro de vocatione gentium: Et *Bernhardum* passim in homiliis, super Canticum Canticorum. Deniq; plurima veterum testimonia vide apud *Wubakerum*, in disputatione de Ecclesia, vbi hæc quæstio plenius explicatur.

O B I E C T I O N E S.

Contraria Bellarmini Argumenta quibus euincere conatur, etiam *incredulos* & *impios*, dummodo fidem suprâdicta ratione profiteantur, ad Ecclesiam pertinere, hæc præcipua sunt.

1. Ducitur ex quibusdam *Christi similitudinibus*, quibus Ecclesiæ natura, siue essentia, (vel potius, externum quoddam Ecclesiæ accidens) ita declaratur, vt *impio* seriam ad illam pertinere significetur. Etenim Matth. 3. & 13. & 22. & 25. comparatur Ecclesia tum *Area*, paleas simul & triticum continentis: tum *sagena*, bonos simul & putres pisces cõprehendentis: tum *nuptiali conuiuium*, in quo nō omnes cõuiuē electi, seu veste nuptiali amicti sunt; tum deniq; *cæui virginū*, partim prudentium, partim stultarū, & c. Ex quibus apparet, etiâ *impios*, & *infideles*, ad Ecclesiā verè pertinere: siue ita in Ecclesia versari, vt ad essentiam eius pertinere videātur, si modò fidem eius profiteātur, & c.

2. Petitur ex iis Scripturæ locis, in quibus *omnes* & *soli baptizati* Ecclesiæ ciues, ac filii Dei esse dicuntur: licet inter eos adhuc multi sint, qui ipiritu Christi, & verâ pietate careant. Vide in 1. ad Cor. 12. *Omnes in unum corpus baptizati sumus*. Item ad Gal. 3. *Quotquot baptizati estis, Christum induistis*, & c. Ergo, & c.

3. Ducitur ex loco Matth. 18. cui similis est locus Luc. 17. vbi pro *fratribus* iubemur habere etiâ eos, qui sæpè grauiterq; delinquunt, dummodo Ecclesiæ vocē reuerenter audiāt, & c. Ergo etiâ manifestarii peccatores, & hypocritæ; ad Ecclesiam pertinet, quamdiu externâ eius communionē retinere videntur.

4. Petitur ab inductione *exemplorum*, h. e. eorum hominum, qui licet occultè *infideles*, & *impii* essent, ad Ecclesiam tamen Christi pertinuisse dicuntur. Vide in 1. ad Cor. 1. & 3. & 5. & 11. & 15. item ad Gal. 1. & 3. & 5. item Apoc. 2. & 3. vbi varia illarum Ecclesiarum, tum in fide, tum in vita, seu morib. errata commemorantur; quæ tamen Ecclesiarum Christi titulo insigniuntur: sicut ex *ipsis* locis euidenter apparet. Ergo, & c.

5. Ducitur ab *absurdo* consequente. Si enim soli *prædestinati*, siue *electi*, *iusti*, & *sancti*, ad Ecclesiam Christi pertinerent, tum nullum de Ecclesia certum ac infallibile iudicium esse posset: neque eius auctoritas in docendo, arguendo, &c. per ministros, seu prælatos Ecclesiæ, ritè vnquam exerceri posset: siquidem semper incerti essemus, qui nam verè iusti, aut electi sint, ac proinde quibus verbum Dei applicandum sit, &c. Ergo necesse est, omnes veram fidem profitentes ad Ecclesiæ consortium pertinere, &c.

6. Et postremum ducitur ab auctoritate *Veterum*: qui omnes, & solos *baptizatos*, fidemque in Christum *profitentes*, pro veris Ecclesiæ membris habuerunt: & distinctionē inter *credentes*, *pœnitentes*, *catechumenos*, &c. fecerunt: immò contrariam opinionem in *Novatianis*, siue *Catharis*, item in *Donatistis*, ac *Pelagianis*, tandem etiam in *Wicklefo*, & *Husso* (prout in Actis ipsis veterum Synodorum, & speciatim Concilii *Constantiensis*, videre licet) tanquam hæreticam, & verbo Dei contrariam, apertè damnarunt. Ergo reprobi etiam vera Ecclesiæ membra sunt.

SOLUTIONES.

CÆterum ad has Bellarmini *Obiectiones* per duplicem *distinctionem* ut plurimum nostri respondent. Quarum *una* discernit veram & *internam* Christi Ecclesiam, quæ tota ex electis, seu verè credentibus, constat, ab *externo* profitentium cœtu, qui multos sæpè reprobos admixtos habet: licet alioquin & ipse vera Christi Ecclesia, propter veræ doctrinæ professionem, &c. non immeritò vocetur. *Alterà*, totum externæ ac visibilis Ecclesiæ *corpus*, à quibusdam ipsius singularibus ac paucis *membris*, accuratè distinguit: quum non continuò vniuersæ Ecclesiæ competat, quidquid his, vel illis, eiusdem externis membris, h.e. communis fidei professoribus, attribui solet, &c. Itaque ad *primam* obiectionem respondent: Similitudines illas de *Area*, *Sagena*, &c. vel ad totum genus humanum, vel certè saltem ad externum cœtum, eorum omnium, qui per Euangelii prædicationem ad Christum aliquatenus vocantur, & fidem quoquo modo profitentur, omnino referendas esse: nihil autem vetare, quo minus in eiusmodi cœtu multi reprobi sint, qui tamen ad essentiam veræ & internæ Ecclesiæ Christi minimè pertineant. Ad *secundam*: Apostolum illic loqui ex iudicio *charitatis*, quæ omnes externæ Ecclesiæ ciues, h.e. fidem profitentes, pro fidelibus habet. *charitas* autem omnia credit; eoque sæpè fallitur: quod à fidei certitudine alienum esse debet. Ad *tertiam*, & *quartam*: Non quæuis *peccata*, nedū quosvis *errores*, Ecclesiæ naturam statim euertere; nec continuò totum aliquem cœtum propterea sanctorum appellationem amittere, quia pauci quidam in eo profani sunt; nedum nomine veræ Ecclesiæ idcirco priuandum esse, quia nonnulla eius membra circa fidem fortassis aberrant. Ad *quintam*: Iudicium

dicium de *externa* Ecclesia tamdiu certum esse, quamdiu in Pastoribus, simul & populo, *notæ* illæ conspiciuntur, de quibus infrà thesibus sequentibus dicetur: veram autem & *interiorem* Christi Ecclesiam fide tantum, non sensibus externis, apprehendi posse; vti mox amplius ostendetur. Ad *sextam*, & *postremam*: falsum hîc omnino assumi de *veteribus*, quasi qui nostram sententiam in *Donatistis*, aut *Catharis*, &c. damnauerint: prout ab initio satis ostendimus, vbi horum opinionem ipsi reiecimus. *Concilium* verò *Constantiense*, quod *Hussi* doctrinam damnauit, asserimus hac in re prorsus Antichristianum fuisse, ac proinde huius auctoritate nos minimè teneri. Plura vide apud *Witakerum* loco suprà dicto.

AD THESIN IV. DE DUPLICIBUS ECCLESIAE

membris, seu Christi ouibus.

Hic error quasi *corollarium* est, ex superiore *theoremate* deductum: estq; ab Aduersariis in eum finem excogitatus vt aliquatenus, prætextu huius distinctionis, superiorem illum principalem errorem tueri, eademque opera contrarias rationes nostras aliquo modo diluere possent. Sed reuera & hæc, & aliæ quædam similes Bellarmini distinctiones, quibus hoc loco vitur, non modò inanes sunt, sed etiam secum ipsæ pugnant, Quarum *prima* hîc expressa est, quâ distinguit inter Ecclesiæ *membra vera*, & *viua*: quasi *Reprobi vera* quidem Ecclesiæ membra, non tamen *viua* sint, h. e. quasi essentialia corporis Christi membra, sed tamen arida sint, ac mortua, &c. *Altera* est: quâ distinguit iuter *oues* Christi, quæ vel *actû* tales sunt, vel tantum *potentiâ*, &c. *Tertia* est, quâ discernit inter *oues* Christi, quæ vel respectu *præsentis* iustitiæ, vel respectu *futurae* ac finalis perseuerantiæ, tales dicuntur; siue quæ (vt ipse loquitur) vel veritate solius *formæ*, vel veritate formæ simul & *finis*, Ecclesiæ membra censentur, &c.

Atqui nulla harum distinctionum efficere potest, vt *vera* Ecclesiæ membra coram Deo reputentur, quicunque verâ in Christum fide carent; quia *blasphemum*, & Christo simul, eiusque verâ Ecclesia, prorsus indignum est, *arida* & *mortua* membra vel illi, vel huic, vnquâ attribuere: quum corpus hoc totum viuum, item mysticum, ac spirituale sit; eiusq; membra omnia capiti suo Christo homogenea sint, h. e. eodem spiritu vegetentur, ac viuificentur. Quod etiam alii Pontificii (præsertim *Melchior Canus*, in locis Theologicis lib. 4. cap. ultimo) disertè agnoscunt.

Deinde Controuersia non est de iis, qui Ecclesiæ ciues esse possunt: sed de iis, qui iam *actû* & *re ipsa* sunt. Multi enim hœdi, & lupi tandem fiunt oues Christi; immò quidam lupi facti sunt pastores ouium: v. gr. Paulus Apostolus, &c. qui tamen, quantisper hœdi, & lupi sunt, oues Christi nullo modo dici possunt.

Deniq; veritas *finis* hîc non nisi consequenter & secundariò spectanda est: quia sola *forma* veritas primò & per se sufficit, vti notum est. Immo & veritas *finis* in hoc negotio tota dependet à veritate *formæ*: iuxta illud 1. Ioh. 2. Si fuissent ex nobis, utiq; nobiscum mansissent, &c.

Quare tota hæc quæstio ex *Cypriano* (libro de vnitæte Ecclesiæ) breuissimè decidi potest; vbi inter alia ait: non habere eos Deum patrem, qui Ecclesiā non habent matrem; & vicissim, non habere hanc matrem, qui illum non habent patrem, &c. Quòd si igitur omnes Ecclesiæ filii, sunt & filii Dei: certè quicunque iam in Christum reipsa non credunt, nec spiritu Dei verè aguntur nec iustitiam operantur (hi enim soli sunt filii Dei, Rom. 8. Gal. 3. & 1. Ioh. 3. &c.) iidem nec Ecclesiæ filii censendi sunt. Vide etiam locum 1. Pet. 2. de vivis lapidibus, unde spirituale hoc Dei templum construitur, &c. Denique vide insignem illam Pauli allegoriam ad Galat. 4. de duabus Abrahami vxoribus, & dissimilibus earum filiis, &c. Vbi tandem concludit, cœlestem Hierosolymam, hoc est, Catholicam Christi Ecclesiam, esse matrem omnium nostrum, nempe, quicunque secundum spiritum, seu promissionem, ex Abrahamo prognati sumus, hoc est, quicunque vestigiis fidei Abrahami insistimus: sicut Rom. 4. & 9. & 10. amplius declaratur. In summa: tametsi ex iudicio charitatis (quæ omnia credit, omnia sperat, &c. 1. Corinth. 13.) multi hypocritæ, quamdiu fidem Christi profitentur, pro Christi membris, & ouibus habentur: fides tamen, ex ipso Dei verbo edocta, nullum hypocritam, aut incredulum, aut improbum, quamdiu talis esse perseuerat ad essentiam mystici corporis Christi pertinere, probissimè nouit.

AD THESIN V. DE VISIBILITATE ECCLESIAE

Catholica & contrà.

Nostri homines non quidem simpliciter negant, Ecclesiam esse in hac terra visibilem: tantum abest, vt in *Jdaeam Platoniam* (prout calumniari solent Aduersarii) eandem transforment. Sed duo quædam de propositâ quæstione asserere solent. Primum est: Ecclesiam Catholicam, in potiore significatione acceptam, quâ scilicet multitudinem vere credentium designat, nobis in hoc seculo degentibus semper inconspicuam esse: nempe, quatenus de aliorum verâ fide, seu pietate Christiana, non nisi probabiliter, ac proinde fallibiliter, iudicare possumus, ac solemus. Alterum est: eandem Catholicam Christi Ecclesiam, alia quadam significatione acceptam, puta pro cœtu omnium eorum, qui hoc vel illo speciali loco, & tempore viuentes, fidem in Christum profitentur, ordinariè quidem, seu plerumque, aspectabilem esse: quamdiu, scilicet, eiusmodi quidam cœtus alicubi in hoc mundo florentes ac conspicui sunt: sed tamen aliquando sic obscurari, siue in eas angustias & latebras adigi, vt vix vlla eius facies, seu splendor externus, vsquam appareat. Vbi

Vbi tamen obiter notandum est: hanc *posteriorem* sententiam cum *sequente* quæstione, de Ecclesiæ defectione, seu potius deficiendi potentia, planè coincidere: ac proinde ab ista præsentē Controuersia prudenter hîc separandam esse.

Quòd autem *plures* inuisibilitatis Ecclesiæ rationes, siue causæ efficien-tes, ab aliis Euangelicis afferri solent, id neq; per se necessarium est, nec quæstionem ipsam propriè attingit. Alioqui constat, Ecclesiam *Catholicam*, quatenus, videlicet talis est, h. e. quatenus omnes particulares omnium locorum, & temporum Ecclesias complectitur, totam siue vniuersam videri nō posse: tum, quia bona eius pars iam in cælo *triumphat*, quæ certè nobis hîc degentibus inuisibilis est: tum, quia ne tota quidem *militans* Ecclesia sub aspectum nostrum, simul & semel (vt loquuntur) cadere potest. Verùm, vt diximus; in eo propriè vertitur omnis huius loci quæstio: sitne *Ecclesia Christi militans*, quatenus verè & formaliter mysticum Christi corpus est, *per se*, & suâ naturâ, siue per essentiam suam, nobis hominibus aspectabilis; ita vt digito quasi demonstrari, aut sensibus externis verè apprehendi, ac diiudicari possit. Cuius quæstionis *negatiuam* Thesi nos defendimus, Pontificii verò *affirmatiuam*.

Argumenta Nostrorum hæc præcipua sunt:

1. Ducitur ex ipsa veræ Ecclesiæ *definitione*, & proinde ex omnib. iis Scripturæ locis (iam suprâ in primâ parte allatis) quæ Ecclesiam Christi, propriè sic dictam, ex solis verè credentibus, & spiritu Christi præditis hominibus, constare demonstrant. Qualia sunt, verbi gratia, ad Rom. 8. *Qui non habet spiritum Christi, non est eius*, &c. item in 2. ad Corinth. 5. *Si quis est in Christo, noua creatura est*. Et plura id genus alia. Vnde efficitur, Ecclesiam veram, quæ fidelium & piorum societas est, non magis aspectabilem nobis esse, quàm sit ipsa vera fides, aut spiritus Iesu Christi, n ipso corde, videlicet, latens: prout Rom. 10. Gal. 4. &c. dicitur. At corda hominum solus Deus intueri potest. Ergo, &c.

2. Sumitur ex Luc. 17. vbi Christus ait; *Regnum Dei non venit petiti & apparitionis, cum specie seu pompa externa; neq; dicent, ecce hîc, aut ecce illic: quia ecce Regnum Dei intra vos est*, &c. Ex quibus verbis apparet, Ecclesiam esse Regnum Dei occultum, & spirituale; non autem externum & mundanum: eoque clâm, siue occultè serpere ac propagari; quatenus in verâ fide & pietate totum consistit, quæ intus in animis hominum sita est, & proinde neque sub aspectum aliorum cadere, neque externam vllam pompam, seu splendorem huius seculi, quidquam morari solet. Ergo vera Christi Ecclesia per se nobis inconspicua est.

3. Sumitur ex sermone Christi, quem cum Samaritana habuit Ioh. 4. vbi *veri adoratores*, seu *cultores Dei*, dicuntur *Patrem in spiritu & veritate adorare*, &c. Vnde consequitur, quum Ecclesia Christi vera nihil aliud sit, quàm tas

lium Dei cultorum congregatio, eam nobis hinc inuisibilem esse: siquidem sensus externus diiudicare non potest, quinam Deum *in spiritu & veritate* colant: licet externi *gestus*, ac *voces*, & alia talia, sensibus externis apprehendi possint, sed quorum nihil verum Dei cultorem constituit. Ergo Ecclesia verè piorum nobis inaspectabilis est.

4. Ducitur ex variis Scripturæ locis, quibus asseritur, *solum Deum*, siue *Christum*, filios ac seruos suos habere cognitos: immò etiam, à nobis hominibus istos videri non posse. Vide Ioh. 10. *Ego cognosco oves meas*, &c. item 2. ad Tim. 2. v. 19. *Dominus nouit suos*, &c. Item Rom. 2. sub finem: *Non est Iudeus, qui in propatulo talis est; sed qui in occulto talis est, cuius laus est non ex hominibus, sed ex Deo*, &c. Vnde efficitur, quum omnia & singula Ecclesiæ membra soli Deo nota, seu visibilia sint, ipsam quoq; totam soli Deo conspicuam, ac proinde nobis hinc inconspicuam esse.

5. Sumitur ex cap. 11. ad Hebræos: vbi *fides* dicitur *hypostasis* esse earum rerum, quæ sperantur, & *elenchus* earum quæ non videntur, &c. Atqui in Symbolo profiteamur, nos Ecclesiam Catholicam credere. Non igitur oculis eam videmus. Etenim obiecta mentis, & sensus toto genere differunt; præsertim ea mentis obiecta, quæ solâ fide per diuinam reuelationem cōprehendimus: quale inter alia est Ecclesia Christi. Nam *fides* & *aspectus* hoc sensu in Scriptura semper opponuntur. Vide 1. Cor. 13. & 2. Cor. 5. &c.

6. Sumitur ex loco ad Hebr. 2. vbi Apostolus ait: *Non accessistis ad montem conrectabilem*, &c. *sed ad montem Sion, & ciuitatem Dei viuentis*, &c. Atqui mons iste Sion, seu ciuitas ista cælestis, Ecclesiam Catholicam significat, quæ propterea conrectabili, seu palpabili monti opponitur, vt eius inuisibilitas, respectu nostri, denotetur, &c. Quare etiam *cælestis Hierusalem* ibidē appellatur: vt non modò origine diuinam, sed & suâ naturâ spirituales, ac proinde inuisibilem esse intelligamus. Vide etiam Gal. 4. sub finem, de *cælesti Hierusalem*, &c.

7. Petitur ex 1. Epist. Petri 2. vbi Ecclesia, *domus Dei spiritualis* appellatur, cuius viui lapides singuli Christiani sint, &c. At domus spiritualis in externos sensus incurtere non potest, perinde vt domus aliqua materialis, &c. Neq; constare nobis potest infallibiliter, quinam reuera huius ædificii viui lapides sint, &c. Quæ autem ratio est omnium & singulorum lapidum, eadem quoq; est totius ædificii: ita vt, si illi inuisibiles sint, etiam hoc tale sit, &c.

8. Sumitur ex locis illis insignibus, vbi Ecclesia velut ex professo describitur: vt 1. Cor. 12. item Ephes. 1. & 4. & 5. & aliis locis consimilibus: vbi Ecclesia corpus Christi mysticum esse docetur; cuius caput sit ipse Christus; reliqua autem membra sint omnes, & soli Christiani; & adeò quidem ardē Christo coniuncti, vt caro de eius carne, & ossa de eius ossibus & sint & appellentur, &c. Vnde multiplex argumentatio pro nostra sententia deduci potest. Nam neq; *mysticum* seu spi-

seu spirituale corpus, perinde ut *physicum* aliquod, vel *artificiosum*, videri potest: nec ratio vlla dari potest, cur totum illud corpus visibile dicatur, cuius neq; caput actu iam videtur; neq; vera & formalis ipsorum membrorum cum suo capite unio, seu spiritualis & arcana coniunctio, conspici potest.

9. Et postremum ducitur ex testimoniis *Patrum*; quorum nonnulla iam superius, in primâ parte, citata fuerunt. Nam quæ testimonia, Ecclesiam ex solis sanctis, seu piis, ac verè credentibus, constare probant, eadem, Ecclesiâ quoq; inuisibilem esse, necessariò euincunt, &c. Vide tamen amplius apud Withakerum, quæst. 2. de Ecclesia, cap. 4. vbi non pauca *Patrum* dicta pro thesi nostra, de inuisibili priorum Ecclesia inueniuntur.

O B I E C T I O N E S.

Contraria Bellarmini argumenta, quibus Ecclesiam Catholicam, in se, & per se, perpetuò visibilem, siue externis sensibus omninò ac necessariò expositam esse, probare conatur, hæc ferè sunt.

1. Ducitur de iis Scripturæ locis, vbi thesis ista totidem penè verbis affirmari videtur; h. e. vbi *Ecclesia*, tum *Iudaica*, tum *Christiana*, ut cœtus aliquis visibilis, perpetuò describitur. Loca Scripturæ præcipua sunt hæc: 1. Num. 20. *Cur eduxistis Ecclesiam Domini in solitudinem.* At inuisibilis cœtus educi non potest. 2. 1. Reg. 8. *Benedixit Rex Salomon toti Ecclesie Israelis*, quæ, videlicet, in templi dedicatione collecta fuerat. Inuisibili autem cœtui nemo benedicere potest. 3. Matth. 16. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Atqui ut petra Ecclesiæ, seu fundamentum, nempe Apostolus Petrus, visibilis est; ita & ædificium, nempe Catholicam Ecclesiam, visibile esse oportet. 4. Matth. 18. *Dic Ecclesie: Item, si Ecclesiam non audierit, &c.* Verum inuisibili cœtui nihil indicari, nec ipse à quoquam audiri potest. 5. Act. 15. *Illi quidem deducti ab Ecclesia, &c.* Item ibidem v. 4. *Quum venissent Hierosolymâ, suscepti sunt ab Ecclesia.* 6. Sic Act. 18. *Ascendit Paulus, & salutauit Ecclesiam, &c.* Inuisibilis autem Ecclesia nec saluari, nec deducere quenquam potest. 7. Item Act. 20. *Spiritus S. constituit vos Episcopos, ad regendam Ecclesiam Dei.* At inuisibilis cœtus à Pastoribus regi non potest. 8. Sic 1. Corinth. 15. v. 9. item Galat. 1. v. 13. Et Philip. 3. v. 6. Apostolus Paulus testatur, se persecutum esse Ecclesiam Dei. Quod certè de inuisibili cœtu dici non potuit. 9. Postremò legimus in 1. ad Timoth. 3. vers. 15. *Hec scribo, ut scias, quomodo versari te oporteat in domo Dei, hoc est, Ecclesia, &c.* Ergo necesse est hanc omninò visibilem esse. In summa: Ecclesia semper ut visibilis describitur, &c.

2. Ducitur ex iis Scripturæ testimoniis, quæ Ecclesiam planè splendidam, seu valde conspicuam, & omnibus hominum sensibus expositam esse, testantur. Horum primum est, Psal. 19. v. 15. *In sole posuit tabernaculum suum, hoc est,*

(interprete Augustino) in manifestâ luce posuit Ecclesiam suam. *Secundum* est Esaia 2.v.1. & d. Cui simile est illud *tertium*, Michea 4.v.1. & d. item illud *quartum*, Daniel. 2.v.35. & d. quibus locis *Ecclesia comparatur monti magno*, & *valde conspicuo*, qui nullo modo latere potest; ad quem etiam omnes *Mundi nationes concurrere dicuntur*, &c. *Quintum* est Matth. 5.v.15. *Non potest ciuitas abscondi supra montem posita*. *Sexti* & *postremi* testimonii locum obtinent *parabole illa*, iam supra in medium allatae, de *Area*, *Sagena*, *Ovili*, *Conuiuio*, &c. quae omnes ostendunt, Ecclesiam Christi visibilem esse, utpote per res visibiles ac contrectabiles adumbratam, &c. Ergo nullo modo inuisibilis est Ecclesia.

3. Sumitur ab ipso *Ecclesiae ortu & progressu*, qui vterq; tum in *Veteri*, tum in *N.T.* visibilis, ac conspicuus fuisse docetur: sicut ex ipsa vtriusq; *Ecclesiae* historia manifestum euadit. Nam & in *V.T.* tum ante, tum post diluuium, item in *Aegypto*, in *deserto*, in *Iudaea*, &c. semper aspectabilis fuit Ecclesia Dei. Et postea in *N.T.* sub *Christo*, eiusque *Apostolis*, conspicuâ quadam ratione coepit; & simili modo deinceps, in orbe terrarum, etiam sub maximis *Tyrannis*, & *haereticis*, propagata fuit, &c. Ergo per se semper visibilis est. Vide Gen. 4 & 5. & 6. & d. per totum. Item Act. 2. & 3. & 4. & d. per totum, &c.

4. Ducitur ab ipsa *Ecclesiae formali ratione* seu natura atq; essentia subiecti. Est enim societas quaedam *Hominum*, non autem *Angelorum*, neq; separatarum *animarum*, &c. Ergo per se visibilem esse oportet: quum homines ipsi visibiles sint, & quidem in se, & per se: & societas hominum non nisi in externis & conspicuis signis consistat, sine quibus ne quidem ab ipsis sociis agnosci potest. Non igitur inuisibilis est Ecclesia, &c.

5. Petitur à *confessione* nostrorum *Hominum*, qui fatentur, tempore *Christi*, & *Apostolorum*, veram Ecclesiam in paucis sanctorum coetibus, quorum in Scriptura mentio fit, substituisse, &c. Hi autem omnes visibiles erant, & in Ecclesiasticis officiis, siue externis sacris, cum Pontificibus sui temporis communicabant. Ergo nunc quoq; Ecclesia Christi ex iis tantum constat, qui summis Pontificibus externâ quadam ratione subiecti sunt; cumq; iis in externo Dei cultu communicant, &c.

6. Ducitur ex *absurdo* Consequente: quia secus non possemus sanctorum communionem rite colere, seu nos ipsos veræ Ecclesiae adiungere, & in eadem perseuerare, &c. Quod tamen omnes, sub periculo mortis aeternae, facere tenemur: quum nemo habere possit Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem. Ergo Ecclesiam semper oportet esse visibilem.

7. Petitur ex ipsa definitione *militantis* Ecclesiae, supra in primâ parte satis examinata: quod nimirum sit congregatio *Hominum mortalium*, eandem *Christi fidem* profitentium, & iisdem *Sacramentis* vtentium, idque sub regimine legitimorum *pastorum*, &c. At hæc omnia externa & visibilia sunt. Ergo & Ecclesia ipsa visibilis est.

3. Et postremum sumitur ex testimoniis *Patrum*: qui Ecclesiam totam splendidam, seu fulgidam, & per orbem terrarum visibiliter dispersam, esse docent: nec magis illam, quàm solem ipsum, extinguere, aut obscurari posse, testantur. Vide *Origenem* homilia 30. in Matth. *Cyprianum* de unitate Ecclesiae, *Chrysostomum* homil. 4. in cap. 3. *Esaia*. Deniq; *Augustinum* passim, praesertim in libris contra Donatistas, item tractatu 1. & 2. in primam epistolam Iohannis, &c. Vbi non pauca in hanc sententiam occurrunt.

SOLUTIONES.

AD hæc Bellarmini Argumenta primo generatim respondetur, per duplicem distinctionem: quarum una Ecclesiam vniuersalem, à particulari; Altera internam veræ Ecclesiae essentiam; h. e. veram fidem & pietatem, ab externis accidentibus, h. e. confessione fidei, &c. discriminat. Nam tametsi Ecclesia Catholica, quatenus talis, in sensus externos nequaquam incurrit: particulares tamen Ecclesiae, hoc vel illo loco, ac tempore congregatae, facile videri possunt. Deinde, licet Ecclesia interna, seu verè credentium, hætenus minimè visibilis sit, quatenus ipsa fides, in corde latens, iudicio sensuum explorari non potest: eorum tamen, qui fidem profitentur, & sacramentis utuntur, & externo quodam ministerio sacro publicè gubernantur, cætus omninò aspectabiles sunt, &c. Porro hæc omnia in allatis Aduersarii Argumentis temerè confunduntur; eoque multiplex inconsequentia ibidem committitur, &c.

Itaq; ad primum in specie respondetur, in plerisq; Scripturæ locis, ibidè allegatis, agi tantum de Ecclesia particulari, cuiusque externa confessione, ac publico regimine; siue de cætu profitentium fidem, non autem de interna & Catholica, seu verè credentium Ecclesia. Nisi quòd locus Matth. 16. perperam cum reliquis coniungitur: quippe in quo de Catholicâ, & interna credentium Ecclesia ita differitur, vt hanc soli Deo notam esse non obscure significetur. Quare in hoc quidem loco principium petitur, quatenus ipse Petrus Ecclesiae petra, seu fundamentum, esse asseritur, &c. In reliquis autem locis applicandis ignoratio Elenchi admittitur, h. e. verus quæstionis status non attingitur: sicut ex dictis apparet.

In secundo argumento partim hæ ipsæ fallaciæ, partim aliæ similes, occultantur. Nam locus ille ex Psal. 19. nequaquam de tabernaculo Dei, hoc est, de Ecclesia; sed de tentorio ipsius solis, in cælo videlicet habitantis, accipiendus est. Nec allegorica Augustini allusio, siue expositio, contra textum præscribere potest. Loca verò illa Prophetica, partim de maximâ diffusionem, & amplitudine, non autem de externo & perpetuo splendore Christianæ Ecclesiae; partim de aspectabili Professorum cætu, non de ipsa verè credentium Ecclesia, accipienda sunt: prout ex singulorum circumstantiis patet, &c.

Adhæc locus Matth. 5. de *vrbe supra montem posita*, &c. non de perpetuâ Ecclesiæ visibilitate; sed de Apostolorum tantum, & similium quorundam Ecclesiæ luminum, temporaria claritate differit, &c. Ex quo tamen minimè consequitur, eiusmodi luminaria, h.e. viros summâ pietate, doctrina, & signis conspicuos, palàm semper in Ecclesia conspectum iri. Deniq; loca illa de *Area, Sagena, Ouli, & Conuiuio*, &c. de particulari tantum & externo profitentium cœtu, non de Catholica & omnimodo germana Christi sponsa, tractant: prout omnes circumstantiæ clamant. Ita vt nullo modo consequens sit, hanc idcirco visibilem esse, quia illa fortè visibilis est: quâ vtriusq; essentia & definitio minimè coincidat.

In *tertio* Argumento eadem confusio est Ecclesiæ *Catholicæ*, & *particularis*; itemque *internæ*, seu verè credentium, & *externæ*, seu profitentium, h.e. substantiæ & accidentium, &c. Non enim illius, sed huius tantum Ecclesiæ ortus simul ac progressus, aliæq; id genus circumstantiæ, in sensus externos incurrere solent.

Sic in *quarto* Argumento principium apertè petitur. Neq; enim homines; quâ homines, sed quâ electi, & verè credentes, Ecclesiam Christi constituunt: à quâ etiam Sancti Angeli, itemq; spiritus iustorum, in cælum iam recepti, minimè separandi sunt. Vide locum Heb. 12. v. 23. & seqq. suprâ citatum, &c.

In *quinto* etiam latet superior illa substantiæ, & accidentium confusio. Et preterea hîc vetus *Synagoga Indæica*, qualis fuit tempore Christi, *Ecclesiæ Romanæ*, qualis hoc tempore est, perperam æquiparatur: quum illa multè purior tunc fuerit, quàm ista nunc sit.

In *sexto* latet ignoratio Elenchi. Nam quum de Ecclesiæ communione colenda agitur, tum potissimum Ecclesiæ *Catholicæ*, h.e. toti sanctorum cœtui, per fidem nos adiungere iubemur: id quod etiâ sine externo huius, vel illius particularis Ecclesiæ respectu fieri potest. Et quamuis *externis* etiam cœtibus, veram fidem profitentibus, adiungere nos teneamur; non tamen hinc sequitur, Ecclesiam internam, & propriissimè dictam, per se, & suâ naturâ, h.e. semper ac necessariò, visibilem esse: quum ad istam communionem colendam, sufficiat externa veræ fidei professio: quæ tamen, ipsos profitentes verâ & viuâ fide præditos esse, non apodicticè seu necessariò, sed topicè seu probabiliter tantum demonstrat.

In *septimo* manifesta est principii petitio, h.e. *falsa* Ecclesiæ *Catholicæ* definitio: prout suprâ satis, in primâ parte, demonstrauius: vbi veram fidem, & pietatem, de essentia veræ Ecclesiæ esse ostendimus. Deniq; in *octauo*, seu postremo Argumento fallacia æquiocationis, ac figuræ dictionis occultatur: quatenus testimonia *Patrum*, quæ de spiritali luce ac fulgore diuinæ veritatis, deq; sempiterna Ecclesiæ durabilitate, præcipuè differunt, ad *externum*

ternum & visibilem Ecclesiæ splendorem ineptè detorquentur: item, quatenus ea, quæ contra *Donatistas*, illo tempore, quo particulares Ecclesiæ per totum terrarum orbem plurimæ, & florentissimæ fuerunt, rectè disputata sunt, ad perpetuum eiusmodi statum Catholicæ Ecclesiæ demonstrandum, malè trahuntur, sicut deinceps, ex tractatione sequentis membri, adhuc clarius elucescet.

AD THESIN VI. AN, ET QUATENVS ECCLESIA INTERDUM obscurari, siue à verâ fide deficere possit, aut soleat.

IN formando huius controuersiæ statu Bellarminus ipse fatetur, multos *ex Pontificiis* tempus inutiliter terere, dum absolutè probant, Ecclesiam Christi nunquam posse omninò deficere: quum Euangelici id ipsum vtrò concedant, &c. Verus igitur huius loci status est; An Ecclesia *externa*, seu *visibilis*, qualem nos eam, per partes suas consideratam, interdum esse fateamur (quoties, videlicet, & quamdiu puram Christi doctrinam publicè profitetur) necessariò ac perpetuò sui similis sit: an verò ad eam aliquando paucitatem, atque obscuritatem, redigi possit, vt tota defecisse videatur. Item an vlla sit *particularis* Christi Ecclesia, quæ ab eiusmodi spiritali apostasia, seu defectione, planè sit immunis: ac proinde, an Ecclesia Christi necessariò in aliqua *visibili sede*, & successionem hominum, perpetuò duratura sit; an verò omnes omninò *particulares* Ecclesiæ huic defectioni, vel, vt clarius dicam, deficiendi periculo, obnoxia sint: ita tamen, vt vera & *Catholica* Christi Ecclesia, siue magna, siue parua, siue splendida, siue obscura sit, semper interim salua maneat, nec penitus vnquam in his terris intereat, &c. In hac igitur quæstione *Aduersarii priorem*; nos autem *posteriores* sententiam defendimus.

Argumenta nostrorum, quibus Ecclesiam externam à vera fide deficere, ac proinde obscurari posse, probamus, hæc ferè sunt, quæ maxima parte inductione exemplorum nituntur.

I. Continet *exempla* antiquissimæ illius Ecclesiæ, quæ fuit inde ab initio Mundi, ferè vsque ad legem latam. Nam & *ante lapsum*, primi parentes in Paradiso, qui soli tunc Ecclesiam constituebant, à fide & obedientiâ Deo debita defecerunt, Genes. 3. Et postea *Cainita*, alique plures, à puro Dei cultu recesserunt, Genes. 4. Immo tempore *Noachi* totus penè terrarum orbis, & proinde etiam externa Dei Ecclesia, à verâ fide & pietate defecit, Genes. 6. & 7. Denique *post diluuium*, paulò ante vocationem *Abrahami*, nulla vsquam visibilis Ecclesia apparuit. Genes. 11. & 12. Ergo externa Ecclesia deficere & potest, & solet: quippe quæ tam sæpe in V. T. defecit.

2. Complectitur *exempla Ecclesiæ Israeliticæ*, post legem latam. Etenim totus *Israelis* populus, paucissimis exceptis, à vero Dei cultu tunc palàm defecit, cum manifestam idololatriam in deserto exerceret. Exodi 32. Et sub *Iudicibus* sæpè dicitur vniuersa Ecclesia, relicto vero Deo, ad idola defecisse. Iudic. 1. & 2. & d. Et tempore *Elia* idem populus *Israelis* simili idololatria sese polluit: ita vt *Elias* se solum ex veris Dei cultoribus relictum esse putaret: sicut 1. Reg. 18. & 19. videre licet. Et, ne quis existimet, hoc ad *decem tribus* tantum pertinuisse, nominatim idem de *Regno Iudæ* passim sacri Scriptores conqueruntur. Sic enim *Esaias* cap. 1. & sequentibus. *Ieremias* cap. 2. & cap. 5. & cap. 7. & alii passim, totum Dei populum idololatriâ, & aliis id genus peccatis, infectum fuisse, siue totum *Iudæorum* populum, h. e. vniuersam eorum visibilem Ecclesiam, à puro Dei cultu defecisse, narrant. Vide etiam 2. Reg. 17. & sequentibus capitibus: Item 2. Paralip. cap. 15, & d. vbi nominatim illud exprimitur, *Israelem multis diebus sine vero Deo sine Sacerdote, seu doctore; & sine lege vixisse*, &c. Vide & 2. Reg. 16. & sequentibus: vbi & *Regis Achazi*, & *Sacerdotis Uzia*, *Apostasia* ita describitur, vt eam totus *Iudæorum* populus, saltem tacitè, approbasse, innuatur, &c. Denique quis nescit, hanc ipsam defectionem fuisse præcipuam, immò vnicam, captiuitatis seu deportationis *Babylonicæ* causam? eamque non tantum à *decem tribubus Israelis*, sed etiam à *Regno Iudæ* subministratam? Inspiciantur historiae, & restota liquidò constabit.

3. Continet *exemplum* eius Ecclesiæ, quæ fuit tempore ipsius *Christi*: quæ sanè vniuersa, siquidem externam speciem ac splendorem consideres, valde obscura fuit, totaq; à professione veræ fidei defecit: quippe quæ ipsum *Christum*, Ecclesiæ sponsum, & caput vnicum, eiusq; paucos & obscuros discipulos, non solum animis auersata, sed & re ipsa crudeliter persecuta fuit; suisq; falsis dogmatibus, ac superstitionibus, tanquam pessimo fermento, legem Dei contaminauit, &c. Vide *Matth.* 5. & 6. & 7. item 15. & 16. & 23. Item *Ioh.* 8. & 9. & 10. & 11. ac deinceps. Item *Act.* 4. & 5. & 7. & d. toto libro. Ergo Ecclesia externa etiam tota deficere potest.

4. Continet *vaticinia* *Christi*, & *Apostolorum*, de generali quadam *Apostasia* visibilis Ecclesiæ, sub *N. T.* futura. Qualia sunt ista, *Matth.* 24. *Surgent Pseudochristi, & Pseudoprophetae, & miracula eiusmodi edent, quibus etiam electos si fieri posset, in errorem seducant*, &c. Item *Luc.* 18. *Filius hominis cum venerit, an putas eum fidem esse in terrâ inuenturum*, &c. Item 2. ad *Thes.* 2. *Non veniet d: es Christi, quin prius venerit apostasia, & reuelatus fuerit ille homo peccati*, &c. Sic 1. ad *Timoth.* 4. *Spiritus disertè dicit, postremis temporibus multos à fide defecturos*, &c. Sic *Apoc.* 12. prædicitur futurum, vt *Satanas Ecclesiam undique coarctet, atque in angustias, immò in solitudinem redigat*, &c. Et cap. 13. *vniversalis quadam defectio describitur, quod, videlicet, omnes terra incolæ bestians*
illans

illam bicornem sint adoraturi, &c. Similis ferè est locus Apocal. 11. vbi *sumus ex abyssu ascendens describitur, quo & sol, & totus aer, obscuratus fuerit, &c.* Quo typo horrida quædam doctrinæ obscuratio, seu caligo, in externa Christi Ecclesia exoritura graphicè præfigurata fuit. Ergo etiam sub N. T. deficere potest Ecclesia.

5. Complectitur aliquot *eventa* horum vaticiniorum, h. e. *historias* Ecclesiæ Christianæ, quæ paulò post Apostolorum excessum, per aliquot secula, continuò viguit: quæ non modò grauissimas *persecutiones* (quarum decem præcipuæ ab Eusebio, & aliis Historicis, commemorantur) sed & varias Episcoporum *factiones*, immò periculosas hæreses (quarum aliqua interdum maximam orbis Christiani partem occupabant) non sine scandalo & defectione multorum hominum & cœtuum, experta fuit. Vide in primis *Eusebium*, lib. 8. Ecclesiast. historiæ, ferè per totum. Vide etiam *Hieronymum*, in Dialogo contra Luciferianos: vbi de sui temporis Ecclesia sic scribit: *In-gemuit totus orbis, & se Arianum esse miratus est.* Sic *Athanasius* in ep. st. ad Solitarios: *Quæ nunc Ecclesia, inquit, Christum liberè adorat? nam si alicubi sunt vii, illi iidem, ut magnus ille Elias, absconduntur, & in speluncas terræ sese abdunt, aut in solitudine oberrantes commorantur, &c.* Similia habet *Hilarius* in libr. contra Auxentium Arianum, itemque in lib. de Synod. &c. Ergo Patres ipsi suo tempore hanc defectionem experti sunt.

6. Continet ea Scripturæ loca, quæ veram Christi Ecclesiam perpetuæ *cruci, & persecutionibus*, obnoxiam esse testantur; ac proinde mundo ferè semper exosam, atque inuisam; & consequenter sæpè obscuram, ac miserè dispersam, &c. Etenim Lucæ 12. *vera Christi Ecclesia grex pusillus appellatur, &c.* Et Iohan. 16. *veros Christianos omnium odiis atque iniuriis expositos fore docetur, &c.* Sic Matth. 10. & 16. & 24. item Luc. 21. & passim alibi, similia non pauca leguntur. Quibus etiam respondent illa Veterum Prophetarum vaticinia, de paucis quibusdam reliquis, ex gratiâ seruandis. Vide Esaiæ 1. & 10. *Nisi Deus reliquisset nobis semen, &c.* Et cap. 24. comparatur *populus Dei verus paucis oliuis, itemque paucis vuis, post racemationem, ac decussionem relictis.* Vide etiam Ierem. 3. & Ose. 1. & Zachar. 2. & passim alibi: vbi prædicit ipse Deus, *se relicturum esse in medio nostri populum pauperem, & abiectum, qui speraturus sit in ipsum, &c.* Ergo non semper hic apparet vera piorum Ecclesia; neque semper externa Ecclesia in puritate doctrinæ perseuerat, &c.

7. Nititur partim *naturali ratione*, partim propriâ Aduersariorum *confessione*. Vtraque enim perspicuè docet, omnes homines, licet fidem Christi profitentes, respectu naturalis siue *libertatis, & ordinariæ diuinæ permissionis, à virtutibus ad vitia, & nominatim à verâ fide, & pietate, ad idololatriam, &c.*

iniustitiam, desciscere posse: ac proinde Ecclesiam externam (quæ nihil aliud est, quàm multitudo profitentium fidem in Christum) in eas sæpè angustias redigi posse, ut vel nulla prorsus, vel admodum obscura, eius facies nobis appareat. Vide obiter Ezechiel. 18. & 33. *Si iustus à iustitia sua defecerit, &c.* Item Esaiæ 1. *Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis?* Item ad Rom. 11. *Tu quidem in benignitate stas, si modò permanseris, &c.* Etsi enim ipsa fides, verè iam in corde latens, perseuerantiæ donum in omnibus electis sibi adiunctum habet; externa tamen fidei professio, aut Sacramentorum vsurpatio, non semper veram illam fidem infallibiliter arguit. Et præterea interna fides, etsi in electis totaliter, ac finaliter, exstingui non solet; interdum tamen magna ex parte obscuratur, & quasi tentationum procellis obruitur: ita ut foris aut omninò nulla, aut valde obscura eius indicia appareant. Ex quo efficitur, aspectabilem Christi Ecclesiam non modò magna ex parte, sed etiam vniuersam *ὡς πλάτει* acceptam ad aliquod tempus, à verà fide deficere, penitusque obscurari posse.

8. Et postremum continet testimonia *Veterum*, idem in hac causa nobiscum sentientium. Primum est *Nazianzeni*, in sermone contra Arianos: ubi irridet eos, qui opes ad splendorem suum insolenter iactabant, & Ecclesiam multitudine deficiebant, quasi pauper, obscurus. & exiguus grex ac passim in mundo dispersus, Ecclesie nomine censeretur, non posset, &c. Alterum est *Chrysostomi*, homil. 49. super Matth. ubi prolixè docet, Ecclesiam ex aspectu externo diiudicari non posse, ut quæ sæpè obscuretur, atque in angustias redigatur, &c. Tertium est *Hieronymi*, in comment. super psal. 133. ubi Ecclesiam non in parietibus, aut rebus externis, sed in verà fide consistere docet, &c. Quartum est, *Augustini*, in epist. 80. ubi Ecclesiam soli, item luna, & stellis comparat, & interdum Eclipsin quandam pati, immò nonnunquam penitus obscurari, asserit. Similia habet in epistola 48. & passim alibi. Ergo externa Christi Ecclesia obscurari ac deficere potest.

O B I E C T I O N E S.

Contraria Bellarmini Argumenta, quibus Ecclesiam externam nunquam obscurari, aut à fide deficere posse, demonstrare cupit, sex præcipua sunt.

Horum primum continet duo Scripturæ testimonia, in quibus ipsam Ecclesia nomen ita exprimitur, ut perpetua stabilitas eidem promittatur. Vnum est Matth. 16. v. 18. *Super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, &c.* ubi Christus statim addit, *portas Inferorum non preualituras aduersus eam Ecclesiam, quam ipse in visibili petra fundaturus sit, &c.* Ergo visibilis Ecclesia nunquam deficere, vel interire potest. Alterum est 1. ad Timoth. 3. v. 15. *Ut scias, quomodo conuersari debeas in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis, &c.* Vnde similiter apparet, eam Ecclesiam, in qua verbi ministri visi-

visibiliter versantur, deficere non posse: quum veritas ipsa nunquam interire queat, cuius illa firmamentum ac columna existit.

2. Continet alia Scripturæ loca, in quibus *Ecclesiæ* nomen non ita disertè exprimitur; sed eidem tamen perpetua stabilitas promittitur. *Primus* locus est Matth. 28. v. ultimo. *Ero vobiscum usque ad consummationem seculi, &c.* Ergo *Ecclesiæ* externa semper hîc pura permanebit. *Secundus* locus est ad Ephes. 4. v. 11. & d. *Ipse dedit Apostolos, Prophetas, &c. ad consummationem sanctorum, &c. donec occurramus omnes in unitate fidei, &c.* Vnde patet, externum verbi ministerium purè, ad finem usque seculi, in *Ecclesiæ* duraturum; ac proinde, *Ecclesiæ* visibilem nunquam à verâ fide defecturam. *Tertius* locus est psal. 48. v. 7. *Deus fundavit civitatem Hierosolymam in æternum, &c.* Id quod de perpetua *Ecclesiæ* duratione omninò accipiendum videtur, & quidem *Ecclesiæ* visibilis: quippe cuius typus fuit illa visibilis Hierosolyma. *Quartus* locus est Esaiæ 51. v. 8. & 9. *Semen eorum cognoscetur in gentibus, & in medio populorum: Omnes qui viderint eos, scient esse semen à Domino benedictum, &c.* Vnde consequitur *Ecclesiæ* N. T. semper in hoc seculo visibiliter esse duraturam; ita nimirum, ut in oculis omnium gentium gloriosa, & pura semper appareat, &c.

3. Complectitur parabolas illas, superius etiam allatas, de *Area*, complectente triticum, simul & paleas: de *Sagena*, seu *Reti*, continente bonos simul, & putres pisces: de *Agro*, in quo simul frumentum, & zizania reperiantur: de *convivio*, in quo sint boni simul, & mali discumbentes: Denique de *ovili*, in quo sint oves simul, & hædi, &c. Vide Matth. 3. & 13. & 22. & 25. item Ioh. 10. &c. Porro quum hisce in locis affirmetur, talia hæc omnia permansura usque ad tempus messis, h. e. usque ad consummationem seculi: Hinc apparet *Ecclesiæ* externam, utpote similibus illis adumbratam, perpetuò in hoc seculo duraturam esse: immò licet interdum aliqua eius membra impura sint, ipsam tamen, unâ cum puritate, splendorem quendam externum ac visibilem semper habituram esse.

4. Sumitur ex iis Scripturæ locis, in quibus mentio fit *Regni Christi*, tanquam perpetuò in hac terrâ visibiliter duraturi. Vide psal. 45. *Regnum tuum in seculum seculi, &c.* Sic psal. 89. v. 29. & 36. *Stabiliam semen eius in seculum, & thronum eius sicut dies celi.* Item, *Thronus eius erit, sicut Sol, in conspectu meo.* Sic Daniel. 2. v. 44. *Suscitabit Deus Regnum, quod in æternum non dissipabitur.* Sic Lucæ 1. v. 33. *Regni eius non erit finis.* Item, *regnabit super domum Davidis in æternum, &c.* At regnum omne, præsertim amplū, ac visibile, seu conspicuum esse solet. Vnde colligitur, *Ecclesiæ* Christi cum externo & regio splendore hîc perpetuò duraturam esse: siquidem tam gloriosum Christi regnum in paucis obscuris, seu latentibus, ac dispersis hominibus, consistere non potest.

5. Continet luculenta aliquod testimonia *Patrum*; præsertim *Augustini*, contra *Donatistas*: ut in lib. de unitate Ecclesiæ, cap. 13. & 20. item in Psalm. 101. & 147. Quibus locis *Donatistas* acriter reprehendit, quod dicerent, Ecclesiam omnium gentium apostatasse, aut interiisse, tantumque in angulo *Africa*, tum temporis delituisse, &c. Sic *Bernhardus* sermone 79. in Canticum negat, genus *Christianorum* posse deficere, aut fidem de terrâ, aut charitatem de Ecclesiâ perire, &c. Sic *Vincentius Lirinensis*, *Nestorium* redarguit, quod diceret, totam Ecclesiam errasse in mysterio incarnationis, &c. Vnde apparet, Patres istos credidisse, visibilem Christi Ecclesiam à verâ fide nunquam deficere posse; sed perpetuò stabilem, & incorruptam, in oculis omnium permanere, &c.

6. Et postremum continet aliquot rationes, ex ipsa propositæ rei natura desumptas, & contrariam opinionem ad absurdum deducentes. Harum prima est: Si aliquando Ecclesia visibilis interiret, impossibile esset, eos homines, seu populos, qui extra Ecclesiam sunt, ad salutem peruenire, siquidem isti Ecclesiam invisibilem prorsus ignorant. Absurdum verò est statuere, Deum vlligenti remedium aduersus æternam mortem, vel (quod idem est) media ad salutem sufficientia, vllò vnquam tempore, præcipere seu denegare velle.

Secunda: Si visibilis Ecclesia perit, aut perire potest, tum nulla vera Ecclesia remanet: Quia de formali ratione veræ Ecclesiæ est, esse visibilem: sicut in præcedente parte probatum est. At Ecclesiam interire, prorsus impossibile est. Ergo, &c.

Tertia: Ecclesia vera non potest non fidem suam palàm profiteri, & ab impio Idolorum cultu, aliisque peccatis, publicè & visibiliter abstinere: iuxta illa Matth. 10. v. 33. *Quicumque negauerit me coram hominibus*, &c. Et Rom. 10. v. 10. *Corde creditur ad iusticiam*, &c. Et 2. Cor. 6. *Quod consortium fidei cum infideli*, &c. Quum igitur hæc confessio, & Sacramentorum usurpatione, adeòque vniuersus Dei cultus, sit externus ac visibilis, non potest non ipsa etiam Ecclesia perpetuò visibilis esse: & consequenter, fieri non potest, ut visibilis ista Ecclesia vnquam à verâ fide deficiat, aut splendorem suum prorsus amittat.

SOLUTIONES

Cæterum ad hæc Bellarmini argumenta generatim duo quædam respondere Nostri solent. *Primum* est, in quibusdam eorum apertâ esse petitionem principii: puta, cum carnalis visibilitas, seu splendor externus, de ratione siue essentia veræ Ecclesiæ esse dicitur: cumque aliquot Scripturæ, & Patrum dicta, in hanc sententiam, contra illorum sensum, qui spirituales tantum lucem ac splendorem intellexerunt, ineptè detorquentur. *Alterum* est, in

est, in plerisque latere, tum fallaciam homonymiæ, tum ignorationem Elenchi: quatenus ea Scripturæ, & patrum testimonia, quæ de *internâ* tantum, seu Catholicâ Christi Ecclesiâ, deque eiusdem *æterna* duratione ac stabilitate, siue aduersus æternam mortem securitate, nominatim dissetunt; ad *externam* & visibilem Ecclesiam, eiusque *temporalem* in hoc seculo splendorem, seu splendidam ac conspicuam in hoc mundo durationem, perperam accommodantur: item, quatenus ea Scripturæ loca, in quibus de *æterna* Christi gloria, ac cælesti dominatione, seu regno spirituali agitur, ad perpetuam visibilis Ecclesiæ conseruationem ineptè trahuntur. Adde, quod ne *veræ* quidem Ecclesiæ perpetua in hoc mundo duratio, qualem quidem Pontificii intelligunt (quasi nimirum illa nullo pacto à verâ fide deficere possit) ex plerisque locis, à Bellarmino citatis, legitimè concluditur: quum in iis tantum *conditionales* quædam promissiones nobis proponantur, quibus æterna salus, ac securitas aduersus Satanam, ac mortem, &c. omnibus ac singulis fidelibus (nempe, *quatenus* & *quamdiu* tales fuerint, siue quatenus in verâ fide perseuerauerint) ab ipso Deo promittitur, &c. Ne iam dicamus, quædam ex citatis testimoniis nominatim ad solos *Apostolos*, aut alios quosdam singulares Dei seruos, Apostolorum planè similes, saltem in eo sensu, quem Aduersarii potissimum vrgent, pertinere: eoque perperam ad omnes omninò fideles, immò ad omnes omninò Christianismi professores, ab Aduersariis extendi.

AD THESIN VII. AN, ET QUATENVS ECCLESIA IN

Religione errare possit, ac soleat.

DE hac quæstione sic *distincte* Nostri docent: Ecclesiam *externam*, seu *visibilem*, & quidem totam, h. e. non modò hanc vel illam *particularem*, *verumetiam* *vniversalem*, profitentium turbam, in rebus plurimis, ad Religionem spectantibus, omninò errare posse, arque adeò sæpissimè re ipsa errare; immò etiam interdum perniciosis erroribus obrui. Sed Ecclesiam Christi *internam*, & *inuisibilem*, errare quidem posse in rebus leuioribus, quæ non ita scitu, vel obseruatu *necessaria* sunt: verum in fundamento salutis, siue in dogmatibus ad salutem omninò scitu *necessariis*, eandem minimè errare: quamdiu quidem verâ Christi Ecclesia esse perseuerat, &c. Itaque hoc loco inter Ecclesiam *internam*, & *externam*; & simul inter ipsos errores, accurate distinguimus: quorum alii *grauiores*, seu *perniciosi* sunt, & quasi capitales, qui videlicet essentiam ac naturam Ecclesiæ, propriè dictæ, euertunt: alii verò *leuiiores*, & *sanabiles*, qui salutem per se nequaquam eripiunt: Non secus ac morbi in corpore humano, alii quidem vulgares ac curabiles sunt, qui vitâ homini per se non adimunt: alii verò lethales atq; incurabiles, qui certam mortem continuò secum trahunt, &c. Ex qua sententia nostra istud

Corollarium deducimus: Ecclesiam perpetuò ad S. Scripturam, velut ad vnicam fidei, vitæque normam, oportere alligatam esse: à qua si vel tantillum aberret, facilè in errores & peccata prolabi posse: quum nihil mirum sit, eos, qui regulam à Deo præscriptam negligunt, in varios errores incidere; & quod falsum est, credere, & quod iniustum est, facere, aliisque etiam credendum, ac faciendum proponere posse, &c.

Argumenta nostræ sententiæ hæc ferè sunt.

1. Nititur ipsa *definitione* Ecclesiæ, militantis, tum *interna*, siue inuisibilis, tum *externa*, seu visibilis. Vtraque enim constat ex meris hominibus, errori & ignorantia obnoxiiis; & quorum omnis de rebus diuinis scientia, in hac quidem vita, semper est imperfecta: imò quorum optimi quique suas ignorantias, & peccata, sæpius inde profecta, ingenuè agnoscere, ac deplorare solent. Vide 1. Cor. 13. v. 9. & d. *Cognoscimus hic ex parte*, &c. Psal. 19. *Delicta quis intelligit?* Sic Hebr. 5. v. 2. dicitur *Christus ignorantibus, & errantibus nobis succurrere*, &c. Item Rom. 3. v. 4. dicitur *omnis homo mendax*, h. e. *suprà dicta vanitati obnoxius*, &c. Et vulgò dicitur, *humanum esse errare*. A qua conditione ne optimi quidem Christiani in hac vita planè liberi sunt. Vnde efficitur, si singuli homines, etiam sanctissimi, in hac vita errare possunt, etiam Ecclesiam totam, quæ illorum aggregatio quædam est, errare posse: & præterea, si inuisibilis Ecclesia erroribus obnoxia est, multò magis visibilem esse obnoxiam: quum hæc sæpè maximam partem ex hypocritis, illa verò tantum ex sanctis, & fidelibus constet, &c.

2. Hinc porrò alterum argumentum emergit, partim à *pari*, partim à *maiore* ductum, in hunc modum; Ecclesia militans sæpius in hac vita peccare solet, & peccare semper potest. Vnde est illud Iac. 3. *In multis labimur omnes*. Et illud Eccles. 7. *Non est iustus in terrâ, qui non peccet*. Et propterea etiam Matth. 6. *precari iubemur, ne Deus in tentationem nos inducat*, &c. Ergo pariter, imò multò magis, Ecclesia errare potest, ac solet. Etenim grauius est peccare, quippe quod vitium est voluntatis; quàm simpliciter errare, siue mente tantum & intellectu hallucinari. Et certè, si non omne peccatum naturam Ecclesiæ prorsus euertit, multò minus quilibet error eam euertet. Vnde sequitur, in ipsa militantis Ecclesiæ natura, seu propria conditione, nullam reperiri causam, cur errare ipsa non possit, aut non soleat: reperiri verò, cur & possit, & soleat.

3. Ducitur à testimoniis aliquot S. Scripturæ, quæ ordinarios verbi *ministros*, tum singulos seorsim acceptos, tum etiam *omnes*, in Conciliis congregatos, sæpè errasse docent: ac proinde Ecclesiam, quæ ab illis gubernata fuit, saltem externam, similiter errasse, probant. Vide Esaiæ 56. v. 10. & d. *vbi speculatores domus Israelis omnes cæci esse dicuntur, itemque muti canes*, &c. Sic Ierem. 8. v. 8. & d. *Omnes sapientes populi Dei dicuntur confusi, & stilus Scribarum mendax*.

mendax, &c. Sic Malach. 2. v. 7. & d. *dicuntur Sacerdotes de via Domini deflexisse, &c.* Exempla etiam *Conciliorum*, turpiter in doctrina errantium, passim in Scripturis occurrunt; ut 1. Reg. 18. vbi *ferè nongenti Pseudoprophetae aduersus Eliam congregantur*. Et eodem lib. cap. 22. vbi *quadringenti aduersus Micheam*, decertant. Ne iam de *Conciliis Scribarum & Phariseorum, aduersus Christum, & Apostolos*, sæpius coactis, amplius dicamus, &c. Vide Ioh. 9. & 18. Act. 4. & 5. & sequentibus. Ergo, &c.

4. Sumitur ex iis Scripturæ locis, quibus *omnia* hominum facta, & dogmata, iubemur ad normam verbi diuini explorare; nec cuius spiritui credere; verum à Pseudoprophetis, falsisque fratribus, sedulò nobis cauere; immò ab eorum quoque fermento, quos aliàs tamen audire iubemur. Vide Matth. 16. v. 6. & d. Et cap. 23. v. 13. & d. item 1. Thess. 5. 20. & 1. Ioh. 4. v. 1. & d. Item ad Philip. 3. v. 2. & d. Vnde efficitur, Ecclesiæ præfules, non modò *singulos* seorsim, verum etiam *omnes* simul acceptos, errare posse, atq; interdum etiam solere: & consequenter, Ecclesiam istam *representatiuam*, utpote erroribus obnoxiam, non simpliciter, nec in omnibus, sed vsque ad aras, siue in Domino tantum, audiendam nobis esse. Ergo & Ecclesia ipsa errare potest.

5. Nititur inductione aliquot *exemplorum*, quibus ostenditur, etiam optimos & sanctissimos Christi discipulos in negotio Religionis interdum hallucinari. Nam & *Apostoli* ipsi, presertim ante glorificationem Christi, multis in rebus errarunt; speciatim in ratione spiritualis Regni Christi, &c. Vide Luc. 18. v. 34. Act. 1. v. 6. & d. Et *eadem*, licet iam Spiritu S. donati, tamen de vocatione gentium, deque libertate Christiana, nonnunquam hæsitauerunt. Vide Act. 10. v. 14. & d. Et cap. 11. v. 2. & d. Item ad Gal. 2. v. 14. & d. Deniq; inter optimos etiam *Apostolorum discipulos* nonnunquam dissensiones de Religione extiterunt; eoq; aliquos eorum errasse necesse fuit. Vide ad Rom. 14. per totum. Item in 1. ad Corinth. 1. & 3. & 8. &c. Ne ià de crassioribus illis *Ecclesiarum Apostolicarum* erratis dicamus, de quibus videre licet in 1. ad Cor. 11. per totum. & cap. 15. toto: item ad Gal. 1. & 3. & 5. totis. Item Apoc. 2. & 3. totis. Et tamen istæ errantes Ecclesiæ non continuò naturam atq; essentiam suam amiserunt: quum ipse Spiritus S. eas nihilominus Christi Ecclesias appellauerit. Ergo etiam vera Ecclesia errare potest.

6. Nititur simili *inductione* eorum erratorum, quæ passim in Scriptis omnium *Patrum*, itemque in decretis *Conciliorum*, quantumuis generalium, fatentibus ipsis Aduersariis, occurrunt. Nam & *Patres* antiquissimi sæpè grauiter errarunt, v. g. *Irenæus, Tertullianus, Origenes, Clemens, Lactantius, Cyprianus*, & alii plures: inter quos etiam fuerunt *Romani Pontifices*, v. gr. *Innocentius 1.* qui infantibus *Eucharistiam* omninò ad salutem tradidit esse necessariam, teste Augustino lib. 1. cap. 2. cōtra Iulianum Pelagianum, &c. Et quis neget,

eosdem Pontifices saltem in *canonizatione* sanctorum, utpote quæ tota meris coniecturis nititur, subinde turpiter errare? Porro si capita ista Ecclesiæ errare possunt; nil, mirum erit, vulgares eiusdem ciues, tum singulos, tum omnes, similiter errare posse: præsertim si constiterit, etiam ipsa Concilia sæpius errasse. Certè *Nazianzenus* epist. 42. ad Procopium fatetur, *nullum se vidisse Concilium, cuius felix fuerit exitus*. Et *Augustin.* lib. 2 cap. 3. de Baptis. dilerte tradit, etiam plenaria Concilia sæpius emendari à posterioribus, &c. Deniq; exempla *Constantiensis*, & *Basiliensis* Concilii, itemq; *Chalcedonensis*, hoc ipsum ostendunt: quorum illa, *Papam Concilio subesse tradiderunt*; hoc autem, *Episcopum Constantinopolitanum, Papæ Romano æqualem esse, definiuit*. Plura vide supra de Conciliis, & eorum auctoritate.

O B I E C T I O N E S.

CONtraria Bellarmini argumēta, quibus externam seu visibilem Ecclesiam, in nullâ Religionis parte, unquā errare posse contendit, hæc sunt.

1. Sumitur ex 1. ad Tim. 3. v. 15. vbi Apostolus *Ecclesiam* appellat *domum Dei viventis, item columnam & firmamentum veritatis*. Vnde consequi videtur, Ecclesiam errare non posse: quippe quum Deus ipse inhabitet, quæque fidelis & viua custos simul & magistra sit diuinæ veritatis; immò extra, quā nulla veritas, ad Religionem pertinens, reperiri possit; & proinde, quā errare, necesse sit omnem salutarem veritatem in vniuerso mundo perire. Porro hîc contra *Caluinum* obiter excipit Bellarminus, Ecclesiam non modò fidelissimam veritatis Scriptæ, seu S. Scripturæ, custodē esse (quum isto modo Librarium officinæ, non minùs quàm Ecclesia, veritatis custodes appellari possint; utpote quæ Scripturas diligentissimè custodiant.) Sed idcirco imprimis hoc titulo insigniri, quia puram veritatem, absque vllius erroris admixtione, perpetuò doceat, h. e. errare nullo modo possit.

2. Ducitur ex iis Scripturæ locis, vbi docetur, Ecclesiam ab ipso *Christo*, tanquam à capite, & sponso suo, perpetuò gubernari; itemque à *Spiritu S.* in omnem veritatem duci, & ab eo, tanquam ab anima propria, vegetari. Cuiusmodi sunt hæc sequentia: Ad Ephes. 1. v. 21. & d. *Dedit ipsum caput Ecclesiæ, quæ est corpus, & complementum ipsius, &c.* Et cap. 4. v. 4. *Vnum corpus, & unus spiritus, &c.* Et cap. 5. v. 23. *Vir caput est mulieris, sicut Christus est caput Ecclesiæ, &c.* Sic Iohann. 16. v. 13. inquit Christus ad discipulos suos: *Spiritus veritatis ducet vos in omnem veritatem, &c.* Et similia passim cap. 14. & 15. leguntur. Vnde Bellarminus ita concludit: Si Ecclesia in dogmatibus fidei, vel vitæ unquam erraret, tum necesse esset, ipsi *Christo*, & *Spiritui S.* errores attribui quippe qui Ecclesiam perpetuò regunt, &c. Hoc autem est absurdum, & blasphemum. Ergo & illud. Ratio connexi est, arctissima unio Christi & Ecclesiæ, &c.

3. Sumitur ex iis Scripturæ locis, ubi iubemur Ecclesiam ipsam eiusque ordinarios præfules, reuerenter audire: vt Matth. 18. v. 17. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Echnicus & publicanus.* Item Matth. 23. statim ab initio, *Scriba & Pharisei sedent in Cathedra Moysi: omnia igitur, quæ dixerint vobis, facite,* &c. Sic Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit,* &c. Et Hebr. 13. *Obedite præpositis vestris,* &c. At iniquum esset, inquit Bellarminus, fideles obligari ad assentiendum Ecclesiæ, si ipsa erroribus obnoxia esset. Ex quo efficitur, Ecclesiam nunquam in Religione posse errare.

4. Ducitur ex Symbolo Apostolico, quod Ecclesiam sanctam appellat. Hæc autem sanctitas, inquit ille, potissimum in professione dogmatum consistit. Ergo Christiana professio nil nisi sanctum continet; h. e. nil nisi verum, quoad fidem, & nihil nisi iustum, quoad mores, &c. Vnde sequitur, quidquid Ecclesia, tanquam certum fidei, vel vitæ dogma, constanter amplectitur, in eo ipsam errare non posse.

5. Ducitur ab absurdo consequente. Si enim Ecclesia in negotio Religionis errare posset, tunc multa fidei dogmata prorsus incerta, ac dubia redderentur: vt quæ Ecclesia auctoritate, vel solâ, vel saltem potissimum, nituntur: v. gr. quænam Scripturæ, tum in Vetere, tum in N. T. sint canonicæ, &c. Hæc enim omninò credenda sunt; nec tamen ex Scripturis ostendi possunt. Et quamuis per se non omnibus & singulis præcisè ad salutem scitu necessaria sint (quum sine eorum cognitione multi seruati fuerint; atq; adeò Scripturis Ecclesia diu caruerit) nunc tamen, postquam Ecclesia sic definiuit, omninò ad salutem creditu necessaria sunt, &c.

6. Continet aliquot testimonia Patrum, qui in rebus dubiis ad Ecclesiæ iudicium semper prouocandum esse docent, &c. Id quod non facerent, si Ecclesiam errare posse statuerent. Vide Tertullian. de præscript. aduersus hæreticos; ubi, omnes Ecclesias errasse, aut errare potuisse, pro magno absurdo habet. Sic Augustin. lib. 1. contra Cresconium cap. 23. & alibi sæpè, monet, vt quisquis falli metuit, Ecclesiam de obscuris questionibus consulat. Idem epistola 118. ait: insolentissima insania esse, contra id disputare, quod vniuersa sentit Ecclesia, &c. Similia quædam habet lib. 1. de baptismo cap. 18. ubi generalis Concilii decretum vocat vniuersæ Ecclesiæ consensum, à quo temerè discedendum non sit, &c.

SOLUTIONES.

CÆterum ad hæc Bellarmini argumenta respondemus: in omnibus aliquam laterè fallaciam consequentis, in plerisq; etiam homonymiam, & ignorationem Elenchi. Nam in primo Scripturæ loco agit Apostolus non de quavis veritate, aliquatenus ad Religionem pertinente; sed tantum de veritate salutari, siue ad salutem scitu necessaria; idq; conditionaliter, quamdiu, scilicet, Ecclesia ipsa perseuerat esse vera Christi Ecclesia. Itaq; nullo modo

hinc efficitur, externam Ecclesiam, quocunque modo sese gesserit, nullā in re, quantumvis exigua, errare posse. Atq; hīc simul latet fallacia figuræ dictionis, item homonymiæ, in vocabulo *Ecclesia*. Hæc enim in loco illo Apostoli populum fidelium, siue auditores ipsos; non autem potissimum Pastores, & Episcopos significat: sicut ex re ipsa perspicuum est. Atq; hæc *columna*, itemq; *firmamentum* veritatis appellatur, non ob qualemcunq; veritatis custodiam; sed ob viam eiusdem professionem, ac promulgationem: quæ tamen non continuò omnem errorem ab ea penitus excludit. In *secundo* argumento similis inconsequentia latet: tum, quia in plerisq; locis, hīc citatis, de *interna* tantum, non de *externa* Ecclesia agitur: tum, quia non de quavis *veritate*, sed de ea tantum, quæ ad salutem scitu necessaria est, præsertim in reliquis locis, ex Iohanne citatis, differitur; tum denique, quia hæc ipsa loca, propriè & immediatè, ad *solos Apostolos* spectant; quæ non nisi proportionaliter, seu cū certo modo, & respectu, ad alios verbi ministros, omnesq; adeò fideles, accommodari debent, vti satis inter omnes constat. In *tertio* falsum omnino assumitur, seu principium petitur, quatenus non obscurè asseritur, *Ecclesiam*, eiusq; ordinarios *præsules*, simpliciter & in omnibus audiendos esse: quippe cuius contrarium passim in Dei verbo præceptum esse, nostræ rationes suprā positæ satis ostendunt. In *quarto* falsa est interpretatio tum vocabuli *Ecclesia*, tum tituli *sanctitatis*, &c. Non enim Ecclesiam *visibilem*, sed *inuisibilem*, in Symbolo nos credere profiteamur. Et *sanctitas* ad pietatem potius, quàm ad scientiam, referri debet: quæ etiam Ecclesiam istā (nedum illam) in hac quidem vita, non plenè reddit *ἀναμάρτητον*; nedum ab omni errore, & ignorantia immunem. In *quinto* multiplex est petitio principii; quaterus *canon* S. Scripturæ à solius Ecclesiæ iudicio pendere, eiusque cognitio per se tamen ad salutem minimè requiri dicitur, &c. prout iam antè sæpius istarum hypotheseum falsitas ostensa est. In *sexto* aberratur à vero quæstionis statu; eoq; manifesta committitur syllogistia. Neq; enim *Patres* illi, Ecclesiam externam nulla in re prorsus errare posse, docent; sed tantum, in certis quibusdam Controuersis, ad illa vsq; tempora, nondum eam errasse, contendunt. Et præterea vniuersalem Ecclesiæ consensum in certis ritibus, ad externam Ecclesiæ *omnes* spectantibus, magni faciendum esse affirmant, &c. Quæ omnia nos faciliè concedimus; sicut tamen, vt sententiæ nostræ, hac in parte, quæ iam præ manibus est, nihil omnino decedat. Vide plura superius Tomo I. de Traditionibus Ecclesiæ, &c.

AD THESIN VIII. DE VERIS EXTERNÆ ECCLESIAE
notis, h. e. signis ipsam indicantibus.

Ecclesiam Christi non ex incertis quibusdam accidentibus, puta, antiquitate, multitudine, splendore, ac felicitate, &c. agnoscendam esse: sed professio-

professionem *sanae doctrinae* (sub qua & legitimus *sacramentorum* usus, & exercitium *piae disciplinae*, seu vitae Christianae, continetur) esse *unicam*, verissimamq; externae, seu visibilis Ecclesiae notā, his rationibus probare solemus.

1^a. & praecipua ducitur ab ipsa *externae* Ecclesiae definitione, quod, videlicet, sit multitudo hominum, salutarem Christi doctrinam profitentium, &c. Nempe, iuxta illud Ioh. 10. *Oves meae audiunt vocem meam*, &c. Et Rom. 10. *Corde creditur ad iustitiam, & ore fit confessio ad salutem*. Et 1. Ioh. 4. & 5. *Qui confitetur Iesum esse Christum, ex Deo natus est*, &c. Hinc enim patet, verā quidem fidem praecise ipsius internae, seu invisibilis Ecclesiae essentiam ingredi: & similiter, verae fidei possessionem, esse propriam eiusdem Ecclesiae formam, quatenus quidem externa, seu visibilis est, &c. Porro *formae* officium est, non modò rem constituere, sed ab aliis etiam discernere; eoq; nobis eā notificare, siue notam & manifestam reddere. Quoties enim de solida & perfecta rei cognitione quaeritur, eadem solent esse causae cognoscendi, quae essendi. Quare si *professio* illa facit, ut hic vel ille coetus sit vera Christi Ecclesia (prout certè facit) omninò consequitur, eandem professionem esse propriam & perpetuam, siue essentialem Ecclesiae notam, quatenus scilicet, ipsa externis sensibus exposita est.

2. Ratio sumitur à *contrario*, nempe à nota falsae Ecclesiae, quae est abnegatio, seu reiectio, verae doctrinae. Sic enim passim, in verbo Dei, Synagoga *Satanæ*, siue *Antichristi* ac haereticorum, describitur; quod doctrinam falsam, & verbo Dei contrariam, amplectatur, nec sanis sermonibus Euangelii acquiescat; sed *επιποδοδασκαλίας* sectetur, &c. Vide in 1. ad Tim. 1. v. 19. & cap. 4. v. 1. & cap. 6. v. 3. item ad Gal. 1. v. 6. Vide etiam obiter Apoc. 2. & 3. de Ecclesia *Pergamensi*, & *Thyathirensi*, itemq; *Philadelphensi*, &c. quae propterea reprehenduntur, quod Nicolaitas, aliosq; nonnullos in sinu suo fouerent, qui doctrinam minus sanam amplecterentur. Quare quum falsa Ecclesia verae contraria sit, necesse est, huius etiam formam illius formae contrariam esse; & porro alteram ab altera contrariis etiam notis distingui, h. e. aut verae, aut falsae doctrinae confessione, & cæteris id genus rebus, quae hinc necessariò dependent.

3. Ratio ducitur à *praxi* omnium piorum, *principum* simul & *Sacerdotum*. siue *Episcoporum*, qui Ecclesias Christi olim vel de nouo constituerunt, vel corruptas ac deprauatas repurgarunt, &c. Hi enim semper ad normā verbi diuini, tanquam ad propriam & certissimam externae Ecclesiae notā, vnicè respexisse dicuntur. Quo ipso testatum fecerunt, illum demum populū pro Dei populo habendum esse, qui purum Dei cultum amplecteretur, seu doctrinam sanam profiteretur. Vide *Iosue* 22. & 23. & 24. ferè totis. Item *Esdrae* 7. & *Nehemiae* 8. ferè totis. Item in 2. Reg. 23. in historia Regis *Iosia*, & passim alibi in historiis similium aliorum Regum, praesertim *Iosaphati*, *Ezechiae*, *Asa*.

& aliorum. Vide etiam exemplum *Constantini Magni & Episcoporum* in Concilio Niceno, quod Theodoretus lib. 1. cap. 7. historiae Ecclesiast. ita prolixè narrat, ut Thesin hanc nostram simul non obscurè confirmet, &c. Hinc igitur patet, pios illos *Principes, & Episcopos*, omninò statuisse, Ecclesiam potissimum ex doctrinà, non contrà hanc ex illa, cognoscendam ac diiudicandam esse. Ergo sanæ doctrinæ professionem pro vera Ecclesiæ nota habuerunt.

4. Ducitur ab exemplo Ecclesiæ V. T. quæ ab omnibus sapientibus potissimum ex professione sanæ doctrinæ, & annexis sacrificiis, ac Sacramentis, pro vera Dei Ecclesia, semper agnita fuit. Vide Gen. 17. v. 1. & d item Exodi 12. ferè per totum; item cap. 20. & seqq. ferè totis. Vbi prolixè docetur, Ecclesiam Hebræam inde præcipuè cognitam fuisse, quod *doctrinam* fœderis diuini, itemq; *legis Mosaicae*, amplecteretur; & præterea *circumcisionem, Agnitionem Paschalem*, cæteraq; eiusmodi externa Religionis signa, diuinitus instituta, rite usurparet. Vnde etiam Deut. 4. v. 6. apertè dicitur, *omnes populos inde gloriam gentis Iudaicae animaduersuros, si eam in preceptis Domini perseuerare viderant.* &c. Ergo & hodierna Ecclesia ex similibus notis similiter cognoscenda est: & consequenter, sana doctrina pro vera Ecclesiæ nota haberi debet.

5. Ratio ducitur ex quibusdam N. T. locis: vbi *nota* verorum Christi *Discipulorum*, quæ quidem in sensus externos incurrere possunt, perspicuè describuntur. Vide Matth. 28. v. 19. vbi *doctrina Evangelii, itemq; usurpacio baptismi*, tanquam præcipua Christianorum *nota* commemorantur. Sic Ioh. 10. v. 27. *Oves Christi dicuntur vocem eius audire*, &c. Nempe, quia hæc propria eorum forma, ac præcipua nota est. Sic Ioh. 13. ex dilectione fraternâ (quæ non minima Christianæ doctrinæ pars est) veros Christi discipulos agnoscendos esse, docetur. Sic Actor. 2. v. 42. *perseuerantia in doctrinâ Apostolorum, inq; usu Sacramentorum*, &c. commendatur in illis primis Christianis, tanquam germana Christianorum nota. Deniq; huc pertinent omnia illa loca, in quibus Ecclesia externa per verbi prædicationem, tanquā per semen quoddā, primum gigni, & plantari; Deinde per eandem, perq; vsum Sacramentorum, ac disciplinæ Christianæ praxin, amplius ædificari, ac propagari dicitur. Vide in 1. ad Cor. 4. v. 15. ad Eph. 2. v. 20. item ad Gal. 1. v. 8. & d. & passim alibi. Ergo hinc etiam præcipuè cognoscenda est Ecclesia, tãquam ex rebus omnino essentialibus, &c.

6. & postrema ratio ducitur ex istis testimoniis *Patrum*: qui verā Christi Ecclesiam, tantum ex Scripturis, siue ex professione sanæ doctrinæ, agnoscendam atq; æstimandam esse docent. Vide *Augustinum*, lib. de vnitatem Ecclesiæ cap. 2. vbi sic inquit: *Inter nos & Donatistas queritur, ubi sit Ecclesia. Quid igitur facturi sumus? In verbis nostris eam quaesituri, an in verbis capitis sui, Domini nostri? puto, quod in verbis illius eam quaerere debeamus, qui veritas est, & optimè nouit corpus suum.* &c. Et paulò post: *Nolo humanis documentis, sed diuinis oraculis sanctam Ecclesiam demonstrari.* Sic Epiphanius, hæres. 48. contra Montanistas:

Montanistas: *Quicumque, inquit, discors est à divinis Scripturis, idem alienus est à sancta Catholica Ecclesia.* Sic Chrysostomus, homil. 49. in Matth. *Nullo modo, inquit, nunc cognoscitur vera Christi Ecclesia, nisi tantummodo per Scripturas, &c.* Et paulò pòt: *Ex quo heresis occupavit Ecclesias, nulla probatio esse potest vera Christianitatis, nisi per Scripturam divinam.* Sic Tertullianus in lib. de præscript. ait: *illas esse veras Christi Ecclesias, quæ tenent doctrinam ab Apostolis traditam, &c.* Sic denique Hieronymus, in Psal. 133. *Ecclesia, inquit, non in parietibus consistit, sed in dogmatum veritate. Ibi Ecclesia est, ubi fides vera est, &c.* Similia passim apud alios occurrunt. Ergo Patres idem nobiscum hac de re sentierunt.

O B I E C T I O N E S.

PORRò Argumenta Bellarmini, quibus suprà dictas notas, tanquam ineptas & alienas, euertere conatur, potissimum quatuor sunt.

1. est: Notas illas non esse Catholicæ Ecclesiæ *essentiales*; quo quidem sensu Ecclesia *interna*, seu multitudo credentium, à nobis definitur: quia, scilicet, ex iis cognosci non potest, quinam verè electi, seu iustificante fide præditi sint, &c. At veræ notæ, inquit, debent eam rem, de qua quæritur, illustrare ac manifestam efficere, &c. Ergo, &c.

2. est: Easdem notas non esse veræ Ecclesiæ *proprias*; sed omnibus hæreticorum sectis *communes*: quum nulla sit hodie, nulla etiam olim fuerit hæresis, aut secta, quæ non omnes illas notas sibi attribuerit, & adhuc attribuat: quia omnes iactant, apud se esse sanam doctrinam, & rectum usum Sacramentorum, &c. Veræ autem notæ debeant ei tantum rei, de qua quæritur, propriè convenire. Ergo, &c.

3. est: Easdem notas non esse à verâ Christi Ecclesia *inseparabiles*: quum constet, saltem ex nostra ipsorum confessione, veras etiam Ecclesias, in doctrina, & usu Sacramentorum, itemque in vita & moribus, interdum etiam graviter errare. Vide exempla in 1. Cor. 1. & 8. & 11. & 15. item ad Gal. 1. & 3. & 5. item Apoc. 2. & 3. At veræ notæ nunquam à re notata separari possunt, &c. Ergo, &c.

4. & postremum est: prædictas illas notas esse ipsâ Ecclesiâ *posteriores*, & suâ naturâ *obscuriores*, eoque prorsus ineptas, ad Ecclesiam inuestigandam, seu cognoscendam: quum satis constet, notas oportere priores & clariores esse rebus notatis. Antecedens autem probatur hîc aliquot rationibus: *tum*, quia Ecclesiæ officium est, de doctrinâ & ritibus iudicare, vtrum bene sese habeant, nec ne: *tum*, quia ipse canon S. Scripturæ, & consequenter etiâ verus eiusdē Scripturæ sensus, ab Ecclesiæ iudicio, seu determinatione, principaliter pēdet: *tum* deniq;, quia ordine naturæ Doctor prior est ipsâ doctrinâ, item

thesaurarius ipso thesauro, &c. Vnde efficitur, Ecclesiam nobis prius inquirendam esse, quàm de doctrinâ aut Sacramentis statuere possimus; ac proinde, confessionem sanæ doctrinæ, &c. non esse legitimam & germanam Ecclesiæ notam.

SOLUTIONES.

AD has Bellarmini obiectiones sic respondemus. In *primâ* esse elenchi ignorationem: quum hîc de *externâ* tantum, non de interna, seu inuisibili Ecclesia agatur, &c. In *secundâ*, vel eandem esse fallaciam, vel petitionem principii: quum longè aliud sit, veritatem habere; aliud, iactare: nec proinde ex eo, quòd hæretici doctrinæ veritatem, &c. apud se esse gloriantur, concludi possit, ex ipsa doctrinâ, eiusve professione, de Ecclesia iudicandum non esse. In *tertiâ* similiter à statu quæstionis aberrari; eoque inconsequentiam simul admitti: quum non *omnimoda* doctrinæ, & rituum puritas hîc requiratur; sed ea tantum, quæ fundamentum fidei, & salutis æternæ, illibatum conseruet: immò quum fieri soleat, vt tota Ecclesia sæpè à portiore aliqua sui parte denominetur, siue illa pura sit, siue impura, &c. In *quartâ* falsum omninò assumi: quum vera Ecclesiæ natura, seu conditio essentialis, ex ipsa doctrinâ, siue eius professione; non autem contrà hæc ex illa, necessariò diiudicanda sit: sicut ipsa quæstionis analysis euidenter ostendit. Et licet interdum respectu nostri, seu cognitionis imperfectæ, quæ à posteriore petitur, Ecclesia magis nota esse videatur, quam doctrina: tamen ordine naturæ, seu cognitionis accuratæ, quæ semper à causis, siue à prioribus ducitur, iudicium doctrinæ necessariò antecedit diiudicationem Ecclesiæ: quum nulla huius certa notitia haberi possit, quæ non ex Scriptura, tâquam vnico salutaris doctrinæ fundamento, desumpta sit. Qua de re vide ampliùs in appendice primæ partis *Anti-Pistorii* nostri: vbi quantum satis est inuenies.

AD THESIN IX. X. XI. & XII. DE XV. BELLARMINI NOTIS, earumq; duplici applicatione, tum ad Evangelicam, tum ad Romanam Ecclesiam.

Herrores simul omnes hoc loco nobis examinandi sunt, vt res tota tâto plenius intelligi possit. In hac enim parte proponit Bellarmin⁹ suas 15. Ecclesiæ notas: quas tamen ipse fatetur reuocari posse ad quatuor illas, quæ communiter à Pontificiis assignantur, sumtas, videlicet, ex *Symbolo Constantinopolitano*, vbi dicitur: *Credo vnâ, sanctâ, Catholicâ, & Apostolicâ Ecclesiâ*, &c. Interim, plenioris doctrinæ gratia, quindecim hasce distinctas notas afferri posse, contēdit; quas etiâ omnes, & singulas, nō modò *veræ & Catholice* Ecclesiæ proprias, siue essentielles esse; verum etiam *Romanæ* Ecclesiæ, qualis.

qualis etiam nunc hoc tempore est, & huic quidem soli, verissimè conuenire; *Nostri* autem; h. e. *Reformatis*, siue *Euangelicis* Ecclesiis, nullo modo competere, animosè affirmat, &c. Itaque ratio methodi postulat, vt in hac vniuersa Bellarmini disputatione, *primò* quidem ipsius argumenta proferamus; *deinde* nostras responsiones audiamus: vtque in singulis argumentis ad *tria* capita potissimum attendamus; nempe, 1. Vtrum notæ istæ per se veræ & genuinæ, h. e. Catholicæ Ecclesiæ essentiales sint, nec ne. 2. Num soli Ecclesiæ *Pontificiæ* rectè aptentur, an secus. 3. Denique, an non Ecclesiis *nostris*, saltem aliquatenus, accommodari possint, &c. Hoc igitur ordine singulæ notæ, cum Deo, deinceps nobis examinandæ sunt.

I. NOTA: APPELLATIO CATHOLICORUM.

Prima Bellarmini nota est, ipsum nomen Ecclesiæ *Catholicæ*, & *Christianæ*. Hoc enim vocabulum, siue epitheton, nullis hæreticis aut schismaticis, sed soli veræ Christi Ecclesiæ, conuenire affirmat: idque *dupliciter* probat, partim ex *Scriptura*, nempe in 1. ad Cor. 3. v. 4. vbi Apostolus prohibet, ne *Christiani* nomina *schismatica* usurpent: partim ex *Patribus*, qui suo tempore hæreticos, ab Orthodoxis, ipso *Catholicorū* nomine distinctos fuisse docent: quippe quod nomen illi usurpare non auderent, sed istis vtrò tribuerent: sicut ex *Augustino*, libro contra epistolam Fundamenti cap. 4. item ex *Cyrillo* Hierosolymitano, in cap. 18. Catecheseos, & aliis nonnullis, videre liceat. Quum igitur hoc tempore *soli Pontificii*, non tantum à seipsis, sed etiam à nostris, vulgò *Catholici* appellentur: Contrà verò *Nostræ Ecclesiæ*, partim *Lutheranæ*, partim *Calvinianæ*, & sic deinceps, nominentur; hinc aliquo modo consequi apparet, non nostras, sed Pontificiorum Ecclesias, pro Catholicis & verè Christianis habendas esse.

RESPONSIO AD I. NOTAM.

Verum hæc prima nota, itemque vniuersum hoc Argumentum multis modis ineptum, ac friuolum est. *Primò*, quia non valet consequentia à nomine ad rem: quum nomina sæpè falso rebus imponantur, & ex communi quodam more, seu vulgi opinione potius, quàm ex rei veritate, interdum usurpentur. Vide Apoc. 2. v. 9. Et cap. 3. v. 9. de *Iudais*, qui pro talibus sese gerebant; quum reuera non essent, &c. *Secundò*, quia neque nomen, neque res ista, per nomen significata, Ecclesiæ Dei perpetuò, iam inde ab eiusdem initio, tribui potest: quum initio quidem Ecclesia, Christo adhuc in terris viuente, neque Catholica fuerit appellata, teste *Paciano* epistolâ 1. ad Sympronianum; neque, ante vniuersalem Euangelii prædicationem, reuera sic dici potuerit. *Postremò*, quia nos minimè concedimus, *Pontificios* verè *Catholicos* esse: neque nobis *schismatica* nomina ipsis imponimus; sed tantum ab Aduersa-

riis isto pacto traducimur: quo quidem modo etiam olim *Ariani* Orthodoxos *Homusianos*, item *Athanasianos*, appellabant, &c. Nam alioqui nos, & nobis ipsis *Catholicorum* nomen tribuimus, idque longè veriùs, quam Aduersarii: & Aduersarios non nisi ironicè, aut saltem ex recepta vulgi opinione, *Catholicos* appellamus: quos alioqui, seriò loquentes, à suo Patrono, seu capite, Papa Romano, *Papistas* iure optimo vocare solemus. Ergo nihil hinc contra nos solidè concludi potest.

SECUNDA NOTA BELLARMINI: ANTIQVITAS,
seu Vetusitas.

Secunda Bellarmini nota est, *Antiquitas*: quàm primò veram Ecclesiæ nostram esse; Deinde soli Romanæ Ecclesiæ conuenire; Denique nostris Ecclesiis minimè comperere, demonstrat.

Primum caput inde probat, quòd *Deus* antiquior sit *Diabolo*: & proinde vera Ecclesia falsam præcedat. Item, quod Mat. 13. v. 24. & d. prius bonum semen, deinde *Zizania* in agro Dominico seminata esse dicuntur. Item, quod Ecclesia Christi *Catholica* vocatur, non tantum locorum, sed etiam temporū omnium respectu. Item, quod *Apostolica* dicitur, vtpote ab Apostolis inde ab initio fundata. Deniq, quod *Patres* hanc Ecclesiæ notam, contra Hæreticos, & Paganos, virgere solent: præsertim *Tertullianus* in Apologetico, c. 19. & 20. Et *Augustinus*, l. 18. de ciuitate Dei c. 37. & 38. Et *Optatus*, & *Vincentius Lirinensis*, &c.

Alterum caput probat ex inductione earum circumstantiarum, quæ in recenti, seu noua mutatione aliqua, obseruari solent: cuiusmodi sunt auctor, siue inuentor noui dogmatis; Deinde ipsum nouum dogma; tertio, tempus, quo incœpit; Quarto, locus, vbi cœpit; Quinto, *Aduersarii*, qui dogma illud oppugnarunt; Sexto & postremo, conspicuus aliquis cœtus, vnde paulatim, aliis accedentibus, noua ista Religio inualuit. Quemadmodum hæc omnia in ipsa Christiana Religione, & Ecclesia istam profitente, obseruari possunt. Quam igitur nihil horum de Ecclesiâ Romanâ, eiusq; doctrina, demonstrari possit, h. e. quonam auctore, quo loco, & tempore, quænam dogmata, &c. mutauerit, omnino efficitur, eam nunquam ab Apostolicâ fide defecisse; & consequenter, ipsam verè antiquissimam, & per hoc Catholicam Christi Ecclesiam esse.

Tertium caput ex simili quadam inductione probare nititur: nominans, videlicet, *Auctores* nostræ Religionis, nempe *Lutherum*, *Zwinglium*, &c. Item ipsa dogmata, ab ipsis inuenta, & antea mundo ignota, V. gr. de solâ fide iustificante, de seruo arbitrio, &c. tum locum, & tempus, vbi & quando Auctores isti sua dogmata tradiderunt: præterea *Aduersarios*, qui sese illis opposuerunt: denique cœtus eorum, qui illis adhærere cœperunt, & paulatim magis ac magis increuerunt, &c. Itaq; nobis hoc loco obiicit illud Ter-

tulliani

tulliani in lib. de præscript. Qui estis vos? unde, & quando venistis? ubi tam diu iastastis? &c. Item illud Optati, l. 2. contra Parmenianum: Ostendite originem vestre Cathedra, qui sanctam Ecclesiam vobis vendicatis. &c. Item, illud Hilarii lib. 6. de Trinit. Tardè mihi hos doctores etas huius seculi protulit, serò hos habuit fides mea, &c.

RESPONSIO AD SECVNDAM NOTAM.

Resp. Neq; hanc veram & perpetuam esse Ecclesiæ notam; neq; reuera hodiernæ Ecclesiæ Pontificiæ competere; neq; si rectè intelligatur, nostris Ecclesiis iure detrahi posse. Nam, quod ad *primum* attinet, non potest Antiquitas sola, & per se, veram Christi Ecclesiam demonstrare: tum, quia hæc olim vera fuit Ecclesia, cum tamen antiqua nondum esset: tum, quia etiam errores multi iam olim viguerunt; & quædam etiam perniciosæ; hæreses admodū antiquæ sunt; & falsa Ecclesia vnà cum vera iam inde ab initio exstitit. Quare etiam iubemur *Ezech. 20. v. 18. & d. non in antiquis Patrum consuetudinibus, sed in præceptis Dei ambulare, &c.* Hinc *Tertullianus* in l. de velandis virginibus rectè inquit: *Hæreses nō tam nouitas, quàm veritas reuincit.* Et *Cyprianus* epist. 74. ait: *Consuetudo sine veritate, vetustas erroris est, &c.* Deniq; similiter olim *Ambrosius, & Prudentius*, Ethnicis Romanis, Antiquitatem suæ Religionis iactantibus, pro Christiana Religione responderunt. Videatur & *Augustinus*, quæst. 14. vbi inter alia sic inquit: *Papani Antiquitatis causa verum se tenere contendunt: quasi Antiquitas, aut vetus consuetudo, præiudicet veritati, &c.* Non igitur sola Antiquitas doctrinæ, sed antiqua veritas, est germana Ecclesiæ nota.

Iam verò quod ad *alterum* caput attinet, facilè nobis est demonstrare, quo tempore, quo loco, quibus *Auctoribus*, & quibus *Promotoribus*, quibus item *contrānitentibus*, &c. noua quædam dogmata paulatim in Ecclesiam Romanam inuecta sint; siue doctrinam fundamentalem, siue ritus Ecclesiasticos, &c. spectemus: quemadmodum ex ipsis Pontificiis Scriptoribus euidenter ostendi potest, & sæpius ante hac à nostris ostensum est. Vide saltem aliquot illustria exempla apud *Wuthakerum* quæst. 5. de Ecclesia, c. 3. Vide etiam *Polydorum Virgilium*, alioqui planè Pōtificium, in libris de rerum Inuentoribus: vbi passim multa de primis Auctoribus *Misse*, & partium eius, *votorum Monachalium*, cultus *imaginum*, & *reliquiarum*, nec non *indulgentiarum*, *Satisfactionum*, *purgatorii*, *cælibatus*, aliarum id genus rerum, accuratè differit: Vide quoq; *Bullingerum*, de origine errorum: & *Rodolph. Hispanianū*, de origine, & progressu totius Papisticæ idololatriæ, ratione *templorū*, *festorū*, *Monachorum*, &c. Quanquam ne quidem hæc omnia assignare necesse est: quum & cōmunis ratio, & quotidiana experientia, clarè testentur, multa quotidie in rebus tum *physicis*, tum maximè *politicis*, & *Ecclesiasticis*, valde corrūpi, siue in

deterius mutari, nemine tamen istas mutationum circumstantias, præsertim simul omnes, obseruante, &c. Sic enim *Zizania* illa, Matth. 13. *occulte sparguntur in Agro dominico*, quæ non nisi progressu temporis animaduersa fuerunt. Et prorsus idem fit in corpore *Ecclesie*, quod in externa *Repub.* fieri solet, vt paulatim inclinatio quædam fiat in moribus, item in doctrinâ, & ritibus, nemine tamen id obseruante, priusquam ipsa mutatio facta sit, &c. Insanum porro esset, nolle te credere, rem aliquam mutatam esse, quam certo mutatam esse constaret, nisi scias, à quo, & quando, & vbi, primum mutata fuerit, &c.

Postremò, quod ad *tertium* caput attinet, *veram* certè *Antiquitatem*, h. e. antiquam veritatem, à Deo in V. & N. T. patefactam, nostris Ecclesiis summo iure tribuimus: quippe quas ipsam antiquissimam veritatem profiteri scimus, &c. Neque verò *Lutherum*, aut *ZWinglium*, aut alios similes Dd. veros ac primos nostræ doctrinæ Auctores esse concedimus: tamen si Deum operâ illorum, in restauranda Euangelii doctrina, iam multis seculis deformata, vsum fuisse agnoscimus. Hoc autem non magis doctrinæ nostræ nouitatem arguit, quàm olim antiquæ illæ *Reformationes* piorum Regum, & Sacerdotum, in V. T. subinde institutæ, aut doctrinæ, aut Ecclesiæ Mosaicæ nouitatem arguebant. Itaque nos inanem Aduersarii iactationem eodem modo hîc retundimus, quo veteres Ecclesiæ doctores similem *Eibnicorum*, & *Iudeorum* iactantiam olim retuderunt, prouocantes, scilicet, ad ipsam antiquæ doctrinæ veritatem, &c.

TERTIA NOTA BELLARMINI: DURATIO

perpetua.

Tertia Bellarmini nota est, *perpetua duratio*, absque vlla interruptione, &c. Quæ à superiore nota tantum hoc differt, quod illa tempus *præteritum*; hæc autem *futurum* respicit, &c.

Primò igitur probat, hanc notam Ecclesiæ Catholicæ propriam esse: nempe, ex iis Scripturæ locis, quibus asseritur, *Regnum Christi æternum fore, nec finem unquam habiturum*: vt Danielis 2. & 7. Lucæ 1. & passim alibi. Contra verò ostendit, ex 2. Tim. 3. v. 9. cæcus *Hæreticorum* non admodum diuturnos esse: quippe de quibus Apostolus illic pronunciat, *quod non sint ultra profecturi, immò quod amentia illorum omnibus manifesta futura sit*, &c. Idem probat ex Cypriano, lib. 4. epistolâ 2. vbi ait: *Schismaticos semper inter initia feruere; incrementa verò habere non posse*, &c. Item ex *Augustino*, in psalm. 57. vbi inquit, *hæreses diu stare non posse; sed more torrentium aquarum decurrere*, &c.

Deinde notam hanc Ecclesiæ Romanæ, & huic quidem soli, verè conuenire, ex eo probat, quod Nostri homines vltro fateantur, eam multis seculis

culis hucusque, si non inde à tempore *Apostolorum*, saltem inde à *Gregorio Magno*, h. e. annos circiter mille, perpetuò perdurasse: item ex eo, quod ante *Lutherum* nulla alia manifesta Ecclesia fuerit, præter Ecclesiam Romanam, quæ pro vera Christi Ecclesia haberi possit: præterea ex eo, quod omnes aliæ *hereses*, quotquot ab Ecclesia Romana hucusque damnatæ fuerunt, licet olim ad tempus floruerint, multosque Reges, & Principes sibi addictos habuerint, paulatim tamen extinctæ sint, saluâ interim manente Ecclesia Romana: Denique ex eo, quod *Hieronymus*, in Dialogo contra *Luciferianos*, itemque *Augustinus* in lib. de utilitate credendi cap. 17. suadent, in Ecclesia Romana permanendum esse, quippe quæ ab *Apostolis* fundata, in illum usque diem durauerit, &c.

Postremò, eandem hanc notam *Nostri* Ecclesiis minimè competere, inde probat: quod & hætenus, ante *Lutherum*, vniuerso mundo ignotæ fuerint, & deinceps quoque non admodum diu, aut saltem non perpetuò, durare possint: siquidem illud demum perpetuum Christi Regnum censerì debeat, quod iam inde ab *Apostolis*, absque vllâ interruptione, in toto mundo perdurauit. Ergo Pontificia, non Euangelica, est vera Christi Ecclesia, &c.

RESPONSIO AD TERTIAM NOTAM.

SEd ad istam sic respondemus. 1. Solam *durationem*, seu *perpetuitatem*, non esse propriam Ecclesiæ Christianæ notam: quum falsis etiam Ecclesiis conuenire possit. Etenim, vt in Agro dominico, non modò *bonum triticum*, sed & *zizania* usque ad tempus messis crescere dicuntur, Matth. 13. v. 39. vtque *hædi* ab *ouibus* non prorsus ante diem iudicii separabuntur Matth. 25. v. 31. & d. Vt denique *Antichristus* non ante gloriosam Christi apparitionem, h. e. ante secundū ipsius aduentum, penitus opprimetur, atque euertetur, 2. ad Thes. 2. v. 8. & d. Ita etiam non modò *Christus* suam, h. e. verè Catholicam & sanctam; sed & *Diabolus* suam, h. e. Antichristianam Ecclesiam, usque ad finem Mundi habebit. Id quod adeò verum est, vt quantò propius ille dies Domini instabit, tantò manifestior futura sit Antichristi, siue impiorum Ecclesia. Vide Lucæ 18. *An putas filium hominis, quum venerit, fidem inuenturum in terris?* &c. Interim fatemur, aliquam semper Ecclesiam Christi, aliàs obscuram, aliàs magis vel minus splendidam, in hoc seculo permanfuram: licet ista duratio non soli veræ Ecclesiæ conueniat; nec proinde essentialis eiusdem nota constitui possit, &c. Vt enim *mortalitas*, in humano genere, perpetuò ad finem usque mundi durabit; neque tamen humanæ naturæ nota propria constitui potest; quippe quæ bestiis non minus, quàm hominibus, accidat: ita etiam *perpetua*, seu diuturna duratio, Ecclesiā quidem veram omnino comitatur, non tamen solam Ecclesiam veram comitatur, &c.

Deinde, quod ad *Ecclesiam Romanam hodiernam* attinet, tamen si fateamur, eam hæcenus, mille circiter annos, continuò sub hac corrupta forma, generatim accepta, durasse: tamen neque eandem specificam huius Ecclesie faciem perpetuò fuisse concedimus; quippe quæ multas subinde mutationes experta sit, multaque noua dogmata, novosque ritus, & ceremonias, inde à tempore *Gregorii Magni* receperit: sicut vel ex ipso *Gratiano*, itemque *Tomis Conciliorum*, & aliis Ecclesie historiis, euidenter ostendi potest: neque hinc quidquam lucri ad illam redire scimus; quippe cui, tanquam pares hæc in parte conferri, immò etiam, tanquam superiores, præferri possint, non modò *Mahumetani*, sed & *Iudei*, & *Arriani*, & *Nestoriani*, & denique *Græci* qui tamen omnes, aut saltem aliqui, licet hucusque perpetuò in eodem ferè statu durauerit, ex ipsa etiam Aduersariorum opinione, ab Ecclesia Christi penitus alieni sunt, &c.

Postremò, quod ad nostram *Euangelicam Ecclesiam* attinet, tamen si ante tempora *Lutheri* non ita splendida, aut vulgò manifesta, passim in mundo viguit, uti nunc, Dei beneficio, viget: si tamen ipsam doctrinæ substantiam potius, quàm ritus quosdam externos, & per se adiaphoros, spectare velimus; omninò asserimus, eam reuera, in omnibus illis orbis Christiani partibus, existisse, in quibus aliqui, licet pauci & dispersi, veræ Religionis Professores vixerunt. Cuiusmodi semper aliquos fuisse, ex historiis superiorum temporum euidenter ostendi potest. Vide *Centurias Magdeburgicas*, & *Catalogum testium veritatis*, &c. Quid porrò in posterum sit futurum, de eo nihil temerè statui debet: nisi quod optimè de perpetua, & quidè satis splendida, *Reformata Ecclesie* duratione, sperandum est. Saltem id pro certo habendum est, nostram Ecclesiam, quippe verè *Catholicam* simul & *Apostolicam*, si non eo modo, quo Regna mundana solent (has enim *Œdipus* ipse Christus à suo Regno iam olim remouit, Luc. 17.) suo tamen, h. e. spirituali & diuino modo, deinceps ad finem vsque mundi perpetuò duraturam esse. Ergo nihil ex hac nota contra nos effici potest.

*QVARTA NOTA BELLARMINI: AMPLITVDO
maxima.*

Quartæ Bellarmini nota est, *Amplitudo*, seu multitudo & varietas credentium, &c. Veri enim *Catholici* sunt (inquit Bellarminus, ex *Vincentio Lirinensi*) qui id tenent, quod semper, quod ubique, quod ab omnibus creditum est. Hanc igitur notam primo veræ Ecclesie propriam esse, probat tribus Scripturæ testimoniis: nempe psalm. 2. v. 8. *Dabo tibi gentes hereditatem*, &c. Et psalm. 72. v. 8. *Dominabitur à mari vsque ad mare*, &c. Denique Lucæ 24. ver. 47. Et Actor. 1. v. 8. *ubi Euangelium Christi apud omnes gentes predicandum esse dicitur*, &c. Ergo necesse est, Ecclesiam Christivbq; locorū diffusam esse, &c.

Deinde

Deinde notam hanc *Ecclesia Romana* conuenire, prolixè ex historiis superiorum ætatum ostendere conatur; itemque ex inductione earum Regionum, in quibus eadem Ecclesia adhuc viget. Ex historiis citat, tum locum Apostoli ad Coloss. 1. v. 6. vbi *Euangelium iam tum in toto Mundo fructificasse* dicitur: tum *Irenæum*, lib. 1. cap. 3. qui *Ecclesiam Christi*, iam suo tempore per omnes mundi prouincias sparsam fuisse refert; tum *Tertullianum*, in libr. contra Iudæos cap. 3. Et *Cyprianum*, in libr. de vnitæte Ecclesiæ: Denique *Chrysost.* & *Hieronymum*, super 24. cap. Matth. qui idem de Ecclesia sui temporis affirmant; & nominatim eam Romanam fuisse, aut saltem cum Romanâ communionem coluisse, docent. Quare & carmen illud *Prosperi* in eandem sententiam affert:

Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris
Facta caput Mundo, quidquid non possidet armis,
Religione tenet, &c. Atque hætenus historie fuerunt.

Inductio Regionum prolixa & magnifica est: quæ non tantum omnes *Europe* prouincias; sed & magnam *Asiæ*, atque *Africæ* partem, immò vtramque *Indiam*, & *Americam*, & *Iaponiam*, & *Brasiliam*, &c. complectitur: in quibus omnibus Ecclesiam Romanam, siue Religionem eius, etiam nunc magnificè florere gloriatur, &c.

Postremò, eandem hanc notam nostris Ecclesiis omninò detrahit: quippe quæ nunquam mare transuerint, vt ipse loquitur: neque *Asiam*, neque *Africam*, neque *Aegyptum*, neque *Græciam*, nedum *Indiam* aut *Americam*, &c. vnquam viderint: immò quæ in obscuro aliquo orbis angulo hucusque latitauerint, nempe in solo septentrione: quem etiam nondum totum potuerint occupare, &c. In summa: Ecclesiam nimis angustam, & contractam, & proinde falsam, non autem veram Christi Ecclesiam esse, contendit.

RESPONSIO AD QUARTAM NOTAM.

Respondemus primò: Notam hanc per se seorsim acceptam, veræ Ecclesiæ minimè essentialem esse: si nimirum *Amplitudo sola* h. e. per se, & seorsim accipiat, & ab ipsa verâ fide separata intelligitur. Nempe, quia *Satanæ* Ecclesia etiam longè lateque patet, immò semper hucusque latior & amplior fuit verâ Christi Ecclesia; vt qui propterea princeps huius *Mundi* appelletur, quia passim mundanos homines (quorum semper ingens numerus fuit) pro arbitrio regit, atque ita verè in maxima mundi parte dominatur. Vide inter alia multa Scripturæ testimonia, locum illum insignem, 1. Iohan. 5. vbi totus mundus in malo iacere asseritur. Item Apoc. 13. vbi omnes incolæ terre dicuntur bestiam adorare, &c. Contrà vera Ecclesia Christi non sine causa pusillus grex appellatur, Luc. 12. Denique plurimi homines latam illam viam, quæ ad exitum ducit, insistant: sed pauci in angustâ viâ ambulant, quæ ad vitam æternam per-

ducit Matth. 7. Itaque *Augustinus* in psal. 39. hanc notam, ut planè fallacem, repudiat. *Noli*, inquit, *numerare turbas hominum, qui incedunt per latas vias, &c. Profer stateram iustam, & appende potius pauca grana, quàm multas leues paleas, &c.* Similiter *Chrysost.* homil. 40. ad Antiochenos, *Non in numeri multitudine, inquit, sed in virtutis probitate, piorum multitudo consistit. Elias vnus erat, sed toto mundo dignior.* Sic denique *Nazianzenus*, in serm. contra Arianos, amplitudinem Ecclesiæ suæ tunc etiam iactantes: *Ubinam illi sunt, inquit, qui Ecclesiam multitudine definiunt, & gregem exiguum aspernantur? &c.*

Deinde negamus, hanc notam Ecclesiæ Romanæ verè competere: tum, quia non eadem est hodierna Romana Ecclesia, quæ fuit olim tempore Apostolorum, item Irenæi, & similium Patrum: tum, quia hoc tempore Ecclesiæ Reformata non minus longè latèque patent, quàm Pontificiæ: immò quia vnica Mahumetis secta longè amplior est omnibus eorum cœtibus, qui Ecclesiam Romanam sectantur, &c. Neque verò est, quod Aduersarii gloriantur de Ecclesiis apud Indos, aut Americanos, &c. plantatis: quippe quos non ad veram, sed ad falsam fidem conuerterunt: Immo quos per summam crudelitatem ad qualemcunque fidei professionem adegerunt: denique quorum plures interfecerunt, quàm viuos reliquerint, &c. Qui certè non est Apostolicus conuertendi modus; sed Turcicus potius, aut Barbaricus, à veris Christianis alienus.

Postremò Nostra Ecclesiæ, ut iam innuimus, hac in parte cum Papi-
ficis iure certare possunt: præsertim si Ecclesiam vtramque, non tam ex personarum huic vel illi Ecclesiæ subiectarum numero, quàm ex verorum professorum conditione æstimemus. Professores autem dici non possunt, nisi qui explicitè & intelligenter ea credunt, quæ profitentur: cuiusmodi non admodum multi sunt in regno Pontificio; vbi vulgus implicitum, & verè carbonariam fidem amplectitur. Quanquam si iam contentio ista fortassis institui non potest, satis est, aliquando saltem institui posse. Neque enim Ecclesia quouis tempore æqualiter ampla ac diffusa est; sed paulatim & successiue ipsa sese promouet: sicut ex eiusdem historia patet.

QVINTA NOTA BELLARMINI: CONTINVA
Dd. successio.

Qvinta Bellarmini nota est, successio Episcoporum continua, nec vnquam interrupta; sed inde ab Apostolis, ad nostra vsque tempora, perpetuò deducta. Itaque primum hic ostendere conatur, omnes penè veteres, aduersus hæreticos, hac vel vnica nota, ad veram Christi Ecclesiam demonstrandam, vsos fuisse. Citat autem nominatim Irenæum; Tertullianum, Epiphanium, Optatum, & Augustinum, &c. Irenæus enim lib. 3. cap. 3. contra hære-

hæreses, enumerat Episcopos Romanos, à Petro usque ad Eleutherium, qui tunc temporis Roma sedebat: & disertè affirmat, per hanc pastorum successionem omnes hæreticos confundi, quippe qui noua & recondita quedam mysteria iactarent, quæ Apostoli Episcopis illis non tradidissent, quibus tamen ipsas Ecclesias regendas commiserant. Idem lib. 4. cap. 43. ait, Oportere nos obedire iis Presbyteris, qui successionem habent ab Apostolis, quiq; cum Episcopatus successionem charisma veritatis acceperunt, &c. Tertullianus in lib. de præscript. contra hæreticos sic ait: Edant hæretici origenes Ecclesiarum suarum: euoluant ordinem Episcoporum suorum, ita per successionem ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris habuerit auctorem & antecessorem, &c. Et deinde Episcopos Ecclesie Romanae ad sua usque tempora recenset. Epiphanius hæresi 27. contra Carpocratianos, similiter ordinem Pontificum Romanorum percenset, usque ad sua tempora; atq; deinde hæc verba subiungit: Ne quis miretur, quòd tam exactè singula recensemus: per hæc enim semper claritas ostenditur, &c. Optatus libr. 2. contra Parmenianum, eodem modo Pontifices Romanos, à Petro usq; ad Siricium, enumerat: ut, nimirum, ostendat, Ecclesiam apud Donatistas non esse, quippe qui per eiusmodi successionem ad Apostolos ascendere non possent. Quos etiam his verbis alloquitur: Ostendite originem vestre cathedre, qui vobis sanctam Ecclesiam vendicare vultis, &c. Deniq; Augustinus epistola 165. eodem modo, & in eundem finem, omnes Romanos Pontifices, à Petro usque ad Anastasium, qui tunc Roma sedebat, enumerat. Idem in principio 7. Tomi, Donatistas sic alloquitur: Numerate Sacerdotes, ab ipsa sede Petri; & in ordine illo Patrum, quis cui successerit, videte, &c. Idem contra epistolam Fundamenti, cap. 4. sic scribit: Tenet me in Ecclesia, ab ipsa sede Petri Apostoli, usq; ad presentem Episcopatum, successio sacerdotum, &c. Itaq; hinc concludit Bellarminus: Si Patres illi successionem duorum, aut trium seculorum, tanti fecerunt, ut eam propriam veræ Ecclesie notam constituerent: multò magis id nunc faciendum esse, quàm successio ista per 15. secula, & amplius, continuata sit. Itaque huic notæ plurimum confidit.

Porrò notam hanc Ecclesie Romanae, & quidem soli, conuenire; Nostris autem nullo modo competere, quatuor Argumentis, siue hypothesibus, probare nititur. Earum prima est. Non posse ullo modo Ecclesiam consistere sine Pastoribus & Episcopis. Nempe, quia ad Ephes. 4. & Act. 20. scriptum sit, Christum siue Spiritum S. constituisse Pastores & Episcopos, ad regendam Dei Ecclesiam. Item, quia Cyprianus lib. 4. epist. 9. Et Hieronymus lib. contra Luciferianos, dicant: Ecclesiam non esse, quæ non habeat Sacerdotes, &c.

Altera hypothesis est: illos tantum pro veris Episcopis habitos semper fuisse, qui per legitimam successionem, simul & ordinationem, ab Apostolis descenderint; sicuti in V. T. nulli erant veri Sacerdotes, nisi qui ab Aarone & tribu Leui descendissent, &c.

Tertia hypothesis est: duo requiri ad hoc, vt Episcopus aliquis ab Apostolis descendisse dicatur, nempe successionem continuam, siue nunquam interruptam: & deinde ordinationem legitimam, qualis scilicet in antiquis canonibus præscripta fuit: vt nimirum vnus Episcopus à tribus aliis, iam antè legitimè vocatis, ordinetur, &c.

Quarta & postrema est: Antiquos hæreticos vt plurimum ordinationem legitimam obseruasse: eoq; sanctos Patres nonnisi defectum successionis in ipsis reprehendisse: sed nostri temporis hæreticos, h.e. Euangelicos, neutrum habere, puta neq; iustam ordinationem, neque successionem: & proinde longè inuerecundius, quàm illi antiqui fecerint, nomen simul & munus Episcoporum vsurpare. Vnde postremo efficit, solam Ecclesiam Romanam, in qua & successio, & ordinatio ista vigeat, pro germana Christi Ecclesia agnoscendam esse.

RESPONSIO AD QUINTAM NOTAM

Respondemus primum: successionem esse duplicem, *externam & internam siue personalem & doctrinalem*: & illam quidem priorè, vtpote merè localem, non esse per se propriam veræ Ecclesiæ notam: *tum*, quia olim tēpore Christi, & Apostolorum, vera fuit Ecclesia, quum nulla tamen esset Episcoporum successio: nisi fortè Christum, eiusq; Apostolos, Sacerdotibus Leuiticis, siue Scribis & Pharisæis, successisse dicamus, quo nihil absurdius est: *tum*, quia ipsa Synagoga Iudaica tempore Christi successionē istam verè habuit, nec tamen vera Ecclesia fuit; quippe quæ Christum ipsum, vt seductorem, eiusq; Ecclesiam, vt hæreticam, &c. damnauit. Vide Ioh. 9. v. 22. Et cap. 12. v. 42. &c. *tum*, quia apud Hæreticos etiam, & schismaticos, ista successio locū: inuenire solet; vt olim apud Arianos, & alios; & nunc etiam apud Grecos, & Syros habet; quos tamen Aduersarii ab Ecclesia Christi alienos esse iudicant: *tum* etiam, quia ordinaria pastorum successio sæpius aliquamdiu interrumpi solet: cuius rei exēpla vide in familia Eli 1. Sam. 2. v. 30. Et tempore Achabi, in Pontifice Vzia 2. Reg. 16. v. 10. & d. Vide etiā Ezech. 44. v. 12. & d. Et Ose. 4. v. 6. vbi Deus minatur, velle se Leuitas illos à ministerio repellere, qui scientiam & purum Dei cultum abieciissent: *tum* denique, quia Patres ipsi clarè testantur, non externam illam & merè personalem, sed internam ac doctrinalem, seu veræ fidei & doctrinæ successionem, hīc præcipuè spectandam esse. Sic enim Tertullianus lib. de præscriptione: *Non ex personis fidem, sed ex fide personas probari oportet*, Sic Ambrosius lib. 1. de pœnit. cap. 6. *Non habent hereditatem Petri, qui fidem Petri non tenent*. Similiter apud Gratianum, distinct. 40. citatur hoc dictum Hieronymi: *Non sunt filii sanctorum, qui loca sanctorum tenent sed qui opera eorum exercent, &c.* In primis verò illustre est testimonium Nazianzeni, in libro de laudibus Athanasii; vbi inter alia sic inquit: *Τὸ ὡς ὁμοῦν μὴ, καὶ ὁμοῦν πατρὶ, τὸ δὲ*

τὸ δὲ ἀντιθέτον, καὶ ἀντιπρὸς, &c. h.e. *Qui eandem doctrinam profitemur, eiusdem quoque throni particeps est: qui autem contrariam doctrinam amplectitur, Aduersarius censeri debet, etiam in ipso throno, &c.* Vnde iam concludimus, nudam personarum successionem, siue à successionē veritatis separatam, pro genuina Ecclesiæ nota haberi non posse.

Quod autem ad obiecta *Patrum* testimonia attinet, iam dictum est: illos non *externam* tantum, siue *personalem*; sed in primis *internam* & *viuā* hanc, seu veræ fidei, successionem vrisse: & *Episcoporum* quidem successionis idcirco meminisse, quia negotium habebant cum eiusmodi *hereticis*, qui sua quædā propria inuenta, tanquam ab Apostolis accepta, temerè urgebant; nec tamen originē ac progressum illorum, inde ab Apostolis, deriuare poterant; & simul Scripturas, maximā ex parte, repudiabant. Deniq; sciendum est, *Patres* illos hoc Argumento vsos fuisse, non tam in pugna, seu prælio, quam post pugnam iam ferè depugnatam, veluti triumphum de hostibus agentes. Nam alioqui præcipuum causæ suæ robur in ipsa Scriptura collocabant: sicut inter alios *Tertullianus*, in lib. suprā dicto, disertè inquit; *Hereticorum doctrinā, cum Apostolicā comparatam, ipsa diuersitate sua pronunciare, neq; Apostoli cuius esse, neq; Apostolici viri, &c.* Ergo thesis ipsa corruit.

Deinde falsum esse contendimus, in *Ecclesia Romana* hætenus utrāq; illam, & *Cathedræ*, & *doctrinæ*, successionem continuò perdurasse: quum neq; *doctrina* Apostolica, qualis in S. literis continetur, in ea verè continuata sit: neq; series Pontificum, absque multis *schismatibus*, & crebris interruptionibus, percenseri possit: sicut vel ex solo Platina constare potest, qui supra 20. schismata Ecclesiæ Rom. recenset, &c.

Deniq; asserimus, Ecclesias nostras, quoad *doctrinæ* consanguinitatem, Apostolicis reuera succedere: immò & quandam *personarum* successionem, licet non semper æquè splendidam, hætenus habuisse: quum semper aliqui fuerint, licet pauci & dispersi, qui eandem nobiscum fidem professi sunt: sicut vel ex solo *Catalogo Testium* veritatis apparet. Itaq; etiam applicatio thesæ aduersariæ inepta est.

Postremò de legitimā Ministrorum *ordinatione*, siue illa ordinaria, siue extraordinaria censeatur, hoc tantum dicimus, eam nostris pastoribus, siue Ecclesiarum ministris, optimo iure attribui; quippe in quibus ad S. ministerium vocandis, & ordinandis, *Apostolicis canonis* (quales in 1. ad Tim. 3. v. 1. & d. & cap. 4. v. 14. & alibi, descripti sunt) satis accuratè obseruantur; licet *impositio manuum*, vt ritus per se adiaphorus, alicubi non adhibeatur: Contrà verò Ecclesiæ Romanæ nullo iure attribui posse: quippe in qua neq; isti *Apostolici*, neq; alii antiqui Ecclesiæ canones, quales postea in Conciliis conditi fuerunt, ritè hætenus obseruantur, sed omnia per Simonias, & profanas nundinationes, præsertim in Curia Romana, expediuntur, &c. Quæ de re suo loco plenius agemus: nempe in seq. generali Controuersia.

SEXTA BELLARMINI NOTA: CONSENSIO CVM

Antiquis Dd.

Sexta Bellarmini nota est, *Consensio*, siue *conspiratio* in doctrina cum antiquâ Ecclesia. Hanc primò veram Ecclesiæ notam esse, duobus *Patrum* testimoniis ostendere conatur. *Vnum* est *Tertulliani*, in lib. de præscript. vbi ait: *Ecclesiam dici Apostolicam, non modò propter Episcoporum successionem, ab Apostolis deductam, sed etiam propter doctrinæ consanguinitatem, &c.* Alterum est *Sozomeni*, lib. 7. histor. Eccles. cap. 12. vbi laudat *Theodosium Imperatorem*, quòd *hereticorum doctrinam adscripta Patrum examinari voluerit: atq; hac ratione, deprehensam illorum fraudibus, ipsos compescuerit, &c.*

Deinde ex hac nota probare conatur, suam Ecclesiam esse veram Ecclesiam. Et duobus quidem modis id probari posse docet. Primò, proferendo sententias veterum, quibus singula illorum dogmata confirmari, nostra verò refutari possint. Sed hunc modum ait nimis esse prolixum, ideoque hoc loco præteriri. Deinde, proferendo testimonia Nostrorum, puta *Caluini*, & *Centuriorum Magdeburgensium*, &c. qui passim quosdam veterum errores, vt ipsi vocant, curiosè annotarunt, quos illi tamen cum Papistis communes habere videntur: nempe de libero arbitrio, de meritis operum, de satisfactione, de inuocatione Sanctorum, de limbo Patrum, de cœlibatu Sacerdotum, & quibusdam aliis capitibus. Vnde concludit, Nostros vltiò concedere, Veteres ita sensisse de plerisq; Controuersis, immò de omnibus omnino, quæ admodum Pontificii ipsi hoc tempore sentiunt. Ergo, &c.

Postremo ex eadem hac nota colligit, *Nostras Ecclesias non esse veram Christi Ecclesiam*: quippe quæ ab antiqua Ecclesia planè dissentiant; contraque veterum hereticorum errores renouent. Id quod longa inductione viginti hæreseon ostendere nritur. 1. est, *Simonis Magi*, & *Eunomii*, qui solam fidem ad salutem sufficere docuerunt, quomodocunq; homines viuerent: testibus *Ireneo* lib. 1. cap. 20. Et *Augustino* in libro de hæresibus cap. 54. Et in lib. de fide & operibus cap. 14. 2. est *Florini*, qui Deum peccati auctorem statuebat: teste *Ireneo* apud *Eusebium* lib. 5. histor. c. 20. Eandem hæresin *Vincentius Lirinensis* in suo libello *Simoni Magi* quoq; tribuit. 3. est *Origenis*, qui totam Dei imaginem per peccatum amissam fuisse; item Infernum nihil aliud, quàm conscientiæ horrorem esse, docuit: testibus *Epiphanio* hæresi 47. Et *Hieronymo* in epist. ad Anitum. 4. est *Peputianorum*, qui mulieribus Sacerdotium tribuebant; teste *Augustino* de hæresibus cap. 27. 5. est *Prochri*, & *Messalianorum*, qui peccatum in renatis semper viuere, nec per baptismum tolli, docebant: testibus *Epiphanio* hæresi 64. & *Theodoreto* libr. 4. de fabulis hereticorum. 6. est *Novatianorum*, qui potestatem homines Deo reconciliandi per pœnitentiam, Ecclesiæ ademerunt: testibus *Eusebio* lib. 6. historiæ cap. 33.

cap. 33. & *Theodoreto* lib. 3. de fabulis hæreticorum. 7. est *Sabellii*, qui vnā tantum personam in Deo statuebat, teste *Epiphanio* hæresi 57. 8. est *Manichæorum*, qui liberum arbitrium homini adimebant, teste *Hieronymo* in præfatione Dialogorum contra Pelagianos, & *Augustino* de hæresibus cap. 46. quiq; præterea Patres veteris Testamenti contumeliosè traducebant, teste *Augustino* lib. 22. contra Faustum Manichæum. 9. est *Donatistarū*, qui Ecclesiam ex solis iustis cōstare docebant, atq; inde, Ecclesiam totam extra Africam tunc peruisse, colligebant, teste *Augustino* in lib. de vnitāte Eccles. cap. 12. 10. est *Arianorum*, qui filium Dei Patre minorem esse dicebant; sicut ex omnibus penè veteribus constat. 11. est *Aerianorum*, qui pro mortuis orandum esse negabant; nec statuta ieiunia obseruabant; Denique Presbyterum ab Episcopo nihil differre statuebant; testibus *Epiphanio*, & *Augustino* in libris suprā dictis. 12. est *Iouiniani*, qui baptizatos non amplius peccare posse; item ciborum delectum, & ieiunia non esse meritoria; præterea, coniugium virginitati prorsus æquale esse; Adhæc, Mariam non perpetuò virginem mansisse; Denique, præmia beatorum paria esse, docuit; teste *Hieronymo* in lib. contra Iouinianum. 13. est *Vigilantiū*, qui sanctos mortuos non esse inuocandos; neq; reliquias eorum venerandas; nec paupertatem vltiò suscipiendam; nec cœlibatum sectandum esse, statuit; teste eodem *Hieronymo* in lib. contra Vigilantium. 14. est *Pelagianorum*, qui peccatum originale negabant, & peccatum omne mortale esse statuebant, testibus *Hieronymo*, & *Augustino* contra Pelagianos. 15. est *Nestorii*, qui duas in Christo personas statuebat, vt notum est. 16. est quorundam *Anonymorum*, qui tempore Nestorii vixerunt, & corpus Christi in Eucharistia, si in alteram diem seruetur, remanere negabant, teste *Cyrillo* in lib. ad Calosy. 17. est *Eutychianorum*, qui vnā tantum in Christo naturam agnoscebant, vt notum est. 18. est cuiusdam *Xenæ Perse*, qui Christi & sanctorum imagines non esse venerandas aiebat. 19. est *Lampetianorum*, qui Monasteria libera sine perpetuis votis esse voluerunt. 20. & postrema est quorundam *Anonymorum*, qui Eucharistiam tantum figuram carnis Christi, non ipsam Christi carnē esse, docuerunt. Vnde concludit, quum Euangelici, vel omnes omninò, vel aliqui saltem, puta vel *Lutherani*, vel *Caluiniani*, vel *Anabaptistæ*, vel *Neariani*, &c. prædictas hæreses, alii has, alii illas, defendant, eos à Catholica & antiqua Christi Ecclesia prorsus alienos esse. In summa: quia cum hæreticis consentiunt, ideo ad Ecclesiam Catholicam non pertinent.

RESPONSIO AD SEXTAM NOTAM.

Respondemus 1. Notam hanc omninò à nobis admitti, siquidem per antiquam Ecclesiam Aduersarius intelligat eam, quæ intelligenda est, videlicet, verè primitiuam, & Apostolicam. Etenim conspiratio in doctrina

cum hac Ecclesia, quæ sine dubio verissima Christi Ecclesia fuit, omninò genuinum est hodiernæ Ecclesiæ *veritas*. Sin per antiquam Ecclesiam intelligit eam, quæ ducentis, vel trecentis, vel potius quingentis, aut sexcentis annis Apostolicam consecuta est; Certè consensio in doctrina cum ista Ecclesia, non iam simpliciter, sed *namque*, veræ Ecclesiæ nota fuerit: nempe, quatenus ista *Patrum* Ecclesia, cum prima illa, vereq; Apostolica, conspirauerit. Et si enim hanc quoq; posteriorem veram Christi Ecclesiam aliquatenus fuisse concedimus; tamen non per omnia verè Apostolicam fuisse, h. e. doctrinam Apostolorum non omninò purè & sincerè tenuisse, scimus. Et certè quantò longius ab ætate *Apostolorum* Ecclesia *Patrum* abfuit, tantò plures errores, & abusus, qui tamen non omnes capitales fuerunt, doctrinæ Apostolicæ admiscuit. Atq; hæc ipsa *Tertulliani* mens fuit, in loco suprà citato: vbi de consanguinitate *Apostolicæ doctrinæ* differit, &c. Idem ferè de facto *Theodosii* dicimus: quod tamen ex mutuo partium cōsensu potius, quàm ex aliis facti circumstantiis, æstimandum est. Vbi simul obiter notandum venit, Imperatorem illum ad Pontificem Romanum, tanquam supremum Controuersiarum Iudicem, partes istas minimè reiecisse: quod tamen sine dubio fecisset, si Papam pro tali Iudice agnouisset. In summa: homonymia hæc in voce Antiquæ Ecclesiæ diligenter obseruari debet.

Secundò negamus, tum Pontificios idem per omnia nunc docere, quod *Patres* antiqui, quales ad 5. vsque seculum floruerunt, de præcipuis controuersis olim docuerunt: tum patres istos nobis in hodiernis controuersis, quæ quidem maioris momenti sunt, reuera contrarios esse, &c. Vt enim ingenuè fatemur, quosdam pontificios errores esse admodum antiquos, & à *Patribus* quibusdam iam olim fuisse defensos; contràq; dogmata quædam nostra, his ipsis erroribus cōtraria, quæ antenus à *Patribus* quibusdam improbari: ita certò scimus, & sæpius à Nostreis euidenter est demonstratum, eosdem Patres doctrinam Pontificiam, qualis hoc tempore est, in multis saltem partibus, apertè damnare; Nostram verò substantialem doctrinam à nemine illorum, tãquam noxiam hæresin, apertè reiectã esse: nisi ab his fortassè, qui Scripturam ipsam reiecerunt. Itaque perpetua hæc fallacia est à dicto secundum quid; quatenus Aduersarius ex *Caluini*, vel aliorum, confessionibus colligit, omnes omninò *Patres*, in omnibus controuersis, contra nos, pro Pontificiis militare: quum istæ confessiones & particulares sint, & non nisi cum certo respectu accipiendæ; prout ipsa Auctorum verba, satis apertè præ se ferunt.

Postremò, quod de consensione *Nostrorum*, seu conspuratione cum antiquis hæreticis affertur, id nil nisi mera calumnia censerì debet. Immo verò hæreses, à Bellarmino productæ, vel reuera hæreses non sunt (v. g. quæ ex *Hieronymo*, de *Ioviniano*, & *Vigilantio*, &c. itè ex *Epiphanio*, de *Aerio*, & paucis aliis, hæc

Hic afferuntur) vel per apertum mendacium, aut calumniosam interpretationem, nostris Ecclesiis impinguntur: cuiusmodi ferè sunt reliqua omnia, in superiore inductione allata. Vbi etiam multi inter *Nostros* recensentur, qui reuera nostri non sunt, v. g. *Ubiquista*, *Anabaptista*, *Neariani*, &c.

Porro nos multò iustius veterum quorundam *hæreses*, aliosq; errores non vulgares, Aduersariis nostris exprobare possemus: & earum nō viginti tantum, sed vel 30. vel 50. ve etiam plures, optimâ fide recensere. Nunc autem paucas tantum obiter attingemus. *Primò* igitur *Irenæus* in lib. 3. c. 2. & d. sui temporis *hæreticos*, *Valentinianos*, & alios horum similes, propterea redarguit, quod *Scripturas* ad cognitionem diuinæ veritatis sufficere negarent: & *Traditiones* suas, tanquam ab Apostolis profectas, acriter vrgerent, & quidem prætexentes locum illum in 1. Cor. 2. v. 6. *Sapientiam loquimur inter perfectos*, &c. Idem verò Pontificii hoc tempore constanter, vel præfecte potius asserunt. Vide *Melchiorum* Canum lib. 3. locorum Commun. c. 3. &c. *Secundo*, Veteres *Marcionita*, & *Manichæi*, propterea hæreseos damnati sunt, quod Iesu Christo corpus phantasticum, siue imaginarium, affingerent: sicut ex antiquis Patribus constat. Idem verò, si non verbis, saltem re ipsa, Pontificii toties docent: quoties corpus Christi inuisibile, impalpabile, insensibile esse, & sub speciebus panis & vini in Eucharistiâ latere, immò simul infinitis in locis adesse, affirmant. *Tertiò*, iidem *Manichæi* alteram duntaxat speciem in S. communione adhibebant, testibus *Leone* 1. in sermone 4. de quadragesima, & *Gelasio* apud *Gratianum* part. 3. de consecratione, distinct. 2. Atqui *Papistæ* prorsus idem & docent, & faciunt. 4. iidem *Manichæi* in Electis suis, hoc est, Sacerdotibus, *nuptias* damnabant: teste *Augustino* epist. 74. Idem nunc *Papistæ* faciunt. 5. iidem in suis *ieiuniis* ciborum delectum adhibebant, & speciatim à carnibus abstinebant: teste eodem *August.* libr. 2. de moribus Ecclesiæ c. 3. Similia nunc sunt *Papistarum* ieiunia. 6. *Pelagiani*, gentes per philosophiam seruatas fuisse, & quemuis hominem viribus arbitrii sui legem Dei implere, & perfectè iustum esse posse, docebant: teste eodem *August.* multis in locis tom. 7. &c. Idem verò re ipsa Pontificii docent. 7. iidem *Pelagiani* asseriebant, homines propter præuisa bona opera, seu præuisum boni arbitrii vsum, ad salutem diuinitus prædestinari: teste eodem *Augustino*. Pontificii, si non omnes, certè multi, & quidem insignes aliquot Ecclesiæ ipsorum præsules (quales v. gr. *Catharinus*, *Orosius*, *Pighius*, aliiq; fuerunt) idem apertè docent. 8. *Pelagiani*, Infantes originali peccato carere tradebant. Idem *Pighius*, & alii *Papistæ* tradunt. 9. *Peputianorum* hæresis fuit, fœminis Sacerdotium obire licitum esse. Idem *Papistæ*, saltem ex parte, sentiunt, dum fœminis baptizandi potestatem concedunt. 10. hæresis fuit *Angelicorum*, qui Angelos religioso cultu afficiebant: teste *Augustino* hæresi 93. Idem verò *Papistæ* faciunt, & docent re ipsa, &c. 11. Fuit hæresis *Montanistarum*,

item *Encratitarum*, & *Tatianorum*, &c. quòd stata ieiunia, & delectus ciborum, obseruabant, & secundas nuptias, saltem in electis suis, damnabant, &c. Id quod etiam Papistæ faciunt. 12. est *Mariolatrarum*, de quibus *Epiphanius*, & alii docent, quòd Mariam Virginem diuinâ quadam ratione coluerint. Id quod etiam Papistæ re ipsa faciunt, &c.

Plura talia ex *Irenæo*, *Tertulliano*, *Epiphanio*, *Theodoreto*, *Augustino*, & aliis Patribus, qui de sui temporis hæresibus scripserunt, hoc loco coaceruari, nostrisq; Aduersariis optimo iure accommodari possent. Sed hæc sufficiant, ad vanitatem argumenti aduersarii ostendendam.

DE SEPTIMA BELLARMINI NOTA: UNITATE
seu concordia.

Septimam Ecclesiæ notam Bellarminus facit, *unionem* membrorum inter se, & cum capite suo, nempe *Pontifice Romano*. Et primò quidem ostendit, hanc esse germanam Ecclesiæ notam: nimirum ex illis Scripturæ locis, in quibus Ecclesia dicitur *unum corpus*, *una sponsa*, *unum ouile*, &c. Vide Eph. 4. Rom. 12. & in 1 ad Cor. 12. Item Canticorum 6. & Ioan. 10. &c. Idem probat ex *Symbolo Constantinopolitano*: vbi dicimur *unam sanctam Ecclesiam* credere, &c. Ergo nota hæc proba est.

Deinde, notam hanc *Ecclesiæ Romanæ* propriam esse, vel ei saltem verè conuenire, admodum operosè probare nititur. Primò quidem, quia omnes Scriptores *Ecclesiastici* in ista Ecclesia mirificè inter se consentiunt. Deinde, quia *Conciliorum* & Pontificum decreta, licèt à diuersis hominibus, diuersisq; locis, temporibus, & occasionibus edita, omninò omnia inter se conueniant. Denique, quia omnes, quotquot Romano Pontifici subiecti sunt, quamuis toto orbe dispersi, de omnibus fidei dogmatibus, idem adhuc sentiant; atq; adeò nec aliter sentire possint, quippe qui omnes sensum suum vnius summi pastoris sensui subiiciant, &c. Atq; hac occasione nonnulla *Patrū* dicta citat, de consensu cum *Ecclesiâ Romanâ*, tanquã aliarum omnium principe, ac capite, necessariò colendo: de quibus iam suprà vidimus.

Postremo, notam hanc *nostris Ecclesiis* minimè conuenire, ex re ipsa demonstrat: nempe, *partim* inductione variarum sectarum, quæ omnes in Ecclesiis nostris grassentur, & tamen inter se pugnent: immò quas omnes ab vno *Luthero* deriuatas esse iactat; & quarum tamen alias ab aliis, tanquam hæreticos, acerbè damnari tradit: *partim* ex eo, quòd nullum Ecclesiæ *visibile caput*, seu *Iudicem* in causa Religionis *summum*, in terris agnoscamus; nullãq; certam finiendarum controuerfiarum Regulam habeamus; ac proinde consensum in doctrina retinere non possimus. Vnde etiam futurum auguratur, vt breui Ecclesiæ nostræ intereant: *quum regnum inter se diuisum diu stare non possit*, teste Christo Matth. 12. &c.

RESTON

RESPONSIO AD VII. NOTAM.

Respondemus primò ad propositionem: *unitatem*, seu *consensionem* in doctrina, per se seorsim acceptam, non esse genuinam Ecclesiæ notam; nec contrà, quamvis in Religione *dissensionem*, germanam Antichristianæ, seu falsæ Ecclesiæ notam esse, &c. Rationes hæ sunt satis euidentēs. 1. Quia unitas etiam inter impios, & Idololatrias, esse potest: qualis V.gr. fuit inter *Sacerdotes Baaliticos*, aduersus *Eliam*, itemque *Micheam* coactos 1.Reg. 18. & 2.Reg. 22. item qualis fuit *Iudeorum*, aduersus *Christum*, & *Apostolos* coniuratorum Ioh. 9. & 14. Act. 5. & sequentibus. Vide etiam Apoc. 13.v.16. vbi omnes orbis incolæ, parui pariter & magni, *Antichristum* sequi dicuntur. Id quod sine consensione fieri non potest. 2. Quia sæpè usu venit, vt etiam pii in aliquibus rebus inter se dissentiant. Sic V.gr. *Petrus* & *Paulus*, item *Paulus* & *Barnabas*, inter se acriter aliquando dissenserunt. Sic Actor. 11.v.2. &c. dicuntur multi pii cum Petro litigasse, &c. Sic tempore *Cypriani*, Concilium Africanum ab aliis ferè omnibus Ecclesiis dissensit in materia baptismi. Similiter *Irenæi* tempore, inter orientis & occidentis Ecclesias, de celebrando paschate, diuturna fuit & acris contentio. Sic denique *Chrysostomus* & *Epiphanius*, *Augustinus* & *Hieronymus* *Cyrillus* & *Theodoretus*, alique *Patres*, variis de rebus acerbis sæpè contentiones inter se susceperunt, &c. 3. Quia ipsi *Patres duplicem* unitatem, seu consensionem in doctrina, non sine causa distinxerunt: Quarum *vnam* bonam & salutarem; *alteram* malam & noxiam appellant: & nominatim monent, non esse, quod specioso pacis, vel unitatis nomine nos seduci sinamus: quum eademum vera Ecclesiæ unitas sit, quæ in Christo fundata est, h.e. cum veritate coniuncta. Vide *Hilarium* statim ab initio contra Auxentium: & *Nazianzenum* orat. 1. de pace: Item *Augustinum* sermone 26. de verbis Domini, & passim alibi.

Itaque vt idem *Augustinus*, de ciuitate Dei, passim inquit, *Non minus vna est Diaboli Babylon, quam vna veri Dei ciuitas*. Et proinde unitas, per se seorsim accepta, pro essentiali Ecclesiæ nota haberi non potest. Coniuncta verò cum rectâ fide, seu verâ doctrinâ, omninò à nobis inter germanas Ecclesiæ notas admittitur. Hoc autem sensu nec Pontificiis eum verè conuenire, nec nobis vllò iure detrahi posse, contendimus.

Itaque secundò ad Assumptionem Aduersarii respondemus, falsum omninò esse, & certum inanis iactantiæ argumentum, quod ipse de mirifico suorum, in omnibus doctrinæ partibus, consensu gloriatur: quum inter *Scholasticos* Dd. ferè infinitæ, de rebus etiam maximi momenti, contentiones acriter vigeant: prout, inter alios *Erasmus* copiosè demonstrauit, in Annotationibus suis ad cap. 7. prioris ad Corinthios, &c. Etsi verò aliquis est inter ipsos etiam Monachos, & similes Ecclesiæ Romanæ Dd. in doctrina con-

sensus; Is tamen neque sincerus, neque liber & ingenuus, neq; cum veritate coniunctus est: Sed planè servilis, coactus, & sanæ doctrinæ contrarius, &c. Qua de re præclare differuit *Illyricus*, in lib. de sectis & dissensionibus Papistarum: vbi complures species, seu causas, vnitatis huius Pontificiæ commemorat. Quatum *primam* vocat *Satanicam*, de qua illud rectè dicitur, *Serpens serpentem non ledit*. Hæc enim consensus inter Satanæ ministros esse solet, ob metum amittendæ potentiae, & auctoritatis, hætenus in Ecclesia vrsurpatæ. Nam & Diaboli pacem inter se colunt, meru dissipadi Regni, Matt. 12. &c. *Secundam* vocat *Ethnicam*: quum scilicet idcirco homines consentiunt, ne inquieti & rixosi videantur, licet alioquin errores, etiam grauissimos, inter se vigere agnoscant. *Tertia* dicitur *Belluina*; qualis inter eos est, qui nihil omnino de Religione intelligunt, sed pecudum more aliorum opiniones sequuntur, &c. *Quarta* dicitur *Isariotica*: quum homines muneribus seu præmiis corrupti, qualemcunque consensum inter se colunt, ne lucrum amittant, &c. *Quinta* est *Tyrannica*: quum minis & terroribus aliter sentire hominis prohibentur: qualem vnitatem *Inquisitio Hispanica* hætenus in Papatu fouit; &c. *Sexta* est *Herodiana*: quum ii, qui alioqui grauiter inter se dissentiant, tamen ob communes hostes, è medio tollendos, aliquam concordiam colunt. *Postremo* est *culinaria*, siue illa, quæ ventris causa suscipitur, qualis etiam inter Monachos, aliosque Pontificios, hætenus viget. Atque hæc ille pluribus ibidem persequitur.

Cæterū Papistas acriter inter se, de multis doctrinæ capitibus, adhuc dissidere, iam pridem à nostris, inductione prolixâ ostensum est. *Exempla* horum dissidiorum, ex multis aliis, hæc præcipuè notanda sunt. *Primò*, nota est dissensio trium præcipuarum familiarum, inter Theologos *Scholasticos*, nempe *Thomistarum*, *Scotistarum*, & *Occamistarum*: qui etiam de rebus arduis, & maximi momenti, grauiter inter se decertant. De quorum pugnis vide *Erasmum* l. 2. contra Latomum, item in *Enchiridio* militis, & passim alibi. *Secundò*, magna sæpè contentio fuit de auctoritate Romani Pontificis, possitne in fide errare, & hæreticus fieri, annon? Affirmantem partem integræ sæpè Academiae defenderunt: & recentes quidam adhuc, vt *Alphonsus à Castro* l. 1. contra hæreses, & *Ambrosius Catharinus* in commentariis ad Gal. 2. & multi alii, tuentur: Negantem verò Iesuitæ, & plerique alii defendunt. *Tertiò*, De eodem *Papa* inter se dissentiunt, vtrum supra Concilium sit, an contrà, Concilium supra Papam. Hoc enim posteribus duo *Oecumenica* Concilia, nempe *Constantiense*, & *Basiliense*, aperte asserunt: & nostro tempore *Alphonsus de Castro* l. 1. c. 6. contra hæreses, & cum eo plures alii Theologi, id ipsum docent. Illud verò *Iesuitæ*, & eorum asseclæ, tuentur. *Quartò*, controuertitur etiā nunc inter illos, vtrum homo de gratia Dei, & præsentē iustitia, certus esse possit, nec ne. Affirmantem partem *Ferus*, *Medina*, *Catharinus*, & alii plures. Negan-

rem *Sotus*, & alii defendunt, quibus & *Iesuita* accedunt. Quintò de voto continentiae idem *Catharinus*, in l. contra *Torrensem* docet, non esse de iure diuino; sed ex statuto Ecclesiae. Contrarium verò *Torrensis*, & plerique alii asserunt. Sexto, Idem *Catharinus*, in eodem libro, tradit ieiunium quadragesimale non esse iuris diuini: contrà quàm vulgus Papistarum credit. Septimò de coniugio post diuortium contracto, non modò prædictus *Catharinus*, sed & *Thomas Caietanus* (qui duo etiam ipsi aliàs hostiliter inter se depugnant) & plures alii docent, omninò licitum esse: cuius contrarium vulgò ferè omnes Papistæ asserunt. Octauò. De peccato originis magna quoque inter illos contentio est: quemadmodum vel ex solo *Bellarmino* pater, qui *Albertum Pighium*, *Hieronymum Osorium*, *Catharinum*, & plures alios, super hac materia subinde perstringit, & tantum non hæreseos accusat. Nono, Magna & diuturnalis fuit inter *Dominicanos*, & *Franciscanos*, de conceptione virginis Mariæ: illis quidem asserentibus, his verò negantibus, Mariam in peccato originis conceptam fuisse. Et licèt tandem *Sixtus Quartus*, Pontifex Romanus, pro *Franciscanis* iudicauerit; *Dominicani* tamen, vtpote non ratione persuasi, sed vi & tyrannide oppressi, seu tacere coacti, etiamnum sententiam suam, saltem in claustris suis, occultè tuentur. Decimò, de *Eucharistia*, & nominatim de *Transsubstantiatione*, multiplex & inextricabilis est disceptatio inter Papistas. Nam & de *verbis Consecrationis*, quænam illa præcisè sint; & de *pronome Hoc*, quidam reuera significet; & de *modo conuersionis*, vtrum vera hîc annihilatio fiat, an alia aliqua substantialis mutatio; itemque de *speciebus*, siue accidentibus panis & vini, vbinam tandem, siue in quonam subiecto hæreant; & de *fractione panis*, vtrumne in corpore Christi, an in prædictis accidentibus fiat; denique de *muribus*, & *vermibus*; quidnam, scilicet, illi comedant, cum hostiam rodunt; & vndenam isti nascantur, &c. deque aliis id genus spurcis, & sordidis rebus, ex illorum dogmate necessariò nascentibus, inter se contendunt. Adeò, vt verè scripserit *Erasmus*, ad Cardinalem Moguntinum in farragine Epistolarum, pag. 422. *Lutherus ausus est ex parte negligere Scholastica decreta; sed quibus ipsi nimium tribuunt; & in quibus nihilominus inter se dissentiunt; Postremò, quæ subinde mutant, pro veteribus rescissis inducentes noua, &c.* His porò addi possunt, & debent, dissidia ipsorum inter se *Paparum*: quorum nonnunquam duo, vel tres, simul extiterunt, *Antipapa* propterea cognominati: nonnūquam verò successores suos antecessores acerbè damnarunt, adeò vt mortuorum etiam cadauera, è sepulchris effossa, vel exusserint, vel alià quapiam ignominia affecerint, &c. Qua de re vide *Platinam* in *vitis Formosi*, *Stephani*, & aliorum Pontificum; item *Genebrardum* in *Chronologia*: vbi supra viginti schismata, quæ inter Antipapas viguerunt, & quorum nonnulla complures annos continuos durarunt, perspicuè describunt. Itaque ex dictis apparet, non eam

esse *fidei*, & *spiritus* unitatem in regno pontificio, quam *Bellarminus*, & alii *Papa Gnathones*, iactare solent: eam verò pacem & concordiam, quæ hætenus inter ipsos viget, magna ex parte *Tyrannicam*, seu coactam, item *simulatam*, & hypocriticam, immò *Satanicam* esse, &c.

Postremò, quod ad alteram Assumptionis partem attinet, tametsi vltro fatemur, aliquas adhuc dissensiones in *Ecclesiis nostris* vigere; præsertim de *cenâ Domini*, & de *persona Christi*, &c. si tamen ex *publicis* potius Ecclesiarum Confessionibus, quàm ex *privatis* quorundam ambitiosorum, & pertinacium hominum scriptis, statum Ecclesiæ Reformatæ æstimare velimus; omninò solidum & pulchrum, saltem in fundamentali doctrina, consensum, siue harmoniam, apud omnes Euangelicos animaduertemus. Qua de re luculentum testimonium perhibere potest *Harmonia Confessionum*, nomine præcipuarum Ecclesiarum, ante multos annos edita. Atque hæc consensus tantò laudabilior est, quod non *simulata*, nec *coacta*, seu per tyrannidem *extorta*; sed vltro & sponte suscepta, atque in vno Dei verbo fundata, esse deprehenditur. Quare, tametsi *visibile* illud Ecclesiæ caput, quod Pontificii nobis obtrudunt, minimè recipimus: cum *vero* tamen Ecclesiæ capite, *Christo Iesu*, consensum & unitatem arctissimam retinemus: Et quamdiu omnes ad S. Scripturam, tanquam supremum *κρίμα*, seu unicam iudicandi normam, atque adeò tanquam ad infallibilem Iudicem, confugiemus; tamdiu certam, & minimè fallacem, dirimendarum controuersiarum regulam habebimus. Neque verò vnquam firma, & fida, in Religione concordia sperari poterit, quamdiu S. Scriptura, pro vnico Controuersiarum Iudice; non agnosceretur. Etsi enim externa quædam consensus, seu qualiscunque conspiratio, fortassis alia via quapiam obtineri; contraque dissensio publica fortassis aliter vitari potest: nulla tamen *interna* pax animorum, nulla etiam conscientiarum tranquillitas, nulla denique vera concordia erit, nisi singuli id, quod de Religione tenent, in Scripturis fundatum esse noverint, &c. Hactenus septem præcipuæ Pontificiorum notæ examinatæ fuerunt. Sequuntur aliæ octo, sed minutiores, & quæ non ita operosè à Bellarmino tractantur.

DE OCTAVA BELLARMINI NOTA: DOCTRINÆ
sanctitate.

Octava igitur Bellarmini nota est, *sanctitas doctrine*. Ait enim, Ecclesiam dici *sanctam*, quia professio eius sancta est. Hinc igitur assumit, nullam esse sectam, vel *Paganorum*, vel *Iudeorum*, vel *Turcarum*, vel *Hæreticorum*, quæ non contineat aliquot exploratos errores, & rectæ rationi, seu communi sensui manifestè contrarios. Id quod inductione talium aliquot errorum confirmat. Speciatim verò *nostris Ecclesiis* hæc dogmata, tanquam omninò

omninò fœda & paradoxa, obiicit.

Primum est, de iustificatione ex *sola speciali fide*, h. e. tali, quâ unusquisque certò credet, se propter Christum coram Deo iustum esse, &c. Quam doct. inam ille *absurdissimam* esse, ita probare nititur: Cum incipio credere, inquit, me iustum esse; tum vel iustus sum, vel iniustus. Si *iustus* sum, omninò iustificor per eam fidem, quæ posterior est meâ iustitiâ: & sic iustitia erit ante fidem, h. e. effectus ante causam; id quod absurdissimum est. Si autem *iniustus* sum, tum fides ista falsa est, & mendax, &c. Præterea, specialis ista fides *orationem Dominicam* euertit. Si enim certò credo, me iam planè iustum esse, h. e. nullum habere peccatum, mentior igitur, cum dico, remitte nobis debita nostra, &c. Deinde *Anabaptistæ* non minus, quam alii certò credunt, se iustos esse, quos tamen cæteri Euangelici Hæreticos esse, & nisi conuertantur, seruari non posse, credunt. Ergo, &c.

Alterum dogma est, de *fide Infantum*, quos *Lutherani*, vt Bellarminus inquit, in ipso actu baptizandi, ratione yti, verbum Dei audire, atque ita credere, ac diligere, affirmant: quia, videlicet, iis actualem fidem tribuunt.

Tertium est, de fatali, siue absoluta, rerum omnium necessitate, quam Calvinistæ, inquit, asserunt: qui sic, & arbitrii libertatem, & rerum contingentiam tollunt, & Deum peccati causam constituunt, &c. Quæ omnia tamen absurda & horrenda sunt, &c.

Cæterum ex aduerso in *Ecclesiâ Romanâ*, seu Pontificia, nullum manifestum errorem, nullam turpitudinem, nihil denique contra sanam rationem doceri, contendit; tametsi, multa supra rationem in eâ tradi, fateatur. Vnde concludit, nostras Ecclesias, hæreticas esse; suam verò, Orthodoxam & verè Catholicam, &c.

RESPONSIO AD VIII. NOTAM.

Respondemus 1. *Sanctam doctrinam* omninò pro genuina Ecclesiæ notâ nostris hominibus agnosci: tametsi interea falsum est, *Ecclesiam* idcirco præcipuè *sanctam* appellari, quia sancta eius professio est. Hoc enim titulo propterea gaudet, quia vera & propriè dicta sanctitate diuinitus ornata est; h. e. quia sanguine Christi purgata, seu redempta est, & Spiritu S. sanctificata: prout 1. Cor. 6. 11. Ephes. 5. v. 17. & alibi docetur. Hæc autem *sanctitas* soli Deo nota est: ac proinde non *externæ*, ac visibilis Ecclesiæ, de quâ sola hîc disputatur; sed inuisibilis, siue internæ Ecclesiæ, nota est. Si tamen Doctrinæ sanctitas hoc nomine intelligi debet, omninò consequitur, id, quod nos maximè volumus, esse verum: nempe, ex ipso genere doctrinæ, de Ecclesia iudicandum esse. Ita vt Aduersarius hîc imprudens in nostra castra transierit, &c.

Deinde, licet minimè negemus, apud *Ethnicos, Iudeos, Turcas, & He-*

reticos, verè sic dictos, multa esse absurda, & inepta dogmata; nullum tamen eiusmodi dogma nostris Ecclesiis, iure quidem & merito, exprobrari posse contendimus. Nam quod attinet ad *tria* illa capita, nobis hîc obiecta: *secundum* quidem horum & *tertium*, mera & luculenta mendacia sunt, ex calumniosis interpretationibus exstructa: primum verò nihil absurdi continet, si modò animus cauillandi absit. Falsum est, inquam, *Lutheranos* eiusmodi fidem infantibus tribuere, qualem Bellarminus hîc describit: quippe qui arcanam tantum Spiritus S. operationem, etiam citra naturalem rationis usum, infantibus attribuunt, &c. Similiter falsum est, *Calvinum*, aut quemquam Evangelicum Doctorem, illud de *fatali necessitate*, deque *Deo peccati auctore*, vnquam tradidisse: quippe quod ab illis potius apertè damnatum, & publicis scriptis refutatum est, &c. Porro *iustificatio ex solâ fide*, neq; fidem iustitiâ posteriorem esse statuit: neque falsam, aut mendacem eam efficit: nedum vt orationem Dominicam tollat, &c. Etenim fides, & iustitia, in actu iustificationis tempore simul sunt; immò etiam, quatenus relationem mutuam inter se habent, naturâ simul sint: attamen, si spectes absolutam vtriusque essentiam, fides iustitiâ antecedit, vt causa suum effectum, &c. Et licet per hanc fidem credamus, nos verè in Christo iustos esse: non tamen idcirco, nos ab omni peccato prorsus immunes esse, nisi fortè improprie loquendo, h. e. quoad reatum, simul & regimen (quippe quod vtrumq; in credentibus deletum est) existimamus. Quod autem ad *Anabaptistas* attinet; etsi neminem nos temerè damnamus; aliud tamen fidem ipsam, aliud opinionem aliquam, temerè arreptam, esse scimus: quarum istam etiam *Hæretici*; illam verò soli verè credentes, habere possunt, &c. In *summa*: nullum nobis absurdum dogma verè obiici potest: si modò ingenuè & candidè confessio nostra examinetur.

Postremò nihil certius est, quàm multa impura, & prorsus absurda, dogmata in *Ecclesia Pontificia* palàm doceri: Quid enim *primò* turpius est illâ multiplici *idololatriâ*, quæ apud illos vbique viget? vbi non modo *mortuos*, rerum nostrarum prorsus ignaros; sed & *reliquias*, & signa siue *imagines* eorum, suppliciter adorant: immò *frustulum panis*, pro vero & viuo Deo, religiosè colunt? Quid deinde absurdius dogmate *Transsubstantiationis*, & totius Pontificiæ Missæ, quod vniuersum apud eosdem sacrosanctum habetur? in quo & perpetuæ contradictiones sunt, & fundamenta omnis veritatis euertuntur. Quid item foedius *Indulgentiarum* nundinationibus, quibus apud eosdem nihil est crebrius? Vt iam nihil dicamus de *impuro Sacerdotum coelibatu*; de *absurdis* Monachorum & monialium *votis*; de *purgatorio*; de *meritis* humanis, deque *supererogationis operibus coram Deo*; deque aliis id genus compluribus hominum commentis: quorum nonnulla etiam apertè contradictoria, nec tam *sapra*, quàm *extra*, & *contra* omnem sanam rationem, & fidem.

dem Christianam sunt, &c. Vnde iure concludimus, notam hanc, benè intellectam, nostris Ecclesiis omninò, conuenire: à Pontificiis autem prorsus alienam esse. Arque utinam in hac nota pedem figant Aduersarii. Sic enim tandem exitum aliquem in his controuersis inuenire, & veram in Domino concordiam aliquando sancire possemus.

DE NONA BELLARMINI NOTA: DOCTRINAE EFFICACIA.

NONAM Ecclesiae notam Bellarminus facit, *doctrinae efficaciam*. Quum enim Apostoli, per suam doctrinam, paucis annis, plerumque totius orbis gentes ad Christi fidem conuerterint, necesse fuit; eorum doctrinam admodum efficacem esse. Atqui *Lutherani*, inquit Bellarminus, non habent eiusmodi efficacem doctrinam: quippe qui vix vnum aut alterum *Iudeum*, aut *Turcam*, haecenus conuerterunt: quum tamen in *Germania*, & *Polonia*, plurimi sint *Iudaei*; & in *Hungaria* vicinos habeant *Turcas*, &c. Contra uerò *Catholici*, seu Pontificii, non modò *Iudaeos*, & *Turcas*. tum *Roma*, tum alibi, saepenumero conuertunt; uerum etiam in *Nouo orbe*, (puta in *America*, & utraque *India*) multa *Ethnicorum* millia pridem conuerterunt. Et similiter iam olim, tempore *Caroli Magni*, per ministerium *Bonifacii*, tum *Saxones*, tum alii feroces *Germaniae* populi, ad Christianam Religionem efficaciter conuersi fuerunt. Vnde concluditur, non apud Euangelicos, sed apud Pontificios, Catholicam Christi Ecclesiam quaerendam esse: quum isti, non illi, doctrinae suae efficaciam re ipsa demonstrent.

RESPONSIO AD HANC NOTAM.

RESPONDemus 1. *Efficaciam* doctrinae, per se, h.e. generatim ac seorsim consideratam, non esse genuinam Ecclesiae notam: quum falsa etiam doctrina saepè admodum efficax sit. Sic enim in 2. ad Thes. 2. dicitur, *Antichristum venturum cum efficacia deceptionis*. Et Apoc. 13. dicitur *bestia totum penè terrarum orbem seductura*. Id quod etiam Matthaei 24. de *Pseudochristis* asseritur. Et 2. Petri 2. scriptum est, multos è populis *Pseudoprophetis* adhaesuros, &c. Et denique in 2. ad Timoth. 3. v. 13. dicuntur *haeretici semper in peius proficere; & alios, velut prestigiatores quidam, seducere*. Id quod exempla quoque omnium ætatum ostendant. Nam & *Ariani* iam olim suam doctrinam latissimè, atque subitò, propagarunt; idque non tam vi armorum, quàm efficacia ipsius doctrinae: teste *Sozomeno* l. 6. c. 37. Et *Socrate* lib. 4. c. 27. & *Theodoreto* lib. 4. c. ult. Adeò ut Auctores isti referant, Episcopum quendam, nomine *Vipham*, docendo tantum & persuadendo, uniuersam *Gothorum* gentem à fide *Catholica* ad *Arrianismum* traduxisse. Et satis constat,

insignem illum Orientis Pseudoprophetam, *Mahometem*, intra paucos annos, maximam *Orientis & Austri* partem in suam sententiam pertraxisse. Vt iam nihil de efficacibus *Ethnicorum Philosophorum* erroribus; nihil etiam de *V. T. Pseudoprophetis*, deque aliis id genus exemplis, hoc loco dicamus.

Interea tamen fatemur, *Apostolicam* doctrinam verè efficacem esse, adeòque peculiarem quandam, h. e. *diuinam & caelestem efficaciam* habere; videlicet, homines ab erroribus ad veritatem, à peccatis ad iustitiam, & sanctitatem conuertendi, eosdemque Deo reconciliandi, &c. De qua diuina efficacia, vide psalm. 119. v. 8. & d. & psalm. 119. penè toto. Item 1. Cor. 1. & 2. totis, & 1. Thess. 1. & 2. totis, nec non ad Heb. 4. v. 12. & d. Hanc igitur *efficacem doctrinam* omninò veram *Ecclesiæ* notam esse concedimus, immò contendimus: & proinde, ex hac qualitate doctrinæ, de *Ecclesiæ* iudicium ferendum esse, concludimus. Id quod à Pontificiis aliàs, importunè quidem, sed inconstanter, & temerè negatur: prout hoc loco patet.

Deinde, quod ad doctrinam *Ecclesiæ nostræ* attinet: eam nos diuinitus efficacem esse nouimus; quippe eandem prorsus cum *Apostolicâ*: prout ex ipsa vtriusque collatione perspicuum fieri potest. Quod autem non multi *Barbari*, aliique increduli, hætenus per eam conuersi sunt (quanquam, Dei beneficio, nonnulli saltem istorum per eam conuersi sunt) id non doctrinæ, sed ipsis personis, malè adhuc dispositis, aliisque similibus causis, imputandum est. Etsi enim eadem est *doctrina* nostra, quæ fuit olim *Apostolorum*; non sunt tamen nunc iidem *ministri*, h. e. non iisdem donis ac miraculis instructi; neque eadem nunc sunt tempora, & mores incredulorum, prout olim erant, &c. Vt mirandum non sit, efficaciam doctrinæ, non ita nunc per ministerium *Nostrorum* apud incredulos sese exercere, vti tunc per ministerium *Apostolorum* sese exerebat: præsertim si consideremus, *Apostolis* nominatim à Christo mandatum fuisse, vt passim in toto orbe prædicarent; & simul promissum fore, vt doctrinam suam miraculis confirmarent: quale mandatum ac promissum hodierni, siue ordinatii ministri, non habent; vt qui singuli suis Ecclesiis alligati sint, &c.

Denique quod ad *Pontificios* attinet, etsi magna est eorum iactantia, de conuersione *Indorum*, & aliorum *noni orbis* populorum: ex historiis tamen, quas ipsi etiam Pontificii descripserunt, apertè constat, plures ab *Hispanis militibus* in illo orbe trucidatos, quàm à *Sacrificulis*, aut *Monachis*, conuersos fuisse: & eos, qui fortè conuersi sunt, non doctrinâ, aut argumentis, sed mera tyrannide, & armorum vi, ad fidem non veram, sed falsam & *Papisticam*, traductos fuisse. Vide inter alios *Metellum Matalium Sequanum*, in præfatione lib. de reb. ab Emanuele Lusitanix Rege gestis, &c. Similis ferè conuersio fuit *Saxonum*, & aliorum *Germaniæ* populorum, quam *Bonifacius*, & alii Pontificii *Dd.* olim in his regionibus procurasse dicuntur. Vnde

nos optimo iure colligimus, siquidem ex doctrina de Ecclesia iudicandum sit, longè potiores Ecclesiæ nostræ, quam Pontificiæ partes futuras.

DE DECIMA BELLARMINI NOTA: VITÆ
sanctitate.

Decima Bellarmini nota est, *sanctitas vitæ*: quæ potissimum, inquit, in ipsis *Auctoribus*, seu præcipuis fidei nostræ Doctoribus. considerata est. Ait igitur, non modò *Patriarchas*, & *Prophetas*, itemq; *Apostolos*, sed & alios sequentis Ecclesiæ *Doctores*, & nominatim Ordinum Religiosorum Institutores (quales v. gr. fuerunt *Benedictus*, *Dominicus*, *Franciscus*, & alii) eiusmodi sanctitate conspicuos fuisse: qui tamen omnes Ecclesiæ Pontificiæ patroni, ac fautores fuerint. Contrà verò contendit, præcipuos Ecclesiæ nostræ Magistros, v. g. *Lutherum*, *Zwinglium*, *Calvinum*, & alios, ut plurimum impurè & dissolutè vixisse; nec tantum superbiæ, sed & crapulæ, & ebrietati, & libidini, nec non avaritiæ, similibusq; vitiis, deditos fuisse. Vnde concludit, non nostram Euangelicam; sed suam Pontificiam, esse veram Christi Ecclesiam: siquidem utraq; ex fructibus vitæ æstimanda sit.

RESPONSIO AD HANC NOTAM.

Respondemus i. *Vitæ sanctitatem*, maximè si vera sit, & ab omni hypocrisis aliena, inter notas Ecclesiæ visibilis numerari non posse: quum vera sanctitas interna sit, & soli Deo nota: iuxta illud ad Rom. 2. v. 28. & 29. *Verus Iudæus in occulto est*, &c. Nam alioqui virtus etiam simulari potest ab Hypocritis; adeoq; *Satanas* ipse in Angelum lucis interdum se transformat, 2. Corinth. 11. v. 14. Vnde *Augustinus*, epist. 137. Ecclesiam non ex *vita*, seu moribus Doctorum; sed ex eorundem doctrinâ, æstimandam esse, prolixè docet: citâs inter alia illud Christi Matth. 23. *Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, ne facite*, &c.

Deinde puerilis & inepta iactatio est, quum Aduersarii *Prophetas*, & *Apostolos*, tanquam suæ Ecclesiæ patronos, citare solent: quippe quos longè meliore iure nostrarum partium esse contendimus: sicut ex ipso doctrinæ quam utraq; pars profitetur, examine probamus. Immodè etiam antiquiores Ecclesiæ Patres, qui proximis aliquot seculis *Apostolos* consecuti sunt, non ad *Papisticam*, sed ad *Nostram* Ecclesiam pertinere, non immeritò dicimus: ne quidem iis exclusis, qui illo tempore vitam Monasticam, in genere sic dictam, sectati sunt. De posterioribus autem Ecclesiæ Patribus, quantò longius ab ætate *Apostolorum* abfuerunt, tantò minus honorificè, hac quidem in parte, sentire cogimur, &c. Itaq; nec concedimus, *Franciscum*, *Dominicum*, & similes *Monachorum* Patres, verè sanctos fuisse: quorum potius inepta *superstitio*, itemq; *hypocrisis*, & multiplex *idololatria*, necnon iniusta & crudelis

persecutio, aduersus innocentes instituta, ex historiis abundè demonstrari potest. Neq; verò ex crebris illorum *ieiuniis*, item externis *precibus*, & *chamæniis*, siue *humicubationibus*, & cæteris id genus exercitiis, vera pietas eorundem comprobari potest: quum etiam *Hæretici*, & *Hypocritæ*, ista omnia præstare soleant. Vide Esa. 1. & 57. Item Matth. 6. & 23. ferè totis.

Denique, etsi *Lutherus*, *ZWinglius*, & alii *Ecclesiæ Reformatores*, suos etiam nūuos habuerunt, & interdum vltro agnouerunt: falsum tamen est, eos impuram, aut flagitiosam vitam vixisse. Quin potius exempla veræ pietatis, sobrietatis, castitatis, diligentiae, pii zeli, & aliarum virtutum, in illis passim conspecta fuerunt; ipsis etiam *Aduersariis* sæpè id fatentibus. Vide lib. 11. *Epistolarum Erasmi*, epist. 1. & lib. 12. in epistola ad *Cardinalem Moguntinum*: vbi inter alia de *Luthero* scribit: *vitam eius magno omnium consensu probatam fuisse; nec hostes eius in ipso reperire potuisse, quod iure calumniarentur, &c.* Et certè qui vitas istorum virorum absque sinistro affectu perlegerit, itemque labores ab istis exhaustos, & speciatim etiam scripta, ab ipsis edita, perpenderit; continuò animaduertit, *Aduersariorum* calumniam, hac quidem in parte, vanam & mendacem esse.

At verò de ipsis *Romanis Pontificibus* aliisq; talibus *Papisticis Doctoribus*, res vniuerso orbi notissima est, quàm flagitiosè pleriq; omnes sese gesserint, & adhuc gerant; non modò in deliciis carnis viuendo, siue *scortando*, & *heluando*, sed etiam manifestam *Simoniam*, aliasq; turpes nundinationes, quotidie exercendo, &c. Vt de omnibus generatim, inde à summo *Papa*, vsque ad infimum *parochum*, non iniuria dici posset, quod *Bernhardus* olim, sermone 33. in *Canticum Canticorum*, de sui temporis *presulibus*, & *Episcopis*, conquestus est in hunc modum: *Ministri Christi sunt, & seruiunt Antichristo; honorati incedunt de bonis Domini, cui tamen honorem non deferunt. Inde existit meretricius iste nitor, histrionicus habitus, regius apparatus, inde aurum in frenis, in sellis, & calcaribus. Inde splendida mensa, inde comestiones, & ebrietates: inde cithara, & tuba, & lyra in conuiujs. Hinc sunt Ecclesiarum prepositi, Decani, Archidiaconi, Episcopi, Archiepiscopi, &c.* Porro idem *Bernhardus*, in libr. de consideratione ad *Papam Eugenium*, ita *curiam Romanam* describit, vt totam eius vitam, ac conuersationem, variis peccatis infectam, immò sceleratam, & planè turpem, esse demonstret: atq; inter alia, *Papam* non *Petro*, sed *Constantino*, succedere, dicat, &c. Similia habent alii Pontificii Scriptores: puta *Platina*, &c. in vitis Pontificum; item *Mantuanus*, *Dantes*, *Aligerius*, *Franciscus Petrarcha*, *Palingenius*, & alii, inter quos *Petrarcha*, epist. 20. *Aulam Pontificis* vocat, *Babylonicam Meretricem matrem omnis idololatriæ, asylum errorum, hospitium scortationis, & impudiciæ, &c.* Deniq; *Erasmus*, in epistolâ suprâ dictâ, ad *Cardinalem Moguntinum*, iuste conqueritur, nò de vno, vel altero tantum, sed generatim de omnibus *Pontificiis Theologis*, quod & ipsi perditè viuant, nec

publicos

publicos Christianorum mores emendent, quibus tamen nihil corruptius sit, ne quidem apud Turcas, &c. Vide locum in ipso Erasmo. Et tantum de vita.

DE UNDECIMA NOTA: MIRACULORVM gloria.

Vndecimam notam Bellarminus statuit, *gloriam miraculorum*. Hic autem duo fundamenta præmittit. *Primum* est, miracula esse necessaria, ad novam doctrinam, itemq; extraordinariam missionem, aliis persuadendam. *Alterum* est; vera miracula esse sufficientia, ad veram fidem efficaciter demonstrandam. *Præ* illud *exemplis* aliquot confirmat, itemque *rationibus*, & *testimoniis*, &c.

Exempla sunt, tum *Mosis* Exodi 4. ferè per totum; ubi, inter alia, Deus ipse inquit, se *Mosen* idcirco miraculis instruere, ut fidem apud suos populares inueniat: tum *Christi*, subinde ad opera sua prouocantis, ut Ioh. 15. v. 24. & alibi: tum deniq; *Apostolorum*, qui vnâ cum mandato Euangelii prædicandi, potestatem miracula edendi acceperunt, Matth. 10. vers. 7. & d. Marci 16. sub finem, & alibi.

Ratio verò hæc est: quòd quicumq; mittitur à superiore, necesse habeat, illius literas, & sigillum, &c. ostendere. Quare qui à solo Deo *extra ordinem* mittuntur, necesse habent sigillum Dei, hoc est, miraculum aliquod, ostendere, &c.

Postremo testimonium *Augustini* affertur, ex lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. ubi ait, *miracula fuisse necessaria, ut mundus Euangelio crederet*, &c. Atq; hoc de priore fundamento.

Posterius autem inde probatur, quod vera miracula fieri non possunt, nisi vnus Dei virtute: quippe quæ vim totius creaturæ naturæ exsuperent. Et si enim *Dæmones*, & ab his adiuti *Magi*, aut *Pseudoprophetae*, miranda quædam opera interdum patrare solent (v. gr. quæ à *Magis Aegyptiacis* edita fuerunt, Exodi 7. & 8.) non tamen hæc vera miracula, sed præstigias potius, ac ludibria quædam censi debere, affirmat. Ita ut doctrinæ veritas ex veris miraculis optimo iure æstimari possit, ac debeat; tanquam ex testimoniis verè diuinis.

His ita positis, infert Bellarminus, neque *Ethnicos*, neque *Iudeos*, neque *Turcas*, neq; *Hæreticos*, vlla vera miracula vnquam edidisse: tametsi interdum aliquid tale conati fuerint. Atque hic ex *Goclaeo*, & *Belfeco* prolixè narrat, tum *Lutherum*, tum *Calvinum*, miracula aliquando edere voluisse: sed fraudes ipsorum statim patefactas fuisse. Qua occasione etiam prius illud fundamentum nostris hominibus speciatim accommodat: quòd, scilicet, omninò miraculis opus habeant; quippe quorum doctrina noua sit, & missio prorsus extraordinaria, &c.

Postremo, de miraculis *Ecclesie Pontificie* multa narrat: nec tantum vetera illa miracula, in primitiva Ecclesia subinde edita, tanquam suæ Ecclesie propria, in medium adducit; verum etiam à recentioribus Papistis, nempe à *Francisco & Dominico*, item *Catharina Senensi*, immò & *Xaverio Iesuita*, *Laiola*, discipulo, multa eiusmodi patrata fuisse, gloriatur, &c. Vnde tandem concludit, non apud nos, sed in solo papatu, veram Christi Ecclesiam querendam esse.

RESPONSIO AD HANC NOTAM.

Respondemus 1. *Miracula* sola, quoad externam speciem seu formam spectata, siue seorsim in se considerata, non esse genuinam notam Ecclesie Catholicæ; quippe quæ interdum etiam ad falsam doctrinam confirmandam adhiberi soleant: teste *Christo*, Matth. 24. v. 24. & *Apostolo Paulo*, in 2. Thess. 2. v. 9. Item *Mose* Deut. 13. v. 1. & d. quibus locis apertè docetur, etiam *Pseudopphetas*, & *Antichristos*, interdum magna signa, seu miracula edere, & multos hac ratione seducere. Et licet hæc veris ac diuinis miraculis conferenda non sint, non tamen cuiusvis est, accuratum discrimen inter utraq; statuere: tantum abest, ut illa perpetuò meræ prestigiæ sint: quemadmodum ex historia *Magorum*, supra citata, & aliis S. Scripturæ locis, euidenter apparet. Atq; hinc est, quòd *Ethnici* sua quoq; miracula iam olim iactarunt, de quibus vide apud *Liuium*, in historiâ secundi belli Punici; item apud *Valerium Maximum* lib. 1. cap. 8. & lib. 8. cap. 1. item apud *Ciceronem* lib. 1. de diuinat. vide etiam *Augustinum*, ep. st. 5. vbi multa miracula, ab *Apuleio* quodam, & *Apollonio Thyaneo*, edita fuisse commemorat. Itaque idem *Augustinus* (Tract. 13. supra Euangelium Iohan.) argumentum hoc, à miraculis sumptum, si per se & seorsim spectetur, in hac causa prorsus inualidum esse docet; eosque *Mirabiliarios* appellat, qui miracula sua subinde iactarent. Similia habet *Chrysostomus*, homil. 23. in Iohannem: vbi doctrinæ, iam satis confirmatæ, simpliciter adhærendum esse docet; Miracula verò minime requirenda esse, quippe quæ multi per Dæmones etiam patrare possint, &c.

Deinde, quod ad *Nostros homines* attinet, quemadmodum impudens mendacium est, eos vnquam externa miracula edere conatos fuisse; ita falsum est, ipsos eiusmodi miraculis opus habuisse, ad stabiliendam, videlicet, suam doctrinam, quasi nouam & inauditam. Non enim nouam fidem ipsi continuerunt; sed verè antiquam illam, à *Christo*, & *Apostolis* prædicatam, plurimisq; signis olim abundè confirmatam, pristino suo nitore restituerunt, & quasi iure postliminii in vsum reuocarunt. *Vocatio* verò, seu missio ipsorū, etsi aliquid extraordinarii habuit (siquidem vitiosum illorum ordinem, vulgò tunc vsitatum; non autem primæuum illum, à Deo institutum, spectemus) verè

verè tamen *ordinaria*, simul & legitima fuit, quia iuxta canones verè Apostolicos, ab iis qui potestatem hanc habuerunt, vocati, examinati, & confirmati fuerunt: prout sæpius à *Nostris* ostensum est: Vide nominatim libellum *Sadeelis*, de legitimâ Pastorum vocatione, &c. Quemadmodum igitur Antiqui *Prophete*, licet extra ordinem alioqui mitterentur, non tamen omnes miracula ediderunt: sed ipsam *Mosis* legem, seu *Dei* verbum, pro fundamento suæ Reformationis habuerunt: Sic etiam primi illi Ecclesiæ *Reformatores* hac in parte sese gerere potuerunt, immò debuerunt. In *summa*, nisi Adversarii probauerint, fidem nostram esse novam, & Dei verbo contrariam, miracula nullo iure à nobis exigere poterunt: quippe qui omnia V. & N. Test. miracula verè nostra esse dicimus, utpote edita ad confirmationem eius doctrinæ, quam nos vsq; hodie profiteamur.

Postremo, ut constanter, ita & iuste negamus, antiqua illa *miracula* Pontificiorum causam quidquam iuuare; quippe quæ omnia nostra esse dicimus, h. e. edita ad confirmationem eius doctrinæ, quam nos profiteamur. De miraculis autem recentium *Monachorum*, & *Iesuitarum*, h. e. quæ istis attribui solent, duo hæc respondemus. 1. Fabulosa & ficticia esse posse omnia, quum nullo idoneo teste nitantur. 2. Si quid fortè mirandum, aut insolitum, ab illis effectum est, id non minus ope *Dæmonis* effici potuisse, quàm alia id genus miracula, olim à similibus *Pseudoprophetis* edita, virtute eiusdem spiritus facta fuisse scimus. Quare si vel ignem de cælo deicere, aliaq; stupenda signa patrare possent; non tamen iis fides adiungenda esset, priusquam suæ doctrinæ veritatem, ex ipso Dei verbo, perspicuè demonstrassent; quippe quod vnicum & verum huius rei *exemplum* esse constat. Vide Deuter. 13. ab initio, & alia id genus loca superius citata.

DE DUODECIMA NOTA: PROPHETIÆ DONO.

Duodecima Bellarmini nota, est *lumen Propheticum*, ut vocat, h. e. donum prophetandi, seu futura prædicendi. *Primò* igitur ostendit, hanc esse veram Ecclesiæ notam, nempe ex locis illis *Joelis* 2. v. 28. & d. Et *Actor.* 2. vers. 17 & d. ubi, videlicet, donum istud Ecclesiæ Christianæ promittitur, &c. Addit etiam, solius Dei proprium esse, futura contingentia præcognoscere, ac certò prædicere; iuxta illud *Esaia* 41. v. 23. *Annunciate, quæ ventura sunt, & sciemus, vos Deos esse, &c.*

Deinde docet, apud *Ethnicos*, & *Hæreticos*, nulla vnquam vera vaticinia fuisse; sed vel dubia, & ambigua; vel omninò vana, & mendacia deprehensa esse. Atq; hac occasione *Lutherum* exagitat, qui quum *propheta Germanicus*, & certius *Elias*, à suis appellatur, nihil tamen vnquam veri, sed multa falsa prædixerit; sicut ex *Gocleo* probat, qui talia quædam de illo narrat, &c.

Postremo, suam Ecclesiam multos etiamnum veros Prophetas habere

gloriatur. Nam præter *Benedictum, Franciscum, Bernhardum*, & alios *Mona-
chos*, Ecclesiæ Romanæ suo tempore addictos, nunc quoque aliquos in Pa-
patu reperiri docet, qui *Prophético* spiritu imbuti sint; quos tamen nomina-
tim non exprimit, &c. Vnde, non nostram, sed solam Pontificiam, pro vera
Christi Ecclesiâ agnoscendam esse, admodum, scilicet, apodicticè concludit.

RESPONSIO AD HANC NOTAM.

Respondemus i. *Vaticiniis* nihil magis vel amplius, immò etiam aliquan-
tò minùs, quàm *miraculis*, in hac causâ tribuendum esse. Ratio est, Quia
Ethnici quoque, & *Hæretici*, immò quidam insignes *Pseudoprophetae*, vera quoq;
vaticinia, h. e. quorum euentus verus fuit, aliquando habuerunt. Id quod
mirum videri non debet: quum Deus interdum multa *Dæmonibus* reuelet,
quæ isti suis *Assectis* porrò patefacere solent. Exemplorum ubique abundè
est. Sic enim *Balaam*, insignis *Pseudopropheta*, de populo Israelis, non pauca
verè vaticinatus est, Num. 22. & 23. & 24. terè totis. Sic *Diabolus* olim, per *fi-
litium Samuelem*, Regi Sauli mortem, & futuri belli euentum, verè prædi-
xit 1. Sam. 28. v. 19. & d. Itaq; Deus ipse Deut. 13. v. 1. & d. netum quidem *Pseu-
doprophetis* credendum esse monet, quàm vera vaticinia ediderint. Et certè
apud *Ethnicos* multa *Pythii Apollinis* oracula narrantur, quæ tandem euen-
tum suum verè habuerunt: siue ex *naturalibus* causis *Dæmones* ista præuide-
re potuerint; siue potius Deo permittente, & iam antè id reuelante, ipsi ea
facturi erant, quæ prædicerent. Exempli vide apud *Liuium, Macrobium, &
alios*. Vide etiam *Augustinum*, in lib. de diuinat. Dæmonum. Adde his exem-
pla *Sibyllarum*: quæ, licet *Ethnica* essent, & quantum nobis constare potest, à
vera Religione alienæ, multa tamen verè prædixisse putantur, prout *Lactan-
tius, Hieronymus, & alii* veteres, ex illis multa citare solent. Itaq; patet, ex nu-
dis vaticiniis, nisi doctrinæ veritas adsit, veram Christi Ecclesiâ demon-
strari non posse. Atq; hæc contra thesin satis.

Deinde, quod ad *Nostros hominis* attinet; tametsi nunquam *spiritum
Propheticum* magnoperè iactarunt; quidam tamen eorum, ex diuinâ quadam
reuelatione, interdum futura contingentia verè prædixerunt, aut alia quæ-
dam arcana, non sine Dei instinctu, patefecerunt. De *Husso* enim legimus,
illum, quum in ignem coniiceretur, hostibus suis inter alia dixisse, futurum,
vt, centum circiter annis exactis, Deo & sibi responderent, & negotium cum
quodam *cygno* haberent, quem perinde, vt *anserem* istum (id enim sonat Bo-
hemicè *Huß*) torrere non possent, &c. Id quod euentus tandem verum esse
declarauit. Sic *Melanchion*, in vita *Lutheri* narrat; quo tempore Comitia
Imperii, Augustæ Vindelicorum, sub Carolo V. agitabantur, *Lutherum* do-
mi in precibus assiduam fuisse, & tandè subito è musæo latum protupisse,
eum repetitâ exclamatione, *vicinus, vicinus, &c.* Deprehensum vero est; eadè
horâ

horâ decretum à Cæsare exiisse, ne quis, ob doctrinæ Euangelicæ professio-
nem, infestaretur, &c. Simile quiddam de *Caluino* narrat *Beza*, in illius vita,
&c. Immo de *Iohanne Knoxo*, præcipuo *Scotiæ* Reformatore, *Scoti* omnes v-
nanimiter affirmant, eum *spiritu Prophetico* præditum fuisse, &c. Interea ta-
men ex his qualibuscunque donis, Ecclesiæ extra ordinem datis, doctrinæ
nostræ veritatē, aut legitimam *Dei* missionē, cōcludere minimè solemus, &c.

Postremò, de *Monachorum* vaticiniis restota, si non apertè falsa, saltem
prorsus incerta est: licet aliqua id genus à superstitiosis hominibus perscri-
pta sint. Et profectò, si vel maximè certa essent, ad fidem tamen, seu Religio-
nem ipsorum confirmandam nequaquam sufficerent, ob rationes antea
fatis explicatas. Vbi illud quoq; obiter notandum est, donum *prophetandi*,
non secus ac donum *miraculorum*, olim in Ecclesia temporaneum fuisse, &
tantum extra ordinem, ad nouam illam doctrinam meliùs persuadendam,
vigere debuisse: ac proinde pro perpetua Ecclesiæ nota statui non posse.

DE DECIMATERTIA NOTA: CONFESSIONE hostium

Decimatertia Ecclesiæ nota statuitur à Bellarmino, *Confessio Aduersario-
rū*. Efficax enim est aduersæ partis contra seipsam testimonium. Vnde
Moses Deut. 15. v. 31. ad hostium suorum confessionem prouocat, quâ, *Deum*
Israelitarum *Diis gentium* potentiorē esse, confirmat. Itaque Bellarminus duo
hîc subsumit. Primum est, quod ipsi quidem Pontificii nunquam laudarint,
aut approbarint, vel doctrinam, vel vitam vllorum *Ethnicorum*, *Iudaorum*,
aut *Hæreticorum*, &c. sed potiùs vtramque semper hucusq; damnarint. Al-
terum est, quod *Ethnici*, *Iudæi*, *Turcæ*, *Hæretici*, Pontificiorum tum doctrinam,
tum vitam, sæpè laudarint, &c. De *Ethnicis* affert testimonium *Plinii Secun-
di*, ex lib. 10. Epistolarum; vbi, ad *Traianum* Imperatorem scribens, Christia-
nos valde commendat, qui vitia omnia detestentur, sanctissimeq; viuunt;
& in quibus hoc solum reprehendendum sit, quod nimis facilè pro suo Deo
vitam profundant, &c. Similia citat *Iustinus Martyr*, & *Tertullianus* in Apo-
logetico, ex epistola quadam *Marci Aurelii* Imperatoris; qui Christianis im-
pensè fauerit, & insignem victoriam in *Germania* ipsis acceptam tulerit,
&c. Addit Bellarminus, *Antonium*, *Helarionem*, & *Martinum*, licet Christia-
nos, & Monachos, in summo tamen honore apud *Ethnicos* olim fuisse. Ex
Iudæis citat *Iosephum*, lib. 18. antiquitatum; cap. 6. vbi Christum plus, quàm
hominem, adeoq; verum Messiam fuisse affirmat, &c. Item *Philonem Iudæum*,
qui sui temporis Christianos peculiari scripto commendauerit, &c. *Turca-
rum* quoq; testimonia citat ex *Alcorano*, cap. 2. & 4. vbi *Mahomet* fatetur,
Christianos in sua Religione saluari posse, & Christum Prophetarum ma-
ximum fuisse, & ipsam *Dei* animam habuisse, &c. Deniq; ex *Hæreticis* (ut

vocat) *Lutherum, Melancthonem, & Calvinum*, adducit: Quorum ille in lib. contra *Anabaptistas* ait: In Papatu non modò Scripturam, Baptismum, Sacramentum Altaris, Claues, officium prædicandi, & Catechismum, sed & veram Christianitatem, immò verum nucleum Christianitatis superesse, &c. Hi verò *Bernhardum*, licet totum Pontificium, pium & sanctum Scriptorem; item *Dominicum, & Franciscum*, interdum sanctos appellant, &c. Vnde postremò concludit, nostro ipsorum testimonio, veram Ecclesiam non apud nos, sed in solo Papatu, quærendam esse.

RESPONSIO AD HANC NOTAM.

Respondemus 1. *Confessionem* hominum, licet etiam contra seipsos testantium, per se non arguere veram Christi Ecclesiam: quum fieri possit, & soleat, ut ista confessio interdum, vel ex aliqua animi commotione, aut aliquo sinistro affectu proficiscatur; vel saltem non absolutè & generatim, sed tantum *propter* & certo quodam respectu, proferatur, &c. Itaq; hîc solius Dei iudicio standum est; iuxta illud Apostoli in 2. Cor. 10, v. 18. *Is demum probatus est, quem Dominus commendat, &c.*

Deinde, quòd *Papiste* nostros homines, aut nunquam, aut rarissimè laudare solent, id partim odio & inuidiæ, partim superbiæ, partim etiam ignorantia illorum, imputandum est. Quum enim insensissimè nos oderint, facere aliter non possunt, quin libenter nobis detrahant, & maledicant. Itaque nihil omninò rerum bonarum nobis relinquunt, ne scientiam quidem, aut doctrinam, aut artes: sed pro indoctis, stupidis, insanis denique, & amentibus, nos habent. Nos verò, qui non personas, sed errores tantum, & vitia illorum odimus, honorificè de ipsis sapè & sentimus, & loquimur. Nam & multiplicem scientiam, & variam lectionem, & artes, & linguas, & quibusdam etiam probitatem, ac iustitiam quandam non vulgarem, & quidquid similium Dei donorum est, vtrò ipsis concedimus: tametsi veritatem Evangelicam (saltem, quoad multa Religionis nostræ capita) concedere ipsis nullo modo possumus. Cæterum hæc *Nostrorum* moderatio, utpote charitati, & æquitati Christianæ omnino, consentanea, causam nostram minimè gravat, uti nec illorum quidquam subleuat. Quancum etiam falsum est, Nostros à Papistis nunquam laudatos esse. Nam præterquàm quod *Erasmus* lib. 11. epistolarum, ad *Cardinalem Eboracensem*, item ad *Ducem Saxonie*, summo operè *Lutherum*, cuiusq; doctrinam commendat: etiam *Iohannes, Episcopus Roffensis*, eundem *Lutherum*, quem aliàs libris editis oppugnavit, mirificè collaudet. Idem *Roffensis* similia quædã habet in lib. suo contra *Oecolampadium*. ubi prolixè ipsum laudat, & dictum pariter ac pium virum fuisse fatetur. Similia de eodè *Oecolampadio* habet *Alphonſus à Castro*, in præfat. librorũ contra hæc esse.

Plura

Plura id genus testimonia passim apud *Georgium Cassandrum*, & alios Pontificios, inuenire licet. Denique quod attinet ad testimonia *Plinii*, *Iosephi*, *Philonis*, & ipsius *Mahometis*, ea nihil ad Pontificios attinent: quum de antiquis illis Christianis, qui tempore istorum Scriptorum vivebant, enunciata sint; nec ad præsentes controuersias, de quibus illi nihil audiuerant, villo modo applicari possint. *Lutheri* verò confessio, de doctrina *Papatus*, omninò negari non accipienda est; h. e. respectu illius causæ, quam tunc aduersus *Anabaptistas* agebat. Nam & nos fatemur, omnia illa capita in *Papatu* etiam nunc superesse; sed tamen valde corrupta, & contaminata, &c. Habent enim Pontificii *Scripturam*; sed ita vt olim *Philistæi Arcam Domini* habebant; vtque *Iudæi Vetus Testamentum*, immodò ipsum *Christum* habuerunt; Denique vt mundus etiam nunc habet *Ecclesiam*, &c. Porro ex nudâ *sanctorum* appellatione, quæ vel per concessionem, vel alio vulgari more, sæpissimè vsurpatur, nihil in hac causa vel contra nos, vel pro Aduersariis, concludi potest. Et licet *Bernhardum*, ex iudicio charitatis, non merum Papistam, sed verè pium, itemque doctum virum, fuisse concedamus; de *Francisco* tamen, & *Dominico*, secus omninò sentimus: quorum vterque valde superstitiosus; Alter etiam sanguinarius; & alter planè Agrammatos, & rudis idiota fuit; &c. Quare, si Aduersarius nostræ Confessioni aliquid tribuere vult, nos veram Religionem, proinde & veram Ecclesiam, in *Papatu* esse negamus; saltem eo modo, quo ipsi intelligere solent: idque non modò propter impuram, & turpem *Clericorum*, & *Monachorum* vitam; verum in primis propter falsam, & verè Antichristianam ipsorum doctrinam: cuius vtriusque causâ etiam hodierni *Iudæi Turcæ & Pagani*, à Religione Christiana, quam in *Papatu* præcipuè residere putant, prorsus abhorrent, vti notum est.

DE DECIMAQVARTA BELLARMINI NOTA: INFELICITATE HOSTIUM.

SUPERsunt *duæ postremæ notæ*; Sed admodum futiles, & ineptæ, quæq; causam ipsam nullatenus attingunt. *Decimaquarta* enim nota statuitur à Bellarmino, *infelix exitus* eorum, qui Ecclesiam oppugnant. Et primò, hanc germanam Ecclesiæ notam esse, inde probare conatur, quod iustitiæ Dei consentaneum est, vt, qui Ecclesiam Dei persequuntur, aut aliis modis exagitant, iustas tandem scelerum suorum pœnas persoluant: quūque Deus, licet interdum etiam suos in hac vita flagellet ac puniat, tandem tamen eiusmodi virgas in ignem abicere soleat. Itaque secundo loco affert aliquos tragica exempla, tum *Tyrannorum*, tum *Hæreticorum*, qui Ecclesiam variis molestiis aliis affecerunt; sed tandem ipsi malâ morte perierunt. Inter Tyrannos ferè excellunt. *Pharao*, de cuius horrendo exitu vide *Exodi 14. Iesabel*, 2. Reg. 9. *Antiochus Epiphanis*, 2. Maccab. 9. *Herodes Magnus*, itemq; *Herodes*

Antipas, denique *Agrippa*: Act. 12. & apud Ioseph. lib. 17. antiquitatum cap. 9. & lib. 18. cap. 14. Præterea multi Imperatores Ethnici. ut *Nero Domitianus*, *Decius*, *Diocletianus*, *Galerius*, & *Maximinus*, aliique plures: de quibus passim *Eusebius*, in Ecclesiasticâ historiâ, præsertim lib. 8. & 9. & c. Inter hereticos, & Schismaticos, ferè excellunt, *Core*, *Datan*, & *Abiran*, Num. 16. *Simon & Magus* Act. 8. & apud Egesippum lib. 3. cap. 2. Tum, *Arius* apud Ruffinum lib. 10. cap. 13. *Montanus* cum suis asseclis, apud Eusebium lib. 5. cap. 16. *Donatista*, apud Optatum lib. 2. contra Parmenianos. Item *Julianus* Apostata, apud Nazianzenum in oratione de Athanasio: Et *Nestorius*, apud Euagrium lib. 1. cap. 7. & similes alii: qui omnes miserè perierunt.

His verò Bellarminus adiungit ultimo loco, *Lutherum*, *ZWinglium*, *Oecolampadium*, *Carolstadium*, & *Caluinum*: quorum omnium exitus planè tragicos, & horrendos fuisse, ex *Cocleo*, & *Bolsco*, probare nititur. Vnde tandem concludit, Nostros homines pro Ecclesiæ hostibus; suos verò pro ipsa vera Christi Ecclesia, habendos esse.

RESPONSIO AD HANC NOTAM.

Respondemus 1. In hac disputatione variam, eamque puerilem, asyllogistiam committi; præsertim in eo, quod temerè docetur, ex quorundam huius, vel illius Religionis, professorum exitu, de Religione ipsa iudicandum esse. Et si enim, iusto Dei iudicio, impii tandem puniuntur; non tamen in hac vita semper id ipsum, præsertim conspicuâ ratione, contingit; sed maximâ ex parte ad extremum iudicium ista punitio differtur. Vide in 2. ad Thess. 1. v. 6. & d. Et certè ex historiis abundè constare potest, aliquos etiam immanissimos Tyrannos, aut perditissimos Hereticos, tandem placidè & pacatè mortuos fuisse. Quare etiam si omnia Bellarmini exempla maximè appositæ essent; immò etsi vel centum id genus alia exempla hîc cumulerentur; nihil tamen ea causam nostram attingerent: quum alia non pauciora pro nostra antithesi afferri possent: sicut ex historiis abundè constat.

Deinde verò ad assumptionem respondemus, hæc omnia exempla, ab Aduersario citata, quæ quidem extra controuersiam sunt, non minus, immò magis, Ecclesiæ nostræ fauere, quàm Pontificiæ Romanæ. Nam & Tyranni, & Heretici illi, suprâ commemorati, non Papisticam, sed nostram, h. e. veram Christi Ecclesiam, olim oppugnarunt: siquidem nullus eorum Papam Romanum, aut propriam huius Religionē: sed contrà omnes illi Christum ipsum in suis membris, eiusq; fidem & doctrinā orthodoxam, siue huius professores, oppugnasse leguntur. Itaque prædictis exemplis plura nos alia, in eandem sententiam, adicere possemus; puta, *Saulem*, *Dauidis* hostem, *Achitophelem*, *Senacheribum*, *Iudam* proditorem, item *Maxentium*, & alios
quam

quam plurimos: sed quorum nullus vel Papisticam Ecclesiam oppugnavit, vel nostram propugnavit. In summa: nullus hîc veræ Ecclesiæ hostis citatur, qui non idem noster hostis fuerit, &c.

Tertio, quæ de *Luthero*, *ZWinglio*, & aliis Ecclesiæ nostræ Doctoribus, à Bellarmino hîc citantur, ea putida mendacia esse, ex historicis fide dignissimis apparet. *Lutherus* enim placidè & piè, sine omni cruciatu, aut tragicâ perturbatione, in patria sua (quò, ad componendas *Mansfeldensium* committum lites, evocatus fuerat) in Domino obdormiuit. Vide *Sleidannum*, libr. 16. in fine, & *Melancthonem* in vita Lutheri. *ZWinglius* autem, etsi in bello occubuit, non tamen ut miles, sed ut fidus Ecclesiæ pastor, qui, pro gentis illius consuetudine, castra ciuium sequi tenebatur, pro patria, simul & iustitia, gloriosè mortuus est. Cui Deus ipse hoc quoque innocentiae testimonium dedit, quod, quum hostes corpus ipsius, in quatuor partes dissectum, ignibus cremassent, cor tamen eiusdem in cineribus illæsum remansit. Vide *Osualdum Miconium*, in vita *Zwinglii*. De pia quoque & placida *Oecolampadii* obdormitione, vide *Simonem Grynaum*, & *Wolfgangum Capitonem*, in eiusdem vita. Denique de simili, h. e. pio & placido *Caluini* exitu, vide epistolam *Nicolai Gallasi*, præfixam commentariis *Caluini* in *Elaiam*, necnon vitam *Caluini*, fidelissimè descriptam à *Beza* in illius opusculis, item in *Apologia* secunda contra *Claudium de sanctis*, &c. De *Carolstadio* planè eadem narrant, qui *Basilæ* morienti adfuerunt, & vitam, mortemque eius fideliter enarrarunt, &c. Sed iam hæc valere iubeamus, quippe quæ causam ipsam per se non attingunt, licet alioquin exempla omnia verissima essent.

Immo verò si nota ista momentum hîc aliquod haberet, optimo iure in Aduersarios eam retorquere possemus. Multa enim exemplorum milia proferre nobis liceret, de ipsorum *Papis*, aliisque *Episcopis*, aut *Presbyteris*, aut *Monachis*, deque nonnullis ipsorum principibus, aut politicis officiariis; quorum omninò funestus, & horribilis fuit exitus. Namque satis notum est ex historiis quosdam ipsorum *Papas* à Dæmone extinctos; alios in adulteriis occisos; alios beneficiis enectos; alios denique à suis corruualibus, siue *Antipapis*, miserè interfectos fuisse, &c. Vnde illud de *Bonifacio Octauo*, Pontifice Romano, *Mortuus est, ut canis*, &c. Notum quoque est ex *Martyrologio* nostrorum temporum, quomodo plerique Ecclesiæ Reformatæ persecutores in Gallia, & alibi tragicè tandem hinc excesserint: V. g. *Triumviri illi* Galliæ, *Guissus*, *Conestabilius* & *Mareschallus S. Andreanus*, &c. Notum quoque est, quàm miserè perierint, *Henricus Secundus*, *Franciscus Secundus*, & *Henricus Tertius Gallia Reges*, &c. Denique nota est historia *Francisci Spirei*, *Guarlaci*, & aliorum talium apostatarum, &c. Plura id genus exempla de

*Eccio, de Latomo, de Oliuario, de Stephano Gardinero, de Sadoleno, de Crescen-
tio Cardinali, & aliis penè infinitis, afferre nobis liceret: contraque his op-
ponere exempla Nostrorū hominum, qui, fatentibus etiam Aduersariis, pla-
cidè & pacatè mortui sunt: Cuiusmodi inter alios infinitis fuerunt, Me-
lancthon, Bullingerus, Pellicanus, Farellus, Viretus, Bucerus, Fagius, Musculus,
Petrus Martyr, Beza & alii quàm plurimi, &c. Sed de hac futuri nota iam sa-
tis est dictum.*

*DE DECIMAQVINTA BELLARMINI NOTA: FELI-
citate patronorum.*

VLtima Nota, quam Bellarminus affert, est *felicitas temporalis eorum,*
qui Ecclesiam defenderunt, &c. Nam pietas, inquit, habet promissionem
etiam huius vite, &c. 1. Tim: 4. Et solet Deus, in hoc etiam seculo, eos honorare, qui
ipsum honorant, 1. Sam. 3. Itaque huc citat exempla illa, Abrahami, Moysi, Io-
sue, Gedeonis, Samuelis, Davidis, Ezechie, Iosie, & principum Macchabeo-
rum; quorum victoriæ, & aliæ res prosperè gestæ, in V. T. passim narrantur,
&c. Deinde adducit *Constantinum* Magnum, de cuius singulari felicitate, &
victoriis aduersus Ecclesiæ hostes reportatis, citat *Eusebium*, libr. 9. historię
cap. 9. Et *Augustinum* lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 25. Deinde *Theodosium* utrum-
que, seniore, & iuniore, item *Honorium*, *Iustinianum* seniore, *Heracium*,
& alios Imperatores Christianos; partim ex eodem *Augustino*, lib. 5. de ciuit.
Dei, cap. 26. partim ex *Socrate*, libr. 6. historię, cap. 18. partim ex *Euagrio*,
libr. 4. historię, cap. 16. & sequentibus: quod, scilicet, omnes fortunati fue-
rint, &c.

Contrà verò *Imperatores Græcos*, ex quo tempore *Romanam* Ecclesiam
oppugnare cœperunt, semper infelices fuisse dicit: adeò, vt tandem *uniuer-
so imperio* fuerint exuti, &c.

Denique nostro seculo, *Pontificios* ferè semper de *Nostris* hominibus
victorias reportasse, affirmat: nempe primum in *Heluetia*, tempore *Zwinglii*:
Deinde in *Germania*, tempore belli *Smalckhaldis*; tum in *Gallia & Belgio*,
inde ferè ab Anno 63. & d. Vnde tandem concludit, non apud *Euangelicos*,
sed apud *Pontificios*, & hos quidem solos, veram Christi Ecclesiam quæren-
dam esse.

RESPONSIO AD HANC NOTAM.

Respondemus 1. Hanc notam, si penitus introspectatur, *falsæ* potius,
quàm *veræ* Ecclesiæ conuenire: quum *temporalis felicitas*, præsertim ex-
terna, & in oculos omnium incurrens, incredulis atque impiis sæpius,
quàm piis & credentibus, obtingat: contraque vera Dei Ecclesia, præsertim
sub N. T. cruci & persecutioni ferè perpetuò subiecta sit. Hinc enim est,
quod

quod sancti homines de prospero impiorum, in hac vita, successu non raro conqueruntur. Vide *Jeremia* 12. v. 1. & d. item *psalm.* 37. & 73. ferè totis. Vide etiam de cruce piorum *Iohan.* 15. v. 20. *Si me persecuti sunt, &c.* Et cap. 6. v. 20. *Vos flebitis; At mundus gaudebit, &c.* Item 2. *Tim.* 3. v. 12. *Omnes, qui in Christo pie vivere volunt, persecutionem patientur, &c.* Denique exempla huius rei, in utroque Testamento, plurima passim occurrunt. Vide ad *Heb.* 11. pertotum. Et sanè vetus *Israelitarum* Ecclesia, licèt à *Christiana* non parum hac in parte discreparet, id ipsum tamen sæpius experta est. Nam quamdiu in *Ægypto* fuit, miseram servitutem servavit: Deinde verò in terra *Chanaan*, modò à *Philistæis*, modò ab *Ammonitis*, modò à *Madionitis*, tandem à *Babyloniis*, *Persis* & *Græcis* exagitata, multisque modis oppressa fuit; Ecclesia verò *Christiana*, primis ferè trecentis annis, sub assidua persecutione genuit, & immantium *Tyrannorum* crudelitatem ubique locorum sensit: quum tamen optima tunc & purissima Ecclesia esset. Quæ verò consecuta est *Patrum Ecclesia*, partim è *Gothis*, *Hunnis*, *Vandalis*, & aliis incredulis, ac barbaris, aut saltem hæreticis; partim à *Saracenis*, & *Turcis*, &c. miserabiliter passim afflictæ fuit. Ne iam dicamus de singularibus personis, & quidem iis ipsis, quos *Aduersarius* ipse suprâ nominavit: qui, licèt interdum victores, aut alio quopiam nomine felices, in hac vita fuerint; vt plurimum tamen, & domi, & foris, infortunati fuerunt, præsertim si cum aliis incredulis comparentur.

Et certè plusquàm ineptum est, ex eiusmodi euentis, quæ utrique parti communia sunt, de vera Christi Ecclesia iudicare velle: præsertim, quum etiam sæpè accidat, vt inter eiusdem fidei professores inimicitie, & bella gerantur, in quibus alteros tantum victores esse oportet. Etenim superioribus seculis inter se non semel depugnarunt, V. gr. *Itali* alii cum aliis, item *Hispani*, cum *Gallis*, *Galli* cum *Anglis*, *Angli* cum *Scotis*, *Germani* ferè cum omnibus: quum tamen ex omni parte *Catholici*, dicerentur; & alii quidem *Victores*, alii *Victi* abirent.

Deinde, meritò pudere debebat *Aduersarios* eius Argumenti, quo ferè semper *idololatra*, & *Pagani*: ad suæ causæ defensionem, vsi sunt. Sic enim apud *Jeremiam* 44. v. 16. & d. *Iudei Idololatra*, à temporali felicitate suorum maiorum, contraque à miseria & calamitate piorum, ac credentium, argumentantur: quorum illos, non istos, hanc ipsam ob causam, imitandos esse concludunt. Similiter olim *Symmachus* Ethnicorum Religionem, hoc ipso argumento, ad *Theodosium Imperatorem*, confirmare studuit, quod videlicet Respublica Romana semper amplissima & florentissima fuerit, quamdiu *Iouem*, *Apollinem* & ceteros id genus *Deos*, coluerit; contrà verò paulatim magis ac magis decreuerit, ex quo tempore fidem *Christianam* suscepit. Cui *Prudentius*, epistolâ 30. apud *Ambrosium*, eodem ferè modo respondit, quo nos *Aduersariis* respondere solemus. Similia passim videre licet, tum in

Apologiis *Tertulliani*, *Iustini*, &c. tum in scriptis *Hilarii* & aliorum patrum, quæ aduersus sui temporis *Ethnicos*, aut *Arianos*, temporalem quoque felicitatem suæ Ecclesiæ iactantes, olim ediderunt. Eadem denique nobis à nostri temporis *Mahometanis* obiici solent: quibus si quid appositè aduersarii responderint, idem sibi à nobis responsum esse existiment.

Postremo, quæ exempla *Bellarminus* hîc ex *historia sacra*, itemque *vetere Ecclesiastica*, protulit, ea nobis quidem nihil nocent, ipsi verò nihil fauent: quum omnes illi sancti, *Patriarchæ*, *Duces*, *Reges*, & *Imperatores Christiani*, non *Papistica*, sed verè *Christiana*, & *Catholicæ Ecclesiæ* membra fuerint. Quæ verò de *Græcis*, eorumque calamitoso statu, in eandem sententiam adduxit, ea perfidiam Romanorum Pontificum manifestè arguunt: quippe quorum fraudibus Imperium *Græcorum* initio labefactatum, & tandem penitus euersum fuit: sicut ex historiis illorum temporum apparet. Quæ denique de *Bellis*, recenter in *Heluetia*, *Germania*, *Gallia*, & *Belgio*, gestis narrat, causam ipsius grauant potius, quàm adiuuant: siquidem ex re ipsa patet, *Euangelicos* tandem in istis regionibus superiores euasisse: quippe in quibus *orthodoxa* ipsorum Religio passim adhuc liberè viget. Ne iam dicamus, quod ex historiis testatissimum est, quoties de *Religione* bellum ab vtraque parte gestum est, toties variè quidem pugnatum esse (prout varia est *Martis alea*) vt plurimum tamen *Pontificios* victos fractosque retrocessisse, &c. Immo in *Anglia*, & *Scotia*, hanc fortunam semper experti sunt aduersarii: sicut ex *Annalibus* vtriusque regni apparet.

Sed quia totum hoc Argumentum planè impertinens, ac frivolum est, idcirco nec pro, nec contra Ecclesiam, vsurpari debet. Et si enim vera pietas, vt *Apostolus* ait *1. Tim. 4.* etiam in hac vita solet à Deo præmiis ornari; ea tamen præmia neque semper conspicua sunt, (vt quæ in animo, seu conscientia, potissimum resideant) neque si externa & conspicua sint, à temporali impiorum felicitate facilè discerni possunt. Ita vt rectè *Augustinus*, lib. 2. de ciuit. Dei, cap. 23. scripserit: *Non magni pendendam esse terrenam felicitatem; quippe quæ malis etiam plerumque concedatur: nec tamen quasi malam arbitrandam esse, quum multi etiam pii cultores Dei in ea præpolluerint, &c.* Et rursum, lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 8. ait: *Temporalia bona, & mala, utrisque esse communia, iustis scilicet, & impiis: idque Deum idcirco voluisse, vt nec bona cupidius appetantur, quæ mali quoque habere cernuntur; nec mala turpiter euitentur, quibus & boni plerumque afficiuntur, &c.*

Et tantum de quindecim *Bellarmini* notis: quas idcirco diligentius excussimus, quia præcipuum causæ *papisticæ* fundamentum in iis collocari constat.

AD THESIN X. ET XI DE ECCLESIA ROMANA,
seu Pontificia: An, videlicet, & quatenus pro vera & visibili Ec-
clesiâ Christi haberi possit?

AD decisionem huius quæstionis, in qua multiplex homonymia latere potest, initio notandum est, non hîc agi de *primæ illa Romana Ecclesia*, qualis fuit tempore *Apostolorum*, & qualem Paulus ad Rom. i. v. 8. describit: quæ sine dubio vera Christi Ecclesia fuit: Immo nec de illa *Vetere*, siue *anti- quiore Ecclesia Romana* quæri, quæ nonnullis seculis post *Apostolorum* excelsum floruit: quæ, licet aliqua ex parte corrupta fuerit (siue doctrinam, siue ritus, siue vitam & disciplinam, inspicias) quia tamen fundamentum fidei in Christum, & pœnitentiæ erga Deum, saluum retinuit, omnino & ipsa pro verâ Christi Ecclesia haberi debet. Tota verò quæstio est, de *hodierna Romana Ecclesia*, quæ *Papistica*, seu *Pontificia* rectè dicitur, qualis, sc. recetiorib. hisce aliquot seculis extitit. De qua etiam ipsa non sine *distinctione aliqua*, hoc loco pronunciandum esse putamus. Et si enim ex iis, quæ hæctenus disputata sunt, abundè constat, istam *modernam Ecclesiam*, generatim loquendo, neque *sola*, esse *veram* Christi Ecclesiam; neque *Catholicam*, siue *uniuersalem* Ecclesiam dici posse; nec denique pro *sanâ*, seu purâ particulari Ecclesia; immò nec *simpliciter* pro verâ Christi Ecclesia (si quidem rigidè cum ea sit agendum) haberi debere: adeoque communionem huius Ecclesiæ nobis etiam hoc fine deferendam esse, ut *veræ* Christi Ecclesiæ ciues esse queamus: aliquo tamen modo, seu respectu, reliquias ac rudera quædam Christianæ Ecclesiæ in illa superesse concedimus. Sic igitur distinctè habendū est: *Ecclesia Pontificia*, vulgò sic dicta, *duobus* modis intelligi potest. *Primò*, ut *hierarchica*, seu *representatiua*, quam ipsi hoc nomine appellare solent: quæ, videl. ex *Pontificibus*, *Cardinalibus*, *Episcopis*, aliisque *Clericis*, & *Monachis*, componitur; totumque Ecclesiæ corpus, præsertim in Synodis, seu Conciliis generalibus, repræsentare dicitur. *Secundò*, ut *Ecclesia popularis*, seu *communiter* ita dicta, h. e. ut multitudo illa promiscua, doctrinam vulgò receptam implicite credentium, seu fidem eandem profitentium, &c. De illa igitur *priore* omnino negamus, eam pro vera Christi Ecclesia habendam esse, idque præcipue propter *duas* hæc rationes. *Prima* est: Quia *Pontifex Romanus*, tanquam *caput* uniuersæ istius hierarchiæ, non modò *verum Ecclesiæ caput* non est, verum etiam pro *vero Episcopo* haberi non potest; quippe qui nullum *veri Episcopi* officium faciat; adeoque ad officium hoc faciendum ferè semper ineptus sit: de quo vide in 1. Tim. 3. v. 1. & d. Immo, quia idem *Pontifex*, quatenus *uniuersalem Episcopum* se esse iactat, saltem pro *Antichristi prodromo* haberi debet; & quidem iudicio ipsius *Gregorii Magni*, Romani Episcopi: sicut videre est libr. 4. epistolarum epistolâ 9. & libr. 20. epist. 4. & alibi passim in

epistolis. Denique, quia idem *Pontifex*, qualis iam aliquot seculis fuit, pro vero & magno *Antichristo* reputari debet: sicut iam antè in thesibus de Romano Pontifice copiosius ostensum est. Porro quale caput est, tale etiam corpus esse necesse est.

Alter: Quia reliqui *prælati* Ecclesiastici, adeoque omnes penè *Clerici*, & *Monachi*, prædicto *capiti* suo ferè per omnia similes esse deprehenduntur, h. e. nec legitimi pastores, nec animarum curatores haberi possunt: quippe quorum nec *vocatio* legitima est, nec *ministerium* purum ac sanum: siquidem utrumque hoc caput ad normam verbi diuini, (prout omninò par est) nec non ad veteres & puriores Ecclesiæ canones, examinare velimus. Neque enim legitimum, doctrinæ simul & vitæ, *examen* de ipsis, ante solennem ordinationem instituitur. Neque ipsi iam ordinati *officium* ritè faciunt, sanam videlicet, Euangelii doctrinam tradendo, sacramenta ritè ministrando, & disciplinam exercendo, &c. Vide 1. Tim. 3. ferè toto, & alibi passim: Vnde patet, nec caput, nec cætera membra, huius corporis esse sana, &c.

De posteriore verò, h. e. *populari* Ecclesia, paulò humanius, ex Christianâ charitate, iudicandum est. Et si enim hæc quoque multis modis corrupta, ac deformata est; nondum tamen omninò *vitam* spirituales amiserit, quia nondum vniuersum illud *vinculum*, quod inter Christum & Ecclesiam intercedit, ex suâ parte penitus abrupit. Hoc enim *vinculum*, si verum fatendum est, nihil aliud est, quàm ipsum *gratiæ fœdus*: quod quidem *Deus* ex sua parte semper constantissimè seruat; *Homines* autem, alii magis, alii minus, prout fides & obedientia eorum sese dissimiliter habet, sibi applicare solent. Vbicunque igitur aliquid veræ *fidei* & *obedientiæ*, reliquum est, ibi aliquam *Ecclesiæ* portionem, quantumvis laceram, & deformem, superesse credendum est. Porro Ecclesia illa *Pontificia*, quæ promiscuum cœtum, seu populum, Ecclesiæ Romanæ addictum, generatim complectitur, nondum hætenus apertè repudium Christo misit: quin potius & *Symbolum* Apostolicum, h. e. *fidei* Christianæ *Articulos*, & præcepta *Decalogi*, & alia quædam maximè substantialia *Catechismi* capita, licet prauis suorum Dd. interpretamentis admodum vitiata, constanter hucusque retinet. Quare, quum charitas omnia credat, omnia speret, omniaque in optimam partem interpretetur; & præterea *experientia* doceat, vulgus Papistarum, de piis autem loquor, præcipuos Doctorum suorum errores neque approbare, neque intelligere; adeoque multos in isto cœtu reperiri constet, qui *fundamentalia* Religionis nostræ capita probè teneant, suamque fidem mediocri vitæ sanctimoniâ quoque exornent: profectò committendum non est, vt his talibus *Ecclesiæ* titulum importunè detrahamus. Interim tamen *horum* quoque communio, quantum ad externam idololatriam, & alios errores attinet, planè deferenda est; adeoque opera danda, vt ipsi quoque, velut è cœno extracti

tracti, ad communionem *veræ Ecclesiæ* perducantur: quippe qui in loco valde periculoso, & lubrico versentur, vbi facilè in alios capitales errores seduci possunt. *Summa*: de hac quoq; *populari* Pontificiorum Ecclesiâ concludendum est, eam pro *sana* Christi Ecclesiâ haberi non posse: idque propter errores penè infinitos, partim in doctrinâ, partim in ritibus, partim etiam in disciplinâ, seu moribus & vitâ consistentes: qui tametsi non omnes *fundamentum* salutis euertunt, aliqui tamen planè noxii, & perniciosi sunt; & reliqui pleriq; sic comparati, vt alios magis noxios secum trahere possint. Ex quo tandem apparet, omnibus Christianis, qui Dei gloriam, & suam ipsorum salutem amant, *Ecclesiâ Pontificiâ*, tum *populari*, seu communiter dictâ, tum speciatim *hierarchicâ*, seu *representatiuâ*, societatem deserendam esse; contraq; *Ecclesiâ Euangelicâ*, seu *Reformatâ*, communionem ex animo colendam: vt quæ ab omni saltem idololatria, aliisque id genus capitalibus erroribus, per Dei gratiam, repurgata sit: tametsi fortassis suos etiam nâuos, alibi plures ac grauiore, alibi pauciores ac leuiore, ipsa quoq; habere deprehenditur: prout in hac vita nihil ex omni parte perfectum haberi potest. Et tantum de Ecclesiâ Romana.

*AD THESIN XII. DE ECCLESIA REFORMATÂ,
sive Euangelicâ.*

Ecclésiâs nostras neq; *hæreticas*, neq; *schismaticas*, neq; *apostaticas* esse; sed contrâ verè *Christianas*, vereq; *Catholicas*, & *Orthodoxas*, vel, quod idem est, verè *Euangelicas* esse (quippe iuxta præscriptum *Euangelicæ*, vereque *Christianæ* doctrinæ, reformatas, siue à sordibus Antichristianismi repurgatas) tametsi ex suprâ disputatis abundè perspicuum esse potest; hîc tamen seorsim aliquot argumentis, sed paucis & breuib; in gratiam pii Lectoris, ampliùs ostendemus.

1. Petitur ex iis Scripturæ locis, vbi nominatim de *hæresi*, deq; *hæreticis* agitur, in specie & propriè sic dictis. De illa vide 1. Cor. 11. & Gal. 5. vbi *hæresis* inter opera carnis recensetur, & pro malitioso schismate, ex superba contentione nato, &c. vsurpetur. De istis vide Tit. 3. vbi homo *hæreticus* describitur, quòd sit animo peruersus, & suo ipsius iudicio damnatus; quippe securè & pertinaciter in peccatis perseuerans, &c. Vnde patet, eos pro *hæreticis* haberi non posse, qui ex solo Dei verbo sapere fidemq; & vitam suam ad illius præscriptum exigere solent; eoq; pacem & concordiam fraternam cum omnibus Christum purè inuocantibus (vt dicitur 2. Tim. 2.) colere parati sunt, &c. Hoc autem faciunt, & quotidie magis ac magis facere cupiunt, Ecclesiâ nostrâ. Ergo nullo modo sunt *hæreticæ*.

2. Ducitur ex iis locis, vbi de *schismate*, deq; *schismaticis* agitur: v.g. 1. Cor. 1. & 3. & 11. & alibi. Nam & illud eodem ferè modo, quo *hæresis*, à Spiritu S.

describitur; nisi quòd comparatiuè loquendo, minor in illo, quam in hoc malitia esse videtur: & isti similiter, seruata proportione, ab hæreticis parum discrepant; quatenus ex carnali zelo, item ambitione, & inuidia, &c. unitatem Ecclesiæ scindunt, & factiones in ea instituunt, aut alunt, &c. Vnde sequitur, eos, qui nihil tale faciunt; licèt alioquin è Babylone exeant, & ab Idololatriis, aliisque id genus manifestis peccatoribus, secedant (quippe quod omnes pii facere iubentur, 1. Cor. 10. & 2. Cor. 6. Apoc. 18. &c.) pro schismaticis haberi nullo modo posse. At Ecclesiæ nostræ prorsus ita se gerunt, vti iam dictum est. Ergo non sunt schismaticæ.

3. Petitur ex iis Scripturæ dictis, vbi de perniciofa fidei *apostasia*, deque *apostatis*, in specie dictis, agitur; qui, videlicet, à vera fide, seu puro Dei cultu, ad fabulas, & inanes hominum Traditiones, siue ad Idololatriam, & Antichristianismum, deficiunt. Vide 2. Thess. 2. item 1. ad Timoth. 4. & 2. Tim. 3. item 2. Pet. 2. &c. Vnde efficitur, eos, qui à vera fide, & Christiana pietate nequaquam desciscunt; sed ad eam potius, quàm proximè fieri potest, accedunt; licèt alioquin à conceptis abusibus, & erroribus, non parum recedant, &c. pro Apostatis haberi non posse. At Ecclesiæ nostræ ita se gerunt, vt diximus. Non igitur sunt Apostaticæ, &c.

Negabunt hîc Aduersarii, sat scio, quidquid in his Syllogismis de nostris Ecclesiis subsumitur. Sed negare id nullo iure possunt, nisi probationes nostras, è S. Scriptura petitas, quibus omnia doctrinæ nostræ capita nituntur, solidè confutauerint. Id quod ab illis nunquam præstari posse, probè nouimus. Et tantum de Ecclesia, eiusq; notis.

FINIS I. *Controuersia generalis.*

CONTROVERSIÀ SECVNDÀ GENERALIS, *de triplicibus Ecclesiæ Militantis membris.*

PARS I. DE PRIMO MEMBRORVM GENERE,
nempe de Clericis.

*AD THESIN IDE NOMINE, SIUE APPELLA-
tione Clericorum.*

IN hac primâ thesi *verbalis* tantum Controuersia tractatur; nempe, de nomine *Clerici*, & *Laici*. Contendit enim Aduersarius, solos Ecclesiæ *ministros*, peculiari nomine, in S. literis expresso, rectè & propriè *Clericos* appellari:

fari: contrà quàm *Lutherus*, *Calvinus*, & alii Euangelici, existimant; qui omnes in genere *Christianos* reuera *Clerum*, h. e. *sortem*, seu *peculium* & *hereditatem*, Domini esse, atque ita passim in Scripturis appellari, affirmant. Et certè horum sententia verissima est. Nam in 1. Pet. 5. v. 3. monentur Presbyteri, siue seniores Ecclesiæ, *ne dominantur Cleris, sed exemplaria potius sint gregis Domini-* *ci*, &c. Vbi per *Cleros* haud-dubiè populum Christianum Apostolus intelligit: sicut tum ex annexa *exege*si, tum ex *antithesi* Presbyterorum, & Clerorum, perspicuè constat. Adde, quòd ad Ephes. 1. ver. 11. item ad Coloss. 1. v. 12. Denique Actor. 26. v. 18. de *Clero*, siue *sorte* sanctorum, ea proponuntur, quæ omnibus generatim Christianis, & non solis Ecclesiasticis, optimâ ratione conueniunt. Interea fatemur, olim apud veteres Ecclesiæ Doctores istam *Clericorum*, & *Laicorum* distinctionem vsurpatam fuisse, nec proinde temerè repudiandam esse. Quare quum res tota per se exigui momenti sit, controuersiam hanc ita decidendam putamus, vt *stilo Ecclesiastico* aliquid hac in parte tribuatur: sic tamen, ne de communi *omnium Christianorum* dignitate quidquam detrahatur. Inprimis verò fraudibus *Aduersariorum* tempestiuè hîc occurrendum est, qui idcirco honorificos illos Christianorum titulos (quòd, scilicet, *spirituales* & *sancti*, &c. passim appellantur, quodque *Ecclesia Dei* uiuentis, item *Clerus*, siue *sortis*, & *hereditas* Domini, &c. essediciuntur) ad solos *Ecclesiasticos* accommodant, vt tantò maiore cum specie, non modò *plebem* Christianam, sed ipsum quoque summum *Magistratum*, quantumuis & pium & prudentem, ab inspectione & cognitione rerum sacrarum penitus excludant: quemadmodum iam antè sæpe vidimus, & deinceps ex sequentibus adhuc clarius apparebit.

RESPONSIO AD OBJECTIONES.

CÆterum *Bellarminus* hoc loco pro sua sententia nihil aliud affert, quàm aliquot *Patrum* testimonia: vt nimirum ostendat, eos iam olim inter *Clericos*, & *Laicos* distinxisse. Verum id minimè à nobis negatur: quippe qui nec distinctionem istam simpliciter reiicimus; nec *Clericos*, siue *Ecclesiasticos*, hoc est, eos qui ad sacra officia diuinitus vocati, & consecrati sunt, reliquis *Christianis* isto respectu digniores esse negamus: dummodo vicissim nobis ea concedantur, quæ suprà diximus. Vnde etiam apparet, planè calumniosum esse, quòd *Aduersarius* nobis obiicit historiam *Core*, *Dathan*, & *Abiram*, Numerorum 16. quasi nos illorum similes simus, qui seditionem aduersus *Mosen* & *Aaronem* eo nomine concitarunt, quòd totum Dei populum sanctum, ac proinde nihilo illis inferiorem esse, contenderent.

Nos enim publicos verbi *ministros*, vti iam dictum est, reliquis *Christianis*, ratione officii, seu ministerii sacri, præsertim si fideliter eo defungantur, excellentiores esse concedimus; nec omnimodam æqualitatem inter omnes *Christianos* hac in re vrgere solemus. Et tamen omnes ex æquo *Clerum*, siue *sortem*, & *hereditatem* Domini, saltem iuxta ipsam Scripturæ phrasin, esse affirmamus. Omnes enim per fidem in Christum sunt *filius Dei*, & *S. vñtionis*, seu *Spiritus S. participes*; *sacerdotium regale*, *gens sancta*, *populus peculiaris*, &c. prout 1. Petri 2. item Gal. 3. & 4. Ioh. 1. & 3. & 8. & passim alibi, videre est. Itaque omnes etiam hoc sensu *Clerus*, siue *sors*, & *peculium* Domini non immerito vocari possunt. Sed de hoc iam satis.

AD THESIN II. & III. & IV. DE ELECTIONE SEU
vocatione, & ordinatione ministrorum Ecclesiæ.

DE hac Controuersia Nostri sic in summâ statuunt, vt *roti* quidem Ecclesiæ, h. e. Clero, simul & populo, maximè verò Magistratui Christiano, suam in vocandis Ecclesiæ ministris libertatem tribuant; omnia tamen ordine & decenter administranda esse, agnoscant. Et primò quidem concedunt, verbi ministros non semper *immediate* à Deo vocari; sed plerumque *mediate* id fieri per Ecclesiā; & proinde non semper esse *electos*, seu *predestinatos* ad vitam æternam, vereq; coram Deo *iustos*, quicunq; Ecclesiæ ministerio funguntur. Deinde fatentur, neq; carnalem *generationem*, neque simile quippiam externum, quod, videlicet, in lege *Mosis* olim spectabatur, in vocatione ministrorum *Novi Testamenti* spectandum esse; sed solius *sane doctrine*, & *sanctæ vitæ*, & *sufficientium donorum*, rationem habendam esse, &c. Præterea agnoscunt, *examinationem* ministrorum ab idoneis *Pastoribus*, aliisq; *Theologis*, in præsentia totius Presbyterii, institui & posse & debere: præsertim cum plerumque *populus*, seu promiscua *plebs*, immò sæpe & *Magistratus* secularis, ad hanc rem parum idoneus sit. Deniq; & hoc facile concedunt, *ordinationem* Ministrorum à solis *Episcopis*, seu *Pastoribus*, in Ecclesia, per publicam ordinandorum præsentationem, cum piis precibus, & solenni ad ipsos, simul & populum admonitione coniunctam; immò etiam per conspicuam aliquam ceremoniam, puta *manuum impositionem*, rectè peragi; tametsi hunc ritum præcisè necessarium esse negant. Itaque, his omnibus extra Controuersiam positis, verum quæstionis statum in eo versari dicunt: Vtrum ius eligendi, seu vocandi ministros Ecclesiæ, ad solos *Episcopos*, & potissimū quidem ad *Romanum Pontificem*, pertineat: An verò ad *uniuersam Ecclesiā* h. e. ad *Pastores* simul & *seniores*, referentes *populum*, seu plebem Christianam, & præsertim ad *Christianum Magistratum*, referri debeat: seruato, nimirum, in omnibus recto ordine & decoro, prout in Ecclesia Christi seruari debet. In hac igitur quæstione Nostri homines partem *posteriolem* affirmant; *priorem* verò

verò negant, &c. Et quia nullam Romani Pontificis eminentiam supra reliquos Episcopos hîc agnoscunt (prout iam suprà in Thesis de Romano Pontifice ostensum fuit) idcirco peculiarem huius electionem, seu peculiare quoddam eligendi ius, tanquam humanum commentum, nullo iure diuino subnixum, sed ex merâ superbiâ ortum, & deinde vi ac tyrannide manifestâ confirmatum, planè repudiant. Porro argumenta Nostorum pro iure totius Ecclesiæ, in eligendis verbi ministris, siue omnium eorum qui totam Ecclesiam hac in parte repræsentant, hæc ferè sunt.

1. Ducitur ex iis Scripturæ locis, vbi *potestas clauium* toti Ecclesiæ datur, nosq; *Ecclesiam*, tanquam communem omnium piorum matrem, itemque columnam & firmamentum veritatis, obseruare, & reuerenter audire iubemur, &c. Vide Matth. 18. & in 1. Tim. 3. &c. Hinc enim consequitur, totam Ecclesiasticam potestatem, cuius bona pars in electione ministrorum consistit, etiam toti Ecclesiæ, h. e. *Clero simul & populo*, siue *uniuerso Presbyterio*, diuinitus attributam esse: & per consequens, maiorem esse totius Ecclesiæ auctoritatem, in eligendis ministris, quàm quæ solis Clericis, siue Ecclesiasticis, h. e. parti duntaxat alicui, conuenire possit.

2. Nititur exemplis aliquot V. T. vbi non solus Pontifex, aut Sacerdotes, sed vel totus populus Israelis, vel saltem ipse Rex, aut summus Magistratus, in quem populus potestatem omnem contulerat, non modò inferiores Sacerdotes, ac *Leuitas*, sed interdum ipsos etiam Pontifices, suo arbitratu vel instituit, vel ab officio remouit, &c. Vide in primis luculentum exemplum, 1. Reg. cap. 2. vbi Rex Salomon Pontificem *Abiatharem* repudiat; eiusq; loco *Sadochum* constituit. Vide etiam passim in vtroq; libro Chronicorum, vbi & *David* & *Salomon*, & alii pii Reges, similem potestatem in constituendis, aut distribuendis, aut alio modo mutandis Sacerdotum officiis vsurparunt. Vide etiam in libr. Iudic. cap. 17. & 18. de Sacerdote illo, quem primò quidem vir quidam opulentus *Micheas*, deinde verò tota tribus *Danitarum*, ad S. ministerium vocauit. Ne iam quidquam dicam de *Mose*, *Aaronem* vocante, simul & ordinante: quod tamen *extraordinarium* quiddam fuisse concedimus. Sed *ordinaria* potestatis exempla tantum vrgemus.

3. Sumitur à perpetua praxi Apostolorum in N. T. qui, licet extra ordinem à Christo vocati, & singulari potestate diuinitus instructi essent, nunquam tamen, absque consensu totius Ecclesiæ, quenquam ad ministerium sacrum vocarunt, &c. Nam Actor. 1. quum *Apostolus* aliquis in locum *Juda* eligendus esset, *Petrus* quidem, ordinis causâ, actionem ipsam inchoat, & moderatur: sed tota Ecclesiæ duos elegit, de quibus sortes postea iactæ fuerunt. Sic Actorum 6. tota piorum multitudo septem *Diaconos* elegisse dicitur: quos tamen *Apostoli*, per manuum impositionem, solenniter ordinarunt. Sic Actorum 14. dicuntur *Apostoli* passim constituisse *Presbyteros*, sed per populi

xepoβviov, hoc est; libera suffragia, quæ manuum protensione olim significabantur, &c.

4. Ducitur ex celebri illo loco 1. Tim. 4. vbi *Presbyteriū* dicitur *Timotheo* manus imposuisse, h. e. ad verbi ministerium ipsum vocasse, &c. In *Presbyterio* autem non soli *Ecclesiastici*, sed & alii *seniores*, è plebe, seu populo delecti, olim continebantur: sicut in 1. Tim. 5. apparet, vbi *duplices Presbyteri* distinguuntur, quorum alii laborant in sermone, alii non, &c. Ergo vniuersa Ecclesia per seniores suos eligere debet, &c.

5. Nititur ipsa naturali *aquitate*, & publicâ *honestate*. Etenim multò iustius, item honestius, & tutius est, vt ab omnibus, suo loco & gradu, eligantur verbi ministri; quàm ab vno aliquo Episcopo: quippe qui solus facilius hîc falli, & corrumpi, suaque potestate abuti potest; quàm vniuersa Ecclesia, &c. Immò omninò æquum est, vt qui toti alicui Ecclesiæ ministrare debent, ex consensu etiam totius Ecclesiæ eligantur: ne, videlicet, ignoti, aut exosi, aut suspecti Pastores inuitis Ecclesiis obtrudantur. Atqui Pastores reuera totius Ecclesiæ ministri & sunt, & in Scripturis passim appellantur. Vide 1. Corinth. 3. & in 2. Corinth. 4. & alibi. Immò nominatim iubet Apostolus, in 1. Timoth. 3. vt, qui eligendi sunt ad Ecclesiæ ministerium, *ab omnibus honestum habeant testimonium*, &c. Ergo necesse est omnium consensum huic accedere.

6. & postremum ducitur à *Praxi* veteris Ecclesiæ, quæ etiam diu post excessum *Apostolorum* aliquot seculis obtinuit, & de qua passim multa in scriptis *Patrum* occurrunt. Sic enim *Cyprianus* lib. 1. epist. 4. disertè loquitur: *Plebs obsequens præceptis Dominicis, à preposito peccatore separare se decet, nec ad Sacrilegi Sacerdotis sacrificia sese miscere: quando ipsa maxime habet potestatem, vel eligendi dignos Sacerdotes, vel indignos recusandi. Quod ipsum videmus de diuinâ auctoritate descendere*, &c. Atq; hîc nominatim illa loca, superius ex *Actis* citata, & præterea alium locum, ex Numer. 20. de *Aaronis* per *Mosem* electione, adducit, &c. Sic *Theodoretus* lib. 1. cap. 9. historię Ecclesiasticę, recitat epistolam *Concilii Niceni*, ad Alexandrinos scriptam, vbi inter alia dicitur: *Dignum est, vos potestatem habere, & eligendi quemlibet, & nomina eorum dandi, qui Clero digni sunt*, &c. Idem *Theodoretus* lib. 5. cap. 9. recenset epistolam *Concilii secundi generalis*, ad Damasum scriptam, in qua dicitur, *Nectarium electum fuisse à toto Concilio, presente & approbante Imperatore Theodosio, & tota ciuitate Constantinopolitana pariter cuncta decernente*, &c. Plura exempla, & testimonia veterum, vide apud ipsum Gratianum, in Decreto, distinct. 23 & 24. & 42. & 63. & d. Immò fatentur ipsi *Aduersarii*, in electione ministrorum iam olim *populi consensum* & requisitum, & adhibitum fuisse; licet id per conuenientiam Episcoporum factum esse dicant.

OBJECTIONES.

AT Bellarmini argumenta, pro contraria sententia, quæ solis Episcopis & imprimis Pontifici Romano, ius eligendi, seu vocandi ministros attribuit, hæc 5. præcipua sunt.

1. Ex V. T. affertur, vnde Bellarm. speciatim citat exempla *Mosis*, & *Aaronis*, de quibus Leuit. 8. & Psal. 99. videre est, quod fuerint ambo *Sacerdotes*: quorum tamen alter immediatè à Deo; alter mediatè per Moysen; neuter verò à populo vocatus atque ordinatus est. Ergo populus hîc nihil iuris habet.

2. Ducitur ex aliquot locis N. Test. vt Auctor. 6. & 14. item Tit. 1. & 1. Timoth. 4. & 2. Timoth. 1. vbi partim *Diaconi*, partim *Presbyteri*, & alii Ecclesiæ *ministri*, vel à solis *Apostolis*, vel ab aliis *Presbyteris*, siue *Episcopis*, per manuum impositionem ordinati; nunquam verò à populo vocati fuisse dicuntur. Ergo, &c.

3. Ducitur ex *canonibus Apostolicis*, prout vulgò nominantur. Quorum *primus* canon apertè præcipit, vt *Episcopus ab aliis tribus Episcopis ordinetur*. Qui canon deinde in *Concilio Niceno*, & aliis, sæpè repetitus fuit. Vnde patet, Apostolos solis Episcopis hanc potestatem dedisse.

4. Ducitur ex *naturali ratione*: quæ, videlicet, ostendere videtur, imperitam, & factiosam *plebem* ad tantum opus rite perficiendum ineptam esse; immò quæ docet apertè non posse *Episcopum* creari à non Episcopo, nec Pastorem posse ab ouibus eligi, &c. quum nemo alteri conferre possit, quod ipse non habeat; nec quisquam debeat suæ vocationis limites excedere. Vnde concludit, apud *Euangelicos* non esse veros *Episcopos*, siue *Pastores*: quippe qui à *Laicis* tantum, non autem ab *Episcopis*, electi & ordinati sint, &c.

5. & postremum ducitur ex diserto Christi *mandato*, quod tum aliis *Apostolis*, tum speciatim *Petro*, super hoc negotio datum est, Ioh. 20. & 21. Nam *priore* loco ait Christus, *Apostolos* à se missos esse eodem modo, quo ipse missus fuerat à Patre, &c. *posteriore* verò idem Christus oues suas Apostolo *Petro* pascendas tradidit, &c. Hinc enim sequi videtur, solos Episcopos, & præsertim Pontificem summum, habere ius vocandi ministros Ecclesiæ, &c. nempe exemplo ipsius Christi, &c.

Porro, quòd ad singularem rationem eligendi *Pontifices* attinet, Bellarminus eam optimam esse iudicat, quæ per *Cardinales* fit, vti hæctenus vsitatum fuit. Nempe, quia *Cardinales*, quum *triplicis* ordinis sint (puta *Episcopi*, *Presbyteri*, & *Diaconi*) quumque dignitate reliquis Ecclesiasticis antecellant, vniuersum *Clerum*, adeoque vniuersam *Ecclesiam*, repræsentare meritò dicantur. Addit tamen hanc cautionem, quòd, *Cardinalibus* non existentibus, Pontifex per *vicinos Episcopos* simul, & *Clerum Romanum*, eligendus sit:

quo quidem modo iam olim multis seculis Episcopi Romani electi fuerunt: sicut ex historia Ecclesiastica manifestum est. Atq; hæc Bellarminus hætenus.

RESPONSIO AD HAS OBJECTIONES.

Cæterum ad has Bellarmini *obiectiones* sic ferè Nostri respondent. Ad *primam*, de Mose, & praxi Ecclesiæ V. T. duo quædam respondent: *primum* est, *Mosen* fuisse ministrum extraordinarium, cuius singularis fuit, & immediatè à Deo accepta, potestas: & proinde cuius exemplum ad consequentiam trahi non possit. *Alterum* est, fuisse interdum quoque in Vet. T. Sacerdotes à populo, & Magistratu, vel vocatos, vel depositos: sicut ex historia Dauidis, & Salomonis, superius probatum fuit, &c. Ad *secundam*, de praxi Apostolorum *duo* similiter respondent. *Unum* est, *Apostolos* quoque extraordinarios Christi legatos fuisse, nec quenquam hoc tempore parem cum ipsis auctoritatem in Ecclesia habere. *Alterum*, nec tamen ipsos *Apostolos*, absque Ecclesiæ consensu, ministros vnquam elegisse: sicut itidem supra clarè probatum fuit. Ad *tertiam*, de praxi veterum, deq; *canonibus Apostolicis*, meritò excipiunt: nihil illic extare, quod populi consensum, aut ius Christiani Magistratus, in eligendis Episcopis, vel tantillum imminuat; sicut ex ipsis veterum testimoniis, paulò antè citatis apparet. Quanquam & *canones illi*, quos *Apostolicos* vocant, prorsus Apocryphi sunt; eoq; non valde curandi, este ipso *Gratiano*, distinctis, & alibi. Ad *quartam*, de populi imperitiâ, & factionibus, &c. respondent: hisce malis etiam *Clericorum* electionem obnoxiam esse: & tamen iisdem facilè occurrì posse, per directionem totius Presbyterii, & Magistratus auctoritatem, &c. Falsum verò est, Ecclesiam non habere potestatem ministros vocandi: sicut ex nostris Argumentis patet. Et licet *populus*, respectu Pastorum, non ineptè *ouium* nomine designetur, nihil tamen absurdi est, illos *Pastores* ab istis *ouibus* suo modo vocari, & eligi: quippe quæ non sunt *bruta* pecudes, sed oues *rationales*, & discretionis spiritu præditæ: immò à quibus etiam *Reges*, & summi *Magistratus*, qui & ipsi populorum Pastores sunt, interdum eliguntur, &c. Ad *quintam* & postremam de Christi exemplo & mandato, &c. respondetur, nec *Apostolos* mediante Ecclesia tunc vocatos esse, uti nunc fieri debet: nec *Petro* quidquam singulare hinc præceptum esse, quod non aliis quoq; præceptum sit: nec *Papam* legitimum Petri successorem esse, uti iam antè satis ostendimus, &c. De *Pontificis* autem singulari electione, ratio quæ affertur, vtraq; inepta est: quum & auctoritas *Cardinalium*, & illa *triplex* distinctio, ab ipsis Papis orta sit; nec vllum in Dei verbo, vel praxi veteris Ecclesiæ, fundamentum habeat: sicut infra suo loco plenius docebimus.

AD THE-

AD THESIN V. DE ORDINIBVS MINISTRORVM IN
N.T. quot & quanam sint.

EVangelici, generatim omnes, de ordinibus ministrorum Ecclesiæ, ita statuunt: vt præter *extraordinarios* illos Dei legatos, puta *Apostolos*, *Prophetas*, & *Euangelistas*, qui *temporarii* fuerunt, tres alios in Ecclesia N. T. *perpetuos* ordines agnoscant: nempe, *primò* *Episcopos*, siue *Pastores*, ac verbi ministros; deinde *Presbyteros*, siue *seniores*, in specie dictos: Denique *Diaconos* siue *Ecclesiastici ærarii*, & *eleemosynarum œconomos*, &c. Vt enim tria sunt præcipua Ecclesiastici Regiminis obiecta, quæ perpetuò in Ecclesia vigent, nempe *primò* ministerium verbi, & Sacramentorum; Deinde, administratio disciplinæ, seu vitæ & morum censura; Denique cura pauperum, ægrotorum & afflictorum, &c. Ita quoque tres *ordinarios* illorum hominum gradus esse oportet, qui circa regimen ipsius Ecclesiæ occupantur. Qua de re vide Act. 6. & 13. & 14. item in 1. Tim. 3. & 5. item ad Tit. 1. per totum, &c. Denique Rom. 12. & 1. Cor. 12. & ad Ephes. 4. & passim alibi.

Porro quod ad quatuor alios, quos vocant, *minores ordines* attinet, tametsi olim, quum dona *sanationum* & alia id genus miracula, in Ecclesia vigerent, fortassè peculiaris *Exorcistarum* ordo esse potuit; hunc tamen ordinarium ac perpetuum esse negamus: siquidem, ipsa miraculosa dona perpetua non esse manifestè constat. Immo verò nostri temporis *exorcistas*, aut *Magiæ* deditos esse, vt præter nudum titulum nihil habere, constat. Quorum simile exemplum vide Act. 19. de *septem filiis cuiusdam Iudei Sacerdotis*, *Scenæ*, &c. Reliquos autem tres inferiores ordines admittimus quidem, tanquam in Ecclesia necessarios, aut saltem vtilis: sic tamen, vt peculiare quosdam, & quidem propriè dictos, h. e. sacros ministrorum Ecclesiæ ordines esse negamus. Nam *Ostiarii*, seu *lanitores*, olim eodem fere loco habebantur, quo apud nos *Aeditui*, seu templorum *Custodes*, &c. *Cantores* autem, itemque *Lectores*, nunc ferè sunt *Ludimagistri*, aut saltem illorum officio fungi possunt, tum ipsi *Pastores*, tum *Presbyteri*, tum denique *Diaconi*, aut quis alii, communi consensu ad hoc delecti: prout Ecclesiarum diuersa conditio postulauerit, h. e. prout illæ vel amplæ & opulentæ, vel exiguæ & inopes fuerint, &c. Postremò *Acoluthi* nihil aliud olim erant quàm S. ministerii *candidati*; siue adultiores S. Theologiæ *studiosi*, qui *Pastorem*, siue *Episcopum*, assiduè sectantes, sub ipsius ductu & auspicio, ad S. ministerium sese præparabant, &c.

De *Chorepiscopis* autem, & *Cardinalibus*, nihil attinet in specie dicere. Nos enim *Chorepiscopos* pro veris *Episcopis*, h. e. *Ecclesiarum* *Pastoribus*, habemus, si modò *Episcoporum* officium fecerint: quum distinctio illa *locorum*, siue *sedum*, in quibus *Episcopi* degunt, puta *Urbium*, aut *Pagorum*, &c. nul-

lam inter ipsos veram & essentialem distinctionem efficiat. At *Cardinales*, præsertim quales hodie sunt, nouum planè genus hominum; & non modò Apostolis, sed & aliis veterib. per multa secula, prorsus incognitum, esse scimus. Qua de re vide *Polydorum Virgilium*, de rerum Inuentoribus: Et *Rodolphum Hospinianum*, de originibus sacrorum, &c. Itaque hæc est breuis & expedita sententia Nostorum, de ordinibus ministrorum Ecclesiæ: tot, videlicet, esse ordines seu gradus S. ministerii *perpetuos*, quot olim à Christo, & Apostolis instituti fuerunt, quotque ipsum Ecclesiæ regimen necessariò postulat: nempe *tres* illos, suprà expositos: quippe quorum vsus in Ecclesiâ perpetuus est, & de quibus expressa Scripturæ testimonia habemus: cæteros autem vel non verè sacros, vel omnino superfluos & ociosos, vel denique noxios ac perniciosos esse.

OBIECTIO PRO SEPTEM ORDINIBVS
ministrorum.

CÆterum *fundamentum præcipuum* Aduersarii nostri, in hac controuersia, est ipsum Ecclesiæ *sacrificium*, quod ita ipsi vocant. Ad cuius ministerium *omnes ordines* referendos esse docent, sacros, inquam, ordines, in specie sic dictos: Ad *missam* enim, siue *liturgiam* sacram, tanquam ad scopum, omnia officia tendere debere, nec absq; illius respectu vel nomē sacrorum officiorum mereri, contēdunt. Nam alioqui, generatim loquendo, etiam *Monachos*, & *Moniales*, itemque *Vespillones*, siue eos, qui in sepeliendis mortuis laborant, &c. inter sacros ordines numerari posse, disertè affirmant.

Porro *septem* illorum ordinum officia sic describere solent. *Ostiarum*, seu Ianitores sunt, quibus templi, & sacrorum vasorum, cura est gerenda: id eoque, in ordinatione, *claves* iis in manum tradi solent. *Lectorum* officium est, de pulpito sacras Scripturas prælegere, & præterea cantum Ecclesiasticum moderari: vnde & *Cantores* appellantur. *Exorcistarum* est, recitare Exorcismum super Energumenos, siue Dæmoniacos: quales olim in Ecclesia plurimi erant, cum dona sanationum adhuc vigerent. *Acoluthorum* est, viceolos, & ampullas præparare ad missæ sacrificium, & cum accensis cereis Diaconos subsequi, &c. *Subdiaconorum* est, Diaconis ministrare in sacrificio: eoque patinam, & calicem vacuum, ipsis in ordinatione tradere solent. *Diaconorum*, est, non modò oblationibus, & Ecclesiæ opibus, seu redditibus, colligendis vacare; verum etiam Sacerdoti offerenti ad altare assistere; immò & prædicare, & baptizare, & Eucharistiam dare; sed tamen ex singulari Episcopi concessione, &c. Denique *Presbyterorum*,

orum, seu *Sacerdotum* est, hæc omnia, quæ de prædicatione, baptizatio-
ne, &c. diximus, ritè peragere: & præterea alia quoque sacramenta admini-
strare. Sed hîc tamen inter *Episcopum*, & *Presbyterum* vulgarem, siue sacer-
dotem ita speciatim dictum, distinguunt. Quæ distinctio in potestate or-
dinis, & iurisdictione, ut vocant, potissimum consistit. Aiunt enim, solos E-
piscopos habere potestatem ordinandi ministros, & confirmandi Catechu-
menos, item consecrandi templa, & altaria, &c. Quomodo ferè in V. T. sum-
mus *Pontifex* à reliquis *Sacerdotibus*, item in N. Test. duodecim Apostoli à
septuaginta discipulis distinguebantur. Et sic quidem illi de suis ordinibus
differere solent.

SOLUTIO.

AD hoc igitur *fundamentum* nihil aliud respondendum videtur, quàm
principium perpetuò hîc peti: siue de ordinibus ipsis, ad sacrificium
Missæ referendis; siue de iisdem legitimè definiendis, agatur: sicut ex col-
latione nostræ sententiæ patet: & plenius infra, ex disputatione de Missa
patebit. De distinctione autem *Episcopi* & *Presbyteri*, statim aliquid explica-
tius dicetur.

AD THESIN VI. DE DIFFERENTIA EPISCO-
pi & Presbyteri.

QVod ad hanc *distinctionem* attinet, fatemur quidem, vnum aliquem
primarium pastorem, ordinis & regiminis causa, in quolibet colle-
gio, reliquis velut *Episcopum*, vel, ut vulgò loquuntur, *Superintenden-
tem*, præponi posse: negantus tamen, respectu ipsius officii, seu ministerii
sacri, verum & essentielle aliquod discrimen inter *Episcopum* & *Presbyte-
rum* esse.

Argumenta Nostrorum hæc ferè sunt:

1. Quia in S. Scriptura N. T. *Presbyteri*, & *Episcopi*, pro iisdem indifferen-
ter accipiuntur. Vide Act. 20. in concione illa valedictoria *Pauli* Apo-
stoli, quam ad *Presbyteros* Ecclesiæ Ephesinæ habuit, qui ibidem etiam
Episcopi appellantur, &c. Quæ æquipollentia etiam ad Titum 1. & ad Phi-
lip. 1. & alibi perspicuè patet: præsertim vbi vni Ecclesiæ plures simul Epi-
scopi attribuuntur, &c.

2. Quia ad Ephes. 4. v. 11. vbi omnes ordines ministrorum verbi, tum ordi-
narii, tum extraordinarii recensentur, nulla talis distinctio indicatur: uti nec
in 1. ad Cor. 12. nec Rom. 12. nec alibi vsquam in N. T. vbi, videlicet, omnes
circumstantiæ, id maximè requirebant. Non enim credibile est, aliquem or-
dinem à Christo institutum esse, cuius ne minima quidem mentio fit, in iis
etiam locis, vbi cæteri omnes velut ex professo describuntur.

3. Quia in 1. ad Tim. 3. *Episcopi* tantum à *Diaconis*, non autem à *Presbyteris* illis, quibus alioqui publicum docendi munus incumbit, aperte discernuntur. Nam *duplices* Presbyteros esse ultro concedimus: ut in 1. ad Timoth. 5. item in 1. Petri 5. & passim alibi videre est. Ergo nullum essenziale hinc discrimen est, &c.

4. Quia in 1. ad Tim. 4. manifestè docetur, *Timotheum* à *Presbyteris* ordinatum fuisse. Id quod, ex sententia Aduersariorum, fieri non potuisset, nisi *Presbyteri* illi *Episcopi* fuissent. Quum *Episcopus*, qualem *Timotheum* fuisse constat, non nisi ab aliis *Episcopis* ordinari possit, saltem ex hypothesi Aduersariorum. Ergo *Episcopus* & *presbyter* idem sunt.

5. Et Postremum. Quia *Veteres Ecclesiæ Doctores* aperte tradunt, tempore *Apostolorum* prorsus eosdem fuisse *Episcopos*, & *Presbyteros*: sed postea demum, crescentibus in Ecclesia turbis, ac litibus, humano quodam consilio, ad remedium aliquod istis Schismatibus, ac confusionibus afferendum, sensim introductam fuisse differentiam quandam inter utrosque. Vide *Hieronimum*, in comment. ad Titum, cap. 1. item in epistola ad Euagrium, & alibi. Item *Ambrosium*, in comment. super epist. ad Ephes. cap. 4. & passim alios. Ergo veteres isti nobis hinc assentiuntur.

O B I E C T I O N E S.

Verum pro hac differentia, tanquam iure diuino introducta, Bellarminus argumenta quædam affert.

1. Sumitur à typo V. T. ubi *summus Pontifex* à reliquis *Sacerdotibus* eodem ferè modo differebat, quo nunc *Episcopi* differunt à *Presbyteris*. Vide Exodi 25. & alibi passim.

2. Nititur exemplo 12. *Apostolorum* & 70. *Discipulorum*; quorum illi superiores, hi inferiores erant, quoad ordinem, & potestatem: licet alioqui verbi ministerium utrisque æqualiter demandatum esset. Vide Matth. 10. &c.

3. Petitur ex loco 1. Tim. 5. ubi *Apostolus* Timotheo, vel ut *Episcopo*, potestatem dat *Presbyteros* iudicandi. Id quod facere non posset, si *Episcopus* *Presbytero* nulla in re præcelleret: siquidem par in parem iudicium exercere non potest.

4. Nititur auctoritate *Veterum*; præsertim *Epiphani*, hæresi 75. ubi testatur, *Aerium* idcirco etiam pro *heretico* habitum fuisse, quod discrimen inter *Episcopum* & *Presbyterum* sustulisset, &c. Ergo differentia hæc omnino legitima censeri debet, &c.

RESPON-

RESPONSIO AD OBJECTIONES.

Ceterum ad has Aduersarii *obiectiones* ita ferè nostri respondent. *Primam*, scilicet, quæ ducitur à typo V.T. malè ad hanc causam accommodari: quum *Pontifex* ille non *Episcoporum* vulgare; sed ipsius *I. Christi*, veri & vnici Pontificis nostri, typum gesserit: sicut ex epistolâ ad Hebr. 5. & 8. & 9. & 10. perspicuè patet. Ad *secundam*, quæ ducitur ex differentia *Apostolorum*, & septuaginta *discipulorum*, meritò excipiunt, Apostolos fuisse extraordinarios Ecclesiæ ministros: nec Episcopos, seu Pastores, nisi in lata quadam significatione, successores illorum dici posse. Ad *tertiam*, quæ ducitur ex loco 1. epist. ad Tim. cap. 5. vbi Presbyteri subiiciuntur iudicio *Timothei*, tanquam Episcopi, rectè respondent, *Timotheum* non fuisse ordinarium, seu vulgarem Episcopum, sed extraordinarium Euangelistam. Immo nihil absurdi esse, quod vnus Episcopus alterius iudicio subiicitur, dummodo id fiat ex mandato superiorum, & processus alioqui legitimus obseruetur. Ad 4. & *postremam*, quæ petitur ex *Epiphanio* hæresi 75. & aliis quibusdam Veteribus, damnantibus in *Aerio*, tanquam hæreticum, dogma illud suprà dictum, Nostri excipiunt: vel importunam tantum ordinis externiurbationem, in *Aerio*, & quidem iure, reprehensam fuisse: vel ipsum *Aerium* à patribus illis, isto quidem nomine, *hæreseos* iniustè damnatum esse: quum *Hieronimus*, *Ambrosius*, & alii Veteres, prorsus idem senserint: vti suprà vidimus. Et tantum de hac differentia.

AD THESIN VII. DE COELIBATV, ITEMQVE CONIUGIO Sacerdotum, seu Clericorum.

Nostri homines, tametsi *Cœlibatum* in iis omnibus, qui donum *specialis*, h. e. *virginalis*, aut *vidualis*, continentiae habent, honorificè commendant; & certo quodam respectu, non paucas coniugii difficultates (quas præsertim ipse Apostolus in 1. Cor. 7. expressit) vtrò etiam agnoscunt: ipsum tamen *coniugium*, eiusque legitimum vsum, inter res suâ naturâ indifferentes, & nulli hominum ordini prohibitas, semper reponunt: eoque hoc non minus *Sacerdotibus*, seu verbi *ministris*, quàm aliis *Christianis*, liberum esse debere, affirmant: siue coniugium ante, siue post ordinationem; item siue semel tantum, siue læpius, sed successiuè tamen, ab ipsis verbi ministris contrahatur. Itaque hinc status quæstionis satis apparet.

ARGVMENTA NOSTRORVM HÆC FERRE SVNT.

1. D Vcitur ex loco illo celebri 1. ad Tim. 3. & ad Tit. 1. vbi Apostolus nominatim de *Episcopis*, ac *Presbyteris*: deque *Diaconis*, clarè affirmat, licere ipsis quoque coniugium contrahere: nempe, quatenus singulos vnus

tantum uxoris viros esse iubet, &c. h. e. à polygamia, propriè dicta, abstinere, &c. Item, quatenus affirmat, eos propriæ domui benè præesse, & liberos in subiectione continere tum posse, tum debere, &c. Ergo coniugium cum sacro ministerio per se non pugnat.

2. Ducitur ex Matth. 19. vbi Christus *cœlibatum* quidem in genere commendat, respectu, videlicet, eorum, qui *sermonem istum capere possunt*, h. e. qui dono *specialis* continentiae præditi sunt: sed nemini tamen eum *simpliciter* suadet, aut consulit: *simpliciter*, inquam, h. e. extra hypothesein *specialis* illius doni, seu facultatis iam dictæ. Tantum abest, ut ulli hominum ordini, puta *Ecclesiastico*, &c. eundem præcipiat, aut quasi legem quandam iniungat. Quin potius *omnes*, suprà dicto dono carentes, libertate sua uti, non obscurè præcipit: sicut ex tota orationis serie manifestum euadit. Ergo lex cœlibatus saltem non nititur iure diuino, &c.

3. Sumitur ex 1. Cor. 7. vbi *Apostolus* similiter cœlibatum quidem, certas ob causas, siue certo respectu, commendat: nulli tamen hominum ordini, tanquam obseruatu necessarium, præscribit. Immo generatim asserit, *ad vitandam scortationem, debere unumquemque virum propriam uxorem habere*, &c. Item, *melius esse, coniugium contrahere, quàm vri*, h. e. flammis incontinentiæ æstuarè, &c. Vide totum caput: vnde non pauca pro coniugio sacerdotum proferri possunt.

4. Sumitur ex 1. Timoth. 4. vbi *Apostolus* prohibitionem coniugii, &c. inter doctrinas *Diabolicas* recenset: Atque ita non obscurè indicat, nulli hominum ordini coniugium prohibendum esse. Neque enim valet hîc *exceptio* Papistarum, quum aiunt: se coniugium nemini prohibere, nempe quia neminem ad sacros ordines aspirare cogant, &c. Namque hoc ipso reuera coniugium, si non omnibus, at saltem aliquibus, apertè prohibent, quod vsum illius cum sacris ordinibus, seu cum functione Ecclesiasticâ, consistere non posse, tradunt: prout omnibus notum est. Ergo lex cœlibatus pro Diabolica habenda est, &c.

5. Petitur ex epist. ad Hebr. 13. vbi *Apostolus* affirmat, *Coniugium esse honestum*, *ὡς πᾶσι*, hoc est, *inter omnes*: nempe, eos omnes, qui diuinâ lege non expressè prohibentur, &c. At lex Dei nullum hominum ordinem hîc reuera excepit. Vnde consequitur, omnes hominum ordines, & proinde etiam ordinem Ecclesiasticum, liberam potestatem habere coniugii contrahendi; seruatis tamen omnibus seruandis, quæcunque extra controuersiam sunt.

6. Sumitur à perpetuâ praxi Clericorum sub Vet. Test. quippe sub quo *Sacerdotes, & Levitas* omnes (ne summo quidem Pontifice excepto, prout Leuit. 21. patet) liberum coniugii vsum habuisse constat: quamuis iidem, ob
typicam

typicam sanctitatem, & *mysticam* quandam rerum futurarum significatio-
nem, tempore sacrorum officiorum à consuetudine coniugali abstinere.
Quod & alii *privati*, siue *Laici*, eodem fine & consilio, faciebant. Vide Exo-
di 19. & reliquis locis, infra ab Aduersario citandis.

7. Ducitur à praxi ipsorum *Apostolorum*, & aliorum insignium *Episco-
porum*, qui proximis aliquot seculis, post excessum Apostolorum, florue-
runt: quos & coniugatos fuisse, & consuetudinem quoque vxorum in S.
ministerio retinuisse, perspicue constat. Vide de *Petro*, item *Iohanne*; &
Iacobo, Apostolis, tum 1. Cor. 9. tum Matthæi 8. & alibi passim, in historia
Euangelica. Vide etiam de antiquissimis *Episcopis*, nempe *Irenæo*, *Spiridio-
ne*, *Hilario*, & aliis compluribus, apud *Eusebium*, & alios Ecclesiasticæ histo-
riæ scriptores, &c.

Nam, vt *Mantuanus* verè canit, — *Non horruit illa*

Tempestate Deus thalamos, connubia, tædas, &c.

8. Ducitur ex eadem *historia Ecclesiasticâ*, præsertim verò posteriorum
temporum: vnde, videlicet, aperte constat, *legem cœlibatus*, nullo iure di-
uino, vel Apostolico, inde ab initio inuectam esse: sed progressu longi
temporis demum in Ecclesiam, variis artibus & prætextibus irrepsisse,
adeoque inuentum esse merè humanum. quod *primò* quidem *libere* ob-
seruationis fuerat; *deinde* paulatim quandam vim legis accepit: donec
tandem à Romanis Pontificibus, per meram tyrannidem, inuitis Eccle-
siasticis hoc iugum impositum fuit. Vide *Canones Apostolicos*, vulgò sic
dictos, præsertim *canones*. Vide etiam *historiam Paphnutii*, in Concilio
Niceno, pro coniugii libertate, pulchrè differentis, apud Sozomenum
lib. 1. cap. 22. Vide etiam res gestas *Augustini Monachi*, & alias complures
historias, apud alios Auctores, circa seculum octauum, & deinceps. Immo
etiam hodiernus *Græcorum*, & aliorum *Orientalium* mos, id ipsum, quod
modò diximus, verissimum esse testatur: quippe qui legem istam ne
nunc quidem recipere volunt. Ergo non à Deo, sed ab hominibus, ista lex
orta est.

9. Et postremum, ducitur à *propriis effectibus*, seu *fructibus*, huius *Pontifi-
ciæ legis*: qui, scilicet impuri & spurci quum sint, ipsum etiam Sacerdotum
cœlibatum, præsertim coactum, seu lege impositum, similiter impurum es-
se; eoque non Deum, sed potius Diabolum, Auctorem habere, non obscu-
rè demonstrant, &c. Atque huc non ineptè citari potest *Epistola illa Uldal-
rici, Episcopi Augustani*, ad *Nicolaum Papam*, de sex millium puerorum ca-
pitibus, in piscina quadam cœnobiali repertis, &c. Quam *epistolam* licet
Aduersarii fabulosam esse dicant, iam olim tamen, ante *Lutherum* natum,
reuera extitisse, & pro vera habitam fuisse, perspicue constat. Sed siue ve-
ra, siue ficta sit ista *Epistola*, certè *experientia* quotidiana hoc ipsum argu-

mentum nimis verum, nimisq; apodicticum esse, hætenus abundè comprobatur. Ergo ex malis fructibus arbor mala nobis agnoscenda est.

O B I E C T I O N E S.

Contraria Bellarmini Argumenta quibus efficere vult, cœlibatum iure diuino sacris ordinibus annexum esse, ferè hæc sunt.

1. Ducitur ex epist. ad Titum cap. 1. item ex epistola 1. ad Timoth. cap. 3. vbi inter alias *Episcopi*, siue Ecclesiæ *ministri*, conditiones, etiam *ἐνσώφεια*, siue continentia, numeratur: quæ ipsa pro speciali quadam castitate hoc loco ponitur; & proinde nihil aliud esse videtur, quàm abstinencia totalis ab vsu coniugii: quum alioqui *generalis* continentia non à *ministriis* tantum, sed à quibusvis *Christianis* exigatur; & ibidem quoque aliis vocabulis exprimitur, &c. Vnde efficitur, omnes Ecclesiæ ministros omnino in cœlibatu viuere oportere, tanquam in speciali continentia, &c.

2. Ducitur à praxi *Veteris Testamenti*: cuius *Sacerdotes*, saltem quamdiu officio sacro fungebantur, à consuetudine coniugali abstinere iuebantur: sicut Exodi 19. & 28. & alibi passim, videre est. Et nominatim etiam Luc. 1. in historia *Zachariæ*, patris *Iohannis Baptiste*, &c. Immo ne *Laicis* quidem, nisi ab vxoribus ad tempus aliquod abstinuissent, res sacras, præsertim solenniores, tractare licebat: quemadmodum in Exodo cap. 19. & in 1. Samuelis 21. apparet. At verò *Sacerdotes* N. T. diuinis officiis semper vacare oportet, & nominatim sanctissimum *Missæ* sacrificium quotidie offerre, &c. Vnde consequitur, istis ab vsu coniugii semper abstinendum esse; vt, videlicet, semper apti sint, & parati, ad res sanctissimas ritè tractandum, &c.

3. Ducitur partim ex loco 1. Cor. 7. vbi Apostolus ait, *cœlibes ea curare quæ Domini sunt*: item, *Domino indistractè adhaerere*, &c. quod coniuges non ita facere possint: partim ex ipsa quotidiana *experientia*; quippe quæ id ipsum ita se habere comprobatur; quod *Apostolus* eo in loco prolixè docet: nempe, coniugibus in vita coniugali multas subinde molestias, & curas obire, quæ cursum veræ pietatis vehementer impediunt, &c. Quum igitur *Sacerdotes*, seu verbi *ministros*, quàm expeditissimos esse oporteat, ad officia sua ritè semper administrandum; necesse est, vt alienas occupationes illas, quæ vitam conjugalem necessariò comitantur, omninò excludant: & proinde ipsum *coniugii* vsum, tanquam functioni *Ecclesiasticæ* per se contrarium, prorsus abiiciant, siue à coniugio in totum abstineant: quia nemo militans implicatur huius vitæ negotiis, &c. 2. Tim. 2.

4. Et postremum ducitur ab antiquo, & vniuersali Ecclesiæ Christianæ consensu: qui passim in *Conciliis*, & *Patrum* scriptis, abundè indicatur. Nam inde ferè ab initio Ecclesiæ Christianæ *cœlibatus* Sacerdotum, tanquàm Apostolica *Traditio*, sacris ordinibus annexus fuit: sicuti in *Concilio Ancyrano*, itè *Ni-*

seno primo, & aliis deinde sequentibus; nec non in Tertulliano, Cypriano, Epiphania, Hieronymo, & aliis deinde Patribus, passim videre licet.

RESPONSIO AD OBJECTIONES.

AD hæc igitur *Argumenta*, pro lege cœlibatus allata, paucis ita Respondemus. In *primo* fallaciam esse homonymiæ, seu falsam potius dicti Apostolici interpretationem; quantum quidem ad vocabulum *continentiæ* attingit. Est enim *duplex continentia*, siue castimonia: vna *generalis*, omnibus Christianis, sed in primis verbi ministris, seriò colenda: altera *specialis*, ad statum vniuscuiusq; accommodata, puta aut *virginalem*, aut *vidualem*, aut etiam *coniugalem*: de quarum priore, h. e. generali tantum, Apostolus in locis citatis agit, quatenus *Episcopis*, ac *Diaconis*, etiam coniugatis, eam attribuit. In *secundo*, aberrari à statu quæstionis: dum ex *typica & ceremoniali* Veteris Testamenti sanctimonia, quæ subinde etiam in ipsis *Laicis* coniugibus requirebatur, aduersus coniugium *Sacerdotum* ratiocinatio præpostera instituitur. Namq; eodem ferè consilio, ac sine Sacerdotibus, in officio sacro versantibus, vsu *vini* quoq; & *Sicera* interdicebatur: nec tamen hinc quisquam, nisi ineptè, concluderet, verbi ministris à *vino*, & *Sicera* simpliciter abstinendum esse. In *tertio*, similem elenchi ignorationem latere. Etsi enim coniugiû suas interdum habet *curas*, & *molestias*; præsertim cum talia sunt tempora, qualia illic Apostolus describit; habet tamen etiam suas commoditates, passim alibi in S. literis expressas, v. gr. Gen. 2. Psal. 127. & 128. item Prouerb. 31. &c. Immò plures & grauiores molestias habet *coactus cœlibatus*; quippe quæ conscientiam affligant; quum illæ priores carnem tantum affligant. Quare vterq; status, utpote per se adiaphorus, vniuscuiusq; libertati & propriæ conscientiæ permittendus erat, &c. In *quarto* partim principium peti, partim infirmam ex *veterum* exemplis, aut dictis, quæ non semper pro regula haberi possunt, rationemnecti. Nam præterquam, quòd *Antiquissimi Episcopi* complures, immò pleriq; *Apostoli*, in coniugio vixerunt (prout suprà de *Hilario*, & aliis, audiuius) vniuersi etiam, qui cœlibes olim fuerunt, sua sponte, absq; lege, cœlibatum initio coluerunt: donec tandem *Romani Episcopi* manifesta Tyrannis, quidquid hac in parte libuisset, in Ecclesia, præsertim *occidentali*, seu *Latina*, licèt aliis Episcopis reclamantibus, potenter effectum dedit. Vide Mornæum libr. 2. de Eucharist. cap. 9. & sequentibus: vbi hæc omnia prolixè & accuratè ex historiis repetuntur.

AD THESIN VIII. DE DIGAMIS, AD MINISTERIUM non admittendis.

AD præcedentem Controuersiam, tanquam appendicula quædam, referenda est ista quæstio de *Digamia*; nempe de *successina* illa, quâ quis

duas, vel plures vxores, prioribus antè mortuis, ordine successiuo ducit; sic videlicet, vt eodem tempore non nisi vnā habeat, &c. De hac igitur *successiua Polygamia* Bellarminus, vnā cum aliis Pontificiis, & quibusdam veteribus, hac in parte non procul à Montano recedentibus, seriò existimat, eam esse iustam & sufficientem causam *irregularitatis*, vt vocant, h.e. impedire promotionem ad sacros ordines, siue efficere, vt quis ineptus, & indignus sit, qui ministerio Ecclesiæ fungatur, &c.

Argumenta potissimum *duo* afferuntur.

1. Sumitur ex 1. Tim. 3. item ad Tit. 1. vbi *Episcopus*, itemque *Diaconus*, iubetur esse *vnus tantum vxoris maritus*, &c. Quod illi non de *presente*, sed de *præterito* tempore accipiendum esse tradunt: quasi *Apostolus* hoc iubeat, vt illi tantum ad sacras functiones admittantur, qui vel semper cœlibes manserint; vel semel tantum coniuges, siue vnus tantum vxoris, in tota vita, mariti fuerint. Atq; hanc explicationem probat ex simili loco 1. Tim. 5. vbi de Ecclesiæ *viduis*, seu *Diaconissis* agitur: de quibus inter alia hoc quoq; præscribitur, vt *fuerint vnus mariti vxores*, &c. Nam sine dubio, nulli vnquam fœminæ licuit, duos simul maritos habere, &c.

2. Ducitur à consensu, & praxi veterum *Patrum*; quorum pleriq; loca illa 1. Tim. 3. & Tit. 1. de *Monogamia* Episcopi, & *Diaconi*, &c. eodem modo, quo Pontificii, iam olim intellexerunt: Et reipsa *Digamos*, licet successiuè tales essent, à sacris Ecclesiæ functionibus excluderunt. Vide *Tertullianum* in lib. de *Monogamia*; Item *Epiphanium* hæresi 59. & passim *Dd.* alios. Immo vide integra *Concilia* antiqua, in quibus id ipsum ita definitum fuisse constat: v.gr. *Nicenum* I. *Ancyranum*, *Arelatense*, *Neocæsariense*, & alia plura.

RESPONSIO.

V Erum hic *Nostri* planè dissentiunt, tum à *Pontificiis*, tum à plerisque *veteribus*: contraq; statuunt, loca illa, contra *Digamiam* Episcopi, &c. citata, non de *successiua* eiusmodi polygamia intelligi debere, quā quis, mortuā priore vxore (aut alioqui legitimè repudiata, puta propter adulterium, &c.) aliam superinducit: sed de illa *simultanea* (vt quidam barbarè, sed tamen significanter eam vocant) h.e. de illa potius *digamia*, seu *polygamia*, intelligi oportere, quā quis plures *simul* vxores habet; aut saltem vnā temerè repudiata (quod illo tempore nimis vsitatum erat, ex licentia *legis Mosaicæ*, de qua vide *Matth.* 5. & 19.) nouam postea ducit, &c. Quo posteriore sensu etiam locus ille ex 1. Tim. 5. de *viduarum monogamia*, &c. omninò accipiendus esse videtur. Nam alioqui perspicuè constat, Apostolum Paulum, tum ad *Rom.* 7. v. 1. & d. tum in 1. *Cor.* 7. sub finem, omnibus omnino Christianis, tam *Ecclesiasticis*, quā *Laicis*, liberam potestatem facere ad nouum coniugium aspirandi, si fortè prius coniugium, aut per mortem, aut per legitimum diuortium,

rium, velut ab ipso Deo, dissolutum sit. Ita vt *Patrum* hac in parte hallucinatio, haud-dubiè ex nimia cœlibatus admiratione, & vulgi quodam errore prognata, aduersus veritatem præscribere nullo iure possit. Vide amplius hac de re Annotationes Erasmi, & Beza ad loca superius citata. Vide etiam Mornæum lib. 2. de Eucharist. cap. 10.

*AD THESIN IX. & X. DE IMMUNITATE, SIVE
exemptione Clericorum quoad personas simul & bona.*

E Vangelici faciliè concedunt, Clericos, seu verbi *ministros*, in causis *merè Ecclesiasticis*, à iudiciis secularibus optima ratione exemptos esse: quum istæ causæ ad iudices forenses reuera non pertineant; sed tantum ex Dei verbo, & canonibus Ecclesiasticis, verumtamen in Dei verbo fundatis, atq; inde deriuatis, & quidem coram *Synodis*, & *Presbyteriis*, ordinariè disceptandæ sint. In causis autem *merè politicis* (siue purè ciuilibus, siue criminalibus) præcisè negant, Ecclesiasticos à communi ciuium iudicio, seu politico foro eximendos esse, propter rationes statim plenius explicandas. Denique *bona*, seu *facultates* eorundem non nisi ex speciali *Magistratus* indulgentia, seu benigno ac liberali priuilegio, à tributis, aliisque Reipub. oneribus (h. e. humano & positiuo tantum, non etiam diuino, aut naturali iure) præsertim sub N. T. statu, post legem Moïsi abrogatam, immunia, seu libera esse contendunt.

Argumenta hæc ferè afferunt, pro vtraq; posteriore parte:

1. Sumitur ex iis Scripturæ locis, quibus *omnes Christiani*, absq; vlllo discrimine, seculari potestati subiiciuntur; eiq; non tantum honorem exhibere, sed & tributa soluere, &c. disertè iubentur. Vide ad Rom. 13. vbi *Chrysostomus* nominatim annotat, sub verbis illis: *Omnis anima subiecta esto*, &c. etiam *Monachos*, & *Clericos* comprehendere, &c. Vide etiam in 1. Petri 2. & alibi passim. Neque hîc valet effugium *Bellarmini*, dum excipit, ista præcepta planè generalia esse, & de quouis *Magistratu* legitimo, etiam *Ecclesiastico*, accipi debere: *Reges* autem, ac *principes*, non esse legitimos *Clericorum* Magistratus, quippe illorum oues & filios, &c. Nam præterquàm, quòd *Reges*, eorumque *præfecti*, hoc est, Magistratus seculares, disertè in *alio* loco nominantur; etiam sic iidem Magistratus in *altero* describuntur, vt non nisi *politici* *Magistratus* intelligi possint. Et licet isti in *spiritualibus* meritò subiecti sint ordini Ecclesiastico; hic tamen illis vicissim in *temporalibus* subiectus esse debet: quum mutua ista subiectio, pro diuersitate officiorum, faciliè conciliari possit, vti per se notum est. Ergo immunitas ista nullo iure diuino nititur.

2. Ducitur ab *exemplis* Sanctorum, in V. & N. Test. & nominatim ipsius *Christi*, & *Apostolorum*, &c. Nam certè *Sacerdotes* in V. T. etsi quandam ordinariam immunitatem ex Mosaica lege habuerunt; quoad iudicia tamen, &

id genus alia, summis Magistratibus subiecti fuerunt: sicut ex historiis Regum, præsertim *Davidis*, *Salomonis*, *Ezechiae*, *Iosæ*, &c. apparet. Vide 1. Reg. 1. & 2. & seqq. Et ipse *Christus*, non modò *Cæsari dari iussit, quæ Cæsaris sunt*, Matth. 22. sed & *tributum pro se, proq; Apostolo Petro persoluit*, Matth. 17. Et *Apostolus Paulus*, ad iudicium *Cæsaris ultro pronocavit*, Actor. 25. &c. Et proinde saltem illius subditum se esse agnouit. Quare etiam nunc idem de Clericis statuendum est.

3. Ducitur à naturali æquitate; quam neq; *lex Evangelica*, neq; *ordo Clericalis* abolere potest. Hæc autem omnino postulat, ut qui ius ciuitatis alicuius habere cupiunt, etiam communibus ciuium legibus obtemperent; ac proinde communia quoq; iudicia ne defugiant. Item, ne prorsus à publicis oneribus immunes sint, qui ab ipsa tota Repub. proteguntur; & quorum facultates interdum aliorum priuatorum facultatibus longè maiores esse solent, &c. Deniq; hæc æquitas in primis requirit, ne quisquam inuitus suo iure priuetur. Id quod omninò fieret, si omnimoda Clericorum exemptio, etiam cum Reipub. detrimento, aduersus politicum magistratum vrgeretur; & eadem aliunde, quàm ex humanis constitutionibus, h. e. spontaneis Principum concessionibus, siue indultis, peteretur, h. e. fucò quodam diuinæ Institutionis tegeretur. Ergo immunitas illa Papistica prorsus iniqua est.

4. Petitur à testimoniis *Patrum*, qui passim in Commentariis suis, præsertim ad loca superius citata, Matth. 17. & 22. Rom. 13. & 1. Petri 2. &c. thesin nostram apertè tuentur; & præterea palàm testantur, se neq; iudiciis, neque oneribus secularibus aliter, quàm piâ Principum concessione, exemptos esse, qui alioqui lege diuinâ hîc parere teneantur: eoq; se iudiciis secularibus, quantum ad causas politicas, præsertim criminales attinet, ultro subiicere; nec vel tributa pendere, vel alia Reipub. onera sustinere, vnquam recusasse. Vide inter alios *Theodoretum* lib. 4. histor. Ecclesiast. cap. 7. Item *Ambrosium* in tractatu de tradendis Basilicis, &c. Deniq; *Chrysostomum* in locum Rom. 13. & alibi passim. Vide etiam Constitutiones Imperatorias, in Nouella 79. & 123. & passim alibi: quibus olim Clerici ultro paruerunt. Vbi tametsi Clericis, quoad personas, in causis merè ciuilibus, aliquid indulgetur; tamen in criminalibus ad secularem Iudicem remittuntur; nec simpliciter ipsi, aut eorum bona, à iugo politico, sed cum certâ limitatione, idq; ex piâ Principum liberalitate, eximuntur. Ergo idem nunc valere debet.

5. & postremum ducitur à seriè *historiæ Ecclesiasticæ*, quæ perspicuè docet, vniuersam Clericorum exemptionem, qualis nunc est, tantum humano iure niti, h. e. à piis Regibus, ac Principibus, bono quodam zelo, propter honorem S. ministerio habendum, & alias quasdam rationes, non omninò contemnendas, olim introductam esse; & progressu temporis magis ac magis amplificatam: donec tandem ipsi *Episcopi*, ac præsertim *Romani Pontifices*, opibus

opibus ferè immensis iam adaucti, exemptionem hanc, tanquam diuino iure nitentem, etiam inuitis Magistratibus extorquere, & deniq; armis ac summa vi defendere cœperunt. Vide *Eusebium*, *Theodoretum*, &c. in hist. Eccles. præsertim in libris de vita Constantini, & sequentium Imperatorum: Item *Albertum Granxi*, & alios similes Scriptores, de vita *Caroli Magni*, nec non *Ludouici Pii*, & sequentium aliquot Regum, &c. Vide etiam luculentum tractatum *Marsilii Patavini*, pro iure Imperatoris aduersus Pontificem. Denique vide recentia scripta *Theologorum Venetorum* contra Pontificem *Paulum V.* & huius parastatas *Card. Baronium*, & *Bellarminum*, &c.

O B I E C T I O N E S.

Contraria Bellarmini argumenta, quibus exemptionem Clericorum omnimodam, quoad personas simul & facultates, & quidem tanquam iure diuino, & naturali nitentem, asserere conatur, hæc præcipua sunt.

1. Ducitur ab *uniuersali consuetudine*, seu *praxi* omnium ferè gentium; apud quas eiusmodi Sacerdotum immunitas, instar perpetuæ legis, hucusq; recepta fuisse videtur. Nam apud *Indæos*, inquit, apertissimè constat, Sacerdotes & Leuitas, quoad personas simul & facultates, à iugo seculari exemptos fuisse: prout videre est *Exod. 30. Num. 1. & 3. Esdræ 7.* & alibi. De Sacerdotibus *Agyptiorum* simile quiddam narratur *Genes. 47.* De *Ethnicorum* Sacerdotibus idem videre licet apud *Aristotelem*, lib. 2. *Oeconomicorū*: Item apud *Cæsarem*, lib. 6. de bello Gallico: Et apud *Plutarchum*, in vita *Camilli*. Denique de *Christianorum* veterum praxi videre licet apud *Eusebium*, lib. 10. *historiæ Eccles. cap. 7.* ubi de *Constantino Magno*, Clericos ab oneribus civilibus eximente, differit. Item apud *Iustinianum ipsum*, in *Codice de sacrosanctis Ecclesiis*, in lege *Sancimus*, &c. Ergo lex ista videtur hominibus per naturam quasi innata, seu diuinitus ipsorum animis inscripta esse: & consequenter, immunitas clericorum iure diuino naturali nititur.

2. Sumitur à legitima *subordinatione* duplicis potestatis, seu iurisdictionis, nempe *Ecclesiasticæ*, & *Politice*: quarum illa huic præesse, hæc vicissim illi subesse debet; Idq; diuino & naturali iure: quum illa circa *animā*, & res spirituales; hæc autem circa *corpus*, & res externas tantum versetur. Vnde efficitur, eos, quib. spiritualis iurisdictionis competit, ab omni secularium iugo necessario eximendos esse: quia secus ordo Naturæ inuerteretur, si superior inferiori subiiceretur. Ergo Clerici seculari magistratui, tanquam inferiori, subiecti esse non possunt.

3. Petitur à propria *functione*, siue *Sacro officio Sacerdotum*: qui, nimirum, Patres spirituales, ac Pastores sunt omnium Laicorum; & proinde etiam Regum, & Principum Christianorū. Atqui absurdū foret, Patres à filiis, item Pastores ab ouibus iudicari, aut corrigi, aut puniri, &c. Ergo necesse est, Sacerdotes omni secularium iugo exemptos esse.

4. Ab eadem Sacerdotum *dignitate* sumitur, quatenus illi, tanquam fors, siue hæreditas, ac peculium Domini considerantur; ut qui propterea Clerici dicantur, quia velut à toto populo secreti, Deoq; consecrati sint. At quæ Deo consecrantur, nullius hominis dominio amplius subiecta sunt. Ergo seculares Principes nullum ius habere videntur in Ecclesiasticos, utpote personas sacras, & Deo peculiariter oblatas, siue in peculium additas, &c.

5. Sumitur ex loco Matth. 17. vbi Christus tributum daturus, inter alia inquit: *Filios regni immunes esse*, &c. Porro hîc, secundum *Anagogicum* sensum, *fili regni* potissimum Clericos designant; ut qui propriè ad familiam Christi pertineant, & singulari ratione ipsius fratres, ac domestici rectè appellentur. Ergo Clerici à tributis, itemq; iudiciis secularibus, omnino ac necessariò immunes sunt.

6. Ducitur ex aliquot *Conciliorum* decretis, item *Imperatorum* legibus, adeoque totius orbis Christiani consensu; quibus, scilicet, omnibus approbantibus iam pridem ista Clericorum immunitas introducta, & confirmata fuit, &c. Ex *Conciliis* autem hîc citantur *Tridentinum*, sess. 25. can. 20. Item *Coloniense* part. 9. cap. 20. & *Lateranense* sub Leone X. in sess. 9. Denique alia quædam paulò antiquiora, ex *Gratiani decreto*, distinct. 96. &c. Leges autem *Imperatorum* iam antè citatæ fuerunt, &c. Ergo, &c.

7. & postremum sumitur à *prodigiis*, seu *miraculis*; quibus, scilicet, ipse Deus ante hac sæpius ostendit, eorum instituta, tanquam impia, sibi displicere, qui Clericorum immunitatem tollere, vel imminuere conati sunt: sicut istorum exempla quædam ex *Tilemanno Bredenbachio*, lib. 5. sacrarum collationum, Aduersarius affert, &c. Ergo omnimoda Clericorum immunitas iure diuino nritur.

RESPONSIO AD OBIECTIONES.

AD hæc Aduersarii Argumenta respondemus hoc modo. Ad primum *Praxin* illam neq; prorsus vniuersalem, neq; perpetuam esse: quum exempla diuersa, tum ex sacris, tum ex profanis historiis, & quidem iis ipsis, quæ hîc à Bellarm. citatæ sunt, afferri possint; maximè si de iudiciis, & subiectione Personarum agatur. Adde, quod Genes. 47. non tam de Sacerdotibus, quàm de Regibus præfectis, siue Principibus Egypti agitur; quippe qui alibi quoque *Cohanim* appellari soleant. Ad secundum: *Subordinationem* hanc esse *mutuam*, seu *reciprocam*; & quidem accipiendam pro conditione rerum, utriq; iurisdictioni subiectarum, &c. Non enim minus Reges ac Principes, in temporalibus Reipub. Patres, immò Pastores, & sunt, & appellari possunt, quàm Sacerdotes, siue Episcopi, in spiritualibus. Vide Psal. 78. & 89. &c. Quare ut illi his in negotiis conscientiæ; ita vicissim hi illis, in rebus huius seculi, parere atq; subiecti esse, & possunt, & debent. Ad tertium, & quartum simul: *Digni-*

tatem hanc Clericorum cum subiectione seculari minimè pugnare: tum, quia nihil vetat, eum *in temporalibus* esse iudicem tuum, quem *in spiritualibus* ipse iudicare soleas: tum, quia omnes Christiani suo modo *sacri*, siue Deo *consecrati*, atq; addicti sunt: nec per hoc tamen à iugo seculari eximuntur. Vide 1. Pet. 2. Apoc 3. &c. Ad *quintum*: Sensus hunc *anagogicum* non magis ad *Ecclesiasticos*, quam ad reliquos *Christianos*, pertinere: vt qui omnes filii Dei, & Christi fratres, regniq; cœlestis hæredes, in Scripturis appellentur, &c. Ioh. 1. & 8. & 10 Rom. 8. &c. Ad *sextum*: nimis infirmum argumentum esse, quod *domesticis* testibus innititur: vt quidem hæc *concilia*, quæ & valde recentia sunt, hoc loco testimonium in propria causa perhibent. Præterquam quòd fieri potest, vt homines etiam pii ex errore, & simplicitate, modum in his talibus excedant. Ad *septimum*: Omnium hoc ineptissimum esse. Nam præterquam, quòd ista *prodigia* fabulosa esse possunt; etiam fieri potest, vt hanc causam nullo modo attingant; sed de sacrilegiis, ac templorum spoliationibus, aliisque id genus criminibus, tantum agant: in quorum auctores & fautores seuera Dei iudicia sæpius extitisse scimus. Ita vt nihil hinc concludi possit. In *summa*: Nos immunitatem *Clericorum*, tum quoad personas, tum quoad facultates, per se quidem minimè damnamus: si modò intra limites suos consistat, nec Principibus suam potestatem, à Deo acceptam, per vim aut fraudem eripiat; neque etiam de necessitate, siue essentia sacri ministerii esse credatur: & deniq; si casus peculiare semper excipiantur, in quibus pii Principes interdum id, quod iure dederunt, iure etiam reuocare possunt, &c. Hanc enim multiplicem cautionē, seu moderationem, omninò iustam ac necessariam hinc esse putamus: quàm etiam multi ex ipsis *Pontificiis* hæctenus approbarunt: inter quos nominatim à Bellarmino, sed frustra tamen, & perstringuntur, & oppugnantur, duo doctissimi viri, *Couarruias*, & *Iohannes Medina*: qui, quantum ad summam rei attinet, sententiam Evangelicorum satis accuratè defenderunt. Et tantum de Clericis.

PARS II. DE SECVNDO MEMBRORVM GENERE:

h.e. De Monachis, eorumq; votis, &c.

AD THESIN I. & II. DE ESSENTIA, ET ORIGINE *Monachatus.*

E Vangelici, licèt ipsum solitarium viuendi modum, *h.e.* *Monasticam*, in genere acceptam, simpliciter & per se non damnant; immò etiam fateantur, eos, qui olim *Monachi* appellabantur, licèt aliquo modo superstiores essent, veros tamen Christianos, adeoq; nonnullos istorum viros

sanctos fuisse; ac proinde neque de nominibus, seu varia notatione, neque de qualicunq; definitione huius vitæ, generatim acceptæ, admodum laborent: optima tamen ratione *hodiernum Monachatum*, h. e. qualis iam diu in Papatu fuit, pro corruptissimo statu habendum esse existimant; in quo nemo Christianus iam saluâ conscientia permanere possit. Itaq; hunc ipsum præsentē *Monachatum* ne quidem illi antiquiori, qui *tertio*, & *quarto*, post Christum seculo vsitatus fuit, vlllo modo iam similē, vel parem esse contendunt: tantum abest, vt nostræ ætatis *Monachos*, cum sanctissimis *Patriarchis*, aut *Prophetis*, & *Apostolis*, vlllo iure comparari posse concedant. Nam præter alia multa, de quibus in sequentibus explicatiùs agemus, hoc vnum ad diuersitatem, immò contrarietatem, inter hos & illos ostendendam, sufficere potest, quòd nemo illorum, vel vnum aliquod ex *tribus essentialibus Monachorum votis*, nedum omnia simul, aut nuncupasse, aut seruasse legitur. Itaque verus Controuersia status hîc sedulò notandus est: An, videlicet, *hodiernus iste*, seu *Papisticus Monachatus* sit status perfect⁹ ac salutaris, hoc est, omninò sanctus, & Deo per se gratus, & quidem iam olim à sanctissimis viris obseruatus; nec ne sit. Nam quidquid extra hanc thesin affertur, alienum omninò censi debet: sicut ex sequentibus ampliùs innotescet.

Porro ad *originem* hodiernæ Monastices quod attinet, *negat Bellarminus*, eam vel casu fortuito, vel errore, aut superstitione aliqua, olim cœpisse, vel etiam circa quartum demum Ecclesiæ seculum exortam esse: prout Evangelici passim asserunt. Contrà verò *affirmat*, hanc vitam iam inde ferè ab initio Mundi perpetuò in Dei populo vsitatam, & à viris sanctissimis studiosè cultam fuisse. Qua occasione docet, *Monachos* nostros iam olim in V. T. adumbratos fuisse: puta in persona *Enos*, Genes. 4. sub finem: In *Nazaraïs*, Num. 6. per totum; in *Elia*, & *Eliseo* 2. Reg. 1. & sequentibus, in *Rechabitis* Ierem. 35. in *Iohanne Baptista* Matth. 3. Marci 1. & alibi: deniq; in *ipsis Apostolis* Actor. 4. vbi inter alia dicitur, quòd Apostoli omnia communia habuerint, &c. Immò non dubitat Aduersarius affirmare, Nostri temporis *Monachos* à sanctissimis hisce viris, quantum ad ipsum essentielle vitæ genus attinet, re ipsa nihil differre. Atq; hac occasione mendacia, & calumnias Evangelicorum (vt ipse vocat) aduersus Nostri temporis *Monachatum* directas, refutare instituit: eademque operâ difficultates quasdam, seu difficiliores quæstiones, à suis agitas, explicare studet: Nempe, quatenus, & quomodo Monachorum opera sint meritoria; & quatenus aliis communicari possint; item quo sensu hæc professio interdum cum baptismo conferatur; & quomodo vim peccata delendi habere dicatur; Denique quo respectu Consilia Evangelica (de quibus infra) ipsis præceptis anteferantur, &c. Atq; ita hanc thesin fortiter à se defensam esse putat, h. e. diuinam *Monachatus* originem pulchrè assertam esse.

RESPON-

RESPONSIO.

Sed reuera nihil hic præter inania verba protulit. Nam neque *hodiernum Monachatum* verè definiuit: dum statum perfectionis appellauit, siue statum hominum, ad perfectionem Christianam per essentialia vota tendentium, &c. Neque *veram eius originem* hîc assignauit; sed falsam potius pro vera substituit. Quid enim nostri Monachi cum sanctissimis illis viris, suprà nominatis, reuera commune habent? quum neque de illorum *essentialibus votis* quidquam in S. Scriptura legatur: neque ipsi de suis apud Deum meritis, & quidem supererogatoriis meritis, vnquam gloriati sint, &c. Est autem aperta principii petitio, & inanis quædam iactatio, quod ex qualicumque externa, seu *viçtus*, seu *vestitus* similitudine, quæ inter vtrosq; fortassè reperiri potest, ipsa essentialis Monachatus identitas, ab Aduersario nostro concluditur: sicut ex sequentibus apertius constabit. Vbi etiam loca pleraque hîc prorsus impertinenter citata, commodius explicabuntur. Porro *vera* moderni Monachatus origo, si modò historiis fides habenda est, non admodum antiqua videtur. Etsi enim iam olim circa *secundum & tertium seculum*, sub crudelissimis illis Ethnicorum persecutionibus, aduersus Christianos institutis, nonnulli viri boni, necessitate extremâ coacti, passim in desertis latitare, aut alioqui sedibus incertis vagari, item res suas diuendere, aut donare, & vitam solitariam simul ac cœlibem agere cœperunt: nondum tamen opinio illa de *operibus supererogationis*, neque doctrina de *singulari votorum merito*, &c. h. e. fundamenta ipsa hodierni Monachatus, recepta erant. Verum hæc postea demum, circa *sextum seculum*, sub quo magna certe, in *occidente* simul & *oriente*, Religionis mutatio facta est, à superstitionis hominibus inuenta; & deinceps magis ac magis, per occasiones varias, aucta & confirmata fuerunt. Denique certum est, *præcipuos* quosque Monachorum *ordines* admodum esse recentes, h. e. intra *quingentos* proximè elapsos annos in Ecclesiam demum inuectos esse. Qua de re vide prolixius, si placet, *Centurias Magdeburgenses*, inde à seculo tertio, & deinceps. Immo Scriptores ipsi Pontificii, vt *Platina* in vitis Pontificum, *Volaterranus* in Anthropologia, *Polydorus Virgilius* in lib. de inuentoribus rerum, & alii non pauci, disertè hoc ipsum fatentur: dum origines singulorum *ordinum* curiosè recensent; & qua occasione, quibus Auctoribus, ac promotoribus, quo denique loco, & tempore, paulatim superstitionis Monachorum Religiones inereuerint, non obscure narrant. Atque hæc de origine & progressu nostri monachatus sufficiant.

AD THESIN III. DE CONSILIIS EVANGELICIS, SEP
*operibus supererogationis: quæ fundamentum monacha-
 tus esse dicuntur.*

Nos Evangelici nulla omninò hominum *merita*, verè & propriè dicta &c. coram Deo agnoscimus: Et nominatim *merita supererogationis*, (quæ rectius haud dubie *superarrogantia* dici possent) tanquam gratiæ diuinæ, in Christo nobis exhibitæ, prorsus inimica, constanter repudiamus. Interim facillè concedimus, in S. Scripturis aliqua eiusmodi *Consilia* nobis interdum proponi, quæ non immeritò à *præceptis*, necessariò obseruandis, distinguantur. Verum obseruationem illorum *Consiliorum*, quatenus in genere, sine specialibus circumstantiis accipiuntur, per se prorsus *adiaphoram* esse, nec vllò modo gratiam Dei, aut salutem æternam promereri posse, concedimus. Denique eadem hæc *Consilia*, nonnunquam generalem illam naturam deponere, & contrà in *præcepta* commutari, affirmamus: nempe, ob speciales quasdam causas, ac circumstantias, quæ opus aliquod, alioquin per se liberum, ac suâ naturâ indifferens, aliquando necessarium efficere possunt. *In summa*: nulla eiusmodi *Consilia* Nostri agnoscunt, quæ hodiernam vitam Monasticam, aut aliam quamcunque similem *ἐβελόγησκειν*, coram Deo verè ac dignè meritoriam efficere possint: tantum abest, vt maiorem etiam promerendi vim istis operibus, per se arbitrariis, quàm aliis, à Deo ipso imperatis, adscribendam esse concedant.

Argumenta Nostrorum hæc præcipua sunt.

1. Sumitur ex celebri illo loco Luc. 17. vbi Christus inter alia iubet, vt, *quum omnia fecerimus, quæ facere iussi sumus*, h. e. quæcunque ad Dei gloriam, & hominum salutem (hæc enim omnia dilectio Dei, & proximi requirit) fieri à nobis possunt, *seruos inuitiles nos esse agnoscamus*: quippe *qui ea fecerimus, quæ facere debuimus*. Atqui neque *seruus* libi ipsi, sed tantum Domino suo, acquirere potest. Neque *indebitum* quicquam is facere potest, qui omnia ad honorem Domini sui facere tenetur. Nec denique *meritum*, propriè dictum, ibi reperiri potest, vbi debitio regnat, & quidem tam multiplex debitio, qualem nos apud Deum semper agnoscere debemus. Ergo nulla sunt *merita supererogationis*.

2. Sumitur ex loco Matth. 22. vbi iubemur, *Deum ex toto corde, totoque animo, & omnibus viribus, diligere; & proximum nostrum, sicut nos ipsos*. Vnde efficitur, quidquid vel ad Dei gloriam, vel ad proximi utilitatem, aut salutem facere possamus, id facere nos teneri: & proinde nullum verè bonum

aut opus reliquum manere, quod non sub aliquo Dei mandato reuera comprehendatur. Quid enim tandem excipi potest, quod non verè contineatur sub hac gemina charitate? præsertim prout in N. T. utraque plenius explicata est? Ergo, si omnia pietatis officia ad hæc duo summa capita reuocanda sunt, quæ satis constat esse iuris præceptiui: nulla certè restabunt opera bona, prorsus indebita; quibus excellentius etiam meritum, quàm aliis, adscribi possit.

3. Sumitur ex loco ad Philip. 4. ubi *id omne procurare, seu facere iubemur*, quidquid *iustum, honestum, sanctum*, aut *laude dignum est*, siue *quidquid ullo modo cum virtute Christiana coniunctum est*, &c. Ergo nihil excogitari potest, quod quidem verè bonum, Deoque gratum sit, quod non facere teneamur: si modò propter speciales causas, & circumstantias, id facere queamus. Neque enim Apostolus hoc loco tantum *consulat*; sed verè & seriò *precipit*: sicut ex ipso contextu satis apparet. Ex quo sequitur, nullum dari opus verè bonum, quod non aliquo modo Christianis à Deo præceptum sit.

4. Sumitur ex iis Scripturæ locis, in quibus *omnia nostra Deo & Christo*, & propter hunc etiam proximo deberi asseritur: idque partim iure *creationis*, partim iure *redemptionis*, &c. Vide in 1. Cor. 6. ubi Deum *glorificare iubemur, tum in anima, tum in corpore nostro*; quippe quæ Dei propria sint. Vide etiam Luc. 1. & ad Tir. 2. & 1. Petri 2. & passim alibi: ubi de *Redemptione nostri* agitur, per Christum idcirco facta, ut Deo nos perpetuo gratos præstemus, &c. Unde consequitur, omnes tum animi, tum corporis nostri vires, ad cultum Dei siue mediatum, siue immediatum, necessariò impendendas esse: & proinde, nihil boni, à nobis proficisci posse, quod non summo iure Deo & Christo, &c. debeatur. Ex quo efficitur, nulla esse opera verè bona, quæ Deo supererogare possimus.

5. Ducitur ex iis Scripturæ locis, in quibus iubemur ipsum Christum strenuò imitari, *tanquam exemplar perfectissimum*, à Deo nobis propositum. Vide Ephel. 4. & 5. item 1. Petri 2. & 3. item 1. Iohan. 2. & 3. &c. immò in quibus iubemur esse perfecti, & quidem ita, uti Pater noster celestis est perfectus. Vide Matth. 5. in fine. Vide etiam Iohan. 13. & in 1. Iohan. 3. ubi iubemur ita nos inuicem diligere, uti Christus nos dilexit: ita scilicet, ut mortem quoque pro aliis obeamus, &c. Ex quo patet, Christianorum esse, omnia summa facere, hoc est, ad summam perfectionem contendere: & proinde, nihil reliquum manere, quod non ad Dei gloriam, & proximi salutem, facere teneamur, dummodo id facere possimus. Ergo nulla sunt opera supererogationis coram Deo.

6. Sumitur ex iis Scripturæ locis, vbi *speciatim* ea ipsa, quæ Aduerlarij pro *consiliis* habent, tanquam *vera præcepta*, nobis à Spiritu S. inculcantur. Vide Matth. 5. de *hostibus etiam diligendis*, & *iniuriis omnibus tolerandis*, &c. Et cap. 10. de *omnibus & rebus*, & *personis*, licet *alioqui charissimis propter Christum deferendis*, &c. Vide & Luc. 14. sub finem, vbi *Christus negat, eos esse discipulos suos, qui non ex animo renunciant omnibus quæ habent*, &c. Vt hinc obiter intelligas, illa Christi verba Matth. 19. de *facultatibus omnibus vendendis*, &c. etiam præceptum quoddam, tum generale, tum speciale, continere: de quo infra plenius. Huc etiam pertinent ea loca: in quibus *omnes Christiani*, non modò *facultatibus suis*, sed & *sibiipsis*, h. e. suæ ipsorum vitæ, immò & voluntati, propter Christum, renunciare iubentur: adeò que animas suas, item, parentes, fratres, & quidquid in hoc Mundo charissimum est, propter eundem Christum *odisse*. Vide Matth. 10. & 16. Ioh. 12. & alibi passim. Vnde efficitur, nullum *consilium* eiusmodi, qualia Pontificii intelligunt, locum in Christianâ perfectione relinqui: quum nulla tanta sit *perfectio moralis*, seu *spiritualis*, quæ non omnibus Christianis imperata sit: sicut ex locis ipsis supra dictis abundè perspicuum est.

7. Et postremum sumitur ex 1. Cor. 9. vnde videlicet, ipsi Pontificii potissimum *opera supererogationis* elicere solent. Nam *Apostolus* illic inter alia disertè fatetur, se propter speciales quasdam causas, non modò *voluisse*, sed & *debuisse*, gratis Euangelium in Achaia prædicare: quod alioqui, sine illis causis, item apud quosuis alios, facere non tenebatur. Immò dum *mercedis* à Christo promissæ ibidem meminit, non *singularem* aliquam; sed *ordinariam* illam mercedem, quæ omnibus fidei operariis promissa est, haud dubiè intelligit: sicut tum ex opposita *pœnæ* denunciatione, nisi hoc fecerit; tum maximè ex similibus exemplis cursorum, &c. de quibus agit in fine eiusdem capituli, abundè percipi potest. Vnde colligitur, ea quoque opera interdum fieri *necessaria*, quæ alioqui per se *adiaphora* sunt: Et propter speciales quasdam rationes, siue incidentes occasiones, ea nobis aliquando *speciatim præcipi*, quæ aliàs, in genere accepta, tanquam *adiaphora* hominibus tantum *consulantur*. Et per consequens, nulla esse *supererogationis* opera, quæ quidem verè bona, immò præ aliis coram Deo meritoria sint. Vide plura, de hoc argumento, in Commentariis *Petri Martyris* ad cap. 9. prioris ad Corinth. Vbi hæc quæstio doctè & copiosè tractatur.

OBJECTIONES, PRO OPERIBVS SV-
pererogationis.

CÆterum Bellarminus pro his *Consiliis*, siue operibus *Supererogationis*, multa in medium affert. Et primò quidem ea definit, quod sint opera Christianæ perfectionis, non quidem omnibus Christianis imperata, sed
tamen

tamen à Christo demonstrata; & iis omnibus, qui ad perfectionem adspiciant, amicè consulta, &c. Hæc igitur, *quatuor* modis, à præceptis, siue operibus ad salutem necessariis, differre docet: *primò*, ex parte *materiæ*: quæ in Consiliis difficilior, & longè perfectior sit, quàm in præceptis. *Deinde*, ex parte subiecti recipientis, quod in Consiliis speciale ac definitum, in præceptis autem vniuersale, atque indefinitum sit. *Tertiò*, ex parte *formæ*, siue observationes: quæ in Consiliis arbitraria; in præceptis autem necessaria sit. *Denique*, ex parte *finis*, itemque *effectus*, qui in Consiliis longe excellentior sit, quàm in præceptis: quum illic maius præmium, hîc autem minus spectetur. Talia igitur *Consilia*, verè à *Præceptis* Euangelicis distincta, nobis ab ipso Deo proponi; & quidem sub spe amplioris mercedis, seu præmii, si illa seruauerimus: partim ex *Scripturis*, partim ex *Patribus*, partim denique ex *naturali ratione* probare nititur: de quibus omnibus ordine videndum est.

Ex Scripturis affert hæc sequentia Testimonia.

1. Ex Esaia 56. *Ne dicat Eunuchus, ego sum lignum aridum*, &c. Hîc enim de *Eunuchis voluntariis*, non autem *ita natis*, aut *vi factis*, agi videtur: quibus tamen ampliore quandam mercedem, quàm aliis piis, ipse Deus ibidem promittit: quippe qui elegerint ea, quæ Deo in primis placent, &c. Simile quiddam de iisdem *Eunuchis Sapientiæ*, narrari videtur, &c. Qui locus propterea cum hoc primo coniungi potest. Ergo, &c.

2. Est Matth. 19. vbi de triplicibus *Eunuchis* agitur: & *nominatim ii laudantur*, qui se ipsos propter regnum cælorum castrant, h. e. qui sua sponte perpetuam castitatem vouent, id quæ ad regnum Dei facilius promerendum. Id quod iis omnibus faciendum esse Christus ipse suadet, qui sermonem hunc capere possunt. Ibidem quoque consulit Christus *Adolescenti cuidam*, vt omnia sua vendat, in usum pauperum: eique hoc nomine thesaurum in calo promittit, &c. quum tamen non omnes Christiani, nisi per votum huc sese adstrinxerint, idem facere teneantur. Ergo dantur opera supererogationis.

3. Est in 1. ad Cor. 7. vbi *Apostolus* suadet, vt cœlibatum Coniugio præferamus: non modò propter temporales aliquas commoditates; sed etiam propter regnum cælorum, &c. Sic enim futurum promittit, vt *beatiores* esse possimus, h. e. beatitudinem æternam facilius promereri, &c.

4. Est in 1. Cor. 9. vbi idem *Apostolus* gloriatur de suis operibus supererogationis: quod, scilicet, *Euangelium gratis prædicauerit*, &c. quodque eo nomine singulare præmium præ aliis sit promeritus: quum alioqui facere id non teneretur, &c. Ergo sunt opera supererogationis.

5. Est Apoc. 14. vbi de nono cantico illorum agitur, qui *virgines* semper fuisse dicuntur, neque vnquam cum mulieribus sese inquinasse: qui etiam propterea peculiare hoc canticum, tanquam signum cuiusdam singularis præmii, seu diuinæ prærogatiuæ, cecinisse dicuntur, &c. Ergo dantur merita supererogationis.

6. Et postremum, sumitur ab *exemplis* Apostolorum, & primitivæ Ecclesiæ: de quibus Actor. 2. & 4. videre est, ubi illi possessiones suas vendidisse, & pretium earum pauperibus dedisse dicuntur, &c. quod tamen facere nullâ lege iuebantur. Id verò non tam facillè fecissent, nisi Christum ita consuluisse, atque ipsum opus coram Deo valde meritum esse, credidissent. Simile quiddam Actor. 21. de *quatuor filiabus Philippi Evangelistæ* narratur: quæ virgines idcirco permansisse videntur, ut maius præmium à Deo promereri possent. Ergo vera sunt merita supererogationis.

Atque hæc ferè præcipua sunt, quæ ex Scripturis afferri solent pro meritis supererogationis.

7. Cæterum ex Patribus nonnulla quoque testimonia Bellarminus huc congeffit nempe ex *Origene, Tertulliano, Eusebio, Basilio, &* quibusdam aliis: qui *opera supererogationis* agnouisse videntur; dum quædam bona opera singulariter præ aliis subinde commendant, & licet ea non ita discretè præcepta esse fateantur, verè tamen bona, immò aliis etiam bonis operibus excellentiora esse tradunt: quibus, scilicet, magna & singulatia præmia promereamur; siue per modum meriti consequamur. Loca vide in ipso Bellarmino.

8. Postremò *rationem* hanc naturalem adiungit: quòd, quemadmodum in omni re, siue opere per se bono, sic etiam in Christianismo, *duplex sit perfectio*: altera *necessaria*, quæ simpliciter ad ipsum esse, siue ad essentiam rei pertineat; altera *arbitraria*, & tantum necessaria secundum quid, hoc est, ad bene esse, siue ad maiorem rei, vel operis dignitatem. Item, Quemadmodum in Repub. *duo genera premiorum* constitui solent: puta tum *ordinaria*, pro vniuscuiusque laboribus, ipso alioqui iure debitis; tum *extraordinaria*, pro singularibus quibusdam meritis, seu factis Heroicis (V. gr. cuiusmodi in militia sunt, tum stipendia ordinaria, tum triumphus, aliique id genus extraordinarii honores, &c.) quod similiter in Ecclesia Christi duplicia præmia, quæ duplicibus item meritis operum bonorum respondeant, omninò statuenda esse videantur, &c.

RESPONSIO AD OBJECTIONES.

V Erum adhuc Bellarmini *Argumenta* facillè responderi potest. Quod enim ad dicta *Scriptura* attinet, præterquàm quod in plerisque Argumentis, inde ductis, vel ignoratio Elenchi, vel fallacia figuræ dictionis, occultatur, reuera etiam impertinenter omnia ad hanc questionem citantur. Nam, partim hoc tantum in iis asseritur, esse quædam

quædam *Consilia* de rebus adiaphoris, à *præceptis* in specie sic dictis aliquatenus distincta: id quod nos minimè negamus. Partim verò in genere tradunt, esse quædam opera per se *adiaphora*, siue *indebita*; quæ tamen aliquando per accidens, respectu specialium causarum, & Deo grata, & hominibus salutaria sint: id quod itidem ultro fatemur. At neutrum horum in controuersia est; quippe in quâ tantum de operibus moraliter bonis, & per se Deo gratis, immò coram Deo meritoriis, & tamen simpliciter indebitis, agitur. Ad priorem igitur ordinem pertinent ea loca, quæ in *secundo*, & *tertio*, itemque *sexto* argumento citantur; quatenus ibi cœlibatus præ coniugio eligendus esse suadetur, &c. Ad posteriorem referenda sunt ea loca, quæ in *quarto*, & *sexto* Argumento, de singulari promittuntur ac zelo, tum Apostoli Pauli, tum Ecclesiæ primitiæ, affertuntur, &c. In primo autem, & quinto Argumento, itemque parte *secundi*, vera præcepta pro Consiliis adducuntur: sicut ex ipsa locorum inspectione patet. Nam Esa. 56. non de *spontaneis*; sed de *natis*, seu *factis*, *Eunuchis* agitur: iisque sub N. T. statu, dummodo pietatem coluerint, locus honestus in Ecclesia promittitur, & talis quidem locus, qualem in V. T. habere non poterant; obstante nimirum lege illa ceremoniali, quæ *Eunuchos*, uti & *spuriis*, &c. ab omni Ecclesiæ ministerio excludebat: de qua Deut. 23. videre est. Similiter Sapient. 3. de *Eunuchis* eiusdem generis, deque operibus eorum non indebitis, sed verè præceptis, agitur. Quanquam hic liber etiam Apocryphus est. Sic Matth. 19. *Adolescenti illi reuera præcipitur*, non autem tantum consulitur, ut omnia sua vendat, &c. Nempe, quia propter certas causas huic iuveni externum illud opus necessarium tunc erat, quod aliis alioquin in genere, & per se adiaphorum est: etsi internus affectus omnibus necessarius est. Denique Apoc. 14. *generatim de veris Christianis*, qui tropicè *virgines*, ob castum Dei cultum, appellantur, omninò differitur. Confer in 2. Cor. 11. de Epitheto virginum, &c. Cæterum ad dicta *Patrum* quod attinet, ea iuxta distinctiones iam allatas commodè explicari possunt, ac debent. Quanquam si *Patres*, illi fortassis aliter hac de re sensissent, aduersus veritatem tamen præscribere non possent, uti constat. Denique *naturalis ratio* in hoc negotio sub obsequium verbi diuini redigenda est: præsertim quum nulla sit identitas, ac ne quidem affinitas, inter Christianismum, & politica hominum instituta, interque diuina præmia, & humana. Illic enim omnes ad eandem perfectionem vocantur; & si qua est imperfectio, ea fidelibus ex gratia condonatur; & denique omnia præmia, præsertim æternæ salutis, ex gratia, non autem ex merito, conferuntur. Hic verò perfectio varia requiritur, pro statuum ac vocationum varietate; nec iuris remissio facile locum habet; & denique alii alios sibi verè & propriè demereri solent. In summa: nec S. Scriptura, nec Ratio sana docet, esse quædam opera supererogationis, quibus, licet alioquin indebitis,

excellentiora quædam præmia, vulgo fidelium denegata, promereri possumus.

*AD THESIN IV. DE VOTIS, PRÆSERTIM
monasticis, in genere.*

NOstri, cum de *votis* admodum generaliter loquendum est, facile concedunt, etiam in N. T. quendam adhuc usum esse piorum votorum, h. e. sanctarum promissionum, quibus nos ipsi sponte adstringimus, ad faciendum quidpiam in specie bonum, quod alioqui non ita facere teneremur, &c. Talia igitur vota quædam adhuc præstari posse, concedunt: sed à quibus tamen omnis opinio *meriti*, seu cultus meritorii, abesse debeat: quæque à *votis ceremonialibus*, seu V. T. propriis, accuratè distingui oporteat: quæ denique ita temperanda sint, ut non modò ad *facultates* nostras, itemque specialem *vocationem*; verum etiam ad *libertatem* Christianam, accommodata esse, appareat. Quinetiam illud hoc loco repetunt, quod suprà de operibus indebitis, & tamen aliquà ratione bonis, ac salutaribus, dicebamus: nempe, multa quidem in *genere* esse libera, siue *per se* indebita; quæ tamen cum ad *speciales* circumstantias descenditur, per quoddam accidens, sæpè necessaria fiant. Itaque rectè monent, omnem hîc superstitionem, atq; *εθελοθρησκείαν*, diligenter esse vitandam: de qua, videlicet, ad Coloss. 2. videre est: contraque usum libertatis Evangelicæ studiosè conseruandum: de quo vide ad Gal. 4. & 5. &c. Denique neque nostris ipsotum, neque aliorum conscientis vllum hîc laqueum iniiciendum esse: prout ad Rom. 14. per totum, item in 1. Cor. 7. & 8. & 10. &c. pròlixè ab ipso Spiritu S. admonemur. Confer tractatum *Lutheri*, de votis Monasticis, cum libro *Petri Martyris*, de iisdem votis, &c. contra Smithæum. Et nota, Bellarminum in eo non leuiter hallucinari, quod, omnia omninò vota in N. T. à *Martyre* damnari putat: quum liber ipse doceat, hunc de ceremonialibus, seu typicis tantum, & aliis id genus V. T. propriis votis (cum quibus, scilicet *vota Monastica* similitudinem aliquam habere videntur) ibidem verba facere; non autem generalem seu moralem & perpetuum, votorum usum simpliciter improbare, &c. Videatur Auctor ipse.

His igitur *cautionibus* ita præmissis, non dissentientur Evangelici, aliquem piorum votorum, etiam in N. T. usum adhuc esse posse: puta, vel ad præcidendum nobis ipsis occasionem, siue ansam, huius vel illius peccati committendi: vel ad gratitudinem aliquam extraordinariam, & peculiarem, erga Deum, pro singularibus ipsius beneficiis, testificandum: vel alioquin ad pietatem, & deuotionem nostram, si nimis hanc frigidam, ac remissam esse sentiamus, acrius in nobis excitandam: vel denique ad impendens aliquod Dei flagellum, quod peccatis nostris fortè nobis attraximus, per
solen-

solenniore quādam abstinentiā, & feruentiores preces, &c. felicius avertendum. Vide Calvin. lib. 4. Instit. cap. 12. vbi de vltu votorum plura inuenies, &c.

Verū hac simplici doctrinā Pontificii contenti nō sunt: sed alia quādam præterea exigunt, quæ nos saluā conscientiā recipere non possumus. Bellarminus enim *primò* quidem *vota* generatim sic definit: quòd sint religiosæ promissiones alicuius excellentioris boni, Deo factæ, ex libera voluntate, &c. Vnde colligit, nec peccata, nec præcepta necessaria, nec opera prorsus indifferentia, nec deniq; Impossibilia, Deo voueri posse, &c. *Deinde* præcipuum huius loci *statum* ita format: vtrum quod ex voto sit, sit Dei cultus, & talis quidem cultus, qui etiam in N. T. locum habeat, h. e. meritorius, simul & moralis, & non tantum ceremonialis, &c. Atq; hinc ipse affirmatiuam The sin tueretur: Negatiuam nobis tribuit.

Argumenta pro sua opinione hæc potissimum adducit.

1. Nititur exemplis votorum quorundam, in V. T. vñtatorum; quæ perpetuò fiebant de rebus omnino bonis, non tamen præceptis, siue indebitis quidem, sed tamen ad Dei cultum aliquo excellenti modo pertinentibus: de quibus videre licet Leuit. 27. Num. 6. & 30. Deut. 12. & 23. Vnde sequitur, omnia vota huius esse naturæ, vt bonum excellentius includant, & proinde meritum quoque excellentius afferant, & singularem Dei cultum constituent.

2. Ducitur ex iis Scripturæ locis, quibus iubemur, & vouere, & vota nostra Deo persoluere; vt Psal. 76. item quibus prædicitur futurū, vt Ægyptii, & aliæ gentes, iam ad Christum conuersæ, Deo vota nuncupent; vt Esai. 19. & alibi. Vnde sequitur, etiam in N. T. vota propriè dicta locum habere, & partem diuini cultus esse.

3. Petitur ab exemplis Sanctorum Vet. & N. T. etiam quorundam ante legem latam, qui Deo vota quædam moralia nuncuparunt. Vide exemplū *Iacobi*, Genes. 38. & *Dauidis* 2. Sam. 7. item *viduarum* illarum, quæ olim ministerio Ecclesiæ sese deuoueant, 1. Tim. 5. Vbi illud nominatim obseruandum esse monet, quod hoc loco de *primâ fide*, à quibusdam *viduis irrita facta*, legimus, id non de promissione illa *prima*, & *generalis*, quam omnes Christiani in *Baptismo* faciunt; sed de *speciali* viduarum voto, intelligendum esse. Et sic porro concludit, etiam in N. T. vota quædam licita esse, quæ sint pars diuini, & quidem meritorii, cultus, &c.

RESPONSIO AD OBJECTIONES.

AD hæc igitur Aduersarii Argumenta quod attinet, licet ad sensum aliquem sanum trahi possint, quia tamē aliò torquentur, sic breuiter ad ea respondemus. In *primò* temerè confundi cultum Dei *ceremonialem*, & qui-

dem V. Test. proprium, cum cultu *moralis*, & omnium seculorum communi. Multa enim in V. T. ad Dei cultum externum requisita fuerunt, quorum iam nullus amplius vsus est: sicut in locis ibidem citatis patet. In *secundo*, variam quandam figuræ dictionis fallaciam occultari; quatenus nomine *votorum*, quæ Synecdochicè sæpè pro toto Dei cultu accipiuntur, vota propriè dicta, & quidem in sensu Pontificio, intelliguntur: item quatenus *metaphorica* Prophetarum phrasès, à cultu legali desumptæ, in alienum sensum trahuntur. *Tertium* denique duobus prioribus aliquatenus simile esse; dum Vet. & N. Testam. status inter se confunduntur; & phrasès Scripturæ non satis rectè accipiuntur, &c. Sed tamen hoc totum in sano sensu admittunt: saluâ, nimirum, illâ cautione, quam suprà expressimus; præsertim verò exclusâ omnis omninò meriti opinione; vt quæ optima etiam opera inficere, & coram Deo corrumpere soleat. Plura vide apud Pet. Martyrem, in libro suprà citato.

AD THESIN V. VI. VII. VIII. DE VOTIS MONASTICIS
in specie, nempe paupertatis spontanea, regularis obedientia, & perpetua
continentia.

HÆc ferè præcipua huius loci Controuersia est, de *tribus* essentialibus, vt appellant, Monachorum votis; in quibus Euangelici non pauca desiderant. Etsi enim, in genere loquendo, *spontaneam paupertatem*, ex pia quapiam causa fortè susceptam; item *specialem* in hoc, vel illo vitæ genere requisitam, *obedientiam*; Deniq; *perpetuam virginitatem*, siue cœlibatum perennè, castè pureq; obseruatum, non modò non contemnunt; verum etiam dignis laudibus, per occasionem, sæpè efferunt: non tamen ipsa *Monastica*, in specie sic dicta, h. e. Monachorum & Monialium propria *vota*, probare solent: immò potius hæc apertè damnant, vtpote multis modis superstitiosa, & partim etiam Idololatræ, deniq; verbo Dei non vno nomine contraria: sicut ex sequentibus argumentis patebit, quæ pro numero horum votorum in 3. ordines diuidemus.

Argumenta igitur contra votum *spontaneæ*, seu *Monasticæ paupertatis*, hæc afferuntur.

1. Nemo sine speciali vocatione Dei facultates suas abijcere debet: quia fecus & Deum tentaret; & seipsum multis periculis exponeret; & media sibi ipsi præcideret, tum suis prospiciendi, tum etiam aliis benefaciendi; &c. contrà quàm ipse Christus, & verbo, & exemplo suo, faciendum esse præcepit. Vide Matth. 4. *de non tentando Deo*, &c. Item cap. 5 & 6. & 10. & 25. & alibi, *de beneficentiâ erga pauperes exercenda*. Item 1. Timoth. 5. *de domesticis alendis*, ac iuuandis, &c. At nemo ex monachis nostris specialem illam Dei vocationem demonstrare potest, Ergo votum hoc Deo gratum esse nō potest.

2. Pau-

2. Paupertas, siue egestas & inopia, in sese spectata, inter res fugiendas, non autem inter appetendas, numerari debet. Est enim per se mala, & periculosa; quippe sæpè ad malum instigans: eoq; non temerè ab ipso Spiritu S. inter alias pœnas, improbis à Deo cōstitutis, passim recensetur. Vide Deut. 28. Psal. 37. & 109. item Prouerb. 39. & alibi. Non igitur ipsa, tanquam res bona, Deoq; per se grata, legitimè voueri potest: quippe cui nihil, quod per se malum est, voueri debet.

3. Monasticum paupertatis votum, h.e. quale nunc à Monasticis & monialibus præstatur, omninò & hypocriticum, & iniquum est, idque multis nominibus. Non igitur Deo gratum esse potest. Antecedens non vno modo probatur. Nam primò nostri Monachi non præstant, quod hac in parte vouent; quia pleriq; plus acquirunt, quàm perdunt; immò quietè & securè in diem viuunt, idq; ex communi ærario, certoq; prouentu. Deinde ferè omnes, licèt sani & validi sint, tamen in ocio, inq; luxu & delitijs viuunt, &c. Quæ omnia certè iniusta sunt, & hypocritica: præsertim quum hac ratione veros pauperes defraudent, quippe qui eleemosynas, istis debitas, iniquè ad se rapere soleant. Vide infra de opere Monachorum.

Contra votum *Regularis obedientie*, hæc ferè Nostrorum Argumenta sunt.

1. Observatio harum *Regularum*, seu legum Monachalium, maximam partem superstitiosa est, & libertati Christianæ contraria; eoq; Deo proflus ingrata, & veræ Religioni aduersa. Ipsæ enim *regulae* nihil aliud sunt, quàm certæ quædam hominum superstitiosorum de rebus externis ac friuolis præscriptiones; v.gr. de peculiari quodam *vestitu*, quoad *formam*, *dimensionem*, & *colorem*; de quæ peculiari quodam *victus* ratione; item de certo *sermonis*, aut *silentii*, nec nou *vigiliæ*, & *somni*, & similium rerum usu; Denique de vniuerso *externo statu*, *gestu*, & *incessu*, alijsq; id genus ineptiis: per quas nouus quidam *Iudaismus* in Ecclesiam Christianam introducit, & inanes *ἱεροσπονδεῖαι*, seu *Traditiones* hominum curiosorum, stabiliuntur, &c. Ergo quod locis istæ *Traditiones* in causa Religionis damnantur; & contra, Christiana libertas asseritur; totidem locis observatio *regularum* Monachalium refellitur. Vide Matth. 15. *Frustra me colunt*, &c. ad Galat. 5. *Stete in libertate*, &c. Ad Coloss. 2. *Nemo vos iudicet in cibo aut potu*, &c.

2. Petitur ex iis Scripturæ testimonijs, quibus *solum Christum* pro vnico & absolutissimo Religionis Magistro agnoscere, eique soli nos in solidum addicere iubemur: contraq; monemur, *ne serui hominum fiamus*: sed omnia potius istorum officia, ac dona vsibus nostris à Deo destinata esse nouerimus, &c. Vide in 1. Cor. 3. sub finem. *Omnia vestra sunt, vos autem Christi*. Et cap. 6. *Glorificate Dominum in corpore & anima vestra, quæ sunt Domini*, &c. Et cap. 7. *Precio empti estis, ne fiatis serui hominum*, &c. Denique Matth. 23. *Ne*

vocaueritis multos Patres, aut Magistros, &c. Porro, quum obseruario istarum Regularum sine eiusmodi mancipatione, siue additione seruii, consistere non possit; ac proinde non parum de proprio Christi honore detrahat: fieri non potest, vt votum, de istis strictè ac necessariò seruandis, sanctum & Deo gratum sit.

3. Omnium Christianorum officium est, sese inuicem tanquam fratres honorare; & sibi mutuò in Domino subiectos esse; denique sese inuicem ad officium faciendum subinde admonere, &c. Id verò cum speciali hac obedientia, & subiectione Monastica, consistere non potest: quippe in qua *superiores*, seu *Patres*, absolutam quandam imperandi potestatem obtinent; *Inferiores* autem, ne quidem inquirendi, nedum contradicendi, libertatem habent: si quidem in hoc voto promittunt Monachi, se non modò externa corporis sui membra, sed & *voluntatem*, ac *rationem* vniuersam, maioribus suis subiecturos; atq; adeò *cacam*, & *absolutam obedientiam* (prout ipsi disertè appellant) iisdem præstituros, &c. Confer ad Rom. 12. *Honore alii alios praeuenite*, &c. In 1. Pet. 4. *Estote alii aliis subiecti*, &c. Heb. 10. *Acquamus nos inuicem*, & *admoneamus*, &c. Vide etiam ad Philip. 2. vbi omnes, exemplo Christi, ad humilitatem, & obedientiam admonentur, &c. Et confer orationem Ignatii Laiolæ de obedientia.

Contra votum *perpetuae continentiae*, seu continui cœlibatus, hæc Nostrorum rationes sunt præcipuæ.

1. Ducitur ex verbis Christi, Matth. 19. item Apostoli Pauli in 1. Cor. 7. vbi disertè aiunt, *non esse cuius datum*, hanc specialem continentiam perpetuò seruare: sed tribui hoc singularibus tantum personis, quas, videlicet, Deus ad singulare quoddam munus destinare soleat, &c. Vnde porro hoc Argumentum efficitur: Impossibilia non sunt Deo vouenda, vel ipsis Aduersariis fatentibus. Atqui perpetua hæc continentia, impossibilis est omnibus iis, quibus singulariter data non est. Non igitur vouenda est, nisi forte ab iis, qui donum hoc sibi perpetuò datum esse norunt, &c. Neq; hîc valet exceptio, de precibus ad Deum, item ieiuniis, & aliis id genus pietatis exercitiis, quibus hoc donum impetrari possit, &c. Etenim preces, si quid valere debent, semper ad Dei voluntatem componendæ sunt; cumq; de rebus externis agitur, ad vocationem, simul & facultatem nostram, attemperari debent. Idem de ieiuniis, &c. in hac causa statuendum est: Ergo, &c.

2. Petitur ex eodem loco in 1. ad Cor. 7. vbi Apostolus, inter alia, inquit, *Coniugium esse, inter alios fines, institutum, ad cauendam fornicationem*, &c. Item, *melius esse coniugium contrahere, quàm vri*: ac proinde nolle se cuiquam hac in parte laqueum iniicere, &c. Vnde efficitur, eos saltem, qui donum specialis continentiae non habent; vel si iam habent, de perpetua eius duratione certò persuasi non sunt (quales generatim omnes homines sunt) perpetuū cœlibatum bonâ

bonâ conscientia vouere non posse: ut qui temerè in periculum se coniiciant, & libertatem, diuinitus sibi datam, temerè aspernentur, denique laqueum valde exitialem sibi ipsis inducant, &c. Ergo votum hoc monasticum est vitiosum.

3. Ducitur ex loco Apostoli in 1. ad Timoth. 5. vbi de *Diaconissis*, seu *viduis* quibusdam, ad peculiare ministerium eligendis, prolixè disserit; atque inter alia tradit, non nisi *sexagenarias* ad collegium illud *Diaconissarum*, quod illo tempore vsitatum erat, assumendas esse; contraq; iubet, ut *iuniores* viduæ iterum *nubant*, & *rem domesticam curent*, &c. Vnde perspicuè apparet, iuxta Apostolicam doctrinam, eousque saltem expectandum esse iis, qui continentiam fortè vouere cupiunt, dum sint extra periculum incontinentiæ, &c. Immo hoc quoq; apparet, eos omnes, qui ad vitam conjugalem naturaliter apti, & propensi sunt, etiamsi maximè velint, ad votum tamen perpetui cœlibatus minimè admittendos esse.

4. Petitur ex iis Scripturæ locis, vbi *cœlibatus*, non secus ac *coniugium*, inter res *adiaphoras*, h. e. quæ moraliter, seu spiritualiter consideratae, neque bonæ, neq; malæ sunt, numerari solet. Vide Matth. 19. & in 1. ad Corinth. 7. & 9. & alibi. Quibus Scripturæ dictis ipsa quoque *sana ratio* astipulatur; nempe docens, externa vitæ genera, per se spectata, hoc est, absque singulari Dei vocatione, &c. prorsus indifferentia esse. Hinc igitur efficitur, cœlibatum per se minimè dignum esse, in quo pars aliqua diuini cultus constituitur, præsertim cultus excellenter meritorii. Ex quo porro sequitur, eos saltem grauiter errare, qui cœlibatum Deo vouent eo fine & consilio, ut Deum sibi facilius simul & dignius demereantur: quemadmodum in Papatu fieri solet. Ergo votum hoc monachale illegitimum est.

5. Ducitur ex iisdem Scripturæ locis, itemque ex laudabilibus quibusdam exemplis Sanctorum in V. & N. T. nempe omnium eorum, qui in coniugio sanctè pureq; vixerunt, & Deo, vel in Republ. vel in Ecclesia, vel etiam in vtraque, piè seruiuerunt: v. gr. *Patriarcharum*, *Prophetarum*, *Apostolorum*, &c. Hinc enim illud saltem efficitur: quum cœlibatus suâ naturâ coniugio sanctior, aut Deo gratior non sit; non tanti ipsum faciendum esse, ut vel vera castitas idcirco in discrimen adducatur; vel etiam corporum sanitas, seu bona valetudo, temerè lædatur; vel denique naturalis propensio, simul & aptitudo, ad gignendam sobolem, &c. in nobis summa vi destruat. Hæc enim vera mala, quæ plerumque *Votarios* illos comitantur, longè maioris momenti sunt, quàm fictitium illud *bonum*, quod ipsi ex voto cœlibatus adepturos se sperant, sed frustra. Ergo, &c.

6. & postrema nititur testimoniis *Patrum antiquiorum*, qui non modò clarè fatentur, Apostolos penè omnes, fuisse coniugatos, nec voto specialis continentiae obnoxios; verum etiam disertè cauent, ne quis temerè votum

hoc nuncupare præsumat: Immo etiam libertatem eius dissoluendi concedunt, si fortè temere nuncupatum sit, aut per infirmitatem seruari non possit; &c. Vide inter alios *Clementem Alexandr.* in libris Stromatum passim: *Cyprianum* lib. i. epist. ii. *Ambrosium* in lib. de officiis, & in epistolis passim: item *Augustinum* epist. 70. & alibi. Vnde patet, non idem illos hac de re sensisse, quod iam Aduersarii sentiunt, &c. licèt isti hoc animosè interdum affirmant.

OBIECTIONES PRO TRIBVS

hiscè votis.

AT Bellarminus hoc loco strenuè pugnat pro his *tribus* essentialibus Monachorum votis; videlicet *spontanea paupertate*, *Regulari obedientia*, & *perpetua continentia*, siue *assiduo coelibatu*: quæ tria, tanquàm opera valde excellentia, & insigniter meritoria, denique etiam quibusvis, ea præstare volentibus, & possibilia & facilia, rectè pieque Deo voueri, animosè contendit.

Argumenta ipsius pro voto *spontaneæ paupertatis* hæc ferè sunt.

1. Ducitur ex loco Matth. 5. *Beati pauperes spiritu*, &c. h. e. qui propter Deum, siue ad promerendum Dei regnum, sponte suâ paupertatem eligunt, &c. Atqui his singulariter regnum cælorum ibidem à Christo promittitur, &c. Ergo votum paupertatis sanctum & Deo gratum est.

2. Ducitur ex Matth. 19. vbi Christus *Adolescenti* cuidam, ad perfectionem aspiranti, omnia sua vendere, & pauperibus dare præcipit, vel potius consultat; atq; eidem, hoc ipso nomine, thesaurum cælestem illic promittit. Ergo & votum hoc tacitè approbat.

3. Petitur ex cap. 4. & 5. Actuum: vbi *Christiani illi primitini* possessiones suas, non ex præcepto, sed ex voto aliquo, vendidisse indicantur; & propterea *Ananias*, & *Sapphira*, grauissimè puniti dicuntur, quòd aliquid de pretio defraudassent, h. e. quòd rem voto obligatam, quasi per sacrilegium, Ecclesiæ surripuissent. Ergo votum hoc pium & sanctum est.

4. & postremum nititur quorundam *Patrum* testimoniis: v. gr. *Eusebii*, *Hieronimi*, *Augustini*, *Basilii*, & aliorum; qui ferè passim in scriptis suis, Monachos sui temporis spontaneam paupertatem vouisse, nec quidquam proprium possedisse; sed partim ex laboribus manuum, partim ex mendicatione, &c. vixisse testantur. Ergo votum hoc tunc temporis approbarunt.

Argumenta pro voto *Regularis obedientiæ* hæc ferè sunt.

1. Sumitur ex historia *Rechabitarum*, quæ Ierem. 35. prolixè narratur; & sic quidem, vt *Rechabites* speciatim ab ipso Deo laudentur, propter obedientiam illam specialem, quam Patri suo, in rebus quibusdam adiaphoris, siue indebitis, constanter præstabant: v. gr. quod vinum non biberent, &c. Ergo

& sumi-

& similis *Monachorum* obedientia Deo grata est, quam ipsi suis Abbatibus, aut Prioribus præstant, &c.

2. Ducitur ex loco *Prouerb. 3.* vbi inter alia monemur, *ne propria sapientia imitamur*, &c. Vnde à contrario sensu consequi videtur, eos omnino rectè facere, qui sese aliorum arbitrio submittunt, & ex suorum superiorum speciali præscripto vitam quotidianam instituunt, vti monachi, &c.

3. Petitur ex illa Christi admonitione *Matth. 16.* vbi suis discipulis suadet, vel potius præcipit, *ut semetipsos abnegent*, &c. h. e. propriæ voluntati, simul & rationi renuncient; & proinde deinceps ab aliorum arbitrio pendeant. Ergo, &c.

4. Petitur ex loco ad *Heb. 13.* vbi iubemur, *præpositis nostris obedire*, &c. h. e. ex ipsorum præscripto viuere, nosq; ipsis simpliciter regendos tradere. Ergo regularis obedientia sancta, & Deo grata est, quippe quæ superioribus ex voto præstatur.

5. Sumitur ex Testimoniis *veterum*, qui suo quoque tempore Monasticam obedientiam vsitatam fuisse, immò quibusdam miraculis interdum confirmatam fuisse, testantur: quemadmodum ex regulis *Basilii*, & *Augustini*, &c. item ex historia *Sulpitii*, &c. probatur. Ergo, &c.

Argumenta pro voto continentia perpetua hæc præcipua sunt.

1. Petitur ex verbis illis *S. Mariæ* ad Angelum *Luc. 1.* *Quomodo fiet istud, quum virum non cognoscam?* h. e. iuxta Bellarminum, nunquam cognitura sim, siue cognoscere mihi non liceat; obstante, videlicet, promissione, seu voto, super hac re facta, &c. Nam alioqui, inquit, *S. virgo* prorsus ineptè quæsiuisset præsertim quum iam viro ipsa desponsata esset, &c. Vnde colligitur, eam vouisse iam tum perpetuam virginitatem; & quidem ex mutuo mariti consensu, vt qui & ipse eandem vouisset, &c.

2. Sumitur ex verbis Christi *Matth. 19.* vbi de *Eunuchis* illis differit, qui se ipsos propter regnum Dei castrare solent, h. e. sancto voto seipsos adstringere, ad perpetuam continentiam obseruandam, &c. ~~Quod~~ igitur Christus ibidem suadeat, vt *verbum hoc capiant, quicumq; capere possunt*, omnino consulere videtur, vt alii quoque eiusmodi votis sese obstringant: Idq; *ad regnum calorum facilius promerendum*. Ergo votum hoc pium & salutare est, & coram Deo valde meritorium, &c.

3. Petitur ex *1. ad Cor. 7.* vbi *Apostolus* optat, omnes homines sui similes esse: h. e. in perpetuo cœlibatu versari posse, &c. Item, vbi *viduas*, si tales permanserint, multò aliis beatiore fore prædicat, Quo ipso suadere videtur, vt votum perpetui cœlibatus Deo nuncupemus; idque ad beatitudinem felicius assequendum, &c. Ergo votum hoc sanctum, & coram Deo excellenter meritorium est, &c.

4. Nectitur ex verbis Apostoli in *1. ad Timoth. 5.* vbi *iuenculas quasdam viduas* eo nomine reprehendit, quod primam fidem irritam fecissent: hoc est, inter-

prete Bellarmino, votum illud continentiae, quod seruaturas se promiserant, turpiter violassent; videlicet, iterum nubendo, &c. Vnde efficitur, si turpe est, eiusmodi vota rescindere, honestum igitur & pium esse, eadem nuncupare, & constanter seruare.

5. Sumitur ex sententiis quorundam *Patrum*; item decretis aliquot *Conciliorum*, ac rescriptis *Imperatorum*, &c. quæ omnia clarè testantur, iam olim, in Ecclesia Christiana, votum perpetuæ continentiae vsitatum fuisse: & contra, tanquam perfidos & periuros, tum Ecclesiasticis, tum etiam ciuilibus pœnis obnoxios fuisse, qui votum illud temere violassent, &c. Vide in primis *Tertullianum* in lib. de velandis virginibus; *Cyprianum* lib. 4. epist. 11. *Ambrosium* lib. 3. de virginibus; Denique *Hieronimum* passim in epistolis, item in scriptis polemicis contra *Iovinianum*, & *Vigilantium*, &c. Ergo, &c.

6. & postremum nititur *ratione* quadam politicâ, seu naturali; quæ omnino suadet, vt digniorem, Deoq; gratiorem, vitæ statum libenter eligamus, aliisque statibus præferamus: vtque tantò ardentiore affectu, statum illum suscipiamus, quantò magis illum ad Dei gloriam, & salutem nostram, simul & aliorum, conducere nouimus; immò quantò id Deo gratius esse scimus, quod per votum, hoc est, cum quodam animi feruore, & ardente zelo, ad ipsius gloriam præstatur, quam quod sine voto, hoc est, perfunctoriè & frigide, siue animo remisso geritur, &c. Quum igitur constet, cœlibatum coniugio præstantiorem esse, & ad promouendam Dei gloriam, & hominum salutem, magis accommodatum, &c. Omnino consequi videtur, illius seruandi votum & licitum, & Deo gratum esse.

RESPONSIO AD OBJECTIONES.

Ceterum ad hæc omnia Bellarmini *Argumenta* sic fere Nostri in summa respondent: In *pl.* *m.* eorum principium manifestè peti, vel saltem homonymiæ, aut figuræ dictionis fallaciam occultari: puta, in quibus testimonia S. Scripturæ falsò, & contra textum originale citantur, vel saltem in alienum sensum detorquentur, &c. in *aliis* autem ignorationem Elenchi latere, aut saltem generalem aliquam fallaciam consequentis: nempe, in quibus *præcepta* cum *consiliis*, siue res necessariae cum arbitrariis, temerè confunduntur. Ad priorem classem pertinent *primum*, & *tertium* Argumentum, pro *primo* voto, item 2. & 3. & 4. pro *secundo*: Deniq; 1. 2. & 3. pro postremo. Ad *posteriores* classem referenda sunt reliqua omnia: puta, quatenus vel testimonia, vel exempla Scripturæ in iis impertinenter afferuntur, &c. Nam quæ alioquin ex *Patribus*, aut *Conciliis*, &c. adducuntur, ea partim per simplicem reiectionem, partim per commodam declarationem, ex ipsa

ex ipsa Veterum praxi petitam, facile dissolui possunt: sicut ex collatione utriusque partis Argumentorum, iam suprà expositorum, cuius diligenter attendenti perspicuum esse potest. Vide, si placet, Petrum Martyrem de votis & cœlibatu contra Smitham, &c. ubi speciatim omnia dissoluta inuenies.

AD THESIN IX. ET X. DE PERSONIS
vouentibus, &c.

Questio huius loci est de *personis*, quæ legitimè vouere possunt; ita scilicet, ut vouendo nihil contra pietatem ac iustitiam delinquant. Has autem personas in *quatuor* genera Bellarminus diuidit, quorum singula singulis capitibus exponit. Nam cap. 35. docet, etiam *iuniores*, siue *minorennēs*, puta improuidos adolescentes, & puellas, omnia suprà dicta vota nuncupare posse: dummodo habeant vsum liberi arbitrii, h. e. si annum ætatis 15. & 16. attigerint, ut habet hodierna praxis. Deinde cap. 36. tradit, *liberos* etiam inuitis parentibus Religionem ingredi, h. e. Monachatum amplecti posse: dummodo illi puberes sint; & hi sine illorum ope tolerabiliter viuere possint, h. e. mendicare non cogantur. Tertiò de *coniugibus* agit cap. 37. quod, videlicet, utrique ipsorum liceat, ex *mutuo consensu*, perpetuam continentiam vouere; adeoque coniugii vsum vniuersum abiicere; contraque vitam Monasticam amplecti, &c. Quartò & postremò docet, cap. 38. licere etiam *alteri* coniugi, siue viro, siue uxori, quantumuis *inuito* altero, Religionem ingredi, dummodo matrimonium quidem ratum, sed nondum consummatum sit, &c.

At Nostri *Euangelici* hanc doctrinæ *Pontificiæ* partem planè damnant; omnesque hasce Papistarum assertiones, de singulis istis vouentium generibus, partim ut superstitiones, partim ut impias & iniquas, aut alia quauis ratione verbo Dei contrarias, acriter reprehendunt. De quibus singulatim iam videndum est. Et contra *primam* quidem assertionem duo hæc Argumenta obijciunt.

1. Nititur *auctoritate Apostoli* in 1. Tim. 5. ubi *iuuenulas viduas* omninò repudiat; & contrà non nisi *sexagenarias* eligi iubet, &c. propter causam suprà suo loco expositam. Vnde sequitur, improuidam ætatem hinc excludendam esse, qualis, scilicet, est eorum, qui minorennēs sunt.

2. Continet *rationem* euidentem, quæ planè suadet, in rebus arduis, & præsertim in promissionibus Deo faciendis, singularem cautionem, ac prudentiam adhibendam; & vires nostras probissimè explorandas esse, ne quid temerè & stultè fiat, cuius nos postea pœniteat, &c. Id quod minor ætas facere non potest, experientia ipsa id testante, &c.

Contra secundam assertionem similiter duo hæc opponunt *Euangelici*.

Primò proferunt *auctoritatem* verbi diuini; quæ liberis expressè mandat, vt parentes suos honorent; iisque per omnia, quæ quidem Deo contraria non sunt, humiliter obediant: ac proinde, nihil illis inuitis incipiant, &c. Exodi 20. item Ephes. 6. & Coloss. 3. & passim alibi. Immo quæ speciatim præcipit, vt vota *filiorum & filiarum*, nisi à parentibus confirmentur, pro irritis habeantur, &c. Vide Leuit. 27. & passim in lege Moysi, &c.

Deinde, rationem addunt manifestam; quæ liberos non minus parentibus suis, quàm seruos Dominis suis, aut coniuges sibi inuicem, &c. obligatos esse docet: & quidem tantò magis, quantò æquius est, eos vicem aliquam rependere parentibus, qui vitam & prosperitatem omnem, post Deum Opt. Max. iisdem acceptam ferre debent. Vnde sequitur, insciis aut inuitis parentibus hac in re nihil à liberis esse tentandum, &c.

Contra *tertiam* simul & *quartam* assertionem obiiciuntur itidem *duo* Argumenta.

Nempe, *primò* auctoritas S. Scripture; quæ verum & ratum coniugium (siue copula carnalis accesserit, siue non) coram Deo firmissimum esse, & non nisi per mortem, aut adulterium, & huic æquipollentia scelera, dissolui posse, perspicuè tradit. Vide Matth. 5. & 19. item ad Rom. 7. item in 1. Cor. 7. &c.

Deinde, *ratio* manifesta, vnà cum *experientia* reali coniuncta: quæ *utraque* clarè docet, eiusmodi licentiam dissoluendi rata matrimonia, extra casus suprà-dictos, omninò periculosam, ac perniciosam esse: quæ etiam propterea olim in Concilio *Gangrensi*, canone 14. & alibi in scriptis Veterum, vt *Augustini*, &c. nominatim damnata fuit. Ergo coniugia prætextu Religionis dissolui non possunt.

O B I E C T I O N E S.

AT Bellarminus assertiones suas arctè tenet, & rationibus aliquot probare nititur: quæ nobis ordine sunt inspiciendæ. Itaque pro *Thesi prima*, h. e. pro puerorum votis, Argumenta hæc afferuntur.

1. Ducitur ex Threnis Ierem. cap. 3. vbi dicitur, *bonum esse, vt aliquis iugum Domini inde à pueritia ferre assuescat*, &c. Vnde sequi videtur, eos piè facere, qui, licèt aliquatenus adhuc pueri sint, Deo tamen ista vota nuncupare solent.

2. Petitur ex cap. 19. Matth. vbi Christus inquit: *Sinite paruulos ad me venire, quia talium est Regnum Cælorum*. At per vota facilimè ad Christum venit. Ergo & pueris concedendum est, vt vota monastica faciant, &c.

3. Sumitur ab exemplis *Iohannis Baptiste*, item *S. Virginis Mariae*, &c. Nam

Nam & ille dicitur inde à pueritia versatus esse in deserto; videlicet, quia voto sese huc astringerat, Luc. 1. Et hac etiam iuencula virginitatem vouisse creditur: nempe argumento illorum verborum Luc. 1. *Quomodo fiet istud, quum virum non cognoscam?* &c. Vide suprà.

4. Et postremum petitur à praxi *Veterum*, qui etiam vota puerorum, & puellarum, in ætate minore admiserunt: sicut ex *Conciliis* aliquot, sed non ita celebribus aut antiquis, ostenditur. Ad quorum imitationem *Concilium Tridentinum* definiuit, sufficere ætatem 16. annorum, &c.

Argumenta pro secunda Thesi hæc afferuntur.

1. Quia Deus, siue Christus, haud dubiè parentibus nostris præferendus est: uti Matthæi 10. Lucæ. 9. & Actorum 5. videre licet. Is verò statum perfectionis omnibus amplectendum esse consulit. Ergo liberis, seu minoribus, etiam inuitis parentibus, ad hunc statum aspirare licet.

2. Quia *Abrahamus*, solo Dei amore ductus, patriam & cognatos suos olim deseruit, &c. Genes. 12. & sancti *Leuita* eodem nomine laudantur, Deuter. 33. quod, scilicet, parentes suos obliti sint, ut diuino cultui melius vacarent, &c. Et denique Psalm. 45. *sponsæ Christi suadet*, ut similiter patriam & cognationem suam obliuiscatur, &c. Ergo parentes hac in re nequaquam audiendi; sed potius contemnendi ac prætereundi sunt, &c. Si nimirum vitam monasticam dissuadere velint.

3. Quia *Veteres Ecclesiæ* Dd. idem omninò licitum esse docent: atque interdum Adolescentibus, & puellis, ut reipsa id faciant, apertissimè consulunt: nempe *Chrysostomus*, & *Ambrosius*, passim in epistolis: & præsertim *Hieronymus* ad Heliodorum; ubi genus quoddam pietatis appellat, si quis hac in re crudelis sit erga parentes, &c.

Argumenta pro tertia Thesi, h. e. pro dissolutione coniugii ex mutuo consensu, &c. hæc sunt:

1. Quia Apostolus in 1. Cor. 7. optat, *omnes homines reipsa esse continentes*: & præterea speciatim coniugibus suadet, ut nonnunquam, ex consensu, à cōiugii usu abstineant, &c. Ergo licet coniugibus in perpetuum ab usu coniugii abstinere, &c.

2. Quia *Maria* & *Iosephus* idem fecisse creduntur: sicut ex cap. 1. Luc. & cap. 1. Matthæi, aliisque Scripturæ locis apparet. Immo, quia plures alii sancti id ipsum fecerunt: & quidem nominatim *Henricus primus* Imperator, eiusque vxor, fœmina sanctissima, &c. prout ex historiis illorum temporum constat. Ergo & nunc idem facere licet.

3. Quia *Basilius*, & alii *Patres*, idem approbant, & coniugibus idipsum ita consulant. Ergo licitum est, &c.

Argumenta pro Thesi quarta hæc sunt.

1. Quia semper licitum est, transire à statu imperfectiori ad perfectiorem, si modò fiat absque alterius partis iniuria, & detrimento: prout in hoc casu fieri videtur, ubi coniugium nondum consummatum est. Ergo maritus, etiam inuita vxore, & contra vxor inuito marito Monachatum suscipere potest, &c.

2. Quia, quemadmodum vinculum coniugii *carnale* per mortem corporalem, ita *spirituale*, h.e. ipse consensus matrimonialis, per mortem spirituales, h.e. vitam Monasticam, quâ mundo aliquis moritur, omninò dissolui videtur. Ergo, &c.

3. Quia *Patres* hoc ipsum approbant; & exempla Sanctorum, qui idipsum fecerunt, in historiis laudantur. Ergo pium & licitum est. Historias vide in Bellarmino.

RESPONSIO.

AD hæc igitur Bellarmini *Argumenta* breuiter responderi potest: vel manifestam principii petitionem in iis occultari, siue apertè falsum assumi: vt in Argumento *tertio*, pro *prima* assertionem: item in *secundo*, pro *tertia* assertionem: Denique in *primo*, & *secundo*, pro *quarta* assertionem: vel saltem ignorationem Elenchi, aut fallaciam à dicto secundum quid, in iisdem admittere: quatenus aut necessaria *præcepta* in arbitraria *Consilia* mutantur; aut ex simplici *facto*, siue facti euentu, *votum* aliquod perpetuum ineptè colligitur; aut quæ *Patres* secundum quid, & certo respectu, de vniuerso hoc negotio dixerunt, ea tanquam generaliter, & simpliciter dicta, perperam huc allegantur: quemadmodum in reliquis omnibus Bellarmini argumentis apparet; si modò ipsa seorsim inspiciantur, & cum iis Scripturæ, & Patrum dictis, vnde deprompta sunt, accuratè conferantur.

AD THESIN XI. DE EREMITIS, ET EORVM vniuerso instituto.

IN hac parte disputat Bellarminus de *Eremitis*, & *Anachoretis*: quorum affectatam solitudinem, & peculiarem vitæ austeritatem, in victu, & vestitu, aliisque id genus tum ordinariis, tum extraordinariis exercitiis, licet in speciem stultis, & generi humano inutilibus, non modò approbat, verum etiam exemplis quorundam sanctorum V. & N. T. itemque ratione naturali defendere conatur. De quibus infra videbimus.

Verum *Euangelici*, tametsi vitam *Eremiticam*, in iis præsertim, qui speciali Dei mandato huc vocantur, simpliciter, & per se non damnant: illud
tamen

tamen Monachorum institutum, de quo potissimum hîc quæritur, quodque in primis sanctum, & coram Deo meritorium esse putatur, omninò reprehendendum esse statuunt, utpote multis modis superstitiosum, immò veræ pietati, & Christianæ charitati contrarium, &c.

Argumenta igitur Nostrorum hæc ferè sunt.

1. Quia sine speciali vocatione Dei, aut necessitate notoria, nemini licet cætus hominum deserere; maximè sacros, siue Ecclesiasticos: prout ad Heb. 10. videre est: *Ne deseramus aggregationem nostri mutuam*, &c. præsertim quum & deserto Dei mandato, & ipsa humanitatis lege, ad aliis inseruiendum obstringamur, quamdiu quidem id vlla honesta ratione fieri potest. Vide Mat. 5. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra*, &c. Et cap. 22. *Diliges proximum tuum, sicut teipsum*, &c.

2. Quia Deum tentare, seque ipsos in periculum coniicere, putandi sunt, qui nimia inediâ, aut vigiliâ, aliisque stultis laboribus, suam ipsorum valetudinem lædunt; seque aliorum hominum mutuis officiis, alloquiis, & solatiis ipsi priuant: quasi vel inhumani *misanthropi* quidam sint; vel saltem aliorum hominum infirmitates nunquam experiantur; & proinde aliorum ope, aut consilio, nequaquam indigeant, &c. Vide Deuter. 6. & Matth. 4. *Nontentabis Dominum Deum tuum*, &c. Item, Hebr. 3. & 10. *Exhortemur alii alios*, &c.

3. Quia stultum est, omissis vtilioribus, & verè piis operibus, quibus salutem proximi promouere possumus, circa alia inepta & ridicula occupari: V. gr. taciturnum, & quasi mutum obambulare, totos dies in columna stare, cilicium gestare, humi cubare, grandes lapides huc aut illuc portare, in niuib. lese volutare, &c. quæ Monachi illi facere solent. Vbi meritò illud Elaiæ 1. usurpari posset: *Quis requisivit hæc de manibus vestris*, &c. Et illud Esa. 29. *frustra me colunt*, &c.

4. Quia omninò superstitiosum, immò ex parte idololatricum est, in eiusmodi exercitiis, quæ neque Ecclesiæ, neque Reipub. vtilia sunt, quæque temerè sine diuino mandato, sponte nostra à nobis suscipiuntur, sanctum & meritorium Dei cultum constituere. Vide ad Coloss. 2. sub finem capitis. *Habent ista speciem sapientiæ*, &c. *Sed nullius pretii sunt*, &c.

O B I E C T I O N E S.

VERUM Bellarminus (ut diximus) exempla simul & rationes hîc affert, quibus vniuersum hoc *Eremitarum* institutum, tanquam in primis sanctum & pium defendere conatur.

Exempla præcipua hæc sunt.

Primum est *Propheta Elia*: de quo copiosè videre licet 1. Reg. 17. & 18. & 19. item 2. Reg. 1. &c. vbi inter alia narratur, ipsum passim in deserto, &

locis montosis, cum horrida veste oberrasse, & singularem quandam vitæ feueritatem præse tulisse. Ergo & nostri Eremitæ laudandi sunt, qui nunc idem faciunt, &c.

2. Alterum est *Iohannis Baptiste*: de quo Matth. 3. & 11. legimus, quod & ipse in deserto ferè habitauerit, & vilissimo cibo, ac potu, itemque vestitu horrido, usus fuerit. Vnde efficitur, idem in Eremitis esse laudandum, &c.

3. Reliqua exempla petuntur ex *Esaia* cap. 20. ex *Jeremia* c. 27. & 28. item ex *Ezechiele* cap. 4. & 5. & d. Vbi inter alia narratur, Prophetas istos, ex singulari Dei mandato, opera quædam, in speciem stulta, siue inepta, fecisse, V.gr. modò discalceatos, & seminudos obambulasse; modò vincula, & vectes de collo suspensos, gestasse; modò barbam, & caput totum, nouacula torondisse; & pilos partim exussisse, partim in ventos, & aërem dissipasse, &c. Ergo culpandi non sunt Eremitæ, qui illos hac in parte imitari conantur.

4. Rationem porrò hanc adducit, quod ista viuendi ratio quæ inter *Eremitas* vsitata est, non modò exercendæ contemplationi, sed etiam agendæ pœnitentiæ, aptissimè conueniat: *tum*, quia solitudo, itemque parsimonia, in victu, & vestitu, vitam theoreticam per se plurimum adiuuet: *tum*, quia exercitia illa corporalia, licet interdum ridicula (V.gr. quod nonnulli sese nudos in altam niuem abiecisse, inque ea per horas aliquot volutasse, item totos dies in altis columnis, vno pede innixi, stetisse, aut inediis, aut vigiliis, aut chameuniis, siue humicubationibus, sese macerasse, &c. dicuntur) ad domandam carnem, & testificandam nostri ipsorum abnegationem, valde conducant, &c. Ergo, &c.

RESPONSIONES.

Porro ad hæc omnia Bellarmini *exempla* nostri respondent: non modò nullum in illis votum Monasticum, apparere; sed & ipsa valde dissimilia, h.e. partim personalia tantum, & extraordinaria esse; partim diuinæ vocationi, aliisque necessariis causis, firmiter inniti; partim etiam in visione tantum, & non re ipsa, ita contigisse; item non perpetua fuisse, sed tantum ad breue tempus durasse; nec opinionem meriti annexam habuisse, &c. quorum omnia contraria in nostris *Anachoretis*, & eorum operibus, conspiciuntur, &c. Ad *rationem* denique excipiunt, inanem esse *contemplationem* sine pia & salutari *actione*; & infructuosam esse omnem pœnitentiam, per quam neque Dei gloria, neque proximorum salus promouetur: immò non esse pœnitentiam veram, & Deo gratam, quæ opinionem meriti annexam habet, & quidem in meris *εὐθελοῦρησκειαις*, fundatam, &c. *In summa*: qui sine speciali Dei iussu, aut necessitate euidenti, in locis desertis assidue oberrant;

errant; seque ipsos immodicis inediis, aut vigiliis, aut stultis exercitiis enecant; idque totum opinione singularis cuiusdam meriti faciunt, eos tanquam veros *μεισανθρώπους*, & ineptos *ηακοζηλότους*, veræ humanitatis, simul & Christianæ pietatis ignaros, meritò reprehendendos esse iudicant. Et tantum de Eremitis, eorumque singularibus institutis.

AD THESIN XII. DE HABITU, ET TONSURA Monachorum.

IN hac parte agitur de *habitu*, deque *Tonsura* Monachorum, &c. Et de *habitu* quidem, seu *vestitu* Monachali, duo quædam tradit Bellarminus. *Primum* est generale: nempe, habitum istum esse verè *pœnitentialem*, h.e. aptum & conuenientem illis, qui perpetuam pœnitentiam agunt, quippe quorum vestitus sordidus, & horridus esse solet, ac debet: prout *exemplis* Sanctorum probatur, nempe *Elie* in 2. Reg. cap. 1. & *Iohan. Baptiste* Matth. 3. & 11. &c. vbi de saccis, ciliciis, & aliis id genus horridioribus indumentis, agitur, &c. Ergo habitus iste sanctus est, &c.

2. *Alterum* est speciale: nempe de *cucullis* Monachorum: quibus infantilem *simplicitatem* significari contendit, cuiusmodi ferè Prophetarum vestitus exterior, siue toga, aut pallium, esse consueuerit, &c. Vide Zach. 13. &c.

Deinde pro *tonsura* coronali, quæ fit in vertice capitis, &c. hæc duo Argumenta adducit; quibus vsum, seu finem illius bonum & salutarem esse, demonstrare cupit.

1. Vt differentia sit inter *Nazareos* V. Testamenti, & Christianorum *Monachos*: quorum illi intonsi esse iuebantur, prout Num. 6. videre est. Ergo hos tonderi decet, &c.

2. *Alterum*, vt sit imitatio quædam *Christi*, spineam coronam in capite gestantis, sicut ex historia passionis constat, Lucæ 23. &c. Ergo monachi in modum coronæ tondendi sunt, &c.

CENSURA ET RESPONSIO.

PORRÒ Nostri homines, licet *vestitum*, & modum *tondendi*, & alia id genus instituta, per se *adiaphora*, parum curanda esse censeant, in *habitu* tamen, & *rasura* Monachorum, non immeritò quædam repræhendunt.

1. Et primò quidem ipsam *ηακοζηλίαν*, siue ineptam veterum *Prophetarum* imitationem, hîc damnant: quum specialis istorum ratio fuerit in multis; h.e. extraordinaria & temporalis eorum vocatio fuerit; neque ipsi per *votum* aliquod, ad certum vestimenti, aut *tonsuræ genus*, sese vnquam astrinxerint; nec partem diuini cultus in his nugis constituerint, &c. prout Monachi nostri faciunt.

Deinde, nouum *Iudaismum* quendam hîc latere existimant: dum singuli

Monachorum ordines, quorum plurimi sunt, singularem quendam *habitu*, tum *colore*, tum *forma*: & *dimensione*, ab aliis diuersum; item peculiarem *tondendi morem*, & alia talia, quasi ex lege & necessitate, supersticiosè usurpant: quum tamen Apostolus in 1 Tim. 3. *Ecclesiasticis* hoc vnicum, in ista parte, iniungat, vt sint *κόσμιοι*, h. e. *externa honestatis*, ac *decori*, *rationem habeant*; videlicet, in vestitu, & rebus similibus externis: nec vllum præterea discrimen hîc seruandum esse suadeat, ne dum præcipiat. Confer Gal. 4. & 5. Coloss. 2, Hebr. 8. & 10. & c. de Iudaismi abrogatione.

3. Denique, supersticiosam *ἰδωλοθρησκείαν*, atque adeò *idololatricam* opinionem, hîc Nostri exagitant: quod, nimirum hodierni Monachi in externis hisce nugis, quas ipsi de suo excogitarunt, magnam sanctitatem, & singularem cultum diuinum, non minimâ ex parte collocant: sicut vel inde apparet, quod non modò homines plebei, sed nonnunquam etiam Reges, ac principes, alique magnates, in Monachorum *cucullis* extremum diem obire, cumque isto habitu sepeliri voluerunt: nempe, vt ista ratione, magnæ illius sanctitatis, & meritorum Monasticorum, participes efficerentur, & c.

Ad *tonsuram* verò speciatim quod attinet, non immeritò Pontificiis, ad exempla veterum sacerdotum in V. T. extantia, subinde prouocantibus, Nostri homines obiiciunt ea Scripturæ loca, in quibus olim *Sacerdotibus* difertè prohibitum fuit, ne *comam in circuitu*, siue *in modum coronæ*, *tonderent*, neue *barbam raderent*, & c. Quade re vide Leuit. 19. v. 27. & cap. 21. v. 5. item Ezech. 44. v. 30. & d. Vide etiam libellum *Baruchi* cap. 6. v. 30. vbi *Sacerdotes idololatrae rasis capitibus*, & *barbis resectis*, *introducuntur*, & c. quos certè veri Christiani hac in re nequaquam imitari debebant, & c. Ergo tonsura hæc illicita est, & c. Neque verò *contrariæ* Bellarmini ratiunculæ quidquam ponderis habent: *tum*, quia exempla planè dissimilia sunt, siue rem ipsam, siue eiusdem auctorem, siue denique vsum, ac causam finalem spectes: *tum*, quia inepta est accommodatio rerum quarundam singularium, extra ordinem à Christo, aut Prophetis gestarum; item quarundam rationum, pro hoc vel illo habitu, aut tonsuræ modo, & c. allatarum: sicut ex ipsa speciali collatione statim per se unicuique, animum aduertenti, apparebit.

AD THESIN XIII. DE OPERE, ET MENDICATIONE Monachorum.

HÆc postrema pars de opere, seu laboribus, itemque *mendicatione* Monachorum, differit. Et primò quidem docet Bellarminus, licitum esse Monachis, *manuarium* laborem exercere, atque inde victum sibi comparare. Nempe, quia Apostolus Paulus aliquando idem fecerit; prout Act. 20. item in 1. Corinth. 9. & c. videre est. Atque ita refutat errorem *Eucbitarum*, qui ex

qui ex cap. 6. Matth. item ex cap. 6. Iohannis, *de non curando*, &c. *de q. pane vi-
taquerendo*, &c. ineptè olim asserebant, pro corporali cibo laborandum non
esse; sed precibus semper vacandum, &c.

2. Deinde verò negat, Monachos ad laborem manuum obstringi: con-
tràq; asserit, licere ipsis aliunde viuere; puta, tum ex bonis patrimonialibus,
in commune collatis; videlicet, exemplo primorum Christianorum, Actor.
4. tum ex donariis fidelium, sponte oblatis; exemplo veterum Leuitarum
& Sacerdotum; de quibus Leuit. 1. & sequentibus videre est: tum deniq; ex
mendicatione; exemplo, scilicet, ipsius Christi, & Apostolorum, qui quum
nihil proprium possiderent, aut omnia sua relinquerent, ex eleemosynis a-
liorum vixisse videntur. Vide de Christo Luc. 8. & 9. item Psal. 40. & in 2. ad
Cor. 8. De Apostolis autem vide Matth. 19. & in 1. ad Cor. 9. &c. Ergo mendi-
catio monachorum omnino licita est.

C E N S U R A.

AT Nostri homines de *priore* quidem membro assentiuntur, quod, vide-
licet, errori *Eucharum* opponitur: de *Altero* verò planè diuersum sen-
tiunt: nempe docentes, eos, qui nec verbi ministerium exercent, nec alio si-
mili munere in Ecclesia, vel Schola, &c. defunguntur, ad laborem manuum
omninò obligari: præsertim si sani & validi sint; neque ex proprio patrimo-
nio honestè viuere possint; neque aliunde redditus ordinarios habeant, &c.

Argumenta hæc ferè præcipua sunt.

1. Ducitur ex iis Scripturæ locis, quæ Christianis omnibus in genere la-
borem manuum iniungunt: nisi fortè exceptio suprà dicta locum habeat.
Vide Genes. 3. *In sudore vultus tui, comedes panem tuum*, &c. Sic Psal. 128. *Labo-
rem manuum tuarum comedes*, &c. Sic ad Ephes. 4. *Unusquisq; operetur mani-
bus suis*, &c. Item in 1. Thess. 4. & in 2. Thess. 3. &c. *Qui non laborat, non man-
ducabit*, &c.

2. Petitur ex iis testimoniis, quæ mendicitatem inter res malas, & omninò
fugiendas, recensent: & speciatim mendicationem validorum hominum
disertè prohibent. Vide Deut. 15. *Non erit inter vos mendicus*, &c. Prouerb. 30.
Duo peti à Domino, &c. Vide etiam Psal. 37. & Psal. 109. ubi mendicitas à iustis
aliena esse dicitur, & tanquam propria impiorum poena describitur, &c.

3. Petitur ab exemplis veterum Monachorum; de quibus *Basilius*, *Hiero-
nymus*, *Augustinus*, & alii veteres testantur, quòd ex quotidiano manuum
labore vixerint; quòdq; illo tempore Monachus otiosus, & mendicus, pro
monstro fuerit habitus, &c. Vide nominatim Augustinum, de opere Mon-
achorum cap. 17. &c.

4. Petitur ex naturali ratione: quæ iniquum esse docet, vt validi mendi-
cantes, quales nostri Monachi sunt, gratuitas eleemosynas, veris pauperib⁹

debitas,intercipiant,atq; ita proximos suos defraudent,&c. Qua de re videre licet etiam Constitutiones Imperatorum: v. gr. in Cod.lib. 11. de validis mendicantibus,&c.

RESPONSIO AD OBJECTIONES.

AD contrarias Bellarmini rationes Nostri respondent: in allatis exemplis nihil simile reperiri; quum inter *Christum*, eiusq; *Apostolos*, nec non veteres *Leuitas* & *Sacerdotes* ex vna; & nostri temporis *Monachos*, ex altera parte, non modò diuersitas, sed & contrarietas euidens appareat: siue diuersissimam vtrorumque vocationem, & quotidianam viuendi rationem, siue alias id genus circumstantias spectemus. Vbi illud etiam obiter obseruandum est, neque *Christum*, neque *Apostolos* reuera vnquam mendicasse: tamen ex oblatiis honorariis, seu spontaneis aliorum oblationibus, interdum vixerunt: sed quæ tamen ex iustitiæ tenore ipsis debebantur; siue functionem ordinariam publicè docendi, quam ipsi obibant; siue extraordinaria eorundem beneficia, in Ægrotos, aut Dæmoniacos collata, respiciamus, &c. In summa: Mendicitas nostrorum Monachorum nullo vel exemplo, vel argumento legitimo, defendi potest: præsertim quum ipsi reuera, sub prætextu Religionis, otium & segnitiam captent; & in isto otio sanguinem & sudorem aliorum, sub specie eleemosynæ, securè, & plerumque luxuriosè consumant. Id quod à veris Christianis omninò alienum esse debet. Et tantum de Monachis.

TERTIA PARS: DE TERTIO MEMBRORVM GENERE:
Nempe de Laicis, & præcipuè de Magistratu politico.

AD THESIN I. DE OFFICIO ET POTESTATE
magistratus, in rebus secularibus, &c.

TOta hæc Disputatio, de *seculari Magistratu*, diuidi potest in tres partes principales. Quarum *prima* exponit, An politica potestas Christianis sit licita, & num in impiis, siue Incredulis, etiam locum habeat: *Altera* de officio Magistratus agit, quod in rebus secularibus, h. e. ciuilibus & criminalibus, occupatur: *Tertia* de eiusdem officio disserit, quantum ad causam Religionis, eiusve cognitionem ac defensionem attinet. De quibus omnibus ita Bellarminus disserit, vt passim veris falsa permisceat, & interdum ab ipso Controuersia statu longè aberret: prout ex seqq. patebit.

CENSUR.

CENSURA GENERALIS.

Ceterum etsi Nostri homines in hac *prima* parte, quoad principalem doctrinæ substantiam, nihil omnino desiderant; aliqua tamen Aduersarii errata hîc notare solent; quibus etiam hîc *Censura* quædam adhibenda esse videtur. Et *primò* quidem notandum: eos, qui inter *Anabaptistas* iam paulò prudentiores sunt, adeoque omnes *Nearianos*, hoc tempore sic dictos, non simpliciter, sed certo respectu negare, Magistratû Christianis esse licitum: nempe, quatenus existimant, nec *bella gerere*, nec *sanguinem humanum effundere*, &c. iisdem Christianis licere: sine quibus officiis; ut ipsorum plerique putant, nemo Magistratum gerere posse videatur. Itaque, respectu istorum, verus huius Controversiæ cardo hîc non attingitur, uti constat.

2. *Deinde*, & hoc sciendum: frustra *istis Aduersariis* opponi & *testimonia*, & *exempla* V. T. nempe, quatenus hæc utraq; ad statum illius antiqui populi proprium referuntur: quum *Aduersarii* illi tantum hoc contendunt, functionem politici Magistratus, præsertim qualis vulgò describitur, olim quidem sub Lege Moïsis & utilem, & necessariam fuisse; nunc autem, in Ecclesia Christiana, neque necessariam, neque respectu aliquarum partium licitam esse; sed potius & veræ perfectioni, & libertati Evangelicæ, &c. repugnare. Unde patet, præcipuas illorum obiectiones parum accuratè hîc refelli: quod tamen in legitima Disputatione fieri debebat.

3. *Tertiò*, neq; hoc prætereundum est. Bellarminum ipsum, saltem *duplici* nomine, parum honorifice de Magistratu politico sentire; licet eius functionem alioquin hîc aduersus Anabaptistas, aliosque *hereticos*, strenuè defendere videatur: *tum*, quia de subiectione omnium, & singulorum ciuium, etiam *Ecclesiasticorum*, nullam hîc mentionem facit; ut quidem fieri oportebat. (Immo verò, quia hanc ipsam alibi non obscure impugnat; nempe in fine libri de Clericis, &c.) *tum*, quia Christianum Magistratum, si à Pontifice deficiat, h. e. ipsorum opinione hæreticus fiat, re ipsa potestatem omnem suam amittere statuit: *tum*, quia temporalem potestatem, si non directè, saltem indirectè, Romano Pontifici in summo gradu attribuit: ita nimirum, ut ipsi liberum semper sit, regna transferre, aut mutare, pro suo vnus arbitratu, si modò id Ecclesiæ conducere existimet: prout videre licet lib. 5. de Romano Pontifice, per totum; Item totis tribus libris de translatione Romani Imperii, &c. Itaq; apparet, Bellarminum hoc loco sui ipsius non semel oblitum fuisse: præsertim quatenus Magistratum etiam impiis expressè concedit, quem tamen alibi iisdem re ipsa eripit, &c. Et hæc de Magistratu in genere sufficiant.

CENSURA SPECIALIS.

IAm verò, quod ad *specialem* Magistratus functionem, siue officium, in rebus *secularibus* attinet, reuera etiam in hoc capite, si rem ipsam spectes, Evangelici omnes assentiuntur: quippe qui Magistratui omnino potestatem hanc diuinitus attributam esse agnoscunt, vt & leges positivas ferre possit; & iudicia vtriusq; generis, videlicet ciuilia, & criminalia, exercere; & deniq; bella iusta & necessaria, præsertim defensiva, gerere, &c. Interea tamen Aduersarius hoc loco non semel impingit, ita vt aliquot *censurae* hîc etiam notandæ sint. 1. Quarum *prima* est de *legibus humanis*: An, & quatenus obligatoriae sint in conscientia, &c. Etenim Bellarminus hîc Caluino, & aliis, iniuriam facit, quatenus, omnem obligandi vim à posituiis legibus per illos remoueri, affirmat. Contrà vide Caluinum lib. 4. Instit. cap. vlt. item in Comment. ad cap. 13. ad Roman. &c. vbi in summa docet, humanis etiam legibus ex animo, & quidem ratione conscientiae, obtemperandum esse, &c. Nempe, quatenus in diuinis legibus ipsæ fundantur, &c. quum alioqui conscientia *immediatè*, & *per se*, Deum solum respiciat; vtpote quæ nihil aliud sit, quàm sensus diuini iudicii, de nostris ipsorum factis, siue honestis, siue turpibus, &c. Vnde sequitur, conscientiam immediatè, & directè, solius Dei Imperio subiectam esse: homines autem de externis tantum rebus statuere, ac decernere posse: & proinde illam non nisi secundariò, & consequenter, vti dictum est, humanis ac politicis legibus in seipsa obligari, &c. Videantur ipsa Caluini loca:

2. *Altera* censura est de *iudiciis*, præsertim criminalibus, &c. In hac enim parte non satis facit Bellarminus obiectionibus Aduersariorum: quippe qui iudicia non absolutè & simpliciter, sed tantum *negatiuè*, siue certo respectu, Christianis illicita esse docent: nempe, quatenus in illis aliquod illicitæ vindictæ genus, siue publicum, siue priuatum, saltem indirectè, opinione quidem ipsorum, &c. exercetur; & speciatim, quatenus in illorum executione vita hominis periclitatur, &c. Hæc enim illi existimant, omnino Evangelicis præceptis aduersarii. Itaq; nodus iste accuratè soluendus erat; nec tantum Argumenta ex V. T. verum etiam potissimum ex N. T. proferenda, &c.

3. *Tertia* & postrema *censura*, pertinet ad *bella*: de quibus Aduersarii similiter existimant, in V. quidem Testamento ea licita fuisse: nunc autem sub statu perfectionis, omninò legibus illis de charitate, & tolerantia summa, &c. quæ Matth. 5. Rom. 12. & 1. Pet. 2. &c. extant, & aliis similibus N. T. præceptis aduersari, &c. Quæ difficultas hîc planiùs explicanda fuisset: neque tantum exempla quædam *Centurionum* aut aliorum militum, ad fidem Christi iam olim conuersorum, nudè producenda; verum etiam de his ipsis ostendendum erat, quòd, post susceptam Christi fidem, militare vitæ genus con-

tinuauit

tinuauerint, &c. De *Erasmio* autem & *Luthero* (à quibus Aduersarius bella, vel simpliciter, vel saltem eatenus, quatenus geruntur contra Turcas, damnari affirmat) tantum hoc obiter notetur, quòd neuter eorum bella iusta, siue in genere, siue in specie accepta, simpliciter improbauerit: sed eo tantum respectu, & fine, quem vterq; in locis à Bellarmino citatis abundè exponit, Itaque hi Auctores ipsi, diligenter inspecti, statim calumniam hanc refutabunt. Atq; hæc de officio circa res temporales.

AD THESIN II. DE OFFICIO MAGISTRATVS IN DEFENDENDA & cognoscenda Religione.

EVangelici, tametsi Theologis, seu *Pastoribus*, non autem *Principibus*, seu politicis Magistratibus, publicum docendi munus ordinariè commissum esse agnoscunt; non tamen illis magis, quàm istis, absolutum de Religione iudicium concedunt: nec minus istis, quàm illis, legitimam & piam quandam Religionis cognitionem, ex Dei verbo petitam, attribuunt. Immo nullam legitimam fidei defensionem esse, vel suscipi posse, contendunt, quam non ipsa eiusdem legitima cognitio antecedit. Itaq; Magistratui politico vtrumq; tribuunt; nempe & cognitionem, & defensionem orthodoxæ Religionis; si modò vtraq; legitimè iusteque instituatur, h. e. ad Normam verbi diuini exactè conformetur.

Argumenta autem hæc afferunt.

1. Nititur expressis Dei *mandatis*, quibus ipsi pii *Reges*, ac *Principes*, tanquam *nutritores Ecclesie*, & ministri Dei, &c. in veram Religionem inquirere, siue eam ex S. literis cognoscere; atq; ita probè cognitam, legitimè demum tueri, ac defendere iubentur. Vide Deut. 17. & 20. item Ios. 1. Psal. 2. & 24. & alibi passim, item Esa. 49. & 60. & deinceps. Ergo hæc cognitio eius deneganda non est: quin ipsi potius ad eam instigandi sunt, &c.

2. Sumitur ab *exemplis Sanctorum Regum*, ac *Magistratuum*; qui partim in Vet. partim in N. T. accuratam cognitionem orthodoxæ fidei, cum legitimâ defensione, semper coniunxerunt; quiq; eo nomine à Spiritu S. & viris Ecclesiasticis, subinde laudantur: quales in Vet. Test. fuerunt *Moses*, *Iosua*, *Samuel*, item *David*, *Salomon*, *Ezechias*, *Iosias*, aliiq; pii Iudices, ac Reges: in N. T. *Constantinus Magnus*, vterq; *Theodosius*, *Valentinianus*, *Honorius*, *Arcadius*, &c. & alii pii Imperatores, &c. Ergo & nunc idem facere possunt, immò debent.

3. & postremum, nititur ipsa *naturali equitate*, & *publicâ honestate*: quum per se iustum, & rationabile sit, id demum pro virili tueri, quod verum & sanctum esse deprehenderis: cõtraq; nihil iniquius, aut turpius esse possit, quàm Religionem aliquâ summâ vi tueri, de cuius veritate ipse nondum persuasus sis, &c. Et certè si Papistica praxis admittatur, multa sequetur absurda: quia hæc

ratione politici Magistratus, non modò cæcum iudicium ad totam Religionis causam semper afferent; verumetiam tandem serui & mancipia libidinis alienæ, immò lictores & carnifices eorum, qui vulgò Ecclesiastici dicuntur; reuera efficientur, &c. Ergo cognitio à defensione separari non debet.

O B I E C T I O N E S.

CONTRÀ verò asserit Bellarminus, non ipsam cognitionem, seu iudicium de Religione; sed tantum eius defensionem, ad Magistratum politicum pertinere: contràq; huius officium esse, in Ecclesiasticorum iudicio simpliciter acquiescere; & quod isti decreuerint, id pro rato habere, & summa vi statim exequi, &c.

Argumenta hæc potissimum affert.

1. Quia soli Petro, eiusq; successoribus, h.e. Ecclesiasticis tantum, cura omnium Christi; ac proinde iudicium de Religione, siue ipsa Controuerfiarum cognitio ac decisio, commendata sit. Ioh. 21. *Pasce oves meas*, &c. Ergo non licet politico Magistratui, alienam functionem inuadere, &c.

2. Quia Reges, & Principes seculares, in S. Scriptura nunquam Pastores, aut *Doctores*, sed tantum nutritii, h.e. patroni ac defensores Ecclesiæ, appellantur, &c. Esa. 49. & Prouerb. 20. &c. Vnde concludit, Philippum, Brentium, aliosque Euangelicos, iudicium Religionis seculari Magistratui permittentes, hac in parte grauiter errare.

Solutionem vide infra.

AD THESIS III. & IV. DE PACE RELIGIONIS, AN

& quatenus concedi possit, à pio magistratu, &c.

IN hac parte licet Nostri concedant, unam tantum Religionem, quam videlicet princeps, seu Magistratus ipse, veram agnoscit, ab eodem Magistratu pro virili conseruandam esse; neminem tamen ad eandem, externa aliqua vi, cogendum esse sentiunt: quin potius suam conscientis libertatem relinquendam, & nonnunquam etiam diuersarum Religionum exercitium, si non publicum, saltem priuatum, aut clandestinum, ex singularibus causis, permittendum esse, statuunt. Atq; hoc demum sensu pacem, & concordiam externam, seu politicam, inter Orthodoxos, & Hæreticos simul colendam, ab ipso pio Magistratu procurari & posse, & debere, existimant, &c.

Argumenta hæc ferè sunt præcipua.

1. Nititur generalibus illis Scripturæ dictis, quæ iustitiam & charitatem, item studium pacis, & concordie, seriò nobis omnibus commendant: & ne quid aliter aduersus proximum statuamus, quàm qualiter nobiscum agi vellemus, disertè præcipiunt: Denique, vt conscientis suam libertatem concedamus, & dissentientes in negotio Religionis amicè toleremus, omninò mandant.

mandant. Vide Matth. 5. & 7. item ad Rom. 12. & 14. ferè toto, & alibi. Ergo pax Religionis etiam inter dissentientes, aliquo modo coli potest, & debet: & proinde magistratui licet eandem procurare, &c.

2. Petitur ab *exemplis* Sapientum, & piorum Principum, tum in V. tum in N. T. qui sic *unam* Orthodoxam Religionem tutati sunt, ut alias tamen, seu diuersas Religiones, tyrannicè insectati non sint: tamen si publicum earum exercitium nō facilè permiserint, Exempla V. T. suppeditant nobis tum antiqui *Patriarchæ* ante Legem, tum *Indices & Reges* quidam sub lege; in primis autem principes *Macchabei*, & eorum successores, sub quibus diuersæ *Iudæorum* sectæ; *Pharisei*, *Sadducei*, *Essæi*, &c. liberè vixerunt, & satis amicè inter se vixerunt. Exempla sub N. T. passim in historia Ecclesiastica occurrunt; præsertim sub *Constantino Magno*, eiusq; filius, itē utroq; *Theodosio*, & seq. cæteris, eiusdem notæ Imperatoribus, qui diuersas Religiones sæpè tolerarunt, & pacem politicam inter earum professores sanctam tectam conseruarunt. Vide *Eusebium*, *Theodoretum*, &c. in historia Ecclesiasticâ passim.

3. & postremum petitur ab ipsa naturali *æquitate*, itemq; adiunctâ *utilitate*, quam etiam *experientia* quotidiana ferè comprobatur. Nam præterquàm quod æquissimum est, in causa Religionis ab omni vi, & coactione externa, abstinere, ipsis etiam Rebus publ. ut ita fiat, omnino expedit, ac conducit: quippe quæ alioqui facilimè turbarentur, & intestinis bellis, ac mutuis laniationis, tandem conciderent: prout hætenus in multis *Europa* prouinciis, *Gallia* præsertim, & *Belgio*, accidisse nouimus: quum contrà in *Germania*, *Heluetia*, *Polonia*, & alibi, ubi libertas Religionum hætenus indulta fuit, manifesta diuinæ benedictionis signa conspiciantur, &c. Ergo res ipsa *per se* licita & bona est, etiam si *per accidens* abusus aliquis accedere possit. Id quod obiter hoc loco, non sine graui causa, addendum esse videtur.

O B I E C T I O N E S.

AT contrà Bellarminus docet, non licere Magistratui *libertatem* Religionis subditis suis concedere: sed *unam* tantum, hætenus receptam, seu vulgò dictam *Catholicam* fidem, summa vi tueri, ac defendere ipsum debere; contraq; hæreses omnes seuerè prohibere, atq; è medio tollere, &c. etiam si de summa rei periclitandum sit.

Argumenta hæc sunt præcipua.

1. Quia *libertas* ista, seu *licentia* quiduis pro libitu credendi, subditis ipsis perniciosa est: siue externam Reip. pacem, ac tranquillitatem ciuium inter sese, siue in primis æternam animarum salutem, spectemus: quippe quæ utraque per illam libertatem in summum discrimen adducitur. Ergo bonâ conscientia Magistratus illam permittere non potest.

2. Quia *secularis* potestas subiecta est *spirituali*: ideoq; pro viribus ea tollere teneretur, quæ Ecclesia ferre non potest, videlicet, hæreses, & schismata, &c. Secus enim ordo naturæ turbaretur; & proinde hoc casu inferior potestas à superiore in ordinem cogenda esset, &c.

3. Quia *Hæretici* passim in Dei verbo ita describuntur, ut omninò noxios, & execrabiles esse, ac proinde ab Ecclesia arcendos esse, appareat. Vide Deut. 17. & 18. item ad Rom. 16. ad Gal. 5. Apoc. 2. &c. Vnde sequitur, nullam eis pacem, aut libertatem in Republ. esse concedendam, ne virus suum longè lateq; spargere, & animas incautas seducere possint, &c.

Itaq; hîc speciatim contra *Georgium Cassandrum*, & similes Religionis mediatores, seu pacificatores, apertè contendit, nullam omninò conciliationem inter *Catholicos* & *Hæreticos*, h. e. *Papistas* & *Euangelicos*, vnquam sperandam esse; nec proinde vllam pacem tentari debere: quum *hæretici* in fundamento fidei errent; nec magis cum *Catholicis*, quàm aqua cum igni, &c. consociari possint.

CENSURA.

Sed neque nos *mixturam* illam Religionum probamus, quam nonnulli, sub prætextu pacis, introducere conati sunt. Interim Magistratus, & alios viros bonos, qui per colloquia, & similes amicas rationes, id saltem obtinere student, ut veritas magis ac magis in apertum proferatur; atq; ita conciliatio animorum saltem, si non sententiarum omnium, inter eos, qui Christiani communiter appellantur, aliquo modo procuretur, &c. hos, inquam, minimè culpandos; sed potius laudandos, & omni ope adiuuandos esse putamus, &c. Sed de hoc aliàs plura.

Solutio contrariarum rationum infra paucis attingetur.

AD THESIN V. DE LIBRIS HÆRETICORUM, AN & quatenus abolendi sint.

ET si nos minimè negamus, libros manifestè *impios*, puta notoriè *blasphemos*, aut *famosos*, item *magicos*, & similes alios, è medio tollendos esse; præsertim ab ipsis fidelibus, sua sponte id facientibus, &c. minimè tamen illam Pontificiorum tyrannidem probamus, qui quosuis, ipsorum opinione, hæreticos libros, etiam inuitis possessoribus eripiendos, & palam, auctoritate Magistratus, abolendos, siue publicè incendendos esse contendunt.

Argumenta nostrorum, inter alia non pauca, hæc sunt.

1. Quia hoc factò *libertas* illa Christiana, omnia probandi, &c. quam Christus ipse tantopere nobis commendauit, iniuste suppressitur. Vide in 1. ad Thess. 5. *Omnia probate*, &c. item in 1. Ioh. 4. *Ne credite cuius spiritui*, &c. Nisi enim omnia legere, & perpendere liceat, certè libertas hæc vsurpari nullo modo poterit.

2. Quia

2. Quia *Experientia* hactenus euidenter ostendit, eos, qui libertate illa moderatè vsi sunt, neque sibi ipsis, neque aliis, vllum hinc detrimentum attulisse; sed potius Ecclesiæ & Reipubl. multum profuisse: vt qui hac via veritatem antea diu suppressam, denuò in lucem eruerint, &c. Vide exempla in historia Ecclesiastica apud *Eusebium*, &c.

3. Contrà verò docet eadem experientia, incendiarios illos, qui sine delectu libros Hæreticorum, prout ipsi vocant, exuere solent, plerumque malam causam hactenus defendisse, & lucem diuinæ veritatis istis artibus defugere voluisse: immò etiam, quod Tyrannorum proprium est, ipsam cælestem veritatem hoc pacto extinguere cupiuisse, &c. Exempla vide apud Ieremiam cap. 36. & 1. Macc. 4. &c. item in historiis Ecclesiasticis, præsertim posteriorum temporum: V. gr. in historiis *Berengarii, Wiclefi, Hussi, Lutheri*, & aliorum: quorum doctrina quum ab Aduersariis solidè refelli non posset, scripta tamen ipsorum publicè ab iisdem combusta fuerunt.

Itaque hoc loco necessaria est *distinctio*, inter libros notoriè *impios*, aut alioqui *famosos ac pestilentes*: quos pii Magistratus summo iure prohibere, immò etiam si opus sit, per vim abolere possunt; & libros salutares ac pios, siue alios quosuis, de *Religione* constanter ex ipso Dei verbo, licèt non semper rectè satis intellecto, differentes; præsertim si modèstè, & sine maledictis, ac conuitiis, scripti sint: quorum lectione non facilè, præsertim literatis ac doctis, interdici debet: idque propter graues rationes, ex parte iam superius allatas.

O B I E C T I O N E S.

V Erum ex aduerso docet Bellarminus, *libros* quorumuis *Hæreticorum*, non modò non legendos, verum etiam prorsus è medio tollendos esse: & sic quidem, vt per Magistratum, inquisitione factâ, etiam inuitis possessoribus eripiantur, & palàm incendio absumantur, &c.

Argumenta ipsius præcipua ferè hæc sunt.

1. Quia Act. 19. Christiani quidam, recens conuersi, dicuntur sua sponte libros quosdam *Magicos* exussisse, &c. Ergo libri *Hæreticorum* per Magistratum exurendi sunt.

2. Quia etiam *colloquia* Hæreticorum, vtpote periculosa & noxia, studiosè vitanda sunt: prout ad Tit. 3. & in 1. Cor. 15. & 2. Tim. 3. item, Rom. 16. Denique in 2. epist. Iohan. sub finem, &c. videre licet. Ergo libri multò magis abolendi sunt.

3. Quia similis olim apud *Ethnicos*, simul & *Christianos*, vsus obtinuit, vt, videlicet, libri pestiferi non modò vitarentur, verum etiam è medio tollerentur: prout ex *Cicerone*, lib. 1. de natura Deorum: Item ex *Cypriano*, libr. 2. epist. 3. & aliis id genus historiis hic probatur, &c.

Solutionem infra vide suo loco.

Hb. 3.

AD THESIN VI. DE MVLTIS, SEV POENIS HÆ-
reticorum, præsertim capitalibus, &c.

NOSTRI, tametsi generatim loquendo facilè admittunt, *Hæreticos* verè & *proprie dictos*, à pio Magistratu & posse, & debere hætenus coerceri, ne venenum suum ubique, pro suo ipsorum arbitratu, disseminent: immò, tametsi etiam *turbulentos hæresiarchas*, h.e. *blasphemos* simul & *seditiosos* Ecclesiæ turbatores, ab eodem Magistratu, pro qualitate delicti, acriter interdum puniendos esse fatentur; utpote ex improbitate & malitia, non autem ex simplicitate, vel errore, contra Deum, & Rempub. peccantes (quales, Patrum nostrorum memoriâ, seditiosi quidam *Anabaptistæ*, Monasterii, & alibi fuerunt) tamen non omnes *errones*, siue hæreticos ita vulgò dictos, h.e. quosuis in Religione simpliciter errantes, continuo pœnis politicis, præsertim corporalibus, subiiciendos esse concedunt: quin *Doctores* potius istis, quàm *Tortores* adhibendos esse, statuunt, & argumenta hîc plus, quàm arma valere credunt, &c.

Argumenta hæc ferè afferunt.

1. Petitur ex iis Scripturæ locis, quæ generatim ipsam veræ Religionis, seu fidei, naturam ita describunt, ut eam planè voluntariam, & ab omni violenta coactione prorsus alienam, denique gratuitum Dei donum esse, ostendant: ad quam proinde nemo tyrannico terrore, aut minis adigendus, siue metu supplicii alicuius (nisi fortè quid aliud accedat) per Magistratum cogendus; sed omnes potius amicè huc inuitandi; & argumentis, non armis, seu verbis, non verberibus, adducendi sint, &c. Vide ad Rom. 1. & 10. item ad Ephes. 2. & in 1. ad Thessalonic. 1. & 2. & passim alibi: ubi de origine, & progressu veræ fidei, deque mediis, ad eam necessariis, agitur, &c. Ergo simpliciter errantes, quatenus tales, à Magistratu puniendi non sunt.

2. Ducitur à *proprietatibus* verorum Christianorum, siue ex illis Scripturæ testimoniis, quæ naturam Ecclesiæ verè *Christiane* ita nobis depingunt, ut ab eius æquitate, & lenitate, seu materna charitate, prorsus alienum esse doceant, aliorum conscientis ullam externam vim inferre; seu quenquam, ob diuersam tantum Religionem, hostiliter insectari; nedum occidere, aut corporali supplicio afficere, &c. Vide Matth. 5. & 7. item Ioh. 13. ad Rom. 12. & 14. & passim alibi. Ergo Christiani ab hac vi abstinere debent.

3. Petitur ab adiuncta rei *difficultate*, immò *impossibilitate*, quam plerumque etiam *perniciosa* euentus tum in Ecclesia, tum in Repub. consequuntur. Nam præterquàm quod stultum, adeoque impossibile est, armis *carnalibus* hostem *spiritualem* expugnare; aut morbos animorum *internos* (quales certè hæreses, & errores sunt) *externis* remediis profligare velle: magnum etiam

etiam *periculum* verè credentibus hac ratione creatur, ut qui sæpè à cæcutiente Mundo pro Hæreticis haberi solent, &c. Ita porro & Resp. bonis civibus orbatur, & *facile* turbis ac bellis inquietatur. Vide Matth. 4. & 22. item in 2. Corinth. 10. & ad Ephes. 6. &c. de *spiritualibus armis adversus Satanam, & hæreticos exerendis*, &c. Vide etiam Matth. 13. *parabolam de Zizaniis, non temerè euellendis*, &c. quam *Chrysostomus, Ambrosius, & alii Veteres*, huc accommodare solent. Ergo, &c.

4. Sumitur ex illis S. Scripturæ testimoniis, quæ *passivam* persecutionem, pro veræ Ecclesiæ nota, *activam* verò, pro Antichristianæ Synagogæ certissimo indicio, habendam esse docent. Vide uniuersam Vet. & N. Test. historiam, & nominatim cap. 11. ad Hebr. per totum: deprehendes, impios quidem & hypocritas aliis in causa fidei vim intulisse; pios verò nihil tale fecisse, &c. Vide etiam ad Galat. 4. sub finem: item 1. Thessalonic. 2. de Iudæis Christianos persequentibus, &c. item in 2. Timoth. 2. & 3. & alibi passim: in primis verò Apocal. 2. & 3. & 6. & 11. & 12. & 13. & seqq. Ergo vera Ecclesia neminem, ob diuersam Religionem, si nihil aliud accedat, occidit, aut persequitur.

5. & postremum petitur à generali *praxi*, & communi consensu *Veterum*; quales aliquot seculis ab excessu Apostolorum floruerunt: nempe *Tertulliani*, in Apologetico: Item *Iustini, Athenagora, &c.* in scriptis Apologeticis: tum *Lactantii* libr. 5. Instit. diuin. cap. 20. necnon *Hilarii, Nazianzeni, & aliorum*, in orationibus adversus *Arrianos* scriptis, &c. qui omnes istam simplicem hæreticorum, siue in Religione simpliciter errantium, insectationem, ac lanienam, simpliciter improbant. Quin etiam constat, ex *historia Ecclesiastica, Eusebii, Socratis, &c.* primis illis seculis nihil durius adversus summos etiam hæreticos, licet maximè pertinaces, statutum fuisse, quàm quod ab Ecclesiæ communione, simulque ac officio Ecclesiastico, reiicerentur: tametsi deinde, progressu temporis, relegatio in exilium, & similes aliæ pœnæ, iisdem irrogari cœperunt: donec tandem, sub aperto *Antichristi* regno, ad effusionem sanguinis deuentum est. Ergo, &c.

OBIECTIONES PRO THESI PAPISTICA, IVRE OCCIDENDI simplices hæreticos.

Hic verò etiam Bellarminus strenuè nobis reclamat; contraque animose contendit, *omnes hæreticos*; ab ipsorum Ecclesia (intellige, Romanâ) damnatos, non modò multis pecuniariis; item carcere, exilio, aliisque id genus pœnis corporalibus; verum etiam ipsâ morte, siue cruento capitis supplicio, per Magistratum afficiendos esse, &c.

Argumenta pro hac crudeli, & verè Antichristiana tyrannide, præcipuè hæc affert.

1. Petitur ex illis *V.T. locis*, ubi Deus ipse populo *Israelitico* præcepit, ut *Apostatas* illos, qui malitiosè à vero Deo, siue externo eius cultu, ad idola deficerent, aliosque ad eandem defectionem sollicitarent, vel lapidatione, vel simili ultimo supplicio, statim mulctaret. Vide Deut. 13. & 17. & 18. Ergo nunc iisdem suppliciis omnes *heretici*, à Papa damnati, continuò afficiendi sunt.

2. Petitur ab exemplis aliquot Sanctorum in *V.T.* qui sui temporis *Apostatas*, puta *Sacerdotes Baaluticos*, & similes alios *Seductores*, extremo supplicio affecerunt: quales fuerunt *Elias*, *Iosias*, *Iehu*, & alii: de quibus vide 1. Reg. 18. item 2. Reg. 10. & 23. &c. Quibus etiam addi potest exemplum *Nebucadnezaris*, Daniel. 3. ubi sub pœna capitis edicitur, ne quis Deum Hebræorum blasphemet, &c. Ergo, &c.

3. Sumitur ab exemplis ipsius *Christi*, & *Apostolorum*: qui & ipsi nonnunquam *Hereticos*, siue *Pseudoprophetas*, corporalibus pœnis mulctasse videntur. Nam & *Christus* Ioh. 2. flagello usus esse dicitur, ad eiiciendos è templo ementes, & vendentes, &c. Et *Petrus* Actor. 5. Ananiam & Sapphiram morte mulctauit, &c. Et *Paulus* Actor. 13. Elymam Magum cæcitate percussit, &c. Ergo Magistratibus idem facere licet.

4. Et postremum nititur apertâ ratione: quod, videlicet, quum *Hæretici* passim *furibus*, & *latronibus*, itemque *lupis rapacibus*, comparentur (prout Matth. 7. Iohan. 10. Actor. 20. & alibi videre est) eodem modo etiam coercendi videantur, quo veri, seu propriè dicti fures, & latrones, itemque lupi, & alia noxia animalia, coerceri vulgò soleant. Ex quo sequitur, officium Magistratus esse, hæreticos etiam gladio exterminare, &c.

5. Porro hîc etiam nonnihil de *praxi* Veteris Ecclesiæ, qualis sub *Constantino M.* & seqq. Christianis Imperatoribus, item sub *Augustino*, &c. fuit, Bellarminus inspergit: quam tamen pro sua opinione constanter adducere non potest: prout ex *Eusebio*, & aliis Ecclesiasticæ historiæ scriptoribus, abundè patet.

RESPONSIO GENERALIS, AD OMNES obiectiones.

Cæterum ad omnia hæc Bellarmini argumenta generalis quædam, & brevis responsio sufficere potest. Nam singula seorsim excutere, nimis longum ac tædiosum foret. Itaque ut paucis dicamus, quod res est, in omnibus argumentis, vel ignoratio Elenchi, vel petitio principii, vel alioqui consequentis fallacia quædam occultatur. Nam quædam eorum, immò pleraque, verum quæstionis statum non attingunt, sed vel subiectum, vel prædicatum ipsum non leuiter immutant: V. gr. cum pax vna pro alia sumitur, puta corporalis pro spirituali, & vicissim hæc pro illa: aut cū libri verè pestiferi, & planè

& planè impii, pro hæreticis quouis modo dictis; item simplices erronei, seu simpliciter in Religione errantes, pro seditiosis turbonibus, & vice versa, hi pro illis substituuntur: quædam verò hætenus saltem aliena sunt, quatenus è V. Test. eiusque propria & temporaria politia, perperam ad statum N. T. proprium accommodantur: *quædam* denique inconsequentia manifestâ laborant, quatenus in iis exempla dissimilia, siue respectu personarum agentium, siue ratione patientium, in medium adducuntur, &c. V. gr. cum *Elias*, *Iosias*, *Iehu*, &c. qui veros idololatrias, ex ipsius Dei mandato, legitimè malètarunt, ad defensionem apertæ tyrannidis aduocantur: cumque prædictus *Elias*, immò etiam ipse *Christus* & *Apostoli*, eorumque extraordinaria & miraculosa facta; pro regulis quibusdam, ordinario Magistratui perpetuò seruandis proponuntur, &c. sicut ex collatione vtriusque partis Argumentorum facile constare potest. Illud obiter addo, quæcunque ex *praxi* recentis Ecclesiæ citantur, V. gr. quæ sub Innocentio III. & V. scilicet, Dominico, contra Waldenses & Albigenes, &c. gesta sunt, ea facti tantum non iuris probationem continere: immò verè Antichristiana facta censerì debere: nec proinde quidquam in hac causa probare posse.

CONTROVERSA III. GENERALIS, DE *Ecclesia laborante in Purgatorio.*

AD THESIN I. & II. DE VERITATE, SEU VERA *existentia ignis Purgatorii*

Nos Evangelici vniuersam hanc Purgatorii Pontificii doctrinam, duobus libris à Bellarm. traditam, non modò ἀρεστος, h. e. in S. literis minimè fundatam; verum etiam prorsus ἀντιἀρεστος, h. e. S. Scripturæ planè contrariam, esse docemus: nostramque sententiam non leuibus Argumentis confirmamus; de quibus in secundâ parte huius primi libri Aduersarius noster ita differit, vt fraudes & strophas eius haud difficulter animaduerrere possimus: quippe qui argumenta Nostrorum, neq; omnia, neq; præcipua, quibus suprà dictum Purgatorii dogma oppugnare solemus, in medium afferre voluerit: nec ea, quæ attulit, absque calumniis & detractionibus sophisticis soluere potuerit: sicut in progressu patebit.

Porro hæc Argumenta Nostrorum in tria genera distribui possunt: nempe in testimonia S. Scripturæ; Et dicta quædam Patrum; & rationes naturales. Sed nos primum illud ac præcipuum genus, hoc loco, pro nostro iure paulò plenius, quàm à Bellarmino factum est, explicabimus: in reliquis autem duobus breuitati studebimus.

ARGVMENTORVM, CONTRA PVRGATORIVM

Classis prima.

1. **E**T primum quidem primi generis Argumentum ex omnibus istis *historiis Sacris* Vet. & N. Test. sumemus; ubi de fidelibus, siue sanctis, piè defunctis, agitur: sic tamen, ut nulla vel leuissima mentio fiat, siue *ignis purgatorii*, siue etiam *precorum*, aut *sacrificiorum*, pro mortuis eo fine oblatorum, ut isti è cruciatu aliquo liberarentur, &c. Vide Genes. 5. per totum: item cap. 23. & 25. & 50. Item Numer. 20. Deuterom. 34, Iosue 24. Sic passim in libris Iudicum, & Regum, & Chronicorum, &c. Similiter vide in N. T. Matth. 14. Luc. 7. Actor. 7. & 9. & 12. &c. & passim alibi, ubi de sanctorum morte, & sepultura differitur, &c. Atqui prorsus incredibile est, fideles vtriusque Testamenti, dogma hoc *Purgatorii* pro fidei articulo habuisse (ut quidem Aduersarii affirmant) nec tamen vllum eius rei indicium, eo ipso tempore, quo maximè id fieri decebat, vel verbis, vel factis ostendisse; aut, si fortè ostenderunt, id Spiritum S. ubique reticere voluisse, &c. Ergo falsum est, illos aliquid tale credidisse: & consequenter, ipsum quoque dogma pro falso habendum est.

2. Petitur ex iis S. Scripturæ locis, ubi variae *species* seu distincta genera *sacrificiorum*, itemque *piarum precationum*, admodum accuratè, & velut ex professo, describuntur: in quibus tamen nulla mentio fit, aut *sacrificii*, aut *precationis* alicuius *pro mortuis* adhibendæ, h. e. eo fine usurpandæ, ut mortuorum animas è cruciatu aliquo liberemus. Vide varia sacrificiorum genera, Levit. 1. & 2. & 3. & 4. & d. per aliquot integra capita: Item diuersa genera precationum. Vide tum 1. Reg. 8. & Nehem. 9. & Daniel. 9. tum in 1. Tim. 2. ad Philip. 4. & alibi. Quibus in locis tamen omninò nullum indicium, aut vestigium extat, alicuius oblationis, aut precationis, quam viuentes pro mortuis, eo quidem, quo dictum est, fine & consilio, præstare debeant. Id quod à Spiritu S. ita fieri potuisse, omninò incredibile est: si modò ipsum dogma pro fidei articulo habendum esset. Vide quæ suprà Tomo 1. de sufficientia S. Scripturæ, in rebus scitu necessariis, dicta sunt.

3. Sumitur ex illis S. Scripturæ locis, quæ huic dogmati clarè & velut in os, reclamant: dum nullam amplius *iram*, aut *indignationem* Dei, proptiè dictam, nedum veram aliquam *ultionem*, aut *damnationem*, verè credentibus incumbere docent; contraque generatim, omnes omninò fideles, statim à morte, suo modo beatos ac felices esse affirmant. Vide Luc. 23. dictum Christi ad Latronem: *Hodie mecum eris in Paradiso*, &c. Item eiusdem Christi dictum Iohan. 5. *Qui credit in me, in iudicium non veniet; sed per mortem transiet ad vitam*, &c. Sic Apocal. 14. dicuntur *omnes mortui in Domino beati*; & quidam *ἀπ' ὧν*, h. e. *iam cum*, *cum primum mortui sunt*, &c. Qui locus, collatus

cum

cum altero loco in 1. ad Thes. 4. ubi de omnibus illis agitur, qui in Domino, siue per Dominum Iesum, obdormire solent, &c. satis euidenter arguit, non de Martyribus tantum, sed de omnibus omnino fidelibus, hinc differi. Quorum etiam beatitudo speciatim in eo consistere dicitur, quod statim à morte requiescant à laboribus suis, h. e. ab omnibus curis & cruciatibus, &c. His adde locum Sapient. 3. ubi iustorum anima sic dicuntur esse in manu Dei, ut nullus dolor aut cruciatus eas attingere possit, &c. Quæ certe si vera sunt, oportet contrarium Papistarum dogma, quod plerisque fideles ad ignem purgatorium, & horrendos cruciatus, remittit, omnino falsum esse.

4. Ducitur ex iis Scripturæ dictis, in quibus & precepta, & promissa, & exempla sunt, benè pièque moriendi: sed in quibus non modò nulla futuri cruciatus formido apparet; verum etiam contrariæ spei, & exultationis, aperta mentio fit. Vide 2. Cor. 5. Scimus, cum terrena hac domus dissoluta fuerit, habere nos adificium in calo, &c. Item Phil. 1. Cupio dissolui, & esse cum Christo, &c. Sic Sancti omnes in V. & N. T. dicuntur in pace hinc migrasse, &c. Luc. 2. Nunc dimitte seruum tuum in pace, &c. Vnde etiam factum est, ut fideles, in agone mortis constituti, simpliciter animas suas Deo commendauerint, nullâ omnino cruciatus, aut supplicii postea secuturi, deprecatione additâ. Vide Psalm. 31. In manus tuas commendo spiritum meum, &c. Item Act. 7. Domine Iesu, suscipe spiritum meum, &c. Item in 1. Petr. 4. Commendent animas suas Deo, &c. Vbi nota, non de paucis quibusdam eximiis Dei cultoribus, puta Martyribus; sed de omnibus omnino fidelibus, hæc & id genus alia loca intelligenda esse.

5. Petitur ex illis Scripturæ testimoniis, quæ omnes omnino homines in duos tantum ordines, siue classes distribuunt; puta Credentium, & Incredulorum, siue Iustorum & Iniustorum: quæque duplicem tantum mortuorum statum; itemque duo tantum loca, siue receptacula, pro animabus separatis, assignant: nempe, statum felicem ac bonum, in sinu Abrahamæ, siue in cælesti paradiso, contrâque statum miserum & calamitosum, apud Inferos, siue in loco cruciatus, aut supplicii, ubicunque tandem ille sit. Vide Luc. 16. parabolam illam Lazari & Epulonis, &c. Item Iohan. 5. de duplici ordine mortuorum, quorum alii ad vitam, alii ad iudicium resurrecturi sunt, &c. item in 2. Cor. 5. de duplici classe omnium eorum, qui coram tribunali Christi comparaturi sunt, ut præmia factis suis digna reportent, prout, videlicet, in corpore sese gesserint. Vide & alia sexcenta loca, ubi Antithesis inter duos hominum ordines, h. e. pios & impios, siue Credentes & Incredulos, ita affertur, ut similis oppositio inter duplicem ipsorum statum post hanc vitam, nec non inter duplicem locum, ipsis iam mortuis assignandum, euidenter exponatur: ut Matth. 7. & 13. & 24. & 25. item Iohan. 3. & 5. & 6. & 8. & 10. & 12. item ad Rom. 2. & 6. & 8. & passim alibi. Vbi certè generatim de omnibus omnino fidelibus agitur: ne quis

excipere possit, de iis tantum agi, qui iam satis expiati sint, in sensu Papistico, h. e. qui pro suis peccatis ipsi iam Deo satisfecerint, &c.

6. Nititur illis S. Scripturæ dictis, quæ clarè affirmant, *omnibus* omninò credentibus; ac pœnitentibus, *omnia* omninò peccata, & quidem omninò *gratis*, h. e. absque vlllo ipsorum merito, aut satisfactione propriè dictâ, per Christum à Deo condonari: ita, videlicet, vt ipsi propterea in iudicium damnationis nunquam venturi sint, &c. Vide Ezech. 18. *Peccatorum eius non recordabor amplius*, Psalm. 32. *Beatus, cui Deus non imputat transgressionem*, &c. Matth. 18. *Totum hoc debitum condonavi tibi*, &c. Rom. 8. *Nulla damnatio est iis, qui sunt in Christo Iesu*, &c. Hinc enim apparet, eiusmodi credentes, cum ex hac vitâ discedunt, nullum omninò reatum hinc secum auferre, qui veris pœnis, aut satisfactionibus ipsorum, adhuc expiandus sit, &c. Vbi enim *totum debitum* est condonatum, & quidem ex *purâ gratiâ*, ibi nullus veræ satisfactioni locus superesse potest. Et licet Aduersarii dicta illa Scripturæ, ad culpam tantum mortalem; itemque perpetuum reatum, seu pœnam æternam, restringenda esse putent: omnes tamen locorum circumstantiæ, & ipsarum phrasium emphases, ita comparatæ sunt, vt de quauis culpâ, simul & pœnâ, propriè dictâ, in locis illis agi, satis euidenter appareat. Porro sublata satisfactionis nostræ necessitate, purgatorium ipsum continuò, tolli necesse est.

7. Petitur ex iis Scripturæ locis, quæ, *solum Christum* Sanctissimâ obedientiâ, seu passione & morte suâ, nos ab omni peccato, eiusque pœnâ redemisse, seq; ipsum perfectissimum *λύτρον*, pro omnibus omnium credentium peccatis, exposuisse, atque ita ipsos per fidem in sanguine suo purgasse &c. disertè testantur. Vide Rom. 3. *Quem proposuit Deus placamentum*, &c. Et c. 5. *Per unius obedientiam multi constituuntur iusti*, &c. Item 2. Cor. 5. *Fecit eum pro nobis peccatum*, &c. Gal. 3. *Christus redemit nos ab execratione*, &c. 1. Ioh. 1. *Sanguis filii eius purgat nos ab omni peccato*, &c. Sic Heb. 1. & 2. & 9. & sequentibus, & passim alibi. Vnde sequitur, eos proprium Christi officium hac in parte non obscurè negare, & honorem eiusdem valde imminuere, qui suis ipsorum operibus, aut passionibus, veniam peccatorum promereri, aut pro his Deo verè satisfacere conantur, quique ita hoc firmiter credendum esse tradunt, &c. Vide de hoc argumento A. Sadeelem amplius, in loco de verâ peccatorum purgatione, &c.

8. Nititur illis testimoniis, in quibus asseritur, solum huius vitæ tempus quod viæ, ad metam ducenti, rectè comparatur, esse tempus *laborandi*, item *certandi*, *currendi*, *seminandi*, &c. h. e. *credendi*, & *resipiscendi*, seu *benè pieque operandi*; atque ita nostra ipsorum peccata, eorumque vniuersum reatum, per Dei gratiam, & fidem in Christum, reipsa expiandi: post mortem verò sequi tempus *quiescendi*, item *triumphandi*; ac *metendi*, &c. h. e. tempus *premio-*
rum.

rum, ac *pœnarum*; prout in hac vita, vel benè, vel malè nos gesserimus. Vide Rom. 2. & 6. & 8. item 1. Cor. 9. & 10. Gal. 6. & 2. Tim. 2. & 4. & alibi passim. Immodò docent hæc & similia loca, in morte statum hominis reddi prorsus *immutabilem*; ita nimirum, ut ipse homo, neq; immediatè per se, neq; mediatè per alios, tanquam intercessores, &c. conditionem suam, vel meliorem, vel deteriore, tunc efficere possit. Deniq; docent, in morte nullam omnino operationem, siue actionem nostram esse, quæ, videlicet, hominis statum immutare possit. Vide Ioh. 9. v. 4. *Oportet me operari, dum dies est: veniet nox, in quâ nemo operari potest.* &c. Sic Ecclesiast. 9. *In morte nec scientia, nec operatio est,* &c. Itaq; idem Ecclesiast. cap. 11, monet, *homines in ipsa morte statum quendam immutabilem acquirere*; dum allegoricè de *Arbore, siue ad Austrum siue ad Septentrionem cadente*, disserit, &c. Hinc S. Paulus etiam ad Gal. 6. nos hortatur, *ut dum tempus habemus, h. e. dum in vita sumus, bonum operemur, & benefaciendo quasi sementem faciamus, quam suo tempore larga Messis consequatur.* &c. Quæ omnia si vera sunt, certè post mortem nec satisfactio, nec peccatorum expiatio, locum inuenire potest.

Denique, huc omnia illa Scripturæ loca pertinent, quæ nos in hoc seculo, siue dum hîc viuimus, & peccare adhuc possumus, gratiam Dei agnoscere, in Christum credere, & vitam emendare iubent: simulq; testantur, istorum nihil à nobis post mortem præstari posse; sed tunc vnumquemque, prout in corpore (non autem extra corpus) sese gesserit, ita mercedem à Deo recepturum esse, &c. Vide Ioh. 5. item in 2. Cor. 5. item in 1. Pet. 1. & 4. & 5. & passim alibi. Hinc enim patet, postquam ex hac vita migrauerimus, nihil eiusmodi à nobis præstari posse, nihil etiam ab aliis nostro nomine fieri posse, quod ad status nostri mutationem aliquod momentum afferre queat: contra quàm Aduersarii nostri docere solent. Atq; hæc ex S. Scriptura sufficiant.

II. CLASSIS ARGUMENTORVM.

Alterum probationis genus continet dicta Antiquiorum Patrum; qui fundamenta Pontificii dogmatis saltem eatenus subuertunt, quatenus non modò nullam eius expressam mentionem faciunt; sed & vnà nobiscum duos tantum hominum ordines, & duplicem horum statum, itemque duo tantum loca, mortuis assignata, passim in scriptis suis agnoscunt. Ac præterea nominatim docent, post mortem hominis, nullum pœnitentiæ, aut satisfactioni nostræ, aut peccatorum remissioni, locum superesse, &c. Sic enim Cyprianus, in tractatu ad Demetrianum; *Postquam hinc excessum fuerit, inquit nullus iam pœnitentiæ, aut satisfactioni locus relinquitur. Hic vita aut acquiritur, aut amittitur,* &c. Sic Chrysost. homil. 2. de Lazaro: *Hic, inquit, lucta & certamini locus est, illic erit tempus coronæ & præmiij,* &c. Tale etiam est aureum illud Nazianzeni carmen, in carminibus de rebus suis:

Ἐν τῷ δὲ ἀκτῷ μισθῷ, πρὸς τὴν δὲ ὑμῶν δόξαν πάντα, &c.

Hoc est: *Hic etenim nobis miseris est prompta medela:*

Post autem clausa est omnis medicina salutis, &c.

Similia habet *Augustinus*, de Tempore, serm. 132. ubi inter alia sic ait: *Nemo se fallat, fratres, duo tantum loca sunt, tertius nullius inuenitur, &c.* Denique in eandem sententiam multa habet *Ambrosius*, in libr. de bono mortis, cap. 4. ubi inter cætera inquit: *Mortem piorum esse transitum; & transire ipsos à corruptione ad incorruptionem à labore ad quietem, &c.* Et quanquam *Origenes*, & post eum Patres alii, mentionem interdum faciunt, tum *purgatorii*, seu potius *probatarii ignis*, tum *precum & sacrificiorum pro mortuis*, &c. Tamen hac in parte nihil patrocinantur Aduersariis, propter causas infrà plenius explicandas. Et de his tantum dixisse sufficiat.

ARGUMENTORVM CLASSIS III.

Restat postremum genus Argumentorum, quæ, videlicet, naturalis ratio suppeditat, contra dogma Pontificium de Purgatorio, &c. Nam primò, sana ratio docet, remissâ iam culpâ, præsertim vniuersâ, pœnam quoque omnem, propriè dictam, necessariò remitti: quum nulla iusta sit pœna, nisi respectu ipsius culpæ. Vnde sequitur, verè fidelibus nullam omninò pœnam, neq; temporalem, neque æternam, à morte expiandam, siue dissoluendam restare; quippe quibus vniuersa culpa gratis iam antè in Christo condonata sit, &c. 2. Deinde fatentur ipsi Aduersarii, mortuos neq; mereri, neque demereri posse, h. e. nulla eiusmodi opera præstare, quibus vel gratiam, vel iram Dei nouam sibi acquirant: idq; solent ipsi probare ex locis suprà citatis, Ecclesiast. 9. *In morte nulla est operatio, &c.* Item Iohan. 9. *In nocte nemo quidquam operatur, &c.* Vnde efficitur, mortuos per passionem ac cruciatus, tanquam per veram aliquam satisfactionem, residua sua peccata expiare nullo modo posse, &c. 3. Tertiò, fatentur iidem Aduersarii, pœnas Purgatorii temporales esse. Atqui Scriptura clarè docet, quidquid temporale est, id huius vitæ spatiis includi. Vide ad Rom. 8. *Non puto huius vitæ passiones, &c.* Item in 2. Corinth. 4. *Quæ visibilia sunt, temporalia sunt, &c.* ubi semper ad tempus huius seculi respicitur. Ergo falsum est, passiones sanctorum ultra huius seculi vitam extendi. 4. Quartò, nullus huius pœnæ legitimus finis, seu verus usus, nullus item modus, qui animabus separatis aptè conueniat, euidenter ostendi, aut vlla firmâ ratione probari potest. Ergo necesse est, ipsam quoque planè fictitiâ esse. Nam neq; emendatio ipsarum animarum, neq; exemplaris usus aliorum, neque aliud quidquam simile, locum hîc habere potest, quod, videlicet, in pœnis temporalibus, præsertim piorum, omninò spectari debet. Neque ratio
vlla

vlla comprehendere id potest (immò tota ratio potius, tanquam *adversari*, id respuit) quod de animarum, h.e. spirituum prorsus incorporeorū, per ignem corporeum afflictione, vulgò traditur: quum corporeum in incorporeum agere non possit, vti omnes agnoscunt. 5. Denique persuasio hæc de *satisfactione* propriè dicta, pro peccatis, etiam post mortem præstanda, non potest non esse noxia; vt quæ *securitatem* carnalem facilè in hominibus, præsertim opulentis, ingeneret ac foueat, &c. Ita vt meritò etiam hoc respectu damnanda sit. 6. Adde his etiam illud, quod infrà clarius obiter demonstrandum erit, de verâ *origine*, & *progressu* huius vniuersi Pontificii dogmatis: nimirum, quòd iam olim ex inani Ethnicorum superstitione *primò* quidem exortum fuerit; *deinde* variis spectris, ac præstigiis Satanicis, sensim confirmatum; *tum* porò auaritiâ Monachorum, ac Sacrificulorum, magis ac magis auctum, & amplificatum: donec *tandem*, circa tempora Gregorii M. item Damasceni, & sequentium Patrum, pro articulo fidei receptum est. Atque hætenus Argumenta nostra paucis exposita fuerunt.

OBIECTIONES PRO PAPISTICO

Purgatorio.

SED contra hanc *Negationem* nostram afferuntur à Bellarmino *quatuor* Classes Argumentorum, quibus *Affertionem* contrariam, h.e. existētiam, seu veritatem, suprâ dicti Purgatorii demonstrare nititur. Hæc igitur ex ordine videamus.

I. O R D O.

PRIMA classis habet loca V. T. Inter quæ omnium *primò* affertur locus ille celebris, ex 2. Macchab. cap. 12. vbi *Indas Macchabeus* dicitur Hierosolymam *bis mille drachmas misisse*, atque inde sacrificium, & preces, pro peccatis mortuorum quorundam militum, qui anathemata furati fuerant, procurasse, &c. Quo loco ipse Scriptor etiam hæc verba de suo annectit; *sanctam & salutarem esse cogitationem, orare pro defunctis; vt à peccatis eximantur*, &c.

2. Alter locus est Tobie 4. vbi *senior Tobias* filio suo precipit, vt panem & vinum suum effundat in sepulturam iustorum, &c. h.e. interprete Bellarmino, vt pro iustis defunctis sacrificia, & preces offerat; videlicet, ad animas eorum & Purgatorio liberandas, &c.

3. Tertiū petitur ex 2. lib. Sam. cap. 1. vbi *Dauid* dicitur pro *Saule*, & *Ionathane*, iam in prelio mortuis, deuotè ieiunasse, & fleuisse; nimirum, vt eos hisce operibus & precibus è purgatorio liberaret, &c.

4. Quart^o ex Ps. 6. & 38. vbi idē *Dauid* orat, ne in furore neq; in ira Dei castigetur, &c. h.e. ne pœnâ Purgatorii subire cogatur. Nā Antithesis, inter iram, &c.

furorē Dei, postulare videtur; vt, sicut illa pœnas huius purgatorii Ignis, ita iste pœnas Inferni, post mortem sustinendas, significet, &c.

5. *Quintus* sumitur ex Psal. 66. vbi fideles conqueruntur, *se per aquam & ignem transisse*, h.e. ignem purgatorium expertos esse, vel saltem experturos esse: & proinde purgatorii existentiam se credere testantur.

6. *Sextus* sumitur ex Esai. cap. 4. vbi Deus ipse promittit, *se purgaturum sordes filia Sionis spiritu combustionis*, h.e. purgatorio igne, post iudicium particulare, &c.

7. *Septimus* locus petitur ex Esaiæ cap. 9. vbi, iuxta vulgatam versionem, dicitur *impietas accensa esse, quasi ignis*, vel potius, *quasi vepres*, &c. Nempe, vt significetur, ea peccata, pro quibus hîc non plenè satisficit, olim per ignem purgatorium exurenda esse.

8. *Octauus* sumitur ex Micheæ cap. 7. vbi Ecclesia piorum inquit: *Iram Dei portabo, usq; dum proferat iudicium meum*, &c. h.e. pœnam purgatorii sustinebo, donec latus purgata, in cœlum transferat, &c.

9. *Nonus* est Zachar. 9. vbi Deus dicitur *vinctos, seu captiuos suos, emisisse è lacu, in quo non est aqua*, h.e. consolatio, nempe è purgatorio, &c. Quanquam alii Papistæ hunc locum de Limbo Patrum interpretantur, vti notum est.

10. *Decimus*, & postremus locus est Malachiæ 3. vbi *Deus*, siue *Christus*, dicitur *suos esse purgaturus, quasi ignis conflagratorius*: nempe in igne purgatorio, &c.

II. O R D O.

Secunda classis habet testimonia ex N. Test. petita. Quorum primum est Matth. 12. vbi Christus ait, *peccatum in Spiritum S. neq; in hoc, neq; in futuro seculo remissum iri*, &c. Vnde consequi videtur, aliqua peccata post hanc vitam condonari: ac proinde tertium quendam mortuorum hominum statum, siue ordinem esse, distinctum à *beatis*, in cœlo degentibus; itemq; *damnatis*, in gehennam detrusis; cui, videlicet, condonatio illa tribui possit, quâ beati nō indigent, damnati verò nunquam frui possunt, &c. Hic verò status est laborantium in Purgatorio, &c.

2. *Secundum* testimonium est celebris ille locus in 1. Cor. 3. vbi Apostolus, inter alia, inquit; *eorum omnium, qui D. N. Iesu Christo, ceu fundamento fidei, siue præstantem siue vilem materiam superadificant, opera, seu labores per ignem quendam exploratum iri; & nominatim eos quoque, veluti per ignem, seruandos esse, quorum opera fuerint exusta, & qui multam seu punctionem alioqui sustinebunt, examine iam peracto*, &c. Hinc igitur consequens esse videtur, vt purgatorius quidam ignis alicubi existat, qui leuiuscula peccata (quæ ligno, fœno, & stipulis, similia sunt) h.e. venialia delicta mortuorum fidelium ita exurat, vt ipsi interim per hunc ignem verè castigentur, siue excrucientur; & tamen deinde per

de per eundem ignem seruentur: præsertim quum Apostolus inter alia dicat, explorationem seu purgationem istam *in die Domini* peragendam esse, h.e. *in die particularis iudicii*, siue statim à morte vniuscuiusque hominis; non autem in hac præsentì vita, & multò minus post vniuersale iudicium, olim peragendum, &c.

3. *Tertium* est in 1. ad Cor. 15. vbi Apostolus ait: *Quid facient illi, qui baptizantur pro mortuis?* vbi hoc dicere videtur, esse fideles quosdam, qui seipso pro mortuis affligere, h.e. ieiuniis, vigiliis, fletibus, ac precibus, excruciare soleant; idq; eo fine, & consilio, vt animas mortuorum è purgatorii cruciatu liberent, &c. Hinc enim principalis Apostoli scopus illustrari videtur: nempe thesis illa, de certâ mortuorum resurrectione, quippe quæ ex animarum immortalitate necessariò consequitur, &c. Adde, quòd baptismus alibi quoque, per metaphoram, pro copiosa quadam afflictione vsurpari videtur: puta Marci 10. & Luc. 12. vbi Christus ait: *An potestis baptismo meo baptizari?* Item, *necesse habeo baptismo baptizari*, &c. Ergo verè existit locus pœnalis pro mortuis fidelibus, &c.

4. *Quartum* est Matth. 5. vbi Christus ait: *Non exhibis ex illo carcere, donec ultimum etiam quadrantem persolueris*, &c. Vnde constare videtur, esse quendam animarum carcerem, in quo ipsæ satisfacere possint, pro residuis peccatis, aut temporalibus pœnis: qui quum *Infernus*, propriè dictus, h.e. *gehenna* esse non possit (quippe vnde nulla redemptio speranda est) sequitur, esse carcerem purgatorii, in quo animæ piorum omne suum debitum tandem exsoluant; & vnde, solutione iam factâ, in cælum migrent.

5. *Quintum* est Luc. 16. vbi de sanctis pauperibus affirmatur, futurum, vt nos, postquam mortui fuerimus, in æterna tabernacula recipiant, si modò ipsis in hac vitâ benefecerimus, &c. Quod quum neque de beatis, neque de damnatis, commodè accipi posse videatur; ad *tertium* quendam ordinem, videlicet eorum, qui in Purgatorium descendunt, omninò referendum esse apparet.

6. *Sextum* extat Luc. 23. vbi alter Latronum ita Christum compellat: *Memento mei Domine, quum veneris in regnum tuum*, &c. Ergo credebat, etiam post hanc vitam homines adhuc seruari posse; ac proinde *tertium* quendam ordinem esse, à beatis, simul ac damnatis reuera diuersum: quum isti seruari iam non possint; illi verò seruati sint, &c.

7. *Septimum* extat ad Philip. 2. vbi non modò caelestes ac terrestres, verum etiam subterraneæ creaturæ genua sua flectere dicuntur in nomine Iesu, &c. Quod quum neq; ad Cacodæmones, neque ad homines æternum damnatos, aptè referri possit, vt qui Christum honorare non soleant: omninò de illis intelligendum videtur, qui in purgatorio sub terra laborant, & tamen interea Christum reuerenter colunt, quippe in quem verè hic crediderunt, & quem adhuc Seruatorem suum esse agnoscunt, &c.

8. *Octauum*, & postremum extat Apoc. 5. quod præcedenti planè simile est, quippe in quo *omnes creature*, non modò *quæ in celo*, & *quæ in terra sunt*, verum etiam *quæ infra terram degunt*, *Agnem illum Dei celebrasse dicuntur*, &c. Quod, quia *damnatis*, ac *Demonibus* attribui non potest (necum *bestiis*, aut *rebus brutis*, &c.) necessariò ad piorum animas, in purgatorio sub terra degentes, accommodandum esse videtur. Et tantum ex Scripturis.

III. O R D O.

Tertia Classis continet testimonia veterum *Patrum*, item quorundam *Conciliorum*, &c. in quibus non modò frequens appellatio ignis purgatorii, seu probatorii, passim occurrit; verum etiam antiqua, pro mortuis *orandi*, & *sacrificandi*, consuetudo sæpè commemoratur. De igne probatorio multa passim apud *Origenem*, *Chrysostomum*, *Basilium*, item apud *Augustinum* in lib. de cura pro mortuis, & in *Enchirid.* ad *Laurent.* cap. 103. & alibi leguntur. De memoriis autem mortuorum, hoc est, precibus & oblationibus, quæ pro mortuis olim fieri consueuerunt, tum apud eosdem Auctores, tum etiam apud *Tertullianum*, *Cyprianum*, *Ambrosium*, *Hieronimum*, & alios veteres, non pauca passim inueniuntur. Et præterea constat, saltem inde à tempore *Damasceni*, vel potius *Gregorii M.* hoc est, per annos amplius 1000. dogma hoc de purgatorio, si non apud omnes omninò Christianos, saltem in Ecclesia Latina, siue Occidentali, palàm obtinuisse, &c. Ergo pro vero & Ecclesiastico dogmate habendum est: ne, scilicet, Ecclesia tota tam diu errasse videatur, &c.

O R D O IV.

Quarta classis complectitur aliquot rationes, ex naturali discursu profectas. Quarum prima & præcipua hæc est; quòd *instituta Dei* nullum peccatum impunitum dimittat; sed pro singulis aliquam omninò satisfactionem postulet; ita ut remissa culpâ, pœnæ temporales adhuc luendæ restent: quòdque peccata quædam *venialia* sint, quæ reatum duntaxat temporalem, non autem æternum, secum trahant: quòdque fieri possit, ac sine dubio sæpè fiat; ut temporalis iste reatus in hac vita minimè expiatur; ac proinde post mortem in aliquo loco pœnali expiandus sit, videlicet in igne purgatorio, &c. Vide 2. Sam. 12. & 24. item 1. Corint. 11. & alibi.

2. Altera ratio peritur ab vniuersali & perpetuo omnium penè gentium consensu, licet alioqui diuersissimis Religionibus addictarum: quæ animas, à corporibus separatas, non continuò in cælum ad Dei conspectum admittit; sed aliquandiu priùs alicubi purgari, siue expiari credunt: puta non modò *Christianorum*, sed & *Iudeorum*, & *Turcarum*, & deniq; *Ethnicorum*. Vbi in primis

in primis testimonia *Philosophorum*, & *Poetarum*, nempe *Platonis*, *Homeri*, *Virgili*, & aliorum, à Bellarmino citantur: qui de purgationibus animarum, quæ apud inferos fiant, multa scripserunt, & vnde alii deinceps non pauca mutuati sunt.

3. *Tertia* nititur *historiis* aliquot *miraculosis*, ex scriptis *Gregorii M.* item *Damaseni*, *Bernhardi*, & aliorum quorundam desumptis: ubi crebræ animarum apparitiones ita describuntur, vt simul asseratur, animas istas è Purgatorio, per singularem Dei dispensationem, ad tempus egressas, deq; eiisdẽ veritate solenniter testificatas fuisse. Vide loca apud Bellarminum ex autoribus suprà dictis citata.

4. *Quarta* & postrema ducitur à *fructu* salutari huius doctrinæ: quippe quæ homines viuos ad sanctiorem vitam, & serium pœnitentiæ studium, valde excitare possit: si præsertim ipsi viui intelligant, acerbissimas esse ignis purgatorii pœnas, quæ omnem huius vitæ cruciatum longè superent, &c. De quibus libro sequente plenius agetur. Atq; hæc sunt omnia Purgatorii firmamenta.

RESPONSIO AD ARGUMENTA

Bellarmini.

AD hæc igitur Argumenta Bellarminiana sic ferè in summa nostri respondent. In *primâ*, & *secunda* classe, perpetuam esse fallaciam ignorationis Elenchi, nec non principii petitionis, & figuræ dictionis: quatenus loca Scripturæ, illic citata, per falsam interpretationem prorsus adulterantur, & in alienũ sensum detorquentur. v. gr. quòd locus ille in 2. Macchab. cap. 12. (qui tamen liber *Apocryphus* est, vti suo loco probauimus) de expiandis *mortuorum* animabus, hoc est, è cruciatu liberandis, agere putatur: quum reuera tantum agat de abolendo *viuorum* reatu, seu de pœnis à superstite exercitu auertendis (licet, ex aliqua parte, per mortuorum etiam peccata contractis) & præterea de *spe beata resurrectionis* ipsorum mortuorum; nempe quæ precibus, & sacrificiis illis, publicè confirmanda videbatur, &c. Item, quòd locus ille in 1. Corinth. 3. ad *ignem* quendam propriè dictum, seu verè *corporeum*, & *iufernalem*; item ad animas fidelium, in eo laborantes, perperam trahitur: quum reuera de metaphorico, seu *spirituali* tantum igne, puta verbi & spiritus diuini, eiusque efficaci examine, quod sub cruce & afflictione maximè sese exerit; deque omnibus doctrinis, omnium verbi ministrorum, etiam optimis & sanctissimis, per ignem illum explorandis, ibidem disseratur: sicut ex omnibus ipsius loci circumstantiis apparet. Atque hæc *duo loca* omnium ferè præcipua sunt. Nam quæ præterea ex Vet. & N. Testam. citantur, ea prorsus impertinentia sunt, & iam antè, in Controuersia de descensu Christi ad Inferos, aliquatenus à nobis explicata; vt

non sit hinc necesse, ad omnia operosè respondere. Etenim ex loco Tobia 4. hoc tantum colligi potest, iustorum sepulturam esse nobis sumtu nostro procurandam, & eorum posteris benefaciendum, &c. Quanquam etiam hic liber Apocryphus est, vt controuersum dogma ex eo firmiter demonstrari non possit, &c. Ex loco autem 2. Sam. 1. item 1. Cor. 15. & aliis, vbi de *luctu*, & *ieiuniis pro mortuis* (iuxta Pontificios) agitur, hoc tatum effici potest, viuos pro mortuis, siue pios pro piis, siue pios etiam pro impiis (v. gr. *Dauidem pro Ionathane*, simul & *Saule*, item pro *Absolone* filio suo, &c.) interdum meritò lugere, & dolere: non tamen eo consilio, aut fine, vt vel hos, vel illos, è cruciatu aliquo liberèt, &c. Porro Psal. 38. & 66. item Esai. 4. & 9. Michea 7. Zacharia 9. & Malach. 3. nihil est, quod vel specietenus ad rem faciat: nisi quòd *phrasibus* quædam *metaphorica* (quæ vel captiuitatem Babylonicam, vel similem aliquam huius vitæ calamitatem, aut diuinam ex ea liberationem, significant) perperam in *proprias* conuertuntur; atque inde, occasione huius, vel illius ambigui verbuli, proposita thesis ineptè confirmatur. Sic Matth. 5. & 12. item Luc. 16. & 23. nihil est, quod Aduersariis vel in speciem faueat; nisi quòd *figurata* quædam, seu *tropica* phrasès importunè, contra ipsius Christi, & sanctorum illic loquentium, scopum, ad alienum propositum detorquentur; sicut ex ipsis locorum circumstantiis euidenter apparet. Deniq; Philip. 2. & Apoc. 5. similiter nihil omninò extat de Igne purgatorio; nisi quòd admodum ineptè, ex appellatione *Subterraneorum* (quæ vox per se generalis est, & in specie quoq; ad *Cacodæmones*, vel *damnatos* homines, aptari potest; vt qui & ipsi, licèt inuiti, Dei & Christi, maiestatem agnoscāt) vniuersum hoc dogma exstruitur. Sed hæc obiter attigisse sufficiat. Nam ex paucis istis, quæ tamen pridem ab aliis Euangelicis plenius explicata sunt, non difficile est, similiter de aliis omnibus Scripturæ testimoniis iudicare. Et de *prima & secunda* Classe hæc sufficiant.

Ad *tertiam* classem, de Testimoniis *Patrum*, & *Conciliorum*, quæ Bellarminus admodum pomposè, & longâ serie producit, Nostri generatim excipiunt, *duplicem* in iisdem, si non *triplicem*, consequentis fallaciam latere, *tum*, quia *Origenes*, *Ambrosius*, & alii antiquiores, eiusmodi probatorium ignem statuunt, per quem omnibus omninò hominibus, etiam sanctissimis Prophetis, & Apostolis, olim in fine huius seculi transeundum sit: *tum*, quia *Tertullianus*, *Chrysostomus*, & alii, non hodiernas Pontificias, sed alias planè dissimiles oblationes, ac preces pro defunctis asserunt: quæ, videlicet, generatim ad omnes, etiam Prophetas, & Apostolos, extendi possint; & quarum finis à purgatorii Papistici fine planè diuersus sit, puta, partim testificatio mutui amoris viuorum erga mortuos; partim exoptatio plenæ felicitatis, seu beatæ resurrectionis, quâ illi adhuc carent; partim denique celebratio Dei, pro donis in mortuos illos collatis, &c. *tum*, quia

Augustinus

Augustinus, & alii ipsius coætanei, dubitanter & quasi problematicè, de purgatorio subterraneo nonnulla differuerunt, quæ postea demum tempore *Gregorii Magni*, & deinceps, pro dogmatibus Ecclesiasticis recepta fuerunt, &c. Ita ut neque ex appellatione *Purgatorii*, neque ex *precibus*, itemque *oblationibus*, viutorum pro defunctis, quales apud Veteres vlitatæ fuerunt; nec denique ex *problematica* illa *Augustini*, & aliorum assertione, pro dogmate Pontificio quidquam firmiter colligi possit: præsertim, quum ne *universi* quidem *Patres* contra Scripturæ vocem audiendi sint: prout ipsi non raro in Scriptis suis admonere solent.

Ad quartam classem Nostri respondent: in *prima* quidem, & *tertia*, & *quarta* ratione, principium peti, seu falsas hypotheses substerni: quum nec satisfactionem veram, seu compensationem pro iniuria facta, seu denique debiti solutionem ullam, propriè dictam, à fidelibus; præsertim post mortem, Deus reuera exigat; & peccata omnia, in se & per se considerata, iuxta Dei legem, omnino mortalia sint; & nulla iusta pœna, præsertim apud Deum, sine respectu culpæ dari possit: quumque *apparitiones* illæ animarum, aut falsæ & fabulosæ sint; aut saltem Diabolicæ illusiones fuerint: quum denique hæc doctrina, si penitus inspiciatur, *securitatem* potius, quàm vitæ *sanctitatem* inducat: utpote quæ remedium aduersus peccata, eorumque pœnas, etiam post mortem promittat, &c. Ex *secundâ* verò ratione nihil aliud concludi posse, quàm originem huius dogmatis reuera ex superstitione gentilium *Poëtarum*, ac *Philosophorum*, præsertim *Platoniorum*, promanasse; ipsumque dogma deinceps, ex immoderato vulgi affectu erga suos mortuos, itemque ex avaritia Sacerdotum, & Monachorum, incrementum quotidianum hæctenus accepisse, &c. Sed nihil horum est, quod veram Papistici Purgatorii existentiam, saltem probabiliter, nedum apodictè, probare possit. Itaque his iam omissis ad alia pergemus.

AD THESIN III. DE NECESSITATE CREDENDI

Purgatorium Papisticum: siue, an pro Articulo fidei haberi debeat.

IN hac Thesi asserit Bellarminus, dogma de Purgatorio ad *fidem Catholicam* pertinere; eoque necessario credendum esse: adeò, ut qui dogmati huic fidem abrogat, is, vel hoc solo nomine, in sempiternum damnandus sit. Id quod aduersus illos urgendum esse docet, qui dogma istud, licet alioqui verum esset; non tamen ad salutem creditu necessarium esse existimant.

Ratio ipsius potissimum duplex est. *Prior*, quia dogma istud in S. Scripturis expressè contineatur. *Alterâ*, quia hæctenus ab Ecclesia Catholica receptum sit, multisque Patrum & Conciliorum auctoritatibus confirmari possit: sicut ex suprâ dictis appareat: quorum summa hîc aliquatenus iteratur, &c.

CENSURA, ET RESPONSIO.

AT Nostri contrà excipiunt, dogma istud, ne pro *philosophico* quidem, seu *probabili & topico* Theoremate haberi posse; tantum abesse, vt sub pœnâ mortis æternæ credendum sit, siue pro *fundamentali* articulo fidei habendum, &c. Præterea rectè aiunt, in *priore* quidem Bellarmini ratione falsum assumi, seu principium turpiter peti: sicut ex collatione testimoniorum sacrorum, ab vtraque parte iam antè citatorum, perspicuè apparet. In *alterâ* verò & principium peti, & consequentis fallaciam admitti: quum & falsum sit, Antiquiores Patres huic dogmati astipulatos esse; neque vlllo modo consequens sit, vt, quia Patres, præsertim posteriores, hoc dogma fortassis approbarunt, idcirco à nobis inter articulos fidei numerari debeat: præsertim quum primi huius ipsius dogmatis Auctores admodum dubitanter, & quasi problematicè, de ipso differuerint. Vide inter alios *Augustinum*, in Enchirid. ad Laurent. cap. 69. item 110. & d. Et rursus libr. de ciuitate Dei cap. 26. & alibi passim. Vbi non obscurè fatetur, se nihil certi hac de re habere; sed meris suspicionibus, & coniecturis admodum infirmis, inniti, &c. Adde, quod non omnia etiam in *Scripturis ipsis* apertè tradita, nedum omnia *Patrum*, & *Conciliorum* placita, simpliciter ad salutem scitu necessaria sint. Adeò vt magna & superba temeritas sit, id, quod ne *Scripturæ*, nec *Ecclesiæ* veræ consensum habet, pro fidei articulo venditare velle. Sed hæc *Antichristi* opera sunt, in quarto modo propria; tum veros fidei articulos obscurare, immò abrogare; tum falsos ex suo capite confingere, & aliis imperiosè obtrudere.

AD THESIN IV. DE PERSONIS IN PURGATORIO
degentibus, earumque statu, &c.

DEinceps differit Bellarminus de variis conditionibus, ac circumstantiis Purgatorii; nempe de *personis*, siue animabus illic degentibus; item de *loco*, siue situ huius ignis; tum de *tempore*, seu duratione eiusdem; præterea de *qualitate & quantitate* pœnæ, quam animæ separatæ illic sustineant; denique de *liberatione* earundem animarum ex istâ pœnâ, mediantibus viuorum precibus, aliisque id genus operibus satisfactoriis. Tandem verò sexto loco, velut appendix quædam adiicitur Disputatio de *sepulturâ corporum*, &c. In hac autem Thesi disputat Bellarminus de *personis*, quibus Purgatorium conueniat, deque earum statu & conditione, quantisper in eo degunt. De his autem *tria* Axiomata proponit, quibus omnem huius loci quæstionem complectitur.

Primum est: Neq; *prorsus infideles*, aut planè impios; neq; *omninò puros*, siue omni modo *sanctissimos*; sed tantum *mediæ sortis* homines, h. e. *mediocres fideles* ac pios, nondum satis expiatis, siue cum veniali culpâ, aut temporali reatu hinc decedentes, in ignem illum purgatorium migrare.

Argu-

Argumenta prorsus eadem sunt, quæ supra sub thesi prima, & secunda, ad asserendam Purgatorii existentiam allata fuerunt. Quorum summa huc redit: quod *impii & increduli* rectè in gehennâ præcipitentur; *Sanctissimi* verò homines, ut Apostoli, &c. è vestigio in paradisum ascendant: ac proinde rationi consentaneum sit, ut qui *media conditionis* sunt, h. e. neque valde mali, neque valde boni, etiam medium quendam locum, & statum (ubi ad tempus aliquod adhuc amplius expientur) ex iusta & sapiente Dei ordinatione consequantur. Arque hoc loco Bellarminus sua ipsius argumenta, supra ex Patribus allata, infirmare incipit: dum nominatim contra *Origenem*, & alios quosdam Veteres, quasi ex professo differit, qui omnes omninò homines, pios & impios, si non statim ab excessu, saltem olim in fine seculi, per ignem quendam purgatorium transituros; & præterea sceleratissimos etiam quosque, postquam longos satis apud Inferos sustinuerint cruciatus, tandem omninò expiandos, ac finaliter saluandos esse, tradiderunt. In qua *postrema* parte facile ipsi assentimur: ad priorem vero paulò inferius respondebimus.

Alterum axioma est: *Animas in Purgatorio laborantes, neque mereri, neque demereri*; h. e. neque bonum quidpiam sibi lucrosum operari, neque peccare posse: licèt interim, pœnas illas patienter ferendo, pro residuis peccatis satisfacere possint, &c.

Argumenta ferè afferuntur eadem, quæ nos suprà attulimus.

1. Est Ecclesiastæ 9. *Mortui nihil amplius norunt*, &c. Ergo, inquit Bellarminus, nec benè, nec malè operari possunt.
2. Alterum est in eodem libro, cap. 11 *quo ceciderit arbor, ibi iacebit, siue ad Austrum, siue ad Aquilonem*, h. e. in quo statu homines hinc decedunt, in eodem immutabiliter manebunt; ita scilicet, ut suis operibus eum immutare non possint. Ergo & meritum & demeritum in ipsa morte cessat.
3. Est Iohan. 9. *Venit nox, in quâ nemo operari potest*, &c. Ergo in morte, quæ per noctem hîc notatur, neque benè, neque malè quidquam agimus, quod statum nostrum immutare possit.
4. Est in 2. Cor. 5. *Unusquisq; recipiet, prout in corpore sese gesserit*, &c. Ergo postquam animæ à corporibus separatæ sunt, nihil agere possunt, quod vel præmium, vel pœnam mereatur.
5. Est ad Gal. 6. *Dum tempus habemus, benè faciamus*, &c. Hoc autem est tēpus huius vitæ, sicut ibidē patet. Ergo post mortē nil mereri, &c. possumus.
6. Et postremum est Luc. 16. *Ubi Oeconomus iubetur rationem reddere dispensationis suæ*, &c. Id quod ibidem ad tempus huius vitæ refertur, dum in Apodosi dicitur: *Ut cum defeceritis, recipiant vos*, &c. Ergo post mortem dispensatio perit, &c.

Tandem obiectiones quasdam Lutheri diluit, quibus Antithesis asseri-

tur: nempe, animas in Purgatorio degentes & benè, & malè operari posse: quia, videlicet, ipsæ nondum ad metam peruenerint; eoque adhuc imperfecta charitate præditæ sint, quæ proinde augeri possit: immò, quia adhuc omnia ad meritum, itemque peccatum, requisita habeant, puta liberum arbitrium, item obiecta, & occasiones, tum benè, tum malè agendi, &c. Quæ omnia *Bellarminus* satis frigidè & ineptè diluit; principium subinde petendo, & hypotheses suas pro oraculis obtrudendo, &c.

Tertium axioma Bellarmini est: *Animas in Purgatorio laborantes de salute suâ eternâ planè certas esse*; non quidem absolutâ illâ certitudine, quæ *spem* simul & *timorem* excludat; qualis in Beatis paradisi deprehenditur: neque etiam *coniecturali* tantum certitudine, quæ *spem* simul & *timorem* includat; qualis in hac vita habetur à fidelibus: sed *mediâ* quadam, seu *mixtâ*, quæ *timorem* tantum, non autem *spem* excludat, & tamen omnino infallibilis sit.

Rationes præcipuæ hæc afferuntur.

1. Quia animæ istæ iam particulari iudicio subiectæ fuerunt; seque charitate Dei præditas esse norunt, &c. Vnde efficitur, *metum* æternæ damnationis ab iisdem penitus abesse; contraq; certam æternæ salutis *spem* iisdem indubitanter inesse, &c.

2. Adde, quod & *damnati*, & *beati*, de sua vtriusque conditione certò persuasi sunt; iuxta illud Lucæ 16. vbi de *Lazaro* & *Epulone* agitur, &c. item iuxta illud Lucæ 23. de *Latrone in cruce seruato*, &c. Nempe, quia particulare iudicium de vtriusque iam habitum est. Ergo, quum par ratio sit de mediocriter piis, in Domino defunctis, siue de animabus in Purgatorio degentibus, parem quoque certitudinem sui ipsarum status ipsas habere necesse est.

Obiectiones ferè eadem sunt, quæ paulò antè fuerunt: nempe, quod animæ istæ adhuc in via sint, necdum ad terminum suum peruenerint, &c. Item, quod tam grauitè illic affligantur, tantosque cruciatus sustineant (puta ex hypothesis Pontificiorum) vt nec rationis iudicio rectè uti, nec inter Gehennæ, & Purgatorii ignem satis discernere possint; & proinde meritò de salute sua dubitare possint, & debeant, &c. Ad quas obiectiones etiam *Bellarminus* operose respondet: non tamen cordatis Lectoribus ubiq; satisfacere potest.

CENSURA, ET RESPONSIO.

CÆterum de omnibus hisce Purgatorii circumstantiis meritò statuunt Evangelici, esse *accidentia sine subiecto*, h. e. *gerras germanas*, & *meras fabulas*, perpetuis etiam contradictionibus refertas: sicut in progressu clarius apparebit. Et de *primâ* quidem hac circumstantiâ speciatim obseruandum est, antiquos Ecclesiæ Doctores, nempe, *Origenem*, *Chrysostomum*, *Ambrosium*, & alios

& alios, longè alium ignem, quàm Purgatorium papisticum, intellexisse: puta, partim *metaphoricum* ignem diuini iudicii, in quem omnes suo modo ingressuri sunt, quotquot olim coram tribunali Christi sistentur: partim terribile illud *incendium*, quo Mundus hic vniuersus olim conflagrabit: prout 2. Petri 3. videre est, &c. Nam, fatente hìc ipso Aduersario, Veterum illorum constans sententia fuit, omnes omninò homines, etiam sanctissimos, per ignem illum aliquando transíturos, &c. Deinde & hoc seriò notandum est, omnibus illis Bellarmini Argumentis, quibus suprà probare voluit, *mortuos neque benè, neque malè operari posse*; item *fideles omnes*, in Domino defunctos, *de Salute suâ certos esse*, &c. reuera totum Purgatorii dogma euerti: sicut ex collatione Nostrorum Argumentorum, quæ ad superiores Theses attulimus, euidenter apparet. Itaque perpetuæ hìc antilogiæ, & morologiæ occurrunt: quas etiam *Lutheri*, & aliorum, speciales obiectiones, de quibus tamen amplius hìc differere nihil attinet, apertè satis indicare possunt. Fundamento enim iam euerso, necesse est totum hoc ædificium collabi.

AD THESIN V. ET VI. DE SITV, SIVE LOCO PURGATORII, deque animarum egressu, & regressu, &c.

IN hac Thesi secundam Purgatorii circumstantiam, nempe *locum*, siue *localem situm*, Bellarminus explicat.

Et primò quidam tradit, infra terram esse *quatuor* animarum receptacula, seu loca pœnalia: nempe *Gehennam*, siue Infernum infimum, propriè dictum, pro animabus damnatorum: Deinde *Purgatorium*, Gehennæ satis vicinum, & quasi contiguum, pro animabus fidelium nondum satis expiatis: tum *limbum puerorum* non baptizatorum; Denique *limbum Patrum*, h.e. eorum, qui ab initio Mundi, vsque ad Christi resurrectionem, in verâ fide obierunt, &c.

1. Ratio prima & præcipua hæc affertur: Quod omnis pœna, partim *æterna* sit, partim *temporalis*; & rursus vtraque partim *damni*, partim *sensus*, &c. Itaque probabile est (ex hypothesi Aduersariorum) totidem esse loca pœnalia apud Inferos, quot distincta sunt pœnarum genera, videlicet quatuor, &c.

2. Quanquam obiter etiam pro *secunda* ratione, aliquot Scripturæ loca in hanc sententiam adducuntur: nempe, locus ille celebris Luc. 16. idque ad probandum, in exemplo quidem *Epulonis*, Infernum damnatorum; in exemplo autem *Lazari*, itemque *Abrahami*, Limbum Patrum, &c. Affertur etiam locus Act. 2. de solutis Inferni doloribus, &c. videl. pro Purgatorio: qui tamen alias pro limbo Patrum citari solet. Affertur item locus Iohan. 3. de necessitate renascendi ex aqua & spiritu, pro limbo puerorum. Denique

citatur locus ille in 1. Sam: 28. de *apparitione Samuelis*, &c. iterum pro limbo Patrum. Quâ occasione Bellarminus copiosè docere conatur, in postremo hoc loco veram historiam, de *apparitione veri Samuelis*, iam antè mortui; non autem spectrum aliquod, siue illusionem Diabolicam, describi; &c. Et hoc primum est.

Deinde quæstionem quodlibeticam mouet: *Utrum pro animabus iustorum, alius aliquis locus uspiam extet, præter calum, seu Paradisum, & Purgatorium.* De quo ipse prorsus ambigit: sic tamen, vt probabile esse putet, alium locum adhuc dari: puta vel subterraneum, vel etiam in hoc mundo; eumque amœnum, & florentem, in quo nonnullæ iustorum animæ nullum omninò cruciatum, sed pœnam damni tantum experiantur, & vnde paulò post in cælum euolent, &c. Argumenta nulla profert, nisi quod ita pulchrum & decorum esse videatur, &c.

Postremò, aliam similem quæstionem, de *animarum egressu, & regressu*, mouet: *Utrum*, scilicet, *animæ defunctorum ex suis receptaculis interdum egrediantur*, &c. Et resp. Magistraliter, per subtilē, scilicet, distinctionē: Ex inferno quidem damnatorū, seu Gehennæ, itē ex limbo puerorū, nō dari regressum: ex *Purgatorio* autem, & *Limbo Patrum*; omninò dari, &c. Id quod historiis apparitionum quarundam, &c. probare nititur: Sed quibus ipse videt in hac causa parum confidere nos posse. Namque hîc ingenuè fatetur, narrationes illas *Damasceni*, & aliorum, de *Traiano Ethnico Imperatore*, ex inferno precibus *Gregorii M.* liberato; item de *Falconilla*, fœmina pagana, precibus *Tecla* indidem liberata, &c. planè fabulosas esse, &c. Denique alia non pauca hîc refellit, quæ circa receptacula illa diuersa, itemque circa egressum, ac regressum animarum, ab aliis Pontificiis operosè interdum asseruntur. Vnde de *mirifico* istorum consensu obiter æstimari potest; & simul obseruari, quam egregiis argumentis sua dogmata probare consueuerint.

CENSURA, ET RESPONSIO.

Verum de hac quoque *circumstantia* Nostri meritò statuunt, eam totam esse fabulosam, neque vllò solido, vel Scripturæ, vel Naturæ fundamento niti. Præterquàm enim, quod *non entis nullus est locus, aut situs*; disertè etiam S. literæ V. & N. T. non nisi *duo* animarum loca, seu receptacula, nobis describunt: ex quibus etiam animæ separatæ nunquam, antè diem extremi iudicii, exire permittantur: puta *caelestem paradisum*, seu *calum beatorum*, pro animabus credentium, & electorū: & *Infernum*, speciatim sic dictum, h. e. *Gehennam*, seu locum cruciatus, pro animabus Incredulorum, ac reproborum. Vid. Lucæ 16. *parabolam* suprâ citatam, de *Lazaro, & Epulone*: Item Luc. 23. *historiam de Christo, & latrone in cruce seruato*: Et passim alibi loca similia, suprâ etiam aliquatenus à nobis citata, in argumentis contra Purgatorium.

Porro

Porro de *Limbo Patrum* iam antè, Tomo I. Controuersia secunda generali, nempe libr. 4. de Christo, eiusque descensu ad Inferos, satis prolixè disputatum est. Vbi & vocabulum *Inferni*, siue *Ἅδης*, item integra phrasis illa, *descendere ad Inferos*, &c. & alia quædam, huc pertinentia, satis copiosè declarata fuerunt. Immò etiam nominatim, locum illum celebrem, in I. Samuelis 28. de *apparitione Samuelis*, iam antè mortui, &c. Longè aliter, atque Bellarmino videtur, explicandum esse, obiter ostensum fuit. Vt nihil necesse sit, eandem cramben hîc recoquere.

De *Limbo* autem *puerorum*, quem vocant, suo loco & tempore, nempe Tomo 3. & 4. puta in controuersis de Baptismo, item de peccato originis, &c. Deo fauente, abundè disputabitur.

Denique locum illum Actor. 2. de *solutis Inferni doloribus*, &c. nihil huc pertinere, vel ex eo constare potest, quod ibi de ipso Christo, diuinitus à mortuis suscitato (qui certè in Purgatorium nunquam migravit) non autem de aliis fidelibus per Christum alicunde liberatis, ex professo differitur.

Ratio verò Bellarmini præcipua, quam à *quadruplici* pœnarum genere petit, etsi speciosa est, nihil tamen apodicticè concludit: quia, nimirum, ex Scriptura patet, omnes *temporales* pœnas (siue *damni*, siue *sensus*, appellantur) huius tantum vitæ spaciis includi: alterius autem seculi pœnas omnes *sempiternas* esse, &c. Ita vt *quadruplex* illud animarum apud Inferos receptaculum hinc exstrui non possit.

Postremò etiam hoc obiter obseruandum est: tametsi *veros Inferos* minimè negamus, siue in *generali*, siue in *speciali* sensu capiantur: sed constanter verum Infernum, etiam in specie dictum, h. e. *gehennam*, seu locum damnatorum, iam alicubi re ipsa existere credimus: ipsum tamen *locum*, siue *situm*, speciatim à nobis haud ita præcisè posse designari: immò hoc sensu, subterraneusne, an subuentaneus sit, item mundanusne, an extramundanus hic locus sit, non nisi temerè à quoquam definiri posse: quum S. literæ nusquam id apertè definiant. Quæ autem indicia, pro situ subterraneo, quadruplicis Inferni, & speciatim Purgatorii, Bellarminus hîc aliquoties affert: nempe de *ignibus subterraneis*, qui tum in *Sicilia*, ex monte *Æthna*, tum in *Islandia*, & alibi, ex aliis montibus, subinde cum impetu eructant, &c. ex iis certè, non nisi ridiculè & ineptè, propositum ipsius demonstrari potest: sicut ex sequentibus amplius intelligemus. Omnis igitur in definiendo audacia hîc caueri debet.

AD THESIN VII. DE TEMPORE SEV DURATIONE
Purgatorii.

IN hac Thesi agitur de *tertia* Purgatorii circumstantiâ, nempe de *tempore*, seu *duratione*. Vbi Bellarminus *duo* quædam asserit.

Primum est: Purgatorium non duraturum amplius post tempus extremi iudicii. Nempe, quia pœna illius sit temporalis, quæ est post generalem mortuorum resurrectionem, continuari diutius non possit: quandoquidem in ultimo iudicio, *duo* tantum hominum ordines ab ipso Christo constituentur: quorum alter quidem vitam æternam consequetur; alter verò in ignem æternum relegabitur, Matth. 25. Itaque hîc denuò contra *Origenem* non malè differit, qui damnatorum pœnas tandem aliquando finientas, atque ipsos deinde in cælum transferendos esse, falsò tradidit. In qua parte, quæ scilicet *Origenis* errorem spectat, libenter ipsi assentimur.

Alterum Bellarmini Axioma est: incertum ac dubium esse, quamdiu animæ in Purgatorio excrucientur, &c. Opinionem tamen *Soti*, & aliorum reiicit, qui nullam animam ultra decennium purgari statuunt: quum ipse potius ad aliquot secula nonnullas excruciarî putet. Opinio tamen *Soti* benignior, Bellarmini verò crudelior esse deprehenditur, &c.

CENSURA, ET RESPONSIO.

CÆterum ex hac etiam *circumstantia* manifestè constat, quid de ipsa rei *substantia* iudicandum sit, nempe vniuersum hoc dogma Purgatorii omninò friuolum, ac contradictorium esse. Si enim ignis iste non extendetur, (Aduersario disertè fatente) ultra fines huius seculi, &c. quid igitur illis animabus fiet, quæ paulò ante finem mundi in Purgatorium migrabunt? præsertim si consideretur alia quædam, eaque valde communis, Pontificiorum opinio, quæ statuit; animas quorundam ad aliquot secula igne illo Purgatorio expiari: sicut etiam ex *indulgentiis* Pontificiis euidenter apparet, quarum aliquæ dantur, etiam post mortem, ad aliquot annorum centurias, immò chiliadas, &c. sed talibus ineptiis Antichristiana dogmata scatere necesse est. Illud quoque obiter hîc iterum notandum est, *Origenem*, & alios Veteres, longè aliud Purgatorium, quàm Papisticū, intellexisse: & proinde Aduersarium, in hac causa, ad illorum testimonia superius frustrà omnino prouocasse: & fortassè tantum ad pompam & speciem asserre ea voluisse: de quo ipse viderit.

AD THESIN VIII. DE QUALITATE, SEV GENERE *pœna Purgatoria.*

IN hac Thesi disputatur de genere, seu *qualitate* pœnæ, quam animæ in Purgatorio sustinere dicuntur. De quâ circumstantia, quæ in ordine *quarta* est, Bellarminus hîc *quinque* axiomata tradit.

Primum est: pœnam Purgatorii esse *damni*, simul & *sensus*: quum animæ fidelium, illic degentes, non modò à visione Dei, & beatorum omnium, excludantur; sed etiam verum dolorem ac cruciatum ex igne Infernali percipiant, &c.

Secundum est: Ignem purgatorium esse verè corporeum, & materiale; nēpe, quia in 1. Cor. 3. simpliciter ignis, & quidem propriè dictus, appelletur; & nihil hīc cogat ad tropum confugere.

Tertium est: Sciri non posse modum illum specialem, quo corporeus iste ignis immateriales spiritus, h. e. animas separatas, adurat: quum physicā quidem ratione fieri non possit, ut corpus in spiritum efficaciter agat; siquidem inter utrumq; nullus contactus, immò nulla proportio agentis & patientis, dari potest, &c. Itaq; dicit Bellarminus, modum hunc arcanum, & hyperphysicum esse; qualis ferè cernitur in coniunctione animæ & corporis, &c.

Quartum est: Incertum esse, utrum ignis ille per seipsum immediatè animas illas affligat; an verò à Dæmonibus applicetur, & subministretur. Itaq; hoc etiam inter arcana relinquendum esse putat, quæ in altera demum vita percepturi simus.

Quintum est: Pœnam Purgatorii gravissimam esse, adeoq; omnibus huius vite pœnis acerbiores: tum, quia potentia passiva in animabus illis admodum per se viuida est: tum quia ignis iste infernalis, utpote densissimus simul ac subtilissimus, omnium accerrimus, ac maximè penetrabilis est: tum deniq; quia coniunctio ipsius obiecti, & potentiae; &c. illic arctissima est. Interim negat, minimam Purgatorii pœnam maiorem esse maximā huius vite pœnā; prout alii Papistæ vulgò tradunt, &c. Contrà verò affirmat, pœnas illas, respectu singularum animarum, illic laborantium, paulatim remittere; ita ut tandem aut exiguus, aut etiam nullus cruciatus, ab iisdem illic sentiatur; sed aliquamdiu sola damni pœna sustineatur. Sed nihil certi tamen habere se testatur.

CENSURA, ET RESPONSIO.

Verum ex hac etiam circumstantia, si sic vocanda est, vanitas totius dogmatis euidenter apparet. Nam præterquàm, quòd principium hīc ferè perpetuo petitur, etiam contradictio subinde implicatur. Etenim, si verum aperte fateri volumus, omninò contradictorium est, ignem corporeum efficaciter agere in spiritum merum & simplicem, qualis dicitur esse anima humana: quum agens semper oporteat esse potentius patiente; corpus autem spiritu impotentius sit: immò quum ratio corporei doloris & cruciatus in animā separata prorsus inexplicabilis sit, &c. Deinde falsum prorsus est, in 1. Cor. 3. ignem externum & materiale, seu propriè dictum, ab Apostolo designari, &c. Falsum quoq; est, ignem illum ita ferè coniungi animabus, uti ipsæ cum suis corporibus iunguntur, puta hypostaticè, &c. Adhæc falsum est, quòd Bellarminus hīc obiter affirmat, animam esse corporis humani formam; quum reuera ipsius hominis, h. e. totius compositi; non autem alterius partis, forma sit, &c. Denique, omnia hīc incerta & fabulosa esse, vel inde satis apparet, quòd Bellarminus ipse Symmystas ac gregales suos hīc

aliquoties animosè oppugnat: quum ipse interim nihilo meliores rationes afferre possit.

*AD THESIN IX. DE SUFFRAGIIS VIUORVM PRO
mortuis, in purgatorio degentibus.*

EXponitur hîc *quinta*, eaq; *postrema*, Purgatorii circumstantia: nempe, liberatio animarum è Purgatorio, vel saltem pœnarum mitigatio, per suffragia viudrum, &c. De hac igitur parte *quatuor* Axiomata Bellarminus affert.

Primum est: *Suffragia Ecclesie militantis immò & Triumphantis, plurimum prodesse animabus, in Purgatorio laborantibus.* Ratio petitur à communione Sanctorum, quæ inter omnia totius Ecclesie membra perpetuò viget; quæque hoc exigere videtur, vt alii aliorum necessitatibus pro virili subueniant: prout in 1. Cor. 12. item Rom. 12. & Iacobi 5. & alibi, copiosè docetur.

Alterum est: *Genera suffragiorum, quibus defuncti inuuantur, ordinaria quidem esse tria, nempe, sacrificium Missæ, & piam precationem, & opera pœnalia; puta ieiunia, eleemosynas, peregrinationes ad loca Sanctorum, item humicubationes, corporum flagellationes, &c. quippe quæ omnia singularem vim habeant satisfaciendi, non pro nostris ipsorum tantum, sed etiam pro aliorum peccatis, &c. Extraordinaria verò, esse Indulgentias Pontificias; nempe, quatenus per illas superflue Christi, & aliorum Sanctorum, satisfactiones liberaliter erogantur, siue applicantur, animabus in Purgatorio degentibus, & sic ipsarum peccata, seu pœnæ residuæ, verè compensantur, &c.*

Tertium est: *non quemuis hominem animas defunctorum inuare posse; sed eum tantum, qui iustus est: quippe cuius solius orationes, & alia id genus opera, coram Deo satisfactoria sint: quod de aliis peccatoribus, siue iniustis, dici non possit, &c. Interim fatetur, Presbyteros, siue Sacerdotes, licet iniustos, Sacrificiis suis animas illas semper adiuuare posse; utpote quæ ex opere operato sanctificare, seu peccata purgare possint, & in quibus opus operantis, seu pietas agentis personæ minimè requiratur, &c.*

Quartum & postremum est: *Non omnibus defunctis suffragia viuorū prodesse, puta, neq; beatis, in paradiso degentibus, neq; damnatis, in Gehennam detrahis, vt neq; pueris in limbo degentibus: sed tantum animabus fidelium mediæ sortis, h. e. nondum satis expiatis; prout in primâ circumstantiâ dictum fuit. Atq; ita omnes Purgatorii conditiones satis explicatas esse putat.*

CENSURA, ET RESPONSIO.

CÆterum ex hac quoq; *circumstantia* patet, vniuersum hoc dogma non modò vanum, & prorsus *æreæ* esse, verum etiam ex imposturis & fraudibus quodammodo conflatum, & speciatim auaritiâ Sacerdotum, & Monachorum,

chorum, ad superstitionem illam suprà dictam, magis ac magis accedente, vehementer auctum, & confirmatum fuisse. Sic enim hæc suffragia ferè omnia comparata sunt, vt loculos heredum, immò domos integras, benè hactenus purgauerint, atq; exhausserint; & sub prætextu sacrificiorum, ac precationum, bonis Monachis ac Sacrificulis eximium, & perpetuum quæstum hucusq; pepererint, &c. Ne iam de variis indulgentiarum nundinationibus, sanè quàm lucrosis, amplius hîc dicamus; quippe de quibus suo loco plura, Deo dante, dicturi sumus. Itaque mirum non est, eos, qui turpis lucri cupidi fuerunt, in asserendâ hac doctrinâ studiosè hucusque laborasse, &c. Illud quoque repetendum memoriâ est, quod non semel antehac, de precibus, & oblationibus viuorum pro mortuis, attigimus: nempe, longè alio modo, alioque fine, veteres ista vsurpasse, quàm quo Pontificii nunc eadem vsurpare solent. Ita vt probatio nulla sit, quæ ex illa veterum praxi, pro hac Purgatorii circumstantiâ, peti solet: vt quidem Bellarminus hîc facere iterum conatur.

*AD THESIN X. DE SEPULTURA CORPORVM, ET
eius circumstantiis.*

IN hac postrema Thesi disputatur de funerum, seu corporum piâ sepultura. Vbi septem Axiomata Bellarminus nobis proponit, quæ breuiter recitanda, & deinde examinanda sunt.

Primum est: Sepulturam mortuorum non modò bonum, sed & meritorium opus esse coram Deo. Nempe, quia passim in Scriptura commendatur, tanquam singulare quoddam pietatis officium. Vide in 2. Sam. cap. 2. de Sepelitione Saulis, & filiorum eius, &c. Item Matth. 26. De muliere, Christum ungente, &c. Deniq; Tobia 12. vbi hoc opus, inter alia, maxime in Tobia seniore commendatur, tanquam quo Dei gratiam, & salutem promeritus sit, &c.

Alterû est: Corpora defunctorum omninò decenter funeranda, h. e. ungenda prius & abluenda esse, quàm terræ mandentur. Nempe, quia Act. 9. tale quiddam in Thabita factum fuisse legimus. Et quia vetus Ecclesia deinde morè hunc continuauit. Deniq; quia res in se honesta & utilis est, &c.

Tertium est: Funus honorificè deducendum esse, multis in processione comitantibus, idq; cum crucibus, itemq; cantu, & naniis funebribus, &c. Nempe, quia iam olim in populo Dei id fieri consueuerit. Vide Genes. 49. & 50. Item Luc. 7. & alibi: vbi tales funerum deductiones describi videntur.

Quartum est: Corpora fidelium sepelienda esse tantum in locis consecratis, puta in templis, aut cœmeteriis sacris: vt videlicet, sanctitatis illius, quæ per consecrationem locis ipsis imprimitur, aliquam partem percipiant, &c. idq; exemplo veterum, qui in similibus locis sepeliri cupuerunt. Vide Genes. 49 & 50. de Iacobo & Iosepho, &c.

Quintum est: In funere adhibendos esse cereos accensos, ac lampades: tanquam iudicia, seu testimonia, felicitatis ac gloriæ, fidelibus in cælo repositæ, &c.

Sextum est: Offerendum esse pro mortuis sacrificium funebre, non modò ipso die sepultura, sed & tertio, & septimo, & trigesimo, deniq; quotannis die anniuersario: quia, videlicet, sit antiquus Ecclesiæ mos: sicut ex Tertulliano, & aliis quibusdam Patribus ostenditur.

Septimum, & postremum est: erigendos esse titulos, aliaque id genus monumenta in memoriam, itemq; honorem ac gloriam mortuorum. Nempe, quia exempla veterum Sanctorum id requirant. Vide Genes. 35. de mortua Rachaele. Et 1. Macchab. 13. de monumentis Ionathanis Machabæi, &c. Et Act. 2. de sepulcro Davidis, per multa secula conseruato, &c. Itaque hac in re Nostros subinde exagitat, quasi qui ista pleraq; negligent, & proteruè contemnant.

CENSURA, ET RESPONSIO.

IN hac parte Nostri nihil aliud reprehendunt, quàm partim erroneam illam opinionem *meriti* coram Deo, in opere sepulturæ; partim inanem superstitionem, in præscriptis illis regulis, de speciali *modo* sepeliendi, itemque de *loco* magicè consecrato, &c. præsertim verò *statas illas*, ac subinde recurrentes, mortuorum *exequias*, & quidem cum *sacrificio* (vt putatur) *propitiatorio* coniunctas: & si qua sunt huius generis alia plura. Nam alioqui honorificam mortuorum sepulturam, h. e. honestam corporum funerationem, seu pollinctionem (præsertim honoratiorum hominum) item frequentem & piam funeris deductionem, nec non conciones funebres, aliasque id genus pias, & moderatas parentationes, non modò non improbamus; sed ipsi quotidie, pro diuerso mortuorum nostrorum statu, & conditione, re ipsa procuramus. Tametsi multa interim hîc per se adiaphora, & planè politica esse putamus; quæ, videlicet, circa peculiarem modum, seu specialem rationem sepeliendi, variè à variis obseruantur: prout non modò singularium personarum (puta principum, aut subditorum, nobilium, aut plebeorum, &c.) sed & ipsarum regionum seu populorum, diuersa conditio, & qualitates externæ, postulare videntur. Itaque Bellarminum hîc nobis inuidiosè detrachere, immò nos apertè calumniari dicimus, dum istorum quidquam à nobis aut contemni, aut etiam negligi affirmat, quæ vel auctoritate S. Scripturæ, vel alioqui publicâ honestate, & decori quadam ratione nituntur. Et de his hæcenus satis.

AD QVARTAM CONTROVERSIAM GE-
neralem, de Ecclesia Triumphante in cælis, siue de cultu, &
Inuocatione Sanctorum, item veneratione Reli-
quiarum, Imaginum, &c.

AD THESIN I. DE PRÆSENTE BEATITVDINE, ET
gloria sanctorum, in Christo mortuorum, &c.

NOstri homines vtrò fatentur, sanctos in Christo mortuos, iam reuera suo modo *beatos*, & aliquatenus *gloriosos* esse; contraque disertè negant, animas Sanctorum penitus in morte *extingui*, aut vsque ad diem Resurrectionis absque omni sensu *dormire*, &c. Non tamen *talem*, & *tantam* illorum felicitatem, & gloriam præsentem esse concedunt, *qualem* & *quantam* Adversarii nobis depingere solent: vnde, videlicet, illorum *canonizationem*, item *religiosum cultum*, & *inuocationem* prorsus idololatricam, &c. exstruere consueuerunt. Itaque in summa docemus; in hoc argumento inter beatitudinem *inchoatam*, & *perfectam*, siue *partialem*, & *totalem*, accuratè distinguendum esse: quarum *illam* tantum (puta, partim vacuitatem omnis doloris & cruciatus; partim fruitionem illius cœlestis gaudii & gloriæ, cuius animæ separatæ capaces sunt) non autem *istam*, mortuis sanctis attribuere solemus. Falsum enim est, sanctos mortuos, siue istorum animas, iam *plenam* & *perfectam* illam gloriam, quæ nobis in Christo, sempiterni præmii loco, promissa est, verè & reipsa obtinuisse: quippe quam S. literæ disertè ad tempus extremi iudicii, seu beatæ resurrectionis, semper reiicere solent. Vide Matth. 20. vbi *denarius sub vesperam demum datur*, hoc est, in fine huius seculi, cum *omnes operarii simul ab Oeconoמו conuocabuntur*, sicut Matthæi 25. plenius explicatur. Sic ad Roman. 2. item 2. Corinth. 5. ad Galat. 6. item in 1. Petri 1. & 5. & passim alibi, diserta mentio fit *extremi diei*, itemque vltimæ *apparitionis*, siue *reditus Christi ad iudicium*: vbi demum *perfectam* beatitudinem, tanquam veram iustitiæ coronam, accepturi esse dicimur, &c. Atque hoc ipsum est, quod *Lutherus*, in commentariis super Genesin: Et *Calvinus*, lib. 3. Instit. cap. 25. & alii *Nostrates* intelligunt; dum negant, aut negare videntur, Sanctos in Christo mortuos iam nunc reuera gloriam ac beatitudinem *cœlestem* adeptos esse. De *perfecta* enim, seu *consummata* gloria loquuntur, quæ vsque ad diem resurrectionis omninò differetur; iuxta illud in 1. Iohan. 3. *Quum apparuerit filius Dei* (nempe, ad iudicium) *tum similes ei erimus*, &c. Quanquam *Antiquiores Ecclesiæ Doctores*, quorum aliqui à Bellarmino

nominati sunt, animas omnium mortuorum, in communem quendam locum inuisibilem commigrare, ibiq; vsq; ad diem extremi iudicii dormire, seu quiescere, aperte tradiderunt. Quæ sententia licet aliquatenus excusari possit; quasi directè nullum fidei articulum oppugnet, & fundamentum salutis per se minimè conuellat; à nostris Ecclesiis tamen nullatenus admittitur: immò à nostris hominibus etiam publicè refutata est. Vide *Caluini tractatum de ψυχονανυσία*, siue aduersus dormitionem animarum, & *Chemnitium part. 3. Examinis, &c.*

*OBJECTIONES, PRO EXCESSIVA SANCTORUM
beatitudine.*

PORRò Argumenta Bellarmini, quibus efficere vult, sanctos in Christo piè mortuos, siue animali & terrenà hac vita defunctos, iam reuera S. Angelis in gloria & beatitudine pares esse, iamque re ipsa diuina & humana omnia nosse, siue plenè in cælo *beatifica Dei visione* perfrui, & quidem eo modo, & gradu, què ipse Bellarm. cum suis intelligit, &c. hæc ferè præcipua sunt.

1. *Primum* petit à testimonia totius Ecclesiæ, quæ perpetuò ita crediderit: sicut ex *Conciliis*, & *Pontificibus* aliquot probat, &c. Atq; hac occasione pro *Pontifice Iohanne 22.* multa differit, nominatim aduersus *Caluinum*: qui lib. 4. *Instit. cap. 7.* Pontificem istum animarum immortalitatem negasse tradit, & testibus minimè suspectis euincit.

2. Sumit ex aliquot Scripturæ locis: quorum primus est in 2. Cor. 5. vbi Apostolus ait: *Cum terrena hæc domus nostra fuerit dissoluta, habere nos ædificium ex Deo in cælis*: item, *cupere nos è corpore migrare, ut præsentem esse possimus apud Dominum*, &c.

Secundus est, Luc. 23. in illis Christi verbis ad Latronem: *Hodie mecum eris in paradiso*, &c.

Tertius est ad Philip. 1. vbi Apostolus ait, *se cupere dissolui, & esse cum Christo*, &c.

Quartus est ad Ephes. 4. vbi Christus, in cælum ascendens, dicitur *captiuam duxisse captiuitatem*, h. e. animas Patrum cælo intulisse, &c.

Quintus est ad Heb. 9. vbi Apostolus ait, in V. T. *viam ad cælum non duram fuisse patefactam*: atq; ita tacitè per Antithesin innuit, iam in N. Test. patefactam esse.

Sextus est ad Hebr. 12. vbi dicimur *accessisse ad spiritus iustorum perfectorum in cælo*, &c.

Septimus est Act. 7. vbi Stephanus, iam iam moriturus, animam suam Christo commendauit, videlicet, cælis inferendam, &c.

Octauus est Apoc. 6. vbi animabus mortuorum, quæ in cælo sub Altari erant, dantur alba stola: nempe, in signum gloriæ & felicitatis.

Nonus

Nonus est Apoc. 7. vbi *Sanctorum anima* dicuntur ante thronum Dei stare, &c. proinde omnia videre & audire, quæ illic geruntur, &c.

Deniq; *decimus* est Ecclesiast. 11. vbi asseritur, *Deum unicuiq; secundum vias suas in die obitus retribuere*, &c. Vnde patet, sanctos statim à morte gloriam cælestem obtinere, & in ipso cælo faciem Dei clarè videre, &c. Atq; hoc est *secundum*, idemq; præcipuum, huius loci argumentum; eoq; meritò *primo* loco afferendum.

3. Petit ex testimoniis *Patrum*, tum *Græcorum*, tum *Latinorum*: qui ferè omnes apertè docent, Sanctos in cælo iam nunc verè existere, ibiq; ipsa Dei visione frui, ac reuera beatos esse, &c. Vide *Hieronimum* contra Vigilantium &c. *Augustinum* in Enchiridio ad Laurentium, & in libris de ciuitate Dei passim: item *Epiphanium*, *Chrysostomum*, & alios plures passim. Interim fateatur Aduersarius, quosdam Antiquissimorum Patrum, nempe, *Irenæum*, *Tertullianum*, *Lactantium*, *Victorium*, & non paucos alios, in contraria opinione fuisse: sed quæ pro hæresi tunc ipsis imputari non potuerit; quia, nimirum, Ecclesia Thesin hanc nondum definiuisset; prout deinde seculis frequentibus ab ipsa factum fuit. Vide nominatim *Lactant. lib. 7. Instit. cap. 21.* & *Irenæum lib. 5. sub finem*, &c.

4. & postremum, continet aliquot *rationes*, præsertim verò *duas*. Quarum *prima* petitur ab antithesi Impiorum, qui statim à morte ad Inferos relegantur, ibique verè cruciantur: prout *Luc. 16.* videre est. Ergo, inquit, necesse est, etiam pios, iam satis expiatis, in cælum continuò transferri, ibiq; statim à morte coronari; & sic quidem, vt ipsi nostra omnia norint, & salutem nostram procurent, eoque à nobis inuocandi sint, &c. *Alter*a petitur à *praxi* Ecclesiæ, quæ hætenus sanctos, in Christo mortuos, & priuatim, & publicè colere, immò tanquam Patronos inuocare, &c. consueuerit. Quod certè non faceret, nisi de illorum cælesti gloria, & præsentè felicitate, planè persuasa esset. Hæcille hætenus.

CENSURA, ET RESPONSIO

Verum, etsi non omnia hæc Bellarmini argumenta simpliciter, vt quidē ab ipso proposita sunt, hoc loco probamus; aut saltem non pro Apodicticis habemus: quia tamen de summa rei conuenit (si modò *distinctio* illa suprà dicta seruetur) idcirco nihil necesse est, singulis excutiendis diutius immorari. Interim ad *primum* Argumentum obiter notandum est: neque dogmata fidei vllō modo auctoritate Ecclesiæ niri; neq; hanc auctoritatem ex sententia quorundam Pontificum, aut etiam Conciliorum, ritè concludi posse. Vide suprà suis locis, de auctoritate S. Scripturæ, item Ecclesiæ, &c. Præterea notandū de *Papa Iohanne 22.* nullū hīc esse *Caluini* mendaciū: sicut ex ipso *Platina*, & *Gersone*, aliisq; Historicis, abūde cōstat. Ad *secūdū*, h. e. ad

Scripturæ loca, hîc citata, obseruandum est, non omnia pertinent ad propositam Thesin aptari: quum in nonnullis eorum, de *futura*, hoc est, *perfecta* totius hominis beatitudine, perspicuè agatur: In aliis autem *sola existentia*, siue *immortalitas* animarum absq; speciali qualitatibus, aut modi præsentis, explicatione asseratur: In aliis denique, per figuratam quandam *hypotyposin*, status futuri seculi; interdum etiam status Ecclesiæ militantis, emphaticè depingatur: quemadmodum prudens Lector in singulis facillè animaduertet. Ad *tertium* notetur; infirmam esse in hac causa probationem, à Testimoniis *Patrum* petitam: præsertim si constet, posteriores Patres à prioribus apertè dissentire; immò ipsos etiam modum hac ipsa in re nonnunquam excedere. Denique ad *quartum*, h. e. ad geminam rationem, tenendum est; *priorem* quidem nihil ad rem facere; maximè quum vniuersa illa parabola Luc. 16 planè figurata sit, & potius ad futurum seculum, quàm ad intermedium animarum statum referri debeat: In *altera* verò eatenus principium peti, quatenus inuocatio mortuorum, &c. tanquam & verbo Dei, & perpetuæ totius Ecclesiæ praxi, planè consentanea, pro fundamento hîc subternitur: sicut infra suo loco, copiosius dicetur, &c.

In *summa*: neque ipsa immortalitas, seu vera & viua existentia, neque qualiscunque inchoata felicitas, animabus Sanctorum per nos detrahatur: sed de *modo* tantum, & *gradu*, huius felicitatis controuertitur, hoc est, gloria & beatitudo ipsarum animarum *talis & tanta* esse negatur, *qualem & quantam* Aduersarii volunt. Nos enim felicitatem istam ex S. literis (puta ex loco Apocal. 14. &c.) *duplicem* esse statuimus; nempe, vacuitatem seu carentiam omnium dolorum, ac curarum; itemque certam expectationem, siue infallibilem spem beatæ resurrectionis; sed tamen coniunctam cum aliqua vera notitiâ, ac præsentem sensu diuini fauoris: hoc est, gaudii & gloriæ cælestis, cuius: scilicet, animæ separatæ capaces esse possunt. Eam verò gloriam, item scientiam, & potestatem, quam S. Angeli re ipsa iam possident, quamque nos olim à beata resurrectione similiter possidebimus, animabus separatis in S. Scriptura non modò non tribui, sed etiam apertè denegari, ex suprà-dictis abundè perspicuum esse potest.

AD THESIN II. & III, DE CANONIZATIONE SAN-
ctorum mortuorum.

IN hac altera Thesi differit Bellarminus de *canonizatione* sanctorum: de qua hæc *quatuor* capita tradit. *Primum* est: Canonizationem istam, hoc est, publicam testificationem de certa sanctitate & gloria quorundam mortuorum, per quam, videlicet: publici honores iisdem decernuntur (ita vt reliquæ, item *imagines*, & *statuæ* ipsorum publicè colantur; item *templa*, *altaria*, *dies*

dies festi, vota, & alia talia, ipsis constituentur, ipsique à nobis, tanquam patrioni nostri, palàm adorentur, & inuocentur, &c.)hanc, inquam, actionem esse piam & licitam, seu verbo Dei consentaneam.

Argumenta potissimum *duo* afferuntur.

1. *Primum* nititur exemplo ipsius Dei: qui multos, in verâ fide mortuos, hoc pacto canonizauerit; quatenus ipsorum sanctitati & beatitudini publicum testimonium dedit, ipsosque non modò nobis imitandos, sed & religiosè colendos, proposuerit, &c. Vide Ecclesiastici 44. & 45. & d. per aliquot capita, ubi laudes veterum sanctorum recensentur. Vide etiam Act. 7. & 12. &c. item Apocal. 3. ubi de *Stephano* protomartyre, deque *Iacobo* Apostolo, & de *Antipa* aliisque sanctis in Christo mortuis honorifica mentio iniicitur.

2. *Alterum* est ab *utilitate*, simul & *honestate* petatum: quia, nimirum, ad imitationem prodest, & nobis viuentibus decorum sit, præclara Encomia, seu laudes Sanctorum publicè recitari, ipsosque religiosè venerandos publicè nobis proponi. Vide ad Hebr. 11. & 13. ubi iubemur exitum illorum considerare, qui duces, siue antesignani nostræ Religionis, &c. Et hæc de primo.

Secundum caput est, de *potestate* canonizandi sanctos, cuiusnam ista sit: nempe, Romani Pontificis, tanquam supremi Ecclesiæ Pastoris, seu capitis vicarii: iuxta illa vulgo nota Scripturæ loca, Matth. 16. *Tu es Petrus, &c.* Iohan. 21. *Pasce oves meas, &c.* Ex quibus hoc alterum Axioma satis probatum videtur.

Tertium est, de *infallibilitate* iudicii Pontificalis: quod, videlicet, credendum sit, Pontificem hac in re nunquam errare; quia secus, inquit, Ecclesia tota erraret, quæ tamen à *Spiritu S. in omnem veritatem duci solet*, Iohan. 16. *quæque columna veritatis appellatur* 1. Tim. 3. &c. Pontifex autem Ecclesiæ dux & caput est: proinde non errat.

Quartum & postremum est, de sanctis *non canonizatis*: de quibus asserit, eos *pruatiim* quidem coli posse, h. e. adorari, atque inuocari: non tamen *publicum* & solennem illum honorem, qui suprâ obiter expositus fuit, iisdem exhibendum esse: nempe, propter rationem in secundo membro iam indicatam, de potestate Papæ, &c.

CENSURA, ET RESPONSIO.

AT Nostri homines, licet de *beatitudine* eorum, qui palàm in Scriptura commendantur (puta Ecclesiastici 44. & d. item Actor. 7. & 12. & alibi) nequaquam dubitent: immò hos ipsos ad imitandum, & sibi, & aliis, ubi res ita postulat, seriò proponant: & præterea omnes Christi fideles, etiam viuentes, pro *verè sanctis*, & suo modo *beatis* habeant; eosque omni honore

ac veneratione, quæ quidem moderata & legitima sit, dignos existiment: verè tamen & constanter negant, vlli mortalium fas esse, quenquam hominem, seu viuum, seu mortuum, in peculiarem aliquem sanctorum catalogum ita referre, vt *religiosus* cultus, & quidem *publicus*, eidem exhibeatur, h.e. more pontificio, quenquam *canonizare*, eique cultum *adorationis*, atque *innocationis*, vnà cum *Templis*, *Altaribus*, *imaginibus*, *votis*, ac *diebus festis*, &c. publicè in Ecclesia decernere. Immò etiam negant, ab ipso Deo istud vnquam factum fuisse: cuius tamen hac in re, sicut in aliis omnibus, singularis & eximia potestas agnoscenda esset.

Itaque ad *testimonia* S. Scripturæ, in *primo* membro citata, vno verbo respondent, ignorationem Elenchi, immò petitionem principii, in argumentis inde ductis occultari: quatenus ista loca prorsus impertinenter ad hanc Thesin accommodantur; quippe in quibus nulla species illius cultus, de quo nos hoc loco controuertimus, inueniri potest: sicut ex ipsorum inspectione ad oculum patet.

De fictitiâ verò *potestate* Romani Pontificis, itemque iudicio eiusdem *infallibilis*, de quibus in 2. & 3. membro agitur, iam suprâ satis ex professo disputatum est. Vide in primis lib. 1. & 4. de Romano Pontifice per totum. De cæteris autem obiter hîc inspersis, infrâ plenius agetur: vbi, videlicet, de legitimo simul & illegitimo sanctorum cultu, ex professo differetur. Quare & hoc obiter notandum est, Aduersarium hîc à recta methodo non leuiter aberrare, dum prius de *canonizatione*, quàm de *legitima veneratione* Sanctorum (h.e. de specie prius, quàm de genere) præposterè disputat, & iam pro concessio aliquatenus sumit, quod postea demum probare instituit; puta, Sanctos mortuos, & priuatim, & publicè, tanquam cælestes Mediatore, ac patronos nostros, omninò religiosè coli & posse & debere. Sed hoc transeat.

AD THESIN IV. DE RELIGIOSO CVLTV, SIVE ADO-
ratione Sanctorum, deque latria, & dulia.

EXPOSITIO VERI STATUS.

Verus huius controuersie status est, non de quolibet *generali* cultu, seu de quauis veneratione Sanctorum, in *genere* sumpta; quam vtramque legitimam esse posse agnoscimus: sed de *speciali* illo cultu, qui *Religiosus* appellatur, quo, videlicet, aliquem *Religionis* ergò afficimus, dum honores cælestes, & plusquam humanos, seu politicos, quales suprâ vidimus, eidem exhibemus; nempe ad testificandum, nos illum vel pro ipso Deo, h.e. summo Auctore, & largitore cælestium bonorum; vel saltem pro *Mediatore*, ac diuino quodam Intercessore, seu patrono nostro cælesti, apud Deum agnoscere: quem Aduersarii cultum *δουλείας*, & *ὑποδουλείας*, appellare solent, &c.

Namque

Namque vtrò Evangelici fatentur, sanctos Dei seruos, tum *homines*, tum in primis *Angelos*, non modò præsentes, verumetiam absentes, immò illos etiam mortuos, in *generalis* quodam sensu, semper & vbiq̃ue, reuerenter esse colendos: *speciatim* vero, si vel illi, vel in primis isti præsentes appareant, & nomine Dei nobis aliquid annunciant, externo etiam gestu, & sermone, tum publicè, tum priuatim, venerandos esse, &c. Itaque omninò manifesta *calumnia* est Aduersariorum, dum apertè docent, nostros homines *omnem* honorem, reuerentiam, ac cultum Sanctis Angelis, aliisque Dei seruis, omnino detrahare, &c. Namque manifestum est, & internum, & externum cultum Sanctis Angelis, & Sanctis hominibus, (sed legitimum tamen) à Nostris vtrò tum verbis, tum factis ipsis, publicè simul & priuatim exhiberi: nempe, quatenus non modò de vtrisque semper honorificè loquendum & sentiendum, & memoriam eorum, tum publicè, tum priuatim sanctè venerandam; sed & virtutes seu dotes eorum cum laude prædicandas, & Dei gratiam in iis laudandam; immò & virtutes ipsorum ad imitandum, & nobis & aliis inculcandas; Denique ipsos omni veneratione (sed ciuili & politica, in genere sic dicta, h. e. quæ creaturis, ob creatam suam excellentiam, rite conueniat, quæque Deo vero, & Mediatori Christo, nihil omninò detrahat, &c.) prosequendos esse, & verbis, & re ipsa statuunt.

Interim sanctos istos, siue *Angelos*, siue *homines* (præsertim verò mortuos homines, item absentes Angelos) eo modo, & gradu colendos, siue illo peculiari cultus genere afficiendos esse, quo Pontificii eos colere solent (quum vno nomine cultum *Religionis* ipsi appellant) id demum est, quod Nostri constanter & meritò damnant. Vide suprà sub thes. 3. de speciebus religiosi, præsertim solennis ac publici, cultus atque honoris, quem Aduersarii sanctis suis, maximè *canonizatis*, tribuendum esse docent: qui, videlicet, adorationem & inuocationem, vnà cum templis, festis, votis, statuis, &c. complectitur.

Hanc igitur Thesin negatiuam ita, vt diximus, explicatam, sequentibus Argumentis probamus.

1. Petitur ex disertis Scripturæ *mandatis*, quibus iubemur, *solum verum Deum*, tanquam primum omnis boni fontem, & solum filium eius *Iesum Christum*, tanquam *Mediatorem* Dei & hominum, religiosè adorare, eique soli seruire. Vide Deut. 6. & Matth. 4. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias*, &c. Hebr. 1. *Adorent eum (Christum) omnes Angeli Dei*, &c. Sic 1. Cor. 8. & Ioh. 5. ad Philip. 2. & alibi passim, *solum Deum, & Christum*, hoc *diuini cultus genere* afficere iubemur. Vbi sedulò notandum est, aduersus effugia Papistarum: non modò *λατρείαν*, sed & *δουλείαν* (nempe *δουλείαν* religiolarum, de qua sola hîc loquimur: non autem socialem ac fraternam illam, quæ inter nos munò vigere debet, iuxta illud Gal. 5. *Seruite alii aliis*, &c.) soli Deo, &

Christo in Scripturis attribui. Vide ad Galat. 4. *Serviebatis iis, qui natura non sunt Dei.* Item in 1. Thes. 1. *Conuertistis vos ab idolis, ut seruiretis Deo vivo & vero, &c.* Sic Luc. & Hebr. 10. *Ut seruiamus ei in iustitia, &c.* Item, *Ad seruendum Deo vero, &c.* Vnde necessariò efficitur, Religiosum cultum, siue *θελαίαν* siue *λατρείαν*, appelles, nullis omninò creaturis, quantumuis excellentibus, attribui iure posse: quippe qui solius Dei, & Christi proprius sit.

2. Sumitur ab *exemplis* Sanctorum, qui cultum *Religionis* semper vni vero Deo, & Christo Mediatori, exhibuerunt, h.e. iis solis honores illos, quos Aduersarii sanctis suis impendere solent, utpote verè diuinos, attribuerunt. V.gr. eos solos suppliciter adorarunt, tanquam vel auctorem celestium bonorum, vel saltem Mediatorem apud Deum: atque iis solis *templa*, & *altaria* exstruxerunt, *vota* fecerunt, *sacrificia*, & *anathemata* obtulerunt, &c. Vide Genes. 22. & 24. & 28. & 35. Item Exod. 32. Ios. 23. & 24. & passim in V. T. exempla *Abrahami*, *Isaaci*, *Iacobi*, &c. Item *Mosis*, *Iosue*, *Samuelis*, *Davidis*, *Elie*, &c. omnium denique piorum Dei cultorum. Huius etiam rei exempla passim in Scriptura N. T. occurrunt. Vide in primis Marc. 16. Iohan. 20. item Apoc. 4 & 5. &c. Horum igitur vestigiis insistamus.

3. Nititur illis Scripturæ locis, quæ nominatim *adorationem* illam, quæ *θρησκεία* dicitur, seu *religiosum* cultum sanctorum, tanquam cum vero Dei & Christi, cultu pugnantem, repudiant ac damnant. Vide ad Colos. 2. sub finem, vbi *θρησκεία ἀγγέλων*, h.e. *religiosus Angelorum cultus*, tanquam ex fictitiâ quadam humilitate ortus, apertissimè damnatur. Vide etiam Actor. 10. & 14. exempla hominum verè Sanctorum, nempe *Apostoli Petri*, item *Pauli*, & *Barnabæ*, quæ idipsum confirmant: quippe qui religiosum cultum, puta supplicem adorationem Cornelii, item thurificationem Lystrensem, &c. seriò damnarunt; & soli Deo istam cultus speciemtribuendam esse docuerunt. Similia *S. Angelorum* exempla extant Apoc. 19. & 23. vbi ipse *Iohannes* semel atque iterum ab *Angelo* reprehenditur, quod ipsum, utpote conseruum suum, religiosè adoraret, &c. Et disertè hunc cultum soli Deo impendere iubetur. Vbi non modò interdicta ipsa, sed etiam rationes ipsis additæ, diligenter expendi debent.

4. Nititur *ratione naturali*: quippe quæ manifestè testatur, omnem ipsam venerationem, seu cultum legitimum, proportionaliter exaquandum esse dignitati, siue excellentiæ illarum personarum, quæ à nobis coluntur: item iniustum, simulque stolidum esse, honorem soli Domino, aut Patri debitum, ad seruos, aut fratres transferre, &c. Quum igitur certum sit, Aduersarios istam *analogiam* re ipsa (quidquid de verbis sit) hac in re nequaquam obseruare (ut qui *templa*, *Altaria*, *vota*, *festa*, *sacrificia*, &c. sanctis suis attribuant; ipsosque partim vt bonorum auctores, seu largitores, partim vt patronos ac mediatores suos, omniscios & penè omnipotentes, &c. suppliciter

& reli-

& religiosè adorent) omninò consequitur, eos hac in re modum excedere, & cultum illegitimum exercere: & proinde nobis imitandos non esse.

5. *Quintum* ita formari potest. Omnis legitimus cultus vel ad *primam*, vel ad *secundam* Decalogi tabulam referendus est: quorum ille vñtatè cultus *Religionis*, hic autem cultus *ciuilis* ac *socialis*, seu *fraternæ charitatis* appellatur. At Pontificiorum *dulia*, & *hyperdulia*, neque ad illum, neque ad hunc refertur potest. Ergo est cultus illegitimus. Quum enim ex re ipsa constet, *Religiosum* illum cultum, h. e. supplicem & religiosam adorationem, vnà cum cæteris speciebus, seu partibus illius *dulie*, & *hyperdulie*, quam Pontificii sic appellant, ad *primam* Decalogi tabulam reuera pertinere; in quâ de immediato Dei cultu agitur, h. e. qui soli creatori ac Redemptori nostro per se debetur: non potest, nisi iniuste & insipienter, ad creaturas, seu conseruos nostros extendi: quippe qui solo cultu *charitatis* (qualis inter socios, seu fratres, & conseruos, licet alioquin inæquales, locum habere debet) à nobis afficiendi sunt: de quo, scilicet, in secundâ Decalogi tabula differitur, &c.

Vbi obiter notetur, posteriorem hunc cultum in genere quidem *ciuilem*, siue *humanum*, & *politicum* appellari: sed tamen in *species* quasdam non ineptè distribui posse: puta, pro gradibus excellentiæ conseruorum, ac fratrum nostrorum. Itavt alius cultus simpliciter *Angelicus*; alius purè *humanus*, seu *merè ciuilis*; alius denique *quasi humanus*, seu *quasi ciuilis*, appellari possit: quorum *primus* sanctis Angelis; *secundus* sanctis hominibus adhuc viuentibus; *tertius* sanctis iam mortuis, impendi potest, immò suo modo & loco impendi debet, &c.

6. Petitur ex *Patribus* antiquioribus: qui solum Deum patrem, & filium & Spiritum S. religiosè colendum atque adorandum esse docent; contraque *idololatriam* apertè vocant, si quis vel *Angelos*, vel *homines sanctos*, siue *viuos*, siue *mortuos*, eo modo & gradu adoret, quo Pontificii adorare eos solent. Vide in primis Iustinum Apolog. 2. Clement. Alexand. libr. 6. Stromat. Origen. contra Celsum libr. 5. & 8. Arnob. contra gentes lib. 3. Lactant. lib. 2. Instit. cap. 17. Eusebium lib. 1. Demonstrat. denique vide Epiphanium, hæres. 79. contra Collyridianos: vbi *Mariam virginem honorandam quidem esse fatetur sed adorandam esse diserte negat*; eosque, qui id faciant, non leuem ipsi *Mariæ iniuriam inferre docet*, &c. Sic Athanasius Serm. 3. contra Arrianos prolixè tradit, nec *Angelos*, nec *homines sanctos* religiosa adoratione colendos esse: quippe qui sit proprius Dei, & Christi cultus, quique veram Christi diuinitatem euidenter arguat, &c. Sic Ambrosius in comment. super cap. 1. ad Romanos, nominatim eos refellit, qui vel *Angelos*, vel *homines sanctos*, tanquam *mediatores suos apud Deum*, vel tanquam *Comites*, ad Regem ipsum nos deducentes, adorare solent. Similia habet Augustinus passim, in libris de ciuit. Dei, item in lib. de verâ Religione cap. 55, & alibi. Et tantum pro thesi nostra.

OBJECTIONES, PRO RELIGIOSA SANCTO-
rum adoratione.

Cæterum Bellarminus contrà statuit, sanctis hominibus in Christo mortuis, itemque sanctis Angelis, licet absentibus, omninò deberi cultum *Religionis*, siue adorationis religiosæ; minorem quidem cultu *diuino*, sed maiorem tamen *humano* ac *ciuili*: quem ipse rectè *δουλείαν* appellari putat, oppositā videlicet *λατρείαν*, h. e. cultui merè diuino, seu qui soli Deo & Christo debeat: & illius *dulia* speciē quandam excellentiorem facit *προδουλείαν*; quam, scilicet, humanæ Christi naturæ, item Mariæ virgini, deberi existimat.

In summa: pro *triplici*, vel potius *quadruplici* gradu, seu genere excellentiæ (puta *diuinæ*, *humanæ*, & *Angelicæ*, vel alterius cuiusdam mixtæ, seu mediæ inter vtramque) *triplicem* quoque aut *quadruplicem* cultum (qui tum internum actum intellectus, & voluntatis, tum simul externum corporis gestum includat) hoc loco distingui debere statuit: ac proinde sanctis Angelis, item spiritibus Sanctorum mortuorum, plusquàm ciuilem, siue humanum, sed diuino tamen inferiorem, h. e. Religiosum cultum, in genere dictum, & quidem publicum simul & priuatum, item externum simul & internum, vt cælestibus Patronis conuenientem (qui, videlicet, actus illos suprà dictos, de *templis*, *votis*, *festis*, *reliquiis*, *statuis*, & c.) includat, tribuendum esse affirmat.

Argumenta hæc præcipuè affert.

1. Petitur ex psalm. 99. vbi populus *adorare iubetur scabellum pedum Dei*, hoc est, *Arcam fœderis*; quippe quæ sancta sit: prout alibi quoque Iudæi, Spiritu S. non improbante, *Arcam istam adorasse dicuntur*. Vide 2. Samuel. 6. item psal. 132. & c. Vnde efficitur, sanctos Angelos, & spiritus hominum istorum, multò magis adorandos esse; vtpote longè sanctiores rebus inanimatis, & ratione carentibus.

2. Nititur exemplis eorum, qui in V. T. dicuntur, aut Angelos, aut homines sanctos, tum viuos, tum mortuos, adorasse. Vide Gen. 18. & 19. vbi *Abraham*, & *Loth*, adorant sanctos Angelos. Sic Num. 22. *Balaamus* idem facit. Et *Iosua* similiter sese gerit. Iosua 5. Et *Saul* adorat animam Samuelis, in 1. Sam. 28. Et *Obadias* adorat *Eliam* Prophetam in 1. Reg. 18. Et *filii Prophetarum* similiter adorant *Eliseum*, in 2. Reg. 2. Et denique *Nebucadnezar* adorat *Danielem*, Dan. 2. Ergo rectè faciunt, qui nunc quoque sanctos mortuos, & absentes Angelos, religiosè adorant.

3. Nititur testimoniis *Patrum*, qui sanctos, apud Christū in cælo regnantes, immò etiam ipsorum reliquias, hoc ipso genere cultus affecisse dicuntur, idemque nobis faciendum esse, non obscure tradiderunt. Vide in primis *Hieron.* libr. 2. contra *Ruffinum*: vbi inter alia narrat, se adorasse præsepe, & incubula

in abula Domini in Bethlehem, &c. Idem in *Epitaphio Paulæ*, non modò multis verbis ipsam, iam tum mortuam, egregiè commendat; sed etiam eiusdem, tanquam *patronæ suæ, cultorem semetipsum appellat, &c.* Similia quædam habet in libris contra *Vigilantium, &c.* Denique *Tertullianus, Cyprianus, Ambrosius, Basilus, & alii Veteres, natalitia Martyrum* solenniter celebranda, ipsosq; etiam *religiosè colendos esse, passim docent.* Vide loca in ipso Bellarm. Ergo vetus Ecclesia hodiernam Pontificiorum praxin hac in parte approbavit.

4. & postremum, nititur *ratione naturalis*: quippe quæ docet, omnem *eximiam virtutem, & gloriam*, meritò in suis possessoribus & agnoscendam, & colendam esse: & quantò utraque illa excellentior est, tantò etiam religiosius ipsam æstimandam, ac venerandam esse: & proinde sanctos, in cælo degentes, & iam multis nominibus beatos ac gloriosos, eccellente quadam ratione, superius expositâ, colendos esse: præsertim quum ipse Deus sanctos suos, tum in hac vita, tum maximè in alterâ, summis honoribus afficiat: atque ita nos ad religiosum illorum cultû tacitè inuitet, immò exemplo nobis suo præluceat. Vide in 2. Samuel. 2. *Honorantes me, honorabo, &c.* Item Iohan. 12. *Si quis mihi ministraverit, pater meus honorabit eum, &c.* Item ad Rom. 2. *promittitur honor & gloria omnibus benè operantib. &c.* Et Apoc. 3. *dicuntur sancti victores, unâ cum Christo sedere in ipsius solio, & super omnes gentes regnare, &c.* Denique Luc. 22. ait ipse Christus, *se ministris suis regnum disponere, prout ipsi fuerat à Patre dispositum, &c.* Vnde concludendum est, excellentiam sanctorum mortuorum, item S. Angelorum, longè maiorem esse, quavis huius seculi excellentiâ: ac proinde maiori quoque, h. e. *religiosâ illâ superius descriptâ veneratione colendam esse.*

RESPONSIO AD OBJECTIONES.

AD hæc igitur Bellarmini Argumenta sic resp. In primo apertè corrumpi Aphrasin S. Scripturæ: quatenus ex *ciuili* adoratione, seu politico honore, qui *Arce* tunc exhibendus erat, *religiosa* eiusdem veneratio ineptè concluditur: immò adoratio quatenus *ad scabellum pedum Dei, h. e. ad arcam fœderis, siue ad Templum ipsum* mutatur in *ipsius Arce, vel Templi* adorationem: item, quatenus masculinum in neutrum cōuertitur, h. e. *sanctum*, pro *sanctus* reponitur.

Sic enim textus in fonte sonat: *Adorate ad scabellum, vel versus scabellum pedum eius*; quia ipse sanctus est videlicet *Deus, &c.* q. d. Deum in suo templo sanctè colendum esse, in quo pedes eius quasi requiescebant, propter singularem gratiæ præsentiam, quam ibi ostendebat. Vide 1. Reg. 8. &c. In secundo, aliena & impertinentia exempla afferri; videlicet adorationis *socialis* ac *ciuilis*, siue *politice & humane*, pro *religiosâ & diuinâ*: item, *viuorum* ac *presentium*, pro *mortuis & absentibus*: denique quorundam etiam *Ethnicorum*, siue *incredulorum* pro *piis & credentibus*. Certum enim est, nullum hîc

afferri exemplum (ac ne quidem vllum afferri posse) cultus verè *religiosi*, qui vel *Angelis* (præsertim absentibus) vel *hominibus* (præsertim mortuis) à verè piis & sanctis exhibitus sit. In *tertio* similem fallaciam latere: quatenus *humana & socialis* celebratio *Martyrum*, aut similis charitatis cultus aliorum sanctorum, in *Religiosam* adorationem commutatur; h.e. quatenus generalia *Patrum* verba, quæ alioqui satis commodè accipi possunt, ad specialem & præposteram significationem restringuntur: Immo etiam, quatenus exempla *Patrum*, præsertim quæ propria sunt posteriorum seculorum, pro solida regula diuini cultus perperam obtruduntur. In *quarto* & postremo, manifestam esse consequentis fallaciam, itemque elenchi ignorationem: quum & ratio ista generalis sit, quæ ad specialem Religionis cultum traduci non potest; & loca hîc citata, non nisi de sanctis hîc *viuentibus*, deque honore ipsis in hoc seculo conueniente; aut saltem de sanctis olim rediuiuis, deque statu perfectæ beatitudinis, qualis post resurrectionem demum erit; non autem de intermedio Animarum statu, perspicuè loquantur. In summa: neque *præceptum*, neque *exemplum* vllum in S. literis, aut antiquioribus Patribus occurrit; neq; *argumentum* vllum apodicticum extat, quo religiosa illa sanctorum (præsertim absentium, & mortuorum) adoratio, seu *ἱερουργία* sæpe dicta, de quâ sola hîc quæritur, vlllo modo probari possit.

AD THES. V. VI. VII. VIII. IX. ET X. DE INVOCATIONE Sanctorum, tanquam Mediatorum, siue Intercessorum apud Deum.

STATUS huius loci verus, saltem primarius, hic est: An S. Angeli, licet absentes, itemque S. mortui, à nobis vbique & semper in necessitatibus nostris *inuocari* & possint, & debeant; tanquam singulares *patroni*, siue *Intercessores* omniscii, & *Mediatores* nostri apud Deum: qui & res nostras vniuersas habeant perspectas; & pro nobis in specie, siue distinctè, apud Deum intercedant; denique suis suffragiis & meritis plurimum nobis profint; tum mala omnis generis depellendo, tum beneficia corporalia, & spiritualia conferendo, &c. Nam ita ferè ipse *Bellarminus* statum huius controuersie proponit: nisi quod sophisticè quædam aliena inspergit, & iniquè nostris hominibus *mendacia* & *fraudes* obiicit: sicut in progressu patebit; maxime de *sophismatis*. Nunc autem de *mendaciis*, ab Aduersario notatis, obiter protestamur, ea nostris iniustè exprobari: quippe qui de inuocatione Sanctorum, qualis in Papatu hætenus vsitata est, ea tantum referant, quæ experientia quotidiana palàm ita se habere testatur: V.gr. quod vulgus Pontificium, omisso plerumque vero Mediatore I. Christo, ad S. Mariam virginem, aut alios Sanctos, olim mortuos, in necessitatibus suis ordinariè confugiat. Item, quod Mariam virginem Christo non modò exequant Aduersarii, sed interdum etiam longè.

longè praponant, v. gr. dum iubent eam iure matris imperare Redemptori, &c. Item, quòd more gentiliū, varia beneficia à variis sanctis, tanquam minorum gentium Diis, inter quos rerum humanarum procuratio distributa sit, pro incidente occasione, petere soleant: ita ut nullus ferè sit morbus, nulla ars, aut scientia, nullum quoq; munus, aut officium, seu priuatum, seu publicum, nullus deniq; vita status, cui non singularis aliquis Diuus, seu patronus, & quasi tutelaris procurator, ipsorum opinione praefectus sit, &c. Hæc igitur, & alia id genus complura, vtpote omninò superstitiosa, immò idololatræ, meritò à Nōstris redarguuntur; quippe quæ etiam nonnulli Papistæ, qui, scilicet, aliis oculatiores & moderatiores fuerunt; sine fraude & mendacio, iam olim in vulgo Papistarum reprehenderunt. Vide *Erasmum* passim in scriptis suis, præsertim in colloquiis, &c. item *Ludouicum Vium* in Annotat. ad Augustin. de ciuit. Dei, nec non *Polydorum Virgilium* de rerum Inuentoribus, & alios alibi.

His igitur omissis, duo quædam in præsentia nostri homines affirmant, & vicissim duo quædam negant. *Primum affirmatum* est: Sanctos Angelos, item spiritus hominum iustorum mortuorum, aliquo modo, puta in genere, pro nobis orare; nempe, optando ea omnia, quæ ad Dei gloriam facere videntur, & sic generatim precando pro salute totius Ecclesiæ, proq; successu & incremento Regni Christi, &c. Hinc tamen sequi *negant*, vel illos absentes, vel istos mortuos, speciatim & distinctè omnes & singulas necessitates nostras, vbicunq; locorum simus, exactè cognoscere: aut vniuersas preces ac gemitus nostros, quouis loco & tempore emissos, exaudire, &c. *Alterum affirmatum* axioma est: Viuorum quidem, licèt absentium, sed sub eadem Christi cruce adhuc militantium, & per literas saltem, aut internuncios, nobiscum hinc communicantium, intercessionem, seu deprecationem, omninò nobis implorandas esse; quippe de quibus & præcepta, & promissa, & exempla in S. literis habeamus, &c. Hoc tamen neq; ad absentes Angelos, neque ad animas separatas, licèt in paradysum trāslatas, siue ad sanctos mortuos, quidquam pertinere contendimus; idque propter multas & graues rationes, deinceps, Deo dante plenius explicandas. Sed quia de affirmatiuis Theſibus inter partes bene conuenit, ad negatiuas accedamus.

ARGVMENTA CONTRA INTERCESSIONEM MORTUORVM pro nobis.

Argumenta igitur pro Theſi priore *negatiua* (quâ, scilicet, negatur, Sanctos Angelos, in primisq; animas iustorum, iam mortuorum, in specie pro nostris necessitatibus orare) quædam *generalia* sunt, quædam verò *specialia*: quorum illa, de Angelis, simul & animabus separatis; hæc de animabus tantum, siue de sanctis mortuis (de quib. etiam præcipuè quæritur) seorsim accipiēda sunt.

I. *Primum generale* Argumentum nititur illis Scripturæ testimoniis, quæ

solus Dei proprium esse docent, omnia scire quaecunque fiunt, & omni loco praesentem esse; eoq; omnia omnium hominum corda scrutari; siue omnia nostra dicta, facta, & cogitata, distinctè & singulatim, omni loco & tempore perspicere; quippe qui solus omniscius, simul & immensus sit. Vide in 1. Reg. 8. Tu solus nosti corda hominum, &c. Item Ierem. 17. Ego Dominus, scrutans corda & renes, &c. Item Psal. 139. Domine probasti me, &c. Et, quò ibo à spiritu tuo, &c. Deniq; Ierem. 23. Ego caelum & terram impleo, &c. Quum igitur specialis & distincta omnium rerum nostrarum cognitio necessariò ad hoc requiratur, ut aliquis absens distinctè & particulatim, pro his, atq; illis necessitatibus nostris (omnium, inquam, nostris) apud Deum intercedat: illa verò specialis cognitio, si ad omnes omnino homines, ubiq; locorum degentes (uti hinc praesupponitur) extendenda sit, absq; omniscientia, itemq; omnipraesentia quadam, consistere non possit: omninò efficitur, specialem & distinctam illam pro nobis omnibus intercessionem, neq; ipsis Angelis, neque sanctis mortuis, vlllo modo conuenire: nisi fortè diuinas proprietates iidem aliquatenus attribuire velimus: quod absit.

2. *Secundum generale Argumētum, petitur ex illis S. Scripturae locis, quae de proprio Christi Mediatoris officio ita differunt, ut ipsum solum, pro omnibus ubiq; credentibus, apud Deum, tum in genere, tum in specie, intercedere affirmant; eique soli, etiam hoc ipso nomine, quandam omniscientiam, siue ὁλοκαύωσις (utpote supremo omnium Iudici, simul & piorum vnico patrono) ab ipso Deo communicatam esse, &c. Vide Hebr. 7. Christus habet perpetuum sacerdotium, &c. semper viuens ut interpellat pro nobis, &c. Ioh. 5. Pater dedit filio omne iudicium, quia filius hominis est, &c. Ad Rom. 8. Christus est in dextra Dei, & interpellat pro nobis, &c. Sic in 1. Ioh. 2. Habemus Aduocatū apud Patrē Iesum Christum, &c. Sic Apoc. 1. & 2. Ego scrutor corda & renes, &c. Vnde efficitur, saltem in verā & propriam Christi dignitatem eos omnino peccare, qui vel Angelis, vel sanctis mortuis, easdem dotes ac qualitates, quae Christi Mediatoris propriae sunt, reuera communicatas esse affirmant. Id autem faciunt Papistae; sicut ex re ipsa patet. Ergo, &c.*

3. *Tertium speciale est de S. Angelis, petiturque ex illis Scripturae locis, quae de sanctis Angelis, eorumq; propriis officiis, praesertim erga genus humanum, ita differunt, ut eosdem, vno eodemq; tempore, nonnisi vno in loco adesse; & ordinariè quidem à nobis abesse, h. e. supra nos in caelo beatorum habitare; extra ordinem verò de caelo in terras subinde emitti, &c. ac proinde, quando & quamdiu, & quinā in specie Sancti Angeli, nobis hinc & nunc adsint, reuera nemini constare posse, disertè satis affirmant, &c. Vide ad Heb. 1. sub finem: Nonne sunt spiritus ministratores qui emittuntur, &c. Item Psal. 34. & 91. item Dan. 9. & 10. item Luc. 1. & 2. item Act. 5. & 10. & 12. & passim alibi, &c. ubi ascensus & descensus, seu motus localis, item ordinarii habitaculi Angelorum, &c. mentio fit:*

rio fit. Vnde necessariò consequitur, S. Angelos omnium omninò rerum nostrarum, præsertim semper, & vbique, item vno eodemque tempore, in specie ac distinctè, conscios esse non posse: nec proinde particulatim pro nobis omnibus, & singulis, apud Deum intercedere. Id quod Aduersariorum hypothesis omninò re ipsa statuit.

4. *Quartum* speciatim de *Sanctis mortuis* agit, quibus omnis specialis rerum humanarum cognitio apertè in Scriptura denegatur: idq; petitur ex Esa. 63. vbi Ecclesia piorum ita Deum alloquitur in suis precibus: *Abraham quidè ignorat nos, & Israel nescit nos, Tu autem Deus & Pater noster es, &c.* Vnde rectè concluditur, idè multò magis de aliis *vulgaribus sanctis* statuendū esse, quod de præcipuis illis *patriarchis* hîc asseritur: nempe, quòd nos, & nostra omnia, prorsus ignorent, &c. Neq; enim hîc de figuratâ quadâ ignorance agitur, h. e. de improbatione, siue de auersatione, & odio, &c. Sic enim Ecclesia ista Deum potius ab exauditione suarum precū absterruisset, quàm (quod facere tunc cupiebat) ad eandè excitasset: quippe quæ sese prorsus impiâ, & piorum maiorū odio dignâ esse, palàm testata fuisset: qualium hominū preces Deus exaudire nō solet: iuxta illud Ioh. 9. *Deus peccatores non exaudit*, &c. Vide etiā Prouerb. 1. & 15. & 28. item Esa. 1. &c. vbi Deus impiorū preces auersari dicitur.

5. *Quintum*, de illdē mortuis, petitur ex 2. lib. Reg. cap. 22. vbi de pio Rege Iosia, inter alia, narratur, futurum, vt breui moriatur atque ita mala illa, quæ Deus ipsius posteris immisurus erat, nequaquam videat, h. e. nullo modo cognoscat, siue resciscat: prout ipse *Augustinus* lib. 2. de cura pro mortuis, cap. 13. locum hunc interpretatur. Ergo Sancti mortui, si verum fatendum est, neq; bona, neq; mala nostra distinctè cognoscunt; & proinde nec in specie pro nobis intercedere solent: quum intercessio cognitionem necessariò præsupponat.

6. *Sextum* petitur ex libro Iobi cap. 14. sub finem: vbi generatim de omnibus mortuis, piis pariter & impiis, affirmatur: *eos suorum liberorum, seu posterorum statum prorsus ignorare*, vtrum, scilicet, *felices an miseri sint*; item, *vtrum bene, vel malè sese gerant*, &c. Et similia quædam leguntur de mortuis, in genere acceptis, in eodem lib. cap. 3. & 10. & alibi passim. Vnde sequitur, sanctos à morte sua nihil explicitè & distinctè de rebus nostris scire; nec proinde in specie pro nobis orare, siue apud Deum intercedere: videlicet, ob causam iam superius indicatam.

7. *Septimum* petitur ex c. 9. Ecclesiastæ: vbi Salomon apertissimè docet, *mortuos non scire quidquam*: videlicet, quidquam eorum, quæ sub hoc sole geruntur, &c. Et præterea ibidem addit: *omnem mortuorum scientiam, & memoriam, & operationem planè iam desisse*, &c. Neq; dici potest, eum ex opinione Epicureorum, aut ex sensu carnali, sic loqui: quia rationē hîc reddit suarum hortationū, quas ibidē omninò ex instinctu Spiritus S. proponit; vti oēs Interpretes agnoscunt. Vnde necessariò colligitur, mortuos rerū nostrarum minimè cōscios esse: & per consequēs, in specie & distinctè pro nobis orare nō posse.

8. *Octauum* petitur ex Psal. 146. vbi inter alia monemur, ne *principibus, aut ullis hominibus, nimium confidamus, &c.* additâ hac ratione, quia cum *spiritus hominis exit, tunc pereunt omnes cogitationes eius, &c.* Intellige autem cogitationes de rebus humanis, siue ad hoc seculum pertinentibus, &c. Vnde efficitur idem, quod suprà dictum fuit: videlicet, mortuos in specie res nostras ignorare, & nihil amplius de nobis sollicitos esse: & proinde in specie pro nobis intercedere non posse.

9. *Nonum* petitur ex variis Scripturæ locis, in quibus apertè docetur, *mortuos ne Deum quidem laudare, neq; Dei meminisse, &c.* puta, in specie & distinctè, quoad hæc vel illa beneficia, olim percepta, &c. sed hoc proprium esse viuentium: qui, scilicet, in hac vita subinde noua & specialia beneficia diuinitus accipiunt, proq; iis in specie sese gratos, & verbis, & factis, ostendunt, &c. Vide Psal. 6. *In morte non est memoria tui: in Inferno quis confitebitur tibi?* item Psal. 30. *Cum mortuus fuero, an celebrabo te?* Sic Psal. 88 item Psal. 115. &c. *Non mortui sed viui, laudabunt te Domine, &c.* Idem dicebat Rex Ezechias, apud Esaiam cap. 38. &c. Vnde efficitur, mortuos multò minus rerum ac necessitatum nostrarum meminisse: & consequenter, pro nobis in specie nequaquam orare.

10. *Decimum* petitur ex cap. 9. Iohannis, nempe ex illis Christi verbis: *Oportet me operari, dum dies est: venit nox, in qua nemo quidquam operatur, &c.* Hic autem per diem vita, & per noctem mors intelligitur; prout omnes fatentur. Vnde consequitur, mortuos nihil eorum operari, aut etiam curare, quæ ad hanc vitam pertinent, quæque hominibus singulatim consideratis, hoc est, in specie his vel illis, prodesse queant: & proinde illos minimè particulatim pro nobis orare, &c.

11. *Vndecimum* petitur ex cap. Actor. 2. simul & 13. vbi ambo Apostoli, Petrus & Paulus, de Rege Dauid verba facientes, inter alia inquirunt, *illum non ascendisse in calum, &c.* (puta, eo modo & fine, quo Christus illuc ascendit, vt nostri omnium curam, ac defensionem perpetuam ibi susciperet, &c.) *sed suâ tantum ætate inseruisse Deo & Ecclesie, &c.* Vnde sequitur, Sanctos mortuos nondum ita in cælo versari, vt Christus ibi versatur: immò nihil eiusmodi rerum iam agere, vnde nobis utilitas aliqua specialis prouenire possit: & proinde pro nobis omnibus & singulis in specie non orare.

12. *Duodecimum* petitur ex cap. 4. ad Hebræos. nempe ex illis Apostoli verbis: *Qui ingressus est in requiem eius (puta Dei) vel in requiem suam (autē, vel autē) quiescit ab operibus suis: sicut & Deus ipse à suis quiescit, &c.* Vnde colligitur, Sanctos, in Christo mortuos, & requiem Dei ingressos, nihil amplius eorum reuera agere, vel curare, quæ in hac vita agere, aut curare solebant: prorsus vt Deus ipse, inde à septimo die creationis, nihil amplius in specie curauit; sed ab omni opere suo quieuit, Gen. 2. Exod. 20. &c. Immo etiam ipsa vox

quietis,

quies, in genere sumpta pro cessatione, emphaticè id declarat: quum fieri non possit, ut qui verè ab omni opere suo quiescit, is humana penè omnia & singula curet, proq; aliis infinitis semper intercedat, &c.

13. *Decimum tertium* petitur ex iis Scripturæ locis, ubi generatim sancti mortui iam verè in Domino feliciter *obdormivisse*; eoq; à laboribus & curis suis omnino iam *liberati esse*, seu planè *conquiescere* dicuntur; prout Genes. 25. & 35. & 49. & 50. item in N. T. præsertim Apocal. 6. & 14. & alibi, videre est. Hinc enim efficitur, eos in specie rerum nostrarum conscios non esse: quippe qui alioquin aduersis amicorum suorum casibus, quos subinde cum dolore perciperent, haud dubiè excruciantur: ac proinde minus tranquilli ac quieti; immò etiam minus beati, meritò haberentur; idq; contra illud Apoc. 14. *Beati mortui in Domino, quia requiescunt à laboribus suis*, &c. In summa: requies sanctorum mortuorum, in speciali pacis, & felicitatis sensu accepta, non minus quàm generalis eorundem cessatio, cum particulari illa & distincta ipsorum pro nobis intercessione perspicuè pugnet.

14. *Decimum quartum* nititur *naturali ratione*: ut quæ clarè doceat, animas separatas, (utpote meras creaturas, & quidè incòpletas) neq; per se *omniscias* neq; *omnipresentes* esse; nec nisi per *media* quædã, h. e. *species*, siue *imagines* abstractas, *obiecta* vlla percipere posse, &c. Vnde consequitur, animas istas (utpote rebus humanis omnino iam exemptas, nec *sensibus* vllis propriè dictis, siue externis, siue internis, uti neq; *organis* corporeis, iam amplius instructas) *obiecta* rerum humanarum (quippe longè distãtia, & numero penè infinita) distinctè & speciatim apprehendere nullo modo posse: præsertim quum alia *media* nulla constanter afferri possint, quorum interuentu animæ istæ rerum nostrarum ideas singulares, seu species distinctas, percipere queant, &c. Nã quod de *speculo Deitatis*, siue *S. Trinitatis*, deque *patefactionibus* diuinis, tum *mediatis*, tum *immediatis*, &c. afferri solet; partim omnino fabulosum, partim incertum saltem & dubium est: sicut in sequentibus adhuc clarius patebit. Ergo mortui nos & nostra omnia ignorant, &c.

15. *Decimum quintum*, & postremam nititur aliquot *Patrum*, præsertim *antiquiorum*, testimoniis: nempe *Irenæi* lib. 5. contra hæreses, cap. 31. &c. *Tertulliani* in lib. de anima, cap. vlt. *Lactantii*, lib. 7. Instit. cap. 11. & 24. item *Augustini* lib. 2. de cura pro mortuis, cap. 13. & aliorum alibi passim: qui partim *implicite* Thesi nostrâ asserunt, quatenus generatim affirmât, animas sanctorum mortuorũ, in loco quodã inuisibili, sed felici tamè, sequestrari vsq; ad diem resurrectionis; ac ne visione quidè ipsius Dei, præsertim qualè Pontificii intelligunt, interea perfrui, &c. partim etiã *explicitè*, & *in specie* docent, sanctos mortuos, ubicunq; tandè sint, distinctâ rerũ nostrarum notitiã minimè habere; aut saltè, vtrum istâ habeant, incertum ac dubium esse. Vide amplius apud *Sixtũ Senensem* lib. 5. Bibliothecæ S. annotatione 139. & 264. & passim. Et tantum de priore Thesi nostra.

ARGVMENTA PRO ALTERA THESI NEGATIVA

(videlicet. sanctos mortuos, itemq; absentes Angelos, tanquam omniscios & caelestes Patronos, à nobis inuocandos non esse) hac fere præcipua sunt:

Primum deducitur, tanquam *porisma*, ex Thesi præcedente, eiusq; probationibus omnibus. Si enim Sancti illi, præsertim mortui, preces ac necessitates nostras non intelligunt; adeoq; nos, & nostra omnia, in specie ignorant; nec proinde iam amplius Deum in particulari, seu distinctè, pro nobis orant, &c. prout antè demonstrauius, &c. omnino consequitur, eosdem non nisi temerè & superstitiosè, tanquam patronos & Mediatore, siue intercessores nostros omniscios, & in omnem casum semper paratos, à nobis inuocari posse; ideoq; simpliciter non inuocandos esse. Vide Argumenta, & testimonia, superius allata. Et nota, hoc argumentum de Sanctis quidem mortuis absolutè & simpliciter apodicticum esse; de Angelis autem eatenus saltem procedere, quatenus ipsi, ordinariè & distinctè considerati, meritò pro absentibus habentur.

2. *Secundum*. Inuocatio ista, præsertim mortuorum, nullo Dei præcepto, seu mandato, nullo etiam exauditionis promisso nititur. Ergo nec necessaria, nec salutaris, aut utilis est. *Antecedens* ex eo probatur, quòd Aduersarii hactenus nullum S. Scripturæ testimonium afferre potuerunt, quo vel *mandatum*, vel *promissum* illud apertè demonstrarent: licèt alioqui multa, sed aliena (quippe ad viuos tantum non autem ad mortuos, pertinentia) in hac sententiam ex Scripturis afferre soleant: sicut infra videbimus. *Consequentia* inde patet, quòd in causa Religionis nihil obseruari *necessarium* est, nisi aliquo Dei *mandato* nitatur: nihil etiam admodum *utile*, ac *salutare*, nisi diuinā aliquam *promissionem*, vnde utilitas ista sperari possit, annexam habeat: sicut ex re ipsa manifestum est. Ergo inuocatio illa saltem nec necessaria, nec utilis; sed potius inanis & friuola est.

3. *Tertium*. Nullus vnquam *Sanctorum*, siue in V. siue in N. T. legitur Angelos absentes, aut sanctos mortuos, tanquā patronos suos, suppliciter inuocasse; aut etiam aliis, vt hoc facerent, vilo modo consuluisse. Ergo nec exemplum vllum in Scripturis extat, quo, saltem licitum id esse, demonstrari possit. *Antecedens* ex eo constat, quòd Aduersarii nullum eiusmodi *exemplum*, puta *factum*, aut *consilium*, alicuius vel *Prophetae*, vel *Apostoli*, &c. hactenus adducere potuerunt: licèt alioqui multa, de mutua viuientium imploratione (sed omninò impertinentia) huc proferre consueuerint: prout infra videbimus. *Consequentia* ex eo liquet, quòd vtrumq; istorum nullo modo credibile est; vel, sanctos id nunquam fecisse, aut faciendum aliis suasse, quod ipsi & licitum, & salutare esse crediderint: vel, si fortè fecerunt, ac suaserunt, id nusquam à Spiritu S. perscriptum fuisse; præsertim iis in locis, vbi occasio id maxime

ximè ferebat. Ergo Inuocatio hæc tantò magis incerta & dubia; immò vana & inutilis, censenda est.

4. *Quartum.* *Quidquid fit sine fide* (h.e. absq; certa diuinæ voluntatis notitia) *id omne peccatum est*, Rom. 14. At inuocatio ista mortuorum, cuius nec *mandatum*, nec *promissum*, nec *exemplum* vllum in S. literis habemus, omninò sine fide fit: nempe, quia nullū diuinæ voluntatis indicium extat, quo probari possit, eam Deo placere, aut saltem non displicere: sicut ex præcedentibus duobus Argumentis satis apparet. Ergo vel hoc solo nomine omittenda est: ne quid, scilicet, hæsitante cōscientiâ, in causa fidei suscepisse videamur; neve Deum frustra colamus, dum meris hominū Traditionibus innitimur. Vide Esa. 29 & Matth. 15. &c.

5. *Quintum.* Immo verò hæc *mortuorum* inuocatio non obscurè in verbo Dei *prohibita* est: quatenus in genere nobis interdicitur, ne mortuos interrogemus, aut consulamus, h.e. ne auxilium, aut solatium vllum ab iis petamus, &c. Vide Deut. 18. v. 11. *Non inuenietur in te, qui interroget mortuos*, &c. Esa. 8. v. 19. *Annon populus à Deo suo requiret? An pro viuis ad mortuos?* &c. Sic 1. Sam. 28. reprehenditur rex Saulus, quod mortuum Samuelem consulere vellet, &c. Et Luc. 16. reicitur epulo ille, qui viuos à mortuis instrui ac doceri cupiebat. &c. Ergo saltem mortuorum opem implorare non licet.

6. *Sextum.* Inuocatio hæc absentium Angelorum, & præsertim hominum mortuorum, aut *religiosus* ac *diuinus* cultus est, qui videlicet soli Deo, & Christo debetur, & ad *primam* Decalogi tabulam refertur: aut *socialis*, seu *politicus* & *humanus* tantum, qualis videlicet inter fratres, & conseruos vsitatus est, quiq; ad *secundam* Decalogi tabulam pertinet. At neq; *primi* generis cultus est: quia tum prorsus idololatricus esset: sicut ex re ipsa patet. Neq; *secundi* generis dici potest: quia per hunc nulla cælestis aut diuina virtus creaturis tribuitur; neque ipse propriis Sanctorum meritis, aut dignitate coram Deo nititur (quod vtrumq; reuera statuit Inuocatio Papistica) immò quia is tantū inter viuos, & præsentis, locū habet; siue inter eos, qui sermone, aut literis, inter se cōmunicare possunt; quiq; sub eadē Christi cruce & militia degunt, & mutuis officiis ac solatiis sese inuicem erigere & possunt, & debent, &c. quorū nihil de hominibus mortuis, deq; absentib⁹ Angelis, verè dici potest. Ergo inuocatio ista non est cultus legitimus; ac proinde fugienda nobis est.

7. *Septimum.* Inuocatio *religiosa*, de qua sola hîc quæritur, ei tantum debetur, in quem credimus; videlicet, tâquā in eum, qui & possit, & velit, omnes omninò credentes ubiq; seruare, quiq; omnia nostra perfectè norit, &c. iuxta illud Rom. 10. *Quomodo inuocabunt eum, in quem non credunt?* &c. At in sanctos mortuos, item in Angelos, credere nō licet: nec de iis securè statui potest, quòd & possint, & velint, omnibus omninò credentibus, quouis loco & tempore, opitulari, &c. Ergo religiosa & supplex (nā de sociali & reciproca aliter statuendum est) horū inuocatio illicita est.

8. *Octauum*. *Præceptum* Dei expressum est, ut ipsum solum in nomine Iesu Christi vnici *Mediatoris* inuocemus: simulq; *promissum* apertum extat, nos ita precantes, à Deo, tanquam benignissimo Patre, semper exauditum iri. Et huius precationis, itemq; exauditionis, *exempla* non pauca in Scripturis extant. Vide Psal. 50. *Inuoca me in die angustia, & ego exaudiam te, &c.* Sic Ioh. 14. & 16. *Quidquid petieritis à Patre in nomine meo, dabit vobis, &c.* Sic Rom. 10. item Ioël 2. & Actor. 2. *Quisquis inuocauerit nomen Domini saluus erit, &c.* De exemplis etiam vide Actor. 7. & 9. item 1. Corinth. 1. & 1. Thess. 3. & 2. Thess. 3. &c. Ergo hac inuocandi formulâ contenti esse debemus; nec aliam vllam è capite nostro comminisci; quæ si non impia, saltem incerta & superflua sit, & proinde parum tuta.

9. *Nonum*. Inuocatio mortuorum, &c. qualis in Papatu hætenus vsitata est, re ipsa *diuinas* quasdam *proprietates* cum creaturis communicat. Ergo illicita, immò impia censenda est. *Antecedens* patet; quia, si non *omnipræsentia*, saltem *infinitam* quandam *scientiam*, & *diuinam procurationem* rerum humanarum, iisdem attribuit; quatenus illos omnia nostra dicta, facta, & cogitata, distinctè & speciatim cognoscere, & omnibus ubiq; hominibus succurrere, eorumque preces omnes, etiam internas, exaudire posse, &c. omnino statuit. Quæ certè solius Dei propria sunt: sicut ex superiore Thesi, eiusque probationibus, abunde constat.

10. *Decimum*. Eadem hæc *mortuorum* Inuocatio, cum proprio Christi officio, & *singulari dignitate*, velut è diametro pugnat: quippe qui solus ad hoc nobis à Patre datus est, ut & possit, & velit, omnium nostrum causam fideliter apud Deum agere: eoque *unicus* Mediator, & patronus, siue Aduocatus noster apud Deum, in S. literis appellatur, per quem solum nobis aditus ad Patrem cum fiducia præstetur, &c. Vide 1. Tim. 2. *Vnus Mediator Dei & hominum, homo I. Christus, &c.* Item 1. Ioh. 2. *Habemus Aduocatum apud Patrem, Iesum Christum iustum, &c.* Sic Ephes. 3. *Per quem habemus libertatem, & adiutorem cum fiducia per fidem ipsius, &c.* Sic Heb. 2. & 4. *Est fidelis & misericors Pontifex noster, in his quæ apud Deum agenda sunt, &c.* Ergo, ne huic perfectissimo patrono vel diffidere, vel detrahare aliquid videamur, in ipso solo acquiescendum erit: & proinde alii patroni, tanquam adiutores, ac socii quidam inferiores, ei nequaquam adiungendi sunt.

11. *Vndecimum*. Adde, quòd *religiosa* inuocatio absentis alicuius, tanquam cælestis patroni, necessariò præsupponit, eundè non modò verè immortalè, sed & perfectè gloriosum esse; immò non *intercessionis* tantum, sed & *Redemptionis* nostræ Mediatore esse; qui & merito, & efficaciam suam, nos seruare possit, &c. quandoquidem istæ *duæ* Sacerdotalis officii partes in persona Christi sic coniunguntur, ut neutram sine altera consistere, aut cuiquā comunicari posse, non obscurè significetur. Vide Heb. 7. *Christus perpetuū habet Sacerdotium, &c.*

semper

semper vivens, ut interpellet pro nobis, &c. Sic. 1. Iohan. 2. Habemus Aduocatum, Iesum Christum iustum: & ipse est expiatio pro peccatis nostris, &c. Vide etiam Rom. 8. gradationem Apostoli, à morte Christi ad vitam eiusdem caelestem ac perfectè beatam, & quæ hinc pendet, assiduam pro nobis Intercessionem, &c. Quare quum hæc omnia sanctis, præsertim mortuis, tribui non possint: profecto, tanquam Patroni, aut Mediatores nostri cælestes, suppliciter ac religiosè inuocandi non sunt.

12 *Duodecimum.* Adde etiam, quod planè resipiat *Idololatriam* Iudæorum ac gentilium, tot minora numina confingere: seu curam rerum humanarum inter tam multos Diuos, ac Diuas, quasi partiri; & pro varietate *locorum, officiorum, artium, morborum, &c.* varios item patronos ac tutores, &c. constituere, immò non tantum eorum intercessionem pro nobis, sed & opem immediatam, seu proprium auxilium, & fauorem in necessitatibus nostris implorare: quasi qui diuina quadam nos adiuuandi virtute præditi sint, &c. Quæ omnia in Papatu, circa Sanctorum, & præsertim *S. Mariae virginis* (quam *cali Reginam, Aduocatam & Mediatricem, vitamque & spem, & dulcedinem nostram, &c.* appellant) inuocationem re ipsa fieri, notissimum est. Ut meritò illis obiici possit illud *Ier. 2. Foderunt sibi cisternas, quæ non continent aquas, &c. Item, Secundum numerum urbium tuarum sunt Dii tui, &c. Nos igitur ab eiusmodi idololatria caueamus, nec mores Ethnicorum, &c. hîc imitemur.*

13. *Decimum tertium.* Accedit postremò consensus *Antiquiorum Patrum:* qui vel solum Deum, & Dominum Iesum Christum, inuocandum esse tradunt: vt *Iustinus, Irenæus, Tertullianus, Arnobius, Lactantius; &c.* in locis suprâ citatis, & alibi passim: vel ex religiosa inuocatione diuinitatem Christi, & Spiritus S. colligunt, vt *Athanasius, Basilus, & Nazianzenus,* etiam suprâ obiter citati: vel speciatim in gentilibus sui temporis hunc errorem reprehendunt, quod per Angelos, tanquam per Patronos quosdam, ad Deum altissimum accedendum esse dicerent, sicut per comites peruenitur ad Regem &c. vt *Ambrosius* in cap. 1. ad Rom. & *Theodoretus* in cap. 2. ad Coloss. Vbi etiam *Concilium Laodicenum* citat, quod *Inuocationem Angelorum* disertè prohibuerit, &c. vel denique solum Christum pro vnico & vero Mediatore agnoscendum, & rectè per hunc ad ipsum Deum in precibus accedendum esse docent, &c. vt *Chrysostomus* in psalm. 4. Et *Augustinus* libr. 2. ad Parmen. cap. 8. &c. Ergo horum vestigiis hac in parte insistamus, & alteram illam inuocandi rationem, postea demum inuentam, vt spuriam, proxis a-uersemur.

OBIECTIONES, PRO ANTITHESI

Pontificia.

AT contrà docere conatur Bellarminus, non modò Sanctos *Angelos*, sed & *spiritus* hominum iustorum, vitâ defunctorum, licèt alioqui longissimè ablentes, in necessitatibus nostris suppliciter inuocandos esse: non quidem principales *Auctores*, seu *largitores* absolutos, gratiæ & gloriæ: neque tanquam *Mediatores Redemptionis*, seu patronos primarios: sed tamen tanquam *Intercessores* ac *sollicitatores* nostros apud Deum, seu *Mediatores intercessionis*, seu denique *patronos secundarios*: quippe qui ardentissimâ erga nos charitate præditi sint, & gratiâ simul & auctoritate plurimum apud Deum possint: atque ita vnâ nobiscum, vnum illum communem Deum & Patrem, in nomine Iesu Christi, pro nobis omnibus & singulis, tum in genere, tum in specie, orare seu precari soleant: quique res ac necessitates nostras, omnes & singulas, etiam in particulari, perspectas habeant, &c. Itaque hoc loco *fraudes* & *mendacia* (vt quidem ipse vocat) *Euangelicorum* refellit, præsertim *Caluini* lib. 3. Instit. cap. 20. &c. quasi qui *Pontificis* hac in parte faciant iniuriam, &c. Eaue occasione solenniter hîc testatur, se suosque omnes vtrò fateri, *solum Deum*, tanquam *principalem* omnis gratiæ & gloriæ *auctorem*, seu *primum* bonorum omnium *fontem*, simpliciter & per se, in omni necessitate inuocandum esse: iuxta illa Scripturæ loca, psalm. 50. *Inuoca me*, &c. psalm. 84. *Gratiam & gloriam dabit Dominus*, &c. Item psalm. 121. *Ad te leuo oculos*, &c. Et Iacobi 1. *Omne bonum donum desursum est à patre luminum*, &c. Similiter se fateri, *solum Christum* eatenus esse *Mediatorem* nostrum apud Deum, quatenus est, *primarius aduocatus* ac *patronus noster principalis*; seu quatenus *solus est Mediator Redemptionis*: qui sacrificio suo nos Deo reconciliauerit, & propria huius sacrificii virtute, seu merito, pro nobis apud Deum interpellat: iuxta hæc Scripturæ dicta. In 1. Tim. 2. *Vnus est Mediator Dei & hominum*, &c. Et 1. Iohan. 2. *Habemus apud Patrem Aduocatum, Iesum Christum iustum*, &c. Et Iohan. 14. & 16. *Quidquid petieritis in nomine meo, pater dabit vobis*, &c. Interim, his non obstantibus, affirmat, Sanctos *Angelos*, & piè defunctos homines, tanquam *secundarios* apud Deum *patronos*, & *Intercessores* nostros, assidue pro nobis sollicitos, & omnium rerum nostrarum exactè conscios, &c. eo modo, quo dictum fuit, suppliciter inuocandos esse.

Hinc igitur patet, Antithesin Bellarmini hanc esse *bimembrem*. *Primum* enim, de ipsa Sanctorum pro nobis apud Deum *intercessione*, quæ distinctam & explicatam rerum nostrarum scientiam necessariò includit: *Deinde*, de supplice ipsorum *inuocatione*, h. e. opis illorum imploratione, *Theses affirmatiuas*, nostris *negatiuis* omninò contrarias, animosè defendit.

PRO

PRO INTERCESSIONE SANCTORVM.

Pro assertione priore, quod, vid. S. Angeli simul & sancti mortui pro nobis in specie apud Deum intercedant, &c. Bellarminus hæc Argumenta affert.

1. *Primum* sumitur ex cap. 15. Ierem. vbi Deus inquit: *Si Moses & Samuel coram me steterint*, &c. Atqui illi iam pridem mortui erant: Et tamen indicatur, eos coram Deo stare, h.e. apud ipsum pro aliis intercedere consueuisse. Ergo solent sancti, licet iam mortui, pro populo Dei orare. Vide simile locum Ezech. 14. vbi de Noacho, Iobo & Daniele simile quiddam affertur. Sed hunc locum Bellarminus omittere maluit.

2. *Secundum* petitur ex 2. Macchab. cap. vlt. vbi Indas in somnio vidisse dicitur Sacerdotem Oniam, & Prophetam Ieremiam, pro populo orantes, &c. Illi verò iam pridem mortui fuerant. Ergo mortui pro viuis Deum orant, &c.

3. *Tertium* ducitur ex Apocal. 4. vbi 24. Seniores depinguntur tanquam Angelis pares, qui deinde cap. 8. dicuntur preces Sanctorum Deo offerre. Illi vero seniores pridem mortui fuerant. Ergo & sancti mortui, & Angeli apud Deum pro nobis intercedunt.

4. *Quartum* petitur ex Apoc. 6. vbi animæ Martyrum, sub Altari latentes, dicuntur ad Deum clamasse pro vindicta, &c. Ergo multò magis pro salute nostra solliciti sunt, & Deum pro nobis in specie orant.

5. *Quintum* ducitur ex 2. Petri 1. vbi Apostolus inquit: *dabo operam, frequenter vos habere in memoria, post excessum meum*, &c. h.e. habebo vos mihi commendatos post mortem meam, &c. videlicet, orando Deum pro vobis, &c. Ergo, &c.

6. *Sextum* petitur ex variis Scripturæ locis, quæ de communione omnium Sanctorum ita differunt, vt Ecclesiā *Triumphantem* (quæ tum ex Angelis, tum ex animabus iustorum, quasi composita est) etiam nunc pro *milite* sollicitam esse, indicare videantur: nempe, quia omnes sancti, tum viui, tum mortui membra sunt eiusdem mystici corporis: hæc autem pro sese mutuo sollicita esse solent. Vide ad Rom. 12. & 1. Cor. 12. Vide etiam ad Heb. 12. ad Gal. 4. & ad Col. 1. &c. Ergo & S. Angeli, & Sancti mortui, pro nobis viuis etiam nunc in specie orant.

7. *Septimum* petitur ex parabola illa Lucæ 16. vbi epulo illè, licet iam damnatus, pro suis amicis intercedit apud Abrahamum, &c. Vnde consequi videtur, beatos, in cælo regnantes, istud officium fratribus suis, hinc degentibus multò magis præstare: vt qui maiore charitate præditi sint, & quiduis à Deo impetrare possint, &c.

8. *Octauum* sumitur ex iis Scripturæ locis, quæ Sanctos Angelos curam nostram assiduam gerere, & subinde pro nobis orare, disertè affirmant. Vide Psal. 91. Dan. 10. Zach. 1. Tobie 12. Matth. 18. Apoc. 8. &c. Porro quum Sancti mortui iam sint *Isangeli*, h.e. Angelorum similes, adeoque cum Christo su-

per omnes gentes regnent; prout Matth. 22. & 24. Item Apoc. 2. & 3. docetur: Omnino hinc consequi videtur, istos non minus, quàm Sanctos Angelos, apud Deum in cælo pro nobis intercedere, & quidem in specie ac distinctè, vti sæpe diximus.

9. *Nonum* continet aliquot testimonia *Patrum*, qui Thesin hanc affirmatiuam tueri videntur. Vide *Cyprianum*, libr. 1. epist. 1. sub finem: Et *Nazianzenum*, in oratione in *Cyprianum*, itemque in *Patrem* suum, &c. In primis autem vide *Hieronymum*, contra *Vigilantium*, vbi prolixè Thesin hanc defendere videtur, &c.

10. *Decimum* & postremum nititur *historiis* quibusdam miraculosis, h. e. tum *prodigiis* aliquot, ad confirmationem huius doctrinæ factis; tum *apparitionibus* multorum mortuorum, qui se pro viuis orare testati sunt. De quibus multa passim in scriptis *Gregorii Magni*, & *Iohan. Damasceni*, item in *Legendis Sanctorum*, videre licet, &c. Arque hæc pro priore Thesi.

PRO INVOCAZIONE SANCTORVM.

PRO posteriore assertione, quæ statuit, Sanctos mortuos, item absentes Angelos, suppliciter ac religiosè nobis inuocandos esse, &c. hæc feriè sunt Argumenta Bellarmini.

1. *Primum* petitur ex cap. 48. Genes. vbi Patriarcha Iacobus, filiis Iosephi benedicens, inter alia inquit: *Angelus iste, qui me hucusque custodit, benedicat pueris istis*, &c. Item, *Inuocetur nomen meum super ipsos*, &c. Vbi non modò Angelum ipse inuocat; sed & seipsum olim à posteris suis inuocatum ita prædicat. Ergo Inuocatio mortuorum, & Angelorum omnino pia & licita est.

2. *Secundum* petitur ex cap. 5. Iobi: vbi amici ipsius consulunt, *ut sese conuertat ad aliquem Sanctorum*, h. e. aliquem ex sanctis mortuis inuocet, &c. Cui consilio ipse quoque obtemperasse videtur cap. 19. vbi Sanctos mortuos his verbis affati videtur: *Miseremini mei, o amici mei*, &c. Ergo & nobis ad Sanctos in precibus confugiendum est.

3. *Tertium* petitur ex variis Scripturæ locis: vbi Deus apertè significat, se hoc vel illud facere, aut facturum, *propter hunc vel illum seruum suum*, licet pridem mortuum: immò vbi subinde Deus à sanctis viuentibus rogatur, *ut recordari velit Abrahami, aut Davidis, aut similium seruorum suorum*, iam olim mortuorum. Vide Exodi 32. Item psal. 132. item in 1. Reg. 15. & alibi passim. Vnde concludendum videtur, Deum, non modò ob *præterita* Sanctorum mortuorum *merita*; sed & propter quotidianas ac *præsentes* ipsorum *preces*, siue continuas intercessionem, posteris eorundem benefacere, &c. qui, videlicet, ad opem mortuorum confugiunt. Ergo & licitum, & salutare est, sanctos mortuos inuocare.

4. *Quartum*. Viuentes alii aliorum intercessionem implorare possunt, immò

immò etiam debent: tum, quia sanctissimi quique officium hoc ab aliis petiuerunt, V.gr. ipse Apostolus Paulus, Rom. 15. Ephes. 6. Col. 4. Hebr. 13. & alibi: tum, quia Deus sæpè testatur, se in gratiam singularium amicorum suorum, V.gr. Abrahami, Iobi, &c. peccatores quosdam exaudire solere, quos alioqui nunquam exauditurus esset: prout Genes. 20. Iobi 42. & in Samuel. 7. & alibi videre est. Ergo licet etiam Sanctorum mortuorum opem implorare: & quidem tantò magis, quantò iam ipsi nos ardentius amant, & Deo chariores simul ac viciniore sunt; eoque multò plus intercessione suâ, quàm sancti viuentes, efficere possunt, &c.

5. *Quintum*. Si mortui sancti non sunt inuocandi, id propter aliquam harum trium causarum fieri debet: nempe, *vel*, quia ipsi nolunt, etiam si possent, nos adiuuare, siue pro nobis orare: *vel*, quia non possunt; etiam si maximè vellent: *vel* denique, quia res ac necessitates nostras prorsus ignorant. At *prima* causa pugnat cum natura charitatis fraternæ, quippe quæ nunquam excidit, h.e. ne per mortem quidem dissoluitur: sicut dicitur 1. Cor. 13. *Secunda* verò pugnat cum gloria & beatitudine Sanctorum: de quâ suprà, in primâ parte huius Argumenti, satis actum est. Similiter & *postrema*, tum beatitudini istiam dictæ, tum scientiæ & sollicitudini illi Sanctorum mortuorum, quæ in priore membro huius postremæ partis satis asserta fuit, expressè repugnat; immò etiam illis Scripturæ locis contraria est, quæ sanctis hîc viuentibus arcana quàm plurima, vel per Angelos, vel per immediatam Dei visionem, vel alia quacunque ratione, patefacta esse testantur. Vide in 1. Samuel. 9. Item in 2. Reg. cap. 5. Item Actor. 5. & alibi. Vide etiam parabolum *Dimitis & Lazari*, Lucæ 16. &c. Vnde efficitur, Sanctos in Christo mortuos, itemque S. Angelos, legitimè à nobis inuocari: quippe qui & velint, & possint, pro nobis intercedere, & præterea rerum nostrarum probè confecti sint: sicut ex antè dictis apparet.

6. *Sextum* petitur ex testimoniis omnium penè *Patrum*: qui non modò Sanctos, in Domino mortuos, ipsi subinde inuocarunt: sed & inuocandos esse palàm docuerunt. Vide præter loca illa, in superiore membro citata, orationes funebres *Basilii*, *Nazianzeni*, *Chrysostomi*, item *Ambrosii*, & aliorum; qui præsertim Homilias in *natalitia* Martyrum, aut aliorum Sanctorum, ediderunt. Vbi & factum ipsorum, & simul apertum dogma, non obscure passim commemorantur. Vide etiam *Prosperum*, & *Prudentium*, & similes *Poetas* Christianos, qui peculiare quædam precandi formulas, ad sanctos mortuos nominatim directas, in scriptis suis reliquerunt. Vnde apparet, Antiquos Ecclesiæ Patres vnanimi consensu praxin istam approbasse: & proinde eam sine magna temeritate damnari non posse.

7. *Septimum* & postremum nititur *miraculis*, à *Bernhardo*, *Dominico*, & aliis quibusdam, pro confirmatione huius doctrinæ, iam olim editis: prout

in vitâ *Bernhardi, Dominici*, & quorundam aliorum, viderelicet. Adde his extraordinarias *apparitiones* illorum Sanctorum, qui se pro his, vel illis, Deum orare; & mortuorum Inuocationem Deo gratam esse, &c. aliquando testati sunt: de quibus apud *Gregorium M.* item apud *Damascenum*, & posteriores Scriptores, multa passim occurrunt. Ergo Inuocatio Sanctorum mortuorum, & pia & salutaris est.

SOLVTIO OBJECTIONVM VTRIVS-

que ordinis.

AD Argumenta igitur Bellarmini, *priore loco* allata, summatim Nostri respondent: *generalem* quandam Sanctorum mortuorum pro Ecclesia Christi optationem, vel precationem, facile concedi; *specialem* verò rerum nostrarum scientiam, & curam, siue distinctam pro nobis intercessionem negari. Et in *primo* quidem, & *quinto* argumento, Scripturam manifestè corrumpi: quatenus illic figurata & conditionalis propositio in absolutam & propriam imperitè commutatur: sicut tum ex ipso loquendi modo, qui totus hypotheticus est, & prosopopœian quandam in se continet; tum maxime ex collatione similis loci, nempe *Ezech. 14.* perspicuè videre est: hîc verò, quod Apostolus de seipso viuo, deque actione viuorum fidelium dicit, ineptè ad actionem ipsius Apostoli, licet iam mortui, transfertur, &c. In *secundo*, & præsertim *decimo*, vana somnia, & falsas apparitiones, pro veris historiis temerè citari: ac præterea somnium Iudæ, quod Rhetoricâ plasi figuratum est, in sermonem simplicem ac proprium perperam conuerti. In *tertio*, & *quarto*, & *septimo*, similiter figuratum sermonem subinde in proprium mutari: dum ea, quæ per prosopopœian, & plasin Rhetoricâ, ibi dicta sunt, tanquam simpliciter & propriè dicta, perperam accipiuntur: sicut in primis in locis illis *Luc. 16.* & *Apocal. 6.* videre est: quæ de animabus separatis iuxta *ἡ πύλη* accipi nullo modo possunt. In *sexto*, & *octauo*, tum idem hoc peccatum aliquatenus admitti, tum etiam diuersas, immò aduersas, conditiones viuorum & mortuorum, item Angelorum & animarum separatarum, imperitè confundi, &c. In *nono*, figuratas Apostrophas, immò hyperbolicas Patrum Rhetoricationes, non satis prudenter explicari: aut etiam plus, quàm par sit, ipsis Patribus deferri: quippe quos interdum aliquid humanitus hîc passos esse, perspicuè apparet; maxime Hieronymum contra Vigilantium, &c. Et hæc de primi generis Argumentis satis.

Ad Argumenta *ordinis posterioris* Respondemus. In *primo*, iuxta quosdam, increatum Angelum, h. e. Christum, malè pro creato substitui; vel potius ciuilem cultum, & simplicem præsidii exoptationem, in religiosam absentis Angeli Inuocationem mutari, &c. item figuræ dictionis fallaciam admitti, quatenus ex denominatione posterorum, item hæredum, à progenitore

nitore suo, tanquam familiæ capite, & hæreditatis auctore, &c. imperitè religiosa huius inuocatio colligitur. In *secundo*, & *tertio*, Scripturam apertè corrumpi; h. e. viuos Sanctos pro mortuis, & contrà hos pro illis; item meram Dei gratiam, Patribus in fœdere promissam, seu gratuitam Dei pactiōem, pro ipsorum Patrum meritis, perperam supponi: & tamen, etiam his omnibus concessis, fallaciam consequentis admitti: quum multa sæpe faciamus propter amicos, à quibus tamen eo ipso tempore non rogamur: prout ex re ipsa patet. In *quarto*, inconsequentiam esse manifestam, à viuis ad mortuos, propter multiplicem vtrorumque differentiam, iam sæpius indicatam. In *quinto*, principium non obscurè peti, quatenus Sancti mortui & res nostras explicitè scire, & nobis re ipsa opitulari posse, adeoque hac in parte viuentibus pares, immò superiores esse dicuntur: cuius contrarium suprà satis ostendimus. In *Sexto*, figuratas Veterum Apostrophas, aut prosopopœias, de sanctis absentibus aut mortuis vsurpatas, perperam in simplicem, seu directam absentium, & mortuorum inuocationem mutari: aut etiam inconsideratas illorum actiones pro certâ rectè agendi regula malè nobis proponi, &c. In *septimo*, aut falsa miracula, & fictas apparitiones, pro veris afferri; aut saltem verum istorum omnium finem, ad quem diuinitus fortè destinata fuerunt, hîc dissimulari, &c. Denique in omnibus hisce argumentis nihil certi & solidi pro Thesi Pontificia contra nos afferri: sicut ex ipsorum analysi satis apparet.

DE RELIQUIIS, ET IMAGINIBVS, EARUMQUE cultu.

AD THESIN I. ET II. DE CVLTV, SEV VENERATIONE Reliquiarum, h. e. ossium, cinerum, vestium, &c. à Sanctis mortuis relictarum.

EVangelici vtrò fatentur, hætenus honoranda esse mortuorum sanctorum corpora, quatenus & ipsa, & eorum partes, seu membra singula (vestium enim, & librorum, & aliarum id genus rerum, alia ratio est) honorificè sepeliri; non autem in sterquilinum abiici, nec vlllo modo sordidè, nedum contumeliosè tractari debent, &c. Sed illa tamen ad cultum solennem è sepulchris eruere, thecis pretiosis includere, & sub altaribus asseruare, &c. id omninò vanum & superstitiosum esse ducunt. Religiosè autem eadem adorare, h. e. suppliciter ante ea procumbere, ipsaq; palàm deosculari, & in processionibus circumgestare, & tanquam si virtute quadam diuinâ, nos & nostra sanctificandi, item morbos sanandi, & cacodæmones fugandi, &c. prædita essent solenniter venerari; item cereos coram iis accendere, Basilicas iis exstruere, thus adolere, &c. id certam idololatriæ speciem esse non dubitant. Atque hoc demum sensu cultum Reliquiarum improbare solent.

Rationes Nostrorum, inter alias complures, hæ sunt.

1. Nusquam, vel in V. vel in N. T. ubi de sanctis mortuis agitur, præter honestam *funerationem*, ac *sepulturam*, quidquam honoris illorum corporibus, habitum fuisse legimus. Vide Genes. 5. de morte 10. patriarcharum. Et cap. 23. de morte Saræ. Et cap. 25. de morte Abrahami. Et cap. 35. de morte Isaaci. Et cap. 50. de morte Iacobi & Iosephi. Item Ios. 24. de morte Iosua. Et 2. Samuel. 2. de morte Daudis, &c. Sic Matthæi 14. de morte Iohannis Baptistæ. Item Iohannis 11. de morte Lazari. Et Actor. 7. de morte Stephani, &c. Ergo nos similiter, in tractandis sanctorum corporibus, aut corporum particulis, seu lipsanis, gerere debemus.

2. Ipsius *Christi* corpus, postquam mortuum fuisset, olim non aliter à sanctis tractatum fuit: neque *ipse* alium honorem suo corpori post mortem exhiberi voluit, quàm honorificam *funerationem*, & *sepulturam*, &c. prout partim ex historia vnctionis illius, de quâ Matthæi 26. agitur; partim ex ipsius iam mortui sepultura, per viros pios instinctu Spiritus S. procurata, Matt. 17. partim denique ex proposito, & facto illo piarum mulierum, Christum in sepulchro quærentium, de quo Matth. 28. legimus, euidenter apparet. Ergo nec aliis sanctis alius honor à morte exhibendus est: nisi fortè, vel istos Christo præstantiores esse, vel illos olim parum pios parumque prudentes fuisse, asserere velimus.

3. Deut. 34. legimus, absconditum fuisse ab ipso Deo corpus *Mosis*; idque haud dubiè idcirco, ne Iudæi illo ad idololatriam abuterentur: sicut ex *Epistola Iudæ* amplius colligitur: ubi Satanas cum Archangelo Michael, de corpore Mosis disceptasse dicitur, &c. prout Chrysost. atque alii Patres ibidem fatentur. Ergo exemplum Dei hac in parte nobis imitandum est, h. e. corpora Sanctorum sepulchris suis includenda, nec inde vnquam ad cultum eximenda sunt.

4. Coloss. 2. prolixè damnatur omnis *ἑλθοφρησεία*: qualis certè religiosa veneratio est reliquiarum, &c. Et passim alibi docetur, superstitionem rerum externarum, ab hominibus inuentarum, observationem à vero Christianismo prorsus alienam esse. Vide Matthæi 15. & 23. &c. Ergo, &c.

5. Immo 2. Cor. 5. dicuntur veri Christiani iam amplius neminem, ac ne ipsum quidem Christum *secundum carnem nosse*, &c. Ergo nec carnalem illum cultum, qui reliquiis exhibetur, curare solent.

6. Ne viui quidem Sancti admiserunt eos honores, qui nunc ossibus, aut vestibus, aliisve exuviis ipsorum, à Papistis exhibentur. Vide Act. 10. & 14. &c. Ergo hic cultus illicitus est.

7. Hypocritarum & Phariseorum proprium est, in ornandis Sanctorum sepulchris occupari: prout Matth. 23. videre est. Ergo multò magis illorum proprium est, altaria & tumulos, ad cadauera sanctorum melius colenda, extruere;

exstruere; ipsaq; ossa & reliquias Sanctorum publicè venerari: & proinde idipsum nobis omninò fugiendum est; nisi hypocritarum similes esse velimus.

8. Pleraq; reliquiæ, aut omninò supposititiæ sunt, aut dubiæ saltem & incertæ: sicut ex inuentario earum facile ostendi potest. Vide *Caluini* librum, de Inuentario Reliquiarum: vbi perspicuè probatur, quosdam ex Sanctis Pontificiis esse tricorpores, alios tripites, alios aliâ quapiam ratione monstrosos, &c. adeoq; nihil hîc nisi incertum, aut fabulosum extare, &c. Ergo res tota vanissima est: & consequenter hominibus cordatis simpliciter fugienda.

9. Deniq; ipsi *Patres* aliquando cultum hunc Reliquiarum, tanquam omninò superstitiosum, apertè reprehendunt. Nam Antiquiores illi, *Iustinus, Irenæus, Tertullianus, Arnobius, Lactantius*, &c. passim hunc aut similem morem in gentibus damnant. Et *Augustin.* de moribus Ecclesiæ, cap. 34. speciatim reprehendit adoratores sepulchrorum, qui super mortuos conuiuia agitabant, &c. Idem de opere Monach. cap. 28. ait, *Monachos iam tum passim venditasse corpora Martyrum, sitamen Martyrum*, &c. Et *Hieron.* contra Vigilant. licet hic modum excedat, tamen ipse cereorum moles, coram Martyribus accensas, excusare non potest. Inquit enim, eos, qui id faciunt, habere *zelum*, sed non secundum scientiam, &c. Vnde patet, ex superstitione mortem hunc initio profectum, sed viris grauib; nunquam probatum fuisse.

OBIECTIONES BELLARMINI.

AT Bellarminus contrà docet, ossa, cineres, vestes, aliasq; Sanctorum reliquias pretiosis capsis includendas, in altaribus publicè custodiendas, siue honorificè asseruandas, & religiosè venerandas esse; sed minore tamen cultu, quàm ipsos Sanctorum spiritus, &c.

Rationes ipsius pro hac thesi præcipuæ hæ sunt.

1. Exodi 13. dicitur Moses, siue populus Israël, ossa *Iosephi*, religiosè iam diu asseruata, secum ex *Ægypto* in terram *Canaan* honoris & cultus ergo abstulisse, &c. Ergo etiam nunc ossa Sanctorum similiter asseruare nobis, ac publicè venerari licet: & consequenter, Reliquiarum cultus legitimus est.

2. Deut. 34. dicitur Deus ipse corpus *Mosis* honorasse, &c. suis, videlicet, ipsum manibus sepeliendo, &c. Ergo & nobis Sanctorum corpora sub altaribus condenda, & religiosè colenda sunt.

3. Sic 2. Reg. 13. dicuntur ossa *Elisei* suo contactu mortuum quendam in vitam reuocasse, &c. Et cap. 23. dicitur Rex *Iosias* ossa cuiusdam pii *Propheta* religiosè conseruasse, &c. Ergo vis quædam diuina latet in corporibus Sanctorum; eoq; ipsa religiosè colenda sunt.

4. *Esaia* II. dicitur, sepulchrum *Christi* fore gloriosum, h.e. à Christianis gloriosè colendum esse, &c. Ergo rectè faciunt, qui *Christi* & *Sanctorum* reliquias suprà-dicto modo colunt, iisq; preciosa sepulchra, h.e. altaria, ædificant.

5. *Matt.* 9. dicitur mulier quædam *hemorrhousa* ex attactu vestium *Christi* sanata, &c. Et *Actor.* 5. & 19. similia quædam de vmbra *S. Petri*, deque sudariis & vestibus *S. Pauli*, narrantur; quod, videlicet, ægroti per hæc sanati fuerint, &c. Ergo vera miracula fiunt per reliquias *Sanctorum*: & consequenter ipsæ, sicuti dictum est, omnino colendæ sunt, atque in hunc finem publicè in templis asseruandæ.

6. Vtile nobis est, & simul per se honestum est, *Sanctorum* corpora, aut lipsana, è sepulchris eruta, passim in templis asseruari, inq; locis conspicuis extare, & religiosè à nobis honorari: nempe, vt ipsi tantò libentius nobis opitulentur, quanto reliquæ ipsorum à nobis solènius coluntur; item vt virtutes illorum tantò melius in animis hominum conseruentur; vtq; *Spiritus S.* in suis hisce templis (sic enim corpora *sanctorum* vocantur *1. Cor.* 3. & 6. &c.) reuerenter & dignè colatur, &c.

7. *Patres* hunc reliquiarum cultum probarunt, & eundem ipsi de facto exercuerunt; sicut ex *Basilio*, *Chrysostomo*, *Ambrosio*, & aliis; inprimis autem ex *Hieronymo* contra *Vigilantium*, &c. apparet. Ergo haud dubiè legitimus est; & proinde nobis etiam nunc retinendus.

8. Deniq; res ipsa, siue *Experientia* publica, pro hoc cultu facit: quia *Deus* ipse multa miracula per *Sanctorum* reliquias iam olim edidit: prout suprà-dictus *Hieronymus* contra *Vigilant.* & quidam alii *Patres* attestantur. Et nunc idem passim fieri, à multis fide dignis asseritur. Vide inter alios *Iustum Lipsium*, de *Diua Hallensi*, deq; *Diua Aspricolli*, &c. Ergo cultus hic sanctus & legitimus est.

SOLVTIO OBJECTIONVM

AD hæc *Bellarmini* argumenta *Nostri* respondent: in plerisque, præsertim in primo, & secundo, & tertio, crassam esse consequentis fallaciam: quum ex qualicunq; generali honore, qui *Sanctorum* corporibus, aut olim præstitus est, aut adhuc præstari debet, specialis eorundem, seu religiosa in templis asseruatio, & superstitiosa illa veneratio, de qua nunc quæritur, minimè concludi possit. Neq; enim *Moses*, aut *Deus* ipse, aut *Iosias*, aliter *Sanctorum* cadauera honorarunt, quàm qualiter nos honoranda esse fatemur. Nec quidquam simile superstitioni *Papisticæ* in locis citatis inuenitur. Non enim *Iosephi* corpus olim adoratum fuit; sed ad tempus in tumba custoditum, donec in terra promissa sepeliretur: videlicet, eodem ferè modo, & fine, quo cadauera magnorum Principum, præsertim extra patriam mortuorum

tum, etiam nunc asseruari, siue interdum ad tempus inhumana custodiri solent. De *Mosis* autem, & *Elia*, aliorumq; *Prophetarum* corporibus, iam antè vidimus, nihil præter honestam sepulturam iis à Deo, aut sanctis, impensam fuisse, &c. In *quarto* textum *Esaia* ii. torqueri; quatenus requies, siue habitatio Christi, in sepulchrum eiusdem commutatur; & simul tamen suprà dictam fallaciam committi; quatenus ex affirmato genere species controuersa ineptè concluditur, &c. In *quinto*, & *octauo*, partim viuos pro mortuis substitui; partim falsum finem miraculorum, olim per Christum, & Apostolos editorum, tacitè pro vero supponi; & simul incerta pro certis, aliquatenus saltem, obtrudi: puta, quatenus de miraculis hodiernis, aut etiam iis, quæ tempore *Hieronymi* contigisse dicuntur, aliquid certi præcisè affirmatur. In *sexto*, illicita media, ad bonum finem obtinendum, adhiberi: puta, illicitum reliquiarum cultum, ad asserendum legitimum ipsorum Sanctorum cultum, &c. In *septimo*, Patrum, & præsertim posteriorum, hyperbolen, siue excessum, tum in verbis, tum in factis, pro lege seu regula, nobis simpliciter obseruanda, perperam adduci; quippe qui potius ex Dei verbo corrigendus erat: prout iidem Patres sapienter admonere solent.

AD THESIN III. DE VOCIBVS IMAGINIS; SIMVLACHRI, & Idoli, &c.

Expositio & confirmatio nostræ sententiæ.

TAmetsi hæc Disputatio per se non magni momenti est, utpote de *vocabulis* potius, quàm de *rebus* instituta: quia tamen vocabula ipsarum rerum signa sunt, & accurata illorum notitia quasi parasceue quædam est, ad pleniorum istorum cognitionem: idcirco non prorsus hæc ἀνεῖβεια hîc contemnenda; sed inter alios, etiam iste Pontificiorum error, à nobis obiter refutandus est: præsertim quum Aduersarius eum totis viribus excusare nitatur.

Et primo quidem tenendum, non priuatam solius *Henrici Stephani* (in *Thesauro* linguæ Græcæ, &c.) sed publicam omnium *Euangelicorum* sententiam esse, *Idolum* rectè vocari omne *simulachrum*, quod numen aliquod repræsentat, quodq; illicito aliquo cultu & honore (videlicet, religioso, cælesti, & sacro) fortè dignamur, &c. Vnde etiam rectè consequitur, *Imagines* omnes (siue *Dei*, siue *Christi*, siue *Sanctorum*) quæ quidem eo fine fiunt, ut numen aliquod diuinum repræsentent, cultuq; religioso afficiantur, &c. vera & propriè dicta *Idola* meritò appellari posse.

Argumenta huius sententiæ paulò post obiter afferentur, cum de rebus ipsis, præsertim de cultu Imaginum religioso, disputabitur.

Interea secundo loco vtrò fatemur, non omnem omninò *imaginem*, aut *statuam*, iuxta communem stilum, siue vsum loquendi Ecclesiasticum,

Idoli nomine insigniri posse: quum multæ sint *imagines* per se prorsus adia-
phoræ; multæ etiam diuinitus institutæ; eoque bonæ & licitæ: *Idola* verò, in
specie sic dicta, h. e. *simulachra* supersticiosè culta, seu religioso quodam ac
cælesti, adeoque diuino honore affecta, omninò mala & illicita sint, &c. Et si
enim respectu originis, & etymologiæ grammaticæ, vox *εἰδωλον*, per se gene-
ratim accepta, quamlibet *Imaginem*, siue quodlibet *signum*, notificans ac re-
præsentans suum prototypum, designare videtur; vtpote deriuata à voce
primitiua *εἶδος*, quæ generaliter & per se quamlibet formam, seu speciem,
vulgò declarat: tamen communis vsus, & stilius Ecclesiasticus, ita pridem
obtinuit, vt *Idolum* ferè in malam partem accipiat; & speciatim, pro *si-
mulachro* religiosè culto, immò etiam pro ipso *fictitio Deo*, siue *Deastro*, &c.
ordinariè vsurpetur, &c. Hinc illud 1. Ioh. 5. *Filioli, caueate ab Idolis*. vbi vulga-
ta versio habet, *simulachris*. Sic 1. Cor. 8. *Idolum nihil est*, &c. Et cap. 10. *Qua-
gentes Idolis immolant; ea demoniis immolant*, &c.

Atq; hæc pro nostra sententia, hoc quidem loco, sufficiunt.

SENTENTIA ADVERSARII, VNA CVM
Censura.

DEinde quod ad Antithesin Aduersarii attinet, tria illius membra no-
tanda sunt.

Primum iam satis excussum est: videlicet, *Imaginem* rei veræ, licet reli-
gioso & cælesti modo cultam, *Idolum* dici non posse. Cuius contrarium nos
infra, Deo dante, facile probabimus: videlicet, ipsius etiam *Dei*, & *Christi*, ac
Sanctorum *Imagines*, si diuino cultu afficiantur, vera *Idola* esse.

Secundum est. *Idolum* esse similitudinem *rei fictæ*, seu *falsæ*, h. e. repræ-
sentare rem, quæ reuera non est. Quasi non etiam simulachra rerum *verarum*
(v. gr. solis, lunæ, stellarum, item Angelorum, Hominum, &c.) si diuino cul-
tu afficiantur, *idola* verissima sint, & cultus illorum vera idololatria dici
possit.

1. Neq; verò ex eo, quod *Idola* in V. T. vsitatè *Elilim*, & *Auanim*, &c. h. e.
vanitates, & *mendacia*, &c. appellantur, rectè concludi potest, ipsa tantum re-
rum falsarum similitudines esse. Non enim propter res significatas, quasi
quæ omninò fictitiæ sint; sed propter ipsum modum, & finem significandi,
siue propter vsum, vel potius abusum, ipsorum simulachrorum, ita appel-
lantur.

2. Similiter ex eo, quod Apostolus 1. Cor. 8. ait *Idolum nihil esse*, &c. satis
ineptè colligitur, illud *materialiter* quidem aliquid esse, sed *formaliter* nihil
omninò esse, h. e. id solum, quod nihil est, repræsentare, &c. Namq; vsitatus
est tropus, per quem *Nihil* esse dicitur, quidquid inane friuolum, siue etiam
exiguum, & per se minimè curandum est. v. gr. 1. Cor. 3. *Qui plantat, nihil est:*

& qui

& qui rigat nihil est, &c. Item Gal. 6. *Qui se putat esse aliquid quum nihil sit*, &c. Ita ut vox ista, *Nihil*, hoc loco idem valeat, quod res nihili, siue inanis, & per se planè contemnenda, &c. Atq; hoc de secundo etiam sufficiat. Nam cæteræ obiectiões admodum leues sunt, ut Responsum nullum mereantur.

Tertium est: *Simulacrum* dicià *simulando*; non autem à *similitudine*; & proinde non facilè pro *imagine* usurpari posse. Sed profectò *Lactantius* olim aliter iudicavit, lib. 2. Instit. cap. 2. *qui omnem veram Imaginem simulacrum dici posse affirmat*, &c. quiq; propterea lib. 6. Instit. cap. 10. & 13. *hominē Dei simulacrum appellat*, &c. Neq; facilè disertissimus hic Scriptor, in hac causa, repudiari potest; ut qui iam olim *Christianus Cicero* (videlicet, ob lacteum, & verè purum, elegantemq; stilum) appellari meruerit. Sed ista iam valeant. Nobis enim satis est, obiter ostendisse, omnes *imagines*, ac *statuas*, siue veræ, siue falsæ sint formaliter (ut Bellarminus loquitur) h. e. siue res veras, siue fictas repræsentent (ut idem seipsum interpretatur) omninò vera *idola*, etiam in specie sic dicta, h. e. *simulacra* illicita & prohibita esse; si, videlicet, honore ac cultu diuino afficiantur; ac proinde non eo modo, & fine fiant, quo fieri debebant; immò si quædam etiam illorum fiant, quæ fieri non debebant: prout ex sequentibus amplius intelligetur.

AD THESIN IV. DE IMAGINIBVS, SEV PICTURIS

& statuis ipsius Dei, & speciatim S. Triadis.

Exponitur verus Controuersiæ status.

EVangelici facilè concedunt, *imagines creaturarum* omnis generis, h. e. siue pictas, siue sculptas, siue fusas, &c. per se licitas esse; nec nisi per accides, h. e. propter accedentem abusum, puta obscœnitatem, aut turpitudinem aliquam, item cultum superstitiosum & excessiuum, &c. in verbo Dei prohiberi. Atq; hætenus Argumenta Bellarmini, quibus generatim, *imagines* licitas esse, probare cupit, vltro admittunt. Namq; certum est, artem pictoriam, & sculptoriam, inter alia Dei dona, generi humano vtilia, omnino numerandam esse: immò etiam Deum ipsum aliquando disertè iussisse, ut *Cherubini*, & aliæ id genus *imagines* fierent. Vide Exod. 25. & 31. & 35. item Num. 21. & 1. Reg. 6. &c. Neq; vnquam absolute & simpliciter *imagines creaturarum* prohibitæ leguntur; sed tantum respectu abusus, puta ratione cultus superstitiosi, atq; idololatriæ, &c. prout Exod. 20. & Leuit. 26. item Esa. 41. & alibi patet. Verum hæc omnia de imaginibus *creaturarum* intelligenda esse dicimus. Nam *Deum* ipsum, (h. e. spiritum æternum, incomprehensibilem, immensum, & immortalem, &c.) effigie siue imagine aliqua finitâ & corporeâ efformare; & speciatim S. Trinitatē in forma vnius viri tricorporis aut tricapiis; item in forma 2. virorum, senis, & iuuenis vnâ cum superuolante columba, depingere, &c. id omnino nefas esse existimamus.

Argumenta huius sententiæ nostræ præcipua hæc sunt.

1. *Primum* nititur expressis Dei mandatis, seu potius interdiktis: cuiusmodi è multis hæc sunt. Deuteron. 4. *Cauete diligenter animabus vestris, ne faciatis vobis sculptile, aut imaginem alicuius simulacri, effigiem masculi, aut fœminæ, &c.* Et antè dixerat: *Vocem verborum audistis: sed imaginem nullam vidistis, &c.* Et paulò post; *Cauete vobis, ne pactum Dei obliuiscamini, & faciatis vobis sculptile, aut imaginem cuiuscunq; rei, &c.* Loquitur autem de imagine ipsius Dei generatim accepta; h. e. siue immediatè & propriè, siue mediatè & analogicè, repræsentante ipsum Deum: sicut ex cohærentia textus vniuersi apparet; itemq; ex collatione aliorum locorum, vbi creaturarum imagines simpliciter, & per se conceduntur. Similia loca vide Exod. 20. Deuter. 5. Esa. 40 & 46. & alibi passim. Ergo his Dei mandatis simpliciter parendum; eoq; nullâ imagine, aut statuâ Deusexprimendus est.

2. *Secundum* nititur exemplis Sanctorum in V. & N. T. seu continuâ praxi totius Ecclesiæ, Iudaicæ simul & Christianæ, quamdiu quidem vtraq; incorrupta fuit. Nusquam enim legimus, vel in V. vel in N. T. sanctum vllum fuisse, qui propriam ipsius Dei imaginem vel fecerit, vel habuerit. Immo contrâ legimus, sanctos ab eiusmodi simulacris, vtpote Deo prorsus indignis, omninò abhorruisse: sed Deum verum semper in spiritu & veritate, ex ipsius præscripto, coluisse, &c. Vide inter alia Genes. 35. Exod. 22. Ios. 22. & 23. & 24. item Iudic. 6. & 17. &c. item Esa. 40. & 46. Sic Actor. 17. Rom. 1. & alibi passim. Ergo hæc Sanctorum exempla nobis imitanda sunt; contraq; imagines Dei prorsus omittendæ.

3. *Tertium* habet rationes euidentes, partim ab impossibili, partim ab indecoro, & iniusto, siue absurdo consequente petitas. Nam & impossibile est, incorpoream & immensam Dei essentiam aliqua corporeâ & finitâ effigie exprimere: & præterea supremâ Dei maiestate indignum est, ei vel hominis, vel bestię, vel alterius cuiuspiam creaturæ, vtpote finitæ & compositæ, &c. imaginem assignare, &c. Vide Esa. 40. & 46. *Cui similem facietis Deum? aut quam imaginem statueris ei?* Et Actor. 17. *Non est putandum, auro vel argento, &c. Numen esse simile, &c.* Item Rom. 1. *Mutarunt (idololatræ) gloriam incorruptibilis Dei, in effigiem hominis mortalis, & bestię, &c.* Nisi igitur absurda, & impia, immò impossibilia quædam tentare velimus, imagines Dei necessariò vitandæ sunt.

4. *Quartum* ducitur ab adiuncto grauissimo damno, vel saltem periculo, multiplicis erroris, simul & Idololatriæ; in quod necessariò incidunt quicunq; imagines Dei, aut S. Trinitatis, exprimere solent. Carnales enim & crassas cogitationes de natura Dei (quasi quæ finita, composita, corporea & visibilis sit, &c.) hinc emergere necesse est; prout experientia satis in ipso Papatu ostendit. Vnde porrò sua sponte multiplex idololatria consequitur, dū
pro

pro vero & viuo Deo Idolum, seu phantasma quoddam, animo temerè conceptum, adoratur, &c. Vt meritò ad has imagines aptari possit illud Ierem. 10. & Habac. 2. *Sculptile doctore est vanitatis, ac mendacii*, &c. Ergo Dei imagines omittendæ sunt, ne maioris mali ansam & nobis ipsi, & aliis tandem præbeant.

5. *Quintum* continet testimonia *Patrum*; immo & confessiones quorundam *Aduersariorum*, &c. Nam & *Antiquiores Ecclesiæ D d.* nefas esse docent, imaginem Dei efformare; sicut apud *Lactant.* lib. 1. *Instit.* &c. *Eusebium* lib. 1. præparat. Euangel. cap. 6. & lib. 2. c. 8. *Augustin.* de fide & symbolo, cap. 9. & lib. 4. de ciuit. Dei c. 19. & 31. item lib. 6. c. 10. &c. videre est. Et quidam *Pontificii* nobis vltro hac in parte assentiuntur: vt *Durandus* in 3. distinct. 9. quæst. 2. *Abulensis* in cap. 4. Deuter. quæst. 5. Et *Peregrinus* de Tradition. par. 3. de Imaginibus, &c. Immo ipse *Bellarminus*, licet antithesin in genere tueatur, tamē incertam esse fatetur, & imagines istas amplificandas esse negat; immo quasdam earum apertè damnat, tanquam ineptas, & omninò monstrosas; v. gr. cam S. Trinitas effingitur in forma vnus viri cum 3. faciebus, aut vnus viri bicipitis, additâ columbâ, &c. Vnde pater, omnium tutissimū esse, ab eiusmodi Imaginibus in totū abstinere, & certa potius quàm incerta conseruari.

OBJECTIONES, PRO IMAGINIBVS DEI, ET S. Trinitatis.

Sed *Bellarminus*, etsi fatetur, non ita certum esse in Ecclesia, an imagines Dei faciendæ sint, &c. tamen nostram sententiā apertè damnat; ac contrā statuit: imagines Dei planè licitas esse. Et Deum Patrem quidem in formâ hominis senis; Filium verò in formâ viri iuuenis, aut etiam Agni; Spiritum S. deniq; in formâ columbæ, aut ignearum linguarum, &c. depingi vel exprimi posse, &c. contendit.

Argumenta ipsius hæc ferè sunt.

1. *Primum*, Angeli sunt incorporei, non minus atq; ipse Deus. Et tamen depicti sculptiq; sunt in V. T. Exodi 25. & 1. Reg. 6. At iidem quoq; sæpius in N. T. sub formâ humanâ apparuerunt. Matth. 28. Luc. 24. Ioh. 20, &c. Quare etiam sub hac forma pingi possunt. Ergo etiam Deus, licet incorporeus sit, in ea tamen forma, sub qua nonnunquam apparere voluit, omnino depingi poterit.

2. *Secundum*. Deus sæpè visus est in corporea specie. Nam *Adamo* apparuit, tanquam homo, deambulans in paradiso, v. gr. Genes. 3, Et *Iacobus* vidit Deum innixum summitati scalæ, &c. Genes. 28. Et *Moses* vidit posteriora Dei, hoc est, terga & humeros, &c. Exodi 33. Similiter *Esaïas* cap. 6. & *Micheas* 1. Reg. 22. viderunt Deum sedentem in folio, &c. Et *Amos* cap. 9. vidit Dominum stantem super altare. Et *Daniel* capite 7. vidit eum

sedentem in throno, & describit eius capillos canos, & vestimenta alba, &c. Sic Spiritus S. apparuit in formâ columbæ Matth. 3. &c. Quid igitur prohibet Deum ita pingi?

3. *Tertium*. Scriptura verbis figuratis, & quasi pictis, tribuit Deo omnia ferè membra humana; dum eum dicit *stare, sedere, ambulare*; nominatq; eius *caput, pedes, brachia, oculos, &c.* & tribuit illi *sedem, thronum, scabellum, &c.* Cur ergo non poterit talis in pictura Deus ob oculos exhiberi, qualis in verbis Scripturæ pingitur?

4. *Quartum*. Pinguntur etiam ea, quæ minus videntur pingi posse, quàm Deus; videlicet virtutes, quæ non modò spirituales, sed etiâ accidentia sunt. Cur ergo non poterit pingi Deus, qui vera & viua substantia est?

5. *Quintum*. Homo est vera Dei imago. Sed hominis imago pingi potest. Ergo & Dei. Nam quæ est imago imaginis, ea etiam est exemplaris: quia quæ similia sunt vni tertio, etiam inter se similia sunt. Ergo imagines hæ licitæ sunt.

Solutio horum Argumentorum infra sequetur, in Responsione generali: vbi tota hæc quæstio simul expeditur.

AD THESIN V. AN, ET QUATENVS IMAGINES IN templis Christianorum collocandæ sint, vel inde auferendæ.

E Vangelici vtrò fatètur, quoties de *creaturarum* statuis, aut imaginibus, alioqui *per se* licitis, simpliciter agitur, cumq; vsus earum historicus, aut politicus, absq; supersticioso cultu, aut simili abusu, purè & castè conseruatur; toties *adiaphoram* per se esse *locorum circumstantiam*; h. e. per se parum, aut nihil referre, quonam in loco ipsæ collocentur, &c. Sed *per accidens* tamen, hoc est, propter accedentem singularem imaginum vsus, vel potius abusus, itemque ipsam sacri loci peculiarem conditionem, & adiunctum infirmorum offendiculum, immò & idololatriæ periculum, ex illa ipsa loci conditione sæpius ortum, &c. imagines Christi & sanctorum in templis nequaquam erigendas; sed inde potius accedente auctoritate Christiani Magistratus, auferendas esse, constanter affirmant.

Argumenta ipsorum hæc præcipua sunt

1. *Primum* & præcipuum petitur à *sine*, siue *vsu* Templorum, vt quidè est N. T. proprius; qui in exercendo publico & externo, sed N. T. proprio, Dei cultu, puta in habendis sacris concionibus, administrandis sacramentis recitandis precibus, canendis Psalmis, &c. totus cōsistit: sicut 1. Cor. 11. & 14. & 16. &c. patet. Vnde consequitur, nihil in templis Christianorum (ad sacrum quidè, siue Ecclesiasticū vsus) publicè collocandū, siue erigendū esse, quod non ad illum Dei cultum pertineat, eiusq; instrumentum ac mediū quoddā, ex ipsius Dei ordinatione, cēseri possit. Id quod de statuis, siue imaginibus, Christi

Christi & Sanctorum, &c. nullo modo affirmari potest: sicut ex re ipsa manifestum euadit. Ergo, &c.

2. *Secundum* sumitur ab adiuncto idololatriæ periculo, quod illa sacri loci circumstantia plerumque, immò ferè necessariò, secum trahit. Nam vulgus hominum, siue imperita plebs (hoc præsertim tempore, quo iam peruersa hæc consuetudo in Papatu inualuit) cum imagines Christi & sanctorum palàm in templis erectas conspiciatur, ipsà loci maiestate ad illas superstitiosè colendas incitatur: prout experientia plus satis hucusque testatur. Itaque præstat, hæc idololatriæ irritamenta semel è conspectu tollere, quàm de abusu cauendo frustra subinde monere: præsertim quum non semper omnes Ecclesiarum ministri officio suo fideliter hac in parte fungantur. Vide exemplum *Regis Ezechie, aneum serpentem, licet ipsius Dei iussu factum, è mediò tollendis, 2. Reg. 18.* Ergo, &c.

3. *Tertium* petitur ab adiuncto multorum offendiculo, tum errantium *Christianorum*, tum *Iudaorum*, & *Turcarum*, &c. qui, vt rectè ab imaginum cultu abhorrent, ita templa imaginibus instructa, tanquam idololatriæ domos, atque officinas, auersari solent. Nam & *Græci*, alique *Christiani*, iam olim imaginum cultum in Pontificiis palàm damnarunt. Et quid *Iudei*, simul & *Mahometani*, de iisdem hac in parte sentiant, vulgò notum est. Vide in *Talmud. ord. 2. tract. 1.* Et in *Alcorano c. 15. & 17. &c.* At verò isti omnes: ad fidem veram inuitandi sunt; contraque nemini offendiculum præbendum est, *1. Corinth. 9. & 10.* Et *Va homini, per quem præbentur offendicula, &c. Luc. 17.* Ergo vt istos, & alios lucrifaciamus potius, quàm alienemus, etiam hoc scandalum tollendum est, h. e. imagines è templis, sed legitimè, auferendæ sunt.

4. *Quartum* sumitur à perpetua praxi Ecclesiæ V. & N. T. quamdiu quidem vtraque pura mansit. Nam neque illa statuas vel imagines *Patriarcharum*, aut aliorum Sanctorum, in templo vnquam collocavit. Et hæc saltem per 300. annos, inde ab initio similiter sese gessit: sicut ex historia Ecclesiastica *Eusebio*, &c. item ex *Lactantio*, *Arnobio*, *Clemente Alexandrino*, & aliis antiquis Ecclesiæ Patribus, abundè constare potest. Horum igitur exemplum nobis imitandum est, & contrarium fugiendum.

5. *Quintum* continet dicta quædam *Veterum*, aduersus imaginum in templis erectionem. Nam in *Concilio Elibertino*, can. 56. prohibetur, ne pictura habeantur in templis: additâ ratione, ne quod colitur, in parietibus pingatur, &c. Id quod deinde *Græca Ecclesia* in aliquot conciliis amplius confirmavit: de quibus infra, suo loco, plenius agetur. Et *Epiphanius* in epist. ad Iohan. Hierosolym. ait, esse contra *Scripturam*, quod in Ecclesia pendeat imago Christi, vel sancti alicuius, &c. Et *Augustin. epist. 49.* fatetur, cum imagines in his sedibus locantur honorabili sublimitate, quod tunc ipsæ similitudine membrorum,

ac sensum, afficiant infirmos animos, & ad idololatriam inuitent, &c. Similia habet in psalm. 113. &c. Ergo imagines in templis Christianorum non facile ferendæ sunt.

*OBIECTIONES, PRO IMAGINIBVS IN TEM-
plo collocandis.*

Sed Bellarminus, his nostris Argumentis (vt ipse ait) nihil territus, affirmare non dubitat, nusquam melius, quàm in templis, imagines Christi, & Sanctorum collocari, &c.

Argumenta hæc ferè affert.

1. *Primum.* Quia in V. T. quum Iudæi ad idololatriam propensissimi essent, tamen, ex ipsius Dei ordinatione, in templo collocatæ fuerunt imagines Cherubinorum, &c. Exodi 25. & 1. Reg. 6. &c. Ergo & nunc circa imagines Christi & Sanctorum idem fieri potest.

2. *Secundum.* Quia verus Ecclesia Christiana etiam hunc morem seruauit. Nam *Tertullian.* in libro de pudicitia, testatur, in sacris calicibus iam tum depictum fuisse Christum, in forma pastoris, ouem portantis, &c. *Eusebius* lib. 3. & 4. de vita Constant. ait, in templis, ab hoc Imperatore constructis, imagines aureas; & argenteas fuisse collocatas, &c. *Sozomenus* lib. 5. cap. 20. & *Nicephor.* lib. 10. cap. 30. aiunt, statuam Christi, quæ apud Panaedem fuerat, sub Iuliano fuisse in templum à Christianis introductam, &c. Sic *Basilius, Nazianzenus, Chrysostomus, Augustinus, Prudentius,* &c. fatentur, suo tempore imagines in templis passim erectas fuisse. Ergo hæc consuetudo Ecclesiæ retinenda est.

3. *Tertium.* Quia quatuor Concilia iam pridem id ipsum approbarunt: puta duo in oriente, videlicet Synodus septima tota, & octaua, can. 3. item duo in occidente, videlicet Synodus Romana sub Gregorio 3. & alia quædam sub Carolo M. in quibus Iconomachi damnati sunt. Ergo, &c.

4. *Quartum* nititur ratione naturali. Nam sacra signa omnium optimè in sacris locis collocantur. Et faciunt illa ad ornatum templorum: Immo continent hominum mentes, ne vagentur inanibus cogitationibus. Ad hæc templum est imago quædam cæli Hebr. 9. Ergo decet, in ipso esse imagines eorum, qui iam sunt in cælo, videlicet, Christi & Sanctorum. Denique templa sunt domus & basilicæ Sanctorum, in quibus etiam reliquiæ ipsorum asseruantur, &c. Ergo & imagines eorum hîc rectissimè collocantur.

Solutionem harum obiectionum vide infra, in generali Respon-
sione.

AD THESIN VI. ET VII. DE CVLTV IMAGINVM,
 seu veneratione religiosa statuarum, &c.

Nostri, licet aliquem imaginum ac picturarum vsum, per se bonum esse fateantur; puta partim civilem, partim sacrum, sed historicum, ad iuandam memoriam, vel informandum intellectum, &c. item ad politicum ac decentem ornatum, vel denique ad honestam oblectationem afferendam, &c. eoque picturas illas, quæ hos & similes vsus aptissimè præstant, minimè contemnendas; sed, vt alia rerum bonarum monumenta, in pretio habendas esse, non inuiti concedant: ipsas tamen Christi, vel Sanctorum imagines ac statuas, aliquo religioso cultu, puta, supplici veneratione, deosculacione, thurificatione, cereorum accensione, circumgestatione, &c. (siue per se propriè, & directè id fiat; siue per accidens, impropriè, & indirectè) afficiendas esse negant: immò hanc imaginum venerationem, apertam idololatriam, ac miseram superstitionem esse, in Ecclesia Christiana minimè ferendam, vt meritò, ita constanter affirmant.

Argumenta hæc sunt è multis aliqua.

1. *Primum* nititur apertis Scripturæ Testimoniis, quibus simpliciter imagines & statuas religiosè colere prohibemur. Vide Exod. 20 Deutet. 4. & 5. & passim: vbi disertè scriptum est *non esse faciendam imaginem vllam, quæ colatur, vel adoretur, aut coram qua nos incuruemus*, &c. Nec valet effugium: hîc agi tantum de cultu merè diuino, siue qui simulachris impenditur, tanquam Diis, &c. Nam ex generali phrasi, quam lex ipsa non distinguit, apertè constat, omnem omnino religiosum cultum imaginum hîc prohiberi, &c. Quare his Dei mandatis simpliciter obtemperandum est, & cultus ille imaginum omnino fugiendus.

2. *Secundum* nititur exemplis illorum Iudaorum, qui iam olim in V. Test. imagines, aut statuas, eodem ferè modò coluerunt, quo Pontificii suas etiam nunc colere solent: qui tamen à Spiritu S. simpliciter idololatriæ nomine damnantur, licet ipsi cultum hunc præcipuè ad Deum, tanquam ad prototypum, in simulachris illis repræsentatum, opinione suâ referrent. Vide Exodi 32. de Iudaïs Idololatriis, aureum bouem seu vitulum colentibus; quem ipsi non obscure Iehouam appellant, à quo educti essent ex Aegypto, &c. videlicet, quia diuinam quandam imaginem in hoc signo extare, seu vitulum hunc Dei ipsius simulachrum esse putabant, &c. Simile exemplum vide 1. Reg. 12. & 13. de duobus vitulis, à Ieroboamo conflatis, &c. Sic Iudic 19. dicitur aurum illud, vnde Micha Idolum quoddam, siue sculptile fecit, Iehouæ dedicatum fuisse, &c. videlicet, ad signum Iehouæ inde conficiendum. Et ibidem, vti & cap. 18. Sacerdos Idoli describitur, perinde vt Sacerdos Iehouæ, seu veri Dei, &c.

Sic 2. Reg. 18. *Serpenti aneo*, tanquam diuinæ gratiæ signo, & instrumento, incensum adoletur, &c. Neque enim prudentiores Iudæi vnquam putarunt, hæc signa esse substantialiter ipsum æternum Deum: quippe qui scient, eorum recenter, ex hac vel illa materia, ab hominibus esse conflata, &c. Ergo etiam nunc Idololatria censeretur debet, quoties adorantur imagines, etiam si ipse non pro Deo, aut Christo, &c. sed tantum pro signis eorum habeantur.

3. *Tertium* petitur ab *exemplis idololatrarum gentilium*: qui sine dubio veram turpemque idololatriam, in colendis simulacris suis, exercuerunt: prout psal. 115. & 135. Esa. 41. &c. Act. 17. Rom. 1. & 1. Cor. 10. &c. scriptum est. Et tamen, qui paulò prudentiores inter ipsos erant, semper apertè confessi fuerunt, se non ipsa idola, seu simulacra, sed Deum in idolis venerari, &c. sicut apud *Augustinum* in psalm. 113. item apud *Lactantium*, *Arnobium*, *Clementem Alexandrin.* aliosque Veteres, qui nominatim hanc illorum idololatriam traduxerunt, passim videre est. Et sanè, dum gentes simulacra subinde pro arbitrio mutabant, & vni Deo (V. gr. vni Ioui) plurima signa erigebant, & quotidie noua Idola faciebant, eo ipso testabantur, se imagines istas tantum pro *Deorum signis* (prout etiam Cicero disertè loquitur) non autem pro *ipsis Diis* habere, &c. Quare, vt istis sua *distinctio* nihil profuit, ad excusandam idololatriam; ita nec Aduersariis sua quidquam proderit, quamdiu imagines & statuas adorare perrexerint.

4. *Quartum* nititur *contraria* piorum omnium *praxi*, in V. simul & N. T. quippe qui nunquam imagines, aut statuas, suppliciter adorasse, seu religiosè coluisse, leguntur; sed eas potius, quæ iam fortè sic coli cœperant (licet alioqui nonnunquam ipsius Dei iussu factas) omninò improbasse; immò, si vocationis ratio ita ferret, prorsus aboleuisse, dicuntur. Vide exemplum *Iacobi* Genes. 35. item *Mosis* Exodi 32. item *Regis Ezechia* 2. Reg. 18. &c. Vide etiam monitiones *Pauli*, & *Iohannis*, &c. de fugiendis *Idolis*, &c. Act. 14. & 17. & 19. Rom. 1. & 1. Corinth. 10. & 1. Iohan. 5. &c. Ergo horum vestigiis insistamus.

5. *Quintum* continet consensum *Veterum Christianorum*, per aliquot secula, post excessum Apostolorum. Nam initio quidem, per 300. circiter annos, *Orthodoxi* nullas imagines in templis habuerunt, nedum adorant: sicut ex *Ireneo*, *Lactantio*, *Arnobio*, *Clemente Alexandr.* *Origene*, *Eusebio*, &c. clarè patet. Contrà verò *Heretici* quidam imagines Christi, & Pauli, item Mariæ, tunc temporis adorasse dicuntur, V. gr. *Carpocrates*, & alii *Gnostici*, de quibus vide *Irenæum* libr. 1. cap. 24. item *Collyridiani*, apud *Epiphani.* hæres. 79. &c. Immo postquam imagines, tanquam *libri Laicorum*, circa sextum seculum in templis erigi cœpissent, nondum tamen adoratae fuerunt: sicut ex epist. *Gregorii M. ad Serenum Episcopum Massiliensem*, &c. libr. 7. & 9. appa-

apparet. Denique, inualeſcente, tandem hoc abuſu, circa octauum ſeculum, integra concilia tamen ſeſe oppoſuerunt; V. gr. aliquot Conſtantinopolitana, ſub Leone Iſauro, & Conſtantino Capronymo, &c. item Francofurtenſe ſub Carolo M. Immo & ipſe Carolus M. libris editis hanc idololatriam oppugnauit, &c. Vide centurias Magdeburgenſ. præſertim cent. 8. cap. 9. & qui ibi citantur auctores.

6. *Sextum* denique nititur *ratione*, ſimul & *Experientiâ*: quæ vtræque apertè reſtatur, idololatriam eſſe illum Imaginum cultum, qui hætenus in Papatu uſitatus eſt. Etenim *Ratio* clarè docet, imagines in ſe, & per ſe nullius honoris eſſe capaces; utpote res inanimas, & ſenſus ac rationis expertes: & prorsus abſurdum eſſe, ut cultus aliquis exemplari, ſeu prototypo debitus, ad brutas imagines transferatur: quum ne homo quidem, licet viua Dei imago ſit, diuino cultu, abſque Dei contumelia, affici queat, &c. Contrà verò *experientia*, & partim Aduerſariorum *Confefſio* tantum non clamat, imagines in Papatu palàm ſuppliciter adorari, ſeu religioſè coli, &c. non modò improprie, ſeu per accidens, & reſpectu ſui prototypi (cui tamen ipſi cultus ille ſæpè non conuenit) ſed etiam in ſe, & per ſe, ſeu directe, & proprie loquendo: ita ut terminus adorationis proprius ſit ipſa imago, &c. Et licet *Doctiores* Papiſtæ deinde eundem hunc cultum, à cultu exemplaris, ſubtiliter diſtinguant; hæ tamen diſtinctiones imperitum *vulgus* nec curat, nec intelligit: immò vix ipſi *Dogmatiſtæ* intelligunt; quippe qui animoſè de iis inter ſe diſceptare ſoleant: ſicut ex ipſo Bellarmino, contra Thomam, & alios Dd. hæc pugnante, manifeſtè patet. Ergo & directus, & indirectus Imaginum cultus omnino illicitus eſt.

OBIECTIONES PRO CVLTU IMAGINVM.

AT Bellarminus, noſtris argumentis nihil territus, planè contrà ſtatuit, imagines Chriſti, & Sanctorum, rectè adorari, ſeu religioſè coli: tum improprie propter aliud, h. e. ratione exemplaris, ſeu prototypi, tum etiam proprie, & per ſe, propter ſacram illam ſignificationem, ac dedicationem, quæ ipſis reuera inhæret: adeò ut illo quidem reſpectu, eundem, qui exemplari debetur, cultum; hoc autem; minorem ſeu inferiorem quendam cultum, qui tamen analogicè, & reductiue pertineat ad eam cultus ſpeciem, quæ exemplari debetur, exhibere iis & poſſimus, & debeamus. Hæc enim omnium ipſius diſtinctionum ſumma eſt.

Argumenta hæc proferuntur.

1. *Primum*. Olim in V. T. *Cherubini* adorabantur ab iis, qui arcam fœderis adorabant, Exodi 25. Et ſimiliter colebatur *ſerpens æneus* ab iis, qui illum, in ſublimi loco poſitum, venerabundi aſpiciebant. Num. 21. videlicet tan-

quam eximium Christi typum, Ioan. 3. Ergo nunc idem circa Christi & Sanctorum imagines facere licet.

2. *Secundum*. In Scriptura sæpè iubemur creaturas adorare, seu religiosa ratione quadam colere, propter solam relationem ad Deum: vt psalm. 96. *Adorate scabellum pedum eius*, &c. Matth. 5. *Ne iurate per calum, quia thronus Dei est*, &c. Iuramentum autem est actus Religionis, &c. At similem relationem ad Christum, & Sanctos, habent imagines Christi, & Sanctorum, &c. Ergo religiosè colendæ sunt.

3. *Tertium*. Sæpè dicuntur creaturæ quædam sacræ esse, vel sanctæ; eoque religiosè venerandæ: videlicet, propter relationem ad res sacras. Vide Exodi 3. *Locus, in quo stas, terra sancta est*; videlicet, propter Angeli præsentiam, &c. Sic Exodi 12. *dies paschæ dicitur sancta & venerabilis*, idque propter sacram significationem, & dedicationem, &c. Et cap. 24. *Vestes Sacerdotis dicuntur sanctæ*. Sic Esa. 11. *sepulchrum Christi dicitur gloriosum*. Et 2. Timoth. 3. *Scripturæ vocantur sacræ literæ*, &c. At imagines Christi & Sanctorum, propter eandem causam sanctæ sunt. Ergo & religiosè venerandæ sunt.

4. *Quartum*. Ecclesia Christiana in Conciliis aliquot iam pridem statuit, imagines esse religiosè colendas: nempe, in Synodo sexta, can. 82. in Synodo Romana, sub Gregorio Tertio, circa annum 733. in Gentilitiana, anno 766. item in alia Synodo Romana, sub Stephano 3. anno 768. maximè verò in Synodo septima, sub Irene, anno 788. item in octauâ generali Act. ult. can. 3. & denique in Tridentina, sess. 25. &c. Ergo haud dubiè cultus imaginum licitus ac sanctus est, quia secus Ecclesia tota hætenus errasset.

5. *Quintum*. Patres idem docuerunt: vt *Basilius*, in Synodo septima citatus. Act. 2. *Chrysost.* in liturgia: *Ambrosius* serm. 10. in psalm. 118. *Augustinus* lib. 3. Trinit. cap. 10. *Gregor. M.* lib. 7. epist. 5. & 53. *Damasce.* lib. 4. cap. 17. Denique iidem Patres testantur, imaginem crucifixi iam olim in Ecclesia honoratam fuisse: vt *Lactant.* in carmine de passione Domini: *Ambros.* de obitu Theodosii. *Athanas.* quæst. 16. ad Antiochum: *Tertullian.* in Apologet. cap. 16. qui tamen reuera contrarium ibidem docet, &c. Ergo, &c.

6. *Sextum*. *Miracula* multa per imagines Christi, & Sanctorum, Deus hætenus operatus est: testibus *Eusebio*, lib. 7. histor. c. 14. *Sozomeno*, lib. 5. cap. 10. *Gregorio Turonensi*, de gloria Martyrum cap. 21. *Euagrio*, lib. 4. cap. 26. *Zonara*, in vita Michaëlis Balbi, &c. *Paulo Diacono*, lib. 21. rerum Romanarum, &c. Ergo hinc datur intelligi, cultum imaginum Deo gratum & acceptum esse: & consequenter, eum nobis studiosè retinendum esse.

7. *Septimum*. Ratio denique multiplex facit pro hoc cultu imaginum: siue à simili, siue à pari, siue à contrario, argumentari placeat. Quum enim

omnis

omnis honor, & omnis contumelia, signis illata, transeant ad ipsum prototypum: non videtur hoc satis dignè coli posse, nisi & illa colantur: nec videntur hæc contemni posse, quin & illud contemnatur. Item, quum homo quilibet veneratione dignus sit, propterea quod Dei imago est: cur non & cæteræ Christi, vel Sanctorum, imagines venerandæ sint? Item, si imago Regis terreni ciuilitè adoratur, cur non imago Regis, aut incolæ cælestis, religiosè colatur? Item, si Theodosius (optimus alioqui princeps) Antiochenos grauitè ultus est, propterea quod vxoris suæ imaginem deiecissent: cur non ægrè ferret Deus, suas & sanctorum imagines vilipendi? Denique, si gentium idola meritò detestamur, & confringimus (prout idem Theodosius fecisse dicitur, apud Theodoret. lib. 5. cap. 10.) videlicet, propter falsam eorum significationem, &c. igitur è contrario imagines Christi, & Sanctorum, propterea quod res bonas & sanctas significant, omnino colendæ nobis ac venerandæ sunt.

8. *Octauum.* Adde, quod *Iconomachi* omnes, aut *Iudei*, aut *Samaritani*, aut *Mahometani*, aut manifesti *Heretici* fuerunt. Contra verò, qui imagines, earumque cultum defenderunt, non modò Catholici & orthodoxi, sed etiam sancti & docti viri fuerunt; vt *Gregorius M.* & *Hadrianus*, summi Pontifices: item *Tarasius*, *Damasoenus*, *Methodius*, &c. Adde etiam, quod *Iconomachi* ferè semper infelices, ac miseri fuerunt, V. gr. *Græci Schismatici*, &c. Contra verò *Pipinus*, & *Carolus M.* qui imagines defenderunt, felicissimè semper & vixerunt, & regnarunt, &c. Ergo hinc etiam cultus imaginum probari potest.

RESPONSIO GENERALIS, h. e. **GENERATIM AD OMNES** Obiectiones suprà positas, siue ad totam controuersiam de Imaginibus, earumque cultu, pertinens.

HActenus utriusque partis Argumenta audiuius. Nunc alterius partis, h. e. Pontificiorum Argumenta diluenda sunt. Vbi generalis Responsio quædam initio notanda est, de gemina fallacia, quæ in omnibus Aduersariorum argumentis, saltem præcipuis, occultatur: puta, ignoratione elenchi, & petitione principii. Nam quæcunque hîc afferuntur testimonia S. Scripturæ, itemque indicia praxeos hominum verè Sanctorum, pro imaginibus ipsius Dei; item pro collocatione imaginum, alioqui licitarū, in templis; denique pro religioso istarum cultu, &c. ea vel nihil ad rem faciunt; sed de aliis materiis, extra quæstionem hanc versantibus, aliquid tantum attingunt, vel, si omninò huc, tâquam apposita, trahi debent, saltem à verò & genuino sensu detorquentur; Et sic reuera falsò citantur. Etenim certissimum est,

neque de imaginibus *ipsius Dei*, siue *S. Trinitatis*, aut faciendis, aut habendis; neque de *creaturarum* imaginibus, ac statuis, in *templis* Deo consecratis, eo quidem modo, & fine, quo Papistæ faciunt, palàm erigendis; neque de iisdem *religiosè colendis*, siue suppliciter adorandis, &c. vllum in vniuersa Scriptura, vel Dei *mandatum* (aut saltem *consilium*, aut *indultum*) vel hominum verè sanctorum *exemplum* reperiri posse, &c. Nam quæ postea demum, circa quartum, aut quintum, vel potius sextum, aut septimum, Ecclesiæ Christianæ seculum, in *Conciliis* quibusdam definita, aut à *Patribus* nonnullis in Ecclesiis introducta fuerunt, ea per se nullam in hac, aut simili aliqua sacra controuersia, probandi vim obtinere possunt, aut debent. Atque hæc *generalis* Responsio sufficere hîc posset. Sed tamen, vt omnia plenius diluantur, de singulis illis tribus capitibus seorsim aliquid respondendum videtur.

Itaque ad Argumenta *primi ordinis*, h. e. pro *Dei* picturis allata, Nostri sic respondent, in *secundo*, & *tertio*, tum ignorationem elenchi, tum fallaciam consequentis latere: & proinde non posse propositam Thesin ex locis citatis defendi: quum aliud sit, essentiam, vel naturam Dei, per imaginem aliquam externam ac corpoream exprimere; aliud autem, iudicium, aut opus aliquod eiusdem, per visionem internam ac spiritualem adumbrare: item, quum aliud sit, metaphoricè de Deo loqui, & membra eidem figuratè attribuere, idque ex aliis Scripturæ locis commodè declarare; aliud autem, speciem eiusdem visibilem, quasi veram & propriam, oculis omnium nudè subiicere; & sic imperitis occasionem de Deo malè sentiendi præbere, &c. In *primo* autem, & *quarto*, & *quinto*, variam consequentis fallaciam admitti, videlicet, ortam ex inepta comparatione imparium, tanquam parium, &c. quum inter omnes abundè constet, non eandem esse rationem virtutum, aut hominum, aut etiam spirituum creatorum, quæ est Dei Opt. Max. aut S. Triadis; cuius scilicet ineptæ, immò fœdæ picturæ non vno loco in Papatu conspiciuntur, &c. Confer suprà argumenta nostra.

Ad Argumenta *secundi ordinis*, quæ videlicet erant allata pro imaginibus Christi, & sanctorum in templo collocandis, ita respondetur. In *primo* non rectè citari impertinens exemplum V. T. quippe vbi nullæ, vel *Dei*, vel *Christi*, nedum *Sanctorum mortuorum*, picturæ aut statuæ in templo visebantur: *Cherubinorum* autem, & *Bestiarum* quarundam, puta bouum, & leonum, &c. imagines ita positæ erant, vt nullum hinc metuendum esset idololatriæ periculum. In *secundo*, & *tertio*, partim à statu quæstionis recedi, quatenus ex *Tertulliano*, de pictis calicibus, alienum quippiam affertur: partim incerta quædam & dubia, si non omnino fabulosa, ex *Nicephoro*, &c. de imagine Christi adduci: partim inconsequentiam variam admitti, quatenus ex his, vel illis Veterum actionibus, aut decretis, non satis ad Dei verbum confor-

conformatis, perpetua lex, seu regula quædam vniuersalis, ineptè colligitur. In *quarto* deniq; similiter ferè peccari: Ornatum enim, aut vsum historicum imaginum, nullum vnquam tantum esse posse, quin maius semper sit periculum multiplicis abusus & idololatriæ; item maius ac periculosius scandalum, tum multorum *Christianorum*, tum etiam *Iudaorum*, & *Turcarum*, &c. quorum omnium accurata nobis ratio habenda est: iuxta illud 1. Cor. 10. *Estote absq; offendiculo & Iudæis, & Gentilibus, & Ecclesiæ, Dei, &c.*

Denique ad Argumenta *terti ordinis*, quæ scilicet afferebantur pro cultu imaginum, ita Nostri respondent. In *primo*, & *secundo*, & *tertio*, diuersissimas res ineptè misceri; h. e. externam & politicam reuerentiam, seu civilem venerationem, cum religiosa vereq; diuina adoratione confundi: nec vnquam in V. Test. eum ipsum cultum exhibitum fuisse, aut *Cherubinis*, aut *Arca fœderis*, aut *Aneo serpenti*, &c. qui nunc in Papatu imaginibus *Christi*, & *Sanctorum*, vulgò palàm exhibetur. In *quarto*, & *quinto*, facti tantum, non iuris, præsertim diuini, probationem afferri: quum nullius *Concilii*, aut *Episcopi*, tanta sit auctoritas, vt quidquam aduersus cælestem veritatem statuere possit. Immò nec perpetuam, nec vniuersalem Ecclesiæ praxin hîc adduci: quum satis constet, antiquiores Ecclesiæ Dd. aliter hîc sensisse; & tum ante, tum post septimam Synodum, contrarias super hac re Synodos, ab Imperatoribus, & Episcopis Christianis, maximè Græcis, habitas fuisse. In *sexto*, & *oçtavo*, vitiosè ab eueniæ externo, de veritate, vel falsitate doctrinæ concludi: immò & falsum dupliciter assumi: quia non minus, immò magis, interdum improbi, & infelices fuerunt (in illis quidem certaminibus) *Iconoplastæ*, & *Iconolatræ*, quàm *Iconoclastæ*, & *Iconomachi*: Deniq; miracula illa, aut omnino fabulosa & falsa fuerunt, aut alium saltem scopum, quàm defensionem *Iconolatrias*, habuerunt, &c. In *septimo* variam esse asyllogistiam; quia & imparia pro paribus, & dissimilia pro similibus, sæpè hîc accipiuntur, & ex vno rerum genere ad alterum temerè transitur; sicut ex collatione nostrarum rationum facilè constare potest. Et tantum de Imaginibus, earumque cultu.

AD THESIN VIII. IX. & X. DE LIGNO, DEQVE IMAGINE, & signo crucis Dominicæ.

TAmetsi ea, quæ in his Thesisibus traduntur, de adorandâ cruce Dominicæ, eiusq; imagine, deq; formando in fronte, &c. signo transeunte, &c. iam antè satis à nobis refutata sunt, cum de reliquiis, & imaginibus, earumque cultu, ageretur: ne tamen aliquid intactum reliquisse, aut Aduersariis errores sine causa tribuisse videamur, age seorsim quoque hanc materiam sed breuiter, examinemus.

DE LIGNEA CHRISTI CRUCE VERA.

ET primò quidem de vero crucis ligno, in quo Christus olim pependit, duo quædam hîc asserimus, Aduersariorum doctrinæ contraria. *Vnum* est: Non magnoperè de hoc contendendum esse, siue vera, siue supposititia, fuerit illa crux Christi, quam *Helena*, mater *Constantini M.* Imperatoris, olim Hierosolymis inuenisse dicitur: & multò credibilius esse, ipsam *Helenam* ex fœminea quadam, h.e. excessiua & superstitiosa, deuotione potius quàm ex singulari Spiritus S. instigatione, crucem illam tam studiosè inquisiuisse: si modò non historia ipsa per se quoq; indubium vocari meretur, &c.

Argumenta, & coniecturæ nostræ hæ ferè sunt

1. *Primum*. Siue vera: siue falsa fuerit illa crux, nihil inde Religioni Christianæ, vel accedit, vel decedit: quippe quæ tota spiritualis est, & eiusmodi res externas, à Deo minimè præceptas, minimè curat: quæque iam antè, per 300. circiter annos, incorruptè tradita, & religiosè seruata fuerat; quum tamen nemo illud crucis lignum vel sciret, vel curaret. Ergo ne nunc quidem hoc lignum magnificandum est; nec de eo, quale, aut vbi sit, anxie laborandum, &c.

2. *Secundum*. Ex *historiis* illorum temporum haud obscurè colligitur, vna cum externa Ecclesiæ pace, & opulentia, quæ sub Constantino M. cœpit, creuisse etiam superstitionem, & satagentiam in cultu rerum externarum; contrâq; veram pietatem, & fidei puritatē, magis ac magis ab illo tempore decreuisse: fatente id totum *Eusebio* passim, præsertim lib. 8. histor. Ecclesiast. &c. Vnde non ineptè colligitur, *Helenam* quoque, sui seculi mores secutam, non ex diuino instinctu, sed ex suo quodam proprio motu, h.e. ex pio quidē fortasè, sed tamen fœmineo & imprudente zelo, crucem illam, quæ postea multiplicis idololatriæ seminarium facta est, tam operosè inquisiuisse, & tanto studio eam, eiusq; frustula quædam, asseruari voluisse, &c.

3. *Tertium*. Denique prædictus *Eusebius*, licet in Chronico suo aliquam mentionem huius rei faciat, in libris tamen histor. Ecclesiast. item in libris de vita Constantini M. præsertim lib. 3. (vbi multa etiam de *Helena* narrat, deq; repurgatione montis Caluariæ, &c.) huius inuentionis S. crucis nihil meminit. Et qui postea eius meminerunt, non parum inter se discrepant, in eius circumstantiis enarrandis, &c. Vt non temerè suspicari quis possit, historiam ipsam, si non omninò fabulosam, saltem in aliquot sui partibus incertam, & dubiam esse.

Sed de hoc iam satis: quia res ipsa per se nullius momenti est. Nisi quòd optandum esset, respectu habito ad euentum valde perniciosum, crucem illam nunquam ab *Helena* inuentam fuisse, &c.

CONTRA

CONTRA ADORATIONEM HUIUS CRUCIS.

Alterum sententiæ nostræ caput est: Lignum crucis Dominicæ, neq; cultu latriæ, seu merè diuino (quod *Thomas* tamen apertè asserit) neq; vllò religioso cultu, præsertim propriè, & per se, (quod *Bellarmin.* & pleriq; alii *Papistæ* docent) afficiendum esse: sed eodem planè loco, inq; eodem rerum gradu habendum esse, quo *lancea*, aut *clavi*, aut *virga*, aut *baculi*, quibus *Christus* olim percussus, aut vulneratus fuit; item, quo *columna*, cui alligatus; *spongia*, quâ potatus; *spina*, quibus coronatus fuit, & cætera id genus instrumenta passionis, & mortis Dominicæ, habenda sunt: quæ fortassis, ad conseruandam ipsius rei gestæ memoriam, siue ad vsum merè historicum, vbi verè habentur, absq; peccato asseruari possunt: adorati verò, ac religiosè coli, absq; idololatriæ crimine non possunt. Vnde iam antiphrasis inter nos, & Aduersarios manifesta est.

Argumenta nostra, præter illa superius allata, hæc ferè sunt.

1. *Primum.* Aperta *Idololatria* est, etiam Aduersariis interdum vltro fatentibus, cum *latria* cultus alicui creaturæ impenditur. Ergo saltem opinio *Thomæ*, & sequacium eius, hac in parte damnanda est: quippe qui crucem Domini hoc genere diuini cultus, simpliciter & per se, afficiendam esse docent. Vide *Thomam* p. 3. quæst. 25. artic. 3. & 4. & c.

2. *Secundum.* Non minus vera, etsi non ita confessa idolodulia, immò & idololatria est, cum vera *ἱπποκρίσις*, seu religiosus cultus (puta *dulia*, vel *hyperdulia*) rebus creatis, & quidem brutis & mutis, h. e. neq; ratione, neq; sensu, neque vitâ præditis, exhibetur. Ergo & *Bellarmini*, aliorumq; *Papistarum*, opinio similiter auersanda est; quippe qui cultum istum diuinum ac religiosum, lignæ cruci, eiusq; frustulis omnibus, deferendum esse contendunt.

3. *Tertium.* Saltem inepta & crassa *superstitio* est, ea religiosè colere, & deuotè osculari, immò suppliciter adorare, quæ olim ab hostibus *Christi*, ad ipsum *Christum* affligendum, & excarnificandum, velut exquisita instrumenta crudeliter adhibita fuerunt: quasi, videlicet, infandam illorum crudelitatem, itemq; acerba huius supplicia, & cruciatus, istâ ratione tacite approbemus: quum tamen omnes verè pii ac sapientes, ista potius in seipsis detestanda esse nouerint, & c.

4. *Quartum.* Lignum crucis, neque inter veras corporis *Christi reliquias* (quarum, scilicet, nullæ vspiam iu mundo extant) neq; inter veras eiusdem *imagines*, aut signa, ipsum verè repræsentantia; referri potest. Ergo nec per se propriè, nec per accidens impropriè, religioso cultu afficiendum est: etiam si alioqui constaret, & illas per se, & has per accidens, ita colendas esse: cuius contrarium tamen suprà satis euicimus. Atque hæc de ligno crucis sufficiant.

DE IMAGINE CRUCIS EIVSQUE CVLTV.

DEinde, ad imaginem crucis, siue pictam, siue sculptam, &c. & passim in templis erectam, quod attinet; omninò negamus, eam siue directè, siue indirectè, religioso cultu afficiendam esse; vt quidem Aduersarii eam afficiendam esse contendunt.

Argumenta iam antè *generatim*, aduersus superstitiosum imaginum cultum, allata fuerunt; vt noua hîc producere nihil necesse sit. Illud tamen obiter obseruandum venit: si crucis imago propterea suppliciter veneranda est, quia verum illum crucis Dominicæ lignum repræsentat; eadem ratione omnes infantium *cunas*, omnesq; virorum *togas*, ac *vestes*, immò omnes *virgas*, *coronas*, *baculos*, *clauos*, *lanceas*, *spongias*, omnes denique *asinos*, & *asinas*, suppliciter venerandas esse; quippe quæ omnino significant, & quodammodo nobis repræsentent eas *cunas*, in quibus Christus olim infans iacuit, easq; *vestes*, quibus olim indutus fuit, item eas *virgas*, *baculos*, *lanceas*, quibus olim sacrum eius corpus afflictum fuit, deniq; eum *Asinum*, vel *asinam*, quâ aliquando vectus sanctam urbem intrauit, &c. Hæc enim omnia Papistæ religiosè colunt, vbicunq; habere possunt: idq; propterea, quia ipsa sacrum Christi corpus aliquo modo attigerunt, &c. Quare si imago crucis idcirco venerabilis est, quia ligneam illam crucem, cui corpus Domini olim affixum fuit, velut ob oculos nobis statuit; omninò sequetur, etiam aliarum rerum, quæ similiter per contactum corporis Domini quasi sanctificatæ fuerunt, imagines etiam similiter venerandas nobis esse, &c. Sed iam tædet inepriarum.

DE SIGNO CRUCIS

Postremò de *signo crucis*, quod manu, vel digito in aëre forte formatur; aut in fronte, vel pectore signatur, ita in summa sentimus: rem esse per se prorsus *adiaphoram*; si modò superstitio absit, & opinio illa magica, de spiritali ac diuina huius signi virtute, ad morbos simul & damonas fugandos, & res profanas sanctificandas, &c. Hæc enim opinio, præterquàm quòd nullo, neq; *Scriptura*, neq; *Natura* fundamento nititur, etiam in ipsam veram Christi crucem, h. e. passionem ac mortem, siue in ipsum Christum crucifixum, vehementer iniuria est: vt quæ propriam Dei, & Christi virtutem (puta, spiritualem illam efficaciam nos sanctificandi, Diabolos exturbandi, &c.) rebus inanimis, immò pictis ac fictis, si non apertè & directè, saltem oblique & re ipsa, tandem adscribit. Vnde etiam *idololatria* quædam specialis, tū interna, tum externa, paulatim emergere solet: prout experientia in Paparum satis superq; hætenus ostendit.

Argumenta prorsus eadem sunt, quæ hætenus fuerunt.

Verum

Verum extra hanc magicam opinionem, & praxin planè superstitionem, ipsa crucis signatio per se minimè à nobis damnatur; sed, ut antè diximus, inter adiaphora numeratur. Quam & olim, cum dona sanationum, aliorumq; miraculorum, adhuc vigerent, in expellendis Dæmoniis, &c. inter alios externos ritus, tanquam signum quoddam compendiarium Christianæ professionis, fortassè non inutiliter adhibitam fuisse, facile concedimus. Nunc tamen, donis illis iam pridem cessantibus, necessariò adhuc vsurpandam, aut aliis peregrinis vsibus adhibendam esse, ut constanter, ita iure & meritò negamus. Atq; hætenus fuit sententia nostra.

*OBIECTIONES BELLARMINI, PRO RELIGIOSO
cultu Dominicæ crucis, &c.*

Sed contra has assertiones nostras Bellarminus, ut solet, animosè pugnat. *Ex primò* quidem de ligno Dominicæ crucis, *duo* hæc vera esse contendit: *Unum* est: ligneam illam crucem, cui Christus olim affixus fuit, verè simul & miraculosè ab *Helena, Constantini M. matre*, repertam fuisse. Nempe quia *Eusebius* in Chronico, & post eum multi veteres, id ipsum magno consensu tradunt.

Alterum est: eandem hanc crucem, eiusq; omnia frustula, suppliciter adoranda, seu religiosè colenda esse.

Argumenta præcipua pro posteriore thesi hæc sunt.

1. *Primum.* Quia Christus eam, sanctissimi sui corporis contactu, quasi consecrauit, & sanguinem suum largiter in ea profudit: ita ut inter reliquias Christi non immeritò recenseri possit: quò portio quædam sanguinis Christi semper illi adhæserit, &c.

2. *Secundum.* Quia idem Christus, Scriptura testante, redemptionem generis humani per eam, atq; in ea, tanquam in ara, Deo consecrata, peregit: immò velut trophæum, & insigne victoriæ, de Satana & morte reportatæ, eandem erexit: iuxta illud Colos. 1. *Per sanguinem crucis omnia reconciliauit Deo, &c.* Et cap. 2. *per crucem traduxit potestates, &c.* Ergo propter hanc consecrationem crux adoranda est.

3. *Tertium.* Quia multa & magna sunt huius crucis *mysteria*: siue formam, ac modum structuræ; siue Christi in ea pendentis expansionem; siue dimensiones eiusdem crucis, h. e. longitudinem, latitudinem, &c. spectemus: iuxta illam Apostoli allusionem, Ephes. 3. *Ut comprehendere possitis illam longitudinem, & latitudinem, & profunditatem, &c.*

4. *Quartum.* Quia historia inuentionis, simul & exaltationis, huius crucis, abundè testatur, religiosum eius cultum omninò Deo probari: quippe quæ utraq; miraculis referta est, &c.

PRO CVLTU IMAGINIS CRUCIS.

DEinde imaginem crucis, in templis erectam, siue pictam, siue sculptam, &c. minore quidem cultu, quàm qui veræ cruci debetur, sed tamen religioso, afficiendam esse affirmat.

Argumenta hæc ferè sunt.

1. *Primum.* Quia crucis imago, iuxta veterum interpretationem, est *signum illud filii hominis*, quod Christus ipse aliquando in nubibus appariturum esse testatur, Matth. 24. Vnde sequitur; hanc imaginem à Christo præ aliis exaltatam, & proinde nobis suppliciter venerandam esse.

2. *Secundum.* Quia signum hoc olim *Constantino M.* diuinitus ostensum fuit, additâ hac inscriptione: *In hoc vinces*, &c. Vnde postea factum est, vt Imperator idem hoc signum in suo *labaro*, seu vexillo, semper à militibus adorari voluerit, &c. Quare & nobis adhuc adorandum est.

3. *Tertium.* Quia iustum & decorum est, vt imagines rerum sacrarum, præsertim in locis sacris constructæ, religiosè colantur: videlicet, ob causam, supra de cultu imaginum in genere satis explicatam. Atqui crux Christi res sacra est: sicut ex superiore membro patet. Ergo & imago eius colenda.

PRO SIGNO CRUCIS.

Postremò de signo crucis transeunte, quod in fronte, vel pectore signatur, &c. hoc in summa tradit: non tantum vtiliter, sed & necessario in omnibus rebus, & actionibus, à Christianis vsurpari; quippe quod ex opere operato, simul & operantis, vim habeat sanctificandi, &c. ac proinde etiam suo modo venerandum, seu colendum esse.

Argumenta hæc ferè præcipua sunt.

1. *Primum.* Quia iam olim, per varios, & mysteriorum plenos *typos*, in V. T. præfiguratum fuit: puta, per *cancellatas S. Iacobi Patriarchæ manus*, quas ita decussatim capitibus filiorum Iosephi imposuit, vt formam crucis aliquatenus expresserit Genes. 48. item per *sanguinem Agni Paschalis*, quatenus superliminari simul, & postibus ædium Israelitarum aspergebatur Exodi. 12. Deniq; per *signum illud Thau*, quo fideles olim signati fuisse dicuntur Ezech. 9. & Apoc. 7. &c.

2. *Secundum.* Quia veteres Christiani, iam inde ab Apostolorum ætate, signum hoc semper in vsu habuerunt; seque ipsos, & sua omnia, hoc veluti sigillo contra Dæmonum incursum, & omnis generis mala, munire consueverunt: testibus *Tertulliano*, de Cor. Mil. & *Basilio* de Spiritu S. & *Prudentio* in hymnis, & aliis passim alibi.

3. *Tertium.* Quia *experientia* hucusq; docuit, etiam incredulos per hoc signum multa miranda sæpè patrasse; eoq; huic signo spirituales quandam efficaciam

efficaciam, etiam ex opere operato, reuera inesse, tum ad cacodæmones expellendos, tum ad morbos quosdam miraculosè curandos, tum ad omnia, quibus imprimitur, singulari modo sanctificanda, &c. Vide historias Ecclesiasticas, apud Eusebium, Sozomenum, Euagrium, &c.

RESPONSIO AD OBJECTIONES OMNES.

Verum in his omnibus objectionibus *duplex* Sophistica maximè dominatur; petitio principii, & ignoratio Elenchi. Vnde perpetuam asylogistiam consequi necesse est: uti per se patet. Argumenta enim Bellarmini, pro primo membro allata, nimis inepta sunt. Nam quod ad ligneam Christi crucem, per Christum singulariter sanctificatam, &c. hoc loco attinet: sanè, si contactus corporis Christi rem quamlibet continuò sanctificat, etiam *os proditoris Iudæ, & manus carnificum*, reuera sanctæ fuerint, &c. Ne quid de *clavis, virgis, lancea, sponsia, asina*, & infinitis id genus rebus, amplius hîc dicamus; quas aliquando Christus corporaliter attigit; immò per quas salutem nostram aliquo modo procuravit. *Mysteria* verò crucis, & diuina eiusdem effecta, non in ligno, aut signo, sed in ipsa Christi passione & morte, eiusque vero fructu, & efficacia, per fidem in cordibus piorum se se exerente, reuera & propriè consistunt. Deniq; *miracula*, tum inuentæ, tum exaltatæ crucis, partim fabulosa sunt, quippe nullo idoneo teste probata; partim aliena sunt, hoc est, cultum illius religiosum minimè confirmant, quippe alio fine facta.

Argumenta pro secundo membro, similiter infirma & friuola sunt. Locutus enim ille *Matth. 24.* potius de cælesti quodam splendore, aut simili aduentantis Christi indicio; siue de ipso conspicuo & glorioso ipsius Christi aduentu, quàm de *crucis imagine*, accipiendus est; saltem, si maximè sic accipiendus esset, ad religiosum imaginis cultum asserendum prorsus ineptus est. Factum autem *Helene*, itemque *Constantini M.* præterquàm quòd aliquatenus ab hac quæstione alienum, & hodiernæ praxi dissimile est, nullam etiam in hac causa probandi vim habet; utpote merè humanum, nec vllò certo Dei testimonio approbatum: præsertim quum historia ipsa non per omnia certæ veritatis sit. Deniq; de *cultu* imaginum, in genere accepto, suprâ satis actum est: ubi plures solutiones habentur, quæ huic objectioni satisfacere possunt.

Postremi etiam generis argumenta planè sophistica sunt. Nam tametsi *signum crucis*, uti suprâ diximus, per se *adiaphorum* est, & apud veteres pro symbolo quodam mutæ fratrum agnitionis, aut Christianæ professionis, fortassè non malè usurpatum fuit; falsum tamen est, in locis Scripturæ, hîc citatis, olim præfiguratum fuisse; aut vim aliquam spirituales, dæmones eiciendi, item morbos, alioquin incurabiles, propellendi, denique nos nostraque sanctificandi, & quidem ex opere operato, &c. vel olim vnquam

habuisse, vel etiam nunc habere; ac proinde necessario adhuc vsurpandum esse. *Praxis* autem *veterum*, præterquam quòd alio modo, & fine, quam qui nunc dominatur, instituta fuit; nullum etiam præiudicium per se nobis afferre potest, utpote merè humana, & per se adiaphora, &c.

Quæ quum ita sint, certè, ad tollendum multiplicem abusum, quo hætenus hoc signum in Papatu laboravit, & ad superstitionas, vereq; magicas opiniones, ex animis hominum melius euellendas, vsus ipse huius signi, licèt alioqui per se indifferens, non immeritò apud Nostros ubiq; ferè abrogatus est; nempe eadem (immò etiam maiore) ratione, quã olim Ezechias serpentem æneum, licèt diuinitus factũ, vnà cum abusu penitus aboleuit.

DE TEMPLIS ET FESTIS DIEBUS IN N. T.

AD THESIN I. DE TEMPLORVM STRUCTVRA, SEV forma & partibus.

Nostri *primum* hîc facillè concedunt, *Templa* etiam in N. T. vbi Ecclesiarum ratio ita postulare videtur, ad pios vsus exstruenda, & honestè mundeque habenda esse; utpote domos orationum, & loca sacra, seu Deo peculiariter consecrata, &c. prout 1. Reg. 8. Esa. 56. item Matth. 21. & Ioh. 2. patet. Sed *formam* tamen externam, non secus ac *materiam*, per se prorsus adiaphoram esse statuunt. Itaq; nullo modo necessarium putant, vel *tribus partibus* illa sic distinguere, vti *Templum Solomonis*, aut *Tabernaculum Moysi*, olim in V. T. distinctum fuit: vel *Chorum*, quem vocant, ad Orientem præcisè statuere; & quidem eo fine, vt orantes ad illam Mundi plagam sese conuertant, &c.

Argumenta huius sententiæ hæc ferè sunt.

1. *Primum*. Quia nullum in N. T. *mandatum* extat, de certa Templorum structura, seu forma, &c. Sed contrà quilibet locus, vbi piorum cœtus habetur, instar antiqui templi, Deo gratus & acceptus esse dicitur. Vide Ioh. 4. & 1. Tim. 2. item Matth. 18. & alibi passim.

2. *Secundum*. Quia tota hæc observatio, de peculiari forma, & partibus Templi, &c. inter *typos legales*, iam in N. V. completos, olim numerata fuit; ac proinde V. T. propria est: sicut in primis ex cap. 8. & 9. ad Heb. apparet. Ita vt *Iudaismus* reducere putandi sint, qui circa hæc talia curiosè satagunt, & cū opinione necessitatis, immò cultus diuini, certas regulas hîc præscribunt.

3. *Tertium*. Quia *superstitiosum*, immò *Ethnicum* simul & *Iudaicum* est, orationem ad certum aliquem locum, seu regionem alligare; *Ethnicum* verò in specie, ad eam Mundi plagam inter orandum sese conuerrere, ad quam olim infideles Ethnici sese conuertebant, videlicet ad Orientem, &c. sicut ex historiis apertè constat.

OBJECTIONES, PRO RITV ORANDI VER-
sus orientem.

ADuersarius autem statuit, formam *Ecclesiarum* omninò respondere debere *Templo Solomonis*, ita vt tres partes inter se distinctas habeant; videlicet, *πρόναος, ναός, & ἄβυσσος*, h. e. Atrium, seu Vestibulum, deinde naum, seu medium templum, denique sacrarium, seu chorum: nisi quod Chorus ad Orientem spectare debeat, quippe quo inter orandum conuertere nos debeamus, &c.

Argumenta pro hac cerimonia quinque, vel pòtius sex adducit.

1. *Primum*. Quia iam olim ab initio Christianorum templa sic constructa fuerunt; & ritus iste orandi versus orientem, inter Apostolorum Traditiones numeratur, &c. teste Damasceno lib. 4. cap. 13. &c. Ergo & forma illa, & ritus iste seruari debet.

2. *Secundum*. Quia ad orientem situs olim fuit Paradisus terrestris, Gen. 2. ad quem nos orantes aspiramus, vt exules, inde ob peccatum eiekti.

3. *Tertium*. Quia cælum ab oriente mouetur; eòque illa Mundi pars nobilissima est: ad quam proinde nobilissimum opus dirigendum est.

4. *Quartum*. Quia Christus vocatur *lux Mundi* Iohan. 8. item *vir Oriens* Zachar. 6. à quo tunc illustrari petimus, cum ad orientem nos conuertimus.

5. *Quintum*. Quia Christus in cruce pendens occidentem spectauit: immò etiam ab Oriente venturus putatur ad iudicium, instar fulguris, &c. Matth. 24. &c. Ergo vt precantes in faciem eius spectemus, & quasi obuiam ei veniamus, omnino ad Orientem spectandum est.

6. *Sextum*. Quia nos Christianos à *Iudeis* hac in re differre oportet, qui ad occidentem orabant: ad quem, videlicet, Sanctum Sanctorum, vnà cum Arca fœderis, &c. situm erat. Vide Exod. 29. & seqq.

SOLVTIO OBJECTIONVM.

AD hæc Argumenta sic Respondemus. Ad 1. principium hîc apertè peti: quia nec *Christiani* ab initio, per 300. ferè annos, vlla Templa habuerunt: nec *Apostoli* quidquam aliud de nugis istis statuerunt, quàm quod eas in genere damnarunt, quoties cum opinione necessitatis & cultus exiguntur: non obstante contrario *Damasceni* testimonio, quippe Scriptoris nimium recentis, & plus satis impuri. Ad 2. Meras ineptias hîc latere, immò cum principii petitione. Quasi verò nos ad *terrestrem paradysum* aspiremus; Aut quasi non etiam ultra *Hedenem* Oriens sit: cuius incolis ad occidentem certè orandum esset, si quid hæc ratio valeret. Ad 3. & 4. Easdem ineptias hîc etiam augeri: quum nec vna pars cæli aliis reuera præstantior sit: nec, etiam si

esset, iste ritus hinc concludi possit: nec Epitheta illa Christi cum hac quaestione nostra quidquam affine habeant. Ad 5. Neque certum est, quò nam Christus, in cruce pendens, spectauerit: neque ex loco illo Matth. 24. constare potest, Christum ab oriente rediturum (præsertim, quum Oriens ipse incertus, ac varius sit, pro varia incolarum ad sese inuicem relatione) nec, si maximè constaret, villo modo hinc consequitur, orantes omninò illuc sese conuertere debere. Ad 6. An igitur nos capitibus incedemus, quia Iudæi pedibus incedunt? Immò, annon potius hac in parte *Iudæi*, quàm *Ethnici* nobis imitandi essent: quorum isti, superstitione solâ moti, ad *Orientem*, illi verò, ex ipsius Dei mandato, ad *Occidentem* inter orandum sese conuerrebant.

In summa: perpetuò hîc & principium petitur, & fallacia consequentis admittitur: atq; ita nihil solidi & certi pro necessitate huius ritus affertur.

*AD THESIN II. DE VSV, ET ORNATV TEM-
plorum in N.T.*

NOs *vsu* Templorum præcipuum, immò vniuersum, in externo & publico, sed N.T. proprio, Dei cultu versari credimus: h. e. in eo, si sacræ conciones illic habeantur, sacramenta ministrentur, publicæ preces celebrentur, eleemosynæ colligantur, &c. quæ omnia, vel etiam singula, si quis *sacrifici* nomine insignire velit, per nos omninò licet. Si quis etiam *privatim* in Templis orare velit, quum fortè non ita commodè domi possit, id per se minimè vetamus, aut damnamus. Sed pro illegitimo tamen fine, *duplicem* illum habemus, quem Aduersarii potissimum hoc loco vident, videlicet, vt *sacrificium* externum, & propitiatorium, propriè dictum, illic offeratur; vtque *reliquiæ* Sanctorum, cultus causâ, ibidem sub Altaribus afferuentur, &c. Quare etiam *ornatum* illum immodicum, & idololatricis cultibus ferè destinatum (qui præcipuè in Imaginibus, crucibus, lampadibus, ciboriis, anathematis, vexillis, aulæis, vestibis pretiosis, & cætera id genus Missatica supellectile, consistit) non immeritò improbamus: vt qui non modò nihil ad verum illum, & legitimum Templorum vsu per se conducatur; sed etiam magna ex parte eundem obscuret, immò euertat atque aboleat: quemadmodum ex seqq. apparebit.

Argumenta nostra, contra illegitimos vsus, contrâque ornatum templorum idololatricum, hæc ferè sunt.

1. Quia sub N.T. *sacrificium* nullum externum, ac propriè verèque propitiatorium est, præter vnicum cruentum Christi sacrificium: cuius memoriam tantum in *Eucharistiâ* celebramus: sicut infra, suo loco, planissimum faciemus, Deo fauente. Ergo propter hoc genus sacrificiî Tempла construenda non sunt: & proinde finis iste commentitius est.

2. Quia

2. Quia *Reliquiarum* cultus, qualis in Papatu vsitatus est, omninò superstitiosus, atque idololatricus est: vti suprà, suo loco, satis probauimus. Assertio autem ista, fatentibus Aduersariis, ad cultum hunc omnino destinata est, &c. Ergo neque hic finis Templorum legitimus esse potest, vt Reliquiæ illic custodiantur.

3. Quia *privata orationes* in N. T. nulli peculiari loco alligandæ sunt, Ioh. 4. sed, pro re nata, quouis loco fieri possunt, & debent. 1. Tim. 2. & nominatim quidem in cubiculis teste Christo, Matth. 6. Ergo neque hic legitimus Templorum finis, vt fideles priuatim in iis precentur: si quis præsertim cum Pontificiis existimet, Tempia per se precibus nostris sanctitatem aliquam conciliare, aut Deum illic magis, quàm alibi, suis fidelibus præsentem esse, &c.

4. Quia prorsus *idololatricum* est, imagines, ac cruces, &c. religiosè venerari: prout antè similiter à nobis probatum fuit. Ergo hic saltem idololatricus ornatus, siue apparatus, è templis facessere debet; vtpote vero illorum fini atque vsui contrarius, & per se, vt dictum est, ad idololatriam destinatus.

5. Quia non modò *superfluum*, sed & vanum ac superstitiosum est, immò ex parte *Ethnicum*, simul & *Iudaicum*, immensos atque inutiles sumtus facere in Templis ita exornandis, vti passim in Papatu fieri solet. Nam & simplicitati Religionis Christianæ splendor ille Theatricus aduersatur: idemque ferè mentes nostras distrahit, & à spiritualibus cogitationibus auocat: & sumtus illi melius in viua Dei Tempia, h. e. egenos Christianos collocari possent, &c.

6. Denique, quia *Patres* insanum hunc luxum Templarium reprehendunt; contraq; simplicem munditiem, & necessarium tantum apparatus, hac in parte commendant: sicut tum ex Apologeticis *Tertulliani*, *Iustini*, *Lactantii*, *Arnobii*, & aliorum scriptis; tum etiam ex *Clemente Alexandr.* libr. 6. *Strom.* *Ambrosio* lib. 2. de offic. cap. 28. *Chrysost.* homil. 51. & 81. in Matt. *Hilario* in epist. contra Auxentium, denique *Hieronymo* in epist. ad Nepotian. &c. videre licet.

OBIECTIONES, PRO CONTROVERSO VSU ET ORNATU Templorum.

AT Bellarminus contrà statuit, Tempia Christianorum inter alios fines, etiam ad *privatas preces* ordinariè habendum, & *sacrificia*, verè propitiatoria offerendum, & *reliquias* mortuorum religiosè colendum, &c. omninò extirpanda esse: ac proinde etiam *imaginibus*, *crucibus*, *altaribus*, & simili missati à suppellectili, ex auro, argento, marmore, serico, gemmis, &c. splendide confectâ, vtiliter, & ferè necessariò, eadem exornari debere, &c.

Argumenta pro triplici illo fine, siue vsu controuerso, hæc præcipua sunt.

1. Est pro *sacrificio Missæ*: Nempe ex eo petitur: quod Ecclesia Christi semper habuit altaria: sicut tum ex loco Hebr. 13. *Habemus Altare*, &c. tum ex *Antithesi* illa mensæ Dominicæ, & mensæ Dæmoniorum, de qua 1. Cor. 10. agitur; tum maximè ex *Traditione* Patrum, constare videtur. Altare autem requirit sacrificium. Ergo templa, etiam ob sacrificia in iis offerenda, ædificari debent.

2. Pro *orationibus priuatis*. Nempe inde sumtum: quod in V. T. Deus suos, in Templo precantes, citius exauditurum se promisit. 1. Reg. 8. & 2. Paralip. 6. & quia Templum *domus orationis* emphaticè vocatur. Esa. 56. & Matth. 21. Item, quia sancti semper in Templo, vel ad Templum, orasse dicuntur 1. Sam. 1. & 2. Sam. 7. Dan. 6. Lucæ 18. Act. 3. & 8. &c. Immo, quia deuotio illic magis excitatur: & ipse Deus illic magis, quàm alibi, præsens est: & Christus quidem corporaliter in Eucharistia, &c. Denique, quia *Patres* idem confirmant, vt *Origines* homil. 2. in Exodum. *Tertullian.* Apologet. cap. 39. *Chrysost.* homil. 30. contra Anomæos. *Basilus* libr. 2. de baptis. quæst. 8. & alii plures.

3. Est pro *reliquiis Martyrum*, &c. Nempe: quia ipsi Temppla fuerunt Spiritus S. 1. Cor. 3. & 6. per quæ Deus etiam locutus est 2. Cor. 13. eoque similes sunt *Arca fœderis*, aliisque rebus sacris, olim in templo solenniter asseruatis: prout 1. Paral. 17. & 28. item 2. Paral. 5. & psalm. 132. Item, quia *Patres* apertè docent, non Deo tantum, sed & Sanctis *Basilicas* exstruendas esse, in quibus ipsorum reliquiæ, ad cultum solennem, asseruentur: vt *Cyrillus* catech. 16. *Basilus* in psalm. 114. *Nazianzenus* orat. 1. in Iulian. *Chrysost.* homil. 28. ad popul. &c. *Ambrosius* lib. 1. epist. 5. *Hieronym.* contra Vigilant. *August.* lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 1. & lib. 8. cap. 26. &c.

Pro Templorum ornatu, ingentibus (vt ipse loquitur) sumtibus procurando, & speciatim ad *Imagines*, *Cruces*, *Anathemata*, &c. referendo, eiusdem argumenta hæc ferè sunt.

1. Quia Deus in V. Test. voluit *Tabernaculum Moysis* ornatissimum esse: h. e. & materiâ & formâ quàm splendidissimâ constare, & omnia ferè vasa ex auro mundissimo, vestesque Sacerdotum ex serico, bysso, purpura, & gemmis pretiosis, apparari, &c. prout Exodi 25. & 26. & 27. & sequentibus, item Numer. 7. &c. videre est. Id quod postea multò magis in templo *Solomonis*, eiusque splendidissimo ornatu, apparuit. Vide 2. Paralip. 3. & 4. & 5. &c.

2. Quia Christus etiam in N. T. laudauit *viduam* illam; quæ omnem substantiam suam in Gazophylacium coniecit. Mar. 12. Item *Magdalenam*: quæ pretioso vnguento ipsum perfudit. Mar. 14. Et cap. 13. magnificam
Templi

Templi fabricam, ab Apostolis ostensam, non obscure approbasse videtur, &c.

3. Quia Esa. 60. prædictum fuit, Ecclesias sub N. T. à piis Regibus ingenti sumtu ædificandas, & rebus pretiosis exornandas esse: prout sub Constantino M. &c. impletum fuisse videtur, item sub Carolo M. & aliis piis principibus, &c.

4. Quia *Patres*, & Græci, & Latini, magno consensu splendorem hunc templarium commendant; ut qui ad Dei honorem plurimum faciat: eoque piam magnificentiam Regum, & principum, hac in parte collaudant, &c. Vide *Athanas.* in Apolog. ad Constantium, *Nazianzenum* orat. 1. in Iulian. *Chrysost.* homil. 66. ad popul. *Ambros.* libr. 2. de offic. cap. 21. *Hieronym.* in epist. ad Demetriad. &c.

5. Denique, quia ornatus iste & per se laudabilis, siue honestus, & nobis utilis est: utpote non modò maiestatem Dei docens; sed & veram religionem, ac magnificentiam, itemque veram fidem, & charitatem hominum erga Deum, &c. clarè testificans; nosque ad deuotionem, & reuerentiam erga res sacras ac diuinas exuscitans, &c. Hæc ille hætenus.

SOLUTIONES OBJECTIONVM.

AD hæc Argumenta, videlicet, pro *controuersis* Templorum *finibus*, sic Respondemus. Ad 1. Neque in locis citatis de *Altaribus* propriè dictis agi; sed in vno quidem, de spirituali tantum ac metaphorico Altari, nempe ipso Christo; in altero verò, de mensa Dominica, quæ tamen altari propter similem vsum respondeat, apertè differi. Neque verum esse, ex *Altari*, generatim dicto, sacrificium propitiatorium rectè concludi posse. Itaque partim homonymiæ, seu figuræ dictionis, partim consequentis fallacia hîc admittitur. Ad 2. Principium hîc multis modis peti: immò etiam inconsequentiam variam admitti. Neque enim conditiones V. & N. Test. hac in parte confundi; sed potius accurratè distinguere debent: præsertim quas ipse Christus apertè discriminauit. Iohan. 4. &c. Neque verum est, Deum in N. Test. præsentiam suam speciatim ad certum aliquem locum alligasse. Et *domus orationis* rectè appellari potest, in quâ ferè quotidie publicè oratur. Et sic etiam dicta *Patrum* commodè accipi possunt: quæ tamen alioqui per se apodictica non sunt. Ad 3. Eadem ferè sophismata hîc occurrere: quia nec mortuorum *reliquiæ* cum viuis Sanctis, nedum cum *Arca foederis*, aliisque id genus sacris instrumentis, ab ipso Deo ad typicum vsum in V. T. institutis, ritè comparari possunt: nec *Patres* isti contra perspicuum Dei verbum vllò modo audiendi sunt: qui tamen hoc tantum, nec aliud quidquam, spectasse videntur, quod nos facilè excusari patiemur: puta, *Basilicas* apud tumulos Martyrum eo fine construendas esse, ut grata istorum memoria tantò arctius

conseruetur. Id quod per se ferè adiaphorum est, si modò rectè vsurpetur, videlicet, absque cultu religioso, in quem tandem hæ fabricæ desierunt.

Ad Argumenta, pro Papistico Templorum *ornatu*, sic Respondemus.

Ad 1. principium hîc apertissimè peti: quatenus V. & N. T. confunduntur; dum ex *speciali*, & proprio Veteris Templi ornatu, similis templorum nostrorum ornatus tanquam necessarius, ineptè colligitur, &c. Ad 2. Ex illis Christi verbis, seu factis, quippe dissimilibus, & prorsus ab hac quæstione alienis, ineptè controuersum illum ornatum concludi, &c. Ad 3. Locum Esaia per fallaciam figuræ dictionis adulterari: nec tamen ex *generali* vaticinio, de maximo Templorum ornatu, &c. continuò *specialem* hypothesin, de crucibus, statuis, anathematis, &c. deduci posse. Ad 4. Dicta *Patrum* per se minimè authentica esse: & tamen, generatim accepta, facilè admitti posse; hoc est, si non trahantur ad species controuersas, siue ad immodicum, & superstitiosum, immò idololatricum, Templorum ornatum, &c. Ad 5. Principium hîc peti: immò contrarium potius euenire, si modò in hypothesi maneat: quum experientia clamet, per papisticum illum ornatum, & veram Religionem obscurari, & spirituales deuotionem imminui; contraque carnales cogitationes, de Deo, &c. animis hominum instillari, &c. Ita vt nihil tutius, aut nobis vtilius, hac in re fieri possit, quàm quod de moderato, & ad proprium N. Test. cultum accommodato, templorum ornatu iam ante diximus.

AD THESIN III. DE TEMPLORUM CONSECRATIONE rituali, &c.

Non negamus, Tempia Christianorum, vel recens constructa, vel à sordibus Idololatriæ purgata, & iam deinceps sacris vsibus destinata, per solennes & pias preces, adhibitâ etiam spirituali lætitia, Deo *generatim* consecranda, seu dedicanda esse. Neque diffitemur, ipsa templa per eiusmodi dedicationem quodammodo sacra effici, & ab aliis mere profanis locis hac ratione discriminari, &c. Sed *modum* tamen consecrationis illum, qui in Paparu vsitatus est, itemque *specialem finem*, ipsis propositum, vt omninò superstitiosum, & ex parte magicum, saltem merè Iudaicum, simul & Ethnicum, optima ratione improbamus.

Argumenta nostra hæc ferè sunt.

1. Quia vera consecratio præcipuè in *precibus & concionibus* consistit. 1. Reg. 8. At tota illorum consecratio linguâ vulgo ignotâ peragitur; eoque nihil ad Ecclesiæ ædificationem pertinet. Vide 1. Cor. 14. per totum. Ergo pro vera & legitima haberi non potest.

2. Quia *ceremonias* planè ludicas, atq; ineptas, in se continet. V. gr. quod 12. cruces in toto Templo pinguntur; & ante singulas singula lampades accenduntur: deinde

deinde templum pulsatur, & aperitur; & Diabolus inde exorcisatur: tum alphabetum duplex, Græcum, & Latinum, in forma crucis, per transversum templum ad 4. angulos, baculo pastorali describitur: & mox templum ipsum aquâ, vino, sale, & cineribus aspergitur: denique chrismate, siue oleo quodam sacro, idem templum unâ cum altaribus inungitur, &c. Hæc enim omnia partim magica, partim vana, & superstitiosa sunt; nullo Dei mandato, aut promisso, nullo etiam Sanctorum exemplo subnixa: ac proinde in vera consecratione meritò negligenda sunt.

3. Quia aspersiones, & vnctiones illæ si non Ethnicæ, aut magicæ, saltem mere legales, siue è V. T. petitiæ sunt: eoque sub statu N. T. locum habere non possunt. Ut planè *Iudaicum* sit, vel potius Iudaismi *κατασκευασμένη* quædam, hæc talia in Ecclesiam Christianam introducere velle. Confer Heb. 9. per totum, cum Exodi 24. & 25. & sequentibus, item Leuit. 10. & sequentibus. Et videbis; hos ritus ad V. T. propriè pertinuisse.

4. Quia non minus *Iudaicum*, immò *Ethnicum*, & verè *magicum* est, existimare, per ritus istos, adeò friuolos, & humanitus excogitados, aut templis sanctitatem aliquam veram conciliari, aut Dæmones inde expelli, aut denique veram, & Deo gratam, consecrationem peragi posse, &c. quum nulla huius efficientiæ ratio, neque in Natura, neque in Scriptura, inueniri possit.

OBIECTIONES, PRO CONSECRATIONE Papistica.

Bellarminus tamen contrà pugnat, & specialem hunc operosumque consecrandi modum, simul & finem superstitiosum, de quo solo controuersia est, sequentibus Argumentis asserere conatur.

1. Quia in V. Test. *Tabernaculum Moysi*, item *Templum Salomonis*, unâ cum altaribus, &c. non semel, adhibitis precibus, & variis ceremoniis, solenniter consecratum fuit: prout Exodi 35. & seqq. Numer. 7. item 2. Paral. 7. Esdr. 7. & 1. Macc. 4. videre est: idque non tam Deo iubente, quàm Natura ipsa huc inuitante, &c. Confer exemplum Iacobi Gen. 28. & 35. &c.

2. Quia praxis Ecclesiæ, & Veterum Traditio, pro hac consecratione facere videtur: sicut apud *Eusebium* lib. 9. hist. c. 10. & lib. 4. in vita Constant. item apud *Athanasium* in Apol. ad Constant. & *Basilium* in psal. 114. & *Ambrosium* lib. 1. epist. 5. & *Augustinum* in serm. de tempore, &c. patet.

3. Quia ritus isti *mysticas* habent significationes, quibus intentio & voluntas nostra, in externo Dei cultu exercendo, melius quàm per nudas preces, aut conciones, omnibus palàm indicatur. Nam, V. gr. 12. cruces & lampades, hîc adhibitæ, significant illustrem 12. Apostolorum doctrinam de

Christo crucifixo, ibi deinceps esse tradendam, &c. Aspersio autem aqua, salis, cineris, & vini, item olei inunctio, cereorum accensio, thuris adustio, &c. partim vitæ novitatem, & carnis mortificationem, partim fidei splendorem, & sacramentorum efficaciam spiritualem, &c. emphaticè designant, &c. Denique nihil illic agitur, quod non planè mysticum sit, &c.

4. Quia consecrationis, & precum, ea vis est, ut rebus ipsis, Deo dedicatis, sanctitatem aliquam imprimant: iuxta illud Levit. 26. *quidquid consecratum est Domino, sanctum erit*, &c. Et illud Matth. 23. *Templum sanctificat aurum*, &c. Et illud 1. Tim. 4. *Sanctificatur cibus per preces*, &c.

5. Denique, quia multæ res sanctæ, & per se venerabiles, ordinariè in templis sunt, à quibus ipsa templa sanctificantur: V. gr. crux, & imagines Christi, & Sanctorum; item Reliquiæ Martyrum, &c. immò præsentia corporis Christi, & Eucharistia, &c. Quibus rebus ipsa templa sanctificari, &c. Deo singulariter consecrari, Deus ipse quibusdam signis, ut nube inumbrante, &c. olim testificatus est. Exodi 40. & 1. Reg. 8. & alibi passim.

SOLUTIONES OBJECTIONVM.

AD hæc Argumenta sic Respondemus. Ad 1. res diuersissimas, immò aliquatenus diuersas, nempe V. & N. T. seu corpus & umbram, hinc impetritè confundi: & præterea dissimiles personas, videlicet S. Patriarchas, &c. nostrosque ordinarios prælatos, ineptè æquiparari: nec sicut tamen vniuersam hypothesein, de Papistica Templorum consecratione, è V. T. probari posse. Ad 2. Praxin Veterum, etsi contra veritatem præscribere non potest, hæc tamen admitti posse, quatenus vel *generalem* consecrationis usum, vel *specialem* Sacramentorum benedictionem, asserere videtur: sed neutro sensu quidquam ad rem facere, &c. Ad 3. Non satis esse, mysteria quædam, his vel illis ritibus, è nostro capite excogitatis, temerè adscribi; nisi & hos, & illa diuinitus etiam instituta esse constet. Alioqui nullus hinc lasciuiendi finis aut modus erit: quia secus facile quilibet ad suas nugas egregia mysteria transferre poterit. Ad 4. & 5. Omnia hæc aliena, & impertinentia esse; nec specialem illam Templorum sanctitatem, quam Aduersarii putant, vilo modo arguere: tum, quia in locis citatis, aut de legali tantum, seu V. T. propria sanctitate, aut certè de generali omnium creaturarum puritate, reuera differitur: tum, quia illic diuina voluntas & ordinatio adest, quæ hinc abest: tum, quia nonnulla pro sanctis venditantur, quæ vel idololatræ, vel planè fictitia sunt, V. gr. cruces, & imagines, ad cultum prostantes; item præsentia corporis Christi in ciboriis, &c. De quibus ex parte iam antè vidimus, ex parte verò infra videbimus.

AD THESIN IV. DE BENEDICTIONIBVS AQVÆ,
salis, olei, vini, panis, cinerum, palmarum, &c.

CRedimus & nos, omnem Dei creaturam in se bonam, & nobis utilem, ac salutarem esse, per quæ verbum Dei, & pias preces, etiam speciatim nobis sanctificari, si modò cum gratiarum actione percipiatur: ideoq; non dubitamus, mundis omnia munda esse; quippe quibus solis, ut iam innuimus, omnia per Dei verbum, & precationem sanctificantur, &c. Sed hanc sanctificationem in se tamen *generalem* esse dicimus, h. e. ad omnia Dei dona, quibus fideles, etiam ad hanc animale vitam, quotidie utuntur, communiter attinere. Negamus autem, ullam *specialem* benedictionem, seu peculiarem consecrationem certarum rerum, *aquæ, vini, panis, olei, &c.* ad spirituales, aut supernaturales effectus producendum, in N. T. diuinitus institutam esse; sed totam hanc actionem, qualis in Papatu hætenus usitata est, omnino superstitiosam, & magicam, immò idololatricam esse contendimus, & proinde Christianis omni studio fugiendam.

Argumenta nostra hæc ferè sunt.

1. Quia Scriptura clarè docet, nihil ex Dei creaturis per se impurum esse, præsertim in N. T. Vide Act. 10. & 1. Cor. 8. sed *mundis omnia munda esse, &c.* Tit. 1. Item, *omnem Dei creaturam bonam esse, nec quidquam reiiciendum, si cum gratiarum actione percipiatur, &c.* 1. Tim. 4. Nihil igitur opus est exorcizatione aliqua; immò nec nouâ benedictione; saltem ad ordinarios, & naturales effectus producendum, ad quos iam ipsæ creaturæ diuinitus ordinatæ sunt.

2. Quia nulla creatura, sine expresso Dei verbo, ad effectus supernaturales vel producendum, vel etiam significandum, ordinari potest: sicut in veris sacramentis, & aliis id genus institutis sacramentalibus, apparet: ubi semper ipsam Dei voluntatem antecedere necesse est. Hic autem nullum diuinæ voluntatis indicium afferri potest. Ergo benedictio hæc prorsus inanis est.

3. Quia *Iudaicas* umbras in N. T. abrogatas esse scimus, Heb. 9. & 10. Inter illas autem erant peculiares benedictiones, seu consecrationes, variarum rerum, v. gr. *aquæ lustralis, olei sacri, panum propositionis, &c.* Vide Exodi 24. & sequentibus; Num. 5. & 19. & passim alibi. Nisi igitur Iudaizare velimus, à benedictionibus his abstinendum erit.

4. Quia planè *magicum, & idololatricum* est, diuinam virtutē rebus creatis, & quidem brutis, ac mutis, absq; omni Dei ordinatione, adscribere; puta, virtutem peccata delendi, saltem venialia, item morbos sanandi, & demones expellendi, &c. qualem certè Aduersarii rebus suis consecratis, non re ipsa tantum, sed & disertis verbis, adscribere solent. Vide Deut. 18. *Ne sis*

maleficus, aut incantator inter vos, &c. Item Exodi. 20. *Non assumes nomen Domini in vanum, &c.* Et confer Aduersariorum doctrinam, de mirifica rerum consecratarum virtute.

OBIECTIONES PRO PAPISTICA BENEDICTIONE rerum.

Sed Bellarminus ex aduerso contendit, benedictiones istas speciales, quæ res quædam alioqui vulgares, ad prædictos supernaturales effectus ordinantur, omninò licitas, immò pias, vtilis, ac salutares esse; & proinde nobis in pretio habendas.

Argumenta ipsius hæc præcipua sunt.

1. Quia in Scripturis *exemplum*, simul & *documentum* pro iis extat. *Exemplum* quidem Christi, qui Matth. 14. & Luc. 9. panes benedixit, & istâ benedictione miraculosè eosdem multiplicauit, &c. *Documentum* verò 1. Tim. 4. vbi creaturæ dicuntur sanctificari per verbum Dei, & orationem, &c. Ergo licet creaturæ iam bonæ sint, tamen per preces, & signum crucis, &c. meliores effici possunt: & si quid mali iis inest, id inde exorcizari potest.

2. Quia veterum *Traditio* pro iisdem facit: apud quos multa passim leguntur, de aqua benedicta, item de benedictione olei, & panis, extra Eucharistiam, necnon cerei paschalis, item cinerum, & palmarum, &c. Vide *Cyprian.* lib. 1. epist. 12. *Ambros.* lib. 4. de Sacrament. cap. 5. *Basil.* de Spiritu S. cap. 27. *Epiphan.* hæres. 30. *Augustin.* lib. 6. in Iulian. cap. 8. serm. 19. de sanctis, & Tractat. 118. in Iohan. &c.

3. Quia iam olim in V. T. vsitata fuit hæc consecratio rerum, ad effectus spirituales; v. gr. *aquæ lustralis*, ad expiandum sordes legales. Heb. 9. Num. 19. item *aquæ zelotypiæ*, ad suspicionem adulterii purgandam, &c. Num. 5. Et Elisæus, ad sanandam aquam, vsus est sale. 2. Reg. 5. Idem, ad curandam lepram, vsus est aquâ Iordanis. 2. Reg. 5. Deniq; Apostoli oleû adhibuerunt, in curandis morbis, Marc. 9. &c. Ergo consecratio hæc supernaturalem vim secum affert, &c.

4. Quia *Patres*, sæpè magno cum fructu res benedictas ad supernaturales effectus adhibuerunt; puta, ad morbos curandos, aut Dæmones fugandos, &c. Vide *Epiphanium* hæres. 30. *Theodoretum* lib. 5. cap. 21. *Gregorium M.* lib. 1. Dialog. cap. 10. *Bedam* lib. 5. histor. cap. 4. &c. Ergo res tota pia & sancta est, &c.

SOLUTIONES OBIECTIONVM.

Ad hæc Argumenta sic Respondemus. Ad 1. & 3. *Exempla, & documenta* hæc, omninò aliena esse: quû miracula Christi nec æmulari debeamus, nec imitari possimus: quumque generalis sanctificatio, cuius documentum
hic

hic citatur, extra quæstionem sit, ut quæ ordinariè, etiam priuatim, à quouis fidei peragi possit: quum denique & personæ, & facta ipsarum, quæ hic introducuntur, extraordinaria fuerint; nec ad hodiernos Ecclesiæ præfules, eorumq; instituta ordinaria, nisi prorsus ineptè, accommodari possint. Ne iam de vocationis & horum & illorum diuersitate, deque fine primario vtriusq; proposito, quidquid amplius hic dicamus. Ad 2. & 4. *Patrum* istorum exempla, non iuris, sed facti tantum probationem continere: nec tamen vniuersam Papistarum hypothesin ex illis astrui posse, sicut ex ipsa specierum inductione, præsertim quæ in 2. argumento indicantur, manifestum euadit. Immo *Patribus* his alios antiquiores, in hac ipsa causa, opponi posse: v. gr. *Iustinum, Irenæum, Tertullianum, Arnobium, Clementem Alexandr. &c.* qui consecrationem ad sola sacramenta, & similes res diuinitus institutas, referre solent.

*AD THESIS V. & VI. DE PEREGRINATIONIBVS AD
loca Sanctorum, deq; votis, quæ iisdem nuncupantur.*

Sententia nostra hæc est, peregrinationes sacras, seu Religionis ergo susceptas, ad ea loca non inutiliter institui, ubi vel viuos sanctos audire, vel alioqui boni quidpiam discere licet, &c. Sed religiosi cultus ergo proficisci ad templa, vel sepulchra sanctorum iam mortuorum; & sacra vota his ipsis mortuis nuncupare, aut votiuum cultum re ipsa præstare, &c. id non modò vanum, & superstitiosum, sed & idololatricum esse, non dubitamus.

Argumenta nostra, præter illa iam antè aduersus cultum mortuorum allata, hæc ferè sunt.

1. Quia religiosus Sanctorum cultus (nempe adoratio, & inuocatio, &c.) omninò idololaticus est: uti iam antè perspicuè probauimus. Quare & peregrinationes, ad illorum loca susceptæ, utpote media ad finem illum destinata, similiter pro idololatricis habendæ sunt. Finibus enim potissimum distinguuntur actiones, &c.

2. Quia omnis *ἰδωλολατρία*, h. e. cultus voluntarius, à nobis ipsis, extra Dei verbum, excogitatus, apertè in Scriptura damnatur. Vide Colos. 2. Matth. 15. &c. Talis autem est votiua peregrinatio, quæ Religionis ergo suscipitur ad loca Sanctorum; quippe de qua nec mandatum, nec promissum vllum diuinum, immò nec exemplum vllius Sancti, in S. literis occurrit. Ergo & ipsa damnata est; & proinde nobis fugienda.

3. Quia prorsus inutile, ac superfluum, immò stultum, ac temerarium est, absq; iusta & necessaria causa, aut singulari Dei vocatione, ad extera loca, non sine magno periculo, & graui sumtu proficisci, &c. præsertim si à quibuslibet, etiam fœminis, & puellis, id fiat, &c. quippe qui & pudicitiae, & famæ, & bonæ valetudinis, iacturam sæpe hic faciant; & præterea sumtum

prorsus inutilem, immò soli Idololatriæ fouendæ, & sacrificulis in ocio alendis, seruientem, cum suo suorumq; damno impendant. Hic autem ab Aduersariis nostris nec iusta & necessaria causa, nec vocatio Dei specialis, adduci potest. Ergo peregrinatio hæc illicita est.

4. Quia votum, fatentibus Aduersariis, non secus ac iuramentum, itemque sacrificium, est actus religionis, soli Deo, & Christo debitus. Vide Numer. 30. Deuter. 23. Esa. 19. &c. Non igitur potest sanctis, præsertim mortuis, absq; manifesta idololatria nuncupari, aut præstari. Et tantum de nostris argumentis.

OBIECTIONES, PRO ANTITHESI PONTIFICIORUM.

Verum, his non obstantibus, existimat Bellarminus, & peregrinationes illas omninò pias, ac religiosas esse; prout Concil. Trident. sess. 25. eas appellat: & *vota* etiam sanctis mortuis ritè nuncupari posse; tanquam iis, qui iam sint omninò beati, & gloriosi; immò quidam *Düper* participationem, ut ipse loquitur; videlicet, ad testificandam pro acceptis beneficiis gratitudinem nostram, non modò erga Deum, & Christum; sed etiam erga ipsos, tanquam Patronos, & mediatores nostros apud Deum; & porrò ad ipsorum erga nos fauorem augendum, &c.

Argumenta pro peregrinationibus hæc affert.

1. Quia *Deus* in V. Test. instituit, ut omnes Israëlita quotannis ter ad Tabernaculum Moysi, seu Templum Salomonis, solenniter ascenderent. Id quod etiam sancti studiosè fecerunt. Vide Deut. 16. & 1. Sam. 1. &c. item Lucæ 2. Ioh. 12. Actor. 8. & 20. &c. Ergo etiam nunc religionis ergò ad sepulchra mortuorum proficiscendum est.

2. Quia *Patres* iam olim, & ipsi ad loca sancta peregrinati sunt, & alios ad idem faciendum sæpè incitarunt. Vide *Eusebium* lib. 6. histor. cap. 9. *Chrysostomum* homil. 66. ad popul. *Hieronymum* epist. 17. ad Marcellam, & epist. 46. ad Rusticum, &c. *Augustinum* epist. 137. ad Hipponenses. *Paulinum* epist. 11. ad Seuerum, &c. Ergo nos istorum vestigiis hic insistere debemus.

3. Quia triplex *utilitas* hinc percipi potest. Nam & honor Dei simul & sanctorum, ita promouetur, & opus ipsum per se pœnitentiale, ac satisfactorium est; quia pœnale & laboriosum: & deuotio sic in nobis augetur, dum loca Sanctorum lustramus, & virtutes eorum quasi præsentem intuemur, &c. Ergo peregrinatio hæc negligenda non est.

Pro *votis*, in honorem sanctorum præstandis, vnum duntaxat Argumentum habet. Nempe, quia *Patres* iam olim ea præstare consueuerunt. Vide *Euseb.* lib. 3. præparat. cap. 7. *Theodoret.* lib. 8. ad Græcos, *Palladium* in historia Lausiaca cap. 113. *Prudentium* in hymnis, &c. Horum igitur exemplo etiam nos sanctis *vota* facere debemus.

SOLF.

SOLUTIONES OBJECTIONVM.

AD hæc Aduersarii Argumenta sic Respondemus. Ad 1. plurimum interesse, inter V. & N. T. interq; peregrinationes ab ipso Deo præceptas, & ab hominibus superstitiosis inuentas. Vt prorsus insanum sit, omnia ista, tanquam paria, inter sese conferre. Ad 2. *Patrum* istorum praxin, etsi aliquatenus excusari potest (siue præcipuum ipsorum scopum, siue tempora & loca, in quibus ipsi degebant, animo spectemus) ad præiudicium per se tamen nihil valere: quum non exemplis, sed legibus, in causa fidei nitendum sit. Ne iam dicam, alios *Patres*, v. gr. *Nyssenum*, &c. peregrinationes has improbasse, & per occasionem etiam acriter reprehendisse. Ad 3. principium hîc apertè peti: quum Deus noster vbique præsens sit, & à piis hominibus, siue priuatim, siue publicè (præsertim in N. Test) quolibet loco ritè coli possit: quumq; satisfactio nostra, propriè dicta, coram Deo nulla sit: quum deniq; vera pietas, & sincera deuotio, vagando potiùs extinguatur, quàm augeatur. Ad 4. De *votis*, iam satis dictum est in responsione ad 2. Nisi quòd etiam homonymia hîc obseruanda venit, in vocabulo votorum, quod *Patres* aliter in hac materia vsurpabant, quàm Pontificii nunc vsurpant, &c.

AN ACEPHALÆOSIS EORVM, QVÆ DE TEM-
plis, &c. dicta sunt.

IN *summa*: Nostri homines, in hac tota Pontificiorum de Templis assertionem, meritò multa reprehendunt: quippe quæ non modò vanam superstitionem, sed & nouum Iudaismum, immò etiam magiam, & idololatriam apertam, in se continent. Etsi enim, vt suprà diximus, ædes sacræ, seu Tempia: ad pios vsus extruenda, & honestè purèq; habenda sunt; tamen omninò *superstitiosum* est, de forma eorum anxie laborare: *Iudaicum* verò, de ritualibus expiationibus, ac consecrationibus eorundem; deq; speciali gestu, & statu inter orandum, scrupulosè, cumque opinione necessitatis, ac cultus, præcipere: *magicum* porrò, de aliis, non minus operosis, ac solennibus, aliarum rerum à Deo creatarum benedictionibus, quàm quæ per verbum ac preces quotidianas, tum publicas, tum priuatas fieri solent, audacter aliquid statuere; & sic quidem statuere, vt diuina quædam vis, animas simul & corpora sanandi, & Dæmones abigendi, &c. rebus illis attribuat. Denique prorsus *idololatricum* est, tum imagines, cruces, ac reliquias, &c. cultus causâ templis inferre; tum Sanctis mortuis altaria, & templa extruere, aut vota præstare, aut eorum loca Religionis ergò visitare, &c.

Nos contrà potius, omnem N. T. cultum omninò spirituale, & quàm simplicissimum esse oportere, indubitato statuimus. Nec vlli certo loco, aut ritibus, humanitus excogitatis, eundem alligamus; sed vbique, in spiritu

& veritate, exerceri posse credimus. Ioh. 4. & 1. Timoth. 2. &c. Nec Deum in templo magis, quàm alio quouis in loco, vbi piorum cœtus aliquis agitur, præsentem esse putamus. Matth. 18. Actor. 7. & 17. &c. Immo totam illam templariam pompam (exceptâ pauculâ supellectile, ad sacramentorum ministracionem necessariâ) ad vmbbras legales, & egena mundi elementa remittimus: de quibus Gal. 4. & 5. item Coloss. 2. & Heb. 9. & 10. prolixè videre est.

Atq; hîc in primis illud obseruari cupimus, contrarias omnes Bellarmin rationes, iam antè allatas, & à nobis breuiter refutatas, ad duo præcipua capita reuocari posse; nempe, ad *exemplum* Vet. T. & *traditionem*, seu *praxin*, horum vel illorum Patrum: eoq; , penitus inspectas, nihil quidquam ponderis habere: si præsertim illa *falsa hypothesis*, de similitudine, seu correspondentiâ (vt sic appellem) nostrorum Templorum, & Templi Salomonici, seu Mosaici Tabernaculi, quâ omnes ferè nituntur, semel euerfa fuerit: vt quidem loca Scripturæ, à nobis citata, satis eam euertunt. Ecquis etiam non videt, per hanc viam tandem vniuersum Iudaismum in Ecclesiam Christi reuocari posse? Cur enim magis vigere nunc debent typicæ Templorum consecrationes (quæ tamen in Papatu longè operosiores sunt, quàm in Vet. Test. vnquam fuerunt) item mirificæ rerum, & regularum benedictiones, &c. quàm aliæ legales Iudæorum obseruationes, circa discrimen dierum, & delectum ciborum? immò circa sacrificia, ablutiones, & varii generis expiationes, aliosque ritus olim diuinitus institutos? quippe quorum nullus est, qui non aliquo mysticæ significationis, aut etiam spiritualis operationis, prætextu, à superstitiosis hominibus vsurpari possit. Ad Patres autem; eorumque praxin, quod attinet, infirmum certè hoc fundamentum est, in tam graui causa: præsertim quum ipsi Patres in hac materia varii sint, & posteriores à prioribus, immò etiam inter sese, non obscurè dissentiant. Qua de re, si placet, vide *Hospinianum* de Templis, &c. Item *Bullingerum* de Origine errorum.

AD THESIN VII. VIII. IX. DE FESTIS DIEBUS AD
honorem Dei, & Christi, in N.T. celebrandis.

Exponitur sententia nostra.

PRO numero harum Thesium, tres sunt præcipuæ de re proposita quæstiones; de quibus Euangelici sic in summa sentiunt.

1. Fatentur, boni ordinis, & disciplinæ causâ, non tantum *diem Dominicum* (vt pote ab Apostolis ipsis, iuxta plerorumq; sententiam, huic vsui destinatum, siue ex aliis selectum) sed & *alia quedam festa*, iam inde ferè ab initio Ecclesiæ

Ecclesiæ Christianæ, in honorem Dei & Christi instituta, reuerenter & sanctè obseruanda esse: præsertim quum Natura ipsa doceat, honestum simul & necessarium esse, vt subinde publico Dei cultui planè vacemus, & remissionem aliquam famulis, atque operariis nostris, vtrò concedamus, &c. Porro de *die Dominico* vide Apoc. 1. qui, videlicet, in memoriam Dominicæ resurrectionis ita dictus videtur quippe alibi primus Sabbatorum, siue hebdomadis, appellari solet Marci 16. Act. 20 & 1. Corinth. 16. Quo die *Apostoli*, eorumque Discipuli, ad publicum Dei cultum ordinariè conuenire solebant: sicut tum ex locis modò citatis, tum ex antiquissimis *Patribus*, abundè constare potest. Vide *Tertullianum* de corona milit. & in *Apologet.* cap. 16. & *Iustinum* in Apologia 2. item *Clementem Alexandr.* libr. 7. *Stromat.* Et *Origenem* homil. 7. in Exod. &c. qui de aliis etiam festis, in memoriam *Natiuitatis, Circumcisionis, Passionis, Resurrectionis, & Ascensionis* Christi, nec non *missionis Spiritus S.* institutis; & ab vniuersa ferè Ecclesia hætenus obseruatis, aliqua saltem ex parte, testantur. Vide etiam *Augustinum* epist. 118. & 119. &c. Atq; hoc primum caput est.

2. Interim Nostri negant *dies festos* ab ipsis Apostolis hoc consilio institutos fuisse, vt illi per se aliis diebus sanctiores essent, eorumque obseruatio inter partes diuini cultus, in N. Test. præcisè necessarij, numeraretur. Immo negant, Apostolos quidquam de festis, in N. T. necessariò celebrandis, constituisse: contraque affirmant, hoc quidem sensu & respectu, ab iisdem Apostolis vniuersum dierum discrimen in N. Test. abrogatum esse: *diem* verò *Dominicum*, ordinis tantum, siue externæ disciplinæ ergò, ob causam supràdictam, ex aliis omnibus liberè selegisse: denique Apostolos in aliis quibusdam festis, etiam merè Iudæicis, interdum sese ad captum & infirmitatem Auditorum suorum accommodasse, &c. Atque hoc alterum est.

Vnde 3. & postremò concludunt, nobis eodem animo in hac vniuersa causa versandum esse: h. e. *diem dominicum* quidem, & paucula quædam alia *festa Dei, & Christi*, cum plerisque omnibus Ecclesijs, eo modo & fine, quem suprà diximus, reuerenter obseruanda; & infirmorum ruditati semper aliquid, immò sæpe multum, hac in parte largiendum esse; non autem odiosè, de circumstantiis huius, vel illius festi (v. gr. vtrum *pascha* præcisè in ipso plenilunio vernæ quinoctii, an potius die Dominicâ proximè sequente, celebrandum sit, &c.) cum aliis litigandum; aut quenquam, hoc solo nomine, hæreseos accusandum, vel excommunicandum esse, &c. Vnde iam verus Controuersiæ status elucet.

Argumenta igitur, pro indifferentia dierum N. T. siue pro vtraq; posteriore Thesi, hæc præcipua sunt.

1. Quia Apostolus Rom. 14. clarè docet, discrimen dierum in N. Testa:

mento, non secus ac delectum ciborum, omninò abrogatum esse: dum eos, qui discrimina ista retinent, *infirmos in fide*; alios verò, qui non tenent, *fir- mos* appellat, &c. immò dum speciatim de discrimine dierum, omnino latè, seu planè generatim accepto (prout ipsa verba sonant) disertè inter alia sic inquit: *Alius quidem estimat diem pro die: alius autem perinde estimat omnem diem. Vnusquisque in sensu suo, certus esto.* Item: *Qui curat diem, Domino curat: qui non curat diem, Domino non curat, &c.* Et tandem ita concludit: *Ne igitur alius alium iudicemus: sed hoc potius iudicate, ut ne offendiculum fratri ponatur &c.* Quasi dicat, extra casum scandali discrimen dierum in N. T. per se mi- nimè curandum esse, &c. Ergo fieri non potest, ut Papistica festorum obser- uatio Apostolos ipsos habeat auctores, vel approbatores.

2. Quia Galat. 4. & 5. idem Apostolus hoc dierum discrimen, de quo lo- quimur apertè numerat inter *infirmam & egenam mundi elementa*, hoc est, legis Mosaicæ rudimenta; quibus Christianos amplius obnoxios esse negat. Im- mò de iis, qui discrimen hoc, cum opinione cultus, ac præcisæ necessitatis, adhuc observant, ipse valde se metuere dicit, ne frustra fidem Christi profi- teantur: dum cap. 4. inter alia sic inquit: *Dies observatis, & menses, & tempora, & annos. Metuo de vobis, ne frustra apud vos laboraverim, &c.* Quare deinde feriò cap. 5. nos omnes hortatur, ut in *libertate illa, quâ Christus nos liberauit, perstemus; & ne iterum iugo servitutis implicemur*, nempe iugo legis Mosaicæ, &c. sicut ex vniuerso loco patet.

3. Quia Coloss. 2. idem Apostolus eandem libertatem nobis similiter commendat: inquit inter alia: *Nemo vos iudicet ob cibum, aut potum, aut re- spectu diei festi, aut novilunii, aut Sabbatorum: quæ sunt umbra futurorum, cor- pus autem est Christi, &c.* Vbi perspicuè docet, dierum pariter, ac ciborum discrimen, ad umbras legales pertinere; neciam in N. Testam. locum am- plius habere: videlicet, exhibitio iam ipso Christo, eiusque Euangelio, quod umbris illis finem imposuit, & veram spiritualis cultus substantiam in lo- cum eorum substituit. Confer etiam Heb. 10. v. 1. & seqq.

4. Quia Heb. 9. inter alias V. & N. T. differentias, etiam hæc recensetur; quòd illud multa præcepta contineat, *de cibis & potionibus, & diuersis ablutio- nibus, ac ritibus carnalibus, usq; ad tempus correctionis, &c.* Ex quo loco, si cum superioribus illis exactè conferatur (ubi, videlicet, dierum & ciborum dis- crimen ad eiusdem generis præcepta, nempe ceremonialia, seu typica, re- fertur) non obscure intelligi potest, discriminè dierum ad *carnales ritus* omni- no pertinere; siue ad *legem Mosaicam*, quatenus *carnalia præcepta* contine- bat; & tantum ad carnis puritatem sanctificare, non autem in conscientia cultores suos perficere, poterat, &c. Vide Hebr. 7. & 8. & 9. & 10. ferè totis Ergo discrimen dierum vnà cum cæteris umbris Vet. Testam. cessare de- buit.

5. Quia *praxis Apostolorum* clarè docet, ipsos indifferenter extra casum scandalì, omnes dies habuisse; & occasione sic ferente, *Iudaicis* etiam festis sese accommodasse: prout Act. 2. & 3. & 13. & 17. & 18. &c. videre est. Similiter *praxis Apostolica Ecclesie* satis ostendit, ab initio nullum tale dierum discrimen in ea obseruatum fuisse: quippe quæ tunc *quotidie* ad diuinum cultum conuenisse, inque eo perdurasse dicitur, Act. 1. & 2. &c. Nempe re ipsa id iam præstans, quod Esa. 66. *de continuo Sabbato*, in N. Test. piè celebrando, prædictum fuerat: quodque Apostolus 1. Cor. 5. *de paschali festo*, per omnem vitam similiter agitando, grauissimis verbis admonet, &c. Vnde perspicuè constare potest, illo tempore vniuersum dierum discrimen inter umbras legales, quæ certo respectu interdum adiaphoræ fiebant, numeratum fuisse.

6. Quia denique *Christiana Religio*, utpote planè cælestis ac spiritualis, alligationes istas ad certa loca, & tempora, aut alias obseruationes ceremoniales (si præsertim cum opinione necessitatis, ac diuini cultus, coniunctæ sint) nequaquam ferre potest: sicut tum ex locis suprà citatis, Rom. 14. Gal. 4. & 5. Col. 2. &c. tum ex verbis Christi ad Samaritanam, Ioh. 4. *de Deo, in spiritu & veritate colendo*, &c. tum ex ipsa vniuersa huius Religionis substantia, perspicuè colligi potest. Vt nullo modo credibile sit, Apostolos aliter hac de re quidquam statuisse, &c.

7. Adde, quod Antiquiores, & melioris notæ *Patres*, hanc dierum adiaphoram in N. T. agnouerunt, & pro ea subinde satis acriter pugnarunt. Vide *Euseb.* lib. 5. histor. Eccles. cap. 23. & 24. & 25. &c. de *Policrate* Episcopo Ephesino, & aliis *Asia* Episcopis; item de *Irenæo*, & aliis *Gallie* Episcopis, circa controuersiam de celebrando paschate, &c. Item *Socratem* libr. 5. histor. cap. 21. Denique *Hieronym.* super cap. 4. ad Galat. vbi etiam inter alia disertè ait: *omnes dies Christianis esse aequales: sed propter seculares oportuisse dies aliquos constitui, quibus ad Ecclesiam conuenirent*, &c. Horum igitur vestigiis hac in parte, insistendum est.

OBIECTIONES, PRO NECESSITATE FESTORUM Papisticæ.

AT Bellarminus contrà pugnat. Et primo quidem *generatim* statuit, dies festos in N. T. à *Christianis* necessariò, tanquam partem diuini cultus, celebrandos esse; quippe iure diuino, simul & naturali, ad cultum Dei, & Christi, ab Ecclesia (quæ potestatem hanc habeat) rite consecratos, verèque aliis diebus sanctiores: non tamen illis licere *Sabbatha*, aut alia *Iudeorum festa*, vlllo modo obseruare; quippe quæ disertè prohibita sint in N. Test. Atque hoc vnum est.

Deinde in *specie*, de præcipuis N. T. festis agit: nempe affirmans, *diem Dominicum* ab Apostolis in locum Sabbathi, suprà-dicto modo, & fine

substitutum esse. Item, *Pascha* nullo modo cum Iudæis, aut hæreticis *Quarta decimanis* obseruandum; sed necessario (nisi hæresin, & excommunicationem, incurrere quis velit) die dominico, post plenilunium vernum, à nobis celebrandum esse. Præterea, *Pentecostem* etiam suprâ dicto modo, & fine, ab Apostolis obseruatam fuisse; & quidem tanquam proprium N. Test. festum, &c. Denique, *Natalem Domini*, *Circumcisionem*, *Epiphaniam*, *Ascensionem*, & alia eiusmodi festa, partim ab Apostolis, partim à sequentis Ecclesiæ Episcopis, eodem animo instituta; & proinde nobis similiter ex necessitate suprâ dicta, religiosè celebranda esse.

Postremo etiam de *Dominica septuagesima*, & sequentibus, deque *Dominica in albis*, &c. immò etiam de festo corporis Christi, speciatim agit: partim, vt illarum ordinem, & nominis rationem exponat; partim, vt huius fictitii festi vtilem, scilicet, & salutarem institutionem obiter confirmet.

Argumenta, pro prima & generali assertionem, hæc affert.

1. Pro *Thesi negativa*, petit ex locis suprâ citatis, Romanor. 14. Galat. 4. & Colos. 2. vbi Apostolis tantum *Iudaicum* dierum discrimen damnare; & proinde festa illorum simpliciter prohibere videtur: teste etiam Epiphanio hæres. 30.

2. Pro *affirmatiua* Thesi, ducit partim ex *Patribus*, qui festa N. T. vocant dies sacros, sanctos, venerabiles, &c. Vide *Augustinum* epist. 119. &c. partim ex *Decalogo* Exodi 20. vbi substantia Festorum, in genere sumpta, tanquam pars diuini cultus, imperari videtur: partim ex eo, quod festa *mysticas* habent significationes, quodque Christus nascendo, moriendo, resurgendo, &c. Vt loca, ita & tempora illa; quibus istæ res contigerunt, reuera consecrauerit, &c. Vnde patet, hos dies reuera per se aliis sanctiores esse.

3. Pro eadem *affirmatiua* Thesi (quatenus Ecclesiæ potestas hac in re asseritur) partim ex eo petit, quod iure diuino tantum *generalis* festorum significatio in N. T. præcepta sit: hoc autem *genus* ad certas *species*, per Ecclesiasticam legem, determinari debeat; & quidem legem in conscientia obligantem, &c. partim ab *exemplo* Iudæorum, qui festum *Purim*, siue *sortium*, instituisse dicuntur, Ester. 9. partim denique à *praxi* Veteris Ecclesiæ, quæ multa festa cum imperio indixerit, &c.

Argumenta, pro *specialibus* assertionibus, hæc præcipua sunt.

1. De *die Dominico*, sumit ex locis etiam suprâ citatis, Act. 20. & 1. Cor. 16. & Apoc. 1. vbi significari videtur, Apostolos hunc diem, non tantum ordinis & politiæ; sed & necessarii cultus, ac noui cuiusdam mysterii causâ, in locum antiqui Sabbati constituisse: & proinde nobis obseruationem illius, vt essentialem aliquam cultus diuini partem, præcise commendasse.

2. De *Paschate*, petit ex auctoritate Veteris Ecclesiæ, quæ diu multumque hanc

que hanc controuersiam olim agitauerit, uti notum est; quæque illud festum, uti nunc obseruatur, ita seruandum censuerit: maximè in Concilio Niceno, &c. & quidem propterea, ne cum Iudæis, Christi interfectoribus, in festo illo celebrando concurreremus, &c. Ergo necessariò sic obseruandum est.

3. De *Pentecoste*, ducit ex Act. 20. & 1. Cor. 16. ubi Apostolus illius festi sic meminit, ut non quidem *Iudaicum*, sed omninò *Christianum* festum, iam tum fuisse appareat: teste etiam Epiphanio hæres. 75. Quare & huius eadem necessitas agnoscenda est.

4. De *reliquis festis*, sumit iterum ab auctoritate Ecclesiæ; quæ partim ipsa dies illos consecrauerit; partim etiam, ab Apostolis institutos esse, affirmet, &c. Igitur & hæc omnia necessariò seruanda sunt.

5. Denique nominatim, *pro festo corporis Christi*, hanc rationem adducit: Etiam si Christus in Sacramento corporaliter non esset; nec Sacramentum ipsum adorandum esset: tamen utile & iustum esse, certum diem, in memoriam institutæ Eucharistiæ, consecrare, &c. Hæc ille hæctenus.

RESPONSIO AD UTRIVSQUE ORDINIS

Obiectiones.

AD Argumenta *primi generis* sic respōdetur. In 1. vel principium peti, quatenus prohibitio illa simpliciter ac præcisè, & simul exclusiue accipitur: vel æquiocationem admitti, quatenus Iudaicum dierum discrimen, ad particulares Iudæorum ritus ineptè restringitur. In 2. tum easdem fallacias, tum & alias, à dicto secundum quid, & consequentis, &c. latere: dum, quæ Patres illi certo respectu (nempe propter usum sacrum) dixerunt de festis, ea simpliciter operosè accipiuntur: dumque ex ceremoniali *Decalogi* præcepto (de Sabbato sanctificando, &c.) genus quoddam morale sine fundamento colligitur: dum denique consecratio quædam locorum, & temporum, præter & contra Dei verbum, temerè vrgetur, &c. In 3. simpliciter falsum assumi: quum nec generale præceptum de festis in N. T. cum præcisâ necessitate celebrandis (extra casum suprâ dictum, &c.) vspiam occurrat: nec Ecclesia Christiana vllam potestatem habeat, ex verè adiaphoris merè necessaria efficiendi, aut conscientiam in talibus rebus obligandi: nec denique Christiani Iudæos hac in re imitari debeant, ob rationes superius indicatas, &c.

Ad Secundi generis obiectiones ita Respondemus. In 1. & 3. principium apertè peti: quum illic quidem, de vero & N. Test. proprio cultu, deque sacro mysterio (quod alioqui, per se, minimè negamus) loca citata nihil affirmant: hîc verò, de Pentecoste Iudaica, non autem Christiana, perspicuè agatur, &c. In 2. & 4. tum eandem fallaciam aliquatenus admitti; dum præ-

xis Ecclesiæ, contra Dei verbum, intempestiue vrgetur: tum à statu quæstionis obliquè recedi; quatenus illa praxis (quæ sæpè temporalis, aut particularis, eoque mutabilis fuit; bonumque finem sibi aliquando propositum habuit) inperpetuam, & vniuersalem legem conuertitur, & alium ad finem trahitur, &c. In 5. nugamentum merum pro argumento afferri: tum, quia vulgo constat, festum istud *Artolatricum*, ad stabiliendum dogma de monstrosa Transsubstantiatione, deque Sacramenti adoratione, &c. ab Urbano IV. nominatim institutum fuisse: tum, quia infinita festa, per hunc prætextum, quo Bellarminus se tuetur, in Ecclesiam introduci possent. Et tantum de festis Dei & Christi.

AD THESIS X. DE FESTIS, ET VIGILIIS

Sanctorum.

NOstri, licet ipsa vera festa negent esse partem diuini cultus in N. Test. præscripti; illorum tamen obseruationem ad cultum solius Dei referendam esse statuunt. Et propterea Sanctorum festa, & Vigiliis, vt quandam Papisticæ Idololatriæ appendicem, omninò improbant: nisi quod Anniuersarias Apostolorum, aut Martyrum, &c. memorias, & historicè & dogmaticè in Ecclesia celebrari posse concedunt.

Argumenta autem, contra Papistica Sanctorum festa, h.e. prout à Papistis obseruari solent, hæc ferè sunt.

1. Quia Sanctificatio Festorum in V. T. fuit pars aliqua merè diuini cultus: sicut tum ex Decalogo, Exodi 20. tum ex Leuit. 23. & Deut. 16. &c. clarè patet. Non igitur ad Sanctos, sine Idololatria, transferri potest; quippe quibus nulla diuini cultus portio debetur.
2. Quia finis ipsorum est adoratio, & inuocatio Sanctorum, eaque solennis, &c. Hic autem finis idololatricus est; vti suprà ostendimus. Ergo & festa, huc destinata, illicita sunt.
3. Quia ex origine, & progressu, ipsorum, abunde constat, non diuino, sed humano instinctu (ne quid grauius dicamus) ipsa primum instituta, & deinde confirmata fuisse: quum nonnulla eorum etiam planè falso fundamento nitantur; V.gr. festum *conceptionis*, item *Assumptionis* S. Mariæ, &c. alia verò nimis recentia sint, & à particularibus Episcopis (immò & Regibus) ex proprio quodam motu, instituta, &c. Vide *Magdeburgens.* centur. 6. cap. 6, &c. Item *Hospinianum* de origine & progressu festorum, &c.

OBIECTIONES, PRO HISCE FESTIS

& Vigiliis.

AT Bellarminus ex aduerso statuit, pium & bonum esse, colere *festos dies Sanctorum* videlicet, eo modo, & fine, quem sæpè iam indicauimus; vt,
nimi-

nimirum, ipsi Sancti hoc cultu publicè afficiantur, & in festis suis solennius adorentur, atq; inuocentur, &c. De *vigiliis* autem Sanctorum (vti & aliis, quæ pridie magnorum festorum agitari olim solebant) ita existimat, eas ab Ecclesia recente, propter inuectos abusus, meritò abrogatas, & in pridiana ieiunia rectè commutatas esse, &c. Ex quo mutabilis harum constitutionum Natura obiter elucet.

Argumenta pro Thesi principali hæc affert.

1. Quia Ecclesia Catholica omni tempore morem hunc seruauit, vt festa Apostolorum, & Martyrum, &c. religiosè coleret: sicut ex *Clemente Romano* lib. 8. constitut. cap. 39. *Eusebio* lib. 4. histor. c. 15. *Tertull.* lib. de coron. militis. *Cypriano* lib. 3. epist. 6. & lib. 4. epist. 5. item ex orationibus ac homiliis *Basilii Nysseni*, *Ambrosii*, *Chrysostomi*, &c. demonstrare nititur. Ergo antiquus iste mos studiosè est obseruandus.

2. Quia *Concilia* quædam antiqua morem hunc confirmarunt: v. gr. *Laodiceum* can. 51. *Carthaginense Tertium* cano. 47. *Toletanum* 3. can. 23. Item *Lugdunense*, quod citatur de consens. dist. 3. & *Moguntinense* c. 36. &c.

3. Quia finis, ac ratio, verorum festorum etiam in Sanctis locum habere: vt, videlicet, ipsorum virtutes, labores, certamina, præmia, triumphus, & gloriosa assumptio, cæteraq; Dei beneficia in ipsos, & mediantibus ipsis etiam in nos, vberimè collata, festis ipsorum diebus celebrentur, & grata memoria colantur, &c. Ergo Sanctorum festa omnino colenda sunt.

SOLVTIO OBJECTIONVM.

Sed Respondemus ad 1. & 2. principium tacitè hîc peti, & non parum à vera quæstione recedi. Nam neque ea est Ecclesia, aut Conciliorum auctoritas, vt peculiare Religionis cultus, extra Dei verbum, instituere possit: neq; antiquorum *Patrum* alia mens fuisse videtur, quàm vt memoriæ Martyrum annuis parentationibus frequentarentur: tum, ad Deum in ipsis celebrandum: tum, ad alios in fide amplius confirmandum, item ad imitationem virtutis excitandum, &c. Quia in re licet modum interdum excesserint, ab hodierna tamen Papistarum praxi longe abfuerunt. Ad 3. Ignorationem Elenchi manifestam hîc contineri: quum neque nos historicam illam, tum laborum, & certaminum, à Sanctis susceptorum, tum gloriæ & præmiorum, inde consequutorum, narrationem ac celebrationem, simpliciter improbemus: neque de Deo, in Sanctis colendo, h. e. ob beneficia in sanctos collata, celebrando; sed de sanctis ipsis immediatè adorandis & inuocandis, atque ita per festa honorandis, &c. hoc loco reuera quærat, &c. Et fanè, rem ita se habere, fatetur etià ipse Bellarminus, dum sic inter alia inquit: *Honorem festorum dierum immediatè, & terminatiuè, dico pertinere etiam*

ad Sanctos: quemadmodum de Basilicis, votis, & ipsa inuocatione diximus, &c. Nam quòd postea subiungit, talem honorem esse cultum *dulia*, non *latria*; siue cultum *Religionis*, in genere, non autem in specie dictæ, &c. id quantum valeat, h. e. quàm vanum & friuolum sit, suprà non obscurè demonstrauius: vt nihil hîc amplius addendum esse videatur.

Hoc igitur Aduersario adhuc probandum restat, pium & bonum opus esse, Sanctis mortuis, inter alias complures, etiam hanc *religiosi cultus* speciem exhibere, vt dies festi & sacri, *immediatè, & terminatiuè*, ad ipsorum honorem, constituentur: quibus, scilicet, non tantum ipsorum res gestæ, ad Dei laudè, & aliorum vtilitatem, publicè recitentur; sed & ipsi (immò & ipsorum imagines, ac reliquiæ, &c.) suppliciter ac religiosè adorentur, atq; palàm inuocentur. Hanc enim Thesin hactenus, aut nullo modo, aut certè admodum ineptè, ac Sophisticè, probare instituit. Nos autem contrariam Thesin abundè suprà probauimus: & proinde, qui Sanctorum mortuorū festa, eo modo, & fine colunt, quo Pontificii vulgò solent (experientiâ id palàm testante) eos omninò fictitium quendam, & idololatricum cultum, exercere non dubitamus. Qui verò *Apostolorum* festa tantum eo fine obseruant, vt historiæ illorum tantò melius explicari, & populus ad imitandas illorum virtutes efficacius excitari possit, &c. eorum institutum hoc loco minimè damnamus, immò etiàm suo modo approbamus.

In summa: Euangelici communiter ita statuunt, ordinis, & disciplinæ causâ, non tantum *dies dominicos*, sed & alia quædam *Dei & Christi* festa, nobis obseruanda esse: sed tamen citra opinionem alicuius veræ & peculiaris sanctitatis, aut diuini cuiusdam cultus, qui N. T. proprius sit: & infirmis quidè multa hîc gratificari, aut condonare nos debere; sed interea tamen cōtra Iudaizantes dogmatistas, & rigidos Phariseos, Euangelicam libertatem strenuè nobis afferendam; denique ab omni idololatriæ specie, vt alibi, ita etiam hîc, prorsus abstinendum esse.

Atq; hactenus fuit secunda Enchiridii pars, in qua secundus disputationum Bellarmini Tomus à nobis succinctè examinatus, & errores Ecclesiæ Romanæ, qui in eo defenduntur, breuiter detecti ac refutati fuerunt.

FINIS SECVNDI TOMI.

Laus Deo & Christo.

TOMVS

TOMVS TERTIVS.

DE SACRAMENTIS IN GENERE, AT-
que in specie. Habet autem is quinque contro-

uersias generales.

AD CONTROVERSIAM I. GENERALEM, DE SA-
cramentis in genere.

AD THESIS I. ET II. DE SACRAMENTO-
rum definitione, seu propria natura, & requisitis es-
sentialibus.

Nitiò docere instituit *Bellarminus*, licitum esse vti voce Sa-
cramenti: tum, quia *Patres* eà semper vti sint: tum, quia vox
Græca *Mysterii*, item vocabulum *Hebraum* *Rōzi* vel Chal-
daicū *Rāza*, &c. quæ idē valeant, passim in S. literis occurrāt.
Dan. 2. Eph. 5. & 2. Thess. 2. & Apoc. 17. &c. Sed *Nostri* hic fa-
cilè assentiuntur: licet id, quod de *Græca* vocis æquipollen-
tia dicitur, nō omninò admittant: vti neceā omnia, quæ de Etymologia *He-
braea*, & *Latina* dicuntur. Sed de vocibus anxie laborandum non est, dummo-
dò de re constet. Et per hoc apparens *Nostrorum* contradictio tollitur.

Ad rem igitur quod attinet, id potissimum hoc loco quæritur, an Sacra-
menta sint signa tantum, & sigilla fœderis gratiæ; siue externa symbola, & si-
gnacula, fœderi gratiæ apprehensa, & diuinitus ad hoc instituta, vt gratiam
Dei salutarem, in fœdere promissam, nobis significant, seu quasi ob oculos
ponant, & significando nobis obsignent; atque ita fidem nostram suo modo
confirmant, & simul publicè testatam reddant: quæ quidem communis est
Euangelicorum sententia: an verò præterea sint causa efficientes huius salutaris
& iustificantis gratiæ; siue an sint effectiua gratiæ eiusdem organa, nempe ad
hoc diuinitus instituta, vt gratiam istam realiter instar vasorum in se contine-
ant, & omnibus illa percipientibus eandem vi suâ imprimant, & reipsa con-
ferant: quæ *Bellarmini*, & *Pontificiorum* omnium opinio est.

Vbi seriò notandum est, Sacramentum hîc in vera & propria significa-
tione capi, pro signo visibili inuisibilis gratiæ: prout ipsi *Dd. Scholastici*, ex

Augustino, & aliis Patribus, definire solent. Itaque à re significata, quæ & ipsa mysterium, siue Sacramentum, in generali quodam sensu, hoc est, arcanum quoddam & sacrum negotium, appellari potest, accuratè distingui debet. Neq; enim negamus, in ipso Euangelii mysterio, h. e. *Sacramento* sic improprie accepto gratiam iustificantem re ipsa contineri, & omnibus id ipsum participantibus verè & realiter conferri. Sed nos *Sacramenti* vocem, ut dictum est, in propria significatione utrimq; accipimus: ac proinde cum re significata minimè confundimus. Et in hoc sensu ex parte nostra hæc tria illius præcipua requisita esse statuimus. 1. Ut adsit externum & materiale signum. 2. Idque non humanitus, sed diuinitus institutum. 3. Et quidem ad gratiam, in fœdere Dei, promissam, omnibus fœderatis amplius declarandum, & efficacius obsignandum, &c. Vide Harmon. Confess. sect. 13.

ARGUMENTA NOSTRÆ SENTENTIÆ.

Porro Evangelici sententiam suam, quam communiter omnes tenent (nempe, quod Sacramenta sint sacra, & diuinitus instituta signa, & sigilla fœderis gratiæ, quibus fides nostra testata reddatur, imò confirmetur, & promissio gratiæ diuinæ nobis obsignetur, &c.) his rationibus è scriptura potissimum petitis, tuentur.

1. *Sacramenta* dicuntur in Scripturis *signa fœderis*, & *sigilla iustitiæ fidei*. Sicut tum de *Circumcisione* aperte legimus, Gen. 17. & Rom. 4. tum de *Agno Paschali* ex eiusdem usu & fine non obscure colligi potest, Exod. 12. Ioh. 19. & 1. Cor. 5. Imò de *S. cœna*, & de *Baptismo*, idem ex vero & proprio utriusque usu apparet. Vide Matth. 26. & 28. item, Act. 2. & 8. & 10. & 19. &c. At in fœdere Dei *duæ* sunt præcipuæ partes, promissio gratiæ, & restipulatio nostra. Ergo sacramenta ex vna parte promissionem Dei, ex altera nostram repromissionem obsignant; non autem gratiam ipsam efficiunt, & conferunt, &c.

2. Alia etiam *sacra signa*, quæ Sacramentis analoga sunt, vim habent obsignandi tantum, non autem gratiam saluificam per se conferendi. Vide Gen. 9. de *arcu caelesti*; Iud. 6. de *vellere Gedeonis*; Et 1. Reg. 20. de *horologio Ezechia*, &c. Ergo de veris Sacramentis idem sentiendum est.

3. *Baptismus* idcirco vocatur *interrogatio*, seu *stipulatio*, *bonæ conscientia*, &c. 1. Petri 3. quia in eo fœdus gratiæ nobis declaratur, simulque obsignatur communio nostri cum Christo; videlicet quam cum ipso habemus in morte & vita spirituali; sicut docetur Rom. 6. Et eodem sensu symbola *S. Cænæ* dicuntur *communio corporis & sanguinis Christi*, 1. Cor. 10. &c. At signa ista, proprie loquendo, non possunt esse harum rerum communio: quippe quæ tota spiritualis & interna sit. Ergo improprie sic dicuntur, quia communionis huius signa & sigilla, siue obsignationes & professiones quædã visibiles sunt.

4. Adde quod *Patres* etiam sæpè vocant Sacramenta, proprie & strictè accepta,

accepta *signa gratiae*, item *sigilla*, seu *signacula*, quibus fides publicè ob signatur, ac testata reddatur, &c. Vide *Tertullian.* lib. 1. de poenitent. *Basilium* lib. 3. cōtra Eunomi. Et de Spiritu S. c. 12. *Hieronym.* in Ephes. 4. *Augustin.* lib. 19. cap. 11. contra Faust. &c. Ergo reuera idem nobiscum hac in parte senserunt.

5. Adde etiam, quod *Sacramenta* perinde se habent ad *verbum Dei*, seu *fœdus gratiae*, vti *arrhae* & *pignora* se habent ad humanos *contractus*, item vti *sigilla* se habent ad *diplomata*, &c. Hæc autem tantum ad significandum, & ob signandum instituta sunt; non vero propriè ad rem ipsam substantialiter in se continendum, & sua vi conferendum, &c. Ergo & illa in suo genere eandem naturam obtinent.

OBJECTIONES, PRO SENTENTIA

Papistarum.

AT *Bellarminus* contrà statuit, *Sacramenta*, præsertim nouæ legis, non modò *signa* & *sigilla* esse diuini fœderis, sed & *organa* per se effectiua, siue *instrumenta* prorsus energetica, quæ gratiam iustificantem in se ipsis habeant, & vi sua in nobis efficiant, &c. Itaque sic definit Sacramentum N. T. quod sit *res sacra*, sensibus subiecta, quæ ex *Dei institutione*, *sanctitatis* & *iustitiae* tum significandæ, tum efficiendæ vim habeat, &c. Vnde octo specialia eiusdem requisita enumerat. Nempe, vt sit 1. signum aliquod verum, & propriè dictum. 2. vt sit sensile, siue externum & visibile. 3. vt sit voluntarium, non autem naturale. 4. vt sit analogum rei significatæ. 5. Et quidem rei sacrae, videlicet gratiæ iustificantis, eiusq; etiam causa, & simul effectus. 6. vt sit non modo significatiuum, sed etiam exhibitium rei significatæ. 7. vt vi sua, siue ex opere operato, sanctificet. 8. deniq; vt sit signum statutum, siue solenne, specialiter ad hoc à Deo institutum, &c. Refellit etiam definitiones *Lutheri*, *Zwinglii*, *Caluini*, &c. quorum summam paulò antè audiuius. In quibus cum alia quædam desiderat, tum nominatim istud, quod *Sacramenta* dicuntur Dei promissiones ob signare, & fidem nostram confirmare. Id quod ipsi valde absurdum videtur.

Rationes ipsius, saltem præcipuæ, & ad rem pertinentes, hæc sunt.

1. Quia *Sacramenta*, iuxta Euangelicos accepta (vt modò vidimus) essent ipso Dei verbo notiora, & efficaciora: contra quam sana ratio dictat. Omnes enim agnoscunt, *verbum Dei* per se & clarius & efficacius esse ipsis *Sacramentis*, si modo hæc nudè & seorsim accipiantur: quum tota horum natura, & efficacia, ex verbo demum probanda, & cognoscenda sit. Itaq; fieri non potest, vt ipsa vicissim *verbum* illustrent, & ob signent, &c.

2. Nusquam *Sacramenta* vocantur *sigilla*, vel *testimonia* promissionum Dei: sed ybique describuntur, vt *instrumenta*, seu *causæ efficientes* iustificationis.

nis. Vnde disertè vocantur, v. gr. lauacrum regenerationis, panis vitæ, &c. vide de *Baptismo*, deque *S. cœna* Ioh. 3. & 6. Eph. 5. Tit. 3. &c.

3. Longè efficaciora gratiæ testimonia sunt *bona opera*, quippe quibus electio confirmatur, & corda secura redduntur. Vide 2. Petri 1. & 1. Ioh. 3. Et sic Sacramenta vel superuacanea essent, vel non admodum necessaria. Id quod absurdum censi debet, & contumeliosum in ipsum Deum. Ergo non sunt sigilla, &c.

4. Frustra etiã baptizarentur *infantes furiosi, amentes, dormientes*, &c. quippe qui actu non credunt, & proinde quibus promissio non obsignatur. Et tamen Ecclesia hos omnes baptizare solet. Ergo statuit, Sacramenta esse causas, siue organa ipsius gratiæ, &c.

5. Sæpè deniq; *falsa* essent Sacramenta: quando, videlicet, *hypocritis* conferuntur, qui reuera non credunt, &c. Quæ omnia quum sint prorsus absurda, etiam id ipsum, vnde consequuntur, absurdum esse ostendunt.

SOLUTIONES OBJECTIONVM.

AD hæc Bellarmini Argumenta sic ferè Nostri respondent. In 1. apertam inconsequentiam esse: quum verbum *per se* quidem, etiam absq; signis, apertum satis & efficax sit; hæc autem ab illo prorsus dependeant: Et tamen illud ab his aliquam maiorem, claritatem simul & efficaciam, *respectu nostri*, accipiat. Subordinata enim non pugnant. Et quæ *simpliciter* ab alio lucem & vim suam accipiunt, & tamen id ipsum illustrare & confirmare possunt: sicut sacramenta ipsum Dei verbum, per sui cum illo analogiam, & coniunctionem, amplius illustrant & confirmant, & nostram quoque professionem obsignant. In 2. partim principium peti, sicut ex ipsa prima nostra ratione videre est: partim aliena testimonia citari, videlicet, quæ res quidem in sacramentis significatas metaphoricè declarant, attamen de sacramentis *proprie dictis* non agunt: vti suo loco plenius apparebit. In 3, confundi diuersa genera signorum priuata, scilicet, & quotidiana, adeoque merè humana cum sacris ac publicis, & diuinitus ad hoc institutis, vt solennes sint mutui fœderis obsignationes, & velut iuramenta visibilia, &c. In 4. & 5. de *furiosis* quidem, & *amentibus*, &c. falsum assumi: quippe ad quos Sacramentorum vsus nihil attinet, quamdiu quidem tales sunt: de *infantibus* autem, & *Hypocritis* nihil sequi: quum vis & significatio Sacramenti ex sola Dei institutione, non ex præsentē hominis conditione, semper æstimanda sit: & in adultis sufficiens dispositio sit, sincera fidei professio: in pueris autem ipsa propagatio ex parentibus fœderatis, &c. Sed de hac quæstione infra ad Thesin 6. &c. iterum fusius agetur.

AD THESIN III. DE MATERIA, ET FORMA

Sacramentorum, in genere consideratis.

VT hæc quæstio tantò rectius intelligatur, sciendum est, *Sacramenta* propriè accepta, vt omnia omninò *signa*, per se reuera sub Categoria *Relationis* comprehendi: sed tamen interdum latius vsurpari, pro tota ipsorum administratione; atque ita non malè ad Categoriā *Actionis* referri, &c. In hoc igitur posteriore sensu, quem suo loco facilè admittimus, cum *Irenæo* forrasse non malè dicemus, *materiam* illorum duplicem esse; tum *terrestrem*, videlicet *signa* externa; tum *caelestem*, videlicet res significatas: *formam* verò in ipsa actione sacra, tum Dei, simul & ministri dantis; tum hominis, animo simul & corpore percipientis, reuera consistere.

Sed in priore illo & vsitatiorè sensu de causis *Sacramentorum* intrinsecis haud paulò aliter loquendum est. Et licet vulgò receptum sit, *Sacramenta* ne ex *signo*, tanquam materia, & ex *verbo*, tanquam forma, essentialiter constare (iuxta illud receptum: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum*) non tamen simpliciter, & sine declaratione tropi, admittendum esse videtur: ita vt sub *verbo*, non tam externam verbi prolationem, quam internam signi ad suum finem relationem, quæ per verbum nobis innotescit, hoc loco accipiat.

In summa: Euangelici in *Sacramentis*, externam quidem *materiam* fatentur esse ipsa symbola, siue res visibiles; *formam* autem propriam in ipsa *Sacramentali* significatione, siue relatione signi ad rem significatam, constituunt. Et licet hæc significatio per verba Institutionis exprimatur, atque ita *signa* per verbum Dei rite consecrentur, h. e. ad sacrum vsum aptentur: negant tamen, ipsa verba, propriè loquendo, esse *Sacramenti* formam: quum potius adiunctum formæ, siue informationis signum quoddam sint. Negant etiam, occultam quandam immutandi, siue etiam verè consecrandi, vim ipsis verbis inesse: ita vt ab eorum speciali præscripto vel tantillum recedere nefas sit. Contrà verò affirmant, satis esse, si institutionis summa recitetur, & iuxta hanc ipsa *signa* ad suum proprium finem, h. e. ad signatum illustrandum, & ob signandum, in vsu legitimo referantur.

Rationes Nostrorum hæc ferè sunt.

1. Ipsi Apostoli baptizantes, aut *S. Cœnam* ministrantes, satis habuerunt, *signa* diuinitus instituta vsurpare, & ad finem suum accommodare: atq; interrim non vnâ verborum formulâ semper vsi sunt, vti videre est Actor. 2. & 8. & 10. & 19. Item 1. Cor. 10. & 11. &c. nec per hoc tamen essentiam *Sacramentorum* vnquam immutarunt. Vnde patet, essentiam istam non in præscriptis aliquot verbis consecratoriis, sed in rebus supradictis, omninò consistere: & per consequens, Aduersariorum opinionem falsam esse.

2. Species quædam *magia* est, arcanam sanctificandi vim tribuere per se conceptis quibusdam verbis, super elementa muta demurmuratis: quum illa vis neque naturaliter, neq; pactionaliter, h.e. ex pacto, seu promissione aliqua Christi (quippe quæ nusquam extat) verbis illis inesse possit. Ergo forma sacramentorum non est verbum consecratorium, &c.

3. *Patres* re ipsa idem docent, præsertim antiquiores: dum in describenda *Baptismi*, & *S. Cœnæ* actione, potissimum illa duo inculcant, quæ nos supra posuimus: & diuersis interim verborum formulis suum hîc locum relinquunt. Vide *Iustinum*, & *Tertullianum*, in Apologeticis: sed præsertim *Augustinum* tracta. 80. in Iohan. *Vnde tanta vis aquæ* (inquit) *ut corpus tangat, & cor abluat? nisi faciente id Dei verbo, non quia dicitur, sed quia creditur, &c.*

4. Adde, quòd consecratio fit, non propter ipsa signa, quorum propria essentia nō immutatur; sed propter homines, signis illis vtentes; & quorum respectu signa in ipso vsu mutantur. Itaque non magicâ signorum consecratione, sed concionali hominum instructione, hîc omninò opus est. Vnde veram signorum formam, h.e. veram ad res signatas relationem, facillè percipiemus.

OBIECTIONES PONTIFICIORVM.

Sed Bellarminus contra statuit, Sacramenta diuerso quodam sensu constare ex rebus, & verbis, tanquam ex materia, & forma. Nam ad res, siue signa externa, quod attinet, ea hîc præcisè definita esse vult, vt nihil omninò in iis, quantumuis graui de causa, immutandum sit: h.e. vt ne quidem analogum quippiam, & quod planè similem vsu habeat, vllò casu substituendum sit. Id quod nos planè superstitiosum esse putamus. In verbis autem, quæ formæ loco ponit, non modò eandem præcisionem vrget; sed & speciem, seu genus ipsum, quodammodo immutat; & vim quandam mirificam, de qua nihil in Scripturis extat, iisdem attribuit. Et de his etiam præcipua quæstio est. Nam de rebus, siue signis, ipsi vltro fatemur, ordinariè nihil in iis mutandum esse; sed tum demum, cum singularis aliqua necessitas ita postulat. Itaque in summa Bellarminus tradit, causas intrinsecas, siue essentielles Sacramenti, esse res visibiles, tanquam materiam, & verbum consecratorium, (non autem concionale) tanquam forma. Atque hæc vtrique sic ait esse determinata, vt nihil omninò addere, detrahare, aut immutare vllò casu liceat.

Rationes ipsius hæc ferè sunt præcipuæ.

1. Ioh. 3. & 6. Item Marc. 14. & 1. Cor. 11. & alibi passim, vbi de Sacramentis agitur, nulla fit mentio concionis; sed tantum signi, & verbi, siue operis operari, & consecrationis, aut etiam fidei, &c. Ergo verbum consecratorium est forma Sacramenti, & signum est materia, &c.

2. Secus

2. Secus nihil different officia baptizandi, & concionandi: contra illud Apostoli 1. Cor. 1. *Non misit me Christus ad baptizandum, sed ad Evangelizandum, &c.*

3. Essent etiam in N. T. diversa baptismata, & diversa S. Cœna: prout diuersorum Dd. sunt diuersæ conciones, & verbi diuini expositiones. Hoc autem absurdum est. Ergo & illud.

4. Non rectè etiam *Infantes* baptizarentur; nec *Catholicorum* baptismus rectè ab aliis non-Catholicis pro legitimo haberi posset: quippe ubi concio nulla additur, imò linguâ ignotâ ferè omnia peraguntur, &c.

5. Verba S. Cœnæ dicuntur verba *benedictionis* 1. Cor. 10. & formula baptismi est formula *Inuocationis* Matth. 28. Non igitur sunt verba concionis: & proinde verbum consecratorium est forma sacramenti, &c.

6. *Patres* etiam semper appellant, hæc verba *Consecrationis, Inuocationis, &c.* nunquam autem *instructionis*, aut *concionis*. vide *Iustin.* in Apolog. ad Anton. *Cyprian.* de baptismo. *Ambros.* lib. 2. cap. 5. de sacram. & alii: Ergo forma Sacramenti est in verbo consecrationis.

SOLUTIONES OBJECTIONVM.

Varia hîc sophismata & fallaciæ passim occurrunt. Nostri igitur ad hæc contraria Bellarmini argumenta sic respondent. In 1. principium peti: quum nunquam Sacramenta, sine præuia aliqua, sed interdum breuicula, verbi diuini expositione, h. e. concione, siue instructione, ab Apostolis, aut eorum discipulis, ministrata sint. Vide Act. 2. & 4. & 8. & 10. & 19. &c. Id quod etiam in locis ab Aduersario citatis patet: quorum 2. priora tamen de Sacramentis propriè non agunt. In 2. & 3. & 4. inconsequentiam manifestam esse: quum nuda coniunctio non sit rerum diuersarum confusio: nec quæuis, in genere accepta, siue ad propositum non aptata, concio hîc spectanda sit, sed ea tantum, quæ naturam saltem & vim Sacramenti explicet: & denique in pædobaptismo etiam adultorum præsentium ratio haberi debeat, &c. In 5. & 6. fallaciam esse secundum quid: quum nihil veter, in ipsa concione etiam benedictionem adhiberi: imò quum ferè necesse sit, vt, quod respectu Ecclesiæ concio est, id respectu Dei agentis, imò & symbolorum patientium, benedictio quædam sit, nempe alio atq; alio sensu accepta, &c. Sed de his iam satis.

AD THESIS IV. DE FINE, SIVE VSV,

deq; necessitate Sacramentorum in
genere.

Huius quæstionis decisio pendet omninò ex decisione primæ, de natura Sacramentorum, &c. Qui enim hanc rectè intelligit, haud difficulter,

quid de *sine*, deq; *necessitate* Sacramentorum statui debeat, intelligere poterit. Nempe, nostri finem illorum aiunt esse, partim visibilem quandam & illustrem declarationem, partim efficacem ob signationem fœderis gratiæ: eoq; cum *Bernhardo*, non *privationem*, sed *contemptum* eorum, damnabilem esse docent. Quæ de re suo loco plenius agetur, videlicet infra ad thesin 6. item in cōtrouersia de Baptismo. Vbi & falsa illa hypothesis plenius refelletur, quod Sacramenta sint causæ efficientes gratiæ, & quidem ex ipso opere operato, &c. In qua hypothesis totum Aduersariæ causæ robur consistit: sicut ex ipsa illius explicatione constare potest.

Bellarminus enim, Aduersæ partis *Coryphæus*, de *sine*, deq; *necessitate* Sacramentorum ita docet: nempe illa ad hoc esse instituta, vt non modo signa & sigilla sint, sed & causæ efficientes, siue organa effectiua, gratiæ iustificantis. eoq; *plane necessaria* esse ad salutem; quædam omninò & simpliciter; omnia verò *necessitate præcepti*, & congruentiæ naturalis: si non singulis, saltem Ecclesiæ vniuersæ. *Baptismum* enim omnibus, & singulis, simpliciter necessarium esse; vt sine quo nemo in N. T. seruari possit: *Pœnitentiam* autem iis omnibus, qui post Baptismum lethaliter peccarunt: *Eucharistiam*, *Confirmationem*, & *Extremam unctionem*, necessariam esse saltem ad bene esse: deniq; *Ordinem*, & *Matrimonium*, nō quidem singulis, sed tamen Ecclesiæ in communi, necessaria esse. Sed hæc suo loco plenius explicanda sunt, vti iam modò innuimus. Itaq; ad aliam quæstionem pergamus.

AD THESIN V. DE MINISTRO SACRAMENTORUM, eiusq; intentione, & probitate, &c.

DE hac etiam quæstione facilè inter partes transigi posset, si de *prima* & *præcipua* quæstione circa naturam Sacramentorum conueniret. Bellarminus enim fatetur, *auctorem* Sacramentorum esse solum Christum: *ministrum* verò ordinarium esse, non quemlibet Christianum; sed qui ritè ad hoc vocatus & ordinatus sit: exemplo scilicet, ipsius Christi, & Aaronis, Heb. 5. &c. Negat tamen, efficaciam illorum à *fide*, aut *probitate* ministri pendere: licet in isto requiri dicat *intentionem* faciendi id, quod facit Ecclesia, &c. Itaque in *primo* membro, de legitima vocatione ministri, *Lutherum*; in *secundo*, de *fide* & *probitate* illius, *Donatistas* & *Anabaptistas*; in *tertio*, de *necessaria* eiusdem *intentione*, *Nostros* omnes oppugnare instituit.

CENSURA ET RESPONSIO.

AT nostri hîc in *primo membro* assentiuntur, quo ad summam rei: nisi quod, præter legitimam Ecclesiæ vocationem, non requirunt aliam peculiarem ordinationem, per tonsuram, unctionem, &c. Quò etiam *Lutherus* respexit, cum omnes Christianos Sacerdotes esse diceret. 1. Petri 2. & tantum

tantum ordinem externum hîc seruari debere assereret 1. Cor. 14. In secundo etiam planè & simpliciter assentiuntur: siquidem de interna fide & pietate sermo sit. Alioqui necesse est externam veræ fidei professionem, & vitam non omnino flagitiosam, in ministro legitimo aliquatenus apparere. In tertio tantum hoc notandum, quod Nostri non magis *Intentionem*, quàm *internam probitatem* ministri, ad veritatem Sacramenti pertinere statuunt: quum absurdum sit, institutionem Dei à ministri intentione pendere: aut huius malitiam, vel negligentiam, suscipientibus Sacramenta vel tantillum nocere posse, &c. Et certè *probitatis*, & *intentionis*, hîc vna eademque ratio est: vt, si illa ad integritatem Sacramenti necessaria non est, nec ista sit; & contra, si ista est, etiam illa sit. Ne dicam, omnia Sacramenta alioqui prorsus incerta reddi: quum de vera ministri intentione nihil cuiquam certò constare possit: quippe quæ intus in corde lateat, quod præter Deum nemo intueri potest, vti notum est.

*AD THESIN VI. DE EFFECTV, SEV VIRTUTE
& efficacia Sacramentorum, deq; opere
operato.*

HÆc vna ex præcipuis huius loci quæstionibus est: Vtrum Sacramenta *per se*, & *suâ vi*, siue ex opere operato (vt Papistæ vocant) omnes omninò homines, hæc ipsa percipientes, verè iustificet: vt quidem Aduersarii docent: an potius significandæ tantum, & obsignandæ gratiæ diuinæ vim habeât: vti cõmuniter Evangelici sentiunt. Decisio *huius* quæstionis ex decisione *prima*, superius explicatæ, de natura Sacramentorum, omnino petenda est. Si enim hæc tantum *signa*, ac *sigilla* sunt gratuiti fœderis, non autem *effectiua organa*, & vt sic dicam, *vasa* & *vehicula* quædam gratiæ iustificantis, &c. omninò consequitur, Aduersariorum quidem sententiam falsam, Nostrorum autem veram esse: quum fieri non possit, vt vlla causa quidquam supra vires suas operetur, &c. In summa: Nostri hoc dogma *de opere operato*, seu *de actione externa & sacramentali*, quasi quæ per se, absque fide, & bono motu videntis, iustificare quenquam possit, &c. planè falsum, & perniciosum esse iudicant: & omnia Sacramenta, ex ipsius Dei ordinatione, tantum vim significandi, & obsignandi; non autem ipsam Euangelii gratiam conferendi, habere docent.

Rationes ipsorum hæc ferè sunt præcipuæ:

1. Sacramenta dicuntur *signa*, & *sigilla* diuini fœderis, vti supra vidimus ex Gen. 17. & Rom. 4. Ergo gratiam, in fœdere promissam, non ipsa in se continent, aut vi suâ nobis conferunt; sed iâ fortè collatam, vel etiam postea conferendâ, tantum significant, & obsignant. Non enim solent *signa*, & *sigilla*, effectus alios habere; quàm significandi, siue declarandi, & obsignandi, &c.

quippe quæ gratiæ, diuinitus promissæ, non antecedentes causæ, aut instrumenta operatiua; sed consequentia quædam adiuncta sunt: vt etiam de generali signorum natura ex philosophia notum est.

2. *Abrahamus*, omnium credentium Pater, item ille *Reginæ Candaces Eunuchus*, & *Paulus*, & *Cornelius*, & alii Sancti plures; ante omnem Sacramentorum vsum, veram fidem, & gratiam Dei habuerunt. Vide Gen. 15. Rom. 4. Act. 8. & 9. & 10. & c. Ergo sequens signorum vsum gratiam Dei satis illis non re ipsa per se contulit; sed eandem gratiam, iam antè perceptam, in ipsis amplius illustrauit, & ob signauit, seu confirmauit, & c.

3. Immo nemo ad Sacramentorum vsum admittendus est, nisi iam diuinæ gratiæ aliquatenus, vnusquisque pro diuersitate ætatis, & suo modo, particeps factus sit: sicut Act. 2. & 8. & 10. & c. videre est: Quare etiam doctrina, siue institutio in Religione, necnon professio veræ doctrinæ, & fidei in iis, qui per ætatem vtriusque capaces sunt, Baptismum omninò præcedere debent. Matth. 28. Marci 16. Act. 2. & 8. & c. Ergo sacramenta neminem ex opere operato iustificant, & c.

4. Adde, quòd nullum in S. literis indicium extat huius tantæ virtutis, quæ ipsis Sacramentis insit. Nam quæ de *Baptismo* citari solent testimonia, reuera prorsus aliena sunt. Vide Ioh. 3. Eph. 5. Tit. 3. & 1. Petri 3. vbi vis purgandi peccata, non externo aquæ baptismo, sed verbo vitæ, per fidem apprehenso, & internæ renouationi Spiritus S. attribuitur: vti suo loco plenius exponetur.

5. Absurdum esset, nudis elementis diuinam virtutem affingere, penetrandi, videlicet, in ipsam hominis animam, & sordes peccatorum ablundi, & c. Vide psal. 51. Esa. 42. & 1. Ioh. 1. & c. Vbi virtus hæc Dei propria esse dicitur: quæ proinde operi externo, aut signo, tribuenda non est: præsertim quum ne ipsum quidem Dei *verbum*, nisi credatur; immò ne ipsa quidem *Christi caro*, nisi fide manducetur, eam vim realiter in nobis exserat. Vide Ioh. 3. & 6. item Hebr. 4. & c. *Non profuit iis sermo auditus, vtpote fide non contentus*. Sic & alibi passim.

6. *Patres* etiam idem nobiscum hac de re sentiunt: præsertim *Augustinus* tract. 80. in Iohan. *Aqua cor abluunt, faciente id verbo, non quia dicitur, sed quia creditur*. Sic *Tertullianus*, *Basilus*, & alii, suprà obiter citati, Baptismum non semel fidei ob signationem vocant, & c. Quod cum opere operato stare non potest.

OBIECTIONES PRO OPERE

operato, & c.

AT Bellarminus, cum suis, acriter hîc pro opere operato: deq; effectu siue efficacia & virtute, sacrorum signorum, h. e. Sacramentorum, ita

Summa.

summam docet: quod ipsa *per se* vim iustificandi, & saluandi habeant; immò cuius homini, ea percipienti, & peccati mortalis obicem non ponenti, gratiam iustificationis re ipsa conferant; siue quemuis hominem: non prorsus *ipso actu* impium, etiam sine motu fidei, &c. reuera sanctificent; idque ex opere operato, h.e. vi externæ & sacramentalis actionis, &c. Sic ille.

Rationes ipsius præcipue hæc ferè sunt.

1. Passim dicitur in Scriptura, nos *per Baptismum*, vel *in ipso Baptismi actu*, à peccatis purgari, aut Spiritu S. baptizari, aut gratiâ spirituali donari, &c. Matth. 3. Ioh. 3. Act. 2. & 22. Ephes. 5. Tit. 3. Sic de *Confirmatione* prorsus idem asseritur, Act. 8. & 19. deq; *ordinatione*, 2. Tim. 1. & 2. denique de *S. Cœna* 1. Cor. 10. & 11. &c. Ergo Sacramenta *per se*, ex opere operato, iustificare nos possunt: & consequenter, hic proprius ipsorum effectus censeretur debet.

2. *Vaticinia* V. T. de ablutione peccatorum, *per Baptismum* in N. T. procuranda, prorsus idem docent. Vide Esa. 1. Ezech. 36. Zach. 13. Psal. 51. &c. Vbi de peccatis per aquam mundam purgandis, h.e. per Baptismum abluendis, multa prædicuntur.

3. Idem docent variæ *figurae* Baptismi, de quibus videre licet, Gen. 1. & 7. Exodi 14. & 16. & 17. Num. 19. Ios. 4. & 2. Reg. 5. Ioh. 5. & 9. &c. vbi de Spiritu Dei super aquas se mouente, de diluuiio, de mari rubro, de nube Israelitas præcedente, de transitu Iordanis, de aqua lustrali, de piscina probatica, &c. ita igitur, vt diuina quædam vis sanandi, & purgandi, &c. quæ Baptismo insit, typicè præfigurata esse videatur.

4. *Concilia* etiam quædam, & antiqui *Patres*, idem docent. Vide *Tertullianum* de Baptismo: *Cyprianum* ad Donat. *Basilii* de Spiritu S. c. 15. & alios passim: qui in summa docent, *per Baptismum* peccata verè purgari, hominem renouari, &c. Itaque doctrinam operis operati re ipsa tuentur.

5. Deniq; nisi ita esset, iam certè non tota vis Sacramentorum à Dei institutione, & Christi merito, penderet; nec rectè *pueris*, *furiosis*, aut *amentibus*, ipsa conferrentur. Hæc enim omnia frustra & temere fierent, si, videlicet, non ex opere operato, sed ex fide vtentis, ipsorum efficacia penderet.

SOLUTIONES OBJECTIONVM.

CÆterum Euangelici ad hæc Bellarmini argumenta sic ferè respondent. In primo fallaciam esse homonymiæ, simul & figuræ dictionis: quum *Baptismus* sæpè, non pro signo sacramentali, & quidem seorsim accepto, sed pro interna mentis purgatione, siue animi ablutione, vel sola, vel etiam vnà cum signo suo considerata, in S. literis accipiatur: quumq; in *Baptismo*, vel *per baptismum*, item *in*, vel *per confirmationem*, seu manuum impositionem, &c. id rectè fieri dicatur, quod *in*, vel *per illa symbola* iam factum esse declaratur, vel quod *per ritus illos* notificatur, & solenniter obsignatur: quomodo &

verbum *mundandi*, seu *purgandi*, sæpè in V. T. accipitur, Leuit. 12. & 13. & 14. & 16. & c. In 2. & 3. tum eandem fallaciam latere, tum etiam falsum assumi, quatenus illa *vaticinia* & *typi* Veteris Testamenti, ad externum corporalis aquæ Baptismum referuntur, quæ potius ad rem Baptismi significatam, puta ad interiorem animæ ablutionem, quæ per sanguinem & Spiritum Christi fit, referri debeant: sicut ex ipsa singulorum locorum inspectione facile animaduerti potest. In 4. etiam prædictam homonymiæ fallaciam latere: & tantò quidem magis, quantò apertius constat, *Veteres* illos Baptismum in lata quadam & impropria significatione, pro toto complexo, siue integro mysterio, signi simul & rei signatæ, ordinariè accepisse. In 5. inconsequentiam esse apertam: quum nec Dei institutio, nec Christi meritum, villo modo labefactet, nedum simpliciter tollat, eas ipsas conditiones, quas in percipientibus Sacramenta Deus ipse requirit, videlicet, vt sint fideles, aut saltem fœderati, & c. Immo quum ex vtroque hoc fundamento constet, nonnisi fidelibus, aut fœderatis, in vsu Sacramentorum quidquam conferri, hoc est, obsignari & confirmari: sicut ex ante dictis abundè constare potest.

AD THESIN VII. DE DIFFERENTIA SACRAMENTORVM V. & N. T.

Euangelici Nostri, tametsi inter vtriusq; fœderis Sacramenta (vt quæ ex ipsorum fœderum natura, quorum appendices, & sigilla quædam sunt, æstimari debeant) non parum interesse vtrò fatentur, eam tamen differentiam, quam Pontificii statuere solent, tanquam ex falsa hypothese ortam, constanter reiiciunt: & porrò vtriusque fœderis Sacramentis eandem in genere significandi & obsignandi vim tribuunt: etsi interim non eodem planè modo res significatas, vtpote diuersa ratione vtrobiq; propositas; significari in vtrisque atque obsignari, libenter admittunt. Non leue siquidem *vtriusque Testamenti* discrimen nostri homines agnoscunt: cuius respectu etiam Sacramenta, siue signa vtriusque, nonnihil inter se differre concedunt: nempe, quatenus illa obscurius, & quidem paucioribus, item nonnisi mediantibus typicis significatis, seu terrenis promissionibus, gratiam Euangelicam olim significarunt; hæc verò clarè, & sine mediis typis, seu rerum terrenarum vmbreis, eandem gratiam omnibus vbique hominibus immediatè significant & obsignant.

Rationes Nostrorum hæc ferè sunt:

1. Apostolus 1. Cor. 10. nostrum Baptismum, & S. Cœnam, apud veteres etiam suo modo fuisse docet: nempe, quia ipsorum miraculosa & typica *nubes* & *transitus per mare rubrum*, item *manna*, & *aqua Petra*, saltem mediatè, idem illis significabant, quod nobis Sacramenta nostra significant; videlicet,

cet, Deum omnibus fidelibus, ac fœderatis, suam gratiam ac fauorem in Christo liberaliter exhibere, &c. Vnde patet, in præcipuo scopo, simul & effectu suo, sacramenta vtriusque Testamenti probè conuenire, &c.

2. Sic ad Coloss. 2. *Circumcisio* veterum illorum ab eodem Apostolo vicissim ad nostrum *Baptismum*, propter eandem haud dubiè causam refertur, Ergo, &c.

3. Sic Rom. 4. Gal. 3. & alibi, fœdus gratiæ cum Abrahamo initum, ad omnes omninò fideles extenditur: in quo certè remissio omnium peccatorum, & gratia quædam spiritualis, haud dubiè continebatur; Gen. 17. Matth. 22. &c. quæ proinde etiam per Sacramenta V. T. suo modo significata olim fuit, &c.

4. Sic Hebr. 11. per totum, facilè videre est, quid veteres illi potissimum spectauerint in fœdere gratiæ: nempe vitam futuram, & gratiam Dei spirituales, quæ tamen vtraque variis rerum terrenarum typis adumbrabatur. Item ex Deuteronom. 30. Romanor. 2. &c. satis patet, quid *circumcisio* illis præcipuè significauerit, videlicet internam cordis puritatem, &c. Ergo significatio in genere eadem est.

5. Augustinus etiam tractat. 26. in Iohann. ait: *Sacramenta illorum, & nostra, fuisse signis quidem diuersa, in re tamen esse paria*: item diuersa esse specie visibili paria autem virtute spirituali, &c. Et sic alii Patres, penè omnes hac de re sentiunt, videlicet, quotquot cœlestem Dei gratiam etiam Patribus sub Veteri Testamento reuera propositam, & Sacramentis obsignatam fuisse concedunt.

OBIECTIONES PONTIFICIORVM.

AT Bellarminus, cum suis, vniuersam hanc Sacramentorum differentiam in ipsa efficacia & virtute, siue in *in opere operato*, constituit: quod in illis quidem olim ad iustitiam & salutem non viguisse; in nostris autem nunc efficaciter vigere, contendit. Namque, in summa loquendo, questionem hanc ita deciderit, vt statuatur, Sacramenta V. T. non potuisse iustificare ex opere operato; sed hoc proprium esse Sacramentis N. T. de quibus suprà vidimus.

Rationes ipsius hæc ferè sunt:

1. Quia illa V. T. Sacramenta passim, vt *infirmas, & egenas, & quæ umbram tantum verorum bonorum habuerint*, in S. Scriptura describuntur, & hoc ipso respectu nonnunquam à Deo reiciuntur. Vide Esa. 1. Psalm. 40. & 51. item Hebr. 7. & 8. & 9. & 10. &c. Id quod non fieret, si reuera vim iustificandi habuissent, vt quidem nostra habent.

2. Abrahamus non fuit per *circumcisionem* iustificatus, sicut disertè doce-

tur Rom. 4. Immo hæc nihili ducitur ab Apostolo Gal. 5. & 6. & 1. Corinth. 7. qui tamen Baptismum valde prædicat, ut per se prorsus efficacem in peccatis purgandis, &c. Rom. 6. Gal. 3. &c. Ergo & cætera Sacramenta similiter inter se differunt.

3. In N. T. sunt *meliora promissa*, quàm in V. T. olim fuerunt: prout dicitur Hebr. 8. Immo Ioh. 1. dicitur, *gratiam demum esse factam per Iesum Christum*, &c. Vnde patet, non eandem gratiam illic fuisse, quæ hîc iam est. Ergo & Sacramenta hîc, quàm illic, præstantiora sunt: h. e. nostra gratiam conferunt, quam illa tantum præfigurabant.

4. Patres eandem hanc differentiam agnoscunt; ut qui gratiam salutarem illic tantum significatam fuisse, hîc verò conferri, seu reipsa præstari, docent: ut Iustinus, Irenæus, Basiliius, & alii passim, supra etiam citati.

SOLUTIONES OBJECTIONVM

PORRO ad hæc Bellarmini argumenta sic ferè Nostri respondent. In 1. & 3. esse ignorationem Elenchi, simul & fallaciam non causæ: quum non solum V. T. sacramenta, sed & ipsum V. T. ut infirmum, egenum, & inutile (sicut Heb. 7. & 8. dicitur) unà cum suis ritibus, & promissis, &c. tandè aboleri debuerit; nec omnium istorum quid quàm iam in N. T. locum amplius habeat: nec deniq; ipsa veterum signorum observatio, aut per se, aut propter fictitiâ hanc Papistarum differentiam; sed tantum propter accidentarium hypocritarum abusum, sæpius in V. T. reiiciatur. In 2. præter utramque hanc fallaciam, etiam principium peti; quatenus Apostolus vel circumcisionem sub V. T. simpliciter pro nihilo habuisse, vel externo corporalis aquæ Baptismo vim peccata purgandi, &c. tribuisse dicitur: quippe quod ex locis citatis probari non potest. In 4. fallaciam secundum quid latere. quum Patres illi non simpliciter, sed tantum respectu fœderis utriusque, & immediatæ seu proximæ Sacramentorum significationis, ita loquantur: quamque conferendi, siue exhibendi verbum, in ampliore sensu populariter accipiant, h. e. etiam de ob signatione: &c. intelligant: quum deniq; Sacramentorum nomen vilitatè ad totum mysterium, quod ex signo simul & re signata constat; transferre soleant: uti notum est.

AD THESIN VIII. DE CHARACTERE INDELEBILI, tanquam peculiari effectû quorundam Sacramentorum.

QVid Nostri de effectû Sacramentorum sentiant, id iam suprâ satis vidimus. Vnde facile constare potest, quid de hoc charactere statuant, quem Pontificii sic vocare solent. Nempe, non magis ex vno, quàm ex alio quouis Sacramento, energiam seu qualitatem quandam spirituales, & Christo nos

confor-

conformantem, proficisci existimant. Et tamen fatentur, *Baptismum à Cœna Domini* (nam *Confirmationem, Ordinem, & cætera tria*, pro veris ac propriis N. T. Sacramentis non agnoscunt, de quibus suo loco agetur) non malè per hoc etiam adiunctum distingui, quod ille *semel* tantum, hæc autem *sæpius*, eidem homini ministratur. Sed causam huius differentiæ, non in illo fictitio *charactere*; sed in ipsa *Baptismi, & S. Cœna* natura, seu proprio fine, positam esse docent: quum ille quidem spiritualis natiuitatis nostræ, vel, quod idem est, insitionis in Christum, & receptionis nostri in familiam Christi, quæ semel tantum fieri debet; hæc verò continuæ nutritionis, siue alimonix spiritualis quæ subinde repetenda est, symbolum ac sigillum quoddam sit, &c. Quod si tamen fortè per characterem, interna quædam Christi gratia, tanquam signum quoddam spirituale, animis nostris impressa, metaphoricè designetur: iam Nostri nequaquam negabunt, eiusmodi characterem fidelibus reuera imprimi, aut per vsum singulorum Sacramentorum (ne discrimen hîc aliquod fingatur) apertè significari & obsignari, &c. Sed de his nulla hîc controuersia est.

OBIECTIONES PRO CHARACTERE.

Bellarminus tamen, cum suis, ex aduerso statuit, singularem quendam characterem in quibusdam Sacramentis, videlicet, *Baptismo, Confirmatione & Ordinatione*, ipsis suscipientibus imprimi, hoc est, qualitatem quandam absolutam, & prorsus indelebilem, Christo nos singulariter configurantem, &c.

Rationes ipsius hæc ferè sunt.

1. Quia passim fideles dicuntur Spiritu S. perungi, & eodem, veluti sigillo, & pignore quodam, signari, siue obsignari. Vide 2. Corinth. 1. & 5. Eph. 1. & 4. &c. Immo signum quoddam indelebile dicitur ipsis imprimi, Ezech. 9. Apoc. 7. &c. Ergo character indelebilis in 3. illis Sacramentis, siue in vsum eorum, verè imprimitur.

2. Propter hunc ipsum characterem *tria* illa Sacramenta semel tantum conferuntur: quum alia omnia sæpè repeti soleant; nec alia diuersitatis huius ratio reddi possit, extra characterem.

3. Patres idem docere videntur: vt *Cyrell. Basil. Chrysost. &c.* dum passim eo, qui baptizantur, aut vnguntur, &c. secreta quadam gratia signari, aut diuinam qualitatem ipsis imprimi, docent, &c. sic illi.

SOLUTIONES OBIECTIONVM.

Sed Nostri, vt diximus, hunc Sacramentalem characterem planè fictitium esse statuunt: in què locis è Scriptura citatis, de *interna* Spiritus S. obsignatione tantum agi; eoque principium hîc non obscure à Bellarmino

peti, contendunt. Causas autem, cur *Baptismus* non iteretur, aliàs, vti vidimus, omninò afferunt, de quibus amplius suo loco dicetur. Ad *Patres* autem, quod attinet, tametsi veritati præscribere non possunt, non tamen de illo Papistico charactere, sed de alia spiritali gratia locuti sunt: quam in Sacramento eo sensu conferri asserunt, quo supra eosdem de effectu Sacramentorum loqui solere diximus. Itaque ad alia pergendum est.

AD THESIN IX. DE NUMERO SACRAMENTORUM N.T. propriorum.

Evangeliici nostri, tametsi in latiore & impropria significatione aliquando plura concedunt esse Noui Testamenti Sacramenta; puta vel *tria* vel *quatuor*, vel etiam *plura*: propriè tamen & præcisè loquendo, *duo* tantum agnoscunt, videlicet *Baptismum*, & *Sacram Cœnam*: ut quibus solis exacta definitio conuenit, vnà cum requisitis essentialibus.

Rationes ipsorum hæc ferè sunt:

1. Quia *his* tantum *duobus* exacta definitio Sacramenti verè conuenit: sicut ex ipsa applicatione facile constare potest. Nam & signum materiale, & diuina eius institutio, sub Nouo Testamento facta, & relatio ad obsignandam Euangelii gratiam, hîc simul concurrunt. Quod in aliis secus apparet.

2. Quia Apostolus 1. Cor. 10. cum ex professo de verè dictis Sacramentis ageret, *duo* hæc tantum nominauit, vel saltem indicauit; videl. *Baptismum*, & *Sacram Cœnam*: quatenus vtrumque hoc symbolum Patribus sub V. T. accommodauit. Ergo non plura ipse agnouit: alioqui plura in medium illis adducturus, vbi ratio aperta id exigebat.

3. Quia *duo* hæc Sacramenta, & quidem sola, iuxta sensum quendam mysticum per *aquam*, & *sanguinem* illum CHRISTI indicata videntur, de quibus videre est Ioh. 19. & 1. Ioh. 5. siquidem veteribus hîc credimus: quorum complures hæc loca sic interpretari solent.

4. Quia Augustinus lib. 3. cap. 19. doct. Christianæ, & in epist. 118. tantum hæc duo adducit. Sic Iustinus Apolog. 2. Tertull. lib. 1. & 4. contra Marcion. & alii patres passim alibi. Qui tamen aliàs, in lata quadam significatione complura Sacramenta recensere solent.

5. Denique, Quia pluribus nihil opus est: quum hæc duo totam gratiam satis obsignent. Tantum enim duæ res significatæ sunt in vita spiritali spectandæ: videlicet, eius initium, & continuus progressus: siue noua generatio in Christo, & continua in eodem nutritio: quæ ambo per duo illa Sacramenta optimè simul ac sufficientissimè significantur. Vnde etiam de ordine, &

ne, & comparatione ipsorum inter se, facile iudicari potest. Nempe, quod Baptismus præire, & S. Cœna sequi debeat, &c.

*OBIECTIONES, PRO SEPTENARIO SACRA-
mentorum numero.*

AT Bellarminus, simpliciter nostra sententia non contentus, præter illa duo, iam expressa *quinque* adhuc alia Sacramenta propriè sic dicta, & N. T. peculiariter, recenset: nempe *Confirmationem, Pœnitentiam, Vnctionem, Ordinem, & Matrimonium*. Quæ tamen suo loco, & gradu, minimè repudiamus, aut contemnimus (quæ Adversariorum de nobis calumnia est) non tamen eo sensu, qui sub N. T. verus ac proprius est, Sacramenta esse admittimus. Ille igitur, cum suis, tanquam si fidei articulus esset, ita constanter asserit, septem esse N. T. Sacramenta propriè dicta.

Rationes ipsius precipue hæ sunt:

1. Quia vera Definitio, & requisita omnia Sacramenti, in genere accepti, & omnibus, & solis illis conveniunt: sicut per inductionem omnium requisitorum, & applicationem eorum ad septem species, imprimis *quinque* contronexas, prolixè ostenditur.

2. Quia rationi congruum est, tot esse N. T. Sacramenta, quot sunt necessaria vitæ spiritualis adminicula: item, quot sunt spirituales morbi, seu peccata præcipua: item, quot virtutes Theologicæ, simul & morales, seu Cardinales, &c. In his autem omnibus, septem species inveniuntur. Ergo & Sacramenta septem esse debent.

3. Quia septenarius numerus in Scriptura celeberrimus est, & perfectiorem semper notat: uti videre est Levit. 4. & 8. &c. Ergo in Sacramentis etiam locum habere debet: quippe quæ ad hominem perficiendum divinius instituta sunt.

4. Quia antiqui Patres, & Concilia quædam, sed recentiora, singulis hisce nomen Sacramenti tribuunt: sicut apud Tertull. Cyprianum, Basilium, Ambros. Augustin. Gregorium, &c. videre licet. In quorum sententia nos acquiescere decet.

SOLUTIONES OBIECTIONVM.

Verum ad hæc Bellarmini argumenta, ita ferè Nostri respondent. In primo principium apertè peti: quum reliquis illis *quinque* vera & plena Sacramenti definitio, præsertim Novi T. propria, minimè conveniat. nec omnia Sacramenti requisita iisdem accommodari possint. Velenim divina signi institutio, vel relatio ad obsignandam Evangelii gratiam, & quidem omnibus fidelibus ad finem usque mundi, obsignandam; &c. hic desideratur, sicut in applicatione patet. In 2. & 3. nullam esse veram consequentiam, quum

aliæ etiam non dissimiles, immo fortè meliores, congruentiæ, seu conformitates, & mysticæ significationes, de binario, vel ternario numero, &c. afferri possint. In 4. de veteribus quidem falsum assumi, vt qui nuspiam hunc septenarium numerum astruant: nisi fortè in sensu lato & improprio, in quo Bernhardus etiam pedum lotionem (de qua Ioh. 13. agitur) Sacramentum appellat. Sed de his iam satis.

AD THESIN X. DE CEREMONIIS SACRAMENTORUM in genere.

E Vangelici vtrò fatentur, absque ceremoniis vniuersum sacrum ministerium, in hac hominum ruditate, ferè infructuosum esse: ac proinde non inuiti concedunt, etiam ipsa N. T. Sacramenta sine ritibus ministrari non posse: immò ipsa Sacramenta, præcisè accepta, sacras ceremonias esse dicunt. Sed inter has tamen, vtpote *necessarias* (quippe ab ipso Deo, & Christo institutas, & nobis cum singulari mandato traditas) & alias quasdam, sua natura prorsus *adiaphoras* (vtpote humanitus introductas, & externo tantum ordini seruientes), accuratè distinguendum esse docent: ne & diuina cum humanis commisceantur, & libertas Euangelica temerè prodatur. Itaque Nostri omninò *liberos* quosdam ritus ab Ecclesiarum præfectis institui posse, concedunt: sed quorum norma vnica sit ipsum Dei verbum, de spectanda semper ædificatione, deque eutaxia Ecclesiæ, seu ordine, & decoro, in S. liturgiâ obseruando, &c. Vide 1. Corinthior. 14. &c. Opinionem verò *præcisæ necessitatis*, item *meriti* coram Deo, vti & *nimiam* ipsorum rituum *multitudinem*, *nimiamque curam*, & inanem *pompam*, planè damnant: vtpote & modestiæ, & simplicitati, & libertati Christianæ contrariam; immò etiam viam nouo Iudaismo, immò & spirituali tyrannidi, in Ecclesia sternentem, &c. Qua de re iam olim Augustinus quoque epist. 119. meritò conquestus est.

Hoc igitur sensu demum ceremonias improbare solemus: idque non sine rationibus, ex DEI verbo petitis. Quales hîc aliquot sequuntur:

1. Quia omnis *ἑτεροθρησκεία*, hoc est, electitius seu voluntarius cultus, extra Dei verbum excogitatus, Deo displicet: sicut Apostolus Coloss. 2. non obscurè, per inductionem aliquot exemplorum, nobis ostendit. Ergo ritus isti saltem pro partibus diuini cultus habendi non sunt, neque vt præcisè necessarii vrgeri debent.

2. Quia frustrâ dicuntur Deum colere, qui humanis traditionibus imitantur, vt eas diuinis præceptis exæquent, siue aliquam diuini cultus partem in iis sitam esse putent: sicut Esaiæ 29. Matthæi 15. Marci 8. &c. patet.

3. Quia.

3. Quia veri Christiani liberati sunt ab onere, seu iugo legis ceremonialis; quippe quæ Iudæorum propria fuit: vti prolixè docetur Gal. 4. & 5. & c. Ergo etiam multitudo talium rituum cauenda est, ne nouum Iudaismum introducere videamur.

4. Quia cultus N. T. simplicissimus, & maximè spiritualis esse debet: vt eus per illum in Spiritu & veritate colatur Ioh. 4. quum ceremoniæ tantum ad externum hominem, non autem directè ad conscientiam, pertineant. Hebr. 9. & 10. & c. Ergo & nimia cura, siue satagentia, hîc cauenda est.

5. Quia ne Apostoli quidem ipsi laqueum conscientis aliorum iniicere voluerunt. 1. Cor. 7. sed ritus, à se ipsis etiam approbatos, extra casum scandali, & contemptus, adiaphoros esse voluerunt: sicut Act. 15. & 1. Cor. 8. & 10. & c. videre est. Non igitur hodierni Ecclesiarum præfecti maiorem hîc potestatem, aut seueritatem exercere debent.

OBIECTIONES PRO RITIBVS PA-
pisticis.

AT Bellarminus etiam hac in parte nobis contrarius est: cuius doctrina, de Ceremoniis Sacramentorum in genere, post explicatam earundem definitionem; & diuisionem, ad hæc sequentia sex capita reuocari potest.

1. Est, illarum quasdam ab ipso Christo, & Apostolis, extra omnem Scripturam esse traditas. Vide 1. Cor. 11. exempla quædam.

2. Quasdam earum habere vim spiritualem, contra peccata, & Dæmones, & c. vt signum crucis, & aliæ similes: quæ iam olim à sanctis viris ad eiusmodi vsus adhibitæ sint.

3. Ecclesiam habere ius ac potestatem, eiusmodi ceremonias ac ritus instituendi: quia, videlicet, etiam Synagoga olim huiusmodi ius habuerit: Ester. 9. & 1. Macch. 4. & Ioh. 10. Et quia Apostoli idem ius vsurparint, Act. 15. Et denique, quia Ecclesiæ dignitas ita postulet.

4. Fideles per conscientiam teneri has ceremonias, ab Ecclesia institutas obseruare, etiam extra casum contemptus, & scandali: quippe qui suis præpositis, tum Ecclesiasticis, tum politicis; simpliciter obedire iubeantur, Heb. 13. & Rom. 13. & passim.

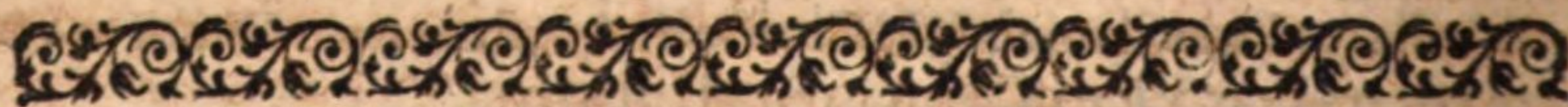
5. Non esse resistas prorsus adiaphoras; sed necessarias, & meritorias, & partem diuini cultus: quippe quæ affectum simul & memoriam hominis excitent, & fidei confessionem indicent, eoque Deo sine dubio valde gratæ sint.

6. In Ecclesia Latina Sacramenta non vernaculo quarumvis gentium, sed tantum Latino sermone administranda esse, excepto matrimonio: nempe, quia hactenus ita factum fuerit, nec vlla necessitas sit, vt administratio in vernaculo sermone fiat, & c.

SOLUTIONES, SIVE CENSURÆ.

Quid de his capitibus statuendum sit, non difficulter ex antè dictis intelligi potest. Nempe in 1. eatenus verum dicitur, quatenus adiaphorizatus intelliguntur. Alioqui erit principii petitio. In 2. fallacia hæc eadem nimis aperta est: quum probatio nulla hîc afferatur, quæ alicuius momenti sit. De *tertio* idem, quod de *primo*, dicimus: illo etiam addito, quod Ecclesia præsens non eandem cum Apostolis auctoritatem habeat, ne quidem in ritibus ordinandis. De 4. idem, quod de secundo, dicimus: quum in locis citatis hæc quæstio minimè tractetur. In 5. & 6. apertè principium petitur, tum quoad Theses principales, tum quoad præcipuas earum probationes: sicut ex collatione nostrorum Argumentorum, superius allatorum, facilè animaduerti potest. Nam quæ præterea hîc obiter inspersa sunt, ea pridem alibi discussimus. De *vernaculo* enim *sermone*, in officiis sacris vsurpando, satis tom. 1. Controuers. 1. de S. Scriptura disputauimus. Item de *potestate Conciliorum*, siue *Ecclesie*, vel pastorum eius, in constituendis rebus ad Religionem pertinentibus, non vno loco iam antè satis multa diximus.

Et sic fuit Controuersia prima generalis.

AD SECVNDAM CONTROVERSIAM
generalem, de Baptismo, & Confirmatione.

AD THESIN I. DE ESSENTIA, SEV MATERIA & FORMA Baptismi.

AD essentiam Baptismi nihil aliud, ex sententia Nostrorum, requiritur, quàm eius hominis in aquam immersio, qui nomen suum Christo publice dare constituit. Ita vt *materia* externa hîc sit, ordinariè quidem, purum elementum aquæ: aut fortè extra ordinem, liquor aliquis analogicus: *forma* verò externa, immersio in aquam, siue etiam aspersio aquæ: & quidem in nomine, vel potius in nomen, Iesu Christi, siue in nomen Patris, & filii, & Spiritus S. facta. Namque *adiaphorum* apud nostros habetur, siue aliquis in aquam totus *immergatur*, siue aqua saltem *aspergatur*: item, siue immersio, aut aspersio ista, numero *trina* sit, siue *unica* tantum: denique, siue in nomine, vel potius in nomen, *Iesu Christi*, siue in no-

men *Patris*, & *filii*, & Spiritus sancti aliquis baptizetur. Nempe, quia Christi institutio nihil hinc speciatim definiuit. Matth. 28. & Marci 16. &c. Apostolorum autem praxis adiaphoriam istam non vno modo confirmauit. Actorum 2. & 8. & 10. & 19. &c. Itaque hoc respectu etiam in *Papam* essentiam Baptismi adhuc saluam esse confitemur: quippe ubi prædicta materia, & forma hucusque retinentur.

OBIECTIONES PAPISTICÆ.

Sed Bellarminus, cum suis, hanc Baptismi essentiam magis, quam nos si solent, constringit, & velut arctioribus terminis circumscribit: dum non modo simpliciter, omni loco & tempore, puram aquam; sed & *trinam* immersionem, siue *trinam* aspersionem, immò & *formulam* illam solennem, *in nomine Patris & filii & Spiritus S.* præcisè necessariam esse statuit, &c. Sic enim definit *Baptismum*, quòd sit *Sacramentum*, regenerationis, per aquam, in verbo vite: iuxta illa, scilicet, vulgò nota Scripturæ testimonia, Ioh. 3. & Ephes. 5. & Tit. 3. &c. Eius igitur *materiam* ait esse solam aquam; non autem alium aliquem liquorem, licet maximè analogum aquæ: prout Matth. 3. Actor. 2. & 8. videre sit. *Formam autem* vult esse verba illa solennia: Baptizo te in nomine Patris, & filii, & Spiritus sancti, quippe quæ ipse Christus usurpari præceperit, Matth. 28. quæque Ecclesia hætenus semper usurpauerit: & quæ proinde Baptismo essentialia sint.

SOLUTIONES SIVE CENSURÆ.

Verum ad hanc Pontificiam Baptismi definitionem quod attinet, ea per se quidem aliquatenus admitti potest: non tamen ex locis citatis solidè probari potest: quippe in quibus de re significata Sacramenti potius, quàm de *Sacramento* ipso agitur, sicut ex ipsorum inspectione patet. De *materia*, quin rectè assignata sit, non valde contendimus: nisi quod extra ordinem, in rarissimis quibusdam & insolitis casibus, etiam aliud quoddam liquoris genus, quod eundem cum aqua usum habeat, adhiberi posse non negamus. De *forma* denique, siquidem essentialis esse debeat, hinc planè dissentimus: quippe quæ nullatenus in ista verborum prolatione; sed in ipsa hominis immersione, siue aquæ aspersione, in nomen Christi, siue S. Trinitatis facta, reuera consistit.

Et sanè principium petitur, cum docetur, Christum illa verba Matth. 28. tanquam essentialem Baptismi formam præscripsisse, &c. Ecclesiæ autem praxis non potest ex adiaphoris præcisè necessaria efficere, ut notum est.

In summa: Nostri, quod ad rem principalem, siue essentiam ipsam Baptismi attinet, hinc reuera non dissentiunt: nisi quod superstitionem illam, in urgenda præcisa verborum formula, tanquam quæ ad essentiam Baptismi simpliciter necessaria sit, apertè reiiciunt: quum satis superque constet, Apostolos sæpè simpliciter in nomen Christi baptizasse, Act. 2. & 8. & 10. & 19. & quum præterea certum sit, in mysterio Iesu Christi totum S. Triadis mysterium reuera contineri, &c. Interim nihil hinc Nostri mutare solent: sed praxin communem ubique retinent: tametsi libertatem Christianam, quæ adia-phora in necessaria mutari vetat, pro virili asserere non detrectant.

AD THESIS II. DE PRÆCISA BAPTIS-

*mi necessitate, de q. limbo puerorum non bapti-
zatorum.*

DE necessitate Baptismi sic in summa Nostri statuunt: respectu diuini *mandati*, & proprii *finis*, omninò ac necessario vsurpandum esse: & proinde haud dubiè grauiter eos peccare, qui temerè illum negligunt, &c. Interim ad salutem obtinendam *absolutè & simpliciter necessarium* esse negant: præsertim respectu omnium & singulorum, etiam eorum, qui nullâ suâ culpâ, sed aduerso aliquo casu, à Baptismo excluduntur, &c. Itaque Papistis, *absolutam necessitatem* hinc urgentibus Nostri apertè reclamant: & *conceptum* quidem Baptismi, non tamen nudam *carentiam*, seu inuoluntariam priuationem, continuò damnosam esse statuunt.

Rationes ipsorum præcipue hæ sunt.

1. Gratia Dei, in Christo exhibita, tollit vniuersa credentium peccata: & proinde etiam generalem illum reatum, de quo agitur Rom. 5. Illa verò gratia non est externis signis alligata; sed pender à gratuito Dei beneplacito: & vel solâ in Christum fide actualiter percipitur, vel etiam per nudam Dei imputationem conferri potest, si actuali fidei nondum locus esse possit. Vide Rom. 3. & 4. præsertim in exemplo Abrahami, &c. Ergo nullum hinc signum præcisè necessarium est.

2. Exempla non pauca in S. literis extant eorum, qui sub N. T. etiam sine baptismo seruati fuerunt. v. gr. Zachariæ, & Elizabethæ Luc. 1. item Simeonis, & Hannæ Luc. 2. item Latronis in cruce Luc. 23. &c. quemadmodum etiam sub V. T. multi sine circumcisione seruati sunt: de quibus Hebr. 11. & alibi videre licet. Non igitur Baptismus absolutè necessarius est.

3. Adde, quod Antithesis è Scriptura probari non potest. Non enim magis præcisa pædobaptismi necessitas ex loh. 3. colligi potest, quàm ex cap. 6. necessaria infantium Eucharistia; quia par utrobique ratio est: Sicut & ipsi veteres, Augustini tempore, prorsus agnouerunt.

4. Adhæc

4. Adhæc alienum omninò est à Dei bonitate & Philanthropia, ut infantes fidelium, nulla sua culpa non baptizatos, tantum ob externi baptismi defectum, in æternum damnet: præsertim quum se Deum nostrum, & seminis nostri fore promiserit Gen. 17. Act. 2. & alibi. Ergo opinio hæc, de absoluta Baptismi necessitate, merito explodenda est.

OBIECTIONES PRO HAC NECESSITATE.

AT Bellarminus absolutam Baptismi necessitatem vrget: & neminem sub N. T. sine Baptismo seruari posse contendit. Ac nominatim de pueris, sine baptismo hinc decedentibus, apertè tradit: eos à beata Deivisione, propter hanc ipsam Baptismi carentiam, perpetuò excludi, & statim ad Inferorum regionem illam, quæ *Limbus puerorum* vocatur (vbi nec verus cruciatus, nec gaudium cæleste vllum sit, &c.) certissimò relegari, &c. In summa docet: Baptismum præcisè ad salutem necessarium esse, & infantes non baptizatos prorsus æternum perire: non tamen sensus, sed damni tantummodo pœnam experiri.

Rationes ipsius hæc ferè sunt.

1. Quia disertè scriptum est Ioh. 3. *Nisi quis fuerit renatus ex aqua & spiritu, non poterit ingredi regnum Dei, &c.* Ergo sine aqua Baptismi seruari nemo potest. De hac enim aqua veteres ferè omnes hîc agi agnoscunt: quippe quæ nominatim à spiritu discernitur, & tamen in eodem necessitatis gradu collocatur, &c.

2. Omnes homines nascuntur in peccato originali: & proinde cum reatu mortis æternæ. Vide psal. 15. Rom. 5. &c. Ergo nisi per Baptismum hic reatus tollatur, pereundum ipsis est: quia per hoc organum gratia Christi hominibus applicanda est, & sine hoc applicari non potest.

3. Eadem hæc sententia multorum veterum fuit: immò antiqua est Ecclesiæ traditio: prout Augustinus epistolâ 20. ad Hieron. narrat, & alii patres alibi. Ergo haud dubiè orthodoxa est.

SOLUTIONES OBIECTIONVM.

Verum hæc Argumenta, pro Thesi contraria, prorsus infirma sunt. In 1. & 2. est fallacia figuræ dictionis, simul & consequentis: quia nec Ioh. 3. propriè de externo corporalis aquæ Baptismo, sed de aqua spirituali tantum agitur: nec, si de illo ageretur, continuò præcisè illius necessitas, respectu quorumvis hominum, rectè illinc colligitur. Nec reatus ille generalis propriè per Baptismum, sed per Christi gratiam (quæ propriè per Baptismum non quidem re ipsa conferri, siue nobis applicari, sed tantum significari, & ob signari solet) à nobis aufertur. In 3. hallucinatio Augustini, & quorundam aliorum, pro totius Ecclesiæ consensu perperâ affertur. Nam & idē

Augustinus, aliique veteres, de Eucharistia infantibus danda, ex loco Ioh. 6. malè intellecto, similia quædam tradunt: & tamen hæc ipsorum opinio pridem ab ipsis Aduersariis explosa est. Ergo similiter in hac causa nos geramus.

*AD THESIS IN III. DE BAPTISMO FLU-
minis, flaminis, & san-
guinis.*

Nostri faciliè concedunt, *Baptismum* latè consideratum, seu *lauacrum* variè acceptum, in supradictas species aliquatenus distribui posse: ut qui norint, in S. Scriptura varias *Baptismi*, & *Lauacri*, significationes occurrere: & modò pro *externo* aquæ baptismo, ut Matth. 3. & 28. Actor. 2. & 8. & 10. & c. modò pro *interna* & spiritali animæ purgatione, ut Actor. 1. & 2. item 1. Petri 3. item Ephes. 5. Tit. 3. Hebr. 10. & c. modò pro *diluvio* quodam *crucis* & calamitarum, ut Matth. 21. Luc. 12. & c. modò etiam pro ipsa *doctrina*, seu professione fidei, ab hoc vel illo tradita, ut Actor. 18. & 19. item 1. Cor. 10. & c. voces illas usurpari. Itaque hoc sensu faciliè admittunt, quòd veteres interdum, figuratè loquentes, cruentum *martyrium* eorum, qui in Christum verè credunt, *Baptismum sanguinis*; item seriam & continuam sanctorum *resipiscentiam*, *Baptismum flaminis* appellare solent: quippe quum priores illos suo ipsorum sanguine; posteriores istos sacro flamine hoc est, Spiritu S. quodammodo baptizatos esse, non immeritò dici possit. Sed collationem tamen illam, quam Papistæ inter has species instituere solent, Evangelici minimè admittunt: utpote partim falsa hypothesis nitentem, partim aliena & impertinentia quædam hoc loco admiscentem: sicut exsequentibus amplius constabit.

Bellarminus enim cum suis, ut superiorem illam sententiam, nimis certè crudam, de *absoluta Baptismi necessitate*, aliquo modo mitiget, aliquot illius limitationes, ac veluti compensationes, in medium adducit: sed quæ penitus inspectæ, si non falsæ, saltem infirmæ, incertæ, & penè friuolæ esse deprehenduntur. Affirmat enim, *Baptismum aquæ*, seu *fluminis*, demum post Christi mortem necessarium euasisse: quia tunc demum lex Moysis abrogata fuerit. Item, illum compensari posse per *baptismum sanguinis*, & *flaminis*, hoc est, per cruentum *martyrium*, & perfectam poenitentiam, & c. ut quæ virtute & efficaciâ suâ, *Baptismo fluminis* æquipol- leant. Sed utrumque horum periculosè, si non falsò; asseritur: ideoque neutrum non sine cautione admittendum est. Nempe, siquidem *primo* illud de solenni generalis *Baptismi* institutione intelligatur, de qua Matth. 28. agitur, tum faciliè à Nostriis concedetur. Nam aliqui non modò Ioh. Baptista, de quo amplius infra diceretur, iam dudum antè baptiza- uerat.

uerat, sed etiam ipse Christus per suos Apostolos: vti Ioh. 1. & 3. & 4. videre est. *Posterius* autem, quatenus de merito & dignitate nostrorum operum accipitur, meritò à Nostris damnatur. Et si enim S. Martyres, & quotquot ex animo in Christum credunt, ac verè resipiscunt, etiam sine externo Baptismo interdum seruantur: non tamen æternam salutem vel morte suâ cruentâ, vel aliâ vllâ ratione vere promerentur: neque etiam propriè loquendo, defectum Baptismi, si modò eum percipere possint, vllis operibus, aut martyriis suis, reuera compensare dicendi sunt. Sed de hoc iam satis isto loco: quod alibi plenius explicandum erit.

AD THESIN IV. DE MINISTRO BAPTISMI, deque fœminarum, & laicorum, etiam incredulorum, Baptismo.

HVIUS controuersię decisiō pendet ex decisiōe illius, quæ suprà satis explicata fuit, de necessitate Baptismi; item illius, quæ mox sequetur, de eiusdem effectu & virtute, &c. Hinc enim animaduerti potest, an & quatenus etiam fœminis, seu Laicis, &c. permissum sit baptizare. Ingenue enim fatemur, inter ipsos Euangelicos bene multos adhuc esse, qui etiam *Laicis*, ac *fœminis* (non tamen incredulis) in casu necessitatis, quem vocant, officium baptizandi concedunt: ac proinde Pontificiis hac in parte ferè assentiuntur: nisi quòd *Paganos*, aliosque *Infideles*, ab isto officio prorsus excludunt. Nempe, quia & ipsi externo aquæ Baptismo nimium adhuc tribuunt: tametsi interea non talem & tantam, qualem & quantam Pontificii volunt, illius necessitatem agnoscant. Sed maior tamen & melior Euangelicorum pars hîc dissentit.

Argumenta istorum hæc ferè sunt.

1. Baptizare est pars liturgiæ publicæ, siue officii pastoralis: vti Matth. 3. & 28. item Act. 2. & 8. & 9. & 10. &c. patet. Vbi publica docendi functio cum administratione Baptismi perpetuò coniungitur. Nemo igitur, non vocatus ad hoc officium, iure id facere potest. Vide Hebr. 5. de vocatione Aaronis, & Christi, &c.

2. Casus ille necessitatis, quem vocant, omninò fictitiuus est. Non potest igitur iustam causam præbere, violandi S. ordinis, à Deo in Ecclesia sancitum. Vide suprà ad Thesin 3. de necessitate Baptismi.

3. Mulieres speciatim prohibentur officia sacra tractare: sicut 1. Cor. 14. & 1. Timot. 2. videre est. Increduli verò maxima Religionis nostræ mysteria non intelligunt, eoque nec S. Symbola dispensare possunt, &c. Neutris igitur hæc licentia concedenda est.

4. Denique veteres ipsi non semel hunc foeminarum, &c. Baptismum reprehendunt. Vide Tertull. de virgin. veland. Epiphanium hæres. 42. & alios alibi.

OBIECTIONES PRO FOEMINARVM

Baptismo.

AT contra hanc sententiam nostram Bellarminus strenuè pugnat: quippe asserens, ordinarium quidem Baptismi ministrum esse *Sacerdotem*, aut *Diaconum*, illo absente: sed in casu necessitatis licere etiam *Laicis*, ac *foeminis*, immò etiam *infidelibus*, Institutionis verba tantum recitantibus, alios baptizare, non tamen solenniter, &c. Hanc enim distinctionem obiter interserit.

Rationes ipsius precipue hæ sunt.

1. Exod. 4. legimus, Sipporam Mosis vxorem filium suum circumcidisse, & sic virum è periculo mortis liberaffe. Ergo factum hoc Deo placuit. Et proinde foeminis etiam sub N. T. baptizare licet: quia par ratio esse videtur.
2. Act. 3. & 9. dicuntur, Philippus, & Ananias, quosdam baptizasse: quorum ille tantum Diaconus; hic verò planè priuatus ac merè laicus fuit. Ergo saltem Laicis in casu necessitatis baptizare licet.
3. In casu necessitatis licet & Laicis, & foeminis, Euangelium alios docere: sicut Act. 18. de Priscilla, &c. legimus. Ergo & baptizare iisdem licet: quippe quod per se minus est, quàm docere: sicut 1. Cor. 1. videre est: vbi Apostolus Euangelii prædicationem Baptismo præfert.
4. Veteres idem hac de re sentiunt: vt Tertull. de Baptismo, & Hieronymus contra Luciferianos, & alii passim. Ergo sententia haud dubiè orthodoxa est.

SOLUTIONES OBIECTIONVM.

AD hæc Bellarmini argumenta sic Respondemus. In 1. & 2. partim principium peti, partim statum quæstionis non attingi; sed prorsus extraordinaria cum ordinariis confundi. Nam neque ex historia illa Exod. 4. constat, factum Sipporæ simpliciter & per se Deo placuisse: & Philippum constat, non Diaconum tantum, sed Euangelistam etiam fuisse. Vide Act. 21. De Anania verò, siquidem merè priuatus fuit (de quo constare non potest) saltem hoc rectè dicitur, eum per extraordinarium ipsius Christi mandatum satis excusari. Nam extraordinarium hic quiddam fuit, quod in consequentiam trahendum non est. In 3. priuatam institutionem cum prædicatione publica malè confundi: immò & tacitè principium peti: quatenus absoluta quædã necessitas baptismi extra verbum Dei fingitur. In 4. particularem quorundam veterum sensum non esse publicum totius Ecclesiæ consensum; immò nimiam Patrum sollicitudinem (in quâ

(in qua tamen non semper sibi constiterunt) pro regula perperam hîc afferri. Vide supra, de praxi veterum, in Eucharistia infantibus danda, &c.

AD THESIN V. DE PÆDOBAPTISMO, DE QVÆ

fide Infantum, &c. pro & contra.

ET si Nostri circa Pædobaptismum, in principali quæstione, cum Pontificiis aduersus Anabaptistas consentiunt: in causis tamen, & circumstantiis eiusdem assignandis, non leuiter ab iisdem dissentiunt: & speciatim in hac quæstione, de fide Infantum, &c. Quod vt plenius intelligi possit, initio summam Bellarminianæ disputationis hac de re paucis exponemus: & deinde censuram nostram de eiusdem opinionibus quibusdam subiiciemus.

Bellarminus igitur de Pædobaptismo *duo* quædam tradit. *Primum* est: Infantes rectè baptizari: contra quam Anabaptistæ sentiunt.

Rationes ipsius precipue sunt hæ:

1. In V. T. fuerunt infantes circumcisi, Genes. 17. Circumcisioni autem successit in N. T. Baptismus, Coloss. 2. Ergo nunc etiam pueri baptizandi sunt. Nempe, quia est par vtriusque ratio in pueris, neutrum mysterium percipientibus.

2. Christus Ioh. 3. docet, sine Baptismo pereundum esse Infantibus, &c. Ergo ne pereant, baptizandi sunt.

3. Actor. 16. dicuntur integræ familiæ baptizatæ: in quibus haud dubiè etiam fuerunt infantes. Ergo Apostoli etiam pueros baptizarunt, & non tantum adultos.

4. *Præterea* Matth. 19. iubentur Infantes ad Christum adduci; & regnum cælorum iis promittitur: Vnde sequitur, etiam per baptismum Christo & Ecclesiæ inferendos esse. Quorum enim res significata est, iis signum negari non debet.

5. Ecclesia antiqua semper hunc morem seruauit, vt non modò adultos, sed etiam Infantes baptizaret. Ergo mos ille fluxit ab Apostolis Vide Origenem in cap. 6. ad Romanos, Cyprian. lib. 3. epist. 8. Hieron. lib. 3. contra Pelagium. Augustin. lib. 4. de Baptismo, c. 24. & alios passim. Atque hoc de primo satis.

Alterum, quod tradit, istud est: Infantes non habere in seipsis fidem *actuale*: quum, teste ipso Deo, rationis vsu careant, Deuter. 1. & Ionæ 4. Accipere tamen fidem propriam, sed *habitualement*, in ipso Baptismo: quia secus iustificari non possent, iuxta dicta illa Ioh. 3. *Qui non credit*, &c. Hebr. 11. *sine fide impossibile est Deo placere*, &c. Item, aliquatenus actu credere: nempe partim aliena, puta Ecclesia & susceptorum fide, partim ipsa Baptismi susceptione, &c. Hæc ille hætenus, aduersus Lutheranos, simul & Calvinianos, sed *diuerso respectu*, disputans.

CENSURA ET RESPONSIIO.

EVangelici in *primo* capite, vt dictum est, assentiuntur, contra Anabaptistas: tamen non omnes omnibus his rationibus pro pædobaptismo vtuntur. Immo secundam rationem plerique Nostorum prorsus improbant: & locum Ioh. 3. impertinenter huc trahi contendunt. Vide supra de necessitate Baptismi amplius.

De *secundo* etiam Nostri non nihil variant: siquidem alii cum *Luthero* existimant, infantes verè & actualiter credere: alii verò id ipsum negant, licet plerique tamen initia & semina quædam fidei pueris fidelium concedant.

Illorum rationes hæc ferè sunt:

1. Matth. 18. dicuntur paruuli in Christum credere. Hi autem paruuli sunt Infantes. Ergo isti verè credunt, &c.
2. Lucæ 1. Iohannes Baptista dicitur in utero matris accepisse Spiritum S. item, exultasse ad Christi nondum nati præsentiam. Ergo ille iam tum verè credidit, &c.
3. Quia sine fide nemo seruari, aut Deo placere potest, Ioh. 3. Heb. 11. Ergo infantes etiam credere oportet, nisi omnes perire velimus, &c. Id quod absurdum & impium videri debet.
4. Passim diuiduntur omnes homines in Credentes, & Incredulos, non secus atque in saluandos, & damnandos, &c. Vide Ioh. 3. & 5. & 6. &c. Nisi igitur omnes Infantes ad classem damnatorum relegare velimus, inter credentes vt numerentur, necesse est. Sic illi: inter quos vide potissimum Doct. Hannium in libr. de Sacramentis.

Horum vero contrariæ rationes hæc sunt, si non omnes, saltem præcipuæ:

1. Fides actualis est fiducia in Deo & Christo collocata, vel saltem notitia, & assensus verbi diuini, &c. Hebræor. 11. &c. Ergo sine vsu rationis esse non potest. Infantes autem vsu rationis omnino carent, Deuter. 1. Iohan. 4. Rom. 9. E. nec acta credere possunt, h. e. confidere, cognoscere, assentiri, &c.
2. Fides est ex auditu verbi Dei, Roman. 10. Ergo qui non doceri, iidem nec credere possunt, saltem ordinariè, absq; miraculo.
3. Nemo recordari potest, se fidem in infantia habuisse. Incredible autem est, fidem actualem in eo esse, qui nullam eius memoriam habet. Ergo, &c.
4. Nusquam in Scriptura fides actualis, aut simile quidpiam, ab infantibus exigitur, sed ista fides, vti & pœnitentia, & bona opera, tantum ab iis requiruntur, qui iam rationis vsu habent, & ad annos discretionis peruenerunt: sicut ex ipsis locorum circumstantiis, vbi de necessitate fidei, pœnitentiæ, &c. disseritur, apparere potest. Vide Ioh. 3. & 5. Hebr. 11. &c. vbi nihil de infantibus agitur.

Porro

Porro hinc solutio priorum rationum per se patet. Nam in 1. non de infantibus, sed de adultis, infantum similibus; aut de pueris saltem grandiusculis agitur. In 2. præterquam quod extraordinarium & singulare exemplum est, phrasîs etiam parum aptè explicatur: quum impletio illa Spiritus S. pro modulo ætatis accipienda sit: exultatio autem pueri ad inopinatum matris gaudium, tanquam ad causam physicam, referri possit, imò debeat. In 3. & 4. sententiæ vniuersales extra suum proprium subiectum malè extenduntur: sicut vel ex eo patet, quod alibi similes sententiæ etiam ad bona opera referuntur: quæ tamen infantes facere non solent, nec possunt. Vide Mat. 7. & 25. Rom. 2. & 6. & 8. &c. Et confer Rom. 9. *Nondum natis pueris, cum nec boni, nec mali quidquam fecissent*, &c. Sic isti hac de re differunt, quibus etiam nos ultro accedimus.

OBIECTIONES ANABAPTISTARVM.

Porro rationes *Anabaptistarum*, quas Bellarminus 36. affert (sed non omnes satis apodicticè, aut satis apertè, dissoluit) hæc ferè sunt præcipuæ:

1. Nullum Pædobaptismi præceptum, nullum omninò exemplum extat in S. literis. E. prorsus illicitus est, aut saltem non necessarius vllo modo, &c.
2. Præceptum Christi est, vt prius homines doceantur, quam baptizentur, Mat. 28. Ergo qui doceri non possunt, ii nec baptizari debent.
3. Nemo est baptizandus, nisi prius fidem profiteatur, Act. 2. & 8. Infantes autem fidem nec habere, nec profiteri possunt. E. nec baptizandi sunt.
4. Baptismus est signum pœnitentiæ, Mar. 1. Mat. 3. &c. Infantes autem pœnitentiam agere non possunt: imò nec ea indigent, vt qui nondum actu peccauerint: Ergo, &c.
5. Idem Baptismus est symbolum nostræ mortificationis, ac communio-
nis cum Christo Rom. 6. Infantes autem mortificatione nō indigent. E. &c.
6. Denique signum nihil significat, nisi intelligenti. Infantes autem nihil intelligunt, Deut. 1. Ion. 4. Ergo frustra iis hoc signum tribuitur.

RESPONSIO AD HAS OBIECTIONES.

Responsio Bellarmini ad has obiectiones, vt & Nostrorum, hæc summa-
ria est: non omnes Baptismi effectus ad Infantes pertinere, nisi respectu
futuri temporis: nec sequi negationem omnis omninò fructus, ex negatio-
ne huius, vel illius speciei: item, sufficere vetus exemplum, & præceptum, de
circumcisione, &c. deniq; signum etiam esse non intelligentibus: sicut Gen.

9. & 17. &c. patet. Sed de his etiam satis, quippe extra controuersiam positis.
Ita igitur duo potissimum Evangelici, plerique in Pontificiis hîc deside-
rant. *Primum* est, quod non omnes veras pædobaptismi causas, in ipso
asserendo, asserre solent; immo quod etiam falsas quasdam aspergere so-
lent: vti vidimus. *Secundum* est, quod Infantibus fidem actualem, item

habitualement, adimunt simul & tribuunt; dum omnem rationis vltimū hisce denegant, & tamen actum, simul & habitum fidei iisdem ascribunt: immo, quod alienæ fidei actum, videlicet Ecclesiæ, & susceptorum, pro fide ipsorum Infantum temerè supponunt, &c. quod denique satis apertè negant, Infantes in futuram fidem & pœnitentiam ritè baptizari: nec concedunt, sufficientem baptismi ipsorum causam esse, quod ex Christianis, nati sunt, eoque ad populum ac fœdus Dei gratuitum re ipsa pertinent: sicut ista plenius à Nostris explicari solent.

AD THESIN VI. ET VII. DE EFFECTU,

sive efficacia & fructibus Baptismi.

EVangelici vnicum duntaxat *generalem* Baptismi effectum (sub quo tamen aliquot *speciales* fructus distinctè continentur) agnoscere solent: nempe, oblationem geminæ gratiæ salutaris, in Euangelio promissæ, de remissione simul & expurgatione peccatorum, per sanguinem & spiritum Christi. Hæc enim *duplex gratia* potissimum in Euangelio promissa est omnibus verè credentibus: prout Hebr. 8. & Ierem. 31. item Rom. 6. & 1. Cor. 6. Ephes. 5. Tit. 3. & passim alibi videre est. Vnde *duplex baptismi effectus* in specie designari potest, pro duplicis illius gratiæ significatione, & oblatione. Sed hinc consequenter *tertius* effectus etiam emergit, videlicet testificatio illius salutiæ communionis, quæ nobis cum Christo capite, cumque vniuerso eius corpore, h. e. Ecclesia Catholica, intercedit: cui videlicet, vtrique per Baptismum, tanquam externum & diuinum huius societatis symbolum, inserimur atque implantamur: atque ita per eundem, tanquam per tesseram quandam, à cœtu infidelium discriminamur, &c. Vide Roman. 6. Gal. 3. Act. 2. & 4. & 8. &c.

Potro, quia per Baptismum, nomina nostra soli Christo, vt vnico Seruatori, & supremo Magistro, publicè damus: hinc præterea efficitur, in eodem Baptismo nos, tum ab onere legis Mosaicæ, tum in primis ab omni humanarum Traditionum iugo, liberari: siue, nos inde per Christum liberatos esse, palàm in illo profiteri: vt qui solennis quædam & realis professio sit totius Christianismi, &c. Negamus autem, Baptismum ipsum per se, siue ex opere operato, ipsa peccata, eorumque pœnas, auferre posse: seu quenquam verè iustificare, & perfectè, siue interna ratione sanctificare, &c. tum, quia nusquam hæc in S. literis indicata sunt: tum maximè, quia illis, quæ ibi disertè tradita sunt, apertè repugnant. Vide suprà ad Controuers. 1. de effectu Sacramentorum in genere. Non enim necesse est, hinc nos actum agere: quum satis sit, ea omnia facillè ad speciem hanc aptari posse, quæ ibi generatim diximus.

OBJECTIONES PRO SENTENTIA

Pontificiorum.

AT Bellarminus efficaciam Baptismi longè aliter nobis depingit: & sic quidem, ut quosdam illius effectus asserat, quos Nostri, saltem eo sensu, quem ipse urget, admittere non possunt: & alios quosdam operosè refellat, quos à Nostriis (sed partim falsò, partim calumniosè) urgeri affirmat.

Eorum, quos ipse approbat, effectuum Baptismi, tres affert. *Primus* est, quod Baptismus omnem peccatorum culpam, & pœnam verè tollat, 2. quod iustitiam habitualement, seu formalem conferat, & quidem ex opere operato. 3. quod characterem indelebilem imprimat.

Alios autem 5. effectus, ut falsos, omninò reiicit. 1. quod Baptismus homines reddat impeccabiles, aut contra mortem simpliciter securos. 2. quod liberet à necessitate servandæ legis diuinæ. 3. quod soluat obligationem legis Ecclesiasticæ. 4. quod vota religiosa faciat irrita. 5. quod per solam eius memoriam, aut fidem, peccata sequentia deleantur: videlicet, contra illud Hebræorum 6. *Impossibile est, eos, qui semel illuminati fuerunt, &c.* Quo loco secundam salutis tabulam, videlicet sacramentalem pœnitentiam, iis proponi affirmat, qui post Baptismum volentes scientes peccauerint, &c.

Porro *primum* illum effectum, & consequenter etiam *secundum*, probat his rationibus:

1. In Baptismo dicitur peccatum omne mundari, purgari, tolli, auferri, &c. Ephes. 5. Tit. 3. Psalm. 51. & passim. Ergo post Baptismum in homine renato nihil manet, quod ipsi ad reatum imputari possit, puta nec culpa nec pœna.

2. Idem docent variæ *figura* Baptismi: ut circumcisio, mare rubrum, fluvius Iordanis, probatica piscina, &c. quibus verè tollebatur id, quod tollendum erat. Ergo, similiter per Baptismum extinguitur omne peccatum, eiusque vera pœna, &c. Vide suprà de effectu Sacramentorum in genere.

3. Ecclesia Christiana, in primis ratione Baptismi, dicitur tota pulchra, sancta, & munda, Cantic. 4. Iohan. 13. Ephes. 5. &c. Nihil ergo sordium in ea relinquitur post Baptismum: & proinde Baptismus ipse per se sanctificat, & iustificat perfectè.

SOLUTIONES OBJECTIONVM.

Verùm Evangelici ad hæc Argumenta, pro 1º & 2º effectu allata, generatim Respondent: principium in omnibus apertè peti: & *dupliciter*

quidem: tum, quatenus ad externum aquæ Baptismum ea effecta referuntur, quæ in locis citatis ad ipsam Christum, eiusque sanguinem, & spiritum, interueniente fide, ex Evangelio concepta, &c. disertè accommodantur: tum, quatenus ex inchoata Spiritus sancti renouatione, itemque reatus nostri abolitione, continuo perfecta vniuersi peccati deletio, seu vitii inhabitantis omnimoda absoluta & totalis extinctio, perperam colligitur. Et si enim *utraq;* illa Christi *gratia*, videlicet peccatorum remissio, & interna hominis regeneratio, verè in Baptismo nobis obsignatur: *neutra* tamè ad ipsum Baptismum, tanquam ad causam efficientem, adstringenda est. Item, licèt *utraq;* illa peccatorum purgatio vera sit, & suo modo perfecta: *neutra* tamen hoc præstat, vt quæ reliqua manet in baptizatis praua concupiscentia, peccatum censi non debeat: sicut in primis Rom. 7. per totum videre est: præsertim si iuxta receptam sententiam locus ille de renatis accipiatur. Atque hoc demum sensu 1. & 2. effectum Nostri *reiciunt*. De *tertio* enim satis supra superque diximus.

De reliquis autem 5. quos Bellarminus hîc repudiat, licèt primarij effectus non sint, tamen si rectè intelligantur, minimè Nostri Pontificis hîc contradicent. Nam licèt *Lutherus*, *Calvinus*, & *alii* Nostrorum hæc sequentia axiomata certo respectu tradant: hominem Christianum damnari non posse, nisi nolit credere, item, hominem verè iustum totaliter ac finaliter gratiam Dei non solere amittere: item, per Baptismum ad solius Christi legem seruandam nos obligati: ac proinde à lege Moïsis, & multò magis à iugo & laqueis hominum, nos liberari: denique, per fidem semper recurrendum esse ad æternum illud & immutabile gratiæ fœdus, cuius scilicet solenne pignus & obsignatio est Baptismus: non tamen effectus istos Baptismi in sensu *Pelagiano*, aut *Novatiano*, aut *Anabaptistico*, &c. in quo scilicet hîc à *Bellarmino* recensentur, simpliciter vnquam approbarunt, aut asseruerunt, &c. Id quod vnà cum altero illo capite, de *secunda salutis tabula*, &c. suo loco clarius explicabitur: præsertim vbi de effectû pœnitentiæ, deque necessitate bonorum operum, ex professo agetur. Itaque hæc in præsentia sufficiant.

AD THESIN IIX. DE DIFFERENTIA BAPTISMI,

Ioannis & Christi, sine Apostolorum.

Nostri fatentur quidem, totum Ioannis ministerium, eoq; & Baptismum eius, fuisse præparationem ad doctrinam, & fidem Christi: sed eundem tamen Ioannem, non minus quam Apostolos, ad pœnitentiam, inq; remissionem peccatorum baptizasse, atque hoc sensu eandem vtriusque Baptismi vim, & significationem primariam fuisse indubitanter statuunt: & quidem freti his rationibus:

1. Iohannes eundem finem in baptizando spectavit, quem Apostoli: quia dicitur expressè, baptizasse in pœnitentiam, ad remissionem peccatorum, &c. Matth. 3. Mar. 1. Ioh. 1. &c. Hic autem finis etiam præcipuus est Baptismi Christi, & Apostolorum: uti videre est Act. 2. Rom. 6. &c. Ergo in principali fine & effectu conveniunt ambo Baptismi.

2. Illius Baptismus non minus, quam horum, auctorem habuit Deum. Vide Matth. 21. & Ioh. 1. Et præterea eandem habuit materiam, simul & formam, cum baptismo Apostolorum. Vide Ioh. 1. & 3. & 4. &c. Ergo, quum in *materia* quoque & *forma* conveniant, fieri nequit, ut vllum hic discrimen sit in substantia, siue essentia Baptismi, sed tantum in circumstantiis esse oportet.

3. Ipse Christus à Iohanne in Iordane baptizatus est; Matth. 3. Luc. 3. &c. idque præcipuè in hunc finem, ut sic nostrum Baptismum in sua ipsius persona sanctificaret, & membris suis etiam hac in parte bono exemplo præiret, denique fideles suos sibi per omnia conformaret, &c. Quorum nihil dici posset, si noster Baptismus aliud planè generis esset. Ergo nullum hîc substantiale discrimen statui debet: & consequenter omnis differentia in diuersa vtriusque doctrinæ claritate & perfectione, &c. quærenda est.

OBIECTIONES PONTIFICIÆ.

Bellarminus tamen, cum suis, insigne quoddam & *substantiale* discrimen hîc statuit: deque Baptismo Iohannis ait, non fuisse eundem cum Baptismo Christi: nec eandem vim in peccatis delendis habuisse: ac proinde hunc etiam, post illum iam perceptum, adhuc necessariò usurpandum fuisse: h. e. rebaptizari eos oportuisse, qui iam antè Baptismo Iohannis tincti fuissent.

Rationes ipsius hæ præcipuæ sunt:

1. Quia ille prior fuit immediatè à Iohanne institutus: eoque Baptismus Ioannis semper appellatus, Matth. 21. &c. Alter autem à Christo institutus est, Matt. 28. Ergo differunt Auctoribus, seu causis efficieneibus.

2. Non fuit ille prior in nomen S. Triadis collatus: sicut vel ex vnico illo loco, Act. 19. de quo statim sequetur, euidenter apparet: vbi 12. illi viri de Spiritu S. nihil sciuisse dicuntur.

3. Idem fuit ante initium N. T. vsitatus: sicut ex Ioh. 1. patet: vbi gratia & veritas demum per Christum contigisse dicitur, non autem ante Christum, &c.

4. Ipse Baptista fatetur, se tantum aquâ baptizare, Christum autem baptizaturum Spiritu S. Ioh. 1. Mar. 1. &c. Ergo diuersos vtriusq; Baptismi effectus agnoscit.

5. Actorum 19. quidam rebaptizati dicuntur à Paulo, qui prius baptismo

Iohannis tincti fuerant. Et Actor. 2. & 4. & 8. & c. plurimi ab Apostolis baptizantur, qui tamen iam antè ad Iohannem accesserant: quippe ad quem tota Iudæa dicitur accessisse, Mat. 3. & c.

6. Patres etiam docent, Baptismum Iohannis non remisisse peccata, nisi quoad speciem, & præparationem quandam, & c. Vide *Tertullianum* de Baptismo, & alios passim, præsertim commentatores in Act. 19. & alia loca, paulò antè citata.

SOLUTIONES OBJECTIONVM.

AD hæc Argumenta sic breuiter respondemus. In 1. perperam confundi auctorem primarium, cum nudo & simplici ministro: imo etiam principium peti, si Iohannes ipse Baptismum suum instituisse dicatur. In 2. liberam quandam, siue adiaphoram verborum formulam, ineptè cum essentiali Baptismi forma commisceri: vti suprà vidimus. In 3. principium peti: quum lex & Prophetæ tantum vsque ad Iohannem durauerint, Matt. 11. & 17. Et Euangelii initium in ipsa Iohannis prædicatione apertè statuatur, Mat. 1. & c. In 4. confusionem esse rerum maximè diuersarum: puta domini, & ministri: item externi signi, & gratiæ significatæ: quum Iohannes ibi non externa symbola, eorumque proprios effectus inter se opponat; sed opus ministri ab opere domini tantum discernat, & c. In 5. partim incertas coniecturas pro solidis probationibus afferri: partim verum Iohannis Baptismum, cum aliquo minus verè sic dicto, puta ab aliquo discipulorum illius intempestiuè ministrato, temerè confundi, & c. In 6. denique ambiguas quorundam Patrum sententias malè prototius Ecclesiæ consensu afferri: præsertim, quum illi nomine Baptismi totum Baptismi officium, seu doctrinam & ministerium, plerumque intelligant.

In summa: Bellarmini Argumenta pleraque continent ignorationem Elenchi, aut saltem fallaciam secundum quid: quatenus ex qualicunque differentia huius vel illius circumstantiæ, continuò discrimen essentialiale, quod in ipsa propria forma, siue etiam in primario fine, & effectui, itemq; Auctore Baptismi primario situm sit, admodum ineptè colligunt: præterquam quod eorum nonnulla etiam principium petunt, & fallaciam non causæ admittunt: sicut in 1. & 2. præcipuè apparet. Et tantum de hac quæstione sufficiat.

ÆTHESIS IX. DE CEREMONIIS BAPTISMI,

præsertim de puerorum exorcismo; & scrutinio, & c.

Quæ

Quæ suprà generatim de *Ceremoniis* Sacramentorum dicta sunt, facile ad hanc speciem applicari possunt. Vt nihil hîc necesse sit, operosius omnia consuetari. Saltem in hoc Euangelici plerique consentiunt, adiaphoras esse quasdam Baptismi ceremonias, quæ proinde sine conscientiae scrupulo vel usurpari, vel omitti possint: Cuiusmodi sunt v. gr. patrinorum professio, & abrenunciatio, nomine Infantum facta; item indifferens horum immersio, vel asperio, eaque vel vna, vel trina; item susceptio patrinorum, &c. Sed quasdam hîc tamen omninò superfluas & ociosas, nonnullas etiam planè superstitiosas & absurdas esse contendunt, præsertim in pædobaptismo. Quod enim pueri, vel infantes ipsi, de fide interrogantur, &c. ociosum prorsus & ineptum est: nisi per aliquod schema Rhetoricum fortè excusetur. Quod verò iisdem etiam, tanquam si dæmonium haberent, *exorcismi* & *exsufflationes* adhibentur, plusquam superstitiosum est. Nec dubium est, quin multi horum rituum, quos antiqua Ecclesia in Baptismo adultorum, interdum etiam *Energumenorum* (vti vocabantur) non prorsus inutiliter adhibuit, progressu temporis ad *pædobaptismum* ineptè atq; intempestivè traducti sint: sicut inter ipsos Aduersarios *Polydorus Virgilius*, & alii, vtrò farentur. Itaque Nostri, licet circa ceremonias non admodum scrupulosi sint, has tamen absurdas & ridiculas nugas, quæ nulla rationis specie defendi possunt, omninò repudiant: præsertim si tanquam pars diuini cultus (vt in Papatu fit) ab hominibus exigantur: quum tamen nullum in Dei verbo fundamentum earum ostendi possit. Argumenta vide suprà de *Ceremoniis* in genere.

OBIECTIONES PAPISTICÆ.

Bellarminus tamen, his nihil omninò territus, omnes pædobaptismi ceremonias, in Papatu hætenus vsitatas, quarum 22. recenset, animosè defendit: easque in tres ordines distribuit, videlicet in *antecedentes*, *comitantes*, & *subsequentes* ipsum Baptismum. Et *primi* quidem generis XII. esse dicit: vt quæ omnes Baptismum necessario antecedant, &c. puta, *professio nominis*, *scrutinium*, *abrenunciatio*, *exorcismus*, *gustus salis*, item *salina* seu sputi, nec non *inunctio*, *aurium apertio*, *Epphata*, &c. *secundi* generis affert quinque: quæ in ipso actu adhibentur: vt *signum crucis*, *susceptio patrinorum*, *trina immersio*, &c. Denique *postremi* generis *quinque*, etiam ponit; quæ videlicet Baptismum sequuntur: vt *osculum pacis*, *unctio Chrismat*, *cereus accensus*, *candida vestis*, & *lactis mellisq; gustus*.

Argumenta ipsius duo præcipua sunt. 1. à praxi veteris Ecclesiæ sumtum, de quo Patres aliquot testantur. 2. à mystica rituum significatione petitur, quæ per species operosè exponitur.

SOLUTIONES OBJECTIONVM.

AT Nostri, ut iam diximus, communiter quidem accepti, ceremonias istas in pædobaptismo, aut omnes omnino, aut præcipuas saltem, negligere solent: immò simplicitate Apostolicâ contenti, plerasque illarum apertè damnant, & reiiciunt: quum probè sciant, Christum, eiusque Apostolos, de iis nihil præcepisse: & præterea legant Actor. 2. & 8. & 10. & 16. & c. plurimos absque *exorcismo*, item *Chrismate*, *sale*, *sputo*, *cereis*, & c. legitimè baptizatos esse: denique norint, veteres hac in parte admodum variare; nec in puerorum; sed in adutorum, & c. Baptismo ritus istos, saltem aliquos, olim adhibuisse. Immò etiam videmus, non omnes illorum ritus ab ipsis Aduersariis iam seruari: sicut ex ipsa hodiernæ praxeos collatione facile apparet.

Argumentum igitur *primum*, Bellarmini, à praxi veteris Ecclesiæ sum-
tum, nihil omnino concludit: quippe quum illa varia & inconstans sit; immò, respectu pædobaptismi, ferè aliena & impertinens sit. Multò minus adhuc valet *alterum*, de rituum significatione mystica: ut quæ ab hominum arbitrio tota pendeat, & infinitis aliis ceremoniis; si quas cuiquam excogitare libeat, aptari non incommode possit. Et tantum de Baptismo.

AD THESIN X. DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO, an, & quatenus admittendum sit.

NOn negant Evangelici, iam olim in Ecclesia Christiana, morem hunc receptum fuisse, ut qui recens baptizati essent, suæque nomina Christo & Ecclesiæ dedissent, per Apostolos ipsos, aut alios horum similes, in suscepta semel fide, piis hortationibus & precibus, amplius *confirmarentur*. In qua *confirmatione* non semper quidem, sed tamen sæpè, adhibebatur *manuum impositio*: per quam & dona visibilia Spiritus S. credentibus illo tempore ordinariè conferebantur: prout Actor. 8. & 9. & 11. & 19. & c. videre est. His autem donis sensim postea deficientibus, impositio tamen manuum in ipsa *Catechumenorum* solenni instructione, atque ad S. cœnæ usum præparatione, passim retenta atque usurpata fuit: sed tanquam ritus *adiaphorus*, ad decorum tantum, & eutaxian Ecclesiasticam, nonnihil conducens. In quo sensu etiam Nostri facile hunc ritum admittunt (immò quibusdam in locis re ipsa adhuc usurpant) quoties, videlicet, Catechumeni, publicam fidei *exomologesin* edentes, in doctrina Christiana solenniter confirmantur, idque in facie totius Ecclesiæ, statis anni temporibus, & c. Sed tamen ex eiusmodi libera ceremonia Sacramentum N. T. verum,

verum, & propriè dictum, & quidem ipso *Baptismo* dignius, vt Aduersarii sentiunt, minimè procudere solent: immò eos, qui id faciunt, grauitè & multipliciter errare non dubitant.

Breuitè: Euangelici fatentur quidem, per manuum Apostolicarum impositionem fuisse olim externa Spiritus S. dona fidelibus collata, idque ad maiorem doctrinæ Apostolicæ confirmationem: sed negant hunc ritum olim fuisse, nedum hodie adhuc esse, Sacramentum propriè dictum, & perpetuò in Ecclesia seruandum, quod videlicet, ab ipso Christo nobis in perpetuum sit præscriptum, quodque adiunctam habeat gratiæ iustificantis, & salutis æternæ promissionem, per symbolum istud applicandam, aut obsignandam.

Argumenta Nostrorum, inter alia, hæc ferè sunt.

1. Quia impositio manuum fuit olim quasi generalis & antiquissimus ritus, in omni fere solenni hominum, aut victimarum, benedictione adhibitus: sicut Genes. 47. Leuit. 3. & 4. &c. Item Matth. 19. Marci 7. &c. videre est. Ergo non est ritus N.T. proprius, nec demum ab ipso Christo institutus, &c.

2. Quia idem ritus etiam in ordinatione ministrorum, item in curatione morborum, &c. usurpatus fuisse legitur. Vide Marci 16. Math. 19. Actor. 9. Item 1. Tim. 4. & 2. Tim. 1. & 2. &c. Ergo non est peculiariter ad certum quendam spirituales effectum destinatus: ac proinde nec peculiare Sacramentum censerì debet.

3. Quia dona illa visibilia Spiritus S. iam olim cessarunt, quæ potissimum tunc per hunc ritum significabantur. Vide Act. 5. & 8. & 19. item Heb. 2. &c. Ergo non magis hoc signum, quàm vnctio illa olei, de qua Marc. 6. agitur, aut inumbatio illa Petri, de qua Act. 5. legitur, aut aliud quippiam eiusmodi, pro Sacramento haberi debet.

4. Veteres quoque hunc ritum variè usurparunt: tum in reconciliatione *pœnitentium*, tum in confirmatione *Catechumenorum*, tum in ordinatione *ministrorum*, &c. Vnde etiam August. lib. 3. de Baptismo. c. 16. & lib. 5. c. 23. ferè nihil aliud, quàm visibilem quandam orationem, seu faustam precationem, esse statuit, per quam Spiritus S. suo modo hominibus conferratur, &c. Ergo non fuit olim pro singulari quodam Sacramèto habitus hic ritus.

OBIECTIONES PONTIFICIÆ.

Sed Bellarminus aliter hac de re statuit, summaque vi defendit, Confirmationem esse verum N.T. Sacramentum, & quidem propriè dictum: videlicet ab ipso Christo institutum, ad gratiam saluificam ordinariè per illud ipsum dispensandum: & sic quidem, vt maior & efficacior gratia per *Confirmationem*, quàm per *Baptismum*, erogetur: deniq; tale Sacra-

mentum esse, per quod Spiritus S. plenitudo fidelibus consecratur, &c.

Affert autem has rationes.

1. Quia *Confirmatio* habet omnia veri Sacramenti requisita; puta in primis *promissionem* de dono Spiritus S. Ioh. 14. & 15. & 16. Item Luc. 24. Act. 1. Deinde habet & *signum visibile*; videlicet manuum impositionem, ab Apostolis usurpatam, Act. 8. & 19. denique *habet diuinum mandatum*; quippe sine quo Apostoli nihil vnquam publicè gesserunt, &c. Ergo concurrunt in ea omnes Sacramenti cause, seu requisita essentialia.

2. Quia Hebr. 6. numeratur *Impositio manuum* inter ipsa elementa, seu prima principia Christianæ doctrinæ: & proximè cum Baptismo coniungitur. Ergo fuit tunc temporis ordinarium medium, per quod baptizatis Spiritus S. conferebatur.

3. Quia vetus Ecclesia semper habuit *confirmationem* pro vero Sacramento: sicut ex antiquis Conciliis, *Elibertino, Arelatensi*, &c. item ex antiquis Patribus apparet; præsertim ex *Tertull. de resurrect. Cypriano lib. 1. epist. vltima. Ambros. lib. 3. de Sacrament. c. 2. Cyrillo Catech. 3.* & aliis, Ergo haud dubiè est Sacramentum N. T. propriè dictum.

SOLUTIONES OBJECTIONVM.

AD hæc Bellarmini Argumenta sic ferè Nostri respondent. In 1. principium peti: præsertim quod attinet ad perpetuum Christi mandatum & promissionem Euangelii propriam: immò etiam quod attinet ad ipsam Papisticæ Confirmationis essentiam, h. e. ad vñctionem Chrismatis, & præcisam formulam verborum tanquam illius, ex ipsorum opinione, partes essentialia: uti mox videbimus. In 2. esse non vnā Consequentis fallaciam: præsertim quum illic specialis aliqua manuum impositio, qualis hîc in controuersiam venit, h. e. papalis, nequaquam exprimitur. In 3. tum hanc ipsam tum etiam homonymiæ fallaciam latere: quum veteres (ut etiam suprâ dictum est) Sacramenti vocem latè sæpius usurpent, & ritum hunc variis rebus significandis adhibuerint, & proinde pro vno Sacramento habere non potuerint.

AD THESIN XI. DE MATERIA ET FOR-

ma Confirmationis.

SENTENTIA NOSTRORUM ex supra dictis abundè patet: quòd, videlicet, nullum hîc alium ritum, quàm puram *manuum impositionem*, olim adhibitum fuisse agnoscant: in quo ritu certè nulla alia vel *materia*, vel *forma* dari potest, quàm quæ in similibus sacris actionibus assignari solet. Opinionem igitur Papistarum, qui *materiam* huius putatiui Sacramenti, in certo quodam fictitio *Chrismate*, ex mistura olei & balsami facto; *formam* verò, in præci-

præcisa quorundam verborum *formula* constituunt; quippe hanc ipsam Sacramenti huius essentiam, à Christo, vel Apostolis institutam esse affirmant, &c. hanc, inquam, opinionem nostri homines, ut falsam & absurdam, omninò repudiant.

Nituntur autem Nostri, inter alias, his sequentibus rationibus.

1. Quia hæc Chrismatis vnctio, simul & formula illa verborum, nec præceptum habet, nec exemplum vllum in N. T. Id quod nonnulli etiam ex ipsis Doctoribus Scholasticis, ut *Alensis*, *Bonaventura*, &c. agnoscunt. Ergo neutra necessaria est.

2. Quia umbras legales, h. e. corporales vnctiones, &c. in vsum reuocat; idq; contra disertam Apostoli doctrinam, Coloss. 2. Heb. 9. &c. ubi de V. T. ritibus agit.

3. Quia Consecratio, simul & dispensatio, vnguenti siue olei huius, aut omninò magica vereq; Ethnica, aut saltem Iudaica est: eoq; Christianis non ferenda.

4. Quia vera origo eius prorsus humana est; puta, vel ab Hæretico *Montano*, vel à Papa *Sylvestro*, vel ab aliis olim introducta; videlicet ad imitationem Athleticæ vnctionis, apud Ethnicos vsitata: sicut ex *Polydoro Virgilio*, item ex *Tertulliano*, *Dionysio Areopagita*, *Basilio*, & aliis apud Chemnitium part. 2. Exam. citatis, abunde videre licet.

5. Quia ineptum est, formam Sacramenti specificam in præcisa verborum formula constituere: uti suprà de Sacramētis in genere probauimus, &c. Vbi plura vide.

OBIECTIONES PRO CHRISMATE PAPISTICO, &c.

Bellarminus tamen, his non obstantibus, veram propriamq; *materiam* huius Sacramenti docet esse oleum oliuarum, cum balsamo mixtum, & solenniter ab ipso Episcopo aliquo consecratum, ac deniq; fronti alicuius baptizati in forma crucis illitum: *formam* vero eiusdem Sacramenti præcisam esse verba illa, inter vngendum pronunciari solita; *Consigno te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris, & filii, & Spiritus S.* Hæc enim huius Sacramenti essentia vulgò assignatur.

Argumenta profert admodum facilia quorum præcipua tria sunt,

1. Quia vtrumque illorum (puta & *Chrisma*, & verborum formula) iam olim apud veteres sic vsitatum fuit: sicut inductione aliquot testimoniorum probari potest.

2. Quia 2. Cor. 1 & 1. Ioh. 2. vnctionis, simul & confirmationis, mentio fit: idq; haud dubiè respectu huius Sacramenti.

3. Quia Exo. 30. vnguentum sacrum ex oleo oliuarum, & balsamo fieri

iubetur, &c. Quo typo Sacramentum hoc præfiguratum fuisse videtur.

SOLUTIONES OBJECTIONVM.

Sed profectò hæc Bellarmini Argumenta prorsus inepta sunt: partim, quia Iudaica V. T. vnctio nihil ad nos pertinet: partim, quia in reliquis locis, hîc obiter citatis, tantum agitur de spiritali & interna, non de corporali & externa, eaque N. T. propria vnctione: partim denique, quia veteres non semper huiusmodi *Chrisma* cum prædicta verborum formula, vsurparunt: nec qui fortè vsurparunt, vt verum aliquod & peculiare Sacramentum; sed vt adiaphorum ritum, Baptismo certis de causis additum, vsurparunt: sicut ex ipsorum scriptis videre licet. Cui placet, inspiciat Chemnitium part. 2. Exam.

AD THESIN XII. DE EFFECTV, SEV VIRTUTE & efficacia Confirmationis.

Adversarius effectum huius putatiui Sacramenti ait esse *duplicem*: videlicet, *augmentum gratia*, seu collationem multò maioris, quàm quæ in Baptismo confertur, spiritalis virtutis: h. e. septiformis gratiæ, Spiritus S. quâ videlicet contra Diaboli impetus anima hominis, iam baptizati, roboretur, & deinde *characterem* indelebilem, propter quem nō liceat ipsum hoc Sacramentum iterare, &c.

Porro vtrumq; effectum dupliciter probat: partim ex loco Heb. 6. *vbi illuminati, h. e. baptizati dicuntur deinde Spiritus S. participes facti*, &c. partim ex sententia & praxi veteris Ecclesiæ, de qua Tertullianus in libr. de baptismo. Cyprian. lib. 1. epist. 12. & lib. 2. epist. 1. item Cyrillus Hierosolymit. Cateches. 4. Augustin. lib. 15. de Trinit. c. 26. & alii differunt, &c. Hactenus ille.

CENSURA ET RESPONSIO.

Nostri verò absurdum esse statuunt, vnctioni externæ, & quidem ab hominibus inuentæ, copiosiore virtutem, ac Spiritus S. gratiam attribueret, quàm Sacramento diuinitus instituto, h. e. S. Baptismo: & præterea ex locis Augustini, suprà citatis, asserunt, impositionem manuum olim pro generali symbolo faustæ precatationis habitam, & non semel eidem homini adhibitam fuisse, &c. Vnde clarissimè probant, saltem id, quod de *charactere* hîc dicitur, apud Veteres ignotum planè fuisse.

Prius autem Bellarmini Argumentum varias habet fallacias: quum in loco citato (Heb. 6. non de hoc factitio, immò fictitio *Chrismate*; sed tantum de interna Spiritus S. gratia, & illuminatione, propriè agatur: nec de *charactere* aliquo Sacramentali, sed de peccato in Spiritum S. tanquam de vera causa impossibilis, seu valde *difficilis*, Apostatarum, restorationis, differatur.

Alterum quoque ineptum esse, ex eo satis conuincitur, quòd apud veteres ad-

res admodum diuersam hac in re sententiam, & praxin fuisse constare. De *Montano* enim Hæretico veteres ipsi narrant, quod vñctionem hanc ferè primus vsurparit, idque ad paracletum suum melius commendandum, &c. Ex illo deinde *Tertullianus*, (quem *Montanistam* fuisse constat) & ex hoc Magistro *Cyprianus*, opinionem & praxin suam hauserunt: qui tamen vñctionem suam ferè cum Baptismo coniungunt, tanquam aliquam eius appendicem, &c. Immo *Cyrillus* loco citato, baptizandos oleo vngit ante Baptismum. Et fatentur ipsi veteres, non à Christo, eiusque Apostolis, sed à praxi V. T. ritum hunc promanasse: quem proinde vt adiaphorum plerique tunc obseruabant. Tantum abest, vt saniores eam virtutem, quæ ne Baptismo quidem conuenire queat, huic ritui adscripserint. Vide Chemnitium amplius part. 2. Exam. Concil. Trident. pag. 58. & sequentibus.

AD THESIN XIII. DE MINISTRO HVIVS SACRAMENTI, de quæruibus, & ceremoniis in eo adhibendis.

ADuersarius cum suis, ex Concilio Tridentino, confidenter asserit, ministrum huius Sacramenti esse solum *Episcopum*, aut vicarium huius in Pontificalibus, h. e. *suffraganeum*, vt vocant. Nempe, quia Actor. 8. & 19. soli Apostoli, non autem alii Presbyteri, aut Diaconi, baptizatos confirmasse dicuntur. Item, quia rationi consentaneum est, vt signum hoc sacrosanctum, tanquam Baptismi complementum, per quod septiformem Spiritus S. gratiam consequimur, & solenniter ad pugnam instruimur, siue ad militiam Christi adscribimur, à primariis Ecclesiæ ducibus tantum conferatur: & quidem adhibitis certis ritibus, vulgò ferè notis.

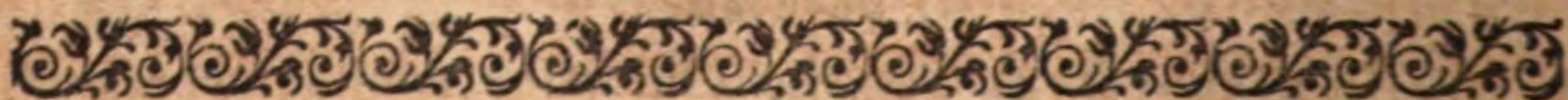
CENSURA ET RESPONSIO.

Sed Nostri has ineptias rident: tum, quia iam sub N. T. nulla est ministrorum, ratione S. officii, inæqualitas: tum, quia Actor. 11. & 14. & 15. &c. etiam *Barnabas*, *Silas*, & alii tales, qui veri *Apostoli* non erant, Christianos solenniter sæpè confirmasse leguntur, sed tamen absque peculiari aliquo ritu: tum, quia Act. 9. & 1. Tim. 4. &c. etiam vulgares Presbyteri, immo & Laici, manus aliis imposuisse dicuntur, & Spiritum S. iis contulisse: denique, quia nunc passim in Papatu vñctio ista fit à *suffraganeis*, qui non sunt veri Episcopi, vtpote propriam Ecclesiam non habentes, &c. Ne iam dicamus, ab ipso Papa Gregorio 1. concedi Presbyteris, vt & ipsi baptizatos Chrismate inungant. Vide distinct. 95. vide etiam concil. 1. Toleran. can. 20.

Et quid causæ tandem afferri potest, cur vulgares Sacerdotes hunc ritum

(si alioqui diuinus esset) administrare non debeant? An ceremoniæ forte graues & arduæ sunt? Immodò protus ineptæ & friuolæ sunt: nempe illæ 12. quas hîc Aduersarius recenset: quarum 4. in olei, seu Chrismatis consecratione: 8. verò in ipsa vnctione adhibentur: puta, *signum crucis*, & flatus siue *halitus Episcopi* super oleum; deinde *salutatio Chrismatis per hæc verba: Ave Sanctum Chrisma*, &c. tum *illinitio frontis*, & quidem *in forma crucis*; item *alapa inflicti*o, seu *percussio confirmati in ipsa facie*: item *septiduana ligatio frontis*, &c.

De quibus Euangelici meritò statuunt, esse ludicros & inanes ritus, ab ociosis hominibus sensim introductos, & simplicitati Christianæ Religionis omnino contrarios: quibus omnibus longè præstet simplex & pura *Catechizatio* puerorum: utpote per quam vera fides in ipsis efficaciter confirmetur, & dona Spiritus S. verè augeantur, &c. Cui deinde in ipsa publica *Exomologesi*, tanquam adiaphorus ritus, impositio manuum adhiberi posset: uti suprà obiter diximus. Et tantum de hac secunda controuersia.

AD CONTROVERSIAM TERTIAM
generalem, de Sacramento Eucharistiæ, deq; Sa-
crificio Missæ, sex libris per-
tractatam.

AD THESIS I. II. III. ET IV. DE CORPORALI PRÆ-
sentia, deq; orali perceptione Christi, sub speciebus panis & vini,
in S. Cœna, siue Eucha-
ristia.

TAmetsi de hac potissima huius loci quæstione Nostri *Euangelici*, cõmuniter ita dicti, nondum inter se planè consentiunt: immodò nō pauci satis acriter, & interdum hostiliter (quod seriò dolendum est) inter se dissident, animosèq; pugnant: in eo tamen omnes probè conueniunt, non *talem* esse Christi in Sacramento Eucharistiæ *præsentia*ẽ, qualem in specie Pontificii assignat: & vnde peculiare istorum errores, de *Transubstantiatione*, *Sacramenti mutilatione*, & *Adoratione*, deq; *Sacrificio Missæ*, &c. promanare solèt: quos omnes ab omnib. Euangelicis apertè damnari cõstat. Hæc autè est præsentia illa merè Papistica, quâ Christus totus, quantus quantus est, cum corpore, & anima, & diuinitate sua, verè & substantialiter, non modò, *in, sub & cum* Symbolis illis (ut nonnulli Nostratium credunt) omnibus communicantibus, in ipso S. cœnæ usu distribuatur; sed & reuera sub speciebus illis, tanquam vnicum ipsarum

ipsarum suppositum, etiam extra omnem usum, & quidem permanenter, seu perduranter, hoc est, donec ipsæ species intereant, præsens adesse, seu realiter inesse putatur, &c. Quam opinionem, unâ cum suis appendicibus, & fructibus, omnes omnino Evangelici reiicere, ac damnare solent: sic tamen, ut alii quidem *corporalem* Christi præsentiam, sed in genere tamen & latè sumptam, & in usu legitimo tantummodo vigentem, quæque hinc porro pendet, *oralem* eiusdem Christi perceptionem, (quæ etiam ab Hypocritis, & impiis reuera fiat) imprudenter hucusque retineant, ac mordicus defendant: *Alii* verò (quibus in hac parte nos assentimur) non quidem *corporalem* hanc Christi præsentiam, siue realem in signis externis inexistentiam, nec *oralem* istam perceptionem, &c. sed *spiritualem* tamen, & verè *mysticam*, seu, quæ S. ministerio speciatim conueniat, verè gratiosam, & efficacem illius præsentiam, simul & perceptionem salutarem, sincerè agnoscant: quâ nimirum fiat, ut Christus Seruator, vera fide apprehensus, perque eandem in cordibus fidelium (non impiorum, aut Hypocritarum) efficaciter habitans, hanc ipsam sui in nobis habitationem, ac saluificam nobiscum communionem, per usum S. Cœnæ magis ac magis nobis declaret, atq; obsignet; & sic porro fidem nostram confirmet: nosque vicissim ipsi gratias pro hoc beneficio solenniter agamus, &c.

In summa: nos, cum maiore ac meliore Evangelicorum parte, *corporalem* illam Christi præsentiam, & *oralem* manducationem in Sacramento Eucharistico, &c. quam Aduersarii reuera solam propugnant, ut falsam, inutilem, & verbo Dei per omnia contrariam, denique absurdam, & impossibilem, constanter repudiamus: solam verò *mysticam*, hoc est, spiritualem & sacramentalem, tum præsentiam, tum perceptionem Christi hîc agnoscimus.

Argumenta, pro hac Thesi nostra, ferè innumera sunt: sed quorum aliquot tantum, præsertim ea, quæ Bellarminus aliquatenus hoc loco refellere instituit, paucis afferemus.

*Argumenta nostra, contra corporalem Christi præsentiam, &c.
in Eucharistia.*

1. Ducitur ex articulo fidei, *de vera ascensione Christi in cælum*. Credimus enim, Christum, postquam pro nobis mortuus, ac resuscitatus fuit, tandem in cælos verè & localiter ascendisse: ita ut mundum hunc inferiorem corpore suo, verè deseruerit, nec iam amplius corporaliter nobis in his terris adsit. Vide Matth. 26. *Me non semper habebitis*, &c. Marc. 16. *Ascendit in cælos*, &c. Ioh. 16. *Relinquo mundum*, &c. Act. 1. *Recessit Dominus ab iis, profectus in cælum*, &c. Act. 3. *Oportet eum cælo contineri*, &c. Vnde efficitur, Christum iam sub speciebus Eucharistiæ corporaliter non latere; immò non amplius isto modo vsquam in terra versari: nisi articulum istum, ascensionis Christi, prorsus abnegare velimus. Exceptio enim illa, quod Christus *visibiliter* in cælo

lit, *inuisibiliter* autem in his terris, sub speciebus Sacrae Cœnæ, &c. inanis & friuola est: quia nec vim istorum testimoniorum declarat, quæ de vero ascensu agunt: & principium non obscure petit, tacite id pro confesso sumens, quod maxime in quæstione versatur: sicut ex sequentibus argumentis plenius constabit:

2. Igitur petimus ex articulo, *de veritate humanæ Christi naturæ*: siue ex illis Scripturæ locis, quæ clarè docent, Christum, Dei filium, ex Maria virgine verum hominem esse natum, *qui nobis per omnia similis factus sit, excepto peccato*, Heb. 2. & 4. &c. Item, verum hominem deinceps in æternum mansurum, qui gloriam quidem cœlestem acceperit, sed naturæ veritatem non deposuerit, nec vnquam depositurus sit, prout ipse statim à resurrectione, saltem ex parte, manifestè testatus est, Luc. 24. & Iohann. 20. *Videte & palpate me*, &c. Deniq; , nunquam ipsum corporaliter simul diuersis in locis, sed semper in vno proprio, siue adæquato loco fuisse. Vide Ioh. 6. *Iesus ibi non erat*, &c. Et c. 11. *Gaudeo, quod ibi non fuerim* Et Matth. 28. *Surrexit non est hic*, &c. Falsum igitur est, Christum corporaliter in cœlo simul & terra adesse: immo in omnibus iis locis simul adesse, vbi species Sacramenti sunt: quia per hoc veritas humanæ Christi naturæ necessario tolleretur: & iam non vnum, verè finitum, ac circumscriptum, sed multa, immò ferè infinita, corpora eidem tribuerentur.

3. Sumitur ex genere Eucharistiæ proprio, quod est *Sacramentum*, vti constat, verum & propriè dictum. In omnib. autè *Sacramentis* vlitatum est, vt res significatæ non substantialiter in ipsis signis delitescant; sed per ea tantum significentur, & obsignentur. Vnde etiam nomina rerum signatarum tribui solent ipsis signis, per Sacramentalem, videlicet, Metonymiam, vulgo satis notam. Vide exempla de Circumcisione, Agno paschali, petra deserti, &c. Gen. 17. Ex. 12. Ezech. 4. & 5. item 1. Cor. 10. &c. Ergo & in hoc Sacramento res ita se habet: & consequenter, verba Domini per eundem tropum sacramentalem similiter explicanda sunt: quem, videlicet, ipse etiam Apostoli, vel ex solo ritu *Agni paschalis*, & phrasibus de illo sæpius viurpatis (Mat. 26.) satis intelligebant.

4. Petitur ex *circumstantiis* primæ S. Cœnæ siue primæ huius Sacramenti Institutionis. Omnes enim circumstantiæ huius sacrae Institutionis (prout ipse Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. & 1. Cor. 11. describitur) euidenter ostendunt, Christum sub speciebus huius Sacramenti corporaliter tunc non latuisse: nec proinde nunc etiam sub iisdem contineri. Tales autem *circumstantiæ* hîc sunt: accubitus Christi visibilis, in eadem mensa, & perpetuus sermo cum discipulis: scopus eiusdè, instituentis Sacram hunc ritum; panis & vini præparatio ad sacrum vsum: panis vera fractio, & vini fusio: Apostolorum silentium, & verborum Christi simplex approbatio: Christi etiam ipsius actiua man-

manducatio, &c. Quis enim credat, eundem Christum in mensa *visibiliter* cū Apostolis sedisse, ac locutum fuisse: & simul *invisibiliter* sub speciebus illis mutum delituisse? Item, viuum & integrum illic suo loco mansisse, & tamē, panem frangendo, suum ipsius corpus fregisse? item vinum fundendo, suum ipsius sanguinem fudisse? Item, semetipsum *corporaliter* comedisse, ac bibisse? Item, Apostolos ad hæc, tam mira & stupenda, prorsus tacituros fuisse? Plures aliæ circumstantiæ addi possunt, quas hîc breuitatis studio præterimus.

5. Ex ipsa verborum *proprietas*, & sententiarum *coherentia* desumitur. Siue enim singula verba perpendamus: disparata hîc de disparatis, & *ἑκ τῶν ἑκ*, enunciari videbimus: id quod sine tropo certè fieri non potuit. Siue antecedentia simul & consequentia spectemus: omninò quandam *ἀνὰ μνησιν*, seu commemorationem, mortis dominicæ; non a. corporalem aliquam Christi præsentiam, neq; oralem perceptionem, sanciri animaduertemus. Id quod ita esse, multa sunt, quæ perspicuè demonstrant: præsertim illa Christi verba: *Hoc facite in mei commemorationem*, &c. Item, illa Apostoli verba: *Annunciate mortem Domini, donec veniat*, &c. Nulla enim vera *ἀνὰ μνησιν* est eius, qui ipse corporaliter adest: Nec rectè dicitur olim venturus, aut rediturus, qui iam nunc in corpore nobiscum versatur.

6. Petitur ex iis Scripturæ locis, vbi *oralis* Christi manducatio, immo & *corporalis* præsentia, purè & simpliciter, vt absurda simul & inutilis, reiicitur. Ipse enim Christus Ioh. 6. apertè negat, *carnem suam* (ita scilicet corporaliter comedendam, vt eam Capernaitæ comedendam esse putabant) *quidquam nobis ad salutem prodesse*, &c. *verba autem sua spiritum, & vitam esse asserit*, &c. Sic Ioh. 14. & 16. aliquoties asserit, *inutilem nobis fore corporalem sui præsentiam*, &c. Non igitur alibi id instituit, quod hîc tam disertè reiecit: vid. corporalem præsentiam, ac oralem perceptionem suæ carnis siue in S. Cœna, siue extra eam.

7. Petitur ab *indignitate* rei. Reuera. n. indignum esset cœlesti Christi conditione, h. e. immortalitate, & gloria; & præterea verè fidelibus esset prorsus ignominiosum: ipsum Christum corporaliter in terris adhuc versari; & ab impiis etiam, idq; ore corporis, verè manducari, &c. Sic enim reuera nec ipse Christus Sacerdos noster esset: prout videre est Heb. 4. & 7. & 8. & 9. Neque iam verè pii ab impiis, in sacramentali perceptione Christi, quidquam differrent, &c. Immo Christus etiam cibo corruptibili similis esset, qui nihil nos ad salutem iuuare posset, Matth. 15. Ioh. 6. Quæ certè omnia valdè absurda censerī debent.

8. Sumitur à *causis & modo* nostræ cum Christo *coniunctionis*. Nulla enim alia fidelium cum Christo communio in S. Scriptura traditur, quam *interna & spiritalis*, & quæ in vera fide & charitate, &c. consistit: de qua Romanor. 3. & 4. & 5. & 8. &c. Item Galat. 2. & 4. &c. Eph. 3. & 4. & 5. &c. & 1 Ioh. 1. & 2. & 3. & alibi passim, videre est. At hæc nihil cōmune habet cum *externa & corporali* illa cōmixtione, quam Aduersarii tradunt: imò prorsus eidem aduersatur:

quum illa quidem substantiarum, seu corporum; hæc verò affectuum tantum, siue animorum coniunctionem requirat. Videi. Cor. 6. *Qui Domino adheret, unus Spiritus est.* Et Ioh. 15. *Ego vitis, vos palmites, &c.* Et cap. 17. *Ut sint vnum, sicut nos vnum sumus: Ipsi in me, &c.* Tantum igitur abest, vt vera piorum cum Christo vnio corporalem illam præsentiam in terra, item oralem Christi perceptionem requirat: vt etiam huius vnionis respectu dicatur *fidelium conuersatio in coelis esse*, Phil. 3. *& iubeantur ipsi quærere ea, quæ in coelis, non quæ in terra sunt*, Coloss. 3. &c. Quæ certè Papisticam thesin prorsus euertunt.

9. Petitur ex iis Scripturæ locis, quæ disertè affirmant, Christi corpus, seu carnem, pro nobis datam, cibum esse cœlestem, ac viuificum: nec nisi ad salutem à quoquam percipi posse, &c. Vide Ioh. 6. *Ego panis viuus, &c. Qui edit carnem meam, in me manet, & ego in ipso, &c.* Vnde efficitur, non ventris, sed mentis cibum esse: proinde nec ore corporis, sed ore animæ, hoc est, vera fide, manducandum esse: & consequenter, ab impiis in Eucharistia verè, & propriè loquendo, percipi non posse: quippe qui nec veram fidem habeant, nec salutarem huius cibi effectum experiri solent, immò nec possint. Vnde patet, talem esse hîc manducationem, qualis est cibus: & talem esse præsentiam, qualis est manducatio: nempe spirituales, ac mentales; non corporalem aut oralem.

10. Et postremum ducitur ex iis Scripturæ testimoniis, quæ clarè negant, infideles, aut impios, vllam veram siue internam, siue externam, cum ipso Christo communionem habere posse, quatenus & quamdiu tales sunt. Vide 1. Cor. 10. *Non potestis poculum Domini bibere, & poculum Demoniorum, &c.* Sic 2. Cor. 6. *Quæ Societas Christo cum Belial? &c.* 1. Ioh. 1. *Si in tenebris ambulamus, communionem cum eo non habemus, &c.* Ex quo perspicuum euadit, ipsum Christum, seu Christi corpus, à talibus reuera, & quidem oraliter, in Sacramento non manducari: & proinde corporalem quoque præsentiam ipsius Christi in Eucharistia, vtpote ad oralem hanc perceptionem, tanquam ad finem suum, necessario destinatam, consistere non posse. Nam genere generaliter affirmato, aut negato, constat omnes species affirmari, aut negari.

Et tantum de nostris Argumentis hîc attigisse sufficiat.

OBIECTIONES PRO CORPORALI PRÆSENTIA

Christi in Eucharistia, & orali eiusdem perceptione.

Hic verò *Bellarminus*, vnà cum suis, acriter aduersum nos, pro sua Antithesi pugnat: nempe, pro assertionem corporalis præsentiae Christi sub speciebus Eucharistiae, qualem iam suprâ descripsimus: proque orali eiusdem Christi perceptione, quæ omnibus communicantibus, etiam incredulis, &

lis & implis, reuera contingat. Hanc igitur Antithesin ex solo Dei verbo, siue à S. literis, hoc loco probare instituit. Nam cæteras probationes infra suis locis offendemus.

Afferunt autem distinctas *quatuor* classes S.S. testimoniorum.

Harum *prima* continet *figuras* V. T. quibus Eucharistiæ Sacramentum, I.
ut ait, olim præfiguratum fuit: quæque necessariò inferiores esse debent, re ipsa figurata tanquam vmbra suo corpore: prout dicitur Coloss. 2. & Hebr. 10. Tales autem figuræ *duorum* generum sunt. Aliæ enim *æquales* sunt signis Eucharistiæ: ut *panis*, & *vinum*, quæ olim obtulit Melchisedechus, Gen. 14. item *panes propositionis*, Exodi 40. & *panes primitiarum*, Leuit. 23. denique *panis Eliæ*, datus ab Angelo, 1. Reg. 19. Aliæ verò sunt *excellentes*: ut *Agnus Paschalis*, Exodi 12. item *sanguis ille*, quo V. Testamentum olim sancitum fuit, Exodi 24. Deniq; *manna*, seu *panis cælestis*, Exodi 16. Psal. 78. &c.

Vnde sic in summa concluditur: Nisi corpus & sanguis Christi realiter essent in ipso Eucharistiæ Sacramento, siue in ipsis S. Cœnæ symbolis, aut speciebus: iam *figuratum* non esset suis *figuris* præstantius; sed vel æquale, vel etiam vilius esset: quia, quoad significationem, & ob signationem, figuræ illæ V. T. si non maiorem, saltem parem cum Eucharistia virtutem, atq; efficaciam habuerunt. Hoc autem absurdum est. Ergo & illud, vnde hoc sequitur. Et proinde corporalis præsentia & oralis manducatio Christi, in Eucharistia omninò agnoscenda est.

Secunda Classis continet ea Scripturæ loca, quæ agunt de promissione Eucharistiæ: quæ omnia extant Ioh. 6. vbi Christus aliquoties ait, se *daturum* II.
suis panem vitæ, & *corpus*, siue *carnem suam*, esse *panem illum vitæ*, a fidelibus *manducandum*, &c. Vbi emphasis verbi futuri, *dabo*, in primis obseruanda esse docetur. Nam quum Christus dicat in futuro: *Panis, quem ego dabo vobis*, &c. & hæc ipsa verba optimè respondeant verbis illis Eucharistiæ: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*, &c. quum etiam de propria ac reali carnis Christi manducatione sæpius hîc agatur: & alioqui dicere absurdum sit, Iohannem solum nihil de hoc augustissimo Sacramento scripsisse, &c. idcirco omninò statuendum est, *corporalem* Christi præsentiam in Eucharistia, quæque hinc pendet, *oralem*, siue *sacramentalem*, eiusdem perceptionem, hîc apertè promitti: & proinde vtramque necessariò credendam esse.

Tertia Classis habet testimonia de ipsa S. Cœnæ *institutione*: prout hæc III.
disertè Matth. 26. Marci 14. Luc. 22. & 1. Cor. 11. recitatur. In qua quidem verba illa Domini: *Hoc est corpus meum*, &c. omnia propriè, & sine tropo, accipienda esse, multæ circumstantiæ non obscurè videntur docere: tum, quia sunt verba *Testamenti*, simul & *præcepti*: tum, quia apud *familiares*, & *rudes* discipulos, à Christo, iam iam morituro, prolata sunt: tum, quia nec *metonymia*, nec alius *tropus*, sine absurditate in iisdem verbis statui posse videtur, &c.

quū nec in pronomine *Hoc*, nec in verbo, *Est*, nec in prædicato, *corpus meum*, &c. (vt quod propriè intelligendum esse, ex annexa illa exegeſi, quod pro vobis traditur, apparere videtur) locum habere possit. Vnde sequitur, verum Christi corpus & sanguinem substantialiter in Eucharistiæ speciebus adesse, & oraliter ab omnibus communicantibus assumi, seu precipi.

IV.

Quarta Classis habet loca illa, quæ agunt de *sine* seu *fructu*, huius Sacramenti: vti sunt, locus *vnus* in 1. Corinth. 10. & *alter* 1. Cor. 11. vbi & *consecratio* istius Sacramenti necessaria esse traditur, dum panis *benedictionis* appellatur: & panis in mysterio pro nobis *frangi*, hoc est, immolari: siue incruentè offerri dicitur; & idem panis, *communicatio*, seu *participatio* corporis Christi appellatur: & denique quidam eorum, qui Sacramentum hoc percipiunt, nempe qui *indignè* id percipiunt, ipsius corporis & sanguinis Christi, tanquam irreligiousè perceptorum, rei fieri dicuntur, &c. Quorum omnium nihil esset, nisi corpus Christi re ipsa & substantialiter in Eucharistia existeret, &c. Atque hæc ille hæctenus.

SOLUTIONES OBJECTIONVM.

PORRò vel ex ipsa sola collatione nostrorum Argumentorum responsio patet, ad contrarias Bellarmini obiectiones. Nam in 1. & 2. classe multiplex asyllogistia; itemq; varia est principii petitio: quum neq; *typi illi*, seu *figura* V. T. ad S. Cœnam, propriè loquendo; sed ad rem eius significatam, videlicet, ipsum Christum, eiusq; cruentam mortem, ac salutarem victimam omninò pertineant: quumq; *dignitas*, & *efficacia*, sacrorum signorum ex ipsius verbi, seu fœderis, cuius appendices quædam sunt, efficacitâ & dignitate, (quæ certè in N. T. maior est, quam olim in V. T. fuit) æstimari tota debeat: item quum in *loco Iob. 6.* nihil quidquam de Sacramento Eucharistiæ propriè agatur: nec *futurum* illud tempus hîc quidquam aliud designet, quàm carnem Christi tunc nondum pro nobis in mortem fuisse datam; sed suo demum tempore dandam; & sic etiam cibum nobis viuificum re ipsa efficiendam esse, &c. In 3. & 4. Classe, tum eadem petitio principii, tum etiam multiplex fallacia consequentis latet: quum ex omnibus S. Cœnæ causis ac circumstantiis appareat, verba illa Christi omninò per *tropum* accipienda, & hunc ipsum, non quidem in *subiecto*, sed vel in *copula*, vel potius in ipso *prædicato* statuendum esse: quumque omnes huius Sacramenti effectus, etiam sine corporali Christi præsentia, singuli suo loco, rectissimè consistent: nec contrarium vllò modo concludi possit, vel ex ratione *præceptorum*, aut *testamentorum*, vel ex *discipulorum*, aut ipsius etiam Christi, qualicunque conditione; vel ex annexa *prædicati* declaratione, aut ex quantacunque huius Sacramenti *honorifica* appellatione; vel denique ex quorundam, indignè communicantium, *reatu*, &c. Hæc enim omnia, & singula, suo loco, rectè consistere;

stere, & dextrè intelligi possunt, etiamsi tropus admittatur: immo hoc non admissio, nec consistere ista, nec rectè intelligi vllò modo possunt: sicut ex re ipsa patet.

*AD THESIN V. DE SENTENTIA VETERVM, CIRCA
quæstionem corporalis præsentiae Christi.*

EVangelici quidem satis superque, ad solidam causæ probationem, & conscientiae persuasionem, esse existimant, quod sententiæ suæ veritatem ex ipso Dei verbo perspicuè demonstrare, & possunt, & solent: & proinde non valdè in eo laborandum putant, quid antiqui Patres hac de re senserint, aut scripserint. Neque enim horum auctoritas tanta esse potest, ut veritati, ex S. Scriptura demonstratæ, vel minimum præiudicium afferre debeat. Interim, quia consensus bonorum & doctorum, præsertim antiquiorum Patrum, qui Apostolis proximiores fuerunt, in omni controuersia per se gratus ac iucundus est: & nostri Aduersarii semper *universæ Antiquitatis*, immo *totius Ecclesiæ*, perpetuum consensum, in hac ipsa controuersia, pro sua opinione, confidentissimè quidem, sed vanissimè, iactare solent: adeò ut præcipuum causæ suæ firmamentum hîc constituere videantur: idcirco non inutilis putanda est, nedum prorsus inanis & ociosa, hæc inquisitio, de communi veterum Ecclesiæ Dd. sensu, ac consensu, quod ad hanc corporalis præsentiae quæstionem attinet.

Sicigitur hac de re sentimus: Antiquos Patres, qui ferè vsque ad 6. *seculum* floruerunt, hoc est, vsque ad *Gregorium M.* neque corporalem illam Christi in Eucharistia præsentiam, neque oralem eiusdem in eadem manducationem, &c. sed eam tantum, quam suprà spirituales & mysticam diximus, reuera tradidisse. Id quod non pauci ex nostris, præsertim *O Ecolampadius*, & *Petrus Martyr*, & recenter adhuc *Philippus Mornæus*, apertè & copiosè demonstrarunt. Vide hunc obiter libr. 4. de Eucharistia, cap. 4. & sequentibus. Sed, quia prolixum esset, singulorum Patrum dicta recensere, ex omnibus simul sumptis *axiomata* quædam excerpemus: quæ sententiam ipsorum, qualis fuerit, unicuique statim ostendent.

Primò enim, Patres illi sæpius apertè docent, *panem & vinum*, in Cæna Domini esse *signa, symbola, figuras, antitypa, mnemosyna*, &c. corporis & sanguinis Christi: item, illa eatenus esse corpus & sanguinem Domini, quatenus hæc per illa *significantur*, & *obsignantur*: item eatenus hæc de illis prædicari, quatenus solent *significantiæ & significata* isdem nominibus *censeri*: videlicet, propter exactam similitudinem, quam habent Sacramenta cum rebus signatis, quarum Sacramenta sunt, &c. Vnde patet, eos *tropum* in verbis institutionis admisisse: nec proinde corporalem illam præsentiam, & oralem perceptionem agnouisse. Vide *Tert.* l. 4. cõt. Marcio. Cypr. de cæna Dom. & in ser. de chrism.

Ambrosium lib. 4. de Sacram. cap. 5. *Basilium* & *Nazianzen* in Liturg. & de laudib. Gregor. &c, *Augustinum* contra Adimant. cap. 12. & Epistola 23. ad Bonifac. &c. denique *Bertramum* in lib. de corp. & sang. Domini, ubi ex professione hæc sententia defenditur.

II. Secundò aiunt: *Corpus Christi illic suo modo portari, videri, tangi, frangi, dentibus comminui: item, sanguine Christi linguas communicantium infici, &c.* quæ certè, ne Aduersarii quidem in sensu proprio admittent: & proinde hæc & similia, non nisi per tropum ab illis dici potuerunt. Vide *Augustinum* in Psalm. 33. *Optatum* contra Parmenianum, *Chrysostomum* ad Antiochen. homilia 60. &c. At tropus vnà cum corporali præsentia non consistit.

III. Tertiò docent: *naturam, siue substantiam, & essentiam panis & vini non aboleri, sed gratiam tantum adiacere: siue usum & finem signorum, non autem essentiam, per consecrationem immutari.* Vide *Theodoret.* Dialog. 1. & 2. *Gelasium*, de duabus naturis Christi. *Hesychium* in Leuit. lib. 1. c. 2. & lib. 2. cap. 8. &c. Ergo Papisticam præsentiam non agnouerunt.

IV. Quartò tradunt: *Christum Iohann. 6. de spiritali, non de carnali, siue orali carnis sue perceptione differere: quum alioqui caro eius non sufficeret ad vniuersi mundi alimoniam: immo quia alioquin flagitium præciperetur, &c.* Vide *Cyrillum*, in Iohannem. *Augustinum* de doct. Christian. libr. 3. cap. 16. & in Iohann. tract. 25. & 50. &c. Non igitur oralem Christi perceptionem crediderunt.

V. Quintò negant: *impios manducare propriè ipsam Christi carnem, siue panem Dominum: licet panem Domini, siue corpus Christi in signo, vel Sacramento tenus, percipiant.* Vide *Chrysostomum* in 1. Corinthiorum, homilia 24. *Augustinum* in Ioh. tract. 26. & 27. &c. Ergo Christum ipsum oraliter in Sacramento percipi non putarunt.

VI. Sextò denique passim docent: *Christum, secundum humanam naturam, nunc tantum esse in cælo: licet secundum spiritum, gratiam, & virtutem suam, ubique nobis semper adsit, &c.* Vide in primis *Augustinum* epistola 57. ad Dardanum. Et *Vigilium* Martyrem contra Eutycheten, &c. Ergo corporalem Christi præsentiam in terra non crediderunt.

OBJECTIONES PONTIFICIÆ.

CÆterum in hoc Campo, quasi proprio, Bellarminus admodum magnificè exultat, & pro sua Thesi plurima Patrum testimonia, valde interdum speciosa (partim genuina, partim spuria) longo ordine producit, & quidem distincta per suas ætates: videl. ex prima ætate citant *Andream, Ignatiū & Diony-*

Dionysium Areopagitam: Ex secunda, Iustinum, Pium Papam, & Irenaum: Ex tertia, Tertullianum, Origenem, & Cyprianum: Ex quarta, Concilium Nicenum, Athanasium, Hilarium, Cyrillum Hierosolymit. Ambrosiū, Basilium, &c. Ex quinta, Gaudentium, Chrysost. Hieronymum, Augustinum, &c. Ex sexta, Gregorium, Propperum, Primasium, &c. & sic deinceps, ex aliis ætatibus alios.

Tandem, in compendium redactis omnibus testimoniis, hæc Argumenta, ex illis quasi conflata, pro Thesi sua in medium affert.

Primò, Patres Eucharistiam appellant ferè semper corpus & sanguinem Domini: item, magnum ac tremendum mysterium: & nonnunquam etiam signum, aut figuram nudam illic esse negant. I.

Secundò, comparant eandem cum Sacramentis V. T. tanquam rem figuratam cum figuris: item, cum mysterio dominica incarnationis; cumque Angelis, in assumpto aliquo corpore apparentibus, &c. II.

Tertiò docent, veram & realem mutationem illic fieri, qualis in conuersione aquæ in vinum, & aliis id genus miraculis, olim accidit: item, panem in sua natura, non manere: sensus nostros hic falli: omnipotentiam Dei hic sese exercere: & hanc solam unà cum verbo Christo spectandam esse. III.

Quartò negant, hoc mysterium sine fide intelligi posse; aut infideles ad ipsum vel videndum admittendos esse, &c. Quod de nudis signis, & eorum significatione, dici non potest. IV.

Quintò monent, adorandum atque inuocandum esse Christum in Eucharistia: & diligentissimè cauendum, ne quid de ea in terram cadat, aut pereat, &c. V.

Sextò docent, Christum in ea corporaliter nobis uniri, & corpora nostra ex eari- sè percepta spem resurrectionis habere, &c. VI.

Ergo senserunt, Christum illic corporaliter adesse, & oraliter ibidem percipi, &c.

Vide inter alios Ambrosium lib. 4. de Sacrament. c. 4. Chrysostom. ad popul. Antioch. homil. 61. Et in Iohan. homil. 45. Cyrillum ad Calosirium, &c. Epiphani. in Ancyrato, &c. Nazianzenum in orat. de Georg. Augustinum in psal. 33. & in sermone ad Neophytos, &c. Theophylactum in Iohan. & super Marcum, &c. Vbi superiores illæ sententiæ passim occurrunt, ex quibus Aduersariorum Thesis extrui posse videtur. In summa: Patribus in hac causa quam plurimum deferre solent.

SOLUTIONES OBJECTIONVM.

Sed nihil hæc omnia Pontificiam Causam iuuare possunt. Nam si *Patres* ipsi (puta antiquiores, quorum quidem genuina scripta supersunt) diligenter inspiciantur, tum vel ex sola ipsorum inter se mutua collatione pate-

bit solutio Argumentorum, quæ Bellarminus ex Patribus antiquioribus putatis, qui primis s. seculis olim floruerunt, (nam post inchoatum 6. seculum, h.e. post *Gregorium M.* & deinceps, errores non paucos, etiam in hoc doctrinæ caput, irrepsisse Nostri non diffitentur) pro sua Thesi operosè adducit. Etenim in 1. argumento partim consequentis, partim secundum quid, partim etiam petitionis principii fallacia continetur: nisi fortè per *figuram*, inane signum, seu nuda figura, significetur, cum qua, videlicet, rei significatæ perceptio coniuncta non sit. In 2. est fallacia secundum quid, item homonymiæ; quia veteres Eucharistiam *ἐν πλάτει*, vel *συνόλως* (ut sic dicam) plerumque considerant, videlicet pro signo simul & re significata: & huius sententiæ respectu non ineptè similibus illis vtuntur, quibus vera nostri cum Christo consociatio exprimitur. In 3. & 4. eadem fallaciæ sunt: quia vera mutatio dicitur etiam respectu vsus, & effectus (qui potius hîc, quàm substantia, seu natura signorum, spectari debet) & sensus externi hanc mutationem non percipiunt; sed sola mens, seu fides, &c. In 5. & 6. tum hæ ipsæ, tum etiam Consequentis, & figuræ dictionis, fallaciæ sunt: quia certè Christus ipse, vt in aliis diuinis officiis, ita etiam in legitimo vsu Eucharistiæ, adorandus est: & signa sacra non profano modo habenda sunt, sed reuerenter omninò tractanda; non tamen ipsa hæc signa religiosè adoranda sunt. Immò Christus etiam in sano sensu corporaliter, h.e. verè secundum corpus suum (quâ, videlicet, pro nobis in mortem traditum est) non tamen modo corporali, sed spirituali, h.e. per veram fidem, &c. nobiscum vnitur: ita vt corporaliter vniri, ad rem ipsam, quæ vnitur, non ad modum, quo vnitur, referri debeat, &c. sicut ista pridem ab *Oecolampadio*, & *P. Martyre*, item recenter adhuc à *Sadoele*, *Mornao*, *Sutliuo* & aliis Euangelicis, ex ipsorum Patrum scriptis, copiosius declarata sunt. Itaque nos ad alia pergamus.

AD THESIN VI. ET VII. DE NATVRALI RATIONE, pro vel contra præsentiam illam corporalem.

Nostri fundamentum suæ causæ, vti suprà vidimus, in solo Dei verbo collocare solent: vnde facilimè constare potest, quid de voluntate, simul & potentia Dei, circa hanc controuersiam, sentiendum sit. Interim, quia Pontificii errorem suum etiam naturali rationi, seu veræ Philosophiæ, consentaneum esse putant; officii nostri erit, hoc quoque examen obiter suscipere: vt quid hac in re Deum facere velle, quid item hac in re fieri posse, saltem probabiliter (si non Apodicticè) iuxta sanam rationem statui debeat, exactius intelligamus. Sententia igitur Nostrorum hæc est: Deum neq; facere velle, neq; saluâ veritate & ordinatione suâ facere posse, vt vnicum

eum Iesu Christi corpus, quod verè humanum, & finitum corpus est, & in æternum tale manet, vno & eodem tempore, in cælo simul & terra, inque omnibus iis locis, vbi S. cœna celebratur, realiter seu corporaliter adsit, & ab omnibus communicantibus, etiam impiis Hypocritis, oraliter percipiatur, &c.

Argumenta Nostrorum, inter alia non pauca, quibus indignitas, simul & absurditas, immò etiam impossibilitas, Aduersaria sententia demonstratur, etiam hæc sunt.

1. Corporalis Christi præsentia in terra, post ascensionem eiusdem in cælum, vti & oralis perceptio corporis Christi, per se minimè salutaris est: teste ipso Christo Ioh. 9. *Caro non prodest quidquam*, &c. Item Ioh. 14. *Expedit vobis, vt ego abeam*, &c. Immò non rarò etiam noxia esse dicitur hæc posterior perceptio, quatenus etiam impiis attribuitur, ex sententia quidem Aduersariorum; iuxta illud 1. Cor. 11. *Iudicium sibi eda*, &c. Ergo neutra, tanquam necessaria, aut utilis, in Ecclesia Christi vrgeri debet: puta, nec corporalis præsentia, nec oralis perceptio.

2. Indignum est cælesti Christi maiestate, oraliter etiam ab impiis manducari, atq; ita corpus ipsius, vt cibum corruptibilem, non vno modo profanari, &c. Hoc enim ex illo necessario sequitur: nisi aliud multò absurdius statuere velimus, videlicet, Christum corporaliter in impiis semper habitare, &c. Vide Ioh. 6. *Qui carnem meam edit, in me manet*, &c. Item 2. Cor. 6. *Quod consortium Christo cum Beliale?* Ergo & corporalis præsentia, & oralis perceptio Christi, qualis in Papatu asseritur, absurda censeretur: quippe quæ manifesta absurda necessariò parit.

3. Nusquam legitur, Iesum Christum, quatenus homo est: simul diuersis in locis fuisse: sed contrarium passim traditur, Ioh. 6. & 11. Matth. 28. &c. vbi disertè docetur, eum subinde hîc, vel illic non fuisse: vbi videlicet, nullo sensu apprehendebatur, h. e. nullo modo conspiciebatur, &c. Ergo neque nunc aliter hac de re statuendum est: quia nullum contrariæ voluntatis ipsius indicium extat.

4. Impossibilis quoq; est, & contradictoria secumq; pugnans hæc corporalis Christi multipræsentia, siue vnius corporis polytopia: quia vnum numero corpus necessariò circumscriptum, & continuum est, h. e. semper à seipso indiuisum: eoq; locis diuisis, ac discontinuis, sine contradictione, adesse non potest: sicut ex sana philosophia constat.

5. Similiter contradictoria est corporum penetratio, quæ ad illam polytopiam palliandam afferri solet: quia omne quantum necessariò extensum est, & habet partem extra partem: eoque necesse est singulas,

partes suo proprio spatio finire, ac circumscribi: quia dimensiones, seu partes, à se inuicem verè diuersæ, eodem loco coëxistere nunquam possunt: nisi ipsos inter se commiscere velimus.

6. Deniq; essentia corporis veri, etiam generalissimè accepti, ne cogitari quidem potest, absque dimensiona quantitate; item absq; situ, figura, & extensione partium: neque hæc vel esse, vel intelligi possunt absq; circumscriptiua, & locali præsentia: neq; hæc rursus absque loci adæquati occupatione: quum posterius horum ex priore, tanquam effectum proprium ex propria causa, necessariò perpetuòque dependeat, &c. Qua de re vniuersalis experientia, immò communis sensus, & consensus omnium gentium, præter euidentem rationem, ex ipsis rerum propositarum definitionibus extractam, manifestè nobis attestatur. Videant, quib. placet, prolixiores Tractatus Nostrorum de hoc Argumento, præsertim *P. Martyris*, & *Bullingeri*, & *Sadeelis*, &c. Nobis enim satis est, summa rerum capita leuiter hoc loco perstringere: vt constare obiter possit, nec *voluntatem*, nec *potestatem* Christi talem hîc esse, qualem Aduersarii describunt.

OBJECTIONES, PRO POSSIBILITATE
huius rei.

AT Bellarminus hîc animosè nobis obstitit, atq; ex naturali ratione *duo* contraria postulata pro sua principali Thesi affert: videlicet, Deum & *posse*, & *velle* efficere, vt corpus Christi, licèt finitum, & numero vnicum, omnibus illis locis substantialiter adsit, & ab omnibus oraliter percipiatur, vbicunq; Missa celebratur, & communicantes aliqui adsunt, quicunq; tandem isti sint, &c. Hæc enim totius rei summa est.

Prius his Argumentis probat.

1. Deo omnia possibilia sunt, quæcunq; non implicant contradictionem. Vide Matth. 19. Luc. 1. &c. *Non est impossibile apud Deum omne verbum*, &c. At Corpus numero vnum, & verè finitum simul esse in multis locis, non implicat contradictionem: quum præsentia localis, aut vera loci occupatio, non sit de essentia corporis, sed tantum accidens quoddam, merè extrinsecum, & à subiecto suo separabile: & proinde veritatem corporis non tollit, siue vna tantum, siue varia & diuersa simul, siue etiam nulla sit.

2. Christus, cum Apostolo Paulo corporaliter assisteret in terra, Act. 9. & 22. & 26. simul tamen mansit in altissimo cælo beatorum: quippe quo ipsum contineri oportet vsque ad tempus iudicii extremi Act. 3. &c. Ergo simul corporaliter fuit in diuersis locis: & consequenter hæc corporis polytopia possibilis est.

3. Patres etiam testantur, eundem Christum, qui cum Patre sursum in cælo sedet, eodem tempore verè in Altari offerri, & manibus communicantium

tium

tium tractari, &c. ut *Chrysostomus, Ambrosius, Augustinus*, & alii, viri sanè docti & sapientissimi. Ergo non est veræ sapientiæ, aut sanæ rationi contrarium, vnius corporis *πολυπρεσείαν* asserere: & proinde nulla hîc contradictio est.

4. Deus ipse, licet indiuiduus, & maximè vnus sit, totus tamen simul diuersis in locis adest. Et anima, licet vnica sit, tota est in diuersis corporis partibus. Ergo nec vnitas corporis impedire potest præsentiam ipsius in multis simul locis.

5. Credimus alia mysteria, multò etiam quàm istud sit difficiliora: videlicet, vnâ Dei essentiam subsistere in tribus personis: & contra, tres essentias in Christo constituere vnâ personam: item, eadem corpora bis fieri, seu reproduci, quatenus eadem numero resurrectura sunt: item, aliquid ex nihilo produci, & rursus in nihilum redigi: denique, idem æternitatis spacium, seu punctum, diuersis temporibus totum coexistere. Ergo etiam hæc corporis *πολυτοπία* credenda est, utpote rationi minus absurda, quàm illa modò dicta: aut tandem omnia fidei mysteria prorsus abiicienda sunt.

6. Duo corpora possunt simul esse in vno loco proprio, & adæquato. Ergo & vnum corpus potest simul esse in locis diuersis, &c. Antecedens multis exemplis probatur. Nam Matth. 19. *Camelus per foramen acus à Deo traduci posse dicitur*. Et Ioh. 20. legimus, *Christum per clausas ianuas ad discipulos venisse*. Et constat, eundem Christum, cum homo mortalis nasceretur, per clausum virginis uterum penetrasse: quia secus ex intemerata virgine natus non posset, &c. Et Matth. 28. *idem Christus resurgens, lapidem sepulchri penetravit*. Et denique ascendens in alium, verè cælos penetravit; qui tamen Iobi 37. *dicuntur solidi instar æris fusi*. Quare si penetratio multorum corporum possibilis est, sequitur etiam *πολυπρεσείαν* vnius corporis esse possibilem: & consequenter hac in re nihil absurdi latere.

7. Deus suâ infinitâ virtute rerum proprietates actu sæpè tollit, ipsis rebus interim saluis manentibus: v. gr. vim vrendi ab ipso igne Dan. 3. *Gravitationem, seu procliuitatem subsidendi, à corpore graui* Matth. 14. *visibilitatem à corpore colorato* Luc. 24. &c. Item re ipsa efficit, ut ignis Inferni, licet corporeus, excruciet substantias merè spirituales, videlicet dæmones, & animas damnatorum: itemque efficiet, ut olim corpora impiorum in æternum verè vrantur, ac torqueantur, absque vlla tamen ipsorum dissolutione, &c. Quæ omnia non minus impossibilia videntur, quàm multipræsentia vnius numero corporis, aut eiusdem corporis in loco aliquo præsentia, sine verâ loci occupatione, &c. Itaque si hæc vera & possibilia sunt, etiam corporalis polytopia Christi vera erit, saltem respectu possibilitatis.

Ecc

OBJECTIONES PRO REI VERITATE.

ET tantum de priorē parte, h. e. de rei possibilitate, iam posterius mēbrum, de voluntate Dei, his Argumentis confirmat.

1. Quia incredibile est, Deum illum benignissimum hac in re totam Ecclesiam suam tam diu errare permisisse: & Berengario primum, deinde ZWinglio, aliisque nihili hominibus, veritatem hanc salutarem patefacere voluisse. Hæc enim postulata ex antè dictis, iam pro confessis sumuntur.

2. Quia Deus variis signis ac miraculis non paucis, doctrinā Catholicorum semper hætenus confirmavit: adeò ut bestię etiam hostiam aliquando adorauerint, &c. sicut ex historiis Francisci, Dominici, &c. apparet.

3. Quia & nobis utile est, & Christo gloriosum est, eiusq; erga nos amore, & bonitate dignum, ut corporaliter ipse se nobis vniat: nempe ut ipse ita intimum suum erga nos affectum testetur: utq; nos æternam vitam tantò certius ab ipso nos accepturos speremus.

SOLUTIONES OBJECTIONVM VTRI-

usque generis.

Sed obiectiones istæ facillè solvuntur. Nam ad primi generis argumenta, quæ magis speciosa sunt, sic ferè Nostri respondēt. In 1.º & 2.º. falsum assumi, seu principiū peti: quatenus illic quidē præsentia localis extrinsecum quoddam accidens corporis esse, & ab eo separabile esse asseritur: hîc autem Christus, in cælo manens, simul aliquando corporaliter, seu reuera secundum corpus suum in terris adfuisse dicitur: quale nihil ex locis citatis ostendi potest. In Tertio fallaciam figuræ dictionis esse: quatenus tropica locutio in propriam temerè mutatur: dum quod Patres in mysterio & fidei contemplatione, hîc fieri docent, idem Aduersarii realiter, & propriè in terra fieri contendunt, &c. In 4.º & 5.º. partim dissimilia & aliena, partim etiam falsa exēpla afferri: eoq; nihil ex iis solidè concludi posse. In 6.º. principium peti in omnib. exemplis, quæ pro dimensionum penetratione afferuntur: quum reuera nihil tale vîpiam in Scripturis legatur. In 7.º. idem vitium latere: quum Deus non ipsas essentielles rerum proprietates à rebus, salvâ ipsarum substantia, verè abstulisse; sed actiones earum externas, & contingentes, tantum ad tempus suspendisse illic dicatur: nec mirum sit, ignem etiam in spiritus creatos (utpote non prorsus incorporeos) efficaciter agere, &c. Atque hæc de primo genere hîc sufficiant, quæ plenius in Apologia, & Anti-Pistorio, aliisque libellis nostris, explicata sunt.

Ad reliqua Argumenta, pro rei probabilitate, seu Dei voluntate, sic ferè Nostri Respondent. In primo & falsum assumi, & inconsequentiam evidentem esse: quum neq; Ecclesia tota semper ita senserit, uti Aduersarii volunt.

nec qui fortè aliter senserunt, continuò impii, aut nihili hominis idcirco fuerint. In 2°. inanes fabulas, aut Satanæ præstigias, pro certis historiis, ac veris miraculis adferri. In *tertio* etiam principium peti: quum neutrum istorum consistere hîc possit: sicut ex nostris Argumentis abundè constare putamus.

AD THESIN VIII. DE TRANSSUBSTANTIATIONE panis & vini in corpus & sanguinem Christi.

EVangelici omnes, vnanimi consensu, dogma *Transsubstantiationis*, vt pes se monstruosum, & contradictorium, verboq; Dei per omnia contrarium, apertè damnare solent: contraq; panem & vinum in sua vera & propria substantia, etiam post consecrationem, seu benedictionem, reuera permanere, constanter affirmant: ita tamen, vt naturalem vsum, seu finem & effectum, horum signorum in ipsa S. actione prorsus immutatum esse, vltiò agnoscant: quippe quæ non iam vulgaria, seu communia elementa, prout antè erant; sed sacra & diuina corporis ac sanguinis Iesu Christi symbola sint: & consequenter ad alium, h. e. sacrum & spiritualem, vsum adhiberi debeant, &c.

Illud igitur Aduersariorum dogma his ferè Argumentis Nostri homines oppugnant.

ARGUMENTA CONTRA TRANSSUBSTANTIATIONEM.

1. **O**Rdo verborum Institutionis S. cœnæ (prout ea recitantur ab Apostolo Paulo 1. Cor. 11. item ab omnibus Euangelistis Matt. 26. &c.) euidenter ostendit, ipsum verum panem & verè vocari, & verè esse corpus Christi; videlicet, pro ratione veri Sacramenti: & præsertim hæc ostendit altera ipsorum verborum pars, in quibus de vino, seu poculo, agitur: quod disertè *gemen vitis*, item N. T. seu N. fœdus in sanguine Christi appellatur, &c. Non igitur substantia signorum hîc immutatur.

2. Apostolus 1. Cor. 10. & 11. non minus post, quàm ante consecrationem, vocat simpliciter panem & vinum, seu poculum, dum ait: *Panis quem frangimus*, &c. item, *Edat de hoc pane, & bibat de hoc poculo*, &c. Ergo nullam agnouit Transsubstantiationem in S. Cœna.

3. Analogia signi & signati omninò requirit, vt illius vera maneat substantia: quippe cuius fractio, fusio, perceptio, & nutriendi actio, necessaria est, ad totum ipsius rei signatæ mysterium representandum. Ita vt Sacramentum ipsum tollere putandi sint, qui substantiam signorum hîc aboleri contendunt: quippe qui formalem sacramenti rationem euertant.

4. Accidentia nunquam possunt existere sine proprio subiecto: quippe quorum esse, ut aiunt, est inesse, siue in subiecto hære. In Eucharistia autem comparent omnino vera accidentia panis & vini, puta quantitas, color, figura, sapor, &c. Ergo necesse est hinc subiectum ipsum panis & vini remanere: & consequenter nulla hinc Transsubstantiatio est.

5. Experientia etiam stultorum magistra, clarè docet, signa illa nonnunquam in se ipsis corrumpi, aut ab animalculis deuorari: Item, si copiosè sumantur, vim nutriendi, aut inebriandi, &c. habere: quæ certè nec corpori Christi, nec meris accidentibus, attribui possunt. Vnde efficitur, ipsam panis & vini substantiam hinc saluam manere, Vide Scholasticorum pugnas super his absurdis.

6. Adde, quòd contradictorium est, substantiam signorum ita prorsus aboleri, ut nihil de ea remaneat; & tamen non verè ipsam annihilari: item, veram conuersionem signorum hinc fieri; & tamen ipsa nullatenus, ne quo ad materiam quidem, permanere: item, conuersionem hanc fieri vi quinq; verborum; & tamen non fieri successiuè: immò eandem reuera factam esse, antequam hæc omnia verba pronunciata sint, &c.

Sed talibus contradictionibus vniuersum hoc dogma vndiquaq; referendum est. De quibus amplius apud *Martyrem*, *Sadeelem*, *Morneum*, & alios Euangelicos Scriptores, videre licet: vbi & plura argumenta pro thesi nostra inuenies.

OBIECTIONES PRO TRANSSUBSTANTIATIONE.

AT Bellarminus hanc suam Helenam omnibus modis exornare studet. Et quamuis agnoscat, etiam inter Dd. Scholasticos non defuisse, qui dogma Transsubstantiationis non obscurè impugnarint; ut *Durandus*, *Gerson*, *Cardinalis de Aliaco*, &c. quorum alii quandam corporis Christi *impanationem*, seu realem Christi in ipso pane existentiam; alii *ubiquitatem* corporis Christi, quæ nunc etiam *Protestantibus* quibusdam allubescit; alii alios corporalis præsentiae modos, antehac excogitarunt: ipse tamen cum suis solam *Transsubstantiationem* animosè defendit, reiectâ impanatione, & ubiquitate, & cæteris id genus modis.

Argumenta ipsius præcipua hæc sunt.

1. Verba Institutionis S. cænæ, prout habentur Matth. 26. &c. omninò mutationem aliquam, seu conuersionem panis & vini in corpus & sanguinem Domini, significant: eamq; vel veram, ac substantialem, vel metaphoricam: quia disparatæ res de se inuicem hinc prædicantur: nulla autem substantialis coniunctio, aut realis vnio, earum exprimitur. At non est hinc mutatio *metaphorica*, uti suprâ probatum est. Ergo est *substantialis*. Et per consequens panis & vinum in corpus & sanguinem Domini propriè conuertuntur, seu verè Transsubstantiantur,

2. Patres.

2. Patres antiquiores etiam agnoscunt, in Eucharistia fieri realem mutationem: quam ipsi μεταβολήν, μεταποίησιν, μετασχηματισμόν, hoc est, *conuersionem, transmutationem, transelementationem*, &c. appellare solent: & sic eam interdum describunt, ut panem & vinum, non quidem effigie, seu specie, sed natura tamen sua, immutari dicant, &c. Vide loca, ex *Irenæo*, *Cypriano*, *Cyrillo*, *Basilio*, *Ambrosio*, & aliis, in ipso Bellarmino citata. Ergo Transsubstantiatio vera est: nisi veteres omnes errasse velimus.

3. Ecclesia Christi *Latina*, siue *occidentalis*, iam per annos saltem 500. dogma hoc pro fidei articulo definiuit: quæ tota certè tam diu errare non potuit: præsertim quum multos insignes viros, & miraculis claros, toto hoc tempore habuerit: v.gr. *Thomam*, *Bonauenturam*, *Franciscum*, *Dominicum*, &c.

4. Immo rationi etiam congruum est, ut substantia panis & vini tota hîc transeat, relictis solis accidentibus: quia sic demum ipsum Sacramentum rectè adoratur: & tamen etiam visibile signum manet, quo horror communicantibus adimatur, &c. Sic ille.

SOLUTIONES OBJECTIONVM.

AD hæc Bellarmini Argumenta sic breuiter Respondemus. In i. principio peti, in Assumptione: sicut ex supra disputatis abundè apparet. In secundo confundi tropicas Patrum locutiones cum propriis, per fallaciam homonymiæ, aut figuræ dictionis. In tertio eos in propria causa, ut legitimos testes, perperam citari. In quarto principium non vno modo peti, & re nondum probata rationem rei satis ineptè afferri, &c. Vide plura apud *Morneum* li. 4. de Eucharistia, cap. 4. & seqq. Etenim principali Thesi, de corporali Christi præsentia, &c. non consistente, necesse est etiam hanc, quippe accessoriam, vnà collabi. Hoc enim notandum est, præcipuam Bellarmini probationem inde peti, quod omninò corporalis aliqua Christi præsentia hîc asserenda sit. Quum igitur ille modus, qui *Luthero* placuit, videlicet, *Consubstantiatio*, seu realis diuersarum substantiarum coniunctio, absurdus sit (ut certè est) hinc suum istum *Transsubstantiationis* modum omninò verum & realem esse, apodicticè concludere sibi videtur: sed frustra.

CENSURA DE CONSVBSTANTIATIONE.

PORRÒ, tametsi prædicta *Lutheri* sententia, de *Consubstantiatione*, &c. consistere non potest, minùs tamen absurda est, quàm *Transsubstantiatio*, & maiore similium exemplorum specie defendi potest: qualia sunt.

1. De persona Christi: de qua rectè dicitur, *hic homo est Deus*, & contrà, *Deus est homo*, &c. videlicet, quia duæ naturæ personaliter in ea vnitæ sunt.

Ecc 3.

2 De Spiritu S. & columba Matth. 3. vbi propter coniunctionem quandam, licet non personalem, rectè dici videtur: *Columba erat Spiritus S. &c.*

3 De flatu Christi, & Spiritu S. qui cum flatu illo dabatur Ioan. 20.

4 De igneis equitibus, & Angelis verè illic præsentibus 2. Reg. 3. vbi propter coniunctionem similem idem rectè dici videtur.

5 De arca fœderis & Deo, qui ad motum illius arcæ exsurgere dicebatur. Num. 6. &c.

6 De dolio & vino, item de cunis & infante, & aliis eiusmodi rebus: de quibus ita synecdochicè loqui solemus, vt vno ostenso dicamus idipsum alterum esse, &c.

Interim tamen hæc exempla quoque aut aliena, aut dissimilia esse agnoscimus: sed de quibus non est nunc locus amplius differendi: quum nobis satis sit, dogma Transsubstantiationis hîc breuiter euertisse, & quàm fragili, immo quàm nullo fundamento nitatur, ostendisse.

AD THESIS IX. DE DURATIONE, SEU

*permanentiâ huius Sacramenti, etiam extra usum
legitimum.*

Questio hîc est, non de *extraordinaria* aliqua S. signorum ad absentes delatione, aut qualicunque asseruatione, in usum ægtotorum, aut aduenarum, &c. sed de *ordinaria* illa repositione, ad cultum, aut circumgestionem hostiæ, quam vocant, consecratæ, qualis in Papatu hætenus vîta-ta est. Nostri igitur generatim omnes affirmant: S. Symbola tantum *in usu* Eucharistiæ, seu communionis, qualem Christus instituit pro Sacramentis corporis & sanguinis Dominici habenda esse: contraque disertè negant, *extra* hunc legitimum *usum* reuera vllum esse Sacramentum. Nectamen *v-*sum illum ad actum manducationis, ac bibitionis, aut ad certum aliquod temporis momentum, præcisè restringunt: sed totam Eucharistiæ actio-nem, siue integrum actum illum ceremonialem intelligunt: & sic regulam illam rectè accipi volunt, qua dicitur, *Nihil habere rationem Sacramenti extra legitimum usum.*

Rationes ipsorum inter alias hæ sunt:

1 Institutio Dei (vnde Sacramentorum natura tota nobis æstimanda est) expressum habet *mandatum*, signa consecrandi, simul & distribuendi, ac percipiendi, &c. Nullum autem verbum extat, de iisdem reponendis, aut circumgestandis, &c. Vide Matth. 26. &c. Ergo, ne quid præter, aut contra Dei *mandatum* agere videamur, in illo duntaxat usu Sacramentum agnoscen-dum est.

2 *Promissio à præcepto* diuellenda non est, si modò efficax esse debeat. Pro-misit autem Christus, panem illum duntaxat in usu legitimo, non extra *v-*sum

sum, forte suum corpus. Vide 1. Cor. 11. *Benedixit, fregit, dedit discipulis, dicens, Accipite, edite: Hoc est corpus meum*, &c. hoc est, panis iste sic benedictus, fractus, distributus, &c. est corpus meum. Sic 1. Cor. 10. *Panis, quem frangimus, est communio corporis Christi*, &c. Ergo aliter tractatus iste panis non est corpus Christi, h. e. corporis sacramentum.

3 Relatio signi ad suum signatum est de essentia Sacramenti. Hæc autem actualis relatio in solo usu re ipsa exercetur: quia non propter panem, sed propter nos, pane illo utentes, dicitur panis esse corpus Christi. Ergo ne Sacramenti essentiam perdamus, in usu legitimo præcisè manendum est, nec uspiam ab eo deflectendum.

4 Ut aqua *Baptismi* non est actuale Sacramentum, extra actionem baptizandi; ita nec panis & vinum sunt actu corpus & sanguis Christi, hoc est, Sacramenta eorum, extra Eucharisticam communionem: quia eadem communis ratio est utriusque Sacramenti. Id quod in *circumcisione* quoque, & *Agnus Paschalis*, aliisque omnibus Sacramentis, euidenter apparet: ubi usus diuinitus institutus necessariò semper spectari debet.

5 Patres antiquiores, licet ægrotis, ac peregrinis absentibus Eucharistiam deferrent, id tamen extra communionem non fecerunt: immo hunc quasi continuum communionis actum esse iudicarunt. Neque etiam ob pompam, aut adorationem; sed ob solam communionem, sacra signa interdum, metu instantis periculi, aut mortis, ad breue tempus asseruarunt. Quidam etiam reliquias olim vel pueris, vel pauperibus dederunt: Alii deinde eas exusserunt, &c. donec, inualecente superstitione, tandem hæc Papalis asseruatio hostiæ ubique ferè obtineret. Vide loca complura apud *Chemnitium* part. 2. examinis Concil. Trident. ut variam antiquorum praxin plenius intelligas.

OBJECTIONES, PRO PERMANENTIA ET repositione Hostiæ.

AT Bellarminus Ecclesiæ suæ morem animosè propugnat: & semel consecratam hostiam rectè in ciboriis ad cultum, & theatricam pompam, reponi affirmat: ut quæ non minus extra communionem, quam in ipsa communionem, verum & substantiale Christi corpus sit, & maneat, &c. Summa huc credit: Corpus Domini in Eucharistia permanenter existere, etiam extra omnem usum communionis, quamdiu scilicet ipsæ species durant: quibus fortè putrescentibus etiam corpus & sanguis Domini euanescent.

Rationes ipsius hæc ferè sunt:

1 Essentia Sacramenti non pèdet à nostro consequente usu: sed à præcedente Sacerdotis consecratione. h. e. coniunctione verbi cum elemento: siue usus accedat, siue non. Constat a. Christum in ipsa Institutione, prout describitur

Matt. 26. &c. prius panem consecrasse, quam discipuli eum comederint, &c. Ergo iam ante omnem usum corpus Domini adfuit: & proinde etiam extra usum permanere solet.

2 *Baptismus* in eo differt ab *Eucharistia*, quod ille est actio transiens: videlicet, ablutio aquæ in verbo vitæ, &c. uti vocatur Ephes. 5. *hæc* verò est res permanens: videlicet, ipsum corpus & sanguis Domini, 1. Corinth. 11. non autem est aliqua corporis fractio, aut perceptio, aut tale quidpiam, quod sit opus nostrum, non autem opus solius Dei, &c. Ergo duratio huius Sacramenti, etiam extra usum, agnoscenda est.

3 Veteres etiam hanc Eucharistiæ permanentiam agnouerunt: quia pro peregrinis, & ægrotis, aliisque extra ordinem petentibus, eam asseruarunt; & absentibus afferendam curarunt, inque periculoso itinere, aut navigatione, secum sumpserunt, &c. sicut ex *Eusebio*, *Basilio*, *Ambrosio*, &c. constare potest: ubi exempla complura huius asseruationis occurrunt.

SOLUTIONES OBJECTIONVM.

Verum ad hæc Bellarmini Argumenta sic breuiter Respondemus. In *primo* falsum assumi: quum interior essentia Sacramenti omninò consistat in relatione signi ad suum fidem: hic autem finis, immo & actualis relatio ad hunc finem, in usu legitimo demum appareat. In *secundo* principium similiter peti, quatenus falsum vtriusque Sacramenti discrimen affertur: & simul plura interrogara hinc perperam misceri: nempe an, & quatenus Sacramenta sint opera, siue actiones nostræ, &c. In *tertio* esse fallaciam Consequentis: quum neque veterum praxis pro certa regula nobis esse debeat; neque illi reuera, (ut dictum est) ad Persicam pompam, vel cultum ipsius Sacramenti; sed ad communionem absentium ægrotorum, vel peregrinorum, omniumque similium, in necessitate aliqua versantium, planè fecerint, quidquid huius rei fecerunt. Sed nos tamen ad praxin Christi, & Apostolorum potius, quàm aliorum veterum, prouocare solemus, immo debemus, Id enim *verius*, quod *prius*: id *prius*, quod ab *Apostolis*, &c. ut rectè *Tertullianus* scriptum reliquit.

AD THESIN X. ET XI. DE MATERIA, & forma Eucharistiæ.

Evangelici duplicem *materiam*, & simul duplicem *formam* S. Cœnæ distinguere solent, *externam* vnā, & alteram *internam*. Et *materiam* quidem *externam*, seu *terrenam*, aiunt esse verum panem, vtrumque vinum, siue panis ille triticeus sit, siue siligineus, &c. item, siue *fermentatus* sit, siue *azymus*: & similiter, siue vinum album, siue rubrum sit, item, siue *merum*, siue *aqua mixtum*, aut dilutum sit, &c. Has enim circumstantias omninò per se
adia-

adiaphoras esse statuunt, eoque libertati Ecclesiarum permittendas: ut pro regionum, aut hominum diuersitate, sic vel aliter, de iis ordinetur: dummodo nihil indecori admittatur, &c. Externam etiam *formam* in legitima ministrorum, simul & communicantium actione, qualem Christus ab initio præscripsit, h. e. in ipsa symbolorum benedictione, distributione, sumptione, & ad finem diuinitus institutum relatione, &c. totam consistere affirmant.

De *interna* verò, seu cœlesti *materia*, itemq; *forma*, h. e. de corpore & sanguine Domini, de que spiritali vtriusque distributione, & sumptione, &c. nihil hîc dicere attinet: quippe quæ vtrinq; in confesso sint.

Omnis autem controuersia huius loci ad tria capita reuocatur: quorum 1. de pane. 2. de vino. 3. de verbis consecrationis agit. Bellarminus enim, cum suis, ita de *materia* & *forma* huius Sacramenti docet: illam esse tum panem triticeum, & azymum: tum vinum, non merum, sed aquâ temperatum hanc, esse sola illa *quinque verba* consecrationis, quibus panis & vinum in corpus & sanguinem Domini conuertantur. Hæc enim omnia præcisè necessaria esse statuit.

Pro necessitate panis *azymi*, hæc argumenta affert:

1 Christus ipse, iuxta legem Moïsi (Exodi 12.) Agnum paschalem iusto tempore comedit: & sic præcisè ipsa 14ª luna Eucharistiam instituit, quæ erat prima dies azymorum, vti Matth. 26. Marci 14. & Luc. 22. videre est. Ergo in pane azymo consecrauit: & per consequens, idem nobis omninò faciendum est.

2 Ecclesia Christiana iam inde ab initio morem hunc seruauit, ut azymum panem in Eucharistia adhiberet, contrà quàm Græci facere solent, qui iam olim Schismatici fuerunt. Ergo mos veræ Ecclesiæ retinendus est.

Pro aqua vino admiscenda, hæc Argumenta affert:

1 Traditio Ecclesiæ est, Christum in institutione S. Cœnæ vino aquam admiscuisse: nec contrarium ex Scripturis ostendi potest. Ergo factum hoc Christi necessariò imitandum est: quia facere iubemur, quod ipse fecit.

2 Ex latere Christi mortui fluxit aqua simul & sanguinis, Ioh. 19. Hoc autem fuit symbolicum magnæ rei mysterium, quod meritò in Eucharistia representari debet. Vide etiam 1. Ioh. 5. de aqua & sanguine.

3 Unio Ecclesiæ cum Christo sic optimè significatur: quia per vinum Christus; per aquas autem populi designantur, vti Apoc. 17. videre est.

4 Eucharistia non minus per aquam, è petra fluentem, quam per vinum Melchisedechi, præfigurata est. Vide Genes. 14. Et 1. Corinthiorum 10. &c. Ergo vtrumque in ea adhiberi debet, ut vterque typus in ea compleri videatur.

Pro determinatis consecrationis verbis, nempe quod numero quinque esse oporteat, hæc Argumenta affert.

1 Christus ipse his *quinque* verbis consecrauit: & præterea nos idem facere iussit, quod ipse prior fecit: prout videre est Matth. 26. & c. Ergo formula hæc præcisè retinenda est.

2 Patres etiam docent, non per *concionem* aliquam, sed per benedictionem, aut *precem* mysticam, corpus Domini in Eucharistia confici: & precem istam in S. verbis Domini expressam esse testantur. Vnde & verba illa *operatoria* vocare solent. Ergo, & c.

3 Secus non foret certa consecratio: nec Sacerdos satis euidenter personam Christi referret, & c. quæ absurda meritò vitari debent.

CENSURA ET RESPONSIO.

Sed Nostri, vt diximus, de his rebus, siquidem in se spectentur, non admodum curiosi sunt: dummodo superstitio absit, & libertas Christiana salua maneat.

De *primo* enim statuunt, perinde esse, siue panis *azymus* sit, siue *fermentatus*. Neq; hîc magis Græcorum, quàm Latinorum, necessitatis opinionem probant: tametsi istos magis, illos minus hîc Iudaizare sentiunt. Christiani autem factum ex circumstantia temporis, seu festi paschalis, meritò æstimant: neq; magis nos ad illud, quàm ad alia adiaphora, de diuersorio, accubitu, & c. observandum obligari putant.

Idem de *secundo*, h. e. de mixtione aquæ & vini, statuunt: præsertim quum hac in parte de facto Christi constare certò non possit.

De *tertio* aiunt, omnino magicum esse, quod verbis conceptis ac numeratis, vis consecrandi, immo Transsubstantiandi adscribitur: & præterea prorsus absurdum esse, formam essentialem S. Cœnæ in præcisa paucorum verborum formula collocare. Sed hac vtraq; de re suprâ etiam diximus, in generali Tractatu de Sacramentis.

Ad Argumenta igitur, pro *azymi necessitate*, Nostri respondent: In *primo* fallaciam Consequentis inesse: quum Christi factum non magis hac in re, quàm in aliis loci, aut temporis circumstantiis, utpote per se prorsus adiaphoris, in conscientia nos obliget. In *secundo* falsum assumi: sicut vel ex sola Græcorum praxi, quam illi sine dubio, à maioribus suis acceperunt, euidenter apparet.

Similiter in *primo*, pro aquæ & vini mixtione, & principium peti, & insequentiam latere dicunt: quum nec certa sit illa veterum Traditio: nec si certa esset, magis nos, quàm prior illa, de pane azymo, in conscientia obligaret. In *secundo*, & *tertio*, eandem consequentis, uti & non causæ, fallaciam inesse: quum neq; historia illa de Christo, neq; hæc mystica vnionis significatio, necessariò mixtionem illam aquæ & vini in Eucharistia, concludat. In *quarto* similem a syllogistia latere, immo & principium peti: quum neuter typus Eucha-

Eucharistiam, propriè loquendo, præfigurauerit: nec ipsa præfiguratio quidquam imminuatur, etiamsi mixtio illa omittatur.

In 1° pro conceptis verbis Consecrationis, apertè principium peti: quum ex ipsa institutione constet, Christum pluribus verbis consecrasse, hoc est, sacrum & spirituales signorum vsum ordinasse, & suis explicasse. In 2° aut homonymiæ, aut figuræ dictionis fallaciam esse: eoq; ex ambiguis illis veterum phrasibus propositum concludi non posse. In 3° inconsequentiam inesse: quum, saluâ tantum manente Institutionis recitatione, & clara explanatione, nihil istarum absurditatum consequatur: sicut Experientia in Ecclesiis nostris hucusque ostendit.

*AD THESIN XII. ET XIII. DE FRVCTV, SIVE EFFE-
ctu Eucharistiæ, deq; digna ad eam preparatione.*

Quid Euangelici de effectu Eucharistiæ sentiant, satis ex iis intelligi potest, quæ suprà generatim de vi & efficacia Sacramentorum disputata sunt: præsertim si proprius illius finis, ob quem diuinitus instituta fuit, disertè simul exprimatur: qui est, non remissio peccatorum, aut gratiæ infusio, &c. sed Eucharistica mortis Dominicæ commemoratio, &c. Hinc enim patet, eos, qui sacrum hunc ritum ad finem modò dictum referre solent, semper id boni hinc consequi, vt Deo & Christo debita Eucharistia reddatur; vtq; fides ipsorum, de saluifica communione cum Christo, magis ac magis roboretur, & publicè testata reddatur, &c. Ad preparationem autem quod attinet, satis esse docent, vt vnusquisq; seipsum seriò exploret, seu consciētiam suam coram Deo excutiat; h. e. peccata sua humiliter agnoscat, confiteatur, & deprecetur; vtq; gratiam, in Christo promissam, vera fide apprehendat; vt deniq; peccata in posterum vitare, & vitam Euangelio Christi dignam agere, sibi ex animo proponat. Auricularem verò Confessionem, & clandestinam absolutionem (de qua vtraq; suo loco plenius agetur) nihil hîc necessariam esse contendunt, vtpote humanitus inuentam, & verbo Dei parū consentaneā.

Sed Bellarminus hac etiam in parte nobis reclamationem atq; inter alia tradit, effectum Eucharistiæ proprium esse, non quidem commemorationem mortis Dominicæ, vt neq; ipsam per se remissionem peccatorum; sed spirituales quandam animæ nutritionem, & præseruationem à peccatis futuris, deniq; augmentum gratiæ & charitatis, &c. Vnde porrò colligit, indignè eos Eucharistiam sumere, qui cum conscientia peccati mortalis accedunt: dignè autem eos demum *preparatos* esse, qui peccata sua clanculum Sacerdoti confessi, & ab eo priuatim absoluti fuerint.

Rationes ipsius pro vtroq; membro hæ præcipuæ sunt.

1 Ioh. 6. Eucharistia vocatur panis vite, & cibus cœlestis, ac spiritualis: diciturq; ab iis tantum fructuosè percipi, qui in Christo manent, non a. qui in pecca-

tis mortui sunt. Ergo necesse est, communicaturos iam ante confessos & absolutos esse. Ergo etiam effectus Eucharistiæ est, vitam spiritualem confortare, & purgatam ante conscientiam amplius in gratia stabilire, &c.

2 In V.T. *Agnus Paschalis*, & *proposititii panes*, non nisi à purificatis edi poterant. Vide Exodi 12. & 1. Sam. 21. Ergo nec iste *panis vite*, qui datur in Eucharistia, nisi à confessis & absolutis, dignè percipi potest: quia Sacramenta illa figuræ fuerunt huius Sacramenti Eucharistici.

3 Apostolus in 1. Cor. 10. & 11. apertè negat, impios dignè S. Cœnam percipere posse: eoq; monet, vt nos prius exploremus, h.e. Sacerdoti peccata confiteamur, & ab eo absoluamur, &c. Ergo hæc præparatio necessaria est.

4. Veteres etiam semper à communione excluderunt Catechumenos, pœnitentes, &c. & sancta sanctis tantum dari voluerunt. Ergo non pollutos peccatores, sed tantum confessos, & purgatos, ad hoc epulum dignè accedere posse statuerunt. Loca vide in ipso Bellarmino.

CENSURA ET RESPONSIO.

IN hac quæstione, si rectè eam diiudicare velimus, diligenter cauenda est. Omnis homonymia, rerumq; diuersarum confusio: in quam vtramq; sæpius hîc incidunt Aduersarii, dum ex ipso Sacramento rem Sacramenti, aut contrà; item ex effectû huius, effectum illius, aut contra, temerè concludunt. Si enim *Eucharistia* vox latè & impropriè sumatur, pro toto complexo signi simul & rei signatæ; non malè gratiæ spiritualis augmentum inter effecta eius numerabitur, &c. Similiter, si *confessio*, & *absolutio*, generatim hîc iuxta stilum Sacræ Scripturæ accipiantur, non ineptè vtramque in digna nostri ipsorum probatione includi fatebimur, &c. Hîc igitur Nostri, quoad rem ipsam, prorsus assentiuntur: hoc est, vtrò fatentur, impiis & profanis hypocritis Eucharistiæ sumtionem potius obesse, quam prodesse: & proinde, *præparationem* legitimam omninò in communicantibus requiri, concedunt. Sed *modum* huius præparationis perperam ab Aduersariis exponi docent: quasi, videlicet, *Auricularis confessio*, & *pruata ministrî absolutio*, hîc prorsus necessaria sit: nec ii ad sacram Cœnam accedere iure possint qui ob peccata sua quouis modo solliciti sunt, quique conscientiam suam dicto modo apud Sacerdotem non exonerauerint. Illud quoque addunt, Eucharistiâ non magis ex *opere operato*, animas nostras spiritualiter cibare, aut gratiam spiritualem in iis augere, & roborare; quam peccata per se tollere, seu purgare, & condonare: & quo sensu, vel gradu, horum effectorum, alterum, eodem & alterum, aut negandum, aut affirmandum esse statuunt: quum vtrumque illud sit de substantia fœderis gratuiti, Ier. 31. cuius externum tantum symbolum est Eucharistia: vti Marc. 14. & Luc. 22. videre est.

Ex his

Ex his autem patet solutio contrariorum Argumentorum, quatenus ea quidem ad *Papisticam confessionem*, & clandestinam absolutionem communicantium; itemq; ad opus operatum ipsius Sacramenti stabiliendum, referuntur. Nam quatenus ad legitimam nostri ipsorum probationem, seu piam præparationem asserendam; item ad verum & proprium S. cœnæ finem demonstrandum, pertinent, eatenus à nostris omninò admittuntur.

In summa: Thesis ipsa, rectè intellecta, in genere conceditur: sed specialis Papistarum hypothesis utraque negatur. Atq; in hoc posteriore sensu rectè dicimus: in 1°. & 2°. Aduersarii argumento principium peti: quum nec Ioh. 6. de Eucharistia propriè agatur: nec typi illi V. T. ad Sacramentum, sed ad Christum potius referendi sint. In 3. & 4. syllogistiam committi: quum neque nos excussionem conscientiae improbemus, sed potius vrgeamus: neque ex Apostoli verbis, neque ex Veterum factis, hypothesis Aduersariorum concludi possit.

*AD THESIN XIII. ET XIV. DE COMMUNIO-
ne sub una, vel sub utraq; specie, respectu
laicorum, &c.*

SENTENTIA Nostrorum hac de re vulgò satis nota est: nempe omnes omninò fideles, siue *seculares*, siue *Ecclesiastici* sint, nisi per naturam fortè impediantur, integram Eucharistiam, prout à Christo instituta est, siue utramque speciem, percipere & posse, & debere: immò sacrilegium esse, si quis, sciens prudens ab alterutra specie abstineat, &c. & proinde Romanam Ecclesiam grauitè hîc peccare, quæ *Laicis* ita vulgò dictis, immò & *Clericis* non consecrantibus. vsum calicis eripiat; & hanc mutilationem pertinaciter hucusque defendat.

Argumenta ipsorum hæc ferè sunt.

1. Christus in Institutione S. cœnæ, siue Eucharistiæ, nos *iussit* id totum facere, quòd ipse in prima S. cœnâ fecit, quantum quidem ad essentiam S. cœnæ pertinet. Ipse verò utramq; speciem omnibus communicantibus distribuit, uti constat. Ergo nos idem facere debemus: nisi diuini præcepti violatores audire velimus. Vide Matth. 26. Marci 14. Luc. 22. Et 1. Cor. 11. historiam S. cœnæ. Nec sanè quidquam tutius est, quàm vt primam illam cœnam pro exemplari semper habeamus, quoties eandem in Ecclesia celebramus.

2. Idem Christus disertè suis Discipulis præcepit, vt *omnes* è calice biberent. Vide Matth. 26. &c. quasi mutilationem hanc Sacramenti iam tum præcauere vellet. Et licet Discipuli illi *omnes* Apostoli essent; eo tempore tamen, non vt Apostolos, sed vt simplices Discipulos, sese gesserunt; eoque totam fidelium Ecclesiam repræsentarunt. Vnde consequitur, *omnes* Chri-

sti *Discipulos*, quoties hunc ritum obire solent, utramque speciem accipere debere.

3. Apostolus 1. Cor. 10. & 11. clarè testatur, fideles omnes, saltem illo tempore, utramq; speciem in S. Cœna percepisse: quatenus & mensæ, & poculi Dominici disertè meminit, & nonnulla argumenta distinctè ab utraq; specie ad suum institutum confirmandum adducit.

4. Idem Apostolus 1. Cor. 11. non modò *praxim* istam tunc viguisse testatur; sed etiam fideles omnes semper ita facere *debere* affirmat: dum apertè iubet, ut singuli seipsos explorent, & sic de pane illo edant, & de poculo illo bibant, &c. Quæ certè præceptiva verba sunt.

5. Mutatâ rei *materiâ*, aut *formâ*, res ipsa mutatur. Atq; hoc in diuinis attentare *sacrilegium* meritò censetur. Nam & *essentia* cuiusq; rei consistit in materia, & forma. Nec quisquam in rebus Dei essentiam ipsam absq; *sacrilegio* immutare potest. Hic autem materia est, panis simul & vinum: forma verò est, utriusque distributio, & sumtio, siue manducatio simul & bibitio, &c. Ergo nisi S. Cœnam sacrilegè mutilare velimus, utramq; eius partem integrè percipere debemus.

6. *Finis* Eucharistiæ est solennis recordatio, seu grata commemoratio mortis Christi, & beneficiorum per eam nobis partorum; sicut videre est 1. Cor. 11. At hunc *finem* assequi non possumus, nisi totum illum ritum obeuntes, tum cruentam Christi mortem, per panis fractionem, simul & vini fusionem, repræsentemus; tum integram illam animæ refectionem, de qua Ioh. 6. agitur, per cibum simul & potum, significemus, &c.

7. Ecclesia Christiana, inde ab Apostolis, per *mille* saltem *annos*, & amplius, publicam S. Cœnæ communionem sub utraq; specie semper usurpavit: tamen paulatim aliquid superstitionis in extraordinaria asseruatione, & domestica ægrotorum communionem, deinde irrepsit. Vide historiam Ecclesiasticam, per singulas ætates, vsq; ad Concilium Constantiense: in quo primum hæc S. Cœnæ *mutilatio* sancita fuit. Ergo vetus Ecclesia hic imitanda est, & recens abusus deferendus.

8. Deniq; nulla huius mutilationis *causa legitima* proferri potest. Immodò Christus omnia incōmoda, quæ pro illa afferri possunt, haud dubiè prævidit: ne tamen vsq; liberum cuiquam reliquit, aliquid in sua Institutione mutare. Ergo mutilatio hæc meritò pro stulta & temeraria habenda est.

OBIECTIONES PRO VNA SPECIE.

Contra tamen totis viribus nritur noster Bellarminus: & sacrilegam hæc mutilationem, non modò ut licitam excusare; sed etiam, quasi piam utilem: & necessariam, commendare conatur. Itaq; in summa hoc agit, ut probet communionem *Laicorum*, & *Clericorum* nondū sacerdotū, siue non consecrantium, sub vna specie legitimam esse.

Hic

His autem Argumentis in ista pessima causa utitur.

1. Quia totus Christus *substantialiter* est sub qualibet Eucharistiæ specie videlicet, propter naturalem concomitantiam, partium ipsius, seu naturarum, ex quibus integra Christi persona constituitur. Ergo de altera externa specie laborandum non est, dummodo totum Christum sub altera percipiamus. Antecedens ita probatur: Quum enim Christus iam non amplius moriatur Rom. 6. nec persona eius solui possit 1. Ioh. 4. & præterea corpus eius verè sit sub specie panis: non potest non ibidem esse & sanguis eius, immò & anima, & diuinitas, adeoq; tota persona, &c.

2. Quia Ioh. 6. inquit Christus, *Qui manducat me vivet propter me*, &c. At nō editur Christus, nisi in specie panis. Ergo in specie panis tot⁹ adest. Et per cōsequens, nihil opus est alterâ specie, vt Christū in Eucharistia percipiamus.

3. Tota ratio & essentia Sacramenti Eucharistiæ est in qualibet eius specie; videlicet tum mystica significatio, tum etiam efficientia, seu causalitas internæ refectionis, & vnionis nostræ cum Christo. Solus enim panis, ritè consecratus, est verè caro Christi, eoq; verè est cibus vitæ, Ioh. 6. Idem solus, & signum, & causa est nostræ in Christum incorporationis, 1. Cor. 10. Ita vt panis & vinum partes sint huius Sacramenti: non essentielles, sed tantum integrales. Ergo species panis hīc sufficit.

4. Non maior utilitas percipitur ex communione vtriusq;, quàm alterius tantum speciei: quia & totus Christus, & totum Sacramentum, sub qualibet specie continetur. Nulla igitur causa est, cur vtramq; speciem virgere debeamus: & consequenter vna species hīc satis est.

5. Multæ sunt figurae in V. T. de vna tantum specie: vt arbor vitæ Genes. 2. Agnus Paschalis Exod. 12. item manna. Exodi 16. &c. His autem significatum fuit, vnam panis speciem in S. Cœna sufficere posse. Ergo, &c.

6. Christus ipse Ioh. 6. sæpius meminit solius panis, seu cibi. Et Luc. 24. discipulis duobus, euntibus in Emmaus, Eucharistiam præbuit in solo pane. Apostoli etiam Act. 2. & 20. id ipsum fecisse dicuntur: & quidem, vt probabile est, in gratiam Nazaræorum, quibus vinum bibere non licebat. Ergo licet ab altera specie prorsus abstinere.

7. Vetus Ecclesia quoq;, licet passim vtramq; speciem adhiberet, sæpè tamen alteram tantum vsurpavit: videlicet, in communicatione laica Clericorum, item in domestica priuatorum, itē ægrotorum, infantium, &c. & in quavis asseruatione: sicut ex Cypriano, Eusebio, Ambrosio, Basilio, &c. constare potest. Ergo nobis etiam nunc idem facere permissum est.

8. Deniq; incommoda multa sequerētur, si Laicis vtraq; species dāda esset: videlicet, irreuerentia Sacramēti; ex effusione vini, quæ vix caueri posset: itē, abstemiorum, & eorum populorum, apud quos nulla est vini copia, aut omninò nulla, aut quædam noua & peculiaris cōmunio, &c. Atq; ita nō pos-

set vnitas fidei hac in parte seruari, &c. Ergo præstat vnā speciem vsurpare, quā incommoda hæc subire.

SOLUTIONES OBJECTIONVM.

Sed effugia ista (quid enim aliud sunt?) facile præcludi possunt: præsertim si generatim attendatur, Aduersarii ratiunculas pene omnes eò tendere, vt *uiranis* species adiaphora, siue arbitraria statuatur. Cuius contrarium tamen & doctrina, & praxis Aduersariorum apertè tuetur: vt quæ semper solius panis, nunquam solius vini speciem vrgere soleat. Sed ad argumenta Bellarmini sic plenius Respondemus: pleraque niti falsis hypothesebus, iam suprā satis refutatis. Qualis in 1. est opinio de corporali præsentia corporis Christi sub specie panis. In 2. est opinio de orali manducatione corporis Christi, tanquam ad Eucharistiam, eiusve species alligata. In 3. & 4. est falsa Eucharistiæ definitio, seu naturæ eius, & proprii finis peruersa explicatio. Itaq; hîc est perpetua principii petitio. Qualis etiam in 5. deprehenditur: in quo tamen & alia quædam sophismata latent. Sic in 6. falsum assumitur de Christo, & Apostolis: quasi qui sub vna tantum specie Eucharistiam ministrauerint: quum locis citatis vel alia de re quapiam, puta de vulgari aliqua cœna, propriè agatur; vel saltem Synecdoche notari debeat, eaque talis, quæ satis vsitata & perspicua sit. In 7. similiter vel falsum assumitur: vel hallucinatio veterum pro regula perperam vrgetur. Denique in 8. mera inconsequentia est: quum, vt dictum est, Christus omnia hæc incommoda iam olim præuiderit; nec tamen mutilationem vllam permiserit: quumque res ipsa doceat, eos semper à generali regula excipiendos esse, qui vel naturā prorsus abstemii sunt, vel nulla ratione vinum habere possunt. De quo casu nihil amplius hîc dicendum videtur: nisi quòd ordinariæ regulæ præiudicare non possit.

AD THESIN XVI. DE ADORATIONE, ET circumgestatione Eucharistiæ, &c.

VT annulus annulum in cathena, sic error errorem in Papatu secum trahit; & minor quidem sæpè maiorem. Sic enim error ille, de corporali præsentia Christi in S. cœna, errorem alium grauiorem, de signorum *Transsubstantiatione*; & hic rursus alium grauissimum de *adoratione*, & theatrica *circumgestatione* Eucharistiæ necessariò ex se peperit. Itaque Bellarminus, vnā cum suis, hoc loco confidenter asserit, ipsum substantiale Eucharistiæ suppositum, siue ipsum per se Sacramentum, verè adorandum esse; & quidem cultu latriæ, seu merè diuino: tum, quia materialiter saltem, si non formaliter,

maliter, est ipse Christus, Deus & Seruator noster; quem sanè omnes adorare tenentur. Deut. 6. Heb. 1. &c. tum, quia Patres Antiqui docent, carnè Christi in Eucharistia non manducari, quin prius adoretur. Vide loca in ipso Bellarmino citata. Hæc enim præcipua 2. argumenta sunt. Addit etiam *festum corporis Christi* ab Urbano IV. recte institutum fuisse: & laudabiles esse publicas illas processiones, in quibus Sacramentum hoc religiosè circumgestatur: quum *Arca fœderis* etiam in V. T. sæpius honorificè circumgestata sit: Ios. 6. Item 2. Sam. 6. & 7. & 1. Reg. 8. &c. Qui typus huius rei fuerat.

CENSURA ET RESPONSIO.

AT Nostri contra statuunt, hinc non simplicem errorem, sed apertam idolatriam, ab Aduersariis defendi: dum frustulum panis, & pauxillum vini, loco veri & viuentis Dei, seu Christi, adorandum proponunt. Nec refert, quòd illi non panem, sed solum Christum, hinc adesse sentiunt: quia non ipsorum opinio, sed rei ipsius natura, & veritas, norma iudicandi nobis esse debet: *Lutherani* autem, ad quos illi prouocant, vel ex hac tanta absurditate colligere debebant, quàm periculosa sit opinio *consubstantiationis*: vt quæ *artolatriam* istam ex parte stabiliat, & Aduersarios in errore pernicioso confirmet. Porro tantò turpior hæc *Artolatria* censenda est; quantò maiore cum pompâ & strepitu exercetur: vt quidem maximè fit in *festo Sacramenti*, seu corporis Christi; quod Urbanus ille IV. ante ducentos circiter annos, præter & contra omnia iura diuina, ex instinctu Eux Reclusæ instituit. Exemplum enim *Arce fœderis* planè dissimile est: tum, quia diuinum de illa vel circumgestanda, vel aliò transferenda, præceptum, aut saltem indultum exstabat: tum, quia ipsa nunquam diuino cultu adorata, sed civiliter tantum, vt symbolum præsentia Dei, olim honorata fuit. Atq; ex his responsio ad Argumenta Bellarmini sufficièter patet: vt nihil necesse sit, quidquam hic præterea adiicere. Nam ad *Patres antiquiores* quod attinet, præterquam quòd aduersus veritatem præscribere non possunt, nihil aliud ex ipsorum dictis colligi potest, quàm Christum ipsum, cuius carnem & sanguinem in S. cœna verè percipimus, in spiritu & veritate illic adorandum esse. Id quòd, sicut extra controuersiam est, ita nihil ad præsentem quæstionem pertinere potest. Et tantum de ipsa Eucharistia.

DE SACRIFICIO MISSÆ.

AD THESIN I. II. III. IV. DE VERA ET REALI OB-
latione ipsius Christi in Eucharistia, &c.

EVangelici fatentur quidem, in S. Cœna Sacrificium quoddam *Eucharisticum* reuera ipsi Deo, & Christo, pro redemptione nostri, & meritò quidem, offerri: neq; negant solennem *commemorationem*, & symbolicam quandam *representationem* mortis Dominicæ reuera illic peragi, &c. Sed ipsum tamen corpus & sanguinem Domini, tanquam sub speciebus illis panis & vini verè præsentia, Deo Patri substantialiter, seu realiter, pro peccatis nostris, in sacrificium verè propitiatorium, istuc offerri, hoc demum est, quod præcisè negant.

Argumenta ipsorum hæc ferè præcipua sunt: quæ maximam partem ab essentia, & qualitatibus vnius æterni Sacerdotii, & Sacrificii Christi sumuntur.

1. Apostolus Hebr. 7. prolixè docet, *solum* Christum esse æternum N. T. Sacerdotem; qui sacerdotium habeat *ἀδιαλείπτως*, h. e. *intransituum*, vt sic dixerim: vel qui functionem habeat non *transeuntem* ad alios, siue qui *collegam*, aut *successorem*, aut *socium*, nullum habeat: quique multis V. T. Sacerdotibus idcirco opponatur, quia illi mortales fuerint; ipse verò iam sit immortalis, &c. Ergo hic honos cum aliis communicandus non est: & per consequens, nullus terrenus Sacerdos ipsum Christum substantialiter hinc offerre potest. Vide ibidem prolixè totum *Melchisedechi* typum.

2. Idem Auctor Heb. 8. negat, *Christum*, si in terris adhuc ageret, *Sacerdotem nostrum futurum*, &c. Afferit autem; *ministerium esse illum cœlestis tabernaculi*, &c. Vnde patet, officium Christi sacerdotale iam non amplius in terris exerceri: & consequenter, ipsum ab homine mortali reuera non offerri. Vbi enim actu sacerdos est, ibi & realem oblationem peragi necesse est.

3. Idem Apostolus Heb. 9. comparat *ipsius Christi ingressum in cœlos*, ad apparendum illic coram facie Dei, cum *ingressu veteris Sacerdotis in sancta Sanctorum*, ad offerendum illis sanguinem *bestiarum*, &c. Atque ita clarissimè docet, ad perfectionem realis sacrificii Christi requiri continuam ipsius in cœlo pro nobis apparitionem: & proinde neminem, præter ipsum Christum, sacrificium hoc realiter offerre posse: quum nemo, præter ipsum, in cœlesti sacrario pro nobis appareat.

4. Idem Apostolus Heb. 9. & 10. sæpius inculcat; Christum *semel* tantum esse oblatum: item *unica* Christi oblatione fideles omnes in perpetuum expiatis esse in omnibus peccatis, &c. Ergo fieri non potest; vt Christus adhuc *quotidie* realiter in Missa offeratur: quum contradictio sit, *semel* tantum & sæpius offerri: item, *unica* oblatione fideles omnes in perpetuum expiari, & eandem oblationem *quotidie* continuari, &c. Contradictoria autem simul stare non possunt.

5. Adde, quod idem ille Apostolus, in eodem cap. 9. & 10. non semel aperte

perit ex *iteratione* sacrificiorum V.T. colligit, ipsa prorsus *inefficacia*, & *imperfecta* fuisse; & proinde tandem aboleri debuisse, &c. Ergo nisi Christi sacrificium imperfectionis, & inefficiæ similiter accusare, eiusque vim sempiternam, & infinitam abnegare velimus, ipsum omnino vnicum tantum agnoscendum est: quod, videlicet, ipse in sua persona iam olim obtulit, & cælesti sacrario semel intulit.

6. Præterea idem Apostolus Heb. 9. absque *vera passione*, siue *violenta sanguinis effusione*, & denique *cruenta morte*, sacrificium Christi *expiatorium*, perfici non potuisse, perspicue docet: dum veteres illas typicas, seu legales sanguinis effusiones, in illo impleri oportuisse, & mortem ipsius Christi, utpote veri Testatoris, hic omnino requisitam fuisse, & deniq: Christum, si sæpius offerri debuisset, sæpius etiam pati oportuisse, perspicue testatur, &c. Ergo nullum est agnoscendum sacrificium Christi *expiatorium*, præterquam vnicum illud *cruentum*, quod ipse iam olim solus obtulit, & coram facie Patris in cælo præsentavit.

7. Deniq; idem Apostolus Heb. 10. clare docet, *ubi semel parata est plena peccatorum remissio, ibi non requiri amplius expiatoriam oblationem pro peccato*, &c. At per vnam illam Christi *cruentam oblationem* parata nobis est plena peccatorum remissio, uti constat. Ergo nulla iam superest oblatio *expiatoria*, quæ quidem realis sit, & propriè dicta. Nam quod de *representatione*, & *applicatione* sacrificii Christi dicitur, id prorsus alienum est, immò cum vero & reali Christi sacrificio, quod in Missa peragi dicitur, aperte pugnat: sicut ex ipsius definitione constat.

8. Per *Sacrificium* Missæ reuera tollitur *Sacramentum* Eucharistiæ: quia illud statuit, nos Deo aliquod *λύτρον*, pro peccatis nostris, adhuc reuera dare, h. e. pretium redemptionis ipsi offerre: hoc autem testatur, nos à Deo redemptionem, iam olim per Christum partam, gratis accepisse, proque ea ipsi gratias agere, &c. Item, illud statuit, Christum sub specie panis substantialiter latere, ibiq; adorandum esse: hoc autem docet, Christum nunc tantum in cælo versari, ibiq; verâ fide quærendum esse.

9. Adde, quod *Antiqui Patres*, tametsi Eucharistiam subinde *hostiam*, & *sacrificium* appellant; item *oblationem*, *Sacerdotum*, *Altariū*, &c. meminerunt: sæpè tamen disertè explicant, non de ipsa *reali* corporis Christi, propriè sic dicti, immolatione; sed vel de *externa ipsius panis & vini oblatione*, vel de Eucharistica Sacrificii Christi *commemoratione*, & symbolica quadam *representatione*, hæc intelligenda esse. Vide *Irenæum* lib. 4. c. 32. *Cyprian.* lib. 2. epist. 3. *August.* in Psal. 79. & alios passim alibi.

10. Deniq; doctrina de Sacrificio Missæ secum ipsa perspicue pugnat. Dicitur enim *externum* sacrificium esse, & quidem *visibile*; & tamen hostia ipsa, h. e. ipsum corpus Christi, visibiliter non adest. Item, dicitur *idem* sacrificium

esse cum sacrificio crucis: & tamen nec idem *Sacerdos* adest, nec eadem *Hostia*, aut *actio*, aut *passio*, hîc conspicitur. Item, dicitur, sacerdotalem *consecrationem* ad essentiam huius sacrificii pertinere: & tamen negatur, ipsa symbola, quæ verè consecrata sunt, amplius superesse, aut Deo substantialiter offerri. Item, dicitur, *destructionem* rei oblatae ad eandem Sacrificii essentiam verè pertinere: & tamen negatur, *corpus Christi* aut occidi, aut verè destrui, &c. Plura vide apud Caluinum, Chemnitium, Sadeelem, Mornæum, &c. locis in Antidoto citatis.

OBIECTIONES PRO SACRIFICIO MISSÆ.

AT Bellarminus hîc strenuum Athletam agit, & pro commentitio Missæ sacrificio, tanquam pro summo Ecclesiæ Romanæ Palladio, viribus omnibus decertat. Itaque *verum & reale* corporis & sanguinis Christi sacrificium, & quidem expiatorium, propriè dictum, Deo Patri in Eucharistia offerri; & prorsus *eandem* oblationem, quæ olim ab ipso Christo præstata fuit, sed *incrumentam*, hîc præstari, probari, probare tripliciter conatur: nempe ex *Scriptura, Patribus, & naturaliratione*.

Ex Scripturis adfert 5. classes Argumentorum.

1. Harum *prima* continet *figuras* V. T. Inter quas excellit Sacerdotium, & sacrificium *Melchisedechi* Genes. 14. Huic enim Christus, quatenus æternus N. T. est Sacerdos, omninò similis esse debuit: Psal. 110. & Heb. 7. Alia verò propria *similitudo*, seu conuenientia inter vtrumq; inueniri non potest, quàm *incrumenta* oblatio Christi, sub speciebus panis & vini: & ea quidè perpetua, seu continenter durans: prout ipse *Christus est actu Sacerdos in æternum, ad similitudinem Melchisedechi*: nemini succedens, nec vllum successorem habens; sed semper seipsum per vicarios Sacerdotes, in terris, *incrumento* modo, offerens. Hoc autem in Missa tantum impletur. Ergo, &c.

2. *Alter*a est, *Agnus Paschalis*: Exodi 12. qui fuit typus Christi, pro nobis olim immolati. 1. Cor. 5. immolati, inquam, non in *cruce*, sed in *S. cœna*: quia victimalis cibus prius immolandus est, quàm comedi possit; prout in Agno illo factum fuisse constat.

3. *Tertia* est, *Sanguis* V. Test. Exodi 24. qui respondet sanguini Christi, in ipsa *S. cœna* immolati: quippe in qua verba illa de sanguine N. T. verbis Moysi de V. T. sanguine quàm similima, apertè usurpata sunt: in qua etiam Christus T. N. verè condidit (quod demum postea in *cruce* confirmavit) immò in qua ipse sanguinem N. Testamenti Apostolis suis, verè bibendum dedit. Id quod sine prævio sacrificio, siue oblatione, fieri non potuit.

4. Deniq; sunt alia V. T. *Sacrificia*; de quibus Levit. 1. & 2. & sequentibus, copiosè videre est: quæ respectu comestionis, & aliarum similium actionum, in iis vtitatarum, non nisi in sacrificio illo Christi, quod ipse in *S. cœna* obtulit, impleta fuerunt, &c. Atq; hæc prima classis est.

Secun-

Secunda Classis habet *vaticinia* V.T. videlicet hæc sequentia, quæ sacrificium Missæ denotare videntur.

1. Est 1. Samuelis 2. vbi prædicitur ipsi *Eli*, alium Sacerdotem post ipsum exoriturum, qui semper coram *Christo* Dei versaturus sit, nempe Samuelem, aut Sâdocum, &c. sed tamen vtrumque consideratum, velut typum Sacerdotum Christianorum, qui sub N.T. vires Christi in sacrificio Missæ implere solent.

2. Est, Prouerb. 9. vbi dicitur ipsa *Sapientia* (h.e. Christus) sacrificium suum immolasse, & vinum miscuisse. Id quod in ipsa S. Cæna continuò impletur.

3. Est Es. 19. vbi *Ægyptii*, h.e. omnes Ethnici iam conuersi, dicuntur Deum culturi hostiis, &c. h.e. sacrificiis Missaticis.

4. Est Esa. 66. vbi inquit Deus, Assumam ex iis (videlicet Christianis) Sacerdotes & Leuitas; & proinde Missæ oblatores.

5. Est Daniel. 8. & 12. vbi dicitur Antichristus aboliturus iuge sacrificium, h.e. Missam; quæ in Ecclesia quotidie celebratur.

6. Immo Malach. 1. prædicit Deus, gentes olim sibi mundam oblationem sacrificaturas in omni loco, &c. Quod non nisi de mundissima Christi hostia accipi potest: præsertim quum sacrificia nostra, iuxta Euangelicos, semper hic immunda sint.

Tertia Classis habet Testimonia quædam ex ipso Euangelio: vbi figuræ & vaticinia ista iam impleta narrantur.

1. Horum *primum* est Ioh. 4. vbi dicuntur *veri adoratores*, hoc est, Christiani, *in spiritu & veritate patrem adoraturi*, hoc est, spirituale Christi sacrificium, per typica illa præfiguratum, & proinde externum & reale, Deo oblaturi. Hic enim de externo & publico Dei cultu ex professo agitur.

2. Est Matth. 26. & Marc. 14. &c. vbi iussit nos Christus *id ipsum facere in S. Cæna*, quod ipse prior fecerat. Ipse verò se victimam realiter illic obtulit: tum, quia *Melchisedechi* typum sic impleuit: tum, quia in *præsenti* ait, Corpus suum pro nobis *frangi*, & sanguinem reuera iam tum *effundi*, &c. Item, quia Apostolus ait, corpus Christi, pro nobis *fractum*, illic verè distribui, 1. Corint. 10. At corpus Christi non in cruce, sed tantum in specie panis, fractum est Iohann. 19. denique, quia *calix ipse pro nobis effusus* esse dicitur, Luc. 22. Id quod non nisi de sanguine Christi, in calice illo realiter præsentem intelligi potest.

3. Est, Quia Apostoli in prima Cæna ipsum corpus Christi, ut *cibum victimalem*, verè perceperunt: ac proinde non ut postea immolandum, sed ut verè iam immolatum, ibidem præsens esse agnouerunt. Non enim est victimalis cibus, vbi victima nondum oblata est.

4. Est, Quia ipsa *Consecratio*, per quam corpus & sanguis Domini, velut à

se inuicem diuisa, realiter in altari sistuntur, & ad cibum potumque ordinantur, quædam vera immolatio est. Ergo in Missa est realis & vera Christi oblatio.

Quarta Classis habet loca quædam ex *Actis Apostolorum*: & nominatim locum Act. 13. ubi Paulus, & alii ipsius collegæ, dicuntur Deo solenniter ministrasse, hoc est, sacrificasse. Nam verbum *λεῖτουργεῖν*, cum ad S. officia refertur, vñtatè sacrificium significat: prout Luc. 1. Hebr. 8. & 9. & 10. videre est: præsertim quum Deo nec concionari, nec Sacramenta distribuere, &c. quisquam possit. Ergo Apostoli sacrificium Missæ obtulerunt.

Quinta Classis habet dicta quædam ex *Epistolis Apostolorum*: & speciatim continet locum 1. Cor. 10. ubi *mensa Domini*, non modò cum mensis *gentilium*, & *Iudaorum*, quæ vera erant altaria; sed & cum veris eorundem sacrificiis confertur: item *societas*, quam cum Christo habemus, ex manducatione Eucharistiæ, cum *societate* illorum, quam cum suis sacrificiis ipsi habebant, comparatur: atq; ita ostenditur, in mensa Domini verum, & reale sacrificium offerri. Et tantum ex Scriptura.

TESTIMONIA PATRVM.

Iam verò ex *Patribus* permulta Bellarminus hoc loco citat (quæ *sexta* classis esse potest) quod videlicet, Eucharistiam verum *sacrificium*, item *hostiam*, & *oblationem*, identidem appellent: quodq; *Melchisedechi*, & *Agni Paschalis*, & aliorum *sacrificiorum* complementum in Eucharistia statuunt: adhæc, quod locum *Malachie*, de eadem Eucharistia interpretentur: item, quod in *Altaribus* semper eandem celebrauerint: quodq; veros & propriè dictos *Sacerdotes* in N. T. agnoscant: item, quod *elevationes*, & alios sacrificandi ritus, in liturgiis suis vsurparint: Deniq; quod *Eucharistiam* etiam pro absentibus, & mortuis, olim celebrauerint. Loca & nomina Patrum vide in ipso Bellarmino.

RATIONES HVMANÆ PRO MISSA.

Postremò (quæ *septima* classis esse post) addit has naturales rationes, ad Missam elatius asserendam.

1. Nulla Religio vnquam fuit sine *externo & visibili sacrificio*: sicut apud omnes gentium historicos, item Geneseos 4. & 8. & d. videre est. Et Apostolus Hebræor. 7. ex translatione Sacerdotii colligit legem, siue Religionem ipsam, necessariò translata esse. Ergo nunc quoque eiusmodi sacrificium extare debet. Nullum autem esse potest, præter *Missam*: quia interna & spiritualia sacrificia hîc non sufficiunt: ipsum verò cruentum Christi sacrificium iam pridem desit.

2. In V. T. fuit externum & reale sacrificium. Ergo etiam in N. T. aliquod esse

esse debet. Non enim Christus vniuersum V. T. cultum simpliciter abrogauit, sed eundem vel perfecit, vel in meliorem formam mutauit: vti Matth. 5. & alibi, videre est.

3. Sacerdotes N. T. siue ministri etiam sibi ipsis S. Eucharistiam administrant. Ergo ipsa plus-quàm Sacramentum est: quia quæ tantum Sacramenta sunt, ea nemo sibi ipsi, sed aliis tantum administrare potest. Vnde consequitur, in ea verum esse sacrificium.

4. Constat ex certis historiis, Missam iam olim in antiqua Ecclesia celebratam, & per mille saltem annos ubiq; vsitatam fuisse. Ergo vel ipsa est verum & Deo gratum sacrificium; vel toto hoc tempore nulla fuit vera Christi Ecclesia: sed periit vniuersa Christi Religio; contraque fœdissima regnauit idololatria: atque ita vana fuerunt omnia Prophetarum vaticinia, & ipsius Christi oracula, de vera perpetuitate, & amplitudine Ecclesiæ Christianæ, &c. Quæ certè admodum absurda sunt.

SOLUTIONES OMNIUM OBJECTIONVM.

Ceterum omnes obiectiones istæ facilè dissolui possunt, si modò ad veram, & præcipuam, huius loci quæstionem attendatur, quam supra satis exposuisse videmur. Ad *primam* igitur classem Nostri respondent: tum principium in ea peti, quatenus illi typi, seu figuræ, ad ipsam Eucharistiam perperam referuntur, quæ propriè ad rem significatam pertinent: tum falsas definitiones perpetui Sacerdotii, & Sacrificii Christi, iam olim per Melchisedechum, item, Agnum Paschalem, & alia V. T. sacrificia, variè præfigurati; nec non falsas vtriusque Testamenti proportionem, itemque cibi victimæ, & comestionis ipsius, ineptas explicationes in medium afferri: sicut ex locis ibidem citatis apparet, si modò singula seorsim diligenter inspiciantur.

Ad 2. Respondetur, varias fallacias in ea misceri, præcipuè ignorationis elenchi, & homonymiæ: quatenus in locis citatis vel nulla vera de *sacrificiis* N. T. *vaticinia* continentur; vel de spiritualibus tantum fidelium ipsorum, partim actiuis, partim etiam passiuis, oblationibus agitur: prout nominatim locus Malach. 1. de passiuâ gentium oblatione, h. e. per Euangelium conuersione, & sanctificatione, intelligi debet: Apostolo sic Roman. 15. non obscure interpretante.

Ad 3. principium in ea multipliciter peti: quum & Ioh. 4. de spirituali tantum, non de corporali, vel externo cultu agatur: & Matth. 26. &c. nullum reale corporis sui sacrificium, puta expiatorium, Christus peregerit: licet ibidem per *enallagen* temporis, de futuro, tanquam de præsentis, loquatur: videlicet, tum ob euidentem rei rectitudinem, tum ob spirituales & efficacem veræ fidei naturam, quæ res certò futuras, perinde vt præteritas, efficaciter apprehendit.

Ad 4. fallaciam homonymiæ, aut figuræ dictionis, in ea latere: quum loco citato generaliter tantum de publica verbi & Sacramentorum, nec non publicarum precum, λειτουργία, differatur: per quam etiam Deo reuera ministratur, quumque verbum λειτουργεῖν per se generale sit, & de quavis publica functione, etiam politica, interdum in ipsis S. literis accipiatur. Vide Roman. 13. &c.

Ad 5. eadem Sophismata in ea contineri: & simul fallaciam non causæ, & sophisma secundum quid, implicari: quum locis citatis tantum ipsa Eucharistiæ significatio mystica vrgeatur: eoque finis, siue vsus illius, per exempla similia (quæ secundum quid semper accipienda sunt) ibidem illustretur.

Ad 6. tum prædictam fallaciam secundum quid, item homonymiam perpetuam, illic latere, quatenus appellationes illæ Veterum simpliciter & propriè accipiuntur, quæ omninò figuratæ sunt, & certo respectu enunciantur: tum etiam improprias quasdam, & hyperbolicas illorum sententias, pro certa & solida iudicandi regula perperam hîc afferri: quum contra potius incommodæ istorum phrasæ ad normam S. Scripturæ examinandæ, & ex eiusdem mente demum rectè interpretandæ sint.

Ad postremam denique Classem Respondetur, in ea variam Syllogistiam animaduerti: quatenus in 1^a & 2^a ratione, species controuersa, immo fictitia, affirmatè concluditur ex genere indefinitè posito, hoc est, Missæ sacrificium ex quouis externo sacrificio: & quatenus simul falsum hîc assumitur, vid. in N. T. expiatorias corporales victimas adhuc requiri: Item in N. T. præter Missam, nullum sacrificium externum superesse, &c. In 3^a. duplex minister siue Sacerdotis in genere dicti, officium ac persona confunditur; quâ scilicet publicus minister, & quâ vnus è corpore fidelium est. In 4^a. partim falsum assumitur, partim inconsequentia variæ nectuntur: quum neque toto illo tempore Missa Papalis vbique in Ecclesia Christi celebrata sit: neque continuò, quòd fortè publicè gestum est, omnibus omninò Christianis imputari debeat: neque Christus vsquam promiserit, se defectionem, aut corruptionem externæ Ecclesiæ, absolutè & perpetuò impediturum, &c. Qua de re iam ante non semel à nobis disputatum est.

In summa: si de re ipsa, non de voce tantum (prout omninò fieri debet) legitimè hîc contendatur, absque vlla hæsitazione pronunciare possumus, Missam Pontificiam neque in S. literis, neque in Antiquioribus Ecclesiæ Patribus, neque in naturaliratione, fundamentum vllum habere; sed contrà potius his omnibus velut è diametro repugnare. Vide amplius apud Mornæum lib. 3. de Eucharist. cap. 1 & seqq.

AD THESIN V. VI. VII. DE MULTIPlici EFFECTV
Sacrificii Missalis, pro viuīs, & mortuis, &c.

Prin-

P *Principalis* Papistarum Thesi non consistente, fieri non potest, ut aliæ *accessoriae* diutius consistent. Euerso igitur ipso reali & externo Missæ sacrificio (quale Aduersarii quidem intelligunt) necesse est eiusdem fictitios effectus vnà funditus euerti. Quare nec peculiaribus argumentis hoc loco, quidquam opus esse putamus: quum superiora illa nobis abundè sufficiant ad probandum scilicet, vnicum illud Christi sacrificium, olim in cruce immolatum, & deinde cœlis illatum, habere vim quandam diuinam omnia omnium credentium peccata penitus expiandi, atque ipsos ab omni malorum genere in perpetuum liberandi; contraque iisdem salutarem Dei gratiam, & vitam æternam conferendi, &c. Vnde necessariò consequitur, eandem hanc efficaciam, ac virtutem, ad vllum aliud sacrificium, præsertim ab hominibus superstitiosis excogitatum, non sine blasphemia & sacrilegio, transferri posse: & consequenter effectus sacrificii Missatici, utpote planè commentitii, pro meris figmentis ac somniis habendos esse.

OBJECTIONES, PRO EFFICACIA *Missæ.*

A T Bellarminus contrà statuit, Missam Papalem non modò *Eucharisticum*, & *honorarium*; sed etiam verè *propitiatorium*, atque *impetratorium* sacrificium esse: hoc est, pro expiandis peccatis, tum viuorum, tum mortuorum, proque impetrandis variis beneficiis, tum corporalibus, tum spiritualibus, Deo rectè offerri: & vtrumque istum effectum ipsi Missæ ex opere operato conuenire: & porro ipsam pro diuina quadam Panacea habendam esse.

Pro *priore* effectui hæc Argumenta in medium affert:

1 In Veteri T. multa fuerunt sacrificia suo modo expiatoria, seu propitiatoria pro peccato. Vide Leuit. 4. & 5. & 6. item Iob. 1. & 24. &c. Ea verò omnia meri typi, seu figuræ fuerunt S. Eucharistiæ. Ergo ipsa Eucharistia est sacrificium verè propitiatorium: & tantò quidem præstantius, quantò corpus præstantius est membris & typis.

2 Christus in Eucharistiæ institutione disertè dicit, *sanguinem suum effundi pro nobis, in remissionem peccatorum*, Matth. 26. Immo ipsum *calicem* vocat *N. T. in sanguine suo*, &c. Luc. 22. In quo Testamento certè remissio peccatorum continetur, vti Ier. 3. & Heb. 8. videre est.

3 Heb. 5. dicitur, omnem Pontificem offerre sacrificia pro peccato, &c. Ergo & nostri Sacerdotes id ipsum faciunt, quoties Eucharistiam celebrant: quia quamdiu viget remissio peccatorum, tamdiu etiam oblatio pro peccatis durat, Hebr. 10. &c. Ergo Missa verè expiat peccata eorum, pro quibus offertur.

Pro posteriore effectu hæc adducit:

1 In V. T. multæ erant hostiæ pacificæ, quibus pax, seu felicitas, puta sanitas, aut vita temporalis, à Deo impetrabatur, Leu. 7. &c. Hæ verò etiam figuræ fuerunt Eucharistiæ. Ergo Eucharistia pro omnis generis beneficiis à Deo impetrandis, rectè offertur.

2 Apostolus 1. Timot. 2. iubet supplicationes & preces fieri, pro regibus, &c. Id verò de publicis precibus, quæ in Missa fiunt, potissimum intelligi debet; quippe de quibus illic præcipuè dubitabatur. Ergo, &c.

3 Si ritè pro peccatis offertur Missa, poterit etiam pro aliis necessitatibus ex peccato ortis, vtiliter offerri. At prius verum est. Ergo & posterius. Vnde consequitur, Missæ sacrificium pro quavis auertenda calamitate, & quouis obtinendo beneficio, legitimè Deo Patri offerri, &c. Atq; hæc de gemino Missæ effectu, præcipuè respectu viuientium considerato.

Quod autem eadem Missa etiam *pro mortuis*, in Purgatorio degentibus; Item, *pro beatis*, in Paradiso regnantibus, rectè offeratur; id Aduersarius dupliciter conatur probare: tum *ratione*, quia videlicet pro illis fiat hoc pacto vera quædam propitiatio, his autem maior gloria apud homines accedat, ex cultu inuocationis: tum antiquâ, seu diuturnâ *praxi* Ecclesiæ, & quibusdam testimoniis Patrum, qui pro viuis, & mortuis, hoc sacrificium plurimum valere, asserunt, & iam olim pro vtrisque oblatum fuisse, testantur.

CENSURA ET RESPONSIO.

PORRÒ Nostri, licet in legitima Eucharistiæ celebratione Deum verè honorari, siue omninò coli, & sacrificium laudis eidem reuera offerri, item varia beneficia ab eodem, per preces, & fidem in Christum, semper obtineri, fateantur: negant tamen, ipsam Cœnam esse sacrificium verè expiatorium, & impetratorium, siue per opus illud operatum, quod in Missa peragitur, Deum reuera nobis placari, aut cuiuspiam peccata expiari, aut gratiam Dei pro quoquam impetrari. In primis verò negant, vllum ex hac actione fructum ad mortuos vllos siue in Cælo, siue in Inferno degentes, peruenire.

Argumenta *prioris* negationis iam ad superiores Theses satis exposita sunt: vbi Eucharistiam nullo modo sacrificium *expiatorium* esse probauimus. Hinc etiam sua sponte consequitur, nec reuera sacrificium *impetratorium* esse, quo quidem sensu ab Aduersariis accipitur: quasi, videlicet, ipsum opus externum, siue operatum, beneficia Dei per se nobis impetret, &c.

Argumenta *posterioris* negationis eadem sunt, quæ iam antè contra *Purgatorium*, contraque Sanctorum mortuorum inuocationem, adduximus.

His

His adde, quod Eucharistia non ad Deum verè placandum, aut veniam peccatorum tunc demum obtinendum; sed ad mortem Domini cum gaudio annunciandum, & gratias eidem solenniter agendum, instituta est: quodque proinde eiusdem celebratio nullis omninò profit, nisi viventibus; & quidem, si de immediato eiusdem fructu agatur, non nisi ipsam piè celebrantibus. Ex quo sequitur, verum Eucharistiæ finem, atq; effectum proprium, per hanc Aduersariorum doctrinam penitus euerri, proq; eo falsum & alienum substitui.

Ad Patrum autem dicta, & diuturnam Ecclesiæ *praxin* quod attinet, merito negant Nostri, vel illos diuinæ veritati præiudicare potuisse; vel apud antiquiores hanc Pontificiorum doctrinam receptam fuisse: sed *praxin* istam progressu temporis sensim irreplisse, ex historiis ostendunt: vti locis supradictis abundè videre licet: puta in locis de Purgatorio, deque Inuocatione Sanctorum, itemq; in loco de Sacrificio Missæ, &c. Quare nihil opus est ad reliqua Bellarmini Argumenta operosè respondere: vt quæ iam antè satis dissoluta fuerint; quæque vel manifestam principii petitionem, vel hypothesein aliquam falsam, de expiatorio Christi sacrificio, in ipsa Eucharistia realiter & verè peractio, deque Missa in Typis Veteris Testamenti olim præfigurata, &c. contineant, atque ita propositum nullo modo concludant.

AD THESIN VIII. DE MISSA PRIVATA, SIVE

Angulari & solitaria, &c. quæ sine communione sit.

EVangelici quidem concedunt, Sacram Cœnam etiam in privatis ædibus (si necessitas ita postulet) inque exiguo communicantium cœtu, deniq; in die aliquo profesto legitimè celebrari posse: atque isto sensu *privatam* Missam, siue Sacram Cœnam, non illicitam esse fatentur. At solum Sacerdotem, seu ministrum Ecclesiæ, Missam absque *communione* celebrare; aut in templo, & quidem in publico cœtu, sibi ipsi sacram Cœnam *privatim* ministrare; aut eam pro *singulari* aliqua persona, licèt absente, & non communicante, item pro negotio aliquo *privato* (quod videlicet, *publicam* Ecclesiæ fidem, & confessionem, hoc est, proprium Eucharistiæ finem, non concernat) tanquam opus operatum celebrare, &c. id prorsus absurdum, & verbo Dei contrarium esse statuunt. Sed quia de specialibus personis, & privatis negotiis, ex suprà dictis abundè constare potest; quam ineptè scilicet, iisdem Missæ *privatæ* applicentur: idcirco nunc tantum de *privata* siue solitaria, ministri *communione* dicemus. Nostri igitur sentiunt, nullam Eucharistiæ celebrationem, nisi publicam esse debere h.e. cum aliqua fidelium licèt interdum paucorum, *communione* coniunctam.

Argumenta ipsorum hæc, inter alia, sunt:

1 Christus ipse S. Cœnam in cœtu Apostolorum celebravit: & Apostoli omnes simul communicarunt, &c. Vide Matth. 26. &c. Nos autem id facere iubemur, quod Christus prior vnâ cum Apostolis olim fecit. Ergo Cœna sine communione celebrari non debet.

2 Apostolus 1. Cor. 11. prolixè docet, nonnisi in conuentu Ecclesiæ S. Cœnam celebrandam esse; dum inter alia inquit: *Cum conuenitis in unum*, &c. Item, *Alius alium expectet*, &c. Item, dum actionem illam sacram ita describit, ut nonnisi à pluribus communicantibus legitimè peragi posse, perspicuè demonstret. Ergo & nobis similiter Sacra Cœna celebranda est.

3 Primi Christiani, sub Apostolis, hunc morem religiosè seruasse, h. e. in fractione panis, & communione, perseuerasse dicuntur, Act. 2. & 4. &c. Id quod plerique omnes de S. Cœna intelligunt. Nec vsquam in N. T. legimus, Eucharistiam vllò tempore absq; communione fidelium vnquam celebratam fuisse. Ergo neq; nunc aliter faciendum est.

4 Veteres etiam, per multa secula, priuatas Missas omnino ignorarunt: eoque frustra oblationem haberi dixerunt, si nulli præsentis sint, qui simul de illa participant: prout disertè ait *Chrysost.* homil. 3. ad Ephes. Immo *Canones Apostolici*, apertè eos excommunicant, qui non accipiunt S. communionem, &c. Nec Aduersarii contrarium veteris Ecclesiæ morem, nisi leuibus coniecturis, demonstrare possunt. Ergo mos antiquus seruari debet.

5 Adde, quod priuata Missa, ut nomini, ita & fini S. Cœnæ proprio, contraria est. Nam & *Synaxis* dici solet, & *communio*, & *Eucharistia*: videlicet, quia cœtus aliquis piorum ad eam celebrandam cogi solet, & Sanctorum cum Christo, simul & inter se, communio publicè illic testata redditur, &c. Quare & vnus panis in ea frangi, atq; inter multos distribui debet, ad unitatem eorum omnium testandum. Et deniq; mors Domini solemniter illic à toto cœtu annunciari debet, &c. Vide 1. Cor. 10. & 11. prolixè: vbi fines isti perspicuè declarantur.

6 Adde etiam, quod in Canone Missæ preces omnes, iam olim vsitatas, hodiernam praxin apertè damnant: quippe quæ conceptæ sunt in numero plurali; eoq; ridiculè ab vno solo recitantur; v. gr. cum dicitur: nos offerimus, nos sumimus, nos gratias agimus, &c. Vnde patet, abusum hunc valdè recentem esse, & consequenter omnino corrigendum.]

OBIECTIONES PRO MISSA

priuata.

Aduersarius tamē, ne Ecclesiam suam vlla in parte indefensam relinquat, etiam Missas priuatas operose tueri conatur, quas tamen 6. modis ita dici posse:

posse docet: puta, aut ratione loci priuati: aut respectu temporis profesti: aut ratione hominis, vel negotii alicuius particularis, p quo Missa fortè offertur: aut respectu paucitatis Auditorum, seu spectatorum: aut deniq; intuitu Sacerdotis, seorsim communicantis, &c.

Et pro his omnibus *speciebus* Argumenta quædam in medium adducit: sed quæ partim iam alibi refutata sunt, partim à Nostreis vltro conceduntur: exceptis iis, quæ pro *ultima* specie militant, pro qua ipse has rationes affert.

1. Etsi solus Sacerdos in missa priuata communicat; tamen, quia publicus Ecclesiæ minister est, & quia multi spiritualiter saltem cum eo communicant, idcirco actio ipsius publica censeri debet: & proinde missa hæc priuata damnari non potest.

2. In V. T. sacrificia multa pro peccato sic offerebantur, vt illi, pro quibus sacrificia fiebant, nihil inde manducarent. Leuit. 6. & 7. & tamen iis quoq; sacrificia illa proderant. Ergo nunc in sacrificio Missæ idem fieri potest: & per consequens, eiusmodi Missa licita est.

3. Oratio, seu precatio, prodest etiã absentibus, licet ab vno aliquo priuatim facta. Missa autem est quasi realis oratio. Ergo & iam absentibus, & non communicantibus, prodesse potest.

SOLUTIONES OBJECTIONVM.

Verum hæc Bellarmini Argumenta prorsus inepta sunt, & pro illo turpi abusu nihil concludunt. Nam in 1. est duplex ignoratio Elenchi: quatenus & falsa publicæ Eucharistiæ descriptio affertur; & spiritualis communio, quæ etiam extra S. Cœnam peragi potest, ac debet, temerè cum solenni eiusdem ob signatione, siue cum sacramentali, atq; externâ communionem confunditur. In 2. & 3. dissimilia exempla afferuntur: quum hîc neque de Sacrificio, propriè dicto, sed de Sacramento tantum sermo sit: neque de rituali quo V. T. sed de cerimonia N. T. agatur: quumq; oratio alterius, ex opere quidem operato, nunquam cuiquam profit: quum denique S. Cœna non priuata & simplex oratio, siue optatio; sed publica fidei nostræ contestatio, & solennis quædam diuini fœderis ob signatio sit: & proinde absque nostra ipsorum communionem nobis infructuosa sit: sicut ex supradictis abundè constare potest.

AD THESIN IX. DE SACRO VERNACULO,

deq; clara verborum pronuntiatione, & contrario silentio.

Sententia Nostriorum satis hîc manifesta est: nempe, S. Cœnam in vernaculo vnius cuiusq; gentis sermone celebrandam esse: totumq; eius mysterium *alia voce* coram populo explicandum, &c. Quorum illud iam ante genera-

tim, de omnibus sacris officiis, abundè probauimus. Vide tomo 1. Controu. 1. de verbo Dei, &c. *Istud* verò etiam ex ipsa S. Cœnæ institutione, & vero proprioq; fine, perspicuum esse potest. Ita vt nihil hîc amplius pro Thesi nostra dicendum videatur: nisi quòd Aduersarii antithesis exponenda, eiusq; ratiunculæ breuiter diluendæ sunt.

OBIECTIONES PONTIFICIÆ.

Ille igitur de genere linguæ, deq; modo vocis, in hoc sacro officio adhibendæ, duo quædam asserit: 1. Missam, siue S. Cœnam, in vniuersa Occidentali Ecclesia, Latino, non autem vernaculo sermone, celebrandam esse: 2. item, non necesse esse, vt omnia illic altâ voce pronuncientur: sed quædam sub silentio dicenda esse, &c.

Argumenta potissimum duo adducit.

1. *Primum*: Quia reuerentia sacrorum mysteriorum ita postulet, vt non omnibus omnia inuulgentur; quia secus tandem vilescerent, & dignitas eorum euanesceret.

2. *Alterum*: Quia hæc sit diuturna Ecclesiæ praxis, quæ temerè mutanda non sit: quæq; inductione aliquot exemplorum ab Aduersario speciatim demonstratur.

SOLUTIONES OBIECTIONVM.

Sed Nostri, vt dixim⁹, vtrumq; apertè damnant. *Illud*, quia diserto Apostoli mandato 1. Cor. 14. repugnat: quo iubemur, omnia sacra officia sermone vernaculo, seu vulgò omnib. noto, in Ecclesia, peragere; & sic proximum in Domino ædificare, &c. *Istud*: quia vero fini, seu scopo S. Cœnæ proprio, contrarium est; qui, videlicet, est sollemnis annunciatio, seu commemoratio publica, mortis Dominicæ. 1. Cor. 11. Hunc. n. finem assequi non possumus, vbi clancularia, seu muta est ministrorum actio. Adde, quod veteres olim, multis seculis, hunc nostrum morem seruauerunt, h. e. in actione S. Cœnæ omnia clarè exposuerunt: licèt Catechumenos, & alios nō communicaturos, à cœtu prius sollemniter dimitterent. Vide Chrysost homil. 18. in 2. Cor. 11. &c.

Argumentum verò Bellarmini vtrumq; suprâ non semel refutatum est. Nam neq; reuerentia mysteriorum in silentio, aut ignoto aliquo linguæ genere consistit: & falsum est, apud Antiquiores, hanc Papisticam praxin viguisse: sicut vel ex Apologeticis *Iustini*, & *Tertulliani* scriptis, luculenter apparet. De recentioribus autem parum hîc solliciti sumus.

AD THESIN X. DE CEREMONIIS, DE- que Canone Missæ, & eius partibus.

Aduer-

ADuersarius *ceremonias* omnes, in Missâ hactenus vſitatas, operosè hîc defendere conatur: quarum aliæ ad *personam* Sacerdotis spectant, vt sacræ vestes: Aliæ ad *loci* circumſtantiam referuntur, vt Templâ, Altaria, vasa, lumina, &c. Aliæ, ad *tempus* ipsum pertinent: v. gr. vt offeratur mane, & à ieiuniis, &c. Aliæ propriè in *actione* aliqua consistunt: quæ ipsa, vel ad *Deum*, refertur, vt adoratio, geniculatio, rursus pectoris, &c. vel ad ipsam *hostiam*, vt eleuatio, ostensio, fractio, &c. vel ad *populum*, vt salutatio, dimissio, &c. vel *alio* quopiam dirigitur: vt lotio manuum, thurificatio, osculum, signum crucis, cantus, organa, &c. Quas ceremonias omnes generatim dicit ad conciliandum ornatum, & seruandam *ſeruitutem*, item ad excitandum deuotionem, &c. plurimum prodesse.

In specie verò singulas, aut *exemplo* aliquo Ecclesiæ Iudaicæ (de quo Exodi 17. & 25. & d. item per totum Leuiticum, videre licet) aut *traditione* aliqua veterum Ecclesiæ Patrum; aut denique mysticâ *significatione* aliqua, siue vtilitatis alicuius expositione, defendere conatur. Quæ singula hîc explicare prolixum esset.

Similiter ipsum Missæ *canonem*, adeoq; omnes eiusdem partes, à Nostrorum obiectionibus vindicare nititur. Itaq; totam Missam in suas partes distribuit: quarum præcipuæ 4. sunt, videlicet, *Missâ Catechumenorum*, quæ ab initio vsq; ad *offertorium* extenditur: deinde consecratio, siue *canon minor*: qui ad maiorem vsq; continuatur: tum *canon maior*, vsq; ad communionem: deniq; *oratio Dominica*, & aliæ quædam preces, hinc vsq; ad finem. Atq; hîc de nomine, deq; Auctore, & antiquitate *Canonis* multa disserit: videlicet affirmans, canonem ita dictum esse, quòd sit status, seu legitimus ordo, & quasi regula, Missam ritè celebrandi, & preces in ea recitandi: quòdq; ante mille annos, sub *Gregoria I.* verè perfectus fuerit, &c. Deniq; prolixè pugnat pro veritate quarundam precum, & speciatim sex orationum canonis, propriè dicti: quippe de quibus potissimum, an rectè sese habeant, controuerti solet: Atq; hîc varias absurditates, ac contradictiones, à Nostris obiici solitas, adhibitâ distinctione aliqua, vel directè negare, vel obliquè excusare nititur: vt preces illas sanctas & bonas esse demonstret, & sic Missam suam hac in parte etiam defendat.

CENSURA ET RESPONSIO.

NOstri verò, tãetsi *ceremonias* aliquas per se adiaphoras esse statuunt; si tamē opinio præcisæ necessitatis, itē diuini cultus, aut meriti, accedat; aut si Iudaismus aliquis per eas reducatur; aut simplicitas nostræ Religionis obscuratur; aut libertas Christiana opprimatur, &c. (vt quidem in his Missaticis ceremoniis fieri certum est) quantum commodè fieri potest, eas refecare, & simplicitatē illam Christi, & Apostolorum, quæ etiā in V. Ecclesia aliquādiu viguit (Iustino, & Tertulliano, aliisq; testibus) in vsum reuocare solent. Sed

de his supra satis in genere dictum est, cum, videlicet, de Sacramentis in genere ageremus. Quare neque necesse est, quidquam hoc loco præterea dictis illis adiacere. Videat tamen curiosus Lector *Hospinianum*, de origine & progressu Sacrorum rituum, &c. Item *Mornaum*, de Eucharist. lib. 1. cap. 3. & seqq.

Ad *Canonem* quod attinet, fatentur quidem Nostri, multas in Missæ textu contineri pias collectas, necnon litanias, & similes preces; multas item bonas Psalmorum, Evangeliorum, atq; epistolarum particulas, &c. Sed ipsum tamen vniuersum Missæ corpus malè consarcinatum esse, nec omnes partes suo loco ritè collocatas esse, contendunt: quippe quæ diuersis temporibus, à diuersis Pontificibus; (historiâ Ecclesiasticâ teste) sensim aliæ post alias, adiectæ fuerunt. Quædam etiam sententias, & preculas, planè supersticiosas, immò idololatricas, adeoq; antiphaticas esse, non leuibus Argumentis ostendunt: v. gr. in quibus Aduersarii nostri *hostiam illam*, quam *Christum*, ipsum esse volunt, cum *hostia Abelis*, aut *Noachi*, aut *Abrahami*, aut simili quapiam oblatione conferunt: vtq; à Deo grata habeatur, & per Angelos in cælum deferatur, &c. solenniter orant. Item, in quibus, Sanctos mortuos suppliciter inuocant, aut *hostiam illam* etiam mortuis applicari petunt, &c. Quæ omnia minutatim examinare, non est huius loci, & temporis.

Itaque Nostri contenti sunt ipso antiquissimo Christi, & Apostolorum *canone*: quem etiam primitiua Ecclesia, cum purior esset, satis diu olim vsurpauit: sicut apud prædictos, *Iustinum*, *Tertullianum*, & alios antiquiores, præsertim in Scriptis ipsorum Apologeticis, videre est. Quod si tamen aliquis scire cupit, quomodo, & à quibus, & quo prætextu, paulatim hodiernus *canon* Missæ consarcinatus est, is videat *Polydorum Vergilium* lib. 5. de rerum Inuentoribus c. 11. & *Platinam*, in vitis Pontificum, & *Carranzam*, in summa Conciliorum: vbi, quantum satis est, inueniet. Atq; ita simul mirari desinet, cur ea, quæ veteres de oblatione ipsius panis & vini, deque communione verè Eucharisticâ, non adeo malè tradiderunt, cum hodiernis Aduersariorum dogmatibus, de Missæ sacrificio verè propitiatorio, deque reali ipsius Christi oblatione, &c. tam ineptè cohæreant, tamque difficulter ab ipsismet Aduersariis conciliari possint, &c. Et tantum de hac Controuersia sufficiat.

AD CON-

AD CONTROVERSIAM QUARTAM
de Pœnitentia, eiusque partibus.

AD THESIN I. DE NATURA, SEV DEFINITIONE
pœnitentia, & an Sacramentum sit, proprie dictum.

DE vocabulo pœnitentiæ (quæ Hebræis, *Teschubab*, h.e. conuersio, Græcis *μετάνοια*, hoc est, resipiscencia dicitur) non putamus operosè hîc litigandum esse. Bellarminus quidem hoc loco, postquam *Luiberi*, *Philippi*, *Caluini*, &c. calumnias, & mendacia (vti vocat) circa hanc doctrinæ partem recensuit, tandem contra *L. Vallam*, *Erasmum*, & *Bezam* contendit, *μετάνοια* rectius pœnitentiam, quàm resipiscenciam dici: quippe quæ veram pœnam, seu vindictam peccati, seu dolorem de peccato, propriè significet, &c. Sed Nostri, vti nudis illis Bellarmini criminationibus nihil mouentur, quippe qui suarum reprehensionum rationes afferre facillè possunt: ita, licet de notatione illa, siue etymologia *μετάνοια*, & pœnitentiæ, iure aliter sentiant, tamen logomachiam hanc per se proflus inanem esse iudicant, modò de re ipsa conueniat. Siue enim ab hac, siue ab illa parte, pœnitentiam denomines, dummodò partes eiusdem omnes includas, parum interesse videtur: sicut ex sequentibus plenius intelligetur. Itaq; ad rem ipsam veniamus.

STATUS CONTROVERSIÆ EXPONITVR.

Hic verò in primis de verâ pœnitentiæ definitione quæritur, & nominatim an ipsa sit verum Sacramentum, & quidem N. T. proprium, vt nostri Aduersarii putant: an potius sit ipsa sincera hominis ad Deum conuersio, seu Christiana vitæ emendatio, vt nostrorum sententia est, &c. Non negant quidem Nostri, maiorem sub N. T. gratiam dari ad agendam pœnitentiam, quàm olim sub V. T. data fuit. Et fatentur apertè, inter primam illam, seu generalem pœnitentiam, quâ quis initiò totum antea actæ vitæ statum in melius immutat; & secundam, seu specialem, quâ quis à peculiari aliquo peccato, in quod fortè iterum incidit, per Dei gratiam relurgit, non parum interesse. Deniq; pœnitentiam externam & Ecclesiasticam, quæ coram hominib. fieri solet, ab interna & spiritali pœnitentia, quæ in foro conscientia coram Deo fieri debet, non parum differre agnoscunt. Immò in illa quosdam ritus utiliter adhiberi posse concedunt; puta externam & publicam oris confessionem, item ieiunia, lacrymas, & alia doloris atq; emendationis signa, ex parte pœnitentis; nec non manuum impositionem, aut similem aliquem ritum, ex parte Ecclesiæ, seu ministri absoluentis, &c. propter quorum mysticâ signifi-

cationem ista talis pœnitentia, in generali quodā & improprio sensu, *Sacramentū* appellari possit. Sed tamen ipsam verā pœnitentiā, quatenus ad internum conscientia forum pertinet, verum & propriè dictum Sacramentum esse, idq; in N. T. demum à Christo institutum esse, non immeritò negant. Immo verò ipsum *Baptismū* veræ pœnitentiæ Sacramentum esse; & omnes verè pœnitentes, semper ad illud gratia fœdus, quod semel in Baptismo susceperunt, per veram fidem recurrere & posse, & debere, constanter affirmāt.

Porro, Pœnitentiam Sacramentum N. Test. propriè dictum non esse, nostri his Argumentis probant.

1. Sacramenta, propriè dicta, sunt *signa fœderis*, & *sigilla iustitiæ fidei*: prout Gen. 17. & Rom. 4. describuntur. Itaq; in iis hæc 3. præcipuè requiruntur. 1. visibile ac materiale aliquod signum. 2. diuina huius signi institutio, siue mandatum Dei, de hoc signo usurpando. 3. promissio Dei, de gratia fœderis, per hoc signum obsignanda, &c. Hæc verò in pœnitentia non reperiuntur: sicut ex ipsa speciali inductione patet. Ergo non est Sacramentum propriè dictum.

2. In V. T. non minus, quàm nunc in N. T. vera & salutaris semper vsitata fuit pœnitentia; item vera absolutio, vnà cum Dei mandato, de pœnitentibus absoluendis, & cum annexa gratia promissione, prout Deut. 4. & 30. Esa. 1. & d. Ier. 3. Ezech. 18. & passim videre est. Et 2. Samuel. 12. *exemplum* huius rei in Dauide & Nathane extat, &c. Nec tamen ista pœnitentia Sacramentum tunc fuit, fatentibus Aduersariis. Ergo neq; nunc esse potest: quia essentia vtrobiq; eadem est.

3. Ioh. Baptista, & Christus ipse, prædicarunt veram pœnitentiam ad remissionem peccatorum. Matt. 3. & 4. &c. Et Christus eandem præmiis, etiam singularibus & extraordinariis, in quibusdā ornauit, Matt. 9. Luc. 7. &c. Item, eandem in nomine suo vbiq; prædicari iussit Luc. 24. Quod & Apostoli fecisse leguntur Act. 2. & 3. & 10. & 26. Nec tamen hæc pœnitentia (præter vel extra quā nulla alia vera esse potest) ab Aduersariis pro Sacramēto habetur. Ergo vera pœnitentia pro vero & propriè dicto Sacramento haberi nequit.

4. Vna eadēq; omninò forma, seu ratio formalis est, hominis cum Deo reconciliandi, siue ante, siue post Baptismum: videlicet, absolutio à peccatis, per fidem in Christum: sed per fidem viuam, quæ sine pœnitentia esse non potest, vide Act. 2. & 3. & 8. &c. Imò potestas clauium non minus ante, quàm post Baptismum, legitimè exercetur: vti Ioh. 20. & 2. Cor. 5. videre est. Ergo si pœnitentia ante Baptismum acta, non est Sacramentum: nec erit ea, quæ Baptismum sequitur. At illud. Ergo & hoc.

5. Deniq; vera pœnitentia, licet externis signis, & fructibus sese prodatur, in se tamen nihil aliud est, quàm vera cōuersio animi ad Deum, &c. Hæc autem cōuersio per se merè interna, & priuata esse potest. Neq; vllum extat
diuini

diuinitus institutum materiale signum, sine quo ipsa vel esse, vel effectum suum consequi, non possit. Non igitur est Sacramentum N.T. verum & propriè dictum.

Nam quod de speciali *confessione* singulorum peccatorum coram Sacerdote, item de *operibus* laboriosis, deq; ritu *Absolutionis*, excipitur; ea omnia, quatenus ad Deum spectant, non magis in vna, quam in altera specie pœnitentiæ requiruntur; vti suo loco plenius diceretur.

BAPTISMUM RECTE DICI SACRAMEN-

tum pœnitentiæ

IAm verò, tamen si Nostri minimè negant, aliud esse *Baptismum*, eiusq; fidẽ, seu fidelem memoriam; aliud verò ipsam propriè dictam *pœnitentiam*: Itẽ, licet fateantur, difficilior in *secunda*, quàm in *prima* conuersione, homines ordinariè restaurari, Deoq; reconciliari: ipsum tamen *Baptismum* ex mēte Spiritus S. Sacramentum siue signum pœnitentiæ rectè vocari, & significationem eius ad omnium totius vitæ peccatorum condonationem optimâ ratione extendi; ac proinde nouo quodam pœnitentiæ Sacramẽto nihil nunc opus esse, constanter docent, & antithesin Papistarum meritò damnant.

Argumenta ipsorum hæc ferè sunt.

1. Baptismus est sacrum & diuinum signum totius gratuiti fœderis, vti constat. Huius autem fœderis virtus ad omnia totius vitæ peccata expianda pertinet. Ergo & Baptismi significatio, siue obsignatio, æquè latè patet. Non enim est, nisi vnum æternum gratiæ fœdus, Ierem. 31. Heb. 8. & ad quod pœnitentibus, & credentibus, semper patet aditus, siue ante, siue post Baptismũ peccauerint. Act. 2. & 8. & c. Baptismus igitur pœnitentiæ Sacramentum censeretur debet.

2. Baptismus Iohannis apertè vocatur *Baptismus pœnitentiæ* ad remissionem peccatorum videlicet obsignandam. Matth. 3. & c. Et Baptismus Christi similiter, ad testandam pœnitentiam, & obsignandam peccatorum remissionem percipitur: vti Act. 2. & 3. & 22. videre est. Ergo vis Baptismi tamdiu valet, quamdiu res significata locum habet: & porro pœnitentiæ signũ rectè vocatur.

3. Idem Baptismus vniuersam nostri cum Christo communionem nobis obsignat. Sic. ad Rom. 6. & Gal. 3. describitur, vt signũ, & professio eius cõmunionis, quã perpetuã cum Christo habemus. E. significatio illius toties locũ habet, quoties pœnitentiã ex animo agimus, & reipsa in Christũ credimus.

4. Augustinus de fide ad Petrum c. 30. Baptismum vocat Sacramentum fidei, & pœnitentiæ. Sic Tertullianus, Cyprianus, & alii veteres. Est autem pœnitendi, & credendi ratio verè vnica, tam post, quàm ante Baptismum: prout est vnus Deus, vnus Christus, vna spes, vna fides, & c. Ergo hic rectè Sacramentum illius appellatur.

OBJECTIONES PONTIFICIÆ.

AT Bellarminus contrà statuit, pœnitentiam post Baptismum susceptam; licet in ipso conscientiae foro etiam spectetur, verum & proprium N. T. Sacramentum esse; & tale quidem, quod à Baptismi Sacramento reipsa differat, quodq; *secunda salutis tabula* (quæ post naufragium factum, & priorem illam tabulam prorsus amissam, sola iam recipienda sit) rectissime vocari possit, & debeat.

Argumentum *prioris* assertionis reuera vnicum affert, nempe à definitione, & requisitis Sacramenti petitur. Probat enim, Pœnitentiam esse Sacramentum N. T. propriè dictum, quia, videlicet, omnia Sacramenti requisita in ea reperiuntur: puta signum visibile, & verbû absolutionis, vnà cum præcepto, & promissione diuina, Ioh. 20. & 2. Cor. 5. & c. Id verò de ea tantum pœnitentia intelligendum monet, quæ in N. T. demum post Christi resurrectione est instituta: per quam soli fideles, qui iam baptizati, & deinde in peccata relapsi sunt, solenniter Deo reconcilientur: quippe ad quos solos clauium potestas, eiusq; exercitium, referri debeat.

Deinde probat, esse aliquam verè sacramentalem pœnitentiã; atq; ipsum hoc *Pœnitentiæ* Sacramentum à *Baptismo* verè differre: nec huius fidem, aut memoriam, relapsis sufficere ad recuperandam Christi gratiam: sed nouo pœnitentiæ Sacramento, quasi nouâ salutis tabulâ omninò hîc opus esse, & sine hac relapsum seruari non posse.

Rationes ipsius præcipue hæ sunt:

1. In V. T. non sufficiebat istis hominibus memoria circumcisionis: sed distincta peccatorum confessio, & sacrificia pro iis requirebantur: vti Leuit. 4. & 5. & 6. videre est. Ergo neq; iam sub N. T. relapsis sufficit memoria Baptismi: & cōsequenter alio pœnitentiæ Sacramento his opus esse credendū est.

2. Apostolus 1. Ioh. 1. exigit oralem peccatorum confessionem, ab iis, qui post Baptismum lapsi sunt; nec ad Baptismum eos remittit, & c. E. non sufficit fides Baptismi; sed nouum pœnitentiæ Sacramentum relapsis necessariū est.

3. Heb. 6. dicitur impossibile esse, vt qui semel illuminati, h. e. baptizati fuerunt, si postea in peccata prolabantur, iterum renouentur ad pœnitentiam; videlicet eam, quæ cum Baptismo coniuncta est: quippe per quam non nisi semel renouamur. Ergo alia salutis tabulâ iam quærenda est.

4. Nec Simon Magus Act. 8. nec incestuosus ille Corinthius 1. Cor. 5. ad Baptismum remissus fuit: sed vterq; ablegatus est ad nouam pœnitentiæ spẽ, Ergo pœnitentia nouum quoddam Sacramentum est.

5. Patres etiam pœnitentiam post Baptismum vocare solent *tabulâ post naufragium*, item *secundam salutis ianuam*, *secundam spem*, *secunda subsidia*, & c. Itē vulnera post Baptismum difficilius, quàm ante Baptismum, curari docent. Vide *Tertull. Cyprian. Hieron. & c.*

Deniq;

6 Denique æquitas Dei requirit, ne tam facile ignoscatur iis, qui sæpius, & quidem scientes, quàm iis, qui non ita sæpè, & ignorantes fortè peccauerint, teste ipso Christo, Luc. 12. & Apostolo 1. Tim. 1. Ergo diuersum debet esse pactum Baptismi à fœdere reconciliationis, quod in pœnitentiæ Sacramento consistit.

7 Adde, quòd Baptismus etiam à Laicis dari potest. Sed reconciliatio ista, quæ pœnitentiam Sacramentalem exigit, non nisi à Sacerdotibus confertur. Ergo hoc Sacramentum ab illo diuersum est.

8 Adde etiam, quod Baptismi virtus non se potest extendere ad peccata futura, sed tantùm ad præterita: item, quod si hoc casu memoria Baptismi sufficeret, etiam memoria Eucharistiæ, semel perceptæ, sufficere posset, &c. Quæ omnia prorsus absurda videri debent.

RESPONSIO AD SUPERIORES OBIE- ctiones.

Ceterum ad obiectiones istas facile responderi potest. Et *prioris* quidem generis Argumentum prorsus infirmum est: quum aduersarius ipse nec *signum* aliquod materiale (quale in Sacramentis propriè dictis, requiritur) nec diuinam *institutionem* istius signi, & quidem in N. T. demum factam, vna cum *promissione* Euangelii propria, tanquam illo signo nobis obsignanda, in locis citatis reperire possit: quumque discrimen pœnitentiæ *virtualis*, & *Sacramentalis* (prout Scholastici loqui solent) planè commētitiū sit: quum denique vna semper ratio, & via generalis sit, in gratiam cum Deo redeundi: licet illam difficilius inueniant: qui iam *secundo*, vel *tertiò*, & sic deinceps, quàm qui omnium *primò* eam ingredi cupiunt: quippè, quod non in ipsa via, sed in viatore (vt sic dicam) mutationem factam esse arguit. Et tantùm de priore.

Ad *alterius* autem generis Argumenta Respondemus: in plerisque latere ignorationem Elenchi, aut plura interrogata temerè misceri. Nam in 1. 2. 4. & 6, verus quæstionis status non attingitur: quum difficilius relapsum restauratio, seu cum Deo reconciliatio, non simpliciter à nobis negetur: & confessio peccatorum coram Deo (de qua Iohan. 1. agitur) etiam in prima pœnitentia requiratur: & qui Ecclesiam peccatis suis offendunt, etiam externam & publicam pœnitentiam agere teneantur. In 3. falsa, vel saltem incerta Scripturæ interpretatio pro vera, & minimè controuersa affertur. In 5. veterum improprie phrasæ (quæ tamen commodè accipi possunt) ad incommodum sensum detorquentur. In 7. principium bis apertè petitur. In 8. & hoc ipsum peccatum committitur, & differentia vtriusque Sacramenti obscuratur. Denique in omnibus implicita est falsa hypothesis, de opere operato: quasi cuius vi & Baptismus, & Pœnitentia, tanquam, videlicet.

Sacramentum propriè dictum, peccata hominum extinguant. Quem errorem supra non vno loco refutauimus.

AD THESIN II. ET III. DE PARTIBVS POENITENTIAE, tum essentialibus, tum integralibus.

QUum poenitentia vera, & propriè dicta, in actione, seu virtute quadam interiore, consistat: & vulgò receptum sit, actionum, ac qualitatum, utpote accidentium, nullam esse veram *materiam*, aut *formam*: siquidem huic fundamento insistere velimus, *essenciales* poenitentiae partes, propriè dictas, omninò nullas esse fatendum erit. *Integrales* autem partes, quas vocant, varia è variis assignari solent: prout ipsam conuersionem, seu poenitentiam, modò latè & impropriè, modò strictè & propriè, considerant. Sed Pontificiorum tamen *utramq;* diuisionem, quæ paulò pòst apertius explicabitur, Nostri prorsus improbant. Et priorem quidem in actus poenitentis, & absolutionem Sacerdotis, simpliciter reiiciunt, utpote nimis absurdam & ineptam.

Argumenta hæc ferè sunt.

1. Poenitentia nihil aliud est, quam actio poenitentis, h.e. conuersio peccatoris ad Deum: quod & vocabulum Hebræum *Teschubah*, hoc est, Reuersio, seu Conuersio; & Græcum *μετάνοια*, hoc est, *Resipiscentia*; immo & ratio naturalis, dum internam poenitentiae naturam contemplatur, apertè docet. Ergo saltem *absolutio* Sacerdotis non potest illius vera esse forma: quia alterius actio non potest esse forma veræ actionis.

2. Absolutio ministri, quod quidem attinet ad ordinem & modum, respondere debet absolutioni diuinæ. Hæc autem sequitur ipsam poenitentiam, fatentibus ipsis Aduersariis. Ergo & illa sequi debet. At forma nunquam sequitur suum formatum; sed potius antecedit, utpote causa. Non igitur absolutio forma, sed effectum potius est poenitentiae, &c. Vide Es. 1. Ezech. 18. Act. 2. & 3. & passim.

3. Adde, quod ipsi Scholastici hîc apertè inter se dissentiant: dum alii aliud, aut materiam, aut formam poenitentiae Sacramentalis esse volunt: sicut ex ipso Bellarmino satis apparet. Ergo incerta saltem & dubia ipsorum opinio est.

De posteriore autem partitione in contritionem, confessionem, & satisfactionem, sic Nostri statuunt: eam de Ecclesiastica poenitentia suo modo rectè accipi posse: sed coram Deo tamen, siue in foro conscientiae interno, aut auricularem confessionem, aut operis satisfactionem, verè necessariam, immo etiam possibilem esse negant: uti suo loco vberius dicetur.

Partes igitur veræ poenitentiae latius & impropriè acceptæ, (videlicet vnâ cum

cum sua causa) has potius Evangelici constituunt: videlicet *contritionem*, *fidem*, & *novam obedientiam*: strictius autem & propriè consideratae, duas tantum agnoscunt: videlicet, *mortificationem carnis*, & *vivificationem spiritus*, siue *fugam peccati*, & *studium iustitiae*. Et quamvis illa prior divisio, quæ *Luthero* magis placuit, non ineptè defendi possit, ex iis Scripturæ locis, ubi conversio hominis ita populariter explicatur, ut *tres* illæ partes simul exigi videantur; altera tamen accuratior, & magis logica videtur.

Argumenta verò Nostrorum hæc ferè sunt.

1. Sacrae literæ plerumque has *duas* partes inculcant, cum de seria hominis conversione agunt: prout *Es. 1. Pl. 3. 4. Rom. 6. Eph. 4. Col. 3. &c.* videre est: ubi de malo fugiendo, & bono faciendo, siue de veteri homine exuendo, & nouo induendo, &c. agitur.

2. Recta etiam ratio docet, ut qui verè cogitat resipiscere, is & malum fugiat, & benè operari in animum inducat: quia alterum sine altero non sufficit: siquidem plena conversio notat auersionem à peccato, & conversionem ad iustitiam. Ergo hæc divisio legitima est.

3. Ipsi Scholastici pœnitentiam ita sæpè definiunt, ut nihil aliud sit, quàm commissa peccata deslere, & deslenda non amplius committere. Vide *Gratian. libr. 3. de pœnitent. & Lombardum libr. 4. distinctione 14.* Ergo, &c.

4. Adde, quod tres illæ Pontificiorum partes etiam in hypocritica pœnitentia, puta *Achabi*, aut *Inda*, reperiri possunt, *2. Reg. 21. Matth. 27.* Itaq; non sunt propriæ & essentielles partes veræ pœnitentiæ.

5. Adde etiam, quod oris confessio, & opera laboriosa, tantum externa, & sæpè fallacia, seu ficta pœnitentiæ signa, atque indicia sunt. Non igitur partes veræ pœnitentiæ sunt: & proinde altera divisio meritò præfertur.

OBJECTIONES PONTIFICIÆ.

ADuersarius tamen pro utraque distributione sua diligenter hîc pugnat. Et primò quidem tradit, *essenciales* pœnitentiæ partes esse *duas*: tum actus pœnitentis, tanquam *materiam*: tum absolutionem Sacerdotis, per solennia verba factam, tanquam *formam*. Nam manuum impositionem hîc negat esse necessariam.

Partes autem *materiales* ait esse *tres*: Contritionem cordis, Confessionem oris, & Satisfactionem operis, de quibus infra plenius.

Denique alias partitiones, à Nostris afferri solitas, videlicet in Contritionem & fidem, item in mortificationem & vivificationem, &c. tanquam erroneas reiecit.

Pro *priore* partitione affert *duo* quædam Argumenta:

1 videlicet, tum decretum Concilii Tridentini, & Florentini: 2. tum naturale rationem, quæ doceat, & pœnitentis, & Sacerdotis actionem, hîc simul requiri, nec alterutram per se sufficere ad Sacramentum constituendum, &c. Atq; hæc isto loco sufficere putat.

Pro *posteriore* hæc Argumenta affert.

1 Quia Scriptura ordinariè *tres* istas partes in verè pœnitentibus exigit: videlicet, cordis contritionem Psalm. 51. Oris Confess. Psalm. 32. Operis satisfactionem, Dan. 4. Joel. 2. &c. Ergo, &c.

2 Quia Sanctorum exempla, puta Davidis, 2. Sam. 24. Niniuitarum Ion. 2. Publicani, Luc. 18. & aliorum ostendunt, easdem partes ad veram pœnitentiam omninò requiri. Ergo partitio hæc legitima est.

3 Patres earundem quoque meminerunt; vt Tertullianus de pœnitent. Cyprianus de lapsis, Chrysost. in homiliis, & alii passim alibi. Ergo haud dubiè vera hæc partitio est.

4 Denique ratio, & sensus communis ostendit, æquum esse, vt: quia *cor*, *lingua*, & *manus*, præcipua sunt peccandi instrumenta, idcirco etiam sint instrumenta pœnitentiæ: item, quia vera & testata esse debet pœnitentia, idcirco ipsa & intus, & foris sese exserat, &c. Ergo hæc partitio legitima est.

RESPONSIO AD OBJECTIONES.

Sed hæc Bellarmini Argumenta facilè dissolui possunt. Nam quæ afferuntur pro diuisione *priore*, ea prorsus inepta sunt: quia eorum alterum reos in propria causa testes adducit: alterum verò principium apertè petit, quatenus pœnitentiam Sacramentum esse præsupponit, & quidem verè distinctum ab ipsa virtute pœnitentiæ.

Ad Argumenta pro *secunda* partitione sic Respondemus: In 1. & 2. principium peti, quod quidem attinet ad auricularem confessionem, & satisfactionem coram Deo, propriè dictam: vti paulò pòst patebit. In 3. improprias Patrum phrasès malè pro regula rectè loquendi & sentiendi citari: immo quæ Patres interdum de Ecclesiastica pœnitentia docent, ea perperam ad aliud genus detorqueri. Denique in 4. aut fructus pœnitentiæ cum ipsa pœnitentia, aut diuersas saltem pœnitentiæ species (prout vel ad Deum, vel ad homines refertur) inter se temerè confundi.

DE SPECIEBUS PŒNITENTIÆ.

Porrò species pœnitentiæ *duas* facit: priuatam, & publicam: & hanc iterum in solennem, & non solennem diuidit: & denique ritus solennis pœnitentiæ, prout olim vsitata fuit, obiter hac occasione recenset.

Hic

Hic autem Nostri nihil magnoperè desiderant: nisi quod nimiam veterum asperitatem, in publica & solenni pœnitentia exigenda, iure reprehendunt: qua de re infra latius videbimus, cum de Indulgentiis agetur.

Plenius autem hæc diuisio in *species* aliter fortè proponi posset: Nam alia est pœnitentia *ordinaria*, & quotidiana, cui omnes assidue studere debemus: alia *extraordinaria*, & *specialis*, cum enormius lapsi sumus. Et hæc vel *privata* est, vel *publica*, prout vel domi priuatim, vel publicè in Ecclesia exercetur. Et hæc *publica* rursus vel ab vno aut altero aliquo, vel à tota Ecclesia peragitur: & quidem magis, vel minus *solemniter*: prout causæ, & circumstantiæ postulauerint. Nam in V. T. sæpè tota Ecclesia, ad luctum, saccum, & cineres, vel à Prophetis inuitabatur, vel sua sponte recurrebat, Ioel. 2. & 3. Ion. 3. &c. Vnde obiter etiam apparet alius error veterum, qui solennem pœnitentiam semel tantùm concedendam esse putabant, &c. Sed de his obiter hæc attigisse sufficiat.

*AD THESIN IV. DE CONTRITIONE CORDIS,
& speciatim de mensura, seu quantitate eius.*

NON pauca Bellarminus in hac prima pœnitentiæ parte tradit, quæ si rectè accipiantur, extra controuersiam apud Nostros statui solent: v. gr. quæ generatim de *natura*, & *necessitate* contritionis, nec non de *veritate*, siue *sinceritate*, deque *effectu* eiusdem salutaris hic differit. Quædam tamen passim inspergit, in quibus aut sibi ipsi, aut vulgatæ Scholasticorum doctrinæ, aut denique S. Scripturæ non obscurè contradicit. De quibus ordine, sed breuiter, videbimus.

Primum igitur de *Natura* siue causis ipsius Contritionis hæc asserit. Initio eam non esse meram passionem, sed propriam nostram actionem; eamque verè liberam, non coactam: item per se non esse malam, aut noxiam, sed verè bonam, & Deo placentem: Denique ab Euangelio requisitam esse, & non à lege extortam. *Præterea*, non posse eam haberi sine speciali auxilio, seu gratia Dei: iuxta illa Scripturæ dicta Jer. 31. *Conuertere me, & conuertar.* Ezech. 11. & 36. *Dabo vobis cor nouum, &c.* Act. 11. &c. *Dedit Deus gentibus pœnitentiam, &c.* Postremò includi in ea, tum odium & detestationem peccati præteriti, tum propositum rectè deinceps viuendi, tanquam præcipuas eiusdem partes, Vide Esa. 1. Ezech. 18. &c. vbi fuga peccati, & studium iustitiæ, in verè pœnitentibus simul exiguntur, &c. Hæc ille hætenus.

CENSURA ET RESPONSIO.

IN his Nostri facilè acquiescunt, si modo ab altera parte absit captiosa logomachia, & vana in contendendo pertinacia. Contritio enim, quatenus

à Deo, per auditum verbi, nec non interdum per crucem, &c. in nobis effici-
tur, eatenus sanè *passionem* aliquam, & non meram *actionem*, in nobis decla-
rat: quam nos alioqui veram hominis actionem, & liberam quidem esse;
item per se bonam, & Deo gratam esse, minimè negamus. Deinde vox ipsa
contritionis, modò latius accipitur, pro tota interiore pœnitentia, quæ par-
tes iam dictas omninò continet: modò angustius sumitur, pro dolore illo
salutari, qui ex serio peccati sensu ortus, animam coram Deo humiliat, Psal.
51. quippe veram pœnitentiam, hoc est, vitæ emendationem, operari dici-
tur, 2. Corinth. 7. Quo sensu altera tantum pœnitentiæ pars censi debet.
Et quia peccati cognitio ex *lege* habetur (Roman. 3. & 7.) idcirco & *contritio*
non ineptè ex eadem *lege* oriri dicitur: licèt interim verum sit, illam in *Eu-
angelio* quoq; requiri: quippe sine quo *fides*, h. e. fiducia diuinæ gratiæ, esse nō
potest. Porro nisi diuinæ misericordiæ *fiducia* accedat, contritio per se nec sa-
lutaris, nec Deo admodum grata esse potest.

Itaque observatio huius *homonymiæ* ad quasdam Nostrorum sententias
dextrè interpretandas necessaria est. Quas certè Bellarminus hoc loco pa-
rum candide exagitat: dissimulans interim & occasiones, & circumstantias
omnes, quibus illi adducti, verissimè omnia hæc de eadem quidem *contritio-
ne*, sed diuersimodè tamen considerata, interdum enunciarunt. Id quod ne-
mini mirum videri debet: quum Spiritus S. ad eundem modum, de vna ca-
demq; re (puta de *lege*, aut *circumcisione*, &c.) quædam omninò diuersa, imò
contraria, sed tamen diuerso respectu, sæpè pronunciet. Vide Rom. 2. & 3. &
4. & 7. Gal. 4. & 5. &c. Sed hoc iam transeat. Cui ferè simile est, quod de *con-
tritionis* necessitate sequitur.

DE NECESSITATE, ET ORDINE

Contritionis.

DE hac enim asseritur: Contritionem omninò necessariam nobis esse ad
iustificationem, necessitate *medii*, simul & *præcepti*, &c. quia, videlicet,
passim in Scriptura resipiscere iubemur: & simul docetur, sine conuersione
neminem seruari posse, aut Deo reconciliari, Ezech. 18. & 33. Ioel. 2. Luc. 13.
Act. 3. Ap. 2. &c. Vnde porro Bellarminus colligit, hanc Contritionem, non
posteriolem, sed priorem esse debere ipsa iustificatione. Cuius tamen con-
trarium Evangelici nostri doceant: & proinde grauitè hic errent. Sic ille.

CENSURA ET RESPONSIO

Nostrorum.

Hic verò etiam Nostri vltro assentiuntur, siue de *necessitate*, siue de *ordine*
contritionis, ac totius conuersionis, agatur. Omnes enim fatentur, ini-
tialem aliquam pœnitentiam, ex ordinatione Dei, omninò necessariam esse
ad

ad obtinendam veniam peccatorum, & salutem æternam: & proinde ordine naturæ etiam his priorem esse, &c. Consensus igitur est, modò calumniosa interpretatio absit. Vide inter alios Zanchium in confess. c. de Regeneratione, item in præfatione. Vide & Calu. l. 3. Inst. c. 1. & seqq. ubi ex professo ista tractantur. Etsi enim pleriq; salutarem *conversionem*, siue in specie dictam *resipiscentiam*, fide ipsa posteriorem faciunt: quatenus utraq; in sua propria natura, siue essentiali definitione, strictè & præcisè sumitur, & quatenus ordo naturæ inter utramq; spectatur: nullam tamen *iustificationem* sine *pœnitentia* dari posse, imò nullam veram *fidem* absq; vera *contritione*, & pœnitentia saluari, consistere posse, agnoscunt: eoq; non minus hanc, quam illam, quoddã generale instrumentum, seu medium ac conditionem, obtinendæ iustificationis esse fatentur. De his igitur, aut nulla, aut non magni momenti controuersia est.

DE MENSURA, SEU QUANTITATE EIVSDEM.

Sed quod de Contritionis *quantitate* iam sequitur, id partim calumniam, partim contradictionem Aduersarii, non obscure arguit. Nam & nostris obliquè nonnulla exprobrat, quæ ipsorum verè non sunt: & sibi ipsi, suisque, non leuiter hîc reclamationat: aut quid tandem hîc statuatur, ipse ignorat. In summa enim de *quantitate* Contritionis sic ait: requiri verum & serium, imò summum & perfectum dolorem, de præteritis peccatis: non tamen summum *intensiuè* aut *extensiuè*; sed tantum *appreciatiuè*: h. e. re ipsa statuit, utile quidem, & possibile, non tamen omninò necesse esse, ut in summo contentionis gradu, & ad certam temporis mensuram, quæ scilicet exactè ipsi peccato proportionata sit; de quouis peccato doleamus: sed licet istorum neutrum fortassè fiat, tamè alio modo summum, & peccatis ipsis verè proportionatum, dolorem hic requiri: quia, videlicet nos toto corde iubemur ad Deum conuertere, &c. Deuter. 4. & 30. Ioel. 2. Item 1. Reg. 8. & 2. Paral. 30. &c. In summa, idem non obscure ait, & negat.

CENSURA ET RESPONSIO NOSTRORVM.

At quis Nostrorum vnquam negauit, *veram* & *seriam* contritionem, siue verum animi dolorem, super admissis peccatis omninò requiri? Item, quomodo potest *appreciativa* esse proportio inter peccatum, & dolorem, ubi nec *intensiva* nec *extensiva*, quædam æqualitas est? Tollatur igitur calumnia illa, & simul hæc contradictio: tum neq; hîc Nostri quidquam magnoperè desiderabunt: præsertim quum doctrina *Scoti*, & aliorum *Papistarum*, aperte hîc damnetur (id quod obiter notandum est) qui eiusmodi perfectâ contritionem requirunt, cuiusmodi vix in vlllo homine reperiri potest: imò cuius inepta persuasio, vel superbos hypocritas, vel desperabundos Epicureos tā-

dem necessariò efficiet. Nam si illa conscientiae carnificina tollatur, de perpetua *sufficientis* poenitentiae incertitudine: tum Nostri sanè non minus, quàm alii, seriam & veram, de omnibus anteaetæ vitæ peccatis, quorum quidem meminisse possumus, contritionem exigere solent. Vide inter alios Calu. l. 3. Inst. c. 4. sect. 2. & c.

AD THESIN V. ET VI. DE EFFECTU CONTRITIONIS, & contritione huic annexa, hoc est, voto Sacramenti, & c.

IN hac parte duo potissimum Nostri reprehendunt. 1. quod Aduersarius Contritioni *meritum congrui* attribuit. hoc est, veniam peccatorum ab illa, tanquam à causa meritoria, suspendit: idque contra naturam gratuitæ remissionis, & c. 2. quod *Sacramento* suo, hoc est, Sacerdotali absolutioni, nimium adscribit: quasi contritio; quantumuis seria, & veræ fidei coniuncta, absque illius saltem voto, & promissione salutarem illum effectum haudquaquam producere possit: idque contra omnia illa Scripturæ loca, (quorum ipse non pauca citauit) ubi verè contritis: & ad Deum seriò conuersis, omnium omninò peccatorum remissio promittitur, & c. In aliis autem non difficulter assentimur: præsertim in iis, quæ contra *Novatianos*, & *Catharos*, hîc differuntur, pro vera & plena omnium peccatorum, etiam grauissimorum, condonatione: quam omnes verè poenitentes à Deo per Christum semper obtineant, & c. Itaque hîc veris falsa permiscentur, & errores quidam sophisticè occultantur.

Sic enim captiosè Bellarminus de effectû contritionis agit, vt in summa doceat: eum esse remissionem peccatorum, & quidem omninò omnium, idque etiam ante Sacerdotis absolutionem: si modo ipsa Contritio perfecta sit, & cum voto Sacramenti percipiendi, h. e. absolutionis Sacerdotalis suscipiendæ, coniuncta. Nempe, quia sic ferant illa Dei *promissa*, Esa. 1. & 55. Ier. 18. Ezech. 18. & 33. item Mat. 16. & 18. Ioh. 20. & c. Item, Quia *exempla* Davidis, & aliorum, id ipsum testentur, 2. Sam. 12. Psalm. 51. & c. Addit etiam, contritionem disponere quidem ad remissionem peccatorum, & eam verè impetrare: non tamen eandem mereri ex condigno, sed tantùm ex congruo, & c. Atq; ita prædictos errores re ipsa statuit, licet verbis aliquatenus emolliat. Id quod Sophistarum proprium esse solet.

*CENSURA ET RESPONSIO
Nostrorum.*

NOstri igitur fatentur quidem, contritionem esse *causam* in genere dictam, h. e. *viam*, seu *conditionem*, sine qua nō perueniatur ad remissionē peccatorū, & c. Negant tamē, esse *causam* eius *meritoriam*, aut quæ suapte vi & facul-

facultate eam efficiat: quum remissio ista planè sit gratuita, & nostri respectu indebita; quæ proinde in nostris meritis fundari non possit. Quæ de re suo loco pluribus agetur, videlicet Tomo 4. de Iustificatione. Præterea Aduersarios hîc secum pugnare ostendunt: vt qui Sacramentorum *votum* hîc sufficere statuunt: quum aliàs saluificam Dei gratiam non obscurè iisdem includant, atq; ipsa præcisè ad salutem necessaria esse statuunt. Vide suprà de Sacramentis in genere, item de Baptismo, &c. Vt inconstantiam hanc melius intelligere possis.

DE PECCATO IN SPIRITUM S.

Porro quæ Bellarminus hîc obiter, de *irremissibili peccato in Spiritum S.* aduersus supradictos hæreticos, effectum illum contritionis aliquatenus negantes, differit, ex Matth. 12. Heb. 6. & 10. & 1. Ioh. 5. ea cum vulgari *Scholarum* doctrina (in qua peccatum istud longè aliter definiri, & multæ eius species recenseri solent) parum certè consentiunt: & facilè, quod ad rei summam attinet, ab *Euangelicis* admittuntur: tametsi in modo explicationis aliquid meritò desiderari videatur.

Statuit enim ille in summa: *peccatum in Spiritum S. esse blasphemiam diuinæ veritatis*; non ex aliqua carnis infirmitate, aut ignorantia; sed ex destinata animi malitia, & veritatis odio, profectam: eoq; etiam cum insectatione Confessorum illius coniunctam, &c.

Atque hæc eadem fermè Nostrorum sententia est: tametsi causam, propter quam peccatum illud *irremissibile* esse dicitur, paulò aliter, quàm à Bellarmino factum est, explicare solent. Sed de hoc iterum suo loco. Satis enim nunc est, intellexisse, de *effectu* ipso veræ contritionis generatim inter nos conuenire: dummodo *contritio* ipsa rectè accipiatur, h. e. cum vera fide coniungatur; & præterea omnis opinio *meriti* separetur; deniq; necessitas Sacerdotalis, seu priuatæ absolutionis, tanquam Sacramenti diuinitus instituti prorsus omittatur. Namq; hoc demum sensu, in locis ab Aduersario citatis, venia peccatorum seriæ Contritioni, seu potius integræ conuersioni, perspicuè tribuitur; sicut ex infrâ dicendis amplius adhuc constabit.

AD THESIN VII. DE ATTRITIONE, DE
que seruili timore, &c.

Non damnamus nos quidem ipsam *attritionem*, h. e. *imperfectam*, siue inchoatam *Contritionem*, ex solo metu pænæ, seu timore merè *seruili*, profectam: sed ad iustificationem tamen per se minimè sufficere docemus. Non secus atq; *fidem* merè *historicam*, seu nudam veritatis assensionem, ad salutem

per se minimè sufficere putamus; quam tamen idcirco non continuò pro mala & noxia habemus. Aduersarius autem, vt ferè solet, obliquè nos calumniari, & simul errores supradictos, de *merito congrui*, deque *necessitate* priuatæ, siue sacramentalis absolutionis, insinuare hîc denuò conatur. In summa enim de *attritione*, siue imperfecta Contritione, ita docet: eam quoque non modò bonam & vtilem esse, sed etiam per modum meriti ad pœnitentiam præparare: licèt à seruili timore pœnæ proficiscatur. Nempe, quia Prouerb. 1. & Psalm. 111. *vocetur hic timor initium sapientiæ*. Item, quia Deutero. 32. Esa. 33. Malach. 1. Matth. 10. & passim, *Deum timere, eiusque iudicia formidare iubeamur*. Addit tamen, hanc *attritionem* sine actuali Sacramento, h.e. Sacramentali absolutione, item auriculari confessione, & operis satisfactione, &c. non iustificare: cum Sacramento autem iustificare, & virtute clauium in contritionem veram mutari, & defectum eius quasi compensari.

CENSURA, ET RESPONSTIO EVANGELICORVM.

Hic igitur Nostri prorsus non assentiuntur. Nam neq; in locis citatis de merè *seruili*, sed de *filiali* Dei timore potius agi statuunt. Neq; etiam *seruilem* timorem, quatenus est pura pœnæ diuinæ formidatio, simpliciter & per se; sed propter *fidei* & *charitatis* defectum; item propter noxios quosdam effectus, inde plerumq; exorientes, vt malum & inutilem, reiciunt, &c. Neq; postremò eam *Sacerdotalis* absolutionis, aut *auricularis* confessionis, &c. vim agnoscunt, quæ ex *seruili* timore *filialem*, item ex inchoata diathesi verum habitum, h.e. ex leuiter attrito verè contritum, & porrò iustum coram Deo, efficere possit. Quæ de re in sequentibus amplius agetur; præsertim verò in tractatu de Indulgentiis.

AD THESIN VIII. IX. X. XI. DE PRIVATA, SIVE
auriculari, aut Sacerdotali peccatorum confessione.

VThæc Controversia rectè iudicari possit, in primis variæ Confessionis *species*, seu maius ipsius vocabuli diuersæ *significationes*, hîc diligenter obseruandæ sunt. Nam sub isto *homonymiæ* inuolucro Aduersarii nostri, & errorem suum spaciosè occultare, & doctrinam nostram apud imperitos audacter calumniari solent. Sic igitur se res habet. 1. Vocabulum *Confessionis* aliquando in S. literis, per Hebraicam phrasin, idem pollet, quod *laudatio*, vel *celebratio*, &c. vt Psal. 118. *Confitemini Domino, quoniam bonus*, &c. Matt. 11. *Confiteor tibi Pater, Domine cali & terræ*, &c. Quæ significatio hoc loco prorsus aliena est. 2. Aliquando pro externa *doctrina* & *fidei professione* sumitur: vt Rom.

vt Rom. 10. *Ore fit confessio ad salutem*, &c. Matth. 10. *Qui me confitetur coram hominibus, hunc ego confitebor coram Patre caelesti*, &c. Neque hæc significatio ad institutum nostrum valde facit. 3. Interdum verò propriè ipsam spontaneam peccatorum *testificationem*, seu *liberam recensionem* declarat: eamque vel *diuinam*, vt sic dicamus, hoc est, quæ coram Deo fieri debet, vel *humanam*, quæ apud homines facienda est: & vtramque vel *publicam*, vel *priuatam*, prout ratio rei postulauerit. 4. Fatentur igitur omnes Evangelici, peccata omnia & singula Deo in primis, & necessariò quidem, confitenda esse: tanquam ei, quem peccando præcipuè offendimus, qui- que solus ex se ipso peccata condonare potest: iuxta illa Scripturæ dicta: Psalm. 32. *Peccatum meum tibi confitebor*, &c. Et Psalm. 51. *Tibi soli peccaui*, &c. 1. Ioh. 1. *Si confiteamur peccata nostra*, &c. Siue confessio hæc *priuatum* fiat, à singulis, & quidem in locis priuatis: siue *publicè*, à multis simul, in Ecclesia congregatis: item, siue *ordinariè* fiat, siue *solenniter*, atque extra ordinem, &c. Vide exempla Nehem. 9. Daniel. 9. Luc. 15. & 18. &c. 5. Deinde non minus iidem fatentur, interdum etiam apud *homines* confessionem peccatorum faciendam esse: partim *generalem*, & *publicam*, apud verbi ministros, à quibus adulti fortè baptizari, & sic visibiliter in Ecclesiam recipi cupiunt: prout Matth. 3. Act. 2. & 19. &c. videre est: partim etiam *specialem*, & *priuatum*, apud eos omnes, & singulos, quos iniuriâ vel scandalo aliquo fortè offendimus: sicut Matth. 5. & 18. &c. patet: aut quorum solatio, vel consilio in quibusdam conscientia casibus indigere videmur, vti Iacobi 5. & alibi, apparet. 6. Atq; huc etiam referri potest *exomologesis* eorum, qui ab Ecclesia excommunicati, post actam penitentiam recipi desiderant. Vide 2. Cor. 2. & 7. &c.

ARGVMENTA CONTRA AVRICVLAREM confessionem.

IN summa: Nostri non modò coram Deo, sed etiam coram *proximis*, per nos fortè offensis, confessionem omninò faciendam esse; & præterea coram aliis *hominibus*, piis ac doctis, præsertim Ecclesiæ ministris, vel instructionis, vel testificationis causâ, eandem rectè fieri posse, vtrò concedunt, &c. Sed tamen *priuatum* & *particularem* illam, omnium delictorum, apud *Sacerdotem* fieri solitam, enumerationem, tanquam ad salutem omninò necessariam, à Christo vel Apostolis institutam esse, præcisè negant: h. e. *auricularem* illam Confessionem, qualis hætenus in Papatu viget, quæque *Sacramentalis* appellari solet, non diuino, sed humano, hoc est, Pontificio iure niti; eòque nec necessariam, nec vtilem; sed noxiam potius, & absurdam, verboq; Dei contrariam, esse statuunt.

Rationes ipsorum hæ ferè præcipue sunt:

1. Omnia, quæ in S. literis de confessione peccatorum leguntur, ad species suprà positas, & vtrò à nobis receptas referri possunt: vti videre est Pl. 32. & 51. Dan. 9. & c. Matth. 3. & 5 & 18. Act. 19. Iacobi 5. & c. nec quidquam vspiam de *auriculari* hac Papistarum confessione legitur. Non igitur hæc est iuris diuini, & c.

2. Non est alia ratio verè pœnitendi, aut peccata confitèdi, in N. T. quàm olim fuit in V. T. Hic autem sufficiebat confessio coram Deo, & proximis offensis; vnà cum generali, & libera testificatione apud Sacerdotes: vti Leuit. 5. & 6. & 16. Deut. 4. & 30. Ezech. 18. & 33. & passim alibi, legere est. Ergo etià nunc eadem species Confessionis omninò sufficiunt: & proinde auricularis confessio locum non habet.

3. Christus ipse nunquam legitur *secretam* aliquam & *particularem* à quocumque Confessionem exegisse; sed *publicam* & *generalem* pœnitentium testificatione contentus semper fuit, quoties aliquos à peccato absolueret, & c. vti Matth. 9. in Paralytico, Luc. 7. in fœmina peccatrice, & alibi in aliis, videre est. Porro Christus non aliter suos Apostolos: eorumq; successores, ad pœnitentiam prædicandam misit, quàm qualiter ipse à Patre missus fuerat, Ioh. 20. & c. Ergo, & c.

4. Neque Apostoli dicuntur istam priorem, h. e. *auricularem*, seu priuatam, & clanculariam, simulq; specialem, peccatorum confessionem exegisse; siue antè, siue post Baptismum: sed hanc tantum posteriorem, h. e. *publicam* & *generalem* (puta in foro conscientiae) requisuisse leguntur, vti Act. 2. & 3. & 8. & 19. Item 2. Corinth. 2. & 7. & c. videre est. Ergo prior illa non est ab Apostolis.

5. Patres etiam antiquiores nihil de ea sciuerunt: vt qui *publicam* quidem in Ecclesia confessionem exigebant ab iis, qui scandalum aliquod publicum dedissent: *secretam* verò & *particularem* exomologesin ita interdum suadebant, vt tamen liberam relinquerent: & quandoq; etiam propter abusum dissuaderent, immò abrogarent: sicut apud Irenæum, Tertullianum, Cyprianum, & alios, in locis ab ipso Aduersario citatis, præsertim verò in historia Nectarii apud Sozom. lib. 7. c. 16. Item apud Chrysost. in homiliis passim videre est. Ergo, & c.

6. Adde, quòd hæc *auricularis* Confessio, propter annexas conditiones, seu qualitates inseparabiles, omninò vana, & superstitiosa, immò non vno modo noxia est. Nam & *necessaria* esse fingitur, & quidem iure diuino; quod tamen nusquam in Dei verbo comparet: & dicitur veniam peccatorum ex opere operato *mereri*: & iubetur esse planè *specialis*, seu *distincta*, & denique *perfecta*, & c. atq; ita libertatem Christianam omninò violat; & gratiam Dei, in Christo exhibitam, obscurat; deniq; conscientias anxias, & perplexas reddit: præ-

dit: præsertim quum nemo omnia & singula sua peccata satis intelligere possit, Psal. 19. & 38. &c. Ergo prorsus omittenda est.

7. Adde etiam, quod ex *fructibus* huius doctrinæ satis animaduerti potest, eam non à *Christo*, sed ab *Antichristo*, profectam esse: quippe quæ securitatem carnalem alat, & peccandi licetiam augeat, & tota ad sacrificulorum auaritiam, & ambitionem (ne de libidine quidquam dicamus) explendam, artificiosè comparata sit: prout experientia hætenus in Papatu, satis superq; ostendit. Vide plura apud Chemnitium in examine Concilii Trident. part. 2. & Caluinum lib. 3. Instit. c. 4. sect. 4. & seqq.

OBIECTIONES, PRO AVRICVLARI CONFESSIONE.

AT Bellarminus hîc pro Ecclesia sua strenuè pugnat, & sua quidem opinionione, prolixè probat. *secretam* & *specialem* ~~sive~~ *auricularem*, quam vocât, Confessionem, tanquam alteram pœnitentiæ partem, præcisè necessariam esse, ad obtinendam veniam eorum peccatorum, quæ post *Baptismum* fortè committuntur: & necessariam quidem esse de *iure diuino*; quippe quo *sacramentalem* cōfessionem illam, quâ Sacerdoti peccata omnia lethalia, distinctè cum omnibus suis circumstantiis, explicâtur, &c. apertissimè niti contendit.

Argumenta ipsius præcipua ferè hæc sunt.

1. Christus suis Apostolis, aliisq; verbi ministris, *claves regni calorum*, seu verè iudiciariâ soluendi, & ligandi potestatem dedit: vti videre est Mat. 16. & 18. Ioh. 20. & 2. Cor. 5. Hoc autè *iudicium* sine *cognitione* exerceri non potest: nec *cognitio* haberi potest sine *particulari* & *secreta* peccatorum coram ministris *confessione*. Ergo Confessio hæc iis omnibus necessaria est, qui per verbi ministerium Deo reconciliari cupiunt, & necessaria quidem iure diuino, &c.

2. Deus in V. T. Confessionem hanc variis *typis* præfigurauit. Nam & ipse ante Legem latam, ab *Adamo*, & *Caino*, confessionem talem exegit; & quidem per Angelum, tanquam ministrum suum. Genes. 3. & 4. Et sub Lege Mosaica iudicium *corporalis lepræ* solis Sacerdotibus commisit, Leu. 13. & 14. nempe significans, ad N. T. Sacerdotes iudicium *lepræ spiritualis* pertinere. Immo Leu. 5. Item Num. 5. iussit distinctam peccatorum Confessionem ab iis præstari coram Sacerdote, qui pro peccatis suis offerebant. Ergo est iuris diuini.

3. Iohannes *Baptista* etiam similem confessionem ab iis omnibus exegit, quos ipse vnquam baptizauit. vti Matth. 3. Marci 1. &c. videre est: vbi peccata sua confessi dicuntur qui ab illo in Iordane baptizabantur. Ergo, &c.

4. *Christus* etiam Confessionem hanc præfigurauit; tum Matt. 8. & Luc. 17. cum leprosos ad Sacerdotes ablegauit: tum etiam Ioh. 11. cum Lazarum à morte excitatum, & fasciis circumligatum, solui iubet per suos discipulos: videlicet significans eos, qui spiritaliter leprosi sunt, & purgari cupiunt, aut iâ à morte peccatorum reuiuiscunt, similiter à verbi ministris soluendos esse, &c.

5. Act. 19. dicuntur *credentes actus suos* (h.e. peccata, non autem miracula sua) *Paulo Apostolo annunciaſſe*, & quidem diſtincte, idq; haud dubie ſæpius, &c. Ergo etiam nunc ſpecialis, ſeu priuata confeſſio coram miniſtro fieri debet; & quidem neceſſario, tanquam ex iure diuino, &c.

6. Iac. 5. *iubemur alii aliis peccata confiteri, & pro nobis inuicem orare*, &c. Id quod potiffimum de Presbyteris intelligi debet: quippe de quibus ibidem agitur. Ergo Presbyteris, h.e. Sacerdotibus, ſpecialis & clandestina Cōfeſſio facienda eſt, & quidem iure diuino, &c.

7. Deniq; 1. Ioh. 1. *non promittitur nobis remiſſio peccatorum, niſi hac lege ſi confeſſi ea fuerimus*: videlicet, verbi miniſtris: quippe per quos demum illam remiſſionem nomine Dei nobis præſtandam eſſe, promiſſum eſt, Ioh. 20. &c. vti ex primo Argumento patet, de quo ſupra.

8. Patres, & Concilia paſſim exigunt exomologēſin, ſeu confeſſionem peccatorum ab iis, qui poſt Baptiſmum lapſi ſunt & eam quidem diſtinctam, ſeu plane particularem, & priuatim coram Sacerdotibus præſtandam: ſicut apud *Jrenæum* lib. 1. c. 9. item *Tertullianum* lib. 1. de pœnitētia, *Origenem* hom. 2. & 3. in Leuiticum: *Cyprianum* ſermone de lapſis: *Lactantium* lib. 4. Inſtit. c. 17. *Ambroſium* lib. 2. de pœnit. c. 6. item paſſim apud *Chryſoſtomum*, *Hieronymum*, *Auguſtinum*, & alios complures, videre licet. Ergo confeſſio hæc omnino diuina, & præciſè neceſſaria eſt.

9. Deniq; recta ratio multipliciter oſtendit, Confeſſionē hanc auriculārē ab ipſo Chriſto inſtitutam fuiſſe. Nā nec initium eius aliquod, in vllō Cōcilio, aut Patre aliquo, licet antiquiſſimo, vſpiā apparet: & ipſa res adeo carni noſtræ moleſta & ingrata eſt, vt incredibile ſit, hominib. eam perſuaderi potuiſſe ſine diuina auctōritate: & multas ipſa parit vtilitates omnib. ſeriocōfitētib. quippe qui per hoc mediū pudefacti, verē ac ſeriō humiliātur, & ſic Deo recōciliantur; à futuris etiā peccatis abſtrahuntur; deniq; de multis fidei myſteriis hac occaſione priuatim inſtruuntur, &c. E. haud dubie eſt iuris diuini.

10. Adde, quod doctrina hæc de Confeſſione Sacramentali, multis diuinis viſionibus, ac miraculis, hucusq; fuit confirmata: quæ in vita *S. Bernhardi*, item *Franciſci Dominici*, & aliorum, copioſè narrantur, &c. Ergo haud dubiè ſancta, & ſalutaris, ac Deo valde grata eſt.

SOLUTIONES HARUM OBJECTIONVM.

PORRò ad hæc Bellarmini Argumēta Noſtri ſic ferè Reſpōdent: in pleriſq; ignorationem Elēchi, aut ſaltem homonymiæ, vel figuræ dictionis, fallaciam latere, Nam in 1°. ſtatus quæſtionis reuera non attingitur: quum ad exercendam illā clauium poteſtatem, probabilis & generalis aliqua peccatorum cognitio ſufficiat; quam partim ipſa communis fama, & experientia vniuerſalis, partim verò generalis & libera, ſiue priuata, ſiue etiam publica, Con-

Confessio eorum, qui vel absolventi, vel ligandi sunt, præstare potest: præsertim quum Pastores non tam ipsi hic iudicare, quam sententiam, à Deo præiudicatam, solenniter promulgare; eoque potestatem illam non absolute, sed conditionaliter, exercere debeant. In 2. similis ignoratio Elenchi committitur, quatenus aliena & dissimilia exempla, Dei & hominum, item rei externæ & internæ, denique Vet. & N. Testam. perperam confunduntur. In 3. 5. 6. 7. diuersæ etiam confessionis species permiscuntur. Immò, quatenus in locis citatis de secreta, & distincta, coramque ministris peragenda, peccatorum confessione agi contenditur, principii petitio non obscure committitur: quum illic vel de sola confessione coram Deo; vel de generali & libera confessione coram Ecclesia, eiusve ministris, vel denique de mutua piorum instructione, & consolatione tantum agatur, &c. In 4. frigida allegoria pro solida probatione temere afferuntur: sicut ex ipsa locorum inspectione patet. In 8. publica, siue Ecclesiastica confessio eorum, qui publice lapsi erant, in priuatam, omnibusque fidelibus communem confusionem ineptè commutatur. In 9. principium petitur multipliciter, quum & origo huius instituti ex historiis ostendi possit; nec ipsum carnitanti opere molestum, aut hominibus admodum utile; sed illi quidem gratum, hisce autem inutile & noxium esse, experientia ipsa testetur. In 10. aut falsa miracula pro veris afferuntur; aut verus illorum finis studiosè supprimitur; aut potius fallaciæ eorum, qui ista commenti sunt, dissimulantur, &c. Atque hic obiter nota, *Canonistas* fere omnes, & quosdam etiam *Dd. Scholasticos*, Auricularem hanc Confessionem inter Ecclesiæ Traditiones recensere; nec diuino, sed humano tantum iure eam niti, perspicue docere. Vt vel hinc intelligas, Aduersarios ipsos inter se dissidere, nec quidquam certi aut solidi hac in parte habere,

AD THESIN XII. XIII. XIV. XV. XVI. XVII. DE SATISFACTIONE pro peccatis coram Deo, eiusque veritate, & necessitate, &c.

NOstri non inuiti concedunt, *Satisfactiones* pro peccatis, siue iniuriarum *compensationes*, in humana societate, locum suum habere, & posse, & debere: siue de politico illarum usu in Republica, siue de spirituali utilitate in Ecclesia agatur. Et fatentur nominatim, cum de vñu Ecclesiastico differitur, iis omnibus, quos forte offendimus, siue hominibus priuatis, siue toti Ecclesiæ, satisfieri & posse, & debere. Hoc præterea addunt, etiam respectu Dei veros pœnitentiæ fructus in conuersis omnino requiri: qui etiam *per metaphoram* quandā *Satisfactiones*, seu *compensationes* pro peccatis commissis, aliquatenus appellari possint. Sed verā tamē ac sufficientē aliquam,

seu *proprie dictam*, aut culpæ, aut pœnæ compensationem, in iudicio Dei præstari à nobis aut posse, aut debere, id demum constanter negant. Vide Harmon. Confess. sect. 8. Calvin. lib. Instit. cap. 4. sect. 25. & seqq. Item Melancht. Martyr. Musculum, tit. de pœnitentia, denique Chemnitium in Exam. Concil. Trident. part. 2. &c.

Argumenta ipsorum contra istam satisfactionem hac ferè præcipua sunt:

1. Si *liberalis* & merè *gratuita* est peccatorum *condonatio*, quàm S. literæ passim commendant, certè cum nostra ipsorum *satisfactione*, propriè dicta, consistere non potest: quum prorsus impossibile sit, aliquod debitum verè *gratis condonari*, & simul vel minimâ ex parte à nobis ipsis *dissolui*, seu verè *cōpensari*. Antecedens probatur Psal. 32. Esa. 43. Ierem. 31. Ezech. 18. Mich. 7. Rom. 3. & 4. & 5. Eph. 4. & 5. Colos. 3. & passim; vbi de gratuita peccatorum remissione agitur. Ergo & consequens certum est.

2. S. literæ tam emphaticè *perfectam* & *plenariam* peccatorum indulgentiam describunt, vt dubitari non possit, *omnem* & *culpæ*, & *pœnæ reatum*, tum æternum, tum etiam temporalem, in illa prorsus, respectu credentium, aboleri siue exstingui. Nam *totum debitum dicitur in iis remitti* Matth. 18. & *Deus iniquitatum nostrarum vel recordaturum se negat*, Ezech. 18. immò *deleturum eas se promittit instar nubis, abiecturum post tergum, demersurum in profundum maris*, &c. Esa. 1. & 44. Ierem. 50. Mich. 7. &c. At quomodo non recordatur, si reuera punit? & quomodo totaliter delet, si aliqua ex parte compensari vult? Ergo satisfactio nostra hîc nulla esse potest.

3. *Culpa*, & *pœna* sunt relata: eoque sese inuicem ponunt, aut tollunt: nec vlla iusta potest esse *pœna*, vbi nullus est culpæ respectus. Ergo vbi tota *culpa* gratis condonata est (vti certè credentibus ac pœnitentibus omnino condonari solet: quemadmodum Ierem. 31. Ezech. 18. & 33. Psal. 32. & 85. & passim alibi, scriptum esse, Aduersarii ipsi agnoscunt) ibi necesse est & *pœnam*, omnem penitus esse sublatam. Et per hoc, nullam propriè dictam satisfactionem à nobis, iam cum Deo reconciliatis, iure exigì posse concludendum est.

4. Christus *solus*, & quidem *semel*, idque omninò *perfectè*, pro culpis nostris, & pœnis omnibus, diuino iudicio satisfecit; exhibens se pretium redemptionis pro peccatis totius mundi; vti Esa. 53. Ioh. 1. & 3. & 6. & 1. Ioh. 1. & 2. Item 1. Tim. 2. & passim alibi, videre est. Ergo sine aperta *iniustitia* non potest vlla præterea *Satisfactio*, propriè dicta, ab iis requiri, qui per fidem veram Christo insiti sunt: nec quisquam sine aperta *iniuria* Christi, iactare potest, se pro suis ipsis, vel aliorum peccatis, vel minimâ ex parte satisfecisse, &c.

5 Fideles passim vocantur *dilecti*, *amici*, & *filii* Dei, in quibus nulla sit condemnatio; quosque nulla afflictio à Dei gratia, & charitate separare possit, &c. Roman. 5. & 8. Iohann. 3. & 14. & 16. &c. Ergo nullius pœnæ, propriè dictæ, amplius rei sunt: quippe quæ iram & odium potius, quam amorem & gratiam Dei arguat: & consequenter nulla satisfactio, propriè dicta, coram Deo ipsis necessaria est.

6 Omnes calamitates, quæ *fidelibus* in hac vita diuinitus immittuntur vel *paternæ castigationes* sunt, exempli tantum, aut disciplinæ causa impositæ, (vt 1. Corinth. 11. Hebr. 12. Apocal. 3.) vel sunt *probationes* ipsorum fidei, & patientiæ (vt Iobi 1. & 2. Iacobi 1. Item, 1. Petr. 1. &c.) vel denique *martyrii* rationem obtinent, quo diuina veritas obsignatur, &c. (vt Philipp. 1. & 2. Coloss. 1. Item, 1. Petr. 4. &c.) Ergo nullæ iis infliguntur pœnæ propriè dictæ, hoc est, vindicatoriæ, & satisfactoriæ: & consequenter satisfactio istorum nulla est.

7 Quidquid bonorum operum *præstare*, aut quidquid pro Dei gloria *pati* possumus, id totum omninò & facere, & pati debemus: nempe, iure creationis, & redemptionis, & præcepti diuini: vt videre est Luc. 17. Matt. 22. Rom. 6. & 8. &c. Ergo nullæ sunt *actiones*, vel *passiones*, nostræ coram Deo superflue, aut *indebitæ*, quibus in iudicio Dei pro præteritis peccatis satisfacere possimus. Vnum verò debitum pro alio solui non potest, vt notum est.

8 Patres antiquiores, tametsi incautius hîc sæpè loquuntur, præsertim in commendandis *satisfactionibus Ecclesiasticis*, hastamen immediatè ad Ecclesiæ disciplinam, non autem ad Dei tribunal ab iis referri, vel inde patet, quod ipsi diuersos hac de re canones, in diuersis Conciliis constituerunt; deque tempore, & modo, & mensura satisfaciendi, non eadem semper senserunt: sicut in Concilio Ancyrano, & Niceno primo, &c. Item in Tertuliano, Cypriano, & aliis videre est. Et Augustinus in Enchirid. cap. 65. apertè fatetur, Ecclesiæ tantum, non autem Deo, propriè loquendo, hac ratione satisfieri, &c. Ergo hodierna Papistarum doctrina illis ignota fuit.

9 Adde, quod doctrina hæc de *satisfactionibus* humanis, & inutilis, & noxia nobis esse deprehenditur: quia aut Conscientiarum pacem tollit, hominesq; ad desperationem tandè adigit; aut necessariò hypocrisin & carnalem securitatem, introducit, &c. Qui enim seriam, & verè condignam satisfactionem meditabuntur, ii nunquam satisfacere sibi ipsi poterunt; sed semper dubii hærebunt, an reatum pœnæ, sibi reuera debitæ, satis dignè compensarint, &c. Alii verò in leuibus satisfactiunculis acquiescent, iisque præstitis ab omni reatu se puros existimabunt, atq; ita seipsos inani fiducia fallent, &c. Ergo, &c.

10 Adde etiam, quod hæc doctrina secum ipsa non leuiter pugnat. Nam

in ea dicuntur fideles ex condigno verè satisfacere, non tamen ex rigore iustitiæ debitū soluere. Itē dicuntur iniuriam Deo factam compensare; nec tamen vlllo genere honoris infinitam illius læsionem adæquare. Item dicuntur ex propriis satisfacere; nec tamen quidquam proprium, quod Dei iam ante non sit, habere, &c. Deniq; tam multiplex circuitio, & gratiæ diuinæ conditura, siue admixtio, & sanguinis Christi tinctura, quæ pretium operibus nostris conciliet, ab Aduersariis hīc adhibetur, vt res ipsa clamet, veram & propriè dictam satisfactionem ab ipsismet verbo tantum defendi sed reuera negari, h.e. ipsos sibi reuera contradicere: & proinde ipsum dogma falsum esse.

OBIECTIONES PRO SATISFACTIONIBUS humanis.

Verum Aduersarius his non obstantibus, humanas satisfactiones, siue opera satisfactoria, eorumque necessitatem, ac veritatem, animosè propugnat: & sic ferè, vt DD. Scholastici solent, Thesin suam explicat: videlicet, Satisfactionem veram, & sufficientem, & propriè dictam, pro peccatis coram Deo præstandam esse: non quidem omninò perfectam, pro recuperanda Dei amicitia, proque expianda vniuersa culpa; sed tantum imperfectam, attamen veram, & suo modo condignam: neque pro ipsa mortali culpa; sed pro veniali tantum, præstandam esse: nec denique pro æterna pœna compensanda; sed tantum pro temporali, quæ videlicet post culpam iam condonatam luenda remaneat, quæque laboriosis quibusdam operibus, vel spontè assumptis, vel à Sacerdote impositis, redimi verè possit. Hæc enim explanationis summa est.

Rationes ipsius præcipue hæ sunt:

1. Exempla *Israelitarum*, item *Mariæ* sororis *Mosis*, nec non *Dauidis*, & aliorum, euidenter ostendunt, remissa culpa, sæpè restare temporalem aliquam pœnam luendam, *Exodi* 32. *Num.* 14. & 20. Item 2. *Sam.* 12. & 24. &c. idq; non ad futura peccata cauendum; sed ad præterita suo modo cōpensandum: præsertim quum mors temporalis interdum, etiam fidelibus, pœnæ nomine infligatur, *Gen.* 2. *Roman.* 5. & 1. *Cor.* 11. &c. Ergo pro temporali reatu vera Satisfactio Deo præstari potest, & omnino præstanda est.

2. S. literæ docent, pœnam hanc temporalem bonis operibus verè redimi posse. Nam 2. *Paral.* 7. & *Ier.* 18. Item *Esa.* 1. & passim alibi promittit Deus, se sterilitatem, pestilentiam, & alia id genus mala; non quidem omnibus, leuiter ob peccata dolentibus; sed tantum opera satisfactoria præstantibus, atq; ita plenè & perfectè pœnitentibus, cōdonaturum. Ergo vera satisfactio à verè conuersis omninò præstari & potest & debet.

3. In iisdem S. literis occurrunt exempla eorum, qui se sponte ieiuniis, vigiliis

his precibus continuis, &c. idcirco macerarunt, vt iudicium Dei condemnatorium euaderent: quales fuerunt *David*. 2. Sam. 12. *Psalmus*. 69. & 102. *Achab*. 1. Reg. 21. *Iob*. c. 42. *Ninivite*, *Ionæ* 3. *S. Paulus* 1. Cor. 9. &c. Ergo isti agnouerunt, veram pro peccatis satisfactionem Deo præstari & posse, & debere: quia secus ista omnia frustra fecissent.

4 In iisdem apertè dicitur, *Apostolis* datam esse potestatem, peccatores non modò à peccatis soluendi, sed etiam ad certa pœnitentiæ opera alligandi. Vide *Mat.* 16. &c. Imò etiam docetur, sic *misericordiam* faciendam esse peccatoribus, vt simul etiam *iustitia* ratio habeatur: prout videre est 1. Cor. 5. & 2. Cor. 2. & 13. &c. Ergo per opera laboriosa, à Sacerdote imposita, verè satisficit Deo, pro præteritis peccatis, &c.

5 Adhæc *Dan.* 4. *iubetur impius Rex eleemosynis peccata sua redimere*: h. e. per eleemosynas largas, & frequentes Deum ex congruo placare, seq; ista ratione ad reconciliationem præparare, & tandem pœnam temporalem ex condigno redimere, &c. Sic *Prou.* 16. dicitur *iniquitas redimi misericordia*, & veritate, &c. Et *Luc.* 11. *per eleemosynam dicuntur omnia mundari*, &c. Ergo veram satisfaciendi vim operibus istis inesse oportet: quia redimere, & mundare à peccatis non possent, nisi pro iis satisfacere possent.

6 Sic *Mat.* 3. exigit *I. Baptista* ab iis, qui ad Baptismum ipsius accedebant, *fructus dignos pœnitentiæ*: h. e. opera laboriosa, quibus verè pœnitentes, superiora delicta resarciant, & iniuriam Deo factam suo modo compensent, &c. Ergo satisfactio coram Deo & possibilis, & necessaria est.

7 Apostolus etiam in 2. Cor. 7. inter fructus pœnitentiæ recenset *vindictam*, quam videlicet, ipsi de nobis sumimus, idq; ob præterita peccata, vt Deo pro iis satisfaciamus, atq; ita seuerum eius iudicium euadamus: prout dicitur 1. Cor. 11. *Si nos ipsi iudicaremus, non iudicemur à Domino*, &c. E. &c.

8 In V. T. diuersa sacrificia, pro qualitate, ac mensura delictorum; instituta fuisse leguntur, *Leu.* 4. & 5. & 6. &c. quibus etiam reatus pœnæ temporalis verè expiabatur: & sic nostræ satisfactiones in iis præfigurabantur, &c. Ergo veræ satisfactiones à nobis ipsis in iudicio Dei præstari possunt: quia secus illi typi prorsus inanes fuissent.

9 Bona fidelium opera dicuntur vitam æternam verè promereri, & quidem ex condigno, seu ratione debiti, iuxta tenorem diuinæ iustitiæ, *Matt.* 20. & 2. Tim. 4. & passim. Ergo multò magis satisfacere possunt pro peccatis præteritis: quia videlicet, minus est satisfacere, quam mereri: prout minus est pœnam effugere, quam præmium obtinere.

10 Veteres apertissimè docent, nos Deo pro peccatis satisfacere, & posse, & debere; siue nostris *lachrymis*, *eleemosynis*, *vigiliis*, *ieiuniis*, *Xenophagiis*, *Chameuniis*, &c. Deum verè placare, & superiorem culpam delere, siue redimere, expiare, ac compensare: sicut apud *Tertullianum*, *Cypr.* *Orig.* *Hilar.* *Lactantium*, *Basilium*: *Chrysostomum*, *Hieronimum*, *Augustinum*, & alios passim, videre

est: apud quos scilicet supradictæ istæ phrasæ, perquam familiares sunt: præsertim apud *Cyprianum*, &c. sicut in locis ab Aduersario citatis apparet. Ergo dogma hoc verè Catholicum est.

II Denique sana ratio suadet, ad resarciendum iniuriam, ipsi Deo factam, nihil non à nobis faciendum esse: præsertim quum opera quædam bona sint, aliquatenus adiaphora, hoc est, non præcepta, sed tantum consulta, eoque omnino arbitraria, & per se indebita; quæ proinde satisfaciendi vim habere possunt: quumque absurdum sit, eos, qui iam baptizati, & gratiam Dei adepti sunt, postquam iterum proteruè peccarint, tam facilè rursus ad gratiam admitti, quàm facilè alii, nondum istis beneficiis affecti, admittuntur, &c. Ergo doctrina hæc etiam rationi consentanea est.

RESPONSIONES AD HAS OBJECTIONES.

CÆterum ad hæc Bellarmini Argumenta Nostri respondent, in plerisque Elenchi ignorationem, aut figuræ dictionis fallaciam, aut similem aliquam sophisticam, latere. Nam in 1. *Castigationes Dei paternæ*, cum *pœnis satisfactoriis* imperitè confunduntur. Et licet inter illas etiam *mors temporalis* interdum occurrat; tamen hæc ipsa ad nos coram Deo humiliandum, & alios à similibus peccatis exemplo nostro absterrendum; non ad veram satisfactionem pro peccatis exhibendam, à Deo nobis infligitur. In 2. & 3. perperam controuersa species ex genere indefinitè sumpto, nec ad certam speciem adstricto, affirmatè concluditur: & simul fallacia non causæ inuoluitur: quum non omnis peccatorum *expiatio*, siue *deletio*, sit continuò vera pro iisdem *satisfactio*: nec idcirco à pœnitentibus meritæ pœnæ auertantur, quia ipsi pro iis verè satisfecerint; sed quia Deus ex mera gratia, & fidelitate, ipsos inde liberat, cum primum ipsi fidem in Deo per Christum collocantes, à peccatis sese conuertunt: nec denique eo fine laboriosa opera ab iisdem suscipiantur, ut propriè per ea pro peccatis satisfaciant; sed ut veram suam conuersionem ita testentur, & simul contrariis actionibus contrarios habitus acquirant, &c. In 4. & *ligandi* verbum perperam exponitur, quippe quod nihil aliud, quam peccatorum retentionem, significat: & ex præcepto, de temperanda iudicio misericordia (puta per acres obiurgationes, & similes paternas castigationes, &c.) Satisfactio coram Deo malè colligitur. In 5. phrasæ Scripturæ perperam explicantur: ut, quæ non de *redemptione* propriè dicta (quæ, scilicet, per veram debiti *solutionem*, seu compensationem, fieri solet) sed de generali quadam & late accepta *expiatione*, seu *deletionem* peccatorum, (quâ, scilicet, homines à peccato desistunt, & sic veniam peccatorum, ex gratuita Dei promissione, per fidem in Christum obtinent) satis perspicuè differant. In 6. & 7. *debiti* pœnitentiæ fructus in satisfactiones *indebitas*, hoc est, operibus indebitis ferè nitentes, malè transformantur: & pro-

& proinde falsa illorum causa finalis hic pro genuina & vera perperam adfertur. In 8. differentia V. & N. T. non parum obscuratur; & perperam ex proportionem Sacrificiorum, & delictorum (quæ tantum ad ipsam peccatorum, & pœnarum, inæqualitatem probandam pertinet) Aduersariorum doctrina, de propriis satisfactionibus, astringitur. In 9. principium apertè petitur. quatenus opera nostra coram Deo, verè, atque *ex condigno*, meritoria esse finguntur: qua de re suo loco plenius agetur. In 10. veterum *Acyrologia*, & *hyperbole*, pro regula rectè sentiendi satis imprudenter obtruduntur; vel saltem *metaphorice* illorum locutiones in proprias ineptè commutantur: quum illæ potius ex aliis eorundem Patrum locis commodius explicandæ sint: ita, videlicet, vt hic sensus sit, nos operibus pietatis, & pœnitentiæ, non modò Ecclesiæ, siue hominibus, quos offendimus, reuera satisfacere, sed ipsa etiam peccata verè abrumperè, siue ab illis recedere, atque in pœnam nobis diuinitus etiam decretam, re ipsa effugere; &, quasi Deo satisfecissemus, pro irato Domino beneuolum Patrem deinceps experiri, &c. In 11. partim latet falsa hypothesis, de *operibus supererogationis*, quam suprà, in controuersia de Monachis satis refutauimus: partim ex eo, quod relapsi *difficilior*, quàm alii, in gratiam cum Deo redeunt, vera satisfactio illorum perperam colligitur: quum *difficultas* hæc etiam absque vera debiti solutione, seu compensatione, constare possit: vti vulgò notum est.

In summa: non tam de *verbis*, quàm de *re ipsa*, hoc loco internos contentio est. Nam si *metaphoram* in verbo *satisfactionis* Aduersarii nostri admitterent, nos certè id ipsum tolerare possemus. *Res* autem ipsa, quam veri Papistæ omnes hoc loco defendunt, h. e. doctrina de vera & propria, eaq; sufficiente, hominis ipsius, coràm Deo, satisfactione, &c. omninò falsa, immo & absurda, & impossibilis est: tum, quia diuinæ maiestatis offensio, siue iniuria Deo facta, longè maior est, quàm vt per nos miseros verè compensari possit: tum, quia omnia bona nostra Deo iam ante multis nominibus debemus, nec proinde per ea, tanquam arbitraria, & indebita, pro superioribus delictis satisfacere possumus: Denique quia nec gratia Dei, in Christo nobis exhibita, nec vera eiusdem iustitia, & fidelitas, aliæque diuinæ proprietates, hanc nostram ipsorum satisfactionem vllatenus admittunt. Et tantum de Pœnitentia.

AD APPENDICEM, DE INDULGENTIIS, ET

Iubilæis: quæ duobus libris pertrahuntur.

Quia Bellarmino visum fuit, hanc controuersiam *duobus* libris ita tractare, vt in *priore* quidem varias *quæstiones* de Indulgentiis, more Scholastico percurreret; in *altero* verò non paucas Nostorum *obiectiones*, contra vni-

versam hanc doctrinam pro virili sua dissolueret: idcirco nobis eadem viâ hicprogrediendum erit, ne Thesaurum ordinem planè cõturbemus. Alioquin iusta methodus potius hoc postulabat, vt quemadmodũ in Tract. de *Purgatorio* factum fuerat, priore loco de *veritate*, siue de *existentia* ipsius rei; deinde de eiusdem *circumstantiis*, ageretur. Sed nos vestigia Aduersarii prememus, & præcipua quidem nostræ causæ firmamenta in vltima Thesi exponemus, cætera verò leui brachio distinguemus: satis habituri, si in his omnibus Aduersarii sententiam, cum præcipuis eiusdem rationibus, ita exposuerimus, vt principii petitiones, contradictiones, & similes absurditates eiusdem, obiter indicemus.

AD THESIN I. II. III. IV. DE FVNDAMENTO INDULGENTIARVM, hoc est, Thesaurò Ecclesiæ, ex superfluis Christi, & Sanctorum Satisfactionibus conflato.

Indulgentias ita definit Bellarminus: quod sint remissiones temporalium pœnarum, quæ post reconciliationem, seu culpæ condonationem, in Sacramento pœnitentiæ adeptam, luendæ remanent; quasque summus Pontifex ex paterna lenitate erga suos filios, certis temporibus, non sine iusta & rationabili causa, condonare solet, &c. Harum *fundamentum* ait esse *Thesaurum* Ecclesiæ, ex superfluis Christi, & Sanctorum operibus ac satisfactionibus conflatum: qui applicari possit reis pœnæ luendæ, post remissionem culpam. Faterur tamen, *Franciscum Maironis* in 4. sent. dist. 19. negasse superfluentes Christi satisfactiones; *Durandum* verò libr. 4. dist. 20. reiicere Sanctorum satisfactiones: atq; ita fundamentum hoc ab istis conuulsum fuisse.

Pro sua autem sententia ponit has Theses.

1 In bonis operibus iustorum duplex valor, seu precium est, *meriti*, & *satisfactionis*: & potest vnum ab altero separari; nec vnum per alterum impeditur, verb. gr. *Eleemosyna delet peccatum*, Tob. 4. & *simul meretur vitam eternam*, Matth. 25. & sic est satisfactoria, simul & meritoria. Illud, quatenus est opus laboriosum, & pœnale: hoc, quatenus ex charitate factum est, &c. Sic *ieiunium* habet vtrumque effectum; item *oratio*, &c. loh. 4. Mat. 6. &c. Et sanè, inquit, qui pro alio piè orat, non tantum illi impetrat beneficium aliquod à Deo; sed & sibi ipsi gratiam & gloriam meretur, ratione iustitiæ. Item, duo viri æquè pii benè operando parem fructum percipiūt: eoq; si alter eorum veniam pœnæ temporalis impetret, qua alter opus non habet; tum hic aut plus sibi merebitur, aut pro aliis satisfaciet. Item, vni operi bono potest duplex merces persolui, vna ex iustitia commutatiua, altera ex distributiua: v. gr. strenuo militi datur & stipendium; & honor aliquis, siue officium honorarium, &c. Ergo idem de operibus nostris in iudicio Dei statuendum est.

2 Bonum opus, quatenus *meritorium* est, non potest aliis applicari: potest autem, quatenus *satisfactorium* est. *Illud*, quia unusquisq; accipiet iuxta opera sua, Psalm. 62. & 1. Cor. 3. & c. nec fieri potest, ut aliquis suo merito priuetur, aut alius ex merito alterius dignus premio censeatur. *Hoc*, quia potest unus alterius debitum exsoluere, aut pœnam compensare: sic tamen, ut eadem solutio nihil ipsi profit ex iustitia commutativa: quippe, quæ tota in alterius usus insumpta sit, & c.

3 In Ecclesia est verus *thesaurus* satisfactionum supereffluentium, isq; ex Christi passionib. infinitus; qui proinde nūquam exauriri potest. Nam passio Christi precii verè infiniti est: quum sit personæ verè infinitæ, vid. ipsius Dei, Act. 20. Item, Christus passus est pro toto mundo 1. Ioh. 2. qui tamen non totus saluatur; eoq; multum semper precii superest, aliis applicandum: quia secus absq; fructu periret. Id quod cogitare impium esset.

4 Ad hunc *thesaurum* pertinent etiam Satisfactiones, seu passionēs *B. Mariæ* virginis, & aliorum *Sanctorum*; qui & ipsi plus passi sunt, quàm peccata eorum requirerent, vid. ratione pœnæ temporalis, ab ipsis luendæ. Nam *Maria* inquit, nullum habuit actuale peccatum: & piè creditur, etiam ab originali immunè fuisse: ut quæ Cant. 4. *tota pulchra* dicitur, & c. Et tamen plurima propter Deum passa est; & tum quidem maximè, cum gladius cor eius transiret Luc. 2. & c. Item, *Baptista* in utero sanctificatus fuit, & vixit innocentissimè; & tamen durissimam pœnitentiam semper egit; imò propter veritatem & iusticiam cruentum martyrium subiit. Idem de Sanctis *Prophetis*, & *Apostolis* dici potest, qui maximas persecutiones, & misérias experti sunt (Heb. 11. item 1. Cor. 4. & 2. Cor. 4.) ita ut cum *Iobo* dicere possunt (c. 6.) calamitates suas, in statera appensas, præponderare peccatis suis, & c. Sic *Martyres* multi sanctissimi fuerunt, ut tam dura morte pro peccatis suis non eguerint. Denique idem de plurimis *confessorum*, & præsertim *Eremitarum*, operibus, ac laboribus dici potest. Vnde in hoc spirituale Ecclesiæ ærarium multum satisfactionum collatum est: prout Clemens 6, in Extrav. tit. de pœnit. & c. testatur. Hæc ille hætenus.

CENSURA EVANGELICORVM ET RESPONSIO ad superiora.

AD hanc partem ita paucis Respondemus. *Quale Ens, talis essentia*: & *quale edificium, tale fundamentum*: Indulgentiæ Papales mera figmenta & somnia sunt, uti ad Thesin ultimam videbimus. Quare & fictum earum fundamentum hîc affertur: videlicet, commentitius Ecclesiæ thesaurus, qui nec fuit, nec est, nec erit vnquam: sicut vel ex *Durando*, & *Mairone* patet: quorum argumenta Bellarminus frustra hîc conatus est refellere. *Hypotheses* autem Aduersarii sunt omnes inanissimi principii petitiones: partim

iam antè refutata, vbi de *Satisfactionibus humanis* egimus: & loca illa Tob. 4. Ion. 4. Matth. 6. & 25. &c. satis excussimus: partim suo loco plenius refutanda, vbi de *meritis* nostrorum operum agetur. Et per hoc *prima* Bellarmini hypothesis tota satis euerfa est.

Ad *secundam* illud addimus, quod non magis *satisfactio*, quàm *meritum* vnius (nempe meri hominis, & quidè in iudicio Dei, &c.) alteri applicari possit: tum quia par vtriusq; ratio est, saltem, quod attinet ad communicationem cum aliis: tum, quia neutrum in homine peccatore reperiri potest, vbi ad iudicium Dei venit: si quidem verè & propriè loqui velimus.

Ad *tertiam* dicimus, passionem Christi, licet suo modo infiniti precii sint, nullas tamen superfluas esse: tum, quia peccata etiam singulorum hominum (fatentibus Aduersariis) infinitam pœnam merentur, quippe aduersus infinitam Dei maiestatem commissa: quæ proinde per infiniti valoris obedientiam siue *ἀντὶ* expianda erant: tum, quia Christus ipse (prout Aduersarii contendunt) infinitum quoddam præmium sibi ipsi passionibus suis acquisiuit. Vbi nota, falsum & absurdum esse, quod Innocent. in Extrauag. de *unica sanguinis Christi gutta tradit*: quippe quod Deū iniustitiæ, simul & crudelitatis arguat; quasi Christum sine causa tantoperè afflixerit.

Ad *quartam* respondemus, nec *B. Virginem*, nec *I. Baptistam*, nec *Prophetas*, nec *Apostolos*, nec vlllos deniq; *Sanctos* (excepto Christo) ab omni peccato prorsus immunes fuisse: nec vllum eorum quidquam vel fecisse, vel passum esse, quod non ex debito ipsorum profectum sit: quum nulla creatura sit, præsertim rea & verè peccatrix, quæ non omnia teneatur ad gloriam creatoris sui, tum facere tum pati, quæcunque in vtroque genere possibilia sunt, Vide Luc. 17. *Cum feceritis omnia, dicite serui inutiles sumus*, &c. Item, Rom. 8. *Non sunt condignæ passionem huius seculi gloria illa*, &c. Vbi nota obiter, locum Cant. 4. perperam ad *Mariam*, eiusque omnimodam puritatem, transferri quum ad Ecclesiam pertineat, & quidem quatenus hæc sanguine & spiritu Christi per fidem purgata est. Item, nota locum Iobi 6. ad comparisonem, non peccatorum & pœnarum; sed afflictionum, & arenæ maris, omninò pertinere: &c. proinde Aduersario minimè fauere. Cætera nihil ad rem faciunt: præsertim quod ex Clemente 6. affertur: vt qui testis sit in propria causa, eoque meritò repudiandus.

In summa: Thesaurus iste totus fictitijs & fabulosus est: eoq; nullius veri dogmatis fundamentum esse potest.

AD EASDEM THESES, DE THESAURI SVPRADICTI

Eli applicatione, seu dispensatione: hoc est, quis, cui, & quomodo thesaurum illum applicare possit.

PORRò, quia frustra est *thesaurus*, nisi in usus hominum erogetur, idcirco Bellarminus in iisdem capitibus, quibus *thesaurum* istum extare probat etiam de eiusdem *dispensatione* differit: & speciatim de potestate applicandi hunc thesaurum. De qua ipsius hæ Theses sunt.

1^a. Satisfactiones supereffluentes, seu quæ Christo & sanctis superuacaneæ sunt, applicari possunt iis, qui rei sunt luendæ pœnæ temporalis. Nempe, quia *communio Sanctorum* requirit: ut sua bona sibi ipsi inuicem communicent. Rom. 12. & 1. Corinth. 12. Item, quia Apostolus ait 2. Cor. 12. & Coloss. 1. & 2. Tim. 2. *Se libenter impendi pro electis, & pro Ecclesia quidvis pati*; non tantum, quod ad fidei confirmationem, & imitationis exemplum; sed etiam quod ad satisfactionum communicationem attinet. Sic enim tripliciter implebat, quæ deerant passionibus Christi: videlicet, Ecclesiam instruendo prædicationibus, & confirmando exemplis, & expiando satisfactionibus, ipsi superfluis, &c.

2^a. Ecclesiæ Pastoribus auctoritas à Deo data est, thesaurum satisfactionum dispensandi; & per hoc Indulgentias concedendi. Nam Matth. 16. datur iis generalis quædam *potestas omnia soluendi*; non tantum peccata (ut Ioh. 20.) sed etiam *cenfuras* quasunque: item, *dispensandi* in legibus, votis, iuramentis, &c. Sic Ioh. 21. Petro datur *summum ius Ecclesiam regendi, loco Christi*. Sic Matth. 18. generaliter loquitur Christus, *de quouis reatu soluendo, videlicet, culpa, & pœnæ sine æternæ sine temporalis, &c.*

Idem docet *praxis* Ecclesiæ. Nam 2. Cor. 2. Paulus incestuoso reliquum pœnitentiæ debitum indulget: ubi auctoritas in concedente, pietas in causa; & *status gratiæ* in suscipiente (quæ 3. ad iustam indulgentiam pertinent) simul expressa sunt. Sic Tertullianus & Cyprianus docent, ad preces martyrum olim fuisse partem Canonice pœnitentiæ quibusdam piis indultam, adeoque Martyrum passionibus iis applicatas, &c. Similiter in Concilio Ancyrano, Nicensino, Laodiceno, &c. idem apparet. Præterea Gregorius M. in diebus stationum, solennes indulgentias concessit. Et Leo III. sub Carolo M. passim multis Ecclesiis eas contulit. Sic anno circiter 1000. & d. in multis Conciliis indulgentiæ datæ sunt proficiscentibus ad bellum sacrum, &c. Qua in re Ecclesia errare non potuit, utpote columna & firmamentum veritatis, &c.

Idem ratio docet: quia auctor indulgentiarum indicari non potest; nec locus, nec tempus, quo primum prædicari cœperint. Ergo semper in usu fuerunt: & primum à Waldensibus anno 1170. aut circiter, oppugnata sunt. Itē S. Bernardus indulgentias, ab Eugenio III. pro facto bello concessas, passim miraculis confirmavit. Sic S. Franciscus, S. Brigitta, &c. Denique si Principes victores stipendia militum (quibus ipsi non egent, utpote ditati satis ex viarum direptionibus, quæque proinde Reipublicæ condonant) erogare possunt:

captiuis sibi obaratis, & per hanc viam eos liberare: Ergo & PP. maximus idem potest in Ecclesia præstare. Atque hæc de secundo membro sufficiant.

3. Prælati Ecclesiæ dispensare possunt *passiones Christi*, tum per *Sacramenta*, tum per *indulgentias*: *Sanctorum* autem *passiones*, non nisi per *indulgentias*. Nam illæ, quatenus ad expiationem culpæ pertinent, & pro iustificatione conferuntur, atq; sic gratiam & gloriam secum afferunt, non nisi per *Sacramenta* dispensari possunt: sed hæc nunquam valent ad culpæ expiationem, verum tantum ad pænæ temporalis remissionem: eoq; per solas *Indulgentias* applicantur. Sic ille.

NOSTRORVM CENSURA, ET RESPON-
sio ad superiora.

AD hanc partem sic respondemus. *Thesaurus*, qui nusquam est, aliis communicari, vel applicari non potest. Itaq; frustra huc trahuntur aliena Scripturæ dicta, & partim falsa, partim suspecta veterum testimonia. Equidem in *prima* Thesi principium bis petitur: quia nec communio Sanctorum, de qua in 1. Cor. 12. & alibi agitur, extra possibilia, & mutua ipsorum officia porrigitur: nec Apostolus Colos. 1. & 2. Tim. 2. quidquam aliud, quam doctrinæ à se prædicatæ confirmationē, quæ aliis utilis ac salutaris sit, intelligi voluit: sicut ex similibus locis, ad Phil. 1. & 2. &c. abunde patet.

In *secunda* plures adhuc fallaciæ occurrunt. Nam *poteslas clauium*, de qua Matth. 16. & 18. &c. agitur, tantum ad ordinariam peccatorum remissionem, quæ credentibus in Euangelii prædicatione offertur, non ad fictitii huius Thesauri applicationem, pertinet. Et locus in 2. Cor. 2. de *disciplina* Ecclesiæ differit, quæ interdum relaxari potest, vbi singularis pœnitentia conspicitur. Et sic d. & *Tertulliani*, & *Cypriani*, nec non antiquiorum aliquot Synodorum, accipi debent. *Gregorius autem M.* & *Leo III.* & sequentes, in hac causa curandi non sunt, utpote nimis recentes, & plane superstitioni. Id quod de *Bernhardo*, *Francisco*, &c. magis adhuc valere debet, deque *fictis* ipsorum *miraculis*, quæ nullo idoneo teste probari possunt. De *origine* autem erroris parum solliciti sumus: quia vetustus error, nihilominus error est. Deniq; simile illud, de Imperatore & *militibus*, omninò dissimile est: quū in apodoli fere nihil occurrat, quod protasi per omnia respondeat.

In *tertiâ* similes ineptiæ latent, etsi non ita multæ. Falsum enim est, *passiones Christi* proprie loquendo, per *Sacramenta* dispensari: quum per hæc tantum obsignentur; per verbum autem verè dispensentur, & per fidem reipsa nobis applicentur. *Sanctorum* autem *passiones*, etsi fidem nostram exēplis suis stabiliunt, non tamen eundem, quæ priores illæ, vsum præstare possunt: eoq; dispensatio earum, hoc fine facta, prorsus inanis & ociosa est.

AD THESIN V. AMPLIOR EXPOSITIO QVÆ-
 stionis, quis, & cui, & quomodo, Indulgentias
 conferre possit.

Bellarmini sententia ita se habet: *Indulgentia*, inquit, non tantum est *solutio*, seu *compensatio* pœnarum, ex thesauro Ecclesiæ; sed & iudiciaria *absolutio* reorum à pœnis residuis: quum & iurisdictio hic requiratur; nec Episcopi (utpote Iudices delegati, non Domini absoluti) sine satisfactione, quam Dei iustitia requirit, soluere quenquam possint. Potest tamen indulgentia concedi, per solam *solutionem* (ut fit in mortuis, qui iudicialiter absolui non possunt) sed non per solam *absolutionem*, propter rationem iustitiæ Dei, & limitatæ potestatis ministrorum. In viuis igitur vtrumq; concurrat: in mortuis alterum sufficit.

1. Deinde responder ad Obiectiones.

Quarum 1^a. est: Applicatio thesauri est integra *compensatio pœnæ temporalis*. Ergo superflua est altera pars, nempe Absolutio, &c. Resp. Iudicem non teneri dimittere reum, etiam si offeratur solutio ab alio; præsertim si non sit eiusdem generis solutio. Nō igitur inquit, solutionis *oblatio*, sed *acceptatio*, tollit obligationem ad pœnam: sicut Pontifex nomine Dei, acceptans solutionem ex thesauro, verè absoluit reos viuentes; mortuis vero per modum suffragii tantum solutionem applicat; quam ipse admittendo verè liberare illos solet è Purgatorio, &c.

2. Absolutio iudicialis etiam inuito dari potest. Indulgentia non potest. Ergo, &c. Resp. Maiorem veram esse de ea tantum absolutione, quæ non requirit *dispositionē* in ipso reo, ut est absolutio ab excommunicatione, &c. Sed in Sacramentali, item hac Indulgentiæ absolutione, aliter esse dicit, ubi præuia dispositio requiratur, &c.

3. Absolutio requirit cognitionem causæ. Hic autem dantur Indulgentiæ omnibus in communi, qui hoc vel illud fecerint, &c. Resp. Illud sic esse de *particulari*, & *absoluta* seu pura absolutione: sed hanc esse *generalem*, & *conditionatam*, eoq; tali cognitione non indigere.

4. Ergo Pontifex, & Episcopi, conferentes aliis Indulgentias, non possent earum participes effici; quia nemo sui ipsius Iudex esse potest. Resp. Argumentum hoc non facile solui; quia nemo nisi à superiore ligari, vel solui potest. Sed tamen Pontificem forte per solam *solutionem* participare Indulgentias; aut seipsum absolvere, siue mediatè, per suos Confessarios; siue immediate, per seipsum indirecte, quatenus sibi ipsi, ut Pontifici, se ipsum, ut priuatum fidelem, ultro subiicit. Atque ita putat, omnia bene dissoluta esse.

CENSURA ET RESPONSIO AD
prædicta

AT quis non videt, hîc apertas contradictiones, & turpes principii petitiones, subinde occurrere? Nam 1°. si *Indulgentia* est integra debiti *solutio*, seu pœnæ compensatio, certè non potest simul esse liberalis *absolutio*, seu pœnæ condonatio. Non enim idem persolui, simul & remitti potest. Nec refert, quod acceptatio Iudicis hîc requiri dicitur. Hæc enim iustè negari non potest, vbi requisita cætera concurrunt, de quibus infra. Nugæ autem sunt, quæ de mortuorum Indulgentiis hîc dicuntur: sicut ex controuersia de Purgatorio patet. 2°. Constat, in omni absolutione spirituali, & Ecclesiastica, *cognitionem* aliquam causæ, nec-non conditionem quandam in absol- uendo requiri, puta pœnitentiam, fidem, &c. aut saltem externa harum re- rum indicia: quæ & ipsa sufficientem causæ cognitionem præstare sæpe possunt. Nam nec iniusta, nec cæca, aut bruta esse debet huiusmodi absolu- tio. Quare si Indulgentia nihil tale requirit, certè pro vera absolutione haberi non debet. 3°. Denique quum nemo nisi à superiore, aut eius lega- to, seu ministro, absolui possit, certè si quidem *Pontifex* superiorem in terris non agnoscit, Indulgentiarum absolutionem percipere non poterit. Nam neque natura rei propositæ propter ipsum mutari potest: neque is vel sibi ip- si, vel aliis in terra, seipsum subiicere potest: vt qui necessariò (iuxta Papi- sticam hypolepsin) omnibus superior sit. Præterquam quòd nemo homi- num in sua ipsius causa iudex esse potest: quodque iudex omnium à nemine iudicari debet: prout Aduersarii aliàs de Pontifice iactare solent. Itaque me- ræ ineptiæ & nugæ à Bellarmino hîc afferuntur.

AD THESIN VI. DE POENIS, SEU VINCVLIS,
quæ per Indulgentias solvuntur: siue de proprio illa-
rum obiecto.

ADuersarius opinionem suam Thesibus aliquot complexus est; quas breuiter percurramus: vt, quæ tandem obligatio per Indulgentias sol- uatur, ex ipso cognoscere queamus. Nam alii Papistæ hîc variant. Sic igitur ille docet.

1. Per indulgentias non soluitur homo à reatu culpæ, neq; lethalis, ne- que venialis: quia hîc requiritur semper infusio gratiæ, & Sacramentum pœ- nitentiæ, &c.

2. Nec liberatur à pœnis naturalibus, quæ peccatum originis sequuntur, vt sunt morbi, mors, &c. quia statutum est à Deo, ne istæ tollantur, nisi cum natura mutabitur in resurrectione.

3. Nec

3. Nec ab iis personalibus pœnis, quæ in externo & contentioso foro, siue Ecclesiastico, siue seculari, reis infliguntur: quia istæ propter bonum Reipub. & Ecclesiæ infliguntur, ut alii exemplo absterreantur.

4. Sed ab iis tantum pœnis eximitur, quæ ad forum pœnitentiale & internum pertinent; siue etiam iniunctæ sint, siue adhuc iniungendæ; siue per eas Ecclesiæ, siue etiam Deo, satisfaciendum sit.

Ethic oblata occasione, contra *Lutherum*, *Calvinum*, &c. ait, non solum disciplinæ, & exempli causa, coram Ecclesiâ: sed etiam veræ absolutionis ergo, coram Deo, per hanc viam homines solui: quia Marth. 16. & 18. item apud Tertullianum, Cyprianum, &c. hoc re ipsa dicatur: præsertim quum etiam occultæ pœnitentiæ sæpius vel iniungerentur, vel ultro assumerentur apud Veteres. Vbi notat, liberari homines immediatè à pœnis huius vitæ; mediatè verò & secundariò à pœnis purgatorii; ut quæ illis succedant, nisi hæc persolutæ vel expiatæ sint.

Tandem hæc sequentia porismata addit, ad maiorem cautionem.

5. Cum in forma Indulgentiæ exprimitur, concedi remissionem à pœnitentia iniuncta, tum non esse illam ulterius extendendam, quàm ad Sacerdotalem pœnam; & cum aliter fit, inualidam esse, &c.

6. Cum vero non exprimitur certa pœnitentiæ remissio, tum intelligendum esse, omnes pœnitentias remitti, etiam quæ à canonibus, vel à Deo, iniungi possunt. Hæc ille hæctenus.

CENSURA, ET RESPONSIO AD SUPERIORA.

IN hac etiam parte vanitas Aduersariæ causæ satis seipsam prodit. Nam si ne minima quidem culpa, nec pœna æterna, immò nec pœna vlla peccati originalis, nec denique pœna fori Ecclesiastici, aut secularis, per Indulgentias condonatur: profectò nihil tandem condonandum restabit. Nos enim vnà cum veteribus, per Ecclesiasticam pœnam intelligimus eam, quam Canones Ecclesiastici delinquentibus iniungere solent. Hanc autem, si Aduersarii hæc remitti volunt, tunc saltem in eo falsum assumunt, quòd per eam ipsi Deo propriè satisfieri docent, & quidem in interiore Conscientiæ foro, &c. Et sanè veterum Indulgentiæ nihil aliud fuerunt, quàm relaxationes pœnarum Canoniarum. In quibus etiam modum illos excessisse, non obscure Aduersarii nostri fatentur, dum, seueritatem illam postea sublatam esse, concedunt. Id quod sine iusta causa fieri non potuisse constat. In summa res ipsa clamat, Indulgentias Papales ex veterum disciplina quidem ortas; sed à vero suo fine, & vñu, ad alienum detortas esse. Nam quæ olim arbitrariæ solutiones erant ab imposita Sacerdotali pœnitentia, eæ, postea sensim ab externo Ecclesiæ foro, ad internum conscientiæ tribunal, temerè transferri cœperunt: sicut à *Luthero*,

Caluino, & aliis nostræ partis Dd. quos frustra Bellarminus hîc sugillat, abundè probatum est. Vide etiam *Chemnit.* in Exam. Concilii Trident. part. 4. ubi plenius hanc quæstionem explicatam inuenies.

*AD THESIS VII. DE VARIIS INDVL-
gentiarum speciebus.*

THeses Aduersarii hîc quoq; percurrendæ sunt, in quibus de varietate Indulgentiarum agit: Hæ autem sunt;

1^a. Apud antiquos fuisse quasdam Indulgentias certorum dierum, vel annorum, prout olim pœnitentiæ variæ erant.

2^a. Quadragenas (cuius species erant Carenæ, &c.) remissionem fuisse pœnitentiæ 40. dierum.

3^a. Cum vel tertia, vel quarta pars peccatorum per eas condonatur, tunc videlicet tanta pœnitentiæ portio significatur, quanta peccatis illis respondet.

4^a. Plenaria totum pœnæ reatum tollit: à qua absolutè non differt plenior, & plenissima, quæ datur in *Iubilæo*, h. e. anno seculari, vel 50. vel 25.

5^a. Aliæ dantur in vita, aliæ in mortis articulo; eoque vel omninò certo; quum videlicet mors statim sequitur; vel saltem probabiliter præsumto, &c.

6^a. Aliæ sunt temporariæ, quæ ad certum tempus dantur (quæ, videlicet, toto *Iubilæo* anno durante accipi possunt) aliæ perpetuæ, quales certis Ecclesiis, vel altaribus, olim concessæ fuerunt.

Quærit autem hîc per occasionem, an Indulgentiæ certorum dierum, vel annorum in hac vita, respondeant totidem dierum, vel annorum relaxationi in Purgatorio. Respondet, quòd sic: quia, licet Purgatorii pœna longè sit acerbior, tamen huius vitæ pœna voluntaria est; eoque (quum hîc tempus misericordiæ sit, illie iustitiæ) si hæc verè expietur, æquivalens illius expiationi censi debet.

Sed grauis obiectio hîc oritur, cui Respondere difficile est.

Nam aliqui rei sunt iuxta hypothesin Papisticam pœnæ luendæ multis annorum millibus: Prout ex formulis Indulgentiarum patet. Vnde sequitur, post diem iudicii multa peccata in expiata mansura, &c. Respondet, Secundum antiquos canones æstimari debere pœnas illas. Nec mirum esse, si, qui peccatis sese ferè quotidie inquinant (quorum singula 3. vel 5. vel 7. annorum pœnam merentur) illi tam longam pœnam sibi accersant. Sed posse tamen extensionem pœnarum intensione compensari: prout hîc diuturna pœnitentia per charitatis vehementiam redimi potest. Itaq; hunc nodum pulchrè solutum esse putat.

CENSURA, ET RESPONSIO AD PRÆDICTA.

AT Nihil ferè in his nugis est, quod examinatione dignum sit: nisi quod ineptiæ, & implicitæ contradictiones Aduersarii, obiter norandæ sunt. v. gr. quod ex æquiualentia pœnarum huius vitæ, & Purgatorii (quam tamen ipsam obiter hic negat: sicut & alibi, de Purgatorio, strenuè negauit) æquiualentiam Indulgentiarum vtriusque generis inepte concludit: quum tamen Indulgentiæ, pœnarum tantum Canoniarum, quæ in Purgatorio locum non habent, solutiones sint aut relaxationes, &c. Item, quod Purgatorii pœnas iuxta Canones extendi, vel contrahi debere affirmat: quum tamen isti Canones ad Ecclesiam militantem tantum pertineant. Item, quod pœnas per aliquot annorum millia duraturas, intensiōe quadam, licet breuissima, compensari posse docet, &c. Quæ omnia pro nugamentis haberi debent. Vide amplius supra de Purgatorio: Item Chemnitium loco prædicto.

AD THESIN VIII. DE INDVLGENTIARVM

utilitate, sine effectu, &c.

ADuersarius contendit, Indulgentiam Papalem esse cuiuslibet hominum generi utilem: quæ est quæstio *propter quid*, siue de *causa finali*. Afferit autem, præcipuum fructum Indulgentiæ esse remissionem pœnæ temporalis. Et hunc fructum non tantum à publicis, & perditis peccatoribus; sed etiam à piis & sanctis, qui in via perfectionis sunt, quærendum esse: quum per illam tollatur omne impedimentum, & remora summæ felicitatis, nullum autem bonum opus prohibeatur. Summa: Cuius hominum generi gratiam hanc prodesse docet.

1^a. Obiectio. Perfectorum non est fugere pœnas; sed potius eas, exemplo Christi, quærere, &c. Respondet, Id verum esse, quatenus faciunt ad promerendum Deum; non tamen, quatenus per eas retardantur homines ab ingressu cæli. Itaque hoc posteriore sensu gratiam illam esse quærendam, &c.

2. Indulgentia non est meritoria, sed tantum satisfactoria. Ergo perfectis minus necessaria est. Respondet, Etiam perfectos saltem modica satisfactione egere: & præterea meritoriam esse Indulgentiam, saltem ratione affectus, & operum iniunctorum, &c.

3. Præstat propriis satisfactionibus niti, quam alienis. Respondet, Tutius esse, vtriusq; niti: prout utilius est duobus pedibus iter facere, quam vno, &c.

Addit etiam, si quis à reservatis casibus absoluator in *Iubileo*, negligat tamen ea præstare, quæ ad consequendam Indulgentiam requiruntur; nihilominus verè absolutum esse: item, si quis spe futuri Iubilæi sponte incidat in peccatum reservatum, &c. Nempe, ut tantò maior huius gratiæ utilitas appareat.

CENSURA ET RESPONSIO.

Hic verò etiam *impietas* quædam occultè docetur, præter *ineptias* bene multas. Nam profectò impium est, sentire, homines impios, & Ipe futuri alicuius *Iubilai* securè peccantes, nec conditionem requisitam præstantes, nihilominus à peccatis etiam grauioribus (quippe idcirco *reseruatis*) per Indulgentias absolui. Hoc enim reuera est, homines ad peccandum instigare: quum maxima peccandi illecebra sit spes impunitatis. Sed ita se res habet in Papatu, non modò quo ad Indulgentias, sed etiam quo ad Sacramentum pœnitentiæ, & satisfactiones humanas, siue vltro assumptas, siue à Sacerdore iniunctas, &c. Harum enim rerum fiduciâ & spe securè illic peccatur: quippe quæ ex opere operato simul omnia peccata, & commissa, & omissa, delere possunt: & quibus semel absolutis, illi ad ingenium redire sibi permittunt; vt nimirum habeant, quod alio tempore purgare possint. At quantò rectius & tutius agerent, si non nisi verè credentibus, & vitam seriò emendantibus, atque in hoc studio perseuerantibus, omnia peccata, ex sola Dei gratia, per Christum condonari docerent? Ita nugas istas *Indulgentiarum*, & *Satisfactionum*, &c. per se statim euanescere viderent: in quibus certè nec pii, nec impii, quidquam præsidii habere possunt: immò quibus vtrique misere deludi ac fascinari possunt, & solent.

AD THESIS IX. DE PRÆCIPVO DISPENSATORE Indulgentiarum.

Ad duersarius ad quæstionem hanc, Quis possit Indulgentias concedere? Ita Respondet: præcipuè Pontificem, posse; deinde Episcopos, & metropolitanos, &c. Illum, quidem generaliter, omnibus Christianis, & quaslibet seu cuiuslibet generis Indulgentias; hos tantum suis subiectis, & in certo genere, & quantitate, &c. Deniq; Legatos PP. vel quosuis alios Commissarios, ex potestate delegata facere id posse. Negat autem, generale Concilium posse plenarias Indulgentias dare: idq; contra Concilium Basiliense, & contra Panormitanum. Addit etiam, Episcopos, vt totam Iurisdictionem, ita quoque hanc potestatem, immediatè à Papa habere; non autem iure diuino, vel immediatè, à Christo consecutos esse. Item negat, Abbatibus, & Parochis, hanc potestatem competere: licèt illi suorum ordinum (vt & alii Monachorum præfecti solent) & merita, & satisfactiones aliis communicare soleant: nempe, quia hoc de futuro intelligendum sit, quum præterita, si superflua fuerint, iam in thesaurum Ecclesiæ recondita sint, &c. Sic ille.

CENSURA, ET RESPONSIO.

Hic etiã nugæ nugarum occurrunt, adeoq; perpetuæ principii petitiones. Quasi verò non iã antè suis locis istæ hypotheses omnes refutatae sint.

Aut quasi iam certo inter omnes constet, *Papam* esse supra omnes *Episcopos*, & habere vniuersalem in Ecclesia potestatem: item, vel hunc, vel vllum alium *Episcopum*, non dico summam & absolutam, sed vel minimam habere potestatem peccata condonandi, præter vel extra generalem commissionem, omnibus ac singulis Ecclesiæ ministris, in Euangelio præscriptam, &c. Itaque ad alia pergamus.

*AD THESIN X. DE CONDITIONIBVS, AD
usum Indulgentiarum requisitis.*

ADuersarius hîc duo quædam requisita potissimum exigit: *Vnum* in dispensante; *alterum* in suscipiente Indulgentias. *Primum* igitur ait, requiri *iustam* & rationabilem *causam*, ex concedentis parte: quantum, scilicet, ad expiandum poenæ reatum coram Deo; non autem quantum attinet ad ius Ecclesiasticum, puta ad eligendum confessarium, &c. Nam hîc, inquit, sufficit voluntas *Papæ*; illic non item: quia *Papa* non Dominus, sed minister est iuris diuini. Et nisi fidelis & prudens hîc sit, non *dispensator*, sed *dissipator* fuerit, &c. Ait autem non requiri, vt iniunctum opus sit prorsus satisfactorium (secus enim commutatio esset, non Indulgentia) sed satis esse proportionem aliquam operis cum indulgentia: ita vt opus in genere sit pium & Deo gratum: & licet per se fortasse leue, tamen ad fidem valdè bonum prorsus sit accommodum; v.gr. assistentia populi ante Basilicam D. Petri, in die Paschæ, quando *Papa* populo solenniter benedicit: quum hæc actio, licet exigua, tamen cōfessio quædā fidei sit de capite Ecclesiæ; quæ proinde obtinet plenariam Indulgentiam, &c. Denique ait, *iustam* quidem *causam* semper requiri; sed non esse subditorum de causa ista iudicare. Et sic tandem concludit, Axioma illud vulgare in hoc demum sensu verum esse: Nempe, *Indulgentias tantum valere, quantum sonant*: videlicet, si conditiones requisitæ non desint. Et hîc contra *Gregorium de Valentia* differit, qui nullam etiam operis iniuncti proportionem requirit, modo qualiscunque pia causa sit. Atque ita de consensu suorum nos obiter edocet.

In suscipiente autem Indulgentias duo requirit, statum *gratiæ*, & exsequutionem operis iniuncti. Et ait, statum illum sufficere eo tempore, quo percipitur Indulgentia, licet opus iniunctum fiat à peccatore, si tamen opus ad finem externū referatur: v.gr. ædificatio Basilicæ, aut militia contra Turcas, &c. Item, Confessionem non semper requiri in re, sed, satis esse in proposito. Item, qui impediti non perficiunt opera iniuncta, iis Confessarium posse alia quædam iniungere. Item, contra Caietanum negat, requiri propositum, satisfaciendi Deo propriis operibus: licet indignum videatur, vt, qui pro se potest satisfacere, is ab amico petat solutionem, &c. Respondet satis

ineptè, qui non vult pro se satisfacere, cum possit, non esse *indignum*; sed tantum *non dignum*, cui aliena satisfactio applicetur: & licitè semper peti ab amico id, quo ipse non indiget, quamvis is, qui petit, aliunde comparare id sibi possit.

CENSURA ET RESPONSIO

Nostrorum.

IN *priore* huius loci conditione, siquidem de *vera Indulgentia* diuina, hoc est, gratuita peccatorum remissione, ageretur, eatenus acquiescere possumus, quatenus in genere iusta, & rationabilis causa, (nèpe in verbo Dei expressa) ex parte concedentis requiritur. Id quod similiter de *statu gratia*, h. e. vera conuersione, & fide, ipsius susipientis intelligi volumus. Sed quia de *fictitiis Indulgentiis* tractatur; & præter iustam causam, ex parte donantis, itemque statum gratiæ, ex parte accipientis, alia superstitiosa quædam exiguntur: idcirco hæc omnia meritò pro nugis, & ineptiis habentur.

Vbi obiter nota, Bellarminum hîc implicitè saltem fateri, *Pontificem* in rebus fidei, seu Religionis (qualis certè est Indulgentiarum donatio) aberrare posse; adeoque non *dispensatorem*, sed *dissipatorem* fieri posse. Quod tamen a libi præfractè negauit, videlicet, in libris de Pontifice Romano. Item, nota, quàm præclarè super hisce quæstionibus inter Aduersarios ipsos conueniat: in quibus etiam summi Magistri, vt *Bellarminus*, *Valentianus*, *Caietanus*, &c. apertè inter se dissident. Vnde non modò de consensu istorum, quem tantoperè iactare solent; sed etiam de certitudine huius vniuersi dogmatis, æstimare licet. Ne de aliis a systematis amplius dicamus, quæ ex ipsa recensione satis apparent. Itaque ad alia properemus.

AD THESIN XI. DE INDVLGENTIIS PRO

defunctis, siue quæ vsui istorum applicanda esse dicuntur, &c.

DE Indulgentiis pro defunctis affert Bellarminus aliquot theses, quæ paucis hic repetendæ, atque examinandæ sunt: nempe, istæ sex theses.

In 1. assertit, Indulgentias etiam *mortuis* verè prodesse (contra *Ostiensens*.) videlicet, propter fidelium communionem: per quam viui pro mortuis satisfacere, iisque gratiam impetrare possint: & proinde cuius vi multò magis prælati iisdem applicare thesaurum Ecclesiæ queant: quum minor hic, quam illic, communio requiratur.

1. Ne-

2 Negat contra *Medinam*, &c. animas illas ad iurisdictionem *Pontificis* pertinere: eoq; nec iudicialiter absolui posse contendit. Nempe, quia mortui ad solius Dei iudicium pertinent: quum ab Ecclesia citari non possint, nec causa eorum cognosci, & sic iuridicè absolui, &c.

Obiect. At illi defuncti sunt adhuc *viatores*. Item, solent sæpè *excommunicari*, & iterum *absolui*, &c. Respondet, esse tamen absentes, & non verè subditos: sed excommunicari tantum respectu viventium, qui circa illos aliquid facere debent, v. gr. qui prohibentur pro iis suffragia facere, & alia id genus opera præstare.

3. Ait tantum per modum *suffragii* prodesse illis Indulgentias: h. e. non per modum iuridicæ *absolutionis*; sed per modum simplicis solutionis: quum alia suffragia, etiam imperatoria, item meritoria de congruo, esse possint: quanquam in his non requiratur iurisdictionis, ut in illis, &c.

4. Nescit, utrum Indulgentiæ prosint illis *ex condigno*, siue ratione iustitiæ, cui satisfacit plenariè: an tantum *ex congruo*, siue ex Dei misericordia. Nam neque certum esse, an viui pro viuis ex condigno satisfacere possint: nec eandem esse prorsus rationem viuorum & mortuorum, in hac causa: quum illi eiusdem generis pœnas soluere, pro se inuicem possint, non autem pro iustis. Illam tamen priorem sententiam ait esse piam; sed hanc posteriorem valde rationabilem. Itaque hanc quæstionem in medio relinquit.

5 Rursum asserit, requiri hîc auctoritatem *summam* (quum *Episcopi* non possint mortuis Indulgentias largiri) item causam aliquam particularem, valdè piam: item, ut qui eas pro illis suscipit, impleat opus iniunctum, &c.

6 Denique ait prodesse omnibus defunctis in communi, quoad gaudium quoddam accidentarium; quoad satisfactionem autem, & liberationem à pœnis, prodesse iis tantum, quibus suffragia ex intentione viuorum applicantur, &c. Hæc ille hætenus.

CENSURA ET RESPONSIO

Euangelicorum.

Q Vis verò hîc non videat inexplicabilem Labyrinthum, in quem isti negatores ita se ipsos cōiciunt, ut nullam exeundi viam inuenire possint? Quæstio nulla hîc est, in qua noster Archisophista non dissentiat à suis symystris. Immo vix vlla est, in qua ipse sibi satisfacere possit. Et tamen, quasi oracula funderet, audacter aut ait, aut negat. Ne dicam de summa, & multiplici rerum absurditate, quæ hîc Andabatarum more disceptantur. Nam quid stultius dici potest, quàm *mortuos*, (qui nihil de nobis, de quibus nihil nos, in specie nouimus) eam cum viuis communicationem habere, ut hi pro

illis opera quædam iniuncta præstare, & illi vicissim horum suffragia percipere, satisfactiones acceptare, & alia talia efficere possint? Et cur mortui ad iurisdictionem *Papæ* minus pertinent, quam Angeli, & Diaboli, quibus aliàs imperare ille posse asseritur? Et cur, quæso, in hac causa potius, quam in aliis similibus, auctoritas *summa* requiritur? Quis denique hæc *mysteria* Sophistis nostris reuelavit? Indigni certè sunt cognitione diuinæ veritatis, qui hisce tam vanis, & ridiculis Aduersariorum commentis, fidem adhibere solent. Argumentum enim nullum affertur, præter illud, stultorum proprium, *αὐτοεῖπα*. Nempe, idcirco vera sunt hæc Bellarmini placita, quia ipsi, aut sociis ipsius Iesuitis, aut denique Ecclesiæ Romanæ, eiusve Pontifici, sic videtur. Ar nos alias apodixes hic requirimus: puta disertæ Scripturæ testimonia, aut saltem rationes efficaces, inde necessario deductas. Cuiusmodi nihil hic vsquam comparet. Quare de his iam satis, imo plus satis, actum videtur.

AD THESIN XII. DE OBJECTIONIBVS NOSTRIS,
contra Indulgentias Papales, in epitomen
reductis.

ET si ex præcedentibus abunde intelligi potest Indulgentias Papales non modo nullo S. Scripturæ fundamento niti, sed etiam aperte in ea damnari: nec proinde quidquam opus esset, aliis argumentis hoc figmentum refellere: præsertim quum præcipua eius fundamenta iam ante, in loco de *Purgatorio*, & maxime in loco de *Satisfactionibus humanis*, satis superque conuulsa sint: quia tamen Bellarmino visum fuit, toto fere secundo libro quædam Nostrorum *obieciones* refutare; & vicissim præcipua suæ partis *argumenta* stabilire: idcirco non omnino alienum erit, si nos quoque, hac via incidentes, tum Nostrorum aliquot *rationes* obiter hic confirmare; tum Papistarum *Antapodixes* infirmare, atque euertere studeamus. Ut verò vtrumque breuissime simul & clarissime fiat, omitti iis omnibus, quæ Aduersarius ex *Luthero*, *Caluino* & *Heshusio* produxit, (quæ tamen plene explicata, in hac causa sufficere possent) *initio* ea tantum argumenta, quæ idem Bellarminus ex *Chemnitio* refutanda suscipit, obiter non nihil roborabimus: *deinde* præcipuas Aduersarii argumentorum defensiones ad examen vocabimus: *denique* de ortu & progressu Indulgentiarum aliquid addemus, saltem vt historiæ veritas eo melius intelligatur, quam isti calide obscurare conantur.

Ad primum igitur, quod attinet, Argumenta *Chemnitii* præcipua hæc sunt. Ait, Indulgentias Papales pugnare, 1. contra meritum, & satisfactionem Christi. 2. contra gratuitam, & plenariam Dei remissionem. 3. contra clauis regni cælorum. 4. contra veram fidem. 5. contra doctrinam de bonis operibus. 6. contra officium Ecclesiæ, & ministrorum eius, de donis spiritua-

libus

libus gratis erogandis: & quod nundinatio ista Papalis pridem in S. literis (2. Pet. 2. & alibi) damnata sit.

Respondet Aduersarius, principium in his omnibus peti: vti etiam supra ad Obiect. *Caluini* dixerat. Et speciatim hinc docet, Deum, licet omnino pœnam temporalem reseruet, tamen rectè dici peccatum condonare, & quidem totum; item delere, tegere, & non recordari, &c. quia, videlicet, totam culpam, & pœnam æternam remittat, nosque in amicitiam recipiat: quomodo etiam inter homines fieri soleat. Item, opera bona etiam debita, & imperata, posse esse satisfactoria; & eatenus non necessaria iis, qui ea faciunt: v. gr. martyrium, à tyrannis illatum, &c. Ad locum Luc. 17. ait, inutiles seruos esse, qui tantum præcepta faciunt: esse tamen opera supererogationis, non præcepta, sed consulta: vti 1. Cor. 9. & alibi, videre sit.

CENSURA ET RESPONSIO NOSTRA AD

Exceptiones Aduersarii.

Sed quis non videt, Aduersarium verè in eo crimine hæere, quod *Chemitio* hic exprobat? h. e. principium in his suis Responsionibus ferè perpetuò petere.

Nam 1. Si Christus *solus* veniam peccatorum, & salutem æternam, nobis obedientiâ suâ promeruit, suâq; morte & passione *perfectè* pro nobis satisfecit, siue perfectum *λύτρον* pro nobis dedit, & sanguine suo nos ab omni peccato abluuit ac purgauit, &c. prout Rom. 3. & 4. & 5. Gal. 2. & 3. item Eph. 1. & 5. Col. 1. item 1. Tim. 2. & 1. Ioh. 1. & 2. item Es. 53. & passim alibi, docetur: quî fieri potest, vt nos ipsi pro nostris, vel aliorum peccatis satisfaciamus, etiam minima ex parte? Quod enim perfectè semel expiatum, ac persolutum est, id denuò expiari, ac persolui nihil necesse est. Imò nec iustitia Dei patitur, vt idem debitum bis exsoluatur. Nec Christi proprium munus vllò modo cum aliis communicari potest, vti constat.

2. Si Deus ex *pura gratia*, & *miserericordia*, credentibus ac pœnitentibus *omnia* omnino peccata, in Christo condonauit: prout sexcentis Scripturæ locis asseritur, Esa. 14. & 42. Ezech. 18. Plalm. 32. & 85. Ier. 31. Mich. 7. item Matt. 18. Luc. 18. Act. 13. Rom. 3. & 5. & 8. &c. quomodo, quæso, satisfactionem adhuc ab iisdem exigere potest? Nam *remissio* verè *gratuita*, siue ex pura misericordia Dei præstita, omnem propriam *satisfactionem* necessariò excludit. Nec *pars vlla* debiti exsoluenda restat, vbi *totum* debitum ita condonatum est, vt ne recordatio quidem eius supersit. Falsum enim & contradictorium est, totum esse condonatum, & quidem gratis, vbi *pars aliqua* dissoluenda superest, puta pœna temporalis: præsertim quum peccati condonatio nihil aliud sit, quàm pœnæ remissio: sicut ex locis citatis apparet.

3 Si potestas clauium, quæ ministris Ecclesiæ data est, ad omnia omninò peccata sese extendit; ita ut credentibus per illam *vniversalis*, & merè *gratuita* condonatio offerenda, & applicanda sit: prout Matth. 16. & 18. Ioh. 20. item 2. Cor. 5. &c. scriptum est: quomodo fieri potest, ut reatus aliquis istorum adhuc maneat, qui per aliam specialem potestatem, soli Pontifici immediatè datam, & ex alio fundamento, videlicet Ecclesiæ superfluo thesauro, ab iisdem credentibus auferatur? Nihil enim reseruauit Christus in hoc genere, quod non omnes & singuli ministri, si modo legatione sua ritè fungantur, per illam generalem potestatem abundè præstare possint.

4 Si vera fides nritur solo Dei verbo (prout dicitur Rom. 1. & 10.) Et in hoc verbo præcipuè spectat gratiam Dei, in Christo exhibitam (de qua in 1. & 2. Argumento satis egimus) & deniq; hanc gratiam ita priuatim sibi applicat, ut certò statuatur, nihil damnationis, aut reatus, in homine verè Christiano superesse, omnesq; calamitates huic ad bonum cedere (Rom. 8. Ioh. 5. & 10. &c.) Certè fieri non potest, ut homo fidelis vel minimam cum Deo reconciliationem, aut reatus expiationem, alibi quærat, aut inuenturum se speret. Imò fieri non potest, quin tantum veræ fidei semper decedat, quantum huic oppositæ opinioni accedit.

5 Si bona opera nostra, & quidem omnia omninò, multis nominib. Deo debita sunt, puta iure Creationis, & Redèptionis, &c. (prout videre est Deut. 6. & 32. Es. 1. Mal. 1. sed in primis Eph. 1. & 2. itè Luc. 17. &c.) imò si opera nostra non satis perfectæ, sed ferè peccatis inquinata sunt: prout etiam iustissimi subinde labi solent (Iaco. 3. & 1. Cor. 4. item Eccl. 7. & 1. Reg. 8. &c.) profectò fieri non potest, ut eadem coram Deo verè meritoria, aut satisfactoria sint. Nam *debitum* semper excludit *meritum*, simul & *satisfactionem*. Et quod in se mancum & mutilum est, adeoq; veniã quadam opus habet, id sanè vim debiti soluendi habere non potest: præsertim quum nobis remuneratio abundantissima contingat: iuxta illud Rom. 8. *Non sunt condignæ passionēs huius seculi*, &c. Saltem id negari non potest, quidquid à nobis boni proficisci potest, id Deo nos debere, quo & gloria ipsius, & proximi salus, ita promoueat.

6 Denique si arbor ex fructibus cognoscenda est (Matth. 7. dubitari non potest, hanc de *Indulgentiis* doctrinam, utpote multiplicis auaritiæ, & rapinæ, immo & idololatriæ, ac superstitionis parentem, non ex Deo, sed ex Diabolo esse: præsertim quum ministri Ecclesiæ dona omnia spiritualia, quæ Dei nomine dispensant, gratis erogare teneantur: nec contra potestatem vllam acceperint, fidelib. quidquam imponendi, tanquam ad delenda peccata necessarium, quod non ipse Deus in verbo suo præscripserit. Hinc igitur apparet, quàm vanæ & futes sint, omnes Aduersarii exceptiones. Et hoc de prima parte satis.

EXAMEN ARGUMENTORVM ADVER-
sari pro Indulgentiis.

IN *secunda* conatur *Responsiones* Nostrorum ad præcipua Papistarum *Argumenta* elidere, quas itidem ex *Chernitio* potissimum sumpsit. Nam cap. 11. huius secundi libri, pro virili sua defendit *primum*, Argumentum Pseudo-Catholicorū, petatum ex Matth. 16. *quidquid solueris, &c.* Vbi negat, solvere & ligare non latius patere, quàm peccata remittere, vel retinere: ibiq; obiectiones nostrorum ita refellit, vt subinde principium petat, & si non sibi ipsi saltem S. Scripturæ, quasi in os contradicat: vt quæ phrasæ istas omninò æquipollere affirmat. Vide Ioh. 20. & 2. Cor. 5. item Matt. 18. &c. vbi æquipollentia hæc perspicuè docetur.

Deinde cap. 12. defendit 2. suorum Argumentum, ex 2. Cor. 2. sumtum; vbi Apostolus, ad preces Corinthiorum incestuoso indulgentiam dedit. Vbi soluit 7. Obiectiones Nostrorum: sed parum apodicticè; imo ineptè. Nostrum enim ex ipsius loci circumstantiis, & collatione alterius loci, 1. Cor. 5. perspicuè docent, hîc tantum agi de Ecclesiastica disciplina, eiusq; qualicunq; remissione, quoad homines singulari modo resipiscentes, &c.

Cap. 13. defendit *tertium* Argumentum, ex 2. Reg. 12. &c. quod remissa culpâ retineatur pœna: item, ex Dan. 4. quod pœna redimi possit per opera pœnitentiæ. Vbi 5. species pœnarum, à *Luetho* distinctas, excutit: videlicet, ignem gehennæ; afflictiones sponte susceptas, ad edendum fructus pœnitentiæ; afflictiones ad mortificandum carnem; flagella diuinitus immissa; denique pœnas canonicas. Et ait, pœnas sponte susceptas utiliter relaxari, quatenus sunt peccatis debitæ; non autem quatenus exercitia pietatis, aut mortificationis sunt. Item, facere fructus dignos pœnitentiâ, esse operibus bonis satisfacere pro peccatis antea actis: quum alioqui etiam, qui non peccarunt, carnem mortificare, & piè viuere teneantur. Sed priores illi, inquit, vindictam sibi infligere debent, vt dicitur 2. Corinth. 7. &c. At hîc perpetua est principii petitio: sicut ex re ipsa patet. Qualis etiam in eo est, quod addit, præter omnes illas pœnas, esse adhuc pœnam Purgatorii, quæ utilissimè relaxetur per Indulgentiam.

Cap. 14. defendit *quartum* argumentum, sumtum ex loco Col. 1. *Suppleo reliquias passionum Christi, &c.* Dicit autem eadem, quæ supra contra *Caluinum* dixerat: videlicet, non tantum pro fidei roboratione per exemplum constantiæ, atq; ita pro confirmatione Ecclesiæ; sed etiâ pro solutione reatus temporalis, Apostolum fuisse passum. Nec obstare verba illa Psalm. 49. *Homo non redimet fratrem, &c.* quia hîc vel de morte corporis (quæ naturalis pœna est) vel de æterna damnatione agatur: quum illic de aliis temporalibus pœnis sermo sit: Vide supra ad th. 1. 2. 3. 4. vbi satis respondimus.

Cap. 15. defendit *quintum* argumentum, ex loco 2. Cor. 8. petatum: vbi dicitur: *Illorum abundantia suppleat vestrum defectum*, &c. Ait autem; spirituales fidelium opes esse varias; puta preces, satisfactiones, merita, &c. quæ propter vinculum charitatis cum aliis communicari soleant: neq; hîc tantum agi de doctrina, aut prædicatione Euangelii, prout Nostris videatur: sed etiam de communicandis meritis, &c. vide supra ad thes. 1. & seqq.

Cap. 16. defendit *sextum* Argumentum, ex 1. Cor. 12. sumtum, vbi agitur de *communione Sanctorum*: quam ait hoc omninò exigere, vt omnium officiorum communicatio vigeat inter Sanctos, & alter alterius onera portet, (Gal. 6.) & sic, quantum potest, pro alterius reatu temporali dependat. Et sic inquit, David Psalm. 119 *socius erat omnium fidelium*, &c. quia particeps fiebat bonorum operum ipsorum. Responsum vide supra ad theses prædictas.

CENSURA EVANGELICA.

AT quis hîc iterum non videt infinitam quandam Sophisticam? & maximè libidinem incredibilem corrumpendi clarissima Scripturæ dicta? Inspiciantur tantum ea, quæ supra ad thesin 1. & seqq. diximus. Immo inspiciantur ipsa hæc loca, quæ aduersarius citauit: & conferantur expositiones Nostrorum simul & Papistarum. Non dubium est, quin verè pii & cordati homines, absq; negotio, fraudes & sophismata istorum animaduersi sint. Et quia hæc à *Caluino*, & *Chemnitio*, & alijs Nostrorum, abudè patefacta sunt, non est, quod diutius hîc immoremur.

DE ORIGINE ET PROGRESSU

Indulgentiarum.

REstat *tertia* pars, de historia ortus, & progressus Indulgentiarum: quam *Chemnitius* ita persecutus est, vt Aduersarius eam quidem allatrare, non autem refutare possit. Ait igitur ille, Indulgentias Papales veteri Ecclesiæ ferè per annos 1200. ignotas fuisse: quia *Durandus*, *Antoninus*, *Roffensis*, &c. id fateantur, &c. nec earum mentio fiat, apud *Lombardum*, &c. Respondet iste, per inductionem exemplorum, diu antè notas fuisse, sub *Leone III.* *Gregorio I.* &c. Itaq; cap. 18. Respondet ad *primam* partem historici Argumenti, à *Chemnitio* allati: quod, vid. apud veteres ferè vsq; ad annum 900. Indulgentiæ nihil aliud fuerint, quam relaxationes Ecclesiasticæ mulctæ: prout ex Concilio *Ancyrano*, *Niceno*, *Agathensi*, &c. probatur. Respondet, illas veterum relaxationes per omnia causarum genera cum modernis Indulgentiis conuenire: nisi quod olim tantū iniunctæ, nunc verò etiam iniungendæ pœnæ relaxentur: quia, vid. tunc seuerius cum pœnitentib. agebatur. Et sicut tunc, vel in gratiam,

tiā martyrum, vel ne pœnitētes sub onere succumberent, vel vt ad martyriū per communionē prępararētur, relaxatio fiebat: ita nunc, inquit, vel pro recuperanda terra sancta, vel pro extruenda Basilica, vel pro precibus, & aliis piis operibus, copiosè procurandis, fieri solet. In summa: rem prorsus eandem esse animosè affirmat.

Cap. 19. Respondet ad *secundam* partem Argumenti Historici, continuati ab anno 900. vsque ad annum 1200. circiter: quo tempore vigere cœpit redemptio, & commutatio pœnarum: sicut ex Burchardo, & Concil. Triburiensi can. 56. cōstat. Vbi *primò* refellit, quod Chemnitius forte incautius ait, cœpisse tunc opinionem de opere operato satisfactionum: quum satisfactiones, vti & merita, tantum vim habeant ex opere operantis, nisi sint pars Sacramenti pœnitentię, &c. Deinde ex Tertulliano, Cypriano, Augustino, &c. docet, etiam diu ante creditum fuisse, operibus illis reuera Deo *satisfieri*, seu Deum placari, peccata deleri, &c. Deniq, ait, commutationes illas non fuisse veteris disciplinę relaxationes; sed aliarum tantum satisfactionum (quę commodiores erant) substitutiones: v. gr. eleemosynarum, aut precationum, pro ieiuniis, aut peregrinationibus, aut flagellationibus, &c. Et quod homines hac occasione ad peccatum abusi sunt, id ipsorum, non autem canonum, vitio accidisse affirmat.

Cap. 20. Respondet ad *tertiam* partem Historici Argumenti: quę, videlicet, ostendit, tempore *Gregorii I.* non fuisse vsitatas Indulgentias: quum nihil tale in historiis illorum temporum extet. Respondet, non libris, sed vsu & praxi Ecclesię, ista conseruari. Et passim huius rei monumenta extare: & Thomam Aquinatem, & Altiſiodorensem, id affirmare: nec de *Leonis III.* Indulgentiis quidquam scriptum esse, pręterquam in historia S. Ludgeri: & tamen neminem de istis dubitare. Item, stationes ait, non à stando; sed à militari more, spirituales vigilias dici, quas cum ieiunio seruabant antiqui, vti ex Tertulliano constet. Item, notat contradictionem Chemnitii, qui *Alexandrum III.* Anno 1170. de Indulgentiis pręfationem scribere fateatur; & tamen ante annum 1200. quidquam de iis scriptum esse neget: pręsertim quum etiam à *Waldensibus* oppugnatas esse dicat, qui circa annum 1170. prędicare cœperunt.

Tandem in narratione Chemnitii, de opinionibus Scholasticorum, circa Indulgentias, & Iubilęos, item de Iubilęis ipsis, & Indulgētiis Stationum seu pręcipuarum Ecclesiarum vrbis Romę, &c. notat aliquot, vt ipse vocat, mendacia, & calumnias. Vbi ait 1°. Papas non pro se petere pecunias; sed in opus charitatum, pro Basilica, vel pro pauperibus, &c. 2°. Afferit, veram esse historiam de S. Francisco, de quę Indulgentia per ipsum à Deo impetrata, pro Ecclesię S. Marię de Angelis. 3°. De multis annorum millibus, quorum Indulgentię Romę dantur, ait, rationem calculi ex pœnis Canonicis peti.

posse: sed neq; esse certa, quæ Chemnitius hac de re citat. 4. Concilia Lateranense & Viennense ait abusus quidem damnaſſe Indulgentiarum; non tamen ipsas Indulgentias; *Waldenses* autem, *Wicleſum*, *Ruthenos*, *Veſſelum*, &c. curandos non eſſe; utpote Hæreticos, vel Schismaticos, &c. iisq; opponit viros ſanctitate & doctrina præſtantes, qui illas defenderint & laudarint, ut *S. Thomam*, *S. Antoninum*, *S. Franciſcum*, &c. Hæc ille.

CENSURA ET, RESPONSIO EVANGELICORVM.

AD hanc partem ita breuiter reſpondemus. 1º. Etiamſi Indulgentiæ Papales adhuc antiquiores eſſent, quam vult Bellarminus, nihil id cauſæ noſtræ noceret. Satis enim nobis eſt, quod nec *Chriſtum*, nec *Apoſtolos* Auctores habeant. Sola verò antiquitas ſine veritate nihil aliud, quam vetuſtas erroris eſt. 2º. Saltem hoc conſtat ex hiſtoriis, ante *Gregorium M.* aut *Leonem III.* Indulgentias iſtas prorsus ignotas fuiſſe. Non enim potuit Bellarm. exemplum vetuſtius afferre, utcunq; diligenter omnia perſcrutatus ſit. Vnde patet, antiquiores Chriſtianos nihil cum hiſce nugis commercii habuiſſe. Quare etiam nunciis eodem carere poſſumus. 3º. Quo iure *Bellarminus* *Chemnitio* fidẽ abrogat, eodem nos eadem ipſi abrogemus. Et quum affirmanti ſemper incumbat probatio; excipienti verò ſatis ſit, probabiliter negare: idcirco noſtra quidem cauſa hic potior eſt; Aduerſariorum autem deterior: præſertim quum hiſtoriæ clarè doceant, Indulgentias Papales admodum recentes eſſe; Iubilaos autem multò adhuc recentiores. Qua de re præter *Chemnitium*, vide Auctores Pontificios, *Polydorum Virgilium*, *Roffenſem*, &c. 4º. Quod Aduerſarius de Noſtrorum calumniis, & mendaciis attingit, eadem facilitate contemnitur, qua profertur: quum ipſe nihil Apodicticè prober; ſed ſuas tantum aſſertiones, aut negationes, nude ponat: quumq; negare nõ poſſit, Dd. Scholaſticos hac in parte plurimum inter ſe diſſidere. 5º. Idem iudicium eſt de miraculis *S. Franciſci*, deq; huius, item *Thomæ*, *Antonini*, & aliorum quorundam ſimilium, iactata ſanctitate, & doctrina: quum ex hiſtoria ipſa manifeſtum ſit, eos, quos ipſe Hæreticos, aut Schismaticos vocat, ut *Waldenses*, *Wicleſum*, *Weſſelum*, &c. prioribus illis, ſaltem quoad pietatem, & orthodoxiam, longè præcelluiſſe.

Sed hæc iam ſufficiant. Nos enim ex ſolo Dei verbo, & hanc, & cæteras omnes controuerſias, prout patet, diiudicari cupimus: ut qui perſonas ex fide, non fidem ex perſonis æſtimandam eſſe probe ſciamus. Et tantum de Indulgentiis.

FINIS QUARTÆ CONTROVERSIÆ.

AD QUINTAM CONTROVERSIAM GE-
neralem de tribus reliquis Sacramentis; nempe, extre-
ma vnctione, Ordinatione, & Matri-
monio: quæ totidem libris
exponitur.

AD LIBRUM I. DE EXTREMA VNCTIONE.

AD THESIN I. AN, ET QUATE NVS EXTREMA VN-
ctio Sacramentum sit, & quidem N.T. proprium, &c.

EVangelici vltro fatentur, Apostolos olim, in sanandis corporalibus morbis, vnctionem olei adhibuisse: prout Marci 6. videre est. Quem ritum si quis tunc in lata significatione *Sacramentum* appellari potuisse statu-
at, cum eo non valde litigabunt. Agnoscunt etiam, quamdiu olim dona fa-
nationum in Ecclesia vigeant, non malè ritum hunc observatum fuisse,
quoties aliquis inter Christianos ægrotaret: sicut ex loco Iac. 5. perspicue col-
ligi potest.

Sed postquam hæc sanandi facultas omninò cessavit, inanem illius signi
observationem esse contendunt: ut quæ iam iis, qui vnguntur, nihil omnino
præstet utilitatis; neq; morbos corporales sanando; neque gratiam spiritua-
lem, ex aliqua Dei institutione, efficaciter obsignando. Itaq; hoc vnum satis
esse docent, ut ægroti ab Ecclesiæ ministris ex verbo Dei erigantur, & piis
hortationibus, ac precibus, aduersus terrorem mortis confirmantur. Breui-
ter: licet ægrotos, ab Ecclesiæ ministris, & senioribus, humaniter visitandos,
& verbo Dei consolandos esse fateantur: vnctionem tamen illam extremā,
quæ vulgo sic appellari solet, Sacramentum proprie dictum esse, aut necessa-
riò etiam nunc usurpari debere, præcisè negant.

Rationes ipsorum inter alias hæc sunt.

1. Sacramenta sunt signa gratiæ spiritualis, credentibus omnibus in Eu-
angelio promissæ: uti constat. At vnctio illa Apostolorum tantum ad corpo-
rales morbos abigendos usurpata fuit: prout ex Marci 6. & Iac. 5. perspicue
constat. Ergo pro Sacramento proprie dicto haberi non potest.

2. Apostolorum tempore vigeant passim dona sanationum: uti Marc. 16.
Item 1. Cor. 2. item in Actis Apostolorum c. 3. & 5. & 9. & 19. & passim, videre
est. Quare tunc signum externum recte adhiberi poterat. Nunc autem, abo-
litis illis donis, signum inane & superstitiosum est.

3. Iacobus cap. 5. de eiusmodi infirmis agit, de quorum conualeſcentia ſpes erat. Et ſimplicis olei meminit; non autem ſolenniter conſecrati, & in templo aſſeruati. Et ſanationem potius ad orationem fidei, quam ad vnctionem refert, &c. Ergo nihil agit de extrema & myſtica illa morientium vnctione, qualis in Papatu nunc vſitata eſt: & conſequenter iſta in Dei verbo fundata non eſt.

Antiqui Patres non meminerunt huius vnctionis, tanquam veri & propriè dicti Sacramenti, neceſſariò & perpetuò in Eccleſia uſurpandi; ſed tanquam ritus temporarii: qui deinde variis rebus, vel efficiendis, vel ſignificandis, per varias occaſiones, variè adhibitus fuit. Nam quæ *Dionyſius*, in Eccleſiaſtica Hierarchia c. 7. narrat, ex Iudæorum, & gentilium ritibus profecta videntur; qui mortuos ungere, & lauare ſolebant: vti Ioh. 19. & Act. 9. videre eſt. Idem de Valentinianis narrat *Irenæus* lib. 1. cap. 18. Et apud *Sulpitium* dicitur S. Martinus miraculoſas ſanationes per oleum effeciſſe, &c. Quæ certè nihil ad cauſam Papiſticam attinēt. Ergo Sacramentum hoc ne veteribus quidem notum fuit.

OBJECTIONES PAPISTICÆ PRO HOC Sacramento.

AT Bellarminus vnctionem hanc, de qua Iacobi 5. agitur, non ad corporalem, ſed ad ſpiritualem ſanationem potiſſimum, olim adhibitam fuiſſe contendit: adeoq; vult Sacramentum eſſe N. T. verum, & propriè dictum; quod etiam nunc neceſſariò uſurpandum ſit: vtpote ab ipſo Chriſto, ad finem modo dictum, ſolenniter inſtitutum.

Argumenta præcipua hæc aſſert.

1. Omnia Sacramenti requiſita ſunt in hac vnctione. Nam Iacobi 5. præcipitur, *ut ægroti curent ad ſe accerſi Presbyteros Eccleſiæ ſeq; ab iis ungi oleo in nomine Domini, &c.* vbi & ſignum viſibile proponitur: & promiſſio gratiæ ſalutaris exprimitur: & diuina inſtitutio explicatur. Quæ omnia iam antè Marci 6. non quidem reiſa per Apoſtolos præſtita, ſed tamen in figura & typo quodam adumbrata fuerant: vbi, videlicet, Apoſtoli ægrotos oleo unxiſſe, atque ita corporaliter ſanaſſe dicuntur. Ergo eſt verum Sacramentum.

2. Patres etiam hoc Sacramentum commendant, vt *Innocentius I. & III.* Item, *Theophylactus, Beda, Alcuinus*, & alii, qui in locum Iacobi 5. ſcribunt. Immo & *Græci* hodierni idem Sacramentum in honore habent, &c. Ergo haud dubiè verum N. T. Sacramentum eſt: quum Eccleſia tota hæc errare non poſſit.

3. Omnino credendum eſt, Deum voluiſſe homini Chriſtiano, in extremis agenti, certum aliquod gratiæ ſuæ medium proponere: quum & Dei bonitati hoc cōueniat; & homo tunc, ob Diaboli tentationes, & corporis ægitudine,

rudinem, maxime diuino præsidio opus habeat. Ergo rationi consentanea est huius Sacramenti veritas.

NOSTRORVM RESPONSIONES, AD HAS
obiectiones.

AD hæc Bellarmini Argumenta sic breuiter Respondemus. In 1. nec scōpū quæstionis attingi, nec principium satis aperte peti: illud, quatenus vnctionē ægrotorum (quā minime à nobis suo loco damnari, iam ante testati sumus) olim vsitatā fuisse, frustra probatur: hoc, quatenus tacitè negatur, eandem vtrobique vnctionē intelligendam esse, videlicet Marci 6. & Iacobi 5. & præterea, quatenus diuina institutio signi perpetui, cum promissione gratiæ Euangelicæ, in altero loco extare, asseritur. In 2. tum equiuocationem vocabuli latere, de qua non semel ante diximus: quum *Patres* Sacramenti vocē admodum latè vsurpasse conster: tum recentiores Dd. quosdā pro vniuersa antiquitate perperā obtrudi, &c. In 3. principium oblique peti: quasi præter hāc olei vnctionem, nullum sit ægrotis relictum medium gratiæ diuinæ percipiendæ: quum tamen & interna, & externa, huius rei adminicula multa sint; nec in istorum numero prædicta vnctio, sine iactura veritatis, censeri possit; utpote ad finem longe diuersum olim vsurpata.

AD THESIN II. III. &c. DE CAUSIS, EFFECTIS,
& subiectis aliisq; Circumstantiis huius
vnctionis.

QUum Nostri vnctionem istam, neq; pro Sacramento habeant, neq; iam vllō modo necessariam, ac ne vtilem quidem esse, sciant: non immeritò illa omnia vana, & friuola esse concludunt, quæ ab Aduersariis de *materia*, & *forma*, deq; *ministriis*, *effectis*, & *ceremoniis*, huius fictitii Sacramenti, vulgò asseruntur. Quod enim in Sacris absque diuini verbi auctoritate constituitur, id meritò pro non Ente, siue pro titulo sine re, haberi debet. Non entis autē nullæ veræ causæ, nullaq; vera effecta, &c. esse possunt. Ad Apostolicam vero vnctionē quod attinet: in ea certè vel consecrationem aliquam peculiarem, vel præcisam verborum formulam, adhibitam fuisse; vel ipsam ad spirituale animæ sanationem, tanquam ad verum & proprium finem, destinatam fuisse; vel à solis Apostolis, aut verbi ministriis, & non etiam ab aliis Ecclesiæ senioribus, vsurpatam fuisse; vel denique istis ritibus, qui nunc in Papatu vigent, administratam fuisse; nulla firma ratione demonstrari potest: ut vt in omnia sese vertant Aduersarii. Atq; hæ solæ negationes in hac causa nobis sufficiant.

OBJECTIONES ADVERSARI, PRO
hiscerebus.

Bellarminustamen, his non obstantibus, solâ Ecclesiæ suæ traditione, & speciosa quadam rei probabilitate, seu rationis apparentia, frētus, admodum magistraliter hæc omnia definit, tanquam si oracula è tripode funderet. In summa enim de *causis, effectis, ministris, & ceremoniis* huius vnctionis, hæc capita distincte tradit.

Primo ait, *materiam* eius esse oleum, ab Episcopo benedictum: *formam*, verò esse solennia verba, quæ inter vngendum pronuciari solent: v. gr. *Per sacram istam vnctionem, &c. indulgeat tibi Deus, quidquid deliquisti, per visum, auditum, &c.*

Deinde docet, *effectum* huius vnctionis esse duplicem: corporalem sanitatem, si modo ita animæ expediat; & abstersionem reliquiarum peccati.

Tertio vult, *ministerium* eius esse debere Sacerdotem aliquem; non autem quemlibet seniore laicum: suscipientem verò oportere Christianum, adultum, & morti admodum vicinum esse.

Postremo docet, ceremonias eius esse, tum litanias, & alias quasdam preces, tum inunctionem, sensuum, item renum, & pedum, &c.

Argumenta nulla hic affert, præter supradictam Ecclesiæ Traditionem; eamq; satis recentem; imò ambiguum, & suspectam; ac deinde congruentiam aliquam rationis, seu mysticam significationem eorum omnium, quæ ipse hoc loco affirmat.

RESPONSIONES AD PRÆDICTA.

AT Nostri multa hic inepta, & superstitiosa; quædā etiam secum pugnantia, tradi existimant. *Illius* generis sunt: necessaria olei cōsecratio; & præcisa verborum solennitas; & distincta 7. partium inunctio; eaq; à solo Sacerdote facta, &c. De quibus nihil in Scripturis vspiciā extat. *Huius* generis sunt: quod non nisi morientes, siue animam agentes, vngi iubentur; & tamē corporalis sanitas inter vnctionis effecta reponitur: quodq; reliquiae peccati per eā abstergi dicuntur; de quibus tamen ipsi, quænam, & quales sint, nondum inter se consentiunt. Ecclesiæ verò Traditio, præsertim recens & inconstans, non magis quàm congruentiæ prætextus, in negotio fidei valere debet; h. e. nihil omninò: quum sola Dei auctoritas hic requiratur. Verum errandi nullus est finis, ubi semel à præscripta verbi diuini regula recessum est.

AD LIBRVM II. DE ORDINATIONE MINISTRORVM
AD THESIN I. AN ET QVATENVS ORDO, SIVE
ordinatio hac Sacramentum sit, & quidem N. T. proprium.

Euange-

E Vangelici vltro fatentur, solennem Ministrorum in Ecclesia præsentationem, siue ordinationem, esse actionem quandam sacram, quæ etiam reuerenter & circumspecte tractanda sit: vt omnia in domo Dei decenter & ordine fiant, vtq; populus, simul & ministri, diligenter officii sui admoneantur, deniq; vt preces ad Deum pro istorum ministerio fundantur. Hanc enim actionem ipsi quoq; adhibere solent: in qua & ritum *impositionis manuum* recte adhiberi cōcedunt, si modò præcisæ necessitatis opinio adsit. Negant tamen, hanc actionem, siue hunc ritum adiunctum habeat, siue non habeat, esse Sacramentum proprie dictum, & quidem N. T. proprium, &c.

Nituntur autem his Argumentis.

1. Nusquam dicitur, Ordinationem diuinitus ad hoc institutam esse, vt symbolum sit diuini fœderis, seu gratiæ iustificantis, &c. Id quod de essentia Sacramenti esse constat. Vide Genes. 17. Rom. 4. &c. Non est igitur Ordinatio hæc verum Sacramentum: nisi forte in lata quadam & impropria significatione: sed de qua iam minime disputatur.

2. Sacramenta sunt omnibus fidelibus communia; quia fœdus gratiæ, quod ex æquo ad omnes pertinet, obsignant. Ordinatio autem tantum ad ministros Ecclesiæ pertinet. Ergo Sacramentum proprie dictum esse non potest.

3. In V. T. etiam vsitata fuit ordinatio, & quidem pluribus ceremoniis ornata: prout Exodi 25. Leuit. 10. &c. videre est. Nec tamen illic fuit Sacramentum proprie dictum, fatentibus ipsis Aduersariis. Ergo nec sub N. T. esse potest tale Sacramentum: quia causa diuersitatis dari non potest.

4. Impositio manuum nusquam legitur præcise imperata: sed tantum exemplo Christi (Matth. 19.) imò verò Patriarcharum (Gen. 47.) & omnium sacrificantium (Leuit. 4. & 5. &c.) vt ritus antiquissimus liberè ab Apostolis vsurpata videtur. Non igitur hic ritus adiaphorus pro Sacramento propriè dicto haberi potest.

5. Adde, quod de *materia*, & *forma* huius putatiui Sacramenti, qualem Aduersarii (sed non sine dissensione) vulgò assignant, nihil vsquam in Scripturis occurrit: quum nec impositio manuum, nec instrumentorum traditio, nec vnctio suffraganei, nec præcisæ verborum formula, &c. in N. T. à Christo, vel Apostolis, in hoc casu præcepta sit. Ergo essentia ipsa humanitus excogitata est.

6. Adde etiam, quod Aduersarii ipsi fatentur, 7. Ordines reuera tota specie inter se differre, nec de omnibus æqualiter constare, an Sacramenta sint: immo quidam eorum solum Sacerdotium pro Sacramento habent, &c. Ergo vel 13. Sacramenta habent; vel saltem ipsi de numero nondum satis conueniunt: & consequenter Ordinatio inter Sacramenta N. T. censeretur non debet: si quidem propriè & accuratè hîc loqui velimus.

*OBIECTIONES ADVERSARI PRO SA-
cramento Ordinis.*

Bellarminus tamen contra statuit, ordinationem istam, & quidem distin-
cte, per 6. vel 7. species acceptam, puta respectu omnium & singulorum
ministerii graduum, de quibus alibi dictum est omnino esse verum N. T. Sa-
cramentum.

Argumenta ipsius precipua hæc sunt.

1. Signum seu ritus externus, videlicet, *manuum impositio*; & Dei manda-
tum, & gratiæ *promissio*, de ordinatione ista extant in S. literis. Ergo est verum
Sacramentum: quippe cuius requisita omnia hic adsint. Antecedens pro-
batur, partim ex Act. 6. & 14. item 1. Tim. 4. & 5. & 2. Tim. 1. vbi de ritu exter-
no, eiusq; adiuncta gratia agitur: partim ex Act. 13. & 20. Item 1. Cor. 12. Et E-
phes. 4. vbi diuina S. ministerii institutio simul & efficacia clare explicatur.

2. Veteres quoq; vsitatè Sacramentum Ordinis appellant, atq; vt instru-
mentum spiritualis gratiæ, prolixè commendant. v. gr. Innocēt. I. Leo. I. Gre-
gor. I. Item Dionysius in Ecclesiast. Hierarchia c. 5. Chrysostomus lib. 3. de Sa-
cerdot. & Augustin. lib. 1. de Baptismo c. 1. Ergo haud dubie verum & pro-
prie dictum Sacramentum est: nisi totam Ecclesiam hic errasse dicemus, &c.

3. Ratio quoq; suadet, vt; quum Sacerdotibus potestas Sacramenta con-
ficiendi, & ministrandi detur, iisdem etiam gratia iustificans solenniter con-
feratur: quippe sine qua nihil istorum fieri rite potest.

4. Idem ex inductione 7. ordinum probatur: in quibus omnia Sacramēti
requisita concurrunt: & nominatim in quibus singulis character imprimi-
tur, propter quem ipsi etiam iterari non possunt: & præterea gratia quædam
spiritualis confertur, ad officium rite præstandum, &c. Ergo singuli ordines
verè Sacramentum constituunt.

SOLUTIONES OBIECTIONVM.

Verum ad hæc Bellarmini Argumenta Nostri Respondent. In 1. principi-
um peti, quatenus ritus ille, ad conferendam & significandam Euange-
lii gratiā, à Deo sub forma legis institutus esse dicitur. De quo nihil extat lo-
cis citatis: quippe in quibus ipsa rei historia tantum narratur, absq; vlla præ-
cepti mentione, aut finis istius ordinatione. In 2. æquiocationem esse vo-
cabuli Sacramenti, quod veteres latissimè sæpius vsurpant: quippe qui & lo-
tionem pedum, & similes adiaphoros ritus, immò & omnia fidei nostræ my-
steria, sæpe Sacramenta appellant: vt iam sæpe dictum est. In 3. & 4. variè
principium peti, quatenus sine gratia iustificante externum ministerium ex-
erceri non posse, item, quatenus in ipsa ordinatione internum quendam
characte-

characterem imprimi, ac gratiam prædictam reipsa conferri, absq; vlla probatione asseritur, &c. Hæ enim probationes adhuc probandæ sunt.

AD THESIS I I. DE CAUSIS, EFFECTIS,

& Ceremoniis, huius ordinationis.

QUod supra de *causis, effectis, & circumstantiis* extremæ vnctionis dicebamus, idem hîc de iisdem Argumentis huius fictitii Sacramenti dicimus. Nihil enim eorum, quæ Aduersarii hîc operosè tradunt, vel ex S. Scriptura, vel ex certa Apostolorum praxi, demonstrare possunt. Quare tam facilè omnia repudiantur, quàm facilè nobis obtruduntur: quum constet, absque Dei verbo nihil in sacris officiis ita constituendum esse, vt pro vero Sacramento haberi, & tanquam ex lege necessariò, & præcisè obseruari debeat. Vide Tomo I. de sufficientia S. Scripturæ, in rebus ad Religionis essentiam pertinentibus.

OBIECTIONES ADVERSARII.

ADuersarius tamen, his nihil territus, audacter hîc multa definit, deque *causis, effectis, & ceremoniis* Ordinationis hæc distinctè tradit. i. *materiam* eius esse manuum impositionem, & instrumentorum (puta libri, calicis, &c.) traditionem: *formam* verò esse solennia illa verba: *Accipe potestatem offerendi* &c. Item, *Accipe Spiritum S.* &c.

Deinde *effectum* ait esse duplicem; videlicet, impressionem characteris indelebelis; & collationem gratiæ iustificantis, &c.

Tum ministrum esse solum Episcopum, siue eius suffraganeum; non autem quemlibet Sacerdotem, &c.

Denique ceremonias esse vnctionem, & rasuram, &c.

Argumenta ferè eadem sunt, quæ supra vidimus: puta Ecclesiæ Traditio; & naturalis quædam congruentia, seu mystica significatio rituum, qui hîc usurpari solent. Nam testimonia Dd. citare superuacaneum omninò videtur.

RESPONSES NOSTRORVM.

Verum Nostri hîc meritò reclamant. Nam etsi *manuum impositionem*, ordinis & decori causa, rectè adhiberi concedunt: negant tamen, ad essentiam Ordinationis pertinere: vtpote ritum per se adiaphorum & antiquissimum, & prorsus generalem, h. e. qui in omni fausta & solenni precatione adhiberi solebat: quem etiam multi Aduersariorum negant esse de essentia Ordinationis, &c. Id quod ipse Bellarminus hoc loco non obscure confitetur.

Instrumentorum autem Papisticorum *porrectionem*, & verba solennia, penè

eodem loco habent, quo *rasuram*, & *unctionem*, &c. hoc est, pro ritibus superstitiosis, & Iudaismum quendam resipientibus: præsertim quatenus opinio necessitatis iis adhæret.

Denique de ministro, deque effectu duplici, planè etiam dissentiunt: siquidem nec Episcopos à Presbyteris iure diuino quidquam differre statuunt: nec alium ordinationis effectum, saltem proprium & immediatum, præterquam significationem voluntatis Ecclesiæ, & potestatis ministro datæ, hoc loco agnoscunt. Et quia nulla peculiaria Argumenta à Bellarmino hîc afferuntur, nulla etiam speciali responsione opus esse videtur. Nam ætiam subinde agere, vt prorsus inutile, ita omninò tædiosum est.

Ad Librum 3. de Matrimonio.

AD THESIN I. AN, ET QUATENVS MATRIMONIUM SIT SACRAMENTUM N.T. proprium.

NOstri non inuiti concedunt, Matrimonium Christianorum, seu quorumuis fidelium, si præsertim piè & castè colatur, illustre quoddam speculum, & quasi viuam imaginem esse spiritualis illius coniunctionis, quæ inter Christum sponsum, eiusque sponsam Ecclesiam arctissime intercedit: atque hoc generali sensu Sacramentum, h.e. sacre cuiusdam rei signum, appellari illud posse non inficiantur. Sed in speciali tamen & propria significatione, de qua superius suo loco egimus, Sacramentum N.T. proprium reuera esse, aut rectè appellari posse, constanter negant.

Atq; hanc Thesin suam probant his Argumentis:

1. Matrimonium iam olim non solum in V.T. sed etiam in statu innocentie, fuit institutum; vt constat ex Gen. 1. & 2. Ergo non potest esse Sacramentum N.T. proprium: præsertim quum Christus nihil de prima eius institutione mutauerit; sed ad eam potius prouocauerit; prout Mat. 29. videre est.

2. Nusquam legimus, Coniugium fidelium ad hoc institutum esse, vt sit diuini fœderis sacramentale signum, aut iustitiæ Christianæ sigillum (quæ certè essentia est veri Sacramenti) sed alii ipsius fines Gen. 2. & 1. Cor. 7. & alibi passim, explicantur: videlicet, humani generis casta propagatio, mutua Coniugum auxiliatio, & impudicitie vitatio, &c. Non igitur est Sacramentum propriè dictum.

3. Non minus coniunctio capitis & membrorum in corpore humano; item connexio vitis & palmitum, &c. quam coniunctio Coniugum, imago quædam est coniunctionis Christi, & Ecclesiæ: prout Rom. 12. item 1. Cor. 12. Iohan. 15. &c. videre licet. Nec idcirco tamen illa pro Sacramentis habentur.

bentur. Ergo neq; hæc coniunctio coniugalis Sacramentum est, puta in specie & propriè dictum.

4 Coniugium piorum etiam in V. T. signum quoddam fuit spiritualis coniunctionis Dei cum Ecclesia, tanquam Sponsi cum sponsa: vti ex Ierem. 4. Ezech. 16. Ose. 2. Cant. 1. &c. constat; Nec tamen Sacramentum tunc fuit. Ergo ne nunc quidem esse potest: quia res eadem est.

5 Adde, quod falsa est altera hypothesis Aduersariorum, de absoluta coniugii insolubilitate, vti post suo loco videbitur: Altera verò, de *monogamia*, etiam in V. T. aliquatenus locum habuit; & nunc quoque apud multos infideles locum habet: quum tamen nec infidelium nec fidelium sub V. T. coniugium pro Sacramento habeatur. Ergo idem de coniugio fidelium sub N. T. iudicandum est.

6 Adde etiam, quod Sacramenta non possunt sibi inuicem esse contraria: vt quidem Aduersarii Coniugium & Ordinem, inter se aduersari contendunt: quatenus Ecclesiasticos omnes à Coniugio arcent.

7 Denique veteres, licet Coniugium in lata significatione Sacramentum aliquando appellent (quomodo etiam lotionem pedum, & flatum Christi in Apostolos, imo & incarnationem Domini, item totum Euangelium, & alia multa, tum signa, tum mysteria, interdum Sacramenta vocant: idque iuxta vulgatam versionem, cuius exempla vide Eph. 1. & 3. Col. 1. Apoc. 1. & 17. Item 1. Tim. 3. &c.) non tamen aliis Sacramentis, propriè sic dictis, accensent: sicut velex *Durando*, & aliis Dd. Scholasticis, quos ille pro se citat, videre licet. Ergo recenter adhuc inter Sacramenta propriè dicta relatum est.

OBIECTIONES ADVERSARIORVM.

AT Bellarminus contra statuit, Matrimonium Christianorum, (non autem aliorum, siue infidelium, siue fidelium V. T.) omninò verum esse, & quidem proprium N. T. proprièq; dictum Sacramentum.

Nititur autem his argumentis:

1 Quia est symbolum rei sacræ, à Deo institutum, cum speciali promissione gratiæ iustificantis: vti Gen. 2. Mat. 19. &c. præcipuè verò Eph. 5. videre est: vbi etiam vocatur *Sacramentum magnum*, & quidem in Christo & Ecclesia, h. e. quod ad Christum & Ecclesiam, tanquam ad terminum suum, propriè referatur: videlicet, indissolubilem horum coniunctionem, & perpetuam monogamiam, ac mutuum inter se amorem, præclarè significans: ac præinde spirituales quoque gratias, Christianis coniugibus necessariam, ad colendam similem monogamiam, & veram animorum vnionem, re ipsa conferens. Ergo sub N. T. coniugium est verum Sacramentum.

2 Apostolus 1. Tim. 2. ait, *Christianas uxores saluas fore per liberorum procreationem si permanserint in fide & pietate*, &c. Ergo significat, has virtutes in ipsa

matrimonii celebrationem, & quidem vi diuinæ ordinationis, ab ipsis acceptas fuisse. Quomodo etiam I. Thessal. 4. *monet Coniuges, vt vasa sua, h. e. corpora, possideant in sanctificatione*, &c. quam, videlicet, per matrimonium antè acceperant. Vnde etiam I. Corinth. 7. *Matrimonium non minus, quàm virginitas, donum Dei vocatur*, &c. Ergo matrimonium est signum, simul & organum, gratiæ sanctificantis, quæ sub N. T. datur, eoq; Sacramentum est propriè dictum.

3 Patres apertè Sacramentum, & mysterium vocant, Coniugium fidelium: vt Chrysostomus & Ambrosius, & Hieronymus in Ephes. 5. Item Augustinus de bono Coniugali, cap. 6. & 8. &c. item de nupt. & concupisc. c. 10. & 17. & 21. & alibi passim, &c. Ergo sine dubio verum Sacramentum est.

4 Matrimonium sub N. T. est prorsus *insolubile*: & præterea requirit absolutam *monogamiam*, &c. Ergo insolubilem vnus Christi, cum vna Ecclesia, coniunctionem significat: & simul coniugibus gratiam confert, ad hoc ipsum, quod sui officii esse vident, constanter præstandum. Ergo nec in fide, nec piorum sub V. T. sed tantum fidelium sub N. T. coniugium verè Sacramentum est.

5 Item Coniugium requirit singularem Dei gratiam, fidelibus N. T. speciatim promissam, tum ob alia, tum maximè ob duplicem finem suum: videlicet, tum ob castam sobolis propagationem, & piam educationem; tum ob remedium aduersus fornicationem, &c. Ergo est verum Sacramentum.

6 Semper habitus fuit hic ritus inter sacrorum solennia, quæ per solos Sacerdotes ministrari solent, Ergo non est contractus merè humanus: & consequenter est Sacramentum propriè dictum.

7. Denique Ecclesia iam ab annis quingentis id pro vero Sacramento habuit: quam totam hætenus errasse incredibile est, utpote columnam veritatis, & sponsam Christi, & discipulam Spiritus S. à quo ducitur in omnem veritatem, &c. Hæc ille hætenus.

SOLVTIONES OBIECTIONVM.

AD hæc Bellarmini Argumenta Nostri sic ferè Respondent. In 1. 2. 4. & 5. principium peti: quatenus sub N. T. Coniugium ad significandum, hoc est ob signandum, simul & conferendum Euangelii gratiam, diuinitus institutum esse dicitur: de quo nihil extat in locis citatis. In 3. æquiuocationem esse sæpius dictam: quæ proinde nihil Aduersarii causam iuuare possit. In 6. fallaciam esse consequentis: quum non continuò Sacramentum sit, quidquid non est merè politicum: v. gr. Euangelii prædicatio, &c. In 7. reos in propria causa testes perperam produci, & simul Ecclesiæ toti malè imputari,

vari, quod in Papatu hæcenus aliquot seculis temere gestum est. Ne dicamus, etiam veram Ecclesiam in his talibus absq; iactura salutis errare posse.

AD THESIN III. DE MATERIA, ET FORMA
huius Sacramenti.

ADuersarius hic contra Symmistas suos ita disputat, vt ipse nihilo meliora proferat. In summa enim docet: *materiam*, & *formam* huius Sacramenti consistere in ipsis contrahentium verbis, tanquam signis, consensum ipsorum exprimentibus: & *materiam* quidem esse, verba illa, quatenus determinantur à verbis alterius coniugis: *formam* verò esse, eadem verba, quatenus ipsa determinant: imo etiam *copulam carnalem*, si ad sponsalia de futuro accedat, vicem formæ gerere. Atq; hinc colligit, ipsos coniuges Sacramenti huius *ministros* esse: vt qui verba formæ pronuncient, & sic ipsum Sacramentum conficiant. Denique prolixè contra *Melchiorum Canum* disputat, Sacerdotalem benedictionem de essentia huius Sacramenti non esse: prout istius opinio fuit.

CENSURA ET RESPONSIO
Nostrorum.

Sed Nostri, licet fateantur, *consensum* contrahentium esse præcipuam coniugii rationem, vel saltem immediatam eius causam efficientem; non tamen ista Aduersariorum Axiomata, seu potius *ὑποθέσεις*, vllatenus admittunt. Nam Coniugii *materiam* non tam in verbis, quam in personis contrahentium, constituunt. *Formam* verò in ipsa indiuidua coniunctione, & quasi in vnâ carnem coalitione, reponunt. Sed coitum, seu cognitionem carnalem, vt & Sacerdotalem benedictionem, ad essentiam eius minimè pertinere putant: quum effecta tantum, aut signa eius quædam externa & separabilia sint. Adhæc etiam absurdum esse statuunt, Sacramenta ordinariè ab aliis ministris, quam Ecclesiasticis, administrari. Et sane perquam absurdum est, eos, qui clandestina Coniugia inter se contrahunt, Sacramenta per hoc efficere. Item longe absurdius est sentire, per coitum, seu copulam carnalem, interdum etiam illicitam & vitiosam, & quidem vi operis operati, gratiam aliquam iustificantem conferri. Adde, quod *Canus*, non tantum Canonistas, sed & Patres complures, pro se citat: & rationibus satis aperte probat, Coniugium, in sua natura consideratum, cum Sacramento nihil commune habere. Quæ in re veritatem ipsam nobiscum ingenuè defendit. Neque Bellarminus probabilem vllam rationem pro se afferre potuit: sicut res ipsa testatur.

*AD THESIN III. DE DVPLICI POLYGA-
mia, praesertim successiva.*

ET si hac in parte, si rei summam spectes, nulla ferè inter nos dissensio est, nō inutile tamē erit, Aduersarii differtionem à nobis obiter examinari. Itaq; de *polygamia*, duo distinctè docet. i. est, eam, quæ successivè fit, ab ordine quidem Ecclesiastico arcere; non tamen Christianis illicitam esse. Atque hoc posterius rectè probat ex Apostolo Rom. 7. Item 1. Cor. 7. & 1. Tim. 3. & 5. Negat tamen, secundas nuptias esse benedicendas: quia videlicet, benedictio semel data nunquam pereat.

Deinde contra eam polygamiae speciem, qua quis simul multas vxores habet, his Argumentis pugnat.

1 Christus Mat. 19. primam Coniugii institutionem in N. T. valere iubet: in qua sancita fuit monogamia, vti constat. Ergo pluralitas vxorum iu N. T. illicita est.

2 Idem Christus Mat. 5. & 19. Mar. 10. Luc. 16. dicit, eum mœchari, qui priore vxore dimissa aliam duxerit; quia, videl. plures simul vxores habet, quod adulterii instar censetur. E. polygamiam hanc diserte prohibuit.

3 Apostolus 1. Cor. 7. iubet, vt vnusquisque habeat suam vxorem, & vnaquæque suum virum, &c. Item, pares facit coniuges, quoad præstandam fidem, & debitum coniugale. Ergo satis apertè docet, hanc polygamiam illicitam esse.

4 Polygamia hæc repugnat, si non omnibus, at aliquibus saltem, coniugii finibus; videlicet, sociali cohabitationi, & familiae gubernationi pacificæ, ite significationi Sacramentali, &c.

5 Deniq; non solum Christiani, sed & honestiores Ethnici, semper ab ista polygamia abstinuerunt: sicut ex historiis patet.

Respondet tandem ad Obiectionem illam præcipuam de polygamia SS. Patrum in V. T. quod, vid. Deus ipse tunc eam indulserit; sed per Christum postea planè sustulerit, &c. Sic ille.

*CENSURA ET RESPONSIO
Nostrorum.*

Hic Nostri fere per omnia assentiuntur: si illud vtrumque caput, de successiva polygamia, quasi S. ministerio contraria, eiusque benedictione quasi necessariò omittenda, exceperis. Hanc enim polygamiam cum ordine Ecclesiastico non pugnare, supra in loco de Clericis, satis ostensum est. Nec eandem minus, quàm monogamiam, benedicendam esse, vel ex eo patet, quod non minus illa, quam ista, verum & sanctum Coniugium sit, quodque ipsi Aduersarii veteres quosdam, secundis nuptiis plus satis in quos, & proinde

inde præter iustum, paulo seueriores, hic fuisse agnoscant. His igitur exceptis hac in parte consensio est.

AD THESIN V. VI. VII. VIII. DE CONIUGII

firmitate, siue insolubilitate, quoad vinculum.

EVangelici omnia legitima coniugia, siue fidelium, siue infidelium, quoad ipsum vinculum æquè firma iudicant. Et nullum verum diuortium agnoscunt, vbi solum fit separatio quoad mensam, & thorum, ipso interim saluo manente vinculo. Nec vllas legitimi diuortii causas agnoscunt, præter adulterium, & malitiosam desertionem: tametsi in manifesto vitæ, aut salutis periculo secessionem ad tempus etiam non denegant. In summa: multum hic ab Aduersariis dissentiunt.

Itaque in primis contra repudium infidelium, cohabitare alioqui volentium; & contra dissolutionem coniugii rati, ex causa Religionis, aut hæreseos; item contra diuortium in coniugio consummato, ex iisdem, aut similibus causis profectum, hæc Argumenta obijciunt.

1 Matth. 5. & 19. prohibet Christus omnem voluntariam coniugum separationem, nisi fiat propter adulterium. Ergo omnes alias causas, puta infidelitatem, hæresin, Monachatum, &c. in eodem diuortii genere diserte excludit.

2 Apostolus Rom. 7. non nisi per mortem alterius coniugis ipsum coniugium dissolui posse docet: puta, quamdiu alioqui manserit salua eius essentia, h. e. nisi adulterii, aut desertionis casus inciderit. Ergo præter hos casus alii nulli ab hominibus statuendi sunt.

3 Idem Apostolus 1. Cor. 7. diserte iubet, ne fidelis ab infideli secedat, si modò hic cohabitare illi velit. Et solam malitiosam alterius desertionem facit causam iustam, propter quam pars innocens diuortium, licet inuoluntarium, facere possit. Ergo præter hanc causam alias concedendæ non sunt.

4 Adde, quod solum adulterium (& huic æquipollens desertio) cum natura coniugii directe pugnat: quum per illud omninò soluatur mutua fides, & indiuidua coniugum societas. Id quod in aliis causis non ita fieri certum est, puta in hæresi, infidelitate, &c. Ergo, vt supra.

Deinde pro vinculi solubilitate, in causis expositis, siue pro partis innocentis libertate ad nouum coniugium adspirandi, hæc fere Argumenta Nostræ adferunt:

1 Christus Mat. 5. & 19. item Marc. 10. & Luc. 16. de nullo alio diuortii genere loquitur, quam quod illis temporib. erat vsitatum in Dei populo, quodque solum Iudæis notum erat ex lege. Atqui in lege Mosis non legitur, nisi de diuortio, quoad vinculum: vti constat ex Leuitic. 21. Deuter. 24. Ierem. 3. Ezech. 44. &c. Ergo, cum Christus diuortium in causa adulterii concedit,

omnino partem innocentem etiam à vinculo, & non tantum à mensa, & thoro, liberaliter absoluit. Nam secus non responderet ad propositum: & frustra omnino adiiceret hanc exegesis: *Si quis suam dimiserit, & aliam duxerit, &c.* Ergo coniugium fidelium etiam quoad vinculum solui potest ex causa iusta.

2 Apostolus 1. Cor. 7. iubet uxorem innuptam manere, quæ sine iusta causa discesserit à viro suo: quippe quam iubet reconciliationem quærere, &c. Ergo à contrario sensu libertatem nubendi permittit ei, quæ ob causam iustam, puta ob adulterium, discesserit. Imò paulò post ibidem disertè docet, fideliem, ab infideli malitiosè derelictam, posse ad alias nuptias aspirare, si velit: dum illum in tali casu prædictæ seruituti subiaceret negat. Ergo, &c.

3 Iniquum est, & absurdum, innocentem iure suo fraudari, propter impuram vitam nocentis: immo propter huius culpam laqueum conscientie illius iniici; dum in periculum vstionis, & scortationis, nullâ suâ culpâ conicitur: nisi forte specialis continentie donum habeat, quod non omnibus promiscue dari constat. Ergo præstaret, diuortia non fieri, quam cum tanto innocentium periculo fieri.

4 Adde, quod perpetua separatio illa, quoad habitationem, & thorum, quædam vinculi dissolutio est, quippe quæ mutuam corporum potestatem, & indiuiduam vitæ consuetudinem, omnino tollit; & consequenter ipsam coniugium extinguit.

5 Adde etiam, quod per Adulterium natura Coniugii extinguitur: & sic pars nocens civili quadam morte moritur, per quam pars innocens verè à Coniugii vinculo liberatur. Hæc autem mors æquipollet morti naturali, ubi de tali rerum genere agitur.

6 Denique adde, quod per illam separationem improbis Coniugibus: occasio præbetur, in ea peccata incidendi, per quæ separari possint à Coniugibus incommodis, aut parum gratis: immò quorum occasione exosos coniuges grauitè vlcisci possint: siquidem non leue malum est, v. gr. sine prole: mori, & hæreditatem, quibus nolis, relinquere cogi; immo sine dono continentie ab usu Coniugii prohiberi, &c. Quæ omnia facillè consequi possunt, ubi vinculi insolubilitas vrgetur, &c. Ergo absurda & noxia est Papistarum antithesis.

OBIECTIONES ADVERSARIORVM.

AT Bellarminus hîc per omnia nobis aduersatur: vt qui de firmitate matrimonii, tria præcipua doceat:

1 Est, Infidelium Coniugia, quamuis alioqui legitima, totaliter & quoad vinculum, dissolui posse: si, videlicet, alter ad fidem conuertatur; alter autem sine iniuria creatoris cohabitare nolit.

2. Est

2. Est, fidelium Coniugia, nondum consummata, sed tamen rata, non nisi quoad thorum & cohabitationem dissoluenda esse. Atq; hoc propriè diuortium esse: quum altera illa separatio, supradicta, propriè repudium sit. Causas autem diuortii iustas esse, tum Religionis ingressum ex consensu: tum triplex crimen, videlicet Adulterium, hæresin, & instigationem ad peccandum.

3. Est: Coniugia fidelium rata, simul & consummata, quoad vinculum prorsus insolubilia esse, quamdiu pars vtraq; viuit, etiamsi pars innocens continere non possit. Sic ille.

Porro pro repudio infidelium hæc Argumenta affert:

1. Apostolus 1. Cor. 7. permittit Coniugi fidei, infidelem dimittere: quatenus contrarium tantum *consulit*, non autem *precipit*; & quidem suo, non Christi, nomine, &c.

2. Christus Lucæ 14. iubet, ut etiam *uxores & liberos ipsi postponamus*: eòq; permittit repudiare Coniugem, sine iniuria creatoris cohabitare nolentem, &c.

1. Pro repudio coniugii rati, sed nondum consummati, item pro diuortio iam consummati, ex causa *Religionis*, seu Monachatus, affert locum Matt. 19. ubi consulitur, ut propter Christum omnia relinquamus, &c.

2. Pro eodem diuortio, ex causa *hæreseos*, affert locum Tit. 3. ubi generatim hæretici vitari iubentur.

Tandem pro insolubilitate vinculi, in Coniugio Christianorum, hæc Argumenta producit.

1. Matth. 5. inquit Christus, eum *mæchari*, qui dimissam alterius uxorem duxerit. Ergo & fornicaria iustè dimissa, non secus ac quæuis alia iniustè dimissa, manet prioris viri coniux: quia secus non posset adulterium cum ea, utpote iam libera, verè committi. Vnde efficitur, vinculum hoc non nisi per mortem dissolui.

2. Marci 10. & Luc. 16. absolutè inquit Christus, eum *mæchari*, qui sic uxorem suam dimiserit, ut aliam postea ducat. Ergo re ipsa sentit, diuortium quidem licitum esse, in casu adulterii (qui disertè Matth. 19. exprimitur) sed nouum tamen coniugium illicitum esse, quamdiu viuit dimissa vxor, etiamsi iustissimè dimissa sit.

3. Rom. 7. docet Apostolus, uxorem viro alligatam esse, quamdiu vir viuit, nec nisi per mortem à lege viri liberari, &c. Ergo vinculum coniugii nunquam soluitur, nisi per mortem: nec innocenti licet aliud inire coniugium.

4. Idem Apostolus 1. Cor. 7. iubet *innuptam manere, quæ à viro discesserit*, videlicet, ex iusta aliqua diuortii causa: quia secus non diceret disiunctiue, reconcilietur viro suo, aut maneat innupta, &c. Ergo vinculum in vita non soluitur.

5. Patres, ad vnum omnes, idem sentiunt: inter quos *Augustinus* ex professo hanc doctrinam defendit, in lib. de bono Coniugali: Item, de coniugiis Adulterinis, &c.

6. Deniq; ratio multiplex idem suadet. Nam & fidelium Coniugium exprimere debet insolubilem Christi & Ecclesiae vnionem (Ephes. 5.) & diligenter Ecclesia prouidere debet, ne aditus aperiatur infinitis repudiis; vt ne proles iniuriâ afficiatur: immò ne parti, etiam nocenti præmium turpitudinis procureretur, &c. Quæ omnia consequi possent, vbi vinculi solutio locum haberet. Sic ille.

SOLUTIONES OBJECTIONVM.

AD hæc igitur contraria Argumenta Nostri respondent: In plerisq; esse manifestam principii petitionem, aut saltem crassam consequentis fallaciam: vt in 1. & 2. pro repudio infidelium: item in aliis omnibus, pro diuortio ex causa Monachismi, aut hæreseos. In 1. autem & 2. & 3. pro vinculi insolubilitate, esse fallaciam secundum quid: quum Christus in locis citatis, non nisi de veris diuortiis, apud Iudæos vsitatis, loquatur; nempe quæ ipse Christianis suis apertè prohibet: quumque Apostolus similiter de casu ordinario differat, in quo Coniugium benè se habet, h. e. adulterii crimine vacat. In 4. fallaciam esse nõ Causæ: quum Apostolus idcirco disiunctiue loquatur, quia dubia erat reconciliatio vxoris cum viro illo, quem ipsa temerè deseruisset. In 5. Augustini, aliorumque veterum, errorem pro sufficiente veritatis testimonio perperam afferri. In 6. consequentis fallaciam variam esse: quum nihil mali ex solutione vinculi (modò iusta causa sit) consequi possit: nisi fortè per accidens, quod rem ipsam vitare nunquam potest: quumq; ex negata vinculi solutione & multa & magna pericula, de quibus suprà vidimus, necessariò consequantur.

AD THESIN IX. DE CONSENSU PARENTVM, eiusq; necessitate in iusto coniugio.

Sententia Nostrorum hîc est, consensum parentum, aut eorum, qui loco parentum sunt, non modò de *honestate*, sed etiam de *necessitate* esse legitimi Coniugii: sic tamen, vt parentes nec absolutam cogendi potestatem hîc habeant; & honestam conditionem, præsertim re non amplius integra, non facillè aut temerè excludere debeant, &c. In summa: loquendo ordinariè, parentum consensum hîc omninò necessarium esse docent, nec Christianis yllò modo negligendum.

Argumen-

Argumenta ferè hæc afferunt:

1. Deus est primarius legitimi Coniugii Auctor, Genes. 2. & Matt. 19. At- qui is iubet, filios parentibus in omnibus esse subiectos, Exodi 20. Col. 3. &c. Ergo non putandus est conciliare nuptias, inuitis parentibus contractas: & proinde, quæ sic contrahuntur, Deo contrariæ sunt.

2. Idem Deus parentibus dedit præcepta, de liberis suis elocandis, Exodi 22. 17. 34. 16. Deut. 7. 2. item Ier. 19. & 1. Cor. 7. Ergo consensum eorum non modò vtilem & honestum, sed & omninò necessarium iudicauit.

3. Idem disertè iussit, filiam stupratam, nonnisi patre assentiente, ducen- dam esse. Exodi 22. Deut. 22. Ergo multò magis requirit parentum consen- sum rebus adhuc integris: & proinde necessitas præcepti hîc agnoscenda est.

4. Immodò votum filiæ, licet ipsi Deo nuncupatum, nonnisi patre appro- bante ratum esse voluit. Num. 30. Quare multò magis id statuit de promif- sione, alicui sponso, h. e. mortali homini, facta, &c.

5. Exempla etiam piorum liberorum passim obuia sunt, qui sine paren- tum consensu nihil hîc agere voluerunt: vt Isaaci, & Iacobi Genes. 24. & 28. Item Simsonis Iudic. 14. & aliorum alibi.

6. Adde, quòd etiam vetus ius ciuile, & Canonicum, iudicant de necessi- tate esse parentum Consensum: vti videre est ex l. nuptiæ, ff. de ritu nupt. & Instit. de nuptiis. § *Iustas autem*, &c. Item ex Canone *Aliter*, 30. quæst. 5. &c. Ergo contraria thesis omnino noua est.

7. Adde etiam, quòd eadem incommoda ex Coniugiis sine consensu parentum initis, quæ ex clandestinis, oriantur: & proinde illa non minus, quàm hæc, irrita censerî debeant: & quia hodierni Papistæ illa damnant, me- ritò & illa damnare deberent.

OBJECTIONES ADVERSARI.

ADuersarius autem contrà statuit, videlicet, consensum hunc adeò non requiri, vt coniugium inuitis etiam parentib. contractum, modò in fa- cie Ecclesiæ celebretur, ratum & legitimum esse affirmet.

Argumenta autem ferè hæc affert.

1. Genes. 26. & 28. Esau tres duxit vxores, non modò parentibus insciis, sed etiam vtriq; parenti inuisas: qui tamen ea coniugia non dissoluerunt: videlicet, quia nihilominus hæc rata esse sciuerunt. Ergo consensus iste non est necessarius.

2. Genes. 29. & 30. Iacob insciis parentibus 4. vxores duxit: quòd non fecisset, si consensum parentum necessarium duxisset. Idem To- biæ 7. de iuniore Tobia legimus. Ergo pii liberi nullâ hîc necessitate te- nentur.

3. Adsunt omnia essentialia requisita in huiusmodi coniugio: puta materia, forma, & ministri intentio. Ergo omnino est legitimum: & per consequens, consensus hic non necessarius.

4. Etiam serui, inuitis dominis, nuptias celebrare possunt: quibus tamen maior subiectio incumbit, quàm filiis familias. Ergo possunt idem isti facere.

5. Ambrosius lib. de virginitate docet, virgini etiam patre inuito licere, vel maritum eligere, vel Deo continentiam vouere, &c. Ergo consensum parentum non iudicauit hîc esse necessarium.

SOLUTIONES NOSTRORVM.

AD hæc Bellarmini Argumenta nostri Respondent. In 1. inconsequentia esse: quum ex qualicunq; conuiuentia, seu tolerantia parentum, non rectè contrarius ipsorum concludatur. In 2. statum non attingi: quum aliud sit, insciis simpliciter, & absentibus; aliud autem reclamantibus, & inuitis parentibus, coniugium inire. In 3. & 4. principium peti: quum nec omnia requisita, (puta ad pium & legitimum coniugium requisita) in tali coniugio adsint, nec ius Dominorum in seruos perinde naturale, ac diuinum sit, vt est parentum in liberos. In 5. nec Ambrosii dictum fideliter citari, nec hominis auctoritatem contra apertam Dei veritatem rectè vrgeri. Et de his iam satis.

AD THESIN X. DE IMPEDIMENTIS CONIUGII duplicibus, præsertim quibusdam dirimentibus.

VT hæc questio, vnà cum sequentibus, melius intelligatur, *initio* summa doctrinæ Papisticæ delibanda est; *deinde* verò ad specialia capita veniendum.

Aduersarius igitur de *Impedimentis* coniugii sic differit; vt 12. eorum recenset, quæ coniugium ipso iure inualidum reddant: duo verò eorum, quæ fieri id quidem vetent; sed tamen factum non dissoluant: Quæ omnia his versiculis inclusa sunt:

Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen,
Cultus disparitas, Vis, Ordo, Ligamen, Honestas,
Si sis Affinis, si fortè Coire nequibis:

Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Ecclesiæ veritum, nec non tempus feriatum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Sensus autem est, irrita esse omnia Coniugia, licet de facto iam contracta, vbi error est in personis ipsis, vel in conditione, siue statu: item, vbi votum continentia quis præstitit: similiter, vbi gradus consanguinitatis, vel naturalis

ralis, vel legalis, vel spiritualis, non seruauit: aut ubi homicidium aliquis procurauit, spe coniugii adipiscendi: item, ubi fidelis cum infideli contraxit: aut, ubi vi coactus quis fecit: præterea ubi quis ad sacrum ordinem aspirauit: aut, ubi quis iam alii coniugio alligatus est: aut, si quis affinitatem ex sponsalibus, item affinitatem ex fornicatione, seu carnali copula, acquisitam non obseruauit: denique ubi frigiditas, aut perpetua impotentia, deprehenditur. Porro, per Ecclesiæ vetitum intelligitur prohibitio Coniugii clancularii: per tempus feriatum intelligitur tempus Aduentus, & Quadragesimæ, &c. quo nuptias celebrari illicitum sit. Sed hic Bellarminus tamen monet, prius illud secundi generis impedimentum, nunc interdimenta numerari, iuxta Concilium Tridentinum.

CENSURA ET RESPONSIO EVANGELICORUM.

NOstri hic non pauca reprehendunt. Nam *primò* ea tantum impedimenta pro legitimis agnoscunt, quæ vel liberum & honestum contrahentium consensum (sub quo etiam parentum Consensus implicite continetur) vel personas ipsas contrahentes omnino vitiant: ut sunt *error* in persona, vel statu: item *coactio*, *impotentia*, *ligamen*, denique *gradus consanguinitatis*, vel *affinitatis*, à Deo prohibiti, de quibus *Leuitic. 18. & 20.* videre est. Reliqua verò omnia, ut humanitus inuenta, & superstitiosa, planè reiciunt; præsertim si opinio necessitatis accedat. Nam alioqui non negant, verbi gr. certis temporibus à solennibus nuptiarum benedictionibus, item conuiuiis, &c. abstinendum esse, si publica honestas, aut Ecclesiæ aliqua necessitas, id requirat.

DE SPECIALIBVS QVIBVSDAM IMPE- dimentis.

His ita generatim præmissis, ad species accedamus. Bellarminus igitur docet, *votum* Continentiæ, si simplex fuerit, impedire quidem Coniugium contrahendum; non tamen dirimere contractum: nisi forte solenniter emissum sit: quia, scilicet, ita statuerit Ecclesia.

Item, *ligamen* sponsaliorum non dirimere sequens coniugium: quia per sponsalia non fiat vera donatio; sed tantum promissio donandi, quæ non semper obligatoria sit.

Adhæc, per *crimen* adulterii, & homicidii, siue coniunctim, siue seorsim acceptum, non nisi certis casibus coniugia ipsorum adulterorum, & homicidarum dissolui.

Deniq; coniugia *fidelium* cum *infidelibus* non baptizatis prorsus irrita esse: sed cum *Hereticis* baptizatis illicita quidem, non tamen irrita esse. Quo-

rum illud probat ex Deut. 7. & 2. Cor. 6. ubi connubium, & quoduis consortium, cum infidelibus prohibetur. Idem ex Patribus aliquot confirmat. Denique etiam ratione, quæ per experientiam nos doceat, eiusmodi Coniugia periculosa esse; à quibus idcirco prorsus abstinendum sit.

Istud vero demonstrat ex more populi Christiani, vim legis obtinente: quum alioqui nec diuino, nec naturali, nec positiuo aliquo Ecclesiæ iure, ita statutum sit.

Postremò etiam *spiritualem* cognationem, ex Baptismo, & Confirmatione: Item *legalem* cognationem, ex adoptione; necnon *affinitatem*, ex sponsalibus, item ex fornicatione ortam, inter huius generis impedimenta referri debere contendit: quia, scilicet, ita statuerit Ecclesia. Hæc ille hætenus.

CENSURA, ET RESPONSIO

Nostrorum.

Sed Nostri *primum* omnium nec *votum* continentiae pro iusto impedimento agnoscunt, nec simplex votum à solenni differre putant: qua de re satis actum est in libro de Monachis: ubi etiam huius voti vanitas satis detecta est.

Deinde *ligamen* sponsaliorum, de præsentē contractorum, tā firmum esse iudicant, quam matrimonii iam consummati: eoq; non magis sponso, quam marito, de nouis nuptiis cogitare licitum esse statuunt. Tamen si hîc multa alia considerata esse non negant, propter quæ fieri possit, vt sponsus iam cū alia copulatus, ad prius coniugium adigi non debeat. Quæ omnia diligenter in ipsa praxi perpendi debent.

Idem ferè de *crimine* Adulterii, & homicidii sentiunt: si alioqui contingat, hæc crimina capitaliter non puniri: prout iuxta leges quidem fieri debebat.

Deniq; discrimen quidem aliquod agnoscunt inter matrimonia *infidelium* & *hereticorum*, siue, quod idem est, inter Coniugia cum Baptizatis, & alia cum non baptizatis contracta: non tamen hæc magis, quàm illa, dissolui posse statuunt: quum exempla Sanctorum contrarium ostendant: verbi gr. *Iacobi, Iosephi, Mosi, Davidis, Estheræ*, & aliorum, qui infidelibus etiam copulati fuerunt. Interim, dum res adhuc integra est, omni studio hæc Coniugia prohiberi debere; & cum non amplius integra est, Ecclesiæ tamen disciplinam aduersus scandalorum Auctores exercendam esse, Nostri non negant, sed potius constanter asserunt.

Postremo de *spirituali*, & *legali* cognatione, deq; vtraq; illa *improprie* dicta affinitate, idem ferè sentiunt, quod de *voto* continentiae, &c. Aut enim nulla vera hic cognatio, vel affinitas est: aut, si qua est, saltem cum vera illa & *proprie* dicta exæquanda non est, vt parem cum illa vim & efficaciam in prohibendis, immo dirimendis, coniugiis habere putetur.

AD THESIN XI. ET XII. DE GRADIBVS COGNATIONIS, & Affinitatis, præsertim an, & quatenus dispensabiles sint sub N.T.

EVangelici Nostri de ratione quidem supputandi gradus istos cognationis, & affinitatis, non anxie laborant: quum vtraque, & civilis, & canonica ratio, probabiliter defendi possit. Civilem tamen supputationem exactiorem, & certiore esse non dubitant: prout inter alios Beza in libr. de Repud. & Diuortis, copiose demonstrauit. At vero Papalem illam *licentiam*, in gradibus modò contrahendis, modo laxandis, minime ferendam esse docet: quippe nullâ verbi diuini auctoritate nitentem. Immo verò præcepta illa Leuit. 18. & 20. de gradibus prohibitis, licet fortè non simpliciter *naturalia* sint; vere tamen *moralia* esse, & proinde etiam nunc à Christianis præcisè obseruanda esse, contendunt: nec ipsa tantum, quæ totidem verbis illic expressa sunt; sed & alia prorsus *equipollentia*, quæ scilicet per analogiam à pari, vel à simili recte inde colliguntur. Immo & leges *civiles* in hoc negotio seruandas esse censent, quatenus diuinis illis legibus, & publicæ honestati subseruiunt.

Rationes Nostrorum hæc fere sunt:

1. Quia Deus ipse, qui iustissimus, simul & sapientissimus est, præcepta illa Leuit. 18. & 20. sic tulit, vt neque *ceremonialia*, neq; mere *politica*; sed *moralia*, & *perpetua* merito videri possint. Nam & Coniugia in gradibus prohibitis contracta, velut turpia, sibi vehementer displicere testatus est: & seueris etiam pœnis eadem punienda esse statuit.

2. Christus Matth. 5. & 19. satis ostendit, se maiorem in Coniugiis Christianorum perfectionem exigere, quam olim à Iudæis requisita fuerit. Ergo haud dubie gradus, in Leuitico prohibitos, *indispensabiles* esse voluit: quia tanto maior ostenditur erga Cognatos reuerentia, & charitas erga extraneos, quantò studiosius à gradibus prohibitis abstinemus.

3. Io. Baptista quoq; præceptum *Leuitici*, de non ducenda fratria, apud Herodem inculcauit Matth. 14. Et Apostolo 1. Cor. 5. ad eiusdem *Leuitici* legem respexit, cum tantopere coniugium cum nouerca detestaretur. Ergo hæc leges etiam in N.T. vigere & pro moralibus haberi debent.

4. Deniq; passim iubemur ea generatim omnia sectari, quæ honesta, & laudabilia sunt, &c. Phil. 4. contraque offendicula etiam extraneorum cauere iubemur, 1. Cor. 10. Ergo si quæ Politicæ, vel apud Mosen, vel in iure civili, leges sunt, ad publicam coniugii honestatem pertinentes, & cum Dei legibus consentientes: eas salua conscientia negligere certe non possumus. Tales autem sunt illæ leges Leuitic. 18. Ergo indispensabiles sunt.

Porro Nostri hoc ipsum quoque de legibus *Ecclesiasticis* existimant: præsertim ubi publica Magistratus auctoritate receptæ sunt. Tantum enim *infinitam* illam Pontificum *licentiam*, in legibus figendis, vel refigendis, hac in parte reprehendunt: idque merito; quum constet, illos hic nimium sibi permittere: & non modo contra Dei præcepta sæpe dispensare, sed & de suo vanas ac supersticiosas leges adiicere: qualis est illa supra dicta lex, de *cognitione spiritali*, &c. quæ si valere debeat, nulla inter Christianos coniugia contrahi poterunt; quippe qui omnes inuicem fratres, ac sorores in Domino, immò etiam alii aliorum Patres sunt, &c. puta respectu fidei in Christum, quæ verè spiritualem cognitionem inter eos efficere solet.

OBIECTIONES ADVERSARIÆ

VERUM Bellarminus aliter de his gradibus, eorumque dispensatione, differit. Nam 1°. canonicam graduum supputationem, contra *Bezã*, optimam esse defendit: ut quæ distantiam à stipite, non numerum personarum, aut generationem (quod in iure civili fit) spectare soleat: ac proinde in linea recta tot gradus statuatur, quot sunt personæ, dempto stipite: in *transuersa* autem *æquali* totidem gradus inter personas faciat, quot gradibus earum quævis distat à stipite: denique in *transuersa inæquali* totidem, quot remotior distat à stipite. Quæ ratio expeditissima videtur.

Deinde docet, non omnia *Mosis* præcepta, quæ Leuit. 18. de gradibus cognitionis extant, esse de iure naturæ, sed ea tantum, quæ *primum* consanguinitatis gradum, in utraq; linea; item *primum* affinitatis in linea recta, prohibent: reliqua vero esse præcepta *iudicialia*, seu V. T. propria; ac proinde per Pontificem inter Christianos dispensabilia, seu remissibilia.

Argumenta autem affert hæc præcipua.

1. Quia Sancti ante legem latam in gradibus, hic diserte prohibitis, coniugia contraxerunt: ut in Iacobo Gen. 29. & Iuda Gen. 38. & parentibus Moysi Exod. 6. videre est. Ergo præcepta hæc pro naturalibus non habuerunt.

2. Quia Leu. 20. leuior pœna statuatur in eos, qui hos posteriores gradus violauerint, quam in alteros, qui priores illos non obseruauerint. Id quod alienum est à conditione legum naturalium, aut moralium: quippe quæ omnes eodem rigore sancienda sunt.

3. Quia posteriora hæc præcepta non sunt vniuersalia, h. e. non prohibent omnium Coniugia intra eundem gradum: v. gr. patrui, vel auunculi, cum nepte (puta Abrahami cum Sara Genes. 11.) quum tamen prohibeant coniugium nepotis cum amita, vel matertera, Ergo, &c.

4. Quia Deut. 21. iubetur frater suam fratrem, h. e. uxorem fratris *æternam* ducere, eique semine suscitare. Ergo contrariū præceptum Leu. 18. non est simpliciter naturale: quum Deus non soleat contra naturalia præcepta quidquā præcipere.

pere, aut etiam in iis dispensare; nisi fortè cogente extrema nece sſitate: vt in Coniugio liberorum Adami, vbi primus etiam gradus indultus fuit.

5 Tandem tradit, Ecclesiam olim meritò vsque ad *septimum* gradum Coniugia prohibuisse; nunc verò eadem rectè prohibere tantum vsque ad *quartum* consanguinitatis & affinitatis gradum: quia, vid. consq; ordinariè cognatio agnoscitur, & in memoria habetur: & quia charitas inter extraneos maximè dilatanda est, &c. Sicille.

SOLUTIONES OBJECTIONVM.

DE Supputatione graduum (vt iam antè diximus) adiaphora planè res est, ideoq; indigna, de qua magnopere contendatur, præsertim in causa conscientiae.

Ad Argumenta porrò, pro dispensatione in gradibus, Leuit. 18. prohibitis, ita Respondemus. In 1. confundi tempora Ecclesiae dissimilima, quæ proinde nec easdem leges admittunt: immò & exempla diuinæ dispensationis ad humanam licentiam malè accommodari. In 2. statum quæstionis reuera non attingi: quum ista qualiscunque pœnarum imparitas non arguat, hominibus in aliquo istorum graduum dispensare licere. In 3. principium peti: quū pares gradus ex paribus per analogiam naturalem, colligendi sint, licet non tandem verbis semper exprimantur. In 4. tum idem vitium, tum & consequentis fallaciam, latere: quum exceptio diuina, eaque extraordinaria, & V. T. propria, malè ab hominibus, ordinaria tantum potestate instructis, in perpetuam consequentiam trahatur: quumque Deus suis, quas nobis tulit legibus, ipse perperam subiiciatur, &c. In reliquis nihil occurrit, quod solutionem magnoperè desideret: nisi quod *inconstantia* Ecclesiae Papisticæ obiter hîc obseruanda venit: quæ olim ad *septimum* vsque gradum Coniugia prohibuit; nunc verò ad *quartum* tantum prohibet: & quidem iisdem, si Deo placet, causis ac rationibus, ad vtrumque impulsa. Sed ista Ecclesia, eiusque Traditio iampridem sequitur, coruos testa; lutoq;, vt cum Poëta loquamur; adeoq; verè Antichristiana est.

AD THESIN XIII. DE IUDICIIS

causarum Matrimonialium.

ADuersarius in hac parte docet, causas Matrimoniales simpliciter ad Ecclesiasticum, non ad seculare, iudicium pertinere: exceptis tamen iis, quæ merè politicæ sunt, v. gr. de dotibus, successionibus, & aliis id genus rebus.

Rationes ipsius hæ ferè sunt:

1 Quia Matrimonium est Sacramentum Ecclesiae: vti supra ad thes. I. probatum est.

- 2 Quia conscientiam concernit, & ex diuinis legibus pendet.
- 3 Quia Christus ipse (Mat. 5. & 19.) Et Apostolus (1. Cor. 7) quæstiones de matrimonio tractarunt.
- 4 Quia etiam in V. T. Sacerdotes de his causis iudicarunt: Deut. 17. & alibi passim; non autem iudices seculares.
- 5 Deniq; quia Ecclesia iam pridem istum morem obseruat.

CENSURA ET RESPONSIO

Nostorum

AT Nostri fateantur quidem, casus Conscientiæ, qui hîc fortè incidunt, per verbi ministros ex S. Scriptura decidendos esse. Sed de ipso tamen externo Coniugii contractu, vel impedimentis, item de diuortiis, & aliis eiusmodi rebus, quæ mixti generis esse videntur, politicum Magistratum (sed tamen ex verbo Dei non minus, quam ex iure ciuili, benè informatum) per suos commissarios, seu deputatos, rectè iudicare affirmant, &c. Nempe, quia contractus ipse per se ciuilis est. Item, quia facilè est Christianis Iure consultis, hæc causas verbo Dei conuenienter diiudicare. Nec verbi ministrorum est, litigiosum aliquod forum habere; & processum aliquem coactiuum extra Dei verbum instituire; denique tale aliquod iudicium habere, in quo causæ illæ clamorè, vt ferè fit, disceptentur, præsertim quum alias habeant curas, longè grauiore, in quibus sese occupent, & quibus vix dum sufficere possint.

Argumenta Bellarmini prorsus infirma sunt. Nam in 1. principium petitur, vti supra vidimus. In 5. nihil præter vsurpationem malè fundatam afferitur. In 2. item 3. & 4. probatur quidem, quædam esse matrimoniales quæstiones, ad forum conscientiæ pertinentes; eoque ex Dei verbo decidendas: non tamen demonstratur, eas coram presbyterio Ecclesiastico litigiosè tractandas esse; quemadmodum hætenus fit in Papatu: vbi *Episcopi* has, & similes causas, etiam merè ciuiles, ac pecuniarias, per *officiales* suos, in forma litigiosi processus, non sine præiudicio suæ vocationis, & iniuria politici magistratus, exercere solent. Sed de his iam satis.

APPENDICULA, DE RITIBVS

Coniugii.

VLtimo loco recenset Bellarminus *septem* ceremonias, quas in *benedictione* Coniugii adhibendas esse statuit: videlicet, preces Sacerdotales, oblationem Eucharistiæ, obuelationem nouorum sponsum, conjunctionem eorum per certi coloris fasciam, & per anulum benedictum, &c.

De quibus Nostri non magnoperè contendunt: si modò *Missam* excipias,

pias, & *superstitionem* illam vanam, in coloribus fasciæ, & annuli benedictione, &c. Nam alioqui ritus aliquos & ipsi adhibent, & plures adhiberi posse non negant: sed liberos, & pro locorum varietate varios. In his enim talibus, modò supersticio simul & cultus opinio absit, Christiana libertas vigere debet. Et tantum de Controuersis Tertii Tomi.

FINIS TERTII TOMI.

AD TOMVM IV.

QUI COMPLECTITVR TRES GENERALES Controuersias, de triplici hominis statu, ante lapsum, sub peccato, & sub restituta gratia per

CHRISTVM.

AD CONTROVERSIAM I. GENERALEM, DE GRATIA primi hominis in Paradiso.

AD THESIN I. DE IMAGINE DEI IN HOMINE,

presertim ante lapsum: sententia Aduersarii.

NITIO docet hîc Bellarminus, primos homines cum *triplici* gratia supernaturali creatos à Deo fuisse; hoc est, quoad animam, iustitiâ originali; quoad corpus, immortalitate fuisse præditos; denique in loco amœnissimo, nempe terreno Paradiso, habitasse: atque ita longè feliciores fuisse, quam nunc sint; nec tam miseros vlllo modo fuisse, quam postea per peccatum euaserint: vbi, videlicet, triplicem illam felicitatem perdiderint.

Atque hæc contra Pelagianos asserit, his Argumentis:

1. Gen. 1. dicitur homo conditus ad imaginem, & similitudinem Dei: h. e. non modò naturali intelligentia, & libera voluntate; sed etiam verâ sapientiâ, & iustitiâ præditus: prout *imago*, iuxta communem Patrum sententiâ, ad naturalia: *similitudo* autem ad supernaturalia dona refertur.

2. Gen. 2. dicuntur primi parentes nudi incessisse, & quidē absq; pudore:

nempe, quia carebant adhuc pudenda illa membrorum rebellionem, propter quam nunc erubescimus, quoties nudi sumus, aut ab aliis nudi conspiciuntur. Unde paret, eos tunc longè feliciores fuisse.

3 Eccles. 7. dicitur Deus hominem rectum fecisse, &c. Nunc autem pravi sumus, & naturâ filii iræ, Luc. 11. Ephes. 2. &c. Ergo, &c.

4 Sapient. 2. dicitur Deus hominem inextinguibilem, siue immortalem, fecisse. Nunc autem omnes morti sumus obnoxii, Rom. 5. & 6. &c. Ergo status hominis valdè imminutus est.

5 Denique tota historia primorum parentum ante lapsum ostendit, longè ipsos ab fuisse, ab iis miseriis, quæ Job. 14. & passim alibi, hominibus, quales iam sunt, attribuuntur: & consequenter de triplici illorum gratia non obscurè testatur

CENSURA ET RESPONSIO

Nostrom

Nostri in hac parte prorsus assentiuntur; tametsi non admodum solidam esse putant differentiam illam diuinæ *imaginis*, & *similitudinis*, ad quam primi homines creati fuisse dicuntur: Neque etiam omnes adeò subtiliter inter *naturalia*, & *supernaturalia*, primi hominis dona distinguunt: qua de re mox pluribus agetur.

Saltem illa prior *distinctio* nullum in verbo Dei fundamentum habet. Nam *primum* ambæ voces, velut æquipollentes, subinde inter se permutantur; aut altera tantum pro vtraque simul usurpatur: sicut Gen. 1. & 5. & 9. Item 1. Cor. 15. & Iac. 3. &c. videre est.

Deinde constat, partim ex locis modò citatis, partim ex Psalmo 8. ferè toto, item Eccles. 7. Sapient. 2. &c. per *imaginem* illam Dei, ad quam primus homo conditus fuit, saltem immediatè, & per se primò, *dominationem* illam diuinam, quæ homini in bestias, & vniuersam terram, attributa fuerat, intelligendam esse: sic tamen, vt hæc ipsa non modò rationem, & liberam voluntatem, sed etiam sapientiam, & sanctitatem, siue rectitudinem moralem, tanquam antecedentem conditionem, necessariò includeret.

Denique de Patribus etiam constat; etsi non pauci, præsertim posteriores, vulgatum hoc discrimen amplectantur; non tamen defuisse, qui nobiscum æquipollentiam in hisce vocabulis agnouerint: sicut apud *Sixtum Senensem*, item *Pererium*, & alios, qui ad cap. 1. Gen. dicta Patrum annotarunt, videre licet. Porro, quatenus hæc imago Dei hominis naturalis, vel supernaturalis, fuisse dici possit, ex sequentibus vberius intelligetur. Nunc satis est, si teneamus, hac in parte consensum esse, quantum ad rem ipsam principalem attinet.

AD THESIN II. ET III. DE IUSTITIA ORIGINALI, QUANAM, SEU POTIUS QUALIS, & QUANTA FUERIT ante lapsum.

ADuersarius de hac iustitia originali, quam vocant, *tria* distincte tradit. *Primo* ait, non fuisse eam quamlibet animi rectitudinem; sed ipsam gratiam gratum facientem, seu iustificantem. *Deinde*, non eguisse primos parentes aliquo speciali auxilio ad bene semper operandum, aut peccata vitandum. *Deniq;* gratiam hanc fuisse supernaturalem, quæ, salua manente natura, ab hominibus separari potuerit: immo cuius contraria qualitas, puta carnalitas, seu pronitas ad voluptates carnales, homini per se naturalis fuerit.

Primam Thesin his Argumentis probat:

1. Ephes. 4. & Coloss. 3. *Iubemur renouari ad imaginem eius, qui nouum hominem condidit*: h. e. ad iustitiam Dei, qui primum hominem verè sanctum creauit, &c. Ergo nos aliquando noui, h. e. iusti & sancti, fuimus in primis parentibus: quia secus tales renouari non possemus.

2. Patres & Concilia docent, nos in Christo id recuperare, quod in Adamo perdidimus, videlicet iustitiam, & Spiritus S. gratiam: prout *Irenæus* lib. 3. cap. 20. *Ambrosius* libr. 7. in Luc. cap. 47. *Augustinus* de corrupt. & gratia, cap. 11. & alii passim testantur. Ergo gratia iustificans illi data fuit.

3. Ratio etiam docet, de cuius Deum, vt homines, immediate à seipso creatos, ea gratia ornaret, quæ ipsos Dei filios, & amicos efficeret, ne, vid. imperfectum & mutilum ipsius opus esse videretur.

Ad Obiect. verò aliquorum sumtam ex 1. Cor. 15. *de anima viuente, & spiritu viuificante*, &c. Respondet, illic de animali, & spiritali corpore tantum agi; & posse animum spiritualem etiam esse in corpore animali, h. e. animum sanctum in corpore mortali.

Pro *secunda* Thesi sua, Argumenta hæc affert:

1. Primus homo *sufficientia* auxilia in ipsa creatione accepit: videlicet, gratiam *habitualement*, paulo-ante expositam; & facultates naturales, bene expeditas, vnà cum perpetua Dei conseruatione, & cooperatione, &c. Ergo non e-
guit vlllo auxilio speciali, quo subinde excitaretur ad bene agendum, aut malum præcauendum, &c.

2. Augustinus idem passim asserit: præsertim de concept. & gratia, c. 11. item ep. 106. & in Enchirid. c. 106. & passim.

Pro *tertia* Thesi, affert hæc Argumenta:

1. Gen. 2. & 3. dicitur homo ex puluere terræ conditus; eoque per naturam fragilis, & mortalis; adeoq; ad res terrenas sua sponte inclinans. E. studiū cælestis iustitiæ fuit in ipso Adamo, non naturale, sed donum spirituale: & contraria qualitas potius ei naturalis fuit.

2 Psal. 8. miratur David, hominem, suâ naturâ mortalem, adeò fuisse *de-
satum*, & gloria *coronatum* à Deo, vt etiam *Angelis* conferri potuerit. Et Psal.
49. dicitur *homo in honore fuisse*, &c. Honor autem & gloria, quæ iustitiâ i-
stam designant, præter naturam accedunt, præsertim si naturam ipsam longè
excellant. Ergo gratia hæc supernaturalis fuit.

3 Veteres ferè omnes idem agnoscunt: vt qui discrimen illud imaginis,
& similitudinis sæpè proponant; & iustitiâ originalem vesti comparent,
quæ homini auferri poterit, salua manente ipsius natura: vt Ambrosius de
Elia, & ieiunio; c. 4. August. lib. 12. de ciuit. c. 9. & lib. 13. c. 13. & alii passim. Er-
go res ita se habet.

4 Ratio etiam persuadet, animali homini per naturam inditum esse, vt
bonum sensibile concupiscat: animæ autem, vt appetat bona spiritualia: vt-
que hinc diuersæ, immo & contrariæ propensiones, & mutuæ rebellioncs
existent. Ergo carentia ipsius rebellionis, h. e. iustitiâ originalis, in primis pa-
rentibus fuit donum supernaturale.

5 Concupiscentia vetiti fructus non fuit à Deo, neque etiam propriè à
serpente, aut ab ipso fructu. Ergo à conditione naturæ, seu naturali in homi-
ne materia, profecta est: & proinde donum illud, quod ipsam concupiscen-
tiam antea prohibuerat, supernaturale fuit.

6 Nullum actuale peccatum priuat hominem aliquo dono naturali, sic-
ut experientia docet. Ergo nec primum illud peccatum, de quo Gen. 3, agi-
tur, naturale aliquod donum à primis hominibus abstulit.

7 Deniq; natura & gratia semper in hac materia differunt. Fuit autem
hæc iustitiâ donum gratiæ. Non igitur naturæ: præsertim quum absurdum
sit asserere, hominem naturaliter fuisse Dei filium, &c. Hæc ille.

CENSURA, ET RESPONSIO

Nostrorum.

EVangelici in hac etiam parte, si rei principalis summam spectes, vtrò
assentiuntur; etsi non omnes eodem modo loqui solent. De *primi* i-
gitur *Thei* fatentur, primos homines iustitiâ & sanctitatem quandam ve-
ram, & quidem ab origine, h. e. in ipsa creatione, accepisse: tamen si plus in
Christo nos recuperasse sentiant, quam in *Adamo* perdidimus: quum ille no-
bis multò perfectiorem, & stabiliorem iustitiâ comparauerit, quam quæ
in *isto* amissa fuit. Nam certè si vtriusq; *Adami*, etiam extra peccatum consi-
derati, historia tota sedulò perpendatur; *prioris* illius sanctitatem, & iustitiâ
multis in rebus inferiorem, atq; imperfectiorē esse deprehendemus eâ, quæ
secundi *Adami* propria est. Et speciatim hoc notandum est, quod in *isto secun-*
do *Adamo* non modò liberam benè agendi facultatem, sed & firmam con-
stantemque voluntatem, consequimur: quum *prior* ille, teste ipsa experien-
tia

via, siue tristi euentu, cum potentia sanctè viuendi, constantem voluntatem, seu perseuerantiæ donum, coniunctum non habuerit.

Et per hoc patet solutio contrariorum Argumentorum : quæ singula operosè examinare nihil attinet.

De *Secunda* Thesi, Nostri non prorsus assentiuntur; verum ita distinctè docent: quod quidem in libero primi hominis arbitrio positum fuerit, ipsam gratiam, in creatione acceptam (quæ ad benè agendum tunc *sufficiebat*) tam retinere, quam abiicere, tamque re ipsa *efficacem*, quam *inefficacem*, reddere: Interea tamen, quod ad omnes (præsertim grauiiores) Diaboli tentationes superandum, & constanter in bono perseuerandum, speciali Dei auxilio & gratia opus ipse habuerit: siue, quod *sufficientem* gratiam quidem actu & re ipsa; *efficacem* verò consequenter saltem & mediatè habuerit. Quare, vt gratia illa habitualis re ipsa & immediatè semper efficax esset, ad hoc ipsum specialem Dei excitationem, & adiutorium (quod ipsi volenti tamen semper præstò fuisset) subinde ipsi perutile, & quasi necessarium fuisse affirmant.

De *tertia* Thesi, sic pleriq; distinguunt. Si *naturale* accipiatur pro eo, quod est naturæ consentaneum, quodq; in ipsa naturæ origine homini imprimatur; imò quod Deum humanæ naturæ ab initio imprimere quasi decuit: hoc sensu rectitudinem illam, quæ pars diuinæ imaginis erat, homini *naturalem* fuisse statuunt. Sin pro eo sumatur, quod à principiis naturæ per se immediatè fluit, siue quod ad constitutionem hominis, purè naturalem, per se requiritur: hoc modo fatentur donum illud *supernaturale* fuisse: quum constet, Deum, absolute loquendo, potuisse hominem cum puris naturalibus ita creare, vt non tanta gloria & honore eum coronaret, quantà eum coronatum fuisse nouimus. Quæ homonymia sedulò hîc notanda est.

Itaque discrimen *naturæ*, & *gratiæ*, Nostri libenter in hoc sensu admittunt. & inter hominem *lapsum*, & in *puris* naturalibus consideratum, & denique *iustitiâ* originali ornatum, ferè hoc interesse fatentur, quod inter hominem *vestitum*, & *nudum*, & *spoliatum* interesse scimus. Potuisset enim homo nudus, hoc est, absque splendida illa iustitiæ veste, à Deo creari. Sed postquam Deo visum fuit, hac veste illum ab initio naturæ suæ splendide ornare, &c. (prout Ecclesiast. decimo septimo. &c. tale quid dicitur) non ineptè loqui videntur, qui vestem illam, homini (vt sic dicam) connatam, inter naturales hominis perfectiones, talis hominis, inquam, qualis creatus fuit (non qualis creari potuit) referre solent. Et licet hæc locutio magis popularis, quam Philosophica sit; non tamen absurda est; immo vsum habet non contemnendum. Hinc enim plenius intelligi potest, DEVM nullo modo causam esse vitiositatis illius, siue ad malum propensionis, qua natura hominis iam laborat. Item, *hominem*, postquam

lapsus est, non tantum spoliatum, sed & vulneratum grauitur fuisse: vti parabola illa Luc. 10. mystice accepta, declaratur. Denique *naturalem* esse in homine beatitudinis æternæ appetitum, &c. quæ omnia non ita clare intelligi possunt, si iustitiam illam primæuam, absq; omni distinctione, homini naturalem fuisse negemus.

In summa: si *homonymia* hæc recte fuerit explicata; & præterea plenior ac perfectior *Christi*, quam primi *Adami*, iustitia agnoscatur: tum parum aut nihil hic controuersie reliquum manebit, quod quidem alicuius in hac causa momenti esse possit. Itaq; ad alia pergamus.

AD THESIN IV. DE IMMORTALITATE

primi hominis.

ADuersarius de immortalitate primi hominis 2. tradit. *Primum* est, ipsum, eiusque posteros, nequaquam mori potuisse, nisi peccassent. *Secundum* est, immortalitatem hanc, non conditionem naturalem fuisse, sed beneficium supernaturale, sine quo primus homo in puris naturalib. à Deo creari potuisset.

Primam Thesin his Argumentis probat.

1 Gen. 2. statuitur *mors pœna peccati*; videlicet, mors animæ, simul & corporis, item æterna, simul & temporalis: prout c. 3. nominatim de morte corporis agitur, &c. Ergo sine peccato mors nunquam extitura fuisset.

2 Sap. 1. & 2. dicitur *Deus mortem non fecisse*; sed *hominem potius inextinguibilem condidisse*. Ergo, nisi homo peccasset, mori nunquam potuisset.

3 Rom. 5. & 6. dicitur *mors per peccatum introisse in mundum*. Item, *peccati stipendium esse*, &c. Et 1. Cor. 15. dicuntur *omnes in Adamo mori*, videlicet iam corrupto, & reo facto. Ergo sine peccato nulla mors futura fuisset: sed homo necessario in æternum vixisset.

4 Concil. Mileuit. can. 1. & Arausican. can. 2. anathema iis dicunt, qui Adamum mortalem à Deo creatum; & non peccati merito, sed necessitate naturæ moriturum fuisse asserunt, &c. vt quidem *Pelagiani* olim statuebant.

5 Idem pleriq; Patres statuunt, contra eosdem *Pelagianos*: præsertim Augustinus passim in 7. tomo suorum operum, vbi sæpe istis, tanquam *hæreticum* dogma, exprobratur, quod statuerunt, primum hominem à Deo mortalem conditum fuisse. Ergo thesis supra posita certa est.

6 Denique ratio idem docet: quum primus homo, nisi peccasset, neque vi externa opprimendus; neq; fame, aut siti exstinguendus, neq; interna humorum intemperie corrupendus; neq; senio tandem frangendus fuisset, impediante, videlicet, singulari Dei, & Angelorum custodia, itemq; usu arboris vitæ, &c. Atq; hæc de prima.

Pro secunda Thesi, sunt hac Argumenta.

1. Hominis natura, qualis ab ipso Deo creata fuit, ex contrariis elementis, & humoribus inter se pugnantibus constat. Ergo per se intrinsecam habet potentiam ad corruptionem: & proinde mortalitas ei naturalis est: immortalitas autem supernaturalis.

2. Genes. 1. Expressè dicitur, Hominem etiam in statu innocentiae fuisse generabilem. Ergo & corruptibilis fuit per naturam. Nam ubi generatio, ibi & corruptio locum habet.

3. Ibidem dicitur, hominem in illo statu & cibo, & potu indiguisse. Ergo sine hoc subsidio naturaliter ei moriendum fuisset: & consequenter immortalitas ei supernaturalis erat.

4. Genes. 2. dicitur homo è pulvere terræ creatus. Ergo naturaliter in pulverem dissolubilis erat, uti Cap. 3. docetur. Naturaliter enim resolutio fit in partes componentes.

5. Patres idem sentiunt: præsertim Augustinus de Genes. ad liter. l. 6. c. 26. ubi de Adamo ante lapsum ait: *mortalis erat conditione corporis animalis, immortalis beneficio conditoris, &c.* Et alibi passim usurpat similia illa, *de vestibus, & calceis Israelitarum in deserto, deq; carne Christi iam resuscitati, per se vulnerabili, &c.* Immò semper distinguit has phrasas: *posse non mori, & non posse mori:* quarum illam de Adamo ante lapsum, hanc de beatis post resurrectionem usurpat. Ergo thesin hanc prorsus approbat.

CENSURA, ET RESPONSIO NO- strorum.

EVangelici etiam hac in parte re ipsa assentiuntur: nisi quòd in verbis dissentire aliquatenus coguntur; præsertim quod ad secundam thesin attingit, quæ priori aliquatenus contradicit. Itaq; si distinctio illa superioris *homonymia*, in voce *Naturale*, rectè teneatur; & præterea ratio *immortalitatis*, prout in primo homine fuit, benè explicetur: videlicet per potentiam non moriendi, siue per immunitatem à moriendi necessitate: continuò res tota satis erit manifesta.

Verissimum enim est, hominem ab initio, ex puris *naturæ* suæ principiis æstimatum, per se mortalem, & corruptibilem à Deo conditum fuisse: eundem tamen ex Dei *gratia* prorsus immunem fuisse à moriendi necessitate; nec nisi per peccatum demum in hanc necessitatem incidisse: ex qua tamen per Christum ita liberantur electi, ut tandem etiam ab ipsa *mortalitate* immunes futuri sint, h. e. tales, qui ne mori quidem amplius poterunt, &c. Non igitur absque commoda declaratione dicendum erat, primos homines, si non peccassent, simpliciter mori non potuisse: immò etiam posteros eorum omnes, si primi illi non peccassent, à periculo mortis immunes semper futu-

ros fuisse, &c. Multò minus negandum erat, hanc immortalitatem, si vera esset, hominibus vlllo modo naturalem fuisse.

Nam *primo* certè mori non posse, proprium est futuræ illius & cælestis immortalitatis, de qua Christus agit Lucæ 20 quam primi homines re ipsa tunc nondum habuerunt. Et longè aliud est, *non necessario mori*, siue, *posse non mori*, adeoque nunquam morituum esse; aliud autem, *necessario non mori*, siue *mori non posse*: prout exempla eorum fidelium docere possunt, qui in aduentu Domini superstites erunt: quippe qui nunquam verè morientur, licet mori possint, & re ipsa mortales sint. Vide 1. Cor. 15. & 1. Thes. 4. &c. Phrasæ igitur istæ benè discernendæ sunt.

Deinde nusquam Scriptura testatur, quòd, primo homine non peccante, cæteri deinde mortales omninò *impeccabiles* & porrò in perpetuum *immortales*, futuri fuissent. Immo contrà, non obscurè docet, tales ex ipso homines propagandos fuisse, qualis ipse à Deo creatus fuerat: videlicet, qui peccare per liberum arbitrium possent, & consequenter reatum mortis incutere, &c. Ita, vt saltem additio illa, de *perpetua* posterorum *immortalitate*, primo homine non peccante, vt falsa & erronea, repudiari debeat.

Deniq; concesso, talem fuisse illam primam immortalitatem, qualem Aduersarius hic depingit, quis iam non videt, eandem aliquatenus homini *naturalem* dici potuisse: non modò, quia cum exordio naturæ diuinitus homini data fuisset, sed etiam quia, conditione peccati non existente, ab homine prorsus separari non potuisset. Nam qui mori nunquam possunt (vt S. Angeli, &c.) ii profectò naturà immortales appellari possunt. Itaq; non obscura *contradictio* est in verbis Aduersarii, eaq; orta ex incommoda primæ illius immortalitatis definitione. Sed de his iam satis.

AD THESIN V. ET VI. DE PARADISO TERRESTRI, ubinam fuerit, &c.

Bellarminus de *Paradiso*, siue horto illo *Hedenis*, in quo primi homines à Deo collocati fuerant, nonnulla etiam tradit, à vero prorsus aliena. In summa verò *tria* asserit. *Primo* ait, fuisse locum vere terrestrem; non autem æthereum, aut subterraneum: adeoque etiam bestias terrestres in eo fuisse. *Deinde* locum illum, ubinam olim fuerit, à cognitione humana iam remotissimum esse. *Deniq;* verè tamen adhuc superesse, & *Etiam* vnà cum *Enoch* illic habitare, & inde olim, tempore Antichristi, prodituros esse.

Pro primo, affert hæc Argumenta.

1. Genes. 2. & 3. sic describitur Paradisus, vt ex omnibus circumstantiis, præsertim fluviorum & arborum descriptionibus, satis appareat, locum corporalem & terrestrem fuisse. Ergo literalis hic sensus retinendus est.

2. Patres

2. Patres idem communiter sentiunt, & *Origenis allegoricam* descriptionem ferè damnant: Epiphan. hæres. 64. Hieron. ad Pamach. Chrysost. Homil. 13. in Genes. Augustinus passim. Ergo dogma hoc Catholicum est.

Ad Obiectiones, ex Prouerb. 3. Luc. 23. Item 2. Cor. 12. & Apoc. 2. &c. ubi spiritualis quidam, ac cælestis *paradisus* inducitur, &c. Respondet, id fieri per metaphoricam accommodationem, seu mysticam expositionem: quæ tamē verā historiam non euertat; sed potius præsupponat: quomodo etiam Ambrosius sæpè de Paradiso mysticè loquitur. Atq; hoc de primo.

Pro secundo membro, Argumenta hæc affert.

1. Quia Paradisus, neq; est totus hic mundus (vt *Iosephus* historicus putauit) neq; est extra hunc mundum, in regione quadam, oceanum totum ambiente (vt quidā alii tradiderunt) neq; est locus aliquis sublimis, ad globum vsq; Lunæ pertingens (vt *Beda*, & alii quidam Veteres, sensisse dicuntur) neq; situs fuit in *Melopotamia*, & postea diluuiο corruptus (vt *Vatablus*, & alii recentiores, putant.) Ergo sciri nequit, in qua mundi regione olim fuerit: sed res tota soli Deo nota est.

2. Contra hanc autem postremam sententiam, de *Mesopotamia*, affert hoc Argumentum: Quia 4. illi fluuii, quos Moyses nominat, illic non simul omnes reperiantur; nec *Euphrates*, & *Tigris*, qui illac fluunt, fontes suos ibidem habeant. Item, quia *Pison*, & *Gihon* rectè creduntur esse *Ganges*, & *Nilus*: sicut etiam colligi possit ex loco Eccles. 24. qui 2. fluuii longè sanè ab illis partibus absunt. Item, quia in Paradiso fuit ver perpetuum, iuxta veteres, quod de *Syria*, & *Mesopotamia* dici non potest: Deniq;, quia *Enoch* & *Elias* in Paradisum illum translati sunt, prout apud Eccles. 44. Iren. lib. 5. & alios veterum videre est.

Pro tertia Thesi, affert hæc argumenta:

1. Quia Patres, & Scholastici, communiter ita sentiunt: qui & diluuii aquas in Paradisum minimè penetrasse putant; quibus alii illum corruptum fuisse tradunt.

2. Quia *Enoch*, & *Elias*, commodum ibi locum habere debuerunt, ubi vsq; ad Antichristi aduentum degerent: sicut ex Patribus, modò notatis, apparet, ubi de Antichristo speciatim agunt. Vide Irenæum, Theodoretum, Procopium, Aretam, & cæteros à Bellarmino citatos.

CENSURA, ET RESPONSIO NOSTRORVM.

Sed Nostri, licèt hac de re non magnoperè contendunt (vtpote merè *historica*, nec per se ad salutem scitu necessaria) minimè tamen Bellarmino assentiuntur; sed cum *Vatablo*, *Beroaldo*, *Iunio*, *Uadiano*, & aliis Paradisum terrestrem verè in *Mesopotamia* circa *Babyloniam* situm fuisse; & postea diluuiο, aut aliâ Dei maledictione, corruptū esse, existimāt: tum, quia circū-

stantiæ omnes, quæ Genes. 2. de horto Hedenis, deq; 4. fluuiis, exponuntur eam sententiam valde confirmant: præsertim si cum aliis Scripturæ locis (2. Reg. 19. & Ezech. 27. &c.) item cum scriptis Geographorum, diligenter conferantur: tum, quia aliorum expositiones, siue allegoricæ, siue historicæ, prorsus alienæ sunt, & ex ignorantia phrasium ferè profectæ. Quæ de re euidenter *Ioach. Vadianus* in Epitome, & *Mattheus Beroald.* in Chronico, item *Lutherus*, & *Calvinus* in comment. ad c. 2. Genes. item *Iunius* in Protoctisia, & alii recentiores, quasi ex professo disserunt; immò etiam nonnulli ex Pontificiis, vt *Sixt. Senensis*, & *Pererius*, &c. apud quos etiam inter alia deprehendes, per *Pison*, & *Gihon*, non *Nilum* & *Gangem*, sed alios fluuios, ex Euphrate promanantes, omninò intelligendos esse. Quamquam non desunt alii (inter quos *Castellio* est) qui 2. illos fluuios hîc notari putant: sed quorum fontes in diluuiò postea translatos fuisse existimant. Vide Auctores, modò dictos, de his quatuor fluuiis: & sententias eorum inter se, & cum textu diligenter conferre ne negliges. Ita facîle veritatem historicam deprehendes.

De *Enoch* verò, & *Elia*, quod affertur, inanis fabula est, licet magnos Auctores habeat: Sed qui in aliis id genus rebus non paucis similiter sæpiùs errarunt. Loca autem Eccles. 24. & 44 perperam huc citantur; sicut Græcum textum inspicientibus statim apparet, &c. Ne dicam librum ipsum Apocryphum esse; nec proinde per se apodicticè quidquam in hac causa probare posse. Cæteras Aduersarii theses hac de re nostri facîle admittent.

AD THESIN VII. DE II. PARADISI ARBORIBUS, præsertim de arbore vite, eiusq; propria vi & significatione.

Bellarminus hoc loco de 2. Paradisi arboribus, deque *Cherubim*, in eo postea collocatis, tria affirmat.

Primò asserit, *Cherubim* fuisse veros *Angelos*, ad custodiam Paradisi dispositos; non autem spectra, aut horribiles animalium formas: prout *Theodoretus*, *Procopius*, & alii, putarunt. Nempe, quia *Cherubim* passim *Angelos* significant. Exodi 25. &c. & quia Patres ita communiter intelligunt, vnà cum Dd. Scholasticis.

Secundò, arborem scientiæ boni & mali sic dictam fuisse, quia post gustatum eius fructum homines ipso actu atq; experimento didicerint, seu cognouerint, discrimen boni & mali; quod antea sola contemplatione cognouissent (prout Patres hanc phrasim intelligunt) non autem, quòd per se vim habuerit acuendi ingenium, & prudentiam augendi: prout *Ophite* olim putarunt, & ex parte etiam *Damasceus*, &c.

Tertiò arborem vite habuisse vim conferendi perfectam immortalitatem, si vel semel gustata fuisset: tum, quia pleriq; Patres ita sentiunt: tum, quia

Genes. 3.

Genes. 3. dicitur *homo in aeternum victurus fuisse, si fructum illum gustasset*: tum, quia nihil illa opus fuisse videtur ad arcendum senium, & alia mortis præambula; quum etiam post lapsum homines diutissime, sine illa arbore vixerint. Addit autem, se hanc posteriorem *Augustini, & Scholasticorum* sententiam non admodum improbare; illam tamen præferri, uti probabiliorem. Sic ille.

CENSURA ET RESPONSIO EVANGELICORUM.

PORRò Nostri in hac parte, quod quidem attinet ad *duo priora* membra, prorsus assentiuntur. *Intertio* autem potius cum *Augustino, & Scholasticis*, quam cum Bellarmino, sentiendum esse putant: tum, quia falsum est, arborem illam potuisse *perfectam*, h. e. cælestem ac beatam immortalitatem afferre (quæ, videlicet, æterna moriendi impossibilitas, siue æterna & beatissima vita est, olim in cælo fruenda, quæque non nisi per Christum contingit) tum, quia prorsus improbabile est, non nisi semel, idq; in ipsa hominum translatione in cælum (ut fert opinio Bellarmini) fructum illum gustandum fuisse: tum, quia locus Genes. 3. non de *absoluta*, sed de *respectiva* æternitate agit; & præterea quandam *Ironiæ* speciem in se continet: sicut ex ipsis circumstantiis apparet. Immò non desunt, qui arborem illam nulla eiusmodi virtute præditam fuisse putant; sed eam tantum pro Sacramento vitæ habent: ac proinde, non propter veram aliquam vitæ efficientiam, sed propter mysticam tantum significationem, ita dictam fuisse existimant: quæ tamen opinio, in se spectata, cum *Augustini* sententia facillè coniungi potest; & sic ratio nominis ex utraque causa plenius explicari. Ita sensus appellationis erit, Arborem illam *vita* propterea sic dictam fuisse, quod fructus eius, subinde gustatus, vim quandam peculiarem haberet prauos humores purgandi, & valetudinem firmam diu conseruandi; quodq; idcirco efficax signum & symbolum esset æternæ vitæ, in Christo nobis donandæ, &c.

Atque hæc de *primâ* Controuersia generali sufficiant: de qua qui plura scire cupiunt, inter Pontificios quidem in primis *Benedict. Pererium* in Comment. super Genesin. cap. 2. & 3. Inter Nostros autem Evangelicos *Zanchium* præcipuè legant, de operibus Dei, part. 3. lib. 1. 2. & 3, ferè totis: ubi quantum satis est inuenient.

AD SECVNDAM GENERALEM CON-
trouersiam, de amissione gratiae, &
statu peccati.

AD THESIS I. II. III. DE PECCATI DEFINI-
tione, & diuisione, praesertim in mortale
& veniale.

DE Natura, h. e. definitione, & diuisione peccati, Bellarminus ita disse-
rit, vt primò in genere peccatum ipsum definiat: nempe, *quòd sit trans-*
gressio legis: prout 1. ioh. 3. dicitur *ἀνομία*. Sed hanc vocat definitionem ge-
neralissimam, quæ omnibus peccatis, *naturæ, artis, & morum* conueniat.
Itaque aliter ex *Augustino* definit peccatum propriè dictum, h. e. in moribus
consistens: *quòd sit dictum, factum, aut concupitum, contra legem æternam*. V-
bi de causis internis hæc duo præcipuè notat: substantiam, seu materia-
le peccati, esse actionem voluntariam: nec vllum peccatum esse, nisi vo-
luntarium, contra *Heshusium*, &c. Rationem verò *formalem*, esse recessio-
nem à lege naturali, siue positiua, siue Dei, siue hominum, &c. Hactenus
definitio.

Deinde 5. partitiones peccati affert: Quarum *prima* est ab obiectis, in car-
nale & spirituale. 2^a. ab origine, in Actuale & Originale. 3^a. à diuersitate legû,
in peccatum omissionis & commissionis. 4^a. à varietate eorum, quos lædi-
mus, in peccatum contra Deum, proximum, & nos ipsos. 5^a. à grauitate cul-
pæ, seu diuersitate reatus, in peccatum lethale & veniale. De qua diuisione
mox pluribus agetur.

CENSURA ET RESPONSIO GENERALIS.

IN hac autem parte Euangelici, si postremam diuisionem excipias, com-
muniter assentiuntur. Omnes enim *utramq;* illam peccati *definitionem*
admittunt; licèt posteriorem propriè de peccato actuali intelligant. Neque
etiam simpliciter negant, omne peccatum actuale *voluntarium* esse: sed po-
tius affirmant; verum eatenus tantum, quatenus voluntarium nō cuius ne-
cessario, sed violento, seu coacto, itemque absolutè & naturaliter necessa-
rio, prudenter opponitur. Atque hoc fortassis etiam *Heshusius* sentit:
quitamen communi Euangelicorum sententiæ præiudicare nequit. Con-
stat enim (vti suo loco videbimus) homines impios, necdum conuer-
sos,

fos, licet sponte sua, & *voluntariè* peccent, quodam tamen modo *necessariò* peccare: prout, videlicet, mala arbor, necessariò malos fructus profert Matth. 7. & 12. Porro licet aliæ peccati partitiones, & quidem aliquot utilissimæ, præter eas, quæ hîc afferuntur, passim à Nostreis tradantur: has tamen ipsas libenter, sed tamen rectè explicatas, ipsi admittunt, uti nunc iam plenius intelligetur.

*OBJECTIONES ADVERSARII, PRO SUP-
prædicta diuisione.*

IN altera igitur huius loci parte, de postrema peccati partitione *tria* docet. *Primò* contra *Iovinianum*, & *Pelagium* tradit, peccata non esse paria; sed quædam esse graua, & improborum propria; quædam verò leuia, quæ etiam in hominibus iustis reperiantur.

Rationes has affert præcipuas.

1. Quia Ezech. 18. & 1. Cor. 6. & passim, dicuntur iusti graua peccata non committere. Et tamen Prouerb. 24. Eccles. 7. Iac. 3. & alibi, dicuntur etiam iusti sæpiùs labi, & peccare. Ergo peccata valde imparia sunt: quorum alia iusti interdum committant, alia non item.

2. Patres etiam distinguunt inter scelera, seu crimina, & quotidianos lapsus, siue errores & leuia peccata; quorum ista etiam à renatis subinde committi solent.

Ad Obiectiones, de perfectione, quam Deus à suis requirit Matth. 5. deque immaculata Sanctorum vita, Psal. 119. Luc. 1. deque eo, quòd renati dicuntur non posse peccare 1. Ioh. 3. &c. Respondet, perfectionem illam, immò vitam immaculatam, & peccandi hanc impotentiam, siue impossibilitatem, &c. de sincera omnium præceptorum impletione, quoad charitatem, accipi debere: cum qua tamen quotidiani lapsus aliqui consistere possint: sed à quibus omnibus B. Maria virgo immunis fuerit.

Deinde negat, peccata quædam *venialia* rectè dici respectu æternæ electionis, aut misericordiæ diuinæ; aut etiam respectu præsentis iustitiæ, seu fidei nostræ; quum tamen alioqui per se *mortalia* sint.

Argumenta hæc affert contra hanc explicationem.

1. Adamus, Dauid, Petrus, alique viri iusti, & pii, verè *lethalia* peccata commiserunt, licet ex electorum numero essent: & adeò quidem lethaliter peccarunt, ut verè gratiâ Dei exciderent, Spiritum Sanctum amitterent, & instauratione opus haberent. Ergo non ab *extrinseca*, peccantium conditione, sed ex *interiore* peccatorum qualitate, diuersitas hæc æstimanda est.

2. Si misericordia Dei, seu gratuita Electio, &c. faceret peccata quædam *venialia*; etiam grauissima pœnitentium scelera per se venialia essent; & contrà leuissima impœnitentium errata essent crimina læthalia. Quod vtrumque consequens absurdum est. Ergo & antecedens absurdum videri debet.

3. Fides, pro assensu veritatis accepta, in se tantum opponitur *heresi*, vel *infidelitate*: si verò pro *fiducia* sumatur, soli *diffidentia* contraria est. Ergo omnis generis alia peccata cum ea consistere possunt: & proinde venialia non rectè dicuntur, quæ per fidem non imputantur: & consequenter explicatio ista Euangelicorum falsa & erronea est.

Postremò docet, peccatum *veniale* per se, & suâ natura, verè distingui à *mortali*; h.e. sine relatione, ad electionem, aut misericordiam Dei, aut ad statum renatorum, &c. Et mereri quidem hoc peccatum veram pœnam; non tamen *eternam*, sed *temporalem*: quia non tam charitatem ipsam, quàm charitatis summum gradum, per se lædat: & sic Deum offendat, vt tamen amicitiam eius non dissoluat. Summa: veniale peccatum per se mortem æternam minimè mereri contendit.

Rationes hæ sunt præcipuæ.

1. Matth. 5. distinguit Christus tres gradus peccatorum, secundum tres diuersos reatus: & apertè docet, solum *tertium* gradum dignum esse pœnâ Gehennæ. Ergo 2. prioribus temporales tantum pœnas assignat ex vero merito: & consequenter thesin supradictam confirmat.

2. Idem Christus Matth. 23. quædam peccata comparat *culicibus*, quædam *camelis*, &c. & Luc. 6. simile affert à *festuca*, & *trabe*. Et Luc. 12. aliud simile vsurpat, de persoluendo extremo *quadrante* debiti, &c. Ergo quædam per se leuissima peccata, eaq; venialia, esse docet; quæ, scilicet, æternam mortem non promereantur.

3. Apostolus 1. Cor. 3. confert leuia peccata *ligno*, *fæno*, & *stipulis*; eaq; per *ignem* expurgari docet; non autem damnationem secum trahere, &c. Ergo quædam per se adeò parua sunt, vt æternam pœnam non mereantur; sed per temporales castigationes expientur.

4. Iacobi 1. dicitur peccatum non nisi consummatum, h.e. ipso externo opere completum, atq; ex proæresi profectum, siue cui perfectus consensus voluntatis accedit, mortem parere, &c. Ergo peccatum imperfectè voluntarium iudicatur non esse mortale, puta per se, & sua natura.

5. Sic Matth. 12. dicitur quidem *ratio* reddenda de quouis *otioso verbo*; non tamen *lethale* id vocatur. Et Ephes. 5. cum Apostolus sex peccati genera recēfuisse, quæ Sanctis minimè conuenirent; tamen de *tribus* tantum subiungit, quòd è regno cælorum excludat. Ergo, &c.

6. Patres etiam distinctionem hanc peccati sæpè inculcāt; & nominatim

Hieron.

Hieron. in Matth. 5. *πρὸς πάλαιον*, siue titillationem sine consensu, sic distinguit contra *πάλαιον*: vt illam vitium quidem esse, sed sine crimine, hoc autem lethale crimen esse dicat. Sic *Augustinus* de natura & gratia, cap. 35. & d. prolixè hac de re agit. Ergo dogma hoc pro Ecclesiastico habendum est.

7. Ratio etiam docet, nulla peccata ob statum *gratia venialia* esse; contra verò, quædam peccata *per se venialia* esse: tum, quia fides, seu status gratiæ, potius auget, quam minuit peccatum: iuxta illud Christi Luc. 12. *de seruo, qui voluntatem Domini nouit*, &c. ita vt huius rei respectu nullum peccatum veniale dici possit: tum, quia iusti leuiter aberrantes non statim à Deo, vt pote summo & maximè appetibili bono, sese auertunt; nec contra *charitatem* ipsam directè pugnant; eoque nec odium, aut iram Dei sempiternam incurrunt: tum, quia ratio *iustitia* non patitur, vt peccatum imperfectum, h. e. vel ex errore, vel ex subreptione quadam perpetratum, & circa rem aliquam per se leuissimam admissum, perfecta, hoc est, æternâ pœnâ puniatur, &c. Sic ille.

CENSURÆ ET OBJECTIONES NOSTRÆ
contra peccatum veniale.

Sed Nostri in hac parte, quoad *primum* quidem membrum attinet, vtrò assentiuntur: quoad reliqua autem *duo* omnino dissentiunt. Etsi enim peccata valdè *inequalia* esse omnes fatentur: & distinctionem illam peccati *venialis*, & *mortalis*, non simpliciter repudiant: negant tamen, vllum propriè dictum peccatum, per se, & suâ naturâ (remotâ, videlicet, Dei misericordiâ, & promissione fidelibus datâ) *veniale*, seu *venia* simpliciter *dignum* esse. Sed contra potius omne verum peccatum, in se spectatum, & iuxta rigorem diuini iuris æstimatum, hoc est, ex sententia legis, æterna morte dignum esse contendunt.

Rationes ipsorum inter alias hæ sunt:

1. *Stipendium peccati*, in genere accepti, dicitur esse mors, & quidem mors æterna: sicut ex textu patet, Roman. 5. & 6. Et generalis regula est: *Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur*, Ezech. 18. Ergo vel veniale peccatum, non est verè & propriè peccatum, contra definitionem suprâ positam, ex loco 1. Ioh. 3. vel per se mortem æternam meretur, h. e. remotâ illâ Dei misericordia, de qua modò diximus.

2. *Iubemur Deum diligere toto corde*. &c. vt patet ex summa legis, Deut. 6. & Matth. 22. &c. Atqui lex dilectionem hanc ab omnibus illis violari docet, qui vel minimum Dei præceptum transgrediuntur, quatenus *eos omnes maledictioni subiicit, qui non seruant omnia in lege præscripta*, Deut. 27. Gal. 3. Ergo minima etiam peccata, iuxta legem æstimata, atque in seipsis spectata, maledictionem æternam merentur.

3 Deus, cuius *infinita* dignitas est, quique ius *summum* in omnes creaturas habet, semper offenditur hominum peccatis, licet non æqualiter: quia, qui vel vnum Dei præceptum violant, consequenter *legislatorem* ipsum offendunt; & sic omnium rei fiunt: prout dicitur Iac. 2. At omnis offensio Dei, nisi condonatio fiat, aliquatenus *infinita* est, videlicet respectu obiecti; eoque per se *infinitam* pœnam meretur.

4 Sancti semper deprecati sunt seuerum Dei iudicium; licet grauium criminum sibi conscii non essent, prout videre est Ps. 19. & 130. & 143. Iob. 9. & 1. Cor. 4. & c. Ergo intellexerunt, si Deus summo iure nobiscum agere vellet, etiam propter venialia, seu leuiota peccata, nos abiicere posse in mortem æternam.

5 Patres idem docent, præsertim Augustin. lib. 9. Confess. c. vlt. *Va*, inquit, etiam laudabili hominum vita, si remota misericordia discutiatur. Et lib. 2. de Pecc. meritis & remiss. c. 3. *quis cum spe adipiscenda salutis hinc migraret, manente illa sententia. Qui offendit in uno factus est omnium reus: nisi paulo post sequeretur, superexultat autem misericordia iudicio, & c.*

Itaque discrimen illud peccati supra dictum, sic demum Nostri admittunt, si vel ad ipsum gratiosum euentum, vel ad qualitatem, seu statum peccantium; vel etiam ad causam, siue occasionem peccati, respiciamus, & c. Sic enim Ambrosius in lib. de paradiso, cap. 14. inquit, *venibilem esse culpam, quam sequitur confessio delictorum, & c.* Et Augustinus de vera & falsa pœnitentia, c. 18. *peccata per pœnitentium ait fieri venialia.* Imo Apostolus 1. Tim. 1. ait *se misericordiam consecutum, quia ignorans peccauerit, & c.*

In summa: peccata omnia per se, & sua natura quidem mortem merentur; sed per accidens venialia fiunt: quia Deus electis, & credentibus, ea per gratiam condonat. Et rursus, omnia quidem peccata, simpliciter & absolute in seipsis iuxta rigorem legis æstimata, planè mortifera sunt; comparatiuè autem loquendo, alia facilius, alia difficilius condonantur: & consequenter, si promissionem gratiæ, solis credentibus & resipiscentibus factam, attendamus, venialia erunt ea peccata, quæ per errorem, aut tolerabilem fragilitatem, admittuntur, nec fidem & pœnitentiam prorsus euertunt: Contra verò mortalia, quæ Conscientiam vastant, & certum mortis æternæ metum, immo quasi sensum, afferunt; nec cum fide iustificante, actualiter & re ipsa consistere possunt, saltem quod ad efficacem sensum, & vsum ipsius fidei attinet, & c. Hæc, inquam, communis Euangelicorum sententia est.

RESPONSIO AD ARGVMENTA Contraria.

PORRò ad Argumenta Bellarmini, pro *secundo* membro allata, sic ferè Nostri respondent. In 1. fallaciam accidentis, aut secundum quid, variè committi, & per homonymiam diuersa significata temerè confundi: quum peccata illorum, de quibus agitur, verè & per se mortalia fuerint; item per se gratiam Dei (saltem quoad temporarium sensum, & efficacem usum) abstulerint: per accidens autem, & secundum quid, non omninò eam extinxerint. In 2 eadem sophismata latère: quum neque id asserere, absurdum sit, ratione euentus, & status diuersi in peccantibus: neque vel hoc, vel illud absurdum sequatur, si inæqualitas peccatorum, vnà cum promissione gratiæ, solis credentibus data, rectè attendatur. In 3. principium bis peti: quum nec fides iustificans nuda quædam assensio veritatis sit; nec cum fiducia gratiæ sola diffidentia, sed & ea peccata omnia, quæ diffidentiam istam necessariò pariunt, apertè pugnent.

Ad Argumenta, pro *tertio* membro allata, sic respondent. In 1, & 2. verum statum non attingi, & simul fallaciam figuræ dictionis, & secundum quid, admitti: quum CHRISTVS humano more, inter ludæos tunc vsitato, & vulgò omnibus noto, imparitatem tantum peccatorum hîc declaret: & in primo loco non simpliciter, sed respectu humanæ cognitionis, simul & diuinæ promissionis, triplicem illum reatum sic distinguat, &c. In 3. alienam loci illius prioris Corinthiorum tertio expositionem afferri; & sic principium implicite peti: qua de re satis dictum est in loco de Purgatorio. In 4. eandem hanc fallaciam latère, cum elenchi ignoratione: quum Apostolus illic tantum de ordine ac progressu externi peccati differat; &, quod de vna specie affirmat, id de aliis non continuò neget. In 5. inconsequentiam manifestam esse. Etsi enim reatus æternæ mortis non exprimitur de omnibus peccatis, facillè tamen ex re ipsa, & aliis similibus Scripturæ locis, colligitur. In 6. recurrere fallaciam secundum quid: quum Patres hæc dixerint, tum respectu inæqualitatis peccatorum, tum intuitu diuinæ promissionis: quæ quidem iam pro lege meritò habetur; non tamen ipsam antiquam legis sententiam, aut propriam peccatorum naturam, simpliciter tollit. In 7. & fallaciam secundum quid latère, & principium bis peti. Nam etsi fides, aut status gratiæ, alio respectu auget peccatum; alio tamen imminuere, immo tollere potest, puta, quatenus in DEI promissione, & gratia fundatur. Et falsum est, eos, qui leuiter peccant, non se auertere à DEO, nec charitati repugnare: item, contra iustitiam DEI esse, leuia peccata (puta exclusa gratiæ promissione) æterna morte punire: quum hoc nihil aliud sit, quam partim ipsam peccati naturam negare, partim supremum DEI ius imminuere; siue ipsum ex civili ac politico

iure totum æstimare, atq; diuina cum humanis confundere. &c. Quæ omnia prorsus absurda, & Deo indigna sunt.

AD THESIN IV. V. DE VERA PECCATI CAUSA:
quodque Deus non sit Auctor peccati, iuxta
Euangelicos

IN huius controuersie vestibulo *duo* quædam maximè obseruanda sunt, quæ ipsam deinde non parum illustrabunt. *Vnum* est, de incommodis aliquot Nostorum hominum phrasibus, quas in sublimi illo Argumento diuinæ prouidentie, & prædestinationis explicando; incautius subinde usurparunt: prout nemo adeò perfectus est, *qui non in sermone interdum labatur*, teste Apostolo Iac. 3. præsertim vbi de rebus arduis, & abstrusis differitur. *Alterum* est, de maximo charitatis defectu, vel potius sinistro, & maleuolo affectu, quo Aduersarii nostri, horrendas aliquot blasphemias, *de Deo peccati primario Auctore*, &c. Euangelicis obiicere solent: occasione, scilicet, ex supradictis istorum phrasibus cupidè arreptâ; nec vllâ interim contrariæ declarationis, aut protestationis, quantumuis disertæ & luculentæ, ratione habita. Nam tametsi negari nec potest, nec debet, aliquos interdum ex Nostis incautius ac durius in hac materia locutos esse: illud tamen abundè constat, impias illas sententias, *de Deo tyranno, & peccati auctore*, &c. tum publicis, tum priuatis Nostorum scriptis, non modò nunquam disertè traditas, aut vlla ratione defensas, sed contra planissimis verbis damnatas, & acriter hucusq; refutatas fuisse. Vt planè calumniosum sit, & veræ charitati contrarium, ex obscuris quibusdam consequentiis, sophisticè plerumque contortis, ea certò concludere, Nostisq; tanquam propria & domestica imputare, quæ ipsi & verbis apertissimis damnare, & totis animis execrari solent.

Sed Bellarminus, his nihil obstantibus, prolixè ostendere conatur, non tantum *Libertinos*, quos Nostri nominatim impugnarunt, sed & *Caluinum, Zuinglium, Bezam, Bucerum, Martyrem*, &c. reuera statuere, Deum esse peccati auctorem: immo Deum propriè & verè, & quidem solum, reuera peccare: aut, si hæc neganda sint, tum iuxta eosdem peccatum nihil esse, nisi inanem opinionem, &c. Citat autem sermonem *Zuinglii* de prouidentia, c. 8. & *Caluinum* libr. 1. Instit. cap. 17. & 18. & libr. 2. cap. 4. & libr. 3. cap. 23. Item libr. de æterna Dei prædestinatione: & *Bezam* in Responsione ad Castellionem: Denique *Bucerum*, & *Martyrem*, in comment. ad Roman. 1. & 9. & alibi passim. Ex quibus locis, has *quinque* Theses, quasi blasphemie illius parentes ab illis defendi colligit:

1 Deus, quæcunque fiunt ab hominibus peccata, ea omnia non solum fieri permittit; sed etiam fieri omninò ac præcisè vult: ideoq; inane hîc est discrimen diuinæ permissionis, ac voluntatis.

2 Non

2 Non solum vult Deus peccata fieri, cum in tempore re ipsa fiunt; sed etiam ab æterno efficaciter & immutabiliter decrevit, ut suo tempore fierent.

3 Non solum decrevit, ut peccata fiant; sed etiam Diabolum, & impios homines, ad peccandum inclinat, impellit, atque adeo cogit: utque maleficia concipiant, ipsis imperat ac mandat, saltem interna quadam ratione.

4 Neque hoc tantum; sed & ipse in mentibus impiorum operatur: & per eos, tanquam per instrumenta sua, ipse, ut prima causa, perficit, ea omnia, quæ propriè & per se verè peccata & flagitia sunt.

5 Tametsi peccata fiunt Deo re ipsa volente, & decernente, impellente, & intus operante; tamen non ipsius Dei, qui bono fine omnia vult, & facit; sed tantum impiorum respectu, qui malo consilio operantur, peccata & sunt, & appellari debent.

Hinc igitur *Bellarminus* ita concludit: Si Deus homines ad peccandum impellit; & æterno suo decreto ad lapsum præordinat; & per eos, tanquam per instrumenta sua, efficaciter operatur, &c. tum sanè primarius peccati Auctor efficitur; immò verè & propriè peccat; denique solus verè peccat, &c. aut, si hæc negantur, peccatum reuera nihil erit, præter inanem opinionem, ut quidem *Libertini* apertè tradunt. Nempe, quum impii quidem verè peccare non possent, si Deo ordinante, impellente, operante, & præcisam necessitatem adferente, peccant: Deus autem, qui summum bonum est, nihil mali facere potest, &c. Itaque Nostros hinc valde exagitat, tanquam qui absurdissimum, & prorsus impium ac blasphemum dogma defendant; saltem re ipsa, si non disertis verbis.

CENSURA ET RESPONSIO

Nostrorum.

Hic igitur ante omnia sciendum est, *Evangelicos* omnes, atque adeò illos ipsos, qui supra citati fuerunt, blasphemias illas, antè citatas saltem verbis apertissimè damnare, atque execrari: Et contra *Libertinos*, aliosque similes hæreticos, arctè tenere, *DEVM* nullo modo peccati auctorem esse, nedum verè & propriè peccare, &c. sicut tum ex locis supra citatis, tum ex opusculo Caluini contra *Libertinos*: sed maximè ex Harmonia Confessionis sectione 3. & 12. perspicuè videre est. Quare, quum incredibile sit, ipsos sibi manifestè contradicere voluisse: certè prorsus inhumanum est, ex aliis quibusdam incommodis ipsorum verbis ea colligere, quæ ipsi palàm detestantur. Immo verò, si charitatis legem audimus, oportet alia ipsorum verba, licet aliquantò durius sonare videantur, ex apertis eorundem Con-

fectionibus, commodius explicare, siue in benigniorem sensum interpretari: quemadmodum satis accuratè factum est à *Francisco Iunio*, in libello de Causa primi peccati, item à *Francisco Gomaro*, in libello, de Conciliatione doctrinæ de Prouidentia, &c. Vnde plenior huius rei explicatio peti potest.

Nostrium igitur fuerit, ad diluendam Bellarmini calumniam, & simul ad communem Euangelicorum sententiam melius explanandam, suprà positas Theses paucis explicare, quatenus à Nostreis admittantur, &c.

In 1^a non simpliciter reiicitur discrimen *permissionis*, & *voluntatis*; sed eatenus tantum, quatenus *otiosa* permissio significatur; aut saltem respectu certorum Sacrae Scripturae locorum, in quibus, vt infra videbimus, de *efficace* voluntate Dei agitur: non qua Deus ipse peccata nostra, quatenus peccata sunt, simpliciter velit, aut approbet; sed quæ diuersi generis obiecta spectet; seu quæ peccata, quatenus poenæ peccatorum, aut alioquin in genere actiones quædam sunt, fieri vult. Itaque hîc etiam homonymia in vocabulo *voluntatis*, obseruanda est: vt quæ aliàs *approbationem*, & *complacentiam*, aliàs simplex *decretum*, & *ordinationem*, in genere designat.

In 2^a simpliciter decretum *permissiuum*, & *efficax*, distinguere debent: & illud quidem ad ipsum vitium; *hoc* autem tantum ad actionem, itemque ad arcanam viui directionem, & iustam punitionem, referri: & sic *præscientia* ad vtrumq; distinctè accommodari debet.

In 3^a & 4^a eadem *distinctio* seruanda est: quum Deus, vt *prima* & *vniversalis causa*, cum omnibus inferioribus causis, tam bonis, quam malis, *generalis* quodam influxu in ipsa operatione concurrat, & motum in omnibus creaturis cieat; seruata tamen vniuscuiusq; *secunda causa* natura & proprietate: ex qua actionis ipsius, præsertim si mala sit, specificatio, seu specialis determinatio, æstimanda est.

In 5ª non tantum *finis*, siue *intentio*; sed etiam *modus*, seu *ratio formalis* agendi, diligenter distinguere debet: vt tantò clarius appareat, quomodo Deus cum impiis in eodem opere concurrat, nec tamen vllam peccati culpam sustineat: nempe, quia ipse, vt causa prima, verèq; efficiens, & summè bona, nec deficere in vlla actione potest, nec mali quidquam velle, aut operari solet, immò nec potest.

Atque hæc pro nostro instituto satis esse possunt: ex quibus omnes Bellarmini obiectiones, quas ex incommodis verborum *Zuingli*, *Caluini*, & aliorum interpretationibus ineptè nectit, facilè dissoluentur. Vt nihil necesse sit, in singulis locis seorsim examinandis, prolixius hîc immorari.

*ARGVMENTA, CONTRA LIBERTYNOS, ET SIMILES,
Deum peccati auctorem facientes.*

POrro tametsi iam superfluum videri posset, Thesin vltro confessam multis Argumentis probare: vt tamen res tota plenius intelligatur, rationes Bellarmini obiter percurramus. Is igitur ostendit, ex *Scripturis*, item ex *Patribus*, & *naturali ratione*, Deum nec vlllo modo peccare, nec peccati auctorem esse.

Argumenta præcipua hæc sunt:

1 Quia dicitur Deus omnia valdè bona fecisse, Gen. 1. & ipse passim, iustus, sanctus, & omnis iniquitatis expers appellatur, Deut. 32. Rom. 3. & 9. qui malum non velit, sed oderit, Ps. 5. & 11. nec quenquam perire cupiat, sed omnes conuerti & seruari, Ez. 33. & 2. Petri 3. & alibi passim.

2 Quia peccatum, eiusque vera origo ad Diabolum, & hominem, semper refertur, Ioh. 8. & 1. Iohann. 3. Iac. 1. & quia Deus peccatum prohibet, ac punit.

3 Quia Patres idem docent, contra hæreticos veteres: qui vel vnicum illum verè bonum Deum peccati auctorem faciebāt, vt *Florinus*, &c. vel duos Deos, bonum & malum, constituebant, vt *Manichei*, &c. Immo *Plato*, & alii Sapientes Ethnici, qui Deum omnis boni in Natura auctorem esse docuerunt, reuera cum Patribus idem tradiderunt.

4 Ratio etiam docet, non esse in Deo simplicissimo & veracissimo contrarias voluntates, quarum vnà malum prohibeat, alterà occultè velit, ac procuret: Item, nec misericordiam, nec iustitiam, nec sapientiam eius, hoc permittere, vt ipse puniendum non inueniat, sed efficiat: vel vt prius impium faciat, quem deinde ab impietate liberet; vel vt creaturam suam ex seipso deteriore reddat, &c. Hactenus ille.

CENSURA NOSTRORVM.

IN hac igitur parte Euangelici reuera omnes assentiuntur, prout antè dictum est: eoq; Bellarminus inanem operam sumit, in re minimè controuersa tam prolixè contra Nostros demonstranda. Etsi enim non omnes omnia S. Scripturæ loca, quæ huc citari solent, eodem modo interpretantur, nec omnes omnium in hoc Argumento rationes simpliciter approbant: tamen ipsam omnino admittunt, & contrariam sententiam, sibi per summam iniuriam ab Aduersariis imponi protestantur. Et sanè æquum erat, ipsis potius hac in re fidem habere, quàm calumniosas Aduersariorum interpretationes, & fallaces consequentias, ex obscurioribus ipsorum verbis, per vim sæpè detortis, quoquo modo elicitas, admittere: sicut ex sequentibus adhuc clarius intelligetur.

*ARGVMENTA, PRO VERA EVANGELICORVM
sententia, de providentia DEI efficace circa
peccata, &c.*

Bellarminus quidem operosè affert, & simul athleticè refutat 8. classes Obiectionum, pro blasphema illa Thesi, *quod Deus sit auctor peccati, &c.* Sed quam Nostri Evangelici minimè tuentur, vti sæpè iam dictum est. Hoc autem est, quod reuera tuentur: *providentiam Dei, tum generalem, tum specialem, semper in suo quemque genere, & suo modo, efficacem esse: vel, quod idem est, vim quandam diuinam verè actuosam, siue energeticam Dei gubernationem, omnibus omnium hominum actionibus, tum bonis, tum malis, aliquo modo interuenire: nec Deo, vel inscio, vel inuito, vel otiosè spectante, quidquam euenire; sed omnia hominum facta, dicta, & cogitata, ab ipso, vti supremo Domino, & moderatore, optima cum ratione, tum ab æterno præordinari, tum suo tempore re ipsa, quatenus Deo dignum est, executioni mandari; quædam præceptivè, quædam permissivè, quædam in specie effectivè, &c. prout ipsa diuinæ voluntatis obiecta varia, & verè infinita sunt: in quibus omnibus, & singulis, aliqua in genere dicta efficacia Dei, non tamen hæc, vel illa specialis operatio, agnoscenda sit.*

In summa: Non in bonis tantum, sed in malis etiam operibus, præter præscientiam, & permissionem Dei, aliquam eiusdem ordinationem, & efficacem directionem, & denique operationem, in genere dictam, concurrere. Nostri affirmant: contraque nudam præuisionem, & ociosam permissionem hac in parte excludunt.

Argumenta igitur ad hunc scopum directæ, inter alia hæc sunt, quæ nos obiter tantum & paucis offeremus.

1 Gen. 45, & 50. agnoscit Iosephus, peccatum fratrum suorum diuino consilio ad finem optimum, non modò præscitum, ac permissum, sed aliquatenus etiam ordinatum, seu prouisum, ac reuera directum fuisse: dum inter alia inquit: *Non vos me hæc misistis, sed Deus, &c.* Item, *vos cogitastis malum aduersum me, sed Deus cogitauit illud in bonum, &c.* Ergo etiam in operibus impiorum aliqua Dei ordinatio, simul & operatio, cōcurrit: sed quæ tamen ipsum minimè peccati auctorem constituat.

2 Iobus c. 1. & 2. prorsus idem in peccatis Sathanæ, & emissariorum eius agnoscit: dum inquit, *Dominus dedit, Dominus abstulit, &c.* Nempe, quæ Sathan, & Chaldaei, aliiq; impii, per iniustam vim abstulerant, &c. Item, *Bona accepimus à Deo, annon & mala suscipiemus? &c.* Ergo Dominus etiam per impios operatur, siue opus suum exequitur: sic tamen, vt ab omni peccato maneat immunis, & culpa omnis in impiis hæreat.

3 Imò etiam Act. 2. & 3. & 4. Apostoli idem de crucifixione Christi testan-

tur; quatenus *hunc definito Dei consilio traditum, & occisum esse dicunt*. Item, *Herodem, Pilatum, aliosque impios, id fecisse, quod manus & consilium Dei fieri decreuerat, &c.* Vnde patet, aliquam Dei efficaciam, & consilium, in peccatis etiam interuenire: & proinde nudæ præscientiæ, itemque otiosæ permissioni locum hîc non relinqui.

4. Prouerb. 16. & Exod. 9. & Rom. 9. dicitur Deus etiam *impios, ad interitum apparatus, propter gloriam nominis sui, vel excitare, vel conseruare*: non quod ipse quenquam faciat impium; sed quod ipsam etiam impietatem illorum ad nominis sui gloriam conuertere nouerit, eoq; consilio volens eam permittat, &c.

5. Deus dicitur *Semeio præcepisse, ut Dauidi malediceret* 2. Sam. 16. Item, *Spiritui malo, ut Achabum seduceret*, 1. Reg. 22. Item 1. Reg. 11. & 12. dicitur *rebellio Ieroboami à Deo fuisse*. Et Esa. 10. & 13. & Ier. 51. vocantur *Impii instrumenta Dei, per quos sua iudicia exequi soleat, &c.* Nempe, quia non ociosè peccata fieri permittit: sed prouidentiâ suâ dirigit, & ad bonum finem ordinat, adeoque Iudicis instat, per impios, tanquam lictores & carnifices, iustam suam iram exequitur, iisq; modum interim & terminum præfigit agendi, extra quem illi vagari non possint.

6. Sic passim dicitur Deus improbos *excacare, indurare, seducere, infatuare, in reprobum sensum tradere, &c.* Exod. 4. & 7. & 8. Deut. 2. Ios. 11. Item 1. Sam. 2. & 12. Esa. 6. & 19. & 63. Ezech. 14. Iobi 5. Rom. 1. &c. quia, videlicet, non modò peccare eos sinit (quod etiam interdum de piis dici posset) sed & intus gratiam suam ipsis subtrahit; & foris varias errandi, & impingendi occasiones, immò ipsam efficaciam erroris (2. Thes. 2.) ipsis immittit, seu quasi laqueos & offendicula quædam miris modis, pro merito ipsorum obiicit. Non igitur nudâ permissione, aut ociosâ speculatione, errare eos & labi permittit.

7. Sic etiam dicitur ipse interdum ea procurare, quæ reuera, quatenus ab hominibus fiunt, vitiosa & praua sunt: prout 2. Sam. 12. de Absolonis incestu, &c. item Luc. 2. Rom. 9. & 1. Petri 2. de incredulorum ad Christum offensione, &c. alibi de aliis id genus peccatis, videre est.

8. Adde, quod *Patres hanc efficacem Dei prouidentiam, circa peccata, etiam agnouerunt*. Inter quos *Augustinus* in Enchirid. c. 100. & 101. item in libris contra Iulianum, & alibi passim, eandem doctrinam inculcat: videlicet, *non fieri præter Dei voluntatem, etiam quæ contra eius voluntatem fiunt*: item, *Deum non nolentem sinere aliquid fieri, sed volentem*: item, *bona voluntate Deum illud vel- le, quod homo mala voluntate vult, propter diuersum utriusq; finem, & modum*: itē, *malas quoq; hominum voluntates à Deo inclinari, quomodocunq; ipse voluerit, &c.* Quales sententiæ complures apud ipsum occurrunt.

9. Ratio etiam docet, diuinæ omnipotentia, & prouidentia, & præscientia con-

uenire, vt aliqua ipsius voluntas omnibus omninò rebus interueniat: quum nec inuito *omnipotente* quidquam fieri possit: nec actualis *providentia*, seu prudens gubernatio rerum, sine præordinatione, & efficaci operatione, consistere queat: deniq; nec certa *præscientia* sine certo aliquo decreto, seu certa voluntatis actione, cogitari possit.

10 Idem patet ex serie *causarum* efficientium: quarum certè posterior sine priore nihil agere potest. Deus autem est *prima* causa omnium causarum: sine cuius cōcursu, saltem generali nihil agunt causæ *secundæ*; quæq; concurrunt semper sciens volens, &c. & semper aliquid agens; nunquam autem inuita, aut improuida, aut otiosa, &c.

Ex quibus tandem patet, Thesin Nostrorum, ita explicatam, vti suprà vidimus, & veram, & benè fundatam esse, &c. Nec tamen hinc vllò modo sequitur, *Deum per se causam peccati esse*: quum ille Dei concursus, quem nos hoc loco asserimus, non nisi generalis sit, & per se indifferens: ita vt à causis secundis, quarum naturas ipse non mutat, sed singulas in suo genere saluas relinquit, variè determinari possit: vel ad bonum, per Dei gratiam, vel ad malum, prout causæ ipsæ vitiosæ & malæ fuerint, vt certè impii sunt.

Atq; huc tandem *summa* totius doctrinæ redire debet: vt neq; Deus auctor peccati vllò modo constituatur: neq; tamen vel absoluta omnipotentia, vel sapientissima providentia ipsius, in vllò rerum genere negetur; sed vtrumque præcipitium sedulò caueatur, & vsus providentiæ in vera fiducia, & consolatione fidelium, sub ipsa cruce & tentatione omnimoda, rectè percipiatur. Itaq; de his satis.

*AD THESIN VI. DE PRIMO HOMINIS PECCATO,
eiusq; causis, effectis, ac circumstantiis.*

DE lapsu primorum parentum in *Paradiso*, eiusq; causis, effectis, & circumstantiis, etsi nec multæ, nec magnæ, tamen aliquæ, non omninò cōtemnendæ, inter nos, & aduersarios, controuersiæ sunt. Quarum *vnā*, exempli causa, hic indicauimus: nempe, *contradictionem* illam Bellarmini, de tentatione illorum ad lapsum, diuinitus præordinatā; deque lapsu isto infallibiliter præscito, &c. nec tamen vllatenus decreto, aut præfinito, &c. prout ex collatione locorum, in Thesi citatorum, euidenter apparet. Si enim Deus *sciens volens præordinauit*, vt primi homines à Serpente, h. e. Diabolo, tentarentur: & quidem ex certo consilio id præordinauit, ob fines longè optimos: & præterea *infallibiliter* illos peccaturos esse *preuidit*, &c. certè, quum ista *præscientia* liberæ visionis sit, eoq; liberæ voluntatis actum aliquem in Deo præsupponat; omninò statuendum est, aliquod etiā Dei *decretum*, ac præfinitionem, de isto lapsu præcessisse; siue lapsum hunc aliquatenus à Deo præfinitum, ac decretum fuisse. Aut, si hoc falsum est, etiā illud falsum esse oportet: puta

puta vtrumq; in eodem gradu, & sensu. Quade re copiosius infra, Deo fauente, differemus. Nunc cætera breuiter distringamus, vt res tota liquidius intelligi possit.

Disputatio totius libri in tres partes distribui potest. In primâ agitur de *tentatione* primorum hominum, quæ, videlicet, lapsum eorum præcessit.

DE TENTATIONE SERPENTIS.

DE hac Bellarminus primò asserit, eam non verè *volente*, seu *decernente*, sed tantum *permittente* Deo accidisse. Et quamuis Deus euentum eius certò præsciuerit, tamen eundem non impediuisse, sed permisisse: vt hinc omnipotentia, prouidentia, misericordia, & iustitia ipsius, item pulchritudo totius vniuersi, & ipsius hominis gloria, & vtilitas tandem elucescerent.

Secundo ait, verum & naturalem fuisse *serpentem*, per quem Diabolus locutus, primos homines seduxit: idq; contra *Ophitas*, *Origenem*, & alios, qui per serpentem illum, vel ipsam Dei sapientiam, vel carnis delectationem, vel aliud quippiam, perperam intellexerunt. Atq; hoc posterius membrum ex Gen. 3. Sap. 2. Ioh. 8. Apoc. 12. & 20. &c. satis apertè demonstrat.

In hac igitur parte Nostri assentiuntur: si modò illud de homonymia *voluntatis*, & *permissionis*, vnde species quædam contradictionis emergit, rectè explicetur. Nam reliqua plana & certa sunt.

DE LAPSV PRIMI HOMINIS, QUALIS FUE- rit.

In *secundâ* parte, de ipso lapsu, hæc distinctè tradit. *Primò* ait, peccatum primum non fuisse infidelitatem; sed superbiam, siue superbam inobedientiam; cum quadam tamen infidelitate coniunctam.

Rationes hæ ferè sunt. 1. tum, quia Eccles. 10. *initium peccati superbia dicitur*. 2. tum, quia Rom. 5. *inobedientia vocatur*, quâ, videlicet, præceptum superbe contemnitur. 3. tum, quia *Patres* idem statuunt. 4. Deniq;, quia *ratio* suadet, non potuisse illorum mentem prius in errorem induci, quam voluntas aliquatenus à bono auersa esset, & ad malum conuersa.

Deinde docet, primos homines verè amisisse fidem. Et infidelitatem quidem *Eua* fuisse hanc, quòd sibi per suaferit, vel fructum illum arboris vetitæ non verè prohibitum fuisse; vel mortem non consecuturam fuisse, licet fructum illum gustassent, &c. *Adami* autem infidelitatem hanc fuisse, quòd putarit, veniale fore hoc peccatum; nec Deum tam grauiter id puniturum, quàm minatus fuerat; immò se Dei instar futurum, & scientiam quandam diuinam adepturum, &c.

Tertiò etiam docet, *Adamum* propriè non fuisse à serpente seductum; sed solam *Euam*: quia, videlicet, Gen. 3. item 1. Tim. 2. & 2. Cor. 11. disertè id scriptum sit. Posse tamen dici, illum mediatè, & occasionaliter, à Diabolo seductum fuisse; quia, videlicet, per *Euam* (quæ tamen animum fallendi virum non habuerit) in errorem tandem pertractus sit, Atq; ita loca quædam conciliari posse docet.

Quartò ait, primum *Adami* peccatum non fuisse *veniale*: immò grauius ipsum, quàm *Euam* peccasse: si & ipsos per se actus, & personas vtriusq; expendamus, & cum suis circumstantiis conferamus: præsertim quum probabile non sit, *Euam* credidisse, Deum inuidum & mendacem fuisse; aut ipsam Deo, etiam inuito, æqualem fieri voluisse; vti quidam existimant, &c.

Deniq; contendit peccatum *Adami*, non quidem absolutè, & secundum speciem suam (quum non fuerit apertum Dei odium) sed tamen *triplici* respectu omnium peccatorum grauissimum fuisse: nempe, propter maximam non peccandi facilitatem; siue præceptum ipsum, siue tentationem siue hominis præsidia spectes: item propter ingritudinem euidentem, inter tot & tanta Dei beneficia, quibus homo ille circumfluebat: deniq; propter læsionem totius generis humani, quæ peccatum illud consecuta est: prout omnes vltro agnoscunt.

CENSURA, ET RESPONSIO NOSTRA.

IN hac parte nihil est, quod Euangelici magnoperè reprehendant: nisi quòd quædam, in Dei verbo non satis reuelata, aut nimium curiosè inquiruntur, aut satis temerè definiuntur. Qualia passim hîc occurrunt; præsertim in *secundo*, & *quarto* membro: vbi etiam peccatum primorum parentum non parum extenuari videtur, si quis propius ad rem ipsam attendat. In *primo* autem logomachia mera est, si modò *fides*, & *infidelitas*, ex mente S. Scripturæ rectè intelligatur; ita videlicet, vt per illam nō nuda veritatis assensio, sed & fiducia, cum affectu obedientiæ coniuncta; per hanc autem contrarium vitium significetur. Neq; verò Bellarminus negare potest, veteres quosdam, tum in hoc, tum in reliquis membris aliter sensisse, aut saltem aliter locutos esse, quàm ipse vel sentiat, vel loquatur. Sed hæc valeant, quia de re principali vtriq; inter se conuenire videntur.

DE PŒNA PRIMI PECCATI.

IN *tertia* parte de pœna huius peccati, deq; pœnitentia, & salute primorum hominum *duo* tradit: *Primum* est, pœnam illam esse iacturam originalis iustitiæ, & supernaturalium donorum, quibus initio Deus naturam hominis instruxit: Item, consequenter omnia corporis, & animi mala, quibus in hac vita homines communiter premuntur: quæq; sola Deus Gen. 3. idcirco expresserit,

prefferit, ut homines ab effectis discerent culpæ suæ gravitatem agnoscere. Esse autem horum malorum *tria* genera. *Primum* mulieribus proprium; verbi gr. fetus gestationem fastidiosam, & partum dolorificum, & molestam subiectionem erga viros. *Secundum*, virorum proprium; videlicet, laborem assiduum in parando victu, sibi suisq; necessario, è terra maledicta. *Terrium*, vtrisque commune; videlicet, moriendi necessitatem, respectu mortis temporalis, seu corporalis.

Deinde asserit, primos homines *pœnitentiam* egisse; & proinde salutē postea consequutos fuisse: contra quā habuit opinio *Tatiani*, à veteribus olim refutata. Affert autem præter hunc veterum consensum, quasdam leviculas rationes, seu coniecturas parum firmas: inter quas postrema est *Epiphani* in hæresi 46. quod, videlicet, Adamus eo loco sepultus fuerit, ubi Christus crucifixus est: quodq; mons ille Calvaria ibidem dictus sit à cranio primi hominis, illic olim, nescio à quibus, & quomodo, reperto. Quam coniecturam Bellarminus contra Hieronymum in Matth. 27. tuetur.

CENSURA NOSTRORVM.

Nostri hîc quoq; assentiuntur, quod ad rei summam attinet: nisi quod incerta, aut fabulosa illa, de sepultura Adami, &c. non ita temere vel asserere, vel negare solent. Quā infirmæ autem sæpè sint Patrum sententiæ, aut coniecturæ, vel ex ista parte Bellarminus intelligere potest: ubi non modo de hac sepultura primi Adami, sed etiam de propagatione generis humani, per opus nuptiarum, in statu innocentia, &c. apertè eos inter se dissentire, ipsemet adnotavit. Sed hoc obiter dictum esto: quia talium exemplorum ubiq; abunde est.

AD THESIN VII. DE PECCATO ORIGINIS, AN SIT; Et speciatim an sit peccatum propriè dictum, quod per generationem propagetur.

Initiò hîc notandum est, Nostros in eo Pontificiis assentiri, quod isti *peccatum* aliquod *originis* reuera esse, & quidem *veri peccati* nomine insigniendum esse, statuunt. Sed rîdem in hac Thesi tamen cōtradictionem aliquam latere contendunt: quatenus peccatum, in genere acceptum, per actionem aliquam, vel internam, vel externam, definitur (quæ definitio certè peccato originis, in proprio sensu, applicari nequit) & tamen originale peccatum propriè sic dici asseritur. Aut. n. *improprietas* aliqua vocabuli hîc agnoscenda est: aut alia generalissima peccati propriè dicti, definitio quærenda est: aut deniq; ostendendum, quomodo verè, & *propriè* loquendo, actualiter peccare possint, qui nondum in rerum natura existunt: quum omnes fateri cogantur,

actiones propriè dictas præsertim morales, esse suppositorum, seu personarum verè existentium, & ratione iam utentium, &c. Sed præter hanc contradictionem alia quædam etiam hîc castigari possunt: quæ tamen præteribimus, ne ad viuum omnia refecare videamur.

Tantum argumenta ipsa pro peccato originis percurramus: ut, quantum his tribuendum sit, perspicere queamus. Bellarminus igitur docere conatur, contra *Pelagianos* (quibus etiam in hac causa accenset *Erasmum*, *Fabrum*, & *Zwinglium*) peccatum originis reuera esse; hoc est, non tantum morbum, seu defectum quendam hæreditarium; nec tantum reatum quendam mortis, seu mortalitatem; sed veram originalis iustitiæ priuationem, & verè habitualement maculam esse; quæ hominem exitio sempiterno adducat, quæq; non imitatione, sed generis propagatione, in omnes homines deriuetur.

Argumenta ipsius præcipua hæc sunt contra Pelagianos.

1. Rom. 5. dicitur *peccatum per unum hominem introisse in mundum, & per peccatum mors, &c.* Item, *Omnes dicuntur in uno illo homine (ἐφ' ᾧ) peccasse.* Et aliquoties repetitur, *ex uno peccato, vel per unum peccatum, generalem reatum in omnes venisse, &c.* Ergo verum, & propriè dictum peccatum, quod originis vocant, ex Adamo in omnes homines per generationem propagatur.

2. Iob. 14. dicitur, *ex immundo semine non posse vel unū dari, qui sit mundus.* Ergo immundities quædam moralis, h. e. peccatum, per semen ipsum propagatur.

3. Psal. 51. fatetur *David, se in peccato conceptum fuisse, &c.* Omnes autem eadem ratione concipiuntur. Ergo & omnes in peccato nascuntur.

4. Ioh. 1. dicitur *Christus tollere peccatum mundi, &c.* quod, videlicet, toti mundo commune & hæreditarium est. Id verò est peccatum originis, omnibus ex æquo commune.

5. Ioh. 3. dicitur *ira Dei manere super incredulos, &c.* Ergo iam antè omnib. filiis Adæ incumbit, licet actualia peccata nondum commiserint.

6. Rom. 3. dicuntur *omnes peccasse, & gloriâ Dei egere.* Ergo etiam Infantes suo modo peccarunt, videlicet in primis parentibus, intra quorum lumbos conclusi fuerunt.

7. In 1. Cor. 15. dicuntur *omnes in Adamo mori, &c.* videlicet, quotquot ex eo naturaliter nascuntur: sicut contra in Christo viuificantur, quicunq; spiritualiter ex eo nascuntur: sicut antithesis ibidem perspicuè demonstrat.

8. In 2. Cor. 5. dicitur, *si unus pro omnib. mortuus est, ergo omnes mortui sunt, &c.* videlicet, in peccato, & quidem in originali peccato: sicut ibidem Antithesis sequens, de vita per Christum comparata, clarè ostendere videtur.

9. Gal. 3. *Scriptura omnes, vel omnia sub peccato conclusit; &c.* Ergo etiam Infantes peccatum aliquod habent.

10. Eph. 2.

10. Eph. 2. dicimur *naturâ filii iræ*: quia, videlicet, extra Christi gratiam omnes diuinæ vindictæ obnoxii sumus, & quidem inde ab initio natiuitatis nostræ.

11. Patres etiam antiquissimi, qui ante exortam *Pelagii* hæresin vixerunt, eiusmodi peccatum per generationē in omnes propagari testantur: vt *Iustin.* contra Tryphon. *Iren.* lib. 5. c. 17. *Tertull.* de anima c. 40. *Cyprianus* lib. 3. epist. 8. *Origen.* homil. 8 in Leuit. *Ambrosius* in Apolog. Davidis cap. 11. *Hierony.* in 6. *Oleæ.* Et alii passim. Quibus adde integra concilia complura, quæ hæresin illā perpetuò damnarunt, præsertim *Africana*, tempore *Augustini*, &c.

12. Ratio etiam docet, peccatum inde ab origine in hominibus hære, quia secus nullus esset Pædobaptismi vsus; vt nec circumcisionis infantium in V. T. nec iusta esset eorundem mors, quam quotidie subeunt: nec rectè diceretur Christus pro omnibus, tanquam peccatoribus, mortuus: nec rectè parabolæ illæ, de homine spoliato, deq; oue perditâ (Luc. 10. & 15.) ad totum genus humanum referrentur: nec denique rectè Christiani pro natalitiis dies emortuales Sanctorum celebrarent, &c. Quæ omnia valde absurda videri debent.

CENSURA ET RESPONSIO

Nostrorum.

IN hac parte Evangelici prorsus assentiuntur, quantum quidem ad doctrinæ substantiam attinet; etsi non omnes omnia argumenta, hîc allata (quorum certè nonnulla parum solida sunt) fortassis admiserint. Nam certè loca Scripturæ, in 4. 5. 6. 7. 8. 9. & 10. argumentis citatis, si penitus inspiciantur, aut prorsus aliena, aut non satis rectè accommodata esse deprehendentur. Itaq; pauca & firma multis infirmis præferenda sunt.

De *Fabro*, autem & *Erasmo*, & *Zwinglio*, non satis candidè iudicat Bellarminus: quippe qui peccatum originis nunquam simpliciter negarunt; sed aliter tantum, atque vulgo fieri solet, explicarunt: sicut ex ipsorum Apologiis, quas vel ipsi pro se, vel alii pro ipsis, ediderunt, abundè constat. Itaque ad sequentem librum causa illorum reuera pertinet, vbi, quid peccatum originis sit, amplius explicabitur. Vide Apologiam Rodolphi Gualteri pro *Zwinglio*.

AD THESIN VIII. DE TRADUCE ANIMÆ, DE que propagatione peccati originalis. Vbi obiectiones Pelagianorum excutuntur.

ET si nos in hac Thesi nihil aliud damnamus, quàm *superbā* illam *audaciā*, in condēdis nouis fidei articulis, seu definiēdis, & cū credendi necessita-

te obtrudendis, rebus admodum obscuris, nec quidquam ad salutem pertinentibus: & proinde, extra necessitatis opinionem, nec pro, nec contra *Traducem animæ*, quidquam hic definimus: ut tamen ipsa res plenius intelligi possit, initio Responsiones Bellarmini ad obiectiones *Pelagianorum*, siue eorum, qui peccatum originis omninò negant, breuiter percontabimur: deinde quæstionem propositam ita ventilabimus, ut, saltem articulum fidei non esse, apparere possit. Id quod præcipue contra Bellarminum hic contendimus.

Porro istarum obiectionum præcipue hæ sunt.

1. Ezech. 18. dicitur; *filius non portabit iniquitatem Patris, &c.* Ergo peccatum Adami, non posteris ipsius, sed ipsi soli nocere debuit. Respondet, posteris non imputari alienum peccatum, sed proprium: ut qui & ipsi suo modo verè peccauerint in Adamo, cuius ipsi pars seu portio quædam fuerint. Itaque proprium ipsorum peccatum esse: quippe quod in Adamo, ut communi quadam generis humani stirpe, omnes admiserunt: sicut Rom. 5. doceatur.

2. Rom. 5. dicuntur multi constituti peccatores per unius inobedientiam, &c. Peccatores autem sunt, qui actu peccant in propria persona. Ergo de iis tantum agitur, qui Adami peccatum imitantur. Et propterea mentio fit multorum, ne de generatione agi putem: quia secus diceretur, *Omnes, & non, Multi, &c.* Item, per unum hominem dicitur peccatum intrasse. Ergo non de propagatione naturali agitur: quia secus dicendum esset per duos, &c. Respondet, multos illos esse omnes, prout ibidem exponitur. Et duos coniuges esse vnâ carnem; immò virum esse præcipuam generationis causam: & proinde vnus mentionem fieri loco duorum.

3. In 2. Cor. 5. dicitur: *Recipiet unusquisque prout in corpore suo gesserit, siue bonum siue malum, &c.* Ergo peccatum originis nullum est; vel saltem neminem damnat. Respondet, Infantes etiam reportaturos, quod per alios, vel in aliis, gesserunt: uti supra ad 1. dixerat.

4. Rom. 4. *Ubi non est lex, ibi nec transgressio, &c.* quia ex lege est peccati agnitio. Rom. 3. Immo, *ubi sine lege vivitur, ibi peccatum mortuum siue nullum est.* Rom. 7. Ergo infantes, quibus lex nulla data est, peccatum habere non possunt. Respondet, infantibus etiam legem, in primo parente datam fuisse: nec semper requiri legis cognitionem, ad constituendum peccatum: quum Rom. 2. *damnandi etiam sine lege dicantur, qui sine lege peccarunt, &c.*

5. Rom. 5. dicitur, *quòd mors regnauerit etiam in eos, qui nō peccarunt, &c.* Ergo Infantes mortem quidem, non tamen verum peccatum, ex Adamo trahunt. Respondet, eos non peccasse ad similitudinem transgressionis Adami; prout ibidem additur: suo tamen modo peccasse in Adamo, &c. uti supra ad 1. responderat.

6 Patres quidam videntur hoc peccatum negasse: præsertim *Chrysostomus*, & *Ambrosius* in cap. 5. ad Roman. quorum *ille* etiam in homil. ad Neophytos ait: *Infantes, licet peccatum non habeant, idcirco baptizari, ut iis conferatur sanctitas, & fraternitas Christi, &c.* Respondet in summa, illos tantum de peccato actuali agere; sicut olim Augustinus eos explicauerit.

7 Omne peccatum debet esse voluntarium. Infantes autem voluntatis usu carent. Ergo nihil peccare possunt: prout etiam Roman. 9. dicitur, *eos nihil boni vel mali facere, &c.* Respondet, peccasse eos aliena voluntate, videlicet primi parentis: in quo, tanquam communi stirpe, omnes aliquando continebantur.

8 Si peccatum propagatur per generationem; ergo vel nuptiæ malæ sunt; vel is peccat, qui generat; vel is qui generatur; vel Deus ipse, qui generationem procurat, &c. Respondet, nihil horum sequi: quum illa non per se, sed per accidens tantum, ad peccati propagationem faciant: & satis sit, hominem sibi similem necessario generare.

9 Saltem piorum, utpote iustificatorum, liberi peccato illo carent, &c; Respondet, renatos non vi gratiæ, sed vi naturæ, sobolem procreare: uti circumciscus etiam solet procreare incircumciscum, vi naturæ.

10 At Deus est Auctor naturæ: Diabolus autem peccati. Si igitur peccatum aliquod naturale est; vel Deus peccati, vel Diabolus naturæ auctor erit. Quorum utrumque falsum, & absurdum, imò blasphemum est.

Respondet, *naturale* dici hoc peccatum, quia ab initio naturæ inhæret: non quia pars naturæ sit, aut ex principiis illius fluat: & sic Deum naturæ, Diabolum autem corruptionis, auctorem esse, & manere.

11 At peccatum præcipue hæret in *anima* non in *carne*: illa verò non traducitur à parentibus; sed immediatè à Deo infunditur. Ergo vel Deus animam inquinat; cum eam corpori infundit (quod absurdum est) vel peccatum à parentibus non propagatur, &c. Respondet in summa: animam non pollui, cum à Deo creatur; sed cum per coniunctionem cum carne, ex Adamo traducta, pars hominis efficitur. Ad peccati autem traductionem satis esse, quod homo ipse originem ab Adamo trahit: & quod inter omnes constat, generationem, non ad hanc, vel illam partem, sed ad totum compositum terminari.

Porro hac occasione de *Traduce*, siue origine animæ, prolixè differit: & sex opiniones de ea in medium affert; quarum postremam ipse tuetur: videlicet, animam non ex *Traduce* oriri; sed immediatè ex nihilo à Deo creari, & quidem intra corpus, iam formatum, &c. Atq; hanc sententiam non modò certam, sed & catholica fide credendam esse docet, tanquam si

fidei quidam articulus esset. Sic ille.

CENSURA ET RESPONSIO NOSTRA
de Traduce.

AT nos aliter hac de re sentimus: saltem quod ad dogmatis certitudinem, & credendi necessitatem attinet. Nam quidquid de ipsa *Traduce* tandem sentiendum sit, saltem nouum inde fidei Articulum procudi non patimur: quum res admodum obscura sit, nec in sacris literis apertè definita, nec vlllo modo ad salutem scitu necessaria. Neque verò rationes Bellarmini, & Scholasticorum, adeò sunt apodicticæ, vt refutari non possint. Nec contra rationes aliorum, quæ pro Antithesi afferuntur, adeò friuolæ sunt, vt contemni mereantur. Res tota Philosophica est, & quæ perspicuè explicari non potest, nisi *hypothesēs* aliquam - multæ, de *natura animæ*, tum in genere, tum in specie dictæ, diligenter examinentur. Id quod huius instituti non est. Ne iam dicam, eos, qui propagationem animæ defendunt, ipsam peccati translationem melius & facilius, quam alios, explicare posse. Quæ de re, quia libera debent esse doctorum hominum iudicia (quum ad salutem, vt dictum est, per se ipsa non pertineat) idcirco nihil his addere volumus. Satis est, scire, Euangelicos etiam in hac parte, quoad peccati *propagationem*, assentiri: tametsi non omnes solutiones, quas hîc Bellarminus affert, perinde ab omnibus recipiuntur: item plerosque illorum etiam opinionem, de *Traduce* animæ, vnâ cum Pontificiis reicere; quosdam verò hîc dissentire: inter quos *Lutherus*, & alii magni nominis viri, non leuibus Argumentis sententiam suam defendere solent: qui etiam patres antiquiores, vt *Tertullianum*, *Ambrosium*, & *Latinos* plerosque, plausibiliter pro se citant. Sed his relictis ad alia pergamus.

AD THESIN IX. AN VIRGO MARIA ETIAM
in peccato originis concepta sit, pro &
contra.

VT occasio huius quæstionis, quatenus hoc loco inserta est, plenius intelligatur; summam Aduersariæ disputationis percutremus. In qua tres velut Appendices explicantur, quæ propter coherrentiam simul excutiendæ sunt.

1. Est, peccatum originis non ab *Eua*, sed à solo *Adamo* trahi.
2. Deriuari id ipsum ad *omnes*, qui per carnalem generationem ex *Adamo* genus trahunt, etiam ad infantes fidelium: excepta tamen virgine *Maria*, quæ semper pura fuerit.
3. Non omnia omnium parentum peccata, sed tantum primum primi hominis peccatum, ad posteros transire.

Pro prima hypothesi, affert hæc Argumenta.

1 Rom. 5. dicitur per *unum* hominem peccatum introiisse in mundum, &c. Ergo non per duos.

2 In 1. Cor. 15. dicuntur omnes in *Adamo* mori, &c. Non igitur in *Eua*.
Vnde primò colligit: Si sola *Eua*, non autem *Adamus*, peccasset, posteros nec peccatum, nec moriendi necessitatem contracturos fuisse: quia, videlicet, *Eua* non actiuam virtutem, sed tantum materiam, ad prolem generandam præbuerit: eoque posteri omnes in solo *Adamo*, tanquam actiuo principio, fuerint.

Præterea hinc efficit, si non ipsi *primi* homines, sed *alius* quispiam postea peccasset, id peccatum personale, & particulare; non autem naturale, siue originale futurum, neq; ad posteros transiturum fuisse: quia, videlicet, solus *Adamus* personam totius generis humani gesserit.

Pro *secunda*, quoad *priorem* partem; affert eas rationes, quas supra pro peccato originis in genere attulit. Et ex locis illis Gen. 17. & 1. Cor. 7 &c. ubi de femine sancto, seu liberis fidelium, agitur, nihil in contrarium colligi posse contendit: quum sanctitas illa per naturam non propagetur.

Sed quoad *alteram* partem, h. e. quoad immaculatam Mariæ virginis conceptionem, hæc Argumenta affert:

1 Vt primus Adam, ex terra nondum maledicta, purus creatus est; sic secundum decuit, ex matre omnis maledictionis experte, purum nasci: quia ille huius imaginem gessit.

2 *Eua* in statu innocentiae fuit typus Mariæ. Ergo hæc sine peccato esse debuit, sicut illa tunc sine peccato fuit.

3 Cant. 2. & 4. vocatur Maria immaculata, tota pulchra, hortus conclusus, &c. Ergo sine peccato concepta fuit.

4 Patres etiam farentur, immaculatam fuisse Mariæ conceptionem: præsertim Augustinus lib. de natura & gratia, &c. Ergo res haud dubiè certa est.

5 Denique ratio idem suadet. Nam Deus & *potuit* Mariam ex communi obligatione eripere: & haud dubiè *voluit*: tum propter honorem ipsius Christi, tum propter sequuturam Mariæ exaltationem, siue assumptionem in cælum, &c.

6 Adde reuelationes, S. *Brigittæ* super hac re factas, & miracula, quibus idem confirmatum fuit, &c. Ergo thesis vera est.

Pro *tertia* affert has rationes.

1 Rom. 5. Iudicium dicitur profectum ex *vno* delicto, in *omnes* homines, ad condemnationem, &c. Et 1. Cor. 15. dicuntur *omnes* in *Adamo* (tanquam in *vno* principio) mori. Ergo *vnus* illius peccatum in sobolem transit.

2 Secus *Adamus* non rectè diceretur figura, seu typus, secundi hominis, videlicet, Christi: quippe per quem *solum* omnes seruantur, quotquot seruantur.

3 Patres idem docent, præsertim Augustinus in Enchirid. c. 43. & 44. &c. Ergo est pro certo habendum.

4. Deniq; experientia docet, ex pessimis sæpè parentibus gigni optimos liberos; videlicet ex Achazo, & Ammone, Ezechiam, & Iosiam. Vnde patet, proximorum parentum vitia in liberos non traduci.

*CENSURA ET RESPONSIO AD SUPERIO-
ra, præsertim de Maria.*

Sed in hac parte Nostri non prorsus assentiuntur. Nam in 1. membro, aut Slogomachiam, aut homonymiam esse statuunt: quum per *hominem*, in hac causa, non solus *Adamus*, sed & *Eua* intelligi debeat: sicut ipsa generationis ratio, de qua illic agitur, manifestè ostendit. Posterius etiam *corollarium* non simpliciter admittunt, quum ratio demonstret, eos Adami posteros, qui postea lapsuri fuissent, prolem sibi similem, hoc est, ream & corruptam, necessariò generaturos fuisse: licèt interim alii ab hac calamitate immunes mansuri essent. Semper enim simile generat sibi simile: nec per naturam aliter fieri potest. De contraria autem Dei voluntate nihil hinc constat.

In *secundo*, quoad priorem partem, aiunt calumniam latere: quum & ipsi fateantur, liberos fidelium, respectu communis, & iam vitiatae naturæ, peccati reos esse; licèt respectu gratiæ, & fœderis diuini, ab hoc reatu immunes sint.

Sed quo ad alteram partem, apertè contradicunt, & quidem freti his Argumentis:

1 Solus Christus passim ita describitur, vt qui ab initio sanctus, & iustus fuerit; nec peccatum vnquam nouerit; denique solus è Spiritu S. conceptus sit, &c. Vide Luc. 1. Matth. 1. item 2. Cor. 5. Hebr. 7. in 1. Petri 1. & 2. & 3. &c. Ergo hoc priuilegium ad Mariam non est extendendum: quam constat è Spiritu S. non esse conceptam.

2 Omnes dicuntur in Adamo mori, 1. Cor. 15. item mors in omnes eius naturales hæredes transiisse dicitur, Rom. 5. Ergo, præter Christum, nemo ab hoc reatu excipiendus est, qui quidem communi more à parentibus genitus sit.

3 Item, quicumque redimuntur, dicuntur per Christum redempti: & Christus pro omnibus mortuus esse dicitur 2. Cor. 5. Coloss. 1. &c. Christus autem pro solis peccatoribus mortuus est, Roman. 5. Ergo aut Maria etiam peccatrix fuit, aut Christus pro ea mortuus non est. Neq; enim dici potest, pro ea mortuum esse, non quod peccasset; sed ne peccato inficeretur, &c. quum nec vsquam id scriptum sit; & ad hoc sola Spiritus S. gratia satis esse potuisset. Itaque verè peccatum habuit.

4 Patres etiam fatentur, Mariam in peccato conceptam fuisse: ut Augustinus. de natura & gratia, c. 36. Euseb. Emis. hom. 2. de natali Domini: Bernh. ep. 165. ad can. Lugdunenses, & alii passim alibi.

5 Denique ratio idem docet; quum Maria etiam omnis generis ærumnas, & tandem etiam ipsam mortem, subierit: quæ certè, iuxta confessionem Aduersarii, non nisi peccati stipendia sunt, &c. Ergo, nisi sibi contradicant, Mariæ etiam peccatum tribuant, necesse est.

Porrò contraria Argumenta nihil concludunt: quia vel principium aperte petunt: ut 3. & 4. & 5. vel allegoricas expositiones, sine fundamento, imò fabulosas reuelationes, pro veris historiis afferunt: ut 1. & 2. & 6. Ne quid dicam de contradictionibus Bellarmini: qui modò ait, modò negat, Mariam in peccato originis esse conceptam: quatenus eam non modò ante animationem, sed etiam integrè iam existentem, peccato obnoxiam fuisse fatetur: verum in illo ipso temporis puncto sanctificatam fuisse contendit.

Denique, quod ad *tertium* huius partis membrum attinet, si quidem de *generali* propagatione accipiatur, falsum id esse, vel ex eo deprehenditur, quod natura docente, & experientia testante, corruptiores ex corruptioribus ordinariè gignantur: sin de illa *speciali* traductione sumatur: quæ in Adamo causam singularem habuit, tum facilè nostri in eo assentientur; tametsi aliis firmioribus Argumentis in hac causâ uti solent. Sed hoc transeat, quia parui momenti est.

AD THESIN X. ET XI. DE ESSENTIA, SEU FORMA peccati originalis, hoc est, quidnam verè & formaliter sit.

ET si nos ea tantum, quæ in Thesisibus hisce notata sunt, inter Aduersariorum errores hoc loco numeramus: ut tamen res tota plenius intelligi possit, summam Bellarminianæ disputationis breuiter percurramus. In hac autem *sex* diuersæ opiniones afferuntur, de essentia peccati originalis: quarum *postrema* sola ipsi probatur, cæteris omnibus reiectis.

De *prima* opinione, quæ Illyrici est.

Hæc opinio planè falsa & absurda est: utpote statuens, peccatum originis esse de substantia hominis, siue homini essentielle: qualis etiam fuerit diuina in homine imago.

Argumenta Bellarmini, contra hunc errorem, præcipua hæc sunt: quæ & Evangelicorum esse solent.

1 Si peccatum homini est essentielle: aut Deus erit auctor peccati, quippe qui substantias omnes creauit: aut Diabolus erit creator alicuius substantiæ; quippe qui est auctor peccati. At vtrumque consequens absurdum est. Ergo & antecedens.

2 Aut Christus non assumpsit naturam nostram, aut peccato non prorsus caruit: quorum vtrumque & Scripturæ, & rationi, contrarium est. Ergo thesis ipsa falsa est.

3 In iustificatione, & regeneratione hominis, peccatum quidem destruitur, & aboletur: natura verò sanatur, & instauratur. Ergo aliud peccatum est, quam hominis natura, siue essentia.

4 Natura hominis resurget, & æternam vitam possidebit, quod ad electos attinet; peccatum verò tum nullum erit. Ergo peccatum est accidens separabile ab ipsa natura.

5 Patres hanc opinionem olim in *Manicheis* damnarunt; & peccatum non substantiam, sed accidens esse, constanter docuerunt, &c. Ergo contra Ecclesiam sentit, quisquis aliter sentit.

6 Deniq; hæc opinio facit animam hominis corruptibilem in substantia; eoq; toties alium hominem inducit, quoties similitudo, vel Dei, vel Diaboli, in eo reperitur. Quo nihil absurdius dici potest.

RESPONSIO AD OBJECTIONES ILLYRICI.

Objectiones *Flacianorum* hæc præcipuæ sunt:

1 Gen. 9. dicitur *ipsum cordis humani figmentum esse malum*. Et Rom. 6. item Eph. 4. &c. vocatur *corpus peccati*, item, *vetus homo*, &c. Ergo substantiale quiddam est illud peccatum, &c. Respondet, figmentum illic significare ipsas animi cogitationes; & per corpus peccati, ipsam vitiorum massam, seu congeriem, perq; veterem hominem, ipsam priorem viuendi rationem indicari: quæ omnia meræ qualitates siue accidentia sint.

2 Rom. 7. dicitur *peccatum in nobis habitans operari*, nosq; *seducere*, *occidere*, &c. Ergo est res viua, & actiuosa; eoq; subsistens. Respondet, per tropum hæc omnia dici; quomodo & lex, & gratia Dei alibi, hæc, vel illa operari dicuntur. Vide Ro. 4. *Lex iram operatur*, &c. Cor. 15. *Gratia Dei mecum laborant*, &c.

3 Imago Dei, & iustitia originalis, in homine fuit essentialis. Ergo contraria Diaboli imago (de qua Ioh. 8. dicitur *vos estis ex patre Diabolo*, &c.) similiter est de hominis essentia. Respondet, de *Imaginem* Dei, h. e. ratione, id ipsum concedi; sed de *similitudine*, siue iustitia, falsum esse: nec homines ex Diabolo nisi metaphoricè gigni, respectu, videlicet, imitationis in malo.

4 Ps. 51. optat David *mundum cor in se creari*, &c. Et Ez. 36. promittit Deus, *se daturum cor carneum*, &c. Deniq; Ioh. 3. Tit. 3. Item 1. Petr. 1. & Iac. 1. dicitur, *totus homo regenerari*, &c. Ergo ante regenerationem totus in substantia corruptus est. Respondet, omnia dici metaphoricè, respectu qualitatatum, & studiorum, quæ in homine diuinitus immutantur: eoq; alterationem hinc esse, non veram generationem.

5 Sed dicimus *naturâ filii iræ*, &c. Eph. 2. Respondet: ideo sic dici, quia reatus

tus à natiuitate nobis adhæret; non quia peccatum sit pars, vel proprietas, nostræ naturæ & essentiæ.

6 Accidens potest abesse sine subiecti corruptione. At iustitia originalis est forma noui hominis; & peccatum forma veteris: imò iustitiæ illius priuatio efficit hominem in peccatis mortuum, Ephes. 2. & contra regeneratio includit mortem veteris hominis, Roman. 6. &c. Respondet, hominem ipsum nihilominus eundem manere in substantia; etsi alius, atq; alius sit secundum qualitates, &c. Hæc ille hætenus de 1ª opinione.

CENSURA NOSTRORVM.

IN hac igitur parte, quantum attinet ad ipsam doctrinæ summam, nostri omnes assentiuntur. Et licet ante hac *Illyricus* non paucos astipulatores habuerit, cum nondum res tota planè ab omnibus intelligeretur: nunc tamen, aut nulli, aut paucissimi, eius opinionem amplectuntur: quippe quæ examen verbi diuini tandem sustinere, seu perferre non potest; si modò *equiuocationis* fallacia sedulò vitetur, quæ sub verbis illis creandi, regenerandi, &c. item cordis, veteris, & noui hominis, &c. occultari solet.

DE ALIIS QVATVOR OPINIONIBVS REIECTIS.

Sequuntur aliæ *quatuor* sententiæ, quas Bellarminus itidem repudiat. Harum *prima* est, *Lutheri, Philippi, &c.* qui peccatum originis docent, aut docere saltem videntur, esse ipsam actualem concupiscentiam, item Dei ignorance, contemptum, odium, & alia eiusmodi peccata, quæ per se actualia esse videntur, saltem interna, siue in animo latentia, &c.

Contra quam affert hæc Argumenta:

1 Infantes nullum habent *actuale* peccatum, dicente Apostolo Roman. 9. *eos nihil boni, vel mali agere, &c.* Habent autem peccatum *originis*. Ergo huius essentia non consistit in eiusmodi actibus, quales sunt illi supradicti.

2 Nullus est vsus rationis in Infantibus, teste ipso Deo Deut. 1. & Ionæ 4. Ergo nec concupiscere, nec Deum fugere, vel odisse, &c. possunt. Et tamen originali peccato infecti sunt.

Secunda est, *eorundem, vti & Caluini, & aliorum*: qui docent, corruptionem naturæ, & præsertim concupiscentiam illam, quæ peccati fomes esse dicitur, qualis etiam reperitur in baptizatis, seu iustificatis, verè & propriè esse peccatum originis.

Contra quam affert has rationes:

1 Iacobi 1. Concupiscentia, seu potentia appetendi, prona ad malum, distinguitur ab ipsa delectatione, tanquam peccato veniali. E. ipsa Concupiscentia per se nō est peccatum: licet metonymicè peccatū aliquando appellatur.

2 Roman. 7. docet Apostolus, motum concupiscentiæ in renatis, *non esse*

opus ipsorum; & per hoc non posse ipsis imputari; sed in carne ipsorum, quæ propriè non est peccati capax, tanquam fomitem hære. Ergo peccatum propriè non est.

3 Rom. 8. dicitur, nihil damnationis esse in renatis: quia licet concupiscentia in ipsis adhuc sit, tanquam peccati fomes, & incentiuum, rationem tamen peccati non amplius habet: quia secus aliquid damnabile reuera in ipsis esset.

4 Patres idem docent: quatenus concupiscentiam sine consensu pro peccato non habent: licet & causam, & effectum peccati esse agnoscant, vt passim Augustinus loquitur. Vide loca ab ipso Aduersario citata.

5 Denique secus vis Baptismi, & gratia Christi, eneruarentur, & non possent renati non Deo displicere: & falsum esset, Christi præcepta esse leuia, &c. Quæ omnia ex ista opinione consequi putat, quum tamen admodum absurda videantur.

Tertia est *Lombardi*, & aliorum: qui peccatum originis statuunt, in *positiua* qualitate, animam verè inficiente, instar habitus vitiosi.

Contra quam hæc argumenta affert.

1 Augustinus passim negat, peccatum illud quidquam aliud esse, quàm priuationem, siue carentiam originalis iustitiæ. Ergo non est aliqua *positiua* qualitas.

2 Nullus habitus animi acquisitus transfunditur in prolem, vt patet in scientiis, &c. Peccatum autem originis transfunditur. Ergo non est habitualis qualitas.

3 Secus Deus vel erit auctor peccati, vel non erit creator omnium omnino rerum: quum *positiue* qualitates res veræ sint, & Deum semper auctorem habeant: vt notum est. Vnde concludit, peccatum hoc nihil esse *positiuum*.

Postrema est *Alberti Pighii*, & *Ambrosii Catharini*, &c. qui peccatum illud, nihil aliud, quàm ipsam primorum hominum inobedientiam esse tradunt; eoq; vnum & idem esse in omnibus hominib. quatenus omnibus imputatur.

Contra quam hæc Argumenta profert:

1 Quod vnum numero est, non potest in alios verè propagari, aut transfundi. Peccatum autem illud in sobolem transfunditur. Ergo non est idem numero cum primo illo peccato.

2 Rom. 5. confertur hoc peccatum cum iustitia Christi tanquam cum pari causa contrarii effectus. Vt igitur per hanc, quatenus in ipso Christo est: nemo formaliter iustus est: ita nec per illud, quatenus in Adamo fuit, quisquam propriè peccator esse potest.

3 Nisi proprium & sibi in hærens peccatum vnusquisq; haberet, non posset verè dici peccator, nec opus haberet vera regeneratione, ablutione, &c. sed nuda condonatio sufficeret, &c. Ergo peccatum originis differt ab illo primo, eiusque imputatione.

CENSURA, ET RESPONSIO, PRÆSERTIM

quoad secundam sententiam.

IN hac parte, quoad *duas* postremas opiniones, nostri assentiuntur, si modò æquiuocatio *positiua* qualitatis, vel habitus, accuratè vitetur, de qua mox plenius dicetur.

Quoad *primam* autem opinionem, fatemur, incommodas esse phrasas, quæ peccatum originis per actualia crimina describunt. Sed si mens, non verba, Auctorum spectentur, apparebit, eos, non tam peccatum illud accuratè definire, quàm populariter ab effectibus, seu fructibus, explicare voluisse. Itaque candoris est, incommodiores sententias ex aliis auctorum locis commodè interpretari.

Quoad *secundam*, solent Nostri distinguere inter *reatum*, itemq; *regimen*, originalis peccati, & peccatum ipsum. Itaq; fatentur, in renatis hoc peccatum reuera sublatum esse, quod quidem attinet ad *reatum*, & *regimẽ*, seu vim illam mortiferam, quam in aliis exserit: ipsum tamen in sese hætenus manere docent, quatenus eius *reliquia* quædam etiam in renatis interdum sese ostendunt, & per se legi diuinæ obnituntur: licet hæ reliquiæ ex gratia non imputentur, atq; ita pro non peccatis aliquatenus habeantur.

Argumenta eorum præcipua hæc ferè sunt.

1. Rom. 6. monet Apostolus, *ne peccatum in nobis, regnet; non autem simpliciter, ne sit*; vti notat Augustinus, Tract. 41. in Ioannem. Ergo peccatum, propriè dictum, etiam in iis est, in quibus non regnat, h. e. in renatis.

2. Rom. 7. aliquoties *nominat Apostolus peccatum, eam concupiscentiam*, cui *homo interior*, seu *mens hominis*, non assentitur, &c. Ergo etiam renati (de quibus ipsi Aduersarii, & alii pleriq; hunc locum accipiunt) peccato propriè dicto adhuc aliquatenus obnoxii sunt.

3. Rom. 8. dicitur *affectus*, vel *sensus carnis*, esse *inimicitia aduersus Deum*. Atqui Gal. 5. dicitur *caro aduersus spiritum concupiscere*, &c. Id quod pleriq; de lucta carnis & spiritus in eodem homine intelligunt, videlicet in renato. Ergo iuxta hanc hypothesin etiam ii, qui iam spiritum habent, reliquias carnis adhuc circumferunt, & tales quidem, quæ verè Deo displiceant, licet non imputentur ad damnationem.

4. Iusti semper orant pro remissione continua suorum peccatorum, etiam occultorum Psal. 19. & 130. & 145. Iobi 9. & 14. item Matth. 6. & fatentur, *se in multis identidem labi* 1. Reg 8. Eccles. 7. Iacobi 3. &c. Ergo agnoscunt in se eiusmodi fomitem, qui per se vitiosus sit & non modò ad peccata inclinet, sed etiam peccati rationem aliquam verè habeat.

5. Patres etiam concupiscentiam hanc, in renatis reliquam, non modò causam, & effectum, seu pœnam peccati; sed etiam apertè peccatum vo-

cant; præsertim Augustin. lib. 5. contra Iulianum c. 3. & Tract. 4. in Iohan. &c. Ergo, &c.

6. Deniq; hæc concupiscentia semper allicit ad malum, vt dicitur Iac. 1. Ergo legi Dei contraria est; eóq; verum & proprie dictum peccatum, quippe quod nihil aliud est, quam *ἀνομία* 1. Ioh. 3. licet interim illa diuerso respectu pro peccato non habeatur.

SOLVTIO OBJECTIONVM CONTRA SECVN-
dam sententiam.

AD Argumenta contraria Nostri sic respondent. In 1. & principium peti. & fallaciam consequentis inesse: quum illic tantum de consueto progressu externi peccati agitur; nec consequens sit, idcirco concupiscentiã non esse peccatum, quia eius fructus peccata sint. In 2. figuræ dictionis fallaciam latere: quum illic de toto homine, sed secundum diuersas partes aliter, atq; aliter considerato, semper agatur. In 3. fallaciam esse secundum quid: quum renati, licet aliquid suã naturã vitiosum in se habeant, tamen per Christi gratiam ab omni damnatione immunes sint. In 4. idem sophisma latere: quum veteres tantum respectu reatus, & regni, peccatum illud esse negent: quod alioqui simpliciter in se spectatum, peccati nomine insigniunt. In 5. inconsequentia esse multiplicẽ: quum reliquæ istæ neq; in renatis regnent, nec per gratiam iis imputentur, vt sæpè dictum est.

In summa: Si Aduersarii concesserint, concupiscentiam hanc, quamuis etiam condonata, & per S. Spiritum Dei subactam, per se malam & vitiosam esse: prout vicissim nostri concedunt, eam in renatis minimè dominari, nec proinde damnationem iis inferre; atq; hoc demum sensu peccati rationem non habere: iam certè, præter inanem logomachiam, nihil fortassè hinc reliquum manebit, de quo deinceps operæ pretium sit litigare. Nimia enim subtilitas in his talibus fugienda est.

DE POSTREMA SENTENTIA, BELLARMI-
no approbata.

TAndem sententiam Ecclesię suæ explicat, & defendit Bellarminus: videlicet, peccatum originis esse partim *imputationem* lapsus Adami, partim *inherentem* obliquitatem, siue peruersionem voluntatis, per quã formaliter, omnes sint, & dicantur peccatores, donec per Baptismum iniquitas hæc abluatur. Et hinc ait rectè vulgò vocari *carentiam iustitiæ originalis*, quæ sit habitualis macula, siue auersio voluntatis à Deo, &c.

Pro priore membro, h. e. pro imputatione, affert hæc Argumenta,

1. Rom. 3. & 5. dicimur omnes peccasse, & quidem in Adamo: videlicet, quia in illius lumbis fuimus, qui personam totius generis humani gerebat.

2. Patres

2. Patres idem docent: præsertim Augustinus passim contra Pelagianos, Tomo 7°. Cui etiam Concilia quædam astipulantur.

3. Secus nec reatus, nec habitualis auersio aliqua in infantibus esse posset, nisi actualis auersio præcessisset: quum nullo modo ad culpam imputari possit, quod nullo modo à libera voluntate processit.

Pro secundo membro, h. e. pro inherente peccato, hæc affert.

1. Actus transiens non ponit aliquid in homine, unde formaliter peccator denominari possit. Ergo præter illam actualem inobedientiam, quæ iam olim transiit, nec nisi per imputationem omnibus inest, debet aliquod habituale peccatum, tanquam forma quædam, singulis inesse.

2. Nihil præter auersionem illam à Deo, seu priuationem originalis iustitiæ, reperiri potest in homine, quod propriam peccati inherens rationem habeat: quum nec reatus culpæ, aut pænæ, nec offensio Dei, nec habitus aliquis vitiosus, hoc nomine insigniri possit, &c.

Postremò soluit *obiectiones* quasdam, contra hanc sententiam: & hac occasione explicat, quomodo peccatum originis sit peccatum propriè dictum; & tamen partim transiens, partim manens; item, quomodo non tantum reatus, sed etiã actus malus, permanens esse possit; item, quomodo priuatio iustitiæ originalis partim pœna peccati, à Deo inflictæ, partim ipsum peccatum, siue culpa hominis, dici debeat: Deniq; quatenus iustitiam illam in Baptismo, seu regeneratione reddi, vel non reddi, dicendum sit. Quæ omnia hîc repetere tædiosum foret: præsertim quum nonnulla in iis sint alystata, quæ se mutuo statim euertunt.

CENSURA, ET RESPONSIO.

IN hac parte, licet multis difficultatibus implicata sit, quantum tamen ad rei summam attinet, si modò captiones sophisticæ excludantur, Euāgelicè facile acquiescēt: nisi quod improprias Bellarmini phrasès, imò acyrologias, nō temerè admittunt. Neq; n. *imputatio* primi lapsus, est pars originalis peccati; sed ipse potius *lapsus* hæredum in lumbis Adami: qui ipse tamē improprie sic dicitur; si quidē propriè peccare non possunt, qui nondum acti sunt. Eo tamē sensu peccasse dici possunt, quo sensu *Leui dicitur in lumbis Abrahami decima uia fuisse*. Heb. 7. videlicet, tanquā pars quædā eius parentis, qui verè ista præstitit, &c. Hinc deinde oritur *reatus* pænæ: qui & ipse aliter Adami, aliter nostri respectu accipiendus est. Pænæ autē pars cēseri potest ipsa *corruptio*, seu deprauatio naturæ, quod ad qualitates attinet. Atq; hæc ipsa etiã, quatenus *universalis* est, & primo peccato assignāda est, ab alia quauis aduētitiā, & *speciali* corruptione accuratè distingui debet: quā, videlicet, vnusquisq; sibi etiã cū attrahere potest, ac solet; imò etiã in sobolē aliquomodo trās fundere, &c. Sic igitur nostri re ipsa in summa negotii assentiuntur. Nā & ipsi *duas* peccati ori-

ginalis *partes* facere solent; videlicet, *defectionem* omnium naturalium hæredum Adami in lumbis ipsius; & quæ hinc consequuta est, naturæ *corruptione*, siue mentis excæcationem, & voluntatis peruerfionem, &c. Porro siue hanc corruptionem, habitum vitiosum, siue peccatum habituale, item, siue qualitatem positivam, siue priuationem, aut carētiā iustitiæ debitæ inesse, appellemus, parum referre videtur; si modò sensum commodè explicemus: h.e. si peccatum omne, licet habituale, seu per modum habitus nobis inhærens, per se tamen & suā naturā nihil substantiale, nihilq; positivum, sed priuationem tantum contrarii boni, reuera esse statuamus. De *Baptismo* autem, quatenus peccatum abluere dici possit, vel non possit, suprà suo loco satis explicatum videtur. Tantum hîc notetur, nomine Baptismi, quo peccatum verè & re ipsa purgatur, in tota hac disputatione, aut ipsam tantum interiorem ablutionem, aut saltem hanc simul cum suo signo accipiendam esse. Reliqua ex antè dictis facilè intelligi possunt. Itaq; nunc ad alia pergamus.

AD THESIN XII. DE ÆTERNA POENA PECCATI ORIGINALIS, deq; Limbo puerorum non baptizatorum.

DVplicem peccati originalis pœnam statuit Aduersarius, *æternam*, & *temporalem*: quæ & nostri facilè admittunt, dummodo in Thesi maneat, nec falsæ quædam hypotheses admisceantur; sicut in progressu patebit. De *priore* namq; summam ita docet Bellarminus: Infantes sine Baptismo decedentes, ob solum originis peccatum, mortis æternæ pœnam sustinere.

Atque hîc *quinq;* diuersas, circa hanc materiam, opiniones recenset, quarum *quartam* ipse approbat; videlicet, infantes in suo infernali *Limbo* experiri tantum pœnam damni, non autem pœnam sensus propriè dictam: h.e. carere quidem beatâ Dei visione: non tamen cruciatum ignis, & vermis sentire; sed tantum dolorem quædam internum, ac mitissimum, ex amissa beatitudine percipere, atque ita quasi in perpetuis tenebris desiderare.

Pro æterna igitur ipsorum Infantum pœna, contra primam, & secundam opinionem, affert hæc Argumenta.

1. Ex Scriptura petitur. Nam Ioh. 3. *non renati ex aqua & spiritu, dicuntur Regnum Dei non posse videre*, &c. Et ibidem dicitur *ira Dei super eos manere, qui non credunt*, &c. Et Rom. 5. *dicatur reatus in omnes Adami posteros transisse*, &c. Ergo infantes, quibus ille reatus per Baptismum, perq; fidem, saltem alienā, non remittitur, salui esse non possunt.

2. Patres, & Concilia quædam idem statuunt, contra *Pelagianos*: sicut in primis ex *Augustini* variis scriptis, & nominatim ex epist. 106. ad Paulinum videre est.

3. Ratio etiam suadet, eos, qui sine percepta Christi gratia (vt quidem hæc

hæc nonnisi per *Sacramenta*, vt certa media, percipi potest) hinc decedunt, sub potestate Sathanæ manere: item, eosdem in carcere inferni perpetuò detineri: præsertim quum post iudicium vniuersale terra vndiq; aquis cooperienda sit, vt fuit ab initio: denique eisdem ne naturali quidem beatitudine frui, vt qui nec diuinitus insulam, nec proprio labore acquisitam rerum scientiam habeant, & proinde quasi nihil sciant.

Atq; hîc contrarias *Catharini* Obiectiones, quæ pro *secunda* opinione militant, h. e. pro *naturali* infantium beatitudine, quam olim in hac terra habituri sint, satis prolixè refutat. Sed quia leues & friuolæ sunt, idcirco à nobis hîc omittuntur. *Zwinglii* autem, & aliorum, quibus *primam* opinionem tribuit de *supernaturali* paruulorum beatitudine, obiectiones non attingit; sed ad librum de Baptismo nos remittit, vbi nimirum eas refutatas inuenturi sumus. Vide Apologiam Gualteri pro *Zwinglio*.

Deinde, contra *quintam* opinionem, h. e. contra sensibilem ignis æterni pœnam, quæ infantibus ab aliis quibuscumque tribuitur, vt nimis seueram, immò crudelem, hæc Argumenta profert.

1. Infantes illi nullum actuale peccatum commiserunt. Ergo nec *vermè conscientie* sentire possunt; proinde nec *ignem gehennæ*: quia vtraq; pœna ordinariè coniungitur *Esa. 66. Marci 9. & c.* Sic *Apoc. 18. tormentum & luctus* illis tantum tribuitur, qui se glorificarunt, & in delitijs vixerunt, & c. quod de Infantibus dici reuera non potest, vt qui nec boni, nec mali quidquam facere possunt.

2. Patres etiam sentiunt, infantes istos longè mitiore pœnâ, quàm alios peccatores, punitum iri: vt *Nazianzenus* in oratione de S. lauacro. *Augustinus* lib. 3. de liber. arbit. c. 13. Et lib. 5. contra Iulianum c. 8. & alii passim.

3. Ratio idem docet: quum nemo propter solam virtutum priuationem, & pronitatē ad vitia, soleat positivâ & sensibili pœnâ puniri; sed omnes propter actuale culpam ita demum puniantur. Etsi enim illi indigni sunt præmiis, non tamen digni sunt quauis pœnâ; sed ea tantum, quæ damni, seu priuationis pœna dicitur. Originalis autem culpa; quæ sola infantibus adhaeret, non est actualis: quum nemo de ea pœnitentiam agere teneatur, & c. Sic ille.

Atq; hîc decem *obiectiones* eorum, qui contrà sentiunt, dissoluit. Summa Responsionum est: paruulos istos non esse aliis impiis per omnia comparandos; sed ab iis sententiis, quæ *duos* tantum hominum ordines beatorum videlicet, & eorum, qui igne æterno cruciabuntur, constituunt (vt *Matth. 3. & 13. & 25. & c.*) omnino excipiendos esse: quum ratio diuinæ iustitiæ non patiat, vt, qui ipsi per se nihil peccarunt, pœnâ sensibili æternū afficiantur; iuxta proportionem iuris humani loquendo.

Deniq; contra *tertiam* opinionem, quæ omnem omnino dolorem ab Infantibus istis remouet, hæc argumenta affert:

1. Augustinus epist. 106. & alii veteres asserunt, hos infantes internum aliquem dolorem, licet leuissimum, sentire. Ergo pro Ecclesiæ sententia id habendum est.

2. Ratio naturalis idem persuadet quum amissio summæ felicitatis, quam aliis contigisse videas, non possit tibi non aliquem dolorem afferre: & contra collatio tui damni, cum extrema aliorum miseria, non possit non priorē dolorem mitigare. Vnde temperies quædam efficitur.

*CENSURA, ET RESPONSIO AD
predicta.*

IN hac parte Euangelici non prorsus assentiuntur; sed vel *omnes omnino* infantes per Christi gratiam seruari (vt *Zwinglius*, & alii nonnulli) vel saltē *electos* omnes, siue ex fidelibus, siue ex aliis parentibus natos, licet etiam non baptizatos, ad salutem peruenire (vt plerique alii) asserunt. Nam de iis, qui Infantes *totaliter* interire credunt, nihil hic dicam, vt qui inter Euangelicos non censeantur.

Priores illi pro se asserunt, tum locum Rom. 5. vbi magnitudo gratiæ Christi prolixè commendatur; & ad eos etiam tacitè, per Antithesin Adami, extenditur, qui per ætatem nondum in ipsum Christum actu credere potuerunt: tum alia eiusmodi loca, quæ infantibus, in genere acceptis, æternam salutem, & Dei misericordiam, polliceri videntur, vt Matth. 18. & 19. & c. vbi regnum cælorum indefinitè iis adscribi videtur.

Posteriores, qui ad liberam Dei electionem, & fœdus gratiæ, cum fidelibus pactum, respiciunt, tum loca illa Gen. 18. & Act. 2. & 1. Cor. 7. tum alia quædam de libera Dei electione, & misericordia speciali, qua Deus non omnes sine discrimine, sed electos suos, dignari solet, ex Rom. 9. Eph. 1. & c. pro sua sententia asserere solent.

Porro tametsi posteriorum horum sententia omninò tutior videtur; illorum priorum tamen *benignior* est, & satis probabilis; eòq; temerè damnanda non est: quum multa sint in hoc toto negotio nobis non patefacta, sed arcana; & proinde soli Deo relinquenda: præsertim quum eorum cognitio nulli nobis vsui esse possit.

Bellarmini autem opinio etsi speciem aliquam probabilitatis habet, tamen non paucis incommodis laborat; & hypotheses habet admodum controuersas; puta, si non planè falsas; qualis illa est, de præcisa Baptismi necessitate, de qua satis suprà dictum est: at saltem valde incertas; qualis est illa, de separata duplici pœna æterna apud inferos (nam de *Limbi* figmento etiam alibi diximus) quam certè ex Dei verbo probare nunquam poterit.

Neq;

Neq; verò omnes aliorum opiniones, de hac quæstione, ipse attigit: quum non desint etiam inter Christianos, qui infantes, vel omnes, vel aliquos, per mortem penitus aboleri, siue extinguere, & quasi bestias interire putent, &c. quorum sanè Argumenta etiam diluenda ipsi fuissent. Sed nobis sufficiet, ex Dei verbo tenere, saltem Infantes fidelium, ex formula diuini fœderis (de quo Gen. 17. Act. 2. Matth. 19. &c. videre est) pro regni cœlestis hæredibus habendos esse: de reliquis autem nihil temerè vel asserendum, vel negandum, aut saltem in benigniorem partem propendendum esse. Nam fauores semper ampliandi, odia verò restringenda sunt.

Ad Argumenta Bellarmini quod attinet: in iis vel aperta est principii petitio, seu violenta S. Scripturæ detorsio; vt cum ex loco Ioh. 3. *Baptismi præcisam* necessitatem, aut operis operati efficaciam, colligit: vel multiplex fallacia consequentis; vt cum ex insufficiente partium enumeratione argumentatur; vel ex refutatione vnius, aut alterius erroris, opinionem suam stabilire conatur; vel deniq; ex infirmis Patrum coniecturis, aut incertis Scholasticorum hypothesebus, hoc vel illud astruit. Itaque ad alia.

*AD THESIN XIII. DE TEMPORALIBUS EIVS-
dem peccati pœnis.*

ADuersarius de *temporalibus* pœnis, seu calamitatibus huius seculi, quas ob peccatum originis in hac vita experiuntur, qui aliquamdiu hîc viuunt, præsertim adulti, ratione iam vtentes, *tria* differit. *Primo* enim pœnas illas, *quinque* classibus distinctas, recenset: quarum aliæ sunt internæ; puta, vel in anima, aut superiore, vt mente, & voluntate; aut inferiore, vt sensibus, & affectibus; vel in ipso hominis corpore: aliæ verò sunt prorsus externæ, & quæ hominem foris circumstant, &c.

In *mente* sunt, inquit, ignorantia rerum necessariarum, maximè diuinarum, difficultas discendi, vanitas, curiositas, &c. In *voluntate* φιλαυτία, pronitas ad vitia, tarditas ad bonum, siue impotentia ad virtutes, & alia talia, liberi arbitrii propria. In *parte sensuali*, sensuum infirmitas, ἀνεξία affectuum, impetus iræ, & concupiscentia carnalis, &c.

In *corpore*, omnis generis morbi, vitæ breuitas, mortis necessitas, & cætera id genus mala, corpus affligentia.

Extra *hominem*, ira Dei, potestas Satanæ, rebellio bestiarum, calamitates à cælo, terra, mariq; subinde proficiscentes, & hominem totum excruciantes.

ARGUMENTA PRO HIS POENIS.

DEinde contra Pelagianos ostendit, hæc *omnia mala*, & nominatim *prauam concupiscentiam carnis*, non ex conditione naturæ, sed ex peccato, originem suam ducere, nec vllum eorum inter bona naturæ numerandū esse.

Argumenta ipsius hæc sunt præcipua.

1. Rom. 7. Apostolus *concupiscentiam* illam vocat *malam*, immò *peccatum*, quia, videlicet, ad peccatum irritat, aut saltem ex peccato prouenit. Ergo nō est merè naturalis.

2. Idem Apostolus 1. Cor. 7. coniugium ad *remedium* illius concupiscentiæ datum esse docet. Et c. 9. ait seipsum quoq; corpus suum contundere, &c. nempe ne à mala illa concupiscentia vincatur. Non igitur pro re naturali eam habuit.

3. Gen. 1. & 2. longè alia hominis conditio describitur, nempe felicior, in statu innocentiae, quàm postea in statu peccati euasit: de quo Gen. 3. Eccles. 7. Rō. 5. & 6. & passim alibi, videre est. Ergo mala, quæ postea superuenerunt, à peccato sunt.

4. Patres idem sentiunt; præsertim Augustinus, passim contra Pelagianos, differens tomo 7. Cui & Concilia quædam suffragantur.

5. Ratio idem persuadet: quum incredibile sit, Deum illum benignissimū, ac verè *φιλόανθρωπον*, tot calamitates immissurū fuisse generi humano, nisi peccati grauitas ita cōmereretur. E. hæc mala sunt peccati originalis effecta.

6. Adde quòd etiam Ethnici has misérias ita deplorant, vt vel naturam, velut nouercā, accusent; vel peccata animarum, in alia vita olim admissa, ita puniri statuunt: nempe, quia rem ipsam oderunt, sed causam ignorarunt, vt Augustinus ait lib. 4. contra Iulianum c. 12.

ARGUMENTA CONTRA ALIAS POENAS.

Postremò contra Nostros docet, quosdā alios effectus originalis peccati ab ipsis perperam addi; videlicet, amissionem liberi arbitrii, & tantā naturæ corruptionē, quæ etiam iustificatos semper peccare cogat (de quo vtroque effectū plenius infra se acturum promittit) deniq; odium, seu fugam Dei item dubitationem, ac desperationem de gratia Dei, & salute æterna, &c.

Contra quam postremam classem effectuum, hæc Argumenta afferre.

1. Hi motus non existunt in homine, nisi mediante voluntatis imperio. At pœnæ peccati originalis sine voluntate nostra nos premunt. Ergo isti non sunt proximi, & immediati effectus, originalis peccati.

2. Existunt iidem hi motus etiam in Dæmonibus, qui tamen originale peccatum non habent: & contrà, non existunt in Infantibus quī peccatum istud habent. Ergo peccatum hoc non nisi remota & mediata illorum causa est; videlicet, vt causa est omnium aliorum criminum.

CENSURA, ET RESPONSIO.

In hac parte, quantum ad ea attinet, quæ cōtra Pelagianos in genere disputatur, Evangelici omnino assentiuntur: nisi quòd nonnullas humanæ naturæ infirmi-

infirmities omnino seu purè *naturales* esse, ac proinde ab hoc pœnarum ordine, ac censu remouendas esse putant: adeoque Bellarminum non obscure sibi contradicere statuunt, qui sine delectu *omnes omnino* miseras, & calamitates, quas prolixè recenset, inter effecta peccati originalis enumerat: quum tamen *quasdam* earum planè *naturales* esse, siue ex ipsis naturæ principiis suâ spõte fluere, satis apertè confiteatur. Ne iam dicamus, alia quoque afflictionum genera esse, quæ verè iustificatis hîc subindè immittantur: quæque proinde in censu verarum pœnarum minimè numeranda sint.

Itaque distinctione hîc opus est, quam Bellarminus hoc loco perperam neglexit, ut patet.

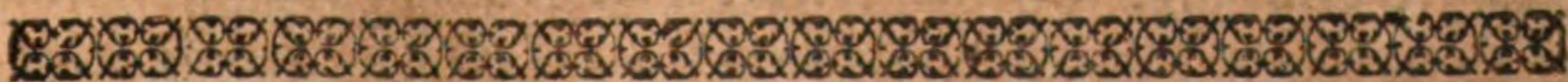
Quantum verò ad liberum arbitrium, & naturæ corruptionem, attinet, de utroque hoc capite in sequentibus plenius differetur: & quatenus vel illud negandum, vel ista asserenda sit, ex Dei verbo breuiter exponetur.

Denique de odio Dei, & similibus peccatis actualibus, Nostri ultro fatentur, ea non nisi mediante voluntatis imperio in nobis existere: uti Bellarminus ipse ex *Augustana Confess.* artic. 19. Item ex *Philippi* Locis communibus, titulo, de causa peccati, annotauit. Itaque logomachiam hîc exercere, & parum sibi constare videtur. Nobis igitur nunc ad alia pergendum est: ne de verbis ociosè rixari videamur.

AD TERTIAM CONTROVERSIAM GENERALEM, de gratiæ reparatione, per Iesum Christum Dominum nostrum.

HÆc tertia generalis controuersia in tres principales subdiuiditur: quarum prima, de gratia & libero arbitrio, sex libris explicatur: altera, de iustificatione hominis, de que bonis operibus in genere, 5. libros continet: Tertia, de bonis operibus in specie, tribus libris absoluitur.

AD PRIMAM PRINCIPALEM CONTRouerſiam, de gratia & prædestinatione Dei, deq; libero hominis arbitrio.

*AD THESIN I. DE DEFINITIONE, ET
diuisione gratiæ diuinæ.*

INitiò explicat hîc Bellarminus aliquot definitiones, seu potius significati-
ones, & varias species, gratiæ diuinæ. Et primò quidem docet, vocabulum
gratiæ aliquando latissimè, & quasi abusiue accipi, pro quouis Dei beneficio,
etiam *naturali*, quatenus, videlicet, indebitum est: aliquando propriè, pro
donis *supernaturalibus*, & planè indebitis (prout *natura*, & *gratia*, in negotio
salutis opponi solent) deniq; aliquando propriissimè, pro donis non solum
indebitis, & supernaturalibus, sed etiam in *indignos*, & *peccatores* collatis, &c.
sicut Rom. 3. & 4. & 11. & passim alibi, videre sit. Itaque *triplex* gratiæ defini-
tio hîc traditur.

Deinde *sex dupliciter* diuidit gratiam Dei, Nempe 1. in *eternam*, quâ nos
Deus in Christo elegit (Eph. 1.) & *temporariam*, quam re ipsa nobis in tempore
largitur. 2. Hanc subdividit in gratiam *gratis datam*, quæ potissimum ad alio-
rum salutem ordinatur, vt est donum linguarum, scientiæ, &c. (1. Cor. 12. &
14.) & *gratum facientem*, seu iustificantem, h. e. quæ ad propriam vniuscuiusq;
salutem datur, vt vocatio, &c. 3. Hanc rursus diuidit in *permanentem*, siue *ha-
bitualem*, vt est fides, spes, charitas; & *transeuntem*, seu *actualem*, quæ vulgò di-
citur specialis auxilii, quæ est motio quædam Dei, ad opera pietatis hominẽ
impellens. 4. Et quia hæc *impulsio* dupliciter fit, hinc iterum gratia ista duplex
existit: puta, hominem vel *excitans*, vel iam excitatum porro *adiuuans*. 5. Imò
hæc specialis seu transitiua gratia iterum distinguitur in *insufficientem*, per
quam homo poterat benè velle, & agere: & *efficacem*, per quam homo re-
ipsa conuertitur, & benè operatur. 6. Denique hæc *efficax* gratia subdividin-
guitur in *operantem*, quæ hominem, peccatis adhuc immersum, ita præuenit,
vt faciat eum benè velle: Et *cooperantem*, quæ eidem præstat, vt quod benè
vult, re ipsa perficiat, &c. Itaque in vniuersum *sex* gratiæ partitiones affert:
in quibus etiam aliam quandam distinctionem gratiæ, *præuenientis*, videli-
cet, & *subsequentis*, includi docet: quum *illa* nihil aliud sit, quam vel excitans,
vel operans, vel in genere quæuis præcedens, seu prior gratia; hæc nihil aliud,
quàm vel adiuuans, vel cooperans, vel in genere quæuis posterior gratia, &c.
Hactenus ille.

CENSURA NOSTRORVM.

IN hac parte Evangelici nihil aliud reprehendunt, quàm quod implicita
quædam contradictio in ipsa Aduersarii Disputatione latet, vbi gratiæ de-
finitiones recenset: dum enim *propriissimam* gratiæ significationem ad dona
supernaturalia, prorsus indebita, ne villo modo per meritum nostrum ac-
quisita, sed tantum *indignis*, ac peccatoribus collata, præcisè restringit: & si-
mul

mul tamen inter *species* gratiæ (haud dubiè in eadem significatione acceptæ) quasdam recenset, quæ *dignis* tantum (iuxta stilum Aduersariorum) h. e. conuersis ac renatis conueniunt: certè illdem quædam tribuit, simul & adimit; eoq; non obscure sibi contradicit.

Adde, quod hoc loco *principalis* significatio gratiæ diuinæ, aut prorsus o-mittitur, aut nimis obscure, & parcè, sub vocabulo gratiæ æternæ, describi-tur. Etenim *gratia* Dei in S. literis potissimum significat ipsam Dei *misericor-diam*, ac *benignitatem*, item *gratuitum amorem*, seu *fauorem*, & *beneuolentiam* erga homines, siue omnes, siue aliquos: ex quo, tanquam fonte, deinde omnis generis dona gratuita profluunt, quæ propterea vltatè *charismata* ap-pellantur: sicut Iohan. 1. & 3. & passim alibi, videre licet. Atque hoc sensu quidam Euangelici (vt *Musculus*, *Martyr*, &c.) gratiam Dei primariò diui-dunt in *proponentem*, seu *decernentem*, & *operantem*, siue *exsequentem*: & dein-de hanc subdiuidunt in *generalem*, & *specialem*, siue *sufficientem*, & *efficacem*, &c. Sed si primaria illa significatio locum suum obtineat, de reliquis facile conueniemus; si tamen rectè iuxta Sacras literas explicentur: prout dein-ceps videbimus.

AD THESIN II. ET III. DE GRATIA GRATVM

faciente, seu iustificante, quid præcipue & pro-prie sit.

ADuersarius de gratia *gratum faciente*, vt vocant, seu iustificante, duo tra-dit. *Vnum* est, eam esse charitatem Dei *passiuam*, qua is à nobis diligitur, hoc est, qualitatem nobis subiectiue inhærentem, seu per modum habitus in homine permanentem; non autem esse charitatem Dei actiuam erga nos, seu fauorem & beneuolentiam diuinam, extra hominem in Deo ipso consideratam.

Argumenta ipsius præcipua ferè hæc sunt:

1. Rom. 5. dicimur sic *iusti* constitui per obedientiam Christi, vti peccatores constituimur per inobedientiam Adami. At formaliter iniusti sumus, per in-iustitiam nobis inhærentem, licet ex Adami inobedientia ortam. Ergo simi-liter iusti, & Deo grati sumus, per iustitiam & gratiam in nobis inhærentem licet ex Christi iustitia ortam.

2. Ioh. 4. & 7. confertur gratia Spiritus S. quatenus ad salutem in Christo nobis data est, *fonti aquæ salientis ad vitam æternam*, &c. Ergo illa gratia subie-ctiue nobis inhæret, instar habitus.

3. Rom. 5. & Tit. 3. dicitur *charitas Dei*, item *Spiritus S. in corda nostra effusus*, &c. Ergo hæc gratia verè & subiectiue in ipsis animis hæret, & non est extrin-secus Dei fauor, &c.

4 Eadem Dei gratia, seu Spiritus S. confertur *pignori sigillo, vntioni semini,* &c. rebus, videlicet, creatis, & permanentibus, 2. Cor. 1. & 5. item 1. Ioh. 2. & 3. &c. Ergo gratia ipsa est qualitas nobis inhærens.

5 Patres etiam docent, animam nobis non modò à Deo *infundi*, sed etiam ab eodem *ornari pingi, vestiri*, &c. & sic demum Deo gratam, atq; amabilem effici. Atq; hoc totum de gratia iustificante intelligunt. Vide loca in ipso Aduersario citata,

6 Deus, quum sit immutabilis, & per naturam diligat tantum iustos, oderit autem iniustos; non potest hominem verè prius diligere, quam reuera is in animo suo mutatus sit. Ergo gratia illa, propter quam homo à Deo diligitur, est *sanctitas* homini inhærens, non autem fauor, aut beneuolentia Dei.

7 Nec potest homo opera supernaturalia exercere, quibus ad finem supernaturalem perueniat, quin prius ex Dei dono habeat formam, seu habitum supernaturalem, per quem supernaturaliter operari queat.

8 Deniq; *Sacramenta*, præsertim Baptismus, gratiam reuera conferunt, non quidem actualem, sed habitualem; præsertim quum etiam infantibus, amentibus, dormientibus prosint, &c. Atque hoc de primo sufficiat.

Alterum est, gratiam istam reipsa non differre ab habitu charitatis, quâ nos Deum diligimus: nec esse ipsum Spiritum S. sed virtutem, seu donum eius creatum; licet alioqui Spiritus S. nomine sæpè appelletur.

Rationes, *proprio* membro Theſeos, hæ sunt:

1 Patres, & Concilia quædam, ita statuunt: præsertim August. in Psal. 118. & alibi passim. Ergo res ita est.

2 Sacræ literæ docent, per charitatem illam, seu per fidem viuam, ex charitate operantem, dari nobis esse spirituale, h. e. fieri nos Dei filios, & amicos, &c. Gal. 3. & 5. & 6. Item 1. Ioh. 3. & 4. &c. Ergo charitas hæc est gratia iustificans.

3 Docent etiam, per eandem charitatem Deum adduci, vt nos diligat, &c. Prouerb. 8. *Diligentes me diligio*, &c. Ioh. 14. *Si quis dilexerit me, diligetur à patre meo*, &c. Sic 1. Ioh. 3. & 4. Item Luc. 7. & passim. Ergo est ipsa gratia iustificans.

4 Denique charitas hæc fundamentum est amicitie nostræ, quam cum Deo habemus (prout simile diligit simile) & proprium diuini erga nos amoris effectum; & formaliter per eam iustificamur, &c. Ergo est ipsa habitualis gratia gratum faciens.

Pro *altero* membro, sunt hæ rationes:

1 Rom. 5. diffusa dicitur charitas Dei in cordibus nostris, &c. Quod propriè in ipsam Spiritus S. personam non cadit; vt qui nõ nisi ratione donorum effundi dicitur Act. 2. &c. Ergo de effecto eius intelligendum est.

2 Augustinus de Spiritu & litera, cap. 32. Chrysost. homil. 32. in 1. Cor. & alii veteres, idem docent. Ergo res certa est.

3 Secus vel inuoluntaria, vel saltem minus prompta, & expedita esset nostra erga Deum dilectio; si immediatè ab ipso Spiritu S. in nobis habitante, & non ex habitu proprio, nobis inhærente, prodiret: & Spiritus S. non rectè in infantibus habitare diceretur; quippe in quibus actualem charitatem nullam producit, &c. Ergo est donum S. S. & non ipse Spiritus S. essentialiter.

CENSURA ET RESPONSIO.

IN hac parte Nostri non prorsus assentiuntur: quum in ea imperitè multa misceantur, quæ plurimum inter se differunt. Fatentur illi quidem, in renatis, seu fidelibus, esse gratiam quandam Dei *habitualement*, ab ipsa Spiritus Sancti essentia verè distinctam; quæ per actiuam nostram charitatem, seu fidem viuam, seu nouam creaturam, &c. rectè describatur: cuius respectu etiam fideles aliquatenus Deo placeant, siue chari & accepti sint; quippe cui non potest non suum in nobis opus placere. Sed tamen principale fundamentum nostræ cum Deo amicitia, non in aliquo eiusmodi habitu nostro; sed in ipsa Dei *miserericordia*, & *gratuita beneuolentia* (prout ipse Bellarminus tandem c. 7. videtur agnoscere) discretè constituunt. Quæ de re amplius dicendum est li. 2. de iustificatione, ubi de formali iustitia agetur, quam Aduersarii in hac ipsa charitate collocant.

Nunc tantum obiter asserimus, *precipuan* gratia iustificantis, siue salutaris, significationem, ad ipsam Dei actiuam erga nos charitatem, ac misericordiam; non autem ad nostram erga Deum charitatem, aut qualitatem aliquam nobis inhærentem, referri debere.

Itaq; pro Euangelicis ista Argumenta notentur.

1 Ioh. 3. dicitur, *Deus mundum dilexisse*, & *filium suum dedisse*; & quidem in eum finem, ut per ipsum ad fidem, & porò ad salutem, perueniremus, &c. Ergo gratia Dei salutaris, quæ per dilectionem hanc significatur, aliquatenus nobis contigit antequam nos villo modo Deum diligeremus, h. e. ante fidem, & conuersionem nostram. Et proinde gratia illa non est charitas nostra.

2 Roman. 5. dicitur, *Deus suam erga nos charitatem in eo commendare, quod Christus pro nobis mortuus est, cum adhuc inimici ipsius essemus*, &c. Ergo gratia illa Dei minimè fundata fuit in aliqua nostra qualitate, aut habitu. Confer Rom. 3. *Iustificantur gratis, per gratiam ipsius*, &c.

3 Eph. 1. & 2. Tim. 1. dicitur *gratia Dei nobis data in Christo ante tempora secularia*, &c. Item, *ad hoc data, ut essemus sancti. & inculpati*, &c. Arqui non fuit, nec esse potuit, ab æterno habitualiter in nobis aliqua talis qualitas: nec ista sanctitatem verè in nobis efficit, quum sit ipsa sanctitas, &c. Ergo

nec fundamentum illius in nostro aliquo habitu quæri debet; sed tantum in ipsa Dei misericordia.

4 Sic i. Ioh. 4. aperte dicitur, *Deum nos priorem dilexisse, non nos Deum priores, &c.* Ergo charitas eius antecedit omnem gratiam, nobis inhaerentem: nec proinde potest illa in ista fundari: Et consequenter gratia iustificans præcipue est charitas Dei erga nos.

5 Deniq; si gratia illa Dei, per quam principaliter iustificamur, esset charitas nobis inherens, vel in ea fundaretur; iam nec liberrima, nec pure gratuita esset; h. e. non à mera Dei bonitate, & libera voluntate; sed à nostra dispositione, & qualitate penderet; aut saltem iustitiæ potius, quam liberalitatis, & misericordiæ rationem haberet: contra quam passim Rom. 3. & 4. & 5. &c. de gratia Dei iustificante traditur. Atque hæc sufficiant.

Argumenta Bellarmini *duplicem* in primis sophisticam continent. Nam & *iustificationem* cum *sanctificatione*, seu conuersione, temerè commiscent: & diuersos charitatis diuinæ *gradus* (respectu vel omnium hominum, vel electorum tantum; item, vel iam conuersorum, vel adhuc auersorum à Deo) immò diuersas eiusdem vocis *significationes*, inter se confundunt. Etenim locus ille Romanor. 5. item ille i. Iohann. 3. nequaquam agunt de charitate Dei *passiua*, quâ, videlicet, ipse à nobis diligitur; sed de *actiua*, quâ ipse nos diligit: sicut ex omnibus vtriusque loci circumstantiis apparet. Nec refert, quod in *priore* loco dicitur, *illam charitatem in cordibus nostris diffusam esse*: quia de sensu, & cognitione illius agitur, quæ certè in animis nostris existere solet, ac debet. Atque hæc etiam *homonymia* in aliis locis citandis admittitur. Quæ autem loca de *Spiritu S.* metonymicè pro donis suis accepto, seu de Gratia Dei habitualiter in nobis hærente, differunt: ea quidem ostendunt (quod extra controuersiam est) veram pietatem instar habitus in Christianis residere, quæ Deo reuera placeat, quæque ipsos in oculis Dei gratos, & amplius amabiles efficiat; idque sine vlla Dei mutatione: non tamen ex iis vlllo modo efficitur, habitualem hanc sanctitatem, esse ipsam *formalem* rationem nostræ coram Deo iustificationis; siue esse ipsam formalem iustitiam, cuius propria vi, seu pretio, & dignitate, coram Deo consistere possimus, exclusa interim priore illa, & principali gratia Dei, quam supra descripsimus. Sed hæc de re suo loco plura, vbi & collatio *Adami*, & *Christi*, de qua Rom. 5. agitur, quantum satis est, excutietur, & plenius omnia obiecta diluentur. Nunce-
nim satis est, præcipuam gratiæ significationem explicatam esse.

AD THESIN IV. DE GRATIA SUFFICIENTE
& efficace, &c.

ET si *contradictionem* in hac Thesi præcipuè notamus, eamque Aduersario pro errore meritò imputamus: non dubium tamen est, quin in posteriore membro, ubi nullam diuinæ gratiæ *efficaciam*, absq; cooperatione nostra statuendam esse docetur, peculiaris aliquis error implicetur. Quare vt res tota clarius intelligi possit; summam contrariæ disputationis obiter percurramus: in qua dubitationes aliquot explicantur, circa alias gratiæ partitiones.

Et primò quidem, de gratia *gratis data* Aduersarius docet, eius quasdam species esse habitus permanentes; vt *scientiam fidem*, &c. alias verò esse motiones transeuntes; vt *prophetiam, sanationem*, &c. prout *nouem* eius species recensentur, 1. Cor. 12. Item, posse istas gratias, & à se inuicem, & à gratia gratum faciente, separari: prout 1. Cor. 13. & 14. Item Matth. 7. &c. videre liceat. Item, hanc posteriorem prioribus illis excellentiorem esse, vt ibidem docetur, & argumentis euidentibus confirmatur.

Deinde de gratia *sufficiente* docet, eam ab *efficaci* gratia necessariò distinguendam esse: vt, quæ omnibus generatim, saltem pro loco, & tempore, verè contingat. Nempe, quia Es. 5. Mat. 23. Act. 2. Rom. 2. Ap. 3. &c. id doceatur. Item, quia secus nec primus homo suâ culpâ cecidisset: nec quisquam seipsum iure reprehenderit, quod gratiæ Dei non semper sit cooperatus; nec tantum boni fecerit, quantum potuerit: & Deus amicos suos semper desereret, priusquam ab ipsis peccando desereretur: denique, quia Patres idem statuunt, præsertim Augustinus, non vno loco.

Tertiò, de gratia *efficaci* docet, eam omninò diuersam esse à gratia *sufficiente*: quum sit ipsa verum fundamentum diuinæ prædestinationis, seu particularis electionis: quumque passim eius, tanquam singularis gratiæ, mentio fiat emphatica Ezech. 11. & 36. Esa. 54. Iohan. 6. Roman. 8. &c. Hanc autem *efficaciam* consistere ait, non in assensu, & cooperatione hominis, quasi ab euentu sic dicatur: neque etiam in *physica* aliqua Dei actione, quæ voluntatem hominis ad bonum eligendum præcisè determinet: sed in *moralis* quadã, secreta tamen & alta, seu peculiari Dei persuasionem, quæ voluntatem hominis efficaciter alliciat, & inuitet, ostensis iis promissis, & mediis, quæ maximè illi congrua sunt. vt illa liberè quidem, sed tamen infallibiter sequatur. Et sic intelligendum esse *tractum* illum Patris ad Christum, de quo Ioh. 6. agitur: quemq; Augustinus similitudine *ouis*, quæ ramo viridi ostenso; item *pueri*, qui nucibus, aut pomis propositis, attrahitur, illustrare solet, Tr. 26. in Iohan. Itaque efficacem gratiam non ab *hominis*, sed à *Dei* voluntate, pendere docet; & potissimum in auxilio excitante, non in adiuuante, consistere; deniq; potissimum à tempore, loco, & modo vocationis, & aliis id genus circumstantiis, æstimandam esse.

Postremò de gratia *operante* tradit, eam esse, quæ primum deliberatæ voluntatis actum in homine efficit; videlicet, conuersionem ab infidelitate,

aliisque peccatis, ad fidem, & iustitiam: *Cooperantem* verò dici, quæ sequen-
tes deinde actus producit, iuxta illud Philip. 2. *Deus efficit in vobis, & velle, &*
perficere, &c. Et illam quidem ait, eatenus operari in nobis sine nobis, (vt Au-
gustinus ait) quatenus Deus, vt causa *moralis*, suadendo, monendo, docendo,
&c. voluntatem ad bonum permouet: quæ tamen, *physice* loquendo, Deo sic
mouenti liberè cooperatur: hanc verò non nisi nobiscum operari, quatenus
studium, laborem, & preces nostras omninò requirit, & sine his nihil in no-
bis efficit. Hæc ille hætenus.

CENSURA ET RESPONSIO.

IN hac parte, quod attinet ad *primum*, & *ultimum* membrum, Euangelici
communiter assentiuntur. De *secundo* autem, & *tertio* membro, saltem quod
ad modum explicationis attinet, aperte dissentiunt. Videtur autem *Franciscus*
Iunius, in libello de natura & gratia contra Fran. Puccium, item in libello de
causa peccati, hanc causam accuratius præ aliis tractasse: qui gratiam *com-*
mune omnibus generatim offerri ac præstari fatetur: sed quæ per se sola (vi-
tio tamen hominis) ad salutem *sufficiens* non sit: nisi *singularis* illa gratia,
quæ Deus non omnes promiscuè dignari solet, tandem accedat. Itaque
communis illa gratia, non nisi ex parte Dei donantis, & respectu quarundam
circumstantiarum *sufficiens* dici potest; quum alioqui neque respectu euen-
tus, neque ex parte hominis, iam planè corrupti (quæ tamen ipsius hominis
culpa est) *sufficiens* dici possit. Similiter licet *efficax*, siue *singularis* illa Dei gratia,
physicè quidem hominis voluntatem non immutet, nec quicquam naturali-
bus eius principiis, aut qualitatibus vel addat, vel detrahat: adeò tamen vi-
uidè & potenter illam afficit, vt ex mala continuò bonam, siue ex praua &
& distorta, rectam & iustam efficiat: ad quod efficiendum ipsa *voluntas*, quate-
nus à gratia Dei sic præuenitur, & alteratur, de suo nihil omninò confert: li-
cèt acta iam à Dei Spiritu, ipsa quoque agere incipiat. Atque hoc sensu re-
ctè dicitur hæc gratia quandam in nobis *efficaciam* absque vlla *cooperatione*
nostra exserere: præsertim quum ipsa etiam *cooperatio* nostra; quatenus verè
bona est, huic efficaci gratiæ potissimum accepta ferenda sit. Quare si hic
sensus admittatur, & captiones Sophisticæ absint, consensus hac in parte fa-
cilè poterit constitui. Sed ex sequentibus omnia clariora fient Deo fa-
uente.

AD THESIN V. DE COMMUNICATIONE

gratiæ, tum sufficientis, tum ef-
ficacis.

IN hac etiam Thesi *contradictio* potissimum à nobis notatur, quæ per se sa-
tis manifesta est. Quomodo enim iustè *sufficiens* auxilium, seu gratiam
illam

illam communem denegare posset Deus, sine qua nemo verè peccare, aut coram eo reus constitui posset? Nam is demum verè reus est, ac iustè puniri potest (saltem ex hypothesi Aduersariorum) qui sufficienti auxilio instructus, eo tamen vti negligit, siue qui necessariis adminiculis minimè destitutus est, necessariis, inquam, ad peccata vitandum, & consequenter ad bona opera peragendum, &c. Sed præter hanc *contradictionem*, alia quædam sunt obiter ab Aduersario huic disputationi inspersa, quæ & ipsa observationem merentur. Itaq; summam illius percurramus, vt tantò rectius omnia diiudicare possimus.

ARGUMENTA CONTRA PELAGIANOS.

DVo igitur præcipua *membra* sunt, quæ Bellarminus affert, de communicatione gratiæ sufficientis. Nam *primò* quidem contra *Pelagianos* asserit gratiam Dei salutarem non æqualiter omnibus hominibus adesse: nec expectare eam, sed præuenire nostras voluntates, & desideria: immò nec iniustum fore Deum, si ne quidem omnibus sufficiens auxilium daret, utpote prorsus indebitum.

Argumenta ipsius pro hac vniuersa thesi, hac ferè sunt.

1. Rom. 9. dicitur *Deus misereri, quorum vult*, &c. Et Matth. 13. dicitur, *vobis datum est nosse mysteria regni Dei*, &c. Et Act. 14. & 17. Apostolus docet, non eandem gratiam gentibus *aliquando* contigisse, quæ *nunc in N.T.* per Christum contigit, &c. Ergo gratia Dei saluifica nō datur æqualiter omnibus hominibus, omni loco & tempore, &c.

2. Esa. 65. ait *Deus se inuentum esse à non quærentibus*, &c. Et Phil. 1. & 2. dicitur *bonum opus in nobis etiam inchoare*, & *perficere*: item, *ipsum bene velle quoq; gratosè nobis dare*, &c. Ergo nunquam à nobis præuenitur Dei gratia; sed ipsa nos præuenit: nec prius à nobis expetitur, quàm aliquam eius portionem iam perceperimus; eam nempe, quæ desiderium gratiæ & salutis in nobis efficit.

3. Deus in primis parentibus toti generi humano vires expeditas, & dona sufficientia ad bonum dederat. Non igitur tenetur nouum auxilium cuiquam largiri, postquam illa dona per lapsum amissa sunt, &c. Hæc de thesi.

Interim addit, siue omnibus, siue tantum aliquibus, gratia *sufficiens* detur, nostrum tamen esse, de nemine in hac vita desperare; sed omnium salutem, quantum in nobis est, procurare. Nempe, quia nobis reuelatum non est, quinam ii sint, quos Deus omni gratiâ destituere decreuerit: imò, quia charitatis est, de omnibus bene sperare, & omnium salutem pro virili promouere.

DEinde contra *Nostros* asserit, auxilium ad salutem æternam sufficiens dari omnibus, saltem pro loco & tempore, si non immediatè, saltem mediatè: quod postremum propter *Infantes* addendum esse monet: qui saltè per alios sufficientem gratiam habere videntur.

Argumenta autem hæc affert præcipua:

1. Prouerb. 1. & 9. dicitur sapientia omnes ad se inuitare, & salutem omnibus obedientibus polliceri: & contra de aliorum negligentia, & improbitate conqueri, &c. Ergo, &c.

2. Sapient. 11. & 12. dicitur Deus omnium misereri; ac locum & tempus respiscendi omnibus indulgere, &c. Ergo, &c.

3. Ezech. 18. & 33. dicitur Deus nolle mortem peccatoris; sed potius conuersionem: & salutem omnium expetere, &c. Ergo sufficiens auxilium nemini denegare solet.

4. Idem Deus 1. Tim. 2. & 4. dicitur omnes homines velle saluos fieri, & ad cognitionem veritatis peruenire; item, dicitur omnium hominum seruator esse, maximè fidelium, &c. Ergo salutem omnium sufficienter ex parte sua procurat, h. e. quatenus saluâ arbitrii nostri libertate, immò salua ipsius Dei iustitia & veritate, fieri potest.

5. Idem 2. Petri 3. dicitur, non velle vt ullus pereat; sed vt omnes ad pœnitentiam tendant, &c. Ergo sufficientem gratiam omnibus dare solet.

6. Christus etiam dicitur omnem hominem illuminare videlicet, quantum in se est; vtpote lux mundi à Patre constitutus, Ioh. 1. & 3. & 8. & 12. &c. Ergo gratia sufficiens nemini deest.

7. Idem passim dicitur pro omnibus passus, & mortuus esse; idq; eo fine, vt omnes ad salutem perducatur, &c. 1. Tim. 2. Heb. 2. item 1. Ioh. 2. &c. Ergo sufficienter omnes seruantur.

8. Patres etiã vnanimi consensu tradunt, Deum *sufficientia* media salutis in Christo omnibus offerre; quibus, scilicet, omnes omninò seruari possint, nisi per ipsos steterit. Vide *Irenæum* lib. 4. c. 71. *Chrysostomum* homil. 7. in Iohan. *Ambrosiũ* lect. 8. in Psal. 118. *Augustinũ* de natura & gratia c. 67. & passim alibi.

CAUTIO DVPLEX.

ADdit tamen Bellarminus vltimo loco quasi cautionem quandam; puta non semper omnibus peccatoribus auxilium sufficiens adesse, quo se possint ad Deum conuertere, aut bene operari: licet auxilium ad *nostrum* peccatum vitandum, saltem mediatè, nunquam iis desit.

Illud prius his rationibus probat.

1. Ioh. 12. dicuntur Iudæi non potuisse credere, videlicet obstante illâ diuinâ induratione, de qua Esa. 6. agitur. Item Matt. 13. & alibi passim, mentio fit huius

ius obdurationis, siue excecationis per quam sanè fieri non potest, vt, quamdiu quis talis est, re ipsa conuertatur.

2. Sacrae literae sæpè dubitatinè loquuntur de improborum conuersione, & salute: vt Act. 8. *si forte remittatur tibi hac peruersitas*, &c. Item 1. Tim. 2. *Si forte det illis Deus poenitentiam*, &c. Ergo donum poenitentiae, seu gratia resipiscendi, nō semper adest omnibus, ita vt re ipsa & efficaciter sese cōuertere possint.

3. Experientia etiam testatur, gratiam Dei *præuenientem* non semper nobis adesse: quia non semper sentimus bonas suggestiones, aut desideria nobis immitti, &c. Et proinde dicitur Psal. 95. *Hodie si vocem eius audieritis, ne obdurate corda vestra*, &c. Atq; hæc de illo priore cautionis membro sufficiant.

Istud autem *propter* his Argumentis probat.

1. Quia ad vitationem *non* peccati nō requiritur interna illa gratia excitans, & illustrans; sed sufficit aliquis salutaris terror, aut tentationis remotio, &c. quæ mediatur saltem omnibus semper adsunt.

2. Quia precibus quotidianis facilè obtinemus, ne in tentationem nouā incidamus: prout Matth. 6. & 26. &c. videre est.

3. Quia secus Deus aliquatenus auctor peccati fieret; aut homo nō rectè peccare diceretur: quum nemo peccet in eo, quod vitare simpliciter non potest: quumq; peccatum intrinsecè requirat liberā voluntatē: nec satis sit, impotentiā hanc vitio hominis attractā esse; nisi fortè peccata non verè in seipsis, sed tantum in sua causa, propriè peccata esse dicam⁹, &c. Quæ omnia absurda sunt.

CENSURA, ET RESPONSIO AD QVÆ- dam prædicta.

IN hac parte, quantum ad *primum* membrum attinet, Euangelici nihil considerant: vt qui *Pelagianam* illam gratiæ æqualitatem, ac generalitatem, item originem, ac progressionem, &c. apertè damnare soleant. Sed in *altero* membro, aut inanem logomachiam exerceri, aut sententiam suam calumniosè torqueri, asserunt. Vt enim suprà ex *Franc. Iunio* ostendimus, fatentur etiam Euangelici, *communem* gratiam exhiberi generatim omnibus, qui per Euangelium ad finem, & salutem vocantur: & vtrò concedunt, vocationē hanc Dei minimè *illusoriam* sed seriam esse, & per se verè ordinatam ad finem salutarem; adeoq; ex parte Dei, & sui ipsius, *sufficientem* dici posse. Negant tamē, alterā illam *singularē* gratiam, quæ re ipsa iustos ac saluos efficit, promiscuè omnibus donari: quæ, quia sola eatenus *efficax* est, quatenus hominem peccatis immersum nō modò euocat, sed & re ipsa excitat, sola etiā respectu euētus, imò hominis iā vitiati, seu corrupti, *sufficiens* dici potest. Atq; hoc sensu loca illa citata, ex Prou. 1. & 9. Sap. 11. & 12. Ezech. 18. & 33. 1. & 1. Tim. 2. & 4. &c. etiā ad *omnes* in genere homines, quotquot per Euāge-

lum ad salutem capeffendam inuitantur, accommodari poffe, non negant. Alioqui fi de mifericordia Dei *speciali*, feu de gratia *singulari*, quæ fola ad salutem efficax effe folet, nominatim agatur: tum per *omnes* homines non *lingulos generum*; fed *genera fingulorum* (vt Scholæ loquuntur) h.e. non omnes omninò homines, fiue vniuerfè omnes & lingulos; fed quofuis, fiue omnium generum homines, intelligendos effe docent. Nec tamen Deum vllius hominis interitum propriè & per fe velle; fed omnium potius falute, & conuerfione delectari affir mant. Neq; defectu fufficientis auxilii, aut neceffariæ alicuius gratiæ Dei, fed folâ hominum ipforum culpâ, reuera perire, quicunque pereunt, vnâ cum allegatis Patribus vltiò fatentur. In fuma: falgutarem Dei gratiam, quæ actu & re ipfa talis fit, non omnibus, fed aliquibus tantum donari, conftanter affir mant.

*CONTRA VNIVERSALITATEM GRATIÆ
falgutaris.*

ATq; hanc fententiam fuam his rationibis confirmant.

1. Deut. 7. & 9. & 10. item Pfal. 147. & Act. 14. & 17. item Ephes. 2. & paffim alibi, docetur, Deum iam olim *folos Ifraelitas*, tanquam populum peculiarem, fibi delegiffe, feq; familiariter illis folis patefeciffe; relictis interim aliis gentibus in fua ignorantia, &c. Ergo gratiam illam falgutarem non omnibus femp exhibuit; fed iis tantum, quibus fingulariter fauit.

2. Exod. 9. Efa. 6. Matth. 13. Ioh. 12. Rom. 1. & alibi paffim, apertè docetur, quofdam à Deo, fuâ tamen culpâ, *indurari*, *excacari*, *in reprobam mentem tradi*, &c. qui certè, quamdiu tales funt, nec efficacem, nec verè fufficientem gratiam habent, fufficientem, inquam, per fe ad veram & feriam conuerfionem.

3. Ioh. 6. docet Chriftus, non modò *neminem* ad fe venire, nifi *trahatur* à Patre; fed etiam *omnes* venire: qui à Patre audiuerint, & didicerint, &c. Quû igitur non omnes re ipfa veniant, fequitur non omnes à Deo Patre fic trahi, vt & audiant, & difcant. Ergo nec omnibus falgutis illa gratia donatur.

4. Rom. 8. & 9 docet Apoftolus, eos tantum, qui à Deo *præcogniti*, feu *prædeftinati* funt ad falgutem, fic *vocari*, vt *iustificentur*, ac *glorificentur*: nec tamè propterea Deum vlllo modo iniuftum effe, quòd non omnes eâ gratiâ dignentur; quum liberrimè miferetur, quorum vult, &c.

5. Deniq; paffim fides, & pœnitentia, fic Dei donum effe dicitur, vt nemo in feipfo de illo gloriari poffit, tanquam quod ex feipfo habeat. Vide Matth. 16. Act. 11. & 16. item 1. Cor. 1. & 4. Eph. 2. Phil. 1. & 2. &c. Ergo non datur hoc donum omnibus ex æquo: ita nimirum, vt discretio hominis fidelis, & infidelis, principaliter ab ipsis hominibus pendeat.

6. Adde,

6. Adde, quòd *Augustinus* epist. 107. & lib. 4. contra *Iulianum*, c. 8. & passim alibi, re ipsa idem docet; negans, gratiam Dei omnibus dari, aut Deum absolutè omnes & singulos homines velle saluos fieri, &c. Cui etiam *Concilia* quædam assentiuntur præsertim *Africana*.

De Argumentis *Bellarmini* iam satis dictum esse videtur, quatenus à Nostris admittantur, vel non admittantur. Illud obiter notandum est, non satis constanter ab ipso asserti, gratiam vitandi noua peccata semper omnib. adesse; non autem gratiam benè operandi, &c. quum peccata vitari non possint (saltem peccata omissionis, vt vocant) nisi bona opera fiant: quumq; Aduersarius ipse postea fateatur, singula quidem peccata, non tamen omnia, per hanc gratiam vitari posse (quod ipsum tamen contradictionem sapere videtur) & præterea satis constet, impotentiam vitandi peccata non magis, quàm impotentiam benè agendi, cum naturali arbitrii nostri libertate, aut Dei ipsius æquitate, pugnare: quum illa non minus, quàm ista, vitio hominis contracta sit, & neutra coactionem, vel externam necessitatem includat, &c. Itaq; si gratia Dei respectu vnius rei præcisè necessaria est, erit & respectu alterius: Item, si iniusta, aut iniqua est gratiæ denegatio respectu vnius, erit etiam respectu alterius, &c. Atq; hæc de ista quæstione satis.

AD THESIS VI. ET VII. DE PRÆDESTINATIONE

diuina, eiusq; causis, & partibus, h. e. Electione

& reprobatione.

In his etiam Thesisbus contradictiones Aduersarii potissimum reprehenduntur: sicut ex ipsa litera patet. Si enim ratio prædestinationis (vt Aduersario placet) in præscientiâ potius, quàm in decreto Dei consistit; & præscientiâ per se rerum causa non est; sed tantum qualitates, in nobis futuras, simpliciter inueniuntur, &c. quis iam non videt, aliquam saltè prædestinationis causam in nobis hæere? quod tamen idem Aduersarius apertè negat. Similiter, si Deus neminem ad gloriam, h. e. vitam æternam, elegit, nisi ex præuisione bonorum operum (& quidem tanquam meritorum, seu causæ meritoriae) quomodo, quæso, dici potest, vel omnes, vel aliquos, non modò ad ipsam gratiam, sed etiam ad eandem gloriam, planè gratis, & liberaliter elegisse? Nam meritum nostrum, propriè dictum, & gratiam Dei; perpetuò inter se pugnare, suis infra locis abundè confirmabitur. Itaque dum Aduersarius studet nimis subtiliter præcipuas huius loci difficultates explicare, in alias subinde grauiiores imprudens incidit. Sed, vt ista plenius intelligantur, in compendium disputationem ipsius redigemus; & præcipua dubia suis locis obiter notabimus.

DE CAUSA ELECTIONIS.

ITaque de prædestinatione Dei, quâ ipse electos suos ad gratiam simul & gloriam præordinavit, sic in summa docet: illius nullam esse causam in nobis; siue nullam eius rationem ex parte nostra assignari posse: sed ipsam omnino pendere à libera & misericorde Dei voluntate; secundum quam Deus, certos homines, ex massa perditionis electos, per infallibilia media ad vitam æternam perducit, &c. Vno verbo: causam huius prædestinationis non esse præuisam fidem, aut pietatem nostram; sed gratiosam Dei voluntatem, & eam planè liberrimam, nec vlllo modo nobis obstrictam.

Argumenta hæc potissimum affert.

1. Eph. 1. dicimur electi in Christo, & prædestinati in adoptionem, secundum *Adoptionem* Dei: & quidem ad hoc, ut essemus sancti, & inculpati, &c. Ergo non propter præuisionem fidei, aut pietatis nostræ; sed ex mera Dei gratia, electi sumus ad vitam æternam, eiusq; media vniuersa.

2. Rom. 9. dicitur Deum inter Iacobum & Esau nondum etiam natos; discrimen fecisse; & alterum amore, alterum odio, prosequutum esse: Item, instar Figuli de suo luto iustissimè facere, quidquid vult: Item, Salutem non esse volentis, accurrentis, sed misereantis Dei, &c. Ergo prædestinatio hæc à solo Dei beneplacito, non autem à præuisa pietate nostra, tanquam à causa efficiente, siue impellente dependet.

3. Matth. 11. & Luc. 12. reuocat Christus ad *Adoptionem* seu beneplacitum Patris, quòd electis tantum patefiant mysteria caelestia, quodque grex pusillus seruetur, &c. Ergo prædestinationis causa nulla in nobis hæret.

4. S. literæ passim docent, fidem esse singulare Dei donum, quod non omnibus promiscuè contingat: sed iis tantum, quorum corda Deus aperit. Matth. 16. Act. 16. Eph. 2. Item, perseuerantiam solis electis ex mera gratia dari, Phil. 2. & 1. Ioh. 2. &c. Non igitur ob præuisionem harum rerum, sed ob solam Dei misericordiam, &c. prædestinati sumus ad gloriam.

5. Christus ipse, qui caput, & princeps est omnium electorum, ex gratia præordinatus est ad cælestem gloriam, & summam vnigeniti filii dignitatem; prout 1. Petri 1. Rom. 8. &c. videre est. Ergo & cæteri omnes eodem modo prædestinati sunt.

6. Si prædestinatio penderet à præuisa nostra pietate, aut bono vsu liberi arbitrii: iam nec vlli infantes essent electi; nec Deus finem sibi propositum, videlicet declarationem summæ gratiæ, & liberrimæ potestatis, seu gratuitæ bonitatis suæ, assequeretur: nec prædestinatio ipsa meritò inter inexplicabilia Dei iudicia, siue arcana referretur: nec deniq; rectè hominibus illis prædicatio Euāgelii denegaretur, qui per eam, si daretur, credituri præsciuntur: sicut de Tyriis, & Sidoniis dicitur Matth. 11. &c.

7. Deniq; *Augustinus, Prosper, Fulgentius, & alii Orthodoxi*, post exortam hæresin Pelagianam, idem de prædestinatione docuerunt, &c. Et *Romani Pontifices, Celestinus, Gelasius & alii*, doctrinam *Augustini* approbarunt. Ita vt pro sententia totius Ecclesiæ meritò haberi debeat.

DE CAUSA REPROBATIONIS.

DEinde de *Reprobatione* sic distinctè docet: eam, quoad actum quidem *negatiuum*, h. e. quatenus mera quorundam *preteritio* est, ad solam Dei voluntatem: quoad actum autem *positiuum* h. e. quatenus *ordinatio* est ad pœnam, seu quatenus actualem voluntatem damnandi, & puniendi significat, ad præuisionem peccati, tanquam ad causam propriam, esse referendam.

Argumenta pro utroque membro hæc sunt.

1. Rom. 9. dicitur Deus *Esaum odio habuisse*, siue non ita, vt Iacobum, dilexisse, antequam quidquam mali fecisset: videlicet, ex eodem beneplacito, quo Iacobum dilexisse dicitur, &c.

2. Ratio contrariorum docet, vt, si misericordia Dei, quâ quorundam ad salutem miseretur, à sola ipsius voluntate pendet; ab eadem etiam pendeat ipsius misericordiæ denegatio: quum vnum sine altero constare non possit.

3. Iustitia Dei non patitur, vt quis puniatur, sine antegressa culpa. Decretum autem Dei respondet executioni, vt causa effectui. Ergo nec destinauit Deus quenquam ad pœnam, nisi propter præuisam culpam: quia secus iniusta esset destinatio.

4. Augustinus idem passim docet. Et lib. 3. contra Iulianum c. 18. ait, *Dei, quia bonus est, posse hominem sine bonis meritis liberare: sed quia iustus est, sine malis meritis non posse damnare, &c.* Ergo hæc veteris Ecclesiæ sententia est.

CENSURA, ET RESPONSIO AD

superiora.

IN hac parte *Euangelici* ferè omnes communiter acquiescunt. Etsi enim inter eos non pauci sunt, qui particularem *Electionem*, nō à mera Dei voluntate; sed à fidei præuisione (quatenus illa Christum, eiusq; meritum respicit) tanquā à propria causa, suspendunt (quales etiam non pauci inter *Pontificios* semper fuerunt) pleriq; tamen aliter hac de re sentiunt. Et licet horum alii durius, alii mollius, de *Reprobatione* loquantur; in summa tamen rei ipsius omnes conueniunt: videlicet, hanc ipsam *Reprobationem*, quatenus *electioni* præcisè, seu negatiuè opponitur, à mero Dei beneplacito nō minùs, quàm *Electionem* supradictā, pendere. Qui verò de *Reprobatione* positiuè accepta, h. e. de destinatione ad mortem, prorsus idem affirmant, ii (vt *Franc. Junius*, non

vno loco, præsertim super epistolam Iudæ notat) improprie loquuntur; videlicet synecdochicè effectum vnà cum sua causa, siue consequens vnà cum antecedente, accipientes: quomodo etiam S. literæ nō rarò loquuntur, dum figuratè *odium* nonnunquam pro *minori dilectione* accipere solent, &c. Itaque si maximam Evangelicorum partem spectes, ii doctrinam hanc facile approbabit.

Alii verò, qui *Librum Concordiæ* (vt vocant) sequuntur, non satis solidè hîc à Bellarmino refutantur: quia nec sententia eorum satis plenè exponitur: nec omnia, immò nec præcipua, ipsorum Argumenta, vere diluuntur.

Hæc enim fere sunt, ad quæ Bellarminus aliquid respondet, quæ illi tamē non omnia pro suis agnoscent.

1. Rom. 8. dicitur Deus, quos *præsciuit, eosdem prædestinasse*, &c. Ergo præscientia fidei, causa fuit prædestinationis. Respondet ipse, hîc agi de *præscientia approbationis*, quæ idem est quod *delectio*, siue electio: prout verbum hoc Rom. 11. Psal. 1. & passim alibi, accipitur: atq; ita sensum esse, quos Deus olim pro suis agnouit, & elegit, eos ad hoc destinasse, vt Christo cōformes essent, primò ia cruce & passione, deinde in gloria.

2. Apostolus 2. Tim. 2. apertè docet, *eum fore vas ad honorem, qui seipsum expurgauerit*. Ergo etiam Rom. 9. discrimen vasorum ad hominum, non ad Dei voluntatem, tanquam ad veram & proximam causam, referri debet. Respondet, Deum iam olim suos ad hūc honorem destinasse, vt fierent vasa ad honorem, &c. ipsos tamen in tempore conditionem illam implere, ad quam destinati sunt: & verbum *esse*, seu *fore*, idem hîc valere, quod *declarari*, vel *declaratum*, *iri*: & proinde in hac parte omnia potissimum à Dei voluntate pendere.

3. Appc. 3. *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam*, &c. Ergo per mala opera potest amitti corona: & proinde, ne fallax sit prædestinatio, nemo ad coronam destinatus est, nisi ex præiudis operibus. Respondet, respectu prædestinationis non posse coronam amitti; posse tamen respectu operum, tanquam inclusæ conditionis: & proinde hortationem hanc adhiberi, tanquam medium, illi certitudini subserviens.

4. Matth. 20. & 25. dicitur *Deus operariis dare mercedem*, item, *opera fidelium remunerari*; denique, *talenta inter seruos suos pro cuiusq; virtute distribuire*, &c. Ergo idem facere ab æterno decreuit: & proinde in particulari prædestinatione, ad diuersas hominum conditiones, tanquam ad causas, respexit. Respondet, Deum quidem decreuisse per opera, tanquam per viam, electos suos ad salutem adducere; non tamen decretum suum, de istorum salute, ab operum præiudice suspendisse; sed hæc tantum, velut conditionem, inclusisse.

5. *Deus vult omnes homines saluos fieri*, 1. Timoth. 2. & *neminem vult perire*, 1. Petri 3. & *Christus omnes illuminat*, Iohann. 1. & *pro omnibus est mortuus*, 2. Cor. 5. Hebr. 2. &c. Ergo ex mero beneplacito neminem Deus à salute exclusit. Respondet, Hæc omnia satis commodè de *antecedente* voluntate intelligi posse, quæ etiam præuisionem peccati originalis antegrediatur; aut per *omnes* non singula generum, sed genera singulorum intelligi debere: prout olim veteres explicauerint.

6. *Deus non est acceptor personarum*, vt dicitur Actuum 10. Romanorum 2. &c. Ergo de paribus paria statuit. Respondet, Acceptionem personarum esse vitium, *iustitia* contrarium: & proinde in donis *gratia*, qualis est prædestinatio, locum habere non posse, vtpote prorsus indebitis.

7. Electio requirit *disparitatem* in eligendis; siquidem rationabilis esse debet. Ergo decretum eiusdem pendet à præuisione alicuius dispositionis nostræ. Respondet, Deum aliquos sibi eligendo facere *disparitatem*, quum indignos ipse amando, facere soleat bonos, & sic amore suo dignos.

8. Nemo reprobatur, ante præuisionem malorum operum. Ergo nec quisquam eligitur, ante præuisionem bonorum operum. Respondet, Reprobationem positiuam esse opus *iustitia*; electionem vero opus *gratia*; ac proinde non eandem vtriusq; rationem esse.

9. Hæc doctrina impedit hortationes, item preces, studium pietatis, &c. contraque vel desperationem hominibus iniicit, vel præsumptionem, &c. Respondet, nihil horum ex ea sequi; sed contraria potius. Et quia, dum hîc viuimus, incerta est prædestinatio, idcirco omnibus mediis electionem certam esse faciendam, &c.

10. Patres sæpè docent, eos esse *electos* ad vitam, quos *Deus deuotos* fore, vel ad *frugem redituros* præsciuit. Nam *Irenæus* libr. 4. cap. 18. item *Ambrosius*, & *Chrysostomus* in Rom. 8. & 9. & alii passim, ita loquuntur. Respondet, eos loqui de electione, vt est *dispositio* executionis in mente diuina; non autem vt est simplex *intentio* dandi salutem æternam. In *dispositione* autem illa decreuisse Deum salutem largiri, tanquam præmium pietatis; & proinde non nisi iis, quos benè operaturos præsciuit. Sed de *Intentione* rem aliter se habere: sicut ex dictis patet.

Hæc igitur ferè sunt, quæ Bellarminus, aduersus istos ita hîc tractat, ac si cum *Pelagianis* rem haberet, &c. Sed *Lutherani* hanc societatem non agnoscunt; ac proinde haud paulò aliter tractandi erant. Ne iam dicamus, quod res est, aliorum quorundam de *Prædestinatione*, ac *Reprobatione*, singulares sententias, planè ab vtraque hætenus recitata diuersas, & *novis* quibusdam *hypothesibus* subnixas, hîc perperam à Bellarmino esse omissas: qui tamen aduersus omnes huius temporis hæreses scribere se profiteretur. Sed nobis satis est, communem *Euangelicorum* causam, in omnibus hisce contro-

uersis obiter propugnasse : & speciatim in hoc Argumento consensum eum ostendisse, qui moderatis ingeniis satisfacere possit. Itaque ista haecenus sufficiant. Nam quæ Bellarminus addit, de discrimine prædestinationis *Angelorum, & hominum*, ea parum, aut nihil, ad rem nostram pertinent; & proinde non immerito hîc à nobis omittuntur.

De libero hominis arbitrio.

AD THESISIN VIII. IX. X. DE NATURA LIBERT

arbitrii, item obiecto, subiecto, actu, & fine, &c.

PRæter apertas *contradictiones*, quas singulas in singulis hisce Thesisibus merito notamus, alii quidem *errores* inuoluti hîc latent; licet non ita magni momenti sint; quippe *philosophici* magis, quàm *Theologici*. Quanquam ob consequentias, & applicationes speciales, etiam in *Theologia* noxii esse possunt. Non enim simpliciter verum est, liberum arbitrium ab *omni*, tum *interna*, tum *externa necessitate*, prorsus immune esse: item, potentiam esse tantum *actiuam*, & nullo modo *passiuam*: denique, ad *presentia* non minus, quam ad *futura*, liberum esse, &c. Quod totum, vt rectius percipiatur, Synopsis Aduersariæ Dissertationis ita hîc afferemus, vt singulis partibus censurâ quandam breuiter apponamus.

DE REI PROPOSITÆ DE-

finitione.

ITaque in parte *prima*, postquam *sex* præcipuas difficultates, circa hanc doctrinæ partem, Bellarminus exposuit, & liberi arbitrii *nomen*, siue etymologiam declarauit; tandem essentiam, siue ipsam *rem* definit; quod, videlicet, sit libera potestas, ex variis mediis, ad finem aliquem conducentibus, vnum præ alio eligendi, aut respuendi, naturæ intelligenti ad magnam Dei gloriam, attributa, &c. *Subiectum* igitur esse, naturam intelligentem: *Obiectum* esse, media ad finem ducentia: *actum* esse, electionem, aut repudiationem: *finem* denique, Dei gloriam, &c. Et addit hac occasione, ita se habere liberum arbitrium ad ipsam voluntatem, vti, se habet ratio ad intellectum. Vt enim *intellectus* est tantum principiorum; ratio autem conclusionum, quæ ex principiis colliguntur: sic nuda *voluntas*, inquit, respicit finem; liberum arbitrium autem media, quæ ad finem ducunt. Item, *actum* liberi arbitrii vel versari in electione vnius ex duobus, pluribusve mediis propositis; quæ libertas contrarietatis, seu specificationis, dici solet: vel in vnius etiam medii, quod proponitur, acceptione, aut reiectione; quæ libertas contradictionis, siue exercitii appellatur.

Atque haecenus Evangelici omnes non difficulter assentiuntur.

DE

DE FORMA, ET PARTIBVS HVIVS
libertatis.

IN *secunda* parte, postquam *triplicem* libertatem, videlicet *natura*, *gratia*, & *gloria* distinxit, mox libertatem *natura* subdividit in eam, quæ simplici vel externæ *coactioni*, & eam, quæ internæ etiam *necessitati*, seu determinationi naturali, opponitur: & utramque libertatis speciem ad liberum arbitrium, quatenus est principium electionis, necessario requiri contendit.

Argumenta hæc sunt, pro utraque parte libertatis.

1 Eccles. 15. dicitur, *Deus hominem in manu consilii sui reliquisse*, & ex duobus contrariis vnum eligendi potestatem ei dedisse. Ergo arbitrium hominis à quolibet necessitate liberum est.

Hoc ipsum ex historia Gen. 2. & 3. apparet: vbi & facilitas diuini præcepti, & peccati, ab hominibus commissi libertas; ita describitur, ut simul *præteritorum* nullum liberum arbitrium esse significetur: quia, videlicet, illa determinata sint ad vnum; hoc autem indifferens ad vtrumlibet esse oporteat. Ergo determinatio ista hinc abesse debet.

3 Secus etiam in *in bestiis*, & *infantibus*, erit liberum arbitrium, dum spontè & sine coactione agunt: item *naturales* Dei actiones dici poterunt *libera*, hoc est, contingentes siue indeterminatæ: & nullum erit discrimen voluntatis *simplicis*, quæ finem respicit, & *electiva*, quæ media respicit. Quæ omnia absurda sunt.

4 Denique *Philosophi* norunt, ad electionem non sufficere voluntarium simpliciter dictam; sed requiri etiam indifferentiam ad plura, siue libertatem à præcisa necessitate: quum electionem semper antecedit consultatio; hæc autem, nisi inter multa, esse non possit: prout Aristoteles 3. Eth. c. 4. & 5. docet. Ergo, &c.

CENSURA NOSTRORVM.

Hic etiam *Euangelici* haud dubiè vtrò assentiuntur: si modò inter *necessitatem* merè *naturalem*, & *aduentitiam*, seu per peccatum acquisitam, accuratè fuerit distinctum. Nam cum liberum arbitrium *interna* cuidam necessitati minimè repugnare tradunt, tum potissimum de ista acquisita & calamitosa necessitate loquuntur, quæ naturalem indifferentiam non tollit: uti ex sequentibus plenius intelligetur: aut fortasse interdum etiam generatim de simplici *voluntate*, prout vltimum suum finem respicit; non autem de *electiva*, seu præretica tantum facultate, differunt. Itaque hîc etiam consensum esse statuimus; dummodo captiones sophisticæ vitentur: quales adhuc plures in vocabulis *Necessitatis*, ac *Voluntatis*, occultari possunt: de quibus suo loco plura.

DE POTENTIAE HUIUS CONDITIO-
nibus.

IN *tertia* parte asserit, liberum arbitrium essentialiter, ac propriè confide-
ratum, neque in *actu*, neque in *habitu* consistere: sed esse potentiam *natu-
ralem*, eamque specialem, & verè distinctam ab aliis animæ potentiis: videli-
cet, ipsam voluntatem *electiuam*, quæ sola formaliter libera sit: licet huius li-
bertatis *radix* sit in ratione, à cuius iudicio practico voluntas ipsa etiam ne-
cessariò pendeat, seu tandem præcisè determinetur.

Non esse autem *actum* ita probat: Quia naturaliter semper homini adest.
Nō esse etiam *habitum*, ita docet: quia neq; *naturalis* habitus est, quum non in-
clinat semper ad vnum: neque *acquisitus*, quum naturaliter, & ex æquo, o-
mnibus insit. Non esse potentiam *universalem*, ex eo demonstrat: quia nec
mentis, nec aliarum potentiarum, actus verè liberi sint, quatenus ab iis ipsis
immediatè procedunt; sed tantum, quatenus à voluntate imperantur. Non
hæreere etiam hanc libertatem in *mente*, seu *ratione*, inde probat: quia ratio
debeat esse regula actionum immobilis, & vniformis: quæ etiam necessariò
vel assentiatur, vel opinetur, prout Argumenta ipsi proposita fuerint: deniq;
cuius ignorantia, ante omnem voluntatis consensum prorsus inuoluntaria
sit. Pendere autem actionem voluntatis ab *ultimo iudicio* practicæ rationis,
ita probat: quia sine iusto iudicio nulla sit electio, nec actio vlla sine obiecto:
voluntatis autem obiectum sit bonum cognitum, ac iudicatum: quum i-
gnotum, nec appeti, nec respui possit. Denique *radicem* huius libertatis es-
se in ratione, inde probat: quia idcirco liber hic sit appetitus, quod rationa-
lis est, & per potentiam cognoscentem indeterminatus: contraquam in ap-
petitu sensitivo bestiarum appareat, qui idcirco liber non sit, quia cognitio
sensuum ad vnum determinata est, quam deinde appetitus ipse necessariò
sequitur.

Tandem, post solutas aliorum quorundam *obiectiones*, addit, liberum ar-
bitrium non esse potentiam aliquam merè *passiuam*: nec partim passiuam,
partim actiuam; sed simpliciter & absolutè *actiuam*; quia nec à phantasmate,
siue obiecto cognito, nec à mente intelligente, & obiectum proponente, re-
uera tanquam à causis agentibus patiatur; sed, omnibus his positis, adhuc li-
berum ei sit agere, vel non agere, seque ipsam determinare in exercitio: licet
ab obiecto, iam mente concepto, tanquam à fine, actio ipsius specificetur:
quæ alioqui, respectu generalis inclinationis ad bonum, semper in actu pri-
mo existat. Sic ille.

CENSURA, ET RESPONSIO.

HÆc igitur omnia, plus satis curiosè disputata, si candidè, vti par est, accipiantur, Euangelici non difficulter admittent: quippe qui, generatim loquendo, conditiones has ad naturalem arbitrii libertatem necessarias esse fatentur: & proinde vtrò agnoscunt, liberam voluntatem esse principium verè actiuum, internum, & per naturam nobis inditum: cuius etiam vi quoduis obiectum, ab intellectu dianoetico propositum, vel admittere, vel repudiare possimus, &c. Sed tamen *prorsus actiuum* esse hoc principium, non facile obtinebitur: quum non tantum à *Deo*, sed etiam ab internis *affectibus*, siue animi passionibus, item à simplici actione *mentis*, & à qualitate *obiecti* (quæ tamen ab ipsa mentis cogitatione ferè pendet, vt qualitas visibilis ab externi corporis, puta solis, illuminatione) variè afficiatur, & moueatur: vti experientia ipsa vnumquemq; fateri cogit. Non igitur *purè actiua*, hæc facultas dicenda est: nisi fortè addita explicatione earum rerum, ad quas ipsa semper actiue referenda videtur. Sed de verbis tamen litigandum non est, modò res commodè explicentur. Itaque consensus hîc esto.

DE OBIECTO LIBERI ARBITRII.

IN quarta parte, de *obiecto* liberi arbitrii hæc tria asserit:

Primum est: proprium & directum voluntatis obiectum esse solum *bonum*; siue verè bonum sit, siue tantum opinione: *malum* verò non nisi per accidens, & sub ratione boni, posse appeti: quum ipsum per se appetibile non sit, quatenus sub propria forma apprehenditur.

Alterum est, liberum arbitrium esse tum *presentium*, tum *futurorum*, quia homo non modò futuras, sed & præsentis actiones, in potestate habeat: idq; non tantum, quod ad inchoationem, sed etiam quod ad continuationem attinet: quum alioqui nec benè, nec malè quisquam in præsentis agere posset. Addit autem hanc cautionem, nec tamen hinc sequi, aliquid simul esse, & non esse: in sese, videlicet, & extra causas suas; sed tantum liberam causam in eodem momento, siue instanti, posse aliquid incipere & finire, &c.

Tertium est: liberum arbitrium non esse *finis*, sed *mediorum* ad finem: quia (vt Aristoteles 3. Ethic. c. 2. & 3. docet) nemo consultat, an velit esse felix: sed de mediis omnes consultant, & ex iis eligunt, quæ ad assequendum finem aptissima videntur. Esse tamen etiam fines *subordinatos*, qui sæpè mediorum rationem induant. Et licèt *ultimus* finis nunquam medii rationem induat, eius tamen appetitionem, saltem in exercitio, liberam dici posse: & sic consideratam esse medium quoddam, ad eundem finem assequendum, &c. Summa: finem, quæ talis est, ad liberum arbitrium non pertinere, sed quæ medii rationem induit.

CENSURA ET RESPONSIO.

IN his etiam decretis philosophicis, si modo sophisticæ captiones absint, Evangelici facilè conquiescent. Quanquam *duo* sunt, quæ non satis perspicuè à Bellarmino declarantur. *Primum*, quomodo eadem actio in instanti simul inchoari, & desinere possit, absque contradictione. *Alterum*, quomodo appetitio ultimi finis, quæ merè naturalis, ac proinde simpliciter necessaria est, simul tamen verè libera esse possit. Nam *primo* illud impossibile videtur: quum primum, & ultimum esse alicuius rei, simul existere non possint: quumque in ipso *instanti* nihil prius, aut posterius cogitari queat, &c. *Posterius* autem non obscurè cum superiore Bellarmini doctrina pugnat, ubi per libertatem arbitrii omnem necessitatem, & speciatim naturalem determinationem, excludi dicebat. Et sanè, si voluntas semper agit ex appetitione alicuius finis, aut dabitur progressus in infinitum; aut ad primam finis appetitionem ipsa se liberè non mouebit; sed ab Auctore naturæ mouebitur, per inclinationem quandam naturalem, &c. Et licèt hic motus naturalis sit, non tamen deliberatius, aut proæreticus, satis rectè dicetur: nec magis in exercitio, quam in specificatione liber, h. e. indifferens, siue indeterminatus, esse videtur, &c. Sed hæc obiter dicta sunt.

DE SVBIECTO LIBERI
arbitrii.

IN quinta parte, de subiecto liberi arbitrii tradit: adæquatum subiectum esse naturam intelligentem: puta, *hominem, Angelum, Deum, &c.* *Bestiis* enim non nisi metaphoricè liberum arbitrium tribui posse, quatenus appetitio earum ad multa indifferens est: quum interim *cognitione* vniuersali careant, quæ fundamentum est ratiocinationis; nec de suo *iudicio* ipsæ iudicare possint, quod fundamentum est libertatis propriè dictæ.

Porro *Deum* etiam liberi arbitrii esse, quod nonnulli alioqui temerè negare solent, probat his Argumentis:

1. Psalm. 115. dicitur, *Deus omnia facere, quaecunque vult, &c.* Et Ephes. 1. dicitur, *omnia operari secundum consilium voluntatis suæ, &c.* Ergo habet in se principium quoddam indifferenter, seu contingenter operandi, h. e. liberum arbitrium: quippe quod propriè circa ea versatur, quæ sic volumus, vt tamen non velle possimus, &c.

2. Matth. 3. & 26. dicitur, *Deus etiam plura facere posse, quàm aut velit, aut re ipsa faciat; verbi gratia, ex lapidibus facere filios Abrahæ, &c.* Id quod apertum liberi arbitrii effectum, siue indicium est. Nam in aliis, quæ naturalis
sunt

sunt necessitatis, potentia, voluntas, & operatio DEI, æquè latè patent.

3 Secus eodem modo semper operaretur Deus, nec posset ordinem naturæ immutare: quum ea, quæ naturæ necessitate agunt, ad vnum semper determinata sint.

4 Secus etiam frustra Dei *opem*, aut *gratiam* implorarem, eique *gratias* pro acceptis beneficiis ageremus, &c. Nempe, quia aliter, quàm agit, agere non posset.

5 Deus est in seipso beatus, & perfectus. Ergo nihil extra se appetit necessariò; puta tanquam verum suum finem, aut tanquam eiusmodi medium, quod necessariò cum fine illo connexum sit. Ergo liberè quidvis extra se decernit, & agit: eoque liberum habet arbitrium.

6 Idem est omnipotens, & propterea potest res perfectiores semper facere, quàm reipsa facit. Ergo non operatur ex tota virtute sua: prout ea faciunt, quæ naturæ necessitate operantur: verbi gratia, res merè physica.

7 Denique Patres idem docent, vt *Augustinus* in Ench. c. 95. &c. *Multa* inquit, *Deus potest, quæ non vult, nihil autem vult, quod non possit*, &c. Vide ibidem plura.

Obiectiones autem istorum, qui contra sentiunt, omnes in eo præcipuè consistunt, quod liberum arbitrium videtur repugnare Dei *simplicitati*, *immutabilitati*, *eternitati*, *bonitati*, aliisque id genus diuinis perfectionibus, &c. Respondet autem, ad arbitrii libertatem per se & simpliciter non requiri, vt quis possit per se eligere malum, aut actum voluntatis mutare, aut deniq; ex præcedente consultatione eligere: sed satis esse, si adsit optio rerum diuersarum, & electio fiat cum perfecto rationis iudicio, &c. Item ait, velle Dei liberum esse, non quatenus absolutè idem est, quod agere & esse Dei; nec quatenus ordinem habet ad obiectum intrinsecum, h. e. ad ipsum Deum; sed tantum, quatenus ad res creatas refertur; quippe quibus ipse non necessariò opus habeat. Atque hinc actum voluntatis extrinsecæ necessarium esse in Deo statuit, etsi respectu obiecti liberum esse fatetur.

CENSURA ET RESPONSIO.

Hic etiam nostri omnes assentiuntur, quantum ad rei summam attinet. Nam quod ex *Luthero*, *Bucero*, & *Caluino*, in contrarium affertur, id per calumniam, aut saltem incommodam interpretationem, aliò contra mentem ipsorum torquetur: quum illi nihil aliud sibi velint, quam Dei *potentiam* ordinariè cum *voluntate* efficaci coniunctam esse; neque ex potentia de voluntate, sed contra ex hac de illa, iudicandum esse. Et satis est, ipsos aper-
tissimè passim liberrimam Dei voluntatem prædicare: & præterea *Musculum*,

Zanchium, Iunium, & alios, qui ex professo hæc tractarunt, Deo liberum arbitrium disertè attribuere. Porro non libet hîc nobis curiosius in omnia inquire. Alioqui contradictionem in eo notare possemus, quod Bellarminus, in Responsione ad sextum Argumentum, & passim alibi, dicit, Actum voluntatis ad extra simpliciter non posse non esse in Deo, liberè tamen ad hoc, vel illud obiectum determinari, &c. Si enim actum extrinsecum, & specialem intelligit, de quo solo controuersia hîc meretur, fieri non potest; ut is in Deo necessariò sit, & tamen simul liberè, seu contingenter seipsum determinet: quum per determinationem demum sit actus specificatus: imò quum ipsa determinatio sit actus quidam specialis, & extrinsecus, &c. Sed hæc transeant, quia multis captionibus obnoxia sunt.

*DE FINE, SIVE VSV LIBERI
arbitrii.*

IN sexta parte, causas affert, cur Deus *hominibus, & Angelis*, liberum arbitrium dederit: quum tamen per illud peccata committantur, & omnis generis mala in mundum redundant: ita ut rectius facturus videretur, si utroque sine tali arbitrio creasset.

Causas affert has:

1 Ut Deus hoc modo *potentiam, & sapientiam* suam, ostendat; quæ utraque tanta est, ut licet agant & homines, & Angeli, quidquid velint, ordinem tamen diuinæ prouidentiae, ab æterno constitutum, perturbare non possint. Id quod sine libertate ista non ita conspicuum foret.

2 Ut *aquitas, & iustitia* Dei, in distribuendis pœnis, & præmiis appareret: quæ certè nulla esset, aut saltem non conspicua esset, si isti, puta homines, & Angeli, omnia necessariò agerent.

3 Ut infinita *bonitas* eiusdem eluceret in eo, quod nostræ etiam spontaneæ pietati nullum finem statuit; sed quantum ipsi vellemus, eam ipsam, eiusque mercedem, tum in hac, tum in futura vita, augere nobis permisit.

4 Ut *auaritia* suam patefaceret: quia, quum rebus creatis non indigeat, libertatem tamen eis obediendi, vel deficiendi dedit, ut hinc sibi ipsis aliquid acquirerent.

5 Deniq; ut hinc *pulchritudo* totius vniuersi melius enitesceret: quippe in quo omnis generis naturæ, puta viuentes, & inanimæ, rationales & brutæ, liberæ & definitæ, iam conspiciantur: & sic per infima gradatim ad suprema, imo ad Deum ipsum ascendatur.

CENSURA BREVIOLLA.

IN hac etiam parte cōsensu est manifestus; nec opus fuisset Bellarmino, in re minimè controuersa tantopere laborare. Imò totus hic præsens Tractatus
omitti

omitti poterat, quantum ad Euangelicos attinet: si modò Bellar. eorum dicta, prout Christiana charitas exigit, benè potius, quàm malè interpretari voluisset. Id quod & suprà in aliis libris experti sumus, & deinceps quoq; nò semel experiemur. Sed controuersia sàpe fingendæ erant, vt moles & numerus librorum excresceret.

*AD THESISIN XI. XII. XIII. XIV. DE LIBERTATE
humani arbitrii in operibus naturalibus; deq; appellatione serui arbitrii, an, & quatenus hæc interdum
licita sit.*

IN his Thesisibus apertæ quædam *contradictiones* occurrunt, quas etiam potissimum Aduersariis hic pro erroribus imputamus. Sed tamen alii quoq; *errores* hîc obiter inspersi sunt: qui vt tantò rectius, vnà cum ipsis contradictionibus, intelligi possint, ad vniuersam contrariæ Disputationis sententiã attendendum nobis erit, quæ tribus partibus continetur. In *prima*, postquã Bellarminus, ostentationis ergò, vt apparet, methodum sequentium *trium* librorum in *nouem* quæstionibus proposuit, de auxilio Dei in *primo* actionum humanarum genere, quas *naturales* vocant, operosè, sed fere ociosè differit. Et initiò quidem affirmat, inter alias veritates *theoricas*, & *mechanicas*, etiam hanc *physicam*, seu *metaphysicam* veritatem naturaliter, vel solo naturæ lumine, sciri posse, Deum esse, & quidem vnum esse, &c.

Argumenta ipsius hæc sunt præcipua.

1. Quia S. literæ id passim affirmant. Rom. 1. Act. 17. Sap. 13. &c. Vbi, ex operibus creationis aliquam Dei notitiã haberi posse, docetur.
2. Quia Patres idem asserunt: Irenæus, Tertullianus, Chrysostomus, Augustinus, & alii passim. Vide loca in Bellarmino.
3. Quia ratio idem persuadet: quum opera Dei visibilia, eorumq; ordo, & gubernatio, aliquem Deum, eumq; vnum, esse perspicuè doceant: sicut ex discursibus apparet.

Deinde docet, ad huius generis actiones sufficere *auxilium Dei generale*, h. e. communem cooperationem, siue motionem quandam vniuersalem, sine qua nullæ causæ secundæ quidquam agere possunt (vt Act. 17. videre est) non autem requiri auxilium aliquod *speciale*, siue gratiam supernaturalem, de cuius speciebus suprà lib. 1. satis est dictum.

CENSURA, ET RESPONSIO.

DE hac igitur parte nulla est inter nos controuersia; sicut ipse Bellarminus agnoscit, & ex *Caluino* Instit. lib. 1. c. 2 & lib. 2. c. 2. satis apparet. Quãquam, quod ad *naturalem* Dei cognitionem attinet, non refellit hîc Bellarminus Argumenta eorum, qui contrarium sentiunt: quod facere tamen de-

bebat. Immo seipsum non satis in hoc argumento explicat. Nam cognitio illa tantum eatenus *naturalis* dici debet, quatenus ex principiis naturâ notis, in animis hominum adutorum, per discursus philosophicos existit; si non ut certa, & solida; saltem ut vaga, & probabilis. Nam *solida* illa notitia solius *fidei* est: prout Heb. 11: docetur. Et experientia testatur, gentes quasdam omnis diuinitatis expertes, siue Dei prorsus ignaras, etiam nunc alicubi reperiri. Immo tantum abest, ut natura ipsa, sine omni prorsus institutione, aut reuelatione, *Deum unum* esse, & eundem res humanas *curare*, & mundi *conditorem* esse, &c. perspicue doceat; ut etiam maximi *Philosophi*, verbi gr. *Aristoteles*, *Democritus*, & alii, de hisce rebus dubitauerint, &c. Vide libros *Ciceronis* de Natura Deorum. Itaque hoc sensu falsum est, in eiusmodi operibus *uniuersale* Dei auxilium planè sufficere: quum res ipsa doceat, absque aliqua diuina patefactione veritatem istam *solidè* inuestigari non posse. Solidè, inquam; ut erratica & levis opinio illa excludatur, quæ suspicio potius, quàm scientia, dici meretur. Quare etiam rectè dictum est à *Caluino*, & aliis, vagam & incertam esse illam naturalem Dei cognitionem: quæque non nisi idololatriam, aut superstitionem pariat, aut non paulatim etiam prorsus intereat; & euanescat, &c. Sed non libet omnia ad viuum reserare, ne diutius, quàm par sit, in his tricis hærere cogamur.

ASSERTIO HVIVS PRIMÆ LIBERTATIS.

IN *secunda* parte docet Bellarminus, hominem in actionibus *naturalibus*, & *civilibus* (abstrahendo ab illis bonitatem, ac malitiam *moralem*) liberum arbitrium habere; idque euidens esse lumine naturæ, h. e. etiam absque vlla verbi diuini patefactione.

Argumenta hac affert precipua.

1. Quia S. literæ tribuunt homini *electionem* rerum diuersarum, etiam post lapsum; v. gr. in eligendo vitæ genere, aut voto, aut pœna, aut externa Religione, &c. Num. 30. Ios. 24. & 2. Sam. 24. & 1. Reg. 1. & Act. 5. & 1. Cor. 7. &c. Electio autem, siue optio, absque libero arbitrio necesse, nec cogitari potest. Ergo hoc in homine verè est.

2. Secus nec *consilia*, nec *hortationes*, nec *reprehensiones*, nec *laudationes*, &c. in hoc rerum genere locum haberent; quibus tamen & sacræ, & profanæ historiæ circumfluunt. Ergo, &c.

3. Veteres Ecclesiæ Dd. vnanimiter idem docent; & contrarium errorem in *Simone Mago*, *Manichæis*, & aliis *hæreticis*, apertè damnant. Ergo pro dogmate Ecclesiæ habendum est.

4. Idem

4. Idem ab omnibus *Philosophorum* sectis (ne *Stoicis* quidem exceptis, quippe qui omnes homines, ratione liberi arbitrii, fato eximebant) item ab omnibus *legum latoribus*, & *Magistratibus*, totoq; terrarum orbe, haecenus approbatum fuit: qui nec præmia, nec pœnas iustas, nec vllas hortationes necessarias esse iudicant, si libero arbitrio homines carerent. Ergo &c.

5. *Experientia* ipsa docet, nos in hisce rebus aliter atq; aliter agere, aut saltem velle posse. Et *ratio* clamat, frustra studium, & conatum omnem, in ea re adhiberi, quæ nullo modo sit in nostra potestate.

6. Deniq; in homine est cognitio *finis*, & *mediorum* ad finem tendentium, tum necessariorum, tum contingentium, &c. Ergo & in ipso est appetitio, partim necessaria, partim contingens, h.e. libera & indifferens: quia appetitio sequitur ipsam cognitionem, & vis electiua vim consultiuam, &c. Ergo libertas in hoc genere certa est.

CENSURA, ET RESPONSIO.

IN hac etiam parte Evangelici haecenus assentiuntur, quatenus naturam hominis, neq; per diuinam cooperationem, neq; per infallibilitatem diuinæ præscientiæ, aut similem operationem & vim prouidentiae, neque per humanam impotentiam exequendi id, quod sibi homo proposuit, in sese, hoc est, quoad naturalem suam libertatem, immutari concedunt. Interim, cum de *viribus* humani arbitrii, etiam in ciuilibus & externis rebus, seriò queritur, non immeritò Nostri respondent, eas per lapsum valde *debilitatas* esse: quum & *ratio* humana sæpè in his talibus aberret; & *voluntas* violentis sæpè passionibus, & insolitis obiectis, abripiatur; & deniq; euentus omnium rerum semper in manu solius Dei sint, &c.

Quòd si *Lutherus* & alii quidam, vocem *liberi arbitrii* aliquando reiecerunt, contraq; *seruum arbitrium* appellarunt: aut omnia *fatali necessitate* euenire dixerunt, &c. improprie & hyperbolicè sanè loquuti sunt. Sed cādidi hominis est, ex ipsorum declarationibus catachreses & hyperbolas illas dextrè interpretari, h.e. ad subiectam materiā, de qua tunc agebatur, omnia referre. Vide notas *D. Kimedoncii* ad librum *Lutheri* de teruo arbitrio. Nam profectò *seruum arbitrium* non ineptè dicitur, respectu hominis nondum renati, & sub peccatum venundati: quippe de quo scriptum est Ioh. 8. *Qui facit peccatum, seruus peccati est*, &c. Ad *fatum* autem quod attinet, si rem ipsam spectes, equidem omnia iuxta prouidentiae diuinæ (cuius *decretum*, non malè diuinum *fatum* appellatur) necessitatem tandem euenire, nemo Christianus ignorat. Sed tamē rectius agunt, qui omissis eiusmodi figuratis locutionibus, proprie & distinctè res propositas explicant: quemadmodum à nostris generatim, in *publicis Ecclesiarū Confessionibus*, Itē speciatim à *Caluino Martyre*, *Musculo*,

& aliis, hac in parte factum esse constat. Nunc satis sit indubitato tenere, Evangelicos libero hominis arbitrio, in hoc *primo* actionum genere, nihil reuera detrudere: si modò & ipsius arbitrii varia imbecillitas, & diuinæ prouidentiae vis potentissima, prout omninò par est, ab omnibus sine fraude agnoscat.

*SOLVTIO OBJECTIONVM CONTRA HANC
libertatis speciem.*

IN *tertiâ* parte refellit obiectiones varias, contra primum hoc libertatis genus afferri solitas, quæ *trium* generum sunt:

1. Ex *Scripturis* afferuntur ea loca, quibus asseritur, *vias, siue actiones hominis non esse in manu ipsius*: immò etiam *regū corda diuinitus huc atq; illuc induci*, &c. Vide Ier. 10. Prouerb. 16. & 20. & 21: Item, *Deum conciliare nobis vel fauorem, vel odium hominum, nosq; intus etiam variè afficere, vel exterrere, vel animosose efficere*, &c. vt Genes. 43. Exodi 11. Leuit. 16. Ios. 2. item 1. Sam. 10. & 2. Sam. 17. & 1. Reg. 22. &c. Deniq; *Deum operari omnia in omnibus*, Ephes. 1. neq; *passerem absque eius nutu in terram cadere*, Matth. 10. &c. Respondet, ad liberum arbitrium sufficere internam actionis indifferentiam, seu liberam animi electionem; non autem semper requiri externam operis executionem: Item, cooperationem, aut auxilium Dei, licet etiam speciale, & extraordinarium, minime cum illa libertate pugnare: quam Deus, neque generaliter cooperando, neque gratiam specialem, aut virtutes infundendo, neq; aliis modis corda inclinando, naturalem hominis libertatem quidquam imminuat.

2. Afferuntur ex *Augustino* loca quædam: *ubi homo per lapsum dicitur, & se ipsum, & liberum arbitrium perdidisse*: & *Deus tum bonas, tum malas hominum voluntates inclinare dicitur*, &c. Vide in Enchirid. c. 30. & de gratia & libero arbitrio c. 20. &c. Respondet prius dictum de libero arbitrio, non simpliciter, sed *re spectato*, quale ante lapsum erat (videlicet, libero à peccato, & miseria) intelligendum esse: *posterius* autem, non de physica determinatione, sed de morali suasionem, & interna quadam & suaui inclinatione, accipi debere: nec per hoc naturali libertati quidquam decedere.

3. Afferitur necessitas diuinæ *præscientiæ*: quæ, quum infallibilis sit de omnibus rebus futuris (immò quum videatur esse rerum causa) non videretur contingentiae, aut libertati locum relinquere, &c. Respondet, *simplicem* Dei intelligentiam, quatenus actum liberæ voluntatis antegreditur, aliquo modo causam rerum esse: sed *visionis* præscientiam per se non esse rerum causam; quippe quæ solam præuisionem rerum futurarum significet: quumque non possit actus esse causa sui obiecti; sed potius obiectum actus sui causa sit. Esse verò nihilominus hanc præscientiam certissimam: quia perfectione & eminentiâ sua præcurrat ipsam rei effectum; atque ita, tanquam

quam præsentes, res futuras intueatur. Fatetur tamen, hunc nodum difficulter solui.

4. Affertur necessitas diuini *decreti*, quo Deus ab æterno decreuit, quid velit, vel non velit fieri in tempore; quodq; reipsa tandē exequitur: & proinde cui voluntas hominis reluctari nō potest, &c. Resp. in summa; Deum quidem de rebus omnib. ab initio apud se decreuisse, quid fieri, vel non fieri velit: non tamen decreuisse voluntates nostras ad vnum aliquod obiectū præcisè, & physicè determinare: & proinde in tempore cum voluntate nostra sic concurrere, in effectu quolibet producendo, vt voluntatem nostram tamen non necessitet; nec voluntas ideo operetur, quia Deus operatur; sed contrà potius Deus idcirco operetur, quia voluntas operatur. Item, determinasse Deum quidem ab æterno omnes effectus futuros; sed non omnes eodem modo: nec ante præuisam determinationem causarum secundarum, maximè contingentium, ac liberarum: quia secus etiam peccata absolute præfiniisset. Nec per hoc tamen *infallibilem* eius *præscientiam* periclitari. Nam, licet futuras hominum actiones in *mutabili* causa, hoc est, voluntate ipsorum libera (non autem in sua prædeterminante voluntate) præuideat; quia tamen totum hominis ingenium, omnesque ipsius propensiones, & quæcunque ipsi vnquam occursura sunt, exactè norit; idcirco ipsum *infallibiliter* colligere; in quam tandem partem animus humanus sit inclinaturus. Item, Deum sic applicare causas secundas ad opus, vt tamen ipsius *influxus* recipiatur à causis secundis, iuxta specialem ipsarum dispositionem, & modum proprium; & proinde ab hominis voluntate non alio modo recipi, quàm qui naturali eius libertati congruat. Denique, Deum ipsum, cui nemo resistere potest, hoc ipsum ab æterno decreuisse, quod ita demum cum hominis voluntate cooperari vellet, siue in operando cum homine concurrere, prout eius naturæ, & dispositioni congruum esse videret, &c. Sic ille.

CENSURA DE HIS RESPON-
sionibus.

IN hac parte, quæ *difficilimas* sanè *questiones* continet, quæque proinde non eodem modo, neque iisdem verbis, ab omnibus Nostræ partis Dd. explicatur (quemadmodum etiam de suis symmystis ipse *Bellarminus* fateri cogitur, quorum aliquot sententias hîc obiter refellit) non mirum videri debet, si diuersæ *Evangelicorum* aut phrasæ, aut etiam sententiæ, passim occurrant. Ad rem ipsam verò, quod attinet, licet verbis quidem dissentire videantur, in principali tamen Thesi communiter omnes acquiescunt. Agnoscunt, inquā, Deū, vt pote *primā* omnis actionis *causā*, concurrendo ad actio-

Dddd

nes ordinarias, & naturales, cum causis secundis, harum naturā nō immutare: sed *concursum* suum, pro ipsa conditione, variè réperare; nec aliter, cooperaturum se, ab æterno decreuisse, &c. Itē *præscientiā* Dei, non afferre hominib. verā & propriè dictā necessitatē, sic vel aliter operandi; sed eorum actiones tantum, prout ipsæ in se sunt, nudè contemplari, &c. Deniq; nec *externa facta*, nec *eventus* bonos, vel malos, ad liberum hominis arbitrium propriè pertinere; aut per illa quidquam huic derogari, &c. Hæc igitur agnoscunt.

Sed quomodo difficultates omnes, circa Conciliationem & *præscientiæ*, & *decreti* diuini, cum rerum *contingentiā*, & arbitrii libertate, expediendæ sint, nondum satis inter omnes constat. Neq; verò *Bellarminus* omnib. obiectiōnib. hoc loco satisfecit: quin potius alicubi contradictiones implicare videtur: v. gr. cum actiones humanas, siue bonas, siue malas, non nisi in voluntatibus hominum præsciri; & tamē infallibiliter præsciri, docet. Itē, cum Deum homini cooperari, siue in homine operari dicit (ordine saltem naturæ) post humanæ voluntatis operationem; & tamen hanc, tanquam aliquod instrumentum, ab illo ad opus applicari fatetur, &c. Quasi verò voluntas humana, quæ in seipsa prorsus instabilis, atque indifferens est, causa esse possit infallibilis alicuius præscientiæ: Aut quasi causa superior inferiorem in agendo tunc sequi possit, cum ipsa eam ad agendum applicat! Sed de his plura videantur in lib. *Franc. Junii*, iam sæpè citato, de causa primi peccati. Item in disputat. *Ludonici Molinae*, de conuenientia liberi arbitrii cum Dei prouidentia, &c. Denique in opusculis *Francisci Suarez* de duplici Dei præscientia, absoluta & conditionali. Vbi non paulò aliter istorum quædam explicantur, quàm Aduersarius hoc loco explicauerit.

AD THESISIN XV. XVI. XVII. DE LIBERTATE

nostræ arbitrii in operibus moralibus

Huius controuersię, prout Aduersarius eam tractauit, tres sunt præcipuæ partes, In primâ agit de viribus humani *intellectus*, in veritatibus moralibus cognoscendis. Vbi asserit, lumen rationis practicæ non adeò in homine extinctum esse, quin absque speciali Dei auxilio, morale aliquod verum possit cognoscere; licet alioqui sæpè fallatur, nisi diuinitus illustretur.

Argumenta ipsius ferè hæc sunt.

1. Psal. 4. & 58. docetur, etiam improbos sæpè contra conscientiam peccare, & habere notitiam præceptorum Dei; & per hoc excusari non posse, &c.

2. Idem docetur Rom. 1. & 2. vbi etiam *opus legis in cordibus gentium*, & quidem naturaliter, *inscriptum esse dicitur*; idque testimonio conscientię ipsorum probatur, &c. Nec tamen istis saluifica Dei gratia vllō modo attribui potest. Ergo, &c.

3. Patre-

3. Patres idem docent; omnium, videlicet, cordibus inscriptam esse regulam illam iuris: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*; & alias similes. Vide Augustinum in Psalm. 57. & alibi passim. Ergo pro Ecclesiae dogmate habendum est.

4. Ratio idem docet; videlicet ostendens, verum morale proportionatum esse obiectum naturalis intelligentiae; quum principia doctrinae moralis omnibus per naturam indita sint; & exempla improborum testentur, eos etiam in specie scire sua quaedam peccata, ut de *Pharaone* Exodi 9. videre est, & de aliis alibi passim.

CENSURA, ET RESPONSIO.

IN hac parte Evangelici haecenus assentiuntur, quatenus aliquam *Ethicae* doctrinae, & iuris *civilis*, immò etiam aliquam *divinae* voluntatis, cognitionem, absq; singulari & saluifica Dei gratia, ab homine percipi posse fatentur. Sed hanc tamen notitiam negant *sufficientem* esse, ad praestandam saltem externam eiusmodi obedientiam, quae omni peccato planè careat, quaeque Deo per se placeat: immò verò notitiam hanc, isto quidem respectu, incertam, vagam, & vanam esse contendunt; quamdiu non accedit divina illustratio.

Argumenta haec afferunt inter alia.

1. Psalm. 119. & passim, orat David, ut sibi detur intellectus legis divinae, &c. Ergo sine Dei gratia fatetur eum solidè haberi non posse. Et Psalm. 94. & passim docet, *hominum cogitationes in se vanas esse*, &c. Ergo sine gratia solidae non sunt.

2. Apostolus 2. Cor. 3. agnoscit, se ex seipso non sufficere vel ad cogitandum aliquid, &c. Et 1. Cor. 4. negat, nos quidquam boni habere, quod non a Deo acceperimus, &c. Loquitur autem potissimum de bonis moralibus: sicut ex ipso contextu apparet.

3. Experientia etiam docet, quam incertae & friuolae sint eorum de *virtute*, & *iure* praeceptiones, qui solo naturae lumine instructi de iis rebus scripserunt: verbi gratia Leges Platonis, aut Lycurgi, &c. Quod autem quidam *Philosophi* sanctius quaedam tradiderunt, id extraordinariis Dei donis (quae Ethnicis etiam saepe contingunt) acceptum ferri debet.

4. Deniq; ratio hominis per peccatum valde laesa, & debilitata est; eoque, sine speciali auxilio Deo, verum morale exactè videre non potest, ita ut nupiam aberraret, &c.

5. Adde, quòd Patres in Concilio Mileuitano c. 4. *donum*, aiunt, *Dei esse*, *scire, quid facere debeamus*, &c. Et in Concilio Arancicano can. 9. *divini muneris esse, cum rectè cogitamus*, &c. Vbi non modò de spiritualibus, sed etiam de moralibus virtutibus agitur: sicut ex re ipsa patet.

Argumenta Bellarmini, in contrarium allata, valde infirma sunt. Nam in 1. principium petitur: quum nihil tale in locis citatis legatur. In 2. 3. 4. status verus non attingitur: sicut ex dictis patet. Non enim simpliciter negatur, in improbis aliquam diuinæ voluntatis notitiam esse; sed eam, aut veram, aut omnino certam esse, aut sine diuina patefactione contigisse, negatur. Et notanda est diligenter homonymia in voce *Morale*, quâ Bellarminus sæpius abutitur, vt sequentia amplius docebunt. Nunc enim virtutis *actionem* quandam externam, & merè politicam, seu iuxta ciuilem conuersationem, & leges merè humanas, moraliter tantum consideratam nunc eandem *virtutem* in sese, atque intrinsecè consideratam, seu opus bonum plenè & perfectè bonum, hoc est, ex suis omnibus causis æstimatum, & præcipuè cum sua vera forma acceptam, significat. Itaque illo priore modo Thesis Bellarmini facilè admittimus; hoc autem posteriore negamus: idq; ob rationes, deinceps plenius explicandas.

DECLARATIO HVIVS SECVNDÆ LIBERTATIS.

IN *secunda* parte, de viribus nostræ voluntatis, circa opera moralia, *tres* Theses affert, quibus summam sententiæ suæ complectitur.

1^a. Est, non posse hominem, solis naturæ viribus, omnia moralia præcepta, secundum operis substantiam, implere.

2. Immò nullum eiusmodi præceptum seruare posse, solis suis viribus, si tentatione aliqua grauiore vrgeatur.

3. Non urgente autem tentatione id facere posse, etiam sine speciali auxilio: & sic quidem, vt nullum hîc peccatum admittat.

Pro prima, & secunda thesi, affert hæc Argumenta:

1. Rom. 8. dicitur *legi impossibile esse, propter carnis infirmitatem, vt nos à peccato liberet, &c.* Et Gal. 3. & 2. Cor. 3. *lex occidere, non autem viuificare dicitur, &c.* Ergo nemo ex seipso legi satisfacere potest, h. e. sine gratia Dei.

2. *Sine charitate Dei lex seruari non potest.* Ioh. 14. & 15. & 1. Iohan. 2. & 3. &c. Charitas autē est donum spirituale; nec virib. nostris acquiri potest. Ergo, &c.

3. Sancti semper victoriam Deo in tentatione tribuunt, nec sine Dei gratia veras tentationes superari posse agnoscunt. Psal. 18. & 27. & 30. Matth. 6. & 26. &c.

4. Patres vtramq; Thesis etiam passim tradunt, videlicet, sine speciali auxilio, & gratia Dei, nec præcepta externa sine vitio seruari, nec veram tentationem vllam superari posse. Vide loca in Bellarmino citata.

5. Deniq; ratio docet, in hac naturæ nostræ infirmitate, & corruptione, neutrum à nobis sine Dei gratia fieri posse: quum à corrupta causa non nisi similis effectus prodire soleat.

Pro

Pro *tertia* thesi hæc affert Argumenta:

1 Deus quædam gentilium opera dicitur liberaliter remunerari. Vide Ex. 1. Ez. 29. Dan. 4. Ergo habet ea pro moraliter bonis: quippe qui mala nunquam approbare soleat.

2 Matth. 5. dicuntur etiam *Ethnici fratres & amicos suos diligere, &c.* Et Rom. 2. dicuntur *naturaliter ea facere, quæ legis sunt.* Ergo extra tentationem legem servare possunt.

3 Patres idem docent: qui etiam opera *Cornelii* (Act. 10.) extra Christi fidem facta, & tamen verè bona, fuisse iudicant: vt Augustinus libr. 4. de Baptismo, c. 23. & alii passim.

4 Ratio idem suadet: quia secus Infideles largiendo Eleemosynas, orando, alios docendo, &c. verè peccarent: & sic potius ab illis operibus absterrendi, quàm ad ea incitandi essent. Id quod omninò absurdum videri debet.

5 Adde, quod omnia requisita ad bonum morale, in operibus quibusdam *infidelium* esse possunt; videlicet, actio in se bona, seu per legem imperata, & intentio boni finis, hoc est, gloriæ Dei, &c. Item, quod opus ipsum proportionatum est humanæ voluntati: si præsertim absit tentatio contraria, &c. Ergo lex isto modo, absque gratia, servari potest.

CENSURA ET RESPONSIO.

Huius partis duas priores Theses, quæ contra *Pelagianos* potissimum afferuntur, Evangelici prorsus approbant: *postremam* verò, vt falsam, repudiant: contraque statuunt, sine speciali Dei auxilio, etiam si nulla specialis tentatio urgeat, nihil omninò, quod in iudicio Dei verè moraliter bonum sit ab homine præstari posse.

Argumenta hæc afferunt inter alia:

1 Matth. 7. & 12. docet Iesus Christus, *malam arborem* (hoc est, hominem infidelem, & impium, siue nondum renatum) reuera non posse bonum fructum ferre, nec eos, qui mali sunt, bona loqui posse. Ergo infideles, alii que tales, antequam per Dei gratiam renouentur, nihil verè boni agunt.

2 Ephes. 4. dicuntur gentes, *nondum conuersæ, ambulare in vanitate mentis suæ, & intellectum habere obscuratum, &c.* Et Tit. 1. dicuntur *impuris omnia esse impura, &c.* Ergo, qui tales sunt, nullas verè morales virtutes habent, quæ quidem coram Deo pro virtutibus habeantur, &c.

3 Qui in carne sunt, inquit Apostolus (Rom. 8.) *Deo placere non possunt.* Item Heb. 11. *Sine fide impossibile est Deo placere.* At quicumque carent Dei spiritu, carnales adhuc sunt. Ergo hi tales nihil agunt, quod Deo verè placeat, etiam si moraliter tantum æstimeretur.

4 Propterea etiam Esa. 1. & 66. Prouerb. 15. Matth. 6. &c. externa *Hypocri-*

earum opera, licet in speciem bona, & quod ad substantiam à Deo imperata, tamen à Deo reiiciuntur. Nempe, quia intrinsecè vitiosa sunt, quatenus à vitiosis principiis oriuntur.

5 Homines, ante conuersionem, dicuntur *in peccatis mortui*, Ephes. 2. item *serui peccati*, Ioh. 8. Immo *serui & captiui Diaboli*, 2. Tim. 2. Ergo, quamdiu tales sunt, nihil, quod verè bonum sit, operari possunt.

6 Patres etiam docent, hominem nondum renatum nihil verè boni operari posse: item, sine cultu veri Dei, etiam quod virtus esse videtur, peccatum esse, &c. Vide præsertim August. in Ench. c. 30. & ep. 106. & passim alibi. Item Prosperum de vocat. l. 1. c. 7. & alios alibi.

7 Deniq; non satis est, ad opus moraliter bonum constituendum, si extrinseca substantia, seu externa eius species bona sit, sed & legitimam formam, & bonum finem (adde etiam fidem, vt causam efficientem) adesse oportet: quæ omnia certè non sine contradictione tribui possunt iis, qui nondum renati sunt, seu qui gratiæ diuinæ expertes sunt.

SOLVTIO OBJECTIONVM.

Porro ad Argumenta Bellarmini sic ferè Nostri respondent. In 1. & 2. fallaciam esse Consequentis: quum ex qualicunq; temporali remuneratione non continuò sequatur, opus in se Deo verè placere (sicut etiam Matth. 6. de hypocritis videre est) nec quæuis amicorum dilectio, aut alia legis opera, continuò moraliter apud Deum bona sint. Quanquam locus Rom. 2. de gentibus *renatis* accipiendus esse videtur, &c. In 3. fallaciam esse secundum quid: (quum Patres illi de *explicita* in Christum fide; non de quauis etiam V. T. fide (qualis in Cornelio fuit) loquuntur. In 4. vtramq; dictam fallaciam latere: quum nec *simpliciter* quisquam peccet, opera illa externa perpetrando: nec ob adiunctum hominis vitium, opera ipsa *per se* prohibenda sint; sed homo potius ad opera verè & perfectè bona excitandus sit. In 5. principium peti; quatenus præcipua requisita omittuntur; videlicet, legitima forma, & sanctus finis, & denique fides in Deum, &c. sine quibus externa opera Deo placere non possunt.

ASSERTIO HVIVS EIVSDEM

Libertatis.

In tertia parte asserit, hominem nondum renatum, siue in statu naturæ corruptæ, consideratum, habere liberum arbitrium, quoad opera moralia: ita vt agere hîc possit pro suo libitu, vel benè, vel malè.

Argumenta hæc affert præcipua:

1. Aut vitare potest homo peccatum morale; & sic obtinetur propositum, de hac arbitrii libertate: quia sic homo voluntariè benè agere potest: aut
omni-

omnino necessario peccat, & sic verè non peccat: quia ad rationem peccati requiritur, ut sit voluntarium, & ut vitari possit. Hoc autem falsum est. Ergo illud verum.

2 Si non est in homine libertas arbitrii, quoad moralia, iam nullus erit locus *premiis*, aut *pœnis*: quia nec hæ, nec illa iusta sunt, ubi non procedunt opera liberè perpetrata: quum ratio debiti postulet, ut id, quod ex iustitia datur, eius cui datur proprium sit; videlicet, ob proprium ipsius factum, cuius ipse Dominus fuerit, ob arbitrii libertatem.

3 Si non esset hæc libertas in homine, iam nec alii *boni*, alii *mali* essent; & omnes boni *æquè boni*, & omnes mali *æquè mali* essent: quia diuersitas hæc (saltem quoad malos) neq; in Deum, sine Dei iniuria; neque in aliam quamuis causam, sine magna absurditate, referri potest. Ergo libertas hæc admit-
tenda est.

4 Si tollatur in hoc rerum genere liberum arbitrium, simul tollenda sunt, *omnia præcepta, consilia, monita*, item *laudes*, & *vituperationes*: quum frustra hæc apud eos vsurpentur, qui aliter facere non possunt, quàm faciunt, sicut apud Infantes, furiosos, bestias, &c. videre est. Quæ omnia valdè absurda sunt.

5 In Scriptura passim dantur nobis *præcepta* benè viuendi: ut Exo. 20. &c. Præceptum autem est regula liberè agendi: & frustra datur ei, qui non potest deficere, vel non potest non deficere. Deus verò nihil frustra facit. Ergo homo non caret libero arbitrio, in obseruandis hisce Dei præceptis.

6 Passim sub *conditione* obedientiæ Deus hæc, vel illa nobis promittit: ut Esa. 1. Amos 5. Matth. 19. &c. *Si volueris*, &c. At si nullo modo in hominis potestate est, conditionem implere, iam aperta irrisio erit, non vera promissio: ut si quis brabæum promittat alicui, sub conditione celerrimi cursus; quem tamen, utpote vinculis adstrictum, minimè ambulare, nedum expedite, currere posse præsciret.

7 Passim quoque dicitur in Scripturis *per hominem stetit*, quominus benè ageret, & peccata vitaret; videlicet, quia ipse noluerit, seq; contra Dei vocationem obfirmauerit: uti Esa. 5. Jer. 7. & 32. Mat. 23. Act. 7. &c. videre est. At si non potest homo non peccare, frustra igitur Deus de eo conqueritur; & falsò dicitur *per hominem stetit*, quominus benè ageret.

8 Deut. 30. dicitur, *præceptum Dei non esse longinquum, aut supra nos positum; sed propinquum, & satis expositum, ad faciendum illud*, &c. Ergo in potestate hominis est illud cum generali Dei auxilio seruare: quia secus ista facilitas falsò diceretur.

9 Deut. 8. & 30. dicitur Deus interdum nos *explorare*, seu *tentare*, quid ex nobis ipsis facturi simus, &c. At nemo prudens explorat euentum rei certæ siue iam ad vnā partem determinatæ: v. gr. an ignis calidus, an glacies frigida sit, &c. Ergo liberum nobis est, tam benè quam male agere.

10 Genes. 4. inquit Deus ad Cainum, *Quare iratus es*, &c. *quum* videlicet,

possis non irasci; &c. Item, *sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis ei*: videlicet, peccato, non autem *Abeli*: prout omnes veteres exponunt; immò prout ratio Grammaticæ postulat, quæ de peccato hîc agi persuadet.

11 Eccles. 15. *Ante hominem est vita, & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur ei, &c.* Vbi non tantum de statu hominis ante lapsum, sed de hodierno quoque statu agitur. Nam & cap. 31. inquit, *Qui potuit transgredi, & non est transgressus, &c.* Ergo homo corruptus non minus ad bonum, quam ad malum, liber est.

12 Sic Deut. 30 *Proposui tibi vitam, & mortem, inquit Moyses: elige ergo vitam, &c.* Atque hîc contestatur cælum & terram, per ipsos stare, si minus præcepta Dei seruauerint, &c. Ergo libertatem hanc in ipsis sitam esse agnoscit.

13 Ios. 24. datur *Israelitis optio, cui Deo tandem seruire velint, &c.* Imò 1. Cor. 7. & 2. Cor. 9. dicitur, *homo etiam liberum arbitrium habere in moralibus, sic, vel aliter agendi, &c.*

14 Denique Patres, ad vnum omnes, asserunt, esse homini in his rebus liberum arbitrium, aduersus *Manichæos*, & alios: licet, aduersus *Pelagianos*, absque gratia Dei nihil illud ad salutem valere dicunt, &c. Atque hoc loco, præter plurima *Augustini* testimonia, 50. circiter Patres splendido longoque ordine citantur, eorumque dicta à *Caluini* exceptionibus vindicantur: ut constare possit, hanc semper totius Ecclesiæ sententiam fuisse.

CENSURA ET RESPONSIO.

IN hac parte diligenter inprimis cauendæ sunt *equiuocationes*, siue *homonymiæ*, in vocabulis illis, *Necessitas*, *Libertas*, *Seruitus*, &c. quæ quia non perinde ab omnibus Euangelicis, aliud, videlicet, interdum agentibus, aut attenduntur, aut curantur: idcirco apud nonnullos incommode quædam phrasæ occurrunt: sed quæ ex aliis, vel ipsorum, vel aliorum sententiis, rectè explicandæ sunt. Nam in eo communiter omnes consentiunt, (vti suprâ etiam diximus) voluntatem hominis naturaliter à violenta *coactione*, & simul ab originali necessitate; seu merè *physica* determinatione, liberam esse: sed per peccatum tamen in quandam calamitosam peccandi *necessitatem* incidisse: vnde seipsa liberare iam non possit; eoque sine præueniente Dei gratia, nihil, quod verè bonum sit, operari posse, &c. Itaque *axioma* illud vsitatum retinent: *Liberè* velle, esse opus humanæ naturæ; *benè* velle, diuinæ gratiæ; *malè* velle, *corruptionis*, per peccatum attractæ. Sed quia in Disputatione de libero arbitrio, non tam *naturalis* conditio voluntatis, quam *vis & facultas* eius, qualis iam est, in statu peccati, considerari solet; idcirco nonnulli, dum ad primariam quæstionem toti attendunt, indistinctè liberum arbitrium homini detrahunt: quod tamen alii rectius, adhibita distinctione, partim homini concedunt, quatenus *naturalis* eiusdem facultas, seu proprietas est:

partim

partim denegant, quatenus nullas in eo vires ad bonum, Theologicè consideratum, absque diuina gratia eligendum, aut perficiendum, agnoscunt. Et tamen priores illi (si calumniæ absint) non malè loquuntur: quum ipse etiam *Augustinus* in *Enchirid.* cap. 30. ita loquatur: *Libero arbitrio malè utens homo, esse perdidit, & ipsum; &c.* Non quod nullum iam liberum arbitrium prorsus sit; sed quod nihil ad bonum per se possit. &c. Nam hinc est, quod omnes fatentur, hominem ad peccandum habere etiam nunc liberum arbitrium, tãtẽsi non habeat ad benè agendum, &c. Quare hinc multiplici distinctione opus est. Nam & triplex illa libertas, *natura, gratia, & gloriæ*: & diuersa actionum genera in quibus homo occupatur: itemq; diuersi hominis status, ante, & post lapsum, accuratè distingui debent: nec denique diuersæ quæstiones illæ faciliè confundendæ sunt: *An sit in homine liberum arbitrium: & quid arbitrium istud ex seipso, in hoc, vel illo rerum genere, efficere possit.* Nam qui hæc temerè permiscent, Andabatarum more hinc certare solent, & tanquam cæci de coloribus iudicare.

His ita præmissis, generatim asserunt Euangelici, hominem in statu peccati consideratum, necdum per Dei gratiam villo modo renatum, nullas ex seipso vires habere, ad opera verè & moraliter coram Deo bona efficiendum; siue, vt alii loquuntur (quanquam non satis cautè) nullum habere liberum arbitrium ad bonum verè morale: h. e. tale, quod legi diuinæ planè conforme; ac proinde in iudicio ipsius Dei verè morale sit; & denique quod Deo gratum esse possit in seipso, &c.

Argumenta hæc asserunt, inter alia complura:

1 Omnia testimonia iam superius, in secunda parte, pro impossibilitate boni operis in homine corrupto, proq; necessitate gratiæ diuinæ, allata, huc referri debent: quippe quæ propositam Thesin apertè confirmant.

2 Nominatim verò huc pertinet locus *Ioh. 15.* vbi Christus prolixè docet, nos sine ipso nihil boni efficere posse: quemadmodum nec palmes ex seipso, sed ex vite, fructificandi vim habet, &c. Ergo vires arbitrii hinc nullæ sunt, nisi quas Deus ex gratia largitur.

3 *Ezech. 11. & 36.* item *Ier. 31. & passim*, promittit Deus, se nobis daturum cor carneum, ablato corde lapideo, & leges suas cordibus nostris inscripturum, &c. Ergo ex nobis ipsis nihil horum præstare possumus, absque Dei gratia.

4 *Psalm. 119.* petit *Dauid*, cor suum inclinari ad testimonia Dei, & *1. Reg. 8.* idem petit *Salomon*. Et passim conuersio, seu pœnitentia, donum Dei appellatur. *Act. 11. & 1. Tim. 2. &c.* Ergo, sine gratia Dei, nihil hinc potest liberum arbitriũ, h. e. ex seipso solo, siue ex propria facultate.

5 Deniq; quid habes, quod non accepisti, inquit Apostolus *1. Cor. 4.* Et Deus est, qui efficit in nobis, & velle, & perficere, pro bona sua voluntate, *Phil. 2. &c.* Ergo nullæ sunt vires arbitrii nostri ad bonum, nisi quas Deus ex gratia suppeditat: licet arbitrium suo modo cooperetur.

E e e e

Adde, quod *Patres* idem non obscure docent: ut cum *Cyprianus* ait libr. 2. epist. 2. *Dei totum est quod possumus*, &c. item, *de nullo gloriandum est quia nulum est nostrum*. *Hieronymus* in c. 3. Gal. *Sine Christo omnis virtus in vitio est*. *Augustinus* l. 1. ad *Bonifacium*, c. 3. *Voluntas, quæ libera est in malis*, quia delectatur malis, ideo libera non est in bonis, quia liberata non est. Itē de lit. & spiritu, c. 30. *Per legem est cognitio peccati; per fidem impetratio gratiæ contra peccatum; per gratiam, sanatio animæ; per animæ sanitatem libertas arbitrii*, &c. Et in *Enchirid.* (ut supra diximus) ait, *liberum arbitrium peccato perditum esse*, &c. Ergo impotentiam arbitrii hac in parte illi agnoscent.

SOLVTIO OBJECTIONVM.

PORRò ad *Bellarmini* Argumenta *Nostri* respondent. In 1. & 2. & 3. cōfundit libertatem *naturæ*, & *gratiæ*; & sic fallaciam esse consequentis: quum nō sequatur, eum, qui peccati seruus est, & proinde, quamdiu talis est, semper in genere peccat; idcirco singula peccata vitare non posse; aut quia *necessario* peccat, idcirco non sua sponte & liberè peccare h. e. absque coactione, itemq; naturali necessitate: nisi fortè naturalis necessitas pro interna quidem, sed tamen aduentitia, naturæ qualitate, & corruptione, per catachresin quandā, accipiatur. Quare concludunt, nec *æquitatem* præmiorum, & pœnarum, nec *diuersitatem*, seu gradus, bonorū & malorū hac doctrinā tolli: quum libertas naturæ salua semper maneat, licet ad bonum per se, absq; Dei gratia, nihil valeat. In 4. 5. 6. 7. & 8. aiunt, tum eandem diuersorum confusionem, tum fallaciam non causæ, item secundum quid, latere: quum nec *præcepta*, nec *consilia*, nec *hortationes*, nec *reprehensiones* nec *promissiones*, quantumuis conditionatæ, apud eos vsum suum prorsus amittant, qui suo vitio peccati serui facti sunt; quiq; præterea auxilium diuinitus paratum habent, per quod ab ista seruitute, nisi per ipsos steterit, liberari possint: quia non tantum, quid officii ipsorum sit, aut vbi culpā suā lapsi sint; verum etiam, quid per Dei gratiā (nō autem ex suis viribus) vel iam præstare potuerint, vel deinceps saltem facere possint, euidenter ipsis exponitur. In 9. 10. 11. & 12. easdem ferè fallacias, cum multiplici inconsequentia, contineri: quum *exploratio* etiam eorum fieri possit, qui quidem in genere omnes, sed tamē inæqualiter, & diuersimodè peccaturi sunt: quumq; ex *præceptis* officiorum, virium nostrarum *facultas*, h. e. ex eo quod facere debemus, quid ex nobis ipsis facere possimus, non rectè cōcludatur: quum deniq; locus *Gen. 4.* de subiectione *Abelis*, non autem peccati; Locus autem *Eccl. 15.* de statu hominis ante, non autem post lapsum; & locus *Deut. 30.* de viribus non *naturæ*, sed *gratiæ*; imò de *cognitione* potius, quam de *præstatione* legis, accipiendus esse videatur. In 13. esse *ignorationem Elenchi*, aut alioqui manifestam inconsequentiam: quum tantum de rebus externis (puta, externa Religionis professione, item coniugio, collectione pecuniæ, &c.) illic agatur;

agatur; quæ sine speciali gratia facile præstari possunt: vel, si ad verum Dei cultum, & pietatem moralem, loca illa referantur, ex libertate *natura*, libertas *gratie*, siue à peccato, perperam colligatur: uti iam sæpè dictum est. In 14. æquiocationem supra dictam semper inuolui: quum dicta *Patrum*, vel de sola *natura* libertate (quæ extra controuersiam esse debet) vel de facultate quidem piè viuendi, h. e. libertate *gratie*; sed quæ diuinitus data sit homini, per naturam alioqui corrupto, & ad bonum per se, prorsus inepto; vel de rebus externis, mereque *politicis*, & quoad externam tantum formam bonis, intelligenda sint, &c. Hæc. n. media, vereq; regia via est, quæ & *Manichæorum* & *Pelagianorum*, errores excludit, quos illi *Patres* excludere voluerunt: tametsi qui ante *Pelagium* vixerunt, securius sæpè (ut *Augustinus* ait) adeoq; durius etiam, loquuti sunt. Quanquam etiam in hac, uti & in aliis fidei quæstionibus, non hominum, sed Dei solius auctoritate, nobis standum est. Et tantum de secunda specie libertatis.

AD THESIN XIIII. XIX. XX. XXI. DE LIBERTATE

arbitrii in operibus supernaturalibus, seu spiritualibus.

HÆ Theses præcipuam huius loci controuersiam in se continent. In qua non modò *contradictionis*, sed & alii quidam *errores*, Aduersæ partis, obseruari merentur. Habet autem Aduersarii disputatio tres partes principales:

In prima docet Bellarminus, contra *Pelagianos*, & horum similes, mysteria fidei, sine speciali Dei illustratione, credi non posse; etiam si externa reuelatio, vnà cum miraculis, aut signis adsit: solidè, inquam, & salutariter credi nō posse, h. e. prout fidei mysteria credenda sunt.

Argumenta hæc affert præcipua:

1 Ioh. 6. dicitur, *neminem ad Christum venire posse absq; tractu Patris, &c.* Itē, *quosdam non credere, quia non sit iis à Patre datum, &c.* Ergo sine speciali gratia fides haberi non potest.

2 Mat. 11. & 13. dicitur, *Deum sua mysteria, quæ non omnibus nosse datum sit, paruulis reuelare, quia sic ei placeat.* Item, *neminem nosse Patrem, nisi cui filius reuelauerit, &c.* Ergo sine interna illustratione nemo verè credit.

3 Act. 13. dicitur, *Crediderunt quotquot ordinati erant ad vitam, &c.* Et c. 16. *Aperuit Deus cor Lydiæ, ut attenderet dictis Pauli, &c.* Ergo fides ex speciali gratia datur.

4 Eph. 2. vocatur fides donum Dei. Et Phil. 1. dicitur *Deum bonum opus in nobis inchoare.* Et Roman. 12. dicitur *mensuram fidei unicuiq; distribuere, &c.* Ergo absq; speciali gratia nemo credit.

5 *Patres, & Concilia*, contra *Pelagianos*, idem asserunt: præsertim *Augustinus* l. 1. de prædestinatione sancta, c. 2. &c. Item ep. 90. & 105. 106. & alibi passim. E. est dogma Ecclesiæ.

6 Ratio idem suadet; quia secus *gratia* daretur secundum *merita* nostra; item, initium salutis esset ex nobis, &c. contra illa 1. Cor. 4. *Quid habes?* &c. Roman. 11. *Quis prior ei dedit?* &c. denique tolleretur fundamentum diuinæ electionis: si reliquæ saluæ fierent, non iuxta electionem gratiæ, sed iuxta meritum fidei, & bonum vsum liberi arbitrii, &c. Immo frustra pro infidelibus oraret Ecclesia, ut ad fidem conuerterentur, si externa prædicatio, & admonitio hominum hîc sufficeret, & nihil aliud ex parte Dei necesse esset.

CENSURA, ET RESPONSIO.

IN hac parte omnes Euangelici acquiescunt; quam etiam pluribus Argumentis confirmare solent: V.gr. testimoniis illis S. Scripturæ, hîc omis- sis: Match. 16. *Caro & sanguis tibi hæc non reuelarunt*, &c. 1. Cor. 2. *Animalis homo non capit ea, quæ sunt spiritus Dei*, &c. aliisque id genus compluribus. In Respon- sionibus autem Bellarmini, ad Obiectiones Pelagianorum, illud quidem ap- probant, quod asserit, in vera fide requiri, ut non modò *certò* ex parte obiecti & *firmiter* ex parte subiecti, sed etiam cum *pio affectu*, & obedientia erga Deū, credatur: cui contrarium infra docebit, thes. 1. &c. de iustificatione, &c. Hoc verò prorsus improbant, quod ait, ad certam fidem non satis esse, credere Deo reuelanti; nisi etiam Ecclesiæ proponenti credamus; imò nisi Deo reuelan- ti idcirco credamus, quia Ecclesiæ huic reuelationi fidem facere audimus, &c. Hoc enim est, veram fidei certitudinem euertere; eamque non in Deum, sed in homines, tandem resolvere. Sed de hac re iam satis dictum est, lib. 3. de Scriptura, & lib. 2. de Conciliis, &c.

ANTIPELAGIANA LIMITATIO HUIUS libertatis.

IN *secunda* parte docet, *voluntatem* humanam in iis, quæ ad pietatem, & sa- lutem pertinent, absque speciali auxilio Dei nihil velle posse: nec posse hominem, solis naturæ viribus, ad gratiam Dei recipiendam vllò modo sese præparare: imò nec posse ab ipso Deum, etiam ut auctorem naturæ, ne- dum ut la gitorem gratiæ, & gloriæ, absque præueniente gratia saltem im- perfectè, nedum perfectè, diligere & pro dignitate coli.

Argumenta pro hac thesi potissimum hæc affert:

1 Esa. 65. inquit Deus: *Inuentus sum à non querentibus me*, &c. Luc. 19. *Filius hominis venit querere, & seruare, quod perierat*, Phil. 1. & 2. *Deus inchoat in nobis bonum opus, & velle etiam in nobis efficit*, &c. E. Deus nos adhuc auersos præue- nit, quærit, ad se vocat, & ut ipsum quæramus, efficit, &c.

2 Pl. 85. Thren. 5. & alibi, dicitur *Deus ipse nos conuertere*, &c. Item Ez. 36. ait Deus, *non propter nos, sed propter nomen suum, se nobis benefacere*, &c. Ergo non nos Deum, sed Deus nos præuenit, in negotio conuersionis, & salutis æternæ.

3. Ioh. 6. *Nemo potest ad Christum venire, nisi tractus à Patre, &c.* Et c. 15. *Sine Christo nihil possumus.* Et 1. Cor. 4. *Nihil habemus, quod non acceperimus, &c.* Hic verò præcipuè de conuersione, & operibus pietatis agitur. Ergo, &c.

4. Eph. 2. & Colos. 2. dicuntur à Deo viuificari, qui antè in peccatis mortui erant. Et Iac. 1. & 1. Petri 1. dicuntur pii ex verbo Dei renasci, &c. At neque mortuus ex seipso verè vitales actiones exserit; nec qui generatur, ipse ad vitam se disponit. sed à generante disponitur, &c. Ergo idem in nobis fieri solet.

5. Rom. 11. *Quis prior dedit ei?* 1. Ioh. 4. *Non quod nos priores dilexerimus eum, &c.* Et passim *charitas* erga Deum, & proximum, licet imperfecta sit, donum Dei esse prædicatur. Ergo conuersio nostra pendet à speciali Dei gratia.

6. *Patres & Concilia* idem tradunt; vt Concil. Arausicanum can. vlt. *Prorsus, inquit, Dei donum est, quod Deum diligimus, &c.* Sic Augustinus epist. 107. *liberum arbitrium, ad diligendum Deum, primi peccati granditate perdidimus, &c.* Et epist. 106. testatur, in Concilio Palestino definitum esse, *gratiam Dei ad singulos actus salutes homini dari, &c.* Ergo pro Ecclesiæ dogmate habendum est.

7. Ratio idem docet; eiusdem, videlicet, esse *disponere* ad formam iustificationis, cuius est formam *imprimere*; nempe Dei, vt causæ agentis; non autem hominis, vt materiæ patientis: præsertim quum dilectio Dei super omnia, sit vltima dispositio ad remissionem peccatorum, cum qua scilicet ipsa immediatè cohæret: iuxta illud Ioh. 14. *Qui me diligit, diligitur à Patre meo, &c.* Ergo res planè certa est.

CENSURA NOSTRORVM.

IN hac etiam parte prorsus acquiescunt Euangelici: immò etiam permulta hinc dici, & probari existimant, quæ superioribus Aduersarii dogmatibus (præsertim in Thesis proximè præcedentibus) non obscure contraria sint: modò ambiguitas vocabulorum, *moralis & spiritualis*, è mediò tollatur. Quum enim omnia hominum opera, vel ad Dei cultum, & salutis negotium; vel ad hanc animale vitam, & conuersationem politicam, referantur: certè qui in illis *primi* generis operibus hominem, absque præueniente Dei gratia, nihil posse fatetur, is aut re ipsa fatetur, hominem nullum opus vere bonum, & per se Deo placens, absque prædicta gratia efficere posse; aut apertè sibi ipse contradicit. Nam in *secundo* actionum genere, quin homines absq; speciali adiutorio Dei, aliquid efficere possint, nulla inter nos controversia est. Itaque viderit Bellarminus, quàm constanter eosdem Pelagianos & oppugnet, & interdum propugnet.

RESPONSIO AD OBJECTIONES

Pelagianorum.

Eccc 3,

Porro istorum obiectiones præcipuæ sunt hæ.

1. Zach. 1. *Iubet Deus, ut ad se cōuertamur*. Et similiter Esa. 1. Ier. 4. & passim, *monet, ut nos lauemus, purgemus, novum cor nobis faciamus*, &c. Ergo in nostra potestate est, hæc omnia præstare ex nobis ipsis: quia secus frustra præciperentur, &c.

2. Prouerb. 16. dicitur, *hominis esse preparare cor suum*, &c. & Psal. 57. item 1. Reg. 2. & passim, dicuntur aliqui se Domino preparasse, &c. Et Baptista Matth. 3. monet, *ut Christo viam præparemus*, &c. Ergo in manu nostra est, hæc absque Dei gratia præstare.

3. Chrysostomus homil. 17. in Iohan. ait, *Deum non præuenire nostras voluntates sed ubi preparati fuerimus, tum demum nos suâ gratiâ adiuuare*, &c. Et Hieronymus lib. 3. contra Pelagianos repetit, *nostrum esse velle; Dei autem præstare, ut quod volumus impleamus*, &c. Ergo Patres isti Pelagio assentiuntur.

4. Act. 10. Cornelius ante fidem se præparauit ad Dei gratiam: videlicet precibus, & Eleemosynis, &c. Ergo nostræ potestatis est præparatio.

5. Vulgò dici solet, Deum non denegare gratiam, facientibus quod in se est. Ergo quidam gratiam Dei præueniunt: & contrà falsum est, nos à gratia Dei præueniri, &c.

6. Naturale videtur, ut Deum, qui summū bonum, & omnis boni auctor est, ii diligant, qui aliquam eius bonitatem agnoscunt. Talis autem agnitio potest etiam sine speciali auxilio, per discursum naturalem haberi, &c.

Respondet Bellarminus in summa: in locis S. Scripturæ hic citatis, commendari quidem liberum arbitrium; sed non tamen excludi gratiam præuenientem: & Patres illos, ad excutiendum tantum ingenitum nobis torporem, siue ad excitandam industriam, & sanandam hominis desidiam, non ad negandam gratiæ necessitatem, ita locutos fuisse: nec Cornelium tunc omninò infidelem fuisse: & hominem faciendo, quod ex solis naturæ viribus potest, pœnam potiùs, quam gratiam mereri: deniq; naturalem Dei dilectionem, sine auxilio præuenientis gratiæ, non prodire in actum secundum; sed esse nudam propensionem ad bonum, ortam ex eo, quod homo sibi benè vult, &c. Quid de hac parte Nostri sentiant, paulò pòst dicetur commodius. Nunc reliqua pertexamus.

ASSERTIO HVIVS TERTIÆ LIBERTATIS.

IN tertia parte docet, hominem, licet absq; Dei gratia nihil in spiritualibus possit, liberum arbitriū tamen in iis habere, & retinere; & excitatum à Dei gratia sic operari, ut possit etiam non operari; ac proinde hīc non merè passiuè se habere; sed actiuè, & liberè, cū hac Dei gratia concurrere, seu cooperari.

Argumenta hæc affert præcipua.

1. Scriptura docet, homines in negotio salutis esse & veros operarios, & Dei coopera-

cooperarios: prout Matt. 20. & 1. Cor. 3. videre est. Ergo non sunt merè passiva instrumenta, quæ tantum ab alio ducantur, ac moueantur, instar ligni, aut lapidis.

2. Passim præcipitur, & suadetur nobis, vt nos ad Deum *conuertamus, purgemus, cor nouum faciamus, &c.* Vide Zachar. 1. Ioel. 2. Ier. 1. & 4. Esa. 1. & c. Item, vt veterem hominem exuamus, nouum induamus, & salutem nostram operemur, &c. Eph. 4. Phil. 2. Iohan. 6. & c. At frustra stipiti, aut lapidi, aliquid præcipitur, aut suadetur, &c. Ergo homo etiam in hoc actionum genere verè liber est.

3. Passim etiam docetur, nos in operib. pietatis à Deo *adiuari: vt Ps. 27. & 70. Rom. 8. & 1. Cor. 15. & c.* At non potest dici *adiuari*, qui nihil agit; sed qui laborat in agendo. Ergo arbitrium nostrum ex seipso cooperatur.

4. Deniq; passim traditur, hominem à Deo vocatum posse non venire, si velit, Prouer. 1. *vocavi, & renuistis*, Matth. 23. *Volui vos congregare, & nolulistis.* Ioh. 6. *Num & vos vultis abire?* Act. 7. *Vos semper spiritui S. restitistis.* Apoc. 3. *Ego sto ad ostium, & pulso; si quis aperuerit, introibo ad eum, &c.* Ergo in his omnibus libera est voluntas nostra.

5. Patres idem docent; præsertim Augustinus epist. 89. *Liberum*, inquit, *arbitrium non ideo tollitur quia iuuatur.* Item de spirit. & liter. c. 34. *consentire vocationi aut non consentire, propria voluntatis est, &c.* Item lib. 1. ad Simplic. quæst. 2. *vt velimus, suum esse voluit & nostrum suum vocando, nostrum sequendo.* Item serm. 15. de verbis Apostoli; *Qui fecit te sine te, non iustificat te sine te, &c.* Ergo hæc est totius Ecclesiæ sententia.

6. Deniq; ratio id persuadet: quia secus tolleretur in istis actionibus omne studium, & conatus, omnisq; vsus hortationum, reprehensionum, &c. imò nec laudandi essent, qui volunt credere, resipiscere, &c. nec peccarent, qui eadem nolunt; prout non peccant, qui miracula non edunt, non prophætant, &c. puta, quia hæc tantum à Dei gratia pendent.

CENSURA NOSTRORVM.

IN hac parte Euangelici non prorsus assentiuntur: quatenus sub periculosis *æquiuocationibus* diuersæ species libertatis, aut necessitatis, in ea cōfunduntur; vt i suprà etiam notauimus. Etenim omnes quidem fatentur, hominem in negotio conuersionis, & salutis, non habere se instar ligni, aut lapidis: quasi qui ignorans, aut inuitus, ad Deum conuertatur, ac saluus fiat: nec esse subiectum *merè passiuum*, aut instrumentum *prorsus otiosum*: sed ita eum præueniri à Deo statuunt, vt ab illo actus, ipse quoq; agat: & liberè quidem, h. e. absq; coactione, & naturali determinatione, semper agat: benè autem non ex seipso, sed ex Dei gratia semper agat: quæ gratia, quia efficax est, resistantiam non habeat, &c. Quod autē *Lutherus*, & pauci alii, de *passiva* hominis conuersione alicubi tradunt, id respectu gratiæ præuenientis, & primas agendi partes hac in re perpetuo sibi vendicatis, dextrè accipiendū est: quū cōstet, ho-

minem in ipso conuersionis initio ex seipso nihil *cooperari* (vnde etiam gratia *operans* dici solet) postea verò *cooperari* quidem; sed vim *cooperandi* tamen à seipso non habere; verum à Deo gratis obtinere.

Argumenta igitur hæc Nostri afferunt.

1. Phil. 1. & 2. dicitur *Deus in nobis inchoare opus bonum, & efficere in nobis etiam ipsum velle, &c.* Ergo conuersionis initium fit absq; nostra cooperatione; & Deus non tantum sic nos adiuuat, vt velle possimus; sed & simpliciter facit, vt velimus, nempe quæ ipsi grata sunt.

2. Eph. 2. & Colof. 2. *mortui in peccatis, dicuntur à Deo viuificari spiritualiter, &c.* Ergo ad ipsam primam sui viuificationem nihil de suo conferunt: quia mortuus operationes vitales edere non potest, quin prius viuificetur.

3. Psal. 51. *Deus creat in nobis cor mundum, &c.* Et Ezech. 11. & 36. *auferit cor lapideum, & dat cor carneum, & facit nos ambulare in praeceptis suis, &c.* Ergo hîc præcedit aliqua Dei operatio, sine nostra cooperatione, saltem in ipso conuersionis principio.

4. Ioh. 6. *Nemo potest venire ad Christum, nisi tractus à Patre, & quicumq; discit, & audit à Patre, venit, &c.* Ergo & tractus aliquis diuinus operationem nostram præcedit, & idem efficax est in omnibus electis: & consequenter aliqua est Dei gratia, operans in nobis sine cooperatione nostra.

5. Augustinus idem passim tradit, de gratia & lib. arbitr. c. 17. *Vt velimus, inquit, sine nobis operatur.* Cum autem volumus, & sic volumus, vt operemur, nobiscum operatur, &c. In Enchirid. c. 32. *Totum Deo dandum est, qui hominis voluntatem bonam & preparat ad inuandum, & adiuvat preparatam, &c.* Ergo veteres idem cum Euangelicis hîc senserunt.

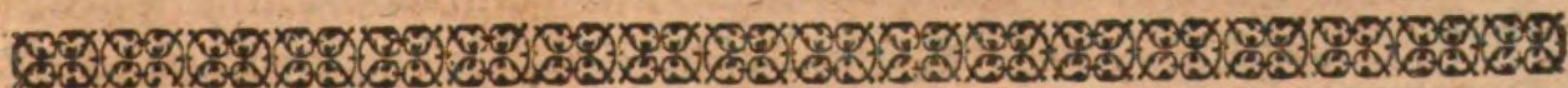
6. Accepit & ratio, partim à necessitate gratiæ præuenientis, partim à natura gratiæ efficacis sumpta. Nam si nihil boni potest homo, nisi præuentus, & excitatus à Dei gratia, iam aliqua gratia operatur in homine, sine homine; & qui sic præuenitur, is reuera patitur. Item, Si gratia efficax est, per quam homo re ipsa conuertitur, & hæc efficacia non ab assensu, & cooperatione hominis, sed ab interna Dei illustratione, & commoda persuatione pendet (prout ipse Bellarminus lib. 1. cap. 12. asserit) certè in quo hæc gratia operatur, is necessariò, h. e. infallibiliter, ad Deum conuertitur: & consequenter aliquid gratia Dei operatur in nobis sine nobis.

RESPONSIO AD OBJECTIONES AD- uersarii.

AD contraria Bellarmini Argumenta sic paucis Respondemus. In 1. & 3. vel quæstionem non attingi, vel principium peti: quum cooperarii Dei appellemur, imò ab eo adiuuari semper dicamur, respectu gratiæ cooperantis, non

tis, non præuenientis; & quum operari etiam dici possit, in quo sciente, & nō reluctante, Deus operatur. In 2. in consequentiam esse, à debere ad posse, siue à præcepto ad facultatem: item, fallaciam non causæ; quasi idcirco hæc dicatur, quia eorum quidquam possimus ex nobis, h. e. non præuenti, & excitari diuinitus. In 4. confundi libertatem naturæ, & gratiæ: quum ad peccandum, siue non amplectendum gratiam oblatam, satis virium semper habeamus, quantumuis alioqui corrupti. In 5. eandem confusionem, siue homonymiā, latere: sicut ex collatione aliorum Augustini locorum apparet. Nam verissimum quidem esse, quòd nostrum sit velle, vel nolle; quodq; Deus nō omnino iustificet nos, sine nobis; sed & hoc verissimum esse, quòd bene velle non sit ex nobis, sed ex Deo; quòdq; ad gratiam iustificantem, non tam ipsi nos, quàm Deus nos præparet, ac disponat, &c.

Deniq; hæc summa sit: Liberum hominis arbitrium nec à Deo, nec à Diabolo, nec ab vilo suo obiecto, vel ad volendum, vel ad nolendum aliquid, reuera vnquam cogi; aut sic ad vnum determinari, vt naturam suam, seu naturalem proprietatem, qualē à Deo in ipsa creatione accepit, prorsus amittat: adeò tamen esse corruptum, & vitiatum peccato, vt in negotio salutis, ex seipso, nihil omnino possit, sed omnem vim, ac facultatem ad bene agendum, à diuina gratia mutuetur, &c. Qui hoc credit, non sibi ipsi, sed soli Deo, & conuersionem, & iustificationem, & sanctificationem, deniq; vniuersam salutē suam, vltro adscribet: neq; tamē occasionem desidiæ hinc quæret, sed de seipso desperans, totus in gratia Dei acquiescet; & tamen omni studio diuinæ gratiæ cooperabitur: nempe, ne frustra eam accepisse, atque ita salutem suam neglexisse videatur, &c. Atq; hæc de prima principali controuersia sufficiant.

AD SECVNDAM CONTROVERSIAM

*principalem, de Iustificatione, deq; bonis operibus
in genere: quæ quinq; libris explicatur.*

AD THESIS I. ET II. DE NATVRA FIDEI

iustificantis, præsertim de subiecto, & obiecto eius.

E Vangelici fidem iustificantem nihil aliud esse affirmant, iuxta stilum S. Scripturæ, quam fiduciam, in Deo per Christum collocatam, & præcipuè in corde residentē; eiusq; proprium, & speciale obiectum, aiunt esse pro-

Ffff

missionem Euangelii, vel, quod idem est, gratiam Dei in Christo exhibitā: sed quæ tamen *commune*, & generale obiectum, h. e. totum Dei verbum, præsupponat. Itaque non aliquem nudum & generalem, nedum brutum ac cæcum; mentis assensum, à vera diuinæ voluntatis notitia, & fiducia separatum, sed quiddam longè excellentius, esse contendunt.

Sed quia *equivocatio* multiplex in vocabulo *fidei* facile admittitur, & loca Scripturæ, & Patrum, quæ de diuersis fidei speciebus agunt, temerè sæpè confunduntur, & sic natura fidei iustificantis admodum ab Aduersariis obscuratur: idcirco Nostri sententiam suam ita ferè declarant. Verbum *credendi*, a- iunt, in latissima significatione acceptum, quamlibet animi persuasionem, siue assensionem denotare: atq; hanc fidem *historicam* idcirco vocari, quia rem quamlibet, prout in historia sacra describitur, veram esse credit. Sed pro diuersa huius verbi constructione, diuersas quoq; speciales significationes esse: quum v. gr. aliud sit *credere Deo*, hoc vel illud affirmanti: aliud, *credere in Deum*, hoc vel illud promittentem; & quidem variè, puta vel absolutè, vel sub hac, vel illa conditione, &c. Et quia promissio requirit *fiduciam*, hinc fidè in Deum, aliquid promittentem maximè pro fiducia usurpari. Rursus quia non omnes Dei *promissiones* ad salutem æternam referuntur, hinc fieri, vt ex illarum diuersitate, diuersæ etiam fidei species existant. Sic verbi gr. fidem *miraculorum* non inepte eam dici, quæ promissiones illas Dei, de donis miraculorum, firmiter apprehendens, dona ipsa secum olim afferebat; etiam si à fide iustificante interdum fortassè separabatur, &c.

Porrò (vt amplius hæc declarentur) quemadmodum nemo *Deo credit*, h. e. verbo Dei fidem adhibet, nisi qui *Deum esse credit*: sic nemo *in Deum credere* potest, nisi verbo eius assentiatur, &c. In Deum autem credere, est spem & fiduciam suam in eo collocare; adeoque sub spe promissorum bonorum ei obedire: quum fieri non possit, vt absque animo saltè obediendi, beneficium ab eo ipso consequuturum te confidas, qui non, nisi sub obedientiæ conditione, daturum id se promisit, &c. Itaq; *fides iustificans* præsupponit fidem *historicam*, quâ toti verbo Dei assentimur, quod sine aliqua certa notitia (vt hoc obiter addamus) fieri non potest; quia rei prorsus ignotæ nemo assentiri verè dici potest. Sed præterea includit ista fides *fiduciam*, eamque cum serio pietatis affectu coniunctam: quippe sine qua iustificare nō potest, immò sine qua planè mortua, & ad salutem inefficax est, Iac. 2. Galat. 5. & 6. & alibi passim. *Fiducia* autem obiectum *proprium*, est promissio diuinæ misericordiæ, in Christo exhibitæ, per quam à peccatis absoluihur: sicut *obedientiæ* proprium obiectum, sunt Dei mandata passim in Scripturis expostita, &c. Sed quia *fiducia* hæc in aliis quidem inanis adhuc, aut leuiter inchoata; in aliis autem solida, & benè fundata est: hinc adeò est, quòd *fides iustificans*, propriè sic dicta, non obscure etiā distinguitur à fide *tēporaria*, de qua Matt. 13.

videre

videre est. Vnde iam *quatuor* fidei species existunt, *historica, miraculosa, temporaria, & iustificans*: puta, cum fides pro habitu, quo credimus, & non pro obiecto, quod credimus, accipitur.

Atque hæc demum est Nostrorum sententia: quam his ferè Argumentis probare solent, inter alia.

1. Heb. 11. non modò ipsa *definitio* fidei, sed & pleraq; *exempla*, illic allata, ostendunt, eam non modò *assensum* esse, sed & *fiduciam*, ex Dei promissione aliqua conceptam, & cum pietatis affectu coniunctam: eoq; non in sola *mente*, sed potissimum in *voluntate*, & affectu cordis, sedem suam habere, &c. Hinc enim est, quòd fides dicitur *hypostasis rerum sperandarum*, &c. Item, quod per eam credimus Deum esse remuneratorem iis, qui ipsum exquirunt, &c. Item, quod Patriarchæ, Abraham, Isaac, Iacob, Moses, & alii, dicuntur, sub certa spe remunerationis, Deo in omnibus obtemperasse, &c. Ergo est obsequiosa in Deum fiducia.

2. In Scriptura, quoties fides *iustificans* propriè describitur, toties *fiduciæ* obsequiosæ vel diserta, vel implicita mentio fit; & proinde semper vsurpatur phrasis illa integra *fides in Deum*, vel in Christum: eaq; per *fiduciam*, & *spem* in Deo seu Christo collocatam, vel ibidem, vel alibi, declaratur. Vide Ioh. 14. *Credite in Deum* (inquit Christus) & *credite in me*, &c. Itē, c. 12. *Qui credit in me, non credit in me, sed in eum, qui misit me*, &c. Et 1. Petri 1. *qui per ipsum creditis in Deum*, &c. Item, *ut fides & spes vestra sit in Deo*, &c. Vide etiam passim in Psalmis, & Prophetis. Nam ubi in V. T. dicitur, *Qui sperauerit, & confisus fuerit in Deo, ipse servabitur*: pro eo in N. T. est, *qui crediderit in Deum vel in Christum*, &c. prout Act. 4. & 10. & 13. Rom. 10. & alibi passim, videre licet. Ergo non est nudus assensus, &c.

3. Rom. 4. fides Abrahami sic describitur, ut licèt firmæ assensionis crebra mentio fiat (utpote quæ fuerat causa illius *fiduciæ*, quæ veram fidem absoluit) ipsa tamen *fiducia* non obscure indicetur: præsertim si locus hic cum historia Gen. 15. & 22. Item, cum loco Iac. 2. & Heb. 11. diligenter conferatur: ubi obsequiosa illius fiducia exemplis aliquot illustratur. Ergo nostra etiam fides talis sit oportet.

4. Passim fides opponitur *diffidentia*, & *dubitationi*, item *inobedientia*, & *Contumacia*, &c. Vide Ioh. 3. *Qui crediderit in filium Dei, non iudicabitur: qui verò non obedierit*, &c. Iac. 1. *Oret in fide, nihil dubitans*, &c. Matth. 6. & 8. & 14. & 16. *Quid timidi estis, vel quid dubitatis, o exigua fidei*, &c. Sic Rom. 1. & 10. & 11. *obedientia fidei nominatur: & fidei opponitur, ἀπειθεια, vel ὁ ὄργος*: nempe, propter necessariam istarum partium connexionem, in utroque opposito. Vt enim vera in Deum fides, non est absque fiducia, & affectu obedientiæ: sic contraria incredulitas, h. e. positiva (ut vocant) infidelitas, non est sine diffidentia, & inobedientia. Ergo, &c.

5. Apostolus Gal. 5. *fidem iustificantem aut efficacem esse per charitatem: eamq; c. 6. per novam creationem declarat*, &c. Et Iac. 2. dicitur *fides absque bonis operibus non secus mortua esse, atque corpus sine spiritu mortuum est*, &c. Ergo, secundum utrumque Apostolum, vera & saluifica fides non est nudus assensus, sed etiam fiducia, cum pietatis affectu coniuncta: nec in mente, sed in corde, præcipuè consistit.

6. Effecta veræ fidei prorsus idem demonstrât; videlicet, *salutem afferre, Ioh. 3. & 8. & 10. &c. iustificare, & pacem coram Deo conciliare, Rom. 1. & 3. & 4. & 5. &c. quæ certè nudus assensus, absque fiducia, præstare non potest: quia secus etiam Diaboli seruari possent, Iac. 2. Ergo, &c.*

7. Adde, quod fides in Christum, fatentibus Aduersariis, non est sine pia inclinatione ergo Deum (vt quidem Bellarminus loquitur: lib. 5. de lib. arbit. c. 3.) imò, quod in iis locum habere non potest, qui gloriam & voluptates mundi quærunt, vti Ioh. 3. & 5. & 12. videre est. Ergo sedem suam habet in corde potissimum: & proinde non est nudus assensus, &c.

8. Adde etiam, quod Patres, cum ex professo *saluificam* fidem describunt, *veræ fiduciæ*, cum *obedientia* coniunctæ, mentionem faciunt: vt Irenæus lib. 4. c. 14. Clemens Alexandrinus lib. 1. Pædagog. c. 13. Augustinus de fide & bonis operibus c. 14. &c. De quibus infra plenius.

OBJECTIONES ADVERSARIORVM PRO NV- do assensu.

AT Bellarminus de *fide iustificante* (quam vnâ facit ex dispositionibus ad iustificationem) præfractè asserit, eam neq; esse certam diuinæ voluntatis *notitiam*, neq; *fiduciam* misericordiæ diuinæ in Christo; sed nudum & simplicem mentis assensum, quo totum Dei verbum, etiam non intellectum, complectamur: atq; ita circa *obiectum*, item *subiectum*, seu animæ *potentiam*, & deniq; circa *actum* fidei, h. e. tripliciter, hîc nostros *homines* errare contendit.

Argumenta præcipua hæc affert.

1. Heb. 11. dicitur fides esse *hypothesis*, siue basis & fundamentum, *rerum sperandarum*; item *elenchus*, siue demonstratio, *eorum, quæ non videntur*. Ergo, inquit, duplex est fidei proprietas; videlicet, efficere, vt in animo, nostro subsistant, quæ sperantur futura; vtque intellectus iis assentiatur, quæ non intelligit; & proinde fides in solo intellectu sedem habet, & toti verbo Dei assentitur, etiamsi id non intelligat: præsertim quum in sequentibus multa exempla fidei afferantur, citra vllam gratiæ iustificantis mentionem, &c.

2. Rom. 4. fides *Abrahami* prolixè describitur ex suis effectis, quæ omnia ad *assensum*, & operationem intellectus, reuera pertinent; v. gr. quod non dubitauerit ille de potentia, & veritate Dei, quodq; non considerauerit suum &c. vxoris suæ corpus, &c. Ergo fides est assensus, &c.

3. Fi-

3 *Fides*, 1. Cor. 13. & passim, à *spe* distinguitur: *fiducia* autem est *spes* roborata, quæ in voluntate sedem habet, quum fides sit in intellectu. Immo distinguitur fides ab ipsa fiducia: prout Ephes. 3. Item 1. Timoth. 3. & c. videre est, ubi per fidem dicimur habere fiduciam, & c.

4 Sic 1. Cor. 12. distinguitur *fides* à *notitia*. Et 2. Corinth. 10. dicitur *intellectus* captivari in obsequium Christi, hoc est, cogi id credere, quod non intelligit, & c. Et Esa. 7. dicitur, *nisi credideritis, non intelligetis*, & c. Ergo fides est merus assensus, absque notitia & fiducia.

5 Passim quoque docetur, fidem veram totum Dei verbum, non specialem Evangelii misericordiam, pro obiecto habere: v. gr. *Christum esse Dei filium*, Matth. 16. Iohann. 1. posse *eum morbos sanare*, Matth. 9. *resurrexisse à mortuis*, Iohan. 20. Roman. 10. 1. Corinth. 15. & c. Denique omnes fidei articulos de ipso veros esse. Ergo est simplex mentis assensus, & c.

6 Patres etiam tradunt, fidem esse assensum ad omnia, quæ verbo Dei continentur; & quorum summa est in symbolo Apostolico: item, fidem esse rerum bonarum, & malarum, præteritarum, præsentium, & futurarum: item cum ignorantia mysteriorum, cumque dubitatione specialis gratiæ consistere posse, & c. Vide Augustinum in Ench. c. 8. & alios passim. Ergo, & c.

7 Adde, quod fides niti debet verbo Dei: in quo nusquam absoluta, & specialis misericordia promittitur, sed generalis tantum, & conditionata: ut Ioh. 3. Act. 4. & 10. & 13. & c. Condicio autem ista an verè sit in me, vel te, non dicitur in verbo Dei; sed est opinio nostra, quæ fallax esse potest. Ergo fides est simplex assensus, & c.

8 Adde etiam, quod fides iustificans *precedere* debet iustificationem; quum sit eius causa, Rom. 3. & 5. & c. At fides specialis misericordiæ *sequitur* iustificationem; si modò vera esse debeat: quum nemo, qui nondum re ipsa iustificatus sit, certò statuere possit, peccata sibi remissa esse, & c. Ergo non potest esse prædicta fiducia, & c.

9 Adde denique, quod specialis hæc fiducia tollit usum *precum*, *Sacramentorum*, & totius *Christianæ pietatis*; in primis verò *studium perseverantiæ*: quippe quibus omnibus nihil opus est, ubi ipsa salus iam certò habetur, & c. Item, quod non *pacem*, sed *perturbationem*, Conscientiæ affert; si præsertim ad specialem prædestinationem etiam extendatur: quippe quæ nemini certa esse potest; & tamen certa esse iubetur, imo certa per fidem, esse fingitur, & c.

RESPONSIONES NOSTRORVM.

AD hæc Bellarmini Argumenta nostri respondent; vel principium in iis aperte peti, vel contradictionem aliquam implicari: quatenus loca quedam Scripturæ ad nudum assensum torquentur, quæ satis aperte tamen de pia

fiducia loquuntur: vt in 1. 2. 5. & 7. videre est: vel in iisdē æquiocationis fallaciam latēre; quatenus ea, quæ de fide *historica*, aut *miraculosa*, item de *singulari* aliqua notitia, aut confidentia speciali, dicuntur, intempestiuē ad fidem *iustificantem*, item ad *generalem* notitiam aut fiduciā suprā descriptam, detorqueantur: vt in 3. 4. & 6. vel hypothefin aliquam falsam, & per hoc fallaciam consequentis, inuolui: vt in 7. 8. & 9. vbi falsò supponitur, credentes suam ipsorum fidem, an vera & sincera sit, & consequenter electionem suam, prorsus ignorare: item actum iustificationis, in animo hominis, priorem esse actu fiduciæ, oblatam Dei gratiam in Christo apprehendentis, &c. De quibus in progressu plura dicentur. Illud obiter addendum est, Aduersarios sæpè tropicas locutiones in proprias hīc commutare, quatenus vel ignorant, vel dissimulare potius videntur, S. Scripturam sæpè, per *Metonymiam*, tribuere id assensionis, quod fiduciæ, & obedientiæ proprium est: v. gr. cum dicitur Ioh. 20. Ro. 10. Itē 1. Io. 4. & 5. &c. *beatos esse, & in Deo manere, quicumq; credunt Iesum esse Christum, Dei filium, aut eum excitatum esse à mortuis*, &c. Nempe, quia hæc assensio, seu persuasio, respectu sui proprii obiecti, necessariò parit fiduciam, cum obedientia coniunctam; sicut ex ipsis locis, eorumq; circumstantiis, apparet. Hoc autem de quauis *historica* fide, siue assensione cuiusvis obiecti, dici non posse, res ipsa testatur, & experientia quotidiana comprobatur. Itaq; & res, & phrasæ, hīc accuratè sunt expendendæ.

*AD THESIN III. IV. V. VI. VII. VIII. IX. AN, ET QVA-
tenus sola fide iustificemur: Vbi de natura fidei amplius inquiritur,
presertim de proprio eius actu, siue
officio.*

IN his Thesibus multa meritò desiderant Euangelici: quippe in quibus, & natura fidei iustificantis, & ratio gratuitæ iustificationis, admodum obscuratur, immò peruertitur, &c. Sic autem in summa docent: hominem peccatorem, cum primum verè credit ac resipiscit, coram Deo gratis iustificari *sola fide* in Christum, absq; vllō vel operum, vel fidei merito, &c. Sed cum *solam fidem* dicunt, non inanem, aut bonis operibus vacuum, intelligunt: sed tantum operibus nostris, siue operum nostrorum meritis, eandem opponunt: hoc est, eatenus *solam* intelligunt, quatenus ipsa in solam Dei gratiam, & Christi *ἀγαπῶν* recumbit; eoque operum nostrorum meritum, & propriam dignitatem, in actu iustificationis penitus excludit, &c. Vt enim oculus solus videt, auris sola audit, etsi sola non sunt; sic & *sola fides* iustificare dicitur, etsi sola non est; sed aliis virtutibus instructa, & comitata. Siue autem fides instrumentum, siue conditio, aut causa sine qua non, iustificationis ap-
pel-

pellatur: item, siue apprehendendi, siue impetrandi, aut disponendi, aut similia aliquo verbo, modus iustificationis exprimatur, de eo parum solliciti sunt nostri; modò sensus pius sit, & verbo Dei consentaneus: nempe, qualem iam modò paucis expressimus.

Argumenta igitur, pro *sola* fidei (sed veræ & viuæ fidei) iustificatione, hæc præcipuè afferunt:

1 Rom. 3. & 4. item Gal. 2. & 3. Item Eph. 2. & alibi passim, dicimur *iustificari fide*, *absque operibus legis*: item, *non ex operibus. sed ex fide Iesu Christi*, &c. Ergo *sola* fide iustificamur: quia contrariorum immediatorum vno negato, reliquum *solum* manet. Neque enim dici potest, opera tantum *ceremonialia*, aut tantum *antecedentia*, siue, quæ ex naturæ viribus fiunt, hîc excludi: quum & *testimonia*, ab Apostolo ex Veteri Testamento citata, & *exempla* Abrahami, Davidis, & aliorum piorum, ab eodem allata, perspicuè ostendant, de omnibus omninò operibus, etiam *moralib.* & iustificationem *sequentibus*, siue ex gratia factis, quatenus meritoria esse finguntur, illic disputari.

2 Roman 3. & 4. & 11. item Ephes. 2. & 2. Timoth. 1. & Tit. 3. &c. dicimur *gratis*, ex *Dei gratia* iustificari; adeoque ibidem inter se opponuntur *opera nostra*, & *Dei gratia*, tanquam contraria, quæ perpetuò inter se pugnent: videlicet, quatenus illa *debitum* pariunt; hæc autem prorsus *indebita*, & gratuita est, &c. Quum igitur constet, aduersa simul stare non posse: & disertè passim dicatur, nos *gratis*, seu per gratiam & misericordiam Dei, iustificari (Rom. 3. Eph. 2. Tit. 3. &c.) omninò efficitur, nos absque omni operum merito (siue meritum condigni, siue congrui dicatur) & per consequens, vi immediatæ disunctionis, *sola* fide iustificari, &c.

3 Sic passim opponuntur *iustitia nostra*, quæ est *ex lege*, & *iustitia Dei*, quæ *per fidem* est. Roman. 1. & 3. & 10. Phil. 3. &c. Et illa quidem simpliciter, vt respectu nostrarum virium difficilis, immo impossibilis reiicitur, hæc verò sola, vt possibilis, & facilis retinetur ac commendatur. Porro iustitia nostra est iustitia operum, &c. Itaq; hac exclusa, necessariò relinquitur *sola* fidei iustitia, h. e. quæ sola in Christum fide obtinetur.

4 Sic passim damnatur *gloriatio nostra*, in materia iustificationis, vt quæ Deum sua gloria spoliet: & simul docetur, illam necessariò ex operum iustitia oriri; vti Rom. 3. & 4. Item 1. Cor. 1. Eph. 2. &c. videre est. Hæc autem *gloriatio* per fidei legem dicitur excludi, Rom. 3. &c. Ergo *sola* fidei iustitia Deo gloriam suam illibatam seruat; & proinde *sola* amplectenda est, exclusa operum iustitia, &c.

5 Præterea ex *sola* fidei iustitia consequimur vitam spiritualem, & pacem erga Deum, Roman. 1. & 5. &c. Contra verò iustitia operum affert terrorem,

& sensum damnationis; vti Galat. 3. prolixè videre est. Ergo in illa *sola* acquiescendum est; & hæc minimè cum illa commiscenda: licet interim bonis operibus studendum sit.

6 Adhæc iustitia, quâ coram Deo consistimus, est *imputatiua*: vti Rom. 4. & Genes. 15. & Psalm. 52. perspicuè probatur. At *sola* fides dicitur ibidem nobis ad iustitiam imputari: quatenus non operanti, sed credenti, merces secundum gratiam imputari; immò iustitia absque operibus nobis imputari dicitur, &c. Ergo per *solan* fidem iustificamur, absque omni operum iustitia, &c.

7 Denique iustitia *operum* nulla esse potest, nisi lex Dei *perfectè* & *perpetuè* seruetur: prout Apostolus Galat. 3. ex Leuit. 18. & Deut. 27. clarè docet. Atqui inter homines (excepto Christo) nullus de *perfecta* illa legis obseruatione gloriari potest: quum sint omnes peccatores, prout idem Apostolus Roman. 3. &c. probat. Ergo nemo ex operibus iustificatur; Et, per consequens, superest tantum iustificatio ex sola fide in Christum.

8 Adde, quod *promissio* gratiæ non aliter, quàm vera *fide* apprehendi potest; quodq; ipsa promissio vnà cum fide destruitur, vbi iustificatio ab operum nostrorum conditione, vtpote nobis impossibili, suspenditur: prout idem Apostolus Rom. 4. Gal. 3. &c. clarè testatur. Relinquitur ergo, nos ex *sola* fide iustificari, absque omni operum merito.

Adde etiam, quod nusquam *apertè* scriptum est, nos ex nostris operibus, (quatenus nostra, & meritoria esse finguntur) *coram Deo iustificari*: nisi quod Iacob. 2. propter eos, qui fidei titulo abutebantur, per *metalepsin* quandam, operibus id tribuitur, quod fidei operanti per charitatem (vt Paulus Galat. 5. eam vocat) proprium est: quum contrà sæpissimè dicatur, *non ex operibus*, sed *ex fide*; item, *non nisi ex fide*, seu *per fidem*, nos *iustificari*; item, *quisunque crediderit in Christum, iustum & saluum futurum*, &c. Equum verò est, vt vnus aliquis obscurior locus ad tam multos apertos exigatur. Vide inter alia Scripturæ dicta penè infinita, quibus asseritur, credentes *in Christum, saluos fore*, &c. Iohann. 3. Act. 4. & 10. & 13. Roman. 10. &c.

10 Postremò *Patres* eodem modo sæpè loquuntur. Origenes enim sic loquitur, in cap. 3. Roman. dicit *Apostolus sufficere solius fidei iustificationem*, &c. Ambrosius ibidem: *nihil operantes, neque vicem reddentes, sola fide iustificati sunt dono Dei*, &c. Hilarius in Mat. 8. *Fides enim sola iustificat*, &c. Ergo non est noua hæc doctrina.

OBIECTIONES CONTRA IUSTIFICATIONEM
ex sola fide.

Sed

Sed Aduersarius contrà docet: non *sola fide* in Christum nos iustificari; sed & alios actus *timoris spei pœnitentia, charitatis, &c.* ad hoc opus necessariò requiri: nec fidem aliter, quam *initium*, seu *radicem*, aut deniq; *partem* aliquam essentialē, huius operis, considerandam esse: deniq; eandem non per modum *apprehensionis*; sed per modum *dispositionis*, item per modum *meriti* & *impetrationis*, iustificare, seu vim iustificandi exercere. His enim tribus capitibus vniuersa illius sententia comprehenditur.

Argumenta hæc potissimum affert:

1 Heb. 11. *Accedentem ad Deum oportet credere, &c.* Ergo prima ad Deum motio est *fides*: & proinde *initium* tantum, & *radix*, non autem *perfecta*, aut *sola* est causa, iustificationis. At etiam *timor, spes, dilectio pœnitentia, &c.* sunt eiusmodi *initia*, quibus ad percipiendam iustitiam præparamur: vti Prou. 1. & 28. item Act. 3. & 11. Item 1. Ioh. 3. & passim videre est. Ergo non sola fides iustificat, &c.

2 Vera *fides* separari potest à *charitate*, & aliis virtutibus; sine quibus *iustitia* tamen obtineri non potest, sicut ex 1. Cor. 13. & Iac. 2. Item ex impiorum, qui tamen credidisse dicuntur, exemplis (Ioh. 12. Matth. 7. &c.) videre est. Ergo non potest *sola fides* iustificare: quum præsertim in *morte*, & *damnatione*, manere dicantur, qui non *diligunt*, non *resipiscunt*, &c. Actorum 2. & 3. item 1. Iohann. 2. & 3. &c. Vnde patet, has etiam virtutes hîc concurrere.

3 Nec vsquam aperte scriptum est, nos *sola fide* iustificari: nec dici potest, *solum* fidei conditionem requiri ad iustificationem obtinendam: quum etiam *pœnitentia charitas, & alia eiusmodi*, hic omnino requirantur, Ezech. 18. Act. 3. &c. nec deniq; *solus* fidei proprium est, apprehendere, & applicare iustitiam: quum & *charitas, & Sacramenta*, idem multò melius efficiant. Ergo falsum est, nos sola fide iustificari.

4 Passim dicimur *ex fide*, seu *per fidem* iustificari, Rom. 1. & 3. & 4. Galat. 2. & 3. Ergo fides, non iustitiam *apprehendendo*, vel *applicando*, sed *impetrando*, & *promerendo*, & suo modo *inchoando*, iustificat: sicut etiam ex antithesi operum legis apparet, quibus dum efficientia, seu causatio iustificationis, detrahitur, eadem operâ & eodem sensu fidei tribuitur, &c. At non potest *sola fides* dici iustitiam *mereri*, aut *impetrare*. Ergo nec sola, nec aliter iustificat, quam quia *initium* quoddam est iustitiæ; seu quatenus corda purificat, iustitiam impetrat, hominem Deo gratum efficit, & deniq; ad iustitiam imputatur: prout videre est, Luc. 7. Heb. 11. Act. 13. Rom. 4. &c.

5 Formalis iustitia est *charitas*, nobis diuinitus infusa; non autem ipsa *Christi iustitia*: prout infra probabitur. Ergo fides nec sola, nec per modum apprehensionis; sed vnâ cum aliis actibus, per modum meriti, & dispositionis iustificat: quia eatenus iustificat, quatenus ad charitatem præparet.

6 Bona opera *necessaria* sunt ad salutem: prout infra quoque probabitur. At si *sola* fides hominem iustificaret, etiam sola saluaret: quia manente iustitia, salus semper in tuto est, &c. Ergo quamdiu non amittitur fides, nec iustitia, nec salus amitti potest: nec proinde bona opera iam ad salutem necessaria sunt; præsertim quum sine iis vera fides existere possit. Ergo fides, ut non sola saluat, ita nec sola iustificat: & porro non alio modo, quam quo dictum est, iustificat.

RESPONSIONES NOSTRORVM.

Porro ad hæc contraria Bellarmini Argumenta Nostri sic ferè respondēt. In 1. & 4. & 6. esse fallaciam Consequentis, & tacitam quoq; principii petitionem: illam quidem, quatenus ex necessaria coniunctione *fidei, spei, charitatis, & bonorum operum*, ineptè concluditur, non *sola* fide nos iustificari, item non idcirco fide iustitiam apprehendi, quia hæc sit illius qualiscunque causa: istam verò, quatenus fidei aliquod *meritum* tribuitur; & nihil aliud, quam præparandi vis quædam, ei adscribitur: In 2. & 3. & 5. partim manifestè principium peti: quatenus fidem iustificantem à charitate *separari* posse, nec usquam de *solius* fidei iustitia (puta quod ad ipsam attinet sententiam) scriptum esse; & *formam* iustificationis nostræ (de qua Theſibus sequentibus dicitur) in habitu charitatis positam esse, asseritur: partim *equiuocationem* in vocabulo fidei, item apprehensionis, & applicationis, committi: quatenus ad fidem saluificam ea trahuntur, quæ alieubi de hac, vel illa, siue historica, siue hypocritica fide, per occasionem aliquam incidenter dicta sunt; item quatenus varii applicationis, & apprehensionis modi, qui pro varietate causarum efficientium, distinguendi erant, temerè inter se confunduntur, &c. Atque hæcenus de fide saluifica.

AD THESIN X. XI. XII. DE FORMALI IUSTITIA

seu forma ipsius iustificationis: utrum sit charitatis

infusio, an peccatorum remis-

sio, &c.

Thæc Controuersia, quæ ferè præcipua est huius loci, rectius intelligatur, repetendum paucis est ex Aduersarii Prolegomenis, quid ille cum suis de *significatione* verbi iustificandi, deq; præcipuis iustificationis causis, reuera sentiat. Sic igitur se res habet.

DE SIGNIFICATIONIBVS VERBORVM.

Iustitia, &c.

Vocem *iustificationis* ait, in S. Literis variè usurpari: vel pro ipsa *lege*, quæ iustitiam docet (Psalm. 119.) vel pro *prima* iustificatione siue conuersione ab iniustitia, & habituali acquisitione iustitiæ (1. Cor. 6. Roman. 4. & 8.) vel pro
secundum

secunda iustificatione, siue iustitiæ inherētis promotione, & incremento (Eccles. 18. Iac. 2. Apoc. 22.) vel denique pro externa iustitiæ declaratione, seu forensi absolutione (Prou. 17. Esa. 5. Luc. 7. & 10.) Vocem verò *iustitia*, vel pro ipso *iure*, seu iustitia *causa* (Gen. 30. Esa. 5.) vel pro *rectitudine*, siue æquitate, scripta in S. libris (Psalm. 119. Rom. 2.) vel pro *ciuili iustitia* operum externorum, seu politica, & humana; quæ vel vniuersalis, vel particularis est (Matth. 5. Rom. 4.) vel pro verè *spirituale*, & interna, seu cordis & fidei iustitia; quæ tum habitualis, tum actualis est (Phil. 3.) accipi posse declarat: alias autem significationes hinc excludit.

DE CAUSIS IUSTIFICATIONIS.

Deinde *causas* iustificationis ordine percurrit: Finem videlicet esse statuens, gloriam Dei, & Christi; item salutem nostram æternam (Eph. 1. Hebr. 2. & 1. Petri 1.) *Efficientem primariam* esse, Dei bonitatem & misericordiam: *meritoriam*, Christi passionem *instrumentalem*, verbum & Sacramenta: & eos, qui illa administrant (Esa. 43. & 53. Rom. 3. item 1. Cor. 3. & 2. Cor. 5. & c.) *Materialem* causam esse, tum animum hominis, in quo, tanquam subiecto, iustitia hæret: tum dispositiones, siue actus illos omnes, quibus ista materia ad formam recipiendam præparatur. Postremò *formalem* causam in habitu duplicem esse: & intrinsecam quidem esse, infusum habitum gratiæ, seu charitatis; extrinsecam verò, siue exemplarem, esse ipsam Christi iustitiam: Denique formalem causam *in actu*, esse ipsa bona opera, quæ aliàs effectus iustitiæ, vel iustificationis, dici possint, & c. Sic ille de causis iustificationis.

CENSURA VTRIVSQUE CAPITIS

precedentis.

IN hac parte duo potissimum Euangelici reprehendunt. 1. quod *Iustificationis*, item *iustitiæ*, eymon non rectè exponitur: quia nec *tres* priores *illius* significationes in locis citatis reuera extant; nec *quarta* satis plenè declaratur: nec *istius* significata omnia distinctè hinc afferuntur. *Alterum*, quod *materia* & *forma* iustificationis, satis ineptè cum *materia* & *forma* iustitiæ inherētis hinc confunditur: immò quod subiectum, & dispositio eius, cum rei ipsius vera materia commiscetur: atq; ita rei propositæ vera essentia valdè obcuratur, & quasi in aliam naturam transsubstantiatur.

Sic igitur ipsi potius *significationes* istorum verborum distinguunt: vt *iustificare* generatim, immò propriè, & ordinariè, nihil aliud sit, quàm iustum aliquem censere, & pronunciare: siue reuera iustus is sit, siue iniustus: item, siue iure id fiat, siue iniuria: (Vide Prouerb. 17. Esa. 5. & c.) Ad Deum verò *actiue* relatum idem esse, quod hominem à peccatis absolueret (Roman. 3. & 8. & c.) *Passiue* autem idem, quod Dei iustitiæ ab aliis agnosci, & prædicari (vt Luc. 7.

1. Timot. 3. & c.) Rursus verbum hoc aliquando, per *metonymiam*, de fide, aut simili re quapiam, vsurpari: quæ non quidem ipsa per se iustificet; sed tamen causa sit, cur quis iustificetur: vt Rom. 4. & 5. & c. Et *metaphoricè* etiam de iis, qui sui ipsorum comparatione in causa sunt, vt alii iustificentur, seu pro iustis aliquatenus habeantur, (Ezech. 16.) Atq; his modis statuunt verbum Hebræum, *Hizdik*, cui Græcum *δικαιωσις* vel *δικαιωσθαι* respondet, ordinariè vsurpari: posterius tamen Græcum verbum etiam interdum, licet rarissimè, sic accipi, vt Hebræo *Tzadak* quod propriè intransitivum est, respōdet, vt (Ps. 143. Apoc. 22.) Alioqui de *Lege* iustitiam præscribente, seu de præceptione iustitiæ, item de huius habituali acquisitione, vel augmentatione, nunquam verbum hoc vsurpari sentiunt.

Porro vocem *iustitia*, aliquando pro *iustificatione* accipiendam esse fatentur (vt Rom. 4. & c. vñtatissimè verò *qualitatem*, seu potius, vt rem plenius exprimamus, *accidentarium statum*, ac propriam *conditionem*, hominis iusti declarare: eamque vel *legalem*, vel *Euangelicam*: & hanc rursus, vel *imputatam*, vel *inherentem*, & hanc iterum, vel *habitualement*, vel *actualement*, & c. impropriè autem & secundum quid, pro iustitia *causa*, seu facti alicuius, interdum vsurpari, & c. Quæ omnia significata ex locis iam suprâ citatis apertè colligi possunt: & speciatim iustitia *imputata* ex loco Rom. 4. quem vide in primis diligenter.

Iam ad *materiam* & *formam* iustificationis quod attinet, quum ipsa sit *actio* quædam Dei, externa, & ad nos relata (& proinde *accidens*) idcirco statuunt, non posse ei tribui *materiam*, propriè dictam, ex qua, videlicet, ipsa producat: *Subiectum* verò recipiens, haud dubiè esse hominem: *formam* denique veram, & propriam, esse ipsam iustitiæ imputationem; vel, quod idem est, peccatorum remissionem: vti suo loco probabitur. Proius autem absurdum aiunt esse *formam* diuinæ actionis in aliqua nostra qualitate, siue habitu, item in operibus nostris, seu fructibus iustitiæ, constituere, h. e. duo summa rerum genera (quæ Prædicamenta, vel Argumenta vocant) inter se confundere. Sed hæc obiter attigisse hîc sufficiat, quæ plenius omnia ex sequentibus intelligentur.

ARGVMENTA NOSTRORVM, PRO VERA IUSTIFICATIONIS forma, hoc est, peccatorum remissione, & iustitiæ imputatione: aduersus Papisticam iustitiæ infusionem.

His ita præmissis, Argumenta Euangelicorum afferenda sunt, non quidem omnia (hoc enim nimis operosum foret) sed ea saltem, quæ Bellar. refellere conatur, quib. videl. illi probant, gratuitam nostri iustificationem, formaliter consideratam, non aliqua charitatis infusione, sed *sola* peccatorum remissione, siue iustitiæ imputatione, quam vera fide in Christum obtinemus, planè constare. Sunt autem hæc præcipua:

1. Apostolus ad Rom. 4. accuratè probat, ex historia Genes. 15. *Abraham* fuisse iustificatum absq; operibus; & statim ex Psalmo 32. confirmat, omnes nos eadem ratione iustificari, &c. At in utroq; loco tantum mentio fit *imputationis iustitiæ*, seu *fidei ad iustitiam*; item, quod eodem redit, *remissionis*, & *non imputationis peccatorum*, &c. Ergo aut Apostolus nihil probat; quod absurdum est: aut per iustificationem nihil aliud, quàm iustitiæ imputationem, siue peccatorum remissionem, intelligit. Quare integra, simul & explicatâ, iustificationis (respectu formæ) definitio est, quòd sit remissio peccatorum, siue iustitiæ imputatio: quia, nisi illi termini, æquipollentes sint, quidquid tandem comminiscamur, nulla prorsus erit Apostoli argumentatio: quum diuersum ex diuerso nunquam affirmatè demonstrari possit; quoties de vera rei definitione, seu quidnam res sit, quæritur. Nec refert, quòd Deus non potest impium reputare pro pio, quod quidem attinet ad inhærentem iustitiam, dummodo possit (ut certè potest) impium iam credentem, & resipiscentem, à peccatis prorsus absolvere: in quo vera iustificationis forma consistit.

2. Rom. 5. *iustificatio* declaratur tanquam per phrasin omnino æquipollentem, per *reconciliationem nostri cum Deo*: prout in primis vers. 9. & 10. videre est. Et c. 8. opponitur ei *accusatio*, quam sequitur *damnatio*, &c. Ergo formaliter non est aliqua infusio sanctitatis; sed absolutio iudicialis à reatu peccatorum, &c. Etsi enim nemo à reatu absoluitur, nisi qui fide verâ & viuâ præditus est; tamen & oppositio accusationis, siue condemnationis, & æquipollentia reconciliationis, aperte docent, formam iustificationis, non in illa fide, sed in ipsa peccatorum remissione, consistere: præsertim quum alibi passim iustificatio iudicalem *absolutionem* declaret: uti Prouerb. 17. Esa. 5. &c. videre est: & aduersarius ipse suprâ non obscure confessus est.

3. Apostolus 2. Cor. 5. ait, *Deum in Christo mundum sibi reconciliaffe*, non *imputando ipsis peccata ipsorum*, &c. Et paulò post addit, *Christum pro nobis factum esse peccatum*, ut nos in ipso efficeremur *iustitia Dei*, &c. Nempe significans, iustos effici nos, cum Deo reconciliamur, &c. Ergo modus, seu forma reconciliationis (quæ est eadem cum iustificatione) consistit in non imputatione, h. e. remissione peccatorum. Et quia non imputatio peccatorum, est imputatio iustitiæ: idcirco perinde est, siue hanc, siue illam dicas esse formam iustificationis.

4. Act. 13. docet idem Apostolus Paulus, per Christum nos *iustificari ab omnibus peccatis*, à quibus *Iudæi in lege iustificari non potuerunt*, &c. Et c. 10. Petrus eodem sensu dicit, *per fidem in Christum contingere nobis remissionem peccatorum*, &c. Ergo iustificatio à peccatis, est ipsa peccatorum remissio, maxime quum etiam phrasin ipsa hoc significet (videlicet, iustificari à peccatis) & per exegesi mentio fiat remissionis peccatorum, &c. sicut ex ipso contextu apparet.

5. Lucæ 18. dicitur *Publicanus ille resipiscens iustificatus è templo discesse*: qui nihil aliud petierat, quàm *ut Deus ipsi propitius esset*, &c. Ergo significat Christus, iustificari coram Deo, esse propitium Deum experiri. Et sanè nihil aliud petierat ibi Publicanus ille, quàm quod Dauid Psalm. 51. petit, videlicet remissionem peccatorum, &c. Quum igitur Christus hanc remissionem vocet *iustificationem*; dubium non est, quin iustificatio remissione illa rectè definia-
tur: & proinde infusio charitatis non est de essentia iustificationis.

6. Eph. 1. & Colos. 1. *Redemptio*, quam per Christi sanguinem habemus, dicitur esse remissio peccatorum: At redemptio illa est formalis iustificatio; iuxta illud Rom. 3. *Iustificamur gratis per redemptionem, quæ est in Christo Iesu*, &c. Et licet altera quoque redemptio, qua redimimur ab ipsis peccatis (ut 1. Petri 1.) siue quæ liberatio nostra est ab ipsa peccatorum servitute, verè per Christum nobis contingat; tamen hæc non est forma, siue essentia iustificationis; sed vel adiunctum eius, vel antecedens conditio, siue causa sine qua non, &c.

7. Aut nostrâ ipsorum in hærente iustitiâ coram Deo consistimus; aut iustitiâ imputatâ. At non illud; quia nemo in se coram Deo iustus est; iuxta illud Psalm. 130. & 134. *Coram te nullus vivens iustificabitur*, &c. Ergo hoc. Nul-
lum enim medium dari potest, inter nostram propriam iustitiam, hoc est, perfectam legis conseruationem, & peccatorum condonationem: quum vel ex iustitiæ tenore iustificari nos oporteat, h. e. ideò, quia nunquam peccaverimus; vel ex gratia & misericordia Dei, h. e. ideo, quia, licet peccatores si-
mus, à peccato tamen gratis absolvamur; si, videlicet, in Christum creda-
mus, &c.

8. Iustificare nihil aliud significat, quàm iustum aliquem pronunciare, & utralem tractare; sicut ex Prouerb. 17. Exodi 25. Esa. 5. &c. apparet, ubi etiam *Deo abominabiles esse dicuntur, qui impium iustificant*. Id quod profectò non significat, ex impio pium facere: quippe quod Deo gratum, & acceptum esset. Ergo, quum omnes simus peccatores (prout Rom. 3. dicitur) aut nemo prorsus iustificabitur, aut formam iustificationis in remissione peccatorum positam esse oportebit. Non enim potest, qui peccati reus est, aliter iustus pronunciari, quàm si peccata ipsi condonentur. Forma igitur iustificationis, est peccatorum remissio.

9. Adde, quòd Patres sæpè idem docent. Sic enim Augustinus ait, lib. 19. de ciuit. c. 17. *Iustitia nostra potius remissione peccatorum constat, quàm perfectione virtutum*, &c. Et Bernh. serm. 23. in Cantic. *Sufficit mihi ad omnem iustitiam, solum habere propitium, cui soli peccavi*, &c. Item, *Homini iustitia est indulgentia Dei*, &c. Plura vide apud Chemnit. part. 1. Exam. Concil. Trident.

10. Adde

10. Adde etiam, quòd ipsi Aduersarii fatentur, remissionem peccatorum ad formam iustificationis pertinere; licèt eandem cum mortificatione carnis, seu conuersione hominis, imperitè confundant. Itaq; ipsi duas iustificationis partes constituunt; sed tales, quarum vtraq; suam propriam formā habeat. Aliud enim est, infusio habitualis iustitiæ; aliud, peccatorum condonatio: prout aliud est, peccatum ipsum in homine mortificare, siue hominem à peccando abstrahere; aliud, eundem à reatu pœnæ liberare, siue pœnam comméritam ei condonare, &c. Nec vnquam Aduersarii euadere possunt, qui hîc res diuersissimas inter se confundere, & porrò sibiipsis apertè contradicere conuincantur: nisi formam iustificationis in remissione peccatorum constituent.

*OBIECTIONES BELLARMINI, PRO INFUSIONE
iustitiæ habitualis, tanquam formæ iustificationis.*

Verum Aduersarius, his nihil obstantibus, audacter affirmat, formalem iustitiam nostram, quâ coram Deo iusti censemur, esse habitum fidei, spei, & præsertim charitatis, nobis inhærentem; seu, formam iustificationis consistere, non in remissione peccatorum, neq; in imputatione iustitiæ alienæ; sed in infusione cuiusdam propriæ, & inhærentis iustitiæ, h. e. charitatis, & aliarum id genus virtutum.

Argumenta hæc potissimum affert:

1. Rom. 5. dicimur *per obedientiam Christi sic iusti constitui, uti per inobedientiam Adami constituimur iniusti*. At per hanc verè & habitualiter iniusti sumus. Ergo & per illam verè & habitualiter iusti efficimur; præsertim quum hîc iustum constitui, sit re ipsa iustum effici; & quidem iustitiâ absolutâ & perfectâ, &c.
2. Rom. 3. dicimur *gratis iustificari, per gratiam Dei*, h. e. per iustitiam, ab ipso nobis infusam; non autem per Dei beneuolentiam; quippe quæ satis per aduerbium illud *Gratis*, significatur. Et hæc gratia c. 5. vocatur *Dei Charitas*, quâ, scilicet: ipsi Deum diligimus: quia dicitur *hæc ipsa charitas in cordibus nostris esse diffusa*; item vocatur *abundantia donationis*, &c. Et Ephes. 4. dicitur eadem gratia *donari secundum mensuram donationis Christi*, &c. quæ certè de favore, & beneuolentia Dei dici non possunt.
3. Apostolus 1. Cor. 6. ait, *nos ablutos, sanctificatos, & iustificatos esse*, &c. Ergo iustificatio est ablutio, & sanctificatio; nō autem iustitiæ imputatio, aut peccatorum condonatio.
4. Idem Apostolus Tit. 3. docet, *modum iustificationis consistere in regeneratione, seu renouatione spiritus S. quatenus is copiosè in nos effunditur*, &c. Ergo consistit in infusione iustitiæ.

5. Heb. 11. dicuntur aliqui in V. T. verè & absolutè iusti fuisse, per iustitiam inhærentem; vt *Abel, Noach, & alii complures*: quomodo etiam *David*, Psal. 119. vocat *beatos, qui immaculatè incedunt in viis Domini, &c.* Id quod etiam Luc. 1. de parentibus *Ioh. Baptiste* prædicatur. Et deniq; 1. Ioh. 3. *iusti vocantur, qui iustitiam faciunt, &c.* Ergo non imputata, sed inhærens est iustitia nostra formalis.

6. Rom. 8. & 1. Cor. 15. dicuntur electi *conformes esse imagini Christi*; item, *Christi imaginem portare, &c.* Quare vt Christus non imputatiuè, sed verè, & habitualiter iustus est, ita & nos esse oportet: Et proinde forma iustificationis est iustitiæ infusio.

7. Rom. 6. dicimur à peccato iustificati, quatenus peccato morimur, & exemplo Christi, in nouitate vite ambulamus, &c. Sic 1. Petri 4. dicitur à peccatis defuisse, qui in cruce passus est, &c. Ergo verè, non autem imputatiuè, iustos esse nos oportet: prout verè & subiectiuè, non autem putatiuè, nobis cum Christo moriendum, & resurgendum est, vt à peccato iustificemur, & Deo reconciliemur.

8. Rom. 8. dicimur habere iam primitias spiritus, videlicet, quòd attinet ad animam; expectare autem redemptionem corporis; de qua etiam Phil. 3. agitur. Vt igitur vera erit hæc redemptio, siue immortalitas corporis, quippe corpori nostro inhærens; sic etiam veram, & non putatiuam, oportet esse illam priorem, quam iuxta spiritum iam habemus, adoptionem: & proinde forma iustificationis est iustitiæ infusio.

CENSURA, ET RESPONSIO.

Hic igitur Euangelici apertè dissentunt. Nam licet in homine renato duplicem iustitiam agnoscant; inhærentem scilicet, quæ non malè in habitu fidei, spei; & charitatis constituitur: & imputatam, quæ est ipsa peccatorum remissio, per Christum nobis comparata: tamen formam iustificationis non in habitus illius infusione; sed in hac iustitiæ imputatione, sitam esse constanter asserunt. Cuius assertionis Argumenta iam suprà vidimus: quæ etiam clarè docent, statum quæstionis ab Aduersario non satis rectè hîc assignatum esse.

Nunc ad Bellarmini rationes respondemus. In 1. confundi duas diuersas vtriusque conditionis nostræ partes; tum eius, quam ab *Adamo*; tum eius, quam à *Christo* accepimus; & ex eo, quòd inhærentem quoque iustitiam à Christo habemus, male concludi, nos per eam formaliter coram Deo iustificari. In 2. vocabulum *gratiæ*, item *charitatis Dei*, falsò ad qualitatem nobis infusam torqueri: quum illa vtraq; apertissimè *Dei misericordiam* significet, quæ etiam quoad sensum & cognitionem, reuera in nobis existit. In 3. & 4. item 7. & 8. diuersa, licet arctè coniuncta, Dei beneficia, perperam pro eodè accipi;

accipi; videlicet *iustificationem*, & *sanctificationem*: & ineptè ex eo, quod vtrumque à Christo habemus, concludi, nos per vtrumque formaliter iustos in Dei iudicio censerì. In 5. tum eandem fallaciam, tum tacitam principii petitionem contineri; quatenus illi iusti suâ inhærente iustitiâ tanquam propria simul & perfectâ, coram Deo consistere potuisse dicuntur; videlicet, abiq; imputatione iustitiæ, seu remissione peccatorum. In 6. crassam homonymiam, seu potius fallaciam figuræ dictionis contineri: quum *imago Christi*, priorè quidem loco, crucem simul & beatam immortalitatem; posteriore verò immortalitatem tantum; neutro autem loco, iustitiam & sanctitatem, nisi per accidentariam consequentiam, significet. Denique in plerisque, præsertim 6. 7. & 8. calumniam euidentem latere; quatenus iustitia *putatiua* pro *imputata* dicitur; & quatenus hæc veræ iustitiæ opponitur; quasi videlicet, ipsa imputatio non sit vera iustificatio. Sed hæc de re plenius infra videbimus. Nunc satis examinata videtur prima pars huius disputationis.

In *Secunda* parte negat, fidem esse integram formalem causam iustificationis; quod *Lutherus* aliquando asseruit, aut saltem asseruisse videtur.

Argumenta Bellarmini præcipua hæc sunt.

1. Gal. 5. dicimur *spiritu ex fide spem iustitiæ expectare*, &c. Vbi iustitia satis apertè ab ipsa fide, & spe distinguitur, &c. Ergo ex fide spes iustitiæ, vel etiam ipsa iustitia, oritur: & proinde fides non est ipsa iustitia totalis.

2. Sola fides, si desit charitas, & bona opera, ne quidem iustitiam afferre vel efficere potest: vti Iac. 1. item 1. Cor. 13. & 1. Ioh. 3. videre est. Ergo multò minus est ipsa perfecta iustitia: quum ne causa quidem eius sufficiens esse possit.

3. Patres etiam docent, fide tantum inchoari iustitiam; charitate autem perfici; vt Augustinus de spirit. & liter. c. 29. &c. Ergo negent, in fide positam esse integram iustitiam.

4. Ratio idem docet, quum fides aliquando sit abolenda; iustitia autem olim perficienda: quumq; hæc Christo similes nos efficiat; illa verò aliquatenus dissimiles: quum deniq; ista nunquam sit informis; illa verò in multis sit informis, & mortua: prout Iac. 2. &c. apparet.

CENSURA, ET RESPONSIO PRO

Luthero.

IN hac parte apparet, esse meram logomachiam, ex incommoda interpretatione, seu potius deprauatione, *Lutherana* phraseos ortam. Itaq; satis esse debet, quòd ipse *Lutherus*, atq; adeò omnes Euangelici, cum propriè loquuntur, fidem pro causa tantum instrumentali; non autem pro forma ipsius

H h h

iustificationis, agnoscant. Potest quidem non ineptè fides vera, & saluifica (sive, ut alii loquuntur, formata) ipsius hominis fidelis, seu iustificati, forma appellari; quatenus hæc ipsi ad iustitiam imputatur; atque ipse ex ea spiritualiter viuit: prout Rom. 1. & 4. videre est, &c. Sed tamen forma ipsius iustificationis, prout actio Dei est in nobis, non nisi impropriè & abusiue dici potest. Hic igitur de *re ipsa* consensus est: tametsi in Argumentis Bellarmini, præsertim in 2°. non sine causa aliquid desideramus. Sed de iis iam suprà satis diximus. Illud obiter addendum est, Bellarminum non satis constanter negare, fidem esse causam formalem nostræ iustitiæ: quum capite sequente, & passim alibi, disertè fateatur, fidem formalem (quam *Lutherus* haud dubiè intellexit, etiamsi vocabulum non vsurpauit) esse integram & perfectam nostram iustitiam. Itaque de *verbis* tantum hic litigat: quod ociosorum sophistarum esse solet.

In *tertia* parte negat, essentialem Dei iustitiam, intra nos habitantem, esse formalem iustificationis causam; quæ fuit opinio Andreæ Oliandri, &c.

Argumenta hæc affert præcipua.

1. Rom. 4. docet *Apostolus*, ipsam fidem, quatenus viua, & per charitatem formata est, pro iustitia nobis imputari: & proinde, quia Deus non fallitur, veram in ea iustitiam esse. Ergo non est essentialis Dei iustitia hic substituenda.

2. Augustinus de spirit. & liter. c. 9. & 31. non semel ait, iustitiam Dei, quâ iustificamur, non eam esse, quâ Deus iustus est; sed quâ hominem induit, dum eum iustificat, &c. Ergo veteres istam essentialem Dei iustitiam hic repudiarunt.

3. Iustificatio præcedit inhabitationem Dei, iuxta illud Sapient. 1. *Spiritus S. non habitat in corpore peccatis subdito*, &c. Ergo inhabitatio Dei, vel Christi, non est forma iustificationis: quum forma nunquam posterior sit suo formato: prout inter omnes abunde constat.

4. Alioqui sequeretur, nos æquè sanctos, ac iustos esse, atq; est ipse Deus, vel Christus; & proinde etiam æquè immortales, æternos, &c. Quæ certè admodum absurda sunt.

5. Deniq; si non acceptat Deus, nisi suam essentialem iustitiam: Ergo nec Christi obedientiam acceptauit: & proinde falsum erit, nos per Christi passionem, & mortem esse Deo reconciliatos; contra infinita Scripturæ loca Rom. 5. Colos. 1. &c. Falsa igitur est opinio Oliandri.

CENSURA, VEL POTIVS AS-

sensio.

In hæc

IN hac parte manifestus consensus est. Et licet inter initia reformationis Iquidam cum *Osiandro* senserint, videlicet, re nondum satis examinata, nunc tamen nulli opinionem hanc amplectuntur. Quare nec opus est illius Argumenta refutare, quæ & ipse Bellarminus parcissime attigit; fusius à Philippo, Caluino, & aliis Dd. Evangelicis, iam pridem refutata.

OBIECTIONES EIVSDEM BELLARMINI, CONTRA
sententiam Evangelicorum, de remissione
peccatorum.

ET si Bellarminus in quarta parte, & deinceps, ad invidiam Nostris conflandam, diuersas horum de formali iustitia, sententias, adeoque inter se pugnantes, speciosè producit: constat tamen, ex publicis Ecclesiarum Confessionibus, vnâ tantum & eandem hîc Nostrorum omnium doctrinam esse, eam videlicet, quam suprà paucis exposuimus. Illud quidem fatemur, aliquos olim singulare quid iam attulisse, v.gr. *Osiandrum* de essentiali Dei iustitia, intra nos habitante, &c. Sed isti continuè post iustitiam doctrinæ examen (vti paulè antè diximus) ab Ecclesiis omnibus explosi fuerunt. Et licet adhuc contentio quædam sit, de *imputatione iustitiæ Christi*, an scilicet & quatenus admittenda sit: in eo tamen omnes consentiunt, ipsam iustificationis essentiam, seu formam, non in aliqua charitatis infusione; sed in ipsa peccatorum condonatione, seu iustitiæ cuiusdam, saltem in genere dictæ, imputatione, seu deniq; iudiciali hominis coram Deo absolutione, reuera consistere.

Ad hunc igitur scopum Argumenta Bellarmini dirigenda sunt: quæ deinceps separatim excutiemus.

Itaq; negat *formam iustificationis* (prout *Calvinus*, & alii tradunt) in *sola remissione peccatorum* consistere: sed requirit etiam internam renouationem, tanquam vere formalem iustitiam, aut saltem præcipuam huius partem.

Argumenta ipsius hæc ferè sunt.

1. Rom. 4. dicitur *Christus traditus propter peccata nostra, & resurrexisse propter iustificationem nostram*, &c. Porro vt mors illius ad remissionem peccatorum; sic resurrectio ad vitæ nostræ nouitatem refertur, c. 6. &c. Ergo vtraq; pars ad iustificationem pertinet, & præcipuè posterior: ac proinde non consistit illa in sola peccatorum remissione.

2. Rom. 8. dicitur *spiritus vita esse, propter iustitiam*, &c. Nempe, quia iustitia est quiddam internum, quod nos viuificat, & spiritualiter operari facit. Quomodo etiam Galat. 3. *Lex dicitur iustificatura, si viuificare posset*. Ergo præcipua iustificationis pars est interna viuificatio, hoc est, *sansificationis*, &c.

3. Eph. 4. iubemur *renouari spiritu mentis nostræ, & induere nouum hominem, qui secundum Deum creatus est, in iustitia, & sanctitate veritatis, &c.* Ergo renouatio interna est formalis iustitia nostra, &c.

4. Augustinus in Enchirid. c. 52. & epist. 105. & passim, idem docet de morte, & resurrectione Christi; quarum illa remissioni peccatorum, hæc iustificationi respondeat. Ergo forma iustificationis non est sola peccatorum remissio.

5. Iustificatio est verus & perfectus modus, cuius terminus à quo, est remissio peccatorum: terminus autem ad quem, est infusio iustitiæ. At si hæc pars deesset, perfectus motus appellari non posset. Ergo, &c.

6. Remissio peccatorum liberat tantum à pœna Gehennæ. Ergo, quum iustificatio etiam gloriam seu vitam æternam, conferat iuxta illud Rom. 8. *quos iustificauit, eos glorificauit, &c.* Sequitur, in ea aliquid amplius requiri, videlicet, inhærentem iustitiam, quæ nos isto præmio dignos efficiat. Non igitur est sola peccatorum remissio.

7. Iustificatio facit *ex inimicis amicos, & filios Dei*, Rom. 5. &c. Ergo non sola peccatorum remissione absoluitur; quia non continuò dignus est amore, cui debitum condonatur; nec statim fit hæres, & domesticus, qui à communitate pœnæ liberatur. Ergo, &c.

*CENSURA, ET RESPONSIO PRO CALVINO,
& cæteris Euangelicis.*

IN hac parte apertissimum dissidium est: quia omnes Euangelici (licet aliud narret Bellarminus) in eo reuera consentiunt, propriam iustificationis formam in imputatione iustitiæ, siue, in non imputatione, h. e. remissione peccatorum, positam esse. Et licet alii *imputationem, iustitiæ* Christi, h. e. morte & passione Christi comparatæ (de qua infra iterum dicemus) ab hac *peccatorum remissione*, tanquam rem diuersam, interdum distinguant, tamen plerique doctores id non faciunt; & qui faciunt, improprie loquuntur; quatenus vnà cum *formali causa proximam efficientem*, seu meritoriam, coniungunt. Nunc satis sit, obiter sententiam nostram explicasse, cuius argumenta post suo loco producemus.

Hic verò Bellarmini rationes dissoluendæ sunt. Itaque respondent Euangelici: in 1. & 3. & 4. res coniunctas quidem, sed tamen diuersas, imperitè cōfundi; videlicet, iustificationem, & regenerationem; nec fructum mortis, & resurrectionis Christi distinctè vtriq; parti (prout fieri debebat) assignari. In 5. & 6. & 7. partim principiū perit; quatenus in iustificatione, per se seorsim considerata, h. e. in ipsa remissione peccatorum, duo distincti termini esse negantur; item, quatenus ipsa tantum à pœnæ liberare, non autem amicitiam Dei, & consequenter neq; æternam salutem, secum asferre asseritur: partim,

partim fallaciam consequentis latere, quatenus ex eo, quod in regeneratione etiam peccatum expurgatur, & sanctitas nobis infunditur, quæ nos etiam Deo chariores omnino efficit, &c. perperam concluditur, hanc esse causam formalem iustificationis.

Sic igitur habendum est, ætiam Dei iustificationem, quum sit *universalis* absolutio nostri ab omni peccatorum reatu, (peccatorum, inquam, & *omissionis*, & *commissionis*) idcirco necessario secum trahere Dei amicitiam, & ius obtinendæ hæreditatis cælestis; atque ita inter duos terminos, (ut ita dicam) reales versari. Nam qui coram Deo iustificatur, is non modo non amplius reus peccatorum commissorum censetur; sed etiam pro perfectè iusto, & innocente habetur: quasi qui nihil eorum, quæ sibi præcepta fuerint, unquam omiserit; ac proinde non modo à damnatione liberatur, sed & hæres æternæ salutis efficitur. Vnde etiam meritò *beati* prædicantur, quibus peccata remissa sunt, Ps. 32. Ro. 4. &c. & promissa benedictio ad eosdem pertinere dicitur, Gal. 3. &c. In *forensi* autem absoluteione, quippe quæ semper est *particularis*, nihil mirum est, si non statim omnia præmia & beneficia conferantur iis, qui per *Iudicem* absoluuntur. Quanquam ut *Iudex* secularis istis ea præmia tribuit, quæ innocentibus per legem constituta sunt, v. gr. defensionem vitæ; & honoris, &c. Sic etiam *Deus* omnibus iustificatis ea præmia tribuit, quæ innocentibus & iustis (quales certè sunt, qui nulla amplius peccata habent, neque commissionis, neque omissionis) in verbo suo promisit; v. gr. liberationem à morte, & possessionem vitæ æternæ. Denique hæc ipsa salutis, & veniæ peccatorum connexio, præcipua causa est, cur remissio peccatorum per imputationem iustitiæ describatur; uti iam iam plenius dicemus. Atque hæc de quarta parte satis.

OBJECTIONES EIVSDEM, CONTRA IMPU- tationem Iustitiæ.

In quinta igitur parte negat, iustificationem nostri consistere in *imputatione Iustitiæ Christi*, hoc est, eius, qua Christus ipse in se iustus est: quasi, videlicet, Christus nos suâ iustitiâ tegat, ut eo modo tectos nos Deus videns pro iustis habeat, licet alioqui re ipsa iniustos, &c. Sic enim Aduersario libet sententiam nostrorum explicare.

Argumenta hæc affert præcipua:

1. Nusquam vel in Scripturis, vel in Patribus, hæc phrasis occurrit. Nam nec Roman. 4. (ubi ex professo *de imputatione* agitur) nec usquam alibi, reperitur. Ergo noua, insolens, suspecta, adeoque damnanda nobis est.

2. Nulla est huius imputationis *necessitas*: quum homo, post remissionem peccatorum, non sit amplius peccator, sed verè iustus; quippe cuius peccata dicuntur *allata, delata, expurgata, in profundum demersa*, &c. Esa. 44. Mich. 7.

Ps. 51. & 103. Ioh. 1. Act. 3. & 22. Heb. 1. & 9. Ergo non hærent in eo peccata, quæ regi opus habeant per alienam aliquam iustitiam.

3. Nec dici potest, idcirco iustitiam Christi nobis imputari, quia iustitia nobis inhærens, sit imperfecta, & mutila: quum etiam fides, & spes, & charitas nostra, passim firmæ & perfectæ, &c. dicantur: prout Ioh. 14. & 15. Item I. Ioh. 2. & 4. & 5. videre est.

4. *Impossibilis* quoque est ista *imputatio*; quatenus per eam formaliter iusti constitui dicimur: quum omnis forma suo proprio subiecto inhæreat, & nulla res ab extrinseca forma denominari possit, v. gr. æthiops albus ab alba veste, quam fortè gestat: item, quum alioqui prorsus nos ipsi Christo in ratione iustitiæ æquiparari possemus, & proinde etiam mundi redemptores appellari, &c.

5. Per Christum nobis restituitur ea iustitia, quam in Adamo perdidimus. At illa non fuit imputata; sed verè inhærens; quippe per quam Deo re ipsa similes eramus. Ergo & iustitia fidei verè inhærens est, & non imputata.

6. Vt Christus non potest dici peccator, & iniustus, quia ipsi peccata nostra fuerunt imputata; Sic neque nos verè iusti esse possemus, etiam si iustitia Christi aliquatenus nobis imputaretur; nempe, quia par utrobique ratio est; prout 2. Cor. 5. docetur. Quum igitur verè iusti & sancti passim appellemur, (Rom. 8. Eph. 1. Col. 3. &c.) non potest hoc ad imputatam, sed ad inhærentem iustitiam referri: & proinde forma iustificationis non est imputatio.

7. Vt Christus Ecclesiæ sponsus, habet suam propriam, & viilem pulchritudinem; sic etiam Ecclesiæ suæ propria venustas attribuitur, qualis solet esse sponsæ, seu mulieris: prout Eph. 5. Cant. 1. & 2. &c. docetur. Ergo Christi iustitia non est nostra formalis iustitia; præsertim, quum absurdum sit, Christum qui sanctissimus est, habere sponsam in se impuram, & peccatis infectam.

8. Per iustificationem mundatur cor nostrum, ut aptum & dispositum sit ad Deum videndum, &c. Matth. 5. Act. 15. Quare sicut ad corporalem lucem videndum opus est oculo verè mundo; non qui putetur esse mundus; sic etiam vera & habituali munditie cordis opus est iis, qui Deum eiusque spirituales lucem videre cupiunt.

9. Christus idcirco mortuus est, ut nos verè sanctificaret, Ioh. 17. Ephes. 5. Heb. 13. Tit. 2. &c. Nisi igitur verè sancti simus, Christus finem suum assecutus non est. Ergo non imputata, sed inhærens & habitualis est iustitia nostra.

10. Denique veteres iustitiam nostram formalem, inhærentem, non imputatiuam esse docent: præsertim Augustinus l. 15. de Trinitate, c. 8. & lib. 19. de ciuit. c. 27. & passim alibi, &c.

Ergo dogma de imputata iustitia
nouum est.

CENSURA, ET RESPONSIO.

Hic quoque apertum dissidium est: quum Evangelici omnes iustificatio-
nem gratuitam, non in sanctitatis infusione, sed in iustitiæ imputatio-
ne, sitam esse optima ratione concludant; sicuti mox videbimus. Sed tenen-
dum hîc est, quod suprâ diximus, imputationem iustitiæ in S. literis reuera i-
dem esse, quod non imputationem, hoc est, remissionem peccatorum: prout
necessariò iustus est, qui iniustus, hoc est, peccator non amplius est; quippe
cui nulla peccata imputantur. Quo sensu Apostolus Rom. 4. tanquam æqui-
pollentes phrasas usurpat, *alicui iustitiam imputari, & eidem peccata non*
imputari, siue condonari. Quod autem hæc *iustitia Christi* nominatur, eò fit,
quia per obedientiam Christi nobis parata, seu per modum meriti compara-
ta est, &c. Alioqui, si nomine *iustitiæ Christi*, ipsam pro nobis præstitam Chri-
sti obedientiam intelligas, iam verbum *imputandi* latiore significatione, pro
verbo *donandi*, vel *accommodandi*, vel *impartiendi*, accipere omninò oportet.
Sed prior interpretatio simplicior est, & diluendis Adversariorum calumniis
accommodatior.

Itaque sic ad Argumenta Bellarmini respondemus:

In 1. principium peti; quatenus de sententia phraseos agitur: quum reue-
ra non *semel*, sed *sepius* scriptum sit Rom. 4. *iustitiam nobis imputari*, &c. Ista ve-
rò iustitia non immeritò Christi iustitia dicatur; quippe qui solus eam nobis
comparauerit, &c. In 2. & 3. similiter principium peti; quum *necessitas* huius
imputationis vel ex eo satis appareat, quod peccata semel facta, non possunt
fieri infecta, & proinde non aliter, quàm per remissionem deleri queunt: quæ
remissio quum sit perfecta, hoc est, ad omnia omninò peccata se extendat, &
proinde sit ipsa iustitiæ *imputatio*, rectè per eam ex peccatoribus iusti, & qui-
dem perfectè iusti, cōstitui dicimur. Id quod de *inherente* nostra sanctitate di-
ci nō potest; quæ, licet vera & sincera, & hoc etiam sensu perfecta sit; propriè
tamen loquendo imperfecta est; & per se diuinum iudicium (exclusâ iustitiæ
imputatione) sustinere non potest. In 4. & 6. homonymiæ, aut figuræ dictio-
nis, fallaciam latere: quum imputatio *iustitiæ Christi*, (vri suprâ dictum est)
ipsam remissionem peccatorum, morte Christi paratam, reuera hîc signifi-
cet; non autem propriè inherentem Christi sanctitatem nobis subiectivè
attribui, aut simili modo adscribi declarer, &c. In 5. 7. 8. & 9. statum quæ-
stionis reuera non attingi: quum nos quoq; fateamur, per Christū non mo-
dò imputatam, sed etiam habitualement iustitiam, nos adipisci; & per hanc et-
iam verè iustos, & sanctos esse; & meritorè tales appellari, &c. Sed hoc vnum
negamus, hanc inherentē iustitiam, vel solā, vel per se simpliciter acceptā, esse
perfectam illam iustitiā, per quam formaliter in Dei iudicio, iusti, & inculpati

reputamur. Est quidem *utraq;* necessariò coniuncta; sed tamen altera plurimum differt ab altera. Et quanquam Christus *utroq;* modo finem suum in electis suis assequitur; non tamen vult sua beneficia confundi: præsertim quum ista confusio gratiam Dei non parum obscuret, & simul pacem conscientie perturbet. In 10. tum sententias hominum verbo Dei perperam opponi; tum alias illorum phrascs non satis bona fide dissimulari. Et si enim Patres inhærenti iustitiæ multum (immò etiam interdum plusquam par sit) aliquando tribuere videntur, tamen non rarò vniuersam iustitiam nostram, vel saltem præcipuam iustitiæ partem, in remissione peccatorum constituunt: vti supra, suo loco, videbimus.

APPENDIX DE DVPLICI IUSTITIA inhærente.

IN *ultima* parte docet Bellarminus, iustitiam inhærentem, quâ formaliter coram Deo iusti simus, non esse *actualem*, sed *habitualem*; operibus autem bonis non *formaliter*, sed tantum *meritoriè*, iustificari nos solere,

Argumenta ipsius ferè hæc sunt:

1 Ioh. 3. Eph. 5. Tit. 3. dicuntur ipsa Sacramenta nos iustificare, tanquam organa gratiæ, quæ nobis infunditur. Sacramenta autem etiam infantibus, & aliis, rationis usu carentibus, rectè conferuntur. Ergo ad actualement iustitiam immediatè non profunt, sed tantum ad habitualement.

2 Augustinus de fide & operibus, cap. 14. ait, *Sequuntur opera iustificatum, non præcedunt iustificandum*, &c. Et in Psalm. 100. *Homo non operatur benè, nisi iustificatus*. Ergo bonis operibus formaliter non iustificamur.

3 Ratio idem docet; quia etiam infantes, & dormientes, iusti esse possunt; nec ab vno, aut altero actu quisquam denominari solet. Ergo formalis iustitia est merè habitualis, & non actualis.

Obiectiones præcipuæ hæc sunt:

1 Rom. 2. *factores legis iustificabuntur*, &c. Respondet, eos vel pro meritum augmentum iustitiæ; vel olim, in extremo iudicio, coronam iustitiæ adepturos: vel per factores legis intelligi debere, qui legem præstare cupiunt, atque ita habituali iustitia præditi sunt.

2 Iac. 2. *Videtur, quod ex operibus iustificetur homo*, &c. Respondet, id de secunda iustificatione accipiendum esse, quâ quis ex iusto fit iustior; non autem de prima, &c.

3 1. Ioh. 3. *Iustus est, qui iustitiam facit*, &c. Respondet, non de formali iustitia hîc agi; sed de eo, unde cognosci possit, aliquem esse iustum; quomodo ex bonis fructibus arborem bonam esse iudicamus.

4. Habitualis iustitia non rectè priuatimè opponitur peccato; nec rectè dicitur nos Deo gratos efficere: quum à prædestinatione fluat, &c. Respondet

det, utrumque falsum esse: quum peccatum verè tolli non possit, nisi per habitum iustitiæ, quem, videlicet, ante peccatum habuimus, quumq; Deus in executione decreti sui neminem acceptet ad gloriam, nisi iustitia seu charitate præditum, &c. Hæc ille hætenus de iustitia formali.

CENSURA, ET RESPONSIO.

IN hac parte, quod ad Thesin *negatiuam* attinet, omnes Euangelici assentiuntur; eoque solutiones obiectionum in sano etiam sensu admittunt: Thesin verò *affirmatiuam*, cum suis rationibus, excepta secunda, non approbant: tum, quia Sacramentis istam iustificandi, aut sanctificandi virtutem non ascribunt: uti suo loco dictum est; tum præcipuè, quia formam iustificationis, non in habituali aliqua sanctitate; sed in remissione peccatorum, (quæ tamen, quoad sensum & cognitionem, in nobis instar habitus inhæreat) sitam esse contendunt: sicut ex antè disputatis apparet.

In summa: duo extrema hic potissimum cauenda sunt: ne vel iustificari quenquam statuamus, qui non simul verè à peccatis conuertatur, hoc est, ne iustitiam cuiquam à Deo imputari, seu peccata per Christum condonari credamus absque vera & viua fide (quæ fides, rectè intellecta est iustitia illa inhærens, quam Aduersarii semper hîc vrgent: licet ipsi plerumque id negent; eoque nomine Lutherum iniuste exagitent) vel propterea iustificationem ipsam cum viuæ fidei conditione, hoc est, causam formalem cum causa efficiente, vel instrumentali, confundendam esse putemus. Nam *illud* quidem, contra vanam fidei iactantiam, & inanem hypocritarum persuasionem; *hoc* verò, contra gratiæ diuinæ obscuracionem, & conscientiæ perturbationem, immò desperationem, arctè tenendum est. Atque ita demum hæc controuersia, quæ hoc loco ferè præcipua est, non infeliciter componi poterit.

AD THESIN XIII. XIV. XV. DE CERTITUDINE

*presentis iustitiæ, seu gratiæ diuinæ in Christo
perceptæ.*

HÆtenus de ipsa Iustificatione, eiusque causis. Nunc de quibusdam illius effectis, & consequentibus adiunctis. Et *primò* quidem de eiusdem certitudine, in homine iustificato: an videlicet, & quatenus homo iustificatus scire possit, se coram Deo iustum esse. In hac autem parte, primum meritò conqueruntur Euangelici, statum quæstionis non satis fideliter ab Aduersariis explicari solere. Non enim absolutam eiusmodi certitudinem, qualis est in historica fide; sed fiducialem persuasionem cum perpetua illa inquietudine & dubitatione animi pugnantem; quæ partim generali pro-

missione gratiæ, omnibus omninò credentibus apertissimè passim in Dei verbo proposita, partim speciali applicatione propriæ conscientiæ, immò infallibili Spiritus S. testimonio, nitatur, homini fideli attribuimus: licet hanc persuasionem multò certiore esse statuamus, quàm ut *coniecturalis* tantum aut *moralis*, dici debeat: quum non ex obscuris signis, aut friuolis coniecturis, neque ex incerta aliorum hominum attestazione; sed ex interiore animi nostri sensu, seu potius arcano Spiritus S. testimonio, & apertissimis gratiæ promissionibus, oriatur, eoque conscientiam planè securam efficiat, &c.

Pro hac igitur sententia (quæ tantam propriæ iustitiæ certitudinem homini fideli attribuit, quanta ad conscientiam coram Deo tranquillandam, & perpetuam dubitationem excludendam, sufficit) hæc ferè Argumenta Nostri afferunt.

1 *Omnes iustificati pacem habent erga Deum: & Dei charitas in ipsorum cordibus diffusa est per Spiritum S. &c. uti dicitur Rom. 5.* Ergo sciunt, se esse in gratia apud Deum. Nam sine hac notitia non est solida pax conscientiæ: immò charitas Dei, (qua Deus nos diligit) non aliter, quàm quoad efficacem sensum, & notitiam, in cordibus nostris hæere potest. Itaque de præsentē iustitia certi esse possunt, ac solent.

2 Fideles adeò persuasi sunt de diuina erga se benevolentia, ut etiam de gloria Dei, olim fruenda, immò de ipso Deo, tanquam suo ipsorum Patre per Christum iam effecto, glorientur; & propterea etiam in afflictionibus exultent: prout ibidem Rom. 5. prolixè docetur. Ergo de sua apud Deum iustitia certi sunt: quippe sine quo nihil istorum esse potest, &c.

3 Spiritus sancti testimonium haud dubiè certum, & infallibile est; quum ipse sit Spiritus veritatis, Ioh. 16. &c. Is verò nostro Spiritui testatur, nos esse filios Dei, & filialem Dei inuocationem in nobis gignit. prout dicitur Rom. 8. Galat. 4. &c. Ergo, quicumque spiritum illum habent (habent autem omnes veri Christiani: sicut ibidem exponitur) ii de gratia Dei, siue de præsentē iustitia sua, certò persuasi esse possunt.

4 Hinc est, quod fideles dicuntur Spiritu Sancto tanquam sigillo, & arrhabone quodam, confirmari, & obsignari: sicut videre est 2. Corinth. 1. & 5. Eph. 1. & 4. &c. nempe, quia per eum de cœlesti hæreditate, olim adeunda, penitus persuadentur, & securi redduntur. Ergo dubitatio perpetua hinc locum habere non potest, utpote ob signationi isti contraria, &c.

5 Proprium veræ fidei est, certò confidere, & anxiam dubitationem ex animo eiicere: uti videre est, Romanor. 4. Iacob. 1. Ephes. 2. Hebræor. 4. & 10. &c. Vbi πληροφρία, & παρρησία, & πεποιθήσις, tanquam propria effecta, vel adiuncta, veræ fidei tribuuntur: nosque inter alia monemur, ut sine ulla hesitatione Deum inuocemus, ut Patrem, & veræ cordis persuasionē, per Christum ad thronum gratiæ accedamus, &c. Ergo fide vera carent, quicumque perpetuò hinc dubitant:

tant: illi verò soli habent, qui de præsentē gratia Dei, & iustitia sua, persuasi sunt.

6 Passim dicuntur *fideles persuasi esse de Dei erga ipsos charitate*, (Roman. 8.) item *scire, cui crediderint, & quid præmi consequuturi sint*, (2. Timoth. 1. & 4.) denique *scire se translatos esse de morte ad vitam* (1. Iohan. 3. & c. Ergo non semper hac in parte hæsitant; nec coniecturaliter tantum, aut moraliter; sed ex certa fidei scientia, h. e. certitudine fiducia filialis, gratiam Dei erga se agnoscunt & quasi suavitatem eius gustant.

7 Apostolus 2. Petri 1. monet, *ut vocationem & electionem nostram per bona opera firmam efficiamus*, & c. Nempe, quia ex serio pietatis studio, tanquam infallibili argumento, cognoscimus, nos ex eorum numero esse, qui ad sanctè & inculparè viuendum electi, & porro ad salutem prædestinati sunt, Ephes. 1. & 2. & c. Atque hoc sensu 1. Iohan. 3. & 4. dicuntur *fideles ex dilectione erga fratres*, item *ex spiritu Christi, cognoscere, se in Deo manere, & ex Deo natos esse*, & c. Ergo de gratia Dei certi sunt.

8 Promissiones gratiæ haud dubiè *certissimæ*, & simul, respectu credentium *omnino generales* sunt: uti Iohann. 3. Roman. 1. & 10. videre est. Et quia conditionem fidei, & pœnitentiæ sibi annexam habent, fieri non potest, quin ad omnes, & singulos, qui conditionem illam in se deprehendunt, verè pertineant. At omnis verè credens, & pœnitens, scit se credere, & pœnitentiam agere: quum & plerophoria propriæ conscientiæ, & Spiritus S. testimoniam, hac in re minimè fallant, Ergo omnes omnino credentes de iustitia sua certi sunt.

9 Patres quoque idem nobiscum docent, præsertim *Augustinus* sermone 28. de verbis Domini: *Non est arrogantia, inquit, sed fides, predicare ea, quæ accepisti*, & c. Item, *præsume, non de operatione tua sed de gratia Dei*, & c. Item, in Psalmo 149. *Est modus gloriandi in conscientia, ut noueris fidem tuam esse sinceram spem tuam esse certam*, & c. Et libro 13. de Trinitate, cap. 1. *Fidem quisq; videt esse in corde suo, si credit, & non esse si non credit*, & c. Et tract. 5. super epist. Iohann. *Nemo hominem interroget: sed redeat ad cor suum, si ibi inuenit charitatem, securus sit, quia transit à morte ad vitam*, & c. Sic *Bernhardus* sermone 1. de annunciat. *Crede, tibi peccata condonari. Hoc est testimonium, quod perhibet in corde nostro Spiritus Sanctus dicens: Dimissa sunt tibi peccata tua*, & c. Sic alii passim.

OBJECTIONES PRO INCERTITUDINE gratiæ.

AT Bellarminus contrà docet, neminem in hac vita debere, vel etiam posse, absque speciali reuelatione, certò statuere (certitudine, videlicet

fidei, cui falsum subesse non possit) peccata sibi esse remissa, seq; coram Deo iustum esse. Imo hanc inanem fiduciam, & temerariam præsumptionem hæreticorum, appellat, &c.

Argumenta potissimum hæc affert:

1 Prou. 20. *Quis potest dicere, mundum est cor meum, purus sum à peccatis?* Ergo illi ipsi, qui iam mundo corde sunt, non certò scire possunt, se coram Deo tales esse, h. e. se iustitiam adeptos esse, &c.

2 Eccl. 5. *Nescit homo, utrum amore, vel odio dignus sit; sed omnia in futurum, servantur incerta*, &c. Agitur autem hîc de iustis, quorum opera sic dicuntur esse in manu Dei, ut ipsi nesciant, an re ipsa sint iusti, siue in gratia constituti apud Deum, nec ne. Ergo nulla hîc est fidei certitudo.

3 Eccl. 5. *De propitiato peccato noli esse securus, & ne adicias peccatum peccato*, &c. Et c. 21. *Si peccasti, ne adicias iterum; sed & de pristinis deprecare, ut tibi dimittantur*, &c. Ergo & de præteritis, & de futuris peccatis, sollicitos nos esse oportet: ac proinde de iustitia semper incerti sumus.

4 Iobi 9. *Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea*, &c. Item, *verebar omnia opera mea*, &c. Et c. 31. *Quid faciam, cum surrexerit Dominus ad iudicandum?* E. S. Iob, licet verè iustus esset, tamen de propria iustitia formidabat.

5 Psalm. 19. *Delicta quis intelligit? etiam ab occultis meis munda me*, &c. Ergo Dauid agnoscit, nos etiam tunc coram Deo reos esse, cum maximè id ignoramus.

6 Apostolus 1. Cor. 4. ait; *Nihil mihi conscius sum, sed in hoc iustificatus non sum* &c. Et subiungit, *Dominum suo tempore de occultis etiam nostris iudicaturum*, &c. Ergo in negotio salutis ne quidem sibi ipsi fidebat; sed iudicium omne Domino permittebat: quia de re tota incertus erat, &c.

7 Passim requiruntur à nobis *conditiones* non modò veræ fidei, sed & sanctæ vitæ, siue seriæ pœnitentiæ, & conuersionis, si iustificari & seruari velimus, Deut. 4. & 30. Esa. 1. Ezech. 18. item Luc. 13. Act. 3. & 8. &c. At nemo certus esse potest, se toto corde iam conuersum esse ad Deum, &c. Ergo nec de iustitia sua certus quisquam esse potest: quum hæc certitudo ab illa, tanquam à causa, dependeat.

8 Passim quoq; docetur, incertum esse, an, qui pœnitentiam agunt, continuo remissionem peccatorum consequantur, &c. Vide Dan. 4. Iob. 3. Act. 8. &c. ubi dicitur: *Forſan ignoscet Dominus*, &c. *quis ſcit, an remittat*, &c. Nempe, quia dubium est, an pœnitentia nostra talis sit, qualis esse debet. Ergo nulla est propriæ iustitiæ certitudo.

9 Deniq; passim monemur, ut semper pauidi, & trepidi simus (Prou. 20.) & cum timore ac tremore salutem nostram operemur (Phil. 2. 1. Pet. 1. & 2. Pet. 1.) Nèpe quia non continuo probatus est, qui seipsum commendat, sed quem Deus commendat, 2. Cor. 10. &c. At continuus hic timor, & certitudo illa gratiæ, simul stare non possunt. Ergo, &c.

10. Patres idem docent: ut *Hieronymus* in 9. *Eccles.* *Augustinus* in *Psalm.* 41. & 50. *Theodoretus* in 1. *Cor.* 4. &c. *Vbi & difficile, & inutile esse tradunt de propria iustitia, &c.* prorsus velle certum esse. Ergo certitudo hæc falsa, & hæretica est.

11. Ratio etiam docet, adeò fallax, & instabile esse cor hominis, ut se ipsum non satis explorare possit. Quum igitur gratiæ certitudo, non tantum ab universali promissione Dei (nam in specie, & nominatim nemini illa promissa esse legitur) sed etiam à fide, & dispositione nostra pendeat, non potest omnino infallibilis ipsa esse: quoniam conclusio semper naturam præmissarum sequatur, & quidem partem debiliorem, ut constat.

12. Deniq; inutilis & noxia nobis est ista certitudinis persuasio; ut quæ superbam ex se præsumptionem gignat; qualis erat illa Pharisei *Luc.* 18. & salutarem Dei metum tollat, & studium veræ humilitatis coram Deo labefactet; prout in hæreticis horum temporum videre est. Ergo dogma ipsum pro falso habendum.

RESPONSES AD HAS OBJECTIONES.

Cæterum ad hæc contraria Bellarmini Argumenta sic ferè Nostri respondent: In plerisque latere ignorationem elenchi; siue veram questionem non attingi: præsertim in 1. 3. 4. 5. & 6. quum loca ex Scripturis citata nihil aliud doceant, quàm, neminem adeò purum esse (præsertim ex seipso) ut suâ illâ inhærente puritate iudicio Dei respondere, aut legi diuinæ per omnia satisfacere possit: quia, videlicet, in multis etiam ignorantes labimur, & sanctissimi quiq; suos habent defectus, & næuos; propter quos Deus ipsos (si summo iure cum iisdem agere vellet) omnino abiicere penitus, ac damnare posset. In aliis argumentis, aut principium satis apertè peti; aut saltem consequentis fallaciam inuolui; ut in 2. 7. 11. & 12. Nam certè locus *Eccles.* 9. multò aliter sese habet in textu Hebræo: &, retentâ etiam hac versione, de externis huius vitæ casibus accipi potest; unde certitudo ista gratiæ diuinæ, iuxta quidem, non proficiscitur: deinde planè falsum est, neminem de sua verâ fide, & conuersione, certò persuasum esse posse; aut persuasionem hanc cum superbia, & vana præsumptione, coniunctam esse, prout ista falsitas ex collatione nostrorum argumentorum abundè patet. In reliquis, videlicet in 8. 9. & 10. aut homonymiam, aut fallaciam figuræ dictionis, vel à dicto secundum quid, multipliciter occultari: quum nec quivis *timor* certitudini fidei contrarius sit (sed *servilis* ille tantum, de quo dicitur 1. *Ioh.* 4. *Timor non est in charitate, &c.*) nec quævis *dubitatio*, seu dubitativa oratio, ad quosvis referenda sit; nec de quavis Dei gratia, aut liberatione, etiam temporali, statim intelligenda: nec deniq; quæ de præsumptione, aut vana quorundam hypocritarum persuasionem, dicta sunt, ea continuò ad evertendam piorum fidu-

ciam, & diuinæ gratiæ certitudinem, accommodari debeant, &c. Atq; hæc de ista quæstione sufficiant.

*AD THESIN XVI. DE CERTITVDINE ELECTIO-
nis, & finalis perseuerantia: an, & quatenus admit-
tenda sit.*

Hic etiam non satis bonâ fide ab Aduersario status quæstionis explicatus est. Non enim eiusmodi certitudinem *prædestinationis* Evangelici asserunt, quæ omnem piam sollicitudinem, & sanctum timorem omninò excludat; nec ullam dubitationis tentationem vnquam patiatur: qualis est in artium scientiis, aut aliis rebus, sensui communi subiectis: sed firmam duntaxat salutis spem, & certam electionis fiduciam, & quidem tantum iis tribuunt, qui per Dei gratiam in vera fide radicati sunt. Vno verbo: hanc certitudinem ex priore illa deriuant, & in ea fundari docent: & proinde totam ex illius natura æstimandum esse affirmant.

Argumenta verò, pro ista certitudine, hæc asserunt, inter alia complura.

1. S. Scriptura omnes eos, qui efficaciter à Deo vocati, h. e. verâ fide in Christum donati sunt, electos seu prædestinatos vocare solet: prout ad Rom. 8. Ephes. 1. & 1. Thes. 1. & 2. Thes. 2. &c. videre est. Ergo nō immeritò electos se esse ad vitam credunt, quicunq; verâ & constante fide præditi sunt: nempe, quia electum, & fidelem esse, hic æquipollent.

2. Apostolus 2. Petri 1. monet, ut electionem & vocationem nostram, per bona opera firmam reddamus, &c. Ergo non dubitat, eos, qui vero pietatis studio tenentur, electos esse ad salutem: & proinde docet, huius certitudinem ex illius certitudine rectè concludi.

3. Sic Iacob. 2. dicuntur pauperes illi, qui fide diuites sunt, à Deo electi esse ad salutem. Et 1. Cor. 1. dicitur Deus elegisse eos, qui vocationi ipsius parere solent, &c. Ergo efficax vocatio certum diuinæ electionis argumentum est: & proinde, qui sic vocati sunt, meritò electos se concludunt; & porro hac de finali perseuerantia sua certi redduntur.

4. Sic Matth. 14. Luc. 18. item 1. Petri 2. &c. omnis credentes, & Deum ex animo diligentes, appellantur electi Dei, siue gens sancta, & electa, &c. Et Tit. 1. vocatur fides electorum &c. Ergo ex vera & constante fide, tanquam ex effectu proprio, rectè ad diuinam electionem, eiusq; certitudinem, & porro ad finalem perseuerantiam nostram, argumentamur.

5. Adde, quòd Ioh. 3. & 1. Ioh. 5. dicuntur fideles iam vitam eternam habere, videlicet, certa spe; quæ quoniam verbo Dei, per fidem apprehenso, firmiter innititur, idcirco non pudefacit: vti Rom. 5. & 8. &c. scriptum est. At soli electi vitam illam possidebunt; vti satis constat. Ergo, qui Christum iam

verâ

verâ fide possident, ii de electione, ac perseuerantia sua, persuasi esse possunt: nempe eo, quo suprà dictum est, modo.

6. Adde etiam, quòd Christus Ioh. 6. & 13. & 15. *electos & credentes*, pro iisdem accipit: quatenus inter alia docet, *quosdam inter discipulos suos esse, qui non credunt, & se scire quos elegerit & hos electos fructum in ipso perferre, &c.* Ergo à verâ fide, & pietate Christiana, ad electionem nostram, & finalem perseuerantiam, rectè concluditur.

OBIECTIONES, CONTRA HANC ALTERAM certitudinem.

ADuersarius autem contrà statuit, fideles, seu verè iustificatos, de sua finali perseuerantia, & ad salutem prædestinatione, persuasos esse non posse: nisi fortè extra ordinem ipsis hoc reueletur.

Argumenta hæc potissimum affert.

1. Apostolus Rom. 11. *mysterium hoc inter altissima Dei secreta refert*; idq; non solum quod ad causam eius, impulsuam, sed etiam quod ad notitiam soli Deo reservatam attinet: dum ait: *Quis nouit mentem Domini, &c.*

2. Passim hortatur nos S. Scriptura ad timorem, & sollicitudinem, in negotio salutis. Vide 1. Cor. 10. Rom. 11. Phil. 2. Apoc. 3. &c. At verò qui de prædestinatione sua iam certò persuasi sunt, ii nec possunt, nec debent timere, ne salute excidât: quum stultum sit ea timere, quæ fieri nullo modo possunt. Ergo certitudo hæc fictitia est.

3. Eandem Scriptura passim apertè docet, salutem pendere à conditione bonorum operum, vide Matth. 5. *Nisi iustitia vestra abundauerit, &c.* 2. Tim. 2. *Nemo coronatur, nisi legitime certauerit, &c.* Rom. 8. *Si compatimur, ut & glorificemur, &c.* At incerta & fallax est operum iustitia, fatentibus Euangelicis, Caluino, & aliis, &c. Ergo & incerta salutis persuasio est.

4. Multi dicuntur ad tempus credere, & postea deficere; prout Matth. 13. item 1. Tim. 1. & 4. & 6. & 2. Tim. 2. &c. patet. At sine perseuerantiæ certitudine, nulla est certitudo prædestinationis. Ergo de neutra quidquam certi habere possumus.

5. Patres idem tradunt; ut Hieronymus lib. 2. contra Pelag. *Ne beatum dixeris quēpiam ante mortem: quamdiu enim viuimus, in certamine sumus, &c.* Augustinus de corrupt. & gratia, c. 13. *Quis ex multitudine fidelium, quamdiu hic uiuitur, in numero prædestinatorum se esse præsumat? &c.* Bernhardus scim. 1. de Septuag. *Quis potest dicere, ego de electis sum.* Item, *certitudinem utiq; non habemus, sed spei fiducia consolatur nos, &c.* Sic ille.

6. Ratio idem suadet: quum ad humilitatē propriā conseruandā, & alio-

rum desperationem cauendam, vtile sit, hoc secretum à nobis ignorari: & contrà, persuasio eius inutilis ac noxia omninò sit, vtpote contrarios effectus ex se necessariò producens.

RESPONSIONES NOSTRORVM.

AD hæc igitur Bellarmini Argumenta Respondemus. In 1. & 3. principiū autem catenus peri, quatenus electionem ad salutem æternam ne ipsis quidem electis reuelari; vel salutem à conditione operum, tanquam à causa meritoria, pendere (sic enim Aduersarii verba intelligenda esse ex infra dicendis apparebit) vel ipsam deniq; fidei, ac pietatis conditionem hominibus verè piis ignotam esse, asseritur. In 2. & 6. consequentis fallaciam latere: quum nec pia sollicitudo, nec studium humilitatis, cum electionis certitudine, & certa perseuerantiæ spe, per se reuera pugnet; nec quisquam istā, nisi per accidens, abuti possit. In 4. & 5. vel ignorationem Elenchi, vel homonymiam, vel fallaciam aliquam secundum quid, contineri: quatenus ea, quæ de fide temporaria, deque certitudine scientiæ, aut etiam de præsumptione, vel à Spiritu S. vel à Patribus dicta sunt, ad fidem veram, & constantem, item ad certitudinem fiducialem, siue quæ fidei & spei est, intempestiuè referuntur; atq; ita tacitè à vero quæstionis statu receditur.

AD THESIN XVII. DE CONSTANTIA, ET contraria mutabilitate, veræ iustitiæ, iam semel perceptæ.

IN hac etiam parte calumniosè Nostrorum sententia peruertitur: quippe qui vltro agnoscunt, iustos respectu naturalis suæ mutabilitatis, & ordinariæ Dei permissionis, non modò posse verà Dei gratiā excidere; sed etiam re ipsa non rarò in grauissima peccata prolabi; & sic conscientiam suam misere vastare, vt efficacem sensum gratiæ, & donorum Spiritus S. prorsus ad tempus amittant, & fiduciæ cursum interrumpant, &c. Hoc autem est, quod ad piorum consolationem asserere solent: eos, qui secundum propositum Dei efficaciter semel vocati sunt, & Christum verè intra se habitantem habuerunt, licet aliquando, vel à Diabolo, vel à mundo impulsī, peccata quædam ex infirmitate committunt, immò nonnunquam grauitè etiam delinquāt, & periculosīs carnis tentationibus succumbant; non propterea tamen penitus à Deo deferri, nec omnia Spiritus S. dona totaliter ac finaliter amittere; sed vel tandem in rectam viam redire, atque ita destinatam sibi salutem certò adipisci: nullo quidem ipsorum merito, sed mera Dei gratia, id ipsum procurante, &c.

Argumenta hæc sunt præcipua.

1. Matth. 24 negat Christus, electos in errorem perniciosum seduci posse: immò docet,

docet, propter illos sæpè tentationum dies abbreviari, ne unà cum aliis pereant, &c. Intelligit autem verè credentes, vti locus ipse demonstrat. Ergo verè credentes non solent omninò ac finaliter à Deo deficere.

2. Ioh. 10. docet idem Christus, oves suas perire non posse, nec quenquam eas sibi de manu sua rapturum; immò se eis vitam eternam certò daturū, &c. Ergo nulla tentatio eos prorsus à Christo abstrahere potest.

3. Rom. 8. gloriatur Apostolus, quod nec mors, nec vita, nec persecutio, nec angeli, nec ulla creatura possit electos à charitate Dei abstrahere, &c. E. constat, eos in Dei charitate ad extremum vsq; perseveraturos, h. e. in Dei gratia.

4. Idem Apostolus Rom. 9. & 10. non semel testatur, electos tandem certò assequi salutem, diuinitus ipsis destinatam, nec Deum abiicere populum suum, quem præcognovit; adeoq; dona, & vocationem Dei (puta, quæ fluunt ex proposito electionis) esse *ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ μένειν ἐν αὐτῷ*, h. e. immutabilia, & quorum ipsum non pœnueat, &c. Ergo non finit Deus suos omnino & finaliter perire.

5. Idem Apostolus Phil. 1. & 2. item 1. Thes. 1. & 5. non semel docet, Deum solere in suis perficere bonum illud opus, quod in ipsis inchoavit, idq; pro sua bona voluntate, &c. Et 1. Cor. 10. ait, Deum suos nunquam tentare supra vires, sed exitum felicem semper prestare, &c. Ergo non patitur eos omnino deficere.

6. Sic 1. Petri 1. dicitur, nos virtute Dei per fidem custodiri ad salutem eternam, &c. Et 1. Ioh. 5. fides nostra vocatur victoria, quâ mundum vincimus, &c. Ergo patet, donum perseverantiæ cum fide vera in electis coniunctum esse: & proinde istam non omnino in electis extinguì.

7. Sic 1. Ioh. 2. dicitur, eos qui finaliter à fide deficiunt, non fuisse ex numero verorum fidelium, h. e. electorum, quia alioqui mansissent, &c. Ergo qui verè sunt electi in fide vera perseverant.

8. Sic 1. Ioh. 3. dicitur, eum, qui ex Deo natus est, non peccare, nec posse peccare, videlicet ita, ut data opera in peccatis perseveret, &c. Et ratio additur, quia semen Dei in ipso manet; nempe, semen illud incorruptibile, ex quo filii Dei gignuntur, de quo 1. Pet. 1. &c. Ergo, &c.

9. Adde, quòd electis tribuitur eiusmodi Spiritus S. gratia, quæ semper apud ipsos maneat. Ioh. 14. & 15. item 1. Ioh. 2. quæq; fons aquæ vivæ in ipsis efficitur. Ioh. 4. & 7. Ergo finaliter & penitus eam non amittunt.

10. Adde etiam, quòd Deus promisit, suum verbum, & spiritum, nunquam à populo suo (videlicet, quem præcognovit) recessurum; seq; effecturum, ut in præceptis suis ambulemus, neq; unquam à se recedamus, &c. Ela. 54 & 59. Ier. 31. Ezech. 36. &c. Ergo electi hîc tuti sunt.

11. Deniq; adde, quòd incredibile est, vel ipsum Deum velle opus manuum suarum in nobis omninò deferere; contrà quàm dicitur Psal. 138. vel hominem verè fidelem, & qui suavitatem Domini verè gustavit, sua sponte velle à Deo deficere, atque ita non modò fidem & pietatem, sed æternam

quoque felicitatem suam, vlti dabiicere, vt quam in Dei, & Christi communionem posuam esse nouerit, 1. Ioh. 1. &c. Ergo ratio quoq; huic inconstantiae contraria est.

OBJECTIONES PRO MUTABILITATE

Iustitia, &c.

AT Bellarminus ex aduerso asserit, fidem, & iustitiam, semel habitam, totaliter & finaliter, siue in perpetuum & prorsus, amitti posse; immò re ipsa interdum sic amitti solere: & proinde non esse immutabilem, nec electorum propriam; sed hypocritis etiam ac reprobis verè ad tempus communem.

Argumenta hæc affert precipua.

1. Ezech. 18. *Cum auerterit se iustus à iustitia sua, &c.* Ergo, nisi frustra hæc à Deo dicta sunt, fieri potest, & solet, vt iustus fiat iniustus, atq; ita gratia Dei finaliter excidat.

2. Luc. 8. dicuntur *quidam ad tempus credere, & tempore tentationis deficere, &c.* Sic Matt. 24. *refrigescet charitas multorum, &c.* Et Gal. 5. *Excidistis à gratia, &c.* Et 1. Tim. 1. & 4. & 6 *sepè mentio fit eorum, qui à fide deficiunt, quique ab ea aberrant, &c.* Ergo defectio hæc & possibilis est, & nimis vsitata, &c.

3. Ioh. 15. dicuntur *palmites quidam in Christo esse; nec tamen fructum ferre, quos etiam Dominus ablaturus esse dicitur, & in ignem proieclurus, &c.* Ergo iustitia & fides amitti possunt, &c.

4. Apostolus 1. Cor. 9. dicit. *se contundere corpus suum, ne, cum aliis predicauerit ipse reprobatus fiat, &c.* Ergo sciebat, se reprobum fieri posse, licet electus esset, &c.

5. Heb. 6. & 10. dicuntur *quidam, post acceptum Spiritum S. & gustata Dei dona, rursus in peccata prolabi, atque ita iustissimum iudicium Dei sibi accersere, &c.* Ergo fieri potest, & solet, vt iusti prorsus à iustitia deficiant, & sic æternum exitium incurrant.

6. Sic 2. Petri 2. dicuntur *quidam, instar canum, reuerti ad vomitum, & instar porcorum, reuerti ad volutabrum luti, &c.* videlicet, qui iam verè huius seculi corruptionem effugerant, &c. Ergo isti tales omnino deficere possunt.

7. Idem docent exempla quorundam *Angelorum*, item primorum parentum in Paradiso: Item Saulis, Davidis, Salomonis, Apostoli Petri, Iudæ proditoris, & Simonis Magi: qui, licet antea iusti fuissent, in peccata tamen enormia inciderunt; & quidam eorum saluificam fidem, atq; omnem prorsus iustitiam, finaliter amiserunt. Ergo iustitia hæc mutabilis est.

8. Patres idem docent: præsertim Hieronymus, & Augustinus contra Iovinianum: quippe quem ex professo refutarunt, & cuius error fuit, *istos post Baptismum non posse peccare, & deficere, &c.* Ergo, &c.

9. Deniq;

6 Deniq; ratio idem docet: quum nec fidei, aut iustitiæ natura talis sit, ut nunquam amitti possit; nec vlla extet Dei promissio, de impedienda iustorum voluntaria defectione: immò quum experientia testetur, multos quotidie à fide deficere, & infantes, in Baptismo iustificatos, postquam adoleuerint, sæpè degenerare: quum deniq; futura perseuerantia, per ipsa iustorum peccata, in quæ sæpius sua sponte incidunt, incerta & dubia esse conuincatur, &c. Ergo antithesis omnino absurda videri debet.

RESPONSIONES NOSTRORVM.

His igitur Aduersarii Argumentis ita ferè Respondemus. In 1. & 3. & 4. non vnus generis inconsequentiam latere: tum, quia ex hypotheticis enunciatis ineptè concluditur, hypothesi nondum probatâ; vel potius quia ex illis absoluta enunciata perperam conficiuntur; tum, quia ad verè fideles, & electos, ea transferuntur, quæ tantum ad hypocritas, opinione sua, & aliorum, aliquamdiu iustos, reuera pertinent. In 2. & 5. & 6. tum eandem fallaciam, tum homonymiam, in voce fidei (quæ hîc doctrinam potius quàm cordis fiduciam significat) item in vocabulo illuminationis, & Spiritus S. contineri: quum constet, etiam Hypocritas, professionem veræ fidei, & multa Spiritus S. dona, quæ electorum propria non sunt, ad tempus habere, eaque tandem abiicere posse. In 7. partim dissimilia, partim falsa exempla afferri; tandem ab iicere posse. In 8. & 9. verum statum non attingi; immò calumnias admisceri: quum nostri nunquam negauerint, baptizatos, immò verè iustos, etiam lethaliter interdum peccare; nec finalem electorum perseuerantiam, vel ipsi fidei per se, vel vlli alii rei, potius quam diuinæ electioni, & constantissimæ Dei erga suos beneuolentiæ, adscribant. Et tantum de hac quæstione sufficiat.

AD THESIN XVIII. DE ÆQUALITATE, VEL INÆQUALITATE IUSTITIÆ: siue, an, & quatenus omnes iusti pares sint.

In hac parte Aduersarius docet, non omnes iustificatos inter se æquales esse, sed alios esse aliis iustiores: tum quod ad ipsas virtutes inhærentes, tum quod ad iustitiam formalem, siue imputatam attinet.

Argumenta prioris partis hæc sunt.

1. Iob. 1. dicitur Iobus non habuisse parem in studio iustitiæ, &c. Et 1. Sam. 9. idem dicitur de Saule, &c. Et Matth. 11. præfertur Io Baptista omnib. aliis, &c. Et passim virtutes diuersorum hominum inæquales esse dicuntur.

2. Similia illa, de quadruplici semine, eiusque inæquali fructificatione (Matt. 13.) deq; corporis humani variis membris, & membrorum operationib.

Rom. 12. &c. 1. Corinth. 1. idem comprobant: quia imparia hominum dona & officia declarant.

3. Idem ex inæqualibus iustorum præmiis (de quibus Ioh. 14. & 1. Cor. 15. agitur) non obscurè probatur. Etsi enim omnes eundem denarium, h. e. eandem vitam æternam, accipient (Matth. 20. Alii tamen præ aliis excellentiorem in eo gradum obtinebunt.

4. Patres idem docent; præsertim Hieronymus libr. 2. contra Iovinianum; ubi ex professo errorem ipsius, quòd virtutes omnes pares sint, refutat.

Jam posterioris partis Argumenta hæc sunt.

1. Prouerb. 4. dicitur *iustorum semita quasi lux splendens, procedere, & crescere.* Ergo non est in omnibus æqualis.

2. Apostolus 2. Cor. 9. ait, *Deum aucturum incrementa frugum iustitiæ nostræ, &c.* Ergo hæc intendi & remitti potest.

3. Apoc. 22. monentur ii, *qui iusti sunt, ut amplius iustificentur, &c.* Non igitur omnes iusti inter se pares sunt.

4. Charitas in vno maior est, quàm in alio, ut constat. Ipsa verò est iustitia formalis, uti libro præcedente dictum est. Ergo & iustitia hæc in diuersis est inæqualis.

5. Varia est corona iustitiæ, in cælo apud Deum reposita. Ergo & varia, siue inæqualis, est iustitia ipsa.

6. Patres idem docent; ut *Augustinus ad Hieronymum epist. 29. Induti sunt sancti iustitiâ, alii magis, alii minus, &c.* Ergo hæc Ecclesiæ sententia est; eoquæ arctè tenenda.

CENSURA, ET RESPONSIO NO- strorum.

IN hac parte, quod ad *primum* membrum attinet, vtrò Euangelici assentiuntur: ut qui & peccata in impiis, & virtutes in piis, impares esse agnoscant: tamen si quasdam rationes Bellarmini (præsertim quartam) non per omnia firmas esse iudicant, &c. Sed in *posteriore* membro perpetuam æquivocationem, & per hoc petitionem principii, esse statuunt: quum omnia loca citata non de impurata, sed tantum de *inherente* iustitia agant; prout cuius, ea tantum obiter inspicienti, manifestum esse potest.

Hoc igitur est, quòd Nostri asserunt: Omnes homines, in se spectatos, excepto Christo, corà Deo reos, & peccatores esse; & proinde eadē ratione omnes iustificari, quatenus omnes ex pura Dei gratia, per fidem in Christum, à reatu suo absoluantur, &c. Quæ sententia in S. literis testatissima est, præsertim in epistolis Pauli ad Rom. 3. & 4. & 5. &c. & ad Gal. 2. & 3. &c. Neq; hinc tamen efficitur, iustos simpliciter & per omnia pares esse; siue quod ad sensum
diuinæ.

diuinæ huius gratiæ; siue etiam, quod ad inhærentē sanctitatem, & alia eiusmodi Spiritus S. dona, habitualiter in nos effusa attinet, quæ dicitur opinio fuisse *Joniniani*, &c. Sed hoc tantum rectè colligitur, neminem habere, de quo corā Deo gloriari possit; quasi qui suo ipsius merito, pretio, & dignitate, salutem æternam sibi comparauit, aut propria sua virtute iustitiam coram Deo adeptus sit.

*AD THESIN XIX. DE NECESSITATE IUSTITIÆ
actualis, seu bonorum operum, præsertim respectu
efficientiæ.*

HOc loco differit Bellar. prolixè pro *necessitate* bonorum operum: quam re ipsa prorsus ab Evangelicis negari contendit: *necessitate*, inquam, non modò *presentiæ*, sed & *efficientiæ*, ut loquitur. Et primo quidem utramque probat, ex discrimine legis & Evangelii. De quo *duo* distinctè tradit. *Vnum* est, refutatio falsi discriminis: ubi asserit, non minus in *Euangelio*, quam olim in *lege* Moysis vera & propriè dicta *præcepta*, & terribiles etiam *comminationes*, contineri: sicut Matth. 3. & 6. & 7. videre sit: Item, promissiones Evangelii non *absolutas*, sed *conditionatas* esse; hoc est, obedientiam & obseruationem mandatorum Dei, omnino requirere: sicut ex omnib. locis illis appareat, ubi peccatorum remissio, & salus æterna, hac demum lege promittitur, si credamus, si resipiscamus, si carnis opera mortificemur, si legitimè cerтемus, &c. Matth. 5. & 6. & 19. Iohann. 13. & 15. Roman. 8. item 1. Iohan. 1. Ezech. 18. Act. 2. 3. & passim alibi: denique non propterea promissiones non esse *gratuitas*, quia *conditionales* sunt: quum ipsa etiam conditionis impletio, gratuitum Dei donum sit, qui gratiam pro gratia donet (Iohan. 1.) hoc est, indulgentiam pro pœnitentia, & salutem pro bonis operibus, &c.

Alterum est, explicatio rei discriminis, inter V. & N. T. seu legem & Euangelium: quod *duplex* potissimum esse declarat: partim in ipsa *materia*, siue obiecto fidei, spei, charitatis, hoc est, in ipsis fidei mysteriis, item promissis, & præceptis, quæ omnia in Euangelio longè præstantiora sint, quam in lege, & Prophetis: sicut ex Matth. 5. & 6. & 7. item 2. Corinth. 3. & Hebr. 7. & 8. &c. colligatur: partim in annexis, & *circumstantiis*, præsertim verò in diuersis mediatoribus, & propriis eorum officiis: quippe quorum vnus (videlicet *Moses*,) tantum præcepta dederit; alter verò (videlicet *Christus*) etiam spiritum & gratiam implendi præcepta attulerit: sicut Ierem. 31. Iohan. 1. Galat. 3. & 4. Rom. 3. & 8. item Heb. 8. & 9. & 10. &c. amplius exponatur. Atque hinc colligit, etiam in Euangelio exigere bona opera, & quidem tanquam ad salutem omninò necessaria, &c. Atque hoc de primo necessitatis illius fundamento.

Secundò, eandem necessitatem probat ex Christiana libertate: de qua ite-

dem *duo* distinctè tradit. *Vnum* est, refutatio falsæ libertatis. Vbi asserit, Christianos non esse liberos ab obligatione præceptorum Dei, & Ecclesiæ: vt quidem Euangelicis vulgò videatur, &c.

Argumenta ipsius ferè hæc præcipua sunt:

1 Christus est Propheta, similis Moysi (Act. 3. & 7. &c.) item est Rex, & princeps Ecclesiæ (Psalm. 2. Luc. 1. &c.) Et proinde verus legislator est. Ergo non promissa tantum, sed & præcepta dedit, eaque necessariò nobis obseruanda.

2 Euangelium sæpè vocatur *lex*, item *iugum Christi*, &c. vide Esa. 2. Matthæi 11. Galat. 6. Corinth. 9. &c. Ergo continet vera & propriè dicta præcepta, &c.

3 Constat etiam, Christum quædam *peculiaria præcepta* dedisse, de coniugio, Baptismo, S. Cæna, &c. Mat. 19. & 26. & 28. & 1. Cor. 7. &c. Ergo non sumus liberi ab obseruatione præceptorum.

4 Idem Christus *moralia præcepta* passim inculcat. Vide Mat. 5. &c. Et *charitatem* in primis à suis requirit. Vide Ioh. 13. & 15. item 1. Ioh. 2. & 3. &c. Ergo his legibus subiecti sumus.

5 Passim etiam dicuntur Christiani *debere* Christi præcepta seruare: siue debitores esse non carni, sed spiritui, &c. Vide Roman. 8. item 1. Ioh. 2. & 3. & 4. &c.

6 Imò Christus dicitur olim omnes *secundum opera* ipsorum iudicaturus, Mat. 25. Ioh. 5. Rom. 2. & 14. item 2. Cor. 5. &c. Ergo bona opera necessariò facienda sunt, &c.

7 Patres idem docent, quoties discrimen V. & N. T. explicant; vt Augustinus in Ps. 73. & alii passim alibi.

8 Deniq; ratio idem suadet: quum alioqui Christiani nunquam peccarent, si legem non haberent, ad quam opera sua exigere tenerentur. Id quod absurdum est, &c.

Alterum est, explicatio veræ libertatis; quam tribus in rebus sitam esse docet; videlicet *primò* in libertate à peccato, & morte; iuxta illa dicta Ioh. 8. Si filius vos liberauerit, &c. Rom. 6. & 7. *Liberati à peccato*, &c. Item 2° in libertate à lege ceremoniali, & iudiciali; iuxta illa Act. 15. Galat. 2. & 4. & 5. Hebr. 9. &c. vbi fideles ab onere legis, atque inefficaci eius *pedagogia*, redempti esse dicuntur, &c. denique 3. in libertate à domino, & exactione legis moralis, quatenus Christiani non inuiti, nec metu pœnæ; sed amore iustitiæ, & sua sponte, officium faciunt: iuxta illa 1. Timoth. 1. *Iusto non est lex posita*, &c. Item Iohan. 6. *Erunt omnes docti à Deo*, &c. Galat. 5. *Si spiritu viuimus, spiritu incedamus*, &c. Arque hinc iterum Thesin suam principalem colligit.

Tertiò, eandem Thesin ex aliis Scripturæ locis comprobat, eiusmodi sunt hæc, quæ inter alia excellunt.

1 Hebræor. 10. *Patientia vobis opus est, ut, cum feceritis Dei voluntatem, reportetis promissionem, &c.* Vbi necessitas efficientiæ bonorum operum denotatur.

2 1. Tim. 2. *Saluabitur mulier, si permanserit in fide & dilectione, &c.* vbi conditio pietatis exprimitur, sine qua seruari mulier non poterit. Eadem autem ratio virorum est, &c.

3 Phil. 2. *Cum metu & tremore operamini salutem vestram.* Ergo bonæ actiones sunt causa efficiens salutis: quia per eas operamur, seu comparamus nobis salutem, &c.

4 2. Cor. 7. *Iustitia secundum Deum operatur poenitentiam ad salutem, &c.* Ergo vis efficiendæ salutis inest bonis operibus.

5 2. Cor. 4. *Levis afflictio nostra operatur nobis immensum gloria pondus, &c.* Actionum verò & passionum piarum eadem ratio est.

6 Rom. 8. *Si Spiritu actiones carnis mortificaueritis, vinetis, &c.* Ergo illa est causa, sine qua vita haberi non potest.

7 Roman. 8. *Si tamen compatimur, ut & conglorificemur, &c.* Ergo relatio est inter patientiam & gloriam, ut inter causam & effectum.

8. Rom. 10. *Corde creditur ad iustitiam, ore fit confessio ad salutem.* Ergo illud duplex medium est, ad hunc duplicem finem adipiscendum.

9. Matth. 25. *Venite benedicti, &c.* *Esuriui enim, &c.* vbi bona opera prædicantur esse causa salutis: quia causa ab illis petitur, cur hæc electis à Deo donentur.

10 Iacob. 1. *Factor operis beatus erit in opere suo, &c.* Et ibidem capite 2. *fides absque operibus nihil prodest, &c.* Ergo bona opera sic necessaria sunt ad salutem, ut eam reuera efficiant: & consequenter non tantum præsentis respectu necessaria sunt.

Quartò, eandem necessitatem probat ex *Patribus*; qui iam olim, in *Simone Mago, & Eunomio*, tanquam apertam hæresin, hanc doctrinam damnarunt; puta, solam fidem ad salutem sufficere, seu bona opera non esse ad salutem necessaria; & contrariam Thesin passim vrgeant, præsertim Augustinus de fide & operibus, cap. 14. &c. E. ab hac Ecclesiæ sententia recedendum non est.

Quintò idem probat hac ratione: Si bona opera tantum quoad præsentiam necessaria sunt, videlicet, quia non possunt à vera fide, cuius fructus sunt, separari; consequitur, fidem etiam cum omnis generis flagitiis coniunctam seruare non posse: quia sic opera bona non per se, sed per accidens, in actu iustificationis requirentur; ut quæ fidei nihil hac in parte vel addant, vel adimant, &c. Ergo sine iis sola fides salutem asserre poterit. Hoc autem absurdum est. Ergo & illud, vnde hoc consequitur: & proinde bona opera

omnino ad salutem necessaria sunt, necessitate efficientiæ.

CENSURA, ET RESPONSIO.

IN hac parte status quæstionis non satis fideliter exponitur ab Aduersariis; Immo sententia Nostrorum (prout in publicis confessionibus extat) calumniosis interpretationibus quasi peruertitur: & quæ fortassis improprie, aut etiam inconsideratius, sed tamen aliqua certa de causa, & certo bonoq; respectu, à *Luthero*, & aliis paucis, de hoc Argumento aliquando dicta sunt, ea, dissimulatis occasionibus, & circumstantiis, parùm candidè explicantur: & personalia paucorum errata perperam, imò calumniosè, omnibus Evangelicis impinguntur.

Horum enim communis sententia est: bona opera non præcedere quidem iustificandos; necessariò tamen requiri in iustificatis: & quidem duplici modo; tum, ut signa & effecta veræ fidei; tum, ut viam quandam salutis, seu causam sine qua non; seu denique conditionem, extra quam non liceat adultis, & qui tempus habent benè operandi, ad salutem peruenire. &c. Itaque etiam phrasin Bellarmini de vtraque necessitate *præsentia*, & *efficientia*, facile admittent; si modò captiones absint: h. e. si nomine *efficientia*, non aliquod *meritum*, aut *propria vis*, ac *dignitas*, ipsorum operum, ad comparandam salutem æternam; sed tantum prædicta via, & conditio, siue causa sine qua non, significetur: quare de re Thesisibus sequentibus plura dicemus.

His ita præmissis, non dubitanter statuimus, Bellarminum frustra hîc omninò laborasse: ut qui rem minimè controuersam tanto apparatu probare voluerit. Immo calumnias euidentes esse dicimus ea omnia, quæ de falso legis & Evangelii discrimine, deque falsa libertate Christiana, nobis obiicit: quasi quæ simpliciter, & indistinctè, hoc est, absque respectu ad varias V. & N. T. conditiones, itemque diuersas Evangelii & fidei, nec non legis & operum significationes, à nobis asserantur. Nam & nos non modò amplissima promissa, sed & vera mandata, seu præcepta moralia, in Evangelio locum habere: & Christianos quoque ad ea seruanda omninò obligari, ingenuè fatemur: tametsi, apertissimis Sacræ Scripturæ testimoniis freti, *legem Moysi* nobis iam sub N. T. verè abrogatam, ac mortuam esse, rectè docemus: atque hac etiam in re, licet non quouis modo intellecta, *Christianam libertatem* positam esse affirmamus: quatenus, scilicet, non tantum à ceremoniis Mosaicis, sed etiam ab exsecratione, seu damnatione, item rigida, sed tamè inefficaci, exactione legis moralis, per Christi fidem liberati sumus. Quare de re copiosè, & velut ex professo, disputat Apostolus Rom. 6. & 7. item Gal. 3. & 4. Item. Hebr. 8. & 9. &c.

In summa: Caueantur tantum homonymiæ in vocabulis illis Evangelii & fidei, item legis & operum; & præterea rectè explicetur *necessitas efficientia*,
cum

cum de bonis operibus, deque salute æterna agitur; tum facile in hac parte conveniemus. Vt enim verissimum est, Christianos non amplius esse sub lege Moïsi; sed sub gratia Christi (Roman. 6.) item, non ex operibus legis, siue ex operum merito, sed ex sola fide in Christum, iustificari (Roman. 3. & 4.) Sic falsissimum est, Christianos prorsus esse exleges, aut habere licentiam quidvis faciendi, siue pro arbitratu suo vivendi; aut posse studium bonorum operum, absque iactura salutis æternæ, negligere, &c. Hæc enim posteriora ex illis prioribus nulla ratione concludi possunt: sicut ex ipsa collatione patet. Quo loco etiam discrimen inter *iustificationem*, seu remissionem peccatorum, quam in hac vita re ipsa consequimur; & *salutem æternam*, quam nunc spe, & inchoatione tantum habemus, olim autem re ipsa obtinebimus, obiter observandum est: ne prorsus eadem utriusque causæ, sine omni distinctione, temerè vel imprudenter statuatur, &c. Vt enim causa causæ semper est causa causati, sic contrarium valde rarum est; & proinde nihil necesse est, eandem esse causam iustificationis, quæ fortè est salutis æternæ, &c.

Porro ad Argumenta Bellarmini distinctè respondere nihil attinet: quum 1. & 2. & 3. (vti iam dictum est) calumniosâ sententiæ nostræ interpretatione nitantur; eoque reuera contra Nostros nihil concludant: In 4. autem, & 5. partim homonymia sit in vocabulo fidei, quo veteres illi Hæretici abusi sunt; partim principii petitio in eo, quod fides saluifica dicitur à vera pietate separari, aut cum veris flagitiis coniungi posse. Qua de re superius ad Thesin 3. & sequentes, satis egimus. Reliqua per se satis manifesta sunt, aut saltem ex iis, quæ hætenus disseruimus, manifestè intelligi possunt. Quare, admissa hac operum necessitate, ad alia pergamus.

AD THESIN XX. ET XXI. DE PERFECTIÖNE. SEU
perfecta puritate, bonorum operum; deque vi iustificandi, quæ ipsis as-
tribui solet. Ubi etiam de legis possibili-
tate, &c.

IN hac partè differit Aduersarius de *veritate* (vt ipse vocat) seu potius de *perfectiöne* iustitiæ actualis, siue bonorum operum: an scilicet, & quatenus iustificationum opera perfectè bona sint, & vim iustificandi coram Deo habeant, &c.

Afferit autem in summa *tres* Theses, pro sententiâ sua declaranda:

1^a est: homines iustificatos, non quidem per solâ liberi arbitrii vires, sed tamen per auxilium gratiæ diuinæ, perque spiritum fidei, & charitatis, in ipsa iustificatione infusum, legem Dei seruare, siue implere posse.

Altera est: opera iustorum simpliciter & absolutè iusta, & suo etiam modo perfectæ esse: quamvis ista perfectio crescere hîc possit, & interdum etiam obscuratur, dum ei venialia quædam peccata admiscuntur: sed quæ tamen admixtio perfectionem illam non auertat.

Tertia est: Operibus istis hominem verè coram Deo iustificari: non quidem primâ, sed secundâ iustificatione, quæ, scilicet, non ex impiis iustos, sed ex iustis iustiores efficiat. Hæc summa est declarationis.

Pro prima Thesi, h.e. pro legis seruandæ possibilitate, affert hæc Argumenta.

1. Matth. 11. inquit Christus, *iugum suum esse suauē, & onus suum leue*, &c. Et 1. Ioh. 5. dicitur, *præcepta Christi non esse renatis grauiora*, &c. Ergo lex Dei non modò possibilis, sed & facilis obseruatu est, omnibus verè iustificatis, & mundum per fidem vincentibus, &c.

2. Ezech. 36. promittit Deus, se *Spiritum suum nobis inditurum*, utq; in *præceptis suis ambulemus, effecturum*, &c. Et Apostolus Phil. 4. dicit se *omnia posse per Christi gratiam*, &c. Ergo verè pii præcepta Dei seruare possunt; adeoque sponte currunt in via mandatorum Dei, uti Dauid de se loquitur, Psalm. 119. &c.

3. Dilectio, inquit Apostolus, est legis impletio (Rom. 13.) Et, *qui Christum diligit, præcepta eius implet* (Ioh. 14.) At renati Deum, & proximum, ex animo diligunt, uti Ioh. 13. & 15. &c. Item 1. Ioh. 3. & 4. &c. videre est. Ergo & legem Dei facilè seruant.

4. De multis Sanctis legimus, quod *præcepta Dei inculpate seruauerint, & Deum toto corde dilexerint, denique perfecti, & verè iusti fuerint*: uti videre est 1. Regum 14. & 15. item 2. Regum 2. Item Genesios 6. & 17. Lucæ 1. &c. Ergo, &c.

5. Patres idem docent, præsertim Hieronymus lib. 3. contra Pelagianos. Et Augustinus de natura & gratia, c. 13. *Deum*, videlicet, *non præcipere cuiquam impossibilia*, Et Concil. Arausican. can. vlt. definit, *Christianos & posse, & debere, auxiliante Christo, ea quæ ad salutem pertinent, implere*, &c. Ergo lex Dei non est obseruatu impossibilis.

6. Ratio idem docet: quum & plus præstare possit homo, quam ipsi præceptum sit; iuxta illud Matth. 19. *Si vis perfectus esse*, &c. nec quisquam ad impossibile iure obligetur: quumque in eo nemo peccet, quod vitare nullo modo potest: nec Deus; instar crudelis Tyranni, nobiscum agat, qui etiam ab amicis suis impossibile tributum exigat: & Christus ideo mortuus sit, ut *iustificatio legis in nobis impleatur*, Rom. 8. videlicet, quatenus ipsi obedimus ad salutem. Heb. 5. &c. Denique quum & Spiritus S. & natiuitas ex Deo, eam gratiam nobis conferunt, ut legem Dei sine lethalibus peccatis impleamus: sicq; uti Rom. 8. Gal. 5. item 1. Ioh. 3. &c. videre est. Atque hæc de prima thesi.

Pro-

Pro secunda Thesi, h.e. pro perfecta operum puritate, hæc Argumenta affert:

1 Iob. 2. dicitur, *Iobus non peccasse in omnib. verbis suis, &c.* Et c. 1. & 2. ipse Deus de eo testatur, quod fuerit rectus, & simplex, & adhaerit bono, &c. Ergo opera iustorum sunt verè bona, non autem peccata mortalia, vti Lutherus ait: & consequenter sunt perfectæ, seu perfectè bona, &c.

2 David sæpè petit, *se iudicari secundum iustitiam suam: & gloriatur de sua integritate*: vt Psalm. 7. & 17. & 18. & 26. & 119. &c. Ergo credebat, opera sua, etiã in iudicio Dei, consistere posse: & proinde verè & perfectè bona esse.

3 Matth. 6. Luc. 11. dicitur *totum corpus esse lucidum, ubi simplex est oculus*: h. e. totum operum nostrorum corpus dicitur esse verè bonum, ubi intentio, & aliæ circumstantiæ, bonæ sunt. Ergo perfectio illis adscribi potest ac debet.

4 Apostolus 1. Cor. 3. quædam opera comparat auro, argento, & gemmis, &c. eoque significat, ea nihil vitii habere: adeo, vt ignem iudicii diuini perferre possint. Ergo, &c.

5 Iac. 3. dicitur, *nos in multis offendere, non autem in omnibus, &c.* Ergo non peccat iustus in omni opere bono, præsertim mortaliter, vt ait Lutherus, &c.

6 Passim monemur, *ne peccemus, sed benè pieq; tantum agamus*: vt Es. 1. Ioh. 5. itē 1. Io. 2. At frustra hoc fit, si in omni bono opere necessariò peccamus, &c.

7 Opera iustorum dicuntur Deo placere, Malac. 3. Act. 10. Phil. 4. Hebr. 13. 1. Petr. 2. &c. At peccata Deo placere minimè possunt. Ergo possunt illa prorsus esse perfectæ & pura.

8 Passim etiam *absolutè & simpliciter* opera iustorum vocantur opera bona; vt Matth. 5. Ephes. 2. Tit. 3. 1. Timoth. 6. &c. videre est. At si peccata mortalia sunt, potius mala, quam bona, dicenda erunt. Ergo perfectè bona sunt, &c.

9 Patres etiam docent, iustos omnia peccata vitare posse: & eorum opera verè bona, iusta, sancta, Deoque accepta esse; licet imperfectio aliqua sæpè sit admixta, vide præsertim Augustinum de spir. & lit. c. vlt. & alios alibi passim.

10 Denique assentitur ratio: quum nec innata concupiscentia, nisi consensus accedat, opus vllum vitare possit; nec defectus charitatis per se verè peccatum sit; sed tantum infirmitas quædam: nec admixtio venialium peccatorum charitati per se contraria sit: quumq; alioqui ipsa etiam fides, & oratio pro venia peccatorum, peccata esse deberent: absurdum autem sit, per peccatum nos iustificari coram Deo, aut iustitiæ donum impetrare, &c. Ergo iustorum opera perfectè bona sunt.

Pro 3^a Thesi, h.e. pro operum iustificatione hæc Argumenta affert.

1 Iacobi 2. disertè dicitur, *hominem non iustificari tantum ex fide,*

sed etiam ex operibus: idq, exemplis Abrahami, & Rahaba demonstratur, &c. Ergo iustorum opera verè iustificant.

2. Eccles. 18. dicitur, *ne verearis usq, ad mortem iustificari*; h. e. iustitiam, semel acceptam, precibus & bonis operibus fouere, & promouere, &c. Ergo secunda iustificatio operibus tribuenda est.

3. Rom. 6. monentur fideles, *ut exhibeant deinceps membra sua serua iustitia, ad sanctificationem*; videlicet, augendam, & conseruandam, &c. Ergo iustitia bonis operibus augetur.

4. 2. Cor. 7. *Habentes has promissiones, Emundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Domini*, &c. Ergo perfectio iustitiæ pendet ab operibus, tanquam à causa efficiente, &c.

5. 2. Cor. 19. *Deus augebit incrementa frugum iustitiæ vestrae*; videlicet, per eleemosynas, & alia bona opera, de quibus illic agitur. Ergo augmentum iustitiæ est fructus bonorum operum.

6. Ioh. 14. *Qui diligit me sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum*; videlicet, nouâ & maiore dilectione, quæ per obseruantiam diuinæ legis acquiritur. Ergo nostra opera iustificant nos coram Deo, &c.

7. Ap. 22. *Iustus iustificetur adhuc*, &c. Ergo per bona opera augeri, & promoueri potest iustitia nostra coram Deo.

8. Denique iustus potest legem Dei implere, & opera verè bona, hoc est nullo vitio polluta, facere, &c. sicut ex 1. & 2. thesi patet. Ergo & iustitiam augere potest; immò augmentum eius verè promereri potest, &c. Hæc ille hætenus.

CENSURA ET RESPONSIO

Nostrorum.

QUod igitur ad primam huius loci Thesis, seu parrem, attinet, Evangelici quoque fatentur, veris Christianis, seu renatis, præcepta Dei non modò possibilia, sed & suo modo facilia obseruari esse: si modo duæ istæ conditiones addantur: videlicet 1º non ex propriis suis viribus, sed ex Dei gratia, illos hæc præstare posse: Et 2º. quidquid defectus in ipsorum obedientia reperitur, id gratiosè à Deo condonari, &c. Alioqui si de nostris ipsorum viribus, deque summè perfectà illa, & perpetua morum integritate quam lex Dei seuerè requirit, ex professo agatur; non immeritò & facilitas, ac possibilitas ista negatur. Vbi nota, non quamlibet perfectionem, sed eam, tantum, quæ supremi ordinis est, & numeris omnibus absoluta (quæ vulgò perfectio graduum appellatur) renatis in hac vita, non simpliciter, sed plerumque & ordinariè, denegari: quum alioqui perfectio partium, item ea perfectionis species, quæ sinceritas, vel integritas, alio nomine vocatur, iisdem vltro concedatur ab omnibus Evangelicis.

Porro huc demum ista Nostrorum negatio spectat, ut appareat, neminem ex operibus legis iustificari posse; quippe quam nemo unquam perfectè servare soleat: prout Scriptura passim attestatur.

Argumenta igitur Nostrorum hæc ferè sunt.

1. Rom. 8. dicitur *Deus per Christum id fecisse, quod legi erat impossibile, quatenus per carnem infirmata fuit, &c.* Hoc autem erat, peccatum ipsum in homine abolere, & hominem coram Deo iustum constituere, &c. Ergo perfecta legis impletio, qualem ipsa Lex omnino requirit, in nemine reperitur: & proinde hoc sensu observatio eius impossibilis est.

2. Gal. 3. docet Apostolus, omnes, qui ex operibus legis sunt, sub maledictione esse, quia lex maledictos pronunciet, quicumque non servauerint omnia in lege præscripta, &c. Ergo Apostolus statuit, impossibilem esse talem legis observationem, qualem lex ipsa disertè requirit, h. e. omnino perfectam, & iustificare nos valentem.

3. Hinc Act. 15. *Lex Moysis vocatur iugum, quod Iudei nunquam portare potuerint; videlicet, quia nunquam ei planè satisfecerunt; nec proinde ex eius observatione iustificari potuerunt; sicut Ro. 3. & 4. &c. plenius videre est. Quare hoc sensu Legis observatio rectè impossibilis asseritur.*

4. Adde, quòd renati quoque in multis adhuc labantur; prout Iac. 3. dicitur: *nec iustus ullus in terra sit, qui non peccet; uti Eccles. 7. & 1. Reg. 8. videre est.* Vbi autem peccata sunt, ibi non est perfecta legis conservatio. Ergo hæc ipsa, licet fortè leuicula, renatorum peccata, quia tamen verè peccata sunt, perfectam legis impletionem impediunt: & proinde Lex isto modo dici potest impossibilis.

5. Adde etiam, quòd Experientia in omnibus testatur, duo illa primaria legis capita, de dilectione Dei, & proximi (Matth. 22.) deque non concupiscendo (Rom. 7. &c.) nunquam perfectè à renatis impleri: prout ipsi disertè fateri solent.

6. Denique adde, quòd, etiam si renati deinceps totam Dei legem perfectè servarent, per hoc tamen simpliciter eam impleuisse dici non possent: quum lex perpetuam, & nunquam interruptam, obedientiam requirat. Deut. 27. &c. Ergo hoc etiam respectu Lex impossibilis dici potest.

7. Denique Patres idem agnoscunt. Vide Augustinum lib. 1. retract. c. 19. *Omnia mandata, inquit, tunc facta deputantur, quando, quidquid non fit, ignoscitur, &c.* Et lib. 3. ad Bonifac. c. 7. *Gratia Dei tribuit studium servandi præcepta; & eadem si quid minus in præceptis illis servatur, ignoscit, &c.* Itaque hoc sensu demum, & non altero illo, verum est, quod idem ait, de natura & gratia, c. 43. *Deum non præcepisse homini impossibilia, &c.*

Ad Argumenta autem Bellarmini iam satis responsum est. Dicimus enim catenus omnia à nobis admitti, quatenus supradicta duplex cautio in his

adhibetur. Alioqui vel homonymiam, vel fallaciam secundum quid, vel etiam ignorationem Elenchi, in iis omnibus contineri: quæ facile ab attento Lectore animaduerti possunt, &c. Quanquam in postremo Argumento principium quoq; non vno modo petitur, dum etiam *opera supererogationis* asseruntur; & simpliciter omnis ad *impossibilia* obligatio iusta esse negatur, &c. De quibus rebus partim antè suis locis egimus, partim infra plenius agemus.

Iam de *altera*, itemq; *tertia* Thesi, similiter Evangelici distinguunt. Neque enim *simpliciter* negant, opera iustorum verè bonæ, & Deo grata esse: neque *absolute*, & sine certo respectu, ea vitiosa, immò & mortalia peccata, esse pronunciant: sed non ita pura, & perfectæ esse docent, vt *per se*, exclusâ misericordiâ, iudicium Dei sustinere, & consequenter hominem coram Deo perfectè iustum constituere possint. Itaq; Nostri distinguunt hoc loco, non tantum inter iustitiam *legalem*, & *Euangelicam*, item *inherentem*, & *imputatam*, sed etiam inter iustitiam *causæ*, & *personæ*, item inter perfectionem *partium*, & *graduum*, &c. Atq; ita Scripturæ loca quædam, in quibus alioqui pugnancia dici videntur, facile inter se conciliant: quæ Aduersarii non nisi ineptè explicare possunt.

Argumenta autem, pro ordinaria operum imperfectione, & ad salutem promerendam inefficacia, seu ad iustificandum imbecillitate, hæc ferè afferunt Evangelici Nostri.

1. Iac. 3. item Eccles. 7. & 1. Reg. 8. dicitur, *nos omnes in multis labi, & iustos omnes interdum adhuc peccare*, &c. Ergo nemo est, qui summam illam *graduum* perfectionem arrogare sibi possit; & proinde, iustitiam ex operibus suis, tanquam perfectè iustis, sperare nemo audebit: quum Lex neminem iustum censeat, nisi qui perpetuò & perfectè omnia eius præcepta conseruat.

2. Sanctissimi quiq; semper deprecati sunt seuerum Dei iudicium; quotiescunq; de vniuersali, seu personali iustitia, coram Deo ageretur: prout Iobi 9. Ps. 130 & 143. &c. videre est, contrà verò in gratuita Dei remissione semper acquieuerunt: sicut Ps. 25. & 52. & 51. &c. apparet. Ergo suis operibus tanquam perfectis, in hac causa confidere noluerunt.

3. Apostolus Rom. 4. docet, ne ipsum quidem *Abrahamum* licet pridem *conuersum*, & verè *iustum*, ex operibus suis *iustificatum* fuisse: nempe, quia merces ei ex gratia per fidem, non autem ex debito, seu merito operum, imputata fuerit. Ergo nemo fidelium suis operibus in Dei iudicio niti potest: & proinde imperfecta illa sint necesse est.

4. Apostolus 1. Cor. 4. docet, se nihil mali sibi conscium, nec tamen per hoc *iustificatum* esse: nempe, quia sciebat, nos etiam ignorantes multa peccare: prout dicitur Ps. 19. Et, *Deum esse maiorem corde nostro, qui omnia norit*: vt videre est 1. Ioh. 3. Ergo tantus vir ex operibus suis iustitiam non sperauit, &c.

5. Adde;

5. Adde, quòd idem Apostolus 1. Cor. 13. docet, *fidem, notitiam, & alia spiritualia Dei dona, hìc in nobis esse perfectà, &c.* Et Phil. 3. negat, *se iam perfectum esse, aut metam apprehendisse, &c.* Ergo nostra inhærens iustitia similiter hìc imperfecta est; præsertim quum voluntatis actio sequatur actionem mentis; &, qualis est fides, seu notitia, talis etiam semper sit charitas, &c.

6. Adde etiam, quod in continua huius vitæ militia, & propriæ carnis tentatione, impossibile sit, nusquam in verbis, aut factis, aut cogitationibus impingere, atq; à recto cursu aberrare, &c. atque ita opera vsquequaq; pura constanter exerere, &c. Ergo ratio quoque imperfectionem istam agnoscit.

7. Denique Patres idem docent: ut *Augustinus lib. 9. Confess. c. 13. Væ etiam laudabili hominum vitæ si remota misericordia eam discutias, &c.* Hieronymus dial. 1. contra Pelagian. *Tunc iusti sumus, quando nos peccatores fatemur, & iustitia nostra, non ex proprio merito, sed ex Dei consistit misericordia, &c.* Gregorius libr. 9. Moral. c. 14. *Omnis humana iustitia, iniustitia esse conuincitur, si districtè indicetur, &c.* Bernhardus sermon. 5. de verbis Esaie: *Nostra, si qua est, iustitia humilis, relictæ forsan est, sed non pura, &c.* Vbi etiam locum Esa. 64. de panno menstruato, &c. vulgò notum, huc accommodat, quem nos tamē, utpote controuersum, hìc omisimus; uti & illum 1. Ioh. 1. *Si dixerimus nos peccatum non habere, &c.* Item Matth. 6. *Dimitte nobis debita nostra, &c.* & alia quædam Scripturæ dicta, non satis certò ad hanc rem spectantia. Præstat enim, pondere, quàm numero argumentorum, superare.

Ad argumenta igitur Bellarmini, pro confirmatione *secundæ* Theseos allata, sic Respondemus. In 1. 3. 6. 8. & 9. confundi veritatem, seu qualemcunque bonitatem nostrorum operum, cum absoluta eorundem perfectione; & proinde statum quæstionis reuera non attingi. In 2. 4. 5. & 7. partim principium peti; quatenus opera nostra iudicium Dei, seu legis diuinæ, sustinere posse dicuntur, partim confundi iustitiam causæ particularis, cum vniuersali iustitia personæ; præsertim in locis quibusdam Psalmorum: partim fallaciam consequentis admitti; quatenus absoluta & omnimoda quædam operum perfectio colligitur, vel ex eo, quòd Deo placere dicuntur; vel ex eo, quòd Sancti de iis interdum gloriantur, &c. In 10. denique principium peti non vno modo; quatenus nec concupiscentia, nec defectus charitatis, pro vitio agnoscitur: & calumniam simul inuolui, quatenus hominibus Nostris aliena sententia affingitur; videlicet, omnia iustorum opera simpliciter in se, & per se, peccata mortalia esse, &c. quum illi per accidens, & *non in se* istud intelligant.

Ad Argumenta deniq; pro assertione *tertia* theses Respondemus. In 1. fallaciam figuræ dictionis latere, quatenus iustificari ex operibus, idem esse iudicatur, quod propriâ vi seu merito operum iustificari: quum S. *Jacobus* tantum de iis, ut veræ fidei effectis, quæ fidem ipsam probent ac demonstrent, & suo modo perficiant, loquatur; sicut ex contextu toto apparet. In 2. & 3. & sequentibus omnibus, confundi iustitiam *inhærentem*, cum *imputata*: quarum *illa* suos habet gradus, & incrementa in nostris actionibus; *hec* autem, ut est actio Dei gratiosa in nobis, veluti in momento perficitur; tamen si quod ad sensum, & cognitionem attinet, successive vna cum altera illa augefcit. Itaque in eo quoq; perpetua principii petitio est, quod *duplex* iustificatio constituitur: quarum vna ex impio iustum, siue ex mancipio peccati seruum iustitiæ, & pietatis studiosum; *altera* ex iusto iustiozem (puta iustitiâ inhærente, & habituali) efficiat: quum neutra sit iustificatio vera, & propriè dicta: sed *illa* quidem sit prima peccatoris conuersio, siue initialis regeneratio; *hec* autem plenior, & quotidie augescens sanctificatio, &c. Sed de his supra satis diximus, quum de iustitia formali ageremus.

*AD THESIN XXII. DE MERITIS OPERVM NO-
strorum coram Deo, in negotio salutis: siue, an, & quatenus
opera nostra coram Deo meritoria sint.*

HOc loco contendit Bellarminus, opera iustorum salutem æternam vere & propriè mereri. Et initio probat, vocabulum *meriti* in Scripturis extare: partim expressè, ut Eccles. 16. *Omnia misericordia faciet locum unicuique, secundum meritum operum suorum*, &c. Et Heb. 13. *Talibus hostiis promeretur Deus*, &c. partim implicitè, ut 2. Thes. 1. Item Apoc. 3. & 16. vbi *dignitatis operum* mentio fit (dignitas enim, siue *actio* operis, idem est, quod meritum) Item Genes. 15. Prouerb. 11. Esa. 4. Matth. 5. & 10. Apoc. 22. & 6. vbi *mercedis* aperta mentio fit; merces etenim & meritum relatiua sunt, &c. Atq; hoc de vocabulo, seu phrasi.

Deinde thesin ipsam probat his Argumentis.

1. Matth. 5. & 20. dicitur *merces* piorum copiosa esse in celis; & eam quidem dari pro labore nostro, tanquam quæ sit debitus denarius, &c. Ergo, quum vita æterna sit vera, & propriè dicta merces, oportet opera nostra, quibus illa redditur, esse merita propriè dicta; siquidem merces, & meritum, inter se mutuum habent relationem. Et tamen, alio respectu, vita æternum est donum gratiæ: præsertim quum nihil vetet; eandem rem *duplici* titulo à nobis possideri, hereditatis, videlicet, ex pura gratia, & mercedis ex iustitia, siue ex debito, &c.

2. Matth. 16. Rom. 2. Item 1. Cor. 3. & 2. Cor. 5. Gal. 6. Apoc. 22. &c. docetur, *premium* celeste dari hominibus iuxta mensuram, & proportionem laboris; ita ut non tantum promissionis, & liberalitatis Dei, sed etiam dignitatis, & ef-

ficaciæ

ficaciæ ipsorum operum, ratio habeatur. Ergo opera verè merentur ipsam salutem.

3. Matt. 25. Apoc. 7. &c. *ratio* seu causa, cur vita æterna iustis reddatur, ab ipsorum operib. petitur: sicut ex particulis illis, *quia, enim, ideo, &c.* perspicuè colligitur: v. gr. *Esuriui enim, &c. Quia fuisti fidelis, &c. Ideo sunt ante thronum Dei, &c.* Ergo opera merentur, &c.

4. Apostolus 2. Thes. 1. item 2. Tim. 4. & Heb. 6. docet, præmium bonis operibus *ex iustitia* esse reddendum, videlicet, tanquam *brabeum*, seu *coronam*, currentibus, & certantibus ipso iure debitam: vti 1. Cor. 9. Iac. 1. Apoc. 2. &c. amplius videre est. Ergo opera verè meritoria sunt.

5. Matth. 19. Iac. 1. & 1. Tim. 4. dicitur *pietati nostra sic promissam esse vitam æternam*, ut hæc promissio à conditione operum dependeat; & ei, qui conditionem impleuerit, ius exigendi promissam mercedem competat, &c. Sunt igitur opera verè meritoria.

6. Luc. 10. & 20. item 1. Thes. 1. & Apoc. 2. dicitur, *Operarium esse dignum mercede sua*: & nos *dignos esse æternam vitam: si opera pietatis fecerimus*, &c. dignitas autem idem est, quod meritum. Ergo reuera operibus nostris salutem promeremur.

7. Act. 10. Rom. 2. Gal. 2. & 1. Petri 1. dicitur, *Deum absq. prosopolepsia, ut iustum Iudicem decet, unumquemq. ex operibus suis æstimare*: & iustitiam veram, vel commutatiuam, vel distributiua, iuxta opera nostra exercere, &c. Ergo nec præmia dabit sine meritis; nec maius præmium dabit minorib. meritis, aut contrà: & proinde opera verè meritoria sunt.

8. Patres etiam constanter asserunt, *nos operibus nostris salutem mereri, & quasi mercari*, &c. Vide *Ambrosium* lib. 1. offic. c. 15 *Hieronymum* lib. 2. contra Iovinianum: *Augustinum* epist. 105 & alios passim. Ergo hoc est dogma Ecclesiæ.

9. Deniq; bona opera iustorum verè bona sunt, & legi Dei satisfaciunt, hominemq; iustificat, &c. Ergo & verè meritoria sunt. Antecedens suprà satis probatum est. Itaq; & consequens admittendum est.

CENSURÆ, ET ARGUMENTA CONTRA MERITUM operum nostrorum in negotio salutis.

IN hac parte Euangelici aperte dissentiunt. Etsi enim vtrò fatentur, bona iustorum opera, tum in hac, tum in futura vita, præmiis amplissimis à Deo ornari; & Deum pro sua, non modò misericordia, sed etiam iustitia (ratione, scilicet, antecedentis promissionis, seu pactionis) pietatem nostram multipliciter remunerari: negant tamen constanter, nos operibus nostris salutem æternam, propriè verèq; loquendo, promereri. Et quod ad vocabu-

lum quidem attinet, tametsi de eo, simpliciter accepto, nō magnoperē contendunt (modò Catachresis aliqua, siue durior & incommodior metaphora quædam in eo agnosceatur) negant tamen, vsquam in Scripturis illud, vel explicitè: vel implicitè, extare. Etenim priora *duo* loca falsò citantur; sicut ex Græco textu satis apparet: ex aliis autem locis, vbi *dignitatis*, & *mercedis* mentio fit, legitimè id concludi non posse, statim apertius ostendetur.

Nam prius hæc Argumenta, pro sententia Euangelicorum, contra fictitium illud meritum, afferre placet.

1. Gratia Dei, & meritum nostrum, sunt omninò *contraria*: quia illa indebita est, & plenè gratuita, hoc autem debitionem parit, & quidem propriè dictam atq; ex nobis ipsis ortam: sicut Apostolus apertè docet Rom. 4. & 11. & c. Item 2. Tim. 1. & passim: vbi istam antithesin gratiæ diuinæ, & operum nostrorum, quasi ex professo explicat. Quum igitur certum sit, nos vitam æternam *gratis*, h. e. ex gratia Dei, obtinere (vti Rom. 6. & alibi passim, apertè traditur) omninò consequitur, non ex merito nobis eā conferri: quia contrariorum vno posito reliquum tollitur.

2. Christus etiam fatentibus Aduersariis. *promeritus* nobis est vniuersam salutem; h. e. initium, medium, & finem. Vnde & *princeps vite*, & *auctor salutis æternæ*, vocatur; extra quem non sit salus speranda; & c. Ioh. 3. Act. 3. & 4. Heb. 5. & c. At fieri nullo modo potest, vt eandem rem duo, inter se diuersi, verè & propriè, & semel perfectè, promereantur: præsertim si vnus eorum iam pro altero eam perfectè promeritus sit, vt certè Christus salutem nobis promeritus est, quia tunc alter iste laborem prorsus inanem sumeret, & rem probè partam denuò pararet; immò actum ageret; deniq; prioris illius meritum abrogaret, aut saltem imperfectionis argueret: aut meritum certè ipsam mercedem longè excederet: quum illud quidem duplex, hæc autem simplex esset, & c.

3. Vbi *debitum* est, ibi *meritum*, propriè dictum, esse non potest: quia nemo per id mereri sibi quidquā potest, quod summo iure facere tenetur; vti in seruis apparet, qui nihil sibi mereri possunt, & c. At nos homines, quidquid boni facimus, id facere debemus: prout dicitur Luc. 17. Nempe, quia iure creationis, item redemptionis, & debitæ gratitudinis, Deo penitus obstricti sumus. Ergo non magis hîc mereri possumus, quàm debitores solent, dum creditoribus debitum persoluunt.

4. Inter *meritum*, propriè dictum, & condignam, seu debitam *mercedem*, vera est dignitatis ac pretii proportio. At inter opera nostra, & salutem æternam, nulla est eiusmodi proportio: tum, quia illa finita sunt; hæc verò infinita est: tum, quia illa ad huius excellentiam, & summam dignitatem, ne conferenda quidē sunt; vtpote toto genere, & conditione sua, multò inferiora: sicut Apostolus Ro. 8. & 2. Cor. 4. perspicuè docet, Ergo opera nostra hîc nihil merentur, & c.

5- Meritum, propriè dictum, ex iis proficisci debet, quæ nostra ipsorum propria sunt: quum de alieno mereri nemo possit; præsertim apud eum, cuius id proprium est, &c. At *nemo Deo prior dedit*; ut dicitur Rom. 11. & nominatim nostra bona opera, non sunt ex nobis ipsis; sed ex gratia Dei nobis donantur; quippe qui nos in Christo Iesu ad ea condidit; ut dicitur Eph. 2. &c. Ergo per ea, propriè loquendo, nihil apud Deum mereri possumus.

6. Vera merita, h. e. verè proportionata ad vitam æternam, saltem perfecta, & vndiquaq; pura esse debent; quia secus veram Dei debitionem, ex parte nostra, gignere non possunt. At nostra opera multis nævis ac defectibus laborant; iuxta illa dicta Eccl. 7. Iac. 3. de quibus ad theses superiores actum est. Ergo propriè nihil apud Deum merentur opera nostra.

7. Adde, quòd Sancti nunquam sua merita in negotio salutis iactarunt; sed gratiam & misericordiam Dei semper implorarunt; quoties, inquam, de negotio salutis ageretur: licet ab operibus suis, tãquam fidei fructibus, & divinæ gratiæ signis, interdum ipsi se consolentur. Vide Psal. 51. & 130. & 43. Nehem. 9. Dan. 9. &c. Ergo, &c.

8. Adde etiã, quòd opinio meriti per se facit, ut in nobis ipsis gloriemur: contra quam passim præscribitur. 1. Cor. 1. & 4. Eph. 2. &c. Ergo haud dubiè noxia est.

9. Deniq; Patres, licet voce meriti frequenter humano more utantur; tamen de re ipsa nobiscum sentiunt: ut Augustinus in Psal. 70. *Cum premium venerit, Deus sua dona coronabit non merita tua*, &c. De grat. & lib. arbit. cap. 9. *Maluit Apostolus dicere, gratia Dei vita æterna; ut sciremus, non pro meritis nostris Deum nos ad æternam vitam, sed pro sua miseratione perducere*, &c. Bernhardus sermon. 1. de annunciat. *Neque talia sunt hominum merita, ut propter ea vita æterna debeatur ex iure*, &c. Et sermon. 61. in Cantic. *Meritum meum, miseratione Domini*, &c. Plura eiusmodi dicta vide apud Chemnitium, Mornæum, & alios. Hæc enim nobis isto loco sufficiunt.

SOLVTIO OBJECTIONVM PRO OPERIBVS

meritorijs.

PORRò ad Argumenta Bellarmini iam respōdemus. In 1. & 6. homonymiam esse, in voce *mercedis*, item *dignitatis*; quippe quæ utraq; per se generalis est, & latè patet. Nam illa propriè quidem, ex debito datur (videlicet, apud homines) sed per metaphoram, in negotio salutis, usurpatur de Deo, qui illam gratis dat, siue imputat, iuxta gratuitam promissionē: sicut Apostolus Rom. 4. apertè duplicem mercedem distinguit. *Hæc autem similiter, vel propria est (in nostris videlicet operibus, aut qualitatibus, per se fundata) vel ab aliena dignatione, & gratia dependet*; qualis est nostra dignitas

apud Deum, qui nos dignos, vel idoneos efficit, ad participandum sortem Sanctorum (Colos. 1.) In 2. & 3. fallaciam esse consequentis, & figuræ dictionis: quum nec quævis *proportio* præmiorum ad opera, nec *ratio* illorum ab istis quoquo modo petita, propositum concludat: nempe, quia illis non nudæ dignitatis, & pretii, sed ordinis tantum, & mensuræ *proportio* spectatur; hinc verò ætiologia à signis ad signatum, vel à causis quidem ad effecta, sed non tamen à causis principalibus, aut meritoriiis, deducitur. In 4. & 5. & 7. fallaciam esse secundum quid, item non causæ: tum, quia datur hoc præmium ex iustitia fidelitatis, respectu pacti, seu promissionis diuinæ, non autem ex iustitia æqualitatis, respectu pretii & laboris nostri: tum, quia debitorum illa Dei, non absoluta, nec in nostris meritis fundata est; sed conditionalis est, & tota pendet à prædicta Dei pactione; tum, quia iusta *distributio* non semper exactam æqualitatem (quæ in iustitia commutativa spectari solet) aut propriam nostram operum dignitatem requirit; sed sæpè qualicunque ordinis proportionem contenta est, &c. in 8. æquivocationem esse, in voce *meriti*: quippe qua *Patres* improprie & populariter, siue in lata significatione, sunt vsi; puta pro quouis opere bono, quod tandem mercedem suam, licet gratuitam; assequitur; & sic verbum *merendi* generatim: pro verbo *obtinenti*, *adipiscendi*, *comparandi*, *pariendi*, &c. vsurparunt, &c. In 9. denique vel principium peti; quatenus absoluta *perfectio*, & propria iustificandi vis, operibus tribuitur; vel propositum, non rite concludi; quatenus ex qualicunque operum bonitate, & perfectione, item metonymica quadam iustificandi, vel saluandi actionem, meritum proprie dictum ineptè colligitur.

AD THESIN XXIII. DE FIDUCIA IN OPERIBUS collocanda: an, & quatenus admitti possit.

IN hac parte Bellarminus de *fiducia* nostrorum meritorum, deque *inmeritu* diuinæ mercedis, ita differit, vt doctrinam suam principalem, de meritis nostris apud Deum, amplius confirmet. Et de priore *illa* quidem docet, præcipuam quidem salutis spem, ac fiduciam, in solo Deo ponendam esse; aliquam tamen etiam in nostris ipsorum meritis reponi posse.

Argumenta ipsius hac ferè sunt præcipua.

1. Quia Deus quidem ex gratia coronam vitæ nobis promisit; sed tamen sub conditione nostræ pietatis: prout Iac. 1. Apoc. 2. item 1. Cor. 2. &c. videre est Ergo pars aliqua fiduciæ in hac conditione poni potest.

2. Quia

2 Quia etiam spes, seu fiducia, erga Deum, ex patientia, & aliis bonis operibus, oriri dicitur, Rom. 5. Heb. 10. 1. Ioh. 3. &c. Ergo ex parte saltem iis confidere possumus.

3 Deniq; id licitum esse, etiam Sanctorum exempla docent, Neh. 5. Ps. 18. Esa. 38. 2. Tim. 4. &c.

Interim addit, propter incertitudinem propriæ iustitiæ, & periculum inanis gloriæ tutissimum esse totam fiduciam in sola Dei misericordia reponere: iuxta exemplum Daniel. c. 9. & præceptum Christi Luc. 17. item iuxta monitiones veterum Patrum, qui meritis quidem studendum, non tamen confidendum esse docent, &c.

De altero capite affirmat, omnino licitum, adeoque utile esse, bene operari intuitu mercedis æternæ, puta, tanquam operibus nostris promerendæ, &c.

Argumenta ipsius hæc sunt:

1 I. Baptista, & Christus, & Apostoli, prædicationem suam à spe cælestis præmii sunt auspicati, Matth. 3. & 4. & 5. & 10. &c. Ergo licet, respectu huius mercedis, tanquam à Deo promerendæ, benè operari.

2 Iubet etiam Christus, ut regnum cælorum quæramus; & amicos in tempore nobis paremus, qui nos illuc recipiant, &c. Matth. 6. & Luc. 6. &c. Ergo spem istius mercedis, velut operibus nostris apud Deum promouendæ pro calcari nobis esse voluit.

3 Sancti etiam dicuntur, intuitu diuinæ mercedis, ad veram pietatem excitati, & velut inflammati fuisse: v. gr. Moses Heb. 11. & David Psal. 119. & Paulus Phil. 3. & alii passim. Ergo, &c.

4 Apostoli quoq; hinc Argumentum petunt, cohortandi nos ad studium pietatis: prout 1. Cor. 9. Gal. 6. Col. 3. &c. videre est. Ergo & licitum, & utile nobis est, isto fine benè operari.

5 Idem faciunt Patres, præsertim qui ad martyria cohortantur; ut Cyprianus, & alii passim. Ergo, &c.

6 Denique ratio suadet, finem spectandum semper esse, inter operandum; atque ad eum media esse referenda: finis autem fidei, & pietatis nostræ, est vita æterna; prout dicitur 1. Petr. 1. Rom. 6. &c. Item, ratio dicat, si metu gehennæ licet à malo abstinere, multò magis spe salutis bonum operari licere, &c. Ergo thesis certa est.

CENSURA, ET RESPONSIO

Nostrorum.

IN hac parte, quod quidem attinet ad *primum* membrum, Evangelici planè dissentiunt; quatenus in eo de *meritis* propriè dictis agitur. Hæc enim, quia nulla in nobis sunt, nullam etiam fiduciam coram Deo gignere possunt: pro-

ut non Entis nullæ sunt actiones, aut qualitates, &c. Si autem, per quandam Catarchesin, bona opera generatim hîc intelliguntur; fatemur sanè, ex iis bonam conscientiam hætenus oriri, quatenus certa electionis, & vocatio- nis nostræ testimonia sunt, &c. Atque hoc sensu Thesin ipsam admittimus: præsertim, quia cautio tandem additur, de tota fiducia in sola Dei gratia collocanda, &c. Quanquam hæc ipsa cautio vlcus quoddam habet: videli- cet assertionem illam periculosam, imò perniciosam de incertitudine pro- priæ iustitiæ, hoc est, veræ fidei, & pietatis: de qua iam suprâ satis egi- mus.

Quod ad *alterum* membrum attinet, in re ipsa certè consensus est; licet for- te nonnulli in modo loquendi discrepare videantur, &c. Etsi enim, in benè operando, præcipuè Deum, eiusque gloriam spectare debemus, tanquam finem vltimum (vide Coloss. 3. & passim) quia tamen *subordinata* non pu- gnant: & nostra salus cum Dei gloria arctissimè coniuncta est; idcirco ad ex- citandam socordiam nostram, omnino & licitum & honestum, & vtile est, fi- nem fidei nostræ *secundarium*, etiam post illum *primarium*, semper in conspe- ctu habere: sic tamen, ne seruilis & mercenaria fiat nostra erga Deum obe- dientia: sed vt Deum in primis propter seipsum non propter nostrum ali- quod commodum, sincerè semper diligamus; amore, scilicet, amicitia, non concupiscentia, vti vulgò vocant.

Summa sit illa, quam *Bernhardus*, in libr. de diligendo Deo, his verbis ex- primit: *Non sine premio diligitur Deus, etsi absq; premii intuitu diligendus est. Va- cua namque vera charitas esse non potest, nec tamen mercenaria est, &c.* Si logoma- chia igitur caueatur, nihil hîc controuersia reliquum manebit.

*AD THESIN XXIV. ET XXV. DE VARIIS MERI-
ti Conditionibus, item modis, & obiectis, seu
maius speciebus.*

VT harum Thesium errores tantò rectius intelligantur, *initio* de condi- tionibus, ad meritum requisitis, *deinde*, de modo, & qualitate, seu potius formaliratione, ipsius meriti; *deniq;*, de variis eiusdem obiectis ita differe- mus, vt Aduersarii vestigia semper arctè premamus. Is igitur in *prima* parte explicat *septem* conditiones, ad meritum nostrum requisitas: quarum *tres* pri- ores dicit esse extra controuersiam: videlicet, 1. vt opus sit verè bonum, 2. Vt fiat in Dei obsequium: 3. Vt is, qui opus facit; homo mortalis, seu viator sit. Reliquas ait esse controuersas: quas idcirco sic deinceps probat.

Quarta, inquit est, vt fiat ex libero arbitrio.

Argumenta ipsius, pro hac conditione, ferè hæc sunt:

1. Sacrae literæ docent, ea demum opera coronari, quæ fiunt à volentibus,
& spon-

& spontaneis, citra absolutam necessitatem. Vide Eccles. 31. *Qui potuit transgredi, & non est transgressus is laudandus, &c.* 1. Corinth. 9. *Si volens id facio, habeo mercedem, &c.* 2. Cor. 9. *Hilarem datorem diligit Deus, &c.* Ergo libertas arbitrii hic necessaria est.

2 Patres idem tradunt: quatenus nec laudes, nec honores iustos esse censent, ubi libertas arbitrii nostri abest. Vide Irenæum libro quarto, cap. 7. Chrysostomum hom. 22. in Genes. Augustinum lib. 2. de lib. arb. c. 1. & alios passim.

3 Ratio idem docet: quum nec res brutas benè de quoquam mereri dicamus: nec debitum oriri verè possit, nisi ex eo, quod vnus alteri de suo proprio dat: nihil autem propriè nostrum sit, nisi quod liberè facimus, &c. Ergo conditio libertatis hic adesse debet.

Quinta, inquit, meriti conditio est, vt fiat ab homine iam iustificato, & qui statum gratiæ adeptus sit.

Argumenta sunt hæc ferè præcipua:

1 Genes. 4. dicitur *Deus respexisse ad Abelem, & ad sacrificia eius, &c.* Vbi personæ dignitas præcedit; sequuntur autem munera eius. Nempe, quia *Deus grata habuit munera propter offerentem; non offerentem, propter munera:* vt ait Gregorius M. Ergo persona iniusta nihil mereri potest.

2 Iohann. 15. docet Christus *non posse nos bonum fructum proferre, nisi instar palmitum in ipso maneamus, &c.* Ergo prius iustos nos esse oportet, quam iustè operari, & sic mereri possimus: prout fructus arborem sequitur, &c.

3 Passim dicitur, *solos Dei filios esse regni hæredes*, Rom. 8. Col. 3. &c. *seruos autem non manere in domo Patris, sed tandem eiici*, Ioh. 8. Gal. 4. &c. Ergo filios nos antè esse oportet, quàm mereri aliquid apud Deum possimus, h. e. hæreditatem cœlestem nobis acquirere, &c.

4 Meritum fundatur in dilectione & amicitia Dei: *quia tantum diligentibus promissa est salus æterna*, 1. Corinth. 2. Iac. 1. &c. Ergo qui sunt extra charitatem, seu gratiam Dei (prout sunt omnes iniusti) ii merita nulla habent, Ezech. 18. Iac. 2. &c.

5 Patres idem docent: præsertim Augustinus libr. 1. ad Bonif. c. 2. *Non viuunt rectè homines nisi effecti filii Dei, &c.* Item de fide & operibus, c. 14. *Non præcedunt bona opera iustificandum; sed sequuntur iustificatum, &c.* Sic alii passim.

6 Ratio idem suadet: quia visio Dei, in qua sita est salus æterna, res ad eò sublimis, & supernaturalis est, vt non nisi diuinis, & supernaturalibus operibus acquiri possit. Hæc autem opera nemo facere potest, nisi qui diuinus aliquo modo factus est: quia, qualis quisque est, talia dicit, & facit, &c.

7 Item, Exemplum Christi ostendit, merita potissimum ex qualitate personæ merentis apud Deum æstimari, &c. Nam Christus idcirco potissimum ipse & tibi, & nobis, omnia meritus est, quia Deo charissimus est, &c.

8 Denique absurdum est, eum, qui Deo nondum reconciliatus sit, vel gratiam, vel mercedem, à Deo mereri posse: quum hostium opera nihil apud nos promereri possint.

Sexta conditio est, ut præcedat aliqua gratuita Dei pactio, seu promissio: sine qua meritum per se nullum est, &c.

Argumenta hæc sunt præcipua:

1 Opera bona per se & ex sua natura (remota, videlicet, Dei promissione & dignitate Spiritus S. tanquam principii operantis) nullam habent proportionem ad vitam æternam; utpote prorsus supernaturalem: iuxta illa dicta 2. Cor. 4. Rom. 8. &c. *Non sunt condignæ passionēs, &c.* Ergo sine antecedente Dei promissione, seu pacto, nil merentur.

2 Dei sunt vniuersa, quæ nos facere possumus: nec quidquam ei per nostra opera accedit: iuxta illa dicta Ro. 11. *Quis prior ei dedit, &c.* & Iob. 34. *Quid de manu tua accipiet?* &c. E. non tenetur Deus simpliciter ea acceptare, ad præmium reddendum, nisi ultro sese obligauerit: prout in creditore patet, qui sua recipit, &c.

3 Neque ex *commutativa* iustitia, neque ex *distributiva* illa, qua quis suæ ipsius bona distribuit, oritur vlla obligatio; nisi pactum, seu conuentio præcesserit: quia nemo absolutè tenetur alterius labores præmiis ornare, aut aliis sua bona distribuere: prout Matth. 20. & 25. in parabolis illis, de *operariis in vineam conductis, de que talentis, &c.* videre est, Ergo, &c.

4 Omnes homines sunt conditione serui, & mancipia Dei: & proinde tenentur Deo in omnibus obedire; etiam sine præmio, si Deus vellet. Vide Luc. 17. *Servi inutiles sumus: Fecimus quod facere debuimus, &c.* Ergo sine pactioe Deus nemini quidquam debet: quia (ut Bernhardus ait) *totum, quod sumus, illi debemus, à quo totum habemus, &c.* Item, serui non sibi, sed domino suo acquirere solent, &c.

5 In vita æterna non est locus meritis; sed in hac tantum, iuxta illud, Galat. 6. *dum tempus habemus, operemur bonum, &c.* Ergo ratio meriti pendet à Dei pactioe, quæ videlicet, tantum merendi tempus definiuit, &c. quia secus illic quoq; augmentum gloriæ mereri possemus: & sic tandem esset progressus in infinitum, &c.

6 Christus non modò gratiam merendi, sed & ipsam vitam æternam, nobis meritus est. Ergo huius collatio non debetur operibus nostris, lege naturæ: quia secus satis fuisset, Christum nobis promeruisse gratiam merendi vitam æternam, &c. Ergo sine pacto nihil meremur.

Postrema conditio est, ut opus meritorium procedat ex sincera charitate, siue dilectione Dei, & proximi, &c.

Argumenta sunt hæc præcipua:

1 Iohann. 14. Item 1. Corinth. 2. Iacob. 1. & 2. Timoth. 4. *promittitur iis tantum salus, qui Deum diligunt*, &c. Ergo nullis aliis continget saltem sub ratione meriti.

2 Apostolus 1. Cor. 13; *absq; charitate nullum opus, quantumvis arduum, quidquam ad salutem valere docet*. Ergo nec meritum agnoscit absque charitate.

3 Iustificatio potissimum fundatur in charitate; uti suprà dictum est. Ergo & corona iustitiæ principaliter ex charitate pendet: quum hæc sit illius effectum, &c.

4 Prouidentia Dei conuenit, ut illa demum opera ad supremum hominis finem præcipuè ordinet, quæ maximam cum isto fine cognationem ac conuenientiam obtinet, siue quæ exactam cum eo proportionem habeant: talia autem sunt opera charitatis, siue ex charitate manantia; quippe, quæ virtutum omnium maxima est, prout dicitur 1. Cor. 13. &c.

Addit autem, opus meritorium, non tantum ex habitu charitatis elici, seu proficisci debere; sed etiam actum ipso à diuina charitate impetrari oportere; atq; ita in Deum, ut finem vltimum, referri: quia, nec quæuis charitas sufficiat (ut Matth. 5 sub finem videre est) nec directio operum in Deum legitime fieri possit, absque actu charitatis, saltem mediato, &c. Hæc ille habetenus.

CENSURA EVANGELICORVM DE HIS Conditionibus.

IN hac parte eatenus assentiuntur Euāgelici, quatenus per *merita*, improprie loquendo, generatim quæ *bona opera* significantur, quæ mercedem à Deo constitutam habeant, &c. Alioqui planè dissentiant, & principium à Bellarmino peti, ubiq; contendunt: adeoque multa hinc dici agnoscunt, quæ superiorem doctrinam, de meritis proprie dictis, admodum labefactant; quæq; inconstantiam, & vagam conditionem, dogmatis aduersarii demonstrant: præsertim Argumenta illa ferè omnia, quæ in 5^a & 6^a conditione afferuntur. Si enim opera nostra idcirco potissimum apud Deum mereri dicuntur, quia fiunt ab amicis, & filiis Dei; & quia Deus ex gratia mercedem se pro iis daturum promittit, quis iam non videt, ea per se, & sua intrinseca vi, proprie loquendo, nihil mereri; Nempe, quia *meritum*, proprie dictum, *gratiam* alterius simpliciter excludit: utpote contrarium gratiæ, propriæ dictæ (teste Apostolo Roman. 4. & 11.) & quod suâ propriâ virtute ac precio, seu dignitate intrinseca necessario nitatur: uti suprà satis expositum est. Itaque apparet,

Nnn

eos, qui tam multas cautiones (quarum aliquæ naturam meriti prorsus evertunt) ad meritum constituendum requirunt; aut sibi ipsis contradicere; aut inanem saltem logomachiam exercere, &c. Atque hæc de prima parte sufficiant. Nam de libero arbitrio, & aliis id genus requisitis, iam antè satis egimus.

DE PROPRIA CONDIGNI MERITI RATIONE,
seu forma & modo.

IN *Secunda* parte differit de modo, seu qualitate humani meriti. Tria autem afferit, ad hanc quæstionem spectantia.

Primum est, Opera iustorum esse meritoria vitæ æternæ, ex condigno, siue ratione iustitiæ, quæ Deum præcisè nobis debitorem constituat, & nobis ius mercedis exigendæ attribuat, &c.

Argumenta sunt hæc ferè præcipua.

1 Quia 2. Thess. 1. & Apoc. 3. &c. *Iusti dicuntur digni esse qui obtineant regnum cælorum, &c.* Dignitas autem arguit meritum ex condigno: & proinde iusti ex condigno merentur regnum cælorum.

2 Quia 2. Tim. 2. item Heb. 6. & Tit. 1. docetur, *Deum ita iustum, & fidelem esse, ut non possit non promissum servare, & iniustum fore, si non servaret, &c.* Ergo, ex iustitia nobis debet mercedem, &c.

3 Quia 2. Tim. 4. dicitur, *Deum ratione iustitiæ suæ, seu, qua iustus Iudex est, redditurum nobis coronam iustitiæ pro certamine & labore nostro.* Ergo, &c.

4 Quia Patres etiam docent, *Deum esse nobis debitorem factum, &c.* Vide August. in Ps. 83. & alibi passim.

Alterum est: Opera iustorum mereri vitam æternam, ex condigno; non modo ratione pacti; sed etiam ratione intrinsecæ dignitatis ipsorum operum; quippe quæ per se præmio illi æqualia sint, seu verè proportionata ad præmium vitæ æternæ, tanquam operibus ex iustitia debitum, &c.

Argumenta ipsius ferè hæc sunt.

1 *Vita æterna*, respectu operum nostrorum; est *gratia pro gratia*; ut dicitur Io. 1. At inter gratiam, & gratiam, vera proportio est. Ergo opera nostra per se digna sunt regno cælorum.

2 Eadem vita dicitur, Psalm. 46. *flumen latificans civitatem Dei, &c.* At gratia benè operandi, est *fons aquæ salientis in vitam æternam*, Ioh. 4. Ergo hæc aqua proportionem cum illa habet; ut quæ tam altè descendat, videlicet è cælo, quàm altè illa ascendit, videlicet ad cælum.

3 Eadem vita est *denarius diurnus*, operariis olim dandus: de quo Matt. 10. dicitur. At eiusmodi denarius est iustum præmium laboris diurni. Ergo vita illa nostris operibus debetur.

4 Gratia est *semen gloriæ*: iuxta illud 1. Iohann. 3. *Semen Dei manet in eo, &c.*

eo, &c. Semen autem, saltem quoad virtutem, æquale est suæ plantæ. Ergo, &c.

5 Vt vita æterna, ita etiam meritum hominis iusti, est actio supernaturalis, videlicet, ex parte obiecti, item principii, tum efficientis, tum formalis, &c. Ergo proportio est inter vtrumque ratione dignitatis, &c.

6 Dei Sapiencia, & virtus tanta est, vt & possit, & velit, suos Athletas per eiusmodi media ad promissum brabeum perducere, quæ verè & propriè isto brabeo digna sint. Ergo opera nostra per se digna sunt, &c.

7 Merita nostra fluunt ex meritis Christi, vtpote capitis nostri. Ergo si illa imperfecta sint, erunt & huius dona imperfecta, &c. Id quod absurdum videri debet.

Tertium est: Deum etiam ultra meritum nostrum, ex libertate, remunerari opera nostra, h. e. supra condignum, vt vocant.

Argumenta hæc ferè sunt.

1 Matth. 5. dicitur *merces nostra in coelis esse copiosa*, &c. Et Luc. 6. *mensura perfecta, coagitata, & superfluens vocatur*: Ergo merces Dei meritum nostrum excedit.

2 Luc. 19. *Servo fideli, qui decem minas lucratus fuerat, non tantum imperium, super decem vrbes confertur; sed etiam una mina additur, quæ pigro seruo ablata fuerat*. Ergo, &c.

3 Matth. 20. *diurnus denarius etiam iis datur, qui non totum diem laborauerant*, idq; Dominus ex mera se liberalitate facere testatur. Ergo supra condignum datur merces.

4 Patres idem docent: vt Basiliius in Pl. 114. & Fulgentius lib. 1. ad monim. c. 10. & alii passim alibi.

5 Adde, quod videtur etiam Deus mala opera citra condignum punire, vt ait Chrysost. hom. 37. in Genes. Ergo multò magis consentaneum est, eum bona opera supra condignum remunerari. Nempe, quia per Naturam prior ad benefaciendum, quam ad puniendum, &c.

CENSURA ET ARGUMENTA CONTRA meritum Condigni.

IN hac parte Euangelici *duas* priores Theses, præsertim *secundam*, omninò repudiant; *tertiam* verò approbant. Nullum enim meritum nostrum, propriè dictum, apud Deum agnoscunt; siue illud de condigno, siue de congruo dicatur: quod quidem propriè loquendo meritum sit, h. e. quod in ipsa propria operis vi, & dignitate intrinseca funderetur, &c.

Argumenta aduersus vtramq; Thesin suprâ ad Thesin 22. attulimus. Nunc tamen obiter, aduersus easdem theses hæc Argumenta ex *Durando*, & *Scoto*, annotentur: vt error ille tantò plenius refellatur.

1 Nemo potest ex iustitia mercedē ab alio petere, nisi reddat ei omnia, quæ illius propria sunt, & præterea aliquid amplius addat, &c. Nos autem, tantum abest, ut Deo aliquid de nostro addere possimus, ut etiam nunquam omnia, quæ illius sunt, reddamus. Ergo ex condigno nihil meremur apud Deum, in causa salutis.

2 Apostolus Rom. 8. aperte docet, *passiones nostras non esse condignas eā gloriā, quæ nobis olim dabitur*, &c. Et 2. Cor. 4. sub finem eadem tradit, dum *leuem & breuem appellat huius vite afflictionem, quæ excellens & æternum gloria pondus nobis operetur*, &c. Ergo meritum condigni fictitium est. Nam actionum & passionum hinc eadem ratio est.

3 Maxima est *inequalitas* inter opera nostra, licet ex charitate facta, & salutem æternam, præsertim obiectivè consideratam, h. e. pro ipso Deo acceptam: de qua dicitur Genes. 17. *Ego sum merces tua valde magna*, &c. Nam hic omnia sunt perfecta, infinita, & diuina; illic verò omnia sunt imperfecta, finita, & humana. In Condignitate autem requiritur absoluta & perfecta æqualitas, siue exacta proportio, ut notum est.

4 Stultum & temerarium, adeoque blasphemum est, asserere, Deum, homini simpliciter ex iustitia obligari: non tantum ratione pacti, sed etiam ratione operis: quasi, videl. *homo Deo prior aliquid dare, & ex suis propriis eum sibi obstringere possit*: contra illud Apostoli Rom. 11. *Quis prior ei dedit?* Et illud Christi Luc. 17. *Cum feceritis omnia dicite serui inutiles sumus*, &c.

5 Patres idem sentiunt. Vide Augustinum serm. 16. de verbis Apostoli: *Debitor factus est Dominus, non aliquid à nobis accipiendo sed quod ei placuit, promittendo*, &c. Fulgent. in proleg. ad monim. Seipsum sua largitate dignatus est facere debitorem, &c. Et Athanasium in vita Anton. *nec uniuerso orbi renunciantes, dignum aliquid habitaculis cœlestibus, recompensare possumus*, &c. Sic alii passim.

6 Denique hæc Theses aperte pugnant cum quinta, & sexta conditione, suprā posita, cumque omnibus Argumentis, pro utraque, præsertim sexta, conditione allatis, sicut etiam paulò antè obseruatum est. Ergo theses falsæ sunt.

SOLVTIO OBIECTIONVM PRO merito condigni.

AD Argumenta primæ Theseos respondemus. In 1. & 2. & 3. homonymiam esse, in vocibus *dignitatis*, & *iustitiæ*: quarum illa, locis citatis, non nostram ipsorum dignitatem, sed diuinam dignationem, siue acceptationem significant: qua, videlicet, dignatus est Deus, non modò vitam nobis promittere; sed etiam ad eandem obtinendam idoneos nos efficere: hæc verò non commutatiuam; sed distributiua, eamque valde latè acceptam; nec.

nec proinde exactæ compensationis, & æqualitatis; sed fidelitatis tantum, & proportionis iustitiam declarat. In 4. similem homonymiam esse, in ipso titulo *debitoris*: qui Deo non aliter conuenit, quam quatenus liberaliter promittendo debitorem se nobis constituit: sicut ex Augustino paulò antè audiui-
mus. Ad Argumenta *secunda* Theses Respondemus, In 1. 2. 3. & 4. tum Scripturas admodum impertinenter citari, tum exactam æqualitatem, ex qualicunque proportionem, vel similitudine, & correspondentia, generatim sumpta, perperam concludi, atque ita principium nō vno modo peti. In 5. & 7. tum res diuersissimas, puta opera nostra, & beatitudinem futuram, temerè confundi; tum etiam contradictionem inuolui, quatenus eandem rem & Christus pro nobis meritis esse (idq; perfectè) & nos ipsi mereri dicimur. In 6. vanam esse coniecturam de eo, quod Deum facere deceat: quum potius (vt ille ait) *Sit dare non dignis, res magis digna Deo*. Non quidem prorsus indignis, sed non dignis, inquam; quia inter indignos, h. e. impios, & impœnitentes, & *non dignos*, quales etiam iusti sunt, in seipsis spectati, in hac quæstione distinguendum esse constat, &c. Atque hæc de secunda parte satis.

DE OBIECTIS VTRIVSQUE MERITI, CONDIGNI,

& Congruui: siue quanam premia utrique
conueniant.

IN *postrema* parte explicat, quanam ea sint, quæ sub interitum hominis cadere possint. Et *primò* quidem asserit, vitam æternam, secundum omnes gradus suos (h. e. non modò incrementa quædam gloriæ; sed & ipsum cœlum, siue hæreditatem cœlestem) meritis nostris ex condigno retribui, &c.

Argumenta sunt hæc præcipua.

1. Matth. 19. *Qui reliquerit Patrem, &c. possidebit vitam æternam, &c.* Gal. 6. *Qui seminauerit in spiritum, ex spiritu metet vitam æternam, &c.* Colos. 3. *Recipietis retributionem hæreditatis, &c.* S. c. Iac. 1. &c. *ipsa corona vite promittitur iustis, &c.* Ergo thesis certa est.

2. Secus non esset hîc discrimen inter adultos, & infantes electos. Hoc enim intererit olim inter utrosque: quòd illi non modò ampliorem gloriam habebunt, sed & ipsam gloriam, quoad primum gradum, *duplici* titulo possidebunt (videlicet, *hæreditatis, & mercedis*) quam isti tantum vt *hæreditatem* habebunt, h. e. *unico* titulo possidebunt, &c. Atq; hoc primum est.

Deinde docet: non gratiam ipsam iustificationis; sed eius incrementum; h. e. non *primam*, sed *secundam* iustificationem, cadere sub merito condigni: illam vero primam cadere sub merito congrui, &c.

Argumenta ipsius ferè hæc sunt.

1. Quia ad meritum istud condigni requiritur status gratiæ, vt habet con-

ditio *quinta*, superius exposita. At status iste in *prima* iustificatione acquiritur. Ergo non potest quisquam hanc gratiam condignè promereri: quia effectus non potest esse causa suæ causæ, &c.

2. Quia opera non iustificatorum, quatenus ex solis arbitrii virib. fiunt, ne quidem *de congruo merentur*. Ergo multò minus *de condigno*, &c.

Itaque addit, nullum sanctum aliis *de condigno* gratiam mereri posse, sed tamē posse *ex congruo*; iuxta illud Matth. 9. *Videns Iesus fidem eorum*, &c.

Tertio tradit, reparationem post lapsum, item finalem perseuerantiam, tantum cadere sub meritum congrui; non sub meritum condigni.

Argumenta ipsius precipua hæc sunt.

1. Pro Thesi negativa; Quia secus omnes iustificati essent continuò electi, siue de numero prædestinatorum: contra id, quod Thesi 17. superius asseruit, de iustitiæ mutabilitate, &c.

2. Pro affirmatiua: quia 2. Paral. 19. dicitur *Rex Iosaphat* bonis operibus obtinuisse, ne tunc etiam, cum peccaret, penitus defereretur, &c. Ergo saltem *ex Congruo* verè mereri possumus reditum ad gratiam, seu reparationem à lapsu, &c.

3. Pro eadem affirmatiua: quia potest iustus homo alteri iniusto precibus impetrare, h.e. *ex congruo* mereri, remissionem peccatorum: item, potest, nondum iustificatus, per opera pœnitentiæ, se preparare ad iustificationem; & sic eam *de congruo* mereri. Ergo potest & iustus sibi ipsi reparationem, si fortè labatur, & porrò perseuerantiam finalem, similiter à Deo impetrare, h.e. *ex congruo* promereri. Sic ille de hoc duplici obiecto meriti.

CENSURA, ET RESPONSIO

Nostrorum.

IN hac parte, quia tota pendet ex præcedentibus, omnes *affirmatiue* Theses ab Evangelicis damnantur: ut qui nullum hominis meritum, propriè dictum (quod sæpè dicendum est) coram Deo agnoscunt; neq; *de condigno*, neque *de congruo*, &c. Immo qui posterius istud meritum, *de congruo*, non sine contradictione sic dici existimant: quippe quod (Aduersariis fatentibus) non in iustitia, sed in liberalitate, & misericordia Dei; immò potius (si verum apertè dicendum est) in vanis hominum coniecturis de Dei liberalitate, quàm in ipsa liberalitate, fundatur. Nam si verè scire cupimus, quid diuinæ bonitati, aut iustitiæ, facere congruum sit; id non ex nostris coniecturis, sed ex Dei verbo, cognoscendum est: in quo nihil de meritis hominum, propriè dictis, reperire licet; quod quidem ad negotium salutis attinet. Argumenta Nostrorum iam suprà bona ex parte audiuius, quæ hìc repetere nihil attinet.

Ad Contraria Bellarmini Argumenta, pro *prima* Thesi, Respondemus. In *inconsequentiam* esse, à generali ad speciale, h.e. à verbo obtinendi, vel assequen-

assequendi, aut possidendi, ad verbum merendi: sicut vel ex loco Colos. 3. apparet. In 2. vanam esse coniecturam, de isto auctorum & puerorum discrimine; & per hoc principium peti, in assumendo auctorum merito, propriè dicto: quum alioqui, discrimen aliquod hîc esse, minimè negemus.

Ad 2. pro *secunda* Thesi, item ad 2. & 3. pro *tertia*, Respondemus, prædictam Consequentis fallaciam illic quoq; latere: & aliud esse, precibus aliquid à Deo impetrare, vel etiam operibus obtinere, & consequi; siue nobis ipsis, siue aliis: aliud autem, propriè mereri: & proinde nihil hîc ad rem propositam accommodatè dici. Porro 1. pro *secunda* Thesi prorsus admittimus. Et 1. pro *tertia* Thesi suprà suo loco satis excussimus: ut nihil hîc addere necesse sit.

In summa: tam multiplex cautio, seu distinctio, & limitatio, tum ipsius meriti, tum eorum, quæ sub meritum cadere dicuntur, satis ostendit, meritum ipsum, si penitus inspicatur, vndiquaq; vitiosum, & ruinosum esse: & proinde omnium tutissimum esse, in ipsis S. Scripturæ phrasibus acquiescere, quæ totam salutem, eiusq; singulas partes, ex mera Dei gratia, & indebita bonitate, absq; omni merito nostro, propriè dicto (siue congrui, siue condigni, siue etiam supererogationis meritum appelletur) per Christum nobis contingere testantur; & simul tamen amplissimam pietati nostræ mercedem, tum in hac, tum in futura vita, liberaliter omnino promittunt: cuius etiam respectu ad strenuè currendum & in vinea Domini laborandum, eadem S. literæ nos identidem seriò cohortantur. Nihil ergò hîc nobis, sed totum Deo, tribuamus: quippe qui, pro sua gratuita bonitate, & gloriam nobis in cælo præparavit, & gratiam quotidie in Christo confert, per quam gloriâ illâ digni efficiamur; quiq; id ipsum, quod ex mera gratia promisit, etiam pro iustitia & veritate sua, tandem certò præstabit. Huic sit laus & honos in secula. Amen.

AD TERTIAM CONTROVERSIAM PRINCIPALEM, de bonis Operibus in specie, videlicet oratione, ieiunio & Eleemosyna; quæ tribus libris explicatur.

AD LIBR. I. DE ORATIONE.

AD THESIS I. II. III. ET IV DE PRECATIONE
in genere eiusq; effectis præsertim de Oratione Dominica, eiusq; partibus, & annexis.

QUum in his 3. libris ferè nihil occurrat, quod non in superioribus abundè discussum sit: & tamen errores quidam, minimè dissimulandi, passim tradantur: idcirco summam duntaxat Aduersariæ disputationis obiter percurremus, & Censuram nostram, velut errorum indicem, paucis adiciemus.

In hac igitur priore huius libri parte disserit Bellarminus de oratione: de qua 7. distincta capita ex ordine sic tractat, vt multa minimè controuersa prorsus ociosè tradat.

Primò etim orationem definit, quòd sit actus practicæ rationis, desiderium voluntatis explicans, & ab alio aliquid petens, &c. Quæ definitio deinde ad specialem orationem, quæ refertur ad Deum, non malè accommodatur, &c.

Secundò, eandem variè distribuit: in publicam, & priuatam; in mentalem, & vocalem; item, iuxta Apostolum (1. Tim. 2. & Phil. 4.) in *δευσι*, id est, deprecationem mali, *αετοδωλ*, i.e. petitionem bonorum, *υποδωλ*, i.e. postulationem vel etiam interpellationem, & *ευχαριστιαν*, i.e. gratiarum actionem.

DE EFFECTIBVS ORATIONIS.

Tertio, de vtilitate, & necessitate orationis docet, errasse olim hîc, tum *Euchitas*, qui Dei prouidentiam precibus mutari crediderint: tum *Ethnicos*, qui Deo curam rerum humanarum ademerint: nunc quoq; eos errare (inter quos *Monhemium* reponit) qui Deum etiam non petentibus datum ea omnia putant, quæ petentibus alioqui dare solet: tum etiam eos, qui orationem negant esse *satisfactoriam* pro peccatis, aut *meritoriam* amplioris gratiæ, aut *impetratoriam* remissionis peccatorum, &c. Ipse verò hos tres effectus orationi tribuit: & simul probat ex Matth. 6. & 7. Luc. 18. &c. vbi petentibus, & quærentibus, præmia promittuntur, &c. Et præterea, omnis generis beneficia precibus obtineri posse, docet ab exemplis Sanctorum Gen. 28. Item 1. Reg. 18. Tob. 6. &c. Deniq; plures alios salutes orationis fructus recenser; videlicet, purgationem mentis, auctorem *charitatis*, *humilitatis*, &c. Atq; hoc tertium caput est.

DE ORATIONE DOMINICA, EIVSQVE partibus.

Quartò tradit, quid in oratione petendum sit; videlicet, ea omnia, quæ summam in *oratione Dominica* continentur. Qua occasione de excellentia huius orationis, quam in auctoritate, breuitate, perfectione, ordine, efficacitate, & necessitate, positam esse docet. Et contra *Calvinum* asserit, non 6. sed 7. hic esse distinctas petitiones, quarum etiam ordinem, & coherentiam, ex diuersa natura, tum bonorum, quæ petimus, tum malorum, quæ deprecamur,

precamur obiter ostendit. Item, orationem hanc integram, per partes satis operosè exponit; adhibitis passim aliquot distinctionibus; puta triplicis regni Dei (providentiæ, gratiæ, & gloriæ) item, duplicis diuinæ voluntatis (signi, & beneplaciti) item, duplicis panis nostri quotidiani, puta corporalis, & spiritualis, &c. Atque hac occasione inter alia docet, in quinta petitione, nec peti, nec promitti à nobis, omnimodam peccatorum remissionem; sed eam tantum, quæ in Thesi exprimitur &c. Denique clausulam illam finalem, *quia tuum est regnum*, &c. ascititiam esse contendit, nec vsquam in S. contextu extare, &c.

Quintò docet, solius creaturæ rationalis esse orare: contra quàm *Thal-mud*, & *Alcoranum* delirant, etiam Deum ipsum orare, &c. Metaphoricè autem dici vult, bestias Deum inuocare (Psal. 104. & 147.) quatenus ex naturali instinctu, famem, aut sitim suam, aliquo sono exprimunt: & proinde solos homines, & Angelos propriè orare, &c.

Sextò contra *Wiclefum* asserit, non solum generatim pro aliis; sed etiam in specie pro certis hominibus, orare nos posse: eoque rectè illos facere, qui reditus certos Ecclesiis idcirco legant, ut pro se illic oretur. Nempe, quia in S. literis passim eiusmodi exempla occurrant: ut Genes. 25. Item 2. Sam. 12. & 1. Reg. 17. Item Luc. 22. Act. 12. &c. ubi sancti in specie pro his, vel illis, orasse dicuntur.

DE CONDITIONIBVS RITE

precandi.

Septimò, de conditionibus ad impetrandum requisitis duo tradit. *Primò* distinguit inter *meritum*, & *impetrationem*: quorum *illud* tribuit solis iustis, & viatoribus, *hanc* verò etiam peccatoribus, & comprehensoribus. Atque hinc colligit, orationem aliquando tantum esse impetratoriam; aliquando tantum meritoriam; aliquando vtrumque simul effectum habere, &c.

Deinde 8. conditiones ad infallibilem impetrationem requirit: quarum *prima* est fides; qua credamus, Deum, non quidem absolutè facturum id quod petimus; sed id posse facere, & scire modum faciendi, & velle etiam facere si non sit defectus ex parte nostra: prout Matt. 9. & 11. Rom. 2. & 10. Iac. 1. & alibi videre sit. *Alterà* est spes, seu fiducia impetrandi; quâ diuinæ benignitati inhæremus, orta ex fide perfecta Psalm. 91. Matth. 9. Heb. 4. &c. *Tertia* est charitas, seu iustitia inhærens: sine qua Deus non exaudit, nisi voto saltem adsit. Vide Esa. 1. & 18. Ioh. 9. & 1. Ioh. 3. &c. *Quarta* est humilitas, quæ Deo in primis grata est. Esa. 66. Dan. 9. Luc. 18. Iac. 4. &c. *Quinta*, deuotio, seu studium attentè & diligenter orandi; ne verbis tantum, seu labiis, sed & vero cordis affectu, cum precibus ad Deum accedamus. Esa. 29. Matth. 15. &c. *Sexta*, est perseuerantia: ne facilè hîc segnescamus.

Vide Luc. 11. & 18. & 21. Item 1. Thes. 5. & c. *Septima* est, ut pro se quisque petat, nec aliorum intercessionibus nimium fidat, & c. Ioh. 14. & 16. quia non semper ii, pro quibus oramus, digni vel idonei sunt, ut accipiant: prout Matth. 10. dicitur. *Octava*, ut petantur necessaria, vel utilia ad salutem, h. e. voluntati Dei consentanea: prout 1. Ioh. 5. & c. monemur. Hæc summa est huius primæ partis.

*CENSURA, ET RESPONSIO EV-
angelicorum.*

IN hac parte, quantum ad summam doctrinæ attinet, Evangelici in sano sensu assentiuntur: tametsi in particularibus sententiis quædam meritò desiderant. Nam in *tertio* capite, non sine iusta causa, suis locis antè exposita negant, orationis fructum esse *satisfactionem*, aut *meritum*, & c. De *impetratione* autem omnis generis bonorum, quin verus orationis effectus sit, nihil dubitant; etiam ipsius remissionis peccatorum; si modò fides, & pœnitentia adfit; saltem in voto, ut loquuntur. Itaque calumnia est Bellarmini, quòd veram utilitatem aut necessitatem orationis à nostris enervari fingit.

In *quarto* capite, de numero petitionum, Evangelici non valde laborant: modò ipsæ rectè intelligantur, & deuotè recitentur. Tametsi nihil dubitant, eorum sententiam, qui *sex* tantum petitiones distinguunt, meliorem esse: sicut tum res subiectæ, tum verba postremæ petitionis, apertè docent: quum liberatio à malo, tanquam altera pars axiomatis discreti, exegeticè cum priorè parte connectatur.

De Clausula etiam, siue Epilogo illo, negari non potest, eum Matth. 6. in Græcis codicibus extare: præterquam quod eius sententia passim in Psalmis occurrit. Deniq; in explicatione ipsarum singularum petitionum meritò etiam quædam desiderantur, in quibus principium ferè petitur, saltem oblique: dum sine solida probatione phrasæ, quædam dubiæ ad controuersum sensum astringuntur; præsertim illa *de remissione peccatorum*, in quinta petitione: quæ certè planè generalis, & gratuita ibidem & petitur, & promittitur: sicut tum ex serie verborum Christi, tum ex parabola illa Regis Creditoris (Matth. 18.) perspicuè apparet.

In reliquis nihil est, quod magnopere desideremus. Nam & nos orationes pro aliis, etiam speciatim pro his, vel illis conceptas, omninò probamus: & ditiorum legata, pro vñibus Ecclesiæ, aut pauperum sustentatione, nequaquam improbamus: licet interim preces mercenarias, & speciatim orationes pro mortuis, ad quos ista legata plerumq; respicere solent, planè inutiles ac superstitiosas esse iudicemus.

Similiter conditiones istas omnes, ab Aduersario hîc assignatas, genera-
tim re-

tim recipimus: licet naturam veræ fidei, & iustitiæ aliter, atq; hîc factum est, explicemus. Qua de re iam superioribus libris satis actum videtur. Itaque ad alia pergamus.

*AD THESIN V. VI. VII. DE HORIS CANONICIS,
earumq; partibus & Circumstantiis. Vbi etiam de Cantu
Ecclesiastico, &c.*

IN *secunda* parte de certa quadam precatatione, quæ ex præscripto Ecclesiæ, horis Canonicis, à solis Clericis, & Monachis, recitari solet, *quinq;* capita tractat. *Primum* est, de nomine, & definitione: quod, videlicet, *divinum officium* dicatur, quia Deum orando, & laudando, quod ipsi debemus, in eo persolvimus: item, quod dicantur *hora Canonica*, quia certis horis; iuxta veterum Canones, recitari soleant. Definit autem, quod sit certa ratio Deum publicè precandi, & laudandi, mente simul & voce, auctoritate Præsulum Ecclesiæ instituta, &c. Atq; hoc primum est.

Alterum est, de *partibus* huius officii, deq; canonico tempore singularum partium. Facit autem partes maiores *octo*; quæ à tempore dicuntur vulgò, *Nocturni, Laudes, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vespera, Completorium*. Et notat, has partes ita dici iuxta inæquales veterum horas: quæ ab ortu solis semper incipiebant; & quarum 12. toto anni tempore, singulis diebus, itemque noctibus, tribuebantur: sicut Matth. 20. Ioh. 1. & 4. & 11. videre est. Itaque *Nocturnos* ait, dici eos hymnos, qui à *Monachis* quidem, vel in prima, vel in secunda, vel in tertia noctis vigilia; à *Clericis* autem in quarta, seu matutina, recitentur: quamvis antiquitus in media nocte recitati fuerint: iuxta illud Psalm. 119. *Media nocte surgebam, ad confitendum tibi, &c.*

Deinde *Laudes matutinas* docet esse, quæ in crepusculo auroræ dici soleant; licet triduo ante Pascha, ob singulare mysterium, tum *Nocturni*, tum *Laudes* ad vesperam recitentur. Quæ exceptio sit à Regula, &c.

Officium *prima* ait celebrandum esse, post solis exortum: idque tempore *Cassiani* primum institutum esse confitetur. Quod obiter hîc nobis observandum est.

Officium *Tertia, Sexta, & Nona*, ait illis ipsis temporibus esse dicendum, quæ horis illis veterum, si non exactè, saltem aliquatenus, respondent: ita ut officium *Tertia* incidat in noctram Nonam, vel octauam Antemeridianam, hoc est, in medium tempus inter ortum solis, & meridiem: Officium *Sexta*, in ipsum meridiem: Officium *Nona* in tempus medium inter meridiem, & solis occasum, hoc est in nostram tertiam pomeridianam, &c.

Officium *Vespertinum* reiiicit in horam diei postremam, non quidem exactam, sed labentem: etsi fatetur, ab aliis aliter accipi. Quæ diuersitas iterum hîc obiter notanda est.

Deniq; *Completorium* refert ad initium noctis, seu finem crepusculi vespertini, cum iam iam ad somnum capiendum abitur. Etsi & hîc varietatem esse, nec ipsum hoc officium admodum antiquum esse, vtrò fatetur.

DE INSTITVTIONE HVIVS OFFICII.

Tertium caput est, de antiqua, & rationabili totius officii institutione: contra *Lutherum, Brentium, & alios illius reprehensores. Vbi precipuus huius loci cardo vertitur.*

Argumenta autem pro antiquitate huius officii hæc afferuntur.

1. Psal. 119. ait Dauid, *se septies in die Deum laudare; & media etiam nocte surgere, &c.* Et Ps. 5. & 63. & 130. *matutinas preces suas connumerat, &c.* Ergo horæ Canonicae iam olim sub V. T. in vsu fuerunt.

2. Sic Nehem. 9. dicuntur *Iudæi quater in die Scripturam legisse, & Deum laudasse, &c.* Et Daniel. c. 6. dicitur, *ter in die orasse, &c.* deniq; in V. T. *quotidie bis, puta mane & vespere, publicæ preces, vnâ cum sacrificio, habebantur: vti constat ex lege Moïsis, de iugi sacrificio, &c.*

3. Apostoli quoq; dicuntur Act. 3. *horam orationis nonam obseruasse, &c.* Et Petrus c. 10. *horam sextam, seu meridianam precibus impendit, atq; ita eandem, solenniter orando, quasi Deo consecrauit. Et c. 2. dicuntur iidem Apostoli horâ tertiâ, Spiritum S. accepisse. Et c. 16. dicuntur Paulus & Silas media nocte orasse. Imò ipse Dominus dicitur aliquando in oratione pernoctasse, Luc. 6. &c.* Ergo horæ Canonicae iam tunc vsitatae fuerunt.

4. Patres quoq; hunc morem seruauerunt, & aliis commendarunt: vt *Cyprianus* in serm. 6. de orat. Dominica. *Ambrosius* in Ps. 119. *Basilius* in reguli. *Hieronymus* ad Eustoch. & alii passim. Ergo est pro dogmate Ecclesiæ habendum, &c.

5. Ratio quoq; hunc ritum commendat: quia decorum est, vt in honorem *S. Trinitatis* tertiâ quaq; horâ Deum celebremus (prout fit in octo horis Canonicis) vtq; mysteria passionis, & redemptionis Christi, assidua memoriâ reuoluamus; quæ in hæc 8. tempora iuxta partes principales incidunt: sicut ipsa collatio historię passionis, & resurrectionis, &c. cum horis canonicis (incipiendo à vespere, & cœna Domini) satis euidenter ostendit. Ergo res omnino sancta est.

Porrò minores etiam partes, quæ singulis horis assignatae sunt, pias & rationabiles esse asserit: videlicet, *psalmos, hymnos, cantica, lectiones, Responsoria, antiphonas, litanias, capitula & collectas, &c.* tum, quia 1. Cor. 14. Colos. 3. Eph. 5. &c. *hymni, psalmi, Cantica, Lectiones, &c.* nobis cōmendantur; tum, quia
apud

apud Veteres harum partium mentio aperta passim occurrit: & nominatim *Ignatius* Antiphonas in honorem S. Trinitatis canendas, in visione quadam cœlesti, ab Angelis didicisse dicitur: teste *Socrate* lib. 6. c. 8. &c. Ergo partes omnes sanctæ & puræ sunt.

DE ANTIPHONA MARIANA.

Denique hac occasione obiter defendit, contra *Lutherum*, & cæteros Euangelicos, officii huius reprehensores, inprimis autem contra *Petr. Martyrem*, Antiphonam illam, *Salve Regina*, &c. Vbi *Maria* vocatur *Mater misericordiae*, *vita*, *spes*, & *dulcedo nostra*, &c. atque hos titulos rectè in eam quadrare asserit: licèt alio quoque excellentiore modo, tum *Deo*, tum *Christo*, conueniant. Nempe, quia *Maria* sit organum, & causa quædam media nostræ salutis, quatenus *Christum* peperit, &c. item, quia *secundaria* quædam *Aduocata*, *patrona*, & *mediatrix* nostra sit apud *Deum*, respectu intercessionis, & meritorum suorum, quibus adhuc continenter nos adiuuet, &c.

DE GENERE LINGVÆ DEQVE CANTV Ecclesiastico.

Quartum Caput est, de modo officium rectè persoluendi; de quo tria asserit. *Primum* est, officium hoc rectè Latinâ linguâ celebrari: prout l. 2. de verbo Dei probatum sit.

Alterum est, cantum Latinum, quem *Gregorianum* vocant, vnâ cum organis, hîc rectè adhiberi, id quod his Argumentis probare instituit, aduersus Euangelicos, &c.

1 Quia ipsi *Angeli cantu vtuntur*, in *Deo celebrando*, *Luc. 2. &c.* Ergo & nobis licitum ac decorum est, cantum illum adhibere, &c.

2 Quia sancti *Patriarche* non modò cantum, sed & *instrumenta musica*, adhibuerunt: prout *Ps. 150.* item *2. Paral. 15. & 16.* videre est: vbi etiam *Deum* organis laudare iubemur, &c.

3 Quia *Christus* ipse cum suis *hymnos* cecinit *Matth. 26. & populus Christum* cum *Cantico* excepit, *Matth. 21.* Et *Paulus & Silas* hymnos cecinerunt, *Actorum 16. &c.* Denique *Ephes. 5. & Coloss. 3.* Cantus nobis commendatur.

4 Quia *Patres* idem probant, & de distincto Cantorum officio, deque *Musica organica*, passim tradunt. Vide *Tertull. in Apol. c. 2.* *Euf. l. 2. hist. c. 7.* *Hier. ad Ocean. & Eustoch. August. lib. 9. Confess. c. 7. &c.* Ita vt pro generali Ecclesiæ praxi haberi debeat.

5 Ratio etiam docet, cantu vocali, simul & instrumentali; animos audientium ad deuotionem accendi, tædium prolixitatis leuari, honestam voluptatem afferri, & alias non contemnendas vtilitates, procurari. Ergo res utilis & decora est:

Tertium est, conditiones 7. requiri ad officium ritè persolvendum: videlicet, integritatem, quoad partes maiores, & minores: ordinem, in singulis suo loco collocandis: qualitatem, in seruanda cuiusvis prouincia, vel ordinis Monastici, forma: locum honestum, &, præsertim in publico officio, publicum: tempus præscriptum, in singulis partibus: attentionem ad verba, & sententiam, & in primis ad Deum: deniq; deuotionem externam, & internam, &c. Atq; hoc de quarto.

DE PERSONIS HVIC OFFICIO

addictis.

Postremum caput est de iis, qui ad horas Canonicas persolvendas tenentur: quos ait esse *Clericos tantum, & Monachos*; non autem laicos, &c.

Argumenta ipsius præcipua hæc sunt.

1 Quia in V. T. *soli Levitæ* Psalmos ex officio publicè decantabant: prout 1. Paralipomen. 15. & 16. videre est. Et Actorum 6. *Apostoli*, rebus aliis relictis, verbo & orationi vacant. Ergo & huic officio certæ personæ sunt deputandæ.

2 Vt *Respubl.* habet suos milites, qui pro salute ciuium semper excubent; sic etiam *Ecclesia* habere debet suos, qui contra spirituales nequitias semper vigilent, eosq; clamando, h. e. canendo & precando, exterreant: iuxta illud *El. 62, Custodes super muros tuos non tacebunt*, &c. Isti verò sunt in N. V. clerici & monachi. Ergo, &c.

3 Populus rebus mundanis implicitus non potest huic officio semper vacare. Equum igitur ac decorum est, vt certi homines, sicut ad alia negotia, ita etiam ad hoc munus, Dei laudandi ab Ecclesia constituentur, &c. Vnde concludit, eos beneficiis Ecclesiasticis priuandos esse, quia officium hoc persolvere recusant: quum beneficium detur propter officium, &c. Sic ille.

CENSURA ET RESPONSIO

Euangelicorum.

IN hac parte, quantum ad præcipuam rei substantiam, h. e. ad exercendum publicum Dei cultum, siue preces & cantiones Ecclesiasticas; item ad certum quendam ac decentem ordinem, tum in publicis, tum etiam in priuatis precibus seruandam, attinet; Euangelici prorsus assentiuntur: vt qui & ipsi certis diebus, & horis, ad cultum illum exercendum conuenire, & in eo certas agendi formulas vsurpare, deniq; priuatim etiam stata precandi tempora, & certum orandi modum, obseruare soleant.

Quæ verò hic superstitionem manifestam continent, & verbo Dei contra-

traria sunt, ea demum meritò reprehendunt: qualia ferè hæc sunt, quæ sequuntur.

1 *Vsus peregrina lingua*, in officio diuino publicè persoluendo: contra expressum Apostoli interdictum, 1. Cor. 14. de quo vide Tomo primo, de Sacra Scriptura.

2 Deinde est superstitiosa *alligatio* diuini cultus ad certum hominum ocioforum genus, itemque ad certum locum, & certas siue canonicas horas, &c. Harum enim alligationum prior illa dignitati omnium Christianorum (de qua 1. Tim. 2. & 1. Pet. 2. &c.) hæc autem posterior libertati nostræ Religionis (de qua Ioh. 4. Gal. 5. Col. 2. &c.) planè contraria est.

Tum similis *alligatio* eiusdem cultus, ad certas preces, hymnos, & lectiones, ab hominibus successiue compilatas, eoque non sine tautologia digestas: & quidem alligatio coniuncta cum opinione tum præcisæ necessitatis, tum cultus ac meriti: contra prædictam dignitatem, simul & libertatem Christianorum.

4 Deniq; (quod grauissimum est) religiosa inuocatio Mariæ, & aliorum Sanctorum, passim illis precibus, aut hymnis inserta: qualis præsertim est in *Antiphona* illa: *Salve regina*, &c. quæ certè, non obstantibus Aduersarii exceptionibus, apertam idololatriam continet, vt & aliæ antiphonæ, & litanie quædam, &c. Vide suprà Tomo 2. De cultu Sanctorum.

Hæc igitur, si tollantur, quæ sine iactura veræ pietatis ferri non possunt, de reliquis nulla inter nos erit contentio. Nam ne *organorum* quidem vsum (vt hoc obiter addamus) simpliciter Euangelici improbant: vt qui passim in templis eum retineant; si modò non degeneret in abusum; & si quidem pro re adiaphora semper habeatur: quippe quâ etiam Ecclesia ad 700. circiter annos planè caruit: sicut ex Platina, & Polydoro Vergilio, &c. perspicue apparet.

Ex his etiam patet solutio contrariarum rationum, quatenus ad confirmationem eorum capitum, quæ paulò ante notauimus, à Bellarmino afferuntur: quippe quæ nihil firmitatis habere possunt: quum vel res diuersissimas temerè confundant, puta statum V. & N. T. item, publicum verbi diuini ministerium à Deo ipso institutum, & officium horarum Canonicarum: ab hominibus superstitiosis inuentum: vel alioqui principium petant, loca quædam S. Scripturæ, quæ minimè huc pertinent, ad Canonicas horas detorquendo, & consimilibus erroribus perperam aptando. Atque hæc de primo libro sufficiant.

Ad Librum 2. de Ieiunio.

AD THESIN I. ET II. DE REQUISITIS AD VERVM.

Ieiunium, maxime de delictu ciborum.

In hac parte docet Bellarminus, ad ieiunium *Ecclesiasticum* (quod, videlicet, à ieiunio *spirituali, morali, & naturali* distinguitur) duo potissimum requiri, videlicet, 1. unicam refectionem in die; eamque in Cœna, non in prandio sumendam: *deinde* delectum ciborum, siue ab stinentione à carnibus, & iis rebus, quæ carnis originem sapiunt, ut ouis, & lacticiis, &c.

Pro illa autem Cœnatione, affert hæc Argumenta:

1 In V. T. dicuntur fideles semper usque ad vesperam ieiunasse: Iud. 20. item 2. Sam. 1. & 3. &c. Vnde etiam nunc *Iudæi, & Turcæ*, ieiunium solvere non solent, priusquam stellam aliquam in cœlo conspexerint.

2 Veteres Christiani saltem usque ad horam 9. hoc est, tertiam pomeridianam, ieiunare solebant: testibus Tertulliano de ieiun. Hieronymo ad Eustoch. Augustino epist. 86. Bernhardo serm. 3. de quadrages. & aliis passim. Ergo hoc pro lege habendum est.

Addit tamen Bellarminus, hoc tempore ieiunia solui circa meridiem, & cœnulam sumi sub noctem ex indulgentia quadam Ecclesiæ: præsertim quum nunc ante meridiem ordinariè omnes prandeant: contra quam Veteres faciebant: vii Genes. 43. Ioan. 4. Act. 10. &c. videre est. Atque hæc de primo ieiunii requisito.

Pro delectu autem ciborum, affert hæc Argumenta:

1 Sancti in utroque Test. quoties ieiunarunt, dicuntur nominatim à *carne, vino, aliisq; lautitiis*, abstinuisse: prout Dan. 10. Matth. 3. & 1. Tim. 5. Item apud Eusebium lib. 2. Historiar. c. 22. videre est. Ergo ieiunium in hoc delectu consistit.

2 Primi etiam Christiani apud Alexandriam, à carne & vino, ordinariè abstinuisse dicuntur: teste Philone apud Eusebium lib. 2. histor. c. 17. Idem alii passim in ieiunio fecisse dicuntur, præsertim in quadragesima, teste Chrysostomo homil. 6. in Genes. & Basilio orat. 1. de ieiun. & aliis.

3 Finis ieiunii idem requirit, qui est edomare concupiscentiam carnis. Hæc enim usu carniū maximè nutritur; ob copiam videlicet alimēti, quam illæ suppeditant. Quum igitur certa regula circa *quantitatem* cibi, aut lautitias, & condimenta, statui non possit, propter infinitam rerum istarum, immò & ipsorum hominum, varietatem: ideò necesse est, certum aliquod cibi genus, quod maximè nutrit, & delectat, ab Ecclesia interdici, h. e. legem de *qualitate* ciborum proponi, &c.

Porro hac occasione remouet à sua Ecclesia hæreses *Ebionitarum, Encratitarum, Tatianorum, & Manichaorum*, &c. qui idcirco à carnibus abstinebant, quia per se impuras esse credebant: contra quos illud Apostoli 1. Tim.

4. de doctrina demoniorum, &c. non autem contra se, suosque, valere dicit. Hæc ille.

*CENSURA ET ARGUMENTA CONTRA
delectum ciborum.*

IN hac parte, quod quidem ad *prius* membrum attinet, Evangelici non magnoperè dissentiunt: nisi quod pro veris ieiuniis haberi non possunt, vbi primum benè prandetur, & deinde cœnula sub noctem sumitur. Nam perpetua S. Scripturæ phrasis, & Sanctorum omnium in V. & N. T. praxis aperte docet, eos demum verè ieiunare, qui prorsus ab omni cibo abstinent, siue per vnum, siue per plures aliquoties. Nec vllum cōtrarium exemplum in hac causa proferri potest. Interim fatemur, improprie loquēdo, ieiunium aliquatenus appellari posse, cum quis parcè & tenuiter viuit, & vel à prandio vel à cœna saltem abstinet. Itaque de hoc satis dictum esto.

In altero autem membro, vbi delectus ciborum, tanquam ad verum ieiunium necessarius, vrgetur, Nostri prorsus reclamant: & quidem his Argumentis freti:

1 Verum ieiunium est abstinentia ab *omni cibo*, non autem ciborum mutatio: præsertim, quia varietas & ciborum, & condimentorum, planè infinita est: ita, vt quod in vno amittitur, in alio facilè restituitur. Ergo delectus iste non est de essentia veri ieiunii.

2 Nusquam in V. vel N. T. legimus, Sanctos in ipso ieiunio delectum ciborum obseruasse: sed potius omnes ad vesperam vsq; , ab omni cibo abstinuisse dicuntur: prout in locis ab ipso Aduersario suprà citatis, videre est Ergo, &c.

3 Denique omninò præposterum, & finì propriè dicti ieiunii contrarium est, si liceat ventrem delicatis piscibus, aliisq; lautitiis implere; non autem liceat rancidam carnem, aut vilissima lacticia, gustare: præsertim quum nec aromatum, nec, liborum, seu placentarum, nec fructuum omnis generis, nec vini vsus in ieiuniis Aduersariorum prohibitus sit: vti praxis ostendit.

Ad Argumenta Bellarmini Respondemus. In 1. Scripturas impertinenter citari: quum nullus istorum locorum agat de ieiunio Ecclesiastico: sed vel de morali tantum, vel de supernaturali, siue extraordinario, & miraculoso, quod non omnibus imitari liceat. In 2. tum similem esse principii petitionem, seu rerum planè diuersarum permixtionem; h. e. generalis abstinentiæ, seu temperantiæ, cum vero ieiunio confusionem: tum vitiosam, à facto: ad ius, consequentiam necti; h. e. nudum exemplum, voluntariæ abstinentiæ, pro lege omnibus necessariò sequenda, perperam afferri. In 3. non vnius generis inconsequentiam esse: quum idem de piscibus, & condituris nonnullis dici possit; maximè verò de generosis vinis: quæ tamen in ieiunio Papistico non prohibentur: quumq; nihil omninò vetet, finem ieiunii verum & legitimum quærere per veri ieiunii, h. e. totalis abstinentiæ, præcepta: quum deniq;

non minus de quantitate & qualitate, quam de genere ciborum, leges fieri possint.

Porro, quatenus dictum Apostoli 1. Tim. 4. de prohibitione ciborum, &c. rectè etiam *Aduersariis* aptari possit, de eo statim videbimus. Illud nunc satis sit, non immeritò eos, tanquam *Encratarum*, aut *Manicheorum*, aliquatenus similes, hoc loco reprehendi, qui carnes, & alias Dei creaturas, interdum gustare non audent; interdum etiam suis Sacerdotibus exorcizandas, & operosè benedicendas, offerunt: quasi aliquid in ipsis sit immundum, aut quasi ad legitimam earum sumtionem, quæ ab omni peccato prorsus aliena sit, priuata benedictio per verbum, & preces domesticas, non sufficiat, &c. Quæ cerè in Papatu fieri solere constat.

*AD THESIN III. IV. V. DE NECESSITATE ET
utilitate seu fructibus ieiunii Ecclesiastici.*

HOc loco Aduersarius agit de necessitate, & utilitate ieiunii. Et primò quidem docet: ieiunium in genere lege diuina esse præceptum: ita ut pro re quadam necessaria, non pro adiaphora, omninò habendum sit.

Argumenta hæc affert præcipua.

1 Ioel. 2. *imperat* Deus omnibus, feriò pœnitentibus, ieiunium, & fletum, &c. Et Matth. 6. non tantum *ieiunandi modum*, sed & tacitam *legem*, Christus præscribit: sicut ibidem facit de *oratione*, & *Eleemosyna*, &c. Et cap. 9. prædicit, suos aliquando ieiunaturos, &c. Ergo res necessariae obseruationis est.

2 Patres idem docent; præsertim August. ep. 86. vbi etiam distinctè tradit, ieiunium quidem in Scripturis esse præceptum; non tamen ipsa tempora ieiunii, &c.

3 Ratio etiam suadet, ad euitanda quædam peccata, & resistendum quibusdam tentationibus, opus omnino esse ieiunio: utpote sine quo nec caro frænari, nec homo satis humiliari possit. Ergo interdum ieiunare necessarium est.

Deinde tradit, lege Ecclesiastica obligari fideles ad certa quædam, seu statuta ieiunia, & speciatim ad ciborum delectum illum, de quo suprà diximus.

Argumenta sunt hæc præcipua.

1 Ier. 35. laudantur *Rechabites*, quod ad præceptum parētis à vino perpetuo abstinerent, &c. Multò magis igitur Ecclesiæ aliquid simile præcipienti obtemperandum est: Et proinde potest Ecclesia certas ieiunandi leges præscribere, &c.

2 Ester 8. instituit *Mardocheus* nouum ieiunium, & festum, toto populo approbante, &c. Et Zach. 8. mentio fit 4. *ieiuniorum*; videlicet, quarti, quinti, septimi, & decimi mensis, quæ non fuerunt à Deo imperata, à populo tamen obseruata. Ergo idem fieri potest in N. T. &c.

3 Act. 15. Apostoli vsum quorundam ciborum Christianis sui temporis interdiciunt; atq; isti reuerenter hanc legem suscipiunt: prout c. 16. videre est. Ergo, &c.

4 Patres, & Concilia vetera, graue peccatum censuerunt, si quis Ecclesiastica ieiunia negligat: & contra sentientem *Aerium* pro hæretico habuerunt: teste Epiphanio hæres. 75. vide etiam Tert. de ieiunio, Hieron. ad Marcellam, Chrysost. hom. 6. ad Antiochum, &c. Ergo, &c.

5 Ratio etiam docet, Ecclesiam instar matris, liberis suis vtilia præscribere posse, eoq; habere ius multa determinandi, quæ per se adiaphora sunt: & proinde eos peccare, qui leges illius negligunt, &c.

Tertiò docet, ab hac ieiunii lege ordinariè nullos Christianos excipi, quantumuis sanctos, & perfectos: quum & Ioh. Baptista, & Paulus, &c. ieiunia obseruauerint, Mat. 11. & 1. Cor. 9. & generalis finis huius præcepti, vid. charitas, etiam in iis locum habeat, qui fortè carnis edomatione non indigent, &c. Excipit autem eos omnes, quos vel impotentia, vel pietas, vel necessitas excusat, &c. Et ad *primum* caput quidem refert, tum pueros, tum senes, tum ægrotos, & prægnantes, &c. qui iudicio Medicorum, sine vitæ, aut valetudinis iactura, ieiunare non possunt. Ad *secundum* Concionatores, Confessarios, & eos qui ægrotis ministrant, &c. Ad *tertium*, pauperes, & opifices illos, qui assiduo labore vires corporis exhauriunt, &c.

Postremò de fructib. & vtilitate ieiunii sic in summa docet: non tantum ad carnem subigendâ, & orationem excitandâ, &c. sed etiam ad Deum, hoc opere colendum, & iram eius placandum; item ad peccata redimendum, siue pro peccatis satisfaciendum, ac præmium cœleste promerendum, &c. plurimum valere: & proinde Nostros hac in parte grauitè errare.

Pro priore fructus genere, quod extra controuersiam est, affert exempla Pauli, 1. Cor. 9. Moïsis, Ex. 34. Eliæ, 1. Reg. 19. & Danielis, c. 10. & alia quædam.

Pro posteriore a. genere, quod solum in controuersia est, affert hæc Arg.

1 Luc. 2. dicitur *S. Anna* ieiuniis, & precib. Deum coluisse, &c. Et Rom. 13. monet Apost. vt carnis cupiditates comprimamus (quod per ieiunia fit) idq; vocat cultum rationalem, &c. Ergo ieiunium per se est cultus Dei, & quidem meritorius, &c.

2 *Israelitæ* 1. Sam. 7. dicuntur ieiunando Deum sibi placasse, &c. Idem narratur de *Achabo* 1. Reg. 21. De *Ninivitis* Ioh. 3. De *Esther*, & *Iudith*, totoq; *Iudeorum* populo, Esth. 4. *Iudith* 4. &c. Deniq; Ioel. 2. monentur omnes peccatores, se conuertere ad Deum, in ieiunio, & fletu, &c. E. ieiuniū est satisfactoriū.

3 Sic Anna 1. Sam. 2. per ieiunium impetrat filium Samuelem, &c. Et Dauid 2. Sam. 12. pro filiolo suo ieiunat, vt eum in vita conseruet, &c. Et Tob. 3. Sara per hunc ieiunii cultum liberabatur à dæmonio, &c. Et Christus Mat. 17. docet, esse quoddam genus dæmoniorū, quod non nisi per ieiuniū, & oratio-

nem eiici possit. Deniq; c. 6. rectè ieiunantibus mercedem cælestem promittit. Ergo ieiunium est coram Deo meritorium.

4 Patres quoq; docent, ieiunia & satisfaciendi, & promerendi vim habere: vt Tertull. de ieiunio, Cypri. serm. de lapsu. Ambros. ep. 82. Item de Elia & ieiunio. Basil. or. 1. de ieiun. August. serm. 60. & 62. de tempore, &c. Denique Hieronym. lib. 2. contra Iovinian. ex professo hoc agit, & Iovinianum, merita ieiunii extenuantem, pro hæretico traducit, &c. Ergo contra Ecclesiam sentiunt, qui satisfactiones & merita ieiuniorum non agnoscunt. Hæc ille hætenus.

CENSURA ET RESPONSIO

Euangelicorum.

IN hac parte, quæ huius libri præcipua est, multa quidem, non tamen omnia, Euangelici reprehendunt. Et quod ad *primam* quidem thes. attinet, omninò fatentur, ieiunia, siue publica, siue priuata, generatim in verbo Dei præcepta esse: sed cum *Augustino* quoque id addunt, certa ieiunandi tempora, certosque modos, ac ritus, in Nouo Testamento nusquam imperari. Vnde concludunt *priuata* quidem ieiunia arbitrio & prudentiæ singulorum Christianorum permittenda esse: vt quoties singuli sibi necesse animaduertunt, sponte sua ieiunent, & precibus extraordinariis incumbant: vt 1. Corinth. 7. videre est: *publica* verò ieiunia toties ab his, vel illis Ecclesiis instituantur, quoties aliqua publica necessitas ita postulat, prout exempla Joel. 2. & Ion 3. Item Act. 6. & 13. &c. occurrunt: vtque hæc tunc ab omnibus istarum Ecclesiarum membris accuratè obseruentur; exceptis semper excipiendis, vt constat.

CONTRA PAPISTICAS IEIUNIORVM

leges.

IN *secunda* Thesi hoc vnum, idque meritò, reprehendunt, quod Ecclesiæ absoluta quædam potestas adscribitur, eiusmodi ieiuniorum *leges* ferendi, quæ & delectum ciborum includant, & præterea quasi dogmaticæ, h. e. generales & perpetuæ sint, & cum opinione necessitatis (etiam extra casum scandali, & contemptus) immò etiam cum opinione meriti, seu cultus meritorii, obseruandæ. Hanc enim potestatem ipsa vera Ecclesia nec habet, nec sciens voquam sibi usurpat: immò nec Apostoli voquam usurparunt: quippe cuius usurpatio l. berrata Christianæ prorsus contraria est.

Argumenta igitur aduersus usurpationem huius excessiuæ potestatis, hæc afferunt.

1 Apost. Rom. 14. item 1. Cor. 8. & 10. apertè docet, *Christianis nullam esse ciborum*

ciborum discrimen præscriptum; & in gratiam quidem infirmorum (quales tunc erant plerique ex *Iudeis* conuersi) prudenter monet, aliquando ab aliquibus cibis abstinendum esse: sed extra hunc casum, liberâ conscientia, quibusuis cibis semper vrendum esse. Es propterea disertè docet, *quidquid in macello venditur, vel nobis ab aliis apponitur, id sine conscientia hesitatione comedendum esse, modò absit scandalum infirmorum, &c.*

2. Idem Apostolus Colos. 2. docet, Christianos non modò ab elementari legis disciplina, sed ab omnibus etiam hominum præceptis, in causa religionis immunes esse; & proinde non debere vel ciborum, vel dierum discrimen, ab iis cum opinione cultus, aut necessitatis observari, &c. Ergo lex Papistica non est Apostolica.

3. Christus ipse Matth. 5. docet, *id quod intrat per os, hominem non inquinare, &c.* Et Lucæ 10. monet suos, *ut comedant, quaecumq; ipsis apposita fuerint, &c.* Ergo voluit Christianos esse liberos ab observando ciborum delectu: & proinde contraria lex Antichristiana censi debet.

4. Idem Christus Matth. 9. Marc. 2. Luc. 5. rogatus, *Cur discipuli sui non ieiunarent*, respondet quidem, eos aliquando ieiunaturos; sed suâ sponte; ubi scilicet occasionibus ad hoc inuitati fuerint: non autem timore, aut necessitate præcepti; quod nimirum certa tempora, vel certum modum, cum opinione cultus diuini, præscribat, &c. Ergo libertas ieiunandi omnibus relinquenda est; & occasionum huc inuitantium ratio habenda: & proinde contrariæ leges abrogandæ sunt.

5. Adde, quòd Apostolus 1. Tim. 4. *vocat doctrinam demoniorum si aliquis à certis cibis opinioni religiones, abstinere iubeat, &c.* Quod licet ad veteres hæreticos *Encratitas, Manichæos, &c.* qui perpetuam abstinentiam à certis cibis urgebāt, rectè accommodetur; tamen, cum generaliter dictum sit, de quibusuis, qui per hypocrisin, & speciem pietatis, abstinere iubent; non immeritò etiam Aduersariis aptatur: quippe qui similiter hac in parte sese gerunt.

6. Adde etiam, quòd apud veteres Christianos ieiunia libera, eoque & dissimilia fuerunt; teste Irenæo apud Eusebium lib. 5. histor. c. 24. Item, quod ibidem c. 17. ex Apollonio refertur, *Montanum* primum fuisse, qui novas ieiunij leges imposuerit. Item, quòd ipse Tertull. in lib. de ieiunio, planè *Montanizans*, eadem ferè in Orthodoxis tunc reprehendit, quæ nunc Papistæ in Noltris reprehendunt. Item, quod *Spiridion* in ipsa Quadragesima, Hospiti suo carnes edendas proposuit; addito illi Pauli dicto: *Omnia munda mundis, &c.* teste Sozomeno lib. 1. c. 11. Denique, quòd August. Epist. 86. faretur, Apostolos nihil de temporibus ieiunandi præscripsisse, &c. Ex his enim apparet, delectum ciborum, & statâ ieiunandi tempora, prorsus humanæ inuentionis esse, & veteribus Christianis diu ignota fuisse.

Ad Contraria Bellarmini Argumenta Respondemus. In 1. & 2. confundi, tum res politicas cum facris, tum statum V.T. cum statu N.T. atque ita quæstionem veram non attingi: præsertim quum in illis Iudæorum ieiuniis nullus fuerit ciborum delectus, vti constat. In 3. contrarium potius probari: quum & rationes Apostolorum, & ipsa præcepti abrogatio, clarè doceant, præceptum illud fuisse temporarium; & extra casum scandali, & contemptus, neminem per se in conscientia obligasse. In 4. vel fallaciam esse secundum quid; quatenus veterum dicta, etiam extra casum scandali, & contemptus, ad hanc causam intempestivè extenduntur: vel illorum hyperbolas pro regula perperam obtrudi. In 5. principium peti; quatenus agitur de determinatione authoritativa, & cuius observatio sit coniuncta cum opinione necessitatis, & cultus diuini, immò etiam meriti, &c.

In Tertia Thesi consensus est: quatenus agitur de veris & publicis ieiuniis, ab Ecclesia hac, vel illa, ob publicam necessitatem, indictis: & quatenus abest opinio cultus, & meriti, item necessitatis, extra casum sæpius iam dictum. Alioqui nulla hinc obligatio agnoscitur, si de papistica ieiunandi ratione, h. e. delectu ciborum, &c. omnia intelligantur.

CONTRA FICTITIOS IEIUNII EFFECTVS.

IN quarta Thesi hætenus assentiuntur Evangelici, quatenus ipsi quoque agnoscunt, non paucos esse veri ieiunii *fructus salutes*: tum immediatos; puta, carnis subactionem, & animi præparationem, ad ardentius precandum, &c. tum mediatos; puta, humiliationem nostri coram Deo, pœnitentiam, preces, &c. Sed ieiunium tamen ipsum, *per se*, atq; *immediate*, consideratum, esse speciem diuini *cultus*; aut ieiunando nos pro peccatis *satisfacere*; aut veniam peccatorum, & salutem coram Deo verè *promereri* posse, &c. id verò constanter negant: immò fructus istos ieiunii planè fictitios esse affirmant.

Argumenta hæc potissimum afferunt.

1. Esa. 58. inquit Deus, *sibi ieiunium illud non placere, quo anima tantum affligitur; sed opera charitatis, ac iustitiæ, potissimum à se requiri.* Et similes sententiæ occurrunt Ierem. 14. Joel. 20. & Zach. 7. &c. Vnde apparet, præceptum illud de ieiunio solenni & publico (Leuit. 16. & 23.) ceremoniale fuisse; non autem morale: & proinde ieiunium *per se* non esse cultum Dei moralem, nedum coram Deo esse satisfactorium, aut meritorium æternæ salutis, &c.

2. Lucae 18. Pharisæus allegans sua ieiunia, velut meritoria non iustificatur, &c. Et Matth. 6. Hypocritæ suis ieiuniis nihil mereri dicuntur, &c. Et c. 9. negat Christus, ieiunium à quibusvis, aut quouis tempore, celebrandum

dum esse. Ergo ieiunare, per se, non est cultus Dei moralis, nedum meritorius.

3. Apostolus Colos. 2. inter *θελοθρησκείας*, seu cultus electitios, refert, si quis per *ἀφειδίαν*, h.e. inedia, & abstinentiam ciborum, Deum sibi demereri velit, &c. Et 1. Tim. 4. generatim opponit pietati veræ, corporalem exercitationem; istamq; parum vtilem esse docet: quo nomine ieiunium, & similes corporis disciplinas, potissimum intelligit: prout Ambrosius annotat. Ergo externum ieiunium non est cultus meritorius, &c.

4. Addo, quod Tertullianus, apertè Montanizans, in lib. de ieiunio dicit: ieiunium, & Xerophagiam esse vtilem ad gratiam merendum, ad Deum placandum, &c. Contrà verò Orthodoxos inducit omnino reclamantes, & inter alia sibi obiiicientes hæc Scripturæ loca: Esa. 58. *Non hoc est ieiunium, quod elegi*, &c. Matth. 15. *Quod intrat per os, non inquinat hominem*, &c. Rom. 14. *Esca non commendat nos Deo*, &c. Et *Regnum Dei non consistit in cibo & potu*, &c. Unde apparet, Aduersarios hac in parte Montanizare: & nos cum veteribus Orthodoxis sentire.

Ne iam illa repetamus, quæ suprà, suis locis, aduersus humanas satisfactiones, & merita, generatim, siue in thesi, disputauimus: Hæc enim omnia ad hypothesein istam applicari possunt.

Ad Argumenta contraria Respondemus. In 1. partim fallaciam figuræ dictionis esse, quod attinet ad locum Luc. 2. partim principium peti, quod ad locum Rom. 12. quia neque *illic* ieiunium *per se* cultus Dei vocatur; neque *hic* quidquam de ieiunio proprie dicto agitur. In 2. & 3. dicta Scripturæ per similes Paralogismos deprauari; quia nusquam in his vlla mentio fit, vel *placationis* Dei, proprie dictæ, vel *satisfactionis* veræ pro peccatis, vel *meriti* coram Deo; sed simplex tantum *liberatio* ab aliquo malo, vel *impetratio* alicuius boni, tanquam optatus euentus, non quidem solius externi ieiunii, sed totius pœnitentiæ, & piarum precum, & humiliationis coram Deo, exponitur. In 4. Patrum acyrologias in proprias phrasas malè conuerti, seu pro norma rectè iudicandi, non rectè nobis obtrudi; præsertim quum illi passim verba *Satisfaciendi*, & *merendi*, largo quodam modo, vtpote nullum abusum metuentes, vsurpauerint; & melius haud dubiè senserint, quàm locuti sint; sicuti suis locis obiter ostendimus. In summa: nec meritum, nec satisfactio, proprie dicta, ieiunio externo vspiam in Scriptura tribuitur.

AD THESIS VI. VII. VIII. IX. X. DE VARIIS SPECIEBUS Ieiunii; videlicet, quadragesimæ, & 4. temporum, &c.

IN hac postrema parte differit Aduersarius noster de variis ieiunandi temporibus, seu potius de speciebus Ecclesiastici ieiunii. Et primò quidem

de ieiunio *Quadragesima*, quod sic vocant, *tria* docet. *Unum* est: fuisse id ab ipsis Apostolis institutum; non à Telesphoro, aut aliis Episcopis: eòq; necessaric nobis obseruandum esse.

Argumenta ipsius ferè hæc sunt.

1. Quia in Apostolorum Canone 68. id expressè dicitur: & hi canones verè Apostolici esse creduntur.

2. Quia *Hieronymus* ad Marcellam, & *Leo I.* serm. 6. & 9. de *Quadrages.* idem testantur: ita vt pro sententia totius Antiquæ Ecclesiæ meritò haberi debeat.

3. Quia hoc ieiunium hæctenus ab vniuersa Ecclesia obseruatur; nec tamen in vilo Concilio institutum fuisse legitur: eoq; , iuxta regulam Augustini epist. 118. ab Apostolis ordinatum esse, & porro necessariò seruandum esse, rectè traditur.

4. Adde, quòd huius ieiunii ab antiquissimis Patribus mentio fit: videlicet, ab Irenæo, apud Euseb. lib. 5. hist. c. 24. ab Origene, homil. 10. in Leuit. à Tertulliano, lib. de ieiun. ab Hieronymo in Esa. 58. & c. Item à Concil. Niceno can. 5. & Laodicen. can. 49. & passim alibi.

Alterum est: aliquam fuisse apud Veteres, in obseruanda quadragesima, varietatem: sed tamè in ipso 40 dierum numero consensum fuisse. Nempe, quia alii continuas septimanas ieiunarent: alii Sabbathum, & diem Dominicum, exciperent: quos tamen, adiectis ante quadragesimam aliis diebus, supplerent, & c. Id quod ex locis suprà citatis, & præterea ex Ambrosio, Leone, & aliis demonstratur.

Tertium est: rationem, seu causam, instituendæ quadragesimæ, variam fuisse: tum vt communis quædam pœnitentia sit, pro expiandis totius anni erratis: tum, vt populus ad dignam Communionem; in festo Paschæ celebrandam, itemque seriam passionis, & resurrectionis Christi meditationem instituendam præparetur: tum, vt hac ratione velut decimas vitæ nostræ Deo offeramus: prout decima pars totius anni circiter 40. dies efficit: tum denique, vt Christi ieiunium, & passionem, quatenus licet, imitando exprimamus. Arque hanc postremam rationem à suspitione *κακοζηλίας*, contra *Caluinum* asserit; citando pro ea aliquot Patrum testimonia, & c. Addit etiam, tempus vernum huic iudicio aptissimum esse, propter phycas, & politicas commoditates, & c. quarum aliquot istâ occasione recenset.

Deinde agit de ieiunio *hebdomadario*: videlicet, *quarta* & *sexta* feriæ, & *sabbathi*. Et illius quidem vtriusq; ait, crebram fieri apud veteres mentionem. Cuius etiam ratio sit, ipsa passionis Dominicæ commemoratio: quum Dominus feriâ *quarta* proditus, & captus; *sexta* autem crucifixus sit. Addit tamen, in Latina Ecclesia ieiunium *quarta* feriæ, quod à quibusdam adhuc seruatur, postea ferè mutatum esse in ieiunium *Sabbathi*: licèt de hoc olim magna

gna opinionum varietas fuerit. Sed tandem ait Innocentii primi sententiam obtinuisse, pro ieiunio Sabbathi. Cuius præcipua ratio sit, sepultura Christi, & mœror Apostolorum, & separatio nostra à Iudæis, qui Sabbatho nunquā ieiunant, utpote apud ipsos sacro, &c.

Tertiò de ieiunio *menstruo*, hoc est, 4. temporum, *tria* quoque differit. *Primum* est: institutionem eius esse Apostolicam: tum, quia Callistus, & Leo I. id testantur: tum, quia Aët. 27. omninò mentio fieri videtur ieiunii decimi mensis, h. e. Decembris; in quo ordinationes ministrorum olim fiebant, &c.

Alterum est: duplicem hîc occurrere varietatem. Nam & ante Callistum *tria* tantum tempora observata fuisse: &, postquam *quatuor* esse cœperunt, non iisdem diebus semper celebrata fuisse. Ait autem, *primum* istorum referri debere ad primam septimanam; *Secundum*, in hebdomadem Pentecostes; *Tertium*, in tertiam hebdomadem Septembris; *Quartum*, in tertiam hebdomadem Decembris. Sic optimè ordinari asserit.

Postremum est, de causis huius institutionis; quarum *quatuor* exponitur, ne Christiani Iudæis remissiores videantur, qui 4. etiam ieiunia celebrarunt: prout dicitur Zach. 8. tum, quia quatuor temporibus ordinationes habentur, apud quas olim ieiunabant; uti videre est Aët. 13. tum, ut quater in anno pro terræ fructibus Deo partim supplicetur, partim gratiæ agantur: deniq;, ut quemadmodum singulis annis, & septimanis; sic etiam singulis mensibus, ieiunare dici possimus: videlicet, triduo singulorum ieiuniorum, respondente trinis mensibus in anno, &c. Atq; hoc de ista specie.

Postremò, de aliis quibusdam ieiuniis agit: quæ non tam ex præcepto, quàm ex consilio aut voto, celebrari solent: quale est ieiunium *adventus* Domini: item, ieiunium *Rogationum*, quod triduo ante Ascensionem Domini observatur; institutum vnà cum Litaniis à S. Mamerto Viennæ: item, ieiunia *Vigiliarum*, seu *stationum*, quæ pridie magnorum festorum, olim quidem noctu, nunc autem interdiu celebrari solent, &c.

Atque hîc obiter docet, stationes olim fuisse diurnas publicè precantium, & eodem loco permanentium, vigilias, cum ieiunio semper coniunctas; nunc autem ab aliis, atq; aliis, successivè celebrari; idq; tã ieiuniorum, quàm festis diebus; & tam post, quàm ante cibum sumtum, &c. Quæ differentia, seu mutatio, nobis obiter notanda est.

Tandem etiam addit, quibus diebus ieiunare non liceat: videlicet, diebus Dominicis, item toto tempore inter Pascha & Pentecostem; & die natali Domini: idque tum ob celebritatem istorum dierum; tum propter odium Veterum quorundam Hæreticorum, qui hisce diebus ieiunabant, &c. Hæc ille.

*CENSURA, ET RESPONSIO NO-
strorum.*

IN hac parte non pauca, nec immeritò, Euangelici reprehédunt: quia & falsò quædam hîc asseruntur: & variæ veterum Traditiones parùm solidè cõciliantur: deniq; rationes quædam satis ineptæ pro recepta praxi asseruntur.

Falsum enim est, Apostolos instituisse ieiunium quadragesimæ, aut quatuor temporum, aut vllum deniq; aliud statum ac solenne ieiunium; quò quidem modo nunc ea obseruari solent.

Argumenta Nostrorum, inter alia hæc sunt.

1. Quia ex Rom. 14. item Colos. 2. Gal. 4. & 5. &c satis apparet, Apostolos & dierum, & ciborum discrimen, tanquam Iudaicum, & in N. T. supersticiosum, penitus improbasse; & ieiunia libertati, & prudentiæ Christianorum permisisse; eo nimirum modo, quem suprà exposuimus.

2. Augustinus epist. 86. apertè fatetur, Apostolos nihil de eo definiuisse, quibus diebus oporteat ieiunare, &c. Et Socrates similiter lib. 5. hist. c. 21. docet, Apostolos de festis, & ieiuniis, nihil præcepisse, sed voluisse hæc libera manere, &c.

3. Tanta fuit olim varietas circa hæc ieiunia, vt satis appareat, à diuersis hominibus, hac vel illâ ratione impulsis, introducta fuisse. Nam & Aduersarius ipse fatetur, aliquam hîc varietatem olim fuisse: Et historiæ testantur, longè maiorem fuisse, quam ipse fateatur, &c. Nam Socrates loco citato docet, alios olim tres tantum septimanas ante pascha, alios sex, alios 7. ieiunasse, &c. Et Irenæus, apud Eusebium ait lib. 5. histor. c. 24. alios vno, alios duobus, alios pluribus diebus, hoc ieiunium definiuisse. Et idem Irenæus Victorem reprehendit, quòd ob istarum rerum dissonantiam Asiaticas Ecclesias excommunicare præsumeret. Et Cassianus collat. 21. c. 38. narrat, olim per totum annum æquale fuisse ieiunium: deinde, frigescente paulatim deuotione, placuisse Sacerdotibus, vt quadragesimæ ieiunium induceretur.

Et de ieiunio feriæ quartæ, & Sabbathi, res ipsa loquitur, arbitrio hominum mutatum fuisse, &c. quod etiam Aduersarius ipse confitetur.

4. Adde, quòd Montanus dicitur primus leges ieiuniorum tulisse, apud Euseb. lib. cit. c. 18. quòdq; Tertullianus in lib. de ieiun. sui temporis Orthodoxos, pro libertate ieiuniorum, contra Montanum pugnantes inducit. Item, quod Telesphorus, Callistus, & alii Pontifices, apud Platinam, & alios, multa hîc constituisse dicuntur, &c. Quæ certè, non ab Apostolis, sed aliunde, morem hunc manasse, demonstrant.

Neq; vero contraria Argumenta quidquam firmitatis habent. Nam Canones quidem Apostolorum Apocryphi sunt, ipso Gratiano teste, distinct. 25. &c. Patres autem inter se dissentiunt, vt vidimus: & solène ipsis est, quid-

quid

quid paulò antiquius est, ad Apostolos auctores referre. Neq; Aduersarius illos aliter conciliare potest, quàm apertissimas historias negando. Quod autem obiter ex Actis 27. de tempore ieiunii affertur, omninò pertinet ad ieiunium Iudæorum: prout circumstantiæ illius loci euincunt, Atq; idem de loco Zachar. 8. iudicandum est. Ita vt nihil ex S. Scriptura, aut certis veterum scriptis, pro Aduersariis afferri possit. Postremò, quòd ad rationes, seu causas, horum ieiuniorum attinet: quis non videt, quàm frigida pleræq; sint, & parum firmæ: immò, quàm facilè sit, eiusmodi ratiunculas de quouis, seu cuiusvis temporis, ieiunio comminisci? Nullus enim dies est, in toto anno, quo non aliquid memorabile à Christo, vel Apostolis, sit dictum, aut gestum; & proinde cuius mysterium non eousque amplificari possit, vt ieiunio eum celebrandum esse, saltem imperitis ac superstitiosis, appareat. Vbi illud obiter notandum venit, Aduersarium admodum inconstanter argumentari; modò videlicet pro, modò contra ieiunium, hoc, vel illo tempore celebrandum: sicut ex collatione rationum, pro ieiunio hebdomadario, & quatuor temporum, ab ipso allatarum, apparet. Sed hæc valeant. Summa autem sit: ieiunia quidem Christianis minimè negligenda; sed & priuatim, & publicè celebranda; nec tamen certis temporibus in perpetuum alliganda esse: nec superstitioso ciborum delectu; sed totali abstinentia ciborum, propriè definienda esse: nec intentione meriti, aut satisfactionis coram Deo; sed consilio tantum propriæ carnis edomandæ, & nos ipsos eò melius humiliandi, item ad preces excitandi, &c. suscipienda esse. Hoc enim pium, & Religioni Christianæ consentaneum est: quum illud Iudaicum, & planè superstitiosum, aut alioqui verbo Dei contrarium sit. Plura vide apud Chemnitium parte 4. Examinis Concil. Tridentini. Vbi de origine, & progressu, Papisticorum ieiuniorum, ex historiis abundè differitur.

AD LIBRVM TERTIVM, DE ELEEMOSYNA.

AD THESIN I. ET II. DE DEFINITIONE, & diuisione Eleemosynæ.

IN hac prima parte definit, & diuidit Aduersarius Eleemosynam, propriè dictam. Atq; in *Definitione* statuit: quòd sit opus pium, indigenti ex misericordia præstitum, &c. Item negat, perfectæ virtutis actum esse, si tantum à misericordia eliciatur; nisi etiam à charitate imperetur, & à libertate adiuuetur, &c. Deinde diuidit in eleemosynam corporalem, & spiritualem: & illius quasi 7. species facit, pro varietate miseriæ, vel egestatis corporalis; vti sunt: *fames, sitis, nuditas, carentia domus, morbus, captiuitas, & deniq; carentia sepultura.* Et huius totidem genera recenset, vbi de depellendis animi malis agitur,

quod videlicet 7. modis fit: *oratione pro peccatore, condonatione iniuriæ, correptione fraterna, item institutione, consilio, consolatione, & tolerantia infirmitatum, &c.* Atque hæc ita se habere, probat ex Tobia 12. Item Matth. 5. & 6 & 18. & 25. &c. Vbi varia misericordiæ opera recensentur, quæ ille pro eleemosynis propriè dictis habenda esse existimat.

*CENSURÆ ET RESPONSIO
Nostorum.*

IN hac igitur parte nihil est, quod magnoperè desideremus, quia non tam *verborum*, aur phrasium ἀνεῖπειν, quàm rerum veritatem, spectamus. Illud tantum monemus, Eleemosynam propriè dictam non satis rectè in 14. istas species distribui: quum istæ non omnes huius loci sint: & satis constet, illam cum ampliatiōe, siue in hac tam lata significatione, acceptam, multò plura charitatis officia, quàm hîc recitata sunt, complecti: v. gr. protegere viduas, & pupillos, dotare virgines indotatas, redimere captiuos, dissolvere pauperum debita, dirigere cæcos, gratis sanare agrotos, &c. Ne quid de eo dicamus, quod *Augustinus* in Enchirid. c. 76. statuit, *nos etiam animæ nostræ Eleemosynam dare debere*; videlicet, abstrahendo eam à peccatis, &c. Deinde, illud quoq; addimus, falsum esse, quòd Nostri sepulturam mortuorum inter opera misericordiæ non recenseant: tametsi verum est, non haberi ab iis pro opere meritorio; vti suo loco vidimus, nempe in Tractat. de purgatorio; & mox iterum, in genere, de omnib. Eleemosynæ operibus, videbimus.

AD THESIS III. ET IV. DE UTILITATE, AC NECESSITATE, nostræ Eleemosynæ. Vbi de eiusdem meritis, & aliis effectibus agitur.

IN altera hac parte agit Ballarminus de fructibus, siue utilitate ac necessitate Eleemosynæ. Et de fructu quidem distinctè hæc duo tradit. i. est: non sufficere Eleemosynas ad salutem, si absit fides, spes, dilectio, & pœnitentia: idq; probat ex Esa. 1. Matth. 3. Luc. 13. item 1. Cor. 6. & 13. vbi interna conuersio, & præsertim charitas, omninò exigitur, ad obtinendam gratiam iustificantem, &c.

Ad Obiectiones autem, sumtas ex Luc. 11, *Date Eleemosynam, & omnia munda erunt vobis, &c.* Item ex Matth. 5. *beati misericordes, &c.* Et c. 6. *si remiseritis, &c.* & c. 25. *Venite benedicti Patris mei, &c.* Esurini enim, &c. Et Tobia 4. Et Eccles. 3. *Eleemosyna liberat à peccato, & morte, &c.* Ad has, inquam, sententias, in summa Respondet; non de solo externæ eleemosynæ actu, siue de ipsa stipis erogatione, aut simili aliquo opere, aut etiam solo & nudo affectu misericordiæ, simpliciter accipi debere; sed eatenus tantum veras esse, quatenus de Eleemosynis cum fide, charitate, & pœnitentiâ cōiunctis accipiuntur.

piuntur: aut saltem de merito congrui accipiendas esse; videlicet, quatenus Eleemosyna ad iustificationem disponere dicitur, &c.

Alterum est: Eleemosynas, ex charitate Christiana factas, esse opera verè *meritoria, & satisfactoria*: & præterea augere fiduciam erga Deum, conciliare multorum benevolentiam, disponere ad gratiam iustificationis, & causam esse maioris abundantiae bonorum temporalium, & deniq; multis modis vtilis ac salutare esse.

Pro prioribus duobus fructibus affert, tum locum Matth. 25. *Venite benedicti, &c. Esurini enim, &c.* tum cætera loca, paulò antè in obiectionibus citata, nempe Luc. 11. & Mat. 5, & 6. Tob. 4. Eccl. 3. &c. ubi effectus isti eleemosynis attribui videntur.

Pro quatuor posterioribus effectis, adducit tum eadem hæc loca, tum quædam alia similia, vt Matth. 10. *Qui recipit iustum, &c.* Luc. 16. *Facite vobis amicos, &c.* Act. 10. *de Eleemosynis Cornelii, &c.* Item Prouerb. 15. & 19. & 28. *Eleemosynâ, & fide purgantur delicta, &c.*

Atque hîc per Appendicem addit, magnitudinem Eleemosynæ potius ex animi promptitudine, & personæ dignitate, quam ex rei donatæ pretio, apud Deum æstimari: sicut Luc. 21. *de vidua, duo minuta in Gazophylacium mittente videre est.* Atque hæc de secundo.

Tertium est: Eleemosynam generatim saltem, in verbo Dei præceptam; eoque necessariò faciendam esse: quia, videlicet, iubemur opere & veritate diligere, 1. Iohann. 3. & Christum in suis membris cibare, &c. Matth. 25. &c. Dicit autem, reuocandum esse illud præceptum, ad illam Decalogi legem, quæ est *de honorandis parentibus*: non ad illam, *de non furando, &c.* Nempe, quia Apostolus 1. Timoth. 4. ubi pietatem à fructu suo commendat, ad priorem illam respexerit; quatenus *promissionis diuinæ mentionem facit, &c.* quum in secunda tabula solum illud præceptum, quod vulgò quartum habetur, annexam habeat promissionem, &c. Hæc ille.

CENSURA ET RESPONSIO NOSTRORVM.

IN hac parte id potissimum Nostri reprehendunt, quod de *merito, & satisfactione*, tanquam vero Eleemosynæ effectum secundo membro asseritur. Argumenta Nostrorum, contra vtrumque istum effectum, iam suprâ suis locis (videlicet lib. 4. de pœnitentia, & lib. 5. de iustificatione) allata fuerunt: vt nihil hîc opus sit, ea repetere. Responsio quoque ad contraria Argumenta indidem peti potest.

In reliquis facile assentimur, ubi de vtilitate & necessitate Eleemosynæ agitur, quantum ad rei summam attinet: nisi quod, in tertio membro, satis ineptè, præceptum Eleemosynæ ad *primam* secundæ tabulæ legem reuocatur: quum potius ad *sextam*, simul & *octauam* referri debeat; ubi de non oc-

cidendo, deq; non furando, agitur. Hic enim implicite quæuis opera misericordiæ, & charitatis præcipiuntur: licet Aduersarius id temerè neget. Neque verò Apostolus, loco citato, ad vllam specialem Decalogi legem; sed generatim ad omnia Dei præcepta, quatenus annexam habent præmii promissionem; vel potius, vt clarissimè dicamus, ad omnes Euangelii promissiones respicit: vti res ipsa testatur. Sed hæc transeant, quia per se non magni momenti sunt: dummodo veri effectus eleemosynæ rectè teneantur.

*AD THESIN V. ET VI. DE VARIIS ELEEMOSY-
na adiunctis, & circumstantiis: puta, quis, cui, unde, & quo-
modo illas largiri debeat.*

IN hac parte *duæ* præcipuæ quæstiones excutiuntur. *Vna* est: quibus ex rebus eleemosynæ fieri debeant. Vbi *primum* tradit Bellarminus, Diuites iure diuino obligari ad ea pauperibus eroganda, quæ sibi *superuacanea* sunt: videlicet, *superuacanea* tam *naturæ*, quàm *personæ* respectu: ita vt sine iis, & salus naturæ, tum ipsorum, tum familiæ sustentari, & personæ status, ac dignitas conseruari possit. Hæc, inquam, omnia necessariò in pauperes eroganda esse affirmat.

Argumenta ipsius hæc præcipua sunt.

1. Matth. 6. dicuntur *Deo seruire non posse, qui Mammone seruiunt*, h. e. qui superfluas opes congregant, &c. Et Luc. 3. *Qui duas tunicas habet, iubetur alteram dare pauperi*, hoc est, superfluam. Et c. 11. *iubemur dare vni cuiuslibet, hoc est, quæ nobis superfluent*. Et c. 12. *Stultus diues præter spem moritur, qui videlicet de superfluis congerendis cogitabat*. Et c. 16. *Diuiti Epuloni exprobratur, quòd superfluas escas Lazaro non dedisset*, &c. Ergo superflua bona necessariò eroganda sunt.

2. Patres idem docent: immò aliena eos retinere, & rapere dicunt, qui superflua retinent, aut deliciis absumunt. Vide *Augustinum* in Psal. 147. *Hieronymum* ad Hebidiā quæst. 1. & alios passim. Ergo est dogma Ecclesiæ.

3. Adde, quòd ratio euincit, eos non diligere proximum, sicut seipsum (quod tamen omnes Christiani facere tenentur) qui ne superflua quidem egenti communicant: præsertim quum non tam Domini suauis opum, quàm Dispensatores sint à Deo constituti: prout Luc. 16. dicitur, &c. Atq; hæc generatim de bonis superfluis.

Deinde speciatim de bonis *personæ*, vel *statui* necessariis, asserit; etiam ex iis aliquando Eleemosynas esse faciendas: quando, videlicet, pauperes necessitatem naturæ patiuntur. Nempe, quia vita proximi nostro statui semper præferenda sit. Sed de necessariis propriæ *naturæ* negat, necessariò ex iis, in hoc

in hoc etiam casu, eleemosynam esse faciendam; nisi fortè Reip. salus ita postulet: quia, videlicet, ordo charitatis non requirat, ut proximum plus, quam nos ipsos, diligamus, &c.

Addit etiam, vitium esse, nullâ urgente necessitate tantum elargiri, ut deinceps statum & vocationem tuam tueri non possis: nisi fortè statum prorsus immutare, h. e. seculo renunciare, & omnia deserere velis: iuxta illud Christi consilium Matth. 19, *Si vis perfectus esse, vende omnia, &c.* Atque hæc de bonis legitimis, seu rectè partis hucusq; accipienda sunt.

Deniq; de malè partis, ita distinctè tradit: non posse dari Eleemosynam, cum iniustitia tantum est in acquirente: puta, qui furto, vel iniquo fœnore, rem parauit. Nempe, quia de substantia nostra, non de aliena, liberales esse debemus: prout videre est, Prouerb. 3. Esa. 58. Tob. 4. &c. At posse tamen, ac debere eleemosynam ex iis dari, cum lucrum iniustum est, tam ex parte dantis, quam accipientis: ut in Simonia, aut prodicione, aut iudicii subuersione, &c. Sed hanc ait non tam Eleemosynam esse, quam restitutionem. Deniq; affirmat, ex iis posse etiam dari, si lucrum non tam iniustum sit, quam turpe: quale est histriionum, & lenonum, & meretricum, &c. A quibus tamen negat Ecclesiam accipere oblationes (idq; iuxta præceptum Domini, Deut. 23.) nempe, ut istos suæ vitæ pœniteat, &c. Atq; hæc de priorè quæstione hætenus: unde, scilicet, eleemosyna danda sit.

ARGVMENTA CONTRA ANA- baptistas.

IN altera quæstione docet, quis, cui, & quam Eleemosynam dare debeat. Et primò quidem, tanquam fundamentum Eleemosynæ, Thesin hanc contra *Anabaptistas* præmittit: Diuitias non esse Christianis illicitas: vel, quod eodem redit, non teneri Christianos omnia sua diuendere, & aliis elargiri.

Argumenta hæc sunt præcipua.

1. Matth. 19: docet Christus, omnia pauperibus dare non esse præceptum necessitatis, sed Consilium perfectionis. Ergo licet unicuiq; suas facultates retinere, &c.

2. Act. 5. dicitur, Ananiæ liberum fuisse, agrum suum non vendere: item, pretium Apostolis non offerre, &c. Ex quo patet, communionem illam bonorum, de qua Act. 4. agitur, non præcepti fuisse, sed Consilii tantum, &c.

3. Apostolus 1. Tim. 6. diuitibus huius seculi præcipit, quomodo se gere-re debeant, nec tamen eos diuitiis renunciare iubet. Ergo Christianis licet esse diuitibus, &c.

4 Scriptura passim prohibet furta; contraq; præcipit reddi debita, solui eributa, &c. Ergo non improbat distinctam rerum proprietatem, nec cuiquã suas opes eripit, &c.

5 Semper in Ecclesia fuit vsus collectarum: & quidem pro arbitrio, & voluntate diuitum: sicut videre est 1. Cor. 16. Item 1. Cor. 8. & 9. Item ex Iustino, & Tertulliano in Apologeticis. Ergo Christianis semper licita fuit propria rerum possessio; nec communio bonorum vnquam pro lege habita est.

6 Denique Patres vnanimiter docent, *consilium* esse, non *præceptum*, abdicare à se proprietatem & dominium rerum suarum. Vide Hieronymum ad Hedibiam: Augustinum ep. 99. &c. Chrysost, hom. 8. de pœnitentia, &c. Ergo res certa est.

7 Ratio quoq; docet, in hac generis humani corruptione fieri non posse, vt pacificè, ordinatè, & diligenter res administrentur, nisi vnusquisque rerum suarum curam suscipiat; & proinde facultates suas sibi retineat, &c.

SOLVTIO OBJECTIONVM.

AD Obiectionem illam primam ex Mat. 19. *difficile est diuitem seruari*, &c. Et Luc. 14. *Nisi quis renunciauerit omnibus, quæ possidet*, &c. Respondet: illic agi de diuite iniusto, & opibus suis confidente: qui seruari non possit, nisi singulari Dei gratia fuerit conuersus: hîc verò de animi affectu tantum agi, qui urgente demum necessitate re ipsa præstandus sit; non autem de externo effectû, &c.

2 Ad illud Marc. 10. *Vnum tibi deest*, &c. Respondet: id dictum fuisse de necessitate, non ad parandam salutem; sed ad perfectionem adipiscendam, &c.

3 Ad illud Luc. 16. *de iniquo illo Mammona*, &c. Respondet: illum ita dici, quia diuitiæ corporales, non verè sed falsò, diuitiæ dicantur: & quia plerumque per iniustitiam acquirantur (iuxta illud Hieronymi ad Hedibiam: *Diuos, aut iniquus est, aut iniqui heres*) non autem, quod eas possidere, simpliciter iniustum sit: quum sancti multi eas legitimè possederint, &c.

4 Ad illud Act. 4. *de possessionibus Christianorum diuenditis*, &c. Respondet: non necessitatis fuisse, sed liberæ voluntatis: nec posse commodè in tota Catholica Ecclesia fieri, quod in illo particulari cœtu tunc fiebat, &c.

5 Ad Historiam Genes. 1. & 2, vbi indicatur, iure naturæ omnia esse communia, &c. Respondet: ita esse, quod ad vsum necessarium, non autem, quod ad distincta rerum dominia attinet.

QVIS, CUI, ET QVOMODO DARE DEBEAT.

His

HIs igitur ita præmissis, deinde docet, eos tantum posse, & debere Eleemosynas dare, qui veram habent rerum proprietatem, & dominium: eos verò, qui Domini non sunt, nec dum ius administrandi habent, &c. (puta, qui in aliorum potestate sunt) id facere non posse, nisi in certis quibusdam casibus. Item, pauperibus omnibus dandas esse eleemosynas, etiam peccatoribus; licet non quatenus peccatoribus: sed maxime tamen piis, & fidei domesticis; iuxta illa dicta Matth. 25. *Quod fecistis his, qui in me credunt, &c.* Galat. 6. *Benefaciamus omnibus, maxime fidei domesticis, &c.* Alioqui dandum esse omnibus, etiam inimicis: Lucæ sexto, Matthæi quinto, Et sic Patris cœlestis bonitatem esse imitandam, &c.

Tandem quinque conditiones bonæ Eleemosynæ præscribit: nempe 1. ut fiat intentione placendi Deo; non ad captandam auram popularem, (Matthæi sexto) item 2. ut fiat animo prompto; non autem differatur de die in diem (Prouerbiorum); 3. ut fiat hilariter, non cum aliqua ægitudine, & difficultate (2. Corinthiorum 8.) tum 4. ut humiliter, & citra iactantiam fiat, &c. Denique 5. ut fiat largiter, pro modo facultatum (2. Corinth. 8.) Hanc autem largitatem in eo sitam esse docet, si pluribus potius aliquid, quam paucis multum detur. Sic ille.

*CENSURA ET RESPONSIO EV-
angelicorum.*

IN hac etiam extrema parte, si præcipuam rei substantiam spectemus, satis vtriusque consentimus. Nam & Euangelici Doctores occasione ita ferente, hæc ipsa capita diligenter apud suos Auditores urgere solent. Et quod ad priorem quidem quæstionem attinet, Nostri non tantum *superflua*, sed & *necessaria* bona, sæpè danda esse docent: prout circumstantiæ postulauerint: idque probant ex laudabilibus Sanctorum exemplis: præsertim eorum, qui, quum ipsi pauperes aut inopes essent, tamen alacriter sua cum aliis communicasse siue erogasse dicuntur. Vide 1. Regum 17. & 2. Regum 4. Et Lucæ 21. Item, Actuum 2. & 4. & 20. item 2. Corinthiorum 8. & 9. &c. Et charitatem quidem vnicam, eamque optimam, eleemosynæ largiendæ magistræ, & moderatricem esse statuunt: ut non sit admodum necesse, gradus & momenta illa, vel superfluatorum, vel necessariorum bonorum; scrupulosè distinguere, ubi illa modò auditur.

In malè partis autem simpliciter restitutionem urgent: aut, si hæc fortè commodè fieri non possit, omnimodam inter pauperes erogationem con-

sulunt: nisi fortè extrema possidentium necessitas aliud suadeat. Nam & hęc charitatis ratio habenda est.

In *altera* etiam quæstione plenus consensus est, quod ad rem ipsam attinet: si illud tantum excipias, quod Matthæi 19. & Matci 10. *consilium* tantum, non autem *præceptum*, à Christo datum esse dicitur: qua de re aliàs abundè dictum est. Vide suprà Tomum II. de monachis, & consiliis Evangelicis. Nunc satis est, scire, Evangelicos etiam *Anabaptisticam*, vel, si mauis, *Platonicam*, bonorum communionem improbare: si videlicet de ipsa *possessione*, & non de *usu* tantum necessariò, quærat. Quis autem, cui, quantum, & quomodo largiri debeat, de eo melior regula præscribi non potest (fatente ipso Bellarmino) quam pia charitas cum vera prudentia, & vera prudentia cum pia charitate coniuncta. Hanc igitur Regulam seu magistram quisquis sequetur, nunquam hac in parte facilè aberrabit. Atque hęc de postrema etiam hac Controuersia sufficiant.

Soli sapienti Deo sit laus & gloria in Ecclesia per Iesum Christum, Amen.

FINIS. IV. ET VLTIMI TOMI.

INDEX

INDEX RERVM IN IV. HISCE BEL- LARMINI CONTROVERSIARVM TO- mis contentarum.

Controversia I. generalis, de verbo Dei scripto & non scripto, 1.

A d thesin, siue errorem primum.	<i>sensus</i>	<i>ibidem</i>
De auctoritate S. Scripturæ 1	Ad thesin 9. De recta siue infallibili in- terpretatione Sacra Scriptura, de q. su- premo Iudice. Controversiarum fidei.	14
Ad thesin 2. De libris Canonis & Apo- cryphis Veteris & Novi Testamen- ti 2.		
Obiectiones 3.	Obiectiones, pro auctoritate Romana Ec- clesiæ, seu pro absoluta Pontificis Ro- mani auctoritate in controversiis fidei indicandis 17	
Ad thesin 3. & 4. De originali, ea- demque Authentica S. Scriptura edi- tione 3	Solutiones 19	
Obiectiones pro vulgata versione Lati- na 4	Ad thesin 10. De libertate inquirendi in aliorum dogmata, eaque ex Dei verbo diiudicandi, an & quatenus etiam Laicis concessa est 20	
Solutiones obiectionum 5	Ad thesin 11. De infallibili iudicio Ec- clesiæ, vel Pontificis, &c. 21	
Ad thesin 5. & 6. De promiscua Sacra Scriptura lectione, ac versione in lin- guas vernaculas 6	Ad thesin 12. De S. Scriptura sufficien- tia, vel insufficientia, deque Traditio- nibus Ecclesiæ non scriptis 22	
De Sacris vernaculo sermone habende dic 7	Obiectiones pro Traditionibus 25	
Obiectiones <i>ibidem</i>	Solutiones 27	
Solutiones 8	Ad thesin 13. & 14. De fine siue usu & necessitate Sacra Scriptura, item Traditionum Ecclesiæ, &c. 28	
Ad Thesin septimam. De Sacra Scriptura claritate, vel obscurita- te 9		
Obiectiones pro obscuritate S. Scriptu- ra 11		
Solutiones 12		
Ad thesin 8. De multiplici S. Scriptura		

I N D E X.

<i>Obiectiones</i>	19	<i>li Christi discensu ad Limbum, &c.</i>	
<i>Responsiones</i>	20	<i>ibid.</i>	
<i>Ad secundam controuersiam gene- ralem, de D N. Iesu Christo, totius Ecclesiæ capite, 31.</i>		<i>Responsio ad superiores Obiectiones</i>	51
<i>Ad thesin, De Diuinitate Iesu Christi, deque voce ai 6. d. &c.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Ad thesin 9. & 10. De Officio Christi Mediatoris</i>	52
<i>Ad thesin 2. De Ubiquitate, siue omni- presentia corporis Christi</i>	32	<i>Obiectiones</i>	54
<i>Obiectiones</i>	34	<i>Solutiones</i>	55
<i>Solutiones</i>	35	<i>Ad thesin 11. De duplici Christi Me- rito, respectu nostri, & sui ipsius, ibi- dem</i>	
<i>Ad thesin 3. & 4. De omniscientia ani- mæ Christi, quam habuisse dicitur inde ab initio conceptionis</i>	36	<i>Ad tertiam generalem controuer- siam, de Romano Pontifice, tanquam Christi Vicario,</i>	57
<i>De perfecta felicitate, contrariaque tri- stitia, & perturbatione animæ Chri- sti sub statu humiliationis</i>	37	<i>Ad thesin. 1. De optimo Ecclesiæ Regi- mine, puta Monarchico, & qua- tenus hoc à Deo institutum sit, ibi- dem</i>	
<i>Obiectiones pro utroque errore</i>	38	<i>Obiectiones</i>	59
<i>Solutiones sophismatum</i>	39	<i>Solutiones</i>	60
<i>Ad thesin 5. 6. 7. 8. De descensu Christi ad inferos, quomodo videlicet intelli- gendus sit</i>	40	<i>Ad thesin 2. De Apostoli Petri Mo- narchia, seu primatu Ecclesiasti- co, quem à Christo acceperit,</i>	61
<i>Prima pars. De proprio sensu huius Ar- ticuli</i>	<i>ib.</i>	<i>Obiectiones</i>	63
<i>Secunda pars. De sensu Metaphorico huius Articuli</i>	43	<i>Solutiones</i>	64
<i>Tertia pars. De sensu Metonymico</i>	44	<i>Ad thesin 3. De Episcopatu Romano A- postoli Petri</i>	65
<i>Quarta pars. Contra dogma, de Limbo Patrum, &c.</i>	45	<i>Obiectiones</i>	66
<i>Prima pars. Obiect. contra expositionem nostram</i>	46	<i>Solutiones</i>	67
<i>Secunda pars. Obiectio. pro Limbo in- fernali</i>	47	<i>Ad thesin 4. De successione Romani Episcopi in primatu Petri Apostoli</i>	68
<i>Tertia pars. Obiectiones pro detentione Patrum in Limbo</i>	49	<i>Obiectiones</i>	69
<i>Quarta pars. Obiectiones pro loca-</i>		<i>Solutiones</i>	71
		<i>Ad thesin 5. 6. 7. De Antichristo, quid- nam sit, & quisnam ille sit</i>	72
		<i>Pa-</i>	

I N D E X

<i>Papam non esse verum Episcopum</i>	74	<i>State Pontificis</i>	ib.
<i>Obiectiones pro Papa: ubi de notis An-</i>		<i>cautio & censura</i>	88
<i>tichristi</i>	ibid.	<i>Alia Argumenta</i>	ib.
<i>Nota 1. De nomine</i>	75	<i>Obiectiones</i>	90
<i>Nota 2. De persona singulari</i>	ib.	<i>Solutio</i>	91
<i>Nota 3. De tempore aduentus</i>	ib	<i>Ad thesin 16. De duplici Episcoporum</i>	
<i>Nota 4. De numero & charactere</i>	76	<i>iurisdictione, Spiritali & tempora-</i>	
<i>Nota 5. De genere seu familia</i>	77	<i>li</i>	92
<i>Nota 6. De sede Imperii; seu habitatio-</i>		<i>Argumenta nostrorum</i>	ib.
<i>ne</i>	ibid	<i>Obiectiones</i>	93
<i>Nota 7. De doctrina</i>	ibid.	<i>Solutio</i>	94
<i>Nota 8. De miraculis</i>	78	<i>Ad thesin 17. De translatione Romani</i>	
<i>Nota 9. De bellis & persecutionibus</i>	ib.	<i>Imperii. an & quatenus auctore Pon-</i>	
<i>Responsio ad has obiectionis</i>	79	<i>tifice facta sit</i>	ibid.
<i>Ad thesin 8. De Spirituali potestate Po-</i>		<i>Par. 1. De translatione Imperii à Gracis</i>	
<i>tificis, in diiudicandis fidei contro-</i>		<i>ad Germanos</i>	95
<i>uersis</i>	80	<i>Argumenta Nostrorum pro priore ca-</i>	
<i>Ad thesin 9. 10. 11. De infallibili iudicio</i>		<i>pute, quod factum ipsum concernit, duo</i>	
<i>Pontificis, & privilegio Ecclesia Ro-</i>		<i>præcipua sunt</i>	ibid.
<i>mana</i>	81	<i>Argumenta Nostrorum pro secundo ca-</i>	
<i>Obiectiones</i>	82	<i>pute, quod iuris questionem continet</i>	
<i>Responsio</i>	83		97
<i>Ad thesin 12. De coactiva Pontificis</i>		<i>Obiectiones</i>	ibid.
<i>potestate, in legibus ferendis & exe-</i>		<i>Responsio ad obiectiones</i>	99
<i>quendis</i>	ibid.	<i>Par. 2. De translatione Imperii à Francis</i>	
<i>Obiectiones</i>	84	<i>ad Saxones</i>	100
<i>Responsio</i>	85	<i>Responsio sine Censura</i>	101
<i>Ad thesin 13. De Iurisdictione Pontificis</i>		<i>Pars 3. De Institutione 7. Electorum in</i>	
<i>in alios Ecclesiasticos, tanquam ipsi</i>		<i>Imperio</i>	102
<i>necessarj o subiectos</i>	86	<i>Censura</i>	103
<i>Solutio</i>	87	<i>Responsio ad Obiectiones</i>	104
<i>Ad thesin 14. & 15. De temporalis pote-</i>			

T O M I I

Controuersia 1. Generalis, de Ecclesia Militante, tum
in conciliis coacta, tum per orbem terrarum disper-
sa.

P A G. 105

A d thesin 1. De naturâ, & distin-		Ad thesin 2. & 3. De usu & necessitate,	
<i>ctione Conciliorum</i>	105	<i>Rrrr</i>	3

I N D E X.

<i>deq. obiecto Conciliorum</i>	106	<i>Solutiones</i>	131
<i>Ad thesin 4. De iure seu potestate Concilia conuocandi, cuius nam hac sit</i>		<i>Ad thesin 6. An, & quatenus Ecclesia interdum obscurari, siue à vera fide deficere possit, aut soleat.</i>	133
107		<i>Obiectiones</i>	136
<i>Obiectiones</i>	108	<i>Solutiones</i>	138
<i>Solutiones</i>	ibid.	<i>Ad thesin 7. An, & quatenus Ecclesia in Religione errare possit, ac soleat</i>	
<i>Ad thesin 5. & 6. De iudiciis aliisque personis idoneis, ad Concilia mittendis</i>	109	139	
<i>Obiectiones</i>	110	<i>Obiectiones</i>	142
<i>Solutiones</i>	111	<i>Solutiones</i>	143
<i>Ad thesin 7. De Preside Conciliorum, quisnam esse debeat</i>	ib.	<i>Ad thesin 8. De veris Externa Ecclesia notis, h. e. signis ipsam indicantibus</i>	
<i>Obiectiones</i>	112	144	
<i>Solutiones</i>	ib.	<i>Obiectiones</i>	147
<i>Appendix, De aliis quibusdam conditionibus legitimi Concilii</i>	ib.	<i>Solutiones</i>	148
<i>Ad thesin 8. & 9. De auctoritate Conciliorum, absolutè considerata; nempe, qualis & quanta sit, & unde pendeat</i>	113	<i>Ad thesin 9. 10. 11. & 12. De 15. Bellarmini notis earumq. duplici applicatione, tum ad Euangelicam, tum ad Romanam Ecclesiam</i>	ibid.
<i>Obiectiones</i>	115	<i>Prima nota: Appellatio Catholicorum</i>	
<i>Solutiones</i>	116	149	
<i>Ad thesin 11. & 12. De auctoritate Conciliorum respectu Papæ</i>	118	<i>Responsio ad 1. notam</i>	149
<i>Obiectiones</i>	119	<i>Secunda nota Bellarmini: Antiquitas seu vetustas</i>	150
<i>Responsio</i>	120	<i>Responsio ad hanc notam</i>	151
<i>Altera pars huius primæ generalis controuersia; nempe, de natura, & notis Ecclesiæ in terra militantis</i>	121	<i>Tertia nota Bellarmini: Duratio perpetua</i>	152
<i>Ad thesin 1. 2. 3. De natura seu essentiali definitione, veræ Christi Ecclesiæ: h. e. quinam verè ad eam pertineant, vel non</i>	121	<i>Responsio ad hanc notam</i>	153
<i>Obiectiones</i>	123	<i>Quarta nota Bellarmini: Amplitudo maxima</i>	154
<i>Solutiones</i>	124	<i>Responsio ad hanc notam</i>	155
<i>Ad thesin 4. De duplicibus Ecclesiæ membris, seu Christi Ombus</i>	125	<i>Quinta Bellarmini nota: Continuitas Dd. successio</i>	156
<i>Ad thesin 5. De visibilitate Ecclesiæ Catholicæ, & contra</i>	126	<i>Responsio ad hanc notam</i>	158
<i>Obiectiones</i>	129	<i>Sexta Bellar. nota: Confessio cum Antiquis Dd.</i>	166
		<i>Responsio ad hanc notam</i>	161
		<i>De septima Bellarmini nota: Unitas seu concordia</i>	164
		<i>Responsio</i>	

I N D E X.

<i>Responsio ad hanc notam</i>	165	<i>Obiectiones</i>	195
<i>De octava Bellarmini nota: Doctrina sanctitate</i>	168	<i>Responsio ad has obiectiones</i>	196
<i>Responsio ad hanc notam</i>	169	<i>Ad thesin 5. De Ordinibus ministrorum in N.T. quot & quina sint</i>	197
<i>De nona Bellarmini nota: Doctrina efficacitate</i>	171	<i>Obiectio pro 7. Ordinibus ministrorum</i>	198
<i>Responsio ad hanc notam</i>	ib.	<i>Solutio</i>	199
<i>De decima Bellarmini nota: vita sanctitate</i>	173	<i>Ad thesin 6. De differentia Episcopi & Presbyteri</i>	ib.
<i>Responsio ad hanc notam</i>	ib.	<i>Argumenta nostrorum</i>	ib.
<i>De vndecima nota: Miraculorum gloria</i>	175	<i>Obiectiones</i>	200
<i>Responsio ad hanc notam</i>	176	<i>Responsio ad obiectiones</i>	201
<i>De duodecima nota: Prophetia dono</i>	177	<i>Ad 7. thesin. De coelibatu, itemq; coniugio Sacerdotum seu Clericorum</i>	ib.
<i>Responsio ad hanc notam</i>	178	<i>Argumenta nostrorum</i>	ib.
<i>De decima tertia nota: Confessione hostium</i>	179	<i>Obiectiones</i>	204
<i>Responsio ad hanc notam</i>	180	<i>Responsio ad obiectiones</i>	205
<i>De decima quarta nota: Infelicitate hostium</i>	181	<i>Ad thesin 8. De Digamis, ad ministrum non admittendis</i>	ibid.
<i>Responsio ad hanc notam</i>	182	<i>Argumenta duo</i>	206
<i>De decima quinta Bellarmini nota: Felicitate patronorum</i>	184	<i>Responsio</i>	ibid.
<i>Responsio ad hanc notam</i>	ibid.	<i>Ad thesin 9. & 10. De immunitate siue exemptione Clericorum, quoad personas simul & bona</i>	107
<i>Ad thesin 10. 11. De Ecclesia Romana seu Pontificia. An, videlicet, & quatenus pro vera & visibili Ecclesia haberi possit</i>	187	<i>Pro utraq; posteriore parte: argumenta hac ferè afferunt</i>	ibid.
<i>Ad thesin 12. De Ecclesia Reformata, siue Euangelica</i>	189	<i>Obiectiones</i>	209
<i>Controuersia secunda generalis, de triplicibus Ecclesie Militantis membris</i>	190	<i>Responsio ad obiectiones</i>	210
<i>Pars I. de clericis</i>	ib.	<i>Pars II. De Monachis, eorumq; votis</i>	211
<i>Ad thesin 1. De nomine, siue appellatione clericorum</i>	190	<i>Ad thesin 1. & 2. De essentia & Origine Monachatus</i>	211
<i>Responsio ad obiectiones</i>	191	<i>Responsio</i>	213
<i>Ad thesin 2. & 3. & 4. De electione seu vocatione, & ordinatione ministrorum Ecclesie</i>	192	<i>Ad thesin 3. De consiliis Euangelicis, seu operibus supererogationis: qua fundamentum Monachatus esse dicuntur</i>	214
		<i>Argumenta nostrorum precipua</i>	ib.
		<i>Obiectiones, pro operibus supererogationis</i>	216
		<i>Testimonia qua ex scripturis affert</i>	217

I N D E X

<i>Responsio ad obiectiones</i>	218	<i>Obiectiones</i>	ibid.
<i>Ad thesin quartā, De votis, praesertim</i>		<i>Responsiones</i>	234
<i>Monasticis in genere</i>	220	<i>Ad thesin 12. De habitu & tonsura Mo-</i>	
<i>Argumenta pro sua opinione</i>	221	<i>nachorum</i>	235
<i>Responsio ad Obiectiones</i>	ibid.	<i>Censura & Responsio</i>	ibid.
<i>Ad thesin 5. 6. 7. 8. De votis Monasticis</i>		<i>Ad thesin 13. De opere & mendicatione</i>	
<i>in specie, nempe paupertatis spontanea,</i>		<i>Monachorum</i>	236
<i>regularis obedientiae, & perpetua con-</i>		<i>Censura</i>	237
<i>tinencia</i>	222	<i>Argumenta quae,</i>	ib.
<i>Argumenta contra votum spontaneæ,</i>		<i>Responsio ad obiectiones</i>	238
<i>&c. quae</i>	ibid.	<i>Pars III. de Laicis & de Magistratu</i>	
<i>Contra votum Regularis Obedien-</i>		<i>politico</i>	238
<i>tiae, &c.</i>	223	<i>Ad thesin primam. De officio & pote-</i>	
<i>Contra votum Perpetuae continentiae,</i>		<i>state Magistratus, in rebus seculari-</i>	
<i>&c.</i>	224	<i>bus, &c.</i>	ibid.
<i>Obiectiones pro tribus hisce votis</i>	226	<i>Censura & Responsio</i>	239
<i>Argumenta ipsius, &c.</i>	ib.	<i>Censura specialis</i>	240
<i>Argumenta pro voto Regularis obedi-</i>		<i>Ad thesin 2. De officio Magistratus in</i>	
<i>entiae</i>	ibid.	<i>deferenda & cognoscenda Religione</i>	241
<i>Argumenta pro voto continentiae, &c.</i>		<i>Argumenta hac afferunt</i>	ib.
227		<i>Obiectiones</i>	242
<i>Responsio ad Obiectiones</i>	228	<i>Argumenta hac potissimum affert</i>	ibi.
<i>Ad thesin 9. & 10. De personis vouenti-</i>		<i>Ad thesin 3. & 4. De pace Religionis, an</i>	
<i>bus, &c.</i>	229	<i>à Magistratu pio concedi possit</i>	ib.
<i>Contra primam assertionem, duo argu-</i>		<i>Argumenta praecipua quae</i>	ibid.
<i>menta hac obiciunt</i>	ibid.	<i>Obiectiones</i>	243
<i>Contra secundam assertionem similiter</i>		<i>Argumenta praecipua quae</i>	ibid.
<i>duo, &c.</i>	ibid.	<i>Censura</i>	244
<i>Contra tertiam & quartam itidem duo,</i>		<i>Ad thesin 5. De libris Hereticorum</i>	ib.
<i>&c.</i>	230	<i>Argumenta nostrorum:</i>	ib.
<i>Obiectiones</i>	ibid.	<i>Obiectiones</i>	245
<i>Pro thesi 1. argumenta, h. e. pro votis</i>		<i>Ad thesin 6. De mulctis, seu poenis He-</i>	
<i>puerorum hac afferuntur</i>	230	<i>reticorum, praesertim capitalibus, &c.</i>	
<i>Argumenta pro 2. thesi</i>	231	246	
<i>Argumenta pro 3. thesi</i>	ibid.	<i>Argumenta hac ferè sunt</i>	ibid.
<i>Argumenta pro 4. thesi</i>	232	<i>Obiectiones, pro thesi Papistica, iure occi-</i>	
<i>Responsio</i>	232	<i>dendi simplices hereticos</i>	247
<i>Ad thesin 11. De eremitis, & eorum u-</i>		<i>Argumenta pro hac crudeli, & verè An-</i>	
<i>niverso instituto</i>	ibid.	<i>tichristiana tyrannande, praecipue hac</i>	
<i>Argumenta Nostrorum</i>	233	<i>affert</i>	247. 248
			Re-

I N D E X.

<i>Responsio generalis, ad omnes obiectiones</i>	248
<i>Controuersia 3^a. generalis, de Ecclesia laborante in Purgatorio. PAG.</i>	249.
<i>Ad thes. 1. & 2. De veritate, seu vera existentia Purgatorii</i>	ibid.
<i>Classis prima argumentorum, contra Purgatorium</i>	250
<i>Classis secunda horum argumentorum, &c.</i>	253
<i>Classis tertia eorundem argumentorum, &c.</i>	254
<i>Obiectionum pro Papistico Purgatorio, ordo primus</i>	255
<i>Ordo secundus obiectionum</i>	256
<i>Ordo tertius</i>	258
<i>Ordo quartus</i>	258
<i>Responsio ad argumenta Bellarm.</i>	259
<i>Ad thes. 3. De Necessitate credendi Purgatorium, &c.</i>	261
<i>Censura, & Responsio ad hanc partem</i>	262
<i>Ad thes. 4. De personis in Purgatorio degentibus</i>	ib.
<i>Censura, & Resp. ad hanc quest.</i>	264
<i>Ad thes. 5. & 6. De situ, seu loco purgatorii, &c.</i>	265
<i>Censura, & Resp. ad hanc materiã</i>	266
<i>Ad thes. 7. De Tempore, seu duratione purgatorii</i>	267
<i>Censura, & Resp. ad hanc thesin</i>	268
<i>Ad thes. 8. De qualitate, seu genere pœne purgatorie</i>	ib.
<i>Censura, & Resp. ad hanc partem</i>	269
<i>Ad thes. 9. De suffragiis uiuorum pro mortuis in purgatorio</i>	270
<i>Censura, & Resp. ad hanc Materiã</i>	ibid.
<i>Ad thes. 10. De sepultura corporum, &c.</i>	271
<i>Censura, & Resp. ad hanc thesin</i>	272

<i>Quarta controuersia generalis de Ecclesia Triumphante in cœlis, siue de cultu, & inuocatione Sanctorum, itē ueneratione Reliquiarum, Imaginum, &c.</i>	PAG. 273
<i>Ad thesin 1. De presente beatitudine, & gloria Sanctorum in Christo mortuorum &c.</i>	ibid.
<i>Obiectiones pro excessiua Sanctorum beatitudine</i>	274
<i>Censura & Responsio</i>	275
<i>Ad thesin 2. & 3. de Canonizatione sanctorum mortuorum</i>	276
<i>Argumenta duo afferuntur</i>	277
<i>Censura & Responsio</i>	ibid.
<i>Ad the. 4. De Religioso cultu, siue adoratione Sanctorum deq. latría & dulia</i>	278
<i>Obiectiones pro religiosa Sanctorum adoratione</i>	282
<i>Argumenta precipua quæ</i>	ibid.
<i>Responsio ad Obiectiones</i>	283
<i>Ad thes. 5. 6. 7. 8. 9. & 10. De Inuocatione Sanctorum, tanquam mediatorum, siue intercessorum apud Deum</i>	284
<i>Argumenta contra Intercessionem mortuorum pro nobis</i>	285
<i>Argumenta pro altera thesi negativa uidelicet Sanctos mortuos, itemq. absentes Angelos, tanquam omniscios & celestes patronos à nobis innocandos non esse</i>	290
<i>Obiectiones pro antithesi Pontificia</i>	294
<i>Pro intercessione Sanctorum</i>	295
<i>Pro inuocatione Sanctorum</i>	296
<i>Solutio obiectionum utriusq. ordinis</i>	298
<i>De reliquiis & imaginibus earumq. cultu</i>	299
<i>Ad thes. 1. & 2. De cultu seu ueneratione Reliquiarum, h. e. ossium, cinerum, vestium, &c. à Sanctis mortuis relictarum</i>	299

I N D E X

<i>Rationes Nostrorum recensentur</i>	300	<i>Argumenta pro posteriore thesi qua ibi-</i>	
<i>Obiectiones Bellarmini</i>	301	<i>dem.</i>	
<i>Solutio obiectionum</i>	302	<i>Pro cultu Imaginis crucis</i>	322
<i>Ad thesin 3. De vocibus Imaginis, Si-</i>		<i>Pro signo crucis</i>	ibid.
<i>mulachri, & Idoli, &c.</i>	303	<i>Responsio ad obiectiones omnes</i>	323
<i>Expositio & confirmatio nostra sententia</i>		<i>De Templis & festis diebus in N.T.</i>	324
<i>ibid.</i>		<i>Ad thesin 1. De Templorum structura, seu</i>	
<i>Sententia Aduersarii una cum censura</i>		<i>forma & partibus</i>	ib.
304		<i>Obiectiones pro ritu orandi versus orien-</i>	
<i>Ad thesin 4. De imaginibus seu pictu-</i>		<i>tem</i>	325
<i>ris & statuis ipsius Dei, & speciatim</i>		<i>Solutio obiectionum</i>	ibid.
<i>S. Triadis</i>	305	<i>Ad thesin 2. De usu, & ornatu Templo-</i>	
<i>Exponitur verus controuersia status</i>	ib.	<i>rum in N.T.</i>	326
<i>Argumenta Nostrorum</i>	306	<i>Obiectiones pro controuerso usu & orna-</i>	
<i>Obiectiones pro Imaginibus Dei & S.</i>		<i>tu Templorum</i>	327
<i>Trinitatis.</i>	307	<i>Solutiones obiectionum</i>	329
<i>Ad thesin 5. An & quatenus Imagines</i>		<i>Ad thesin 3. De Templorum consecra-</i>	
<i>in Templis Christianorum collocandæ</i>		<i>tione rituali, &c.</i>	330
<i>sint, vel inde auferendæ</i>	308	<i>Obiectiones pro Consecratione Papistica</i>	
<i>Obiectiones pro imaginibus in templo</i>		331	
<i>collocandis</i>	310	<i>Solutiones obiectionum</i>	332
<i>Ad thesin 6. & 7. De cultu imaginum,</i>		<i>Ad thesin 4. De benedictionibus aquæ,</i>	
<i>seu veneratione religiosa statuarum,</i>		<i>salis, olei, vini, panis, cinerum, palma-</i>	
<i>&c.</i>	311	<i>rum, &c.</i>	333
<i>Argumenta è multis aliqua</i>	ibid.	<i>Obiectiones pro Papistica benedictione</i>	
<i>Obiectiones pro cultu Imaginum</i>	313	<i>rerum</i>	334
<i>Responsio generalis, h. e. generatim ad o-</i>		<i>Solutiones obiectionum</i>	ibid.
<i>mnes obiectiones supra positas, siue ad</i>		<i>Ad thesin 5. & 6. De peregrinationibus</i>	
<i>totam controuersiam de Imaginibus</i>		<i>ad loca Sanctorum, deq; votis, quæ iis-</i>	
<i>earumq; cultu pertineans.</i>	315	<i>dem nuncupantur</i>	335
<i>Ad thesin 8. 9. & 10. De Ligno, deq; i-</i>		<i>Obiectiones pro Antithesi Pontificio-</i>	
<i>mage, & signo crucis Dominica.</i>		<i>rum</i>	336
317		<i>Solutiones obiectionum</i>	337
<i>De Ligneæ Christi cruce vera</i>	318	<i>Anacephalæosis eorum, quæ de Templis</i>	
<i>Contra adorationem huius crucis</i>	319	<i>&c. dicta sunt</i>	ibid.
<i>De imagine crucis, eiusque cultu</i>		<i>Ad thesin 7. 8. 9. De Festis diebus ad</i>	
320		<i>honorem Dei & Christi, in N.T. ce-</i>	
<i>De signo crucis</i>	ibid.	<i>lebrandis</i>	338
<i>Obiectiones Bellarmini pro religioso cultu</i>		<i>Obiectiones pro necessitate Festorum</i>	
<i>Dominica crucis, &c.</i>	321	<i>Papisti-</i>	

I N D E X.

<i>Papistica</i>	341	<i>etorum</i>	344
<i>Responsio ad utriusque ordinis obiectiones</i>	342	<i>Obiectiones pro hisce festis & vigiliis ibidem</i>	
<i>Ad thesin 10. De festis & vigiliis San-</i>		<i>Solutio obiectionum</i>	345

T O M I I I.

Ad controuers. i. generalem, de Sacramentis in genere 347.

<i>Ad thesin 1. & 2. De Sacramentorum definitione, &c.</i>	ibid.	<i>Rationes ipsorum</i>	ibid.
<i>Argumenta nostra sententiae</i>	348	<i>Obiectiones pro septenario Sacramentorum numero</i>	363
<i>Obiectiones pro sententia Papistica</i>	349.	<i>Rationes ipsius</i>	ibid.
<i>Solutiones obiectionum</i>	350	<i>Solutiones obiectionum</i>	ibi.
<i>Ad thesin 3. De materia & forma Sacramentorum, in genere consideratis</i>	351	<i>Ad thesin 10. De ceremoniis Sacramentorum, &c.</i>	364
<i>Obiectiones Pontificiorum</i>	352	<i>Obiectiones pro Ritibus Papisticis</i>	365
<i>Rationes ipsius</i>	ibid.	<i>Solutiones, sine censura</i>	366
<i>Solutiones obiectionum</i>	353	<i>Ad secundam controuersiam generalem de Baptismo, & Confirmatione.</i>	366
<i>Ad thesin 4. De fine seu usu, deq. necessitate Sacramentorum in genere</i>	ibid.	<i>Ad thesin 1. De essentia seu materia & forma Baptismi</i>	ibidem
<i>Ad thesin 5. De ministro Sacramentorum, &c.</i>	354	<i>Obiectiones Papistica</i>	367
<i>Censura & Responsio</i>	ibid.	<i>Solutiones, sine Censura</i>	367
<i>Ad thesin 6. De effectu seu virtute & efficacia Sacramentorum, &c.</i>	355	<i>Ad thesin 2. De precisa Baptismi necessitate, &c.</i>	
<i>Rationes quae,</i>	ibid.	<i>Rationes ipsorum</i>	ibid.
<i>Obiectiones pro opere operato</i>	356	<i>Obiectiones pro hac necessitate</i>	369
<i>Rationes ipsius</i>	357	<i>Rationes ipsius</i>	ibid.
<i>Solutio obiectionum</i>	ibid.	<i>Solutiones obiectionum</i>	ibi.
<i>Ad thesin 7. De differentia Sacramentorum N. & V.T.</i>	358	<i>Ad thes. 3. De baptismo fluminis, fluminis, & sanguinis</i>	370
<i>Rationes nostrorum</i>	ibid.	<i>Ad thes. 4. De ministro Baptismi, deq. foeminarum, & laicorum, &c.</i>	371
<i>Obiectiones Pontificiorum</i>	359	<i>Argumenta istorum</i>	ibid.
<i>Rationes ipsius</i>	ibid.	<i>Obiectiones pro foeminarum Bapt.</i>	372
<i>Solutio Obiectionum</i>	360	<i>Rationes ipsius</i>	ibid.
<i>Ad thesin 8. De Characterē indelebili, &c.</i>	ibid.	<i>Solutiones</i>	ibid.
<i>Obiectiones pro Characterē</i>	361	<i>Ad thesin 5. De Padobaptismo, deq. fi-</i>	
<i>Rationes ipsius</i>	ibid.	<i>de Infantum, &c.</i>	373
<i>Solutiones Obiectionum</i>	ibi.	<i>Rationes ipsius</i>	ibid.
<i>Ad thesin 9. De numero Sacramentorum, &c.</i>	362		

I N D E X

<i>Censura & Responsio</i>	374	<i>Censura & responsio</i>	ib.
<i>Rationes illorum</i>	ibid.	<i>Ad controuersiam tertiam genera-</i>	
<i>Contraria rationes; &c.</i>	ibid.	<i>lem, de Sacramento Eucharistiæ, de-</i>	
<i>Obiectiones Anabaptistarum</i>	375	<i>que Sacrificio Missæ, sex libris per-</i>	
<i>Responsio ad has Obiectiones</i>	ibi.	<i>tractatam.</i>	388
<i>Ad thesin 6. & 7. De effectu, siue effi-</i>		<i>Ad thesin 1. 2. 3. & 4. De corporali Præ-</i>	
<i>cacia & fructib. Baptismi</i>	736	<i>sentia, deq. orali perceptione Christi</i>	
<i>Obiectiones pro sententia Pontificiorum</i>		<i>sub speciebus panis & vini; in S. Cœ-</i>	
	377	<i>na, siue Eucharistia</i>	ib.
<i>Solutiones Obiectionum</i>	ib.	<i>Argumenta nostra, contra corporalem</i>	
<i>Ad thesin 8. De differentia Baptismi,</i>		<i>Christi præsentiam, &c. in Eucharis-</i>	
<i>&c.</i>	378	<i>tia</i>	389
<i>Obiectiones Pontificia</i>	379	<i>Obiectiones pro Corporali præsentia Chri-</i>	
<i>Rationes ipsius</i>	ibid.	<i>sti, &c.</i>	392
<i>Solutiones Obiectionum</i>	380	<i>S. S. testimoniorum quatuor distinctas</i>	
<i>Ad thesin 9. De Ceremoniis Baptismi,</i>		<i>classes affert</i>	393
<i>&c.</i>	ibid.	<i>Solutiones Obiectionum</i>	394
<i>Obiectiones Papistica</i>	381	<i>Ad thesin 5. De sententia veterum, cir-</i>	
<i>Solutiones Obiectionum</i>	382	<i>ca questionem corporalis præsentia</i>	
<i>Ad thesin 10. De Confirmationis Sa-</i>		<i>Christi</i>	395
<i>cramento, &c.</i>	ib.	<i>Obiectiones pontificia</i>	396
<i>Argumenta Nostrorum</i>	383	<i>Argumenta pro thesi sua hæc affert, &c.</i>	
<i>Obiectiones Pontificia</i>	ibid.		397
<i>Rationes quas ipse affert</i>	384	<i>Solutio obiectionum</i>	ibid.
<i>Solutiones Obiectionum</i>	ib.	<i>Ad thesin 6. & 7. De naturali Ratione,</i>	
<i>Ad thesin 11. De materia & forma</i>		<i>&c.</i>	398
<i>Confirmationis</i>	ib.	<i>Argumenta Nostrorum, inter alia non</i>	
<i>Rationibus his sequentibus Nostrum ni-</i>		<i>pauca, &c.</i>	399
<i>tuntur</i>	385	<i>Obiectiones, pro possibilitate huius rei</i>	
<i>Obiectiones pro Chrismate Papistico</i>			400
<i>ibid.</i>		<i>Obiectiones pro rei veritate</i>	402
<i>Argumenta futilia,</i>	ibid.	<i>Solutiones Obiectionum utriusq. gene-</i>	
<i>Solutiones Obiectionum</i>	396	<i>ris</i>	ibid.
<i>Ad thesin 12. De effectu, seu virtu-</i>		<i>Ad thesin 8. De Transsubstantiatione</i>	
<i>te & efficacia Confirmationis, ibi-</i>		<i>panis & vini in corpus & sanguinem</i>	
<i>dem</i>		<i>Christi</i>	403
<i>Censura & responsio</i>	ibid.	<i>Argu-</i>	
<i>Ad thesin 13. De ministro huius Sacra-</i>			
<i>menti, &c.</i>	387		

I N D E X:

<i>Argumenta contra Transsubstantiationem</i>	<i>ibid.</i>	<i>ma Eucharistia</i>	<i>ibid.</i>
<i>Obiectiones pro Transsubstantiatione,</i>	404	<i>Censura & Responsio</i>	410
<i>Argumenta ipsius precipua.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Ad thesin 12. & 13. De fructu seu effectu Eucharistia</i>	411
<i>Solutiones obiectionum</i>	405	<i>Rationes ipsius pro utroq; membro,</i>	<i>ibid.</i>
<i>Censura de Consubstantiatione</i>	<i>ibid.</i>	<i>Censura & responsio</i>	412
<i>Ad thesin 9. De duratione, seu permanentia huius Sacramenti, etiam extra usum legitimum</i>	406	<i>Ad thesin 14. & 15. De communione sub una, vel sub utraq; specie, respectu laicorum, &c.</i>	413
<i>Rationes ipsorum</i>	<i>ibid.</i>	<i>Argumenta ipsorum</i>	<i>ibid.</i>
<i>Obiectiones pro permanentia & repositione Hostia</i>	407	<i>Obiectiones pro una specie</i>	414
<i>Rationes ipsius</i>	<i>ibid.</i>	<i>Solutiones obiectionum</i>	416
<i>Solutiones obiectionum</i>	408	<i>Ad thesin 16. De adoratione, & circum- gestatione Eucharistia</i>	<i>ib.</i>
<i>Ad thesin 10 & 11. De materia & for-</i>		<i>Censura & Responsio</i>	417

De Sacrificio Missæ, 417.

<i>Ad thesin 1. 2. 3. 4. De vera & reali oblatione ipsius Christi in Eucharistia, &c.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Obiectiones Pontificia</i>	430
<i>Argumenta ipsorum precipua</i>	418	<i>Argumenta duo</i>	<i>ib.</i>
<i>Obiectiones pro sacrificio Missæ</i>	420	<i>Solutiones obiectionum</i>	<i>ib.</i>
<i>Classes 5. ex Scripturis</i>	<i>ibidem</i>	<i>Ad thesin 10. De ceremoniis, deq; Cae- none Missæ & eius partibus</i>	<i>ib.</i>
<i>Testimonia Patrum</i>	422	<i>Censura & Responsio</i>	431.
<i>Rationes humana pro Missa</i>	<i>ibid.</i>	<i>Ad Controuersiam quartam de Pœ- nitentia, eiusque parti-</i>	
<i>Solutiones omnium obiectionum</i>	423	<i>bus, 433.</i>	
<i>Ad thesin 5. 6 7. De multiplici effectu sacrificii missalis pro uiuis & mortuis, &c.</i>	424	<i>Ad thesin 1. De Natura, seu definitione pœnitentia, &c.</i>	
<i>Obiectiones pro efficacia Missæ</i>	425	<i>Status controuersia exponitur</i>	<i>ib.</i>
<i>Censura & Responsio</i>	426	<i>Pœnitentiam, Sacramentum N.T. pro- prie dictum non esse, Nostri his Ar- gumentis probant</i>	434
<i>Ad thesin 8. De missa priuata, siue An- gulari & solitaria, &c.</i>	427	<i>Baptismum rectè dici sacramentum pœ- nitentia</i>	435
<i>Argumenta ipsorum</i>	428	<i>Argumenta ipsorum</i>	<i>ibid.</i>
<i>Obiectiones pro Missa priuata</i>	<i>ib.</i>	<i>Obiectiones Pontificia</i>	436
<i>Solutiones obiectionum</i>	429	<i>Rationes ipsius</i>	<i>ibid.</i>
<i>Ad thesin 9. De Sacro vernaculo, deq; clara verborum significatione, & con- trario silentio</i>	<i>ibid.</i>	<i>Responsio ad superiores obiectiones</i>	437
		<i>Ad thesin 2. & 3. De Partibus pœniten-</i>	

I N D E X.

<i>tia, &c.</i>	438	<i>Argumenta ipsorum contra satisfactio-</i>	
<i>Argumenta quæ</i>	<i>ibid.</i>	<i>nem</i>	452
<i>Obiectiones Pontificiæ</i>	439	<i>Obiectiones pro satisfactionibus humanis</i>	
<i>Responsio ad Obiectiones</i>	440		454
<i>De speciebus Pœnitentia</i>	<i>ibid.</i>	<i>Rationes ipsius præcipuæ</i>	<i>ibid.</i>
<i>Ad thesin 4. De contritione cordis, &</i>		<i>Responsio ad has obiectiões</i>	456
<i>speciatim de mensura, seu quantitate</i>		<i>Ad appendicem, De Indulgentiis, &</i>	
<i>eius</i>	441	<i>Jubilæis: quæ duobus libris pertracta-</i>	
<i>Censura, & Responsio</i>	<i>ibid.</i>	<i>tur</i>	453
<i>De necessitate, & ordine Contritionis,</i>		<i>Ad thesin 2. 3. 4. De fundamento Indul-</i>	
	442	<i>gentiarum, h. e. Thesaurò Ecclesiæ &c.</i>	
<i>Censura, & Responsio nostrorum,</i>			454
	<i>ibid.</i>	<i>Censura Evangelicorum, & responsio ad</i>	
<i>De mensura & quantitate eiusdem,</i>		<i>superiora</i>	455
	443	<i>Ad easdem Theses, de thesauri supradicti</i>	
<i>Censura, & Responsio Nostrorum, ibi-</i>		<i>applicatione seu dispensatione, &c.</i>	456
<i>dem</i>		<i>Nostrorum censura, & responsio ad su-</i>	
<i>Ad thesin 5. & 6. De effectu contritio-</i>		<i>periora</i>	458
<i>nis, &c.</i>	444	<i>Ad thesin 5. Amplior expositio questio-</i>	
<i>Censura, & Responsio Nostrorum, ibi-</i>		<i>nis, quis, &c.</i>	459
<i>dem</i>		<i>Censura, & responsio ad prædicta,</i>	
<i>De peccato in Spiritum Sanctum,</i>			460
	445	<i>Ad thesin 6. De pœnis, seu vinculis, quæ</i>	
<i>Ad thesin 7. De attritione, deq; serui-</i>		<i>per Indulgentiam solvuntur, &c.</i>	
<i>timore, &c.</i>	<i>ibid.</i>		460
<i>Censura & Responsio Evangelicorum,</i>		<i>Censura, & Responsio ad superiora,</i>	
	446		461
<i>Ad thesin 8. 9. 10. 11. De privata, siue</i>		<i>Ad thesin 7. De variis Indulgentiarum</i>	
<i>auriculari, aut sacerdotali peccatorum</i>		<i>speciebus</i>	462
<i>confessione</i>	<i>ibid.</i>	<i>Censura, & Responsio ad prædicta,</i>	
<i>Argumenta contra auricularem con-</i>			463
<i>fessionem</i>	447	<i>Ad thesin 8. De indulgentiarum utili-</i>	
<i>Rationes ipsorum</i>	448	<i>tate seu effectu, &c.</i>	464
<i>Obiectiones, pro auriculari Confessione,</i>		<i>Censura & responsio</i>	<i>ibid.</i>
	449	<i>Ad thesin 9. De præcipuo dispensatore</i>	
<i>Argumenta ipsius</i>	<i>ibid.</i>	<i>Indulgentiarum</i>	464
<i>Solutiones harum obiectiõnum</i>	450	<i>Censura & responsio</i>	<i>ibid.</i>
<i>Ad thesin 12. 13. 14. 15. 16. 17. De Satis-</i>		<i>Ad thesin 10. De conditionibus, ad</i>	
<i>factione pro peccatis coram Deo, e-</i>		<i>usum Indulgentiarum, requisitis,</i>	
<i>iusque veritate & necessitate, &c.</i>	451		465
		<i>Cen-</i>	

I N D E X.

<i>Censura & Responsio Nostrorum</i>	466	<i>nes Aduersarii</i>	469
<i>Ad thesin 11. De indulgentiis pro defunctis &c.</i>	ibid.	<i>Examen Argumentorum Aduersarii pro Indulgentiis</i>	471
<i>Censura & Responsio Euangelicorum,</i>	467	<i>Censura Euangelica</i>	472
<i>Ad thesin 12. De obiectionibus nostris, contra Indulgentias Papales, in epitomen redactis</i>	468	<i>De origine & progressu Indulgentiarum</i>	ibidem
<i>Censura & responsio nostra ad exceptiones</i>		<i>Censura & responsio Euangelicorum,</i>	474

Ad quintam Controuersiam generalem de tribus reliquis Sacramentis, &c. 475.

Ad Librum I. De extrema Vnctione, *ibid.*

<i>Ad thesin 1. An & quatenus extrema Vnctio Sacramentum sit, & quidem N.T. proprium, &c.</i>	ibid.	<i>Nostrorum Responsiones, ad has obiectiones</i>	477
<i>Rationes ipsorum</i>	ibid.	<i>Ad thesin 2.3. &c. De causis, effectis, & subiectis, aliisque circumstantiis huius vnctionis</i>	ibid.
<i>Obiectiones Papisticae pro hoc Sacramento</i>	476	<i>Obiectiones aduersarii pro hisce reb.</i>	478
<i>Argumenta precipua</i>	ibid.	<i>Responsiones ad praedicta</i>	ibidem

Ad Librum II. De Ordinatione Ministrorum, 478.

<i>Ad thesin 1. An & quatenus Ordo, siue ordinatio hac, Sacramentum sit, & quidem, &c.</i>	ibid.	<i>Argumenta ipsius</i>	ibid.
<i>His Argumentis nituntur</i>	479	<i>Solutiones Obiectionum</i>	ibid.
<i>Obiectiones Aduersarii pro Sacramento Ordinis</i>	480	<i>Ad thesin 2. De causis, effectis, & ceremoniis, &c.</i>	481
		<i>Obiectiones Aduersarii</i>	ibid.
		<i>Responsiones Nostrorum</i>	ibid.

Ad Librum III. De Matrimonio, 482.

<i>Ad thesin 1. An & quatenus Matrimonium sit Sacramentum N. T. proprium</i>	ibid.	<i>Censura & Responsio Nostrorum,</i>	ibid.
<i>Argumenta pro hac thesi</i>	ib.	<i>Ad thesin 5.6.7.8. De Coniugii firmitate, &c.</i>	487
<i>Obiectiones Aduersariorum</i>	483	<i>Obiectiones Aduersariorum</i>	488
<i>Solutiones Obiectionum</i>	484	<i>Pro repudio infidelium Argum. quae</i>	489
<i>Ad thesin 3. De materia & forma huius Sacramenti</i>	485	<i>Solutiones Obiectionum</i>	490
<i>Censura, & Responsio Nostrorum,</i>	ibidem	<i>Ad th. 9. De consensu parentum, &c. ib.</i>	
<i>Ad thesin 4. De duplici Polygamia, &c.</i>	486	<i>Argumenta quae</i>	491
		<i>Obiectiones</i>	ibid.
		<i>Solutiones Nostrorum</i>	492
		<i>Ad thesin 10 De impedimentis Coniugii duplicibus, &c.</i>	ibidem

I N D E X.

<i>Censura & Responsio Euangelicorum</i>	<i>Argumenta precipua</i>	<i>ibid.</i>
493	<i>Solutiones obiectionum</i>	497
<i>De specialibus quibusdam Impedimentis</i>	<i>Ad thesin 13. De Iudiciis causarum</i>	<i>ibid.</i>
<i>ibid.</i>	<i>Matrimonialium</i>	<i>ibid.</i>
<i>Censura, & Responsio Nostrorum</i>	<i>Rationes ipsius</i>	<i>ibid.</i>
494	<i>Censura & Responsio Nostrorum</i>	498
<i>Ad thesin 11. & 12. De gradibus Cognationis & Affinitatis, &c.</i>	<i>Appendicula, de ritibus Coniugii</i>	498
<i>Rationes Nostrorum</i>	<i>ibid.</i>	498
<i>Obiectiones Aduersarii</i>	496	

Tomus Quartus, qui complectitur tres generales controuersias, de triplici hominis statu, &c. 499.

Ad Controuersiam 1. generalem, de gratia primi hominis in Paradiso, 499.

<i>Ad thesin 1. De Imagine Dei in Homine, &c.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Ad thesin 7. de 11. Paradisi arboribus, praesertim de arbore vitae, &c.</i>	508
<i>Censura, & Responsio Nostrorum</i>	500	<i>Censura & Responsio Euangelicorum</i>	509
<i>Ad thesin 2. & 3. De iustitia originali, &c.</i>	501	<i>Ad secundam generalem controuersiam, de amissione gratiae, &c.</i>	510.
<i>Censura, & Responsio Nostrorum</i>	502	<i>Ad thesin 1. 2. 3. De peccati definitione, & diuisione, &c.</i>	510
<i>Ad thesin 4. De immortalitate primi hominis</i>	504	<i>Censura, & Responsio generalis</i>	510
<i>Argumenta pro prima Thesi</i>	<i>ibid.</i>	<i>Obiectiones Aduersarii pro supra dicta diuisione</i>	511
<i>Pro Thesi secunda Argumenta</i>	505	<i>Rationes precipuae</i>	<i>ibidem</i>
<i>Censura, & Responsio Nostrorum</i>	<i>ibid.</i>	<i>Argumenta contra explicationem</i>	<i>ibidem</i>
<i>Ad thesin 5. & 6. De Paradiso Terrestri, ubinam fuerit, &c.</i>	506	<i>Rationes precipuae</i>	512
<i>Argumenta pro primo membro</i>	<i>ibid.</i>	<i>Censura & obiectiones Nostrae contra peccatum veniale</i>	519
<i>Pro secundo Argumenta</i>	507	<i>Rationes ipsorum</i>	<i>ibid.</i>
<i>Argumenta pro tertia Thesi</i>	<i>ibid.</i>	<i>Responsio ad Argumenta contraria</i>	514
<i>Censura, & Responsio Nostrorum</i>	<i>ibid.</i>	<i>Ad</i>	

I N D E X.

Ad thesin. 4. 5. De vera peccati causa:
quodque Deus non sit auctor peccati,
516

Censura, & Responsio Nostrorum
517

Argumenta contra Libertinos, & si-
miles Deum peccati auctore facientes
519

Argumenta precipua ibid.

Censura Nostrorum ibid.

Argumenta, pro vera Evangelicorum
sententia, de providentia Dei effica-
ce circa peccata, &c. 520

Argumenta ad hunc scopum directa,
&c. ibid.

Ad thesin 6. De primo hominis pecca-
to, &c. 522

De tentatione serpentis 523

De lapsu primi hominis qualis fuerit
ibid.

Censura & responsio Nostra 524

De poena primi peccati ibid.

Censura Nostrorum 525

Ad thesin 7. De peccato originis, an sit,
&c. ibid.

Argumenta ipsius precipua contra Pela-
gianos 526

Censura & responsio Nostrorum 527

Ad thesin 8. De traduce anime, Deque
propagatione peccati originalis. Ubi
obiectiones Pelagianorum excutun-
tur ibid.

Responsiones istarum objectionum preci-
pua quae 528

Censura & responsio Nostra de Traduce
530

Ad thesin 9. An virgo Maria etiam in
peccato originali concepta sit, pro &
contra ibid.

Pro prima hypothesis Argumenta ibid.

Pro altera parte, hoc est quoad immacu-
latam Mariae virginis conceptionem.

Argumenta haec afferuntur ib.

Pro tertiae rationes afferuntur ibid.

Censura & Responsio ad superiora, &c.
532

Ad thesin 10. & 11. De essentia, seu for-
ma peccati originalis, &c. 533

Argumenta Bellarmini contra hunc er-
rorem ibid.

Responsio ad obiectiones Illyrici 534

Censura Nostrorum 535

De aliis quatuor opinionibus reiectis
ibid.

Contra quam Argumenta haec affert
ibid.

Contra quam rationes has affert ibid.

Contra haec Argumenta 536

Censura & responsio, praesertim quoad se-
cundam sententiam 537

Argumenta eorum ibi.

Solutio objectionum contra secundam sen-
tentiam 538

De postrema sententia Bellarmino ap-
probata ibid.

Pro primo membro, hoc est, pro imputa-
tione haec Argumenta affert ibid.

Pro secundo, hoc est, pro inherente pecca-
to, &c. 539

Censura & responsio ibid.

Ad thesin 12. De aeterna poena peccati
originalis, &c. 540

Pro aeterna ipsorum Infantum poena, &c.
Argumenta haec affert ibid.

Censura & responsio ad praedicta 542

Ad thesin 14. De temporalibus eiusdem
peccati poenis 543

Argumenta pro his poenis ibid.

Argumenta ipsius precipua quae 544

I N D E X.

Argumenta contra alias pœnas *ibid.* *Censura & responsio* *ibid.*

AD TERTIAM CONTROVERSIAM GENERALEM, DE GRATIÆ REPARATIO- ne, per Iesum Christum Dominum nostrum, 545.

Hæc tertia generalis controuersia in tres principales subdividitur <i>ibid.</i>	<i>tia, &c.</i> <i>ibid.</i>
Ad primam principalem controuer- siam, de gratia & prædestinatio- ne Dei, deque libero hominis ar- bitrio <i>ibid.</i>	<i>Argumenta contra Pelagianos</i> 553 <i>Pro thesi uniuersa Argumenta hæc affert</i> <i>ibid.</i> <i>Pro uniuersalitate gratia sufficientis</i> 554 <i>Argumenta hæc præcipua affert</i> <i>ibid.</i> <i>Cautio duplex</i> <i>ibid.</i> <i>Censura & responsio ad quadam prædi-</i> <i>cta</i> 555 <i>Contra uniuersalitatem gratia salutis</i> 556
Ad thesin 1. De definitione, & diuisione gratia diuina 546	Ad thesin 6. & 7. De prædestinatione diuina, eiusque causis & partibus, &c. 557
<i>Censura Nostrorum</i> <i>ibid.</i>	<i>De causa electionis</i> 558
Ad thesin 2. & 3. De gratia gratum fa- ciente, &c. 547	<i>Argumenta qua potissimum affert</i> <i>ibid.</i>
<i>Argumenta præcipua qua</i> <i>ibid.</i>	<i>De causa reprobationis</i> 559
<i>Rationes pro priore membro Theseos hæ-</i> <i>sunt.</i> 548	<i>Argumenta pro utroque membro</i> <i>ibid.</i>
<i>Censura & responsio</i> 549	<i>Censura & Responsio ad superiora</i> <i>ibid.</i>
<i>Argumenta pro Euangelicis</i> <i>ibid.</i>	
Ad thesin 4. De gratia sufficiente & effi- cace 550	
<i>Censura & responsio.</i> 552	
Ad thesin 5. De communicatione gra-	

De libero hominis arbitrio, 562.

Ad thesin 8. 9. 10. De natura liberi arbi- trii, item obiecto, subiecto, actu, & fine, &c. <i>ibid.</i>	<i>Censura, & responsio</i> <i>ibid.</i> <i>De obiecto liberi arbitrii</i> 565 <i>Censura & responsio</i> 566 <i>De subiecto liberi arbitrii</i> <i>ibid.</i> <i>Censura & responsio</i> 567 <i>De fine, siue usu liberi arbitrii</i> 568 <i>Censura breuicula</i> <i>ibid.</i>
De rei proposita definitione <i>ibid.</i>	Ad thesin 11. 12. 13. 14. De libertate hu- mani arbitrii in operibus naturalibus, &c.
De forma, & partibus huius libertatis 563	
Pro utraq; parte libertatis, Argumenta. <i>ibid.</i>	
<i>Censura Nostrorum</i> <i>ibid.</i>	
De potentia huius conditionibus 564	

I N D E X.

Ec.	569	Censura & responsio	580
Argumenta ipsius	ibid.	Argumenta hac afferunt, Ec.	581
Censura & responsio	ibid.	Solutio obiectionum	582
Affertio huius primæ libertatis	570	Ad thesin 18. 19. 20. 21. De libertate ar-	
Argumenta ipsius	ibid.	bitrii in operibus supernaturalibus, seu	
Censura & responsio	571	spiritualibus	583
Solutio obiectionum contra hanc liberta-		Censura, & responsio	584
tis speciem	572	Antipelagiana limitatio huius libertatis	
Censura de his responsionibus	573	ibid.	
Ad thesin 15. 16. 17. de libertate nostra		Argumenta pro hac thesi	ibid.
arbitrii in operibus moralibus	574	Censura Nostrorum	585
Argumenta ipsius	ibid.	Responsio ad obiectiones Pelagianorum	
Censura, & responsio	575	ibid.	
Argumenta inter alia hac afferunt	ibid.	Affertio huius tertie libertatis	586
Declaratio huius secunda libertatis	576	Argumenta hac affert	ibid.
Censura & responsio	577	Censura Nostrorum	587
Solutio obiectionum	578	Argumenta igitur Nostri hac afferunt	588
Affertio huius eiusdem libertatis	ibid.	Responsio ad obiectiones aduersarii	ibid.

AD SECVNDAM CONTROVERSIAM

PRINCIPALEM, DE IUSTIFICATIONE, deque bonis operibus in genere,

&c. 589.

Ad thesin 1. & 2. De natura fidei iusti-		Ad thesin 10. 11. 12. De formali iusti-	
ficantis, &c.	ibid.	ria seu forma ipsius iustificationis, &c.	
Obiectiones Aduersariorum pro nudo		ibid.	
assensu	592	De significationibus verborum Iustitia,	
Argumenta precipua	ibid.	&c.	ibid.
Responsiones Nostrorum	593	De causis iustificationis	599
Ad thesin 3. & 4. 5. 6. 7. 8. 9. An, &		Censura utriusq; capitis precedentis	ibid.
quatenus sola fide iustificemur, &c.		Argumenta Nostrorum, pro Iustifica-	
594		tionis forma	600
Argumenta igitur, pro solius fidei (sed ve-		Obiectiones Bellarmini, pro infusione ius-	
ra viua fidei) iustificatione, hac sunt		titia habitualis, &c.	603
595		Argumenta hac affert	ibid.
Obiectiones, contra Iustificationem ex so-		Censura, & responsio	604
la fide	596	Argumenta Bellarmini	605
Argumenta hac affert	597	Censura, & responsio pro Luthero	ibid.
Responsiones Nostrorum	598	Argumenta hac affert precipua	606

I N D E X

<i>Censura, vel potius assensio</i>	<i>ibid.</i>	<i>Ad thesin 19. De necessitate Iustitiæ a-</i>	
<i>Obiectiones eiusdem Bellarmini.</i>	607	<i>ctualis, &c.</i>	625
<i>Argumenta ipsius</i>	<i>ibid.</i>	<i>Argumenta ipsius</i>	625
<i>Censura, & responsio pro Caluino & ce-</i>		<i>Censura & responsio</i>	628
<i>teris Evangelicis</i>	608	<i>Ad thesin 20. & 21. De perfectione, seu</i>	
<i>Obiectiones eiusdem, contra imputatio-</i>		<i>perfecta puritate, bonorum operum,</i>	
<i>nem Iustitiæ</i>	609	<i>&c.</i>	629
<i>Censura & responsio</i>	611	<i>Pro sententia sua declaranda tres theses</i>	
<i>Appendix de duplici Iustitiæ inherente:</i>		<i>affert, &c.</i>	<i>ibid.</i>
612		<i>Pro prima thesi hac Argumenta affert</i>	
<i>Argumenta ipsius</i>	<i>ibid.</i>	630	
<i>Obiectiones præcipua</i>	<i>ibid.</i>	<i>Pro secunda thesi, hoc est, pro perfecta</i>	
<i>Censura & responsio</i>	613	<i>operum puritate hac sunt argumenta</i>	
<i>Ad thesin 13. 14. 15. De certitudine præ-</i>		631	
<i>sentis iustitiæ, seu gratiæ diuinæ in</i>		<i>Pro tertia thesi, hoc est, pro operum iu-</i>	
<i>Christo percepta</i>	<i>ibid.</i>	<i>stificatione, affert hac Argumenta</i>	
<i>Obiectiones pro incertitudine gratiæ</i>		<i>ibid.</i>	
615		<i>Censura & responsio Nostrorum</i>	632
<i>Argumenta quæ potissimum affert</i>	616	<i>Argumenta Nostrorum</i>	633
<i>Responsiones ad has obiectiones</i>	617	<i>Argumenta, quæ pro ordinaria operum</i>	
<i>Ad thesin 16. De certitudine electionis,</i>		<i>imperfectiōe, & ad salutem prome-</i>	
<i>& finalis perseverantia, &c.</i>	618	<i>rendam inefficaciā, seu ad iustifican-</i>	
<i>Obiectiones, contra hanc alteram certi-</i>		<i>dum imbecillitate, ab Evangelicis af-</i>	
<i>tudinem</i>	619	<i>feruntur</i>	634
<i>Argumenta quæ potissimum affert</i>	<i>ibid.</i>	<i>Quomodo ad Argumenta Bellarmini pro</i>	
<i>Responsiones Nostrorum</i>	620	<i>Confirmatione secundæ thesios, allata,</i>	
<i>Ad thesin 17. De constantia, & contra-</i>		<i>Nostræ respondent, &c.</i>	635
<i>riam mutabilitate, veræ iustitiæ iam se-</i>		<i>Ad Argumenta pro assertione tertiæ the-</i>	
<i>mel percepta</i>	<i>ibid.</i>	<i>siōs Nostræ sic respondent</i>	636
<i>Argumenta præcipua</i>	<i>ibid.</i>	<i>Ad thesin 22. De meritis operum No-</i>	
<i>Obiectiones pro mutabilitate Iustitiæ, &c.</i>		<i>strorum coram Deo, in negotio salutis,</i>	
622		<i>&c.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Argumenta quæ affert præcipua</i>	<i>ibid.</i>	<i>Thesis quibus Argumentis probatur</i>	
<i>Responsiones Nostrorum</i>	623	<i>ibid.</i>	
<i>Ad thesin 18. De æqualitate, vel inæqua-</i>		<i>Censura, & Argumenta contra meri-</i>	
<i>litate iustitiæ: siue an, & quatenus o-</i>		<i>tum operum nostrorum in negotio sa-</i>	
<i>mnes iusti pares sint</i>	<i>ibid.</i>	<i>lutis</i>	637
<i>Argumenta pro priorē parte</i>	<i>ibid.</i>	<i>Argumenta quæ pro sententia Euangeli-</i>	
<i>Argumenta pro posteriore parte</i>	624	<i>corum, contra fictitium illud meritum,</i>	
<i>Censura, & responsio Nostrorum</i>	<i>ibid.</i>	<i>afferuntur</i>	638
			<i>Solutio-</i>

I N D E X.

<i>Solutio obiectionum pro operibus meritoriiis</i> 639 <i>Ad thesin 23. De fiducia in operibus collocanda an, & quatenus admitti possit</i> 640 <i>Argumenta ipsius precipua, &c. ibid.</i> <i>De altero capite, &c. Argumenta hac affert</i> 641 <i>Censura, & responsio nostrorum ibid.</i> <i>Ad thesin 24. & 25. De variis Meriti Conditionibus, item modis, & obiectis, seu manis speciebus</i> 642 <i>Argumenta ipsius pro hac conditione, quæ nam sint</i> 643 <i>Pro quinta conditione, &c. Argumenta hac sunt</i> 643 <i>Argumenta pro sexta conditione quæ</i> 644 <i>Pro conditione postrema, &c. Argumenta hac sunt</i> 645 <i>Censura Evangelicorum de his conditionibus</i> 645	<i>De propria condigni meriti ratione, seu forma & modo</i> 647 <i>Opera iustorum esse meritoria vite æternæ, &c. Argumenta hac affert</i> 647 <i>Opera iustorum mereri vitam æternam, ex condigno, non modo ratione pacti, Argumenta hac affert</i> 647 <i>Deum etiam ultra meritum nostrum, ex libertate, remunerari opera nostra, &c. Argumenta hac affert</i> 647 <i>Censura & Argumenta contra meritum Condigni</i> 648 <i>Solutio obiectionum pro merito condigni, & congrui, &c.</i> 649 <i>De obiectis utriusque meriti Condigni & congrui, &c.</i> 649 <i>Argumenta precipua</i> 650 <i>Pro thesi negativa & affirmativa hac affert</i> 650 <i>Censura, & responsio Nostrorum</i> 650
---	--

AD CONTROVERSIAM PRINCIPALEM, DE BONIS OPERIBVS IN SPECIE, Videlicet oratione, Ieiunio, & Eleemosyna; quæ tribus libris explicatur.

Liber I. De oratione:

<i>Ad thesin 1.2.3. & 4. De precatione in genere eiusque effectis, &c.</i> 651 <i>De effectibus orationis</i> 652 <i>De oratione Dominica, eiusque partibus</i> 653 <i>De conditionibus rite precandi</i> 653 <i>Censura & responsio Evangelicorum</i> 654 <i>Ad thesin 5.6.7. De horis canonicis, earumque partibus, & circumstantiis,</i> 655	<i>&c.</i> 655 <i>De institutione huius officii</i> 656 <i>Argumenta pro antiquitate huius officii hac afferuntur</i> 657 <i>De Antiphonia Mariana</i> 657 <i>De genere lingua deque cantu Ecclesiastico</i> 658 <i>De personis huic officio addictis</i> 658 <i>Argumenta ipsius</i> 658 <i>Censura, & responsio Evangelicorum</i> 658
---	---

Liber 2. de Ieiunio, 659.

Ad thesin 1. & 2. De requisitis ad verum Ieiunium, maxime de delectu ciborum	ibid.	Propriore fructus genere quod extra controuersiam est, exempla affert Pauli	663
Argumenta pro Cœnatione	660	Pro posteriore autem genere, quod solum in controuersia est, Argumenta hac affert	ibid.
Argumenta pro delectu ciborum	ibid.	Censura, & responsio	664
Censura & Argumenta contra delectum ciborum	661	Contra Papisticas ieiuniorum leges, &c.	ibid.
In altero membro, ubi delectus ciborum tanquam ad verum ieiunium necessarius vrgetur, Nostri prorsus his Argumentis reclamant	ibid.	Argumenta aduersus usurpationem, hac afferunt	ibid.
Responsio ad Argumenta Bellarmini	ibid.	Responsio ad contraria Bellarmini Argumenta	666
Ad thesin 3. 4. 5. De necessitate, & utilitate seu fructu ieiunii Ecclesiastici	662	Contra fictitios ieiuniorum effectus	ibid.
Argumenta ipsius precipua	ibid.	Argumenta efferunt hac precipua	ibid.
Fidelis, lege Ecclesiastica ad certa quadam, seu stata Ieiunia obligari; &c.		Responsio ad contraria Argumenta	667
Argumenta hac affert precipua	662	Ad thesin 6. 7. 8. 9. 10. De variis speciebus ieiunii, videlicet quadragesima, & 4. temporum	ibid.
		Argumenta ipsius	668
		Censura, & responsio Nostrorum	670
		Argumenta Nostrorum.	ibid.

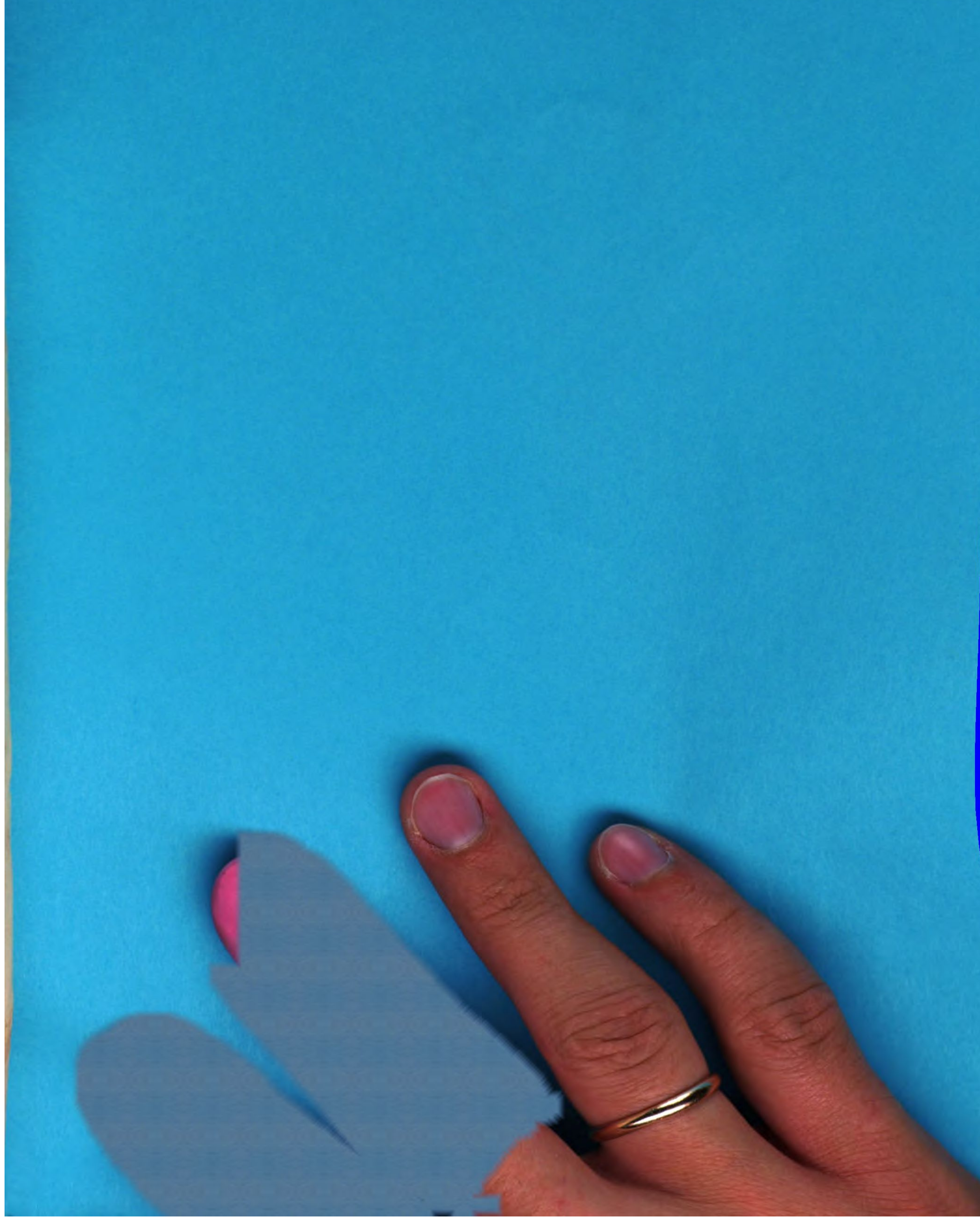
Ad librum tertium de Eleemosyna 671.

Ad thesin 1. & 2. De definitione, & diuisione Eleemosynæ	ibid.	Synæ adiunctis, & circumstantiis, &c.	674
Censura & responsio Nostrorum	672	Argumenta ipsius precipua	ibid.
Ad thesin 3. & 4. De utilitate, ac necessitate nostræ Eleemosynæ, &c.	ibid.	Argumenta contra Anabaptistas	675
Censura, & responsio Nostrorum	673	Solutio obiectionum	676
Ad thesin 5. & 6. De variis Eleemo-		Quis, cui, & quomodo dare debeat	ibid.
		Censura, & responsio Nostrorum	677

F I N I S

Vorstius, Conradus,

Anti-Bellarminus contractus

Hanovera 1610

Res/4 Conc.c. 12#Beibd.1

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10888260-8

VD17 12:123834